P. TERENTII
CARTHAGINIENSIS AFRI
COMOEDIAE SEX

EX RECENSIONE

FRID. LINDENBROGII

CVM EIVSDEM

MSTORVM LECTIONIB. ET OBSERVATIONIBVS

ATQVE

AELII DONATI, EVGRAPHII ET CAL-
PVRNII COMMENTARIIS INTEGRIS.

HIS ACCESSERVNT

BENTLEII ET FAERNI

LECTIONES AC CONIECTVRAE OMNES, SED
IN COMPENDIVM REDACTAE

ITEM

WESTERHOVII IN SCHOLIASTAS LE-
CTIONES AC CONIECTVRAE

QVIBVS ET SVAS ADSPERSIT

M. IO. CAR. ZEVNIVS.

ADIECTO INDICE IN DONATVM ET TE-
RENTIVM LOCVPLETISSIMO

TOM. II.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO SERENISSIMI ELE-
CTORIS SAXONIAE.

LIPSIAE

IMPENSIS G. THEOPHILI GEORGI

CIƆIƆCCLXXIV.

LECTORI ERVDITO
S. P. D.
IO. CAR. ZEVNIVS.

Etſi, cùm rationem conſilii, quod in Terentio curando ſecuti ſumus, in ſuperiori praefatione ſatis declaraſſe videamur, nec quicquam, quod nos ab illo auocaret conſilio, acciderit noui, hic praefandi ambitione non opus eſſe videtur: nonnullorum tamen, de quibus nuper nec voluimus nec potuimus mentionem facere, hic paucis rationem reddere eſt viſum. Eugraphii quidem ſcholia, quae apud Lindenbrogium admodum ſunt manca et mutila (nam in vniuerſam Hecyram, ſi receſſeris a Prologo, plane nihil extat, atque ad Phormionem vbique lacunae hiant, totaeque deſiderantur Scenae) ex Weſterhouiana Editione ſuppleuimus. Verum ſaepenumero, non ſine magna indignatione, Weſterhouii in deſcribendis edendiſque illis ſupplementis, quae certe per ſe ob interpretationes, quas interdum continent idoneas, contemnenda non ſunt, vel incuriam, vel turpem inſcitiam deprehendimus; qui cum ignoraret ſcripturae compendia, nec eſſet quem ſequeretur compilaretque, vti ſemper alias, illa commentariola ita foedauit, et, quantum in homine fuit, corrupit, vt vel plane nullus, vel certe admodum miſerabilis exoriretur ſenſus. Igitur vitia interpunctionis, et errores librariorum alios, qui facile, nemine repugnante, tolli

 poſſe

posse videbantur, statim, vt breuitatis haberetur ratio, emendauimus; in caeteris autem locis, ne nimis audaces videremur, emendationes, quas coniecimus, vncis inclusimus, quemadmodum in priori libri parte nos fecisse docuimus. Cum in Phormionem, inprimis a tertio Actu perpauca extent Donati scholia; copiosiores fuimus in nostris notulis adspergendis, sed tantum in locis difficilioribus, quae videbantur, vbi interpretes vel nihil, vti fit, vel perperam, vel certe dubitanter dixerunt, sensumque suis interpretatiunculis, aut emendationibus scilicet, miserandum in modum vexarunt et turbarunt.

De triplici Indice, quem adiiciendum putauimus, paucis dicendum esse existimamus. Primum quidem, qui res et verborum praecipuas explicationes apud Donatum obuias continet, omnino ex Westerhouii Editione transscripsimus; cuius rei rationem et vsum non est quod hic doceamus, cum omnes facile hoc in genere, opinor, consentientes habeamus. Verum de altero ex Bentleiana Editione, quae apud Batauos prodiit, sumto, verba et formas loquendi Terentianas exhibente, erunt fortasse, qui nimiam et inutilem, quae sibi videtur, amplitudinem reprehendendam putent. Quamquam si otium nobis fuisset, rem alio quodam modo instituissemus: cum tamen classes et loca omiserimus, quae plane inutilia et superuacua videbantur, illum non modo locis inueniendis, sed et sermoni Terentiano cognoscendo egregie prodesse censemus. Nam certe vim et vsum particularum, qui saepe varius et multiplex, adeoque perdifficilis deprehenditur, non facilius et certius cognosci et definiri constat, nisi inspi-

inſpiciendis comparandiſque locis pluribus. Nec parum eiuſmodi Indice adiuuatur vſus criticus, quatenus, ſine librorum praeſtantiorum conſenſu et auctoritate, ex conſuetudine loquendi, qua Auctor aliquis eſt vſus, probabiliter colligendum eſt, quid in loco dubio et controuerſo a manu Auctoris profectum ſit. Vt enim vulgo ſui quiſque auctor optimus fertur eſſe interpres; ita, vbi caetera deſunt ſubſidia certa, ſui quemque criticum et correctorem eſſe tutiſſimum exiſtimamus. Caeterum vix opus eſſe putamus, vt longiores ſimus in afferendis cauſis, cur in illo Indice aliam repente orthographiam induxerimus, quam quae alibi nobis probata fuerit. Sufficit, ſperamus, dixiſſe, a nobis ſine multo labore et moleſtia, mutari non potuiſſe rem, quae per ſe magni momenti non eſſet, et praeterea id habere videretur commodi, vt tirones inde poſſent intelligere, quae ratio ſcribendi Bentleio, hic Codicum vetuſtorum auctoritatem ſequenti, in Terentio edendo, probata fuerit. His adiunximus ipſi tertium de nominibus Auctorum Indicem, quorum loca vel a Scholiaſtis, vel a Lindenbrogio laudantur, explicantur, aut certe ex ſimilium locorum ſocietate ac coniunctione aliquid lucis accipere videbantur. Quo facilius autem Scholiaſtarum loca ab aliis diſcernerentur, litteris, quas currentes dicunt, notauimus.

Ab initio animus quidem fuit, breuiter atque ſummatim enarrare, quicquid de metris Terentianis a Rufino, Anteſignano, Eraſmo, Camerario, Scaligero, Io. Lengio, Waſio, Hario et Bentleio diſputatum eſt. Verum magnitudo voluminis Bibliopolaeque rationes impedimento fuerunt, quo minus conſilio

 illi

illi ſatisfaceremus. Igitur ne Editio noſtra, hoc quidem in genere, manca et imperfecta eſſet, Bentleii Diatriben adiungendam eſſe exiſtimauimus propterea, quod ibi non modo breuiter, perſpicue et ſatis probabiliter metri rationem tractatam eſſe, ſed etiam ſine lectione illius vix fieri poſſe putabamus, vt pleraeque hominis emendationes et coniecturae ſatis intelligerentur. Eaedem cauſae quoque cupiditatem noſtram repreſſerunt et coercuerunt ſchediaſma de Oeconomia artificioque Fabularum Terentianarum hic edendi. Etſi enim Donatus, (Daceria, quae illum fere ſequitur, raro huiuſmodi quicquam profert, quod non dudum ſit occupatum a Scholiaſte,) paſſim per commentarios multa tradit, quae huc pertinent, nec contemnenda ſunt, quae Heinſius in Diſſertatione de Plauto et Terentio, item Victor Fauſtus in Diatribe de Comoedia diſſeruit: nonnulla tamen reſtare videntur, quae probabiliter de hac re, et in vſum dici poſſint tironum, vt apud Terentium aliud quippiam ſpectent, quam mera verba et formulas, quae non ſemper recte, hoc eſt, in loco et tempore adhibentur. Etenim certe poteſt diſſeri de argumenti ratione, ac conſilio, quod Terentius cum in vniuerſum, tum in Fabulis ſingulis ſequendum putauerit; de morum, quos expreſſerit, et ſuos cuique perſonae tribuerit, proprietate; de artificio, quo ſingulas Fabulae partes diſpoſuerit, tractauerit et ad probabilitatem adduxerit; de Actuum Scenarumque natura et ratione. Tum quaeſtio Philoſopho haut indigna inſtitui poteſt, atque ex populi moribus, ratione ingenii humani, et vitae communis Homerique inprimis exemplis explicari illuſtrarique,

rique, cur veluti meretrices ſiue malae ſiue bonae ſemper fere, raro matronae honeſtae, et virgines pudicae nunquam loquentes in Scenam producantur; cur primi Actus fere ſint breuiores; initia dubia et tranquilliora; progreſſus vehementiores turbulentioreſque; exitus ſedati et laeti; cur perſonae ridiculae non ſemper et vbique omnino ſtultae et excordes inducantur; ſtolidi et bardi adoleſcentes a Scena Terentiana abſint plane; cur ii ipſi, qui dolo inſidiiſque capiuntur, non ab omni cauendi proſpiciendique prudentia ſint alieni; atque omnino cur non, more recentiorum Fabularum, virtus vitiumque ita expingatur, vt quod addi poſſit, reperiatur nihil; cur ne peſſimus quiſque quidem tandem ex Scena plane triſtis votique ſui expers abeat. Explicari praeterea debet iocorum facetiarumque vrbanitas et elegantia, atque natura dialogi, interloquiorum, ſoliloquiorumque oſtendi. Porro quando et quibus de cauſis ſeruis et infimae conditionis hominibus tribuantur ſententiae graues, doceri debet: itemque, quae ſit ratio et cauſa eorum, quae vel praeſentia in Scena peraguntur, vel abſentia et acta narrantur; cur ſemper fere nomen prodeuntis in Scenam perſonae ab alia ante recitetur; quae ſit errorum, periculorum, labyrinthorumque natura, cauſa, praeſtantia et expeditio: nec praetermitti debet locorum temporumque ratio, vbi res geri inducuntur; aliaque, quae non ſine fructu dici poſſe videntur. Sed hactenus. Vale, L. E. et mihi faue. Scripſi Lipſiae Nundinis auctumnalibus, cIↃIↃcCLXXIV.

DE METRIS
TERENTIANIS
ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Ἄρσις, Θέσις, et Διποδία.

IAMBICVS versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a Pedum et Ictuum numero. Horatius Art. Poet. 251.

Syllaba longa breui subiecta vocatur Iambus,
Pes citus: vnde etiam Trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cum Senos redderet ictus
Primus ad extremum similis sibi.

Sex, inquit, habet ictus versus Senarius; et tamen Trimetrus siue *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantum Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis puris decurrit. Latini igitur per μονοποδίαν, *singulos pedes*, hos versus diuidebant; Graeci per διποδίαν, seu *geminatos*. Inde qui Graecis est *Tetrametrus*, Varroni a pedum numero est *Octonarius*. Iuba rex apud Rufinum de Metris p. 2712. *Quod autem binis pedibus, et non singulis, scandatur Iambicus, vetus institutum est.* Et mox, *Vnde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum, Iambum autem binis.* Marius Victorinus p. 2497. *Per Monopodiam sola Dactylica scanduntur; per Dipodiam vero caetera.* Nesciuit hic Bacchiacos et Creticos, quos etiam Monopodia dimetitur. Diomedes p. 503. *Feritur Senarius Iambicus combinatis pedibus ter.* Terentianus Maurus p. 2432.

Iambus ipse sex *enim locis manet,*
Et inde nomen inditum est Senario:
Sed ter *feritur, hinc* Trimetrus *dicitur;*
Scandendo binos quod pedes coniungimus.

Ictus, Percussio dicitur; quia Tibicen, dum rythmum et tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: Ἄρσις autem siue *Eleuatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt caeterae syllabae, quae Ictu destitutae minus idcirco audiuntur. Hos Ictus siue Ἄρσεις, magno discentium commodo, nos primi in nostra Editione per Accentus acutos expressimus, tres in Trimetris, quatuor in Tetrametris:

Poëta

Poëta cum primum ánimum ad scribendum áppulit,
Id sibi negoti crédidit solúm dari.
Enimuéro, Daue, nil loci est segnitiae neque socórdiae,
Quantum intellexi módo senis senténtiam de núptiis.

Etsi reuera, quod Romani voluerunt, seni in quoque Trimetro sint Ictus; qui sic exprimi possint,

Poëta cúm primum ánimum ad scribendum áppulit,
Id sibi negóti crédidit solúm dari.

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque eleuantur et feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accentuum ductu (si vox in illis syllabis acuatur, et par temporis mensura, quae pedis Ditrochaei vel Ἐπιτρίτȣ δευτέρȣ spatio semper finitur, inter singulos accentus seruetur) versus vniuersos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in Scena ad tibiam pronunciabantur. Hoc quoque commodi in his Accentibus Lector inueniet: quod statim et ictu oculi Trochaicos ab Iambicis, qui in eadem Scena interdum locum habent, possit distinguere: si Accentus scilicet in prima versus syllaba est, Trochaici sunt; sin minus, Iambici.

Caesura.

Omne versuum genus suam habet *Caesuram* siue Incisionem; qua verbum terminatur, et vox in decursu paulum interquiescit. Illa fere Caesura Romanis placuit, quae in priore tertii pedis syllaba fit: vt in Heroico:

Arma virumque cano | Troiae qui primus ab oris
Italiam fato | profugus Lauinaque venit
Litora, multum ille et | terris iactatus et alto
Vi superum, saeuae | memorem Iunonis ob iram.

Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. *scribit obseruasse se in versu Hexametro, quod omnimodo quintus semipes* (id est, prior pedis tertii syllaba) *verbum finiret.* Mirum, quod *Omnimodo* dixerit, cum Lucretius iam tum variauerit,

Reddenda in ratio | ne vacare, et semina rerum.

et Catullus,

Omnia fanda nefan | da malo permissa furore.

Postea saepius Virgilius,

Lyrnessi domus al | ta, solo Laurente sepulcrum.

Homerus autem olim saepissime,

οὐλομένην ἣ μύ | ρί Ἀχαιοῖς ἄλγἐ ἔθηκεν.

Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit; sed *Plerumque.*

In Sapphico similiter Romani quinto fere semipede:

Pindarum quisquis | studet aemulari,
Iule, ceratis | ope Daedalea

Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina sed vim | promouet insitam,*
Rectique cultus | pectora roborant.

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit:*
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.

Sic et in Iambo Trimetro:

Iam iam efficaci | do manus scientiae:
Supplex et oro | regna per Proserpinae,
Per et Dianae | non mouenda numina,
Per atque libros | carminum valentium
Refixa coelo | deuocare sidera.

Hanc Caesurae sedem plerumque in Trimetris seruant Poetae Comici: vt Noster;

Ne cui sit vestrum | mirum, cur partés seni
Poéta dederit | quaé sunt adolescéntium:
Id primum dicam | deinde quod veni éloquar.

et itidem Graeci:

Οι γάρ βλεποντες | τοίς τυφλοις ηγύμεθα,
Ουτό; δ' ακολυθει | κάμε προσβιάζεται.

In Iambicis Trochaicisque Tetrametris Caesura plerumque fit post ditrochaeum secundum:

Demissis humeris ésse vincto | péctore vt gracilaé sient.
Video sentum squálidum aegrum | pánnis annisque óbsitum.

Illud autem inprimis notandum; cum Graeci Magistri per διποδίαν Trimetros Iambos scandere iuberent, semper eos intellexisse διποδίαν ιαμβικήν; adeo vt sic diuideretur ex eorum ratione versiculus:

Ne cui sit ve | strum mirum, cur partés seni
Poéta dede | rit quaé sunt adolescéntium:
Id primum di | cam, deinde quod veni éloquar.
Οἱ γάρ βλεπον | τε; τόις τυφλοις ηγούμεθα,
Ουτός δ' ακολυ | θει κάμε προσβιάζεται.

vbi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego iam ab ipsa adolescentia in omnibus Iambicis praeter Tetrametrum Catalecticum, de quo postea dicam, aliam mihi Scansionis rationem institui, per διποδίαν scilicet τροχαϊκήν, hoc modo,

Po | éta dederit | quaé sunt adolescéntium:

primo semipede quasi subducto et abciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista διποδία ex Trochaeis duobus, vel vno et Spondeo siue Epitrito secundo constans, *Commodare*, *Commodaui*, et cum Caesurae indole conuenit; et verum Iambei rythmum auribus insinuat; et Poetae, dum versus hos fabricatur,

prae-

praecipue mentem occupat; et, quod maximum eſt, in omni fere Comicorum metrorum genere principatum obtinet; veramque cauſam, cur in vna Comoedia tot verſuum ſpecies adhibeantur, ſola demonſtrat.

Varietas Metrorum. Iambici, Trochaici.

Quinctilianus Inſtitut. Orat. x, I. *In Comoedia maxime claudicamus, - licet* TERENTII *ſcripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere ſunt elegantiſſima; et plus adhuc habitura gratiae, ſi intra verſus Trimetros ſtetiſſent.* Mirificum ſane magni Rhetoris iudicium! Optabat ſcilicet, vt Fabulae Terentianae, quae in primo cuiuſque Actu et Scena a Trimetris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scenaſque decucurriſſent. Crederes profecto hominem nunquam Scenam vidiſſe, nunquam Comoedum partes ſuas agentem ſpectauiſſe. Quid voluit? quod nec Menander nec vllus Graecorum fecit, Terentius vt faceret? vt ira, metus, exſultatio, dolor, gaudium; et quietae res et turbatae, eodem metro lente agerentur? vt Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico ſpectantium aures vel delaſſaret vel offenderet? Tantum abeſt, vt eo pacto *plus gratiae habitura eſſet fabula*, vt quantumuis bene morata, quantumuis belle ſcripta, gratiam prorſus omnem perdidiſſet. Id primi Artis repertores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipſa, diuerſaque ἤθη καὶ πάθη diuerſo carmine repraeſentabant. Marius Victorinus p. 2500. *Nam et Menander in Comoediis frequenter a continuatis Iambicis verſibus ad Trochaicos tranſit, et rurſum ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, vt ab vno in aliud plane contrarium repente exilirent; ab Iambicis in Dactylicos; ſed in propinquos Trochaicos, ipſo tranſitu paene fallente. Quod vt clarius conſpiciatur; omnem Terentianam copiam hic ſiſtam, vnoque et eodem pede Ditrochaeo vniuerſam fere emetiar.

Illud tamen prius admonendum; vt a Trimetris ſuas Fabulas, rebus ſedatioribus, noſtrum inchoaſſe; ita ſemper Tetrametris finiſſe; quod fabulae Cataſtrophe, cum res turbulentae paulatim et aegre conſileſcerent, hoc carminis genus poſtularet, magno ſpiritu effundendum. Prae omnibus tamen Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui nunquam ſcilicet niſi in maximo affectuum tumore veniunt; efferendi, non vt quidam autumant, *tarde lenteque*, ſed *Clamore ſummo, cum labore maxumo.* Vnde factum, vt cum alias in διποδίᾳ Spondei vel Anapaeſti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli ſtudio quaerantur,

Crédo equidem illum iam ádfuturum, vt illam a me eripiát: ſine veniat:
'Atqui ſi illam digito attigerit, óculi illi illico éffodientur.

qui

qui verſus, niſi toto pulmone exhauſto, pronunciari apte non poſſunt: in Trimetris vero clamoſa haec πάθη inareſcerent prorſus et obmuteſcerent.

Ditrochaeis igitur ſic conſtituitur Iambus Trimetrus:

Id | ſibi negoti | crédidit ſo | lúm dari.
Vi | cómmodaui | cómmodaui | cómmoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

Dum | témpus ad eam | rém tulit ſiui | ánimum vt exple | rét ſuum.
Vi | cómmodaui | cómmodaui | cómmodaui | cómmoda.

Trochaicus Tetrametrus plenus ſiue ἀκατάληκτος,

'Adeon' hominem eſſe | inuenuſtum aut | infelicem | quémquam vt ego ſum.
Cómmodaui | cómmodaui | cómmodaui | cómmodaui.

Trochaicus Tetrametrus ſyllaba deficiens, ſiue καταληκτικός,

Quót modis con | témtus ſpretus? | fácta, tranſácta | ómnia. hem.
Cómmodaui | cómmodaui | cómmodaui | cómmoda.

Pentametrus καταληκτικός; qui ſemel iterumue adhibetur,

Sánus es? Domum | ire pergam: ibi | plúrimum eſt. Reuo | cémus hominem. | Sta ilico.
Cómmodaui | cómmodaui | cómmodaui | cómmodaui | cómmoda.

in his omnibus commodius eſt, meo iudicio, διποδίαν τροχαϊκὴν Caeſura accommodatam et congruam, quam ἰαμβικὴν ab ea deerrantem, in metiendo verſu adſciſcere.

Supereſt tamen vnus Iambici generis, Tetrametrus καταληκτικός; in quo διποδία veterum Magiſtrorum ἰαμβικὴ ſine controuerſia tenenda eſt; ob ipſam, a qua in aliis diſcedit, Caeſurae concinnitatem:

Nam ſi remit | tent quippiam | Philúmenam | dolóres.
Ἄνδρες φίλοι | καὶ δημόται | καὶ τῶ πονεῖν | ἐράσται.
Δημόσθενης | Δημόσθενους | Παιάνιευς | ἔγραψε.
Vi cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmo.

Sed et in his διποδία τροχαϊκὴ tempus quidem et ſpatium exacte ſeruat, in Inciſionibus tamen peccat. Caeterum vtram velit rationem Lector ſequatur: Accentus in noſtrae Editionis Textu ambabus aeque conueniunt: at in nupera quadam, vniuerſi huius generis, quorum ingens copia eſt, verſus praua Caeſurae diſtinctione iugulantur;

Concurrunt laeti mi obuiam cup | pediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piſcatores.

Cum ſic Caeſura ponenda eſſet,

Concurrunt laeti mi obuiam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piſcatores.

Illud quoque in hoc genere obſeruandum, pedem illum ante Caeſuram *Mi obuiam* et *I coqui* ſemper, vt hic, Creticum vel ei ἰσό-

ἰσόχρονον media breui eſſe oportere: nullum hic apud Noſtrum Licentiae locum eſſe; non magis quam in fine Senarii. Haec verſuum horum indoles et ſola gratia eſt: quam in noſtra Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis ſtrangulatam et ſepultam.

Cretici, Bacchiaci, Choriambici.

Porro, ſuper hos IambicosTrochaicoſque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambiciſque verſibus, ſed ſemel tantum ſingulis, vtitur Terentius; eiſque in Monodia duntaxat, nunquam in Diuerbio: hi, ringente licet inuidia, nobis ſe apud Noſtrum debent:

Creticus:	*Tánta ve*	*córdia in*	*náta cuiquam*	*út ſiet.*
	Cáſtitas	*cáſtitas*	*cáſtitas*	*cáſtitas.*
Bacchiacus:	*Adhúc Ar*	*chylis quae ad*	*ſolént quaeque*	*opórtet.*
	Honéſtas	*honéſtas*	*honéſtas*	*honéſtas.*
Choriambicus:	*'Obſtipuit*	*péctore con*	*ſiſtere nil*	*cónſili quit.*
	Cóntremui	*cóntremui*	*cóntremui*	*cóntremiſco.*

Hi tamen, more Graeco, nouiſſimum ſibi verſum alterius generis adſumunt, vt pro Rythmi ratione cum ſtrepitu ac canore finiantur.

Clauſulae.

De *Clauſulis* ſic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clauſulas primum appellatas dicunt, quod clauderent ſententiam: vt apud Accium;*

An haéc iam obliti ſúnt Phryges?

Nonnunquam ab his initium fit; vt apud Caecilium,

Di boni, quid hoc?

apud Terentium, Diſcrucior animi.

Huic vltimae adde aliam ex Noſtro:

Occidi.

Caeterum de *Clauſulis* hoc vno verbo dixiſſe ſufficiat: *Si ab eis initium fit*; liberae ſunt et nullius metri legibus adſtrictae: *Sin ſententiam claudunt*, a praecedentibus legem accipiunt. Scilicet poſt Iambicos Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo incipiunt; vt illa Accii,

An haéc iam obliti ſúnt Phryges?

et illae Noſtri,

Praeſciſſe me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
Miſerám me, quod verbum aúdio?
Múnus noſtrum ornáto verbis, quód poteris; et iſtum aémulum
Quod póteris ab ea péllito.

Ita ſemper in caeteris: et ratio eſt, quod διποδία τροχαϊκὴ quaſi vno verſu continuetur,

Commúnicatum opórtuit: miſerám me quod verbum aúdio?

Vnde

Vnde in Trochaico pleno, quo διποδία consummata est, a Trochaeo incipit,

Próin tu sollicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
Quicum loquitur filius?
'Et illud rus nulla ália causa támmale odi, nisi quia prope est:
Quód si abesset lóngius.

Hanc sibi legem fixerunt, sancientibus aure ac rythmo, primi artis inuentores: sed in hac tamen ante nos Editiones peccant. Illud porro notandum; in Tetrametris solis apud Nostrum, nunquam in Trimetris, Clausulis locum esse. Neque id omittendum, has et reliquas omnes apud Nostrum Clausulas in Cretico terminari, *Audio*, *Pellito*, *Filius*, *Longius*; vna tantum excepta, Hec. v, 1, quae in Spondeum exit,

Aut né quid faciam plús, quod post me minus fecisse sátius sit.
Adgrédiar. Bacchis, sálue.

Id tamen iudicio, non casu, a Poeta factum: quippe post hanc solam ex omnibus Clausulam a Tetrametris plenis in Catalecticos Scena transit, qui Spondeo finiuntur;

Salué, Lache. Edepol crédo te non nil mirari, Bácchis.

Licentia Terentiana, qua deflectit a Graecis Comicis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comicorumque, paulo inclementius loquitur Horatius, Arte Poet. 255. Iambicus, inquit, versus,

Tardior vt paulo grauiorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus et patiens; non vt de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.
In Scenam missus cum magno pondere versus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quiuis videt immodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna Poetis.
Idcircone vager, scribamque licenter? vt omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitaui denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proaui Plautinos et numeros et
Laudauere sales: nimium patienter vtrumque,
Ne dicam, stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Can-

Candide magis de iis iudicat, venustissimus in tenui materia scriptor, Terentianus Maurus, p. 2433.

Culpatur autem versus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex Iambis omnibus:
Vt ille contra, qui secundo et talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedestres fabulas Socco *premunt,*
Vt quae loquuntur sumta de vita putes,
Vitiant Iambon tractibus Spondaicis,
Et in secundo et caeteris aeque locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant, arte, non inscitia:
Ne sint sonora verba consuetudinis,
Paulumque rursus a solutis differant..
Magis illa Nostri: nam fere Graecis tenax
Cura est Iambi, vel Nouellis comicis,
Vel qui Vetusta praecluent Comoedia.

Caeterum quod in vtrisque vituperat Flaccus, et in Comicis excusat Maurus, hoc est: Quod in sedibus paribus, secunda et quarta (nempe vterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione nostra erunt prima et tertia, pedes scilicet ditrochaeorum priores) non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; sed tardos Spondeos siue alios eis ἰσοχρόνυς intulerint. Totum hoc, vno exemplo, et sensu et memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vt cómmodaui | cómmodaui, cómmoda.

Latini ad istam, non semper, sed quotiescunque vellent;

Vt cómmendaui | cómmendaui | cómmoda.

Vides *menda* spondeum bis positum pro Iambo *moda:* postremam sedem violare nunquam sunt ausi. Idem et in Trochaicis obtinet:

Graeci:	*Commodaui*	*commodaui*	*commodaui*	*commoda.*
Latini:	*Commendaui*	*commendaui*	*commendaui*	*commoda.*

In his pedibus, excepto vltimo, pro breuibus longae syllabae adsumuntur; quod tamen, opinor, celeri pronunciatione iuuabat et occultabat Actor, ne ipse a Tibicine rythmum Graecum seruante discreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tragicis quidem veteribus minor est excusatio, cur non ad artis regulas versus suos exegerint; cum toto stilo et colore a communi sermone discreti, noua verba ac sesquipedalia pro lubito finxerint. Fugiebant scilicet limae laborem; certi se in re ante inexperta et apud aures tum indoctas veniam impetraturos. Melius vero ac mitius de Comicis est sentiendum. Profecto Terentius noster, si quisquam alius, in artis leges

leges arte peccauit; ſtudio, non ignorantia; neceſſitate vel ſaltem commoditate inductus; et qualecunque illud delicti eſt, magnis virtutibus redemturus. Sermo enim ea de cauſa propius apud Noſtrum ad conſuetudinem accedit, quam apud Menandrum: oratio apud vnum de medio ſumta deque vita honeſtiorum ciuium; verſus minime caui, ſed verbis ſenſibuſque ſpiſſi: apud alterum, dum metro ſeruire coactus eſt, ſtilus paulo elatior, et ſententiae dilutiores. Adde huc, conſonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores eſſe, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monoſyllabis duntaxat exceptis, eſſe Barytona; de qua re mox plura dicam; et facile pronuncies, minoris eſſe operae atque artis, ad Menandri normam Graece ſcribere, quam Latine ad Terentii.

De metris in lingua noſtra vſitatis.

Enimuero par et aequum eſt, vt eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice ſcribunt Poetis concedimus: quorum nemo eſt, cui non indulgemus, vt ſyllabis interdum longis contra indolem rythmi loco breuium vtatur. Nam vt Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt; ita Noſtrates ſua de Latinis. Quo magis eſt dolendum atque indignandum, iam a literis renatis pueros ingenuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediſcenda, ferula ſcuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen et in triuiis inſcientes ipſi cantitant, Magiſtrorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticus, vt Terentio, ita Noſtratibus frequentiſſimus eſt:

'Ego ílle agreſtis, | ſaéuus, triſtis, | párcus, truculen | tús, tenax.
Háppy is the | Coúntry life bleſt | with content good | heált an' eaſe.

Qui Trochaicus, vnius ſyllabae acceſſione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus:

Thrice háppy is | the Coúntry life | bleſt with content | good heálth an' eaſe.

Quin et Iambicus ille καταληκτικὸς, Terentio multum et merito amatus, apud Noſtros quoque in magna gratia eſt;

Nam ſi remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.
He's décently | run through the lungs, | and thére's an end | o' Búlly.

Neque vero Bacchiacus Terentii Noſtris intactus eſt:

Adbúc Ar | chylís quae ad | ſolént quaeque | opórtet.
All jóy to | great Caéſar | long lífe, loue | and pleáſure.

Creticum eius quoque lingua noſtra facillime admittit;

Tánta ve | córdia in | náta cui | quam út ſiet.
'O the ſweet | Coúntry life | bléſt with health | peáce an' eaſe.

Denique et illud metrum, quod in Epicis et Heroicis iam diu

apud

apud Noſtrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit; neceſſitate linguae noſtrae, quae tota monoſyllabis ſcatens caeſuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

Though deép, yet clear; | though géntle, yet not dúll.

Huic in fine ſextum Iambum appone; et extemplo habebis Senarium Terentianum:

Though deép, yet clear though | géntle, yet not dully ſlow.

Rurſus, ſi ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oreſta venit,

Ηκω νεκρων κευθμῶνα και σκοτȣ́ πυλας,

pedem nouiſſimum auferas; Quinarium iam habebis, perfectiſſimum hodierni noſtri Epici exemplar:

Ηκώ νεκρων | κευθμῶνα καὶ σκοτȣ́.

Though deep, yet cleár, | though gentle, yet not dull.

In Anglico tamen hoc notes velim, tres ſyllabas poſitione longas loco breuium poni. Eas tu poſtea, et quam *Denhamo* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectiſſimum* autem *exemplar* ideo appello; vt Poetis noſtratibus, ingenii ſane venaeque felicibus, ſed eruditionis interdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus abſolutus fiat, rythmus geniuſque ſibi poſcát, obiter oſtendam: in verſibus nempe ſingulis tres ſyllabas breues. Hoc ſane confitendum eſt, Auorum tempore, ſcabros aſperoſque verſus, magno longarum pondere onuſtos, plerumque exiiſſe: hodiernos autem Poetas longe eos teretiores tornatioreſque dare; ſed Aure fortaſſis magiſtra, non Arte: quae tamen Ars principio iudicibus Auribus dedebatur. Habent itaque, quod in longo ſane opere fruſtra exſpectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile obtinendum, verſus Epici *exemplar;* quo et numerus Breuium et ſedes oſtenduntur. Quamquam in Noſtris eſt et Varietati locus, vt in his:

Though deép, yet clear; though géntle, yet not dull;
Stróng without rage, withóut oreflowing full.

Ictus in hoc poſteriore, qui in ſecunda ſyllaba fieri ſolet, in prima fit; et venuſte quidem; modo raro fiat, ac Breuis ſequatur. Et neſcio equidem, an in Terentio quoque, cum Trimetrum aliquoties inchoet ab *Hicíne*, *Hocíne*, *Sicíne*, *Libéra*, non in primam retrahendus ſit accentus *Líbera* etc. etiam in Iambico; ob τὸ ἰσόχρονον ſcilicet et ἰσόῤῥυθμον; cum Rythmus, Hephaeſtione teſte, ſit Metro potentior. Tale illud Plauti Rudent. II, 6, 29.

Piſcibus in alto credo praebent pabulum.

vbi *Píſcibus* libentius efferrem, quam *Piſcíbus.*

Licentia Terentiana, qua deflectit a Latinis Epicis.

Sed vt redeam, vnde digreſſus ſum. Vt a Graecis Comicis

desciuerunt Latini pro breuibus syllabis tardas infulciendo; ita vitio prorsus contrario peccarunt, corripiendo scilicet eiusmodi syllabas, quae in Latino sermone erant longae. Huius autem Licentiae modum ac fines non cuiusuis est reperisse; cum ex Interpretibus, hi qui laxissime et vltra terminos Licentiam hanc expandunt, monstra nonnunquam et portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, syllabasque omnes ad Epicorum Poetarum normam exigunt, singulos fere versus miseris modis, addendo, mutilando, inuertendo, contra Codicum fidem, iugulant et trucidant. Illud in vniuersum animaduertas velim, nullas eos syllabas, quae natura et vocalis sono longae sunt, corripuisse; sed eas tantum quae per vocalem quidem breues erant, positione tamen et consonantium concursu factae sunt longae. Hae vero voces et numero paucae sunt, monosyllabae fere vel disyllabae, vel cum praepositionibus compositae; et ex ipsa sede situque commodo veniam merentur. Cum autem in ipso nostrae Editionis textu singula haec in versibus singulis per Accentuum interuallum sponte se ostendant; non opus est, vt singillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere versuum pede, et parcius alias, Licentiam hanc exercuisse Nostrum: idque rectissimo iudicio; cum Actor, in fine prioris versus anima recepta, plenum rapidumque spiritum posset effundere:

Sed id grátum fuisse —
Sine inuidia laudem.
Sine omni periclo.
Propter hóspitai.
Hic est ille non te.
Studet pár referre.
Ob hanc inimicitias.
Ob décem mnas inquit.
Inde súmam vxori.
Soror dicta est, cupio.
Simul consílium cum re.
Color vérus, corpus.
Néque Antipho ália.
Sed hoc mihi molestum est.
Bonum ingénium narras.
Sed hic Pámphilus quid.
Is hinc béllum fugiens.
Nempe Phórmionem.
In hanc nóstram plateam.
Supelléctile opus est.
Sed ecca ipsa egreditur.
Ego exclúdor, ille.
Négat quis! négo ait, aio.
Enimuéro, Daue, nil loci est.
Habent déspicatu.
Dolet dictum imprudenti.
Adest óptime ipse.
Solent ésse id non fit.
Quid huic hic negotist.
Student fácere.
Sed ostium cóncrepuit.
Némini plúra acerba.
Quid ignáue peniculo.
Sed estne ille noster.
Tamen vix humane.
Tacet cúr non ludo.
Iubet fráter? vbi is est.
Omnia ómnes vbi resciscunt.

Hoc,

Hoc, vt vides, Terentii iudicium erat; vt in primo fere pede versus, vbi paratior venia est, Licentia illa vteretur: idcirco excusatior, quod non ipse eam primus intulerit; sed a Plauto, Caecilio, caeterisque tum in Scena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat; et *indigna* forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excusatum, sed defensum eunt; qui fontem rei causamque et originem deprendisse se gloriantur; popularem scilicet tunc temporis pronunciandi morem: vt necesse fuerit Comicis, quae verba communi ciuium sermone spretis Consonantibus rapide efferebantur, ea verba in suis Fabulis, quae audiebantur scilicet, non legebantur, corripere: nae illi operoso conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? si vsus tum ciuium communis,

Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi,

syllabas de quibus agitur raptim pronunciabat; iam non Comicorum vel licentia vel crimen est, qui mori obtemperantes eas corripiebant; sed Epicorum, qui vsu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipsum non eluitur: aut hi aut illi sunt culpae damnandi. Quibus autem culpa haereat, scitu facillimum est. Priorem in *Ille* et *Esse* constanter producebant Epici; Noster interdum corripit, saepius producit: quod si recte et ex vsu corripit; tanto saepius, dum saepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos semper priore longa est: Noster semel corripit, And. II, 6, 8.

Propter hóspitaï huiusce consuetudinem.

Si hoc ex consuetudine vulgi; cur intra decimum versum, et vbique alias, producit?

Nil própter hanc: sed est quod succenset tibi.

Eadem reliquorum ratio est: quibus venia quidem, praesertim hodie, lingua iamdudum emortua, facile conceditur: nisi culpam quis defendendo fecerit maiorem.

Caeterum *Abi, domi, redi, dari, roga, iube, tace, vide*, et siqua id genus alia quae vltimam breuem habent, vix est vt Licenter dicas, sed Legitime corripi; cum veteres Epici idem ius vsurpauerint.

Similiter de Crasi censeas; qua duae vocales, quarum vna breuis, in vnam contrahuntur: vt *Diu, Deum, deorum, meum, tuum, suum, meorum* etc. *fuit, fuisse*: haec et siqua huiusmodi, iure quoties vellent contrahebant Comici; quia idem Epicis ius erat. Durius quidem Nostratibus sonant *Huius, cuius, eius, nouo, leui* in vnam syllabam contracta: verum id eo euenit, quod nos hodie male pronunciemus. Notum enim est eruditis, consonantes *I* et *U* apud Latinos eodem fuisse sono et potestate, quo hodie *Y* et *W*. Pronuncies igitur *Cuyus, nowo, lewi*, et mollior fiet Crasis. Ita Noster *Twa, swa, grandyuscula, stellyonino;* plane vt Virgilius *Stellyo*,

abyete etc. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, vt nos hodie *Yam*; in duas ſyllabas pro lubitu diſſoluebant, *Nunc ïam*.. Caeterum in hac Editione vbi *ïam* diſyllabon eſt, notatur diaereſis; et *Cuius*, *huius*, *eius*, vbi monoſyllaba ſunt, ſuper *I* habent accentum; vbi diſyllaba, ſuper *U* et *E*, *Cúius*, *húius*, *éius*.

Eii, *reii*, *ſpeii*, priore per Ectaſin producta, non indigent venia; cum Lucretius aliique olim Epici idem fecerint. In noſtra Editione, cum producuntur, duplice *II* ſcribuntur.

Neque illud inter Licentias numeres, cum comici *S* finale in ſyllaba breui, ſequente tamen conſonante, nonnunquam abiiciunt, vt *Triſti'*, *Famelicu'*: ſiquidem idem facit paſſim Lucretius. Caeterum quod nos quidam docent, et in ſyllaba longa hoc ſolere fieri, et ſequente vocali, et totam etiam ſyllabam cum *S* ſaepe reſecari, falluntur et fallunt. In *Conſimiliſt*, a priore nihil, ſed ab *Eſt* vocalis reſecatur; vt in *Palamſt*, *Neceſſumſt*. *Multimodis* apud Noſtrum non diuiſim effertur *Multi' modis*; ſed vox vna eſt vt *Omnimodis*: et Lucretius vtraque vtitur.

Quin et vbi Synaloephae vis ceſſat, et vel vocalis quaepiam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia iſta et plura apud Noſtrum: *Omnes quí amant*, *Mé et aetate*, *Né vbi acceperim*, *Quaé erat mortua*, *Vna ire cúm amica*, *Dúm id efficias*, *Quicum vno rém habebam*. Quippe et Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dúm abeſt quod auemus*, *Credimus an quí amant*, *Si mé amas inquit*, *Coelo núm adeſt bonor idem*. In his autem aliiſque ſimilibus Tria ſunt obſeruanda; Nunquam hoc fieri niſi in verbo Monoſyllabo; quod verbum ſi in vocalem exit, oportet Syllabam eſſe Longam; Ictum denique habere in prima ſyllaba Anapaeſti. Harum vero conditionum ignorantia quot nuper peperit errores? dum et in polyſyllabis verbis, et in ſyllabis breuibus, et in aliena ſede, poſſe fieri hoc exiſtimabant.

Atque hactenus De Licentia Terentiana, deque eius limitibus, modicis ſane illis neque incommodis: qualem hodie in Poetis noſtratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin et auſim polliceri ſponſorque fore, quemuis adoleſcentem, vulgaris modo Proſodiae et Syllabarum quantitatis callentem, lecta vna alteraque Editionis noſtrae Scena, ſuo Marte ac ſine Magiſtro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quoſdam caetera doctiſſimos, ſed in his rebus paulo ὀψιμαθεστέρους, tam immodica verborum pompa ſe et operam ſuam efferre: quaſi tantae molis eſſet Romanam nunc Licentiam, quantae olim erat Gentem, condidiſſe. Neque tamen, ſi ipſi audiendi ſunt, immerito gloriantur: cum ex eorum ſententia nihil non veteribus Comicis et licuerit et libuerit: vt tam vagae Licentiae limites vllos poſuiſſe,

posuisse, perinde sit ac Sarmatas et Gelonos intra campos suos coercuisse. Nimirum hi non ipsos Poetas, non artem et rythmi genium, sed Librarios sibi duces sumunt; et tot fere Licentiarum species sibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitiosae Lectiones nunc restant; vnique loco, qui emendandus erat, ex altero aeque mendoso patrocinium quaerunt. Quid mirum igitur; si quo maior iis tam falsae Metricae notitia accreuit, eo in dies, vt queruntur, magis decreuerit emendationum suarum numerus? Illud, si dubitas, exemplo sit; vbi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adsciscunt. Locus elegantissimus est, Trinummo I, 2. in *Vrbanos* quos vocat *Scurras*,

Qui omnia se simulant scire, nec quicquám sciunt:
Quod quisque in animo hábet aut habiturúst, sciunt:
Sciúnt, quod in aurem réx reginae dixerit:
Sciúnt, quod Iuno fábulatast cúm Ioue:
Quae neque fu | tura neque | facta sunt | *tamen illi sciunt.*

Duos illic Creticos agnoscunt et accipiunt, Dactylorum scilicet Vicarios: neque hoc contenti, *innumera* huiusmodi portenta Plauto suo assignant, *pauca* etiam Terentio. Nos Pauca illa iam eiurauimus; de Innumeris olim fortasse curabitur. Interea, quid hic Plauti locus sibi postulet, videamus;

*Quae néque fu*tura nec facta sunt, *tamen illí sciunt.*

Hic duae Longae corripiuntur; duo Cretici veniunt, quo ne Dactylis quidem, si aurem habemus, venire fas est. Hosne *numeros vt laudauerint* Pisonum proaui? quis Comoedus Actor, ne ipse quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emere; vel blaterare haec ad tibiam in Scena ausus fuerit? non suas potius sibi res Poetam talem habere iusserit? Si Licentiarii nostri de Emendatione desperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poetam ipsum proscribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem se offerat. Tolle illud *Facta*; et Trimetrum, quales hic caeteri sunt, rotundissimum habes:

Quae néque futura, néque sunt, tamen illí sciunt.

Quin et hoc sensus ipse, non metrum solum, efflagitat: nam *Quae futura*, et *Quae sunt*, in eodem genere sunt opposita: non *Futura* et *Facta*. Si illud *Facta sunt* a Poeta esset; dixisset vtique, Quae neque *fient* neque *facta sunt*; atque insuper de duobus peccatis vnum lucratus esset.

Ars Terentiana.

Restat iam, vt de arte Terentiana, quae tantopere olim celebrata est, pauca delibemus. Horatius Epist. II, I.

Ambigitur quotiens vter vtro sit prior, aufert
Pacuuius docti famam senis, Accius alti:

 Dixi-

Dicitur Afrani toga conueniſſe Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi:
Vincere Caecilius grauitate, TERENTIVS ARTE.

Vbi dubium eſt, artemne Metricam velit, an Comicam. Vtramque opinor; nam in vtraque laude Noſter, tam verſuum concinnitatis, quam lucidae rerum diſpoſitionis, primas tenebat.

Illud ſane in Lingua Latina notabile, ne vnum quidem verbum praeter Monoſyllaba Tonum in vltima habuiſſe. *Déum* igitur, *Vírum*, *Méum*, *Túum* priore licet breui pronunciabant, nunquam niſi in Verſu *Deúm*, *Virúm*, *Meúm*, *Tuúm*. Quinctilianus Inſtit. 1, 5. *Eſt autem in omni voce vtique acuta ſyllaba, nec vltima vnquam: ideoque in diſſyllabis prior.* Priſcianus p. 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum et antepenultimum: apud Graecos autem et vltimum.* Et paulo poſt; *Apud Latinos in vltima ſyllaba, niſi diſcretionis cauſa, poni non ſolet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, vltimum, penultimum et antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum et antepenultimum; vltimum nunquam.* Maximus Victorinus p. 1942. *Acutus, cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni poteſt; aut in penultima, vt* Praelegiſtis, *aut ea quae a fine eſt tertia, vt* Praelégimus. Olympiodorus in Ariſtotelis Meteora p. 29. Τότε μὲν Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνες. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραῖκοι λέγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει. Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον. ὅθεν Ὑπερηνορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Hoc eſt, *Qui olim* Γραικοὶ *dicti, nunc appellantur* Ἕλληνες. *Illius autem verbi penultimam Romani acuunt, dicentes* Γραῖκοι; *ſed communis ſermo acuit vltimam* Γραικοί. *Et vniuerſim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acuunt, propter Faſtum et Grandiloquentiam: vnde a Poetis dicuntur* Ὑπερηνορέοντες, *feroces et ſuperbi.* Caeterum quod hic Faſtui tribuit, id dialecto Aeolicae, vnde Lingua Latina partem maximam profluxit, rectius imputatur. Aeolenſes enim, vt notum eſt, βαρυτονοι erant; et Θέος, Ἄνηρ pronunciabant, cum alii Θεός, Ἀνήρ.

Iam vero id Latinis Comicis, qui Fabulas ſuas populo placere cuperent, magnopere cauendum erat, ne contra Linguae genium Ictus ſeu Accentus in quoque verſu ſyllabas verborum vltimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, obſeruabatur; vt in his,

'Arma virúmque cáno, Tróiae qui prímus ab óris
Itáliam fáto prófugus Lauínaque vénit
Lítora; múltum ílle et térris iactátus et álto
Vi ſúperum, ſaéuae mémorem Iunónis ob íram.

Qui perite et modulate hos verſus leget, ſic eos, vt hic accentibus notantur, pronunciabit; non, vt pueri in Scholis, ad ſingulorum pedum initia,

'Italiám fató profugús Lauinaque vénit,

sed ad rythmum totius versus. Vbi nulla vox, vt vides, accentum in vltima habet, praeter vnicam illam *Virúm*: idque recte ob sequens Encliticon *Que*: quod hic semel dictum, in Terentio passim fieri animaduertes. Idem efficiunt ME, TE, SE: *Miserám me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, vt etiam *Rem*, Enclitica sunt, vt Graecis ΜΕ, ΣΕ. Eadem est et Interrogationis vis; siue cum *Ne* Enclitico, siue absque *Ne*. In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque vt consequi posset, vt et vetitos Ictus effugeret, et vocabula tamen significantiora semper sub ictu poneret; non minore studio iudicioque verba disposuit, et a prosae orationis ordine decenter inuertit, quam mirificus in hac materie artifex ipse Virgilius.

Priscianus de versibus comicis narrat, *Fuisse quosdam qui abnegarent vlla esse in Terentii Comoediis metra; vel ea, quasi arcana quaedam et ab omnibus doctis semota, sibi solis esse cognita confirmarent.* Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis et Episynaloephis et Collisionibus et Abiectionibus S literae, fuisse vsos scandendo versus suos;* TERENTIVM AVTEM PLVS OMNIBVS. Verum profecto hoc est; et causa vnica, cur Magistelli isti vel negarent metra esse apud Nostrum, vel vt arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur et criminatur magnus Grammaticus, non vitium est, sed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera consectatus est; quo syllabae vltimae liquescerent coalescerentque cum sequentibus; eoque vetiti ac vitiosi in vltimis Ictus artificiose effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magistris offuderunt, iam in nostra Editione, Percussionum interuallis distincta, ne pueris quidem negotium facessent.

Totum autem hoc, quod de Ictu in vltimis syllabis cautum fuisse diximus, de secunda tantum Trimetri διποδίᾳ capiendum; nam in prima et tertia semper licuit; siquidem ista sine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc versum similesque apud Nostrum videris,

Malúm quod isti di deaeque omnés duint:

caue vitio id Poetae verteris; etsi *Malúm* illud et *Omnés* si in communi quis sermone sic acuisset, deridiculo fuisset. Nimirum aures vel inuitae patienter id ferebant, sine quo ne vna quidem in Fabula Scena poterat edolari. Quin et Graecos ipsos eadem tenuit necessitas, eadem passa est indulgentia. Cum Aristophanes dixit,

Δουλόν γενεσθαι πάραφρονουντος δέσποτυ.

Cum Euripides,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτύ πυλας,

idem

idem admiſerunt in Δουλόν et Ηκώ, quod Noſter in *Malúm* et *Omnés*: ipſi enim alibi priorem acuunt, Δούλον et Ηκω.

In ſecunda igitur Trimetri διποδία hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. *In Senariis verſibus animaduerterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere poſſe ſingulos integras partes orationis, medios haud vnquam poſſe: ſed conſtare eos ſemper ex verbis aut diuiſis aut mixtis atque confuſis.* Quotus quiſque hoc vel intelligat? nedum vt Senarios per ſingulos pedes ſcandendo tempus in hac obſeruatione conterat? At in noſtra Editione vel aliud agentibus in oculos incurrit; ſimulque ratio, quam Metrici iſti tacent, plane apparet. Hoc illi voluerunt; in his et ſimilibus Senariis,

Venit Chremes *poſtridie ad me clamitans.*
Manſuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duoſque poſtremos pedes ſingulis verbis claudi, et recte: at pedem tertium quartumue non poſſe recte. Cur hoc? quia tum neceſſe eſt, vt Ictus in vltimas ſyllabas cadant; quod, vt dixi, in prima vltimaque διποδία ſolet fieri; in media nec ſolet et vix vnquam licet. Rariſſime igitur, ſemel atque iterum, ſed magno ſententiae lucro, admiſit hoc in Trimetris Terentius:

Perſuáſit nox, amór, *vinum, adoleſcentia.*
Sceléſta ouém lupó *commiſi. diſpudet.*

Nam illud, *Noſſe ómnia haec* ſalús *eſt adoleſcentibus,*
in hac Editione *Saluti* eſt. Notandum quoque in *Amór* et *Lupó* priorem breuem eſſe, et ex Muſicae rationibus ita oportere; vt apud Horatium,

Iam iam efficaci do manús *ſcientiae.*
Ad peruicacis heu pedés *Achilleï.*

Et ſimiliter in verbo triſyllabo duos Ictus recipiente, ſi id διποδίαν trochaicam inchoat, media erit ex arte breuis,

Níſi pol filiúm multimodis éxpeto, vt redeát domum.

Ita recte hic editum, non *Expecto*; vt et alia plurima, quae ante nos vitioſa ferebantur, in omni verſuum genere hic corriguntur.

C. SVL-

C. SVLPITII APOLLIN. PERIOCHA IN TERENT. ADELPHOS.

Dvos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Aeschinum:
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celebat Aeschinus, famamque
Amoris in sese transferebat; denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidemque dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, grauiter ferre. mox tamen
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam; potitur Ctesipho citharistriam.

In aliis Editionibus, quas hic quoque sequitur Westerhouius, additur sub finem hic versus, *Exorato suo duro patre Demea.* Vid. Lindenbr. infra in Obseruatt. in Donat. initio. Z.

AELII DONATI, V. C. ORATORIS VRBIS ROMAE, PRAEFATIO IN ADELPHOS TERENTII.

Haec fabula palliata, vt ipsum indicat nomen, e plurali numero, quum sit vna: et masculino genere, quum sit Comoedia: et Graeca lingua, quum sit Latina, censetur. Potuit eam Terentius *Fratres* dicere: sed et Graeci nominis εὐφωνίαν perderet, et praeterea togata videretur; ad summam, non statim intelligeretur *Menandri* esse; quod Terentius inprimis lectorem scire cupit: minus existumans laudis proprias scribere, quam Graecas transferre. Est igitur Menandri: et a

Fratrum facto, quibus argumentum nititur, nomen accipit. Huius tota actio quum sit mixta ex vtroque genere, vt fere Terentianae omnes, praeter Heautontimorumenon, tamen maiori ex parte motoria est. nam statarios locos perpaucos habet. Prodest autem et delectat actu et stilo. In hac primae partes sunt, vt quidam putant, Demeae; vt quidam, Syri. Quod si est, vt primas Syrus habeat: secundae Demeae erunt, tertiae Micionis, et sic deinceps. Quanquam etiam sunt qui putent, primas Micioni dandas, secundas Syro, tertias Demeae. Nam quod ait Terentius, *Senes qui primi venient*, non ad partes quas dicimus, sed ad ordinem pertinet exeuntium personarum. Haec etiam, vt caetera huiuscemodi poemata, quinque actus habeat necesse est, choris diuisos a Graecis Poetis. Quos etsi retinendi causa iam inconditos spectatores minime distinguunt Latini Comici, metuentes scilicet ne quis fastidiosus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquae Comoediae fiat contemtor, et surgat: tamen a doctis veteribus discreti atque disiuncti sunt, vt mox aperiemus post argumenti narrationem. In hac Prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam in se purgando, quam in aduersariis laedendis est occupatus. *Protasis* est turbulenta, *Epitasis* clamosa, *Catastrophe* lenis. Quarum partium rationem diligentius in principio proposuimus, quum de Comoedia quaedam diceremus. Haec sane acta est ludis scenicis funebribus L. Aemilii Pauli: agentibus L. Ambiuio, et L. Turpione: qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant. Modulata est autem tibiis dextris, id est, Lydiis, ob seriam grauitatem, qua fere in omnibus Comoediis vtitur hic Poeta. Saepe tamen, mutatis per Scenam modis, cantica mutauit: quod significat titulus Scenae, habens subiectas personis literas, M. M. C. Item Diuerbia ab histrionibus crebro pronunciata sunt, quae significantur D. et M. literis secundum personarum nomina praescriptis, in eo loco vbi incipit Scena. Annotandum sane, quod haec Fabula προτατικὸν πρόσωπον non habet, hoc est, personam, quae ad argumentum nihil attineat, quaeque sit assumta extrinsecus, vt est in Andria Sosia. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine Poetae. Itaque sic pronunciatam, *Adelphoe TerentI*, non *TerentI Adelphoe:* quod adhuc magis de Fabulae nomine Poeta, quam de Poetae nomine Fabula commendabatur (Quae de tempore huius Fabulae et nomine dicuntur, nugae sunt. Vide Petit. de Ord. Comoed. Terent. Tom. I. p. 57. Z.). In hac quidem spectatur quid intersit inter rusticam et vrbanam vitam: mitem et asperam: coelibis

libis et mariti: veri patris et per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum, vitanda perinde fugiendaque Terentius monstrans, artificis Poetae per totam Fabulam obtinet laudem.

ARGVMENTVM.

Ex duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine rus coluit, vxorem duxit, filios suscepit duos, Aeschinum et Ctesiphonem. At alter, Micio nomine, vxorem non duxit, et filios procreare noluit: sed sibi filium fratris Aeschinum adoptauit: atque ita indulgenter eduxit a paruulo, vt effuse luxuriatus adolescens, ad postremum ciuem Atticam virginem vitiaret, captus amore eius. quo facto, et cum matre puellae pepigit nuptias eiusdem, quam vitiauit. Quumque rem gestam ad patris, a quo adoptatus fuerat, conscientiam iam iamque perlaturus esset, precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem Demeam parcius atque arctius haberetur, impulsus est, et vt eidem a lenone raperet meretricem: quo facto, multiplici errore completur Fabula. Nam et Demea cum hoc ipso, id est, cum Micione litigabat, tanquam cum eo qui corruperit adolescentem adoptatum, in mores perditos, nesciens suum sibi filium Ctesiphonem esse corruptum, eluditurque a Syro et Micione per totam Fabulam. Et mater puellae iam decimo mense post raptum virginis, Aeschinum credit sibi ipsi rapuisse meretricem. quae perturbatio cito in tranquillum redacta est. Nam re comperta de vitio virginis, Micio dat ciuem Aeschino quam concupiuerat: eiusque matrem ipse accipit. Deprehenso vero Ctesiphone in amore meretricis, primo irascitur Demea: post lenitur, atque habendae eius meretricis licentiam praebet. *Primus actus* haec continet, Micionis solius primo verba: et post, eiusdem et Demeae iurgium. *Secundus actus* haec continet, Lenonis alteram rixam aduersus Aeschinum pro puella: eiusdem apud Syrum querelas: laetitiam Ctesiphonis: obsessionem amicae: et eiusdem gratiarum actiones apud Aeschinum. *Tertius actus* haec continet, Trepidationem matris Sostratae et Cantharae nutricis ob parturientem Pamphilam vitiatam ab Aeschino: Getam nunciantem dominae suae per errorem, quod sibi rapuerit Aeschinus meretricem: reditum in Scenam Demeae: eiusdemque cum Syro ludificante sermocinationem: interuentum Hegionis, cum querela apud eundem Demeam de facto Aeschini, de consolatione Sostratae. *Quartus actus* haec continet,

Ctesiphonis cum Syro colloquium: delusionem Demeae: eiusdemque in Scenam interuentum, atque secundam frustrationem per Syrum factam: Micionis cum Hegione sermonem: querelam Aeschini de rebus suis, eiusdemque cum Micione patre facetissimam dissertationem: Demeae reditum in Scenam ex errore, in quem eum coniecerat Syrus: et renouatum cum fratre eiusdem iurgium: processionem in Scenam temulenti Syri. *Quintus actus* haec continet, Deprehensionem Ctesiphonis cum meretrice: tertium cum Micione iurgium Demeae, eiusdemque vitae pristinae correptionem: et per eum multa in Comoedia noua, hoc est, blandimentum circa Aeschinum, et affabilitatem circa Getam: conciliationem Syri et vxoris eius: et veniam circa Ctesiphonem: permissionemque habendae meretricis. Seruatur autem per totam Fabulam mitis Micio, saeuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Ctesipho, liberalis Aeschinus, pauidae mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus Fabulae identidem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neque Graecos, neque Latinos seruasse: quum eius distributio huiusmodi rationem habeat, vt vbi attentior spectator esse potuerit, longior actus sit: vbi fastidiosior, breuior atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum posse coniici, et tres et quatuor Scenas introeuntium atque exeuntium personarum. Facta autem haec vna est de duabus Fabulis, Adelphis Menandri, et Commorientibus Diphili.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

AESCHINVS *adolescens.*	HEGIO *senex.*
CANTHARA *nutrix.*	MICIO *senex.*
CTESIPHO *adolescens.*	PAMPHILA *nurus.*
DROMO *seruus.*	SANNIO *leno.*
DEMEA *senex.*	SOSTRATA *matrona.*
GETA *seruus.*	SYRVS *seruus.*

P. TERENTII ADELPHI.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS AEMILI PAVLI. QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS. P. CORNELIVS AFRICANVS. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTHIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV L. ANICIO M. CORNELIO COSS.

PROLOGVS.

POSTQVAM Poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, et aduersarios

Rapere

Tibiis Sarranis] Daceria legendum esse censet, *Acta primum tibiis Lydiis, deinde tibiis Sarranis.* Nam *tibias Lydias*, i. e. duas dextras, edidisse sonum grauem, et lugubrem, qui adeo conueniret ludis funebribus; post primam vero editionem *tibiis Sarranis*, seu sinistris, quae sonum acutum, minusque tristem ederent, eandem repetitam esse Fabulam. Sane haec emendatio magnam veri speciem accipit ex Donati auctoritate; vide Praefationem eius in hanc Fab. Z.

1 *Postquam Poeta sensit scripturam*] *Postquam*, pro *quoniam;* cuius reciprocum, *Quoniam* pro *Postquam.* Plautus in Aulularia (Prol. 9.), *Quoniam is moritur, ita auido ingenio fuit. Postquam Poeta sensit scripturam suam.* Indifferenter omnis qui aliquid scripsisset, *scriptor* a veteribus dicebatur. D.

Postquam Poeta sensit] Eadem consuetudo Prologi semel signata apud Terentium perseuerat, vti magis maledicis aduersariis respondeat. Neque sunt Prologorum officia, quae compleat. *Postquam Poeta sensit ab iniquis obseruari*] Ab aduersariis, hoc est, a Luscio Lanuino. E.

2 *Ab iniquis*] Inimicis; vt (Aen. VIII, 292.), *Fatis Iunonis iniquae. Obseruari*] *Obseruatio*, ad honorem refertur: vt (Georg. IV, 210.), *Praeterea regem non sic Aegyptus et ingens Lydia, nec populi Parthorum aut Medus Hydaspes Obseruant.* Sed nunc *Obseruari*, captari significat. *Obseruari* ergo et honorari, et captari, et audiri significat. vt Plautus (Amph. I, 3. 9.), *Obseruatote, vt blande palpetur mulieri.* D.

Rapere in peiorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit; vos eritis iudices,
Laudin' an vitio duci id factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili Comoedia'ſt:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.

In

3 *Rapere in peiorem partem*] Varietas per genera verborum; et vtrique ſententiae apte iungimus *Scripturam ſuam*. *Rapere in peiorem partem*] Id eſt vitio dare, vituperare. D.

In peiorem partem, quam acturi ſumus] Animaduertit, iniquos rapere aliter quod dictum eſt a Terentio, quam nos acturi ſumus. E.

4 *Indicio de ſe ipſe erit*] Mire expreſſit ſimplicitatem vera dicturi, quum indicaturum de ſe dixit, non narraturum (Lib. vterque, *Mire* de ſe *expreſſit, ſimplicitatem veram dicturus, quum indicaturum ſe dixerit, non narraturum*). Et *Indicio erit*, pro *Index erit*. *Indicio de ſe*] *Indicat* is, qui de ſe volens aliquid, et de aliis etiam prodit (Iidem libri, *qui de ſe tantum, et adbuc inuitus quidnam preuulgat*): ſed *confitetur* qui de ſe tantum, et qui inuitus. *Vos eritis iudices*] Bene: quia apud iudices indicium profitentur, qui accuſatorem adiuuant. D.

Indicio de ſe ipſe erit] Ipſe voluit de ſe indicium dare, vti vos iudices eſſe poſſitis, id quod facit an laudandum ſit, an vituperandum. E.

5 *Laudin' an vitio*] Medium non fecit, vt appareat, ſi crimen non ſit, laudi debere eſſe. D.

Pronomen *id*, interpone poſt *factum*, ex Bembino, Victor. et duobus regiis codd. B.

6 *Synapothneſcontes Diphili Comoedia eſt*] Nec numeri, nec genera reſpicienda ſunt, contra ſententiam remque ipſam. D.

7 *Eam commorientes Plautus fecit fabulam*] Sicut apud Graecos δρᾶμα, ſic apud Latinos generaliter *fabula* dicitur: cuius ſpecies ſunt, *Tragoedia, Comoedia, Togata, Tabernaria, Praetexta, Crepidata, Attellana, μικτὸς, Rhintonica*. D.

Commorientes Plautus fecit] Apud Gellium III, 3. negat hanc Fabulam eſſe Plauti Marcus Varro, ſeu potius Accius apud Varronem, ſed auctorem eſſe M. Aquilium. Nam Varro ipſe, quantum ex verbis Gellii colligitur, non Aquilio tribuit, ſed potius Plautio cuidam. Igitur cum probabile non ſit, Terentium, qui ſtatim poſt Plautum vixit, ignoraſſe,

quis

In Graeca adolescens est, qui lenoni eripuit
Meretricem, in prima fabula; eum Plautus locum

quis Auctor illius esset Fabulae verus; et ipsius Varronis auctoritas nobis ea esse debeat, vt virum erroris non insimulemus: forte difficultas rei ita potest tolli, vt apud Nostrum legatur *Plautius*, quod librariorum siue inscitia siue incuria postea commutauit in *Plautus*, quod erat nomen notius. Z.

8 *In Graeca adolescens est*] Diphili scilicet, quasi diceret, Quidam adolescens est qui lenoni eripuit meretricem. D.

Eripit non modo Donati auctoritate et Faerni codd. omnium, quibus et duo ex nostris vetustissimi consentiunt, confirmatur, sed et versum iuuat, atque conuenit Prologo loquenti de argumento Fabulae. Vt in Prol. Eun. *In ea est parasitus.* B.

9 *In prima fabula*] Hoc est, in prima parte: vt dicimus, *In primis digitis.* non enim aut secunda, aut tertia fabula est. D.

In prima fabula] Id est, in prima parte fabulae. vt Virg. (Aen. IX, 244.) *Vidimus obscuris primam sub vallibus vrbem.* Dixi in aliis Comoediis, et magis in Andria, hanc fuisse consuetudinem Poetis Latinis, vt crimen non esset, aliquid de Graeco transferre in Latinum: verum illud esse criminis, simulata contingere, vel si id diceret, quod iam a Latino fuisset expressum. Ergo quod adolescens quidam meretricem eripit, de Comoedia tractum videtur, quae iam cum Graeca fuisset, a Latino translata est. sed haec pars Comoediae praetermissa est, vbi *adolescens lenoni eripit meretricem.* Quod si ita est, vt ille qui transtulerit aliam Comoediam Graecam, hanc partem reliquerit, non videtur a Terentio vllum crimen admissum, si id transtulit, quod apud Graecos intactum manebat. ideo adiecit: *Eandem nos acturi sumus nouam.* vt non iam hoc sit furtum, quia non a Latino dictum est: sed potius reprehensus hic locus est, qui est praetermissus. *Reprehensus* autem interdum significat iterum prehensus. Alia subinde proponitur quaestio, quod maledici homines frequentissime dicant, Terentium adiuuari a nobilioribus: erat enim opinio quod a Laelio, et Scipione, et Seruilio adiuuaretur, sed hoc crimen ad gloriam reuocat, et confitetur, laudabile satis esse viris talibus placere. E.

In prima fabula] Charis. lib. 2. L.

Reliquit integrum. eum hic locum ſumſit ſibi
In Adelphos, verbum de verbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam. pernoſcite,
Furtumne factum exiſtimetis, an locum
Reprehenſum, qui praeteritus negligentia'ſt.
Nam quod iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſidueque vna ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam; quum illis placet,
Qui vobis vniuerſis et populo placent;

10 *Reliquit integrum*] Quum aliam (*alium* Mſ. Boend. et Ed. Anonyma; forte *illam*) tranſferret. *Sumſit ſibi*] Libere tulit: hoc eſt, non furatus eſt: vt, *Sume, pater*. D.

Eum hic locum] Mſ. R. *eum hinc locum*. L.

11 *In Adelphos*] Latine declinauit. *Verbum de verbo expreſſum extulit*] Haec approbatio eſt, de Graeco eſſe ſublatum, non de Plauto, vt dicit aduerſarius. *Extulit*] Mire non dixit *Tranſtulit*, ſed *Extulit:* vt ornaſſe Graeca videatur Latino ſtilo. D.

12 *Eam*] Adelphos ſcilicet. *Nouam*] Veterem Graecam eſſe intelligimus. D.

13 *Furtumne factum*] Hoc eſt, vitio duci. *An locum reprehenſum*] Hoc eſt, laudi duci. *Reprehenſum*] Retentum, reſumtum. D.

14 *Negligentia eſt*] Plauti ſcilicet; cuius aemulari nunc exoptat negligentiam. D.

15 *Nam quod iſti dicunt*] *Nam*, incipiendi vim habet modo: vt (Plaut. Mil. 1, 1, 5.), *Nam ego hanc machaeram meam dico*. *Homines nobiles*] Scipionem Africanum ſignificat et Laelium ſapientem, et Furium Pium (*Publium*). D.

Homines nobiles] Cicero ad Atticum lib. 7. Epiſt. 3. *Terentii fabellae propter elegantiam ſermonis putabantur a C. Laelio ſcribi*. L.

16 *Eum adiuuare*] Legitur et *adiutare*. Pacuuius in Chryſe: *Adiuta mihi*. *Aſſidueque vna ſcribere*] Non ſic dicit aduerſarius: verum hic oratorie crimen non tangit (*Non ſic dicit aduerſare; verum oratorie hoc crimen impingit*. Mſ. Boend. Hulſt. et Edd. vett.). D.

19 *Qui vobis vniuerſis, et populo placent*] *Vniuerſis*, qui in cauea ſunt, dicit. *Populo*, qui etiam praeter theatrum (*praeerat theatro*. lib. vterque), id eſt, vniuerſam vrbem. D.

Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.
Dehinc ne exspectetis argumentum fabulae:
Senes qui primi venient, ii partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, aequanimitas
Poetae ad scribendum augeat industriam.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MICIO.

STORAX. non rediit hac nocte a coena Aeschinus?

Neque

20 *In bello*] Scipionis. *In otio*] Furii Pii (*Publii*). *In negotio*] Scilicet Laelii Sapientis. D.

Quorum opera in bello] Hic Scipio Africanus est. *In otio*] Laelius sapientissimus. *In negotio*] Vel Philus vel Seruilius. E.

21 *Suo quisque tempore*] Quorum opera vnusquisque vsus est in necessitatibus suis, sine aliqua eorum superbia. Deinde subiungit, cur officium suum non compleat, vt argumentum narret, quod *senes qui primi venient*, argumenti continent expositionem: et breuiter postulat audientiam, *Facite aequanimitas*] Hoc est, aequos animos vt habeatis. E.

23 Pro *partem* lege *partim;* vt Hec. Prol. 6. B.

24 *In agendo partem ostendent*] Σχῆμα ἀποσιώπησις. Hic enim iam non senes accipiendi essent: imo potius caeterae personae. sed ipsi senes in statario charactere partem aperient: in motorio, partem ostendent. Nam duo agendi sunt principales modi, Motorius et Statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτός. *Aequanimitas*] Fauor et propitius animus: et deest, *vestra*. D.

Facite aequanimitas] Ouidius, *Excitat auditor studium*. L.

Versus integer mihi excidisse videtur, vt legas, *Facite, aequanimitas | Bonitasque vestra adiutrix nostrae industriae | Poetae ad scribendum augeant industriam.* Vide Phorm. Prol. 35. et Hec. Prol. 24. vbi idem occurrit: nec abhorret a consuetudine Terentii eosdem versus in Prologis repetere. B.

1 *Storax*] Nomina personarum, in Comoediis duntaxat, habe-

Neque seruolorum quisquam, qui aduorsum ierant?
Pro-

habere debent rationem et etymologiam. Etenim absurdum est, Comicum aperte argumenta confingere: vel nomen personae incongruum dare, vel officium, quod sit a nomine diuersum. Hinc seruus fidelis *Parmeno:* infidelis vel *Syrus*, vel *Geta:* miles *Thraso*, vel *Polemon:* iuuenis *Pamphilus:* matrona *Myrrhina;* et puer ab odore *Storax:* vel a ludo et a gesticulatione *Circus:* et item similia, in quibus summum Poetae vitium est, si quid e contrario repugnans contrarium diuersumque protulerit, nisi per ἀντίφρασιν nomen imposuerit iocularitér, vt *Misargyrides* in Plauto dicitur trapezita. et fere hoc modo apud alios a Poetis nomina componuntur describenda per ἀντίφρασιν, quod designat *Storax*. Primae partes, sicut in Prologo ipse promisit, a senibus aguntur; quorum contentione ad argumentum relata, vita aspera cum leni, et pater comis cum seuerissimo comparatur. *Storax*] Storacem vocauit, non Aeschinum: quo tacente, puerum, id est, Aeschinum absentem credit: quia seruuli adolescentibus praestolantur. vt in Andria, *Obseruabam mane illorum seruulos venientes, aut abeuntes.* Sed quia fieri poterat, vt domino absente adesset Storax: commodissime adiecit,

Neque seruulorum quisquam qui aduersum ierant. Storax! non rediit hac nocte] Hoc alii interrogatiue, alii pronunciatiue proferunt: sed magis pronunciatiue dicendum. D.

Storax! non rediit] Videtur hic quanta cura sit de filio cogitare. ac primo conquisitio est, et interrogatio praecedens, quae duplici sensu intelligi potest. Nam nomen serui cum dixisset, possumus intelligere quod non responderit: et ex hoc ceperit, quod non reuersus sit filius, vt pronunciemus per confirmationem. E.

Tolle notas interrogationis, Storax enim cum vocatus non respondeat; inde scit Micio neminem adhuc rediisse. Nemo domi manebat cum sene praeter ancillas. B.

2 *Neque seruolorum quisquam*] Propter (*Praeter* Mss. H. et Edd. vett.) Storacem, quem abesse non respondendo intelleximus. *Qui aduorsum*] Proprie locutus est. Nam *aduersitores* dicuntur. *Ierant*] Producte i pronunciando: quod nos addita, u, *Iuerant* dicimus. Tale est illud Virgilii (Aen. II, 25.), *Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.* D.

Neque seruolorum quisque] Rursus pronunciatio altera esse potest, tanquam seruus vocatus responderit, et ipsum interroget. E.

Profecto hoc vere dicunt, si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satius est
Quae in te vxor dicit, et quae in animo cogitat
Irata, quam illa, quae parentes propitii.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,

Aut

3 *Profecto hoc vere dicunt*] Absolute: non addidit *Qui*. *Si absis vspiam*] Abundat *vspiam*, aut deest *Profectus*, aut quid tale, aut *vbi* (*ibi* edidit Faernus Z.) *vspiam*: significat enim scilicet *vspiam* et in loco, et ad locum. *Si absis vspiam aut vbi si cesses*. *Si absis*, ad parentes propitios: *Si cesses*, ad vxorem iratam refert in desertorem (Forte expressum fuit nomen veteris Grammatici). D.

Si absis vspiam] Id est, alicubi otiosus viuas, melius est, tibi euenire, quod de te cogitat vxor irata: quae vtique animo coniugali de marito suspicatur, quod alteram amet, ac illi soli sit bene. E.

4 Etsi Faerni libri omnes habent, *aut ibi*; quatuor tamen e nostris recte, *aut vbi si*, h. e. *sicubi cesses*. Et sic laudat Seru. ad Aen. III, 430. B.

5 *Vxor*] Subaudiendum est, *Dicit irata vxor* (*Subaudiendum est* dicit. IRATA, *vxor scilicet*. Ms. Boend. et Edd. vett.). *Quae in animo*] Omne quod sentimus, aut cogitamus, aut dicimus: et vtrumque pro oratione est. Sed illa ἐνθυμηματικὸς quae in cogitatione est: haec προφορικὸς λόγος dicitur, quae in verbis est constituta. Virg. (Aen. II, 124.) *Et mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, et taciti ventura videbant*. Et ipse alibi, *Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitet*. D.

6 *Quam illa quae parentes*] Erudite, non addidit in quem dicat, quia scit nomina vxoris et parentum τῶν πρός τι esse. D.

Parentes propitii] Id est, sancti et religiosi timent, ne absentibus filiis aliquid mali eueniat. Dehinc a generali ad speciale transit. *Ego quia non redit*, etc. E.

7 *Vxor, si cesses*] Quare non, *si absis?* an quia iustius cessanti, quam absenti succensemus? an quia irata vxor, si cesses? *Aut te amare cogitat*] Ἐπεξήγησις cum ἐξεργασίᾳ, *Aut te amare cogitat*. *Aut*] Minus peccati est amori proprio cedere, quam alieno amori obsequi, nulla re impellente, sino vxore potare, aut velle delicias. Ergo αὔξησις est: nisi forte τῷ ἰδιωτισμῷ hoc putamus dictum. *Aut te amare cogitat, tete amari*] Quum duo proposuerit, alterum sumsit. Nam quum dixisset, *Quae in te vxor dicit, et quae in animo cogitat*: intulit, *Aut te amare cogitat*. D.

Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi:
Et tibi bene eſſe ſoli, quum ſibi ſit male.
Ego, quia non rediit filius, quae cogito!
Et quibus nunc ſollicitor rebus! ne aut ille alſerit,
Aut vſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah! quemquamne hominem in animum inſtituere, aut
Parare,

8 *Aut te amare cogitat, aut tete amari*] Quia *Te amare* ἀμφιβόλως dixerat, cito intulit quod certum eſt, *Aut tete amari.* Et quia illud *te* dixerat, hoc geminauit, et *Tete* dixit, tanquam ſignificantius. *Aut animo obſequi*] ἐπαναφορά. D.

Noſtri omnes et Faerni libri vetuſti, *atque animo obſequi.* B.

9 Accentus cauſa corrigendum eſt, *ſibi cum ſit male.* B.

10 *Ego, quia non rediit filius*] Plus eſt quod dixit *Ego*, quam ſi diceret *Pater. Ego quia non rediit filius*] ἀνακόλουθον; non enim *Pater* dixit. *Quae cogito! et quibus &c.*] Hoc ſic pronunciandum eſt, vt horrere videatur ipſe cogitationem ſuam. D.

11 *Quibus nunc ſollicitor rebus*] Hoc eſt, quam malis: non vt vxor, bonis. *Ne aut ille alſerit*] Vide quam teneri ſit amoris hic timor, in iuuene (*iuuenem* Z.) praeſertim. *Ne aut ille alſerit, aut vſpiam ceciderit*] Nimium tenere amat, qui haec in iuuene pertimeſcit, quae circa infantulos caueri ſolent. D.

Alſerit] Id eſt, mortuus ſit, quia morientes frigent. E.

Quibus nunc ſollicitor] Seruius Aeneid. IV, 379. *Quietos ſollicitat. Ne aut ille alſerit*] Plautus in Milite III, 1, 124. *Pol, ſi habuiſſem, ſatis cepiſſem miſeriarum liberis: Cenſerem emori, cecidiſſetne ebrius, aut de equo vſpiam; Metuerem, necubi defregiſſet rura, aut ceruices ſibi.* L.

Illud, *Et*, recte abeſt a tribus noſtris: in aſyndetis enim concitatior eſt affectus. B.

12 *Aut vſpiam*] *Vſpiam* et in loco, et ad locum ſignificat. *Ceciderit, aut perfregerit aliquid!*] Iungendum, vt non ſolum *Ceciderit*, ſed etiam *Perfregerit*: haec ſunt quae ſibi (*filio*) nemo euenire velit. D.

Omnes fere antiqui libri Faerni et noſtri habent, *praefregerit.* B.

13 *Quemquamne hominem*] Sic dicimus de ea re, quam miramur fere ab omnibus fieri. D.

In animum inſtituere] Bentleius praeeunte Faerno edidit, *in animo.* Vtrumque recte. Certe

Parare, quod ſit carius, quam ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic non natus eſt, ſed ex fratre. is adeo
Diſſimili ſtudio eſt iam inde ab adoleſcentia;
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus ſum. et, quod fortunatum iſti putant,

Vxo-

Certe Plautus in eodem verſu vtramque rationem expreſſit. Nam Moſt. 1, 2, 1. *Recordatus multum*, inquit, *et diu cogitaui*, *Argumentaque multa in pectus inſtitui ego*, *atque in corde meo*. Z.

14 *Quam ipſe eſt ſibi*] Tanquam duo ſint. ſed hoc Poetae comico licet. D.

Deinde theſis, quod dicit: *quod ſit carius*, *quam ipſe eſt ſibi*. Quod ſupra Prologus nunciauit, quod argumenti partem ſenes qui primi ſunt, explicabunt. Nam docet quod hic adoleſcens in adoptionem ſibi a fratre ſit datus. E.

15 *Atqui ex me hic non natus eſt*] Quaſi dicat, Ex me non eſt, et ſic afficior: quid paterer ſi genuiſſem? *Ex me hic non natus eſt*] Quaſi dicat, Non eſt meus. *Sed ex fratre*] Hoc eſt, omnino non alienus eſt. *Is adeo*] Tranſitus ad argumentum ſubtiliſſimus. *Adeo* aut abundat, aut *nimium* ſignificat. Vt in Eunucho, *Adoleſcentem adeo nobilem*. D.

Atque ex me] Chariſ. libr. 2. L.

Pro *Atqui* in Faerni codd. antiquis et noſtris pleriſque eſt *Atque*; et iidem collocant caetera ſic, *hic natus non eſt*. Chariſius p. 204. „*Atque pro* „*Et*. Terentius in Adelphis. „*Atque ex me hic natus non eſt*, „*ſed ex fratre*. Vbi Acron: „Argute, inquit; nam per con„iunctionem tranſitum fecit ad narrationem. B.

16 Pro *Diſſimili* tres codd. ant. quorum vnus 900 annorum, habent recte *Diſſimilis*. Nam ſic Salluſt. Iug. 89, dicit *Diſſimilis moribus*. Noſter Heaut. v, 3, 17. *conſimilis moribus*. Plin. Hiſt. vi, 31. *curſu et colore diſſimilis*. B. Caeterum poſt *eſt* Bentleius diſtinguit: quod opus eſſe non arbitror. Z.

17 *Ego hanc clementem vitam vrbanam*] ὀρθὴ διήγησις καὶ διαπίστησις. *Clementem vitam*, figura ipſa (*Figura. Ipſam*) *Vitam clementem* dicimus quae clementes facit. *Clemens* autem eſt, qui colit mentem. *Atque otium*] Deeſt *Vrbanum*. D.

Vide an legendum ſit, *Ego hanc clementem vitam vrbanumque otium*. Cic. Ep. Diuerſ. xii, 1. *Vt ego quidem et Vrbi et otio diffiderem vrbano*. B.

18 *Secutus ſum*] Bene *Secutus*, quaſi magiſtram recte beateque

Vxorem nunquam habui; ille contra, haec omnia:
Ruri agere vitam; ſemper parce ac duriter

Se

ateque viuendi. *Et quod fortunatum iſti putant*] Romani ſcilicet, qui *coelibem* quaſi *coelitem* dicunt. Et item Graeci, apud quos ſunt huiuſmodi ſententiae: ΒΙΤΑ ΦΙΛΟϹ ΕΧΟΙΝΙωΝϢωΔΟΥΜΕΝΟΝ.* Et alibi, ΓΑΜΕΙ ΠΑΜΦΙΛΟϹ ΓΑΜΕΙΤω ΚΑγΑΡΙΔΗΑΙΚΗϹΕΝ ΜΕ (Vide Lindenbr. infra). *Fortunatum iſti putant*] Me vtique non vxorem ducere. Dicit autem Romanis id videri, quos ſpectatores habet. Menander: ὦ μακάριόν με! γυναῖκα ὐ λαμβάνω (Hadr. Iunius Animadu. Append. cum poſt *Menandri* nomen aſteriſmum in ſuo cod. videret, ſuſpicatus eſt hoſce excidiſſe verſus: ὅτις γενόμενος βύλεται ζῆν ἡδέως, ἑτέρων γαμύντων αὐτὸς ἀπεχέτϑω γάμων). *Quod fortunatum iſti putant*] Quidam putant ſic pronunciandum, *Et quod fortunatum iſti putant vxorem:* et haec bona et concinna locutio eſt. Et *putant* bene dicit is, cui diſplicet aliena ſententia. *Iſti putant*] Id eſt, hi qui a me diſſentiunt. D.

Fortunatum iſti putant] Hieronym. aduerſ. Iouinian. lib. I. *Noſter Comicus fortunatum putat, qui vxorem nunquam duxerit.* L.

Sententia eſt clara: *Quod*, ſcilicet vxorem habere, *iſti*, qui mei diſſimiles ſunt ſtudio et moribus, *fortunatum putant*, quia placet dos magna, liberis dant operam, et poſteritati inſeruiunt. B.

Cicero Att. XIV, 13. *a ducenda vxore ſic abhorret, vt libero lectulo neget quicquam eſſe iucundius.* Horat. Epiſt. I, I, 88. *melius nil coelibe vita.* Menander: Τὸ γυναῖκ' ἔχειν, εἶναι τε παίδων, ὦ φίλε, Πατέρα, μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει. W.

19 *Vxorem nunquam habui*] Si *Non habeo* dixiſſet, poterat videri habuiſſe. D.

Diſtingue: *Ille, contra haec omnia, Ruri agere vitam.* Vid. Phorm. III, 2, 36. B.

20 *Ruri agere vitam*] Contra haec omnia ſuffecerat breuitas (Corrige, CONTRA HAEC OMNIA *ſuffecerat, breuiter*, ſeu, *ſi breuitate vti voluiſſet* Z.); ſed ſubiunxit fratris deſcriptionem, vt verbis ipſis malam vitae conditionem oſtenderet. *Semper parce ac duriter*] *Semper*, licet incertam diſtinctionem habeat, tamen recte additum eſt: quia vel *ruri agere* voluptatis eſt: vel *parce ac duriter ſe habere*, virtutis. Sed *Semper* ad vitium: *Parce* autem, ad ſeruandum: *Duriter* vero, ad laborem referendum eſt. *Ruri agere vitam, ſemper parce ac duriter ſe habere*] Variauit, vt in Andria. D.

Du-

Se habere; vxorem duxit; nati filii
Duo; inde ego hunc maiorem adoptaui mihi;
Eduxi a paruolo; habui, amaui pro meo;
In eo me oblecto; ſolum id eſt carum mihi.

Duriter ſe babere] Elegans haec locutio. inde *exhibere* ἀντὶ τοῦ alere. Papinianus lib. 45. de donat. int. vir. et vxor. Vlpian. l. 1. §. 6. ff. de tut. et ration. Idem l. 11. §. 1. ff. ad exhibendum: *Si forte ipſe ſeruus ex operis vel artificio ſuo ſolebat ſe exbibere, nunc vero cogitur vacare.* Quae ita Graece redduntur in Ecloga Baſilicor. lib. 15. pag. 169. εἰ μὴ ἄρα τεχνίτης ὢν εἰώθη ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ τρέφεσθαι, καὶ νῦν σχολάζει. Scaeuola l. 5. ff. de naut. ſoenor. Et *exbibitio* apud eundem l. 98. ff. de aquir. et amitt. hered. Tertullianus de Idololatr. cap. 6. *exbibitionis noſtrae gratia.* Ibid. cap. 8. *Si neceſſitas exbibitionis extenditur, babent et alias ſpecies, quae ſine exorbitatione diſciplinae, id eſt, ſine idoli confectura, opem victus praeſtent.* Idem cap. 12. *Male nobis de neceſſitatibus bumanae exbibitionis ſupplaudimus, ſi poſt fidem obſignatam dicimus, Non babeo quo viuam.* L.

21 *Vxorem duxit*] Recte *Duxit*, non *Ducere.* ſemel enim hoc fecit Demea. *Vxorem duxit*] Varie per modos diſcurrit. *Vxorem duxit*] Adiuuandum pronunciatione eſt, ne ſingula vtrinque aſſecuti videantur. Nam ſic in fine fabulae ait Demea, *Vxorem duxi: quam ibi miſeriam vidi! nati filii: alia cura.* D.

22 *Inde ego bunc, &c.*] Mire *inde* ſubiungit, quum perſonam (corrige *perſonas*, nempe intelligit natos filios duo Z.) praetulerit. Sic alibi, *E praedonibus vnde emerat, ſe audiuiſſe abreptam e Sunio. Inde ego, &c.*] *Inde*, pro *ex quibus.* et *mibi* abundat. Et bene *Hunc* dixit: quia de ipſo loquebatur. D.

23 *Eduxi a paruulo*] Quos (*Quod*, Edd. vett. cum codd.) nos *educare* dicimus, *educere* veteres dicebant: vt (Aen. VI, 765.), *Educet ſyluis regem regumque parentem. Habui, amaui pro meo*] Quaeritur quid ſit *Habui.* et quum multa dicantur, hoc ſolum verum eſt, *Habui*, credidi, duxi, exiſtimaui: vt alibi, *Semper eius dicta eſt baec, atque babita ſoror*, et, *Sic itaque babeantur, itaque dicantur.* Ergo *Pro meo* ſubaudiendum eſt bis, et *Habui pro meo*, et *Amaui pro meo.* D.

24 *In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mibi*] Abſolute vtrum-

Ille vt item contra me habeat, facio ſedulo:
Do, praetermitto: non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere: poſtremo alii clanculum
Patres quae faciunt, quae fert adoleſcentia,
Ea ne me celet, conſueſeci filium.

vtrumque, et *In eo*, et *Solum*. *In eo*] Quaſi in ea re. *In eo me oblecto*] Noue dicit, pro, *Eo me oblecto.* Plus autem ſignificat, quam ſi diceret, *Solus is eſt carus mihi.* D.

25 *Ille vt item contra me habeat*] *Item*, ſimiliter: *Contra*, viciſſim. Plautus (Mil. II, 1, 23), *Vt illa illam contra, qui eſt amoris cultor optimus.* *Facio ſedulo*] Secus a dolo, id eſt, ſine dolo, et impenſe. D.

26 *Do, praetermitto*] *Do* ſumtum: *praetermitto* delicta. *Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere*] Etſi licet, non neceſſe eſt patrem ſaeuire, quia pater eſt. Inter *Ius et Aequitatem* hoc intereſt: *Ius* eſt, quod omnia recta et inflexibilia exigit. *Aequitas* eſt, quae de iure multum remittit. Ergo hic ſenſus, Non neceſſe eſt, etiam ſi liceat, ſaeuum eſſe patrem. Et mire oſtendit ius ſuum, niſi neceſſitate, non eſſe ſeruandum. D.

27 *Poſtremo alii clanculum*] Non alii patres: ſed alii adoleſcentes, clanculum patres ſuos. D.

Pro meo iure agere] Ius enim patris eſt, peccata corrigere filiorum. At hic per indulgentiam dixit, non neceſſario ſibi hoc incumbere, vt omnia peccata corrigat, ſed aliquid de iure proprio obliuiſcatur. Deinde iam theſis illa ſupponitur, vti non metu, ſed melius liberi amore teneantur, *Pudore*, inquit, *et liberalitate liberos retinere ſatius.* Hic ſermo magis a perſona Demeae accipiendus eſt, qui Micionem dicat durum praeter aequum et bonum, dum clementiam cuſtodit nimiam circa filium, ſic eum in peccata prouocet: quod eſt quaſi quoddam duritiei genus, non ſentire quid criminis ſit, quod ad dedecus perueniat. E.

28 *Quae fert adoleſcentia*] Veniam addidit ſtatim, peccata ab adoleſcentibus ad (*ob* recte in Mſ. Boend. et Edd. vett.) aetatem remouendo. Et vide quam breuiter, quam pudice, quam ignoſcenter locutus eſt. D.

29 *Ea ne me celet, conſueſeci filium*] Tribus enim viuitur modis, natura, conſuetudine, et ratione. D.

Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem;
Aut audebit: tanto magis audebit caeteros.
Pudore et liberalitate liberos
Retinere ſatius eſſe credo, quam metu.
Haec fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit ad me ſaepe, clamitans: Quid agis, Micio?
Cur

30 *Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem*] Separatim ſubaudiendum eſt, *inſuerit*, *πρὸς τὸ mentiri*. D.

Pro *inſuerit* alii codd. *inſueuerit:* apud Martianum Capellam p. 160. *inſtituerit*. Sed pro *inſuerit*, cuius forma repugnat ſequenti *audebit*, repone *ita vti ſit*; h. e. vt mos eſt. Vid. And. I, I, 53. Eun. IV, 2, 2. Heaut. V, 2, 4. Atque illud *Aut* ſequentis verſus dele cum interpunctione poſt *Patrem*. B.

31 *Caeteros*] Quia iam deceperit patrem. D.

32 *Pudore et liberalitate*] *Pudore*, ad filios retulit: *Liberalitate*, ad parentes. Argumentum a coniugatis: *Liberalitate*, inquit, regendi ſunt: propter quod liberi dicuntur. *Liberalitatem* autem, bonitatem dicit. D.

Pudore et liberalitate] Menander: Οὐ δεῖ λειπόντα τὸ παιδάριον ὀρθοῦν, Ἀλλὰ πειθοῦντα τι. Themiſt. Euphrada Orat. 5. αἰδοῖ μᾶλλον ᾤοντο δεῖν καὶ εὐνοίᾳ πλέον, ἢ φόβῳ κατέχειν τοὺς ὑπηκόους. Idem Orat. XI, pag. 254. αἰδοῖ μᾶλλον ἢ φόβῳ χρώμενον. Afranius apud A. Gellium Noct. Act. XV, 13. *Hem iſto parentum eſt vita vilis liberis; Vbi malunt metui, quam vereri abſuis*. L.

33 *Retinere ſatius eſſe credo*] Bene *Retinere*: a vitiis ſcilicet. nam viti[illegible]ios tenent: quos retinent patres, a vitiis ſcilicet. Nam *retinet*, qui aduerſum aliquem tenet. D.

34 *Haec fratri mecum non conueniunt*] Noua locutio. et (*Noua locutio eſt*, Z.) *Non conueniunt*, pro non congruunt: ac per hoc, *In his ego et frater diſſentimus*, id eſt, diſſimiles ſumus. D.

35 *Venit ad me ſaepe, clamitans*] Et importunitatem odioſam oſtendit, *Ad me* dicendo: et inconditam aſſiduitatem, addendo *Saepe*. Et congrue, poſtquam *Saepe* dixit, adiecit aptius verbum, non dicens *Clamans*, ſed *Clamitans*. *Quid agis, Micio?*] Reminiſcere lectionem, et inuenies interrogationem huiuſmodi, vel inuectionis principio conuenire vel obiurgationis. D.

Pro *clamitans* verſus cauſa reſcribe *clamans*, vti infra IV, 7, 9. B.

Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse est durus praeter aequumque et bonum:
Et errat longe, mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,

Vi

36 *Cur perdis adolescentem nobis?*] Recte *Nobis* additum est, et ἠθικῶς. vt alibi, *Psaltriam nobis, si Diis placet, parauit.* *Cur amat? cur potat?*] Vide quemadmodum, vt (dele vt, aut sequens *quum* Z.) durum obiurgatorem ostendat Demeam, quum ab eo dicantur in crimen vocari, quae aut aetatis sunt: vt, *Cur amat?* aut naturae: vt, *Cur potat?* aut pietatis: vt, *Cur tu his rebus sumtum suggeris?* et caetera. *Cur amat? cur potat?*] *Cur amat?* ad illud refertur quod ait supra, *Do, praetermitto.* Nam *Praetermitto* delicta intelligimus ex amore. *Cur potat?* reuocamus ad illud quod ait, *Do sumtum.* D.

37 *Sumtus* habent aliqui Faerni libb. et nostri omnes. Sed retinendum est Bembini, Donati et aliorum Faerni libb. *sumtum.* B.

38 *Nimium ineptus es*] Vtrumque dure, et *Nimium*, et *Ineptus es.* D.

39 *Praeter aequumque et bonum*] Potuit, *et*, non addi, praeter *Aequum bonum* (MSS. et Edd. vett. planius: *potuit et non addi*, PRAETER AEQVVM ET BONVM. Et certe, quia dixerat iam, *nimium*, non opus erat addere, *praeter aequumque et bonum*). D.

Alii, item Cicero Inuent. I, 19. *durus est.* Sed retine Bembini *est durus;* nisi malis scribere *durus'st.* B.

40 *Et errat longe*] Melius est *longe*, (excidit *et* Z.) simpliciter accipiendum, vt locale sit, quam valde. *Mea quidem sententia*] Modeste addidit, *Mea quidem sententia:* ne quis hoc pro praecepto dici existimet. D.

Et errat longe] Multum errat Demea, quod credit id grauius esse imperium quod vi conficitur, quam illud quod per amicitiam copulatur. Vt illud Sallustii (Iug. 10.), *Non thesauri, neque exercitus, praesidia regni sunt: verum amici, quos neque armis superare, neque pretio comparare quiquam possunt.* E.

41 *Qui imperium credat*] Vtrum cuiuslibet, an Demeae tan-

Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio, et ſic animum induco meum:
Malo coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet:

Si

tantum? *Grauius eſſe aut ſtabilius*] *Grauius* ad vim? *Stabilius*, ad tempus refertur. D.

42 *Vi quod fit*] Id eſt, metu ac malo. *Quam illud quod amicitia adiungitur*] Illud *fit*, quod *vi*: hoc *adiungitur*, quod *amicitia*. D.

43 *Mea ſic eſt ratio, et ſic animum induco meum*] *Mea ſic eſt ratio*, ad ſuperiora pertinet confirmanda. *Sic animum induco meum*: ad ea pertinet, quae dicturus eſt. *Mea ſic eſt ratio*] Iterum modeſte et ἰδιωτικῶς. *Et ſic animum induco meum*] Senilis μακρολογία. D.

Auctoritate omnium Faerni et meorum librorum pone *Mea ſic eſt ratio*. B.

44 *Malo coactus*] Duo dicit, *malo*, et *coactus*. *Qui officium ſuum*] ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν, id eſt, qui recte facit. *Officium* autem dicitur, quaſi *efficium*, ab *efficiendo*, quod vnicuique perſonae congruit. D.

Malo coactus] Vt oſtendat non rectum eſſe id quod comparatur vi, quam illud amicitia adiungit. Quandoquidem quod oportet ex perſona ſua, id efficitur non ſponte, ſed vi. At vero ille qui ex animo facit, beneficio victus, non terrore compulſus vult multam referre gratiam. Hoc ergo ad patres potius pertinet, vti filii quod faciunt recte, ſua ſponte faciant, non alieno metu: quippe cum interſit inter dominum et patrem. Nam pater lenitate, dominus metu valet. E.

Malo coactus qui ſuum officium facit] Haec vetus et vera eſt lectio, quam Palmerius perperam immutare tentauit. Ad Terentii autem locum reſpexit Cicero in Verrem. 5. *Tu niſi malo coactus, recte facere neſcis*. Et in Flor. vet. ſententiarum: *Militem melius pudore, quam malo coerceas*. Theodoſius Imp. l. 9. C. de deſertor. *Duas auri libras malo coactus fiſco noſtro adnumeret*. Sulpit. Seuer. Hiſtor. Sacrae lib. 1. *Rex malo coactus*. et iterum, *malo coactus agnouit errorem*. L.

45 *Dum id reſcitum iri credit*] Quod facit ſcilicet. *Tantiſper*] *Tantiſper* quaſi *Tantumper*. et *Pauliſper*, quaſi *paululumper*: vnde *Parumper* dictum eſt. *Tantiſper cauet*] *Peccare* ſubaudiendum eſt. Nam totum ἐλλειπτικῶς, et obſcure dictum eſt. Et bene *Cauet*: quaſi malo (Primus, opinor, ſic edi-

Si ſperat fore clam, rurſus ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas, ex animo facit;
Studet par referre; praeſens abſenſque idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium
Sua ſponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus intereſt: hoc qui nequit,

Fatea-

dit R. Steph. Ed. Du B. habet *malos*. ſed Mſſ. et Edd. vett. melius, *malum*.). D.

46 *Si ſperat fore clam*] Iterum *quod facit* ſubaudiendum. *Rurſum ad ingenium redit*] Mire, non intulit, *Cauet*: ſed, *Ad ingenium redit*. Et *Rurſum* eſt retro verſum, vt *Prorſum*, prius (*porro*. Sic Donatus ad Eun. II, 3, 14. et Calpurn. ad Heaut. IV, 5, 28.) verſum. D.

Verſui commodius eſt *rurſum*, quod in Bemb. Baſilic. et noſtris fere omnibus extat. B.

47 *Ille quem beneficio adiungas*] Non dicit, *Beneficio adiunctus*, vt ſupra, *Malo coactus*. *Ille quem beneficio adiungas*] καλλαντεθηκην A N * (κατ' ἀντίθετον, ſeu κατ' ἀντίθεσιν τȣ̃ λόγȣ *oratorie rem intulit*. Z.): ille *malo*, hic *beneficio*. Ille *coactus*, hic *adiunctus*. Ille *dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet*: hic, *praeſens abſenſque idem erit*. Et τὸ *Praeſens* et *Abſens*, non ad aliquem locum, ſed ad cuſtodem retulit et monitorem. *Ille quem beneficio adiungas*] Contra illud ait, *Malo coactus*. *Ex animo facit*] Officium ſcilicet. D.

Ille quem beneficio] Menander: τιμῶ προθύμως τ' ἀξιȣ́μενον ποιῶν Κηδεμόν' ἀληθῶς, ȣ̓κ ἔφεδρον ἕξεις βίȣ. L.

48 *Studet par referre*] Id eſt, benefacere. *Praeſens, abſenſque idem erit*] Contra illud, *Si ſperat fore clam, rurſus ad ingenium redit*. D.

Studet in primo pede vltimam corripit, quod non eſt inſolens. B.

49 *Hoc patrium eſt*] Superius a re tractum eſt: hoc iam a perſona ducitur argumentum. *Conſuefacere*] Non *Cogere*: ſed *Conſuefacere*. D.

50 *Quam alieno metu*] Vide quemadmodum ſuum ad indulgentiam affectum reuocet optimae diſciplinae (*Vide quemadmodum ſuam erga filium indulgentiam ad effectum r. o. d.* Z.). D.

51 *Hoc pater ac dominus*] A differentia perſonarum et officiorum. *Intereſt*] Differentia eſt. *Hoc qui nequit*] Longe melius *Nequit*, quam ſi diceret, *Non vult*. D.

Fateatur se nescire imperare liberis.
Sed estne hic ipsus, de quo agebam? et certe is est.
Nescio quid tristem video: credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire, Demea,
Gaudemus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA. MICIO.

EHEM, opportune: te ipsum quaerito.

MI.

52 *Fateatur nescire imperare liberis*] Hoc indicat, et se melius consulere, et volentem hoc exercere. *Nescire imperare liberis*] Oratorie, quasi artis sit indulgentissime agere. *Imperare*, modo non ad superbiam, sed ad *Regendum* est referendum. *Fateatur nescire*] Deest *Se*. D.

Bentleius duce Faerno illud *se* omisit. Recte. Nam nec Donatus legit, quem videsis Z.

53 *Sed estne hic ipsus, de quo agebam*] Κατ' οἰκονομίαν superuenit, de quo sermo est, vt factis dicta ostendantur. *Et certe is est*] Bene nunc confirmat ipsum esse eum, quum propior est, vtpote senili, nec longum prospiciente conspectu (Leg. *vtpote in senili &c.* aut sequere Ms. Boend. et Ed. Du B. *Quum propior est, ipsum a longe conspectum senio vetante non bene cognoscens, ac proinde dubius.* Z.). D.

54 *Nescio quid tristem video*] Orationis apparatus ex vultu ostenditur: vt (Aen. VII, 291.) — *stetit acri fixa dolore, Tum quassans caput hanc effundit pectore vocem.* *Nescio quid*] Deest *Propter:* vt sit, *Nescio propter quid.* *Vt solet*] Caussa cur illum aequo animo frater ferat, *Vt solet*, inquit. D.

55 *Saluom te aduenire, Demea, gaudemus*] Vt asperior ostendatur Demea, etiam salutatur ab eo, quem obiurgaturus est. D.

1 *Hem! opportune: te ipsum quaerito*] In hoc Actu diuersi homines, diuersi patres (*diuersae partes* Ms. Boend.) et diuersa studia proponuntur. hic lenis, hic amarus: hic facetus, hic impolitus: hic facilis, hic pertinax et difficilis in delictis. *Hem! opportune: te ipsum quaerito*] Melius quam Menander, quum

MI. Quid triſtis es? DE. rogas me, vbi nobis Aeſchinus
Siet, quid triſtis ego ſim? MI. dixin hoc fore?
Quid fecit? DE. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quicquam; nec metuit quemquam; neque legem putat
Tenere ſe vllam. nam illa, quae antehac facta ſunt,
Omit-

quum hic illum ad iurgium promtiorem, quam ad reſalutandum faciat. D.

Ehem! oportune] Iracundi hominis continuo pronunciata ſententia eſt, qui ſalutatus reſalutare noluit. E.

Ehem, quod probatur libris bonis, magis conuenit actibus repentinis, vt eſt ſubitus eius, quem quis quaerit, aſpectus, quam vulgare *Hem*. B. Caeterum recte Daceria verba praecedentis Scenae vltima, *Saluom te aduenire* etc. refert ad initium huius Scenae. Nam fit inde initium nouae orationis ad perſonam, quae cum maxime aduenit. Z.

2 *Quid triſtis es*?] Bene interrogat. potuit enim non iratus frater quaerere. *Vbi nobis Aeſchinus ſiet*] Quaſi quaedam cauſa ſit triſtitiae. D.

Rogas me?] Interrogas me quid ego triſtis ſim, cum Aeſchinum filium habemus? Deinde ſumſit generalem accuſationem, *Quem neque pudet, neque metuit quenquam* etc. E.

Pro *rogitas*, Bemb. Victor. et multi alii codd. habent recte *rogas*. B.

3 *Dixine hoc fore*?] Credo iam, vt ſolet, obiurgabit. D. Alii habent *Quid* is *fecit*? Vtrumuis recte. B.

4 *Quid ille fecerit*?] Animaduertendum, vt interrogatus interroget more indignantium, quod ideo facit, quia videt Micionem eo vultu interrogare, vt videatur minus reprehendere culpam Aeſchini. D.

Quem neque pudet] Priſcian. libr. XVIII. Menander: ὁ; δὲ ὔτ' ἐρυθριᾷν οἶδεν, ὔτε δεδιέναι, τὰ πρῶτα πάσης τῆς ἀναιδείας ἔχει. L.

5 *Quem neque pudet quicquam, neque metuit quenquam*] Varie per caſus diſcurrit, *Quem neque pudet quicquam*: contra illud quod alibi pater dicit, *Erubuit, ſalua res eſt*. *Quem neque pudet quicquam*] Magno ordine accuſauit. non, inquit, pudore mouetur patrum, non metu parentum, non timore legum. Ergo gradatim αὔξησις oratoria proceſſit. D.

6 *Tenere ſe vllam*] Bene *Tenere*, quia legem. et eſt ἀμφιβολία oratoria. *Nam illa quae*

Omitto: modo quid designauit! Mi. quidnam id est?
De. Fores effregit, atque in aedis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam

quae antehac facta sunt, omitto] Accusatio duo tempora recipit; praeteritum, ab ante gestis: et praesens, ab iis quae obiiciuntur. Ergo vtrumque mira breuitate perstrinxit. D.

7 *Omitto*] Παράλειψις. *Modo quid designauit!*] *Designare* est rem nouam facere, in vtramque partem, et bonam et malam. Nam et *designatores* dicti, qui ludis funebribus praesunt: credo ob eam causam, quod ipsis ludis multa fiant noua et spectanda: simul etiam turba retineatur. quae fiunt (*quae fuerat* Mss. et Edd. vett.) aut in spectaculis, aut in litibus. *Modo quid designauit!*] Puto ego *designationem*, contractionem, aut conductionem populi in vnum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio populi in se oculos et ora conuertit, et spectaculo est vulgo: quemadmodum *designatores*, qui ludis funebribus multitudinem retinent. *Designauit!*] Hoc verbum apud veteres duas res significabat: etenim praue et recte facta, *designata* dicebantur. *Quidnam id est?*] Et hoc etiam contemnens interrogat Micio. D.

Dissignauit!] *Dissignare* proprie dicitur aliquid signatum legibus rumpere. Deinde positio ipsa est criminis, sed per argumentum. Nam cum lenonis domum vel cellam potius adolescens fuisset ingressus, vt meretricem abduceret, hic exaggerans dicit, *Fores effregit, atque in aedis irruit alienas.* E.

8 *Fores effregit*] Haec singula magna cum vociferatione inferenda sunt. stomachatur enim aduersus male interrogantem. *Fores effregit, atque in aedes irruit alienas*] Totum quidem vnum crimen est: Rapuit meretricem. Sed vide, qua pompa, qua vociferatione dilatetur accusatio Demeae, de moribus Aeschini, nihil nisi inania (*immania* corrigit Boeclerus) referentis. *Fores effregit, atque in aedis irruit alienas*] Haec singula consideranda sunt. Et bene dicit *Alienas*, quia si Lenonis diceret, parua res videretur. D.

Fores effregit] Vlpian. l. 39. ff. de furtis: *Fores meretricis effregit libidinis causa.* L.

9 *Ipsum dominum*] Iterum suppressa est infamis persona. *Atque omnem familiam mulcauit*] Aut *Familiam* pro seruis leno-

Mulcauit vsque ad mortem: 'eripuit mulierem
Quam amabat. clamant omnes, indignissume
Factum esse: hoc aduenienti quot mihi, Micio,
Dixere? in ore'st omni populo. denique
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nul-

lenonis dicit, aut pro meretricibus. D.

Ipsum dominum Lenonem appellauit; deinde meretricem, *mulierem*. Et hoc quasi criminis genus probauit a testibus, quod *omnes clamant, indignissime factum*. Deinde adiecit comparationem, quod facilius vita possit deprehendi ex hoc, quia frater eius ruri operam det, nesciens quod eadem meretrix ipsi adolescenti rapta sit. Sed omnis conclusio accusationis in Micionem, qui eius pater est, retorquetur et transfertur, quod ipse filium corruperit lenitate. E.

10 *Multauit*] Lacerauit, mutilauit, molliuit, atque dissoluit. Vnde *Mulciber* a multando, quasi *Multiber*. *Vsque ad mortem*] Magna inuidia caedis et mortis mentione, quae tamen nulli accidit. *Eripuit mulierem quam amabat*] Omnia magno colore et accusatorie dicta sunt, et ex hoc maxime, quod lenonem et meretricem non dixit, contentus facti atrocitate, personarumque vilitatem reticens. *Mulierem eripuit*] Non, *Abduxit*, sed *Eripuit*. D.

Pro *Multauit* recte libb. antiqui habent *Mulcauit*. B.

11 *Clamant*] A praeiudicato, et auctorita , umoris (vterque liber, *Adiudicatio ex auctoritate rumoris*). D.

12 *Hoc aduenienti quot mihi, Micio, dixere!*] Quasi dicat, Displicet omnibus, et multi eum accusant. Nec tamen leonis querelae mentio fit. vide oratorem. *Hoc*, autem vel articulus, vel aduerbium loci est. D.

13 *In ore est omni populo*] Sallustius (in Fragmentis. De Pompeio intelligit Dousa), *In ore gentibus agens, populo, ciuitati*. D.

14 *Si conferendum exemplum est*] Tanquam non sit conferendum. *Non fratrem videt rei dare operam*] Satis comice hoc infertur legentibus argumentum: nam magis in culpa ille ipse est, quem laudat. D.

15 *Rei dare operam*] Non amori. *Rei dare operam*] Quam facete Poeta haec omnia falsa, et e contrario facit Demeam credere! *Ruri esse*] Non in vrbe.

Nullum huius simile factum. haec quum illi, Micio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.
MI. Homine imperito nunquam quicquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nil rectum putat.
DE. Quorsum istuc? MI. quia tu, Demea, haec male iudicas. Non

vrbe. *Parcum*] Non prodigum. *Sobrium?*] Non insanum. *Parcum ac sobrium?*] Contra illud. *Cur amat? Cur potat?* D.

Vetustiores nostri multi habent *Rei operam dare.* B.

16 *Nullum huius simile factum*] Hoc cum admiratione Micio tangitur, quasi ipsius culpa sit fratris natura. *Nullum huius simile factum*] Hoc cum admiratione indignantis pronunciandum est, et ardentibus in Micionem oculis. Et subaudiendum est *Esse*, aut *Inueniri* (*inueniri*. Z). D.

Nostri omnes cum Edd. vett. *Nullum huius factum simile.* Melioribus numeris. B.

17 *Haec quum illi, Micio, dico, tibi dico*] *Illi*, pro *In illum*: et *Tibi*, pro *in te*. *Tu illum corrumpi sinis*] Deest *Nam.* sed feruentius ἀσυνδέτως dicitur. Et hoc *Tibi* et *Tu* pronunciandum est intento digito, et infestis in Micionem oculis. Nam hoc agi stomacho aduersum dissimulatores solet. *Tu illum corrumpi sinis*] Mitius modo dixit, *Sinis corrumpi*: mox vehementius dicet, *An laudi putat fore, si perdiderit gnatum?* D.

18 *Homine imperito nunquam quicquam iniustius*] Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur. D.

Homine imperito] Defensionem parans, ab ea incepit parte, quae obiurgationem tenet: quia imperitus semper satis iniustus est. Parat autem defensionem adolescentiae, sciens meretricem raptam. *Non est flagitium*, etc. Non laus est, ibi esse integrum, vbi non possibilitas corrumpendi. E.

Homine imperito] Menander: Οὐκ ἐς ἀνοίας, ὐδὲν τολμηρώτερον. *Quicquam iniustius*] Ms. R. *quicquam iniustius est.* L.

Codd. omnes *Iniustius est*: scribe igitur *Iniustiu'st.* B.

19 *Nisi quod ipse fecit*] Αὐθάδεια. Hoc enim proprium rusticorum est, atque imperitorum. *Nihil rectum putat*] Proprie *putat.* Nam hoc verbum imperitorum est. Ordo est, Qui nihil rectum putat, nisi quod ipse fecit. D.

20 *Quorsum istuc?*] Deest *Pertinet*, aut *dicis.* *Quia tu, Demea*] Id est, homo imperitus. *Haec male iudicas*] Pari virtute haec leniter dicta sunt, qua superiora vehementer. D.

Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare: non eſt: neque fores
Effringere. haec ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium'ſt. nam ſi eſſet vnde id fieret,
Faceremus: et tu illum tuum, ſi eſſes homo,

Sine-

21 *Non eſt flagitium*] Non peccatum negat eſſe: ſed flagitium non eſſe contendit, et ideo ſubindignanter pronunciandum eſt: vt ſi dicat, Scortari quidem adoleſcentulum, delictum eſt, ſed non eſt flagitium. et veniae locus non tam in facto, quam in perſona eſt conſtitutus. *Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum ſcortari*] Mire reſpondit, et oratorie ad haec quae inuidioſe dicta ſunt. Nam quod ait ille, *Eripuit mulierem quam amabat*: hic *ſcortum* dicit. quod *irruit in aedes alienas*: quaſi ex vino furens, *potare*: quod cum aliis graue propoſitum eſt, hoc ſolum dicendo, leue reddit, id eſt, *fores effringere*. *Mihi crede*] Quaſi imperito dicit, *Mihi crede*, non enim, *Me intellige*. Quod imitatus Cicero ſic (*vbi* corrigit recte Hadr. Iunius in Append. Animadu. Locus Ciceronis eſt Diuin. in Q. Caecil. 12.) Caelium exagitat; *Magna ſunt, mihi crede: noli haec contemnere*. Hic enim et auctoritas dicentis, et contemtus oſtenditur audientis. D.

23 *Haec ſi neque ego, neque tu, fecimus*] Quia dixit, *Qui niſi quod ipſe fecit, nihil rectum putat*. D.

24 *Non ſiuit egeſtas*] Non voluntas prohibuit, ſed neceſſitas: et ideo nulla laus. D.

Non ſiuit egeſtas] Diomed. lib. I. L.

Verſus probat lectionem Bembini vnicam, *Non ſiit egeſtas*. B.

25 *Quod tu feciſti inopia?*] Nota *Feciſti*, in eo quod ſignificat *Non feciſti*. D.

Pro *ducis* vnus ex Regiis bene habet *duces*. Caeterum verſus per interrogationem eſt efferendus. B.

26 *Iniurium eſt*] Quia nihil quicquam iniuſtius homine imperito. *Nam ſi eſſet vnde id fieret*] Non eſt neceſſario conſequens, ſed probabiliter admittitur apud oratores. non enim omnes qui habent vnde faciant, continuo etiam faciunt. *Vnde id fieret*] *Fieret*, producta prima ſyllaba. Ennius, *Memini me fieri pauum*. D.

27 *Et tu illum tuum, ſi eſſes homo*]

Sineres nunc facere, dum per aetatem licet:
Potius quam, vbi te exſpectatum eiecisset foras,
Alienore aetate post faceret tamen.
De. Pro Iuppiter! tu homo adigis me ad insaniam.
Non est flagitium facere haec adolescentulum? M. ah,
Au-

homo] Multum progressus est, accusans accusantem. D.

Lege, *et illum tú tuum.* Sic infra III, 4, 32. *Sineres vero illum tu tuum facere haec?* B.

28 Pro *licet* duo Iani Gulielmi, quos antiquissimos habet, legunt *decet.* In illo Tibulli I, I', 85. *Iam subrepet iners aetas, nec amare decebit*, aliquot etiam libri habent *licebit.* Vide ipsum ad Plaut. Militem Cap. VI, et nos ad Horat. II. Epist. II, 216. B.

29 *Exspectatum*] Odiosum et malae vitae (*molestae vitae* Mss. Hulst. et Lindenbr. Vnde forte legendum, *Odiosae et molestae vitae*). Nam filiis parentes aut amabiles sunt, aut exspectati. amabiles, boni: *exspectati*, mali: quorum mors in dies singulos exspectanda et optanda sit. Nam *Exspectamus* ante diem, *Speramus* ad diem. vnde auidior intelligitur, qui exspectat, quam ille qui sperat. *Quam, vbi te exspectatum*] Eo rem produxit, vt ipse magis videatur consulere disciplinae, quam Demea. *Eiecisset foras*] Non dixit *Amisisset*: sed, vt quiddam abiiciendum, *Eiecisset.* D.

30 *Alieniore aetate, post faceret tamen*] Ἀνακόλουθον. deest enim *Quamuis.* Et *faceret* vltimum, magnam vim habet. nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere (*retineri* Mss. et Edd. vett.) ab istis filium iuuenem. *Alieniore* pro *Aliena* dicens, comparatiuum gradum pro positiuo posuit. D.

Alieniori aetate] Hoc est, post adolescentiam. E.

Post faceret] Charis. l. 2. L.

31 *Pro Iuppiter!*] Tragica exclamatio est. Et bene, tanquam ipse se reprehenderet Demea, adiecit, *Tu homo adigis me ad insaniam*] Et *Tu homo* dicens, negat illi familiaritatem. D.

Adigis me] Ms. R. *rediges me.* L.

Etsi Faerni libri Vatic. Basilic. et Donatus, et nostri fere omnes habent *rediges* aut *redigis*: nos tamen cum Faerno probamus lectionem *adigis*, quae est in Bemb. Victor. Decurtato, et in vno ex nostris veterrimis in margine. Eandem quoque laudat Charisius p. 214. B.

32 *Non est flagitium facere haec*] Moraliter indignatio expressa est, iisdem verbis, quae frater dixerat, repetitis. D.

Auſculta: ne me obtundas de hac re ſaepius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet vnguenta? de meo:
Amat? dabitur a me argentum, dum erit commodum:
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras:

33 *Ne me obtundas*] Ne me ſaepe et moleſte interpelles. Nam *Obtundere*, eſt aliquid ſaepe odioſe repetere. D.

34 *Tuum filium dediſti adoptandum mihi*] Mira argumentatio per ἐπαγωγήν, quae *Inductio* ab oratoribus dicitur, quum per interrogationem peruenimus ad id, quod volumus concludendum. D.

35 *Is meus eſt factus*] Sic progreditur, quaſi confeſſionis genus ſit, aduerſarium tacuiſſe. *Si quid peccat, Demea*] τῷ ἰδιωτισμῷ interpoſuit *Demea*: et repetitum eſt, *peccat*. D.

36 *Ego illi maxumam partem feram*] Errant, qui putant *illi* eſſe pronomen, quum ſit aduerbium loci: vt (Aen. II, 548), *illi mea triſtia fata, Degeneremque Neoptolemum narrare memento. Illi* ergo ibi, vbi ille peccat. Quare quidam etiam *li* ſyllabam diſcretionis cauſa, vt locum ſignificet, corripiunt. Et *Maxumam partem*, optime dicit. Non enim *Vniuerſam*, quia non ſolus pater Aeſchini eſt: ſed *Maxumam*, quia eius magis eſt, cuius filius coepit eſſe per adoptionem. *Feram*] ſuſtinebo, tolerabo. D.

37 *Olet vnguenta*] A ſummo ad imum propoſita ſoluuntur. Et mira varietas eſt, *Olet vnguenta;* ne diceret, obſonat, potat, vnguitur: ne ſcilicet haec exercitationis paleſtricae, non luxuriae dicerentur. D.

Potat? olet vnguenta?] Priſcian. lib. VIII. L.

Varro de L. L. VI. *Apud Terentium*: *ſcortatur*, *potat*, *olet vnguentum? de meo. Scortari eſt ſaepius meretriculam ducere, quae dicta a pelle.* Hoc Varro, falſus memoriae: quippe omnes hodie libri *obſonat*. B.

38 *Amat?*] Πρὸς τὸ, Cur amat? *Dum erit commodum*] Dare ſcilicet. D.

Dum erit commodum] Aſconius II, 13. in Verrem. L.

39 *Vbi non erit*] Argentum ſcilicet: ſed *Commodum dare*, ſubaudiendum eſt. *Fortaſſe excludetur foras*] Hoc ita protulit,

Fores effregit? reſtituentur: diſcidit
Veſtem? reſarcietur. Eſt, Dis gratia,
Et vnde haec fiant, et adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremo aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. De. hei mihi!
Pater eſſe diſce ab aliis, qui vere ſciunt.
Mi. Natura tu illi pater es, conſiliis ego.

De.

tulit, quaſi dicat, nihil ſibi deperiſſe, ſi gratis forte fuerit ad amicam admiſſus. Et totum hoc τῷ ἐξουθενισμῷ legendum eſt. Et mire *Fortaſſe* dicit, vt pater indulgens, et credens adoleſcentem poſſe etiam amari ab amica. non enim affirmauit, vt diceret, *Excludetur foras*. D.

40 *Fores effregit? reſtituentur*] Peruenit ad praeſens crimen: illa enim ante acta fuerant. D.

41 *Reſarcietur*] *Re* abundat. D.

42 *Et vnde haec fiant*] Iterum ſubaudiendum, *eſt*. *Et adhuc non moleſta ſunt*] Quia non eſt flagitium, adoleſcentem ſcortari. D.

45 *Ab aliis qui fere ſciunt*] Superbum fuiſſet, *A me dicere*. melius ergo *Ab aliis* dictum eſt. D.

Qui vere ſciunt] V. C. *qui viuere*. L.

Lege *Pater eſſe diſce ab illis, qui veri ſient*. Nam *ab illis* reperitur et in Faerni libb. antiquis, et noſtris omnibus. Tum Palmerius, probante Guyeto, *Sient*. Recte; modo legas quoque *véri*. Sic Ouid. Met. IX, 24. *Iuppiter aut falſus pater eſt, aut crimine verus*. B.

46 *Natura illi pater es, conſiliis ego*] Vrbane Micio *Conſiliis* ſubiunxit. plus enim valet ad laudem *conſilium*, quam *natura*. Et ſimul oſtendit Poeta verbis Micionis, qui non natura, ſed affectu ſit pater, nullum patrem eſſe ſapientem: eum vero poſſe ſine perturbatione perfrui iis quos amat, quem patrem eſſe conſilium fecerit, non natura, hoc eſt, qui filium adoptauerit. Et mire, quum *Natura* ſingulariter dixerit, pluraliter intulit, *Conſiliis ego*. D.

Tu natura pater] Vt Salluſt. (Cat. 6.) *Curae ſimilitudine patres appellabantur*. Poſtremo concludit, quod iam repetat filium, quem dediſſet. Hac re territus ſenex, cum iracundia tamen conqueritur, quod alienus non ſit filio, ac propterea cogatur de eo cogitare. E.

DE. Tun' conſulis quicquam? MI. ah, ſi pergis, abiero.
DE. Siccine agis? MI. an ego toties de eadem re audiam?
DE. Curae eſt mihi. MI. et mihi curae eſt. verum, Demea,
Curemus aequam vterque partem: tu alterum,
Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. DE. ah, Micio.
MI. Mihi ſic videtur. DE. quid iſtic? tibi ſi iſtuc placet,

Pro-

47 *Tun' conſulis quicquam?*] Apertior contumelia: et ideo ſequitur denunciatio diſcedendi. *Tun' conſulis quicquam?*] Quia dixit, *Conſiliis ego pater ſum:* a coniugatis argumentatus reſpondit, *Tun' conſulis quicquam?* quia a conſulendo *conſilia* dicuntur, et *conſultores*. *Si pergis, abiero*] Vt (Aen. II, 719.), — *donec me flumine viuo Abluero*. *Si pergis, abiero*] Ἀρχαϊσμὸς, pro *Abibo*: et hoc geſtu abeuntis, vel abituri pronunciatur. D.

48 *Sicine agis?*] Recte, quia iam abibat: quaſi reuocantis correptio (forte, *correctio Z.*) eſt. *An ego totiens*] Hoc conuerſum intelligas dicere. *Audiam?*] Deeſt *re:* ſed exprimere durum fuit. Et hoc eſt obtundere. D.

49 *Curae eſt mihi*] Aeſchinus ſcilicet. D.

50 *Curemus aequam vterque partem*] Proprie *Vterque* et *Aequam*, quaſi particeps fratris. D.

51 *Propemodum*] Niſi addidiſſet *Propemodum*, falſa videretur eſſe ſententia. D.

Ne malo accentus in fine ſit, et Trochaeus male in ſede penultima, lege *Nam cúrare ambos, própemodum*. B.

52 *Ah! Micio*] Religioſe commotus eſt: ac veluti incuſatio eſt perfidiae. et ideo exclamat dolens, et tranſit in iracundiam, conceſſionemque, quae ἐπιτροπὴ dicitur. D.

53 *Mihi ſic videtur*] Rationabiliter non *Eſt ſic* dixit: ſed, *Sic videtur*: non vult enim verum eſſe. *Quid iſtuc?*] Deeſt *Loquor* aut *Reſiſto:* nam proprie ſignificatio eſt de ſententia ſua decedentis. D.

Codd. *meliores Si iſtuc tibi placet*. Recte, vel propter accentum. B.

Profundat, perdat, pereat; nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. MI. rursum, Demea,
Irascere? DE. an non credis? repeton quem dedi?
Aegre'st: alienus non sum. si obsto; hem, desino,
Vnum vis curem, curo: et est dis gratia,
Quum ita vt volo est; iste tuus ipse sentiet
Posterius. nolo in illum grauius dicere.

MI.

54 *Profundat, perdat*] Ἐπιτρεπτικὴ figura. Virg. (Aen. IV, 381.) *I, sequere Italiam ventis, pete regna per vndas.* *Profundat, perdat, pereat*] Haec sic pronuncianda sunt, vt ostendatur gestu, nolle quod loquitur. D.

Profundat, perdat] Seru. Aeneid. IV, 381. L.

55 *Si verbum vnum posthac*] Ἀποσιώπησις. Deest *Tibi fecero*, aut tale huiusmodi. D.

Verbum vnum] Ms. R. *vllum.* L.

Codd. nostri *Verbum vllum.* Recte. Cf. And. I, 5, 21. Eun. I, 2, 8. B.

56 *Rursum*] Quasi curans irasceris? (Ms. B. et Edd. vett. *Quasi rursum curans irasceris?* Malim, *Quasi mirans*, RVRSVM IRASCERIS?) *Annon credis?*] Irasci scilicet. *Repetone quem dedi?*] Rusticani stomachi est repetere semper verba, quae inuitus alius audierit. *Repetone quem dedi?*] Minus erat, si *Aeschinum* diceret; sed plus est, *Quem dedi.* D.

57 *Aegre est*] Quasi dictum sit, Quid ergo loqueris? quia aegre est. Cur aegre est? quia alienus non sum. *Alienus non sum*] Mire *Alienus non sum:* quasi timeat iam dicere, *Pater sum.* *Alienus non sum*] Satis cum stomacho, quasi dicat. Si patrem me esse iam non licet, alienus non sum. D.

59 *Iste tuus*] Memoriter *Iste tuus*, ad illud quod dixerat, *Meus est factus.* *Iste tuus ipse sentiet posterius*] Quantus sis, quantumque eum ames: hoc est, vt decipiatur per indulgentiam tuam (Leg. *Hoc est, Quantumuis et quantumcunque eum ames, decipietur p. i. t.*), *Ipse sentiet*] *Sentire*, multi pro malo posuere. vt ipse alibi, *Sis rogas? sensi: nam vnam ei coenam atque eius comitibus dedi.* D.

Iste tuus] Prisc. l. 17. L.

60 *Posterius*] Etenim Demea satis hoc graue existimat dictum in eum, qui non prouideat in futurum: et arctius (*grauius*) quia pater est. *Nolo in illum grauius*] Scilicet quam hoc. D.

Posterius. nolo] Char. l. 2. L.
In Fragmentis Menandri fer-

MI. Nec nihil, neque omnia haec ſunt, quae di-
cit; tamen
Non nihil moleſta haec ſunt mihi: ſed oſtendere
Me aegre pati illi, nolui. nam ita'ſt homo:
Quum placo, aduorſor ſedulo et deterreo:
Tamen vix humane patitur: verum ſi augeam,

Aut

fertur: Οὐδέποτ' ἀληθὲς οὐδὲν οὔθ' υἱῷ πατὴρ εἴωθεν ἀπειλεῖν, οὔτ' ἐρῶν ἐρωμένῃ. W.

61 *Nec nihil*] Apparet Terentium fauereleniſſimis patribus: vnde ſubiecit etiam rationem facti Micioni. *Nihil, et nonnihil*] Nota figura eſt, conueniens placidiſſimo ſeni, qui in reprehendendo adoleſcente moderatus eſt. *Neque omnia haec ſunt quae dicit*] Bene a Micione hoc dicitur: quia indulgentioris eſt plura ſcire: et ſupra dixit, *Ea ne me celet, conſueſeci filium*. Et hic ſenſus eſt: Nec contemnenda ſunt quae dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc eſt, non ſola ſunt quae dicit, ſed multa alia. Et ordo eſt, Neque tamen haec quae dicit, ſunt omnia. D.

Nec nihil] Λιθότης, pro aliquid. E.

Recte Daceria ab hoc verſu nouam Scenam conſtituit. Nam poſtquam Demea exceſſit: ſolus Micio ſecum loquitur, et, ne ſpectatores nimia indulgentia offendantur, ipſe reprehendit mores filii, et ſimul aditum patefacit ad reliquorum intelligentiam. Z.

62 *Nonnihil moleſta*] Placidiſſime *Nec nihil* dixit: et *Nonnihil* maluit repetere, quam vehementer iracundiam demonſtrare. eſt enim altera διπλότης. *Nonnihil moleſta haec ſunt mihi*] Optime Poeta Micionem fecit commotum: ne (*nam* Z.) ſi omnino immobilis eſſet, non indulgere adoptiuo filio, ſed omnino eum non curare videretur. Ergo ſic in eum ſeruat placidum animum, vt tamen retineat patris affectum. *Sed oſtendere me aegre*] Conſtat ergo, *aegre pati*. Nam aliter non erat parens. D.

Sed oſtendere, me agere] Sed ſimulate ago: quia ſi fratris iracundiam iuuarem, protinus inſaniret. E.

63 *Illi*] Demeae ſcilicet. Aut *Illic*, id eſt, ibi, vbi Demea litigabat. *Nam ita eſt homo*] *Homo* dixit moraliter: ſic enim de iis dicimus, quos parce reprehendimus. vt alibi, *Vt homo eſt, ita morem geras*. D.

64 *Quam placo*] Id eſt, quum volo placare. D.

Quum placo, aduorſor] Diomed. lib. I. L.

65 *Verum ſi augeam*] Argumen-

Aut etiam adiutor ſim eius iracundiae,
Inſaniam profecto cum illo. etſi Aeſchinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam,
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? poſtremo nuper, (credo iam omnium
Taedebat) dixit velle vxorem ducere.

Spe-

mentum a contrario. *Nam Placare*, contrarium eſt irritantibus augentibuſque iracundiam. D.

Tamen in primo pede corripi non rarum putandum eſt. B.

66 *Aut etiam adiutor ſim eius iracundiae*] σύλληψις. Nam a genitiuo caſu accuſatiuus aſſumtus eſt. D.

67 *Etſi Aeſchinus nonnullam in hac re*] Rurſus διπλότης, vt ſit mitis reprehenſio: et hoc ipſo grauis. Nam *Etſi*, et *nonnullam nobis*, temperamento ſunt poſita. D.

Etſi Aeſchinus nonnullam] Iam redit ad aeſtimationem, an vere Aeſchinus peccauerit. E.

69 *Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid?*] Ἦθος ὑπερβολῆς, *Quam non*, et *Cui non.* Ea tamen haec ſunt, vt non graui ſono accuſationis proferantur, ſed ſolam reprehenſionem contineant. *Aliquid* vero, admirantis eſt. Quod addidit *Meretricem*, oſtendit Micionem hoc ſolum adhuc ſcire: nihil autem de vitiata virgine. *Quam hic non amauit meretricem?*] Et hoc cum venia et defenſione. Nam colere meretricem, non eſt flagitium. et ſimul etiam vitiatae virginis adhuc ignarus oſtenditur Micio. *Aut cui non dedit aliquid?*] *Aliquid* dicendo, praetermiſit vel meretricem vel numerum (Leg. CVI et ALIQVID *dicendo praetermiſit*, meretrici *et* munerum). D.

70 *Credo, iam omnium taedebat*] Παρένθεσις πρώτη. Etenim addimus ad ea quae apud nos parum certa ſunt, aut *Credo*, aut *Puto*. D.

71 *Dixit velle vxorem ducere*] Mirum eſt apud Terentium, quum etiam per neſcias perſonas indicet argumenta. Nam quum Micio neſciat amari ab Aeſchino ciuem virginem: tamen dicit, *Credo, iam omnium taedebat*, et, *Dixit ſe velle vxorem ducere.* Sic ex parte magna oſtendit neſcius argumentum: ideo quia (*ideoque* Liber vterque) veriſimile eſt, amantiſſimum Aeſchini Micionem omnes ſcire affectus adoleſcentis et conſuetudines. Et apparet praeterea, conatum ex parte fateri vitiatum amore (*vitiatam ex amore* Z.) Aeſchinum,

Sperabam iam deseruisse adolescentiam.
Gaudebam: ecce autem de integro. nisi quicquid est,
74 Volo scire: atque hominem conuenire, si apud forum est.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SANNIO. AESCHINVS. PARMENO.

Obsecro! populares, ferte misero atque innocenti auxilium:

Sub-

num, et (*sed* Z.) pudore impeditum, tantum hoc dixisse, quod honeste potuit, velle se vxorem ducere: quam autem vellet, tacuisse confusum. D.

72 *Sperabam iam deseruisse adolescentiam*] Recte *Sperabam*, pro *Gaudebam:* sic enim dicimus, quum errasse nos cernimus. Et mire: non dixit, *Sperabam illum tam corruptum:* sed mitis senex totum aetati attribuit, nihil filio. *Deseruisse adolescentiam*] Seruat propositum circa aetatis veniam. *Deseruisse*] Quasi deorsum a feruore tenuisse. Legitur et *desaeuisse.* D.

73 *Ecce autem de integro. nisi quicquid est*] Ἀποσιώπησις prima: quia non vult credere. *Nisi quicquid est*] Deest, *quia:* vt sit, *nisi quia.* Et est sensus, Nisi quia non temere credo, et volo scire quicquid est. D.

1 *Obsecro! populares*] *Popularitas* in omnis rei consortium sumitur. nunc autem *populares* ciues dicit. et hoc est, quod veteres *Quiritari* dicebant, Quirites conclamare (Lucil. apud Non. v. Quiritare: *Hic, inquam, rudet e rostris, atque eiulitabit, Concursans vti arenarius, clareque quiritans*). *Obsecro populares, ferte misero atque innocenti auxilium*] Hic exemplum est contumeliosi per potentiam diuitis, et in perniciem suam pauperis contumacis. *Misero atque innocenti auxilium: subuenite inopi*] Tria sunt, *Miser, Innocens, Inops.* D.

Obsecro! populares] Haec Scena vim certaminis continet, sine vlla specie controuersiae: tantum in dictis quaedam qualitas habetur. *Populares*] Hoc nomen significat de populo socios eiusdem conditionis. E.

Bis Aeschinum cum lenone esse rixatum tenendum est; primum cum ex domo lenonis fidicinam abduceret; cuius rei rumorem supra ad Micionem

detu-

Subuenite inopi. AE. otiose, nunc iam ilico hic
consiste,
Quid respectas? nihil pericli'st: nunquam, dum
ego adero, hic te tanget.
SA. Ego istam inuitis omnibus.
AE. Quamquam est scelestus, non committet hodie vnquam, iterum vt vapulet.

SA.

detulit Demea. Interim Aeschinus fidicinam, insequente eum lenone, domum Micionis deduxit. Quod cum leno impedire, quo minus fieret, conaretur, secunda orta est rixa, de qua hic agitur. FAERN.

2 *Subuenite inopi*] Vide quam posteriora vehementiora sunt, ad incendendum populum: primo *miserum:* post *innocentem:* ad vltimum *inopem* posuit. et primo, *ferte auxilium:* post, *subuenite.* Et totum hoc principium a beneuolentia sumitur: quae comparatur ex inuidia potentiae Aeschini. Nam contraria in Aeschino esse, vult intelligi. *Otiose, nunc iam*] *Otiose*, secure significat. Nam nisi qui securus est, otiosus non est. *Otiose, nunc iam ilico hic consiste*] Simul imperauit modum, tempus, locum, factum. Modum, *otiose:* Tempus, *nunc:* Locum, *hic*: Factum, *consiste.* Nam *Iam* et *Illico*, alterum tempori adiungitur, alterum loco. At *Consistere* est audacter et constanter stare: vt (Aen. v, 426.), *Constitit in digitos extemplo arrectus vterque. Illico*] Modo locum, non tempus significat. D.

Hic consiste] Hoc intelligendum, dici ad mulierem quae sublata est. Dein adiecit: *Quid respectas?. Nihil pericli est.* E.

3 *Nunquam*] Pro *non* Virgilius (Aen. II, 670.), *Nunquam omnes hodie moriemur inulti.* D.

4 *Istam inuitis omnibus*] Deest *abducam. Ego istam inuitis omnibus*] Bona ἔλλειψις. nemo enim plene loquitur, qui luctatur. D.

5 *Quanquam est scelestus, non committet*] Ἀνακόλουθον primum: nam quum praeposuisset *Quamquam*, non subiecit *Tamen. Committet*] Perficiet: sed hoc proprie de illicitis et puniendis facinoribus dicimus. Et simul hic ostendit Comicus adolescens cedere se lenoni, inuitum se noxam intulisse: et id quod fecerit, fecisse lenonis culpa, non sua. *Iterum vt vapulet*] Minaciter (*Mire vtique* Z.) Poeta priorem litem sustu-

 lit,

SA. Aeſchine, audi, ne te ignarum fuiſſe dicas meorum morum,
Leno ego ſum. AE. ſcio. SA. at ita, vt vſquam fuit fide quiſquam optuma.
Tu quod te poſterius purges, hanc iniuriam mihi nolle
Factam eſſe, huius non faciam. crede hoc, ego meum ius perſequar.

lit, dicendo *Iterum*: vt non eadem lis eſſet, de qua ſupra Demea queſtus eſt: ſed inſtaurata naſcatur (*noſceretur* Z). D.

Iterum vt vapulet] Supra enim cum meretrix raperetur, leno vapulauit. E.

6 *Ne te ignarum fuiſſe*] Prodeſt enim abſolutioni reorum imprudentia, aut caſus, aut neceſſitas. E.

7 *Leno ego ſum*] *Leno*, terribiliter pronunciandum eſt: quaſi dicat, *cui ſupplex eris.* Sed ex argumento eſt, quod contemnit Aeſchinus minas lenonis: vtpote qui iam vxorem decreuerat ducere. *Scio*] Hic (*Hoc ſic*) reſpondit, quaſi in lenone imminutio capitis tantum conſiſteret (Forte, *Hic ſic reſpondit*, *quaſi lenonis comminatio in ictu capitis tantum conſiſteret.* Z.). *Fide quiſquam optuma*] *Fides* in concipiendis comminationibus: nam (*Nam* recte omittitur ab Edd. vett. vt antecedens et conſequens vnam efficiat ſententiam Z.) *denunciatio* comminantis eſt. D.

Leno, inquit, *ego ſum*] Cum audiſſet Aeſchinus, illud potius intellexit, quod leno facilis eſſet, qui plagis ac verberibus ſubiiceretur, magiſque ad contemtum hoc nomen audiuit: ideo adiecit leno, ſed talis qualis *fuit fide quiſquam optuma.* E.

8 *Tu quod te poſterius*] Tu poſterius fortaſſe ſic te purgare incipies, quod mihi nolles feciſſe iniuriam. E.

Poſterius purges] Chariſ. lib. 2. L.

Sic libri omnes et Chariſius p. 191. Fruſtra igitur eſt, qui interpolatum velit, *Tum quod te*. B.

9 *Huius non faciam*] Figurate ergo, *Quod te purges* (Diſtingue ſic, *Figurate. Ergo Quod te purges.* cf. mox ad verſum 36.), id eſt, purgationem tuam. *Huius* autem, δεικτικὸν eſt. Aut enim ſtipulam, aut floccum mouerat, aut ſummum digitum. *Huius non faciam*] Cicero (Verr. II, 50.), *Ne tantulum quidem commotus eſt. Ego meum*

Neque tu verbis ſolues vnquam, quod mihi re maleſeceris.
Noui ego veſtra haec; Nollem factum: iuſiurandum dabitur, te eſſe
Indignum iniuria hac; indignis quum egomet ſim acceptus modis.
Ae. Abi praeſtrenue, ac fores aperi. **Sa.** caeterum hoc nihil facis.

Ae.

meum ius perſequar] Hoc eſt, lenonium. *Meum ius*] Meam libertatem. *Meum ius*] Meam vindictam. Nam vt illa *iniuria* eſt, quae fit innoxio: ita *ius* vindicta illa, quae redditur reo. *Perſequar*] Vlciſcar. Cicero, *Tu dum tuas iniurias per te, id quod non potes, perſequi conaris.* D.

Huius non faciam] Hoc eſt, ne huius paruuli te faciam, ac propterea contemnam ac deſpiciam. E.

10 *Neque tu verbis ſolues vnquam, quod mihi re maleſeceris*] Νομικῶς. Et *Solues*, lues, perſolues, id eſt, ſatisfacies, ac te purgabis. *Re maleſeceris*] Acuendum eſt *re*, et ſignificanter proferendum. Ibi enim eſt ſententia. Et plus dixit, *Re maleſeceris*, quam *Iniuriam feceris.* D.

11 *Noui ego veſtra haec*] ἔλλειψις: deeſt enim *Verba. Iuſiurandum dabitur*] Hoc eſt, iurabimus te eſſe indignum cui iniuria fiat huiuſmodi. Aut ſeparatim *iuſiurandum dabitur*: et ſeparatim, *te eſſe indignum iniuria hac.* Et ſic melius. Verba enim ſatisfaciunt, quum res colligitur in generalibus cauſis. Nam ſaepe irae ac lites iureiurando ſunt terminatae (Ebr. VI, 16.). D.

Iuſiurandum dabitur] Quemadmodum ſponſio ante iudicium fieri ſolet, ita hic dixit, iuſiurandum dabitur, quod indignus fueris, qui hanc iniuriam mihi faceres. E.

12 *Indignum iniuria hac*] Comice *Indignum* et *Indignis.* D.

13 *Abi praeſtrenue*] Aut *Abi prae*, id eſt, prior: aut *Abi prae*, id eſt, praei: vt, *I prae, ſequar.* Aut *praeſtrenue*: vt (Aen. XI, 213.) *Praedinitis vrbe Latini. Abi praeſtrenue*] Magna contemtio minarum lenonis, non reſpondiſſe Aeſchinum ad ea quae dixerat. *Caeterum hoc nihil facis*] *Nihil* pro *non.* Legitur et *nihili.* D.

Praeſtrenue] Valde, obſequenter. E.

Lege ex noſtris aliquot, *Abi prae*

AE. I intro iam nunc. SA. at enim non ſinam. AE. accede illuc, Parmeno:
Nimium iſtoc abiſti: hic propter hunc adſiſte. hem, ſic volo.
Caue nunc iam oculos a meis oculis quoquam demoueas tuos:
Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuo in mala haereat.
SA. Iſtuc volo ergo ipſum experiri. AE. hem, ſerua. PA. omitte mulierem.
SA. O facinus indignum! AE. geminabit niſi caues. SA. hei miſero mihi!

prae ſtrenue: vt *I prae*, ſaepe. Et ſic apud Nonium eſt v. Apertum. Deinde lege *forem*, de qua voce ſupra egimus. B.

14 *At enim non ſinam*] *Enim*, inceptiua particula apud veteres fuit: ſed et conuenit perturbationi. D.

Bentleius edidit *I intro nunc iam*. Z.

15 *Nimium iſtoc abiſti*] Quaſi ex contumacia lenonis appareat, quod multum abierit. *Propter hunc*] Iuxta hunc. vt Virg. (Georg. III, 13.) — *templum de marmore ponam Propter aquam*. *Hem! ſic volo*] Mire Comicus ex alterius verbis, quid faciat alter, oſtendit. D.

16 Vulgo *dimoueas*, ſed *demoueas* recte libri meliores noſtri et Faerni. B.

17 *Quin pugnus continuo*] *Pugnus* a pugna dictus: aut ab illo *pugna*. *Pugnus continuo*] Id eſt, veſtigium litigantis (*E veſtigio in lenonis gena ſit pugnus*). D.

Octonarius Iambicus probat lectionem antiquam *innuerim* pro *innuero*, quod eſt recentiorum codd. B.

18 *Iſtuc volo ergo ipſum experiri*] Expreſſe oſtendit pauperioris loquacem contumaciam vſque ad pericula caedis. *Iſtuc volo ergo ipſum experiri*] Hoc illo dicente, ſeruus lenonem verberat. *Hem! ſerua*] Neſcias cui dicat haec Aeſchinus, an lenoni, an ſeruo: ſed ſeruo magis eſt veriſimile. D.

19 *Geminabit niſi caues*] Hoc comminantis eſt, non iubentis ferire. ſed quia longe ſtat Parmeno, *gemina* putauit dictum. Et *Geminabit*, ſubaudiendum eſt *plagam*. *Geminabit, niſi caues*] Non ſingularem pugnum,

et

AE. Non innueram: verum in iſtam partem potius peccato tamen.
I nunc iam. SA. quid hoc rei eſt! regnumne, Aeſchine, hic tu poſſides?
AE. Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis virtutibus.

SA.

et vnum dabit, ſed *geminabit*: quaſi dicat, geminato duplicatoque numero inferet. *Hei miſero mihi!*] Leno pulſatur. D.

O facinus indignum] In Mſ. R. *indignum* deeſt. *Miſero mihi*] Mſ. R. *ei miſerum*! L.

Ne verſus ſit iuſto longior, repone, *O facinus miſerandum*! *Geminabit, niſi caues. Hei miſeriam*! Certe noſtri habent *O miſerum facinus*, et *Hei miſeriam*. B.

20 *Non innueram*] Conuenienter Poeta auidiorem Parmenonem malefaciendi inducit, quum ſupra dominum inuitum oſtenderet cogi ad inferendam iniuriam. *In iſtam partem potius peccato*] Vt verberes non iuſſus potius, quam iuſſus non verberes. D.

Verum in iſtam partem] Vt lenonem caederet ſeruus, non innuerat adoleſcens, ſed hac, inquit, parte potius peccato. Licet enim contra imperium mecum feciſti, tamen id feciſti quod vellem. E.

21 *Nunc iam*] Duae partes iſtae ſunt. Et bene *Iam*, quia ſero, et poſt plagas. Et vtrum hoc lenoni, vt abeat; an puellae, vt introeat, dicitur? ſed facetius eſt, ſi lenoni intelligas dici: quaſi hoc factum ſit quod voluerit: et quaſi venerit vt vapulet. Et *Iam* etiam tarditatis incuſatio eſt. vt Virgilius (Aen. XII, 179.), *Iam melior, iam, diua, precor. Regnumne, Aeſchine*] Inuidioſa moraliter exclamatio, et ardentior ad plagas. *Regnumne, Aeſchine, hic tu poſſides?*] Bene *hic*, id eſt, Athenis, vbi grauius crimen eſt dominari velle. Nam tyranni ibi ſemper oppreſſi ſunt, et maxime proximi (Vulgo, *maxime a proximis*). D.

I nunc iam] Mſ. R. et V. C. *I nunc iam tu*. L.

22 *Si poſſiderem*] Ἠθικὴ εἰρωνεία contemnentis in (dele *in*, ducibus Mſſ. et Edd. vett.) inuidiam. *Ornatus eſſes ex tuis virtutibus*] Cito oſtendit quantum (*quam*) a ſe longe ſit regnum, quae dixerit (Alii, *qui dixerat*. Forte, *quia dixerat* Z.) ornari potuiſſe lenonem. *Ex tuis virtutibus*] Sic veteres per εἰρωνείαν *virtutes* pro flagitiis dicebant. Lucilius, *Animo ac virtutibus*. D.

Orna-

Sa. Quid tibi rei mecum'st? Ae. nihil. Sa. quid? nostin, qui sim? Ae. non desidero.
Sa. Tetigine tui quicquam? Ae. si attigisses, ferres infortunium.
Sa. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
Responde. Ae. ante aedis non fecisse erit melius hic conuicium.
Nam si molestus pergis esse, iam intro abripiere; atque ibi
Vsque ad necem opperiere loris. Sa. loris liber? Ae. sic erit.

Sa.

Ornatus esses, &c.] *Virtutes* hic per *εἰρωνείαν* pro vitiis collocauit. E.

23 *Quid tibi rei mecum est?*] Hoc, quia verberatus est, dicit. vt sit, *Quid tibi debeo?* non quia nihil sibi debeatur. *Nihil*] Facete: quia ipse abstulit, et *Nihil* vult a se repeti. *Quid? nostine qui sim?* Proprie: sic enim dicit qui nihil quicquam debet, *Non me nouit:* non quod ignoretur, sed quod in iure non cernatur. D.

24 *Si attigisses*] Plus dixit *Attigisses*, quam *Tetigisses*. est enim multo minus *attingere*, quam *tangere*. D.

Infortunium] Malam fortunam. E.

25 *Qui tibi magis licet*] Hic non tam ratiocinatio est, quam exclamatio per dolorem. *Qui tibi magis*] Si mihi, inquit, non licet attingere tuam: cur tibi licet meam non tangere, sed habere? Et *habere*, vtrum domi in consuetudine: an corrumpere, id est, stuprare intelligimus? *Meam habere, pro qua ego argentum dedi?*] *Meam* suffecerat: sed magna moralitate additum, *Pro qua argentum dedi*, ad vociferationem. simul esse ostendit leno quod repetat. D.

Lege *Qui tibi meam magis licet habere.* B.

26 *Ante aedes non fecisse erit melius hic conuicium*] Non erat quod ad haec iuste responderet. et ideo sic respondet, vt conuicium dicat: quod verum est. D.

Ante aedis non fecisse] Placid. Lact. ad Stat. Thebaid. libr. 2. vers. 417. L.

28 *Loris? liber?*] *Lora* apud veteres *laura* dicebantur, a lauro triumphorum: sub (*sub*

Nan-

SA. O hominem impurum! hicine libertatem aiunt aequam esse omnibus?

AE. Si satis iam debacchatus es, leno, audi si vis nunc iam.

SA. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? AE. mitte ista, atque ad rem redi.

SA. Quam rem? quo redeam? AE. iamne me vis dicere, quod ad te attinet?

SA. Cupio: aequi modo aliquid. AE. vah! leno iniqua me non volt loqui.

SA.

Nannius vult deleri) qua mos erat captiuos vinciri, ducique per pompam. ideo autem, vt conditionis reminiscantur, loris caeduntur mancipia. Nam *mancipia* dicuntur, quod manu capta sunt: *Serui*, qui seruati sunt, quum eos occidi oporteret iure belli. vnde Virgilius (Aen. x, 524.) sic inducit captiuum rogantem, *Per patrios manes, per spes surgentis Iuli, Te precor, hanc animam serues natoque patrique.* D.

29 *O hominem impurum*] Sic veteres *Impurum* generaliter pro improbo ponebant: vt in eadem hac fabula, *Persuasit ille impurus, sat scio. Hicine libertatem*] Scilicet Athenis. *Aequam esse omnibus?*] Quasi diceret, Vbi non est, quando Aeschinus loquitur (*dominatur* Z.). Et bene *Omnibus:* vt ne lenones quidem videantur excepti. D.

Libertatem aequam] Athenis, vbi communis omnium fuerat libertas. populi enim iussu respublica agebatur. E.

30 Recte quinque ex vett. nostris habent *debacchatus, leno, es:* ne *leno* in Thesi occultetur. B.

31 *Mitte ista; atque ad rem redi*] Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum. *Ad rem* autem, ad negotium de quo agitur, dicit. D.

32 *Quam rem?*] Quam abduxisti. *Res* enim, pecunia intelligitur: vel id pro quo pecunia danda est. *Quo redeam?*] Ad, quam (*Ad eam, ob quam* Z.) euertisti domum: quia, *Fores effregit, atque in aedes irruit alienas. Quod ad te attinet?*] Quod tibi prodest, et commodum est? D.

Meliores Faerni, et nostri omnes libri, *Id quod ad te attinet.* B.

33 *Cupio*] Ille, *Vis*, dixit: hic *Cupio. Modo aequi aliquid*]

SA. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,
Periurus, peſtis: tamen tibi a me nulla orta eſt iniuria.
AE. Nam hercle etiam hoc reſtat. SA. illuc quaeſo redi, quo coepiſti, Aeſchine.
AE. Minis viginti tu illam emiſti, quae res tibi vortat male.
Argenti tantum tibi dabitur. SA. quid, ſi ego tibi illam nolo vendere?

Coges

quid] Subaudiatur, *dicas. Vah! leno iniqua me non vult loqui*] Nomen ſacrilegum, et iniuſtum *Leno*, iniquitatem agitat, iuſtitiae patrocinatur. Hoc totum εἰρωνεικῶς pronunciandum eſt. D.

Leno iniqua] Satis oſtendit quam iniquus ipſe ſit, cum dixerit, *Leno ſum, fateor.* Senſus eſt: Sum quidem quod dicis, etiam quod *pernicies communis adoleſcentum*, etiam quod *periurus: nulla tamen tibi a me facta eſt iniuria.* E.

34 *Leno ſum*] Figura συγχώρησις. D.

Noſter videtur tranſtuliſſe verſus Diphili: ὄυκ ἔστιν ὐδὲ τεχνίον ἐξωλέστερον Τοῦ πορνοβόσκου. W.

35 *Eſt orta iniuria*] *Orta*, coepta. D.

Ne *Orta* in Theſi deliteſcat, recte duo ex vett. libris, *Nulla'ſt orta iniuria.* B.

36 *Illuc, quaeſo, redi quo coepiſti, Aeſchine*] Figurate. rectum enim erat, *Vnde coepiſti.* niſi forte *Quo* pronomen eſt modo accipiendum: vt ſit, a *quo*. Et bene memor eſt, dixiſſe Aeſchinum, *Omitte iſta, atque ad rem redi.* D.

37 *Quae res tibi vortat male*] Adiicit contumeliam, quaſi et hoc multum ſit et inimicum. *Vertumnus* dicitur deus, qui rebus ad opinata reuertentibus (*ad inopinata ſe vertentibus* Z.) praeeſt. Saepe autem male cedit, quod bonum putatur: et hoc eſt *male vertiſſe*, vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginae pereunti. de quo Virg. (Aen. IV, 646.) — *enſemque recluſit Dardanium, non hos quaeſitum munus in vſus.* D.

38 *Quid? ſi ego tibi illam nolo vendere?*] Haec maioris ſunt ſtomachi: et ideo ſtultiora. Nam quod iam amiſit, venditurum ſe negat. Et, *Quid? ſi nolo*, noue dictum eſt, et τῷ ἰδιωτισμῷ. *Quid? ſi ego tibi illam nolo vendere? coges me?*] Poteſt autem dici, *Quid ſi nolo, coges me?* D.

Recte

Coges me? Ae. minime. Sa. namque id metui. Ae. neque vendundam cenſeo,

Quae libera'ſt: nam ego liberali illam aſſero cauſa manu.

Nunc vide, vtrum vis; argentum accipere, an cauſam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. Sa. pro ſupreme Iuppiter!

Mini-

Recte *tibi* poſt *tantum* abeſt in Faerni optimis, et noſtris omnibus libb. Nam eſt verſus octonarius. B.

39 *Minime*] Εἰρωνεία. *Namque id metui*] Εἰρωνεία contumax et ridicula in eo quod iam amiſit id, de quo dixit ſe cogi non poſſe. D.

40 *Nam ego illam liberali aſſero cauſa manu*] Ordo eſt, *Ego liberali cauſa manu aſſero.* Et ſunt iuris verba: a quibus etiam *Aſſertores* dicuntur vindices alienae libertatis. Nam et cauſa ipſa, *liberalis* dicitur, quae actionem in ſe continet libertatis. D.

Nam ego am liberali cauſa] Liberali manu dicit, vt eius oſtendat libertatem. E.

Liberali illam aſſero] In V. C. Pithoeorum *Liberali am aſſero.* quomodo etiam in Eugraphio. *Am* igitur antique eſt *eam*, vt *Im* eum, αὐτόν. Gloſſar. Feſt. et XII. Tabb. *Liberali manu aſſerere,* id eſt, liberali iudicio natalibus reſtituere, καρπίζεσθαι. Et *Aſſertor,* vindex, καρπιστής. Arrian. in Epictet. III, 26. μὴ ὅτι φιλοσοφεῖς [ἔσω φορτικὸν τὸ ὄνομα] ἀλλ' ὅτι καρπιστὴν διδῷς: τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ταῖς ἀληθείαις ἐλευθερία. quem locum neque recte aſſecutus eſt interpres. vt et Hernetus illum Clementis Alexandr. Stromat. lib. 5. τὰ διὰ δικαιοσύνην ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις etc. Bene autem in Gloſſar. καρπισμὸς *vindicta, aſſertio.* inde καρπιστίαι, *vindiciae ſecundum libertatem.* L.

42 *Pro ſupreme Iuppiter!*] Haec locutio ad hoc inducta eſt, vt et verbis lenonis appareat quam facile mitis fieri poſſit, et quiduis libenter accipere. *Pro ſupreme Iuppiter!*] *Supremum* nunc dicit ſummum. ab eo quod eſt *ſuperium* (alii *ſuper*; alii *ſuperior.* Forte *ſuperum*) et *ſuperius* fit *ſupremum.* Virg. (Aen. VII, 220.) — *rex ipſe Iouis de gente ſuprema, Troius Aeneas tua nos ad limina miſit.* Et non abhorret a perſona et plebeii, et lenonis, et vim paſſi, Iouem ipſum conuicio perſequi, vt quotidie videmus ab hominibus eius loci et ordinis fieri. D.

Dum ego redeo] Concluſit id,

Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria:
Domo me eripuit: verberauit: me inuito abduxit meam.
Ob malefacta haec tantidem emtam poſtulat ſibi tradier.
Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Verum

id, quod conuicio dolorem pareret. Cum mora igitur pronunciandum *leno*. E.

Cum Aeſchinus abierit; cum Daceria inde a verbis *Pro ſupreme Iuppiter!* noua Scena eſt inſtituenda. Z.

43 *Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria*] Senſus hic eſt: Inſanos fieri per iniuriam pleroſque mirabar, ſed iam non miror, poſtquam ego ipſe per iniuriam quam ſum paſſus, inſanire compellor: adeo vt exclamem, *Pro Iuppiter!* Et ſimul aduerte vigilantem Poëtam, vt vbicunque in Comoedia vocem tragicam extulerit, ſtatim perſonam inſanam dicere faciat. ſic et ſupra, *Pro Iuppiter! tu homo nunc adiges me ad inſaniam.* D.

Inſanire occipiunt] Seru. Aeneid. IV, 376. L.

Menandri fertur illud: οἴμοι, τὸ γὰρ ἄφνω δυστυχεῖν μανίαν ποιεῖ. W.

44 *Me inuito abduxit meam*] Honeſtiori perſonae haec querela ſufficeret, *Abduxit meam:* Sed leno bene addidit, *Me inuito.* Nam abducuntur meretrices et cum voluntate (alii *abſque voluntate;* male Z.) lenonum. Et decora locutio eſt per ἔλλειψιν, *Me inuito abduxit.* non enim addidit, *puellam*, aut quid tale. D.

45 *Tantidem emtam poſtulat*] *Tantidem emtam*, legitur et *Totidem emtam.* D.

Verſus hi duo locum inter ſe commutarunt: repone, *Hómini miſero plús quingentos cólaphos infrégit mihi* | *Ob maleſácta haec tántidem emtam póſtulat ſibi trádier.* Res apparet, et alii ante nos viderunt. B.

46 *Homini miſero*] Secundum illud Menandri. * ΑΙΓΟϹ ΤΗ ΠΟΙωΝ ΤΟΙΓΟΕΡΠΑΤΟ ΤΟΝ ΓΡωΝΟΝ ΟΙΚΕΤΗΝ λαβων * (Αἰζηὲς δὴ ποιῦντα τῦτι οἰκτρῶς ἐῤῥαπίσατο τὸν γρύζοντα οἰκέτην λαβών. Magis ſenſum quam verſum reſtituere conati ſumus. Z.). *Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi*] Contumelioſa caedes, *colaphus*, et digna lenone. *Infregit*] Vt illudens hoc feciſſe Aeſchinus videatur,

cum

Verum enim quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.
Age, iam cupio, si modo argentum reddat. sed ego hoc hariolor:
Vbi me dixero dare tanti, testis faciet ilico,
Vendidisse me. de argento, somnium. mox: cras redi.
Id quoque possum ferre, si modo reddat, quamquam iniurium'st;
Verum cogito id quod res est: quando eum quaestum occeperis,

Acci-

cum sonitu se colaphizatum significat. *Infregit* autem, illisit, inflixit: vt sit sensus, *Inflixit homini misero plus quam quingentos colaphos.* Et flebiliter pronunciandum est. hoc enim exprimitur, vt tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc distet ab illo quod supra dicebat, *Ipsum istuc volo experiri.* hoc, quia solus est: illud, quia cum aduersario. D.

47 *Bene promeruit*] *Bene*, multum. *Promeruit*, adiuuit, profuit: cui contrarium est *commeruit.* Nam *mereri* et *promereri*, est praestare beneficium. Virg. (Aen. VI, 664.) *Quique sui memores alios fecere merendo.* Et (Aen. IV, 334.), *— nunquam, regina, negabo Promeritam.* D.

Promeruit] Hoc est, multa mihi praestitit. E.

Pro Faerni *fiet* nostri omnes recte *fiat.* B.

48 *Ariolor*] Diuino, vel vaticinor. E.

Versus gratia pro *Si modo* hic et versu 51. lege *modo si*: vt I, I, 4. *Vbi si cesses*, pro *sicubi.* B.

49 *Vbi me dixero dare tanti*] Recte dixit. vbi enim pactio intercesserit pretii, iam ereptionis actio sublata erit, et pretium debebitur. D.

50 *Mox, cras redi*] Mire transit ad μιμητικόν. D.

Mox: cras: redi] Singula pronuncianda sunt, quae solent dicere debitores, vt non reddant quod debent. E.

51 *Id quoque possum ferre*] Id, *Mox, cras redi*, id est, moram. *Quamquam iniurium*] Vendere, quod nolis; *est*, scilicet. D.

52 *Id quod res est*] Pro, *id quod verum est*: bona locutio. *Quando eum quaestum occeperis*] Vt in Andria, *Deinde quaestum occipit.* D.

Quae-

Accipiunda et mussitanda iniuria adolescentium'st.
54 Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has ratio-
nes deputo.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS. SANNIO.

TACE, egomet conueniam iam ipsum: cupide ac-
piat saxo, atque etiam

Bene

Quaestum occeperis] Vett. codd. *Inceperis*. L.

53 *Mussitanda*] Patienda, consideranda cum silentio, et vt in amatore putanda, atque per hoc perferenda. *Mussitare* enim proprie est dissimulandi causa tacere, dictum vel a *muto*, vel ab *M:* quae litera est nimium pressae vocis ac pene nullius: adeo vt sola omnium quum inter vocales inciderit, atteratur atque subsidat. Hinc Virg. (Aen. XII, 657.) *Mussat rex ipse Latinus*. D.

Mussitanda] Hoc est, tacenda et animo continenda. E.

Accipienda, et mussitanda] Querolus: *Sed quidnam hic fiet?* Accipienda, et mussitanda iniuria est. L.

54 *Frustra egomet mecum*] Praeparationis genus, ad accipiendas viginti minas, totius summae desperatio. D.

Faernus edidit *puto*, quod reperit in Bemb. et Victoriano. Repone vero *Sed nemo dabit: frustra has egomet mecum rationes puto*. B.

1 *Tace, egomet conueniam iam ipsum*] In hac Scena actus est, exemplum continens vitae auarorum, qui saepe in damnum ipsius auaritiae rationibus ruunt: simul etiam duorum inter se nequam hominum spectanda quaedam vicissim, et dolosa captio est. *Tace, egomet conueniam iam ipsum*] *Tace*, si pro aduerbio est, omnibus dicitur. si pro verbo ponitur, dicitur Ctesiphoni maxime sollicito, et supplicanti omnibus, ob metum patris. *Iam* autem, non tarditatis est, sed properationis significatio. D.

Tace, egomet conueniam] Aeschinus posteaquam verberato lenone abduxit mulierem, vehementer timuit (Nisi excidit *frater*, aut *Ctesiphon*, Eugraphius reprehendendus est, quod quae dixit Ctesiphon, ea tribuerit Aeschino Z.), ne hoc pater audiret. Mandat igitur seruo, vt lenonis iracundiam frangat. E.

Cum nulla hic sit animi commotio,

Bene dicat ſecum eſſe actum. quid iſtuc, Sannio, 'ſt, quod te audio
Neſcio quid concertaſſe cum hero? SA. nunquam vidi iniquius
Certationem comparatam, quam haec hodie inter nos fuit:

Ego

motio, et Iambicus ſubſequatur: pro Trochaico acatalecto ſubſtitue cum noſtris codd. et Edd. vett. Iambicum tetrametrum: *Tace, égomet conueniam ípſum: cupide accípiat iam faxo: átque etiam.* Verba *Atque etiam* efficiunt Proſeleuſmaticum, et *at*, vt ſaepe, corripitur. B.

2 *Bene dicat ſecum eſſe actum*] *Actum*, recte additum eſt (*Actum bene, r. a. e.* Z.): nam multa etiam cupide accipimus, ita tamen vt male nobiſcum eſſe dicamus actum. *Quid iſtuc, Sannio, eſt*] Illud ſupra poſt Scenam, hoc iam in Proſcenio dicitur. Et vide quam ingenioſe Terentius, qui ſupra ab Aeſchino lenonis nomine facit Sannionem vocari, vtpote ab homine arroganti et feroci ob aetatem et negotium: at hunc blande circumuenientem honorificentius inducit cum lenone loqui, et Sannionem eum vocare. Sane qui in ſordidis profeſſionibus agunt vitam, honorifice nomine proprio appellas: ſed qui in ſplendidis artibus ſunt conſtituti, gaudent artis nomine nuncupari, vt Imperator, Orator, Philoſophus. Sic et in Eunucho, *Audire vocem viſa ſum modo militis*, apud ſe loquens meretrix: et poſtquam illum cominus videt, *Salue, mi Thraſo*, inquit, non *Salue miles*: quod erat duriſſimum. Et mox irata perſonat, *Miles, nunc adeo edico tibi.* D.

3 *Neſcio quid concertaſſe cum hero?*] Argute poſitum *Neſcio quid*: vult enim ex illo audire, vt nanciſcatur initium, quod perſuadendum ſuſcepit. *Concertaſſe*] Οἰκονομία. honorifice nomen (*hominem*) tractat, vt et placidum ſibi reddat, et vt eum faciat ad contemnendam pecuniam liberalem. Nam honeſtas adimit auaritiam. D.

4 *Concertationem comparatam*] Διασύρει, quia illa (*illum* Z.) concertaſſe dixit, non caeſum eſſe. *Comparatam*] Proprie: alias *conſtitutam*. Et *comparatam* ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuiſſe, pares faciens Aeſchinum et Lenonem. Nam Sannio vult ſibi deberi pro eo quod vapulauit: quod abſtulit illi Syrus, dicendo eum non verberatum eſſe, ſed potius concertaſſe.

Ego vapulando, ille verberando vſque, ambo defeſſi ſumus.

SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adoleſcenti morem geſtum oportuit.

SA. Qui potui melius, qui hodie vſque os praebui? SY. age, ſcis quid loquar?

Pecu-

taſſe. Et proprie dixit *Concertationem*, ipſum actum. Nam *certamen* eſt res ipſa de qua certatur, vter (forte, *Vt, vter*) columbam ſagitta feriat, vter, prior decurrat ad metas. Nam ſic Virgil. in Bucolicis (corrige *Georgicis*. Nam locus extat Ge. II, 530.), *Velocis iaculi certamina ponit in vlmo.* At vero *certatio*, ipſe actus contentioque certantium eſt. D.

Pro Bembini et Victor. *quam haec hodie*, plerique noſtri habent *haec quae hodie;* repone, *quam hodie quae inter nos fuit.* B.

5 *Ille verberando vſque, ambo defeſſi ſumus*] Incerta eſt diſtinctio, vel *verberando vſque*, vel *vſque defeſſi*. Et eſt *vſque* aduerbium, ſignificans aut *diu*, aut *multum*. D.

6 *Tua culpa*] Poteſt et nominatiuus et ſeptimus caſus eſſe. ſi nominatiuus eſt, deeſt *eſt;* ſi ſeptimus, deeſt *Factum eſt*. *Adoleſcenti morem geſtum oportuit*] Ab aetate adiuuatur ſententia. ideo *Adoleſcenti* dixit, non *Aeſchino*. Et *morem gerere*, proprie lenonis et meretricis eſt: vnde et ipſe ſic reſpondet, vt, non fugiens κακόφατον, dicat *Vſque praebui. Adoleſcenti morem geſtum oportuit*] Cum ἐμφάσει *Adoleſcenti* pronunciandum eſt, ſcilicet qui facilius aſſentatione caperetur. D.

Duo antiqui libri Faerni, in his Bembinus, habent *facerem;* ſed noſtri fere omnes *agerem*. Nihil intereſt; niſi quod hoc magis ad Graecum metrum accedat. B.

7 *Quid potui melius, qui hodie vſque os praebui?*] Subaudiatur, *morem gerere*. Et hoc ſubtiliter leno, quum morem gerendum fuiſſe in meretricis pretio dixerit Syrus. *Hodie* autem, non tempus ſignificat, ſed iracundam eloquentiam ac ſtomachum. Vt Virg. (Aen. II, 670.) *Nunquam omnes hodie moriemur inulti.* *Age*] Modo *Age* corripientis eſt aduerbium. *Scis quid loquar?*] Argute: quia ſimulauerat leno non intellexiſſe, quid dixerat ſeruus. *Scis quid loquar?*] Legitur et ſic: *ſed ſcis, quod loquar*. D.

Lege, *Qui hodie ei vſque os.* B.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum'st lucrum. hui!
Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque
Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc foeneraret. SA. Ego spem pretio non emo.

SY.

8 *In loco negligere, maximum interdum est lucrum*] Bene additum est *In loco*, et *interdum*: non enim semper. D.

Pecuniam in loco] Id est, vbi oportet, vbi ille qui accipit memor est. ideo inquit, *interdum*. E.

Pecuniam in loco] Menander: βέλτιστον ἐ τὸ κέρδος ἐν πᾶσι σκοπεῖν. Plautus Capt. II, 2, 77. *Est etiam vbi profecto damnum praestat facere, quam lucrum*. Marius Victorin. in Cic. Rhetor. libr. 2. L.

Illud *hui* alii Sannioni tantum tribuunt; sed meliores libri recte Syro, vt caetera, adscribunt. B.

9 *Si nunc de tuo iure concessisses*] Bene *Tuo iure*: ne diceret, Non erat res mea quam venalem habui. Aut *De tuo iure*, de lenonia duritia (*auaritia* Z.): vt alibi, *Meo iure vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum sit*. D.

De tuo iure] Hoc est, ne plurimum leno esses. vt intelligamus auaritiam . . . (Westerh. lacunam e codd. suppleuit sic: *te impares*. Verba sine sensu. Forte ita: *vt intelligeremus auaritiam in te non esse intempestiuam*. Z.). E.

11 *Ne non tibi istuc foeneraret*] *Foeneratum*, est cum lucro redditum et multiplicatum. *Foeneraret* ergo, non Aeschinus, sed ipsa res in qua foeneratio. *Ego spem pretio non emo*] Ἀντισονομία. contra, *Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum*. D.

Ego spem] Malo pretium, quam emam pretio spem. quasi si id amisero, postea plura accepturus. E.

Spem pretio non emo] Non nouum est, etiam spem vendi et emi recte posse. l. 73. ad L. Falcid. Veluti cum quis iactum retis, aut capturam auium vel ferarum, aut futuros partus, foetusue arboreos praestinat. L. 8. §. 1. *Nec emtio*. ff. de contr. emt. l. 11. 12. ff. de act. emp. vend. Vel cum quis malum nomen emit, quod forsan ex improuiso lucro bonum posse

Sy. Nunquam rem facies: abi, neſcis ineſcare homines, Sannio.

Sa. Credo iſtuc melius eſſe: verum ego nunquam adeo aſtutus fui,

Quin quicquid poſſem, mallem auferre potius in praeſentia.

Sy. Age, noui tuum animum, quaſi iam vſquam tibi ſint viginti minae,

Dum

poſſe fieri ſperat. l. 82. in fine ad L. Falcid. L.

12 *Nunquam rem facies*] Leno quicquid agit, ad lucrum refert: et ſic lucri genus dicit eſſe Syrus a lenone, quemadmodum perſuadet (*Syrus, agens, lenoni quemadmodum perſuadeat. Z.*). Et nota *Rem*, et litem, et negotium meretricis, et patrimonium, et omnem pecuniam nominari. *Nunquam rem facies*] Secundum perſonam ſerui lenonem Syrus hortatur, hominem ad lucrum excitans, non ad honeſtatem. *Neſcis ineſcare homines, Sannio*] Μεταφορὰ ab aucupibus, qui auibus capiendis offundunt cibum. D.

Nunquam rem facies] Hoc eſt, nunquam diuitias, neque pecuniam quaeres. *Neſcis ineſcare*] Id eſt, iactata eſca vt in hamo maiora lucra captare. Et eſt *ineſcare*, decipere. E.

Lege, *Abi, non ſcis*. B.

13 *Credo iſtuc melius eſſe*] Vide comicum errorem vtriuſque perſonae, et callidi lenonis, et captioſiſſimi Syri ſerui. D.

15 *Age*] *Age*, nunc verbum eſt, ſignificans *dic*. quia iam prope eſt, vt conſentiat perſuadenti. *Tuum animum*] Deeſt, *liberalem*. *Quaſi iam vſquam tibi ſint viginti minae*] Senſus, Quaſi numero in aliquo ducas, et in aliqua aeſtimatione conſtituas: et non, ſi velis, penitus contemnas viginti minas, dummodo huic obſequaris. D.

Quaſi ſint xx minae] Quaſi aliquod emolumentum apud te habeant viginti minae, dummodo domino obſequaris. E.

Cum non pateat, quomodo *vſquam eſſe* ſignificet *vllius aeſtimationis eſſe*, quem tamen ſenſum ſeries orationis requirit: forte Auctor ſcripſit, *Age nòui tuum ánimum, quaſi terunci tíbi ſint viginti minae.* Illud *terunci facere* occurrit Plaut. Capt. III, 1, 17. Certe ita iuſtius collocantur Arſes et Theſes, et apte opponuntur xx minae ac teruncius. B.

Dum huic obſequare. praeterea autem te aiunt proficiſci Cyprum. S A. hem.
S Y. Coemiſſe hinc quae illuc veheres multa: nauem conductam: hoc ſcio,
Animus tibi pendet: vbi illinc, ſpero, redieris, tamen hoc ages.
S A. Nuſquam pedem: perii hercle. hac illi ſpe hoc inceperunt. S Y. timet:
Inieci ſcrupulum homini. S A. o ſcelera! illud vide
Vt in ipſo articulo oppreſſit. emtae mulieres

Com-

16 *Praeterea autem*] Ἀρχαϊσμός eſt figura. Nam veteres libenter coniunctiones multiplicabant. *Te aiunt proficiſci Cyprum*] Et eum non profecturum dixit, ſed iam *Proficiſci*: et non ab vno dicit ſe audiuiſſe, ne negaret; ſed *Aiunt* inquit. D.

Proficiſci Cyprum] Hoc iniicit ſeruus, vel antequam audierit leno profectus eſt (*audierit, quod leno profecturus ſit* Z.) Cyprum, vti meretrices inde aduehat: quod Cyprus Veneri ſit dicata. E.

17 *Coemiſſe hinc quae illuc veheres multa*] Nuſquam hoc oſtendit alias Terentius: ſed apparet ex confeſſione lenonis vera haec omnia eſſe. Et mira varietas eſt, *Proficiſci, Coemiſſe, Conductam nauim:* ne diceret, *Proficiſci*, *Emere*, et *Conducere nauem.* Et *Conductam nauim* addidit, vt dilationem res habere non poſſit. *Hoc ſcio, animus tibi pendet*] *Hoc* et correpte legi poteſt, vt articulus demonſtratiuus ſit: et producte, vt ſignificet aut *hanc rem*, aut *hunc locum*, id eſt, Cyprum. D.

18 *Vbi illinc, ſpero, redieris*] Ex ſpe ſua vult Syrus oſtendere, quid leno debeat ſperare, id eſt, non ſe accepturum modo. *Tamen hoc ages*] Hoc eſt, exiges debitum. Nam *hoc agere* dicimus eum, qui inſtat negotio ſuo. D.

19 *Nuſquam pedem*] Quia exclamatio eſt, per ἀποσιώπησιν non completur. D.

20 *Inieci ſcrupulum homini*] Hoc leno non audit. ſimul enim dicitur, quum ille clamat. et ideo ſimul legi non poteſt. Et hic oſtendit Syrus quo haec conſilio locutus ſit. *Illuc vide*] Τῷ ἰδιωτισμῷ dicit. D.

Inieci ſcrupulum] Hoc eſt, dubietatem. E.

21 *In ipſo articulo oppreſſit*]

Complures, et item hinc alia quae porto Cyprum.
Nisi eo ad mercatum venio, damnum maxumum'st.
Nunc si hoc omitto, actum agam: vbi illinc rediero,
Nihil est; refrixerit res. Nunc demum venis?

Cur

sit] Μεταφορὰ perseuerans a scrupulo, id est, lapillo, qui nos in calceo latens plerumque laedit. Et *Oppressit*, vel Aeschinus, vel res ipsa quam subiicit, id est, quod ait, *Emtae mulieres complures*, etc. *Emtae mulieres complures*] *Mulier*, *vestes:* et est σύλληψις, *Emtae*, et *emta*. D.

In ipso articulo] Articuli sunt in digitis: quorum nodo atque flexu ad actus facilis explicatio est. Ac si in ipso articulo quis aliquem teneat, rigore confecto, confixura nulla fiet (corrige et distingue, *rigore confecto conflexura n. f.* Hoc est ei, qui rigore confectus est, c. n. f. Z.), nihil agi exinde potest. Ita hic temporis articulum collocauit, quoniam oppressus actus suos ducit implicatos. E.

22 *Item hinc alia*] In lenonis mercibus ἐξοχὴ. *Quae porto Cyprum*] Hanc insulam posuit Poeta, vel quod Veneri sacrata sit. vt Horatius (Carm. 1, 3, 3.), *Sic te diua potens Cypri.* Vel quod mercatus in ea sit. vt idem (Carm. 1, 1, 13.), *Nunquam dimoueas, vt trabe Cypria Myrtoum pauidus nauta secet mare.* D.

23 *Nisi eo ad mercatum venio*] *Eo* nunc aduerbium est loci, id est, Cyprum. *Mercatus* autem, locum tempusque significat. *Damnum maximum est*] Quia et hoc damnum in pretio mulieris est. D.

Pro *veniam* Faerni et nostri optimi libri *venio.* Praeterea duo habent *Damnum est maxumum.* Plane ex more Terentii. B.

24 *Nunc si hoc omitto*] Quod damnum est scilicet. Hoc autem dicit negotium cum Aeschino. *Actum agam*] Prouerbium, id est, nihil agam. quod enim in iure semel iudicatum fuerit, rescindi et iterum agi non potest. Sic in Phormione, *Actum, aiunt, ne agas.* D.

Cum *Actum agere*, h. e. iterum sed frustra agere, ab eo alienum sit, qui ante dixit se *omissurum* esse, h. e. prorsus nihil acturum; praesertim cum ob hiatum versus laboret: emendatio, nescio cuius, egregie placet, *Nunc si hóc omittam, ac tum agam vbi illinc rediero.* Certe illud *omittam* nostris codd. satis comprobatur. B.

25 *Nihil est*] Noue *Nihil est*: pro nulla spes est. *Refrixerit*] Pro *refrigescit.* D.

Nunc

Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quam aut nunc manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. Iamne enumerasti, quod ad te rediturum putes?
Sa. Hocine illo dignum'st? hocine incipere Aeschinum?
Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet?

Sy.

Nunc demum venis?] Verba sunt quae dici possunt, si ad mercatum leno ierit, et post rediens exigere pecuniam coeperit. E.

26 *Vt sit satius perdere*] Per ὑπερβολὴν hoc accipe. Nam non conuenit personae lenoniae damna contemnere. D.

27 *Aut nunc manere*] Dum non nauigo. *Tum persequi*] Quum rediero. D.

Placet Donati Faerniani et nonnullorum codd. lectio, *Quam aut hic manere.* B.

28 *Iamne enumerasti*] Finxit Syrus se non intellexisse, quid apud se ipsum leno locutus sit. ideo illi aliud ait, quam ille secum disputauerit (*disputauerat*). *Quod ad te rediturum putes?*] Hoc dicto tantum illum accepturum significat, quantum dederat in puella. Nam ad nos redit, quod a nobis abierit. Et dicendo *Rediturum*, ostendit super viginti minas nihil illum sperare oportere: sic enim supra, *Minis viginti tu illam emisti, quae res tibi vertat male!* D.

Multi Faerni et nostri recte habent *enumerasti* id, *quod* etc. B.

29 *Hocine illo dignum est?*] Huiusmodi comploratio summam desperationem lenonis ostendit. *Hocine incipere Aeschinum?*] Quasi de magno facinore dixit. Vt in Heautontimorumeno, *Vide quod inceptes facinus.* Aeschinum autem cum laudatione dixit: quasi quem non deceat malefacere. Et vide quam omnia experiatur impotens et miser ob recuperandam rem suam. D.

Non conuenit, vt in eodem versiculo *Hocine* primam corripiat, deinde producat. Lege igitur *inceptare.* Sic quoque olim legisse Donatum, colligitur ex loco, quem laudat, Heaut. III, 3, 39. B.

30 *Vt hanc mihi eripere postulet?*] Non dicit de qua (Forte, *Non dicit, quam*): quia de illa sermo est. *Postulet*, velit, aut speret. Cicero, *Vt temporibus reipub. cedat, non est postulandum*, id est, cupiendum, aut exspectandum. *Eripere postulet*] Ἐν τῷ ἤθει dixit, non eripuerit: tanquam adhuc non fecerit. Et sic loquuntur, qui nolunt circa se perseuerare iniuriam. D.

S Y. Labascit. vnum hoc habeo: vide, si satis placet;
Potius quam venias in periculum, Sannio,
Seruesne, an perdas totum, diuiduum face:
Minas decem corradet alicunde. S A. hei mihi!
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser?
Pudet

31 *Labascit*] Hoc presse dicitur. Et proprie dicit *Labascit*, vt et suam instantiam, et cunctationem tarde incipientis consentire monstraret. Nam inchoatiuum verbum est. Et est metaphora ab arbore facta: quae multis succisa ictibus ferri, tandem incipit in casum ponderis (*pendere*, Ms. Hulst.), ruinamque minitari. *Vnum hoc habeo*] Hoc clare: et subaudiendum est, *Quod dicam*, vel *Dicere*. *Vide, si satis placet*] Non *Placet* dixit: sed *Satis placet*, veluti magnum consilium praebiturus. D.

Vnum hoc habeo] Vnum possum praestare, id est, *minas decem* posse *corradi*, hoc est, cum labore expediri. E.

32 *Potius, quam venias in periculum*] Oratorie: comparatione peiorum dicit, hoc esse, quod suggerit, eligendum. D.

33 *Diuiduum face*] Hoc est, diuide: figura μακρολογία. *Diuiduum*, a diuisione: *Dimidium*, a dimensione dicimus. D.

Diuiduum face] Glossar. *Diuiduum* εὐμέριστον. *Diuiduus* εὐδιαίρετος, αὐταίρετος, εὐμέριστος, διαμεμερισμένος. Columella lib. 12. *Nihil conspiciebatur in domo diuiduum.* Et *Diuiduitas*. l. 80. §. 1. ff. ad L. Falcid. *Legata quae diuiduitatem non recipiunt.* L.

34 *Minas decem*] Scit illum viginti posse accipere: sed idcirco agit, vt optet leno quod paulo ante nolebat. *Conradet alicunde*] *Alicunde* dictum est, quasi non habentis. Nam nec ipsa (*ipsae*) in promtu sunt. D.

35 *Hei mihi! etiam de sorte nunc venio in dubium miser?*] *Sors* est summa, cui extrinsecus acquiritur foenus. Ergo *sortem* dicit de pretio quo emta est, id est, viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare, quam iniuria. *Nunc venio in dubium*] Id est, in periculum (In vtroque libro additur *Virg. Nec tibi desertae in dubium*. Est locus Aen. XI, 843. Sed hodie legitur *in dumis* apud Virg.). D.

Etiam de sorte] Leno enim supra dixerat, *tantidem postulat*. haec quasi sors est. Nam cum decem minae offerantur, in dubium venit, an possit tantum accipere, quantum dedit. E.

Hic versus, et sequens *Pudet nihil* per interrogationem sunt efferenda. B.

Pudet nihil? omnes dentes labefecit mihi:
Praeterea colaphis tuber eſt totum caput:
Etiam inſuper defrudat? nuſquam abeo. Sy. vt
lubet.
Num quid vis, quin abeam? Sa. imo hercle hoc
quaeſo, Syre,
Vtut haec ſunt facta, potius quam lites ſequar,
Meum

36 *Omnes dentes labefecit mihi*] Iniuria lenoni tunc dolet, quum adiuncta damno eſt: vt ſupra. — *quando eum quaeſtum occeperis, Accipienda et muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.* Vel idcirco, enumeratis contumeliis adiecit, *Etiam inſuper defrudet?* Et vide vt eadem quae dixit ſupra, repetat: ſed ardentius tamen, et cum *αὐξήσει.* Sic Virgilius in maius repetit. quod non ſemel dicit (In Mſſ. et Edd. vett. *Sic et Virgilius in maius repetit, q. d. ſ.* Forte litterae haec ſign. *Quae dixit ſupra*). D.

37 *Colaphis tuber eſt totum caput*] *Tuber* eſt genus cibi, collectum ex tumentibus, et quaſi praegnantibus arenis. Plus autem hic, quam ſupra, dixit. Supra enim dixit, *Plus quingentos colaphos infregit mihi;* hic vero, *Colaphis tuber eſt totum caput.* D.

38 *Etiam inſuper defrudet*] *Αὔξησις* apta lenoni auaro. nam honeſtior perſona non hunc ordinem faceret. *Defrudet*] Fraude decipiat. *Nuſquam abeo*] Hoc dictum vim habet comminantis; niſi illud cum contemtu ſuſceperit Syrus. *Vt lubet*] Negligenter ſeruus reſpondet, vt rogetur a lenone. D.

Inſuper defrudat?] Poſtquam verberauit, etiam fraudem fecit? (*facit.* Z.) E.

Veterrimus noſter cum tribus aliis *Defrudet.* Sic et Riuii Fabriciique Codd. Hoc placet. B.

39 *Numquid vis, quin abeam?*] Haec eſt plena locutio. *Numquid vis*, deſiderat ſupplementum. et hoc vti dicto diſcedentes ſolent. *Quin*, nunc, quare non, ſignificat. *Imo hercle hoc quaeſo, Syre; vtut haec ſunt facta*] Ipſe ſibi ſatisfacit. *Vtut* enim, quoquo modo ſignificat, diuerticulum ad preces faciens. D.

40 *Potius, quam lites ſequar*] Quia dixerat Aeſchinus, *Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an cauſam meditari tuam.* D.

Vtut haec ſunt] Id eſt, poſtquam haec ſunt facta, quia verberatus ſum, peto mihi reddatur quanti eſt emta. E.

Alii *acta* pro *facta.* Parum intereſt. B.

Meum mihi reddatur, ſaltem quanti emta'ſt, Syre.
Scio te non vſum antehac amicitia mea:
Memorem me dices eſſe et gratum. SY. ſedulo
Faciam. ſed Cteſiphonem video: laetus eſt
De amica. SA. quid, quod te oro? SY. pauliſper mane.

ACTVS

41 *Meum mihi reddatur*] Sortem, quam ſolam ſupra recuſabat. Et oratorie: non enim *Quanti emi* dixit: ſed invidioſe, *Meum mihi reddat. Saltem*] τὸ ἔσχατον. Natum eſt autem a captiuis *Saltem*, qui nihil aliud praeter *ſalutem* a victore petunt. D.

42 *Scio non te vſum antehac amicitia mea*] Figura ἀξιοπιστεία, per quam oſtendit, ſe fideliter promittere, quod promittit. Virg. (Aen. III, 602.) — *ſcio me Danais e claſſibus vnum, Et bello Iliacos fateor petiiſſe penates.* D.

Scio te non vſum] Mſ. R. et V. C. *Scio te non eſſe vſum.* L.

Multi, *Scio te non eſſe vſum.* Sed melius collocat cod. Academicus, *Scio nón te eſſe vſum.* B.

43 *Memorem me dices*] Figurate eſt inducta promiſſio praemiorum. Et bene vtrumque narrat. Nam non continuo qui memor eſt, etiam gratus eſt. *Memor* enim eſt, qui apud ſe meminit. *Gratus* qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam multi ſunt memores, ingrati tamen. *Sedulo faciam*] Sic promittit, vt nihil ſua intereſſe credatur. *Sedulo*] De induſtria, ſine dolo. D.

Sedulo faciam] Sine dolo: mendaciis volens lenonem decipere. E.

44 *Sed Cteſiphonem video*] Aduentus in Proſcenium perſonarum quum conſulto conſilio fingantur a Poeta, tanquam ſuperueniant aliis rebus in medio poſitis, quae ipſarum interuentu finiantur. Mire tamen, quod quaſi ex argumento ſit, vt futuri actus ſui, ante quam loqui incipiant, deſcribantur. *Laetus eſt de amica*] Hoc lentius et ſummiſſe. D.

45 *Quid, quod te oro?*] Deeſt *agis* ſeu deeſt *ego* (*eſt* Z.). *Quod te oro.* Aut *ſi quid*, aut *propter quod*, ſubintelligimus: vt ſit, Quid mihi non reſpondes de eo, propter quod te oro: aut ſi quid te oro? Et quam bene faſtidioſum lenonem facit Syrus, vt optans ille deſperando viginti minas accipiat. Nam et ſupra non intendenti dicit totiens in vno ſenſu hoc idem Syrus de amica. Poteſt hoc interrogatiue pronunciari. D.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO. SYRVS.

Abs quiuis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas.

Verum enim vero id demum iuuat, ſi, quem aequom'ſt facere, is benefacit.

O frater! frater! quid ego nunc te laudem? ſatis certo ſcio;

Nun-

1 *Abs quiuis homine, quum eſt opus, beneficium accipere gaudeas*] In hac Scena gratiarum actio eſt ex perſona eius qui praeſtitit, et eius cui praeſtitum eſt, et ex ipſius pretii (*praemii* Mſ. B. cum Edd. vett. ante R. Stephanum) quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus eſt, aut in perſonis, aut in attributis (Mſ. et Edd. vett. *Tributis*) eorum. *Abs quiuis homine*] Bene ſic coepit dicturus, *O frater! frater!* Et *Qui* ſecundum regulam dixit: quia dicimus *Quibus*. caeterum a *Quo*, *Quis* facit, non *Quibus*. Et incerta diſtinctio eſt: *quum eſt opus accipere beneficium*, vel *quum beneficium eſt opus*. Hoc vetus eſt, illud communiter. D. *Abs quiuis homine*] Cteſipho gaudet vehementer, quod rapta ſit meretrix. et eſt oratio exultantis. *Abs quiuis*] Pro, abs quouis. E.

2 *Id demum iuuat*] Oſtendit plus eſſe quod iuuat, quam gaudium. *Is facit*] *Bene* ſubaudiendum eſt bis numero. D. Etſi Faerni Donatus, liber Bemb. Vict. et Decurt. habent Lindenbr. lectionem *ſi quem aequom'ſt facere, i. b. f.* lectio tamen, quam Faernus edidit, *ſi quem aequom'ſt beneſacere, is facit*, legibus linguae conuenientior eſſe videtur, praeſertim cum Lindenbrogii Donatus haut dubie eandem ſit ſecutus. Caeterum lectio caeterorum Faerni Bentleiique codd. qua *bene* geminatur, recte a Bentleio repudiatur. Z.

3 *O frater! frater!*] Virg. (Aen. x, 600.) *Et fratrem ne deſere frater.* Vnum relatum eſt ad appellationem: alterum ad laudem. Et ſubdiſtinguendum, vt videatur quaeſiuiſſe, quid vltra diceret, et plus inuenire ſe non potuiſſe, quam *frater*. *Quid ego nunc te laudem*] *Quid*, propter quid. et *Nunc te*, τῷ ἰδιωτισμῷ additum eſt de ſuperfluo. Vt (Aen. IV, 265.) — *tu nunc Carthaginis altae Fundamenta locas? Quid* ego

Nunquam ita magnifice quicquam dicam, id virtus quin ſuperet tua.
Itaque vnam hanc rem me habere praeter alios praecipuam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magis principem.

SY.

ego nunc te laudem?] Quia laus, genus cauſae eſt, quod non adhibetur, niſi dubiae rei. *Quid ego nunc te laudem?*] Diſtinguendum. *Quid* autem, pro *ad quid* (Forte *ob quid* Z.). D.

O frater! frater!] Ἀναδίπλωσις. Et eſt ſenſus: *nemini homini magis eſſe fratrem principem artium maximarum*, quam mihi. Quod vero ait, *nemini homini*, πλεονασμὸς eſt: ſignificat enim *nemo*, *homo*. Haec autem omnia tanquam praeſente dixit fratre, cum abſens ſit. Denique poſtea a Syro quaerit, vbi ſit. E.

Nonnulli codd. boni collocant ſic, *Quid ego te nunc laudem?* Ad digitos ſi exigas, nihil intereſt; ſi ad aurem et accentum, non parum. B.

4 *Nunquam ita magnifice*] Deeſt *quod:* vt ſit, quod nunquam ita magnifice. Duplex cauſa eſt omittendae laudis, ſi res aut nimium mala eſt, aut nimium bona. *Id virtus quin ſuperet tua*] Bona περίφρασις. *virtus tua* potius, quam *tu*. D.

5 *Itaque vnam hanc rem me habere*] *Itaque* et ſubiunctiuum poteſt eſſe, media ſyllaba correpta: et praepoſitiuum, producta eadem ſyllaba, vt ſit *itaque*. D.

Vt ſenſus conſtet, nec ad Donati contortam interpretationem fugere cogaris, *alios* muta in *alias*. Nam *praeter alias* eſt prae aliis rebus, vt And. 1,1,31. 95. *egregie praeter caetera; praeter caeteras honeſta*. Senſus enim hic eſt, Hanc vnam rem praeter caeteras a Fortuna praecipuam habeo, quod nemini frater omnibus bonis artibus ornatior contigerit. B.

6 *Fratrem*] Noue dixit vnam rem *Fratrem*. Sed ego puto *Fratrem* non ſubdiſtinguendum, ſed legendum contexte vſque ad *Principem*. Nam ſi diſtinxeris *Fratrem*, erit bis, vt arbitror, ſubaudiendum, et ſupra et infra. Quod ſi *Fratrem* inferioribus iunxeris, et cum admiratione pronunciabitur, et ſubaudietur *Quam mihi*. Hanc ſane locutionem ſcire debemus, propter perſonam elaboratam. Nam nimium gaudet, et ruſticus adoleſcens eſt, qui laudare conatur Aeſchinum:

SY. O Cteſipho! CT. o Syre! Aeſchinus vbi eſt?
SY. ellum, te exſpectat domi. CT. hem!
SY. Quid eſt? CT. quid ſit? illius opera, Syre,
nunc viuo. feſtiuum caput!

Qui

num: quaſi titubans, et pene balbutiens. *Homini nemini*] Noue auribus noſtris, ſed veterum conſuetudine locutus eſt. Nam quum *nemini*, hominem ſignificet: quid opus fuit dicere, *homini nemini*? Sed vt diximus, figura eſt ἀρχαϊσμὸς (Num forte cum Eugraphio, qui hunc locum compilaſſe videtur, legendum πλεονασμὸς? Z.). D.

Fratrem homini] V. C. *Fratrem hominum*. L.

Vulgo *neminem*. Sed placet Bembini et aliorum codd. *nemini*. Sic Hec. III, 1, 1. et alibi, *Homo nemo*. B.

7 O *Cteſipho*!] Mire coepit, gaudium ſignificans, *O Cteſipho*! *O Syre*!] Ille vt gaudens: hic, vt qui non praeuiderit, *o* dicit. *O Syre, Aeſchinus vbi eſt*] Bene ſtatim de illo, cui agebat gratias, loqui coepit. *Ellum*] Ecce illum: vel pronomen eſt, vel aduerbium demonſtrantis. Alii interrogatiue legunt: vt ſit *ellum dicis*? te exſpectat domi, Vt ſit *ellum* pronomen, id eſt, *illum*. Nam et *illum*, et *ellum*, et *ollum* veteres dixerunt. *Domi*] Aduerbium eſt in loco. *Hem*!] Interiectio eſt laetantis. D.

8 *Quid ſit*!] Deeſt, *quaeris*? ſed eſt admirantis magis, quam interrogantis. *Illius opera*] Dicendo *Opera*, et corporeum laborem Aeſchini oſtendit, et religionem. vt (Aen. VII, 331.), *Hunc mihi da proprium, virgo ſata nocte, laborem, Hanc operam.* Hanc religionem ait: vt (Georg. I, 338.), — *annua magnae Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis. Illius opera, Syre, nunc viuo*] O miram amplificationem beneficii. non dixit, Illius opera amicam habeo: ſed quod ſatis graue, et ſatis amatorium, *Illius opera nunc viuo*, inquit. *Feſtiuum caput*!] Huic contrarius ſenſus eſt, *Ridiculum caput*. Alii putant, *feſtiuum caput*, non Aeſchini intelligendum, ſed orationis, quam habet Cteſipho, agens gratias fratri. Ita in Eunucho, *Quam venuſte! quod dedit principium adueniens*! Quod ſi eſt, nihil poteſt ſupra hanc laudationem: nam ſupra hoc factum erit accipiendum. ſed male: nam *caput Aeſchini* (Adde *intelligo*, quod eſt in Mſ. B. et Edd. vett. aut lege, *Sed malo nunc caput Aeſchini* Z.), id eſt, ipſum Aeſchinum, vt in toto pars ſit per συνεκδοχήν: in qua figura et pars pro toto ponenda

Qui omnia ſibi poſtputauit eſſe prae meo commodo:
Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in ſe tranſtulit.
Nihil pote ſupra. ſed quidnam? foris crepuit.
SY. mane, mane! ipſe exit foras.

ACTVS

nenda eſt, quae aut eminet ex toto, aut maioris pretii eſt ad id quod agitur. Quod ipſum ſic eſſe obſeruatum a bonis auctoribus, ſi exempla συνεκδοχῆς penitus conſiderare ſtudes, inuenies. D.

9 *Quin omnia*] Admiratiue *Quin:* et ſic pronunciandum *Quin*, τὸ παρέλκον vſque ad *maledicta, famam.* *Prae meo commodo*] Id eſt, mei commodi comparatione: vt in Eunucho, *Hic ego illum contemſi prae me*, id eſt, mei comparatione. D.

Pro *Qui* vulgari, et *Quin*, quod habet Donat. Bemb. Vatic. et alii antiqui, lege plenius verſus cauſa *Quine.* Et pro *Se* in verſu ſeq. lege *Seſe.* B.

10 *Maledicta, famam*] *Maledicta*, aut lenonis (*Aut Micionis*, Mſ. B. et Edd. vett. ante R. Stephanum), aut Demeae: *Famam* autem, populi. Nam ſi aliter acceperis, idem maledictum videbitur et (*ac* Z.) mala fama. *Meum amorem, et peccatum*] De rapienda meretrice, et amanda. *Meum amorem, et peccatum*] Quum dixiſſet *omnia*, duo tantum intulit, *Maledicta* et *Famam*: vt (Aen. IV, 558.), *Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremque.* Et hoc, vt ſit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. *In ſe tranſtulit*] Pulchrâ παρασκευὴ, qua erratura eſt Soſtrata circa Aeſchinum, quemadmodum iam errauit Demea, eo quod ab illo credidit amari meretricem. D.

11 *Nihil pote ſupra*] Ἔλλειψις per admirationem eſt: ſubaudiendum eſt enim vel *Eſſe*, vel *Dici.* Vt *Potè* pro *potis*, et (*vt* Z.) *mage* pro *magis.* τῷ ἀρχαϊσμῷ. *Sed quidnam? foris crepuit*] Reſonuit: vt *decrepiti* dicti ſunt clamoſi ſenes. *Foris* ſingularis numeri, nominatiui caſus. *Mane*] *Mane*, gaudentis eſt hoc dictum, non operiri iubentis. D.

Nihil ſupra pote] Mſ. R. et V. C. *Nihil ſupra poteſt?* *quidnam.* L.

Omnes noſtri *Nil ſupra poteſt.* Leg. *Nil ſúpra pote.* Alii pro *Quidnam* habent *Quiſnam.* Noſtri plerique omittunt *Sed.* Ego inprimis accentus cauſa legendum eſſe cenſeo, *Nil ſúpra pote. nam quid foris crepuit?* Certe *Nam quis* eleganter ponitur pro *quiſnam.* Virg. Georg. IV, 445. Cf. Noſter Phormio. I, 4, 23. V, I, 5. B.

ACTVS SECVNDI SCENA IV.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

VBI est ille sacrilegus? SA. men' quaerit? num quidnam effert? occidi!

Nil video. AE. ehem, opportune: te ipsum quaero: quid fit, Ctesipho?

In

1 *Vbi ille est sacrilegus?*] Mire Aeschinus seruat aduersus lenonem superbiam, qua ostenditur tanto esse alienior ab amoribus meretricis, quanto audacior in lenonem. *Mene quaerit? num quidnam effert*] Sperat nunc leno se aliquid accepturum propter conuicium. vt alibi, *Minis viginti tu illum emisti, quae res tibi vertat male. Argenti tantum tibi dabitur.* Et vide quanti faciat leno prae lucro iniuriam (*Et vide, quantam ferat leno pro lucro iniuriam*, Ms. B. et Edd. ante R. Stephanum), qui se sacrilegi nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit. Oportet autem *Mene quaerit*, cum quadam gesticulatione et subsultatione sperantis lenonis, ad hoc se quaeri vt accipiat, pronunciare. D

Vbi ille est] Rediens domum Aeschinus simulato furore procedit, vt illo (*ille*, s. *leno* Z.) metu libenter accipiat, quicquid affertur. *Num quidnam*] Morem expressit auari lenonis, vti licet audierit minas, oculos tamen intenderit in manum debitoris. E.

Num quidnam effert?] V.C. *affert.* L.

Vulgo *men*: sed placet Bembini *me*, sine interrogatione. Non enim dubitat, audito sacrilegi nomine, quin ipse quaeratur. Cf. Eun. v, 6, 5. B.

2 *Occidi! nihil video*] *Occidi*, non quia sacrilegus dictus est, sed quia nihil accipit. et simul gestum considera loquentis ex verbis. *Occidi! nihil video*] Mire hoc verbo apparet in vultu lenonis et spem mortuam, et extinctum gaudium. Nam et apta est ἔλλειψις haec dicentis: *Occidi! nihil video.* neque enim addidit *Proferri*, aut quid tale. *Ehem!*] Interiectio repentinae rei. *Opportune, te ipsum quaerito*] Ἀσύνδετον. deest *Venisse*: non enim sequenti nectitur. *Quid fit, Ctesipho?*] *Quid fit*, blandum initium est. non enim nunc interrogat, quum ipse dicat, *In tuto est omnis res*, sic ipse mox in subditis, *iam nunc haec tua*, addidit praeter naturam

In tuto eſt omnis res: omitte vero triſtitiem tuam.

CT. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem: o mi Aeſchine,

5 O mi germane: ah vereor coram in os te laudare amplius,

Ne id, aſſentandi magis, quam quod habeam gratum, facere exiſtumes.

AE.

ram quaeſtionis, *Quid fit?*] Quid agitur? (Inde a verbis *Sic ipſe*, corrige ita, *Sic ipſe Demea in ſubditis:* IAM NVNC HAEC TRIA PRIMVM PRAETER NATVRAM: O NOSTER! QVID FIT? QVID AGITVR? Sunt verba Demeae, infra V, 5, 3.). D.

Pro *Quaerito* probo optimorum codd. *Quaero*. B.

3 *In tuto eſt omnis res*] Quaſi amatori, omne dixit negotium de amica. An *omnis res*, et lenonis iurgium, et ſuſpicio patris Demeae? *Omitte vero*] *Vero*, abundat: aut correptiuum eſt, iamdudum non omittentis. *Triſtitiam tuam*] Sic dixit, quaſi nimiam. D.

4 *Ego illam hercle vero omitto*] Apparet non nunc primum dici Cteſiphoni ab Aeſchino, *Omitte vero triſtitiam tuam:* nec nunc primum reſponſum, *Omitto:* et ideo additum eſt, *Hercle vero*. quia nunc demum data eſt plena ſecuritas. *Qui quidem te habeam fratrem*] Acuendum *Te*. D.

Ego illam hercle] Mſ. R. *facile*. L.

5 *O mi germane! Mi*, *meus:* ſed vocatiuo dixit caſu. *Coram in os te laudare amplius*] *Coram*, ad ipſum pertinet quem laudat, et ad eos qui audiunt: *In os*, ad ipſum qui laudatur. Nam *coram laudat*, qui non tacet apud alios, et hoc agit non per epiſtolam, ſed ipſe praeſens. *In os*, qui apud ipſum loquitur, quem collaudat. *Laudare amplius*] Quia laudauit. D.

Vereor] Vehementer confundor praeſente te aliquid laudis dicere, ne magis aſſentandi, id eſt, adulandi gratia facere videar * (Haut dubie excidit, *quam quod habeam gratum*. Z.). E.

6 *Ne id aſſentandi*] Antiqua ἔλλειψις, deeſt enim *Cauſa*. *Aſſentandi*] Adulandi. Et vtrum deeſt *Cauſa*, an ad ipſam litem (*Ab ipſa lite*, Edd. vett. Sed rectius corrigit Bentleius, *An abſolute* Z.) ſic dicitur? *Ne id aſſentandi*] Specta, ſi non ruſticus adoleſcens eſt, et puriſſimae ſimplicitatis, adeo vt etiam velle (*vt et cum velit* Z.) laudare fratrem nimio

Ae. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mi dolet, nos paene sero scisse, et paene in eum locum
Redisse, vt si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. Pudebat. Ae. ah, stultitia'st istaec, non pudor; tam ob paruolam

Rem

mio pudore non possit, hoc solo quia praesens est, quum illum nimium laudarit absentem. *Quam quod habeam gratum*] Varie: non enim intulit, quas gratias agenti (*quam gratias agendi* Z.) *Quod*] Quia. D.

Quaeritur, annon rectius legatur *Assentando*? Sed Codd. et Magistris hoc concedamus. Caeterum pro vulgari *Quod* rescribe *Quo* Bembini. B.

7 *Age inepte*] Non est iniuria, quia et maior frater est, et blanda dicturus. D.

Age inepte] Ctesipho, inquit, stultum est quod laudare desideras, quasi nostros animos nesciamus. E.

8 *Hoc mihi dolet*] Τῷ ἰδιωτισμῷ *Mihi Dolet*, pro *Doleo.* Et *Dolet* bis subaudiendum est. *Et pene in eum locum redisse*] Insinuatio beneficii ex periculo et difficultate (*ex periculo difficultatis.* Ms. B. et Edd. vett.) ob tempus. D.

In verbis *Nos rediisse in eum locum* omnino desideratur *Rem*, vt Heaut. II, 3, 118. *Rem* vtique habent Edd. vett. et tres codd. Igitur repone, *Hoc mihi dolet, nos paene sero scisse, et in eum rem locum.* Illud *sero* est Nimis sero, vt saepe apud nostrum et Plautum. B.

9 *Vt si omnes cuperent*] Non, si ego tantummodo, aliis aduersantibus. D.

Nihil tibi possent] Quoniam alii puellam leno venderet: et tibi nullum posset auxilium ferri. E.

Recte Codd. cum Edd. vett. *Tibi nil.* Nam Anapaestus suauior est hic Dactylo; et *Tibi* in ictu esse debet. B.

10 *Pudebat*] Deest *Fateri. Stultitia est istaec*] Hoc scilicet fateri ei (*Hoc scilicet celare fratri ei.* Aut, *Hoc scilicet non fateri fratri ei* Z.), qui ipse patri nunquam quicquam celauerit. *Tam ob paruolam rem*] Ergo diminutiuis adiungitur *Tam* particula; et deest *Perire:* sed τῷ εὐφημισμῷ tacetur. *Tam ob paruolam rem*] Id est, meretricem. Et bene hic dicit Aeschinus, quasi qui maiora expertus sit, id est, vitium virginis. D.

Rem paene ex patria? turpe dictu: deos quaeſo vt iſtaec prohibeant.

CT. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iam mitis eſt.

AE. Ego ad forum ibo, vt hunc abſoluam: tu intro ad illam, Cteſipho.

SA. Syre, inſta. SY. eamus: namque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem:

11 *Pene ex patria?*] Deeſt *Fugere:* quia amatores comici cito comminantur patriam ſe deſerturos, vt amicas ſequantur. *Pene ex patria*] Ἀποσιώπησις εὐφημισμοῦ χάριν. Menander (Ex coniectura P. Nannii reſcribendum, *Diphilus*. Vide Prologum, verſ. 6.) mori illum voluiſſe fingit: Terentius fugere. *Turpe dictu*] Te fugere ſcilicet: et deeſt *eſt*. *Vt iſtac probibeant*] Id eſt, exilium, fugamque patriae. D.

Paene ex patria] Si enim illa diſcederet propter paruum pretium, paene et tu amore in exilium pergeres. E.

Bembinus, *paene e patria*. B.

12 *Peccaui*] Approbauit ex periculo magnitudinem beneficii. *Quid ait tandem nobis Sannio?*] *Nobis*, τῷ ἰδιωτισμῷ additum eſt. non enim *Nobis* intelligendum eſt. *Iam mitis eſt*] Quia debacchatus eſt ſupra leno, *Iam mitis eſt* dixit. D.

13 *Ego ad forum ibo*] Tunc enim in foro de menſae ſcriptura magis, quam ex arca domoque, vel ciſta, pecunia numerabatur. *Vt hunc abſoluam*] Id eſt, vt hunc, reddito illi pretio, dimittam. Nam velut ligati ſunt, quibus debetur aliquid. Dicuntur etiam *ſerui* (Aut dele *ſerui*, quod W. placet; aut repone *ipſi* Z.) illi *ſolui*, qui quum debitores potiorum (Weſterh. edidit *pretiorum*) fuerint, pecuniam reddunt debitam. Eſt ergo *Abſoluam*, a me ſoluam. An iocatur in triſtitia lenonis, qui illum cum barba lenonia, et moeſto vultu ſequitur tanquam reus? *Tu intro ad illam, Cteſipho*] Bona ἔλλειψις, ſignificans laetitiam potiundae meretricis. D.

14 *Syre, inſta*] Iam Syrus, non vt adiuuet, ſed vt inſtanter adiuuet, rogatur. *Eamus, namque hic properat*] Hoc clamat Syrus, vt beneficium oſtendat: ſane (*tamen* Z.) ita vt rurſus lenonem de profectione absterreat. *Ne tam quidem*] A lenone inconſtanter dici-

Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time.
SA. At vt omne reddat. SY. omne reddet; tace modo, ac sequere hac. SA. sequor.
CT. Heus, heus, Syre. SY. hem, quid est? CT. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quam

dicitur, vt perturbatio metuentis, magnum damnum possit ostendere (Forte leg. *Hoc a lenone inconstante ita dicitur, vt perturbatio metuentis magnum damnum possit ostendi.* Certe *Hoc*, et *posset ostendi* extat in Mss. et Edd. vett.). *Ne tam quidem*] *Tam* pro *Tantum*. an *Tam* pro *Tamen*? et deest, *Dicas me properare*, aut *propero:* vt sit etiam aduerbium hortantis, vel consentientis. D.

Hic properat Cyprum] Insultandi (*incitandi* Z.) modo dictum, quo lenoni omne reddat. Ecce iam beneficium incipit esse. E.

15 *Quamuis etiam*] (*Quamuis* repete Z.) Pro *In quantum vis.* *Etiam* particula, vtrum consentientis aduerbium, an coniunctio? qua significat et properare se, et non in tantum, vt negligat quod sibi debetur. *Maneo otiosus hic*] Hoc separatim inferendum est, quasi pertinaciter asserentem lenonem instaturum se exclamationem * facere denotetur (Forte sic leg. HIC *separatim inferendum est, quasi pertinaciter asserentem lenonem institoriam sc. exclamatione facere denotetur*). *Maneo otiosus hic*] Dixerat enim *Propero*: et rursum consenserat in Syri verba, *Properasse se* dicentis. *Reddetur, ne time*] Quod desperauerat leno, Syri ostendit sermo. D.

16 *Vt omne reddat*] Propter illud quod Syrus dixerat, *Diuiduum face.* Et probatum est, completumque quod ait, *Cupide accipiat faxo.* Et hoc ipsum, cum trepida et vultuosa supplicatione pronunciandum est. *Tace modo ac sequere hac*] Sic ait Syrus, quasi nunc lenonem doceat, quae sit ars non perdendi. Et totum cum supercilio praestantis magnum beneficium dicit. *Sequor*] Hoc verbo (*Hoc responso* Ms. H.) leno satis commitigatus ostenditur. D.

17 *Heus! heus! Syre*] Ex argumento est ostendere, quantum timeat Ctesipho saeuum patrem. *Heus! heus!*] Vox est de longinquo reuocantis. *Obsecro hercle, hominem istum impurissimum*] Satis mansuete, quasi *lenonem* aut non possit rusticus, aut non audeat dicere, *Hominem* dixit. *Istum impurissi-*

Quam primum abſoluitote: ne, ſi magis irritatus fiet,
Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim.
Sy. Non fiet: bono animo eſto: tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube ſterni nobis, et parari caetera:
Ego iam tranſacta re conuortam me domum cum obſonio.

Ct.

riſſimum] Auariſſimum, et totum cum execratione lenonis. D.

Hominem impuriſſimum] Malum: vt ſaepe docui. E.

Lege ex duobus codd. *Obſecro hercle te, hominem.* Alioqui claudicat verſus. B.

18 *Ne, ſi magis irritatus fiet*] Velut clamet ſcilicet; et proprie de lenone, quem irritari dicit vt canem. Nam *irritari*, proprie canes dicuntur. Lucilius de litera R. *Irritata canis quôd, homo quam, planius* (*plurima* Edd. vett.) *dictat*. Lenonem autem timet Cteſipho vt ruſticus, vt ſub patre duro, vt amator. D.

19 *Aliqua ad patrem hoc permanet*] Non dicit quid: ſed nos intelligimus raptum puellae ſignificari. *Aliqua ad patrem hoc permanet*] Proprie ſecretum latens latici comparatur, intra vas clauſum exiſtenti: quod, quum effunditur, *manat*. Sic et alibi de committendis ſecretis loquens, *Plenus*, inquit, *rimarum ſum: hac atque illac perfluo. Atque ego tunc perpetuo perierim*] Quaſi et nunc ſe periiſſe ſentiat, ſed non *perpetuo*. D.

20 *Non fiet, bono animo eſto*] Vt illi liberalis timor eſt: ita Syro ſeruilis confidentia. *Tu cum illa te intus oblecta*] Moraliter *Illa* dictum eſt. vt, *Daturne illa hodie Pamphilo?* et (Phorm. 1, 2, 84.) *Illa quidem mea erit. Tu cum illa te intus oblecta*] Honeſte explicauit turpe dictu (*turpe factum*. Mſ. B. et Edd. vett.). D.

Pro vulgari *Eſto*, Bemb. et Baſilic. recte habent *Es*. B.

21 *Et lectulos iube ſterni nobis*] Seruus. * nihil tam comicum (*Seruus ait* NOBIS; *quod eſt etiam comicum*. Z.). Et vide vt totum ſuperbe ac magnifice loquatur Syrus. D.

22 *Conuertam me domum*] *Conuertam*, magnifice dictum. verbum eſt enim magni molíminis et agminis ingentis. Nam *Conuertere ſe*, dicitur quem

pom-

CT. Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTVS TERTII SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

OBSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? CA. quid fiat rogas?

Recte

pompa praecedit: et Imperator proprie conuertit exercitum. Et (*Ex* Mſ. H.) hoc spectatur, vt moribus arrogantes serui sint, quum laetantur. D.

23 *Ita quaeso, &c.*] Volunt quidam et hunc versum Syri personae adiungendum: sed Ctesiphonis verba esse, ex subditis planum est, quum dicit, *Hunc diem misere nimis cupio, vt coepi, perpetuum in laetitia degere.* D.

Hilarem hunc sumamus] Charis. lib. 2. L.

Recte pro *Hilarem* correxit Palmerius *Hilare.* Nam Charisius p. 180. „*Hilariter* ab eo, „inquit, quod est *Hilaris: Hi-* „*lare* autem ab *Hilarus.* A- „cron in Terentii Adelphos; „vbi Terentius, *Hilare hunc su-* „*mamus*, inquit, *diem.* Sed et „Afranius in Sororibus: *Nunc* „*te obsequentem atque hilaram,* „*vt dixi, praebeas.*„ Deinde Pautus in eadem phrasi aduerbium vsurpat Epid. 1, 2, 54. *Eamus intro ad te, vt hunc hodie diem* luculente *habeamus.* Huc accedit, quod antiquis temporibus semper *Hilarus*, vnde *hilare*, dicebant; nunquam *Hilaris.* B.

1 *Obsecro, mea nutrix*] Haec Scena (Aut corrige *Haec et sequens Scena;* aut statue, Auctori hanc et sequentem fuisse vnam Scenam. Nam vt *exspectatio* in hac Scena continetur, ita Getae *nuncius*, et *planctus* Sostratae in sequenti Z.) Tragoediae ordinem seruat. Nam Tragoedia in tria diuiditur, Exspectationem, Gesta, et Exitum. Hic ergo exspectatio est in Getae nuncio: Gesta, in planctu Sostratae: Exitus, * (Distingue cum Westerh. *Hic ergo Exspectatio est: in Getae nuncio, Gesta: in planctu Sostratae, Exitus.* Lacunam enim, cuius nullum vestigium in Codd. dicitur reperiri, primus somniauit R. Stephanus, vti viri ingenium fuit. Z.). *Obsecro, mea tu nutrix*] Hinc demonstratur, qui sit maternus affectus: quam grata in dominos seruorum fides sit:

eun-

Recte aedepol spero. So. modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.

Ca. Iam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris.

So.

eundemque laborem et dolorem esse ex fallis et veris malis. *Obsecro, mea tu nutrix*] Personae aut suis verbis, aut aliorum insinuantur. Ex suis: vt nunc persona Sostratae. Ex alienis: vt Aeschini persona ex Micionis oratione ac Demeae. *Obsecro, mea tu nutrix*] *Mea* nunc pro blandimento ponitur. *Quid nunc fiet?*] Imploratio est magis trepidantis, quam ignoratio et interrogatio. Namque illius nutrix est, quippe anicula est: sed sapientior nutrix est, quam domina sua. Ipsum etiam quod dicit, *Nutrix*, honorificum est. Vt (Aen. IV, 634.), *Annam, cara mihi nutrix, huc siste sororem.* Sunt enim nomina ad aliquid (Vid. infra III, 4, 10.), quibus nos tamen velimus ab omnibus appellari, vt *Magister, Medicus, Orator*. D.

Obsecro mea nutrix] Haec Scena aestus habet et querelas, quod mulier parturiat, quam Aeschinus compressit, et hodie non venerit, quod rapuerit meretricem fratri. E.

Vulgo *Quid fiet rogas?* Sed meliores libri *Quid fiat r.* B.

2 *Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum*] Euidenter hic *Modo* temporis praesentis aduerbium est. Et rursus *Mea tu*, blandimentum est: sine quo non progreditur colloquium feminarum, et maxime trepidantium. *Primulum*] Initium, et ipsa origo dolorum, diminutiue demonstrata est. Non enim *Primum*, sed *Primulum* dicit. D.

Dolores, mea tu, occipiunt] *Mea tu*, haec pronomina beneuolentiam audientis mercantur. *Primulum* vero, aduerbialiter ait. E.

Occipiunt primulum] Prisc. lib. 15. L.

Tan. Faber verba *Modo — — primulum*, ipsi quoque Cantharae tribuenda putat, vt illud, *Mea tu*, sit ancillae reblandientis Herae, quae ante dixerat *Mea nutrix*. At fallitur. Nam illud, *Mea tu*, familiarius est, quam vt a serua ad Dominam dicatur. Nam vel pares dicunt *Mea tu*, vel dignior ad inferiorem. B.

3 *Iam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris*] Docte duo proposuit, quibus experientes scientesque rerum sumus, videre et pati. Virgilius sic (Aen. II, 5.) — — *quaeque ipse miserrima vidi: Et quorum pars magna fui.*

Tute

SO. Miseram me! neminem habeo: solae sumus: Geta autem hic non adest:
Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui arcessat Aeschinum.

CA. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,

Quin

Tute autem pro *tu*: παρέλκον est, quod * recitatu Et facit (*Quod si rescisc itatur, facit* Edd. vett.) *tute*, et *tutemet*, et *tutemetipse*. *Nunquam tute pepereris*] Vide προπαρασκευὴν doloris: nihil mali adhuc secutum est, et iam sic turbatur Sostrata. D.

Times] Facile illam solatur quae virum experta sit, vt et pepererit et parturienti affuerit. E.

Nunquam tute pepereris] V. C. *peperisti*. L.

Elegantius Cod. Petrensis, *Quasi nusquam affueris*. B.

4 *Miseram me!*] Proprium est mulierum quum loquuntur, aut aliis blandiri: vt, *Annam, cara mihi nutrix, huc siste sororem*. Aut se commiserari. vt (Aen. IV, 420), — *miserae hoc tamen vnum Exsequere, Anna, mihi*. Nam haec omnia muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in aceruum rediguntur, et enumerantur nullius momenti querelae. *Neminem habeo*] Quid enim opus est? aut cur nunc quaeris? *Neminem habeo: solae sumus*] Muliebriter queritur, et ex perturbatione sua aestimans, multa facit ea, quae pauca sunt. *Solae sumus*] Nunquam pluraliter *Solae* (Verba *Solae s. n. p. S.* recte absunt a Codd. vett.). *Solae sumus*] Quum hoc nomen singularitatis sit, mire *Solae* pluraliter dixit. *Geta autem hic non adest*] Hic apparatio est, vt ostendatur absens, qui superuenturus est. D.

Geta autem hic] Prisc. lib. VII. L.

5 *Nec quem ad obstetricem mittam*] Deest *Habeo*. Sed in consuetudine est sic loqui, quum vtrumque nobis, non alterutrum deesse conquerimur. *Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui arcessat Aeschinum*] *Habeo* subauditur, et magis a trepidante, quam rationabiliter dicitur: nam refellit hoc totum nutrix Canthara. D.

Et versus, qui Iambicus esse debet, et sententia legi postulant, *Nec est, quem ad obstetricem* etc. B.

6 *Nunquam vnum intermittit diem, quin semper veniat*] *Nunquam*, pro *Non*. Et *Semper* non ad omne tempus retulit. Nam qui potest? sed ad omnes dies, secundum quod ait,

Quin ſemper veniat. SO. ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.

CA. E re nata melius fieri haut potuit, quam factum eſt, hera:

Quando vitium oblatum eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,

ait, *Nam nunquam vnum intermittit diem.* D.

7 *Solus mearum miſeriarum*] Bona locutio. D.

Veteres libri recte ſic, *Sólus mearum eſt miſeriarum rémedium* B.

8 *E re nata*] Sic proprie dicimus de iis, quae contra voluntatem noſtram acciderunt: vt nunc vitium virginis. Ergo *E re nata*, ex vitio virginis. Sic Lucilius, p. i. i. *Hic e re nata Sic eius dedit: haut malus eſt.* Et ſic maluit dicere, quam nunc (*quum non*) Aeſchino culpam, ſed potius caſui attributam vellet. Eſt autem ordo, Nihil potuit melius e re nata fieri, quam id quod factum eſt, hera; vt, quandoquidem vitianda erat virgo, ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimonium. Senſus enim hic eſt, Malum, vim fieri virgini: ſed ex conditione eius quae vitiata ſit, nihil potuit melius euenire quam contigit, vt ab eo vitiaretur, cuius non poeniteret. intelligere autem debemus, *Fieri* et *factum eſſe:* pro *Euenit* et *Contigit* dici. *Melius fieri haut potuit*] Si *Fieri* pro *Euenit* acceperis: erit conſequutio locutionis. ſin minus: deerit, *quantum intelligo.* vt ſit, *E re nata, quantum intelligo.* D.

E re nata] Id eſt, dominae vitium oblatum eſt: melius tamen illud, quia hic vitiator eſt, qui optimo ingenio, hoc eſt qui nobili genere et animo natus eſt, vt inerubeſceret, ni eam vxorem duceret, quam ipſe vitiaſſet. E.

Lege, *E re natae*, h. e. ex commodo filiae tuae. Primum ob codd. noſtrorum conſenſum. Deinde cum *e re nata* ſignificet *ex tempore*, *celeriter;* efficitur ſenſus ab hoc loco alienus. Sin cum Donato explices *ex vitio virginis*, oritur tautologia; quia ſequitur *Quando vitium oblatum eſt.* B.

9 *Quando vitium oblatum eſt*] Hoc eſt, e re nata. *Oblatum eſt*] *Oblatum* dicitur, quod offertur inuito. *Quod ad illum attinet potiſſimum*] Quaſi (*Non quaſi* Z.) *vitium oblatum* ſit *potiſſimum*, hoc eſt, bonum: ſed ex perſona eius qui obtulit vitium, factum eſt bonum, quod per ſe ipſum malum eſt. Et hoc eſt quod melius haut fieri

Talem, tali genere atque animo, natum ex tanta familia.

So. Ita pol est, vt dicis: saluos nobis, deos quaeso, vt fiet.

ACTVS

fieri potuit, quam factum est. *Illum* autem dicit, Aeschinum scilicet. *Potissimum* autem superlatiuum est ab eo quod est *Potis*, et *Potius*. Sic enim facit, *Potis*, *potius*, *potissimum*. Et *Quod*, modo exceptionem significat: vt sit: *Quantum ad illum attinet*, id est, Aeschinum. D.

10 *Talem*] Scilicet a corpore, a forma, a pulchritudine. *Tali genere*] Laus, ante illum talem: et tali animo, in illo. Et *Genus* iam ad viuos pertinet, *Familia* etiam ad defunctos. Alii *Genus* ad nobilitatem referunt, *Familiam* ad copias: vnde et *paterfamilias* dicitur. vt sit, *Ex tanta familia*, ex tam diuite domo. Haec omnis παρέκτασις tragica est gaudiorum introductio, ante funestissimum nuncium. *Tali genere*] Id est, ab his quae extrinsecus sunt, id est, honestate generis. *Atque animo*] Id est, sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil praetermisit in laude (Hanc notam mire turbatam sic emendandam puto: *Talem*] Laus scilicet a corpore, a forma, a pulchritudine. Ante: *Illum talem*. Haec, et *Tali animo*, in illo. *Tali genere*] Laus ab his, quae extrinsecus sunt, id est, honestate generis. *Genus* tantum ad viuos pertinet; *Familia* etiam ad defunctos. Alii *genus* ad nobilitatem referunt, *Familiam* ad copias. Vnde et *paterfamilias* dicitur, vt sit, *Ex tanta familia*, ex tam diuite domo. Haec omnis παρέκτασις tragica est gaudiorum introductio, ante funestissimum nuncium. *Tali animo*] Id est, sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil praetermisit in laude). D.

Quae Donatus de discrimine *Generis* et *Familiae* hic disputat, deliramenta sunt Magistrorum, qui cum emendare nesciant, quouis modo explicare audent. *Genus* et *Familia* cum idem valeant; in eodem commate coniungi non possunt. Igitur pro *Genere* restitue *Ingenio*. Nam *Ingenium* et *Animus* recte et saepe coniunguntur; vt infra v, 3, 42. And. I, I, 86. et apud alios sexcenties. B.

II *Saluos nobis, deos quaeso, vt fiet*] Quam bonus est, quum nihil (*Quia talis est, nihil* Mſ. Boend.) ad vota praeter salutem, opus est. D.

Ita pol est] Receperat enim aliquo modo animum, dum haec adiunxit. E.

ACTVS TERTII SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

NVNC illud eſt, quod ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque huic malo ſalutem quaerant, auxilii nihil afferant, Quod

1 *Nunc illud eſt*] Hic locus, ſecundum artem comicam, ſeruum currentem exprimit, et nunciantem mala. Maxima itaque pars Scenae motoria eſt. Significat autem (Videtur excidiſſe, *Nunc illud eſt* Z.) nunc tale negotium eſt, nunc tale periculum eſt: aut (*an*) vero conſignificationem temporis habet, vt ſi diceret (vt ſiquis *ei diceret* Z.), quando aut quo tempore? *Nunc illud eſt*] Vtrum periculum, an tempus? Eſt enim ἔλλειψις. *Quod ſi omnes omnia ſua conſilia conferant*] ὑπερβολή cum παρωνομασίᾳ, *omnes omnia*. Hinc Cicero, *Omnes in hoc iudicio conferant omnia*. D.

Nunc illud eſt] Haec Scena conqueſtum omnem tenet, quia ſeruus vidit Aeſchinum rapere meretricem, qui ſuae dominae vitiator eſt, et qui promiſerat ſe eam vxorem ducturum. Ignorat enim ſeruus quia non ſibi, ſed fratri Aeſchinus rapuit. Arbitratus igitur dominam derelictam ingemiſcit, et conqueritur apud adoleſcentem mutatam eſſe fidem. Praeſentes mulieres ſunt; quae cum audiſſent ſeruum, et ipſae dolent. et poſt efficitur deliberatio, an perferendum ſit, quod vitiata puella eſſet: vt coactus legibus adoleſcens eam ducat vxorem. Et ſi hic partes ambae indicandae ſunt, vt ſuis locis tractabimus: nunc de quaeſtione dicemus exordium. *Tale malum eſt, vt ſi omnes omnia ſua*, etc. Poſt ſubiungit: *boccine ſeculum*! Primum ſeculis detraxit, deinde hominibus. Quemadmodum laudatiue (Ae. 1, 609.) — *quae te tam laeta tulerunt Secula, qui tanti talem genuere parentes*? E.

Lectio plerorumque Codd. *Quod ſi omnia omnes*, venuſtior eſt, et collocatione et numeris. B.

2 *Salutem quaerant*] Non *Remedium*, vt aegro: ſed, vt pereunti, *Salutem*. Et noue dixit, *Malo ſalutem*, pro *contra malum*. *Auxilii nihil afferant*] Mire de proximo repetitum eſt παρόμοιον; id eſt, *Conferant* et *Afferant*. Hoc conuenit praeſertim ſtomacho minus verba curantis (Melius, ſtoma-

Quod mihique heraeque, filiaeque herili eſt: vae miſero mihi!
Tot res repente circumuallant, vnde emergi non poteſt:
Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolitudo, infamia.
Hocine ſeculum? o ſcelera! o genera ſacrilega! o hominem impium!

So.

ſtomachabundi minus verba curanti. Z.). Sic ſupra, *Omnes omnia.* D.

3 *Quod mihique, heraeque, filiaeque*] Mira in ſeruo fides, quum primum ſe ponat in herili malo: et poſt ſe, matrem: in vltimo puellam. *Quod mihique, heraeque, filiaeque herili eſt*] Πολυσύνδετον ſecundum. vt (Georg. III, 343) — *Omnia ſecum Armentarius Afer agit, tectumque, laremque, Armaque, Amyclaeumque canem, Creſſamque pharetram. Vae miſero mihi!*] Ἐμπαθῶς σχετλιάζει. D.

4 *Circumuallant*] *Circumuallant* ſe circa nos, et ſtipant ſe inuicem. Nam *circumuallamus* nos et alios. tamen rara locutio eſt (Victorius V. L. XXXII, 6, exiſtimat, Menandrum forte vſum eſſe verbo περιστοιχίζεσθαι, quod hic Terentius expreſſerit). Et *circumuallant* dixit, velut inimica acies contra nos: et ideo addidit, *Vnde emergi non poteſt*] Quum impreſſio eſt hoſtium, ſic dicitur. vt Salluſtius, *Preſſi vndique multitudine.* Cicero, *Qui ſemper premuntur, et nunquam emergunt.* Et *Emergi*, noue. Nam *emergo* dicitur, non *emergor*. ſed ideo eſt vſus, quia extra compoſitionem et *mergo* et *mergor* facit. *Vnde emergi non poteſt*] *Vnde*, abſolute. an deeſt *Illud?* an *Vnde*, pro *ex quibus?* D.

5 *Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolitudo, infamia*] Hae res ſunt quae circumuallant: *Vis* illata: *Egeſtas* ipſius puellae: *Iniuſtitia* iudicum illius temporis: *Solitudo* a defenſoribus: *infamia* ab iis, qui credunt pretio vitiatam. Nam et in ſubditis ſic habes, *Quando ego conſcia mihi ſum, neque pretium, neque rem vllam interceſſiſſe.* D.

6 *Hocine ſeculum*] Ἐν ἤθει. Queſturus de homine, ſeculum accuſat prius: vt, *o tempora! o mores!* Et e contrario, ſecula in omnibus rebus laudantur: vt (Aen. I, 605.) — *quae te tam laeta tulerunt Secula? O ſcelera! o genera ſacrilega! o hominem impurum!*] Moris eſt nimis

So. Me miseram! quidnam'st, quod sic video timidum et properantem Getam?

Ge. Quem neque fides, neque iusiurandum, neque illum misericordia

Re-

nimis dolentibus incusare alia ex aliis. Virg. Ecl. v, 22.) — — *Quum complexa sui corpus miserabile nati, Atque deos atque astra vocat crudelia mater.* Et (Aen. II, 745.), *Quem non incusaui amens hominumque deorumque?* *O hominem impurum!*] Aeschinum scilicet. Et hoc ἠθικῶς. Nam semper vltimum ponimus eum, cui maxime irascimur. vt in Andria, post accusatum socerum, et vituperatam sponsam, *Nam quid ego dicam de patre?* Et in Phormione, *Itane tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?* Et post multa, *O facinus audax! O Geta monitor!* Vnde ille, *Vix tandem*, inquit. D.

Non aliter stat versus, nisi receperis optimorum Codd. *Seclum* pro vulgari *seculum*. B.

7 *Video timidum et properantem Getam*] *Timidum*, perturbatum. non enim timet, sed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus I, I, 73.), *Nam vt ex naui vecta es, credo, timida es.* D.

8 *Quem neque fides, neque iusiurandum*] Ordo est, Hominem impurum, quem neque fides, neque iusiurandum. Et saepe repetitum *neque*, exaggerat crimen admissum. *Quem neque fides*] Quia promisit. *Neque iusiurandum*] Quia iurauit. *Neque illum misericordia*] Quia vim intulit. *Neque illum*] Secundum παρέλκον; nam abundat *Illum:* vt (Aen. V, 457.) *Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.* Et eius videlicet misericordia quam amauit, neque *Repressit*, ne auderet: *Neque reflexit*, ne faceret. Et sic hoc dictum est, vt a Virgilio (Aen. IV, 369.), *Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit? Num lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est?* et caetera. vt si non potuit reprimi ne faceret: saltem vt in peccando esset mitior, debuit (*debuerit* Z.) commoueri. sed melius quod supra. D.

Quem neque fides] Hae conquestionis partes sunt, quod a nullo reuocatus sit Aeschinus, nec quia iurauit, nec quia promisit, nec quia misericordia flecti debuit, nec quia iam partus videbatur esse vicinus. E.

Neque iusiurandum] Cato apud Nonium: *Qui neque fidem, neque iusiurandum, neque pudicitiam multi facit.* *Neque illum*] Donatus monet *illum* παρέλκειν. ergo etiam in illo Senecae

Repressit, neque reflexit, neque quod partus instabat prope,
Cui miserae indigne per vim vitium obtulerat. So. non intelligo
Satis, quae loquatur. Ca. propius obsecro accedamus, Sostrata. Ge. ah,
Me miserum! vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim, quam illam totam familiam dari mihi obuiam, Vt

cae loco Controuers. xxx. *Timeo nescio quem, illum, qui patrem meum occidit.* Quod ni sic; eadem certe ratione *illum* sine aspiratione hic dictum, vt in Glossario, *illum* νὐκτηκος τὸ ἐντός. Lucill. *nec proficit billum.* L.

9 *Neque quod partus instabat prope*] Αὐξητικῶς addidit non tantum mariti, sed etiam patris scelus. D.

10 *Cui miserae*] Deest, *ei.* *Indigne*] Impie, crudeliter. vt Virg. (Aen. 11, 285.) — *quae causa indigna serenos Foedauit vultus?* *Non intelligo satis quae loquatur*] Ad hoc Sostrata ignorans inducitur, vt malo nuncio repente feriatur. Et quia oportuit ipsam priorem loqui, praesens est (*E. q. o. i. propiorem loqui, porro seruus loquitur*). Quia autem non est perdenda tam suauis ἠθοποιία dolentis ad irascentem: idcirco non audit (*idcirco nec Canthara audit*), ne ob illam Geta conseruus loqui desinat. D.

11 *Satis quae loquatur*] Adhuc non audiente Geta loquitur. idcirco nec audit eum satis (Lego ope Codd. *Adhuc non audiente hera. Idcirco nec audit eam seruus*), nec videtur ab eo Sostrata. D.

12 *Vix sum compos animi*] Aut *Vix*, tandem: aut *vix*, non. vt Lucilius, *Carcer vix carcere dignus.* *Compos animi*] Id est, competentis (*compotentis* Ms. B. Sed forte, *compotens*) animi, vel sani animi. cui contrarium est, *Impos animi.* Sallustius, *Neque animo, neque lingua satis compotem.* quum de amente Septimio loqueretur. Alii, *Compotem animi*, compositum animo (*compositum animum* Ms. B. et Edd. vett.) intelligunt. D.

Vix sum compos animi] Id est, vix sum apud me. *Compos* siquidem est suae voluntatis effector: vnde et *impos.* E.

13 *Quam illam totam familiam*]

Vt ego iram hanc in eos euomam omnem, dum aegritudo haec eſt recens.

Satis mihi id habeam ſupplicii, dum illos vlciſcar modo.

Seni animam primum extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:

Tum

liam] Hic nunc tam culpa familiae, quam ſcelus Aeſchini oſtenditur, propter quem omnes cruciandi ſunt. D.

14 *Iram hanc*] *Hanc* interdum pro qualitate, interdum pro quantitate accipimus, interdum pro vtroque. vt (Aen. I, 98.), *Tuaque animam hanc effundere dextra?* Et (Aen. IX, 481.), *Hunc ergo te, Euryale, aſpicio?* Sed nunc pro vtroque, *Hanc*, dixit. vt Salluſtius de ſcriptione Celtiberi ait, *Hunc igitur redarguit Tarquinius* (Alii, *Tarquitius*). D.

Recte vnus ex veteribus, *Aegritudo eſt haec recens.* B.

15 *Satis mihi id habeam ſupplicii*] Moraliter loquitur: nam fere quando quiſquam iraſcitur, ſibi videtur fortis, tanquam qui plus audet. *Dum illos vlciſcar modo*] Verum eſt hanc eſſe vindictam, quae ex recentiſſimis flagitiis properata ſit (*Quae ex recentis vitii flagitiis properetur*, Edd. vett.). Sic Virgilius (Aen. X, 514.), *te, Turne, ſuperbum Caede noua quaerens.* D.

Dum illos vlciſcar] Erit plena vindicta, ſi modo illos puniam ac perſequar. Exprimit poſt iracundiam ſuam. E.

Satis mihi] Chariſ. l. 2. L.

Verſus claudicat, niſi in *Dum* ſynaloepha ceſſet, plane contra artem et Terentii morem. Dele iſta, *Dum illos vlciſcar modo.* Hemiſtichium eſt, vt mox verſ. 19. B.

16 *Seni animam primum extinguerem ipſi*] Bene *Extinguerem*: quia ignis eſt. Virg. (Aen. VI, 730.) *Igneus eſt illis vigor, et coeleſtis origo Seminibus* — Et *Primum* addidit, quod ordinem ſignificat. tunc enim adiicitur, quum multa ſubiicienda monſtrantur: vt cui fracta prius crura brachiaque, et caetera vitia, in Aeſchinum totum promouens (Forte, *Bracchiaque, et caetera. Vindicta in Aeſchinum ſtomachum porro mouens*) oſtenditur etiam per aliena ſupplicia (Edd. vett. cum Mſ. B. addunt, *maxime per Syrum impulſorem*). D.

Tum autem Syrum impulsorem, vah! quibus illum lacerarem modis,
Sublimem medium primum arriperem, et capite in terram statuerem,
Vt cerebro dispergat viam.
Adolescenti ipsi eriperem oculos: post haec praecipitem darem.
Caeteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et prosternerem.

Sed

17 *Syrum impulsorem*] Caussae poenae (*Qui est caussa poenae* Z.). *Vah, quibus illum lacerarem modis!*] Hic voluntas immodica ostenditur, poenam pro merito reposcentis. Et nota, quum Syrum dixerit, addidisse nutus de supercilio. D.

18 *Sublimem*] Ista (*Ipsa*) poena. D.

Lege, *Sublimem medium arriperem, et capite pronum in terram statuerem.* Nam ex *pronum* per compendium scribendi est ortum *primum*: quod postea, ne sensus plane ineptus efficeretur, retractum est ad prius versiculi colon. B.

19 *Statuerem, vt cerebro dispergat viam*] Et cerebrum et via dispergi potest: ideo videtur ambiguum. vt apud Virg. (Aen. IV, 664.) — *ensemque cruore Spumantem, sparsasque manus.* — Aliter enim dicitur (Ecl. V, 40.), *Spargite humum foliis.* — Aliter (Aen. IV, 512.), *Sparserat et latices simulatos fontis Auerni.* D.

20 *Adolescenti ipsi eriperem oculos*] Bene *Oculos*, amoris indices (Forte, *illices*), adiutoresque flagitii. *Posthaec praecipitem darem*] Grauior poena caecitatis (*ob caecitatem*, seu, *caecati* Z.) non prouidere quo cadas. D.

21 *Caeteros ruerem*] *Ruere*, actiuam vim habet. Sallustius in secundo, *Ictu eorum, qui in flumine ruebant, necabantur.* *Ruere* enim, est toto corpore vti ad impellendum: quod faciunt, qui ipsi praecipites alios prosternunt. Vnde proprie *sues ruere* dicuntur. Virg. (Ge. III, 255.) *Ipse ruit, dentesque Sabellicus exacuit sus.* Et Horat. (Epist. II, 2, 75.) *Hanc rabiosa fugit canis, ac lutulenta ruit sus.* *Agerem*] Prosequerer, premerem. Virg. (Aen. IV, 245.) *Illa fretus agit ventos.* Id est, nimia celeritate persequitur, et pene occupat, praeuenitque. *Tunderem, et prosternerem*] Vide quam fortis sibi videatur, qui dolet et irascitur. D.

Tun-

Sed cesso heram hoc malo impertiri propere? So. reuocemus. Geta.
Ge. Hem, quisquis es, sine me. So. ego sum Sostrata. Ge. vbi ea'st? te ipsam quaerito:
Te exspecto: oppido opportune te obtulisti mihi obuiam,
Hera. So. quid est? quid trepidas? Ge. hei mihi! So. quid festinas, mi Geta?
Animum recipe. Ge. prorsus. So. quid istuc prorsus ergo'st? Ge. periimus:
Actum'st.

Tunderem, cum omnia hic a re militari translata sint, a loco est alienum. Ergo amplectere, quod Guyetus substituit, *funderem*. *Fusi* enim *hostes* passim occurrunt. B.

22 *Heram hoc malo impertire*] Id est, participem facere. E.

23 *Ego sum Sostrata*] Haec ideo inducitur, vt verisimile sit supra non visam Sostratam: quando etiam vix nunc agnoscitur ab irato. *Te ipsam quaerito: te exspecto: oppido opportune*] Incerta distinctio, vtrum *Te exspecto oppido opportune*, sit dicendum: an (Forte excidit, *Oppido opportune, ad sequentia referendum sit? Verum cum* Z.) *Exspectare* sit impatienter cupere, et sine praescriptione temporis: *sperare*, iuxta certum tempus. Vnde (*Tempus: inde* Z.) apparet ad *Te exspecto*, quia per se nimium est, non esse iungendum *Oppido*. D.

Pro *Vbi ea est*? corrige *Vbinam es*? vt est alibi. B.

24 *Oppido opportune*] Valde. E.

Pro *Exspecto*, quod alienum est, quia hoc totum inexspectatum accidit, recipe Codicis Academ. *Expeto*. Vide nos ad Eun. IV, 6, 5. B.

25 *Quid festinas, mi Geta?*] Probus assignat hoc Sostratae. Asper non vult ad omnia seruum respondere (Videtur legendum, aut, *Ad omnia Sostratam respondere*. aut, *a domina seruum resupinari*. Cf. Phorm. V, 6, 24.): sed nutricem putat hoc loqui. *Quid festinas?*] Perturbaris? Et commotus dicit *Prorsus*, actu commoto, fesso, et anhelanti, ob perturbationem et contentum cursum. D.

26 *Animum recipe*] Quod in lectione gestu ostendi minime potuit, id ex verbis Sostratae ostenditur in Geta. Nam ideo

Actum'st. So. eloquere ergo, obsecro te, quid
sit. Ge. iam. So. quid iam, Geta?
Ge. Aeschinus. So. quid is ergo? Ge. alie-
nus est ab nostra familia. So. hem!
Perii! quare? Ge. amare occepit aliam. So.
vae miserae mihi!
30 Ge. Neque id occulte fert: ab lenone ipsus eri-
puit palam.

So.

ideo dicitur, *Animum recipe:* quia ille prae anhelitu crebriora verba continuare non possit. D.

Animum recipe] Id est, spiritum resume. Sensus profertur ille qui plenus est. Est autem integer talis, gemitu irrumpente (*interrumpente*): *Ei mihi, amare occepit aliam.* Breuiter summam proposuit: ac primum quaeritur de fide, an constet admissum. Ille respondit: Se vidisse. Rursus et ipsa conqueritur. E.

Placet recte Faerno lectio Bembini, quae ipsa in nostro Cod. 900 annorum reperitur, *Recipe animam.* Haec enim sensui Terentii, et Donati disputationi de anhelitu probe conuenit. B.

27 *Perimus! actum est!*] Iam bina verba iunguntur. *Perimus! actum est!*] Verba sunt desperationis. Nam *Actum est*, dicitur in ea re, de qua iam lata sit sententia. *Eloquere, obsecro, quid sit*] Bene *Eloquere.* Nam conatur tantum, quod nec explicatur, nec intelligitur: cui vitio contraria virtus est eloquentia. Iam plus hic gestu, quam dictu (*dictis*) agitur: quia vt supra diximus, et lassus est qui nunciat: et integratur dolor nuncii, quum apud illam loquitur, ad quam maxime calamitas pertinet: quo dolore vox plerumque subtrahitur atque singultit: et simul dat signum perditarum rerum. D.

Pro *Eloquere* versus causa repone *Loquere.* B.

28 *Alienus est a nostra familia*] Bene *alienus.* Geta enim ipsi (*Getae enim ipse*) iam dominus, Sostratae gener, Pamphilae maritus vocabatur. D.

29 *Amare occepit aliam*] Peius est *Amare occepit*, quam *Amat.* Nam in eo quod dixit, *Occepit*, augmenta mali metuenda significat: vt in principiis quae actum respiciunt, non statim imminutionem inspectant. Et *Occepit*, magnum facinus dixit *Vae miserae mihi!*] Mire interponitur mulieris affectus nouo nuncio. D.

30 *A lenone ipsus eripuit palam*]

So. Satin hoc certum'ſt? Ge. certe, hiſce oculis egomet vidi, Soſtrata. So. ah,
Me miſeram! quid credas iam? aut cui credas? noſtrumne Aeſchinum?

Noſtram

iam] Sic nunciat, vt vltima peiora ſint. Et his argumentis vult probare, quod immodice amet Aeſchinus. Et pene plus quam amauit virginem, pudori qui non conſuluit (Weſterh. edidit, *Aeſchinus, qui plus quam virginem, id ipſum quod pudor nec hortatur, nec conſulit, amat.* Z.). Quis autem magis potuit impudens eſſe, quam qui poſt honeſtum amorem, *ab lenone* amet? Hoc etenim ſignificat meretricem. Ergo non honeſtum, ſed *ab lenone*: non per alium, ſed *ipſius*: nec emit, aut abduxit, ſed ob impatientiam valde amantis *eripuit*. neque id *occulte*, vt qui celaret factum, tanquam ſatisfacturus vxori videretur: ſed *palam*. D.

Palmerius diſtinguit poſt *Lenone*, vt intelligatur *a Lenone amare coepit;* vt Eun. v, 4, 4. Sed recepta diſtinctio eſt ſana. B.

31 *Satin' hoc certo?*] Magnis malis non ſtatim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit, quod ſtupet audiens: non, quia non habet fidem. *Hiſce oculis*] Ἰδιωτισμὸς affeuerantis. *Ah!*] Interiectio eſt flentis. D.

Pro *certe* repone cum Faerno *Certum*, vt reſponſio haec conueniat interrogationi. B.

32 *Me miſeram!*] Mira affectio. Nam lacrymae non ſinunt finire ſenſum. *Quid credas iam? aut cui credas?*] Fides aut perſonae qualitate ſeruatur, ſi grauis perſona eſt cui creditur: aut ipſius rei qualitate, ſi ea res creditur, in qua fallere cui creditur, aut non poteſt, aut non debet. Hic ergo mire in vtroque iam fidem dixit nullam eſſe, et in perſona, et in re, quod Virgilius tranſtulit, breuiuſque dixit (Aen. IV, 373.), *Nuſquam tuta fides.* Hoc eſt, nec in re, nec in perſona. Et hic ipſe in Heaut. *Pro Iuppiter! vbinam eſt fides? Noſtrumne Aeſchinum, noſtrarum vitam omnium*] Ἐλλειπτικῶς omnia: quia fletus impedit verba. deeſt autem, *Hoc feciſſe*, vel quid tale. D.

Lectionem Codd. noſtrorum, *Quid iam credas*, et verſus et accentus poſtulat. Deinde in aliquibus libb. vett. auctore Faerno, reperitur *Noſtrum Aeſchinum? Noſtrumne Aeſchinum?* Qua lectione optime ſtet Trochaicus. B.

Noſtram vitam omnium, in quo noſtrae ſpes, omneſque opes ſitae
Erant: qui ſine hac iurabat ſe vnum nunquam victurum diem,
Qui ſe in ſui gremio poſiturum puerum dicebat patris;
Ita obſecraturum, vt liceret ſibi hanc vxorem ducere?
GE. Hera, lacrumas mitte: ac potius, quod ad hanc rem opus eſt porro, conſule;

Patia-

33 *Sitae erant*] *Sitae*, poſitae. Nam *ſitum* eſt quicquid in loco ſuo poſitum non euertitur. D.

Omnes Codd. habent lectionem Lindenbrogii, praeterquam quod Faerni et noſtri collocant ita, *ſpes opeſque omnes ſitae*. Sed forte hunc et ſeq. verſ. Auctor ſic collocauit: *Noſtram ómnium vitam; in quo noſtrae ſpés opeſque omnés ſitae? | Qui ſé ſine hac iurábat vnum núnquam victurúm diem?* B.

35 *Poſiturum puerum*] *Puerum* dixit, ſi puer naſceretur: non quia (Codd. vett. addunt, *marem naſci*) diuinabat. Ad votum ergo cupientis retulit *Puerum:* non quia neceſſe eſſet marem naſci. Et haec omnia, magno ſtupore dicuntur, ad exaggerandam perfidiam illius cui creditur, et dolorem eorum qui crediderunt. D.

Pro vulgari *Patrem* meliores libri habent *Patris*. B.

36 Ex Cod. Petrenſi leg. *Hanc ſe vxorem ducere*. Quae conſtructio reperitur Heaut. IV, I, 53. B.

37 *Hera, lacrumas mitte: ac potius, quod ad hanc rem opus eſt*] Hinc Virg. (Aen. XII, 156.) *Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno*. Sentit autem, non lacrymis agendum, vbi conſilio opus eſt. *Porro conſule*] *Porro*, in reliquum, deinde, vel in futurum. *Porro* enim, ordinis et temporis aduerbium eſt, non coniunctio. D.

Hera, lacrumas mitte] Hinc iam deliberationis propoſitio eſt, cum dicit, *Conſule, patiamur an narramus?* Vna pars ſubiungitur, non eſſe narrandum, *Mihi quidem non placet*. Huius rei argumenta illa ſunt, quod primum Aeſchinum conſtat alienum habere circa iſtum (*iſtam*) animum. Si palam ergo prolatum fuerit, negabit continuo fortaſſe, hoc eſt, *infitias ibit*. Tunc continuo puellae periclitabitur fama, *vita veniet in dubium*. Sin autem con-

Patiamurne, an narremus cuipiam? CA. au, mi homo, sanusne es?
An hoc proferendum tibi videtur vsquam esse? GE. mihi quidem non placet.
Iam primum illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio.
Tua fama, et gnatae vita in dubium veniet. tum si maxime

Fatea-

confessus fuerit adolescens se vitiasse, et propterea cogatur ducere vxorem, *vtile non est dare illi puellam, cum aliam diligat.* Vnde sine dubio quacunque ratione necessarium est conticescere. Deinde subiungitur pars altera: *Minime gentium*, inquit, *non faciam*, potius *proferam.* Cuius rei argumenta haec sunt: *Quod peiore loco res iam esse non potest.* Est enim *indotata: secunda ei praeterea dos* quae esse potuisset, est ablata, virginitas. Sed si negabit Aeschinus vitiatam, facile dinoscetur: *Testis enim*, inquit, *mecum est annulus, quem amiserat.* Et certe cum ego conscia mihi sum, a me hanc esse culpam amotam, non enim corruptam, neque pretio pudicitiam puellae vendidi, facile vindicabo, et me et illam indignam illa (excidit *re* Z.). Hoc argumento persuasit rem esse proferendam. Ita consentiens seruus dixit, *Quid istuc est, accedo vt melius dicas.* E.

Omnes Faerni *Porro prospice*, praeter Vatican. et tres ex nostris vett. vbi recte est *consule*, h. e. delibera. B.

38 *Au! mi homo, sanusne es?*] Hoc ex persona nutricis legendum est. illa enim dissimulandam rem putat. *Mi*, pro *meus*. D.

Deme *me*, vt est Phorm. 1, 3, 22. Deinde versus non stat, nisi recipias lectionem Codd. nostrorum, *Au, au, mi homo sanun' es?* B.

39 Illud *Esse* abest ab vno Cod. et tres, *Proferendum hoc.* Lege igitur, *An proferendum hoc tibi videtur usquam?* G. *mi quidem non placet.* B.

41 Praeter Bemb. omnes mendose legunt *Proferemus.* B.

42 *Tua fama, et gnatae vita*] Tibi enim crimini erit, vitiatam esse filiam: illi etiam oberit. Et vtrum *Vitam*, salutem

Fateatur; quum amet aliam, non est vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito'st opus. So. ah, minime gentium:
Non faciam. Ge. quid agis? So. proferam. Ge. hem! mea Sostrata, vide quam rem agas.
So. Peiore res loco non potest esse, quam in quo nunc sita est.
Primum indotata est: tum praeterea, quae secunda ei dos erat,

Periit:

tem dicit? *In dubium*] In periculum. D.

43 *Fateatur*] Vitiasse filiam. Et complexio est δίπλευρος oratoria, in qua vtrum senseris (*cesseris* Z.) contrarium tollis: cogiturque (*cogerisque* Mſ. B. et Edd. vett.) quod ex altera parte sit, hoc est, tacere. D.

Repone, *Non est vtile huic, illi dari.* Ita saepe alias cum datiuo. Cf. Hec. 1, 2, 76. B.

44 *Quapropter quoquo pacto*] Congrue et pro persona, et pro muliere hoc dictum est: eamque in malis inconstantem esse demonstrat (Westerh. edidit, *constantem esse demonstratur.* Minus recte. Z.). D.

Si cui lectio Codd. multorum placet *Celato* pro *Tacito;* legat, *est celato opus.* B.

45 *Non faciam*] *Non faciam*, dixit, pro *Non tacebo:* quasi *Tacere*, aliquam actionem habeat. sed moralis significatio est, et communis omnibus: sicut *aduocatum* dicimus *male fecisse*, quum tacuerit. D.

Bembinus et alii habent *ages*, quod, ob seq. *proferam*, praefert Faernus. Sed probo Cod. Reg. *ais*, quod est admirantis et dissentientis. Certe ita cauetur, ne bis idem dicatur, quia mox Canthara, quae cum Geta consilium Sostratae repudiat, ait, *Quam rem agas.* B.

46 *Peiore res loco non potest esse*] Satis argute inter Getam et Sostratam sententias ex perturbatione facit nutare (excidit, *Poeta* Z.). *Quam in quo nunc sita est*] Causa nihil timendi. D.

Versus probat Bembini *potis est*, pro *potest.* B.

47 *Primum indotata est*] Ratio subiecta est causae: et *indotatam*, pauperem modo dicit. *Tum praeterea, quae secunda ei dos erat*] Videlicet, *dari pro virgine nuptum,* Et

Periit: pro virgine dari nuptum non poteſt. hoc relliquom eſt,
Si inficias ibit, teſtis mecum eſt anulus, quem amiſerat:
Poſtremo quando ego conſcia mihi ſum, a me culpam eſſe hanc procul;
Neque pretium, neque rem vllam interceſſiſſe, illa aut me indignam, Geta;
Experiar. GE. Quid iſtic? accedo vt melius dicas. SO. tu quantum potes

Abi,

inçerta diſtinctio eſt; etenim erat bis ſubaudiendum, *Pro virgine dari nuptum.* D.

Secunda dei dos] Plaut. Amphitr. II, 2, 209. *Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quae dos dicitur: Sed pudicitiam, et pudorem, et ſedatum cupidinem.* L.

48 *Non poteſt*] Iungendum, *Dari nuptum.* Et *pro virgine:* id eſt, virgo: vt, *Nunc plane eſt pro noua*, id eſt, noua. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere poteſt. non virgo: quia vitiata eſt. nec pro virgine: quia res diffamata eſt. D.

49 *Si inficias ibit*] Si negabit. *Teſtis mecum eſt annulus*] Locutio haec (excidit *vel* Z.) ſic capienda eſt: *hic eſt annulus pro me teſtis.* Vel ſic, *Annulus et ego teſtes ſumus.* Sed melius quod ſupra (Fortaſſe reſpicit locum Eun. III, 3, 9, vbi *Mecum* recte explicat *penes me.* Z.). D.

Noſtri fere omnes cum Edd. vett. *Anulus, quem ipſe amiſerat.* B.

50 *Poſtremo, quando ego conſcia mihi ſum*] *Quando*, pro quoniam: vel *Quando*, pro quidem (*Quando*, pro *Quandoquidem.* Mſ. H.). D.

Mutato ordine ſcribe, *Quando ego mihi ſum conſcia.* B.

51 *Neque rem vllam*] Hoc eſt (*Exempli gratia* Mſ. H.) internuncium, pactum clam, aut promiſſum. Et bene totum execratiue dixit: vt alii facinora abhorreant (*a facinore abhorreant.* Mſ. H.). *Illa*] Filia ſcilicet. D.

Repone, *Interceſſe aut illa aut me i. G.* B.

52 *Experiar*] Apud indices agam. *Quid iſtuc?*] Verbum eſt aegre conſentientis: quaſi qui dicat, *Quid hic reſiſtam?* *Accedo, vt melius dicas*] id eſt, vt conſentiam, velut qui melius poſſim dicere (*Veluti melius potens*

Abi, atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.

Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, et nos coluit maxume.

GE. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. SO. propera tu, mea Canthara,

Curre: obſtetricem arceſſe, vt quum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

ACTVS

tens ſis dicere. Mſſ. Forte, *vel vt quid* etc.). *Quantum potes, abi*] Deeſt *Cito:* vt ſit, *Quantum potes, cito abi.* D.

Ne verſus ſit iuſto longior, pro *Accedo* repone *Cedo*, h. e. concedo, fateor, agnoſco, te melius dicere. B.

53 *Atque Hegioni*] Apud Menandrum Soſtratae frater inducitur. *Huius*] Filiae ſuae ſcilicet. D.

Lege cum Bemb. *Rem enarrato omnem ordine.* B.

54 *Simulo*] Nomen patris puellae: diminutiuum a Simo, vel Simone. Et nota nomen in Palliata Fabula Latine diminutiuum. *Simulo fuit ſummus*] *Summus*, an ad cognatum, an ad amicum refertur? an abſolute ponitur? vt in Eunucho, *Plurima ſalute ſummum ſuum impertit Gnatho.* *Et nos coluit maxime*] Et miſerabilius *Coluit* dictum eſt, quam ſi diceret, *Colit.* Virg. (Aen. IX, 300.) *Per caput hoc iuro, per quod pater ante ſolebat. Colere* enim, et maioribus et minoribus conuenit. Vt (Aen. I, 16.) *Poſthabita coluiſſe Samo.* D.

Noſtro Simulo fuit ſummus. * (Excidit forte, *Igitur nos nunc reſpiciet;* aut aliud eiuſmodi Z.); ſed parum iſtuc eſt, etiam *nos maxime coluit.* E.

55 *Nos*] Monoſyllabo finit, vultuoſam exprimens pronunciationem. *Tu mea Canthara*] Triſtis ac ſeriae feminae blandimentum eſt *Mea* potius, quam pronomen poſſeſſiuum. Deeſt enim *Cara*, vel quid tale: quo addito, pronomen ſtaret *Mea.* D.

Lege *Propere:* aduerb. B.

56 *Curre*] Mire dictum eſt ancillae, *Curre.* *Vt, quum opus ſit*] Id eſt, quum adeſſe coeperit partus. *Ne in mora nobis ſiet*] Locutio qualis ſupra (And. II, 5, 13. et III, 1, 9.). D.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA. SYRVS.

DISPERII! Ctesiphonem audiui filium
Vna affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam ad nequitiam abducere.

Vbi

1 *Disperii! Ctesiphonem audiui filium*] Hic ostenditur quod seueri homines, ac recti et honesti, tenaces vel ridiculi sunt, vel odio habentur quoquo accesserint. Magno autem affectu, et quasi exclamantis addidit *Filium:* quasi causam redderet cur dixerat, *Disperii!* D.

Disperii!] Haec Scena illusionem habet, qua vtitur seruus vti dominum possit fallere. Demea tamen opinione comperit, quod filius suus interfuerit raptioni. grauiter ferens ad domum properat: ingemiscit enim si fuerit etiam ipse corruptus. *Disperii!*] Valde perii, si *illum potest* frater etiam corrumpere, *qui alicuius spei est.* E.

2 *Vna affuisse in raptione cum Aeschino*] Οἰκονομία; in qua ostenditur, quantum commouebitur Demea ipsa re comperta, quum ex parua rei suspicione tantum se afficiat (*affligat*). *Raptio* autem ad personam refertur, *Rapina* ad rem, *Raptus* ad stuprum, si volumus proprie loqui. D.

Bemb. habet *Vna fuisse.* Sed retinendum est vulgare *adfuisse.* vt And. I, 1, 80. Eun. II, 3, 75. B.

3 *Id misero restat*] Bene *Restat:* tanquam iam summum malum sit, Aeschinum esse corruptum. Et, *Misero mihi:* quasi qui nihil nesciat (*Quasi quid faciat, nesciat* Z.), nihil curante Micione. *Si illum potest*] Non dubitat *velle:* et ideo dicit *Potest.* D.

4 *Qui alicui rei est*] Recte. de hoc enim supra dixit, *Non fratrem rei dare operam vides? ruri esse, parcum ac sobrium? Etiam ad nequitiam abducere*] Quasi inuitum dixit, non *Vocare*, sed *Abducere. Ducimus* enim volentes (*orantes* Ms. H.): sed *abducimus* inuitos. *Nequitia* autem proprie libidinosa inertia dicta est: quod nihil queat, nullique rei apta sit. Vnde et *nugae*, quod nihil agant, vel a non agendo. D.

Idem Bemb. habet *etiam eum ad nequitiem adducere.* B.

Vbi ego illum quaeram? credo abductum in ganeum
Aliquo: persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum Syrum ire video: hinc scibo iam, vbi siet:
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quaeritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam me id velle. SY. omnem rem modo seni,
Quo pacto se haberet, enarramus ordine:

Nihil

5 *Credo abductum*] Non *iisse*, sed *abductum* esse: quasi adhuc culpa non sit illius. *In ganeum aliquo*] Veteres *ganeum*, meritoriam tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γᾶς (Corrige ἀπὸ τᾶ γᾶς, aut ἀπὸ τῦ γᾶς Z.) τϋτ' ἔστι, τῆς γῆς. quod ipsa sit in terra, non vt coenacula superius. Vnde et *taberna*, quasi *trabena* (*trabea* Mſ. B.), a validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt. D.

6 *Persuasit ille impurus*] *Suademus* facilia, *Persuademus* difficilia. Et *suadere* facientis est, *Persuadere* perficientis. *Impurus* autem pro improbo ponitur apud Terentium. Et hic quoque excusata voluntas est Ctesiphonis, cui a maiore fratre et improbo ingesta sit persuasione nequitia. D.

7 *Sed eccum Syrum ire video*] *Ire*, et abire, et venire significat. *Ire video*] *Ire*, pro venire: vt (Aen. VI, 392.) *Nec vero Alciden me sum laetatus euntem Accepisse lacu*. D.

8 *Atque hercle hic de grege illo est*] Figura ἐπανάληψις, *de grege illo est*. *Ordo* vel bonorum, vel malorum dicitur, et grauium; vt *Equester ordo*, *senatorius ordo*. *Grex* vel bonorum, vel malorum est, et leuium. vt Cic. (Catil. II, 10.), *In his bonis gregibus omnes alcatores, omnes impuri impudicique versantur*. D.

De grege illo] De illis qui corrumpunt, et qui corrupti sunt. E.

9 *Quaeritare*] Instanter quaerere. *Carnufex*. Pro ganeo (*Pro ganeone*. Fortassis hoc Scholion pertinet ad *Impurus* vers. 6.) positum est. D.

10 *Non ostendam me id velle*] Scilicet, scire vbi sit. D.

Omnem rem modo seni] Seruus vniuersa seni esse narrata (excidit *ait*), hoc est, cui rapta sit meretrix, et senem laudasse consilium, et filium quod pro fratre laborauit. E.

Omnes nostri et Faerni libri collocant, *id me velle*. B.

11 *Quo pacto se haberet, enarramus ordine*] Hoc recte: quia dixe-

Nihil vidi quicquam laetius. DE. pro Iuppiter!
Hominis ſtultitiam! SY. collaudauit filium:
Mihi, qui id dediſſem conſilium, egit gratias.
DE. Diſrumpor. SY. argentum adnumerauit ilico:
Dedit praeterea in ſumtum dimidium minae:
Id diſtributum ſane eſt ex ſententia. DE. hem!
Huic mandes, ſi quid recte curatum velis.

Ratio-

dixerat Micio, *Niſi, quicquid eſt, volo ſcire, atque hominem conuenire, ſi apud forum eſt.* Et *Enarramus*, pro enarrauimus. vt (Aen. III, 3.), *Omnis homo fumat Neptunia Troia.* Et *Ordine* bene: quia ſimpliciter fatetur. Fallax autem et captioſa narratio eſt, quod timemus, fateri. D.

Bentleius cum aliis illud *Se* omiſit. Z.

12 *Nihil quicquam vidi laetius*] Quartum παρέλκον. D.

Bentleius edidit *Nil quicquam vidi laetius.* B

13 *Hominis ſtultitiam*] Scilicet quia laetatur, ignorans vbi Aeſchinus ſit. *Collaudauit filium*] Plus additum eſt. non enim ſolum non *Accuſauit*, ſed et *Collaudauit.* D.

15 *Diſrumpor*] Mire: his enim verbis commouetur, *Collaudauit* et *Egit gratias.* Et vide αὔξησιν ſtomachi reſeruatam. *Argentum adnumerauit ilico*] Contra illud eſt, *Cur tu his rebus ſumtum ſuggeris?* Et non ſolum inquit, *Adnumerauit*: ſed quod peius eſt, *Ilico.* D.

16 *Lenoni daretur in ſumtum*] (leg. *Dedit praeterea i. ſ.*) In id quod neceſſarium eſſet ſumtibus. E.

17 *Id diſtributum*] *Diſtributum*, in diuerſa tributum: id eſt, diſpartitum per pulmentaria. D.

18 *Huic mandes, ſi quid recte curatum velis*] Εἰρωνεία eſt maioris ſtomachi: quia ille dixit, *Ex ſententia diſtributum*: id eſt, vt indicat Demea, dilapidatum. Sic alibi, *Columen familiae noſtrae bone cuſtos, ſalue.* D.

Huic mandes, ſi quid recte] Iterum hoc dicto vſus eſt in Phorm. IV, 4, 8. Idque ex Plauto ſumtum in Aſinaria, I, I, 107. *Eidem homini, ſi quid recte curatum velis, Mandes.* Luitprandus Hiſtor. lib. 2. c. 15. *Regreſſi protinus ad regem, Terentianum illud pro reſponſione dederunt: Huic commandes, ſi quid recte curatum velis.* L.

S Y. Ehem, Demea, haut aſpexeram te: quid agitur?
D E. Quid agatur! voſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. S Y. eſt hercle inepta, ne dicam dolo,
Atque abſurda. piſcis caeteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Pauliſper: vbi ego venero, exoſſabitur:

19 *Ehem! Demea*] *Ehem*, interiectio eſt commoti, et quaſi perculſi re ſubita et noua. *Quid agitur?*] Blandientis eſt, non interrogantis. vt alibi, *O noſter quid fit? quid agitur?* D.

20 *Nequeo mirari ſatis rationem*] Mira ſunt etiam illa, quae vehementer praua ſunt. Et ideo *Mirari*, pro horrere et reprehendere poſitum eſt. Et *Rationem* ἰδιωτικῶς dixit malam: quum non ſit ratio niſi bona. ſed ſic loquitur populus. D.

21 *Eſt hercle inepta*] Hoc ad ſenem. *Ne dicam dolo*] Ne mentiar, id eſt, ex contrario dicere videar: ſed vt ſedulo dicam. D.

Inepta, ne dicam dolo, et abſurda] Vt ſenem Demea (*Demeam Syrus* Z.) poſſet incitare iracundia, fingit imperare ſe ſeruo, vt piſces caeteri purgentur. Et hic abundantiam declarauit, *caeteros*: quaſi aliquos ipſe purgauerit. E.

Eſt Hercle inepta] Priſcian. lib. 15. L.

22 *Atque abſurda*] *Ineptum*, eſt ſtultum tantum: *Abſurdum*, quod et ſtultum eſt, et in ipſa ſtultitia diuerſum, et quaſi repugnans ſibi. Sic ergo locutus eſt, vt videatur ineptam rationem ad Aeſchinum referre: abſurdam, ad Micionem, quem iam fieri ſtultum, contrarium (*conſentaneum*) ſenectuti eſt. D.

Illud *Atque* antecedenti verſui appoſuit Bentl. Z.

23 *Congrum iſtum maximum*] Διαστολή: quia erant alii, non maximi. vt e contrario (Georg. II, 99.). *Argitiſque minor*, qnia eſt et maior. Nam *Iſtum* quod ait, δεικτικόν eſt. videtur enim oſtendere digito, quem dicat. *In aqua ſinito ludere pauliſper*] Sic oſtenditur bene obſonaſſe, qui viuos attulit piſces. Nam non ludit piſcis, niſi viuus. D.

Congrum iſtum in aqua ſinito ludere] Id eſt, moueri. non enim piſcibus aptus eſt ludus. Ita et Virg. (Aen. VIII, 632.) *Ludere pendentes pueros*. Sed illic enim (*etiam*) infantibus nullus eſt ludus. E.

Congrum iſtum] Seru. in Aen. VIII, 632. L.

24 In Bemb. eſt *Tantiſper*, h. e. interea, et *Rediero*. Sed vulgaris lectio eſt tuenda. B.

Prius nolo. De. haecine flagitia? Sy. mihi quidem non placent:
Et clamo saepe, Salsamenta haec, Stephanio,
Fac macerentur pulchre. De. Di vostram fidem!
Vtrum studione id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? vae misero mihi!
Videre videor iam diem illum, quum hinc egens

Pro-

25 *Prius nolo*] Superbe, et pro auctoritate: non dixit *Non oportet*, sed *Nolo*. subauditur, *purgari eum*. Et nihil ex mora corruptelae accessurum pisci ex eo ostendit, quod ait *Ludere*, hoc est, viuere, et non laesum (Forte, *lassum* Z.) viuere. non enim dixit, *Natare*: quod etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid sit *Purga*, dicendo *Exossabitur*. *Purga* igitur, *exossa* significat: non vt quidam putant, *exossabitur*, comedetur. *Mihi quidem non placent*] Plus hoc ad senem. Et vide quam totum superbe, et confidenter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto vno Demea, quem tantum prae illis contemnit. D.

26 *Salsamenta*] Hoc ad discipulum. *Salsamenta*, aut salsi pisces sunt; aut laridum. *Salsamenta haec, Stephanio*] In tota Comoedia opera danda est, vt stomachetur Demea: excepto quod se ipse in fine commutat. Haec ergo causa est, quare Syrus quoque illi obiicitur, magnifice inferens se vt luxuriosum, licentemque servum: praesertim qui adolescentum paedagogus fuerit. D.

Salsamenta haec &c.] *Macerentur* proprie positum. Quicquid enim salsum est, in aquam funditur, vt madefactum salis amaritudinem perdat. E.

28 *Vtrum studione*] Aut ordo est, *Vtrumne*. aut est παρέλκον tertium. aut vero per ἔλλειψιν accipitur: quasi dicat, *vtrum est*? aut, *vtrum verum est*? quod qui accipit, *vtrum* subdistinguat, et separet a sequentibus necesse est. *Vtrum studione*] Aut *Vtrum* superuacuum est, aut *Ne*: aut certe τμῆσις figura est, pro, Vtrumne studione id sibi habet, si sciens laedit filium? *Laudi putat*] Quia decipit. D.

29 *Si perdiderit gnatum*] Et magno affectu, non dixit Aeschinum: et mire, non addidit cuius gnatum. *Vae misero mihi*] Hoc est, quod supra dixit, *Aegre est*: *alienus non sum*. D.

30 *Videre videor iam illum diem*] *Illum* dixit, quasi quendam tristem ac funestum. D.

Videre videor iam diem] Iulius Rufin. Rhet. in *Diabole*. L.

Profugiet aliquo militatum. SY. o Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo'st
Videre: sed etiam illa, quae futura sunt,
Prospicere. DE. quid? istaec iam penes vos psaltria est?
SY. Ellam intus. DE. eho, an domi est habiturus? SY. credo; vt est
Dementia. DE. haecine fieri? SY. inepta lenitas
Patris,

32 *Quod ante pedes modo est videre*] Hoc sumsit Poeta de illo in Physicum peruulgato ancillae dicto, *Quod ante pedes est, non videt: coeli scrutatur plagas* (Diog. Laert. Thal. 34. Σὺ γὰρ, ὦ Θαλῆ, τὰ ἐν ποσὶν οὐ δυνάμενος ἰδεῖν, τὰ ἐπὶ οὐρανοῦ οἴει γνώσεσθαι). D.

Quod ante pedes] Thucyd. lib. 8. τὰς ἐμποδὼν αἰτίας μόνον ἐπισκοπεῖν. Prisc. lib. XIIX. Aristot. apud Stobaeum Serm. 89. οὐκ ἐᾷ βλέπειν τὸ κείμενον ἐν τοῖς ποσίν. Dio Prusaeus περὶ βασιλείας. Lucianus in Pseudologist. Cicero II. de diuinat. cap. 13. *Quod ante pedes, nemo spectat; coeli scrutantur plagas.* L.

33 *Sed etiam illa quae futura sunt*] Magis ridicula est assentatio, siquis maxime laudetur, quibus maxime caret. *Istaec iam penes vos psaltria est?*] Dicendo *Istaec*, ostendit iamdudum se hac indignari. D.

35 *Ellam intus*] Vt, *Ellum*, *confidens*, *catus*. *An domi est habiturus?*] Proprie: quia *haberi vxor* (Forte, *Quia habere vxorem vir*) dicitur, et *haberi mulier*, quum coit. *Credo, vt est dementia*] Sic et in Eunucho, *Eam se intendit esse, vt est dementia.* Et nominatiuus casus esse potest, et septimus. Si septimus, *Perditus*, aut quid tale subaudimus. Sed melius nominatiuum accipimus casum. D.

Lege, *Eho, an est domi habiturus?* B.

36 *Inepta lenitas patris, et facilitas praua*] *Lenitas*, ad permittendum: *Facilitas*, ad ignoscendum. sic quidam. Sed ego lenitatem ad Micionem refero, qui haec leniter patitur: *Facilitatem*, ad Aeschinum, cui haec per licentiam facilitas datur. *Prauum* autem est, quod et ipsum laedit facientem: *Malum*, quod alios tantum. D.

Inepta lenitas patris, et facilitas praua] Non apta, et mala facilitas, qua in luxuriam diuitiae suae geruntur. E.

Haecine fieri] In Ms. R. additur *flagitia:* sed aliena manu. In alio cod. *Haecine fieri*

Patris, et facilitas praua. D E. fratris me quidem
Pudet pigetque. S Y. nimium inter vos, Demea, ac
Non quia ades praesens dico hoc, pernimium interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille, somnium. sineres vero illum tuum
Facere haec? D E. sinerem illum! aut non sex
totis mensibus

Prius

fieri sc. possunt apud fratrem meum. L.

Contra versum quidam Codd. verbis *haecine fieri*, addunt *flagitia*, quod verbum a melioribus abest. B.

37 *Fratris me quidem pudet, pigetque*] *Pudet*, in his quae turpiter facit: *Piget*, in his quae cum damno ac malo. *Pudere*, etiam ad dedecus: *Pigere*, ad dolorem refertur. *Pudet*, quod turpe est: *Piget*, quod dolet. D.

38 *Nimium inter vos, Demea*] Μεταδιόρθωσις. nunc enim redditum est, quod supra dicebatur. et praeterea repetendo *Nimium*, confirmauit superius dictum, et τὸ CPEMANIE * non soluit (et τὸ κρεμάμενον nunc soluit. Z.). D.

40 *Tu, quantus quantus*] Id est, quantuscunque. *Nihil nisi sapientia es*] Ridicule prius additum *Nihil*, quam quicquam, laudis nomine. Deinde si *Sapiens* dixisset, non tanta esset irrisio. sed hyperbolicῶs accipitur, id est, stultus. *Nihil nisi sapientia es: ille, somnium*] Nec tu *sapiens*, sed *sapientia*: nec ille *somniculosus*, sed *somnium*. ὑπερβολή. D.

Nihil nisi sapientia] Sic Aelianus Var. lib. VII. cap. 6. πᾶς γὰρ μέτωπόν εἰμι. Et *totus nasus* apud Catul. XIII, 14. L.

41 *Sineres vero illum tuum?*] Ab argumento fabulae repetit *Sinerem*: et εἰρωνικῶς interrogat. D.

Vox *Futilis*, quae in Codd. nostris extat, recte abest apud Donat. in Bemb. et Vatic. Nam valde impedit Senarium. Tum ex Vatic. et Basilic. et duobus nostris lege *Illum tú tuum.* B.

42 *Totis sex mensibus*] *Totis*, quasi longi sint: id est, integris, vt ne vnum quidem diem minus a sex mensibus sciat, quid coepturus sit filius. Nimis comica et moralis assentatio. D.

Sex totis mensibus] Certum numerum posuit pro incerto: et tamen istius conduplicatio frequenter est collocata. Sic et alibi: *Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam.* E.

Pro

Prius olfeciſſem, quam ille quicquam coeperit?
SY. Vigilantiam tuam tu mihi narras? DE. ſic ſiet
Modo, vt nunc eſt, quaeſo. SY. vt quiſque ſuum volt eſſe, ita'ſt.
DE. Quid eum? vidiſtin' hodie? SY. tuumne filium?
Abigam hunc rus. iam dudum aliquid ruri agere arbitror.

DE.

Pro *Aut* alii *An:* bis apud Priſcianum et in cod vet. *Ac.* Sed omnes Faerni et noſtri Codd. habent *Aut.* B.

43 *Non olfeciſſem*] Totum ridicule. Nam quid olfeciſſet, qui nondum quicquam ſcire coepiſſet, cuiuſque naribus nihil obiectum fuiſſet? Nam ideo *nares* a *naritate* dictae ſunt, quod nos odoratu doceant praeſto et prope eſſe, quod adhuc oculi non vident. *Quam ille quicquam coeperit*] Multum dixit, et *Ante ſex menſes*, et *Olfeciſſem*, et *Prius quam coeperit.* D.

Quicquam coeperit] Priſcian. lib. x. *coeperet.* Vid. Non. Marcell. in *Coepere.* L.

Duo vett. Codd. habent *Coeperit;* ſed reliqui *Coeperet;* ita quoque laudat Priſcianus p. 879, qui ait, eſſe Praeteritum imperfectum a *Coepio.* Sed p. 1193. habet *Coeperit,* et Codex ibi vetus. B.

44 *Vigilantiam tuam tu mihi narras*] Id eſt, quam maxime ſcio. *Sic ſiet modo, vt nunc eſt*] Non dicit *Qui:* ſed reſpice ad argumentum, et ridebis haec optantem Demeam. D.

Lego, *Vigilántiam tuám tun mihi? ſíc ſit modo,* | *Vt núnc eſt, quaeſo.* Vid. Hec. v, 3, 22. B.

45 *Vt quiſque ſuum volt eſſe, ita eſt*] Hae ſunt ſententiae et ſemper probabiles (*Hae ſententiae ſemper ſunt hyperbolicae,* Ed. Du B.), et pro perſonis ridiculae. Plautus in Milite glorioſo I, 1, 68.), *Nimia eſt miſeria, nimis pulchrum eſſe hominem.* D.

46 *Quid eum? vidiſtine hodie?* *Quid eum* initium interrogationis futurae de perſonali cuius. Sic in Heautont. *Sed Syrum. quid eum? Tuumne filium?*] Hoc clare. *Tuumne filium?*] Moris eſt vt qui cogitat quid reſpondeat, interrogatione remoretur. D.

47 *Abigam hunc rus*] Vt pecudem dixit *Abigam:* non vt hominem, *Mittam.* *Abigam*] Hoc lentius, et *Abigam* quaſi pecudem dixit: vnde et *Abactores*

DE. Satin' ſcis ibi eſſe? SY. oh, qui egomet produxi. DE. optume'ſt.
Metui ne haereret hic. SY. atque iratum admodum.
DE. Quid autem? SY. adortus iurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. DE. ain vero? SY. vah, nil reticuit.

Nam

actores dicti ſunt. Cicero in Verrinis (I, 10.), *Equarum greges iſtum abigendos curaſſe.* *Iamdudum aliquid ruri agere arbitror*] Hoc clare. *Aliquid ruri agere arbitror*] Hoc plus eſt, quam illic eſſe: vult enim cum laude eius loqui. vt ſupra, *Rei dare operam, ruri eſſe, parcum ac ſobrium?* Et *Agere*, proprie dixit. Nam ab agendo, *ager* dictus eſt, quod in eo multa agenda ſunt. D.

Abigam hunc rus]. Huc eſt verſus (*Hoc auerſus*) paululum pronunciat, vti conſilium ſumſerit mentiendi. vt idem eam mittere poſſit (*vt qui conſilium ſumſerit mentiendi, vt inde eum amittere poſſit.* Z.). Ad velamen autem tali conſilio vti fingit (*vtitur, vt fingat* Z.), illum rus diſceſſiſſe admodum iratum, qui fratrem male tractauerit, quod rapuerit meretricem, quod corruptis moribus viuat, quod oblitus nominis et familiae luxurietur. E.

Verba, *Abigam hunc rus*, aut Demeae ſunt tribuenda, aut Syrus ea ad Spectatores dicit, non audiente Demea. Z.

48 *Qui egomet produxi*] Mutata praepoſitione, non *Deduxi*, ſed *Produxi* dixit: id eſt, *porro duxi. Metui ne haereret*] Haec tranſlatio vt ſubleuat Cteſiphonem, ita Aeſchino inuidioſa eſt. Nam haeret auis, non animo, nec voluntate: ſed viſco decipientis aucupis. D.

Vetuſtiores libri habent *Qui*; mediocres *Quin*; recentiores *Quem*. Poſterius praefero, quia ſequitur mox *Iratum*. B.

50 *Quid autem?*] *Quid* pro quare, vel ob quam cauſam. Virg. (Aen. I, 517.), *Quae fortuna viris, claſſem quo littore linquant, Quid veniant?* Cui contrarium in ſignificatione *id (*obtinet Quid* Z.) quod te oro. *Adortus iurgio eſt*] *Aggredimur*, de longinquo: *Adorimur*, ex inſidiis et ex proximo. Nam *Adoriri*, eſt quaſi aliquem (*quaſi ad aliquem*) oriri, id eſt, exſurgere. D.

Omnes Codd. *Adortus eſt;* ſed lege cum Donato, *Adortus iurgio eſt*. B.

51 *De pſaltria iſtac*] Hic mire

Nam vt numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiſo: coepit clamare, o Aeſchine!
Haecine flagitia facere te? haec te admittere
Indigna genere noſtro? DE. oh, lacrumo gaudio.
SY.

mire ſenem imitatus eſt, et memoriter: quia ille dixerat, *Quid? iſtaec iam penes vos pſaltria eſt? Nihil reticuit*] Mire enim, minorem fratrem non peperciſſe maiori: nec reticuiſſe quicquid erat opus. D.

Lege *De pſaltria hac;* quia Syrus in iiſdem aedibus degebat: recte vero Demea verſ. 34. *Iſtaec pſaltria*, quia ruri et procul. B.

52 *Interuenit homo de improuiſo*] *Interuenire*, eſt in medio negotio, quaſi ex inſidiis ſuperuenire, et opprimere in ipſo actu eos, qui rem celatam vellent. Et vide quam oratorie narret geſtionem rei, quae nunquam facta ſit: his enim fides fit. D.

53 *Coepit clamare*] Ἠθικῶς totum, et *Coepit*, et *Clamare:* et quod ſequitur. D.

54 *Aeſchine! haecine flagitia facere te?*] Eſt accuſatio a perſona: et vide pondus in nomine Aeſchini. *Haec te admittere?*] Αὔξησις. Nam plus eſt *Admittere*, quam *Facere*. *Haec te admittere indigna*] Pronum eſt haec ſtatim credere Demeam, de eo quem ſuperius laudauerit, *Non fratrem videt Rei dare operam ruri, eſſe parcum ac ſobrium?* Vnde mira Poetae arte et initia, et media, et poſtrema ſibi congruunt atque reſpondent. D.

55 *Lacrumo gaudio*] Immoderata laetitia, maxime parentum, lacrymas habet. Recte ergo additum eſt, *Gaudio*: quia lacrymae ſolum (*ſolae*) moerorem ſignificant. D.

Lacrymo gaudio] Quaſi quaedam cauſa eſt vnde lacrumae oriuntur. Nam ſaepe etiam ex gaudio contingit, quod euenit ex dolore. E.

Lacrumo gaudio] Quinctil. 11, 3. *Quin etiam lacrumas iis natura mentis indices dedit, quae aut erumpunt dolore, aut laetitia manant*. Euripides Hercul. Furioſo: χαρμοναὶ δακρύων ἔδοσαν ἐκβολάς. Sic apud Dionyſ. Halicar. lib. 2. Antemnatium et Caeninenſium feminae, cum liberas ſe a Romulo dimitti intellexiſſent, περιχαρεῖς γενόμεναι, καὶ πολλὰ δάκρυα ὑφ᾽ ἡδονῆς ἀφεῖσαι μετέστησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς. Hirtius de bello Alexand. *Lacrymas quas in colloquio proiecerat, gaudio videretur proieciſſe.* Plautus Stich. III, 2, 13. *Vt prae laetitia lacrymae proſiliunt mibi!* Cur autem gaudio lacrumae prorumpant, explicat Alex.

SY. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
DE. Saluos sit: spero, est similis maiorum suum.
SY. hui!
DE. Syre, praeceptorum plenus istorum ille.
SY. phy!
Domi habuit vnde disceret. DE. fit sedulo:
Nil praetermitto: consuefacio: denique,
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Iubeo:

Alexand. Aphrodisaeus Problem. lib. I. Apulei. I. Metam. *Nam vt lacrumae saepicule de gaudio prodeunt.* Seru. in Virg. Aeneid. v, 343. *lacrumaeque decorae.* L.

56 *Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam*] Haec figura oratoria δεινότης dicitur: qua ostenditur, non esse mediocre quod factum est. D.

57 *Hui*] Quasi admiretur ipse, quae narrat. D.

Lege, *Spero, erit similis.* Corripit *Erit* vltimam vt supra II, I, 26. Speramus certe de futuro, non de praesenti. B. Caeterum tenendum est, illud *Suum* hic minus vrbanum esse, et aliquid rusticitatis continere. Z.

58 *Syre, praeceptorum plenus istorum ille*] Vide Demeam non desinere culpam Aeschini in Micionem conferre: quum e contrario praeceptorum suorum vult esse, quod sapit Ctesipho. *Istorum*] Quae dicis; scilicet, *Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam. Phy!*] Interiectio mirantis est. D.

Omnes libri, *Plenus est.* Lege, *Syre, praeceptorum'st plenus* etc. B.

59 *Domi habuit vnde disceret*] *Vnde*, id est, de quo. *Fit sedulo*] Ἠθικῶς dictum est *Fit.* Et *sedulo*, sine dolo, id est, instanter: quia negligentes dolosi dicuntur. D.

Domi habuit vnde disceret] Hieronym. ad Heliodor. de morte Nepotian. *Pontificem deserere non audebat, tot in illo cernens exempla virtutum, domique habens vnde disceret.* Sidon. Apoll. lib. 7. Epist. II. *Si ambigitur quo magistro rudimentis fidei fuerit imbutus, vt prouerbialiter loquar, domi habuit vnde disceret.* L.

61 *Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium iubeo*] Videndum, an recte speculum induxerit, quum alienas vitas dicit inspiciendas esse. nisi forte hoc ad causam admouendi speculi, non ad effectum referamus. Nam causa inspiciendi speculi, emendatio est vultus:

Jubeo: atque ex aliis ſumere exemplum ſibi:
Hoc facito. S. recte ſane. D. hoc fugito. S. callide.
De. Hoc laudi eſt. Sy. iſtaec res eſt. De. hoc vitio datur.
Sy. Probiſſime. De. porro autem. Sy. non hercle otium'ſt
Nunc mihi auſcultandi: piſcis ex ſententia
Nactus ſum: hi mihi ne corrumpantur, cautio'ſt.
Nam id nobis tam flagitium'ſt, quam illa, Demea,
Non

tus: effectus, formae per imaginem reſultatio. D.

Inſpicere, tanquam in ſpeculum] Ita filius meus plenus eſt praeceptorum, vti quotidie omnium vitas inſpiciat, tanquam in ſpeculum, et ex aliis ad viuendum ſumat exemplum. Et *inſpicere in ſpeculum*, noua eſt elocutio. Porro adhuc alia narrare cupiebat Demea, verum ſeruus taedioſus, ne ea quae nollet audiret, reſpondit non eſſe otium ſibi. E.

63 *Callide*] *Callidus* dictus eſt etiam qui exercet dolos. *Callidus* dicitur, qui callum ſibi vſu artis induxerit. D.

64 *Hoc laudi eſt*, *hoc vitio datur*] Non philoſophice, ſed ciuiliter monet. non enim dixit, *hoc bonum*: ſed, *hoc laudi eſt*. nec, *hoc malum*: ſed *vitio datur*. Ergo vt idiota et comicus pater, non vt ſapiens et praeceptor. *Iſtaec res eſt*] Non quam rem gerit Micio: non vt ille agit. Et ſignificat, *Hoc verum eſt, hoc vtile eſt*. D.

65 *Porro autem*] Prope delinitus erat Demea, contra inſtitutum argumenti. Artificioſe igitur Poeta ſubiecit ex perſona ſerui, vnde illum ad amaritudinem prouocet. *Porro autem*, *at vero*, et huiuſmodi, principia narrationum ſunt, quibus ſuperiora ſequentibus connectuntur. D.

68 *Nam id nobis tam flagitium eſt*] Non dixit, *Peccatum*, irridens ſenem: ſed *Flagitium*. Et quidem flagitium, corrumpi piſces, vel talia. D.

Nam nobis tam flagitium eſt] Pari modo flagitium credimus, ſi piſces non recte curentur, quemadmodum vos flagitium ducitis, ſi non recte et honeſte quidem viuatis. Haec ſunt enim quae ſupra dixit. Denique ad irridendum Demeam, dicit ſe ad ſimilia praecepta eſſe monitorem, cum ſeruis dicit, *hoc ſalſum eſt*; *hoc aduſtum*; *iterum ſic memento recte*. Et ſeparatim pronunciandum: *ſe-*

Non facere vobis, quae modo dixti: et quod queo,
Conseruis ad eundem istunc praecipio modum:
Hoc salsum'st, hoc adustum'st, hoc lautum'st parum:
Illud recte: iterum sic memento: sedulo
Moneo, quae possum pro mea sapientia.
Postremo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere iubeo, et moneo quid facto vsus sit.
Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio:

Verum

dulo, pro meo iure; *pro mea sapientia.* Refert similitudinem omni genere. Quemadmodum enim tu inspicere in speculum *vitas* omnium iubes, ita ego in *patinas*. Adhibet etiam sententiam quasi iudex, vt dicat: *Inepta esse haec, nos quae facimus, sentio.* Et tamen dicit, sibi necessitate morem gerendum, quum id vult. Supra (*Infra*) enim frater dixit: *Quando ego tuum non curo, ne cura meum.* E.

Lege ex nostro 900 annorum Cod. *Quam illa, o Demea.* In illa enim sede Spondeus suauior est Trochaeo. B.

69 *Quod queo*] Quod possum. Sed sic maluit dicere, vt allusionem de sua arte faceret Syrus: et hac re ostenderet, nihil ab illo dici serio. *Quod queo*] A coquendo sumsit παρόμοιον. Sic et infra, *Sedulo moneo quae possum pro mea sapientia.* Et Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat: *Tu quoque aderas huic causae.* Nam apud veteres *coquus* non per C literam, sed per Q. scribebatur. D.

Lege *Modo quae dixti.* Nam Dactylo suauior hic est Anapaestus. B.

70 *Ad eundem istunc praecipio modum*] Arguta imitatio, ad deridendum Demeam, omnium quae serio ille supra dixerat. D.

71 *Hoc salsum est, hoc adustum est*] Haec contexte et coniuncte dicuntur: quia non vicissim Syro assentatur senex. D.

73 *Pro mea sapientia*] Διασυρτικῶς *Sapientia* dixit: quia condimentum gustu ac sapore temperant coci (Vterque liber addit, *Et sic pronunciat, vt et fiat, et approbetur, quod facit*). D.

74 *Tanquam in speculum*] Et hic *Speculum* non ad imaginem vultus, sed ad contuitum contrapositae rei retulit. D.

76 *Nos quae facimus*] Non coci, sed Micio, Aeschinus, et familia. An *Nos* pro *Domini* posuit? An *Nos*, pro *Ego*? et

hoc

Verum quid facias? vt homo'ſt, ita morem geras.
Numquid vis? DE. mentem vobis meliorem dari.
SY. Tu rus hinc ibis? DE. recte. SY. nam quid tu hic agas,
Vbi, ſi quid bene praecipias, nemo obtemperat?
DE. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo vnum: ille ad me attinet,
Quando

hoc melius. *Sentio*] Cum dilatione et vultuoſe dicendum *Sentio*. D.

77 *Verum quid facias?*] *Quid facias*, pro quid faciat, vnuſquiſque ſcilicet. *Vt homo eſt, ita morem geras*] Vtrum aptum prouerbium ſit ſeruis, an etiam amicis? Vt eſt, *Obſequium amicos, veritas odium parit*. Et haec ſententia modo velut querela, demiſſa voce proferenda eſt. D.

78 *Mentem vobis meliorem dari*] πρὸς τὸ *Vis* reſpondet agreſti feritate. Nam reſpondendum erat, *Recte*, aut *Valeas*. ſed hic, ne vel abiens blandus eſſet, pro ſalutationibus ipſis amara ſupponit. Et memento etiam hunc eundem inſalutatum relinquere, qui aduenieus paulo ante, nec ſalutauerat, nec reſalutauerat fratrem. *Meliorem* autem, pro bona ac tolerabili poſuit. non enim bonam credit, vt meliorem optet. ſic Virg. (Ge. III, 513.) *Dii meliora piis, erroremque hoſtibus illum!* D.

79 *Tu rus hinc abis?*] Vult Syrus noſſe an eat. *Tu rus hinc abis?*] Qui conſuetudinis memor eſt, animaduertit has interrogationes non inquirendi cauſa poni, ſed admonitionis loco eſſe apud eos, quos velimus abſcedere. Sic igitur interrogat vt hortetur; et ſic pronunciat, vt et ſciat, et approbet quod rogat. *Nam quid tu hic agas*] Addidit hortatum, vt quam primum abeat. D.

In Bembino, et in margine Cod. C.C.C. *Recta* pro *Recte*. B.

80 In Bemb. et aliis quibuſdam antiquis extat *obtemperet*. B.

81 *Quando is, quamobrem*] Noua locutio, *Is, quam ob rem*: pro, *Is propter quem*. ſic et alibi, *In eo me oblecto: ſolam id eſt carum mihi*. D.

82 *Illum curo vnum*] *Vnum* cum exceptione. et tamen ſic loquitur, vt appareat illum non poſſe ſibi imperare obliuionem Aeſchini. Nam idcirco addidit, *Quando ita vult frater, de iſtoc ipſe viderit*. *Amare coe*-

Quando ita volt frater: de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? estne Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, is hercle'st. vah!
Homo amicus nobis iam inde a puero: Di boni!
Nae illiusmodi iam nobis magna ciuium
Penuria'st, homo antiqua virtute ac fide:
Haut cito mali quid ortum ex hoc sit publice.

pit (*A Micione fratre accepit*) et ideo tenet, *Nam ambos curare, propemodum reposcere est illum, quem dedisti.* D.

Lege et distingue, *Illum curo: vnum illud ad me attinet.* vt supra I, 1, 24. et I, 2, 50. B.

84 *Quis illic est, quem procul video? estne Hegio*] Inuenta causa est, cur non abeat Demea, propter reliquam fabulae partem: et simul aliud additur, quo indignetur. Bene autem dubitat, et familiam inueniat * ciuem, et multum absens a conspectu ciuium (*Et bene dubitat, an familiarem videat ciuem, ipse multum absens a conspectu ciuium*). D.

Hegio tribulis noster?] Conuentus iam a Geta, seruus (*Conuentus iam a Geta seruo Hegio* Z.) dolore est commotus, quod ea (*filia Simuli* Z.) omissa meretricem rapuit. *Tribulis* autem significat, ex eadem tribu, hoc est, ex eadem curia. E.

Aptior versui collocatio est, quae est in Bemb. et Donato, *Quem video procul.* B.

85 Versus gratia sequor lectionem Cod. Petrensis, *Is hercle. vah!* vt infra IV, 2, 39. *Verum hercle. vah!* B.

87 *Nae illiusmodi iam nobis magna ciuium penuria est*] *Nae*, valde. *Illiusmodi*] Cuiusmodi est Hegio, id est, qualis. Et magna οἰκονομίᾳ senex laudatur, vt postulationi eius statim adsit fides. D.

Nae illiusmodi iam] Bonae virtutis hominem cum videret, dixit huiusmodi homines iam in ciuitate non esse. Igitur talium virorum et ciuium magna nobis est inopia. E.

Secundum nostros omnes repone *Magna nobis.* B.

88 Deleatur *Homo*, quod versum onerat; et putide hic iteratur, cum altero abhinc versu praecesserit. Nim. in verbis *Ciuium illiusmodi* etc. in quibus Hegio comprehensus aeque laudatur, ac si addas *Homo.* B.

89 *Haut cito mali quid ortum ex hoc sit publice*] Vtrum hoc optantis est, ne moriatur? an est testimonium vitae hominis,

Quam gaudeo; vbi etiam huius generis reliquias
Restare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, vt salutem et colloquar.

ACTVS TERTII SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

PRO DI IMMORTALES! facinus indignum, Geta: Quid

nis, nunquam obfuturi reipublicae? D.

Haut cito mali] Ita hic iustus, ita semper est integer, vt nihil mali ex hoc publice nasci possit. E.

90 *Vbi etiam huius generis reliquias restare video*!] Paucos ac raros bonos. Nam *reliquias*, pro relictis paucisque dixit. ideo *Restare* etiam dictum est. D.

91 *Viuere etiam nunc lubet*] Ex hac delectatione ostenditur Demea, et quam peccantibus sit amarus ac saeuus: et quam facile huius incusatione (*Hegionis incusationi*) tanquam graui testimonio crediturus sit: et quantum doliturus super Aeschino, qui displiceat talibus viris. D.

Illud *Vah*, versum onerat, et, cum sit admirantis et vna indignantis, alienum est a sensu loci. Leg. et dist. *Restare video*, *viuere e. n. l.* B.

1 *Pro di immortales*!] Haec Scena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis, et accusationem eius, quem laedere nolit ipse accusator, continet. *Facinus indignum*] Iam narrauit Geta: et recte. non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda, quae dicta sunt. Illud sane admirandum, eiusmodi Hegionis verba induci, qualia esse debuerunt tantopere laudati viri, et eiusdem Hegionis ac Demeae (vel dele *et*, vel muta in *id est*. Sub finem lege cum West. *a Demea*. Z.). D.

Pro di immortales!] Haec Scena accusationem tenet: reus enim efficitur adolescens, quod vitiauerit virginem. quanquam in coniectura res esse potuisset, tamen quia nemo negat, non accusatio per coniecturam efficitur, sed potius per qualitatem. Idem enim vitiator puellae cum ad matrem puellae peruenisset, promisit se eandem, quam vitiauerat, vxorem esse ducturum. Nunc dicitur quod rapuerit meretricem. Reus fit iniuriarum. In hac Scena accusatio sola est, defensio nulla. Habet etiam partem admixtam deliberatiuae. Nam post eadem haec quae accusat

Quid narras? Ge. sic est factum. He. ex illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? o Aeschine,
Pol haut paternum istuc dedisti. De. videlicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit. hei mihi!
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret haec!

He.

cusat (*Nam postea idem hic qui accusat* Z.) et petit vti adolescens eandem ducat vxorem. Et omnis illa superior accusatio ad hoc tendit, vt vxorem potius ducat accusatus, quam reus sit. Ergo indignitate rei commotus primum hoc quaerit a seruo, an verum sit, cum dicit: *Geta, quid narras?* at ille confirmat dicendo: *Sic factum.* Ita comprobata res est. Fit ex hoc exaggeratio: *Ex illan' familia tam illiberale facinus esse ortum?* E.

2 *Quid narras!*] Mirantis est, non interrogantis. D.

3 *Tam illiberale facinus*] Id est, non odisse cui succenseas, laudare homines, factum reprehendere. *O Aeschine, pol haut paternum*] Mira maturitas: in qua nescias vtrum magis iniuriam illatam orbae virgini, an Aeschinum peccasse plus doleat. seruatur enim in Hegione, quod vir bonus sit et amicus. D.

4 *Haut paternum istuc dedisti*] Deest, *facinus.* et *Dedisti*, pro fecisti. Sed sic dicitur in re magna: vt (Aen. XII, 453.), *dabit ille ruinas Arboribus, stragemque satis.* *Videlicet de psaltria hac audiuit*] *Videlicet*, confirmatiuum est. Vt *videlicet*, videre licet: sic *scilicet*, scire licet: *ilicet*, ire licet. D.

Haut paternum istuc] Hoc quod fecisti non est tui patris, neque generis, aut familiae. E.

5 *De psaltria hac audiuit*] Sic errat Demea, vt intelligatur quantum debeat irasci in iis, quae inopinata audiet. D.

Cod. 900. annorum recte *De psaltria hoc audiuit.* Sic Eun. III, 2, 45. *Et illud de Rhodio.* B.

6 *Is nihil pendit*] *Is*, abundat. vt in Heaut. *Perii: is mihi, vbi adbibit plus paulo, sua quae narrat facinora!* Aut *is*, pro *ipse:* subiunctiuum pronomen minus quam finitum. D.

Nihil pendit] Contemnit, non curat. E.

7 *Vtinam hic prope adesset*] Quasi sibi non crediderit dicenti, *In ore est omni populo.* D.

H. Ni facient, quae illos aequom est, haut sic auferent.
Ge. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, perimus. He. caue dixeris:

Neque

8 *Ni*] Si non, significat. *Quae illos aequum est*] Subauditur, *Facere*, a superiori per σύλληψιν intellectum. *Haut sic*] δεικτικὸν est. *Haut sic auferent*] Quomodo accipimus, *Haut sic auferent?* an factum suum auferent sic? An, si correxerint culpam, non silentio transituros ipsos, vel ipsum quod factum est. *Haut sic auferent*] Id est, leniter abibunt, vel subtrahent culpam. *Haut sic auferent*] Senilis et matura comminatio, et est *Sic* demonstratio, gestum continens leuissimae ac paruae significationis. D.

Ni faciant, quae illos] Hic versus declarat magis petitionem esse hic, quam accusationem. vt sit subtilis oratio cum accusatione, ad aliud venire disponens. E.

Omnes Faerni et nostri libri habent *Nisi facient*. Et est in prima sede proceleusmaticus. B.

9 *In te spes omnis, Hegio*] Vt narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendae sunt. D.

10 *Tu es patronus, tu parens*] *Patronus* aut temporale nomen est defensoris: aut certe appellatio est, per quam ostenditur, quid illi cultus et obsequii debeatur. est enim nomen ad aliquid. *Parens* autem, veri amoris nomen est: et aequali loco continet interpretationem. Et vide quam vigilanter Poeta, quum simpliciter (*suppliciter* Mſ. B. et Edd. vett.) matronam de absente Hegione loquentem induceret, *Coluit nos*, dixit. quum seruus et supplex ad praesentem loquitur, *Tu es patronus*, inquit. D.

Pro *Parens* Benth. cum Faerno, edidit *Pater*. Z.

11 *Ille tibi moriens nos commendauit senex*] Seruus magnum veritatis indicium addidit, dicendo *Moriens*: nemo enim moriens non vera loquitur et vrgentia. vnde in iure vltima iudicia, certiora sunt. Sic alibi, *Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipsam occupat*. D.

12 *Si deseris tu, periimus*] Proprie, quasi patrono. Nam Socius deficit, Parens prodit, Patronus deserit. Sic Sallustius, *Post defectionem sociorum et Latii*. Et (Aen. 1, 251.), *vnius ob iram Prodimur*. Et, *Prodisti et te, et illam miseram, et gnatum: quod quidem in te*

fuit.

Neque faciam, neque me ſatis pie poſſe arbitror.
DE. Adibo. ſaluere Hegionem plurimum
Iubeo. HE. te quaerebam ipſum: ſalue, Demea.
DE. Quid autem? HE. maior filius tuus Aeſchinus,

Quem

fuit. Plaut. (Curc. IV, 3, 15.) *Qui libertos habent, eos deſerunt.* Hinc et milites, qui defenſores patriae deberent eſſe, *deſertores* eſſe dicuntur. Haec autem omnia magnam vim habent, ſi per ſingulas partes orationis conſiderentur, ad commouendum precibus Hegionem. Et, *Tu es patronus*, ab honeſto: *Tu es parens*, a iuſto. *Si deſeris tu, periimus*] Et huic rei maxime reſpondet oratorie, quae illum maxime commouit. Vt (Aen. VII, 452.), *En ego victa ſitu.* Et (Aen. XI, 364.), *Pulſus ego?* Alii πρὸς τὸ *periimus*, τῷ ἐυφημισμῷ reſponſum putant. D.

Pro vulgari *Perimus*, leg. *Periimus*. B.

13 *Satis pie poſſe*] Deeſt, *facere*. *Neque me ſatis pie poſſe arbitror*] Honeſta locutio; qua ſignificat, quicquid fecerit pro pietatis debito illis (*illi* Mſ. B. et Edd. vett.) merito parum eſſe. Senſus autem hic eſt, Neque faciam, quod nefas eſt, vt vos deſeram: nec hoc ipſum quod facio, ſatis pium eſt pro tanta neceſſitudine. Et bene addidit *Satis*. vt *Et ſapiens, non tamen ſatis.* D.

14 *Saluere Hegionem plurimum iubeo*] Ideo prouidit Demea, non prouiſus eſt: quia oportuit illum audire quae loqueretur Hegio, et ex illius iam verbis in indignationem (*verbis indignatione*) moueri. *Iubeo* autem, volo ſignificat: ab eo quod ſequitur, id quod praecedit. Non iubemus enim, niſi quod voluerimus, et eſt Homericum Κέλευε με παντ' ἀποδῦναι ἐθελομην γὰρ εκτορα CYNENNIAIENA (Priora ex Il. ά, 134. ſunt emendanda, Κέλεαι δέ με τήνδ' ἀποδῦναι. Poſteriora vero videntur eſſe Donati, et reſtituenda ſic, *Nam ante*, Ἥ ἐθέλεις ὄφρ' αὐτὸς, *ait* συνωνύμως. Z.). D.

Saluere Hegionem] Priſcian. lib. 18. L.

Priſcianus p. 1132. pro *Saluere* habet *Gaudere*, et dicit *Gaudere iubeo* eſſe *ga ıde*. B.

15 Omnes libri Faerni, in his Bembinus, *Oh, te quaerebam ipſum*. B.

16 *Maior filius tuus Aeſchinus*] Artificioſa poſtulatio: in qua, ne ſtatim Demea diceret, nihil ad ſe hanc querelam pertinere, quippe qui Cteſiphonem curare debeat, infertur cauſa cur non diſſimulet pater,

quia

Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
De. Quid istuc est? He. nostrum amicum noras Simulum,
Atque aequalem? De. quidni? He. filiam eius virginem
Vitiauit. De. hem! He. mane; nondum audisti, Demea,

Quod

quia *filius:* quia *maior* est: quia *Aeschinus*, si quid est in ipso nomine caritatis: quia fratris *adoptiuus:* quia *bonus* et *liberalis:* et contra haec, quibus laudatus est, fecit. D.

Maior filius tuus Aeschinus] Hinc narratio incipit accusationis, in qua multa denuo dicuntur, quo facilius reus constitui possit. Nam dictum quod *maior filius*, ne alius sentiretur: dictum et nomen proprium *Aeschinus*: dictum etiam illud quod contigit, *qui fratri adoptandus datus est.* Ex his omnibus enim signa dominus sumserat, *ille quid fecit?* Deinde summa generaliter proponitur: *Neque boni, neque liberalis functus est officium viri.* Deinde adiungit personae commendationem eius, cuius filia vitiata est. Deinde propositio criminis, *Filiam eius virginem vitiauit.* Quamuis non hoc intendebat: non enim facti quaestio est. E.

17 *Neque boni*] Quasi id quod est, velit quod esse debet (Forte leg. *Quia is prodest, vel prodesse debet.* Cf. ad v. 30.). D.

18 *Neque liberalis functus est officium viri*] Quaerendum inter *bonum* et *liberalem* quid intersit. An *bonus* est, qui non nocet? *Liberalis*, qui etiam prodest? An *bonus*, qui non peccat in facto? *liberalis*, qui nec verbo quidem? D.

Functus officium] V. C. *officio.* L.

20 *Aequalem?*] ὁμήλικα. *Quidni?*] Plus est *Quidni?* quam *Noueram.* nam quasi corripit dubitantem, dicendo *Quidni?* vt subaudiatur, *Nouerim.* *Filiam eius virginem vitiauit*] Vides quantum valeat iniuria, vel dignitas personarum. Non contentus facinore, personas credidit ante proponendas. D.

Illud *Atque* Bentl. superiori versui apposuit. Z.

21 *Hem!*] Interiectio nunc est irati, et est irati vehementer: quippe qui aliud nouum audiebat, praeter crimina quae sciebat. D.

Nondum audisti, Demea, quod est grauissimum] Dicit hoc quod

 virgo

Quod eſt grauiſſimum. De. an quicquam eſt etiam amplius?
He. Vero amplius. nam hoc quidem ferundum aliquo modo'ſt:
Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia:

virgo vitiata eſt, graue non eſſe, propterea quod veniens (*veniam Z.*) adoleſcens mereri poterat ex amore. Illud eſt quod purgari non poteſt, quod *ad matrem virginis venit*, quod *lacrumans orauit*, quod *fidem dedit*, quod *iurauit illam ſe vxorem ducturum*. Haec ſunt quae in accuſationem ponuntur. Deinde quod *virgo ex compreſſu grauida facta eſt*, quod nunc *iam menſis hic eſt decimus*. Cumulus enim hactenus ad accuſationem, ſi eo tempore deſerit adoleſcens puellam, quo iam pater eſſe poteſt, cum vicinus eſt partus; ac deſerendi non * olim in adoleſcentia arguit, ſed ipſum tamen factum proponit (pro *olim* Weſt. in cod. reperit *ſolum*. Igitur lege, *ac deſerendi non ſolum crimen in adoleſcente arguit, ſed ipſum etiam factum prop.* Z.), quod *pſaltriam rapuerit*. Eſt enim breue tempus id * amores eſſe cum meretrici (*Eſt etiam breue tempus id, quo ſolent amores eſſe cum meretrice. Igitur fit cumulus* etc. Z.) Fit cumulus quod ad id comparauit ſibi pſaltriam, *quicum viuat*, vt hoc perpetuum ſit. adiunxit quod intendebat, *Pro certone tu iſtaec dicis*? Demea audita accuſatione de fide quaerit. E.

22 *Quod eſt grauiſſimum*] Quia illud graue (intellige, *quod virginem vitiauit*). *An quicquam eſt etiam amplius?*] *Amplius*, quantitatis eſt. Nam ideo, *Nondum etiam audis quod eſt grauiſſimum. Amplius*] Id eſt, maius. D.

Liber Bemb. *an quid eſt etiam amplius*? Quod eſt melius. B.

24 *Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia*] Plautus in Bacchid. (1, 1, 54.) *Quia iſtoc illecebroſius fieri nihil poteſt; Nox, mulier, vinum, homini adoleſcentulo.* Et haec omnia ab impulſionis parte dicuntur, non a ratiocinationis: ideo et *Perſuaſit* dixit. Nam inſtans perſuaſio, *impulſio* dicitur: vt ipſe (*alibi* addunt Mſ. B. et Edd. vett.), *Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur. Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia*] Haec inferuntur ἀσυνδέτως, vt multa videantur. *Vinum*] Plus dixit, quam ſi *vinolentiam* diceret. vt, *Tu nihil niſi ſapientia es, ille ſomnium.* Proximum huic, et ſimile eſt in Hecyra, — *cum virgine vna adoleſcens cubuerit Plus potus, ſeſe illa abſtinere vt potue-*

Humanum'st. vbi ſcit factum, ad matrem virginis
Venit ipſus vltro, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, iurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum'ſt; tacitum'ſt; creditum'ſt. virgo ex eo
Com-

potuerit? Non veriſimile dicis, nec verum arbitror. Virg. (Ge. II, 455.) *Bacchus et ad culpam cauſas dedit.* (Huc adde Anacr. 52, 24. ὁ βάκχος μεθύων ἄτακτα παίζει. Z.). D.

Perſuaſit nox, amor] Demoſthen. κατὰ Μειδίου: τρεῖς εἶχε προφάσεις, μέθην, ἔρωτα, ἄγνοιαν, διὰ τὸ σκότος καὶ νυκτὸς τὸ πρᾶγμα γενέσθαι. Ennius apud Feſtum: *Perſuaſit nox, vinum, Deus qui multo eſt maximus.* Plautus Aulular. IV, 10, 64. *Ego me iniuriam feciſſe filiae fateor tuae, Cereris vigiliis, per vinum, atque impulſu adoleſcentiae.* Idem Bacchid. I, 1, 54. — *iſtoc illecebroſius Fieri nihil poteſt: nox, mulier, vinum, homini adoleſcentulo.* Eodemque colore Seneca vtitur lib. 7. Controuerſ. 8. *Nox, vinum, error: quid iraſceris, puella?* L.

Menander, laudante Scholiaſte Theocriti Idyll. II, 10. Ὦ νύξ, σοὶ γὰρ δεῖ πλεῖστον Ἀφροδίτης. De quo loco Plutarchus: Πλεῖστον γὰρ Ἀφροδίτης οὐ νύξ, κατὰ Μένανδρον, ἀλλὰ Τύχη μετέσχηκεν. Huc pertinet illud Ouidianum, *Nox et Amor, vinumque nihil moderabile ſuadent.* W.

25 *Humanum eſt*] Nihil tandem ex ea ſumtum conſuetudine eſt, quod non humanum. et hoc dicere ſolemus, vbi peccatum quidem non negamus, ſed tolerabile eſſe dicimus. *Vbi ſcit factum*] Id eſt, intelligit et ſentit: quia ſupra futurae * (Corrige, *futuere.* Sed Wieling. leg. putat, *Quid ſua perſuaſione*) peccauerit: et quia qui impulſione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus illi rei occurrit, *Cur ergo tacuiſti?* D.

26 *Venit ipſus vltro lacrumans*] Mire: et (*Mire id; Z.*) *ad matrem venit vltro lacrumans,* ne quum leniter, aut mollius mulier tuliſſet, prope pactionem iniiſſe videretur. *Orans, obſecrans*] *Orare*, eſt placidos petere: *Obſecrare*, iratos rogare. Vnde plus facit obſecrans, quam orans: plus vero orans, quam rogans. Cicero, *Orare et rogare.* D.

28 *Ignotum eſt: tacitum eſt: creditum eſt*] Ἀσυνδέτως per συντομίαν vt ſolet, hic loquitur: vt, *Imus, venimus, videmus. Ignotum* eſt autem, quod vltro venerat, et lacrumans: *tacitum* eſt, quod orabat et obſecrabat: *creditum* eſt, quod fidem dabat et iurabat. Et honeſtius imperſo-

Compreſſu grauida facta eſt; menſis hic decimus eſt.
Ille bonus vir nobis pſaltriam, ſi dis placet,
Parauit, quicum viuat: illam deſerat.
DE. Pro certon' tu iſtaec dicis? HE. mater virginis

In

perſonaliter, quam *ignouimus*, *tacuimus*, *credidimus*. D.

Ignotum eſt] Priſcian. lib. x. L.

29 *Virgo ex eo compreſſu grauida facta eſt*] Haec addidit, ne ex viliore vſu et inhoneſta patientia virginis ad conceptum libido peruenerit. Et praeterea quia et hoc potuit dici, Ille quidem vitiauit virginem: ſed quid ſi ex alio concepit poſtea, quae nunc grauida facta eſt? idcirco et a vitio virginis tempus oſtendit: vt cum facto ratio conueniret. D.

Tolle illud *Hic*, quod et verſus reſpuit, nec ſenſus deſiderat. Pomponius apud Nonium v. verminari, *Decimus menſis eſt, cum factum'ſt: ita ſit, ita ſemper ſolet: Decimo menſe demum turgens verminatur, parturit*. B.

30 *Ille bonus vir, nobis pſaltriam, ſi dis placet, parauit*] Concluſio accuſationis. Et, *Bonus vir*, εἰρωνεία quidem eſt, ſed ab eo poſita, qui indignetur virum bonum eſſe debuiſſe, qui non ſit: vt ſupra, *Neque boni, neque liberalis eſt functus officium viri*. Et ſimul conſidera quo nomine Aeſchinum vocet, virum appellans ſcilicet, qui vult eius certa eſſe promiſſa, et qui illum iampridem videri maritum velit: *Nobis* autem, ex abundanti τῷ ἰδιωτισμῷ ad indignationem relatum eſt. *Si dis placet*] Bene interpoſitum ad inuidiam, *Si dis placet*: ſcilicet per quos iuratum eſt. *Ille bonus vir*] Εἰρωνεία indignantis in loco addita eſt verbis ardentibus. *Pſaltriam nobis*] Τῷ ἰδιωτισμῷ. ſic enim dicimus, et eſt conſuetudinis peruulgatae. D.

31 *Illam deſerat*] Id eſt, cui e contrario, dum viuat, obſtrictus eſt. Et *Deſerat*, virginem ſcilicet. D

Bembinus, et aliqui libri Donati recte habent *Deſerit*. B.

32 *Pro certone tu iſtaec dicis?*] Hoc ideo non dicit, quia fidem non habeat narranti: ſed quia miratur ſcelera. *Mater virginis in medio eſt*] Terribiliter ſatis, *In medio eſt*: quaſi retineri non poſſit, nec cohiberi, quin rem probet. Et praeterea, quum argumentorum genera duo ſint, ἔντεχνον καὶ ἄτεχνον: ſicut in rebus manifeſtis, ἀτέχνῳ vtitur. Hoc ergo,

In medio'st; ipsa virgo; res ipsa: hic Geta
Praeterea, vt captus est seruorum, non malus,
Neque iners, alit illas; solus omnem familiam
Susten-

go, sublatis superciliis, dicendum est, *In medio est.* Nam lentius (*lenius*) erat, si diceret, *Praesto est.* D.

Mater virginis in medio] Ad rem confirmandam testem adhibet accusator, ipsam virginis matrem, et rem ipsam dixit, ... (W. e Mſ. lacunam suppleuit sic; *vt eorum mulieres.* Sed verba sine sensu. Intellige potius, *partum virginis*, vel, *mulieris.* Z.). Ad postremum adiunxit et seruum Getam, de quo facile possit inquiri, vt a testibus res probetur. E.

33 *Ipsa virgo*] Scilicet quae in Aeschinum reum et testis et crimen est. Et ideo addit, *Res ipsa:* id est pondus vteri, exactis ad pariendum mensibus. D.

Hic Geta] Prisc. l. VII. L.

34 *Praeterea, vt captus est seruorum, non malus*] Ad haec, intelligamus aliter dici, *non inertem Socratem:* aliter, *non inertem seruum*: aliter, *non malum Scipionem esse*: aliter, *non malum seruum esse. Praeterea, vt captus*] An, quantum capit animus seruilis, tantum non malus, neque iners Geta? An *vt captus est seruorum*, quemadmodum saepe aucupium in seruis habendis bonum euenit? Vt in captu auium, vel piscium, vel ferarum plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia seruum euenire bonum, non ratio est aut natura, sed casus est, vtpote in re rarissima: vt sit, *vt captus est seruorum*, id est, euentus est in seruis. *Vt captus est seruorum*] Id est, vt se habet conditio seruorum. Afranius in Simulante, *Is vt seruorum captus est, facillime domo atque nostra familia prouenditur.* Ergo (*Ego* Mſ. B.) *captus* sortem intelligo. *Non malus*] Id est, fidelis. D.

Vt captus est seruorum, non malus] Quemadmodum (*Quamquam* Z.) mali esse possunt serui, sicut est captus seruorum, id est, conditio. E.

Versus gratia repone, *Praeterea, vt captus seruolorum est, non malus.* B.

35 *Neque iners*] Id est, artem habens (Vid. ad And. III, 5, 2.). Oratorie futurum testem et indicem laudat: sed ne improbe facere videatur, parcius id facit. non enim dixit, *bonus et solers:* sed, quod in seruo sufficit, *non malus, neque iners.* Et proferendi (*protegendi* Z.) Getae haec maxime causa est: ne quod permittere videatur in seruo pauperis, atrocius fiat (*ne, quod mos perm. vid. in ſ. pauperis, atrocius agat.* Z.) Et simul vt haec προθερά-πευσις

Sustentat. hunc abduce, vinci, quaere rem.
GE. Imo hercle extorque, nisi ita factum est, Demea:
Postremo non negabit: coram ipsum cedo.
DE. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam
Scio. PAM. miseram me! differor doloribus.

Iuno

πευσις non contristet Getam: quem prius laudat, dicturus, *Hunc abduce, vinci, quaere rem. Alit illas: solus omnem familiam sustentat*] Duas hic res docet: et vnde hae viuant: quod testimonium pudicitiae est; et grauem testem posse esse Getam. *Solus*] Incerta distinctio est, *solus.* sed melius, *Solus omnem familiam sustentat.* Hoc verbo tenuis victus ostenditur, quod bene frugi esse monstratur in feminis. D.

Alit illas] Msſ. R. *alit illam.* L.

36 *Hunc abduce. vinci. quaere rem*] Non multum permittit, vtpote de alieno seruo. ideo Geta plus de se largietur. ipse tamen ἀσυνδέτως tria posuit, vt multa videretur dicere. *Hunc abduce*] Vt (Aen. XI, 463.) *Tu, Voluse, armari Volscorum edice maniplis.* Nam postea, *E* litera, huiusmodi verbis aucta (*ablata* Z.) est. *Hunc abduce: vinci*] Bono ordine. et *Abduce:* ab hoc illuc vbi (*ad hoc illud vt* Ed. Du B.) nemo possit intercedere. Et *Vinci:* ne solutus, vt sciat si (*ne, si solutus, tu nescias an* Z.) verum seruus accuset. *Quaere rem*] Latenter praeter vincula, etiam tormenta significauit: nam hoc, *Quaere rem*, pete rei veritatem, significat. D.

37 *Imo hercle extorque*] ἄτεχνος πίστις. Et bene ipse de se plus et apertius, quam Hegio, largitur. *Extorque*] Multum dixit: non *Torque*, sed *Extorque. Torquemus* enim hominem: *Extorquemus* veritatem. D.

Imo hercle extorque] Dixerat *vinci*, et solas catenas pro poena adiecerat: ideo addidit, *extorque.* E.

38 *Coram ipsum cedo*] Quo facilius veritas manifestaretur, adiecit seruus, *coram da Aeschinum;* cum praesens fuerit, non negabit miseriam. E.

Vulgo *Coram ipso cedo.* Minus recte. B.

39 *Pudet*] Auersus hoc dicit, et perturbatus Demea. Maioris erit ponderis *Pudet* dictum, si *Me* nec addas, nec subaudias. D.

40 *Differor doloribus*] Diuellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelae conuenit parturienti, et cui viscera distenduntur: et ei quae

inex-

Iuno Lucina fer opem: ſerua me obſecro. HE. hem!
Numnam illa quaeſo parturit? GE. certe, Hegio. HE. hem!
Illaec fidem nunc voſtram implorat, Demea:
Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.
Haec primum vt fiant, Deos quaeſo, vt vobis decet.
Sin

inexpertum dolorem nunc primum ſentiat. D.

Differor doloribus] Opportuno tempore dolore parturientis exclamat, quo facilius Demea vitiatam puellam poſſit agnoſcere. * illam (*Fidem veſtram*) nunc haec implorat, tametſi Iunonem Lucinam ad partum implorare videatur. ‹Hic iam petitio illa ſupponitur, vt in excuſatione reus conſtituatur Aeſchinus, et vt cogatur, quam vitiauit, ducere vxorem, quod dicit: *Haec primum vt fiant, deos quaeſo vt vobis decet.* E.

41 *Iuno Lucina, fer opem*] Bona procuratio Poetae: vt et vox parturientis, pro teſtimonio ſuccedat, ad inflammandum Demeam. Et nota, puellarum quae in Comoediis honeſtae ſunt, et ex amore dicuntur (*ducuntur* Z.), aut nullam in Scena eſſe, aut rariſſimam vocem. *Fer opem!*] Partui. *Serua me, obſecro!*] Parturientem. Duas enim res poſcit haec precatio: et naſcentis, et parturientis ſalutem. D.

42 *Numnam illa, quaeſo, parturit?*] *Illa* ſcilicet de qua ſermo eſt. quid enim opus fuerat nomine. D.

Certe, Hegio] V. C. *certe parturit.* L.

43 *Illaec fidem nunc veſtram implorat*] Haec oratoria πλάσις eſt. non enim vere rogat: ſed videtur hoc facere. Et *implorare*, eſt in malis poſitos cum ploratu aliquem rogare. D.

44 *Quod vos vis coget, id voluntate impetret*] Artificioſe: ne totum ſimpliciter (*ſuppliciter*) agendo, diffidere cauſae videatur. *Vis* igitur legum intelligitur. D.

Pro *Ius* antiqui libri habent recte *Vis*. In Bemb. margine adſcriptum eſt, *Vis*, *neceſſitas legum.* B.

Menandri fertur, Τρία ἐςὶ, δι' ὧν ἅπαντα γίγνεται, Ἢ κατὰ νόμυς, ἢ ταῖς ἀνάγκαις, ἤγε Τρίτον ἔθει τινί. W.

45 *Deos quaeſo, vt vobis decet*] Hoc eſt, non voluntate aduerſarium fore. *Vt vobis decet*] Παραινετικῶς dixit, non vt puellae vtile eſt, ſed vt vobis decet.

Sin aliter animus vester est; ego, Demea,
Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vna a pueris paruolis
Sumus educati: vna semper militiae et domi
Fuimus: paupertatem vna pertulimus grauem.

Qua-

decet. *Vobis decet*] Graece dixit, ὑμῖν πρέπει. et deest, *facere*. D.

Vobis decet] Mſ. R. *vos decet*. Vid. Seru. Aeneid. VIII, 127. L.

46 *Sin aliter animus vester est*] Officium amici exsequitur in reddenda causa, cur aduersarius futurus sit. *Ego, Demea, summa vi hanc defendam*] Non dixit id quod est, *Vos vlciscar*: sed, *Hanc defendam*. D.

47 *Atque illum mortuum*] Idonea causa est, aduersus viuos querimoniam faciendo, pro mortuo scilicet. Qua in re, et de officio suo locutus est, et exaggerauit culpam in Aeschinum, qui videbatur in vno et eodem facinore viuos mortuosque laesisse. D.

Etsi omnes libri habent *Defendam hanc*: lego tamen *Defendam has*, h. e. Matrem et Filiam. Sic mox 52. *Potius quam illas deseram*. Cf. IV, 3, 17. IV, 4, 17. B.

48 *Cognatus mihi erat*] Causa exposita, iam agit Hegio de persona sua, vtrum recte faciat: vt quam personam inducit * ostendat habiturus (*quam personam induerit, porro se ostendat habiturum*. Z.). Quum amicitiarum duo genera sint, vnum necessarium, id est, Propinquitas sanguinis: alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniunguntur. Micionem dicit ac Demeam, et viuos, et voluntarios tantum sibi amicos esse. Simulum vero, et mortuum, et non solum voluntate, sed et necessitudine amicum fuisse coniunctum. In qua re et illi non deerit, et his purgatur. Sed et *Cognatus mihi erat*, vultu adiuuat: quia non a coniunctione inceptiua sumsit exordium. *Cognatus mihi erat*] Officia multa contra officium vnum Demeae amicitiae ac Micionis. D.

Cognatus mihi erat] Dicit sibi necessitatem maximam, vt virginem defendat, si deserta fuerit, ex hoc cumul . . . . sibi fuerat cum puellae patre (*ex hoc cumulus fit, quod multa familiaritas sibi f. c. p. p.* Z.). E.

Illud *Paruoli*, quod in libris quibusdam extat, est plane ineptum. B.

49 Nisi pro *Educati* legas *Educti*, versus stare non potest. B.

50 *Paupertatem vna pertuli-*

mus

Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quam illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? De. fratrem conueniam,
Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar.
He. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quam vos facillume agitis, quam eſtis maxume
Poten-

mus grauem] Ἐπαναφορὰ eſt. quia magis coniungit malorum conſortium, quam bonorum. D.

51 *Nitar, faciam, experiar*] Sic dicit, ne dicat *Vindicabo:* quod vult magis ſignificatum eſſe, quam dictum. Et ne ei diceretur, *nihil poteris*: quod ad incipiendum ſufficit, dixit, *Experiar*. D.

52 *Animam relinquam potius*] Modeſta comminatio: prius quid ſibi poſſit euenire dixit, quam quid paſſurus ſit Aeſchinus. D.

53 *Quid mihi reſpondes*] *Reſpondere* proprie dicitur, quum (*quoi* ſ. *cui*) lis intenditur. *Reſpondere* enim eſt priorem alloqui, quaſi reſpondere (*quaſi rurſus ſpondere. Spondere* Wie) verba fundere. vt, *Funditque has ore querelas. Reſpondere*, poſteriore loco dicere. *Fratrem conueniam, Hegio*] Vultuoſe pronunciandum hoc quod addidit, *Hegio.* quaſi dicat; Res in manu fratris eſt conſtituta, non mea. D.

54 Totus verſus abeſt in Bembino. Atque Muretus ſpurium putauit, cum de Aeſchini rebus nihil faceret Demea ex conſilio Micionis. Et certe Donatus non videtur illum legiſſe, cum dicat, *Res in manu fratris eſt conſtituta, non mea.* Z.

55 *Sed, Demea, hoc tu facito*] Ἐπιθεράπευσις ſupra habitae comminationis. D.

Sed, Demea, hoc tu] Quoniam Demea ſententiam petitioni talem dederat, vt fratrem ſe diceret conuenturum: iam hic amplius agit vt perſuadeat, aliud fieri non debere: propterea quoniam nobiles viri quanto clari ſunt magis, tanto plus debent omnia iuſta complere, ſi velint famam integram ſui nominis continere. Quam rem et perſuaſione impetrant (*impetrat* Z.), quod voluerat ſenex. Denique data eſt ſententia: *Fient, quae fieri aequum eſt, omnia.* E.

56 *Quam vos facillime agitis*] Vt et ſupra, *Facilem victum paret* (Forſan e memoria laudauit locum Eun. II, 2, 30. *Et tam facilem victum quaerere*). Et

Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maxume vos aequo animo aequa noſcere
Oportet, ſi vos voltis perhiberi probos.
DE. Redito: fient, quae fieri aequom'ſt, omnia.
HE. Decet te facere. Geta, duc me intro ad Soſtratam.
DE. Non me indicente haec fiunt: vtinam hoc ſit modo
Defunctum. verum nimia illaec licentia

Pro-

Et vide quam oratorie laudes ſumſerit (excidit *ſecundum* Z) argumenta ſuadendi. D.

58 *Aequo animo aequa noſcere oportet*] Bene dixit, *aequo animo:* quia potentiori et fortiori contra naturam eſt aequitas. D.

60 *Redito*] Proſequebatur eum, quemadmodum apparet ex verbis. D.

Lege, *Redito: fient, fieri quae aequomſt, ómnia.* B.

61 *Decet te facere*] Sollicita obſequela Hegionis, vltima in loquendo, oſtendit impotentiorem perſonam contra Aeſchinum; quo magis gaudium creſcit Comoediae, quando tali ac tanto pauperior puella, ſed tamen cupita, iungetur. D.

62 *Non me indicente*] Quia dixerat, *Ipſe ſentiet poſterius.* Et nimis dura compoſitio eſt: ſed apta iraſcenti. *Vtinam hoc ſit modo defunctum!*] *Vtinam*, deſperandi vim habet. *Hoc*, id eſt, negotium: id eſt, raptus virginis. *Defunctum*, finitum, id eſt, vt non peiora committat. *Defunctum*, finitum, id eſt, ne vlterius peccet Aeſchinus. D.

Non me indicente] Supra enim dixerat, ex lenitate patris Aeſchinum in periculum eſſe venturum, quod etiam nunc dicit: *Verum nimia illaec licentia profecto euadet in aliquod magnum malum.* E.

Non me indicente] Gloſſ. marginal. *Indicente, praecipiente, hortante.* L.

In margine Bemb. hoc gloſſema adſcriptum eſt, *Indicente: tacente: noue, immo potius κατ' ἀρχαϊσμὸν: nam nuſquam legimus, niſi in hoc loco: indicentem enim dixit, non dicentem.* Sed de *Indicente* vide Gronouium ad Liu. XXII, 39. Bembinus habet *fient*, ſed alii omnes, *fiunt.* Caeterum Bemb. et Victor. pro *hoc* recte legunt *hic*, h. e. in hoc negotio: ne Aeſchinus peiora committat. Et *Defunctum* eſt imperſonale. B.

63 *Nimia illaec licentia*] Quam illi dat Micio. D.

Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum haec euomam.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO.

BONO animo fac sis, Sostrata; et istam, quod potes,
Fac consolere. ego Micionem, si apud forum'st,
Con-

64 *Profecto euadet*] Per ardua et praerupta veniet. D.

65 *Haec euomam*] Non *Effundam*, sed *Euomam*: vtpote quae me aegrum faciunt, quibus me releuabo, cum languor ille egestus sit. Nam *Euomam*, hoc translatione significat. D.

1 *Bono animo fac sis, Sostrata*] Hi sex versus in quibusdam non feruntur. In hac Scena videtur iam locutae Sostratae Hegio respondere. Potest tamen et ipse incipere, tanquam qui et rem nouerit, et moerore eius moueatur. *Bono animo fac sis, Sostrata*] Meminisse debemus, quod dixit, *Duc me intro ad Sostratam.* et quia hoc *Intro*, in proscenio est ΠΑΤΕΡΑΠΔΙΤΝΝΙΝ * (παρὰ τὴν σκηνὴν Z.) non post Scenam. Nam aliud significat, *Eamus intro*, vbi dicitur, *Intus despondebitur, intus transigetur, si quid est quod restet.* Illud enim interius agitur extra omne proscenium. *Fac sis, Sostrata*] *Sis* honorifice additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronunciatur, superbum sit. Deductum est autem a senatusconsulti formula: vbi enim aliquid senatus consulibus iniungit, addit, *Si eis videatur. Et istam quod potes*] Quia vox ipsa tristis, et circa tristem filiam, *Quod potes* dixit. D.

Bono animo fac sis] Senex ingressus domum, vidit parturientem puellam, eius matrem consolatur, promittens se conuenturum Micionem, Aeschini patrem, et coacturum vt vitiatam ducat vxorem ille, qui vitiauit. E.

Perperam Guyetus hanc Scenam spuriam esse pronunciauit. Nam Scena priori 61. Hegio ad Sostratam ductus est. Nunc redit, et Sostratae, quae intus est, narrat de Scena: plane vt Lesbia, And. III, 3, Archylim, quae domi erat, e Scena alloquitur, et Heaut. V, 1. Chremes Sostratam vxorem. B.

2 *Fac consolere*] Duas res dixit, quas et ordine locutus est;

Conueniam: atque vt res gesta'st, narrabo ordine.
Si est, facturus vt sit officium suum,
Faciat: sin aliter de hac re est eius sententia,
Respondeat mihi; vt, quid agam, quam primum sciam.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CTESIPHO. SYRVS.

AIN' patrem hinc abisse rus? SY. iam dudum. CT. dic sodes. SY. apud villam'st.
Nunc cum maxume operis aliquid facere credo. CT. vtinam quidem,

Quod

est; Et tu bonum habe animum, inquit: et filiam fac habere. *Ego Micionem*] Quia Demeam iam vidit. D.

4 *Si est, facturus officium*] Hoc dicendo, promittit eum esse facturum: nam facile est vnumquemque suo officio fungi. D.

Si est facturus, &c] Ordo est: conueniam Micionem, vt faciat, offitium suum est facturus, officium * (Lege et distingue, *vt faciat officium suum, si est facturus officium.* Caeterum quicquid Eugraphii hinc ad finem Fabulae sequitur, Westerhouius primus ex Ms. edidit. Z.). E.

Illud *Si* hic sine synaloepha est; contra morem et artem. Lege, *Si ita est.* B.

6 *Vt, quid agam, quam primum sciam*] Mature: neque comminatur, neque segnem ostendit se fore. D.

1 *Ain' patrem hinc abisse rus?*] Hic ostenditur timiditas boni adolescentuli, et verti * se ad peccandum ex delicti conscientia, et reuerentia parentis apparet. Item (*veriti, sc. ob peccatum ex d. c. et r. parentis. Apparet item*) mos verorum patrum circa filios, Syro Demeam describente. *Ain' patrem hinc abisse rus?*] Compendio ostenditur, quid sit iam locuturus (*locutus* Z.) Syrus. D.

Hinc patrem abisse rus?] Haec Scena deliberationem habet, quid faciat, cum pater rus iturus sit, et quid non (*nunc* Z.) respondeat patri, si se non inuenerit apud villam. E.

2 *Nunc cum maxume operis aliquid facere credo*] Vide quasi ἰδίωμα verbum Syri esse, de opere loqui: sic enim dicit et Demeae. sed illud falso: hoc serio. *Vtinam quidem*] *Apud vil-*

Quod cum salute eius fiat, ita se defetigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.
Sy. Ita fiat, et istoc si quid potis est rectius. Ct. ita: nam hunc diem
Misere nimis cupio, vt coepi, perpetuum in laetitia degere.

Et

villam sit, subaudiendum: et distinguendum ante quam inferatur, quod sequitur. D.

Recte meliores libri habent *Cum maxime*, pro vulgari *Eum maxime*. B.

3 *Quod cum salute eius fiat*] Hoc non est odisse patrem: sed tantum timere ex proprio delicto. seruatur enim in eo et amor filii, et amoris effectus (*affectus* Ed. Du B.). D.

Quod cum salute eius fiat, ita defatigetur] Dum modo saluus sit. Et experitur ante consilium, vt hoc se defendat, quod ab amicis retentus sit. Cui opponitur: *Interdiu quidem: sed si hic pernocto, quid causae sum dicturus?*] Huic rei nullum consilium reperit seruus. Hoc pollicetur tamen, facile se patrem lenire, quod eius nouerit mores, cum dicit, *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum*. E.

4 *Vt triduo hoc perpetuo*] Quantum sufficiat amatori. (Forte huc pertinent verba, *Moriatur scilicet*, quae in versu sequenti plane sunt otiosa Z.) etenim non opus erat *Perpetuo* dicere, si *Triduum* dixisset. D.

5 *Et istoc siquid potius est rectius*] Deest *addi*. Nam si mortem significaret, non conueniret adolescentem *ita* dicere: videtur enim plus temporis optasse languori. *Nam hunc diem misere nimis cupio*] Moriatur scilicet. et hoc aduersus seruum debet dicere, ne indecorum adolescentis personae sit, haec ita dixisse: quamuis eiusmodi adolescentes inducant Comici. vt Naeuius in Tribaselo, *Deos quaeso, vt adimant et patrem et matrem meos*. D.

6 *Misere nimis cupio*] *Nimis* abundat, more Comicorum, qui hoc dicto asseuerationem inculcabant. *Cupio, vt coepi, perpetuum in laetitia degere*] Qui et supra dixit, *Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem*. D.

Misere nimis] In Ms. R. *nimis* deest. L.

Nostri omnes omittunt *Nimis*, praeter Cod. Regium, qui rectissime ponit, *Nimis misere cupio*. B.

Et illud rus nulla alia cauſa tam male odi, niſi quia prope'ſt:
Quod ſi abeſſet longius,
Prius nox oppreſſiſſet illic, quam huc reuorti poſſet iterum.
Nunc vbi me illic non videbit, iam huc recurret, ſat ſcio.
Rogitabit me, vbi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? SY. nihilne in mentem eſt? CT. nunquam quicquam. SY. tanto nequior.

Cliens,

7 *Et illud rus nulla alia cauſa tam male odi*] Mire oſtendit, omnia ex delictis in prauum verti: adeo vt miſeram putet adoleſcens ſuburbanam villam: qua re caeteri delectantur. Illud ergo tanquam (TAM MALE) cum deteſtatione dixit. et *Male*, et *(eſt) Nimis*, et *Miſere*. Nam *Nimium*, et malum miſerumque eſt; ſecundum illam ſententiam, *Ne quid nimis*. D.

8 *Quod ſi abeſſet longius*] Amori magis, quam rei conſulit adoleſcens. D.

Hic verſus eſt Iambicus dimeter. Sicut prior eſt Iambicus octonarius. B.

9 *Iterum reuerti* non eſt *bis reuerti*, qui eſt error Faerni; ſed vetuſte, pro ſimpliciter *redire*. Vt ſupra I, I, 46. Eun. IV, 2, 6. B.

10 *Iam huc recurret, ſat ſcio*] Mire de ſene, *Recurret* dixit, vt eius inſtantiam demonſtraret. D.

11 Etſi Bemb. habet *Rogitabit*: verſus tamen probat Codd. noſtrorum et Edd. vett. *Rogabit*. Nam cum *Vbi* accentum hic habeat in ſyllaba priore: *Vbi fue* eſt proceleuſmaticus, Dactyli tempus habens; et irato apprime conuenit rapide loqui. B.

12 *Nihilne in mentem eſt?*] Sic hoc accipiendum eſt, vt adoleſcenti libero malitiam putemus, non ſapientiam deeſſe: adeo in hac re magiſter eſt ſeruus. *Nunquam quicquam*] παρέλκον, pro *nunquam*: id eſt, non. *Tanto nequior*] Sic hoc dictum eſt, vt e contrario dicimus, *Tanto melior*. D.

Optimorum librorum eſt *in mentem eſt*. Caeteri male, *in mente eſt*. Vide nos ad Heaunt. V, 2, 33. Porro pro *Nunquam* lege *Nuſquam*. Nam *Nuſ-*

Cliens, amicus, hospes, nemo'st vobis? Ct. sunt: quid postea?
Sy. Hisce opera vt data sit. Ct. quae non data sit? non potest fieri. Sy. potest.
Ct. Interdiu: sed si hic pernocto, causae quid dicam, Syre?
Sy. Vah! quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.

Quin

Nusquam in re praesente scilicet: non *Nunquam*, vt semper stolidum se et bardum esse fateatur. B.

13 *Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis?*] Vide magistrum ad nequitiam, vt simplici adolescenti mentiendi viam demonstret, et honestum tentet afferre argumentum ad mendacium, propter clientem, amicum, aut hospitem in vrbe cessare visum: quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescens. *Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis?*] Mire sic interrogauit, vt qui agrestes inhumanosque reprehendat, et insociabiles aliis, propter asperitatem rustici senis. D.

14 *Hisce opera vt data sit*] A superiore subauditur, *Veniat in mentem*: id est, cogita dari potuisse: et datam dicito. *Quae non data sit?*] Hic de facto quaestio est, in qua quidem (*quidam* Ed. Du B.) disputant quaedam tunc possibilia intelligi, quando facta sint. quum autem non fiunt, non modo non fieri, sed ne possibilia quidem esse dicenda. qui locus περὶ δυνατῶν dicitur (Cf. Cic. Fam. IX, 4.). *Potest*] Iterum subauditur, *Fieri, vt data sit*: vel *vt credatur data.* D.

Ingenuus adolescens negat mentiri. Menander: Κρεῖστόν 'στι πάντας ἐπίστασθαι καλά· Ἐλευθέρου γὰρ ἀνδρὸς τ' ἀληθῆ λέγειν. W.

15 *Interdiu*] Bene: quia amatori maxime nocte opus est. D.

16 *Vah! quam vellem etiam noctu*] Hoc vtriusque personae conuenit, sed melius et Syro, et facetius dicitur. Et quidam totum Ctesiphoni assignant, abusque *Interdiu.* Et *Quam vellem*, proprie dicimus in his, quae non videmus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inueniret, in vota conuersus est. vnde videntur magis haec verba Ctesiphonis esse. D.

Quam vellem noctu] Symmach. libr. I. Epist. 17. *Antibi parum exempli videtur in Comico,*

Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quam ouem reddo. CT. quo modo?
SY. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:
Virtutes narro. CT. meas? SY. tuas: homini illico lacrumae cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem! CT. quidnam est? SY. Lupus in fabula.

CT.

mico, cum ait? Quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari! L.

17 *Calleo*] Callide scio. D.

18 *Cum feruit maxume*] Tertia coniugatione dixit, vnde *feruere* dicitur, correpta media syllaba. *Quo modo?*] Miratur, quia timet eum, quem iste contemnit. D.

Tam placidum quam ouem] Lactant. diuin. instit. lib. 3. cap. 25. *Da mihi virum, qui sit iracundus, maledicus, effrenatus; paucissimis Dei verbis tam placidum quam ouem reddam.* Lucian. in Asino: καὶ ἔτι τοῦτον σωφρονέστερον προβάτου παρέξω τῇ τομῇ. Philippid. apud Stobaeum: ὁ τραχύτατος δὲ συκοφάντης, μνᾶς δύο λαβὼν ἄπεισιν ἀρνίου μαλακώτερος. Plaut. *ouem meram vides.* L.

Ouis non redditur *placida;* quia non ex fera cicuratur et mansuescit, sed est natura et indole placida. Igitur repone, *Cum feruit maxumé, tam placidum, quam ouis est, reddo.* Vt infra v, 3, 63. B.

19 *Laudarier te audit libenter*] Quod a (*de*) Demea dicitur, in omnes parentes dici puta. Nam nemo tam asper est pater, vt non statim mitescat laudato filio. D.

Facio te apud illum] Prisc. lib. XIII. L.

Socrates apud Platonem in Menone; Καὶ αἵ γε γυναῖκες δήπου, ὦ Μένων, τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, Θείους καλοῦσι. Καὶ οἱ Λάκωνες, ὅταν τινὰ ἐγκωμιάζωσιν ἀγαθὸν ἄνδρα, Θεῖος ἀνὴρ, φασὶν, οὗτος. Cf. Cic. de Orat. II, 42. et Erasm. in Adag. W.

20 *Virtutes narro*] Non dicit elegantem indolem, sed *virtutes. Virtutes* autem sunt perfecti sapientis, vel diui alicuius. Et bene cum stupore (alii, *pudore*) respondet *Meas?* ostendens quod nullae essent. *Meas? tuas*] Cum gestu pronunciare debemus, vt intelligatur irrisio. D.

21 *Quasi puero, gaudio*] Deest, *prae*: vt sit, *Prae gaudio. Lupus in fabula*] Silentii indictio

CT. Pater est? SY. ipsus est. CT. Syre, quid agimus? SY. fuge modo intro: ego videro.
CT. Si quid rogabit, nusquam tu me. audistin'? SY. potin vt desinas?

ACTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

NAE EGO homo sum infelix! primum fratrem nusquam inuenio gentium:

Prae-

ctio est in hoc prouerbio: atque eiusmodi silentio vel in ipso verbo, vt ipsa fabula (*Atque eiusmodi silentii, vt vel in ipso verbo Fabula*) conticescat. Quia lupum vidisse homines dicimus, qui repente obmutuerint: quod fere iis euenit, quos prior viderit lupus: vt cum cogitatione in qua fuerint, etiam voce et verbis careant. Sic Theocritus (Idyll. XIV, 22.), οὐ φθεγξῇ; λύκον εἶδες. Et Virg. (Ecl. IX, 54.) *vox quoque Moerin Iam fugit ipsa, lupi Moerin videre priores.* Alii putant ex nutricum fabulis natum, pueros ludificantium terrore lupi, paulatim Capua (alii *e cauea.* Malim, *in casam*) venientis vsque ad limen cubiculi. Nam falsum est quod dicitur, interuenisse lupum Naeuianae fabulae, Alimoniae Remi et Romuli, dum in theatro ageretur. D.

Lupus in fabula] Prouerbium, cum ipse aduenit, de quo loquimur. E.

Lupus in fabula] Plautus in Sticho IV, 1, 71. *Atque eccum tibi lupum in sermone; praesens esuriens adest.* Vidend. Suid. εἰ καὶ λύκου ἐμνήσθης. L.

22 *Fuge modo intro*] Non dixit *I*, vel *abi*, vel *vade*: sed *fuge*, tanta celeritate opus est. D.

Tres ex nostris *Paterne est? Ipsus.* Lege, *Paterne? Is ipsus.* Vid. Phorm. I, 3, 26. Versu 20 pro *Meas?* lege, *Measne?* B.

23 *Si quid rogabit, nusquam tu me*] Magna virtute Terentius rudem, simplicem, timidumque inducit Ctesiphonem ab initio: vt is sit, qui mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interuentu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. *Nusquam tu me*] Familiaris ἔλλειψις et apta properanti. quare haec omnia pressa voce cum celeritate pronuncianda sunt. D.

1 *Nae ego homo sum infelix*] In hoc Actu exemplum est,

Praeterea autem, dum illum quaero, a villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
CT. Syre. SY. quid est? CT. men' quaerit? SY. verum. CT. perii! SY. quin tu animo bono es.

5 DE.

est, neminem facilius, quam optimum quemque falli atque deludi, vt Virgilius ait. Et *Nae* valde significat, vt *Nae illi vehementer errant*, Cicero in Catil. (II, 3.). *Nae ego homo sum infelix*] Vide initium conueniens perpetuo moerori Demeae. Per totam fabulam, aut *Disperii* dicit, aut *Defessus sum*, aut aliquid tale semper est, quod queratur: ita tamen, vt cum augmento sit miseria, quotiescunque processerit. Nam plus est quod nunc dixit, *Nae ego infelix homo sum:* quam *Disperii*. *Nusquam inuenio gentium*] Abundat *Gentium*. D.

Nae ego sum infelix!] Interea dum conquirit fratrem Demea, cognouit a mercenario, in villa non esse filium. Irascitur in Syrum et commouetur. E.

Versus est iusto longior. Duo ex nostris non habent *Homo*. Malim tamen *Sum* eiicere. B.

2 *A villa mercenarium vidi*] Sapientissime Terentius, etsi proxima villa est, necessario senem ad reliquos actus Fabulae noluit ab vrbe discedere, personae senilis memor. Nam et arduum fuerat, dum redit, et cruciabile, ne fatigatio eius in Tragoediam transiret. Recte igitur inuenit, a mercenario illi in vrbe narratum, ruri non esse Ctesiphonem. At vbi persona est adolescentis, et proficiscitur ad villam: et continuo redit. vt in Eunucho Phaedria. Et *A villa:* vtrum *A* pro *de* positum est: vt sit, *De villa?* an deest *Venisse*. vt sit, *A villa vidi venisse mercenarium*. D.

3 *Nec quid agam, scio*] Vtrum fratrem an filium magis quaeram. Nam senex querulus tria dicit esse incommoda sibi: quod fratrem non inueniat: quod Ctesipho ruri non sit: quod vtrum in vrbe maneat, an ad villam abeat, ipse nesciat. D.

Negat esse ruri] Charis. lib. I. L.

4 *Verum*] Modo *verum*, nomen est: an aduerbium confirmantis, id est, vere? *Perii!*] Haec Ctesiphonis perturbatio huc tendit Poetae arte, vt deprehendatur cum amica filius (Forte, *solus* Z.), repente ingresso

De. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porro obnuncio: aegre solus, si quid fit, fero.
Sy. Rideo hunc: primum ait se scire; is solus nescit omnia.

gresso sene. *Quin tu animo bono es*] Nunc *Quin*, pro *Quinimo* positum est. D.

Vnus e nostris cum Bembino recte *Quid est?* caeteri *Quid ais?* Porro lege ex tribus nostris *Bono animo es*, vt infra IV, 5, 62. B.

5 *Quid hoc, malum! infelicitatis?*] Abundat *Malum*. *Quid hoc, malum! infelicitatis?*] Deest, *Deos testor*. *Quid hoc, malum! infelicitatis?*] Hic autem *Malum*, pro interiectione positum: quasi dicat, *O malum!* et est dictum anxii hominis, et perturbati nimis. D.

Quid hoc, malum! infelicitatis?] Ordo, *Quid hoc infelicitatis?* et *Malum*, interiectio est, sicuti saepe docui. E.

6 *Nisi me credo*] Pro, nisi quia iam superest, vt me credam. hic enim sensus est in huiusmodi locutione, *Nisi me credo huic esse natum rei*. *Nisi me credo huic esse natum rei*] Noua locutio, pro, Nisi quia credo. Et *Huic rei*, potest subtrahi, incolumi sensu: vt, *Nisi me credo natum esse ferundis miseriis*. Ergo *Huic rei*, subdistinguendum: et sic inferendum, *Ferundis miseriis*. Ergo *Huic rei*, pro, Ad hanc rem. D.

7 *Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia*] Ἐπαναφορά. *Primus sentio mala*] Ridiculus error Demeae: Et *Primus*, ad ordinem: *Solus*, ad numerum dicitur. D.

8 *Primus porro obnuncio*] Qui malam rem nunciat, *obnunciat*: qui bonam, *annunciat*. Nam proprie *obnunciare* dicuntur augures, qui aliquid mali ominis scaeuumque viderint. Ergo, *Obnuncio* malum imminens, quasi omen nuncio. Inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est. *Aegre solus, si quid fit, fero*] Praue scilicet. D.

Primus porro obnuncio] Hoc est, malum nuncium vel accipio (*vbi accipio, velut* Z.) alea persero. E.

9 *Is solus nescit omnia*] Et bene *Solus*, vtpote de multis: quia quum sciat Micio, Syrus, Ae-

DE. Nunc redeo: ſi forte frater redierit, viſo. CT. Syre.
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. SY. etiam taces?
Ego cauebo. CT. nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi:
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſſimum eſt.
SY. Age, tamen ego hunc amouebo. DE. ſed eccum ſceleratum Syrum.

Aeſchinus, Cteſipho, populus, hic ſolus fallitur. D.

Demea ter dixerat eodem accentu *Primus*. Igitur ne Syrus *Primum* deprimat in Theſi, repone, *Rideo hunc: ſe primum ait ſcire*. B.

10 *Si forte frater redierit, viſo*] Pro, *Si rediit*. D.

11 *Huc prorſus ſe irruat*] Neutrum verbum, quaſi actiuum, *Se irruat*, poſuit. *Vide ne ille huc*] Iam metuitur quod futurum eſt. Et quum neutrum ſit *Irruat*, noue intulit *Se*. Praeterea ſic dixit, *Irruat*, tanquam de eo qui pugnaturus ſit. vt in Eunucho, *Quam mox irruimus?* Aut tanquam de ſue. vt Horatius (Epiſt. II, 2, 75.), *Hac lutulenta ruit ſus.* Et Virg. (Ge. III, 255.) *Ipſe ruit, denteſque Sabellicus exacuit ſus. Etiam taces?*] Antique pro *Tace*. Sic in Andria, *Etiam tu hoc reſpondes?* pro *reſponde*. Eſt ergo correptionis ſignificatio. D.

12 *Hodie ego iſtuc committam tibi*] Quod ago iam, id eſt, complexum mulieris. D.

13 *Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam*] Id egit ſtulte adoleſcens, vt ibi deprehendatur, vbi concluſus eſt. Sed ſic ipſe egit, vt poſſet ſubterfugere non deprehenſus, conſpectum patris. *In cellam aliquam cum illa*] Λιτότης figura; dicimus *In locum*, pro *in loco*. *In cellam concludam*: non *in cella* ait. Et mire, vt recluſum tutumque locum ſubiret, *cellam* ſcilicet, quam ob ea quae in ipſa celantur, clauſam eſſe conueniat. Nam et *Cella*, et *Cellarium*, a reponendis celandiſque rebus eſculentis et poculentis dicitur. D.

Cellam hic in Theſi deliteſcit, quod maxime proferendum erat. Nullus ex Codd. noſtris agnoſcit illud *Iam*. Lege igitur, *Nam me in cellulam aliquam*. vt Eun. II, 3, 18. B.

14 *Age, tamen ego hunc amouebo*]

SY. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quae haec est miseria?
DE. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? est frater domi?
SY. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perii. DE. quid tibi est?

SY.

uebo] Mire *Amouebo* dixit: non *Deterrebo*. Nam proprie amouetur saxum de loco. in quo verbo significat, imminere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὔξησιν. Supra, Vt pecudem, *abigam hunc rus*, dixit: modo, Vt saxum, *amouebo*, inquit. D.

15 *Non, hercle, hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest*] Nimis moraliter expressa verba sunt Syri, verberatum se indicantis. quis non ex verbis, seruum verberatum intelligat? et seruum recens verberatum? et seruum fugam comminantem? Mire autem *Non ego*, sed *Quisquam* dixit. nec *Permanere*, sed *Durare*: nam hoc verbum perferendis malis conuenit. vt Virg. (Aen. I, 207.), *Durate, et vosmet rebus seruate secundis*. Haec autem omnia sic dixit, quasi non videat Demeam. D.

Non, hercle, hic durare quisquam, si sic fit, potest] Hoc consilium sumsit Syrus ad purgandum, quod in villa non erat filius; quod reuersus sit idem adolescens et verberauerit se, propterea quod ipse Auctor fuerit Aeschino, ad rapiendam meretricem. Fingit igitur verberari. E.

Non hercle hic quidem] Dio Prusaeus Orat. περὶ δόξης: Πᾶσα μὲν οὖν ἐστὶ δουλεία χαλεπή· τοὺς δὲ ἀπὸ τύχης ἐν οἰκίᾳ τῇ αὐτῇ δουλεύοντας, ἐν ᾗ δύο, τρεῖς δεσπόται. L.

Ne nimis laxo socco incedat hic versiculus, pro *durare* repone *perdurare*, quod occurrit Hec. II, 2, 27. E.

16 *Quot mihi sint domini*] Et hic apparet, non a legitimo domino verberatum esse. *Quae haec est miseria?*] Deest *Quam patior*, et quasi comploratio quaedam est flebilis post querelas. D.

17 *Quid ille gannit?*] *Gannitus* est proprie veluti ploratus vapulantium. D.

Quid ille gannit?] Quid ille obmurmurat, dicens se verberatum? E.

18 *Quid, malum!*] Et hic

Ma-

SY. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, et istam psaltriam
Vsque occidit. DE. hem, quid narras? SY. hem, vide vt discidit labrum.
DE. Quamobrem? SY. me impulsore hanc emtam esse ait. DE. non tu eum rus hinc modo
Produxe aiebas? SY. factum: verum venit post insaniens:

Nihil

Malum, pro interiectione abundat. D.

Demea dixerat *Bóne vir*, Syrus in repetitione mutat accentum *Bone vír*. Repone igitur, *Quíd, malum, mihi bóne vir narras?* B.

19 *Ctesipho me pugnis miserum, et istam psaltriam, vsque occidit*] Mire interiecit *Miserum*: et necessario *Vsque* addidit: vt ostenderet, *Occidit* nimiae caedis verbum, non occisionis intelligi oportere. *Vsque occidit*] Prope *Occidit*: aut *Vsque*, pro *valde* est: *Occidit*, pro *Vehementer cecidit.* Nam *Occidere* et *Peroccidere*, ad caedem referebantur apud veteres. *Vsque occidit*] ἰδιωτικῶς. non enim occisus loquitur. D.

20 *Hem! vide vt discidit labrum*] Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum iam videnti, et intra os. *Hem! vide vt discidit labrum*] Asper mediam longam a caedendo accipit: ego mediam breuem a scindendo. D.

21 *Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas?* Mire Terentius eos ipsos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit: vt eo delectabilius spectatoribus procedant doli. Nam quae gratia est aut delectatio, non (*hominem* Mſ. B. et Edd. vett.) stultissimum falli? *Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas?*] Memoriter senex non solum quid sibi dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit, refert. Nam sic dixerat, *Quem egomet produxi.* D.

Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas?] Hoc sane *factum*: *Verum venit post insaniens.* Deinde conqueritur, quod verba respuerit (*quod verberatus fuerit ab eo* Z) qui illum nutrierit. E.

Rus hinc modo produxe] Seru. Aeneid. XI, 152. L.

22 *Verum venit post insaniens*] Supra, *Produxi iratum admodum.* nunc αὐξητικῶς non iratum praedicat, sed insanum. D.

Pro

Nihil pepercit. non puduiſſe verberare hominem ſenem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtaui meis?

DE. Laudo, Cteſipho, patriſſas: abi, virum te iudico.

SY. Laudas? nae ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.

DE.

Pro Aiebas cum vno Cod. repone *Aibas*, vt verſui conſulatur. B.

23 *Nihil pepercit*] Vt ſupra, *Nihil reticuit*. ſic dicimus in his, quae praeter exſpectationem geſta ſunt. *Verberare hominem ſenem*] Miſerum fit de aetate, id quod de conditione non poterat. D.

24 *Quem ego modo puerum tantillum, in manibus geſtaui meis*] Addidit aetati inuidiam et meritum recens. hoc eſt enim quod dicit *Modo*. Et *Tantillum*, δεικτικὸν eſt. videtur enim manu fingere, quam paruulum. D.

Ictus non belle in finales ſyllabas cadunt. Repone igitur *Quém ego púerum módo tantillum*. B.

25 *Laudo, Cteſipho: patriſſas*] Facile inductus eſt ſenex varietate fraudis et doli. Nam Syrus et ſupra vt laudans, non vt vituperans Cteſiphonem: et nunc vt accuſans, idem perficit atque perſuadet. *Patriſſas*] Αὔξησις. Nam vt ſupra dixerat, *Spero: eſt ſimilis maiorum ſuorum:* hic confirmat quod ſperare ſe dixerat. *Patriſſas*] Attende quam bene inuentum ſit, inanem ſe dicere. nonne videtur ibi ſtultiſſimus, cum huiuſmodi laude non modo ſe non laudare velle, quod odioſum eſt: ſed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? ſiquidem non ſolum hic ſtultus, ſed etiam ille, quia *Patriſſas*, inquit. *Patriſſas*] Tam ſecurus eſt, vt ſe laudet. Et *Abi* addidit: quaſi dicat, Non eſt quod iam demorer (*te morer*); perfectus es. *Laudo Cteſipho*] Hic totus verſus mire deluſum oſtendit ſenem. *Abi, virum te iudico*] *Virum* Inquit, non, adoleſcentulum. Hoc enim ad aetatem et probitatem, non ad ſexum, refertur. D.

Patriſſas] Patri ſimilis es. E.

Lege et diſtingue, *Laudo: o Cteſipho, patriſſas*. Illud *o* tres ex noſtris habent. B.

26 *Nae ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus*] Comminatio eſt ſubtilis: et parcior, velut ſerui. D.

D E. Fortiter. S Y. perquam! quia miseram mulierem, et me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit: hui! perfortiter.
D E. Non potuit melius: idem, quod ego, sentit, te esse huic rei caput.
Sed estne frater intus? S Y. non est. D E. vbi illum quaeram, cogito.
S Y. Scio vbi sit; verum hodie nunquam monstrabo. D E. hem! quid ais?

S Y.

27 *Perquam*] Nimis, *εἰρωνεία*. *Et me seruolum*] Oratorie. non *Seruum*, sed *Seruolum*, quum sit senex. D.

28 *Non audebam*] Non poteram. *Hui! perfortiter*] Hoc, gestu seruili, et nimis leuiori personae congrue dictum est. D.

29 *Non potuit melius*] Id est, laudo te, Ctesipho: et deest *Fieri*. *Idem sensit quod ego*] Id est, *patrissas*, *virum te iudico*. D.

Huic rei caput] Quinctilian. libr. 3. cap. vlt. *Caput rei est* apud Menandrum, *κεφάλαιόν ἐστιν*. Plaut. Asin. III, 3, 138. *Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.* L.

Bemb. recte *sensit*, h. e. intellexit, percepit, olfecit. Caeterum ne accentus incommode in finales incidant, facile inducor, vt sic olim fuisse existimem. *Non pote mélius. ídem ille quod ego sénsit té esse huic reí caput.* B.

30 *Sed estne frater intus?*] Deest *Responde*: vt sit, responde. D.

Non est] Hoc iracunde pronunciandum, tanquam referat gratiam pro dolore, quod (Forte, *quo* Z.) negat, fratrem esse domi. Denique hoc animo dicit etiam illud, *Scio vbi sit; sed hodie nunquam monstrabo.* E.

Pro *Quaeram* in Bemb. reperitur *Inueniam*. Vtrumque est rectum. B.

31 *Verum hodie nunquam monstrabo*] Volens senem auidius quaerere, quod hic ardor semper paratissimus credentes etiam fallit, ei fingit se nolle dicere. *Hodie* autem aut abundat; vt (Aen. II, 670.) *Nunquam omnes hodie moriemur inulti.* aut *Nunquam hodie*, pro, nullo tempore huius diei. quia *Nunquam* per se generale est. D.

In fine huius versus adscribe dictionem *Ita*, quae est prima subsequentis. Sic hi duo versus erunt trochaici catalectici, vt caeteri. Ita quoque ordinantur in Bemb. et aliquot aliis libris. FAERN.

SY. Ita. DE. diminuetur tibi quidem iam cerebrum. SY. at nomen neſcio
Illius hominis, ſed locum noui vbi ſit. DE. dic ergo locum.
SY. Noſtin' porticum, apud macellum, hanc deorſum? DE. quidni nouerim?
SY. Praeterito hac recta platea ſurſum: vbi eo veneris,
Cliuos deorſum vorſus eſt: hac te praecipitato. poſtea

32 *Diminuetur tibi quidem iam cerebrum*] Comminationis genus verba ipſa indicant: vt appareat ſenem baculum ſuſtuliſſe. *At nomen neſcio illius hominis, ſed locum noui vbi ſit*] Recte: quia ſi *Hominem* diceret, non erat errandum agnita perſona hominis: et vbi habitet, cognito. ſi notus eſſet, nulla cauſa quaerendi ſupereſſet. D.

Diminuetur tibi] Ex Priſciani ſententia *dimminuetur* legendum, lib. I. L.

33 *Dic ergo locum*] *Dic ergo*, quaſi inuitum coegerit. *Ergo* ſemper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. vt Virg. (Aen. II, 707.) *Ergo age, care pater, ceruici imponere noſtrae.* D.

34 *Noſtin' porticum apud macellum?*] Conuenit ruſtico et parciſſimo ſeni macellum in vrbe neſcire. et ideo ſic interrogatur a ſeruo. *Hanc deorſum*] Bene *Hanc deorſum*: quia non eſt vna. *Quidni norim?*] Correptiue, *Quidni?* pro *Quid niſi?* Etenim quamuis ruſticus, tamen eſt ciuis Demea. D.

Noſtin' porticum, apud macellum, hanc deorſum?] Falſum in locum mittit longe poſitum, vt circumeat ciuitatem. E.

Bentleius edidit *Hac deorſum.* Z.

35 *Hac recta*] Proprie, hac parte: vt manu viam oſtendere videatur. *Vbi eo veneris, cliuos deorſum vorſus eſt: hac te praecipitato*] Hoc lentius; quidam clarius legunt: vt ſit *Praecipitato*, cito deſcende. D.

Pro *Surſum* reſcribe *Surſus.* B.

36 Noſtri cum Edd. vett. et Priſciano habent *Vorſum.* B.

Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
DE. Quonam? SY. illic vbi etiam caprificus magna est. nostin'? DE. noui. SY. hac pergito.
DE. Id quidem angiportum non est peruium. SY. verum hercle: vah!
Censen' hominem me esse? erraui. in porticum rursum redi:
Sane hac multo propius ibis, et minor est erratio.
Scin'

37 *Ad hanc manum*] τῶν πρός τι προσήκον dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum sinistrum: et ideo proficit in errorem. vult enim seruus haec signa esse perplexa. *Est sacellum*] Vt Varro ait, *Sacra cella est*. *Propter*] Prope. vt Virg. (Ge. III, 13.) — *templum de marmore ponam Propter aquam*. Et Lucretius (V, 1392.), *Propter aquae riuum, sub ramis arboris altae*. D.

Sacellum] Sacer locus. Vt Virg. (Ecl. III, 9.) *Et quo, sed faciles Nymphae risere, sacello*. E.

38 *Vbi etiam caprificus magna est*] In hoc Homerum imitatus est, qui dicit *caprificum* prope Troiana moenia constitutam (Il. ζ, 432.). *Hac pergito*] Non *Ito*: sed quia longum est, *Pergito*. D.

Praeter illud *Nostin*, quod abest in Bemb. et Cod. vet. nostro, etiam dele *Quonam*. B.

39 *Id quidem angiportum*] Id est, angusta et curua via: quasi *anguiportus*: vt *angitia*, aut *anguitia*. Alii, quod inter portus sit locus angustus, hoc est, inter domos. Nam *domos*, vel portus, vel insulas veteres dixerunt. Et obserua Terentianam consuetudinem, in qua inducit nihil (*nonnihil*. Vid. vers. 21.) sapere eos qui falluntur. D.

Angiportum] Vicus angustus et breuis. Sed hic genere neutro positum est. E.

40 *Censen' hominem me esse? erraui*] Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fateri: vt opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipse sibi succenseat, tanquam imprudens errauerit, non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem: tanquam homo corde sit, non corpore. D.

41 *Sane hac multo propius ibis*] Quasi errasse profuerit illa via. et *Sane*, pro satis ac valde: quia qui sanus est, idem et validus. *Minor est erratio*] Erra-

Scin' Cratini huius ditis aedes? De. scio. Sy. vbi eas praeterieris,
Ad sinistram hac recta platea: vbi ad Dianae veneris,
Ito ad dextram: prius quam ad portam venias, apud ipsum lacum
45 Est pistrilla, et exaduorsum est fabrica: ibi est. De. quid ibi facit?
Sy. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit. De.

Erratio est pecudum: *Error* animi est, et loci in quo erratur. D.

42 *Cratini huius ditis aedes?*] Congrue nomen inuenit diuiti. Cratinus, ἀπὸ τῦ κράτυς, id est, a potentia. D.

43 *Ad sinistram hac*] Deest *Ito*: figura ἔλλειψις. *Vbi ad Dianae veneris*] Sic absolute dicebant, non addito *Templo*. Sallustius, *Ad Iouis mandem nostram* (*nostra*, alii). D.

44 *Prius, quam ad portam venias*] *Portam* dicendo, ostendit vsque ad muros finemque ciuitatis erraturum Demeam. *Porta* autem ab aratro portando dicta est, quod in eo loco coloniae deductor et conditor, subiunctis vacca et tauro, aratrum, quo vrbem designat, suspendit manu: ne imprimat sulcos, vbi ciuitatis aditus relinquendi sunt. *Apud ipsum lacum*] Credibiliter addidit *Lacum*. Nam Varro (de R. R. 1, 13.) docet, semper lacum portis additum: scilicet ob vsum iumentorum exeuntium et introeuntium: et praeterea vt aduersum hostilem ignem portis de proximo subueniretur. D.

45 *Est pistrilla*] Veteres absolute dicebant *pistrinam*, vt *sutrinam*, et *medicinam*, ad tabernam referentes: nam pristino pristilla non conuenit. Et simulata (*Etsi multa*) diminutiua diuersa sunt a genere nominum primae positionis: vt *Rana*, *ranunculus*: *scutum*, *scutella*: *canis*, *canicula*. D.

Pistrilla, *et exaduorsum fabrica. Lectulos in sole ilignis pedibus*] Hoc est, pedibus iligneis, de ilice. qui locus senibus (*coenantibus*) in sole esse possit. Vel (*veluti*) quod Cicero dixit (pro Quint. 18.) *Nunquam ad solarium fuit*. E.

Est pistrilla] Charis. l. 1. L.

Illud *Est* secundo loco deleatur ex Faerni nostrorumque Codd. auctoritate omnium. B.

46 *Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit*] In vrbe conuiuium, aut in sole, aut in vmbra, pro conditione tem-

DE. Vbi potetis vos: bene ſane. ſed ceſſo ad eum pergere?

SY. I ſane; ego te exercebo hodie, vt dignus es, ſilicernium.

Aeſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur.

Cteſipho autem in amore eſt totus. ego iam proſpiciam mihi:

Nam

poris inſtruebatur. Repente igitur interrogatus, quod minime opinabatur quaeſiturum ſenem, arripuit ſtatim lectulos. Et quia potuit ſenex dicere, *Mentiris;* nam habet lectulos: addidit ex tempore, *In ſole.* Et ne eos quoque habere diceret, addidit, *Iligneis pedibus faciundos.* ſed hoc geſtu actoris adiutum eſt: quaſi eodem tempore ſeruus et quaerat quid dicat, et reſpondeat. D.

Illigneis pedibus] Sic Querulus, *Illignis foribus.* L.

Pro vulgari *Iligneis* Bemb. recte *Ilignis.* Caeterum *Lectulos in ſole* iunctim accipe, vt lectorum ſpeciem tum notam et ſic appellatam. B.

47 *Vbi potetis vos?*] Incerta perſona eſt: nam Syro vel Demeae hoc dictum iungi poteſt. *Bene ſane*] Hic εἰρωνεία eſt, non approbatio. D.

48 *I ſane*] Aut abundat *Sane*: aut inferioribus iungitur. *Silicernium*] Coena quae infertur diis manibus, quod eam ſilentes cernant, id eſt, vmbrae poſſideant: vel quod qui haec inferant, cernant tantum, neque deguſtent. Nam de his, quae libantur inferis, quiſquis comederit aut biberit, funeſtatur. Aut erit *Silicernium* ſenex, qui iam iamque ſilentibus vmbriſque cernendus ſit: et ſic eſt melius, quam vt quidam Xenophonta interpretantes putant, ſic nos *Silicernium* intelligere, hoc eſt, ſilicem cernentem ſenem, dum incuruus eſt, vel ſtratae ſaxo viae intentus, vel ſarcophagi iamiam appropinquantis ſibi. D.

Silicernium] Particulae ſunt inſeriarum, quae mortuis dantur. Alii intelligunt *Silicernium* (adde *Senem*, aut, *decrepitum* Z.) quod iam ſenectute curuus ſilices cernat. E.

49 *Aeſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur*] ἀσύνδετον. deeſt et. *Prandium corrumpitur*] Vt coquus dixit: qui ſciat conditionem quandam magis feruentem placere (Cf. Caſaub. ad Athen. v, 3.). D.

Vnus ex Regiis *Otioſus.* Lege *Odioſus.* Sic Eun. IV, 6, 16. *Odioſa ceſſas.* B.

50 *Cteſipho autem in amore eſt*

Nam iam adibo, atque vnumquicquid, quod quidem erit bellissimum,
Carpam: et cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MICIO. HEGIO.

Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio:

Meum

est totus] Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate. *Ego iam prospiciam mihi*] *Iam*, interdum significat festinationem, vt nunc. Interdum ad describendum ponitur, et increpandam moram. vt (Aen. XII, 179.) — *Iam melior, iam, diua, precor.* Et (Aen. VI, 63.), *Vos quoque Pergameae iam fas est parcere genti, Dique deaeque omnes.* Et *Prospiciam mihi* dixit, tanquam hoc sentiat: illi sua agunt negotia: et (*at*) ego illorum exemplo consulam mihi. Et bene *Prospiciam:* quasi non pransurus, nisi prouidero mihi. D.

51 *Bellissimum*] Proprie *Bellissimum* dixit. vnde et huiusmodi ad irritandam gulam cibi, *Bellaria* dicuntur. D.

52 *Carpam*] Modo *eligam*. Alias *laedam* significat: vt (Georg. III, 215.), *Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Femina.* Alias *Fruar:* vt (Georg. III, 325.), *Carpamus, dum mane nouum, dum flumina crescunt.* Et Persius (Sat. V, 151.), *Genio carpamus dulcia.* Id est, fruamur rebus dulcibus. *Paulatim hunc producam diem*] Bono verbo vsus est ad metaphoram, tanquam morientis diei. Vt est (Aen. IX, 486.) —— *Nec te tua funera mater Produxi, pressiue oculos.* D.

Carpam: et cyathos] Themist. Euphrad. Orat. VI. πάσχω ἂν ὥσπερ οἱ λίχνοι τῶν δαιτυμόνων, ἀπογεύομαι ἀεὶ τοῦ ἀεὶ παραφερομένου ἁρπάζων, ἐμπίπλαμαι δὲ οὐδενὸς ἱκανῶς. L.

Pro *Sorbillans* vnus Cod. recte *Sorbilans*, secunda breui, vt *Ventilans*. Ita *Sorbilum*, quod postea *Sorbitio*, ius quod sorbeatur. B.

1 *Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder*] Haec Scena est plena sententiarum senilium ad officia demonstranda. Et *Tantopere*, vim aduer-

 bialem

Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum'st, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant;
Sibi fieri iniuriam vltro, si quam fecere ipsi expostulant,
Et vltro accusant: id quia non est a me factum, agis gratias?
HE. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.

Sed

bialem in se continet. Nam significat *nimis*. D.

Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere] Hegio gratias egerat, quod Micio promitteret, se daturum operam, vt filius suus eam duceret vxorem, quae vitiata fuerat; dum (*Ille igitur* Z.) iuste laudari se negat propterea, quia magis officium suum facit, non alii praestat, cum peccatum suum corrigat. E.

2 *Quod peccatum a nobis ortum est, corrigo*] Si diceret, *Peccatum est a nobis*, participium fuisset. nunc quia *Ortum* addidit, nomen est. Nunquam enim eadem pars orationis iungi, nisi per ἀσύνδετον, potest. D.

4 *Si quam fecere, ipsi expostulant*] Hic distingue (Mſ. B. SI QVAM FECERE. *Hic distingue*), et separatim infer, *Ipsi expostulant*. *Si quam fecere, ipsi expostulant*] Sensus est manifestus: sed obscura sunt verba, et eorum collocatio et distinctio. Nam incertum, vtrum *Si expostulant*, intelligendum sit: an, *Siquam*, pro vna parte orationis accipi oporteat. D.

Ob vitiosam lectionem, in quam inciderat, in hoc loco explicando admodum se torquet Donatus. Leg. ex Bembino *Expostules*, vt sit sensus: De facta ab eis tibi iniuria, etiam insuper te accusant. Haec est ratio Faerni, quam recte probat Bentleius. Z.

5 *Vltro accusant*] *Vltro*, nunc praue et peruerse. *Id quia non est a me factum*] Haec interrogatio, quasi subtristi vultu est proferenda. D.

6 *Ah! minime*] Non *minime ago*: sed, *Minime te credo esse illorum in numero*. D.

Sed quaeso, vt vna mecum ad matrem virginis eas, Micio,
Atque istaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas mulieri:
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, et illam psaltriam.
Mi. Si ita aequom censes, aut si ita opus est facto, eamus. He. bene facis:

Nam

7 *Quaeso, vt vna mecum*] Seruauit τὸ πρέπον, adiiciendo *Vna mecum eas:* quippe ad incognitam matrem familias. D.

8 *Tute dicas mulieri*] In nomine ostendit, cur haec ipse dicat. *Mulieri* enim, inquit, nimis pauidae ac diffidenti. D.

9 *Suspicionem hanc propter fratrem eius esse*] Nimis breuiter ac succincte, et vt oportuit inter scientes. *Et illam psaltriam*] Propter fratrem eius esse, subaudiendum est (Nil nisi *propter* subaudiendum esse videtur). D.

Codex Meadianus pro *Eius esse* habet *Esse eius.* Igitur ad contortam Donati interpretationem vitandam, repone, *Suspicionem hanc propter fratrem esse: eius esse illam psaltriam.* Nam *eius* est *Fratris.* Sic Heaut. IV, 3, 25. *Hanc esse Clitiphonis;* et hic IV, 4, 16. *Dicam fratris esse hanc?* B.

10 *Si ita aequom censes*] A iusto et vtili est tota sententia. Et sane hi (Forte, *Tres sane hic.* Ed. Mediol. 1476. tres sequentes versus non agnoscit) versus desunt, quos multa exemplaria non habent. D.

Si ita aequom censes] Aut si ita omnium facta expetiuerunt, vti ad mulieres Micio pergeret, haec eadem illis praesentibus polliceretur. Verum etiam dubitatione vtens (*vtitur* Z.) Micio; hoc vt plenius fieri possit, persuadet Hegio, quod illae miserae alterum solatium calamitatis habere non possint, nisi hic polliceatur. *Omnibus enim, quibus res minus secundae sunt, nescio quomodo suspiciosi: omnia, quae fiunt, ad contumeliam suam fieri magis putant. Quum minimum possint, semper se credunt contemni. Ergo placabilius est, si ipse coram pollicearis, et te purges.* E.

Etsi posterius *Si* ob fidem Bembini Faernus eiecit: ob Codd. omnes caeteros tamen et vsum Terentii tuendum est. Vid. And. I, 3, 8. B.

Nam et illi animum iam releuabis. quae dolore ac miseria
Tabescit; et tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quae mihi dixti. MI. immo ego ibo. HE. bene facis:
Omnes, quibus res sunt minus secundae, magis sunt nescio quo modo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Qua-

11 *Nam et illi animum iam releuabis*] Et deinceps *Illi* maluit dicere, quam *nurui*, adhuc diuitem reueritus. *Dolore ac miseria*] *Dolore*, parturientis: *Miseria*, iniuria ab Aeschino accepta. D.

Lege *Releuaris*, quia sequitur *Fueris functus*. Deinde ne Accentus cadat in vltimam *Animúm*, repone, *Nam et ílli iam ánimum rélleuaris*, *quaé* etc. Praepositio *Re* in compositione fere duplicat consonantes apud veteres; vt *Redduco*, *Repperio*; *Relleuo*. B.

Menander: Πολλῶν φύσει τοῖς πᾶσιν ἀιτία κακῶν Λύπη· διὰ λύπης μανία γίνεται· Πολλοῖσι γὰρ νοσήματ᾽ ὐκ ἰάσιμα· αὑτοὺς τ᾽ ἀνηρήκασι διὰ λύπην τινές. W.

12 *Sed si aliter putas*] Artificiose, remittendo quod petebat, extorsit magis. D.

13 *Imo ego ibo*] Hoc aduerbio quod ait *Imo*, ostendit se promte agere et instanter quod promisit. D.

Ne hiet versus, et sententiae medearis, repone, *Immo ego quoque ibo*: nempe vna cum Hegione. B.

14 *Minus secundae*] Dicere sic maluit, ne *Miserae* diceret. *Nescio quo modo*] Hoc est, vehementia, nulla palam ratione. D.

Omnes quibus res] Menander: Εὔπιστον ἀτυχῶν ἐστὶν ἄνθρωπος φύσει. L.

15 *Accipiunt magis*] Mire additum *Magis*: quum possit sensus et sine hoc esse integer. D.

16 *Propter suam impotentiam*] Infirmitatem. Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. *Negligi* Legitur et *Claudere* et *Claudicare*. D.

Illud *negligi* Faerno visum est nimis leue, et ab hoc loco alienum. Igitur cum in Bembino

Quapropter te ipsum purgare ipsi coram placabilius est.

Mi. Et recte, et verum dicis. He. sequere me ergo hac intro. Mi. maxume.

ACTVS

bino inuenerit *claudier*, opinatus est, Auctorem scripsisse, *caluier*; h. e. decipi. Verum hoc *Calui* nobis non placet. Primum quod plerumque actiue significat, *frustrari*, *decipere*. Deinde quod cum passiue occurrit pro *decipi*, tum simpliciter accipitur, nulla addita *contumeliae* significatione, quam Terentii locus postulat. Igitur si *caluier* illud sequimur, sensus loci est hic, *Se semper credunt errare*, *falli opinione*, *decipi errore*. Quod et falsum est, et a Terentii loco prorsus alienum. Itaque equidem reponendum esse censeo *Ludier*, h. e. ludificari, et falsis promissis decipi. Nam ita quadrant omnia, et *Contumeliae* notionem secum gerunt. Atque cum in vett. membranis *Claudere* fere scribatur *Cludere*, opinor in Bembino fuisse *Cludier*: quod ortum est ex nostro *Ludier*. B.

Credunt negligi] Sic fere omnes MSS. Codd. in nonnullis tamen *claudier* est. Videri posset, scripsisse Terentium, *Se credunt caluier*. vt in XII. Tabb. *Si caluitur, pedemue struit*. Sed vulgatam lectionem veriorem puto. Menander: Πρὸς ἅπαντα δειλὸς ὁ πένης ἐστὶ πράγματα· Καὶ πάντας αὑτοῦ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει. L.

17 *Quapropter te ipsum purgare*] Vtrum *Te ipsum*, vna pars orationis sit? an diuise accipiendum? vt sit, *Te* Micionem, *ipsum* Aeschinum purgare. *Coram*, *placabilius est*] *Coram*, id est, praesentem, et coram praesentibus. et *Coram* indiget adiectione: *Palam* non indiget. Et *Coram*, ad caeteras (*certas* MS. B. et Edd. vett. ante R. Steph.) personas refertur: *Palam*, generaliter dicitur. D.

In Bembino est *Coram ipsi*, h. e. Matri. Sed omnes alii Codd. et Edd. vett. rectius habent. *Coram ipsis*, h. e. Matre et Virgine. Nam Virginem ipsam non alloqui, non modo non placabilius fuisset, sed et contumeliosius, quam si nec Matrem adiisset. B.

18 *Et recte, et verum dicis*] *Recte*, ad verba retulit: *Verum*, ad rem atque sententiam. Potest enim recte et falsum dici, dummodo nullo vitio verborum nominumque dicatur; quanquam et ipsum fallere in tempore, quidam de officiis scribentes, *rectum* putent. D.

ACTVS QVARTI SCENA IV.

AESCHINVS.

DISCRVCIOR animi: hocine de improuiso mali mihi obiici
Tantum; vt neque quid me faciam, neque quid agam, certum siet?

Mem-

1 *Discrucior animi*] Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice (*immodice*) iuuenis, et senis facit indulgentis, ac lepidissimi patris. *Discrucior animi*] Ἀνταπόδοσις figura: vt (Aen. XII, 19), *O praestans animi*. *Hocine de improuiso mali*] Haec verba repentino nuncio perculsum indicant Aeschinum propter diuortium stare: et iram circa se Sostratae, et eius filiae ob raptum meretricis. *Obiici*] Proprie; quia inopinanti. Nam *Obiici* dicitur in vtramque partem: vt, si quos ante quis videt, quam exspectauerit. quo verbo magnitudo doloris ostenditur ex improuiso incommodo. D.

Deliberantem, quid faciat adolescens, conuenit anus puellae eius quam vitiauit. Ab ea comperit, quod cognouerit Aeschinum meretricem rapuisse, cum vtique rapuerit fratri. opinio est, quod sibi potius rapuerit. Deliberat ergo quid agat, quod tanta suspicio de se inciderit, quod Sostrata puellae mater credat, sibi rapuisse Aeschinum meretricem, hoc quod audiuit ex anu quadam. E.

Primus Faernus versum constituit, vti est apud Lindenbrog. Sed perperam. Nam in veterrimo nostro *Discrucior animi* per se versum constituit. Tum Varro apud Rufinum de Metris Comicis p. 2707. diserte versum ita plane constitutum esse memorat. Alterum vero versum ita refinge, *Hócine ex improuisó mali mi óbiici*. Creticus versus est, ex Creticis pedibus cum vno Molosso constans. B.

2 *Vt neque quid me faciam*] Plus est, *Quid me faciam*: quam, *Quid faciam*. illud enim de rebus: hoc, de ipso homine intelligitur. *Neque quid agam, certum est*] *Certum est*, pro *Certum sit*. nisi forte *Vt*, *Quam* significet. D.

Hunc tertium versum fac Trochaicum tetrametrum sic, *Tántum; vt neque quid dé me faciam, néc quid a. c. s.* Nam et *Nec* secundo loco, et *Quid de me* reperitur in nonnullis Codd. nostris. B.

Membra metu debilia sunt: animus timore obstipuit.
Pectore consistere nihil consilii quit. vah!
Quomodo me ex hac expediam turba
Tanta? nunc suspicio de me incidit; neque ea immerito.
Sostrata credit, mihi me psaltriam hanc emisse: id anus
Mihi indicium fecit.
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem erat missa: vbi eam vidi, ilico
Accedo; rogito, Pamphila quid agat: iam partus adsiet?

Eone

3 *Membra metu debilia sunt: animus*] *timore obstipuit*] *Metu* patris: *timore* diuortii. D.

Fac versus Choriambicos: *Mémbra metu débilia súnt: animus prae timore* | *'Obstipuit: pectore consístere nil cónsili quit.* Lego, *Prae timore*, vt alibi *Prae studio*, *prae iracundia*, *prae gaudio* etc. B.

4 *Consilii quit*] V. C. *consilii quid potest.* L.

5 Cod. vet. hunc et seqq. versus aliter ordinat, quam Faernus. *Vah* ex priore versu huc reuoco, et *Nescio* huc assumo, cum propter versum, tum et sententiam, *Vah, quómodo me ex hác expediam túrba, nescio: tánta nunc* | *Suspício de me íncidit;* | *Néque ea immerito: Sóstrata credit míbi me psaltriam hánc emisse: id* | *'Anus mi indicium fécit.* Sunt itaque Tetrameter catalecticus, et plenus cum clausulis suis; vt solemne est in magna animi commotione. B.

6 *Nunc suspicio*] Modo ostenditur causa trepidationis Aeschini. D.

7 *Id anus mihi indicium fecit*] Illa anus cui Sostrata dixerat, *Curre, obstetricem arcesse.* D.

9 *Nam vt hinc forte ea ad obstetricem erat missa*] Apparet inter caetera anum dixisse, ad obstetricem se missam: an vltro haec suspicatus est Aeschinus? *Hinc* autem addendo, ostendit se ante fores Sostratae stare. vt alibi, *Ex Andro commigrauit huc viciniae.* *Vbi eam vidi*] Sunt qui addant superuacue *Hanc:* et legunt, *Hanc vbi vidi* (Videtur Donatus legisse *Vbi vidi.* Atque ita est in Ms. B.). D.

10 *Pamphila quid agat: iam par-*

Eone obstetricem arcessat? illa exclamat, Abi, abi iam, Aeschine:
Satis diu dedisti verba: sat adhuc tua nos frustrata'st fides.
Hem, quid istuc obsecro, inquam, 'st! Valeas, habeas illam quae placet.
Sensi illico id illas suspicari; sed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse? id quidem minime est opus

Vsquam

partus adsiet] Amatoria interrogatio, qua monstrat Aeschinus curae sibi esse res omnes. D.

Lectio Codd. duorum et Edd. vett. *Iamne partus adsiet* versui est commodior. B.

11 *Illa exclamat*] Non *Respondet*, sed *Exclamat*. Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse. Ergo a vocis sono *exclamat*, non a verbis. *Abi, abi iam, Aeschine! satis diu verba dedisti nobis*] Vsque dum intelligeremus. D.

12 *Sat adhuc tua nos frustrata est fides*] Vsque dum deciperetur (*detegeretur*. Z.). D.

13 *Hem! quid istuc, obsecro, inquam, est?*] *Hem*, interiectio est nouas res et inopinatas audientis. *Valeas: habeas illam*] Quasi recedat et longe absit. vt in Andria, *Valeant qui inter nos dissidium volunt*. D.

14 *Me reprehendi*] V. C. *me pallio reprehendi*. L.

Pro *Reprehendi* tres Codd. cum Edd. vett. habent *reppressi*. Etiam probe. Heaut. I, 2, 25. et Hec. V, I, 39. B.

15 *Garrulae*] Vtpote anus (*anui*). *Ac fieret palam*] Demeae scilicet, cui minime opus fuit. D.

Ne quid de fratre garrulae illi dicerem] Conuenit enim, ne aliquid dicerem de fratre illi mulieri garrulae, h. e. verbosae et loquaci. E.

16 *Nunc quid faciam*] Figura διαπόρησις. D.

Nunc] Deliberatio ipsa supponitur *Numquid dicam, aut agam, fratris esse hanc?* Haec non oportent indicari, ne fiant palam. *Age*, celari possit fortasse. Illud metuo, an credant, quod fratri rapui, quippe cum egomet rapuerim, ego argentum soluerim, ad me adducta domum sit. Reperit consilium,

vt

Vsquam efferri. ac mitto; fieri potis est, vt ne qua exeat.
Ipsum id metuo vt credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum:
Haec adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri,
Vtut erat gesta, indicasse? exorassem vt eam ducerem.
Cessatum vsque adhuc est: nunc porro, Aeschine, expergiscere:
Nunc hoc primum'st: ad alias ibo, vt purgem me: accedam ad fores.

Perii!

vt ad illas pergeret, et se purgaret. E.

Bentleius cum aliis edidit, *Dicam fratris esse hanc? quod minime'st opus.* Z.

17 *Vt ne qua exeat*] Erumpat: vt (Aen. II, 496.) — — *quum spumeus amnis Exiit, oppositasque euicit gurgite moles.* D.

Vulgo *Age mitto*: Victorian. *amitto*: Bemb. *ac mitto*, vt in Phorm. *Ac mitto imperium.* B.

18 *Ipsum id metuo, vt credant*] *Ipsum*, quod fratri rapui. et *Vt*, pro *Ne non* posuit. *Tot concurrunt verisimilia*] Vt mea esse credatur. D.

19 *Ad me abducta est domum*] Proprie, non dixit *Adducta*, sed *Abducta*: *Abducitur* enim alienum; vt in Heautontimorumeno, *Abducimus tuam Bacchidem.* *Ad me* autem domum, moraliter dixit, pro *Ad domum meam.* an ideo *Ad me*, quia et illic luctatus leno est in retinenda contra Aeschinum puella? D.

Egomet rapui] Priscian. lib. XIII. L.

21 *Vtut erat gesta, indicasse?*] Id est, siue male, siue bene gesta erat: *vt* enim, certam qualitatem significat: *vtut* incertam; quasi dicat, Quoquo modo, male, bene. *Exorassem vt eam ducerem*] Sic enim promiserat Sostratae se fuisse facturum. D.

22 *Nunc porro, Aeschine, expergiscere*] Sic et alibi, *Enimuero, Daue, nihil loci est segnitiae, neque socordiae.* Legitur et *iam*: quod est correptiuum interdum. D.

23 *Nunc hoc primum*] *Primum,*

Perii! horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio miſer.
Heus, heus: Aeſchinus ego ſum; aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis: concedam huc.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MICIO. AESCHINVS.

ITA vt dixi, Soſtrata,

Facite:

mum, ab eo quod rogandus eſt pater. *Accedam ad fores*] Soſtratae ſcilicet. D.

24 *Horreſco ſemper*] Satis amatorie: nam nimium ſemper eſt calor, et frigus recedit (Leg. vel, *Nam in nimio amore frigus eſt, et calor recedit*: vel, *Nam in amore nimium ſemper eſt frigus, et calor recedit.* Cf. Eun. 1, 2, 4.) a corpore. vt, *Totus, Parmeno, tremo horreoque, poſtquam aſpexi hanc.* D.

25 *Aperite aliquis actutum oſtium*] Vim pluralem habet *Aliquis*, quamuis ſingulariter dicatur: non eſt enim *Aliquis*, niſi de multis. recte ergo *Aperite aliquis* et noue. Nam (Vterque liber addit, *veteribus*) non placet illud, vbi diſtinctiones ſunt: vnde *Aperite* eſt vna, altera *Aliquis*. *Actutum oſtium*] Vt aſſumatur rurſus, *Aperiat*. proprie enim veteres et *Quis*, et *Aliquis*, et *Quiſquam*, non obſeruabant quo genere, aut quo numero declinarent. Eſt ergo figura ἀρχαϊσμός. D.

1 *Ita, vti dixi, Soſtrata, facite*] Hinc apparet Micionem iam multa dixiſſe. D.

Ita vt dixi, Soſtrata, facito] Haec Scena narrationem tenet, patrem inuentum. Nam cum ingreſſus promiſiſſet mulieribus ſe facturum eſſe, Aeſchinus vt vitiatam ducat vxorem, egreditur pater, et viſo filio errorem hunc componit, quod Aeſchino adductus ſit aduocatus, vt illa puella cognato ſuo nuberet, ille duceret. Neſcio eſſe quem vitiatorem, cui dari eam oporteret, vt adoleſcentis animus perſpici poſſet. Mox aperit veritatem, et dicit, vt iam praepararet ſe Aeſchinus ad vxorem ducendam. Deinde ipſe, quod ſupra dixi, narrat. E.

Ita vt dixi] V. C. *dixti.* Vid. Diomed. libr. 1. L.

Cum quatuor Codd. pro *Vt* lege *Vti*: vt hic verſus cum vlti-

Facite: ego Aeschinum conueniam; vt, quomodo
acta haec sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle
est: perii! MI. Aeschine.
AE. Quid huic hic negoti'st? MI. tune has pe-
pulisti fores? tacet.
Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est;
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit
credere.
Nihil mihi respondes? AE. non equidem istas,
quod sciam.

MI.

vltimo prioris Scenae faciat Trochaicum. Caeterum repone *Dixti*, quod extat in sex Codd. Nam Micionis ingenio aptius est obsequi quam imperare. B.

2 *Facite*] Iubet vt vel securae sint, vel adornent nuptias. *Ego Aeschinum conueniam*] Mire, occursurus Aeschino, Aeschinum quaerit. D.

Pro *Facite* omnes nostri, *Facito*. Et pro *Sint* omnes Faerni et nostri, *Sunt*. B.

3 *Pater hercle est*] Quid est hoc, quod Micio timetur? an quia illi non est confessus? Ostendit autem Poeta tantundem pudorem posse, aut amplius, quam timorem. D.

4 *Quid huic hic negoti est*] Alius timor, quod hinc egreditur pater. *Tune has pepulisti fores?*] Sic coepit interrogare, vt negationi locum praebeat. Et nota *Pepulisti*, elatum verbum, et tragico cothurno magis, quam loquelae comicae accommodatum. D.

5 *Tacet*] Hoc apud se loquitur Micio. *Melius est*] Et non, *Ludere bonum est*: sed *Melius*. Et hoc meliore affectu dixit, quam si diceret, *Dignus est*. D.

Illud proximi versus *Tacet* occupat apud Faernum et Bentl. principium huius versus. Z.

6 *Hoc nunquam mihi ipse voluit credere*] Contra illud, quod ait, —— *Postremo alii clanculum Patres quae faciunt, quae fert adolescentia, Ea ne me celet, consuefeci filium*. *Credere* autem magno affectu dixit, non enim *confiteretur* vt patri (forte, *patruo*: aut mox pro *parenti* repone *fratri* Z.); sed *crederet*, vt parenti, aut sodali suo. D.

7 *Non equidem istas*] Deest,

Pul-

MI. Ita? nam mirabar, quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. AE. dic sodes, pater,
Tibi vero quid istic est rei? M. nihil mihi quidem:
Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc aduocatum sibi. AE. quid? MI. ego dicam tibi:
Habi-

Pulsaui. *Quod sciam*] Quantum scio. D.

Non equidem istas] Mſ. R. *instas*. L.

8 *Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi*] Accepit negationem Micio, vt ludere Aeschinum posset. D.

Pro *Itane* recte omnes libri *Ita*. sed id Faernus male per interrogationem protulit. B.

9 *Erubuit: salua res est*] Nimis paterna sententia. Et e contrario Simo in Andria, *Vide num eius color, pudoris signum vsquam indicat.* Et quanti affectus est, non dixisse *Erubuit, saluus est*: sed, *Salua res est?* Nonne videtur tibi res eius omnis in Aeschino constituta? Eodem animo et supra dixit, *In eo me oblecto, solum id est carum mihi.* Non enim *solum* intulit quod exspectabatur: sed absolute, quasi ex omnibus solum id est, inquit. D.

Erubuit: salua res] Lampridius in Heliogab. *Cum ad vindemias vocasset amicos nobiles, et ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari coepit, an promtus esset in Venerem: erubescentibusque senibus, exclamabat:* Erubuit; salua res est. *Silentium ac ruborem pro consensu ducens.* L.

Menander: Ἐρυθριῶν πᾶς χρηστὸς εἶναι μοι δοκεῖ. W.

10 *Nihil mihi quidem*] *Mihi*, id est, meae propriae rei. Et callida negatione coepit: vt et illi adimat confitendi locum ac fiduciam: simulque fiat ei desperatio ducendae eius, cuius mentio tam contemtim ab ipso tractetur. D.

Nostri omnes, *Rei est.* Repone *Rei fuit.* Nam iam inde exierat Micio. B.

11 *Amicus quidem me a foro abduxit modo huc aduocatum sibi*] Hinc incipit mendacium, mistum vero. Nam *Amicus quidam me a foro huc*, verum est: *Aduocatum*, falsum. Sed *Huc* et *Quidam*, modo ἔμφασιν habent leuis negotii, et in quo nec magnae personae, nec res difficilis operae aut longae occupationis habentur. Et *Aduocatum* dicendo, alienum negotium demonstrauit: nam et *Sibi* non vacat. si enim *mulieribus* addidisset, potuit aliud sperari. D.

12 *Quid?*] Deest *Ait*: vt sit, *Quid ait? Ego dicam tibi*] Senile est. Nam id iam dicendum

Habitant hic quaedam mulieres; pauperculae,
Vt opinor, has non nosse te, et certo scio:

cendum fuit. et hoc ἔμφασιν habet vilis rei, quae vel facile dici possit, vel non celanda sit. D.

13 *Mulieres pauperculae*] Non potuit magis celare dignitatem formae et aetatis puellae, quae amatur ab Aeschino, quam vt eam primo eodem nomine cum matre nominaret: deinde communiter diceret de ambabus vniuersa, quibus contemni debeant. *Quaedam mulieres pauperculae*] *Pauperculae* addidit, vt magis desperet Aeschinus impetrari posse has nuptias a patre. Et item *Quaedam*: vt ignobiles demonstrarentur. Et totum hoc cum abiectione pronunciandum est. *Quaedam* et *Pauperculae* dicendo, adimit omnem spem nuptiarum: nam *Quaedam*, ignobilem indicat: *Pauper*, indotatam. Quid ergo remanet, quod speret Aeschinus? *Pauperculae*] Nec pauperes saltem. D.

Habitant hic quaedam mulieres pauperculae. Virgo cum matre. Hic meus amicus, qui me adduxit, illi genere est proximus: huic leges cogunt nubere hanc. De quo ille contra: Commentae sunt, h. e. mentitae, *Esse ex alio viro, nescio quo, puerum natum: neque eum nominat. Priorem esse illum: non oportere huic dari.* Deinde adolescens omnia defendit, quod conuiciator sit, quod hic eam potius debeat ducere vxorem. Contra pater: *Qua ratione istuc?* inquit, *quis despondit? quis dedit? cur duxit alienam?* Huic respondit Aeschinus: *An sedere oportuit domi virginem tam grandem*] Vt veniret nescio vnde cognatus? Et quasi arguit patrem, quod haec magis debuerit dicere. Contra ille stultum vocat filium, siquidem haec omnia (*omnino* Z.) contra illum, *cui venerat aduocatus.* Deinde quasi aliena restituta sint (*aliena res ista sit*), monet filium, vt discedat. Tunc ille lacrimis prodit amorem. Pater cum quaesisset, ille narrare cupiens petit vt audiret. Tunc pater omnia se scire dixit, obiurgat leniter, quod celauerit se. E.

14 *Opinor*] Vel adeo obscurae sunt, et nullius pretii, *vt opinor, has non nosse te.* Potuit recte dicere et hoc, *Vt opinor, has non nosti:* sed illud vetustius (alii, *venustius*). *Vt opinor, has non nosse te*] Aut abundat *vt*: aut deest *Scilicet*. Magnum autem crimen est in forma vicinae puellae, incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse de quo dixerit, *Quam hic non amauit*

Neque enim diu huc commigrarunt. Ae. quid tum postea?
Mi. Virgo est cum matre. Ae. perge. Mi. haec virgo orba'st patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. Ae. perii! Mi. quid est?
Ae. Nihil: recte: perge. Mi. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. Ae. hem! virginem vt secum auehat?

Mi.

uit meretricem? aut cui non dedit aliquid? subdidit causam, ne dignitatis pudorisque esset, quod eam incognitam Aeschino esse dixisset: *neque enim diu huc*, inquit, *commigrauerunt.* Et *vt opinor*, mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod nondum ille confessus est. *Et certo scio*] Ἐπανόρθωσις: parum dixi, inquit. D.

Vt sensum adiuues, lege *Vt opiner, has non nosse te: et certo scio.* Certe Donatus ita videtur legisse. B.

15 *Quid tum postea?*] Gratissime proditur Aeschinus amator, quum sedulo dissimulet. D.

16 *Virgo est cum matre*] Vult Micio sic audire Aeschinum, tanquam alienissimum: et ideo velut inscius (forte *inscio* Z.) facti diligentius narrat. *Virginem* autem ἀρχαϊσμῷ (forte, εὐφημισμῷ, aut, εὐσχημόνως Z.) pro *muliere* dixit. D.

17 *Hic meus amicus*] Qui me aduocatum abduxit de foro. D.

18 *Huic leges cogunt nubere*] Non *Permittunt*, dixit, nec *Iubent*: sed *Cogunt*, ad perturbandum Aeschinum, et recte. alia enim sinunt leges, alia cogunt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi, vult vt mulieres a lege cogantur. *Perii!*] Hoc audit Micio, sed dissimulat. D.

19 *Nihil: recte*] Id est, recte quod perii. et nihil magis comicum. Et vide trisyllabum (*trisyllabo*) artificiose esse subiectum: vt qui *Perii* dixit, vix hoc locutus fuisse videatur. *Perge*] Vide instantius interrogantem, quam extraneum decuit. *Is venit vt secum auehat*] Aliud peius in amatam, vt nec Athenis saltem alteri nuberet. D.

20 *Nam habitat Mileti*] Πιθανῶς *Mileti*: et est aduerbium loca-

MI. Sic eſt. AE. Miletum vſque obſecro? MI. ita. AE. animo male'ſt.
Quid ipſae? quid aiunt? MI. quid iſtas cenſes? nihil enim.
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro,
Neſcio quo, puerum natum; neque eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
AE. Eho, nonne haec iuſta tibi videntur poſtea?

MI.

locale. *Hem! vt virginem ſecum auehat!*] Hic acrius commoueri proditur adoleſcens, vt affectu fateatur, quod verbis negat. D.

21 *Sic eſt. Miletum vſque obſecro? ita. animo male eſt.* Ille oblitus ſui, ſic indignatur, vt in re propria. hic rurſus callidi (alii, callide) vultu vtitur, tanquam aliena narrantis. *Miletum vſque obſecro?*] Bene *Vſque.* Nam *Miletos* colonia eſt Athenienſium in Ponto. *Animo male eſt*] *Animo male fieri* dicitur, quum ictu alicuius moeroris perculſus animus, non ſuſtinet corpus: ſequiturque ruina membrorum. D.

22 *Quid ipſae? quid aiunt?*] Non ſtatim credit Aeſchinus pudicam matrem familias ſtatim conſentire in nuptias nouas viri ignoti. *Quid iſtas cenſes?*] *Poſſe dicere*, ſubaudiendum. *Nihil enim*] *Dicunt*, ſubaudiendum. et ſic intelligendum *Nihil*, non quod taceant; ſed quod nihil confirmationis habeat, id quod dicunt. D.

Meliores libri pro *Iſtas* habent *Illas*. B.

23 *Commenta mater eſt*] Nunc dicit quid dicat. Etiam *Commenta* dixit, id eſt, fallaciam confinxiſſe, veriſimile comminiſci. *Ex alio viro*] Iam de proximo tangit Aeſchinum. D.

25 *Priorem eſſe illum*] Mire tractat etiam partes Aeſchini. D.

26 *Nonne haec iuſta tibi videntur poſtea?*] Scilicet illa, quae amicus tuus dixerat prius, quam haec audires. *Iuſta tibi*] *Iuſta* quae poſtea audiſti, quam illa quae pro Lemnio dicebas prius. Aut ſi hoc non eſt: quaere quid ſit *Poſtea*. Videtur enim *Poſtea* ſic abundare, quomodo interdum *Hodie* de ſtomacho adiicitur loquentis. vt Virg. (Aen. II, 670.) dicit, *Nunquam omnes hodie moriemur inulti.* D.

MI. Non. AE. obſecro, non? an illam hinc abducet, pater?
MI. Quid illam ni abducat? AE. factum a vobis duriter,
Immiſericorditerque; atque etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
MI. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui cum illa conſueuit prius?
Qui

27 *Non*] Vultuoſe pronunciandum eſt *Non.* *An illam hinc abducet, pater?*] *Hinc,* tanquam ſingultus ploraturi eſt. Nam ſic eſt pronunciandum. *Pater*] Quaſi hoc ad ſupplicandum dicatur. D.

28 *Factum a vobis duriter*] Non *Dure* et *Crudeliter:* ſed quaſi dura mente, id eſt, inflexibili, et quod Graeci dicunt ἀτενές. D.

29 *Immiſericorditerque*] Nota octo (*ſeptem*) ſyllabarum aduerbium, atque inſuper compoſitum, et cum coniunctione prolatum. D.

30 *Si eſt, pater, dicendum magis aperte*] Id eſt, apertius: quia iam apertum fuerat, *duriter* et *immiſericorditer.* Et bene praefatus eſt, ne contumax aduerſus patrem videretur. *Illiberaliter*] Αὔξησις. Nam multa *duriter*, etiam ſi opus ſit, *immiſericorditer* quoque, et facienda ſunt, et patienda, ſi ita ratio et cauſa cogat: et (*vt* Z.) non ſit illiberale, id eſt, non malum atque inhoneſtum. *Illiberaliter*] Iniuſte, inclementer, non bene. quia *liberalis*, bonus dicitur. D.

31 *Quamobrem?*] Delectari magis cupiens Micio, Aeſchinum vult protrahere ad defenſionem ſui. D.

32 *Fore animi miſero*] Quid de ſe plus diceret, ſi factum ſateretur? *Qui cum illa conſueuit*] Legitur et *Illam:* et dicebant veteres, *Hanc rem conſueuit* et ἀνασχημόνως. vt Plautus (Amph. 1, 2, 28.), *Et clandeſtina vt celetur conſuetudo.* Et maiore affectu non amorem allegauit, ſed quod eſt commune cum bonis, et multo iuſtius, conſuetudinem. D.

Noſtri omnes *Cum illa*, et, *Prius.* Sed ſi *Illa* caſu ablatiuo accipis, verſus efficitur iuſto longior. Igitur lege vel, *Quicum illa,* in caſu recto; vel, quod verius exiſtimo, *Qui cum ea.* Deinde repone cum Bemb. et pleriſque Faerni libb. vett. *Prior*: vt in Eun. *Quia laeſit prior.* B.

Qui infelix haut ſcio an illam miſere nunc amat,
Quum hanc ſibi videbit praeſens praeſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.
Mi. Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? Ae. an ſedere oportuit
Domi

33 *Qui infelix*] Non *Qui*: ſed, *Qui infelix*: et non *Amat*, ſed *Miſere*, dixit. et ita affectu proditur, qui vt alienus vult loqui. D.

Pro *Amet* optimi Faerni, et omnes noſtri habent *Amat*; quod et verſui conuenit. B.

34 *Praeſens praeſenti eripi*] Adiuuant ſignificationem haec ex abundanti addita: vt (Aen. IV, 83.) *Illum abſens abſentem auditque videtque*. Et (Aen. X, 600.), *Fratrem ne deſere frater*. Sic Caecilius in Eratoſthene, *Haec caterua plena gladiatoria, quum ſuum ſibi alius ſauciat: ſocius ſocium*. Et totus hic locus eſt tranſlatus a Virgilio, in IV. Aeneid. (verſ. 408.) *Quis tibi nunc, Dido, cernenti talia ſenſus? Quoſue dabas gemitus, quum littora feruere late Proſpiceres arce ex ſumma, totumque videres Miſceri ante oculos tantis clamoribus aequor?* D.

Praeſens praeſenti eripi] Seru. libr. IV. ad verſ. 83. *abſens abſentem audit*. L.

Lectio *Praeſens praeſenti* eſt ineptiſſima. Quare repone *Praeſens praeſentem*, h. e. praeſens amator praeſentem amicam. Atque ita plane laudatur locus a Seruio ad Aen. IV, 83. B.

36 *Iſtuc*] Deeſt, *Dicis*. *Quis deſpondit?*] Latenter obiurgat Aeſchinum, rem ſine patre geſſiſſe. Et dicitur figura ἐπιτροχασμὸς. *Quis deſpondit?*] Quia non interfuit pater. *Quis dedit?*] Quia rapuit ante quam peteret. D.

37 *Quando nupſit*] Quia nuptiae non factae ſunt. Et *Nupſit* moleſte additum, quaſi aliena ſit, quae non legibus ducta ſit. *Auctor his rebus quis eſt?*] Datiuo caſu; non *Harum rerum*. Et Salluſtius (Iug. 7.), *Qui tunc Romanis imperator erat*. *Auctor his rebus quis eſt?*] Iterum obiurgat, quia non interfuit pater, et agit ſic dolens, velut ſibi minus amoris praebitum fuerit, Micio: vt ſe his, quantum amor patitur, videatur vlciſci, quodque ſibi negotium non confiteatur Aeſchinus. D.

38 *Cur duxit alienam?*] Vtrum filiam? quae poſſit aliena eſſe? nam omnes alienas filias ducunt. *An ſedere oportuit*] Sede-

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, exſpectantem? haec, mi pater,
Te dicere aequom fuit, et id defendere.
Mi. Ridiculum: aduorſumne illum cauſam dicerem,
Cui veneram aduocatus? ſed quid iſta, Aeſchine,
Noſtra?

Sedere proprie ignauae ceſſationis eſt. vt (Aen. xii, 15.), *Sedeant ſpectentque Latini.* Et, *Quid ſedes, Verres? quid ſpectas?* D.

39 *Tam grandem*] *Grandem*, ad aetatem veteres retulerunt, non ad corpus. Et in parte aetatis dicitur *grandis*, non in tota vita, niſi ſi addatur *natu*, vt, *Grandis natu parens adductus ad ſupplicium.* Et *Grandis infans*, et *grandis puer*, et *grandis ephebus*, et *grandis virgo* recte dicitur. Et vnde ſcit Aeſchinus, an *grandem* hic fingit ignotam? an quia dixit pater, Commenta mater eſt eſſe ex alio viro neſcio quo puerum natum? Ergo et illa *grandis:* et ſerus Mileſius, qui tunc virginem petit, quum iam alteri data ſit, vel rapta (*nupta* Mſſ.) ſit alteri. D.

Pro *Huc* cum Edd. vett. et Cod. Riuii et Donato repone *Hinc illinc.* Nam ſenſus eſt, Dum cognatus aliquis alicunde veniat; quo innuitur, nullum ei omnino fuiſſe cognatum, cui nubere poſſet. At ſi *Huc illinc* legas; confitetur Mileſium illum vere cognatum eſſe, et diu exſpectatum, dum virgo grandiuſcula ſit facta. B.

40 *Dum cognatus hinc illinc veniret*] Prouerbialiter *Hinc illinc.* D.

41 *Et id defendere*] Non potuit magis amatorie, et magis pueriliter loqui, quam vt non contentus quod ait, *Haec dicere te aequum fuit*: etiam adderet, *Et id defendere.* Patet autem qualis affectus eſt, quum etiam patri ob alienam cauſam blanditur, vt ipſe nunc ſimulat. D.

42 *Ridicule*] Vocatiuus eſt caſus, ab eo quod eſt *ridiculus.* D.

Lege *Aduerſuſne;* quia hoc verſu caeterae omnes dictiones in *m* exeunt. B.

43 *Quid iſta, Aeſchine, noſtra?*] Hic iam vltima deſperatio et Aeſchinum in confeſſionem protrahet, et in finem fallaciae ſenem deducet. Et bene quidem *Noſtra* dixit. memor eſt enim ſe reſpondiſſe Aeſchino interroganti, Tibi vero quid iſtic rei eſt? Nihil mihi quidem. Totum autem hoc ſenex ad id redegit, non tam vt torqueret Aeſchinum, quam vt maius faceret beneficium ſuum, exponendo id in quod pene periculum amor eius incideret. D.

Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Ae. pater, obsecro, ausculta. Mi. Aeschine, audiui omnia,
Et scio: nam te amo: quo magis, quae agis, curae sunt mihi.
Ae. Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet;
Et me tui pudet. Mi. credo hercle: nam ingenium noui tuum

44 *Quid est? quid lacrumas?*] Quasi repente animaduerterit flentem, et quasi causam omnem nesciat, sic inquirit. D.

45 *Aeschine*] Non exhibuisset personam patris, nisi pietate victus, pati filium nollet confessione torqueri. Virg. (Aen. 1, 385) *nec plura querentem Passa Venus, medio sic interfata dolore est.* Bene ergo intelligunt, qui sic accipiunt, perrecturum adhuc fuisse Micionem, nisi victus affectu, fallaciam proiecisset. D.

46 *Nam te amo*] Bene addit, *Nam te amo*, et caetera. Nam et inuidis, et inimicis moris est scire, quid agamus. D.

47 *Ita velim me promerentem ames*] Quam pie additum est *Promerentem:* tanquam illic sit votum Aeschini, quum possit pater etiam immeritum amare. Et animaduertendum est, *vt* semper sequi, vel statim, vel ex interuallo, maxime in huiusmodi confirmationibus. Sic Cicero (Diuinat. in Caecil. 13.) *Ita velim mihi deos propitios, vt, quum illius temporis mihi venit in mentem*, etc. *Velim* autem, pro *Volo* antique dicitur. D.

Ita velim me promerentem ames] Merito ames. Multi enim necessitate amant. ac propterea indigne; hoc est in se quod vult, vt pro merito se amet pater. E.

48 *Vt me hoc delictum admisisse in me*] *Me in me*, αὐξητικῶς adiectum est. D.

49 *Et me tui pudet*] Ambiguum quidam hoc dictum putant: sed apparet adolescentem propter suum peccatum dicere, non quod quicquam turpe fecerit patri (*pater* Mſ. et Edd. vett.). D.

Liberale: ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiaſti, quam te ius non fuerat tangere:
Iam id peccatum primum magnum, at humanum
tamen:

Fecere

50 *Ne indiligens nimium ſies*] Non ergo ingratus, ſed negligens Aeſchinus: nec negligens, ſed *indiligens*: nec in alterum, ſed in ſe deliquit. Mirae clementiae genus eſt, aut omnino ignoſcere, aut crimen in leuius commutare. Nam tota obiurgatio ita amica eſt, vt non multum a blandimento diſcrepet: magiſque proficiat apud audientem, vt vult Terentius, quam illa aſpera atque praefracta. D.

51 *In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?*] Communem locum inducit a loco, a perſona, a facto, a tempore. *In qua ciuitate?*] Aliter pronunciandum eſt, id eſt, preſſe ac leniter: ne faciat illud Tullianum (Catil. 1, 4.), *Pro di immortales! vbinam gentium ſumus? quam rempublicam habemus? in qua vrbe viuimus?* Et *Tandem* pro *Tamen* (male. Nam *tandem* eleganter additur interrogationibus, vt gr. *ποτε*, et vim addit; germ. in aller Welt. Z.). *In qua ciuitate?*] Hoc eſt, oblitus es Athenis te eſſe, vbi viuitur legibus? Vide omnes ſententias poni accuſatorias, et nihil (*nimii*) amoris. Iſti ſunt orationum colores difficillimi: ſed elaborauit Terentius Micionem facere leniter accuſantem, et inducere Demeam duriſſime blandientem. *In qua ciuitate?*] Quod obiurgat Micio, magni amoris eſt, et neceſſaria pro perſona aſſentatio. non enim conuenit patrem nimium diligentem filium, eius praeterire peccata. D.

In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?] Honeſta obiurgatio, vt et veniam det, et tamen corrigat. E.

52 *Virginem vitiaſti*] Vide et rem dici, et abeſſe tragicam inclamationem, et oſtendi delictum: et ad veniam feſtinari. Nam ſtatim dicet, *Iam id peccatum primum eſt magnum, at humanum tamen.* Et tota pronunciatio huiuſmodi verbis ſummiſſa debetur. D.

Melius collocat Bemb. *Non ius fuerat.* B.

53 Ne hic ſit verſus trimeter trochaicus hypercatalecticus, qualis apud Terent. alias nuſpiam inuenitur, gemina *Magnum*, quod iam Faernus vidit; atque *Id* euphoniae cauſa tranſpone ita, *Iám peccatum primum id magnum; mágnum, at humanúm tamen.* B.

Fecere alii ſaepe, item boni. at poſtquam id euenit, cedo,
Numquid circumſpexti? aut numquid tute proſpexti tibi
Quid fieret? qua fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere,
Qua reſciſcerem? haec dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti et te, et illam miſeram, et gnatum, quod quidem in te fuit.

Quid

54 *Fecere alii ſaepe, item boni*] Moris eſt exemplo lenire, quod purgare non poſſis. *Fecere alii ſaepe, item boni*] Conſolatio ab exemplo. Et *Boni*, non quum hoc facerent, ſed alias boni. *At poſtquam id euenit*] *Euenit*, inquit, non *Commiſſum eſt*. nihil innocentius dici potuit. D.

55 *Numquid circumſpexti?*] Συγκοπὴ ΗΑΑΗΤΑΝΑCΜΟC * (ἢ λόγος σύντομος Z.) pro *circumſpexiſti*. *Circumſpicimus* praeſentia, *Proſpicimus* futura. D.

56 *Qua fieret?*] Id eſt, qua ratione, quo modo fieret? et *Qua ratione*, id eſt, quibus adminiculis, vel per quas perſonas? *Si te ipſum mihi puduit dicere*] Optime hoc additum eſt: quaſi non debuerit Aeſchinum apud Micionem pudere. D.

Lege ex noſtris fere omnibus, *Si te mihi ipſum p. d.* B.

57 *Qua reſciſcerem?*] *Qua*, id eſt, per quos. et ad omnia ſubauditur, *Numquid circumſpexti? Qua reſciſcerem?*] Deeſt *Re*, vel *Ratione*. *Menſes abierunt decem*] Mire *abierunt*. Quaſi dicat, Te ceſſante, menſes ceſſere: et locus eſt incuſationis a tempore. Et *abire* dicitur, quod paulatim nos deſerit: hoc autem ex partu intelligit. D.

Menander apud Hermogenis Scholiaſtem: Ἐμβεβρόντησαι γελοῖον, ὃς κόρης ἐλευθέρας Εἰς ἔρωθ' ἥκων σιωπᾷς, καὶ μάτην ποιούμενος Περιορᾷς γάμους σεαυτῷ. W.

58 *Prodidiſti et te, et illam miſeram*] Vide feſtiuum ſenem, quantum ſe adoleſcenti accommodet: non enim illum, quem cauſa depoſcit, ſed amatorium ordinem fecit, prius dicendo *Prodidiſti te*, quam *illam*, tum etiam *gnatum*; vt ex animo amare videatur id quod natum eſt. *Prodidiſti*] Decepiſti, vel deſer-

Quid? credebas, dormienti haec tibi confecturos Deos?
Et illam ſine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
Nolim caeterarum rerum te ſocordem eodem modo.

Bono

deſeruiſti. vt Virg. (Aen. I, 251.) *vnius ob iram Prodimur.* *Quod quidem in te fuit*] Salluſtius (Iug. 14.), *Quod in familia noſtra fuit, praeſtitit, vt in omnibus bellis adeſſet vobis.* Et (Cicero Verr. IV, 11.), *Senator P. R. quod in vobis fuit, iacuit et pernoctauit in publico.* *Quod quidem in te fuit*] Pro, id quod in te erat: id eſt, quantum in officio tuo ſpei et auxilii partiumque tuarum fuit: vel, quantum ad te ſpectabat. Et hic eſt illud, quod obſequentiſſimus pater vult, omnia per ſe eſſe correcta. D.

Quod quidem in te fuit] Quantum in te fuit, perdidiſti, et illam, et gnatum, quod tacuiſti. quod tu (adde *nil* Z.) proſpexiſti. Factum enim eſt vel fortuna, vel euentu meo, quod rem curarem, et intercederem, te eam vxorem ducturum. At ille parum credens fidem poſcit. E.

59 *Dormienti haec tibi confecturos deos?*] Quam mitis, quam faceta obiurgatio! Videtur ſatis Micio ille eſſe, qui ante eſt deſcriptus? *Quid credebas? domienti haec, &c.*] Incerta diſtinctio: nam et per ſe *quid*, et *quid credebas*, legi poteſt: et velut hic ſubaccuſatur Aeſchinus, *Dormienti haec tibi confecturos deos?* ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. Et quae ſint quae a diis, ceſſantibus praeſtari non poſſint, ſequenti verſu docet, ne videatur de diis male ſenſiſſe. *Dormienti*] Multo melius, quam ſi diceret *Ceſſanti.* et non, *Facturos:* ſed quod plenum eſt, *Confecturos.* Et mire Deos ponit in eo negotio, quod ipſe praeſtat: tanquam hic et ſe et Deos excuſet, quod non fecerint Aeſchino, quae volebat, etiam dormienti. D.

Quid credebas? dormienti] Menander: Αὐτόματα γὰρ τὰ πράγματ' ἐπὶ τὸ συμφέρον ῥεῖ, κἂν καθεύδῃς. Cicero VII. Verrin. *Quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferunt.* L.

60 *Et illam ſine tua opera in cubiculum iri deductum domum?*] Ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἀδυνάτου. Ordo, *deductum iri domum.* D.

61 *Nolim caeterarum rerum te ſocordem*] Quam nihil imperioſe ac pro auctoritate patria fit! *Nolim*, inquit, *te ſocordem caeterarum rerum eſſe:* non dixit, *ne ſis ſocors.* D.

Bono animo es, duces vxorem hanc. Ae. hem!
Mi. bono animo es, inquam. Ae. pater,
Obſecro, non ludis tu nunc me? Mi. ego te? quamobrem? Ae. neſcio;
Quia tam miſere hoc eſſe cupio verum, eo vereor magis.
Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, vt vxorem arceſſas: abi.

Ae,

62 *Bono animo es*] Apparet flenti haec dicta omnia eſſe. Et hoc decuit verecundum adoleſcentem, et ex vi tantae orationis, et metu amittendae puellae. Et *es*, modo imperatiui modo eſt, temporis praeſentis. Nam *eſto*, futuri eſt. *Duces vxorem*] Datur in vltima obiurgatione, et breuiter et plena ſecuritas. *Hem!*] Singultientis fletu et gaudio dixit *Hem!* D.

Ne verſus ſit iuſto longior, tolle *Hanc*, quod non agnoſcit Donatus. Satis conſtabat, quam vxorem intelligeret. B.

63 *Obſecro non ludis tu nunc me*] Moeſtus amatoris animus ludentem ſerio loqui credidit: vera dicentem, quia optata ſunt, putat ludere nunc. Poteſt et ob hanc cauſam dicere, *Ludis tu me nunc*, quod nunquam eum antea luſerit. *Ego te! quamobrem*] Magna vis pronominum cur non ludat; quibus et acceſſit conſideratio rei. Nam primo *Ego*, deinde *Te*, deinde cauſae propoſitio. Et recte *Ludis*. Eſt enim amantis in falſum metum coniicere imminente laetitia, qualibet ſententia: inimici vero in falſum gaudium quemquam impellere, ſub alicuius moeroris aduentum. et ideo negat ſe Micio in hac parte luſurum Aeſchinum, qui in aliis luſerit. *Neſcio*] Religioſe dixit *Neſcio*: quaſi non ſit ratio, quare non credat patri, quamuis ſubiecerit cauſam. D.

Obſecro! non ludis] Diom. lib. I. L.

Pro *Non* rectius Bentl. cum Faerno edidit *Num*. Z.

64 *Quia tam miſere hoc cupio eſſe verum*] Pro nimis: quia nimia miſeria: vt, *Ne quid nimis*. hoc enim putant, qui virtutes mediocritates eſſe dixerunt. D.

Librorum quorundam *Niſi quia*, onerat verſum. Eiiciendum ergo eſt *Quia*. Vide nos ad And. IV, 1, 39. B.

65 *Abi domum, ac Deos comprecare*] Magnus inſtitor ſui beneficii eſt, qui a Diis petendum

dum

AE. Quid? iam vxorem? MI. iam. AE. iam? MI. iam quantum potes. AE. Di me, pater,
Omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc amo meos.
MI. Quid? quam illam? AE. aeque. MI. perbenigne. AE. quid? ille vbi est Milesius?
MI. Abiit: periit: nauem ascendit. sed cur cessas? AE. abi, pater:

dum esse dixit, quod ipse praestabit. an ideo quia ordinis fuerat, prius rem diuinam facere, et sic vxorem arcessere? Et bene repetitum est *Abi*: quasi haerenti morantique: vt, *Vos istaec intro auferte*: *abite*. D.

66 *Quid? iam vxorem?*] Accessit ad beneficium tempus. et ideo *Iam* quasi gestiens repetit adolescens. *Quantum potes*] Aut deest cito: aut *quantum potest esse*. D.

Iam vxorem?] Ms. R. et V. C. *Iam vxorem ducam?* L.

Cum Donato et Cod. vet. pro *Potes* leg. *potest*. Vid. Phorm. IV, 3, 69. B.

67 *Ni magis te, quam oculos nunc amo meos*] Mire *Nunc* addidit. Et eleganter inuentum est, quod in se amator multum diligat, id est, oculos: vt e contrario in Eunucho, *Adolescenti ipsi eriperem oculos*. id est, ipsos de quibus amat. D.

Quam oculos nunc amo] Ms. R. *nunc ego amo*. Catull. XIV, 1. *Ni te plus oculis meis amarem*. L.

Codd. plerique, *Nunc ego amo meos*.' Recte; vt in ea sede sit Dactylus, non Trochaeus. B.

68 *Quid? quam illam?*] Commendat se Micio, et familiariorem amatori facit, mentionem faciendo saepius de amica in vxorem ducenda. *Aeque*] Sic infert hoc, quasi dubitando inuenerit. *Perbenigne*] Multum putat, quia amator hoc dixit: ergo *benigne*, large abundeque. *Quid? ille vbi est Milesius?*] Non amat, si statim timere desinit. vnde Virg. (Aen. IV, 298.) *Omnia tuta timens; eadem impia fama furenti Detulit armari classem, cursumque parari*. D.

69 *Abiit: periit: nauem ascendit*] Facete, *Abiit:* ne diceret, mentitus sum. atque ita dixit, vt infantibus nutrices de terriculis dicere solent: quas quum ipsae confinxerint, abolitas volunt, postquam illos vident nimium pauere. Et mihi videtur ridens haec dixisse: vt intelligat Aeschinus, Micionem ioco fuisse mentitum. D.

Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos certo ſcio,
Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos magis.

MI. Ego eo intro; vt, quae opus ſunt, parentur: tu fac vt dixi, ſi ſapis.

AE. Quid hoc eſt negoti? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe?
Si frater aut ſodalis eſſet, qui magis morem gereret?
Hic non amandus? hicine non geſtandus in ſinu eſt? hem!
Itaque adeo magnam mihi iniecit ſua commoditate curam;

Ne

70 Lege, *Tu deos potius.* B.

71 *Tibi obtemperaturos magis*] Mira ſententia, Deos obſequi bonis, quaſi bonis hominibus multum debeant. et in excuſationem precandi Deos, vide quae facultas nata ſit patrem ſine aſſentatione laudandi. Non eſt autem iniurioſum, ad patrem referre deprecationem Deorum: ſed magis honorabile. Nam tale eſt apud Virgilium (Aen. II, 717.), *Tu, genitor, cape ſacra manu, patrioſque penates.* vt ipſe patrem portet, hic Deos. D.

72 *Ego eo intro, vt, quae opus ſunt, parentur: tu fac, vt dixi, ſi ſapis*] Hic verſus in quibuſdam non inuenitur. D.

73 *Quid hoc eſt negoti!*] Et mirantis haec, et laudantis oratio eſt. Et bene videtur huiuſmodi patrem Terent. probare. D.

74 *Qui magis morem gereret*] *Qui*, quo modo, qua re, qua ratione. D.

Si frater, aut ſodalis eſſet, qui magis morem gereret?] Hic ita lenis eſt pater, vt hoc nec frater, nec ſodalis ageret. Ita quemadmodum fratrem praetulit aut ſodalem, quum *frater* fiducialiter agit, *Sodalis* ſemper obtemperat. E.

75 *Hic non amandus?*] Omnia perfecit hic pater, vt et ametur, et laudetur, et foueatur. D.

76 *Magnam mihi iniecit ſua commoditate curam*] Mira ſententia; mala etiam de bonis nobis naſci. an bonus parens magnae curae eſt filio? D.

Verſus et ſententia flagitat, vt pro *Iniecit* refingas *Iniicit.* B.

Ne forte imprudens faciam, quod nolit: sciens cauebo.
Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptiis egomet siem.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSVS sum ambulando: vt, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Iuppiter!
Perreptaui vsque omne oppidum: ad portam, ad lacum;

Quo

77 *Sciens cauebo*] Facere quod nolit scilicet. D.

Ne forte imprudens quid faciam, quod nolit. Sciens cauebo] Dabo operam, ne quod nolit pater faciam insciens, inspiciam et prouidebo. E.

Metri causa repone, et distingue, *Ne imprúdens faciam forte quod nolit, sciens cauébo.* B.

78 *Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptiis egomet siem*] Bene hoc, vtpote obiurgatus. D.

Cum Bemb. lege *Morae*, et versus gratia *Sim* pro *Siem.* B.

1 *Defessus sum ambulando*] Hic exemplum inducitur saeui patris ex affectu vero, et ob hoc inuisi omnibus. non autem tantum (*tam*) amare vultu, quam ipsa re inducitur. Nam neque sibi, neque cuiquam alii, sed filio tantum consultum cupit. *De* autem *valde* significat. *Vt, Syre, te cum tua monstratione*] *Vt*, pro *vtinam.* et haec omnia anhelans dixit. *Te cum tua*] Adhuc non credit in errorem se missum fuisse. *Te cum tua monstratione*] ἰδιωτικῶς *Te cum tua monstratione.* D.

Defessus sum ambulando] Haec Scena accusationem tenet, quod adolescens vitiauerit virginem, et nunc meretricem rapuerit. Defenditur a patre. Huius exordium sumitur. E.

3 *Perreptaui vsque omne oppidum*] Tardus incessus, non perambulatio, sed *perreptatio* dicitur. *Ad portam, ad lacum. Quo non*] Mire propinquiora omisit, vtpote *porticum, macellum, Cratini aedes, templum Dianae:* et vltima posuit, vt quantum peragrauerit, demonstraret. *Ad lacum*] Facete Poe-

Quo non? neque illic fabrica vlla erat; neque fratrem homo
Vidiſſe ſe aiebat quiſquam. nunc vero domi
Certum obſidere eſt vſque, donec redierit.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MICIO. DEMEA.

IBO, illis dicam nullam eſſe in nobis moram.
DE. Sed eccum ipſum. te iam dudum quaero, Micio.
MI. Quidnam? DE. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni

Poeta memorem inducit ſenem, quorum minime opus fuit meminiſſe. D.

4 *Quo non*] Duobus dictis, *Quo non* addidit: quaſi et ad dicendum laſſus appareat. D.

Vt Lindenbr. ita olim edidit Faernus. Sed eo pacto *Fabrica*, quod emphaſin habet, occultatur in Theſi. Repone igitur, *Quo nón? nec fábrica illi úlla erat: nec fratrem homo.* Nam *Illi* pro *Illic* paſſim apud Terent. et Plautum occurrit. Deinde *Nec* pro *Neque* noſtri quam plurimi habent. B.

5 Verſus cauſa repone *Aibas.* Nam hoc ſemper apud noſtrum vt diſyllabon occurrit. B.

6 *Certum obſidere eſt, vſque donec redierit*] Proprie *obſidere* dixit. conuenit enim et irato, et repente aggreſſuro. et ab eo quod eſt *obſideo*, *obſidere* facit, producta media ſyllaba: ab eo quod eſt *obſido*, *obſidere* facit, eadem ſyllaba correpta. D.

1 *Ibo, illis dicam*] In hac Scena eſt exemplum intempeſtiuae obiurgationis, ac per hoc ridiculae. *Ibo, illis dicam*] Moris eſt ſecum loqui vel ſenes, vel maxime aliquid ex animo agentes. *Illis dicam*] Soſtratae et filiae. D.

2 Lege ex noſtris pleriſque *Te iam dudum quaero, o Micio.* B.

3 *Fero alia flagitia ad te ingentia boni illius adoleſcentis*] Magno ſonitu, ac ingenti oſtentatione futurae accuſationis exorſus eſt. magna ſunt enim omnia

Boni illius adoleſcentis. Mi. ecce autem. De. noua,
Capitalia. Mi. ohe, iam. De. ah, neſcis qui vir ſit. Mi. ſcio.
De. O ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias
Agere; hoc peccatum in virginem eſt ciuem. Mi. ſcio.
De. Oho, ſcis et patere? Mi. quidni patiar? De. dic mihi,

Non

omnia, et *Fero*, et *Alia flagitia*, et *Ingentia*, et quod εἰρωνικῶς, *Boni illius adoleſcentis*, dicit. D.

Fero ad te flagitia boni adoleſcentis capitalia] *Capitalia* crimina ſunt, quae expreſſe poenam merentur. Deinde ſpecies criminis ſic proponitur: *Hoc peccatum in virginem eſt ciuem*] Deinde quod *Puer natus* ſit. Primum in omnibus propoſitionis aſſenſus traditur. Exinde leue docetur eſſe, quod ille computat crimen. E.

4 *Boni illius adoleſcentis*] Εἰρωνεία, quae ſemper amarius ponitur, quam criminatio manifeſta. *Ecce autem!*] *Ecce* dicitur, quum repente triſte aliquid rebus interuenit laetis, aut certe quum aliud agitur, aliud emergit nouum. vt Virg. (Aen. II, 203.) *Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta, Horreſco referens, immenſis orbibus angues.* Et (Aen. II, 403.), *Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo Crinibus.* Et Cicero (Verr. v, 34.), *Ecce autem repente ebrio Cleomene, eſurientibus caeteris*, etc. *Noua*] Recentia: an mira et magna? vt (Ecl. III, 86.), *Pollio et ipſe facit noua carmina.* D.

5 *Neſcis qui vir ſit*] Εἰρωνεία. Nam *vir*, ad laudem ſumi ſolet. vt alibi, *Virum te iudico.* *Scio*] Satis ridicule; nec, quod ille cupit, abnegat Micio: vt conſentiendo, iracundiam Demeae acriorem fieri * poſſibilem ſibi (*fieri ſinat, et poſtea bilem eius ſibi* Z.) mitigare queat. Nam *Scio* ad negotii totius geſtionem retulit: non ad illud quod ait, *Neſcis qui vir ſit.* D.

Pro *O noſtri omnes*, *Ah.* Forte vtrumque eſt retinendum; vt Demea prae animi dolore vix loqui poſſit ſine interiectione dolentis. B.

8 *Eho! ſcis, et patere?*] Iam et illi iraſcitur, non (adde *ſolum*) Aeſchino. D.

Noſtri *Eho*; ſed melius Bembinus *Oho*. B.

Non clamas? non insanis? Mi. non. De. malim quidem.
Puer natus est. Mi. Di bene vortant. De. virgo nihil habet.
Mi. Audiui. De. et ducenda indotata'st? Mi. scilicet.

De.

9 *Non. malim quidem*] Alii volunt Micionem dicere, *Malim quidem*: alii Demeam. D.

Bentleius cum Faerno et Mureto rectius verba *Malim quidem* Micioni quoque tribuit. Nam mitiori Micionis ingenio magis conuenire sunt existimanda. Z.

10 *Puer natus est. Di bene vortant!*] Hic bono exemplo inducitur Micio irascentem iuste Demeam leniter ferre: quia exanimato ob moerorem non conuenit inclementer ire obuiam, quum possit in tempore obiurgari, postquam destomachatus fuerit. Et vide quam facete: quum ille, *Puer natus est*, ad argumentum mali attulerit: hic ita respondit, quemadmodum solent illi, quibus puellam nasci metuentibus, nunciatur puerum natum esse. Nam in omnibus quae cupite venerint (*cupita euenerint*), *Dii bene vertant*, dici solet: quia saepe homines ea optauerunt, quae aliis (*illis*) aliter atque exspectauerunt, contigissent. Quam potestatem rerum vertentium semet in vtramque partem, Vertumno Deo superesse (*subesse* Z.), veteres existimauerunt. *Virgo nihil habet*] Vult rem sine remedio videri: quia scit posse nuptiis finiri solicitudinem. Et vide amaritudinem Demeae contra omnes, vt nec virgini ipsi parcat. D.

11 *Audiui*] Ἀφελῶς et cum ἐξουθενισμῷ respondendum, quasi leue sit, quod admissum sit. *Et ducenda indotata est*] Ducenda scilicet, nisi damnandus sit Aeschinus. et hoc verbum necessitatis vim habet: vt (Aen. XI, 230.), *Pacem Troiano ab rege petendum.* D.

Ducenda indotata'st] Lege Attica, si quis puellam deuirginasset, eius ἢ γάμον ἄπροικον, ἢ θάνατον eligere cogebatur. Syrian. Sopat. in Hermogen. Plaut. Aulul. IV, 10, 62. *Si quid ego erga te imprudens peccaui, aut gnatam tuam, Vt mihi ignoscas, eamque vxorem mihi des, vt leges iubent.* L.

Post *Indotatast* tolle notam interrogationis, vt infra 33. B.

DE. Quid nunc futurum'st? MI. id enim quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. DE. o Iuppiter!
Istocine pacto oportet? MI. quid faciam amplius?
DE. Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet,
Simulare certe est hominis. MI. quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiae:
Demsi metum omnem. haec magis sunt hominis. DE. caeterum,
Placet tibi factum, Micio? MI. non, si queam

12 *Quid nunc futurum est?*] More irascentium, quum ipse resciuerit quid futurum sit, Micionem interrogat. Et huiusmodi interrogatio, secundum figuram suam non habet responsionem: sed Micio sic respondit, quasi simpliciter inquirenti. D.

13 *Illinc huc transferetur virgo*] *Virginem* quae etiam cum viro fuit, vocat. Virgil. (Ecl. VI, 47.) *Ah, virgo infelix!* D.

14 *O Iuppiter! istocine pacto oportet?*] *O Iuppiter!* tragice adiecit a Micione versus (*auersus* Z.). *Istocine pacto*, ad ipsum Micionem respiciens dixit. D.

15 *Si non re ipsa tibi istuc dolet*] Nunc *Rem* pro *veritate* posuit. D.

Si non ipsa re tibi istuc doles: simulare certe est hominis] Si non re vera tibi dolet, debes saltem vel fingere. E.

Verbum *Rogitas post Facias*, quod vulgo in Codd. extat, recte in Bemb. abest: nam versui repugnat. B.

16 *Simulare certe est hominis*] Non hoc dixit, quia hominis est mentiri: sed quia saepe iracundiae simulatio, custodia disciplinae est. D.

17 *Iam virginem despondi: res composita est: fiunt nuptiae*] Ne diceret, *despondi, composui, facio*. Et *despondet puellam* qui petit: *spondet* a quo petitur. Recte ergo socer futurus, *Despondi*, dixit. D.

18 *Haec magis sunt hominis*] Bene repetit *Hominis*: ille enim dixerat, *Simulare certe est hominis*. D.

19 *Caeterum, placet tibi factum, Micio?*] Nihil aliud volebat Demea, nisi vt saeuiret Micio. quod impetrare non potuit, etiam ab eadem sentiente de prauitate et peccato Aeschini. D. Cae-

Mutare: nunc quum non queo, animo aequo fero.
Ita vita'ſt hominum, quaſi quum ludas teſſeris:
Si illud, quod maxume opus eſt iactu, non cadit;
Illud quod cecidit forte, id arte vt corrigas.

DE.

Caeterum, placet tibi factum, Micio?] Videris ſcire, curam (Debebas ſcilicet curare remZ.) male geſtam, et feciſti vt vitiatam vxorem duceret. Interea tibi hoc factum complacet? Huic reſpondetur, Non mihi quidem placuit, ſi mutari poſſit, nunc tamen, quia non valeo mutare, neceſſario placet. Quippe cum vita hominum ſic ſe habeat, quemadmodum eſt iactus teſſerarum. Si enim illud quod opus eſt, non cadit, hoc iam conſilii et artis eſt, corrigere quod miſerit caſus. E.

21 *Quaſi quum ludas teſſeris*] Rectum erat ſi diceret, Ita vita eſt hominum quemadmodum teſſeris ludere, aut, quemadmodum ludus eſt teſſerarum. Nota ergo genus locutionis. D.

Ita vita eſt hominum] Alexis apud Stobaeum: Τοιοῦτο τὸ ζῆν ἐστὶν ὥσπερ οἱ κύβοι, Οὐ ταύτ' ἀεὶ πίπτουσιν· οὐδὲ τῷ βίῳ Ταυτὸν διαμένει σχῆμα· μεταβολὰς δ' ἔχει. Quem locum imitatus eſt Tzetzes Chiliad. x. cap. 341. —— ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς κύβοις Ἄλλοτε ἄλλα βάλλονται· οὕτω καὶ ἐν τῷ βίῳ Ἄλλοτε ἄλλα γίνονται μεταβολαῖς ποικίλαις. Ambroſ. de Tobia cap. II. *verſatur enim eorum vita vt teſſera.* Vid. Plato de Repub. lib. x. et Sophocles apud Stob. cap. 254. 256. Arrian. in Epictet. lib. 2. cap. 5. Plutarch. περὶ εὐθυμίας, et de Conſol. ad Apollon. L.

Pro *Quaſi quum* repone *Quaſi ſi.* Ipſe Donatus videtur *Quum* ſuperuacuum exiſtimaſſe. Certe *Quaſi ſi* ſaepe apud Plautum, et apud Terent. infra v, 8, 18. B.

22 *Si illud, quod maxime opus eſt iactu, non cadit*] Vtrum, quod opus eſt, iactu non cadit? incerta diſtinctio. D.

Si illud, quod eſt maxime opus iactu, non cadit] Hunc locum Caeſar imitatus videtur de bello ciuili l. 3. *Si non omnia caderent ſecunda, fortunam eſſe induſtria ſubleuandam.* Et Guntherus Ligurin. lib. 1, 237. *Nunc igitur, veluti cum luditur alea, prudens, Si qua male acciderint, ea luſor corrigit arte: Sic nos, humanae luſit quos alea ſortis, Conſilio fati caſum properemus iniqui Corrigere, et tanto ſolatia ferre dolori.* L.

23 *Illud quod cecidit forte, id arte vt corrigas*] Ars adhibenda pro fortuna. non enim ſi male iactus ceciderit, deſerendus eſt ludus: et *Forte* nunc pro *Fortuna* intelligendum. D.

DE. Corrector! nempe tua arte viginti minae
Pro psaltria periere; quae quantum potest,
Aliquo abiicienda est; si non pretio, gratiis.
MI. Neque est, neque illam sane studeo vendere.
DE. Quid igitur facies? MI. domi erit. DE. pro diuum fidem!
Meretrix et materfamilias vna in domo?
MI. Cur non? DE. sanumne te credis esse? MI. equidem arbitror.
DE. Ita me Di ament, vt video ego tuam ineptiam;
Facturum credo, vt habeas quicum cantites.

MI.

24 *Corrector!*] Quia dixit, *Arte vt corrigas.* sed moris est iratis ab vltimo verbo contradicentis incipere. D.

26 Nostri *Vel gratis*: alii *At gratis.* Sed particulam *At*, aut, *Vel* recte Bemb. non habet. Deinde versus requirit *Gratiis* trisyllabon, vt semper est apud Ter. et Plaut. B.

27 *Neque est, neque illam sane studeo vendere*] In scopulo versatur Micio, in quo eligit ineptus potius videri, quam prodat Ctesiphonem patri. D.

28 Nostri optimi recte *Facias?* non *velis facere*, sed *possis facere*? et insuper leg. *Quid illa igitur facias?* Nam responsum *Domi erit* postulat *Illa*. B.

29 *Meretrix et mater familias vna in domo?*] Nescit enim, quod non Aeschino sit rapta meretrix, arbitratur (*arbitratus* Z.) ambas in domo futuras. E.

30 *Cur non?*] Posset dicere, *non est Aeschini amica:* sed celanda est culpa Ctesiphonis. D.

Versus hunc poscit ordinem, *Sanumne crédis te esse?* B.

31 *Ita me Di ament, vt video ego tuam ineptiam*] Ordo est, Ita me Di ament (adde, *vt*), te facturum credo, vt habeas, quicum cantites. Ipse se fallit, non inquirendo vlteriorem (*interiorem* Ms. H. et B.) causam retentae in domo meretricis. Mire autem *Cantites:* quasi turpius sit cantare senem cum psaltria, quam coire. D.

Meliores nostri ita collocant, *Vt video túam ego ineptiam.* B.

32 *Quicum cantites*] Amatoria videlicet cantica et meretricia, qualia erant quae Graece λοκρικὰ proprie dicebant

MI. Cur non? DE. et noua nupta eadem haec discet? MI. scilicet.

DE. Tu inter eas restim ductans saltabis. MI. probe:

bantur, id est, πορνιδίων σκόλια, apud Aristoph. in Ranis; vel πορνικὰ ᾄσματα, Cyrill. περὶ ἐξόδου ψυχῆς. velut illius odae pars est, quam in eam rem Athenaeus laudat Dipnos. lib. xv. Nec alia fuit bubsequae Virgiliani, quantumuis ἀγροικὴ cantilena, in Eclog. 1, 5. *Formosam resonare doces Amaryllida syluas.* et de qua Horatius Satyr. 1. Eclog. 5, 15. — *absentem vt cantat amicam, Multa prolutus vappa nauta, atque viator.* Quae etiam θυμελικὰ ᾄσματα a Cyrillo dicuntur: nam εἰς θυμέλην siue Scenam prodire soliti fuerunt, qui spectatores eiusmodi cantilenis assa voce oblectarent. Macer. I C. l. 24. ff. ad L. Iul. de adult. Atenim amatoriis cantilenis cum alias, tum maxime vino incalescente, vt etiam nunc saepe fieri amat, conuiuia perstrepebant. Basilius περὶ μεθυόντων: γέλωτες παρ' ἀμφοτέρων, ᾄσματα αἰσχρὰ, σχήματα πορνικὰ, ἐρεθίζοντα πρὸς ἀσέλγειαν. Iuuenal. Sat. xi, 171. *ille fruatur Vocibus obscoenis, omnique libidinis arte:* et quae sequuntur. vbi vid. Scholiast. L.

33 *Et noua nupta eadem haec discet*] Alius subaudiet *Dicere* (*Psallere subaudi, et restim ducere*). Sed o magna in verbis elegantia! vide enim quam vim significet *Discet.* et ideo non *Vxor*, sed *Noua nupta*, quam ad omnia docilem esse, ipsum indicat nomen. D.

Non hoc per interrogationem effertur, sed affirmatiue per irrisionem; vt supra II. B.

34 *Tu inter eas restim ductans saltabis*] Lusus est natus ab eo fune, quo introductus equus Durius (*equus ligneus* MSS. et Edd. vett.) in Troiam est, cum nexis (*connexis* Ed. Du B.) manibus fune, chorum ducunt saltantes. Hoc a quibusdam dicitur. sed ego puto, manu consertos choros puellorum puellarumque cantantes, *restim ducere* existimari: et id maxime conuenire ad exagitandum importunitatem senis, veluti pueros imitantis. Simul etiam quia iste connexus manuum lasciuus ac petulans adimit discretionem conditionis, dignitatis, aetatis, inter meretricem, nouam nuptam, et senem. Et hoc, quemadmodum dictum est: et quanto stomacho iam ab Aeschino recessum est, et transitum ad Micionis luxuriam describendam. D.

De. Probe? Mi. et tu nobiſcum vna, ſi opus ſit. De. hei mihi!
Non te haec pudent? Mi. iam vero omitte, Demea,
Tuam iſtanc iracundiam: atque ita vti decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conueniam: poſt huc redeo. De. o Iuppiter,

Reſtim ductans ſaltabis] Genus ſaliendi hoc tractum a Troianis, qui cum funem tenerent, et equum introducerent, ſic ſaltabant. E.

Reſtim ductans] Fuere veteribus in vſu duo potiſſimum genera chorearum, bellicrepa ſiue πυῤῥίχη, et illa γελαστική, qua in theatris et comeſſationibus vtebantur. Sed theatrales variae erant: ἐμμέλεια enim τραγική, κόρδαξ κομική, σίκιννις σατυρική: inuentoreſque earum Satyri. Lucianus περὶ ὀρχήσεως: Οἱ Διονύσου θεράποντες, οἱ Σάτυροι, ταύτας ἐφευρόντες, ἀφ' αὐτῶν ἑκάστην ὠνόμασαν. Ideoque Arrianus in Indicis κόρδακαι σατυρικὴν vocat, γενικῶς, a repertore eius, non qui ſic a reliquis diſcriminaret: καὶ ὄρχησιν ἐκδιδάξαι (Dionyſius) τὴν σατυρικὴν, τὸν κόρδακα τὸν παρ' Ἕλλησι καλούμενον. Itaque *reſtim ducere* Terentio eſt, quod κόρδακα ἕλκειν Ariſtoph. vtrumque comicum. Cuiuſmodi ſane ſaltationes frequentes introducuntur Fabulis: Ariſtoph. in Veſp. Plaut. in Pſeud. v, 1. Stich. v, 2. et alibi. Vidend. Athen. Dipnoſ. lib. 1. Vlpian. in Demoſt. Olynh. 2. Pollux, Scholiaſt. Ariſtoph. in Nubib. et Etymol. Magn. L.

35 Etſi illud DE. *Probe* in Bemb. et duobus noſtris reperitur: tamen eſt inepta, eneruis et putida repetitio, nec reliquis conueniens, quae cum irriſione omnia dicuntur. Corrige igitur verſum ſic, *Et tute nobiſcum* etc. B.

36 *Iam vero omitte, Demea*] Mire vrbanitatem expreſſit vltro (*non vltro* Z.) obiurgantis, qui obiurgatus eſt. D.

Verſus probat lectionem Codd. bonorum duorum, *O Demea*. B.

37 *Tuam iſtanc iracundiam*] *Tuam iſtanc* dicendo, et ridiculam, et ſuperuacuam ſignificat. Et bene *Iracundiam*: nam *Ira*, de cauſa eſt: *Iracundia* de vitio multum iraſcentis. D.

38 *Atque, vti decet, hilarum ac lubentem*] Bene addidit *Lubentem*: multi enim *hilares* ſe ſimulantes, non *lubentes* ſunt. *Hilarum*] Vetuſte, non *Hilarem*. D.

40 Hancine vitam! hoſcine mores! hanc dementiam!
Vxor ſine dote veniet: intus pſaltria eſt:
Domus ſumtuoſa: adoleſcens luxu perditus:
Senex delirans. ipſa, ſi cupiat, Salus
44 Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

SYRVS. DEMEA.

AEDEPOL, Syriſce, te curaſti molliter,

Lau-

40 *Hancine vitam? hoſcine mores? hanc dementiam?*] ἐλλειπτικῶς omnia, vtpote ſtomachoſe ſecum loquens. deeſt enim *Eſſe*, aut quid tale. D.

41 *Vxor ſine dote veniet*] Demea volens enumerare facta, concludit, quod vxor veniat domum *ſine dote*, quod intus ſit *meretrix*, quod *ſumtuoſa* ſit *domus*, quod *adoleſcens luxu* ſit *perditus*, quod *deliret ſenex*, vt ſi velit ipſa ſeruare Salus, nunquam poſſit familiam. E.

42 *Domus ſumtuoſa*] *Domus*, id eſt, homines. D.

43 *Ipſa, ſi cupiat, Salus, ſeruare prorſus non poteſt hanc familiam*] σωματοποιΐα. Plautus (Aſin. II, 2, 2.), *Lubentiorem te faciam, quam ipſa lubentia eſt.* Etenim ὑπερβολή eſt, *Ipſa Salus ſi cupiat ſeruare, prorſus non poteſt hanc familiam.* Hinc licet aeſtimare quantum et caloris (*coloris* Mſſ. H. et B.) et grauitatis apud Terentium ſit, ad imitationem Caecilianam. Vide quantum creuerit a ſuperioribus, vt ſic finiat. D.

Si cupiat Salus] Inſcriptio vetus in Hiſpania:

NEC. HERCVLES. QVEM. GADES. COLVNT.
NEC. BELLONA. QVAM. CAMERTES. ADORANT.
NEC. DI. OMNES. ROMANI. ERIPERE. ME. A MORTE POTVERE.

Plautus Capt. III, 3, 14. *Neque iam ſeruare Salus, ſi volt, me poteſt, nec copia eſt.* Cicero pro M. Fonteio, 6. *Salus ipſa virorum fortium innocentiam tueri non poteſt.* L.

1 *Aedepol, Syriſce*] Hic exemplum inducitur licentiae ſeruorum ſub miti domino. *Aedepol, Syriſce, te curaſti molliter*] Quia detexit Cteſiphonem (*Quia detegendus eſt Cteſipho* Z.) iam oportet vt ebrius inducatur Syrus: per cuius fallacias tegatur (*non tegatur* Z.) adeo.

Et

Lauteque munus adminiſtraſti tuum.
Abi: ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. De. illud ſis vide
Fxemplum diſciplinae. Sy. ecce autem hic adeſt
Senex noſter. quid fit? quid tu es triſtis? De. oh ſcelus!
Sy. Ohe, iam tu verba fundis hic, ſapientia?

De.

Et *Syriſcum* ſe dicit, non *Syrum*, τῷ ὑποκορίσματι. *Molliter*] Delicate. D.

Aedepol, Syriſce] Egreditur ſeruus vinolentus, quod nomen ita pronunciauit vt ebrius, demonſtrare curo (*demonſtrans, ſe bene eſſe curatum.* Z.). E.

Aedepol, Syriſce] Priſc. libr. XIII. et XVIII. L.

2 *Lauteque munus adminiſtraſti tuum*] Vt quicquid eſſet belliſſimum, carperes: cyathoſque ſorbillares. Aut *munus* ſeruile, eſſe et bibere. D.

3 *Abi*] Verbum vel ſibi vel alteri cum laudatione blandientis. Nam ſic dicunt, qui iam compotes ſunt votorum omnium, perfectique in rebus vniuerſis. D.

Omnium rerum ſatur] Plenus omnium rerum. E.

4 *Prodeambulare*] Nota duas praepoſitiones vni dictioni adiunctas, Vt (Georg. III, 256.), *Pede proſubigit terram.* et ἀμφιπερικρήνην (Iliad. β', 305.). Et optime ad delicias exprimendas hoc verbum conuenit. Nam procedere ſegnem *Deambulare* (*Prodeambulare*) ſignificat. Nam *deambulare* etiam intus potuit. D.

Lege et ſubdiſtingue, *Illuc ſis vide; Exemplum diſciplinae.* B.

5 *Exemplum diſciplinae!*] Quia vnus ex multis reliquis. An quia ſenior, et nuper etiam paedagogus, vt ipſe ait, *Quem ego puerum tantillum in manibus geſtaui meis.* D.

6 *Quid fit? quid tu es triſtis?*] Mire ſecuritatem ebrii hic expreſſit. numquid enim pertimeſcit interuentum ſenis, vt ſolebat, Syrus? aut quicquam praecauet? Subblanditur tantum, et ita rerum oblitus eſt, vt quum eum ſaeuum ſciat, cauſam triſtitiae eius inquirat. D.

7 *Tu verba fundis hic ſapientia*] Vtrum *ſapientia verba*? an *tu ſapientia*? quia dixit ſupra, *Tu quantus quantus es, nihil niſi ſapientia es. Fundis*] Vtrum, ſine vlla ceſſatione profers? An *Perdis*? ſecundum illud, *Nam quid tu hic agas, vbi ſi quid boni praecipias, nemo obtemperat?* D.

Di-

DE. Tun' si meus esses? SY. dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses. DE. exemplum omnibus
Curarem vt esses. SY. quamobrem? quid feci? DE. rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potastis, scelus,
Quasi re bene gesta. SY. sane nollem huc exitum.

ACTVS

Distingue post *Iam*: vt sensus sit, Ohe iam desine. Vnus e nostris non male habet *Fundes*. B.

8 *Dis quidem esses, Demea*] Ab eo quod est *Dis*, *ditis*, *dites* facit: ab eo quod est *Diues*, *diuitis*, *diuites*. D.

Dis quidem esses, *Demea*] Vt sit declinatio, hic *Dis*, huius Ditis. E.

Plures et meliores libri, *Tu si meus esses*. Recte. Nam continuatur oratio, *exemplo omnibus curarem vt esses*. B.

10 *Quamobrem? quid feci?*] Nihil nunc in Syro nisi simplex et purum ob ebrietatem. Et vide, *Quamobrem? quid feci?* dicere, non esse sobrii Syri. D.

11 *In ipsa turba*] Non minus ridicula importunitas Demeae est, quam ebrietas Syri: qui aduersum temulentum tantae grauitatis oratione personat, vt ex dicentis vultu et verbis, et ex audientis habitu et stupore magnam voluptatem percipiant spectatores. vides enim quanto pondere verborum cum ebrio litiget. D.

12 *Potastis, scelus*] Non quod plus videt senex, quam obiicitur oculis: sed oratorie *potastis*, dixit, quum vnum ebrium cernat: propter illud quod ait, *Exemplum disciplinae*. quasi in omnibus sit, quod in vno nunc aspicitur. Virgilius (Aen. II, 65.), *Et crimine ab vno disce omnes*. D.

Faerni et nostri omnes Codd. habent recte *Potasti*. B.

13 *Sane nollem huc exitum*] Et hoc dictum argumento est, Syrum oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeae per fallaciam: sed tantummodo poenitere quod exierit. D.

Nollem huc exitum] Ms. R. *Nollem hunc exitum*. L.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO. SYRVS. DEMEA.

HEVS! Syre, rogat te Ctesipho vt redeas. Sy. abi.
De. Quid Ctesiphonem hic narrat? Sy. nihil. De. eho carnufex,
Est Ctesipho intus? S. non est. D. cur hic nominat?
Sy. Est alius quidam, parasitaster paruolus:
Nostine? De. iam scibo. Sy. quid agis? quo abis? De. mitte me.
S. Noli, inquam. D. non manum abstines, mastigia?
An

1 *Heus! Syre*] Quam clare dicat, ostenditur ex eo quod praemisit *Heus*, antequam loqueretur. *Ctesipho*] Mire additum nomen est: quum aut sine hoc, aut per pronomen intelligi possit Ctesipho. *Vt redeas*] *Redeas* dicendo, ostendit et illum inter pocula, a quo egressus est ebrius. D.

Heus! Syre, rogat te Ctesipho, vt redeas] Puer missus a Ctesiphone adolescente, ignorans patrem praesentem, reuocat Syrum, et dicit, se missum a Ctesiphone. vt cognoscat (*Hinc fit vt cogn.* vel leg. *Vbi cognoscit* Z.) pater intus esse filium, vehementer irascitur, intro ire cupiens tenetur a seruo suo, sed, impetu facto, ingressus filium intus esse cognouit. E.

4 *Est alius quidam, parasitaster paruolus*] Non alius parasitater, sed alius Ctesipho, qui est parasitaster. Et bene *non alter*, sed *alius*: quasi non duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic pronunciandum est, vt simul et quaerat, et dicat *Nostin*? Quasi sycophanta, nunc addidit, *nostin'*; nam veteratoris est, etiam mentientem confidere. D.

Parasitaster paruolus] Ms. R. et vett. codd. *parasitaster paululus*. L.

Recte in Bemb. et plerisque nostris est *Paululus*. Nam *Paruolus* de aetate etiam dicitur, *Paululus* nunquam nisi de statura: vt hic fit. B.

5 *Quid agis? quo abis?*] Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum. Nam quod retinet senem, confessionis genus est. D.

6 *Non manum abstines, mastigia?*] Etiam iniecisse manum, vt

An tibi iam mauis cerebrum diſpergam hic? SY. abiit.
Aedepol comiſſatorem haut ſane commodum,
Praeſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi dum hae ſileſcunt turbae, interea in angulum
Aliquo abeam, atque edormiſcam hoc villi. ſic agam.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MICIO. DEMEA.

PARATA a nobis ſunt, vt dixi, Soſtrata,

Vbi

vt teneret Demeam, ex ipſius verbis cernitur. D.

7 *An tibi iam mauis cerebrum diſpergam hic?*] Vt apparet, baculo minatur. *Abiit*] Quia prohibere non potuit, demiſſo et deſperanti vultu, quid factum ſit, dicit, et abiiſſe pronunciat. D.

Recte Bemb. *Abit.* B.

8 *Aedepol comiſſatorem haut ſane commodum*] τῷ χλευασμῷ (alii, τῷ εὐφημισμῷ) tantum inopinatus ſuperuenit (*ſuperueniet* Z.), vt omnia ſic offendat, quemadmodum qui comiſſatum ingreditur: quia comiſſatoris eſt ſuperuenire ad ſcortum, et vociferari aliquid in iocularem ſtrepitum. quare totum ſalſe, totum ad Demeam contulit. D.

Aedepol commiſſatorem haut ſane commodum, praeſertim Cteſiphoni] *Commiſſatores* dicuntur, qui poſt coenam veniunt, ad laetitiam, et ad voluptatem. Ergo nunc nouum commiſſatorem Cteſiphoni miſimus patrem, cuius rationem habeat. E.

Similis ſententia illa Menandri: ὁ σκληρὸς ἀνὴρ ἐστιν ἐν νέοις γέρων. W.

9 *Praeſertim Cteſiphoni*] Bona exceptio, vt appareat omnibus incommodum, et in his Aeſchino, ſed praecipue Cteſiphoni. D.

10 *Niſi dum hae ſileſcunt turbae*] Non quae iam ſunt, ſed quae erunt. D.

11 *Hoc villi*] Ὑποκόρισμα eſt *vini*: vt *vnus vllus*, *aſinus aſellus*, *vannus vallus*, *vinum villum*. D.

Atque edormiſcam hoc villi] Alicubi iaceam, et hoc vinum digeram dormiendo. Diminutiue enim vinum *villum* dixit. E.

Edormiſcam hoc villi] Mſ. R. et V. C. *hoc vini*. L.

1 *Parata a nobis ſunt, ita vt dixi, Soſtrata, vbi vis*] In

hac

Vbi vis. quisnam a me pepulit tam grauiter fores?
DE. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar?

O coe-

hac Scena collatio est personarum mitis parentis ac saeui. *Parata a nobis sunt*] De verbis abeuntis vult ostendere Poeta, quam orationem cum Sostrata habuerit ingressus Micio. Et vides (*vide* Mss.) quas ἐλλείψεις interposuerit. Primo, *Parata a nobis sunt:* quae, non dixit: sed, *Ita vt dixi* dicendo, significat se dixisse omnia. Deinde *vbi vis*, Fiant nuptiae, vel quid tale, aut omisit: aut dicturus hoc ipsum, audit vehementius fores esse pulsatas: et, quod agebat, abiecit. D.

Parata a nobis sunt, vt dixi, Sostrata] Haec Scena controuersiam tenet, (excidit *an* Z.) pacta et conuenta rata sint. Qui adoptandum filium dedit, pactus est, vt ipsum curaret, quem in adoptionem dederat, suum tantummodo curans. Inuentus alter filius apud eum, qui adoptauerat, cum meretrice redemta. Quaeritur, An, qui adoptauerat reus sit? Hic per praesentem statum responsio efficitur, quia ille dixerat, *Cur recipis meum*? Respondetur, *Communia esse amicorum omnia;* alienum illum non esse, sed communem. Huius igitur accusationis exordium damnationis sumtum, posteaquam comperit Demea, adolescentem in domo fratris esse. E.

Daceria probat rationem Cod. Regii, quo hic demum initium Actus quinti statuitur. Nam vulgaris diuisio videtur absurda propterea, quod ibi finis Actus quarti constituitur, vbi Demea in Scena remanet. Deinde pro *Vt* Bentl. edidit *Ita vt*. Z.

2 *Quisnam a me pepulit*] *A me*, modo id est *Meas*. *Tam grauiter*] Quia irati omnia concite faciunt, quum pulsandae fores essent exituro foras Demeae, sic eas pulsauit, vt et his ipsis irasci videretur. D.

3 *Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar? o coelum! o terra! o maria Neptuni!*] Multum laborauit Terentius, vt ἀναλογίαν seruaret in dolore Demeae: quo maior debet in Ctesiphone reprehensio esse, quam in delictis Aeschini. Et nota, quod vbi non inuenit quod dignum loqueretur, ab interiectione coepit, *Hei mihi!* Et adhuc quum pro rei magnitudine oratio parua esset, *Quid faciam?* inquit. In alieno indignatus est: in suo *Quid faciam?* inquit. In alieno litigauit: hic ait, *Quid agam?* In alieno clamauit et questus est: hic in suo relinqui-

O coelum, o terra, o maria Neptuni! Mi. hem tibi,

Re-

quitur. Et praeter διαπόρησιν, in Aeschini peccato Micionem accusauit: in Ctesiphonis, elementa cum Diis omnibus ac toto mundo. Mira αὔξησις, et quam imitatur Virgilius (Ge. IV, 504.) in Orpheo, post amissam rursus Eurydicen, *Quid faceret?* inquit. omnia enim consumserat primus dolor. *Quo se rapta bis coniuge ferret?* nam quid, praeter omnes terras atque inferos, loci remanebat? *Quo fletu manes*: per quem fletum manes, quasi omnes primis luctibus impleuerat lacrymis. *Qua numina voce moueret?* cui nec ira quidem inexperta remanserat. Et vide hic gradus doloris et iracundiae, in tantum autem (*auctae*) vt iam crescere non possint. quippe in initio fabulae tantum tristis est Demea. Nam sic audit a Micione, *Quid tristis es?* et ipse, *Rogas me? vbi nobis Aeschinus siet? quid tristis ego sim?* Inde mox procedit in peius: adeo vt sic incipiat, *Disperii! Ctesiphonem audiui filium vna fuisse in raptione cum Aeschino.* Inde postea dicit, *Nae ego homo sum infelix!* Ad postremum, *Hei mihi! quid faciam? quid agam?* Et naturali quodammodo, postquam summus furor ad extrema peruenit, repente senex mutatur, et mitis est. D.

Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem?] Defensionis illud exordium est. E.

4 *O coelum! o terra! o maria Neptuni!*] Neptunus, quia medius sit inter coelum et inferos, dum vtriusque regni particeps habetur, elementorum omnium potior (*potitor*). Nam ideo tridentem habet, pro numero trium elementorum: vt apud Virgilium idcirco dicit (Aen. I, 133.), *Iam coelum terramque meo sine numine, venti, Miscere.* Et apud Homerum sic idem (Od. ε, 291.), Ὣς εἰπὼν, σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον, Χερσὶ τρίαιναν ἑλών· πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας Παντοίων ἀνέμων· σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε Γαῖαν ὁμῶ καὶ πόντον. Et hoc est quod ait Horatius in Arte poetica (93.). *Interdum tamen et vocem Comoedia tollit.* In haec enim tria rerum natura diuiditur. Vt Virg. (Aen. I, 62.) *Principio maria, ac terras, coelumque profundum.* Et per hoc totum mundum accusauit. *O coelum! o terra! o maria Neptuni!*] Vtrum Deos elementa vocauit, quod Diis quoque irascitur, qui in iis commorantur, vt dolentes solent? An quia Deos esse non putat, ideo haec omnia Neptuni dicit: quasi dicturus esset, *Neptunia fiant*, nisi intercederet persona Micionis: quem videns,

Resciuit omnem rem: id nunc clamat scilicet:
Paratae lites: succurrendum'st. DE. eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.
MI. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
DE. Repressi, redii: mitto maledicta omnia:

dens, ad aliud conuersus, desiit diluuium et interitum rebus optare, obiecto fratre, cui maxime irascitur, et propter quem detestabatur omnia. Tale est apud Virgilium (Ecl. VIII, 58.), *Omnia vel medium fiant mare.* An omnia accusat, vt indignantes solent? Vt (Aen. II, 745.), *Quem non incusaui amens hominumque, deorumque?* Et vt (Ecl. V, 23.), *Atque deos atque astra vocat crudelia mater. Hem tibi!*] Τῷ ἰδιωτισμῷ *Tibi.* Nulli enim Micio loquitur. D.

5 *Id nunc clamat*] *Id*, ob id. D.

Etsi Bemb. Victor. et Seruius ad Aen. II, 424. habent *Ilicet:* tamen *Scilicet* retinendum esse censemus. Nam nostrorum Codd. consensu comprobatur; Terentii vsui conuenit, v. c. And. I, 2, 14. *Id populus curat, scilicet;* et sententiam adiuuat. *Ilicet* enim cum sit desperantis, repugnat sequenti *Succurrendum est.* B.

6 *Scilicet. paratae lites*] Videtur et ipse pertimuisse, dicendo *Scilicet*, et *Paratae lites.* Sed vt rursus confirmet seipsum, quia *Succurrendum est*, ait. *Succurrendum est*] Ctesiphoni scilicet. D.

7 *Communis corruptela nostrum*] Qui communiter ambos corruperit. *Communis corruptela nostrum liberum*] Maior accusatio est ista, quam prior: quippe quum iam modo de ambobus accusetur Micio, non de vno. D.

8 *Tandem reprime iracundiam*] Mire. Quia reprehendere nequit irascentem, nimietatem reprehendit irati. Et *Ira*, de causa est: *Iracundia*, de moribus. *Atque ad te redi*] Quia ira, ab eo quod est *Ire*, dicitur, quod a se eat, qui irascitur et furit. Et, *Ad te redi*, proprie dixit. Virg. (Ge. IV, 443.) *Verum, vbi nulla fugam reperit fallacia, victus In sese redit.* Et Cicero (in Caecil. 17.), *Redit ad se, atque ad mores suos.* D.

Tandem reprime iracundiam, atque ad rem redi] Propositio est criminis. E.

9 *Repressi, redii*] Non quid dicatur, sed quo gestu dicatur, specta: et videbis neque adhuc repressisse iracundiam, neque ad se rediisse Demeam. sed quam mire est atque perspicua moralitas, in huiusmodi rebus apparet. D.

Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neue ego tuum? responde. M. factum'st, non nego.
DE. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Micio? num qui minus
Mihi idem ius aequum'st esse, quod mecum'st tibi?
Quan-

10 *Rem ipsam putemus*] Videtur paulo citius destomachatus, quam res etiam incertae poscebant. Sed et hoc morale: nam iuste irati, omissa saeuitia, ad ratiocinationes saepe festinant. Et praeterea illud accedit, quod non inuenit iam, quod condigne dicat: simul etiam quia increpitus est a fratre, quod apud se iam non sit per iracundiam vehementem. *Rem ipsam putemus*] Tractemus, purgemus. Nam et hinc *putamina*, purgamenta dicta sunt: vt Plautus in Capt. III, 4, 122.) ait, *Nucleum amisi, retinui pignori putamina.* Et Virg. (Aen. VI, 332.) *Multa putans*, inquit. *Putare* proprie est falsa et cassa a veris et vtilibus resecare. vnde arborum purgatores, *putatores* dicuntur. Et *Rem*, causam ipsam litis ostendit: vt, *Mitte ista, atque ad rem redi.* D.

Dictum hoc inter nos fuit; ex te adeo est ortum, ne tu curares meum, neue ego tuum? responde] Haec propositio est legis. Crimen sic proponitur: *Cur nunc apud te potat? cur recipis meum? cur emis amicam, Micio?* Conclusio: *Quando ego tuum non curo, ne cura meum.* E.

11 *Ne tu curares meum*] Nam ambos curare, propemodum reposcere illum est, quem dedisti. D.

12 *Factum est*] Apparet Micionem inuitum quidem fateri, sed facete contemnere obiecta. D.

14 *Cur emis amicam, Micio?*] Inclamatio ista nominis magnam inuidiam significat: vt, *Regnumne, Aeschine, hic possides?* Et (Aen. XI, 362.) *Pacem te poscimus omnes, Turne. Num qui minus mihi idem ius aequum est esse*] Aut *num*, aut *qui* abundat. et est ordo, Qui minus aequum est esse idem ius mihi, etc. *Qui* ergo, quare vel cur significat. D.

15 Lindenbrog. cum Faerno consentit. Variant Codd. sed legendum arbitror, *Num qui minus Mihi ius idem sit tecum, quod mecumst tibi?* Nam Tecum poscit ipsa Antithesis. Atque caetera conueniunt Plauto Amph. Prol. 76. *Qui minus Eadem histrioni sit lex, quae summo viro?* B.

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
MI. Non aequum dicis. DE. non? MI. nam vetus verbum hoc quidem'ſt,
Communia eſſe amicorum inter ſe omnia.
DE. Facete: nunc demum iſtaec nata oratio eſt.
MI. Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea:
Principio, ſi id te mordet, ſumtum filii

Quem

17 *Non*] Confidenter *Non* repetiuit, non habens rationem quam ſubiiceret: niſi illi prouerbium veniſſet in mentem. Nam quia ſe videt in malam cauſam incidiſſe, totum verniliter et facete agit: et ſubiicit aequitatem, vbi iuſto ſe tueri non poteſt. Quod tamen a Demea ſtatim conuincitur, dicendo, *Nunc demum iſtaec oratio nata.* vt oſtendat illum perturbatum contraria protuliſſe dictis ſuis ſuperioribus. D.

Non aequum dicis] Licet definitiuus colligitur ſtatus, argumentum Qualitatis eſt, cauſam non eſſe, iuxta haec, quae in pacto collocata ſunt, propterea quia *amicorum* ſunt *vniuerſa communia.* E.

Donatus et Cod. bonus G. Fabricii totum hoc tribuunt Micioni. Sed noſtri omnes interponunt Demeam. Vtrumque ita ſe commendat, vt neſcias vtrum praeferas. B.

18 *Communia eſſe amicorum inter ſe omnia*] Inter Pythagoreos ortum dicitur. D.

Communia eſſe amicorum] Malchus de Pythagora: *τοὺς δὲ φίλους ὑπερηγάπα, κοινὰ μὲν τὰ τῶν φίλων εἶναι πρῶτος ἀποφηνάμενος*; Hieronym. aduerſ. Rufin. *Pythagorica et illa praecepta ſunt, Amicorum omnia ſunt communia*; Seneca de Beneſ. VII, 4. *Me ſcito et de amicis interrogare; omnia dicitis illis eſſe communia; ergo nemo quicquam amico donare poteſt.* L.

Menander apud Suidam: *Τὰ τῶν φίλων κοιν', οὐ μόνον τὰ χρήματα, Καὶ νοῦ τε καὶ φρονήσεως κοινωνία.* W.

19 *Facete nunc demum iſtaec nata oratio eſt*] Alii totum iungunt: alii ſeparant. Et bene *Nata eſt*: nam ſic dicimus de rebus repentinis: vt ſupra, *E re nata melius fieri haut potuit, quam factum eſt, hera.* D.

20 *Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea*] In duas partes diuiditur tota perſuaſio; nihil paſſurum Demeam damni, nihil (*nihil filios*) corruptelae. D.

21 *Principio, ſi id te mordet, ſumtum filii quem faciunt*] Figura-

Quem faciunt, quaeso facito haec tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore;
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ductorum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quaere, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine.

Mea,

guratiua locutio est: vt, *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit!* D.

Principio, si id te mordet, sumtum filii quem faciant] Iam hic non ex pactione quaestio est, sed ex eo, quod corruptis nunc moribus viuit, quod bona consumit. Cui rei affertur defensio, Quod de suo sumtus faciat. Quamquam hic intenditur illa quaestio, semper in corruptis filiis consuetudo illa est, quae ametur (forte *animetur*, aut, *caueatur*. Z.). Etenim proposuit nutritorum consuetudinem ipsorum. Hoc purgatur ita, quod aetate ista faciant, et facile possit corrigere, cum ad maturitatem aetatis accesserit (*accessum sit*. aut *accesserint* Z.). E.

Id te mordet] Sic Graeci quoque, τοῦτ' ἐμὲ δάκνει. L.

22 *Quaeso*] Modo obiurgatorium est *Quaeso*. D.

Nostri, *Facito haec*; sed Bembinus *Hoc facito*. B.

23 *Pro re tollebas tua*] Pro patrimonii tui qualitate. D.

Bembinus habet *Duo* et *Tolerabas*, h. e. sustentabas, alebas. Sed nostri Codd. et vett. Grammatici exhibent omnes *Tollebas*. Nam quod Faernus arbitratur, *Tollebas* de adultis iam filiis non proprie dici: id quidem verum est, sed nihil ad rem. *Olim* enim ait. Igitur non de adultis agitur, sed infantibus. B.

25 *Et me tum vxorem credidisti scilicet ducturum*] Ἐπαγωγή. D.

27 *Conserua, quaere, parce, fac quamplurimum illis relinquas*] Hoc sic pronunciandum, vt appareat hanc ipsam voluptatem displicere Micioni. *Conserua* Parta. *Quaere* Noua. *Parce* Omnibus. D.

28 Omnes nostri cum Edd. vett. *Gloriam tu istanc tibi obtine*. Repone autem, *Illis relinquas, gloriamque istanc tibi*. Nam *Obtine* putidum esset si hic repeteretur. B.

Mea, quae praeter ſpem euenere, vtantur ſine:
De ſumma nihil decedet: quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe omne. haec ſi voles
In animo vere cogitare, Demea,
Et mihi, et tibi, et illis demſeris moleſtiam.
D. Mitto rem: conſuetudinem ipſorum. M. mane;
Scio: iſtuc ibam. multa in homine, Demea,

Signa

29 *Vtantur ſine*] Aut deeſt *His*, vt ſit, *his vtantur:* aut *mea vtantur*, antique locutus eſt. D.

30 *De ſumma nihil decedet*] Rei tuae ſcilicet. D.

33 *Demſeris*] Pro *demes*. D.

34 *Mitto rem*] Pecuniam. Et haec exclamatio eſt moralis aduerſum nimis tardos, ac non intelligentes homines. *Conſuetudinem iſtorum*] *Loquor*, aut quid tale, ſubaudiendum. *Mitto rem: conſuetudinem ipſorum*] Vel ab vtilitate ad honeſtatem tranſit: vel a rebus ad illos ipſos, de quibus agitur. Cauetur enim, ne aut rem perdant, aut ipſi pereant. D.

35 *Mane; ſcio: iſtuc ibam*] Moralis et faceta correptio, continens in ſe latenter blandimentum, quo deliniatur auditor (*alter*. aut, *Demea frater*). *Multa in homine, Demea, ſigna inſunt*] Obſcuriſſimus ſenſus et re et verbis. D.

Multa in homine, Demea, ſigna inſunt, ex quibus coniectura facile fit] Quod facile adoleſcentes corrigi poſſunt, dixit ineſſe iu eorum moribus indicia melioris diſciplinae; et probat ex conſuetudine, quod ſic exercet correctionem: duo vnam rem faciunt. Quod ille (*Duo quum vnam rem faciunt: ille* Z.) qui adoleſcentulus eſt, impune facit, ille cum grandior natu, crimen admittit. Hoc enim dixit, *Non quod diſſimilis res ſit, ſed quod hic, qui facit*] Orabat de moribus, quod facile corrigi poſſint quae faciunt. Iam in loco verentur, iam intelligunt, quod iam liberum arbitrium habeant, quod facile reduci poſſint ad integram diſciplinam. Huic incidit alia quaeſtio: Hodie quia in luxuria viuunt, quemadmodum correcti licet perditis (*quemadmodum corrupti ſcilicet et praediti* Z.) malis moribus res ſuas diligenter adminiſtrabunt? Purgauit iſtud ſimiliter conſuetudine a proprio more ſenectutis, quod haec aetas magis hoc vitium habeat, quod diligentiores faciat homines, vt res ſuas curent. Ergo etiam hoc (*ad hoc* Z.) *illos aetas acuet*. E.

Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
Duo quum idem faciunt, saepe vt possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quod dissimilis res sit, sed quod is qui facit.
Quae ego illis inesse video, vt confidam fore,
Ita vt volumus: video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum

Inge-

36 Metri venustas postulat, vt legatur, *Signa insunt, quibus ex* etc. B.

37 *Duo quum idem faciunt*] Obscure locutus est, quum hic sit sensus: Duo idem faciunt, quorum vni licet facere, alteri non licet. *Duo quum idem faciunt*] Nam ambo et sapiunt, et intelligunt, et loco verentur. non ingenii vitium, sed aetatis est. *Saepe, vt possis dicere*] Melius est *Saepe* ad superiora coniungere: nam possunt duo idem facere et casu, non vt similitudinem (*non vt simili studio idem*) facere videantur. tunc ergo erit signum, *Saepe idem faciunt. Dicere* autem posuit, pro intelligere et scire. ab eo quod praecedit, id quod sequitur. vt, *Foeneratum istuc beneficium pulcbre tibi dices.* et, *Memorem me dices esse et gratum.* D.

38 *Hoc licet impune*] Augustin. Epist. 5. *Quod enim in diuersitate personarum vno tempore accidere potest, vt huic liceat aliquid impune facere, quod illi non liceat, non quod dissimilis sit res, sed is qui facit: ita ab vna eademque persona diuersis temporibus tunc oportet aliquid fieri, tunc non oportet, non quod sui dissimilis sit qui facit, sed quando facit.* L.

39 *Non quod dissimilis res sit*] An quia huic licet? D.

Recte Bemb. pro *Quod* vtrobique habet *Quo*. B.

40 *Quae ego esse in illis video*] Ordo et sensus hic est, Multa in homine, Demea, signa insunt, ex quibus coniectura facile fit: quae ego illis inesse video, vt confidam fore ita vt volumus. D.

Codd. omnes nostri, *Quae ego in illis esse video.* Recte. Eun. III, I, II. *Qui sal habet, quod in te est.* B.

41 *Intelligere, in loco vereri*] Non, *In loco intelligere:* sed, *In loco vereri.* D.

In omnibus fere nostris est, *Video eos sapere*: et apprime huc conuenit. B.

42 *Inter se amare*] Cito (*Scite* Z.) dixit *Inter se:* quod est, quum alter alterum inuicem amat. D.

 Scire

Ingenium atque animum: quo vis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulo. o noſter Demea,
Ad omnia alia aetate ſapimus rectius:
Solum vnum hoc vitium ſenectus affert hominibus,
Attentiores ſumus ad rem omnes, quam ſat eſt:
Quod

Scire eſt liberum Ing. a. a.] H. e. Scire licet eorum ingenium atque animum liberalem eſſe et nobilem. Iuuenalis: *Tu tibi liber homo, et regis conuiua videris.* FAERN.

44 *At enim metuas*] Ἀντίθεσις ad priorem tractatum pertinens, qui eſt habitus de conſuetudine rei familiaris. *Ne ab re ſint tamen omiſſiores paulo*] Quia amant, potant, olent vnguenta. *At enim metuas, ne ab re ſint tamen omiſſiores paulo*] Oratorie *paulo:* nam non *paulo* omiſſiores fore Demea, ſed *plurimum* fore credit et metuit. Et *Ab re*, a patrimonio. D.

45 *Omiſſiores*] Ἀνειμένοι, ἀνετώτεροι, negligentiores. Sic in Heautontim. *Vbi te vidi animo eſſe omiſſo.* *O noſter Demea*] Blanda et cum quodam complexu eius, qui teprehenditur, incuſatio, et de more ſublata. Et ſic hoc dixit, tanquam dicturus eſſet, Multa te latent, ſimplex homo es. Nam huiuſmodi ſententia latenter quantam dicentis auctoritatem fiduciamque deſignat. D.

46 *Ad alia omnia aetate ſapimus rectius*] Praeterquam ad auaritiam. Et per hoc, quod optas liberis, vitium ſenectutis eſt. D.

Menander apud Stobaeum: Εἰ τ' ἄλλ' ἀφαιρεῖν ὁ πολὺς εἴωθεν χρόνος Ἡμῶν, τό γε φρονεῖν ἀσφαλέστερον ποιεῖ. W.

47 *Solum vnum hoc vitium*] Cicero de Senect. 18. *Auaritia ſenilis quid ſibi velit, non intelligo. Poteſt enim quicquam eſſe abſurdius, quam quo minus vitae reſtat, eo plus viatici quaerere?* Horat. in arte 169. *Multi ſenem circumueniunt incommoda: vel quod Quaerit, et inuentis miſer abſtinet, et timet vti: Vel quod res omnes timide gelideque miniſtrat. Hominibus*] V. C. *omnibus.* L.

Noſtri omnes confirmant Lindenbrogii lectionem. *Senectus* eſt diſyllabon, quaſi *Snectus*, vt *Senex* ſaepe *Snex*. B.

48 *Attentiores ſumus ad rem omnes*] Proprie *attentiores* reddit *omiſſioribus*. ſupra enim dixerat, *Ne ab re tamen ſint omiſſiores paulo. Quam ſat eſt*] Quaſi dicat, attentos nos eſſe non ſtatim (*attentos nos eſſe nimium*, Mſ. B. cum Edd. ante Steph.) crimen eſt. D.

Quod illos sat aetas acuet. D E. ne nimium modo
Bonae tuae istae nos rationes, Micio,
Et tuus iste animus aequus subuortat. M I. tace;
Non fiet. mitte iam istaec: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D E. scilicet, ita tempus fert,

Fa-

49 *Quod illos sat aetas acuet*] *Μεταφορικῶς acuet. Nae nimium modo bonae tuae istae nos rationes, Micio*, Et *tuus iste animus aequus subuortit*] *Nae* valde. *Subuortit* infra legendum est. Si *ne*, pro non, coniunctio est. et *Subuortat* legendum est, ita vt subaudiamus *Timeo*, vel aliquid tale. Et *tuae* et *istae* quod ait, significationem habent nulliusmodi rationem et ineptam (*rationum, et ineptarum*). Nam apparet non eas probari ab eo, qui sic loquitur. vt supra, *Iam vero omitte, Demea, tuam istanc iracundiam.* D.

51 *Tace, non fiet*] *Tace* nunc pro εὐφημισμῷ positum est: quasi diceret, non subuertet. ne dixeris: quod mali ominis verbum est. D.

Animus aequus subuortit] V. C. *subuortant.* al. *euertant.* L. Nostri omnes *Subuortant.* Vtrumuis probe. B.

52 *Da te hodie mihi*] Accommoda te ipsum voluntati meae. Nam in (alii, *ad*) animum transtulit quod est corporis, vt in Eunucho: *Mihi sese dare, sermonem quaerere.* Cicero (Verr. III, 19.), *Ceruiculam iactare, et populo se accommodare. Da te hodie mihi*] Si non vis, inquit, propter te: vel propter me mitis esto. D.

53 *Exporge frontem*] Quia *contrahi* in verbo (*contrahi a seuero.* aut, *contrahi contrario verbo*) dicitur. Et verbo isto ostenditur, quanto conatu opus sit ad explicandam tantam contractionem senectutis et seueritatis. *Scilicet, ita tempus fert, faciundum est*] Vide si non hoc sit, quod Graeci * ΜΙΡΣΟΚΑλημερον (Μισοκαλήμερον, i. e. odiosum, seuerum) dicunt: nam sic et *Ita tempus fert*, et *faciundum* dicendo, ostendit se magis cogi necessitatibus, vt paulo sit tranquillior; et cum tanta difficultate promittit, tanquam mala subiturus sit. Atque adeo maiorem partem secum disputat, necessario hoc velit nolit faciendum esse, vt sit laetior: et hoc quia *tempus fert: Faciundum est*] Satis mire: tanquam necessitate cogatur ad gaudendum agrestis senex * ξΜΙCΟΚΑΛΗΜΕΡΟC (Μισοκαλήμερος.). D.

Exporge frontem] In rugas enim contrahitur frons per iracundiam; cum laetitia fuerit, porrigitur et extenditur. E.

Faciundum'st: caeterum rus cras cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. Mi. immo de nocte censeo:
Hodie modo hilarum fac te. De. et istam psaltriam
Vna illuc mecum hinc abstraham. Mi. pugnaueris.

Eo

54 *Caeterum rus cum filio cum primo lucu ibo hinc*] Hoc ideo facit, quasi gaudere interim non possit, nisi se vicinae saeuitiae proximitate soletur. D.

55 *Cum primo lucu*] Ἀποσιώπησις (ἀρχαϊσμός). *Cum primo lucu*] Veteres dicebant *lucum*, pro *luce*, pro sole ponentes. Ergo *Cum primo lucu*, quum primum sol coeperit illucescere. *Cum primo lucu*] Veteres masculino genere dicebant *lucem* (*Lucus.* Guido Iuuenalis). *Ibo hinc*] Tanquam de malo loco. *De nocte*] Abundat *de*. D.

De nocte censeo] Tantummodo hoc age, vt nocte dones, dummodo hodie praebeas hilaritatem. E.

Nostri Codd. vniuersi sic, *Cum prima luce ibo* etc. At versus ita est iusto longior. Faernus delendum *Immo* censet; contra sententiam. Potius eiice *Ibo hinc*, quod Donatus non legisse videtur. Caeterum leg. *Cum primo luci*. Nam *Luci*, quod est aduerbium, vt *Mani*, extat in Cod. Fabricii, et sic laudat Charisius ex Sisenna. B.

56 *Fac te*] Eodem verbo vtitur, quo iamdudum: vt laborem ad laetitiam se conuertentis ostendat: id est, elabora vt sis hilaris (*Fac te. non dixit Esto; sed elabora, vt esse possis hilaris.* Vterque lib.). *Et istam psaltriam vna illuc mecum hinc abstraham*] Vide singulas syllabas, imbutas amaritudine rustica atque agresti. Nam *Istam* odium significat. *Psaltriam*: Saeuitia in nomine est, quam deliciosam oportet. et, *Vna mecum*: quam cum adolescentibus esse conuenerat. et *Illuc*: ad quem locum psaltriam secum ire compellit. Deinde ne vel in itinere poena cesset, *Cum filio ibo hinc*, inquit, *Illam vero abstraham.* Nam *illuc* eo animo dixit, quo supra, *Ibo hinc.* Et apparet illum quasi mancipium ducturum puellam, non vt fidicinam. D.

Lege ex tribus nostris, *Hilarum te face.* B.

57 *Mecum hinc abstraham*] Non abducam: sed quod est saeuientis, abstraham. *Pugnaueris*] Magnam rem feceris. Sic Lucilius, *Vicimus, o socii et magnam pugnauimus pugnam.* D.

Eo pacto prorsum illic alligaris filium.
Modo facito, vt illam serues. DE. ego istuc videro:
Atque illi fauillae plena, fumi, ac pollinis,
Coquendo sit faxo et molendo: praeter haec
Meridie ipso faciam vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo'st.
MI. placet.

Nunc

58 *Ego pacto prorsum illic alligaris filium*] Haec cum risu dicit Micio. Et *ligare*, est iniicere alicui vincula. Quis vero dicitur *alligari* ad aliquid, sine quo esse non possit? Ergo proprie ad amicam alligari adolescentem dixit amatorem. *Prorsum* autem, certe, recte, ac vere significat. D.

Lege cum Codd. et Donato *Illi* pro *Illic*, aduerbialiter, i. e. *Rure*. B.

59 *Vt illam serues*] Acuendum *Illam*: Hoc est, non iam filium, sed *illam* serua, in qua vtrumque retinueris. *Ego istuc videro*] Hoc est, *vt illam seruem*. D.

60 *Atque ibi fauillae plena, fumi, ac pollinis coquendo sit faxo, et molendo*] Atqui *molere* prius est, quam *coquere*: sed illud prius posuit, quo pulchritudo magis foedatur. an quia prius torreatur triticum, vt tundi possit? Vt Virg. (Aen. 1, 179.) *Et torrere parant flammis, et frangere saxo.* D.

Fauillae plena, fumi] Homer. Od. 'σ, 27. γρᾳὶ καμινοῖ ἶσος. et ex eo Nicetas Choniat. καὶ γρᾳὶ καμινοῖ ἶσοι ἐκ τῶ κατησβολῶσθαι πυρὶ. L.

Appone *Atque* priori versui, sic vt priori detur *At*, et *Que* posteriori. B.

61 *Coquendo sit faxo, et molendo*] Ne ametur scilicet. *Coquendo sit faxo, et molendo: praeter haec*] Ἀπόδοσις octaua. D.

62 *Meridie ipso*] Quum sol vehementior est. Et nomen fecit de aduerbio. *Meridiem* dixerunt veteres, quasi *medidiem*, *R* pro *D* posito, propter cognationem harum inter se litterarum. *Vt stipulam colligat*] Quod sub sole fieri necesse est. D.

63 *Tam excoctam reddam, atque atram*] Ἰδιωτικῶς dixit *Reddam*, pro *faciam*. Et *Excoctam*, ad tenuitatem siccati coloris (*siccantis caloris*, Hadr. Iun. Forte, *siccatae cuticulae*): *Atram*, ad colorem retulit. Et vide quam aspera, quamque ingrata clausula sit, qua saeuidici senis finitur oratio. D.

Pro *Placet* malim *Places*; vt saepe alibi haec permutantur. B.

Nunc mihi videre ſapere. atque equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogam vt cum illa vna cubet.
DE. Derides? fortunatus, qui iſtoc animo ſies:
Ego ſentio. MI. ah! pergiſne? DE. iamiam deſino.
MI. I ergo intro: et cui rei opus eſt, ei hilarem
hunc ſumamus diem.

ACTVS

64 *Placet, nunc mihi videre ſapere*] Non contradicit: timet enim ſuaſor, ne laetitiam rurſus prouocet ad iurgium. *Atque equidem filium*] Non ſolum ſuadet laetitiam, ſed etiam ridere cogit inuitum. D.

65 *Vna cubet*] V. C. *cum illa tunc cubet.* L.

Pro *Cogas*, cum praeceſſerit *Equidem*, recte meliores libri habent *Cogam*, h. e. cogerem ſi ego eſſem tu. B.

66 *Derides? fortunatus, qui iſtoc animo ſies*] Hoc verbum vultu Demeae ſic profertur, vt ſubriſiſſe videatur inuitus. Sed rurſus *Ego ſentio* amare ſeuereque dixit. Et *Ridet*, qui ſimpliciter ridet: *Deridet*, *qui* cum alterius irriſione et contemtu ridet. *Fortunatus qui iſtoc animo ſies*] Non laudantis eſt quod ait, *Fortunatus*: ſed moraliter reprehendentis, vt ſi dicas, quum te aliquid cura offenderit, fortunatos ſtultos (adde, *imitaris* Z.), qui nihil ſentiunt. At (AT EGO) hoc quoque dixit in Eunucho, *At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati poſſum.* D.

Verſus probat Bembini *Iſto*, pro *Iſtoc*. B.

67 *Iamiam deſino*] Et hic velut neceſſitatem queritur imponi ſibi (*ſilendi.* Z.). D.

68 *Et cui rei opus eſt*] Cui rei credis, niſi nuptiis? hoc eſt, ludo atque laetitiae, voto et gaudio nuptiali. *Hunc ſumamus diem*] Non accipiamus, ſed impendamus, et conſumamus. Vnde et *ſumtum* dicimus pecuniam, quae inſumenda eſt. D.

Melior lectio eſt in Vatic. Baſilic. et Bembino, *I ergo intro, et cui rei eſt, ei rei hunc ſumamus diem.* Nam ita efficitur Senarius vt caeteri. In verbis *Cui rei eſt*, ſubintellige *Dies:* vt ſit, cui rei dies hic dicatus eſt. FAERN.

ACTVS QVINTI SCENA IV.

DEMEA.

NVNQVAM ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit,

Quin

I *Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione*] In hac Scena exemplum inducitur hominum, qui virtutem taedio deſerunt, ob contemtum eius apud omnes, ſeculumque vitioſius (Forte, *Obtentu eius, quod apud omnes ſeuerum eſſe vitioſum ſit.*). Et adeo fauet Terentius clementioribus ac mitiſſimis patribus, vt hunc quoque adducat ad ſententiam Micionis, non tamen hoc ſentientem, quod ita fieri oporteat: ſed quod ita res cogat. Vult enim naturalem ineſſe veris patribus acrimoniam: ſed eam ſemper inuidioſam eſſe adoleſcentibus. *Bene ſubducta ratione*] Bene diſpoſita, bene computata: *Ducere*, enim eſt digitis computare. ſed *Ducere* (*ſeducere* MſſT. H. et B. Forte, *adducere*) eſt apud alium et palam: *Subducere*, apud ſe ipſum et ſecreto. quo magis in verbo iſto maioris attentionis et diligentiae ſignum eſt. D.

Nunquam ita quiſquam tam bene ſubducta ratione ad vitam fuit] Demea cum animaduertiſſet mores ſuos caſtitate duros, integritate intolerandos laudem non mereri, conſuetudinem mutat; hoc doctus de ſe facere propterea, quoniam haec apud homines conſuetudo eſt. Eſt ergo huic Scenae qualitas, An iuſte faciat, quod mutet conſuetudinem? Sumtis autem conſuetudinibus rationis (*conſuetudinis illius rationibus* Z.), quod nemo hominum ita ſubducta ratione et collecta vixit, vt non aliquid aut ſua re aut aetate muneretur, licet nunc ſibi vtendum (*mutauerit, colligit eadem nunc ſibi eſſe vtendum.* Z.). Siquidem in ſenectute, iam decurſo ſpatio, dimittit vitam praeteritam propterea, quia nihil melius clementia et facilitate eſſe cognouit. Quippe cum frater Micio vixerit vitam in conuiuiis, ab omnibus laudaretur (*laudetur, et* Z.) omnium famam iuſtam honeſtatemque mereatur. Contra hic *ſaeuus, triſtis, agreſtis, parcus, truculentus* et *tenax* eſſe dicatur, laborem ſuſceperit, vt vxorem duceret, dotauerit liberos, laborauerit primum, vt patrimonium quaereret (adde *et* Z.), aetatem tereret. Efficitur quaſi duplex vita et comparatio, ita vt laudetur vna, vituperetur altera;

Quin res, aetas, uſus ſemper aliquid apportet noui;
Aliquid moneat, vt illa, quae te ſcire credas, neſcias;
Et quae tibi putaris prima, in experiundo repudies:
Quod nunc mihi euenit. nam ego vitam duram, quam vixi vſque adhuc,
Prope iam excurſo ſpatio mitto. id quamobrem? re ipſa repperi,

Faci-

tera; et hoc non tantum ex vobis ex (*vrbis, et* Z.) iudicio populi. Eſt ergo quaſi per Theſin iſta propoſitio, Quod mala altera ſit. Vtrum ex iudicio populari mala ſit illa, quae ignoſcitur et tabitur. Vt (*probatur; an* Z.) merito hic et iuſte conſuetudinem vitae voluerit mutare. E.

Pro *Fuit* leges linguae poſcunt *Fuat*, h. e. *Eſſe poſſit.* Nam ſi *Fuit* ab Auctore eſſet, ob temporum conſecutionem poſuiſſet mox, *apportaret, moneret.* B.

2 *Quin res*] *Quin*, modo *cur non* ſignificat. *Quin res, aetas, vſus*] Tria poſuit, ex quibus *Res* pro experientia ponitur: et hac dicit ſe eſſe mutatum. Nam mox dicet, *Re ipſa reperi, Facilitate nihil eſſe homini melius, neque clementia.* D.

3 *Aliquid moneat*] σύλληψις eſt per caſus. ſubauditur enim *Quem.* D.

4 *Quae tibi putaris prima*] Ante alia eligenda: quae et primo loco ponenda, ac per hoc optima. D.

Recte Bemb. et alii Faerni libri praeſtantiores habent *Vt* ante *Repudies.* B.

5 *Vitam duram quam vixi*] Ἀρχαϊσμὸς. vt Lucilius, *Magnam pugnauimus pugnam. Nam ego vitam duram, quam vixi vſque adhuc*] Prius dixit quid faciat, quam cur faciat. D.

6 *Prope iam excurſo ſpatio*] Id eſt, ad calcem, et prope ipſos decurſus metaſque viuendi. Et eſt μεταφορὰ ſumta a curſoribus. *Excurſo ſpatio*] Id eſt, in ſumma ſeneƈtute. *Id quamobrem? re ipſa repperi*] Quia ſecum loquitur, ideo multa reticet. et deeſt, *Faciam?* et, *Siquis quaerat:* et, *Dicam.* D.

Etſi omnes Codd. exhibent lectionem Lindenbr. Priſcianus tamen quinquies laudat rectius *Decurſo ſpatio;* quia *Excurſo* nemo dixit, nec adeo dicere potuit, cum Excurrere nunquam ſit tranſitiuum. Deinde vt verſui conſulas, eiice *Iam.* B.

Facilitate nihil esse homini melius neque clementia.
Id esse verum, ex me atque ex fratre cuiuis facile'st noscere:
Ille suam semper egit vitam in otio, in conuiuiis:
Clemens, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumtum fecit: omnes benedicunt, amant.
Ego ille agrestis, saeuos, tristis, parcus, truculentus, tenax,

Duxi

7 *Facilitate*] Iam facilem se infert. Inter *Facilitatem* et *Clementiam* hoc interest: *Facilis* enim, cuius ira cito soluitur: *Clemens*, qui non irascitur. D.

9 *Ille suam semper egit vitam*] Hic iam quasi comparatiua qualitas inducitur de vtroque: et vt ille in initio Fabulae locutus est, sic in fine hic loquitur. D.

10 *Clemens, placidus, nulli laedere os*] Mira varietas et in locis, et in partibus orationis. Et *clemens* est, qui colit mentem suam, nec eam vexat irascendo. *Clemens, placidus*] *Clemens* est circa recte agentes: *Placidus* etiam circa delinquentes. Et *Clementis* est nulli laedere os: *Placidi*, arridere omnibus. Et *clemens* animo, *placidus* vultu. *Nulli laedere os*] Id est, nullum praesentem laedere. Et vide quam grate a nominibus verba transeant (*a nominibus ad verba transeat*). *Nulli laedere os, arridere omnibus*] Voluptatis affectus est duplex: Aut enim ex quiete voluptas est, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrumque complexus est. *Et nulli laedere os*] Adeo vt nulli se contristem faciat. et haec est figura ἀναδρομή, quum recurrimus per ea quae diximus: et ἐξηγητικῶς omnia repetita sunt. D.

12 *Ego ille agrestis*] Bene addit *Ille*, quasi iam notus, hoc ipso quod ferus atque agrestis. Et *Saeuus* factis: *Tristis* animo: *Truculentus* vultu. Et aliter dici potest, vt *Tristis* sit, qui dolet: *Truculentus* et *saeuus*, qui terret. Et ideo αὔξησις mira per ista decurrit. D.

Agrestis, saeuos] Afranius apud Nonium: *Vixisti tristis, durus, difficilis, tenax.* Et quid *Tristis* hoc loco, explicat Nonius in voce *Tristis*. L.

Duxi vxorem: quam ibi miſeriam vidi! nati filii,
Alia cura. porro autem, dum ſtudeo illis vt quamplurimum
Facerem, contriui in quaerundo vitam atque aetatem meam.
Nunc exacta aetate hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium: ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant; me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illum diligunt; apud illum ſunt ambo; ego deſertus ſum.
Illum vt viuat, optant: meam autem mortem exſpectant ſcilicet.

Ita

13 *Duxi vxorem*] Pendet, *Duxi vxorem.* ſed *Etiam* cum magno ſignificatu addendum eſt: maiore enim pondere ſubtrahitur coniunctio. Nam, *Duxi etiam vxorem*, dicendum fuit. *Quam ibi miſeriam vidi!*] *Ibi*, inquit, quaſi vxor locus ſit. et hoc ſine coniunctione, vt mala quae enumerat, multa videantur. D.

Menander apud Stobaeum: Τὸ γυναῖκα ἔχειν, εἶναί τε παίδων, Παρμένων, Πατέρα, μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει. W.

14 *Alia cura*] Non altera. D.

Vt verſus ſtet, cum Faerno pro *Porro* vulgari amplectere Bembini et Victoriani *Heia*, quod, auctore Donato in Hecyram, eſt particula corripientis. B.

16 *Hoc fructi pro labore*] Chariſ. l. 1. Priſc. l. 6. L.

Pro *His*, quod eſt in noſtris Codd. lege *Eis*, vt Dactylus ſit in iſta ſede, non Trochaeus. B.

17 *Patria potitur commoda*] Accuſatiuo caſu extulit, quod nos ablatiuo dicimus. id eſt, *patrio potitur commodo.* Accius in Clytemneſtra, *Feras potiuntur plagas.* D.

Patria potitur commoda] Seruius Aeneid. III, 278. ad illud *Inſperata tandem tellure potiti.* L.

19 *Illum diligunt: apud illum ſunt ambo: ego deſertus ſum*] Hic oſtendit Terentius verum patrem et moleſtiorem et odioſum eſſe magis adoleſcentibus. D.

20 *Illum vt viuat, optant*]

Συλ-

Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumtu: miſeriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Age, age, nunc experiamur contra, ecquid ego poſſiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando hoc prouocat.
Ego quoque a meis me amari, et magnipendi poſtulo.
Si id fit dando, atque obſequendo, non poſterioris feram.
Deerit: id mea minime refert, qui ſum natu maxumus.

ACTVS

σύλληψις. Nam ſic veteres loquebantur. Nos vero dicimus *Illi optant.* non *illum.* *Illum*] Micionem. D.

23 *Nunc experiamur*] Magis comice pluraliter *Experiamur* dixit, quam ſi diceret, *Experiar.* D.

Lege et diſtingue, '*Age nunc iam, experiámur porro cóntra,* etc. Nam *Iam* et *Porro* extat in Bembino. Sed vt verſus ſtet, delendum eſt prius *Age.* B.

24 *Quando huc prouocat*] Non addit quis: ſed intelligimus, Micionem ſignificari. D.

Hoc prouocat] Vulgo *Eo:* alii *Huc.* Sed Bemb. antiquorum more *Hoc* pro *Huc.* *Prouocat*] in certamen vocat: Plaut. Curc. II, 3, 76. *Prouocat me in aleam, vt ego ludam.* B.

25 *Magni pendi poſtulo*] Diligi et amari. E.

26 *Si id fit dando, atque obſequendo*] Bene naturam ſecutus eſt, qui artem ignorat, putans agi verbis omnia debere, non dando et obſequendo. *Si id fit*] Id eſt, Iam a liberis ſi magnipendor. *Non poſteriores feram*] Subauditur *Partes.* aut, *Non parui faciam* (*fiam*), id eſt, non vincar a Micione. Et tranſlatio eſt a partibus hiſtrionum in Fabula. *Non poſteriores feram*] Primus in his ero, inquit, in (*in eo ero, inquit, i. e. in* Mſſ.) dando atque obſequendo. D.

Non poſteriores feram] Hoc eſt, non poſterior habebor. E.

27 *Deerit? id mea minime refert*] Vide, remanere in Demea non penitus eiectam ſecuritatem (*ſeueritatem.* Z.). D.

Deerit? id mea minime referit] Facile patrimonium quaeram, vnde producam vitam. E.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS. DEMEA.

HEVS! Demea, rogat frater ne abeas longius.
DE. Quis homo? o Syre noster, salue: quid fit? quid agitur?
SY. Recte. DE. optume'st. iam nunc haec tria primum addidi
Praeter naturam, O NOSTER, QVID FIT? QVID AGITVR?
Seruum haut illiberalem praebes te; et tibi
Lubens

1 *Heus! Demea, rogat frater, ne abeas longius*] Hic ostendit Poeta, quam absurde blandus conetur esse, qui non soleat: et quam immodica sit repentina largitas, vbi animus a parcitate nimia in contrarium vitium profusionis excurrerit. *Heus! Demea, rogat frater, ne abeas longius*] Vt apparet, iam edormiuit crapulam Syrus. et satis moraliter dixit *Frater*: nec addidit *Tuus*. *Frater*] Moraliter. Nam deest *Tuus*. D.

2 *O Syre noster, salue: quid fit?*] Iam non haec blanda, sed dura sunt. Nam *Salue* dixit ei, non solum quem saepe viderit, sed cum quo toties litigauerit. *Quid fit? quid agitur?*] Interrogat et quum sciat, et quum damnet actus eius.

3 *Recte*] Bene respondit *recte:* hae enim interrogationes de salute atque incolumitate eius sunt, qui interrogatur. *Haec tria*] Deest *Verba*. D.

Iam nunc haec tria primum addidi praeter naturam] Expressit mores, non voluntates. Sed expresse bonitatem, quando et quid dixerit, memorat, et de se quid dixerit, indicat, quid forte verum sit (*indicatque quod id reuera verum sit.* Z.). E.

4 *Iam nunc haec tria primum addidi praeter naturam, o noster, quid fit? quid agitur?*] Hoc pressius dictum est. *Praeter naturam*] Plus dicit quam si diceret, *Praeter consuetudinem*. D.

5 *Seruom haut illiberalem*] Dura et importuna repente commutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri, ostendit contra naturam suam niti Demeam. *Praebes te*] Id est, te ostendis, factis probas. D.

Lubens bene faxim. SY. gratiam habeo. DE. atqui, Syre,
Hoc verum'st, et ipsa re experiere propediem.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA. DEMEA.

HERA, ego huc ad hos prouiso, quam mox virginem
Arcessant. sed eccum Demeam. saluos sies.
DE. O, qui vocare? GE. Geta. DE. Geta, hominem maxumi

Pretii

6 *Et tibi lubens bene faxim*] Et *Bene* ad quam rem adiectum est: an et *bene* * hoc addidit (Forte, *Et bene ad quam rem aptum est*, BENE FAXIM *addidit*). Quis enim credat tam subitis post saeuitiam blandimentis, nisi factis quoque vera esse ostendantur? *Et tibi lubens bene faxim*] *Et*, additum est, vt ostendat hanc esse sententiam, Non solum te laudo, sed etiam iuuo: illud dicendo, hoc faciendo. *Et tibi lubens bene faxim*] Potest hoc et sic intelligi, *Bene tibi faxim, et lubens.* multi enim bene, sed non ex animo faciunt. Omnia ergo addidit, quae *placidum* ostendant ipsum, atque *clementem. Atqui Syre*] *Atqui* abundat per παρέλκον. *Syre*] Asseueratio est non credentis (*credenti.* Z.). D.

7 *Hoc verum est*] Quasi falsum fuerit illud, quod iurgabat: et hoc sit verum. quod nunc dicit. *Propediem*] ὑφ᾽ ἕν. Nam *Propediem* aduerbium est temporis. vt si diceret, *Cito.* D.

In vulgari distinctione versus *Ipsa* priorem corripit: sed praestat ita versus distinguere, *Atqui, Syre hoc* | *Verum'st* etc. B.

1 *Hera, ego huc ad hos prouiso*] *Ad hos*, ad Micionem et Aeschinum scilicet. *Prouiso* duas res significat: procedo et video. D.

Memor personae suae laborat fidem facere, vt credi possit, quam bonus sit. E.

Recte Bemb. et duo nostri veterrimi *Huc* pro vulgari *Hinc.* Caeterum nostri habent *Prouisam*: etiam recte. B.

2 *Sed eccum*] Hoc apud se. D.

3 *O! qui vocare?*] Hac interiectione vtimur, vbi ex inter-

Pretii eſſe te hodie iudicaui animo meo.
Nam is mihi profecto eſt ſeruos ſpectatus ſatis,
Cui dominus curae'ſt, ita vt tibi ſenſi, Geta.
Et tibi ob eam rem, ſi quid vſus venerit,

Lubens

teruallo notos videmus. *O! qui vocare?*] Poſt *o*, nomine vocaturus, non habuit quod diceret: et ideo ſubiecit, *Qui vocare?* Virg. (Aen. 1, 327.) *O quam te memorem, virgo? namque haut tibi vultus Mortalis: nec vox hominem ſonat. o dea certe, An Phoebi ſoror: an Nympharum ſanguinis vna?* Moris eſt autem inferiores proprio nomine vocari, ſi blandiri velis. ſed hic nominis oblitus, dum dubitat et inquirit, inhaeſit pronomini. D.

4 *Animo meo*] Hoc eſt, ſecundum animi mei ſententiam, et quantum ad animum meum pertinet. D.

Recte Bemb. *Pretii te eſſe hodie.* Ne *Preti* totum in Theſi occultetur. B.

5 *Nam is mihi eſt profecto ſeruos*] In hoc laudando quia non laborat, ſubiecit ſpecialiter merita eius: aut, vt exiſtimo, nihil habuit quod diceret niſi laudem, ſine vllius facti mentione. Et *mihi*, id eſt, quantum ad iudicium meum pertinet. D.

6 *Cui dominus curae eſt*] Quum hic dominas habeat, *Dominum* dixit: quia praeualet maſculinum. Virg. (Aen. 11, 632.) *Deſcendo, ac ducente deo flammam inter et hoſtes Expedior.* Et praeterea ſententia generalis inducitur, quum nullum ſpecialiter dominum ſignificat. *Ita vt tibi ſenſi, Geta*] Maximum delinimentum infert, eum nomine vocans, quod tantum (*quod vſitatum in*) ſuperioribus eſt. Et vide quam grate, poſtquam ipſe dixit, nomine appellauit Getam (Mſ. H. *Poſtquam audiuit, bis nomine appellauit Getam.* Forte, *Poſtquam ipſe dixit nomen, nomine a. G.*). D.

Ita vt tibi ſenſi, Geta] Vt tibi curae fuiſſe ſenſi dominum, Domino enim eſt optimus ſeruus, ſi dominus eſt affabilis, hoc eſt, benignus et obtemperare propter bonitatem poſſit. E.

Verſus commendat lectionem Bembini *Vti* pro vulgari *Vt.* B.

7 *Et tibi ob eam rem*] Quid *Et tibi*? vtrum quemadmodum aliis? an quemadmodum Syro? *Et tibi ob eam rem ſiquid vſus venerit*] Defectus quidam ruſtici praeter naturam blandientis, cogit dicta repetere ſine gratia. Hae autem promiſſiones ad hoc praemittuntur, vt

quum

Lubens bene faxim. meditor esse affabilis;
Et bene procedit. GE. bonus es, quum haec existumas.
DE. Paulatim plebem primulum facio meam.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

OCCIDVNT me quidem, dum nimis sanctas nuptias

Stu-

quum in subiectis agi a Demea huiusmodi res coeperint, non sit absurdum spectatoribus, Demeam tam cito esse mutatum. D.

8 *Meditor esse affabilis*] Sic hoc lentius (*locutus*, Lib. vterque), vt illud supra, *Iam nunc tria haec addidi praeter naturam*, *O noster*, *quid fit? quid agitur?* D.

10 *Paulatim plebem*] Moraliter inferiorum turbam, *Plebem* dixit: hoc est, vt in vrbe vulgus, ita in familia seruos. Et fit translatio ab iis qui honores dolose, ac non pro merito petunt, ambitiosique sunt. *Plebem primulum facio meam*] Hoc est, mihi fauentem. Et e contrario Virgilius (Aen. II, 396.) *Vadimus immisti Danais haut numine nostro.* D.

Paulatim plebem primulum facio meam] Praestando paulatim (*Praestando me affabilem paulatim mihi* Z) multitudinem cogo fautorem. E.

1 *Occidunt me quidem*] Adolescens et Demea inter se affabiles, imaginem praebent, et quam dulcis sit iunioribus assentatio, et quam ingrata censura. ἰδιωτικῶς autem dixit *Occidunt me*, pro *Nimis laedunt et cruciant me*. *Occidunt me quidem*] *Quidem* pro exspectatione est: tanquam in hac mora nullus alius occidatur, nisi qui amat, id est, ego. *Dum nimis sanctas nuptias*] Et *nimis sanctas* ridicule additum est in ea ducenda, quae iam peperit. Nam *Sanctum* est, quod omni obseruatione inuiolatum est. Et bene additum est *Nimis*: quia *Nimium* (*nimirum* Z.) pro vitio ponitur: iuxta illam sententiam qua dicitur: *Ne quid nimis.* D.

Occidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias student facere] Erant mores, vti cum nuptiae agerentur, symphonia canerent (*symphoniae canerentur.*

Student facere: in apparando totum consumunt diem.
DE. Quid agitur, Aeschine? AE. ehem, pater mi, tu hic eras?
DE. Tuus hercle vero et animo et natura pater;
Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non domum
Vxorem arcessis? AE. cupio: verum hoc mihi mora est

Tibi-

tur. Z.). Verum adolescens cupidus nuptiarum festinat, et volens ducere vxorem, contemnit illam religionem in nuptiis suis. D.

Male in Bemb. est *Equidem.* Nam probatae latinitatis temporibus *Equidem* non nisi primae personae iunctum est. B.

2 Faernus, quem sequitur Bentleius illud *Totum* omisit. Z.

3 *Quid agitur, Aeschine?*] Iam ipse docuit, *Quid fit*, et *Quid agitur?* blandimentum esse. Iam nunc haec tria primum addidit (*addidi*) praeter naturam. *O noster, quid agitur? Ehem! pater*] Non sine consternatione respondet Aeschinus: etsi hic blande interrogat, et miti vultu: nam ex improuiso obiectus est Demea, et insperanti. D.

Tu hic eras?] V. C. *Tun' hic eras?* L.

4 *Tuus hercle vero et animo, et natura pater*] Totum eripuit Micioni, cui ne animum quidem reliquit. D.

Hercle vero et animo et natura pater] Quum animo pater Micio videbatur, qui adoptauerat, hic vtrumque sibi vindicauit, *et animo et natura.* E.

5 *Qui te amat plusquam hosce oculos*] Magis comicum, quam *amo. Sed cur non domum vxorem arcessis?*] Bene subiecit, quae volenti esse credebat (*quae velle Aeschinum cred.*). D.

6 *Verum hoc mihi mora est. tibicina, et hymenaeum*] Hoc est quod ait, *Dum nimis sanctas nuptias student facere. Hymenaeum* quidam Liberi et Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit. ideo per laudem cantatur virginalibus nuptiis ob huiusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum dicunt fuisse, qui raptas praedonibus virgines, oppressis latronibus, intactas patriae restituerit. Alii, quod ὑμὴν dicatur membrana quaedam, qua est munita virginitas, quae primo disrumpitur coitu,

Hyme-

Tibicina, et hymenaeum qui cantent. DE. eho,
Vin' tu huic ſeni auſcultare? AE. quid? DE. miſ-
ſa haec face,
Hymenaeum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum poteſt: hac transfer: vnam fac domum:
Traduce et matrem, et familiam omnem ad nos.
AE. placet,

Pater

Hymenaeum putant, veluti *hymnum* vocari virginalium nuptiarum. Ergo ſic accipe *hymenaeum* in nuptiis, quemadmodum θρῆνον in funere, vel in ſacris *hymnum*. D.

Vxorem arceſſis?] Mſ. R. et V. C. *vxorem quaeſo arceſſis?* L.

Recte Victorianus *Morae'ſt*. Olim, cum nullum inter verba, vt nunc contra fit, ſpatium relinqueretur vacuum, *mora eſt*, et *morae ſt*, niſi a prudente lectore, diſtingui non potuerunt. B.

7 *Tibicina: et Hymenaeum*] Eſt autem vox, quae in nuptiis dicebatur. E.

Hymenaeum qui cantent] Mſ. R. et vett. codd. *qui canat*. L.

8 *Vin' tu huic ſeni auſcultare?*] Contemſit ſe ipſum dicendo *Huic ſeni*: hoc ſolum afferens cauſae cur audiendus non ſit, quod ſit ſenex. Et totum hoc apparet laetiſſimo vultu dici. D.

9 *Turbas, lampadas, tibicinas*] Bene totum pluraliter: vt qui reprehendit ſic multa. Plautus, *Quos tu mihi paraſitos, luſcos, quos Summanos ſomnias?* Haec igitur vultu pronuncianda ſunt, vt appareat ea diſplicere dicenti. D.

Hymenaeum, turbas, lampadas] Haec nuptiarum ſolemnia obſeruauit Apul. Mileſ. IV. *Iam feralium nuptiarum miſerrimae virgini choragium ſtruitur: iam tedae lumen atrae fuliginis cinerem marceſſit, et ſonus tibiae zygiae mutatur in querulum Lydium modum: cantuſque laetus Hymenaei lugubri finitur vlulatu; et puella nuptura deterget lacrumas ipſo ſuo flammeo*. L.

Pro vulgari *Turbam* recte Donatus, Bemb. Regius quidam et Seruius ad Aen. x, 432. exhibent *Turbas*. B.

10 *Atque hanc in horto maceriam iube dirui*] *Maceria* dicitur paries nunc * alicuius demacerata (*paries non altus e calce macerata* W. *P. n. altus de macerato.* Forte, *P. n. altus ſine calcis alicuius maceratione.* Z.). D.

Pater lepidissime. DE. euge! iam lepidus vocor.
Fratri aedes fient peruiae: turbam domum
Adducet, et sumtum admittet. multa; quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Syre,

13 *Euge! iam lepidus vocor*] Apparet Demeam experiendi caussa assentari, non quod animo faciat. D.

Iam lepidus vocor] Miratur senex, sibi *lepidi* nomen imponi. et memoria in se rediens, qua iusserat, vt maceria dirueretur, secum loquitur: *Fratri aedes fient peruiae.* Sed rursus redit ad laudem sibi dictam: *Quid mea? Ego lepidus ineo gratiam.* E.

14 *Fratri aedes fient peruiae*] Elegantius quam *Fratris.* D.

15 Bemb. habet *Sumtum amittet*, deleto illo *Et*, quod et versus respuit. Plerique nostri autem recte, *Admittet.* B.

16 *Ego lepidus*] Irridens adolescentis animum sic inquit. *Ineo gratiam*] In gratiam eo, hoc est, amicos comparo. *Iube nunc iam*] Insultantis est verbum *Iube*, tanquam praestet (*tanquam praesenti*) Micioni hoc dicit Demea. Aut apud se dicit hoc. *Iube nunc*] Quasi insultantes dicere solemus, nunc minari, nunc assistere, quem afflictum tenemus: ita et Micioni Demea dicit, *Iube nunc. Iube nunc iam dinumeret Babylo illi viginti minas*] Nimis morale est, quum de absente tanquam de praesente agimus. Est autem, *Iube nunc iam*, figura etiam apud Plautum frequentissima. *Iube nunc iam*] *Iube* sic dicit, quemadmodum supra ille, qui quum alius nemo adesset, alicui diceret (IVBE *sic dicit, quemadmodum supra.* [vers. 10.] ILLI. *Cui? ecquis amicus? nemo adest, cui diceret*). D.

Iam dinumeret ille Babylo viginti minas] Babyloni milites stulti dicebantur. Alii intelligunt Babylones diuites esse. Et hic sensus ille est ergo. vt Micio Babylo sit, qui viginti minas dedit pro meretrice, quae rapta est. Ego nunc *iam lepidus vocor*, Micio licet viginti minas dederit, hoc tantum (*hoc tamen non Z.*) accepit nomen, ego sine sumtu laudor. E.

17 *Dinumeret*] *Dinumeret* dixit, quasi multum numeret. *Illi*] Cui *Illi*? Ctesiphoni, lenoni, an Aeschino? an Syro? *Babylo*] Fratrem, *Babylonem* ob nimiam liberalitatem vocat: an *Aeschinum* nimis prodigum? D.

Illi Babylo] Msf. R. *Ille Babylo.* L.

Pro

Syre, cessas ire ac facere? Sy. quid ago? De. dirue.
Tu illas abi et traduce. Ge. Di tibi, Demea,
Benefaciant, quum te video nostrae familiae
Tam ex animo factum velle. De. dignos arbitror.
Quid tu ais? Ae. sic opinor. De. multo rectiu'st,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. Ae. nihil enim vidi melius, mi pater.

Pro *Illi* plerique Codd. *Ille.* Igitur locus paulo difficilior accipiendus est de Demea auerso, qui secum loquitur hunc versum, vt proxime antecedentia; adeo vt sit sensus: Etsi frater iste prodigus viginti minas pro psaltria soluerit; aut etiamsi ad gratiam adolescentium aucupandam denuo totidem minas consumat: ego tamen nunc parem ei gratiam refero. Nam *Iube* recte Donatus interpretatur per *Age*: *Babylo* autem seu Babylonius est prodigus et profusus, ob luxum, quo tum Medi et Persae infames erant. Hinc Scholiastes Iuuenalis ad III, 221: *Meliora et plura reponit Persicus orborum lautissimus. Persicum quasi diuitem posuit; eo quod Persae diuites: sic Horatius, Persicos odi, puer, apparatus: Terentius, Dinumeret nunc ille Babylo xx minas.* B.

18 *Syre, cessas ire ac facere*] ἰδιωτικῶς dicitur. *Dirue*] Hoc vultu dicitur adhortante. D.

Quid ago?] V. C. *Quid agam?* L.

Quid ego? quod extat in nonnullis Codd. vett. vera est lectio; subaudi *Faciam.* Caeteri habent *Ago*, aut, *Agam.* B.

20 *Quum te video nostrae familiae tam ex animo factum velle*] *Ex animo alicui facere*, est id facere, quod ille in animo suo velit; aut certe ex tota mente praestare, non perfunctorie. sed *ex animo factum*, bene factum intelligere debemus, vt sit, *Ex animo*, quasi ex sententia. D.

21 *Dignos arbitror*] Multa desunt, et *Vos*, et *Esse*, et *Quifiant.* D.

22 *Quid tu ais?*] Eo vultu dicitur *Quid tu ais*, quo videmus loqui eos, qui interrogant gesticulante vultu, quid sentiant de consilio suo, quos sciunt approbaturos esse. D.

23 *Huc per viam*] Ms. R. et vett. codd. *hac per viam.* L.

Concinnius nostri Codd. *Hac nunc duci per viam.* Nam *Hac*, per Scenam scilicet, quae ipsa platea est. B.

De. Sic soleo. sed eccum, Micio egreditur foras.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MICIO. DEMEA. AESCHINVS.

IVBET frater? vbi is est? tun' iubes hoc, Demea?

De. Ego vero iubeo, et in hac re, et aliis omnibus

Quam

25 *Sic soleo*] Potest εἰρωνεία videri: quippe quando tale consilium probat Demea, quod probaret adolescens. D.

Sic soleo] Hic mentitur, consuetudinem sibi praestandi dicit (*cum consuetudinem sic praestandi dicit* Z.). E.

1 *Iubet frater?*] Apparet Micionem dixisse, *Cur diruis?* Syrum respondisse, *Quia hoc iubet frater tuus. Iubet frater?*] Dirui maceriam scilicet. *Tune iubes hoc, Demea?*] Interrogatiue pronunciandum totum. ita erit vna persona. Et ostenditur breuiter ex huius verbis, quod prior dixerit Syrus. Et mirum initium: ne prooemio opus esset Demeae, ad profitendam mutationem voluntatis. D.

Frater? vbi is est?] Haec Scena deliberantis personam tenet. Deliberat enim Micio, an prouecta aetate ducat vxorem? Ac primum (adde *cum* Z.) videt dirui maceriam, quaerit causas. Responsio est, *Iubet frater.* Quamquam quidem intelligit (*quidam intelligunt* Z.), ipsum Micionem dicere, vt quasi cum audisset cuius sit, sed missus intelligi (*et quasi, cum audisset, quis iusserit, admiratum repetere* Z.), *iubet frater?* E.

2 *Hac re*] Maceriae disiectione. *Et aliis omnibus*] Vt nuptiis senilibus. D.

Et aliis omnibus] Hic initium est persuasionis. Nam subiungit: *Quam maxime vnam facere nos hanc familiam; colere, et adiungere*] Quod vtique pertinet ad matrem puellae, vti Micio ducat vxorem. Huic narratio supponitur, *primum huius vxoris est mater.* Laudatur *proba et modesta.* Ergo persuasione ei filius teneret, ac suum (*Ergo persuasione vt filius obtineret, ac socrum* Z.) pater resumeret; adiecit illud, *Natu grauior. Parere haec iam per annos non potest: Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est.* Deinde ab ea persuasione: Tu voluptatem capies: *Hanc te aequum est ducere; et*

te

Quam maxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. ita quaeso, pater.
MI. Haut aliter censeo. DE. imo hercle ita nobis decet:
Primum huius vxoris est mater. MI. quid postea?
DE. Proba et modesta. MI. ita aiunt. DE. natu grandior.
MI. Scio. DE. parere iam diu haec per annos non potest:

Nec,

te operam, vt fiat, dare. Hoc adolescentem (adde *monet* Z.) vt et ipsum patrem cogat. E.

Deme praepositionem *In*, consentientibus nostris et Faerni libris fere omnibus. B.

4 *Colere, adiuuare, adiungere*] *Colere*, ad nurum pertinet: *Adiuuare*, ad Hegionem: *Adiungere*, ad Sostratam. Et notandum *Coli* a superiore. vt (Aen. I, 16. *Posthabita coluisse Samo*; *hic illius arma. Colere*] Subauditur *Iubeo*, per ξεῦγμα. D.

5 *Imo hercle ita nobis decet*] Antiqui si addebant statim verbum, *Nos decet facere*, *Nos decet dicere*: si non addebant, *Nobis decet*, dicebant (Vid. supra III, 4, 45.). D.

6 *Primum huius vxoris est mater*] Incipit a persuasione, sed latenter, ita vt ea quae proposito consilio dicenda erant, ante demonstret, quam dicat quid fieri velit. Et hoc semper fit ab oratoribus in his rebus, a quibus incipere non oportet propter turpitudinem, aut incommoditatem rei, quae persuadenda est. Considera adeo apud Virgilium (Aen. V, 606.), vbi persuadet Iris matribus, vt naues suas incendant: et inuenies hoc ipsum consilium vltimum poni post argumenta quamplurima, *Quin agite, et mecum infaustas exurite puppes.* Et initium a possibili factum est: nam dicit, *Huius vxoris est mater.* D.

Versus recte procedit, si emendaueris *Vxori*, et legeris cum Edd. vett. et vno nostro Cod. *Est. Quid postea?* Eadem constructio extat And. IV, 4, 50. B.

7 *Proba et modesta*] *Proba* sibi: et *Modesta* apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inuentas et vsitatas (Bentleius coniicit, *Conciliatoribus suetas* Z.). *Ita aiunt*] Hoc ita respondet, quasi dicat, *Sed quid mea?* D.

8 *Scio*] Adhuc Micio non intelligit, quo res tendat: sed

Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola'st. Mi. quam hic rem agit?
De. Hanc te aequom'st ducere: et te operam, vt fiat, dare.
Mi. Me ducere autem! De. te. Mi. me! De. te inquam. Mi. ineptis. De. si tu sis homo,
Hic faciat. Ae. mi pater. Mi. quid? tu huic, asine, auscultas? De. nihil agis:
Fieri aliter non potest. Mi. deliras. Ae. sine te exorem, mi pater.

Mi.

tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respondet. *Parere iam diu per annos haec non potest*] Recte, ne contra filios suadere videatur. *Parere iam diu per annos haec non potest*] Hoc autem addidit, ne contra filios pater suadere videatur nuptias, si illis coheredes esse procreandos suadeat. *Per annos haec non potest*] Bene *Per annos*: quia non est sterilis. D.

Parere iam diu] Priscian. l. x. L.

10 *Hanc te aequom est ducere*] *Te*, Micio, scilicet. *Et te operam*] *Te*, Aeschine. Nam ad illum conuersus a Micione est. Et quare Aeschinum operam dare aequum est? scilicet vt prosit socrui. D.

11 *Me ducere autem!*] Magna vis in pronominibus posita est. Nam *Me* ille sic dicit, quasi quem minime deceat. *Te*] Ille (*Hic*) sic respondet, quasi quem maxime oporteat.

Ineptis] Verbum est, quod facit *Ineptio, ineptis, ineptit*. *Si tu sis homo*] Non *Si es*, sed *Sis* dixit: quasi in eo se hominem sit Aeschinus probaturus. *Si tu sis homo*] Aeschine. *Si sis*, pro Si esse volueris, et si credi homo volueris. *Si tu sis homo*] Hic facete et mire coegit Aeschinum ad persuadendum. non enim dixit, *Si tu sis homo, persuade*: sed sic, faciat (*sed*, HIC FACIAT): vt ab illo non factum, sed effectum exigeret. D.

Si tu sis homo, hic faciat] Si etiam cedas ad id, quod cupio, continuo consentiat pater. E.

12 *Mi pater*] *Mi* vocatiuus casus est, ab eo quod est *Meus*. *Quid? tu huic, asine, auscultas?*] Aptum conuicium grandi et fatuo. D.

Ob libros plerosque Faernus edidit *Quid tu autem huic* etc. B.

13 *Fieri aliter non potest*] A necessario. *Deliras*] Proprio

MI. Insanis? aufer. DE. age, da veniam filio.
MI. satin' sanus es? ego
Nouus maritus anno demum quinto et sexagesimo
Fiam: atque anum decrepitam ducam! idne estis auctores mihi?
AE. Fac: promisi ego illis. MI. promisti autem? de te largitor, puer.

DE.

prio vocabulo vsus est, tanquam loquaci (Cf. Phorm. v, 8, 8.). D.

Fieri aliter non potest] Pars vtique Deliberatiua est, An necesse sit. E.

14 *Insanis? aufer*] Congrue seni *Deliras:* iuueni *Insanis.* Et *Aufer*, vel te, vel manum. Nam rogans, manum admouet scilicet, dicens *Mi pater. Aufer*] Aut *te* deest, aut *manum*, aut pro eo quod est *Abi:* vt sit, *Aufer te.* D.

Da veniam filio] Mss. R. et vett. codd. *Da veniam, quaeso, filio.* L.

Vt efficeretur octonarius Iambicus acatalecticus, Faernus illud *Ego* sequenti versui praeposuit. B.

15 *Ego nouus maritus*] Apud Menandrum senex de nuptiis non grauatur. Ergo Terentius ἐνδεητικῶς. *Ego nouus maritus anno demum quinto et sexagesimo fiam! atque anum decrepitam ducam?*] Hic deest et *Quis*, et *Quid*, et *Quando*, et *Quomodo*: vt sit, Quis? *ego.* Quid? *nouus maritus.* Quando? *anno demum quinto et sexagesimo.* Quomodo? *anum decrepitam ducam. Anno demum quinto et sexagesimo*] Haec aetas est, vt Varro ait, etiam comicorum senum. Et *Demum*, aduerbium tarditatis est. D.

Ego nouus maritus] Repugno. Ab inhonesto argumentum ponitur: An turpe sit, vxorem ducere, etiam anum ducere. E.

16 *Atque anum decrepitam ducam!*] Hoc facete addit, tanquam faciendum hoc esset, si puella duceretur seni. *Idne estis auctores mihi?*] Hoc est persuasores. vt Virg. (Aen. XII, 159) *Auctor ego audendi. Decrepitam*] *Decrepitam*, aut stomacho anili et iracundo: aut *decrepitam* obtusi animi et laesae senectutis. aut *decrepitam*, cui saepe moribundae crepuerit planctu familia, id est, clamauerit. D.

17 *Largitor*] Verbum est imperatiui modi, futuri temporis. *De te largitor, puer*] Acutius *De te* dictum est, quam *de tuo.* Et bene in eum, qui promiserat

ferat

DE. Age, quid? si quid te maius oret? MI. quasi non hoc sit maxumum.

DE. Da veniam. AE. ne grauere. DE. fac, promitte. MI. non omittis?

AE. Non, nisi te exorem. MI. vis est haec quidem. DE. age prolixe, Micio.

MI. Etsi hoc mihi prauum, ineptum, absurdum, atque alienum a vita mea

Videtur: si vos tantopere istuc voltis, fiat. AE. bene facis.

Merito

serat puellae coniunctionem suam. D.

Promisti autem?] Ms. R. *promisisti.* Diomed. lib. I. *De te largitor*] V. C. *de te sis largitor, puer.* L.

18 Omnes nostri Codd. recte, *Quasi si hoc non s. m.* B.

19 *Da veniam*] Praesta beneficium, concede quod petitur. *Ne grauere*] Ne te difficilem praebeas. qui *grauem se* dicitur *praestare*, quia id facile non praestat in beneficio, quod potest. *Da veniam, ne grauere. fac, promitte.* Altrinsecus agentium, fatigantiumque verba sunt. D.

Non omittis?] V. C. *Non omittitis?* L.

Ob codd. et vsum Terentii lege *Grauare.* Nam sic saepe alibi, *Ne nega*, *Ne crucia te* etc. Deinde ob fidem Codd. Faerni et nostrorum pro *Omittis* lege *Omittitis.* B.

20 *Age prolixe, Micio*] Aut *Age prolixe*, id est, age benigne: vt sit *Prolixe* benigne, secundum veteres. aut per ἀσύνδετον, et ἔλλειψιν, *Age* correptiuum: vt ad *Prolixe* subaudiatur, *Noster esto*, aut quid tale: et *Micio* velut in suaui dictum sit (*veluti pro Suaui dictum sit.* Z.). D.

21 *Etsi hoc mihi prauum, ineptum, absurdum*] *Prauum*, si anum ducit nullo commodo suo. *Ineptum*, qui non voto filiorum ducat vxorem. *Absurdum*, homini qui nunquam duxerit, et nunquam ducere voluerit, seni duci vxorem, quae adolescenti ducta non sit. D.

Etsi hoc mihi ineptum, absurdum] Hic effectum est, vt cogatur respondere vxorem ducturum. E.

22 *Si vos tantopere istuc voltis, fiat*] Cur hic non vertitur (*veretur* Z.) de voluntate Sostratae? An quia illam consentire necesse est vel propter pau-

Merito te amo. De. verum, quid ego dicam? hoc confit quod volo:
Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus proxumus,

pauperiem, vel ob amorem filiae suae? *Si vos tantopere istuc voltis, fiat*] Ridicule dixit et comice, vxorem se ducere, non quia velit, aut debeat: sed vt obsequatur iubentibus. D.

23 *Hoc confit quod volo*] Perficitur, inquit, quod volo: vt sumtum et turbam domum recipiat Micio, et ego ineam gratiam. D.

Primum ne Trochaicus temere sit inter Iambicos, lege *Merito tuo te amo*; quod idem occurrit Eun. III, 2. Deinde hunc et seq. versum sic restitue, et suam cuique personae redde orationem: Ae. *Bene facis.* | De. *Merito tuo te amo. verum.* Mi. *quid?* De. *ego dicam, hoc cum fit, quod volo* | Mi. *Quid nunc? quid restat?* De. *Hegio hic est his cognatus proxumus.* Ne versus, cessante Synaloepha, hiet, reponendum ducimus *Hegio hic*, moraliter et ex consuetudine, vt Heaut. V, 5, 21. *Archonidi huius filiam*; et supra IV, 2, 42. *Scin Cratini huius ditis aedes?* B.

24 *Quid nunc, quod restat?*] *Quod restat*, pro *Quod sequitur*. An *Quod restat*, tanquam reliquiarum priorum (*reliquiae rerum peractarum*), ac per hoc minimum? *Hegio his est cognatus proxumus*] Commendatio personae quasi notae, etiam Micioni, ob merita sua. Et bene addidit *Proxumus*: nam multi gradus et veluti rami sunt propinquitatis in affinitate et cognatione dispositi. D.

Hegio est his cognatus] Demea mutatis moribus bonitatem suam poscit exprimere (adde *et* Z.) multis multa donare efficit; nam cogit vt Hegioni ager donetur. Et hic quasi deliberantis est species. Nam primo ab honesto, cui donetur, etiam qui *proximus* sit mulieribus, qui *nobis affinis*, qui *pauper* sit. Quare adiungit: *Bene nos aliquid facere illi decet.* Denique inquit, vnde fieri possit, ad manum est: *Agelli est hic sub vrbe paullum, quod locitas foras.* Deinde confundit a dictis eius, cui respondetur, quod *vitium commune* est senibus, *Quod nimium ad rem in senecta attenti sint.* Ab inhonesto, hoc celatur. E.

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
MI. Quid facere? DE. agelli est hic sub vrbe paululum, quod locitas foras:
Huic demus qui fruatur. MI. paululum id autem? DE. si multum sit, tamen
Faciundum est: pro patre huic est: bonus est: noster est: recte datur.

Postre-

25 *Affinis nobis*] Recte. Nam vxoris cognati, marito affines sunt. *Pauper*] Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari. D.

Cuperus in Obs. 1, 9. existimat, illud *Bene* tribuendum esse Micioni; primum quod *Facere alicui aliquid* sine *bene* simpliciter significet saepe commodis beneficiisque afficere: deinde quod *Bene* sit eius, qui interrumpat aliquem, et simul eum pergere admoneat. Z.

26 *Quod locitas foras*] *Foras* dixit, locum pro persona ponens: quasi diceret, *Nescio cui alieno*. sic et nos dicimus, *Audi quid dicit* * *Ecce hac*, pro *Ecce hic* (*Hic* omittit Ms. H.) Cicero (Verr. 1, 26.), *Hic tum alius ex alia parte*. Deest ergo aliquid, vt sit, *Quod locitas foras versum*, Aut si *foris: foris posito*, id est, alieno. *Sub vrbe est paululum agelli hic*] Totum cum contemtione (*cum contemtu*, alii) pronunciandum. D.

Paulum, quod Faernus in vno Cod. reperit, ratio versus exposcit. B.

27 *Huic demus qui fruatur*] Id est, qui fructum capiat, non proprietate potiatur. Proprie ergo, et quasi de iure dixit *Fruatur*. est autem *Fruatur*, alatur: quia *Frumen* dicitur summa gula, per quam cibum lingua demittit in ventrem. D.

Lege *Paulum id autem est?* D. *si multum'st*, *tamen* etc. vt efficiatur versus tetrameter acatalecticus, vt caeteri. Caeterum in nostris Codd. extat *Id autem est?* in vno vet. *Paulum*, et in aliquot Faerni antiquis, *si multum est*. B.

28 *Bonus est: noster est: recte datur*] Ἐπιτροχασμὸς hortantis, et ἀσύνδετον multa congerentis. *Bonus est*] Potuit responderi, *Quid mea? Bonus est: noster est*] Haec omnia vultuose, tanquam inuidiam parsimoniae faciat Micioni. Et plus significat *Noster*, quam si addatur, *Quid noster?* *Noster est*] Bene addidit. Namque dixit, *Pro patre huic est*. *Recte datur*]

Postremo non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,
Bene et sapienter dixti dudum, Vitium commune omnium est,
Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est vere, et re ipsa fieri oportet.
MI. Quid istic? dabitur: quandoquidem hic volt. AE. mi pater.

DE.

tur] Quasi non quaeratur, an dandum sit: sed illud solum, an *recte*. D.

29 *Non meum illud verbum facio*] Nunc *Verbum* pro ἀξιώματι posuit, quod vno stringitur verbo. Ergo *Verbum*, breuis sententia. *Non meum illud verbum facio*] Nota *Verbum*, pro *sententia*. vt, *Vno verbo dic, si quid est quod me velis*. Et, *Miseram me! quod verbum audio*? *Verbum* dixit, veram sententiam. Nam *verba* esse a veritate dicta, testatur Varro. D.

Quod Palmerius et Gulielmius olim coniecerant, *Postremo nunc meum;* id clare habet Regius Chartaceus ex vetertimo quodam transcriptus. Recte: et frustra receptam explicare conantur. B.

31 *Hanc maculam nos decet effugere*] *Maculam* τῷ χλευασμῷ dixit, irridens opinionem Micionis: quia parsimoniam, *maculam* putet. Et simul auxit, primo *Vitium*, deinde *Maculam* dicendo. D.

32 Ordinatio versuum horum, quae est apud Lindenbr. auctorem habet Faernum. Nos quidem hunc ordinem statuimus: *Effugere: dictum est vere, et re ipsa fieri oportet, Micio.* | MI. *Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt.* AE. *mi pater.* DE. *nunc tu mihi,* | *Micio, es germanus pariter animo ac corpore.* MI. *gaudeo.* Nam in primo versu excidit *Micio*, quia sequebatur eadem vox: et in versu tertio *Micio* a praecedente *Mihi* absorptum est. *Quidem, quando* Codd. consensus comprobat. Omnes libri, praeter vnum eumque mediocrem, habent *Animo et corpore.* Sententia autem postulat *Ac* pro *Et*. Sensus enim est: *Nunc*, cum hoc a te impetro, cum liberaliter et benigne facis; nunc pariter animo mihi germanus es, ac semper corpore fuisti. B.

DE. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et animo. MI. gaudeo.

DE. Suo sibi gladio hunc iugulo.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

SYRVS. DEMEA. MICIO. AESCHINVS.

FACTVM est, quod iusti, Demea.

DE. Frugi homo es: ego aedepol hodie mea quidem sententia

Iudico

35 *Suo sibi hunc gladio iugulo*] ἀλληγορία. Et non *Suo*, sed *Suo sibi*, moraliter, et vt veteres solent loqui. D.

Suo sibi gladio hunc iugulo] Ipsum suo gladio interficio, quia ipse hoc dixit, vnde nunc vincitur. E.

Suo sibi gladio] Simile fere illud apud Treb. Pollion. in Mario: *Addidisse haec verba dicitur interemtor: Hic est gladius, quem ipse fecisti.* Hieronym. Epist. ad Magnum: *Iuxta fabulas Poetarum, suo se ense lacerauit.* Variant vero scripti Terentii codd. quorum pars magna sic habet: *Gaudeo, et suo gladio hunc iugulo.* L.

1 *Factum est quod iusti, Demea*] Id est, diruta est maceria. D.

Rursus aliud praestaturus munus post Hegionem seruo, vult Syrum etiam liberum. Implentur deliberatiuae partes. Quamquam meritis partes suas (*Namque merita per partes sua* Z.) seruus exsequitur, Quod vsque a pueris ambos curauerit sedulo, docuerit, monuerit, quod bene praeceperit. Huic rei per irrisionem adiungitur etiam illud, Quod obsonauerit cum fide, quod adduxerit scortum, conuiuium parauerit de die, quod hanc psaltriam hodie nunc emerit. E.

Quod iusti] V. C. *Quod iussisti.* L.

Hic versus praecedenti iunctum efficit Trochaicum. Verum ne concinnitas pereat, et *Gladio* totum in Thesi abscondatur, *Iuguloque* in vltima se efferat; repone *Iussisti*, quod in Codd. nostris fere omnibus reperitur. B.

2 *Frugi homo es*] Vtilis, vt fruges. *Aedepol hodie mea quidem sententia iudico Syrum fieri esse aequom liberum*] Hoc est quod iamdudum promiserat Syro: sed nunc opportune. videtur

Iudico Syrum fieri esse aequom liberum. Mi. istunc liberum?
Quodnam ob factum? De. multa. Sy. o noster Demea, aedepol vir bonus es.
Ego istos vobis vsque a pueris curaui ambos sedulo:
Docui, monui, bene praecepi semper, quae potui omnia.
De. Res apparet. et quidem porro haec, obsonare cum fide,
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis haec sunt officia. Sy. o lepidum caput!

detur enim modo meritum praecessisse. Et *Sententia iudico*, κυριολογία. D.

Etsi multi Codd. habent *Ergo*, h. e. propterea quod frugi es: rectius tamen ob versum esse cum Faerno censeo *Ego*. B.

4 *Quodnam ob factum?*] Iure. ascribi enim causas manumissionis in iure formula est. *Multa*] Oratorie maluit generaliter dicere, quam quaerere specialiter, quod inuenire non possit. Et Micio singulariter vnum quaerit, hic pluraliter multa respondet. *Aedepol vir bonus*] Iurat bonum: quia praeter opinionem est. D.

Aedepol vir bonus es] In Ms. R. *es* desideratur. L.

Es abest a vett. nostris. Scribe vero *Bonu's*; quod sono olim differebat a simplice *Bonus*. B.

5 *Ego istos vobis vsque a pueris*] Intelligit Syrus, laborantem pro se Demeam non habere quod dicat: et ideo ipse prosequitur ordinem meritorum: secundum quem apparet paedagogum fuisse. D.

6 *Docui, monui, bene praecepi*] Ridicule adduntur, et tantum (*sed tamen* Ms. B. et Edd. ante Steph.) consuetudine: quia imputantur etiam facta praue pro bonis. *Quae potui omnia*] Bene *Quae potui*: quasi plura vellet. D.

7 *Res apparet*] Mire irridet Demea, sic tamen vt serio agere videatur. D.

8 *Apparare de die conuiuium*] Id est, repente, neque ante praedictum, nec pridie constitutum. D.

9 *Lepidum caput!*] Seruius lib. 1. Aeneid. vers. 399. *pubesque tuae, pubesque tuorum*. L.

DE. Poſtremo, hodie in pſaltria hac emunda, hic adiutor fuit,
Hic curauit: prodeſſe aequum'ſt: alii meliores erunt.
Denique hic volt fieri. MI. vin tu hoc fieri? AE. cupio. MI. ſi quidem
Tu vis; Syre, eho accede huc ad me; liber eſto. SY. bene facis:
Omnibus gratiam habeo: et ſeorſum tibi praeterea, Demea.

10 *Poſtremo, hodie in pſaltria hac emunda*] Et hoc totum ſerio dicitur, vt magis ridiculum videatur. *Hic adiutor fuit*] In re bona *Adiutores*, in re mala *Impulſores* dicuntur. Ergo hic adiutor dicitur a non iraſcente: a criminante autem et irato, impulſor. *Hic adiutor fuit; hic curauit*] De more repetitum eſt *hic*: quum dicitur, *Hic adiutor fuit, hic curauit.* Sic enim ſolemus onerare audientem (*onerare mentem audientis*) meritis eius quem laudamus. Deinde quid non praeſtitit, qui et officium corporis, vt adiutor: et curam animi praebuit, vt conſultor? D.

Pro *Hac*, quod Faerno placuit, noſtri Codd. *Iſtac*. Igitur verſus cauſa repone *Iſta*. B.

12 *Denique hic vult fieri*] Abutitur Demea, ſciens prodigam voluntatem adoleſcentuli. D.

Denique hic vult fieri] Ne videretur hereditatem inuidere, quod manumittat ſeruum. Denique (*ſeruum, ait, Denique Z.*) vult filius fieri liberum ſeruum. Qua re confirmata liber conficitur. Adiungitur aliud munus. vult enim congeminare Demea beneuolentiam, vt et vxor Syri libera fiat. Merito illud adiungitur, quod *primam dedit* nato puero *mammam*, quaſi iam infantis nepotis gratia illa accipiat libertatem. Adiungitur, *Argentum* accipito *a me*, quo quaſi beatus propter nepotem, etiam ipſam liberam faciat. E.

13 *Syre, eho! accede huc ad me*] Vtrum vt eundem manu emittat, an vt palam fiat, iubet propius accedere, iuris (*publici* addit Weſterh.) conſuetudine ludens? Et vide quam comicam manumiſſionem, quam facete induxerit atque condigne. D.

14 *Et ſeorſum tibi praeterea, Demea*] Effecit Demea plus quam

DE. Gaudeo. AE. et ego. SY. credo. vtinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam vt vxorem meam vna mecum videam liberam!
DE. Optumam quidem mulierem. SY. et quidem tuo nepoti, huius filio
Hodie primam mammam dedit haec. DE. hercle vero serio,
Si quidem primam dedit; haut dubium, quin emitti aequom siet.
MI. Ob eam rem? DE. ob eam: postremo a me argentum, quanti est, sumito.

SY.

quam volebat. Nam qui conabatur amari, praefertur etiam his qui amantur. D.

15 *Gaudeo. et ego*] Gratulantium Syro haec verba sunt: quibus de more ille *Credo*, respondet. *Vtinam hoc perpetuum fiat gaudium*] Integrum, solidum, et nusquam interruptum. D.

16 *Phrygiam vt vxorem meam*] Vt ipse Syrus, ita vxor Phrygia: secundum veteres, qui seruis nomina a nationibus imponebant. *Vna mecum videam liberam*] Hoc sic pronunciandum est, quasi gaudeat se recordatum Demeae: quod quum vltro cogitat habuisse * plene oblitus fuit (*quasi gaudeat, se recordatum, quod Demea, qui eum vltro cogitat habuisse, plene oblitus fuit.*). D.

18 *Hodie primam mammam dedit haec*] Ridiculum meritum: siquidem oportuerit primam esse quamcumque. an quia causa est, quod ingenui dicuntur serio a nutricibus liberis educandi? *Hercle vero serio*] Aduerbia sunt confirmantia παρέλκον. D.

Pro *Primam* hic et seq. versu ex Codd. auctoritate et sententiae elegantia repono *Prima*. Deinde ob eosdem Codd. in seq. versu lego *Haut dubium'st*. B.

19 *Haut dubium, quin*] Ms. R. et V. C. *Haut dubium est, quin*. L.

20 *Ob eam rem?*] Hoc eo vultu dicit, quo rem veluti excutimus, et ostendimus momenti esse nullius. *Argentum, quanti est, sumito*] Quanto pretio valet. *Argentum, quanti est, sumito*. Hoc verbo tenus

SY. Di tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.

MI. Syre, processisti hodie pulchre. DE. si quidem porro, Micio,

Tu tuum officium facies; atque huic aliquid paulum prae manu

Dederis, vnde vtatur: reddet tibi cito. MI. istoc vilius.

(*vtimur* W. Forte *vsus est* Z.), vt faciunt qui persuadere aliquid cupiunt. D.

21 *Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant*] *Omnes omnia:* antiqua elegantia, et figurata. D.

Repone, *Demea, omnia omnes semper optata* etc. Sic supra III, 2, 1. *Quodsi omnia omnes sua consilia* etc. et Plaut. Capt. II, 2, 105. *Di tibi omnes omnia optata offerant.* B.

22 *Processisti hodie pulchre*] Nunc vere pulchre processit Syrus. *Siquidem porro, Micio, tu tuum officium facies*] Hoc est patroni, vt libertum non deseras, sed vt alas manumissum. Plautus (Curc. IV, 3, 15.), *Facis melius quam pars lenonum, qui libertos habent, et eos deserunt.* D.

23 *Si tuum officium facies*] Tunc omnia recte gesta videbuntur, *si officium tuum* compleas, et huic aliquid dones, ne iniqua libertas sit in paupertate illi, qui manumissus est. E.

24 *Vnde vtatur*] *Vtatur*, viuat: vnde *vsura*, vita dicitur. vt (Cic. Catil. 1, 12.), *Vnius vsuram horae gladiatori isti non dedisset.* an vnde alatur, de quo vsumfructum capiat, et cuius tibi sortem reddat? Et hoc melius: nam ideo addidit, *Reddet tibi cito.* *Istoc vilius*] Hoc egit Terentius, vt, conuersis officiis, vsque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcum redderet Micionem. *Istoc vilius*] Quasi *nihil minus.* negatio enim est floccum ostendentis, aut quid tale, cum ἐλλείψει. quia subauditur *Quicquam*: et, *Non dabo.* D.

Istoc vilius] Sine enim, vt istoc ne redeat. Vt Plautus (Curc. II, 1, 28.), *Vaenire poteris intestinis vilius.* I. e. absque intestinis. E.

Istoc vilius] Elegantem sensum et originem ex Suetonio, doctissimo antiquario, profert Charisius p. 180. *Isto vilius: Rex qui vocabat ad coenam, si sibi ea res exhibenda indiceretur, quam exhibere non posset,*

Ae. Frugi homo est. Sy. reddam hercle, da modo. Ae. age, pater. Mi. post consulam.
De. Faciet. Sy. o vir optume! Ae. o mi pater festiuissime!
Mi. Quid istuc? quae res tam repente mores mutauit tuos?
Quod prolubium? quae istaec subita est largitas? De. dicam tibi:

Vt

vt Tranquillus refert, Isto vilius; hoc est, erit coena. Non dubito, quin Terentius ad hoc dictum respexerit. Ergo *Istoc vilius*, perinde hic est, ac *Priora dedi, hoc non dabo.* B.

26 *Faciet*] Ne quid negatum in fine Fabulae videatur, addidit Demea *Faciet.* Et *Faciet*, quod petis scilicet. quod irridens dixit, quasi de prodigo dicere videatur. Et mire *Faciet*: quia nec credibile erat statim consensuram qui negauerat, et perpetuo (*propterea* Mss. Forte, *perpetua*) negatio esse in fine non debuit. D.

Laborat versus, nisi cum Victor. et Decurtato Faerni, et nostro Regio legas, *O pater mi f.* B.

27 *Quid istuc? quae res tam repente mores mutauit tuos?*] Animaduertendum est, qua calliditate Terentius quaerens finem Fabulae, complere laetitiam per ipsum Demeam nititur in vniuersos, qui in tota Comoedia tristis ac saeuus interturbauit et vociferatus est. D.

Quid istuc? quae res tam repente mores mutauit tuos?] Quaerit, cur suam subito consuetudinem mutauerit Demea. E.

28 *Quod prolubium*] *Prolubium*, quod Graeci προθυμίαν, id est, promtus animus ad largiendum. *Subita est largitas?*] Repentina, ac per hoc ipsa est ingrata et immoderata: vt euenit, quum ex nimis parcis non largi et liberales, sed effusi prodigique redduntur. D.

Quod profluuium] Dicitur vltra naturalem mensuram alicuius rei abundantia. E.

Vulgo *Proluuium*, sed meliores libri *Prolubium.* Seruius ad Aen. III, 217. ex Varrone laudat: *Varro de Lingua Lat. lib. V. Prolubium et Prolubidinem dici, ab eo quod lubeat; vnde etiam Lucus Veneris Lubentinae dicatur.* B.

Vt id oſtenderem, quod te iſti facilem et feſtiuum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo et bono:
Sed ex aſſentando, indulgendo, et largiendo, Micio.
Nunc adeo ſi ob eam rem vobis vita mea inuiſa eſt, Aeſchine,
Quia non iuſta, iniuſta, prorſus omnia, omnino obſequor;

Miſſa

29 *Vt id oſtenderem*] Abundat *Id.* aut ἔλλειψις eſt, pro *Per id.* *Quod te iſti facilem, et feſtiuom putant*] Multum detraxit Micioni, dicendo *Te iſti putant*, per quod ſignificatur errare adoleſcentes, et hunc non eſſe feſtiuum. *Quod te iſti facilem, et feſtiuom putant*] Bene in poſtremo dignitas perſonae huius ſeruata eſt, vt non perpetuo commutata videretur: vt Truculenti apud Plautum. D.

Vt id oſtenderem] Nunc iam ad declarationem vitae ſententiam (*Nunc iam ad declarationem verae ſuae ſententiae redit* Z.), quod non recta vita eſt ea, quae ex bonitate et clementia largiendo laudem quaerit, ſed illa melior, quae peccata reprehendit, non parcit criminibus, et (*ex* Z.) integritate illa, quae cuſtos dicitur. E.

31 *Indulgendo*] Attende indulgentiam a Demea culpae adſcribi denuo. *Et largiendo, Micio*] Seuere additum eſt nomen verbis ex animo plorantis (*prolatis*). D.

Duo ex noſtris non habent *Ex;* atque Donatus Oxon. Mſſ. *Atque indulgendo.* Igitur verſus cauſa repono, *Sed aſſentando, atque indulgendo, et largiendo* etc. B.

32 Noſtri Codd. *Mea vita inuiſa, Aeſchine, eſt*: vt verſus ipſe poſtulat. B.

33 *Quia non iuſta iniuſta, prorſus omnia omnino obſequor*] Prouerbiales ſunt huiuſmodi elocutiones, *fanda nefanda, digna indigna, velis nolis. Effundite, emite, facite*] *Effundite*, ad Aeſchinum pertinet: *Emite*, ad Cteſiphonem: *Facite*, ad omnes. *Facite quod vobis lubet*] Proprie (*Propere*) rediit rurſus ad amaritudinem priſtinam. Haec ἐπιτροπὴ eſt figura, qua inuitos nos permittere oſtendimus, quod nolumus fieri. D.

Quia non iuſta, iniuſta prorſus omnia, obſequor] Nunc autem in haec omnia (*Nunc autem*

Missa facio: effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id vultis potius, quae vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,
Haec reprehendere et corrigere me, et obsecundare in loco:

Ecce

tem propterea omnino. Vel, *Nunc autem ob haec omnia* Z.) vobis vita mea inuisa est, quia non aequaliter et *iusta*, et *iniusta* persequor. E.

35 *Quae vos potius propter adolescentiam minus videtis*] Hic ostendit Terentius, magis Demeam simulasse mutatos mores, quam mutauisse. D.

36 *Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum*] Εἰρωνεία, *minus*, *magis*, *parum.* D.

37 *Haec reprehendere, et corrigere me, et secundare* (*obsecundare* Ms. H.) *in loco*] Tribus tria redduntur: et vtraque αὐξητικῶς. Illa in malam partem superiora: haec in bonam, quae inferiora sunt. Non tantum enim culpae est, minus prouidere, quam impense cupere: nec tantum mali est impense cupere, quantum parum consulere. Item reprehendere, bonum est: melius, corrigere: optimum, secundare. Nam qui reprehendit, non continuo corrigit; qui corrigit, non ilico secundat, id est, laetissimum reddit. et fidelissimum (*felicissimum*). Alii *Secundare*, obsequi dictum putant: et ideo additum esse *in loco*: quasi non semper faciendum sit. Ergo *Secundare*, vel in melius conuertere, vel obsequi intelligimus. D.

Obsecundare in loco] Vt oportuit, iudicis sententiam declarauit, dum (*tum* Z.) adiecit *in loco*, vti diuersa quae faciat (*faciant* Z.) reprehendens, corrigens etiam in loco obsecundet et faueat. quemadmodum hic conuersatione mollior visus est Demea, qui durus antea videbatur, et (*ita* Z.) Micio vix probabilis, qui videbatur tenere bonitatem. Denique assensus ab omnibus commodatus videtur rectori esse: *Tibi, pater, permittimus: Plus scis, quid facto opus est.* E.

Leg. *Et reprehendere et corrigere quem; obsecundare in loco.* Nam illud *Me*, cum statim sequatur *Me*, putidum et ineptum est censendum. B.

Ecce me, qui id faciam vobis. Ae. tibi, pater, permittimus:
Plus scis quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? De. sino;
Habeat; in istac finem faciat. Ae. istuc recte.
Ω. Plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

38 *Tibi, pater, permittimus*] Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulsum patrem. D.

39 *Sino. habeat. in istac finem faciat*] Haec quidem permissio est: sed et exceptionem in se continet: et cum quodam stomacho, et velut minaci denunciatione profertur. D.

Nostri omnes paulo melius, *Plus scis quid opus facto est.* B.

40 *In istac finem faciat*] Hoc est, aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet: ne post istam luxurietur vlterius. *Istuc recte*] Bene. Et Micio non discessit de proposito suo, qui vt peccasse alias ostenderet fratrem ob nimiam asperitatem, cum exceptione quadam laudans verba eius, *Istuc recte* dixit. Quasi diceret, *non vt caetera*: et simul reposuit ei, qui supra dixerat, Vt id ostenderem, quod te isti facilem, et festiuum putant, id non fieri ex vera vita, neque adeo ex aequo et bono, etc. D.

In istac finem faciat] Optime monuit, vt haec venia detur praeterito delicto. etiam de futuro terrere videtur, vt in his meretricibus (*hac meretrice* Z.) finem luxuriandi faciat. Denique ita laudatus est, *istuc recte;* quod et veniam tribuisti, et admonuisti, ne peccet amplius, istuc recte videtur. Tamen quasi quaedam amissione praeteritorum et (*Tamen quasi quadam cum omissione praeteritorum est* Z.) reprehensio, vt caetera illa quae persuaserit recta non esse videantur, vel in manumisso seruo Syro, vel in libertatem data muliere, vel in munere Hegionem tradi (*vel in libertate data mulieri, vel in munere Hegioni tradito* Z.), vel in suasione, vt ipse vxorem duceret, vt hoc (*duceret. Igitur vt hoc* Z.) consilium, quod nunc dictum est, *in istac finem faciat*, solum Micio laudasse videatur, dixit, *istuc recte*; tanquam superiora non recte. E.

Verba *Istuc recte*, recte Donatus Micioni tribuenda esse existimat. B.

AEL. DON. V. C. ORATORIS VRBIS ROMAE COMMENT. IN TERENTI ADELPHOS EXPLICIT.

FRIDERICI LINDENBROGI

OBSERVATIONES
IN AELII DONATI. V. C.
COMMENT. ADELPHORVM.

IN SVLPITIO.

Famam rei] omnes scripti libb. — *Famamque Amoris in sese.*

Ducet Aeschinus] Mss. R. et Pith. *ducit Aeschinus A se vitiatam ciuem Atticam virginem. Vxorem potitur Ctesipho citharistriam, Exorato suo duro patre Demea.*

IN PRAEFATIONEM.

Cantica mutauit] Cod. Pith. *mutatis per Scenam modis cantauit.* Dan. *cantata.*

D. et M.] Danielis cod. D. et V.

Per adoptionem] Ms. *adoptationem.*

IN ARGVMENTVM.

Vxorem non duxit] Rectius in Ms. *vxorem ducere et filios procreare noluit.*

Facetissimam decertationem] Ms. *dissertationem.*

Paginarum dinumer.] Vt Petron. cap. 80. — *vbi ridendas inclusit pagina partes.*

PROLOGVS.

7 Μικτὸς *Rhintonica*] Mss. Μικτὸς *rithmus.* Sed de Rhintonica in Prolegomenis: *Attellanas a ciuitate Campaniae, vbi actitatae sunt plurimae: Rhintonicas ab actoris nomine.* Stephanus de Vrbib. ἀνεγράφη καὶ ῥίνθων Ταραντῖνος φλύαξ τὰ τραγικὰ μεταῤῥυθμίζων εἰς τὸ γελοῖον. Suid. ῥίνθων Ταραντῖνος κωμικὸς, ἀρχηγὸς τῆς καλουμένης ἱλαροτραγῳδίας, ὅ ἐστι φλυακογραφία. Hic ergo Rhinton Hilarotragoediam introduxit, vt alii Tragicomoediam; qualis adhuc extat Plauti Amphitruo.

20 *Furii Pii*] Ms. Dan. *Furi Pili.* In alio scripto cod. sic erat, in vita Terentii: *Propter elegantiam studiorum morumque in amicitiam perductus Pub. Scipionis, Laelii Sapientis, Furii Publii.* Idque omnino verius arbitror.

25 *Imo potius, caeterae*] Ms. *sed et caeterae.*

Sed ipsi senes] Ms. *Haud ipsi.*

ACT. I. SC. I.

5 Ἐνθυμηματικὸς] Ms. ἐνδιάθετος.

8 Παραφορὰ] Ms. ἐπαναφορὰ; quod magis placet.

17 *Figura ipsa*] Ms. Dan. *Figura ipsata.* vnde quid boni elici possit, cogitemus.

18 ΕΙΤΑ ΦΙΛΟΣ] Vitiosam hanc scripturam sic tentabat restituere Is. Casaubonus, εἶτα φίλης σχοινίῳ ἐμποδούμενον. *deinde amicae vinculo impeditum.* Vel hoc modo: ἔπειτα φίλον σχοινίῳ (vel γυναικὶ) ἐμποδούμενον (vel συμποδούμενον) ὀλεῖ. Increpatio est eius, qui ducendae vxoris erat auctor. *Itane tu amicum nexu amoris*

maris is perditum? Sequentia ſatis ſuperque perſpicua ſunt: Γαμεῖ Πάμφιλος· γαμείτω· καὶ γάρ κ' ἠδίκηκέ με. In Pithoeorum codice Ioanis Aurati, Viri clariſſimi emendatio adſcripta erat: εἰ τὰ φίλος ἔχοιμι νῦν ἀπολύμενον. et poſtea: Πάμφιλος γαμεῖ, γαμείτω· καὶ γὰρ ἠδίκησέ με. Pleni ſunt Graecorum libri dictis huiuſmodi, apud Stobaeum et alios, quae ibi legere ſatius eſt, quam hic tranſcribere.

43 *Modeſte et* ἰδιωτικῶς] Forte: ἠθικῶς.

47 ΚαλαντεθηνΑΝ *] Quantum ex Donati verbis coniicere licet, videtur ſane legendum, κατ' ἀντίθετον.

ACT. I. SC. 2.

7 *Deſignatores dicti*] Helen. Acro ad Hor. l. I. Ep. 7. verſ. 6. *Deſignatorem decorat lictoribus atris.* Seneca de benef. l. VI. c. 38. *An tu Arruntium, et Arterium, et caeteros, qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, non putas eadem habere, quae deſignatores et libitinarios, vota?* Numquid ergo Plauti Poenulus funebrib. ludis acta? Sic enim in Prologo eius fabulae verſ. 19. *Neu deſignator praeteriens obambulet, Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scena ſiet.* Inſignis locus Vlpiani, l. 4. §. I. ff. de his qui notant. inf. *Deſignatores autem, quos Graeci βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere Celſus probat, quia miniſterium non artem ludicram exerceant. Et ſane locus iſte hodie a principe non pro modico beneficio datur.* Inſcriptio vetus:

C. MATIENI. C. F. OVF. OVICVLAE. ANNORVM. XXVII. PRAECO. IDEMQ. DISSIGNATOR.

29 *Odioſum et malae vitae*] Mſ. *Odioſ. et moleſtae vitae.*

35 *Confeſſionis genus ſit*] Gerbertus ad Siguinum Senonenſ. Archiepiſc. *Qui enim accuſatus ante iudicem tacet, confitetur: et qui iudice iudicante poenae ſe addicit, confitetur.*

ACT. II. SC. I.

9 *Stipulam aut floccum mouerat, aut ſummum digitum*] Sic in Sardanapali monumenti inſcriptione;

Ω ΞΕΝΕ
ΕCΘΙΕ, ΚΑΙ ΠΙΝΕ. ΚΑΙ ΠΑΙΖΕ.
ΩCΤ' ΑΛΛΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ.
ΟΥΚ ΟΝΤΑ ΤΟΥΤΟΥ ΑΞΙΑ.

Quemadmodum enim Terentius, *huius non faciam*; ita in hac inſcriptione, οὐκ τούτου ἄξια. Ad quae verba ſic Arrianus, Alexandr. ἀναβάσ. lib. 2. τὸν ψόφον αἰνισσόμενος ὅνπερ αἱ χεῖρες ἐπὶ τῷ κρότῳ ποιοῦσι. Dilucidius Athenaeus Dipnoſ. l. XII. c. 7. ὁ πάντων εὐδαιμονέστατος Σαρδανάπαλος, παρ' ὅλον τὸν βίον τιμήσας τὰς ἀπολαύσεις, καὶ τελευτήσας δείκνυσιν ἐν τῷ τοῦ μνήματος τύπῳ τοῖς δακτύλοις, οἷον καταγέλωτος ἐστὶν ἄξια τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, οὐκ ἄξια ὄντα ψόφου δακτύλων. et Steph. de Vrbib. in voce. ἀγχίαλη· τ' ἄλλα τούτου οὐκ ἄξια τοῦ ἀποκροτήματος. Ariſtoph. in Ranis. pag. 166. γρύζοντες οὐδὲ τουτί. ad quae notat Schol. εἰκὸς αὐτὸν ἀπρακτοῦντα τῷ δακτύλῳ δεικνύειν τὸ, οὐδὲ τουτί. Atque hoc Donatus; *mouerat ſummum digitum.*

11 *Saepe irae ac lites*] Vt Alcumena in Plaut. Amphitr. III, 2, 8. — *satis faciat mihi, atque adiuret insuper Nolle esse dicta, quae in me insontem protulit.*

21 *Et maxime proximi*] Verius puto si legatur: *et maxime a proximis.* quod ex historiis Graecis scire possumus.

44 *Absque voluntate*] Mſ. *Et cum voluntate.*

46 *Colaphizatum*] Gloss. κολαφίζομαι *colaficor.* Hieronym. Epitaph. Paulae: *Eam colaphizaret, ne se extolleret.*

54 *Summae desperatio*] Mſ. *extra errorem orationis.*

ACT. II. SC. 2.

4 Διαιρεῖ] Mſ. ἓν διὰ δυοῖν.

Pares faciens] Vt Petr. 19. *sic paria constitueram.*

6 *Assentatione*] Mſ. *assensione caperetur.*

12 *Serui lenonem*] Mſ. *suam et lenonis.*

ACT. II. SC. 4.

6 *Etiam velle*] Mſ. *etiamsi vellet.*

8 Τῷ ἰδιωτισμῷ] Mſ. τῷ ἀττικισμῷ.

13 *De mensae scriptura*] Nempe pecuniae locandae vel soluendae duplex ratio: aut in foro de mensa, aut domi ex arca. infra Phorm. v, 7, 29. De mensa erat, quam argentarii nummulariiue exponebant. l. 4. ff. de edendo lib. 47. ff. de pactis, et inde *Mensularii* d. l. 47. Gloss. *Mensularius* τραπεζίτης. De arca, quam serui exercebant, vel quicunque alii Kalendariis praepositi. l. 41. §. 1. ff. de reb. cred. et inde *Arcarii.* Glossae Lat. *Arcarius, dispensator.* l. 41. §. 17. ff. de fideicom. libertat. Qualis ille dispensator Arbitri, c. 30. *in praetorio aureos dinumerans.* Plaut. Curc. v, 3, 7. *Amici compulerunt, reddit argentum domo.* De *scriptura* vero *mensae:* quia acceptae et erogatae pecuniae probatio scriptura codicibusque maxime continebatur, notato videlicet die et consule. l. 9. §. 2. ff. de edendo. Vnde chirographis deperditis, vel incendio exustis, ex inuentario, puta scripturae nummulariorum, debitores conueniri possunt. l. 37. ff. de admin. et peric. tut. l. 27. §. 1. ff. de furtis.

Etiam serui illi solui] Mſ. *Dicuntur autem et illi serui, qui* etc.

Debitores potiorum] al. *deb. preciorum.*

15 *Exclamationem facere denotetur*] Mſ. *exclamatione agendi.*

16 *Hoc verbo*] Mſ. *Hoc responso.*

18 *Homo quam planiu' dictat*] V. C. *planitis dictitat*; al. *plurima dictat.*

ACT. III. SC. I.

1 *Medicus, orator*] Mſ. *medicus, vt tutor.*

3 * *recitatu*] Mſ. *rescitatu.*

10 Παρέκτασις] Mſ. Περίστασις.

ACT. III. SC. 2.

6 *Hominem impurum*] Mſ. *impium.*

20 *Amoris indices*] Tale quid apud Hieronym. in epistolis.

ACT. III. SC. 3.

4 *Ducimus enim volentes*] Mſ. *ducimus etiam orantes.*

Nugae, quod nihil agant] Aliter Hieron. in Sophoniam cap. 3. Charis. Sosipater libr. 1. et 2.

5 *Meritoriam tabernam*] Gloſſ. *Meritorium* ξενοδοχεῖον.

8 *Grex vel bonorum, vel mal.*] Mſ. *Grex vel mal. eſt, vel leuium.*

9 *Pro ganeo*] Mſ. *pro gauli.*

32 *Quod ante pedes eſt*] Gabrias Fab. 22. νῦν θεὶς ἄνω, βέλτιϛε, γῆν ἐ βλέπεις. Nicet. Choniat. οἱ περικεχήνασιν ἐρανὸν, τὰ δὲ ἐν ποσὶ μόλις ἔχουσι διορᾶν.

50 *Cui contrarium in ſignif.*] Mſ. *Cui cont. eſt idem ſignificans.*

61 *Emendatio vultus*] Apul. in Apolog. de Socr. et Demoſth. Elegans locus Phaedri lib. III. Fab. 9. — *Cotidie ſpeculo vos vti volo; Tu formam ne corrumpas nequitiae malis, Tu faciem vt iſtam moribus vincas bonis.*

Formae per imaginem reſultario] Apul. Apologet. de ſpeculi imagine, *Reſultent ad facies ſuas reduces.* Ideo Lucianus eleganter in Amorib. ἔσοπτρα τῶν ἀντιμόρφων χαρακτήρων ἀγράφους εἰκόνας vocat.

69 *Vt alluſionem*] Mſ. *Vt ludentem de ſua.*

Ciceronis dictum] Quinct. VI, 4. *Ne illa quidem quae Ciceroni aliquando, ſed non in agendo, exciderunt, vt dixi, quum is candidatus, qui coqui filius habebatur, coram eo ſuffragium ab alio peteret: Ego quoque tibi iure fauebo.* Similis fere iocus Varron. de Re ruſt. III, 17. *Hos piſces nemo coquus in ius vocare audet.*

84 *Quo indignetur*] Mſ. *quod indignetur.*

91 *Super Aeſchino*] Mſ. *ſit pro Aeſchino.*

ACT. III. SC. 4.

11 *Nemo enim moriens*] Vid. Iac. Menoch. I. C. Praeſump. 5. l. 5. Placid. Lact. ad Stat. Theb. *Aiunt futura ſentire morituros.*

In iure vltima iudicia] Vlp. l. 1. init. π. Si quis omiſſ. *Praetor voluntates defunctorum tuetur.* Paulus I C. l. 5. ff. Teſtam. quemad. aper. *Publice expedit ſuprema hominum iudicia exitum habere.* l. 1. C. de Sacroſ. Eccleſiis.

30 τῷ ἰδιωτισμῷ] Mſ. τῷ ἀττικισμῷ.

33 *Pondus vteri*] Statius Sylu. III, 4, 77. *Ferre timent famulae natorum pondera matres.*

53 *Reſpondere proprie dicitur cum iis*] Verba Praetoris apud Vlp. l. 4. §. 1. ff. de interrogat. in iure. *Qui in iure interrogatus reſponderit. l.* 1. §. 1. l. 11. §. 5. et ſeqq. ff. eod.

ACT. IV. SC. I.

13 *Ceſſare viſum*] τὸ *viſum* in Mſ. deeſt.

21 *Lupum vidiſſe homines*] Themiſt. Euphr. Orat. I. καὶ τοιαῦτα ἄττα μορμολύκεια, ὥϛε τὲς ἀκέοντας φρίττειν καὶ ἀδημονεῖν, καὶ μικρὲ γίνεσθαι ἀναύδες· καθάπερ φασὶ τὲς ὑπὸ λύκε πρωτέρες ὀφθέντας. Ambr. Hexam. l. 6. c. 4. *Lupus ſi prior hominem viderit, vocem eripit, et deſpicit eum tanquam victor vocis ablatae.* Id. l. 6. in Luc. c. 10. *Si quem priores* (lupi) *hominem viderint, vocem eius quadam naturae vi feruntur eripere. Si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur.* Vid. eund. Serm. 10. Pſalm. 118. Caſſian. Baſſ. l. XV. c. I. ὁ λύκος προορῶν τὸν ἄνθρωπον, ἀσθενέϛερον αὐτὸν καὶ ἄφωνον ποιεῖ, ὡς ὁ Πλάτων ἐν ταῖς πολιτίαις φησί· ὀφθεὶς δὲ πρώτερος ὁ λύκος, ἀσθενέϛερος

γίνε-

γίνεται. Locus Virg. est Ecl. IX, 54. vbi Seruius similia refert, et Theocriti Scholiast. ad Idyll. ιδ.

Pueros ludificantium terrore lupi] Vt in hoc dicto vetulae Aesopicae puerum increpantis, Fab. Λύκος καὶ Γραῦς. Παῦσαι τῦ κλαίειν· εἰ δὲ μὴ, τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐπιδώσω σε τῷ λύκῳ. Hieron. aduers. Pelag. III. *Ne quasi paruulis tristior quaedam imago monstretur.*

ACT. IV. SC. 2.

1 *Cicero in Catilinam*] Ms. *Cicero in Catone.*

13 *Sed sic ipse egit*] Ms. *vt ipse ait.*

43 *Sallustius: ad Iouis mandem*] Locus corruptus, cui nec a Ms. auxilium, in quo sic est, *Ad iouis manaeuani.* aeque vitiose.

44 *Porta dicta*] Varro de Ling. Lat. libr. 4.

45 *Pistrina vt sutrinam et medicinam*] Plaut. Amph. IV, 1, 5. *In medicinis, in tonstrinis, apud omnis aedis sacras.* Et in Epidico, II, 2, 14. *Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro, Per myropolia et lanienas, circumque argentarias.* Vid. eundem in Menaechmis.

ACT. IV. SC. 4.

2 *Vt quam significet*] Ms. *Nisi forte significat, vt sit, o quam.*

ACT. IV. SC. 5.

23 *Nunc dicit*] Ms. *Non dum d.*

28 *Graeci dicunt* ἀτενές] Variant scripti codd. HTAΠTECTOS. al. HTAΠIECTOS.

34 *Plena gladiatoria*] *ie. plane glad.*

ACT. IV. SC. 7.

7 *Esurientibus caeteris*] Ms. *cunctis.*

5 *Iracundiam Demeae*] Ms. *vel consentiendo mitigare sibi amorem, fieri iracundum Demeam.*

15 *Virginem quae etiam cum viro*] Eadem ratione *Puellam* vocat Gell. quae recens peperit. l. 12. c. 1. et *virginem maritum* P. Chrysol. qui bona sua primum vendidit. Serm. 148. *Inducta virgo inducit virginem mox maritum.* Nam et *virginem puerum* dixere inuestem, et a venereo contactu liberum. Paulin. in Epithalam. Iul. et Tit. *Concordes animae casto socientur amore, Virgo puer Christi, virgo puella Dei.* Apud Marc. Empir. aliquotiens *chartam virginem* legimus, c. 8. quam Vlp. l. 52. §. 4. ff. de leg. 3. *chartam puram* vocat. Sed Mart. l. 1. Epigr. 67. *virginem chartam*, non puram intelligit, sed recens scriptam, plane ad Donati mentem; *scrinioque signatas Custodit ipse virginis pater chartae.* Vid. quae Seruius notat ad illum Ecl. 6. v. 47. *Ah, virgo infelix.* et Aen. XI. v. 687. *muliebribus armis.* Iun. Philargyr. ad Eclog. III, 30.

ACT. V. SC. I.

4 *Ad delicias exprimendas*] Id propter Laconia lege vetitum erat. Aelian. Var. hist. l. 2. c. 5. Ἀκούσαντες οἱ ἔφοροι Λακεδαιμονίων, τοὺς Δεκέλειαν καταλαβόντας περιπάτῳ χρῆσθαι δειλινῷ, ἐπέστειλαν αὐτοῖς, Μὴ περιπατεῖτε· ὡς τρυφώντων αὐτῶν μᾶλλον, ἢ τὸ σῶμα ἐκπονούντων.

ACT. V. SC. 4.

1 *Apud alium et palam*] Ms. *apud alium quempiam.*

17 In versu Actii: *Feras potiuntur*]

untur] Mſ. *Siras Pot.* Gloſſ. πλόκτη *ſira.*] ACT. V. SC. 6.

5 *Aut, vt exiſtimo*] Mſ. *aut in Syro nihil.*

6 *Poſtquam ipſe dixit*] Legend. *Poſtquam ipſo audiuit bis nomine appellatum Getam.*

ACT. V. SC. 7.

5 *Hymenaeum*] Vide Procli Chreſtom. ap. Phot. qui eleganter haec explicat: nouiſſimeque addit Aeol. dialecto Ὑμέναιον dici ἀπὸ τοῦ ὑμεναίειν, τοῦτ' ἔστι, ὁμονοεῖν, quod concorditer nouiter maritatos ſemper viuere optarent. vid. locum ipſum et Seru. Aeneid. lib. I. ad illum verſum 651. *inconceſſoſque Hymenaeos.*

10 *Alicuius demacerata*] Mſ. *non altus demacerata.*

16 *Tanquam de praeſente*] Mſ. *quaſi cum praeſ.*

ACT. V. SC. 8.

7 *Modeſta apud alios*] Mſ. *Modeſta alii.*

15 *Comicorum ſenum*] Cic. in Lael. 26. *Hodie me ante omnes Comicos ſtultos ſenes*, etc. Plaut. etiam ſenibus illam aetatem praeſcribit, qua ſcortari deſinant. Mercat. v, 4, 57. *Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus ſiue maritum, ſiue hercle adeo coelibem ſcortarier, Cum eo nos hic lege agemus.*

20 *Micio velut inſuaui*] Mſ. *Micio velut inſanis.*

21 *Non voto filiorum*] Vlp. l. I. §. 8. π. de ventr. inſpic. *Voto liberorum ſuſcipiendorum ductus.* l. 22. §. 7. ff. Solut. matr. *Procreandae ſobolis cupidine.* Enim matrimonii haec erat formula, LIBERORVM QVAERENDORVM GRATIA etc. Ennius apud Feſtum in *Quaeſere. Ducit me vxorem liberorum ſibi quaeſendum gratia.* Auguſt. Epiſc. LIBERORVM PROCREANDORVM CAVSA dixit. L. I. de nuptiis c. 4. Idem Serm. 3. Dom. 3. poſt Trin. et ex eo Iſid. de offic. Eccl. l. 2. c. 19 *Ipſae tabulae dotales indicant, quod cauſa* LIBER. PROCREAND. *ducitur vxor.* Itaque ſic corrigenda DD. Impp. Marci et Lucii conſtitutio apud Io. Sarisber. Ep. 89. *Confirmamus ſtatum liberorum veſtrorum in eo matrimonio quaeſitorum.* Hactenus enim corrupte editum *quae* veſitorum.* Vid. Val. Max. l. 7. c. 7. Gell. l. 4. c. 3. Athen. dicebant ἐπ' ἀρότρῳ παίδων. Iſid. Peluſ. l. 3. Ep. 243. τὴν γὰρ παρθένον ὁ ἀνὴρ συναπτόμενος γυναῖκα, τουτέστι, γόνιμον ποιεῖ· διὸ καὶ παρ' Ἀθηναίοις ἡ συνάφεια ἡ κατὰ νόμον, ἐπ' ΑΡΟΤΡΩ ΠΑΙΔΩΝ ἐλέγετο γίνεσθαι Iuſtinus Mart. Apolog. 2. οὐκ ἐγαμοῦμεν, εἰ μὴ ἐπὶ παίδων ἀνατροφῇ. Vid. Luc. in Timone.

25 *Recte, non vxoris cognati*] Scribend. *Recte; nam vxoris.*

ACT. V. SC. 9.

2 Κυριολογία] Mſ. περισσολογία.

4 *Adſcribi cauſas manumiſſionis*] Marcian. l. 9. et ſeqq. π. de manumiſſ. et vind.

5 *Secundum quem apparet*] Mſ. *Sed apparet.*

18 *Confirmantia* πάρελκον] Mſ. *Confirmantia, cum* πάρελκον.

22 *Vt alias manumiſſum*] Vlpian. lib. 14. et paſſim in Π. Tit. de aliment. et cibar.

33 *Velis, nolis*] Mſ. *fas, nefas.*

36 Εἰρωνεία] Mſ. ΠΟΙΚΙΛΙΝΑ.

C. SVL-

C. SVLPITII APOLLIN. PERIOCHA IN TERENT. HECYRAM.

VXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Cuiusque, per vim quem detraxit, anulum
Dederat amicae Bacchidi meretriculae.
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haut attigit:
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus,
Vt aegram ad se transfert. reuenit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, anulum
Mater vitiatae forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

AELII DONATI, V. C. ORATORIS VRBIS ROMAE, PRAEFATIO IN HECYRAM TERENTII.

Haec fabula Apollodori (Vid. Sidon. Apoll. IV, Epist. 12. L.) esse dicitur Graeca. Nam et ipsa et *Phormio* ab eodem dicuntur esse translatae: quum reliquae quatuor sint Menandri comici. *Hecyra* autem dicitur ideo, quia per socrus et soceros in ea aguntur multa. Nam et ἑκυρὸς et ἑκυρὰ, soceri nomen, socrusque significant. Est autem mixta motoriis actibus ac statariis: multumque sententiarum et figurarum continet in toto stilo. Vnde quum delectet plurimum; non minus vtilitatis affert spectatoribus. Atque in hac primae partes sunt Lachetis, secundae Pamphili, tertiae Phidippi, quartae Parmenonis: ac deinceps aliarum personarum, quae his adiunctae sunt. Diuisa

Diuiſa eſt autem, vt caeterae, quinque Actibus legitimis, quos in ſubditis diſtinguemus. In hac Prologus eſt et multiplex, et rhetoricus nimis, propterea quod ſaepe excluſa haec Comoedia, diligentiſſima defenſione indigebat. Atque in hac *Protaſis* turbulenta eſt, *Epitaſis* mollior, lenis *Cataſtrophe.* Acta ſane eſt ludis Megalenſibus, Sexto Iulio, C. Rabirio Aedilibus curulibus: Egitque L. Ambiuius. Modulatus eſt eam Flaccus Claudius tibiis paribus. Tota Graeca eſt, factaque et edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio Coſſ. Cantica et diuerbia ſummo in hac fauore ſuſcepta ſunt. Προτατικὰ in hac πρόσωπα, id eſt, perſonae extra argumentum duae ſunt, Philotidis et Syrae. In tota Comoedia hoc agitur, vt res nouae fiant, nec tamen abhorreant a conſuetudine. Inducuntur enim beneuolae ſocrus; verecunda nurus; leniſſimus in vxorem maritus, et item deditus matri ſuae; meretrix bona.

ARGVMENTVM.

Vitiatam in tenebris ante nuptias, cui annulum extorſerat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex compreſſu ſuo. Quam peregre profectus, quum reliquiſſet domi, rediens parientem offendit furtim et apud matrem ſuam. Qua re commotus, dum repudium, inuitis parentibus et cauſam repudii neſcientibus, parat, per meretricem, apud quam annulus inuentus eſt, cognoſcit tandem ita a ſe vitiatam vxorem, et ex ſe natum filium. *Primus* Actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenae Syrae inter ſe primum, deinde cum Parmenone: vt per harum perſonas, quae προτατικαὶ dicuntur, argumentum ſpectator addiſcat. *Secundi* Actus tenor in hoc eſt; immeritam vxorem, veluti malam ſocrum, accuſat Laches: et conuenit Phidippum de eadem cauſa. Statim poſt quorum colloquium conqueſtio inducitur Soſtratae, quod falſum crimen inuidioſumque ſuſtineat. *Tertio* Actui haec adſcribuntur: Conqueſtio Pamphili peregre redeuntis, de amore ſuo circa vxorem: Partitudo Philumenae: Soſtratae verba ſuper aegritudinem nurus, quam morbo credit afflictam: Fletus Pamphili errantis, quum putat non ex ſe filium natum eſſe. Colloquium Parmenonis cum pueris a naui venientibus, vt mox loquatur cum ipſo (Rectius Mſ. *et mox cum ipſo* L.) Pamphilo; a quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippique, et Pamphili verba de reconcilianda illi coniuge: et eorum abinuicem litigioſa diſſenſio. *Quartum* Actum haec complent:

plent: Perturbatio Myrrhinae ex interuentu mariti: et eiuſdem cum eo nimis callida ac muliebris aſtutiae diſceptatio: Soſtratae, Pamphili, Lachetiſque colloquium: Inclamatio patris et ſoceri aduerſum Pamphilum vxorem recuſantem: Conuentio meretricis promittentis ſe iuſiurandum matronis exhibituram de non admiſſo ad ſe Pamphilo. In *quinto* Actu Bacchidis narratio de intus geſtis, et colloquium cum Parmenone inducitur: quem nuncium mittit ad Pamphilum: Pamphilique ad vltimum actio gratiarum apud ipſam Bacchidem. Docet autem Varro, neque in hac Fabula, neque in aliis eſſe mirandum, quod Actus impares Scenarum paginarumque ſint numero: quum haec diſtributio in rerum deſcriptione, non in numero verſuum conſtituta ſit; non apud Latinos modo, verum etiam apud Graecos ipſos.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

BACCHIS *meretrix.*
LACHES *ſenex.*
MYRRHINA *mulier.*
PAMPHILVS *adoleſcens.*
PARMENO *ſeruus.*
PHIDIPPVS *ſenex.*
PHILOTIS *meretrix.*
PHILVMENA *meretrix.*
SOSIA *ſeruus.*
SOSTRATA *mulier.*
SYRA *anus.*

P. TERENTII HECYRA.

ACTA LVDIS MEGALENS. SEX. IVLIO CAESARE. CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVRVLIB. NON EST PERACTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS PARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECVNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LVCIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNEBRIBVS. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA, Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDIL. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO. PLACVIT.

PROLOGVS.

Hecyra

Ludis Megalensibus] Mſ. R. et vett. codd. *Ludis Romanis.* L.

Tibiis paribus] Mſ. R. *tibiis parilibus.* vt et in Andr. L.

Acta primo ſine Prologo] Variant ſcripti libb. quorum plurimi ſic habent: *Cn. Octauio, Tito Manlio Coſſ. relata eſt iterum ludis funebribus, relata eſt III. Quinto Fuluio* etc. L.

Prologus] Non omnes Comoediae Terentii a Menandro videntur eſſe tranſlatae: nam haec quae Hecyra eſt, alterum Graecum habet auctorem; quis ille ſit, habetur incertum. Alii Apollodorum volunt. Quid autem nunc ipſa contineat, explicabimus. *Prologus* inducitur duplex, propterea quia frequenter excluſa eſt, vt intelligitur. Videtur enim primam Prologi partem antea dictam: poſteriorem nunc eſſe ſociatam. Conſuetudinem quidem in omnibus diximus Prologorum ſemper eſſe hanc, Poetam commendare, argumentum dicere, audientiam poſtulare. Verum cum cauſa exordii ſemper ita ſit, vt ſuſpicio vel crimen, quod poſſit opinioni obeſſe, in principio defendatur, eſt hic purgandum quod frequenter excluſa eſt: videtur enim quiddam eſſe praeiudicium, quod haec Comoedia placere non poſſit. defenditur autem cauſae deriuatione, per coniecturalem ſtatum. Non enim ideo quia mala, eſt excluſa; ſed quia *populus in funambulo animum occupauerit.* et hoc addit, quod ſemel excluſa eſt, vel quod rumor eſſet, datum iri gladiatores, populus conuolauit cum tumultu, deſuruit loco: hoc enim ad id pertinet quod iterum videtur excluſa. Ita in omnibus excluſionibus per cauſae mutationem defenſio

Hecyra est huic nomen fabulae; haec cum data est

Noua,

fensio comparata. nunc verba tractemus. Graecum nomen *Hecyra*, Latine *Socrus* dicitur. Apposuit igitur ad faciendos dociles auditores, primum nomen: deinde proponit quaestionem, cum dicit: *Haec cum data est noua, nouum interuenit vitium et calamitas, vt neque spectari neque cognosci potuerit.* In quo defensio est magna, cum nunc dicit spectatam et cognitam repudiare. Deinde conclusio eiusdem causae: *Ita studio populus stupidus in funambulo animum occuparat. nunc haec plane est pro noua.* Ergo si antea nullum initium huius agendae fuit, tanquam redit: *et hic qui scripsit hanc ob eam rem noluit iterum referre, vt iterum possit vendere.* Ne obiiceretur, cur non repetita actio est post funambulum; si propter funambulum videtur exclusa, adiecta causa est, quoniam Terentius referre eam noluit, vt possit eam vendere. E.

1 *Hecyra est huic nomen fabulae*] A nomine coepit, vt incognitam probaret, et ideo spectandam. *Hecyra est huic nomen fabulae*] Nominatiuo casu figurauit: quum in vsu sit, vt datiuo dicamus. quamuis praesto sint exempla, quibus veteres per omnes fere casus hoc genus locutionis enunciabant. *Hecyra est huic nomen fabulae*] Haec primo data est sine Prologo, ludis Megalensibus: quos Sex. Iulius, et Cornelius Dolabella ediderunt, sed occupato populo studio funambuli, displicuit. Postea data est ludis Funebribus L. Aemilii Pauli: quos fecerunt Q. Fabius Maximus, et Cornelius Africanus. Tunc quoque non peracta est, per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postremum introducta, Q. Fuluio, L. Martio aedilibus: virtute actorum L. Ambiuii, et L. Turpionis est commendata. *Hecyra est huic nomen fabulae*] Totus hic Prologus subtilem conquestionem continet, ob hoc (*ad hoc*) ne aperte populum neglectae (*non lectae.* Liber vterque) fabulae reum faciat, et facile reuocet in fauorem. *Haec quum data est noua*] Ita dicitur, *Data est fabula*, vt *data est coena*, *datum est prandium.* Et *edidit* a *dato* (*Edita a Data*) descendit. *Haec quum data est noua, nouum interuenit vitium*] Sic et Homerus (Od. ά, 40.), Κεῖτο μέγας μεγαλωστὶ λελασμένος ἱπποσυνάων. Et *Dari* dicitur *fabula*, quum agitur: *Stare*, quum placet. *Haec quum data est noua, nouum interuenit vitium*] σύλληψις prima: deest

Noua, nouum interuenit vitium et calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc haec plane est pro noua:
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.

Alias enim, *Huic:* et est figura παρονομασία, *Noua, nouum.* D.

Pro *Fabulae* repone *Fabulai.* B.

2 *Vitium et calamitas*] Bene secundum augures. *Vitium* enim est, si tonet tantum: *vitium et calamitas*, si tonet et grandinet simul, et etiam fulminet. *Vitium et calamitas*] Translatio est ab augurio: et *vitio creati* dicuntur *consules*. *Calamitas* παρὰ τὴν καλάμην dicitur: *clades*, quia clamatur (*quia* κλάδοις *datur*): vt aliud sit grandinis culmum frangentis, aliud furti, aut doli mali (*vt in dolis malis.* Mſ. B. et Edd. vett.). Sic Probus. D.

Repone *Noua, ei nouum interuenit* etc. B.

3 *Vt neque spectari*] *Vitium*, quod non spectata est: *Calamitas*, quod non cognita. *Vt neque spectari, neque cognosci*] Mira defensio. siquidem non iudicio Comoedia exacta est, si spectari cognoscique non potuerit: placitura scilicet, si audiretur. *Vt neque spectari, neque cognosci*] Ideo theatrum, ideo spectatores ideo actores: quia maior pars in gestu est, quam in verbis. *Cognosci*] Vel probari, vel sciri: an Hecyra sciri dicatur, quae scita sit nomine (*quae sit omnino ita*, Mſ. H.)? D.

4 *Ita populus studio stupidus*] A deriuatione causae. Non quia mala, inquit, exclusa est; sed quia populus funambuli admiratione obstupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad commutationem causae inducendam. *Ita populus studio stupidus*] Hic excusatur et populus, qui neque iudicauit de Fabula, neque tamen stulte errauit. *Stupidus*, pro stupens. vt (Ecl. VI, 20.). *Timidisque superuenit Aegle.* D.

5 *Pro noua*] Recte: iam enim non est noua. D.

6 *Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem*] Id est, ob eam causam. quasi dicat, non iterum acta est sine causa. Cur ergo non post funambulum relata est, vbi ille cessarat? in quo maluit auarum Poetam populo inducere, quam suo operi diffidentem. D.

7 *Iterum referre*] Superuacuum est *Iterum*. *Vt iterum possit vendere*] Aliis scilicet ludis. hoc, vt diximus, ad laudem Fabulae referatur (*refertur* Codd. vett.): postquam tantum fiduciae Poetae dedit. D.

Pro

Alias cognoſtis eius; quaeſo hanc noſcite.

ALTER PROLOGVS.

ORATOR ad vos venio ornatu Prologi:

Sinite

Pro *Poſſit* leges linguae poſtulant *Poſſet*. B.

8 *Alias cognoſtis eius; quaeſo nunc hanc noſcite*] Mire illi fauorem petit ex aliis, quae ſpectatori notae ſunt. *Eius*] Poetae (*notae eiuſdem Poetae* Edd. ande R. Steph.). Quaſi haec omnino nota ſit (QVAESO NVNC HANC NOSCITE. *Quaſi haec omnino incognita ſit*. Vid. Donat. ad verſ. 1.). At in Andria, quae omnium prima eſt, aliter ait, *Vt pernoſcatis et quid ſpei ſit relliquum: Poſtbac quas faciet deintegro Comoedias, Spectandae an exigendae ſint vobis prius*. D.

Alias cognoſtis eius, quaeſo hanc cognoſcite] Optime ammonuit, vt de praeteritis Poetam datum doceret, quo facilius poſſet ſcire populus, et hanc eius Comoediam poſſe ſimiliter comparari. E.

1 *Orator ad vos venio ornatu Prologi*] Magna arte hic Prologus ſcriptus eſt, nimis oratorie. Nam totiens expulſa Fabula, quomodo honeſte reuocari potuit in proſcenium, niſi primo ipſa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor periti ſſimus ipſe Ambiuius, probaret et Poetam et Comoediam, cuius auctoritas elucet ex verbis? tum deinde ſubtiliter nouo Poetae, a vetuſto et magnae auctoritatis Caecilio peteretur exemplum, et peteretur ingenioſiſſime? Nam quod rudi Terentio contigit, accidiſſe memoratur veteri Caecilio: quod huic ſemel, illi ſaepe: quod huic in aliis nunquam, hoc illi fere in omnibus: quod huic, praeter Hecyram, et actae, et probatae ſunt caeterae: illi partim exactae, partim vix probatae. Itaque his omnibus argumentis id actum eſt, vt neque deſperandum ſit de Terentio, quod expulſus eſt (alii, *exploſus*. Forte, *excluſus*): vt nihilominus illi tantum attribuendum ſit, vt aut par Caecilio, magno tunc Poetae, aut vltro melior etiam eſſe poſſit. Hic autem L. Ambiuius hiſtrio, fuit actor Comoediarum. *Orator ad vos venio*] Oratorem audire oportere, ius gentium eſt: oratorem non licet iniuriam pati. Ideo ergo ne expellatur, non ſe Prologum, ſed Oratorem nominat. Plautus (Poen. 1, 2, 171.), *Impia ſecrete oratorem verberas*. D.

Orator ad vos venio ornatu Prologi ſinite exorator ſim]

Alius

Sinite exorator vt sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior:
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum Poeta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Caecili didici nouas,

Partim

Alius est hic Prologus a superiore, qui fuit superioris exclusionis: hic vero propter exclusionem tumultus conuenientis populi, propter spectandos gladiatores. *Sinite exorator siem* vel *sim*, sinite inquit, quod oro impetrem. E.

2 *Sinite exorator vt sim*] *Orator* est dum agit (*orat.* Mss. et Edd. ante Steph.): *Exorator* quum impetrauerit (*impetrauit.* Ibidem). Ita illud, dicentis: hoc, iam effecti significationem habet. Et *orator* est, cui causa defendenda mandatur. *Eodem vt iure vti senem liceat*] Vt (Aen. v, 350.), *Me liceat casus miserari insontis amici.* D.

Bentl. duce Faerno edidit *Sinite exorator sim.* Z.

3 *Quo iure sum vsus adolescentior*] Tanquam aliud agens affert exempla, quibus ostendat, turpe non esse Terentio exclusam esse vnam illius Fabulam, quum multorum Poetarum multae exactae sint: et in his Caecilii, cuius illo tempore magna auctoritas fuit. *Adolescentior*] Haec comparatio minus a positiuo sonat, et vim diminutiuam exprimit: vt (Aen. vi, 304.), *Iam senior; sed cruda deo, viridisque senectus.* D.

Quo iure sum vsus adolescentior] Hic Prologus dicitur ab Ambiuio Turpione, quia senex fuerat qui est in ea actor; petit ergo vti pari modo vtatur senex beniuolentia populi, qua et adolescens. E.

4 *Nouas qui exactas feci vt inueterascerent*] σύλληψις. *Inueterascerent*, denuo agerentur. quia nondum acta, noua dicitur Fabula. *Exactas*] Expulsas. *Inueterascerent*] In consuetudinem venirent, spectarentur, amarentur. D.

Nouae qui exactas feci vt inueterascerent] Qui labore meo nouas Comoedias exclusas ad populi aures reuocaui, et veteres confeci. E.

5 *Ne cum Poeta scriptura euanesceret*] Causa facti honestior est, non se Poetae vnius, sed ipsius Poematis causa laborare. D.

6 *In his, quas primum Caecili didici nouas*] A simili argumentum, quod fit per comparationem artificiosam et oratoriam rerum ac personarum. D.

Quas primum Caecili didici nouas] Comoediarum scriptor Cae-

Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti.
Quia ſciebam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta certum mihi laborem ſuſtuli:
Eaſdem agere coepi, vt ab eodem alias diſcerem
Nouas, ſtudioſe; ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci vt ſpectarentur. vbi ſunt cognitae,

Placi-

Caecilius fuit. ergo ad hunc laborem ſuum profert exemplum de altero auctore, qui populo placuerit; et oſtendit populi quodammodo rem, et Scenae dubiam fortunam eſſe: vti Comoedia excludatur aliquoties. E.

7 *Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti*] Vide, plus eſſe in exemplo: ſiquidem partim exactae ſunt Caecilii Fabulae, partim vix admiſſae: quum vna Hecyra excluſa ſit. Et eſt ſenſus, aut diſplicui, inquit, aut aliquibus vix placui. *Partim ſum earum exactus*] Pro in aliis (Cum in vett. libris ſit *Aut timidis*, leg. *Ante mihi actis*). Et ſimul ſplendida locutio eſt. *Partim* aduerbium eſt. Et proprie locutus eſt. Nam *Fabulae* aut *agi* dicuntur, aut *ſtare*. D.

8 *Quia ſciebam dubiam fortunam*] Non igitur Poetae culpa, ſed caſus eſt, nam ideo fortunae euentum extulit (*ad fortunam euentum retulit*. Sic infra verſ. 22.). D.

9 *Spe incerta certum mihi laborem ſuſtuli*] Sententioſe, et verum. Nam vbi certa ſpes eſt, nihil opus eſt labore certo ac vehementi. *Spe incerta*] Pro, ſpei incertae. an deeſt *in? Incerta certum*] Honeſta figura, quae dicitur ἀντίθεσις. D.

Spe incerta certum mihi laborem ſuſtuli] Hic ſe commendat, quo facilius impetret quod deſiderat. *laborem certiſſimum ſuſtuli*; at placendi ſpes eſt et (dele *et* Z.) incerta. E.

10 *Eaſdem*] Exactas. *Coepi*] Difficultatem facti et molimen oſtendit. *Ab eodem*] Caecilio ſcilicet. D.

11 *Nouas ſtudioſe*, *ne illum ab ſtudio*] παρόμοιον. *Ne illum ab ſtudio abducerem*] Iterum cauſa honeſtatis. D.

12 *Perfeci, vt ſpectarentur*] Attende quantum pondus habeat, quod non *feci* dixit, ſed potius *perfeci*: vt molem difficultatis oſtenderet. *Vbi ſunt cognitae, placitae ſunt*] Elegans promiſſio, et hanc placituram, ſi cognoſcatur. Et eſt coniectura a futuro tempore. D.

Vbi ſunt cognitae, placitae ſunt] Vides a ſimili, quemadmodum hic argumentum et coniecturam fecerit; ſi quidem illae Caecilii Comoediae quae exclu-

Placitae ſunt. ita Poetam reſtitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduerſarium
Ab ſtudio, atque ab labore, atque arte muſica.
Quod ſi ſcripturam ſpreuiſſem in praeſentia,
Et in deterrendo voluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet potius, quam in negotio:
Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam, mea cauſa aequo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium
Nun-

excluſae ſunt, quia ante non erant cognitae, poſteaquam meo labore cognitae ſunt, placere coeperunt. ergo et iſtae placebunt ſine dubio, cum cognoſcentur. E.

13 *Placitae ſunt*] Nota participium ſine verbo. *Ita Poetam reſtitui in locum*] Mire non Caecilium, ſed Poetam: vt hoc generaliter populo praeſtitiſſe, non vni homini videatur. *Reſtitui in locum*] Quia remotum et excluſum dixit. D.

Placitae ſunt] Seruius Aeneid. x, 106. L.

14 *Prope iam remmotum*] Geminauit *M* ſecundum antiquos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant. D.

15 *Ab ſtudio, atque ab labore*] Bene oſtendit ſe populo profuiſſe, Caecilium Poetam ad laborem reuocando atque artem. *Ab* (Faernus recte correxit ſic, *reuocando*. ATQVE ARTE MVSICA. *Ab* Z.) autem in tertio commode (*commate* Z.) audiendum eſt: vt (Aen. 1, 431.), *Hic portas alii effodiunt, hic alta theatri Fundamenta locant alii, immaneſque columnas Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.* D.

Conſenſu Codd. repone *Atque arte ab muſica.* Hoc enim nec a verſu nec a Ter. conſuetudine abhorret. B.

16 *In praeſentia*] Statim vt a populo eiiciebatur. D.

Pro *Scripturam* leg. *Scriptorem.* Nam verba, quae ſequuntur, *deterrere*, *in otio eſſe*, *ſcribere*, Scripturae non conueniunt. B.

18 *Vt in otio eſſet potius, quam in negotio*] Ex ipſis rerum nominibus oſtendit facilitatem deterrendi. D.

20 *Nunc quid petam, mea cauſa*] Bene *petam* et *mea cauſa*, quaſi Orator. *Mea cauſa aequo animo attendite.* Commendatio perſonae leuis per aliam perſonam grauem, ſecundum praecepta in Rhetoricis. D.

21 *Hecyram ad vos refero*] A cauſa principium narrationis indu-

Nunquam agere licitum est; ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vostra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae.
Quum primum eam agere coepi, pugilum gloria,
Funam-

inducitur. *Hecyram ad vos refero*] Principium a principali quaestione, an cognita sit, et an spectanda sit. *Quam mibi*] A persona dicentis. D.

Quam mibi per silentium nunquam agere licitum est] Hic iam, comparatione a simili ducta et terminata, ad primam quaestionem redit: docetque quod sit frequenter exclusus non suo vitio, neque iudicio de Comoedia. Petit igitur audientiam vt populus praebeat: et ponit hic ipsam duplicem exclusionis causam. Nam primam sic colligit, *Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria, Funambuli eodem accessit exspectatio.* Deinde actionem alteram sic memorat: *Vetere in noua coepi vti consuetudine: in experiundo vt essem.* Hoc est vt iterum tentarem. *Refero denuo.* Deinde adiecit quod vtile fuerat ad Comoediae iudicium, *Primo actu placeo.* supponit deinde causam cur exclusus est, *Cum interea rumor venit datum iri gladiatores, populus conuolat, Tumultuantur, pugnant de loco.* Declarata causa vel re, ad officium Prologi redit, petens audientiam, *Nunc turba non est; otium et silentium est.* Et iam sublatae sunt causae quibus sum frequenter exclusus. ad audiendum operam date. E.

22 *Ita eam oppressit calamitas*] Hoc succedit pro illo, quod est a persona aduersariorum. Simul ad fortunam retulit culpam populi: non enim dixit, quod praesto erat. D.

23 *Eam calamitatem*] *Calamitatem* repetit, ne nos fabulam illum dicere putaremus. D.

24 *Vostra intelligentia*] Ab auditorum persona (*A spectatorum*, vel, *iudicum persona*). *Nostrae industriae*] Rursus a sua. Et bene περιφράσει vsus est: ne diceret, *Vos nobis*. D.

25 *Quum primum eam agere coepi*] Iam hinc narratio subtilis inducitur, et vt non laedat populum, et vt defendat Poetam. *Pugilum gloria*] Περίφρασις, ἀντὶ τοῦ pugiles etiam gloriosi: vt minus turpe sit, antelatos eos esse. Sicut Virgil. (Aen. v, 368.) *vastis cum viribus effert Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit, Solus qui Paridem solitus contendere contra.* Haec est gloria pugilum, gratia funambuli. *Pugilum gloria*] *Pugil* dictus est

Funambuli eodem accessit exspectatio,
Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Vetere in noua coepi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo.
Primo actu placeo: quum interea rumor venit

Datum

est a pugna: et *Pugna* a pugno. Veteres namque ante vsum ferri et armorum, pugnis et calcibus, et morsibus, corporumque luctatione certabant. D.

26 *Pugilum gloria, funambuli eodem accessit exspectatio*] Πολυλογία. *Funambuli eodem accessit exspectatio*] Duplex caussa ad vnam exclusionem adhibetur. *Accessit exspectatio*] Narratio cur exclusa sit. hoc est, non Poetae culpa deiecta (*reiecta*) est, nec iudicio populi: et ideo nunc admittenda est. *Exspectatio*] Desiderium. vt Virg. (Aen. II, 283.), *Exspectate venis.* D.

Accessit exspectatio] Vett. codd. *accessit spectatio.* L.

Ne orationis series perturbetur, pro *Accessit* repone *Accedens.* B.

27 *Comitum conuentus*] Vtrum eos comites dicit, qui sunt pugilum affectatores? an seruos, qui dominos sequuntur? *Studium*] Certamen diuersis fauentium. *Clamor mulierum*] Bene *mulierum:* non enim timet eas, quibus suffragari vel refragari non licet in theatro. D.

Cum nesciam, qua ratione vel pugilum affectatores, vel asseclae Dominorum dici possint *Comitum conuentus;* forte legi debet *Comiti conuentus;* casu genitiuo a *Comitium.* B.

28 *Vt ante tempus exirem foras*] τῷ ἐξυθενισμῷ, ne grauem passus videatur iniuriam. D.

29 *Vetere in noua*] Ἀντίθετον primum. *Vetere in noua coepi vti consuetudine*] Nisi nouam Comoediam intellexeris, non erit aperta (*apta,* libb. vett.) sententia. Nam et supra dixit, *Nunc haec plane est pro noua.* An a Terentio *noua* ideo dictum est, quia nunquam alias exclusus est? Et bene *vetere:* vt ostendat turpe non esse, quod et aliis Poetis saepe contigerit. D.

30 *Refero denuo*] Aut *re* abundat, aut *denuo.* D.

31 *Primo actu placeo*] Rationabiliter dixit *primo:* quia quinque sunt Actus, partes Fabulae. *Placeo*] *Placeo* dixit pro eo quod est, Fabula placet, aut Terentius. Et mire, Non diu, inquit, pependit iudicium, sed statim placuit (*placui*): vt quod sequitur, non iudicio, sed per-

Datum iri gladiatores, populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium et ſilentium eſt.
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos: facite, vt voſtra auctoritas

perturbatione factum ſit. *Cum interea rumor venit datum iri gladiatores*] Hoc abhorret a noſtra conſuetudine: veruntamen apud antiquos gladiatores in theatro ſpectabantur. D.

32 *Datum iri*] *Datum iri* dixit, vt Fabulam commendet: vt et omnia ſpectatori et populo dicantur D.

34 *Non potui tutari locum*] Facete repetit *locum*. D.

35 *Nunc turba nulla eſt*] Ἀνταπόδοσις πρὸς τὸ (ἀντὶ τοῦ) *tumultuantur*. *Turba*, id eſt, θόρυβος. *Nunc turba nulla eſt: otium et ſilentium eſt*] *Turbam* retulit ad id quod ſupra dixit, *Clamor mulierum*. *Otium*, πρὸς τὸ *pugnant*, *Silentium*, πρὸς τὸ *Clamant*. *Nunc turba nulla eſt: otium et ſilentium eſt*] Quae adhortatio per enumerationem. D.

Liber Bembinus et Donatus Faerni recte habent *Nunc turba non eſt*. B.

36 *Agendi tempus mihi datum eſt*] Ab Aedilibus ſcilicet. *Vobis datur poteſtas condecorandi ludos ſcenicos*] Quaſi et aliquid agat populus, quum ſpectet. D.

38 *Nolite ſinere per vos*] Σχῆμα διανοίας, ῥητορικὴ ἐπίπληξις. *Artem muſicam*] Oratorie: quaſi non Terentii cauſa agatur, ſed artis muſicae. D.

Nolite ſinere per vos artem muſicam recidere ad paucos] Date potius operam vt faueatis Comoedias ſcribentibus, ne ars muſica ad paucos reuertatur: et ſi aliquid excludatur, Comoediae adſcribant. E.

39 *Facite vt veſtra auctoritas meae auctoritati adiutrix fautrixque ſit*] Vos Comoedias cum libenter audire coeperitis, erit ſtudium ſcriptoribus maximum. vnde mea ad clangendum (*pangendum* W. Forte *clarendum* Z.) creſcet auctoritas. ſiquidem multi per me placebunt. Et commendat ſe quod nunquam pretium ſtatuit artis ſuae maximum, vt auarus videretur. et quod maxime ipſum quaeſtum putauerit, populo ſemper placere. E.

Meae auctoritati fautrix adiutrixque sit.
Si nunquam auare pretium statui arti meae;
Et eum esse quaestum in animum induxi maxumum,
Quam maxume seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, et se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam accipite, et date silentium;

Vt

40 *Meae auctoritati*] Quia iam senex est. *Meae auctoritati fautrix, adiutrixque sit*] Qua Terentium probo; et est figura *ἀναλογία*. Vult autem se esse eius auctoritatis, vt et populo placere iam debeat, qui ipsi placet. D.

41 *Si nunquam auare*] Commendatio ab ante dictis (*actis* Codd. vett.), id est, a personae attributis. *Si nunquam auare*] A meritis defensoris argumentum ad laudem Fabulae. *Si nunquam auare*] Per haec verba Terentius vult demonstrare, quam grauis auctor sit, qui suas Comoedias probet. Sic Horatius (Epist. II, 1, 81.) — — *ea quum respondere coneris Quae grauis Aesopus, quae doctus Roscius egit*. D.

42 *Et eum esse quaestum, in animum induxi*] Modo non *nunquam* subauditur: sed *si*. vt sit, Et si eum esse, etc. *Maximum quam maxime*] *Inique Iniqui* *παρόμοιον*. D.

43 *Quam maxime seruire vostris commodis*] Plus dixit *Commodis*, quam si diceret *Voluptatibus*. D.

44 *Sinite impetrare me, qui in tutelam meam*] Ordo est, Sinite impetrare me, ne eum circumuentum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum, et se in vestram commisit fidem. D.

Qui in tutelam meam studium suum, et se in vestram commisit fidem] Poeta enim quodammodo auctore commendatus est. E.

47 *Mea causa*] Quasi Orator *causam* dixit. *Mea causa, causam hanc accipite*] Hoc oratorie. sic enim fit, quum persona pro persona ad commendationem affertur. *Mea causa, causam*] Παρονομασία. *Et date silentium*] Quasi Fabulae ac Poetae. D.

Mea causa causam banc accipite, ac date] Scit se optimi meriti esse, et quam frequenter populo placuerit: et idcirco propter se dicit audientiam esse Comoediae dandam (Reliquus Eugraphii in hanc Fabulam

lam

Vt lubeat ſcribere aliis, mihique vt diſcere
49 Nouas expediat, poſthac pretio emtas meo.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

Per pol quam paucos reperias meretricibus

Fide-

lam commentarius primum editus eſt e Mſ. per Weſterhouium. Z.). E.

48 *Vt libeat ſcribere aliis*] Oratorie ἀπὸ τῆς ἐCATHOS (ἰσότητος B.). * *Mihique vt diſcere nouas expediat*] Proprie *Diſcere*. docet enim Poeta, diſcit Scenicus. D.

Vt libeat] Mſ. R. *Vt lubeat*. L.

Pro *Aliis* reſcribendum cenſeo *Alias*; nempe vt Terentio lubeat ſcribere *alias nouas*. Sic ſupra verſ. 10. occurrit *alias diſcere nouas*. Et Ad. Prol. 25. *Poetae* occurrit, non *aliis Poetis*. B.

49 *Nouas expediat poſthac*] Ab vtili argumentatio eſt. Et bene, *Vt expediat:* tanquam facturus ſit, et ſi non expedierit, dum quaeſtum maximum ſeruire populo putat. *Pretio emtas meo*] Aeſtimatione a me ſacta, quantum Aediles darent: et proinde me periclitante, ſi abiecta Fabula, a me pretium, quod Poetae numerauerint, repetant. Ergo *meo*, a me ſacto, a me ſtatuto. Nam quomodo alibi dixit, *Poſtquam aediles emerunt*? Et bene, vt ſequatur populus iudicium eius, qui aeſtimare vere Fabulas potuerit. *Pretio emtas meo*] Vt quidam volunt, *periculo*. D.

1 *Per pol quam paucos reperias meretricibus fidelis*] Nouo genere hic vtraque προτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam et Philotis et Syra non pertinent ad argumentum Fabulae. Hoc autem maluit Terentius, quam aut per Prologum narraret argumentum, aut θεὸν ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui. *Per pol quam paucos reperias*] Hae perſonae Terentii more extrinſecus aſſumuntur, vt ſic argumenti obſcuritatem ſpectator effugiat. *Per pol quam paucos*] Animaduertendum eſt in hac Fabula, Terentium bonam meretricem inducturum, ne id contra morem videatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere: vt id exemplis fiat tritius, et vſu veriſimile. *Per pol quam paucos*] Ordo eſt, *Pol per quam paucos reperias*. Nam *per pol*, non

eſt

Fidelis euenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam

est Latinum, sed κατὰ τμῆσιν *perquam*, id est, nimio (*nimis* Z.) *Quam paucos*] Quidam non *paucos*, sed *paucis* legunt. Sic enim Apollodorus ΑΛΠΑΙCΗ-ΡΑS ΤΗC ΓΕΙ ΙΟΝΗΝC ΤΗΡΑΙCCΙ ΓΑγγιbaΙωc * (ὀλίγαις ἐραστὴς ταῖς ἑταίραισι συνέβη βέβαιος. Tan. Fab. Melius vero Bentleius, Ὀλίγαις ἐραστὴς γέγον' ἑταίραισι, Σύρα, βέβαιος. Z.). *Reperias*] Aptum verbum ad raritatem. Et ideo non dixit *pauci sunt*, sed *paucos reperias*: quasi quaerens. Non autem reperitur, nisi quod quaeritur: non quaeritur, nisi quod praesto non sit. D.

Pol quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores, Syra] Haec Scena, quae priorem in prima parte (*quae priori in parte* Z.) continet tractatum, an iuste meretrix faciat, cum aliquem diligat, in postrema narratione sicut in om. habet (*in postrema narrationem fabulae, vt in omnibus, habet* Z.); quoniam argumentum in Prologis Terentius nullum tenet. Omnes igitur eius Comoediae in primis Scenis argumenti plurimam exprimunt partem. Ea igitur meretrix, quae hic est, longe a Fabula est constituta. Nam aliam meretricem amat Pamphilus. Nunc ista interponitur, vt ei peregre aduenienti, atque miranti, quod meretricem duceret. Narratur (*miranti, quod meretrice relicta vxorem duxerit ille, narretur* Z.) quid causae fuit. Quae res dum exponitur, argumentum pars aliqua declarat (*argumenti pars aliqua declaratur*. Z.). E.

Per pol quam] Seruius Aeneid. I, 644. L.

Pro *Paucos* leg. cum Apollodoro Donati *Paucis*, h. e. singulis singulos; non *Paucos amatores*, quasi vni plures contigisse vellet. Deinde ex Apollodori illo γέγονε lege *Euenisse* pro *Euenire* in versu seq. Id quod et versui et sententiae commodius est. B.

2 *Fidelis*] Huiusmodi sententias Rhetores διανοίας vocant. Et mire, non *Esse*, sed *Euenire* dixit; vt non rationis, sed casus sit id, quod rarissimum est. *Fidelis*] *Fidi*, in maximis: *Fideles*, in minoribus negotiis. D.

3 *Vel hic Pamphilus*] Transitus a generali sententia ad specialem. *Vel*] Nunc veluti: alias coniunctio disiunctiua est, alias correptionem significat. vt apud Ciceronem (Verr. IV, 2.), *Vel optimam Messanae vitam*. Virg. (Ecl. VIII, 69.) *Carmina vel coelo possunt deducere lunam*. Aut *vel*, vt modo. *Iurabat quoties Bacchidi! quam*

Quam sancte, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum.
Hem! duxit. Sy. ergo propterea te sedulo
Et moneo, et hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.

Ph.

quam sancte!] Tria sunt: quod *iurabat*, et *quoties*, et quam *sancte*. Quod totum de more amatorum et meretricum dixit, quae iureiurando teneant, quos lege non possunt. D.

Vel hic Pamphilus] Vel *etiam* significat. Vt (Virg. Ecl. VIII, 69.), *Carmina vel coelo possunt deducere Lunam*. E.

4 *Vt quiuis*] Non modo Bacchis, quae amica erat. D.

5 *Nunquam illa viua ducturum vxorem*] Παρένθεσις prima. iurabat nunquam illa viua vxorem ducturum. D.

Nostri plerique melius collocant, *Viua vxórem ducturúm domum*. B.

6 *Hem! duxit*] Pronuncia vt mirantem ostendas. *Hem! duxit*] *Hem* aduerbium demonstrantis est: vt, *Hem alter*. *Ergo propterea*] Modo *ergo* affectum exprimit reprehendentis tarde sibi consentientem: sic Virg (Aen. II, 707.) *Ergo age, care pater, ceruici imponere nostrae*. *Propterea sedulo*] *Sedulo* instanter, et ex animo: vel sine dolo. D.

Ergo propterea sedulo admoneo, et hortor, ne cuiusquam te misereat] Atque meretrix temperata est, lena vero asperior. eius etenim truces mores esse plurimum. Debeat meretrice blanditia (*mores esse solent plurimum; debent autem meretricis esse blandi*. Z.). aliter enim diligi non potest, nisi cum forma cum blandimentis conueniat (*cum forma quoque blandimenta conueniant*. Z.) E.

Veteres nostri *Em*, caeteri *En*. B.

7 *Et moneo, et hortor*] *Monemus* consilio, *Hortantur* impulsu. *Ne cuiusquam misereat*] Deest *te*. D.

Ne cuiusque misereat] Vett. codd. *Ne cuiusque te misereat*. L.

Bembinus, quem, vt semper fere, sequitur Faernus, habet, *Ne cuiusquam misereas:* nostri omnes, *Ne cuiusquam te misereat*. Recte, dummodo TE ponas post *Ne*. B.

8 *Quin spolies, mutiles, laceres*] *Quin* pro *quo minus*. Et magna persuasio est ad malefaciendum. *Spolies*] *Spoliare* est, non minimam partem auferre. *Mutilare*, aliquid detrahere, sine quo res esse non possit. *Lacerare* autem, quum omnino non habeas, quod imminuas. *Mutiles*] Imminuas: vnde

PH. Vtin' eximium neminem habeam? SY. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret se, abs te vt blanditiis suis,

Quam

de *mutili* dicti sunt boues, aut capri, sine cornibus. Nam male, qui a *mulsa* putant dici. et inde *Mulciber* Vulcanus, quod sit mutilatus ac debilis: id est, claudus. Nam proprie *Mulciber* dictus est, quod omnia mulceat, id est, molliat ac vincat. D.

Mutiles] Hoc est, debiles reddas. Vnde aiunt, quod dandus sit Vulcanus, inde dictum esse res virilis posuit mulier (*quod claudus sit Vulcanus dictus Poetis Mulciber*). Quamquam illic intelligi potest, quod omnia mulceat, et mollia igne faciat. E.

Faernus ob Bemb. et alios aliquot Codd. legit *Quemque*. Sed duo perantiqui nostri *Quemquem;* quod et versus confirmat, h. e. *Quemcunque*. Cf. Cledonius p. 1908. qui ipse *Quemquem* hic legit. B.

9 *Vtin' eximium neminem habeam?*] *Vtin'* pro *vt ne*. Ἀπόστροφος. Et perseuerat in ἀλληγορίᾳ. Nam *eximia pecora* dicuntur, quae a grege excepta sunt ad vsus dominorum suorum, vt vberius pascantur. Sed proprie *eximii* sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boues, qui ad hoc electi sunt, *egregii* dicuntur: et *oues lectae*. vt Virg. (Aen. IV, 57.) *Mactant lectas de more bidentes*. Ita et *porci eximii*. *Vtin' eximium*] Deest, *Censes:* vt sit, Censes vt eximium neminem habeam? vel certe dones (alii, *dores*, alii *mones*). *Vtin' eximium*] Separatum ex omnibus. Proprie *eximius porcus* est, exemtus a grege, atque signatus macula aut nota. *Habeam?*] Deest Censes, aut Vis, aut Mones. D.

Eximium neminem habeam?] Exceptum et ab aliis separatum. E.

10 *Nam nemo quisquam*] Παρέλκον tertium. Nam abundat *Quisquam*. *Scito, ad te venit*] Bene additum est *Scito:* et moraliter, et acutius pronunciandum. est enim verbum illorum, qui familiares corrigunt. D.

Nostri omnes concinnius, *Nam nemo quisquam illorum* etc. B.

11 *Quin ita paret se*] Hoc verbum *Paret*, aduersum munificos (*nullificos*) et segnes sumitur. Vt alibi, *Itane te parasti, vt spes nulla reliqua in te siet tibi? Abs te*] Pro, ex te. D.

Vnus

Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?
PH. Tamen pol eandem iniurium est esse omnibus.
SY. Iniurium autem est vlcisci aduersarios?
Aut qua via te captent, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram! cur non aut istaec mihi
Aetas et forma est, aut tibi haec sententia?

ACTVS

Vnus Bemb. habet *Se*; caeteri Faerni et nostri omnes recte *Sese*. B.

12 *Suam voluptatem expleat*] Bene *expleat*, quod contrarium meretrici est, amatorem voluptate satiari. D.

13 *Hiscine*] Ἐρώτησις. Id est, talibus. Et vide si pulchra meretrix puella est. *Insidiabere?*] Insidiari malum est: sed contra insidiari, iustum est. D.

14 *Tamen eandem pol esse omnibus iniurium est*] Idem aliter, et vehementius intulit. Nam peius est eandem esse omnibus, quam nullum excipere. *Iniurium*] Iniquum. *Iniurium* autem indignantis modo significatio est: et vim aduerbii habet. D.

Iniurium esse omnibus] Iniurium est esse omnibus similem, id est, asperam seu saeuam meretricem. E.

15 *Vlcisci aduersarios*] De more *Aduersarios* mutato nomine posuit. durum enim fuerat, si *amatores* diceret. D.

Iniurium est autem, vlcisci aduersarios] Defendit et haec partem suam, quod asperam meretricem esse desiderat. Dicit enim, non amatores esse, sed *aduersarios*, ex hoc quod ad libidinem complendam sine mercede festinant. E.

16 *Qua via te captent*] Qui te captant saepe, tu eos vel semel cape. D.

Consensus Codd. probat *Aut quá via captent té illi. Via* hic est monosyllabon. B.

17 *Eheu me miseram!*] Bene, quia non persuasit: sed (*suum* Z.) affectum doloris expressit. Intelligitur enim ex vultu eius, non eam persuasisse quod voluit. *Eheu me miseram! cur non aut istaec mihi aetas, et forma est*] Ἐμπαθῶς ait, quod reliquum est: quia quod volebat, persuadere non potuit. Et bene *istaec aetas et forma*: quia vtrumque non habet. Et mire e contrario descripta est deformitas Lenae, et formam et voluntatem malam gerentis. D.

18 *Aut tibi haec sententia?*] Δεικτικῶς; simulque ostendit secundum φυσιογνωμικῶς, difficile deformem reperiri bonam. D.

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

SENEX si quaeret me, modo isse dicito
Ad portum, percontatum aduentum Pamphili.

Audin'

1 *Senex si quaeret me, modo isse dicito*] Hoc seruus dixit, in Scenam de Proscenio respiciens. *Senex si quaeret me*] Duae coniecturae sunt in hac Scena: an verae sint nuptiae: et an verisimile sit, abstinere potuisse adolescentem a virgine sibi nuptum tradita. *Senex si quaeret me*] Magis expressit consuetudinem, dicendo *Senex:* quam si diceret, *Dominus maior. Senex si quaeret me*] Vt ex verbis suis tam meretrix, quam lena descripta est: ita et Parmeno ipse qualis sit, ostenditur ex sua sibi locutione. Exeundi autem causa de argumento sumitur: quia Pamphilus absens est, et exspectatur in dies eius aduentus. *Senex si quaeret me, modo isse dicito ad portum*] Haec omnia submissa et veloci pronunciatione efferenda sunt. hoc enim desiderant huiusmodi verba, vtpote et serui et festinantis. D.

Senex si quaeret me] Haec, vt dixi, Scena narrationem tenet; in qua coniectura est, non esse istas firmissimas nuptias; et alia incedens (*alia inde est* Z.), quod et adolescens illibatam diu in domo habuit vxorem, et a se intactam eo tempore, quo nuptiae fuerunt; quibus (*de quibus* Z.) propriis locis argumenta tradimus. Vt oportet tamen seruus exiens domo mandat, quasi prae sollicitudine si ad portum descenderet vsque erat quando Pamphilus veniat, qui a patre veniat missus est (*trademus, vt oportet. Iam nunc seruus exiens domo mandat conseruo, vt, si forte quaerat Senex, vbi sit, dicat, se ad portum descendisse, sciscitatum quando Pamph. veniat, qui a patre in Imbrum missus est* Z.), vt hereditatem sibi relictam capere posset ab hoc, de aliis vt sine ipso causam hanc intelligat (*posset. ad hoc addit, vt, nisi ipse quaerat, aliis causam hanc ne indicet* Z.): Si te, inquit (adde, *non* Z.) interrogauerit, ne dixeris. Huc (*Haec* Z.) enim causa cum integra fuerit, quod ei dictum non est, me isse ad portum, facile alio loco dici possent (*potest* Z.). E.

2 *Percontatum aduentum Pamphili*] Honestam causam dixit, id est, Pamphili aduentum. Et *percunctatum*, et *percontatum* scribitur, sed *percontatum*

Audin' quid dicam, Scirte? si quaeret me, vti
Tum dicas: si non quaeret, nullus dixeris:
Alias vt vti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde haec aduenit?
Philotis, salue multum. PH. o salue, Parmeno.
SY. Salue mecastor, Parmeno. PA. et tu aedepol, Syra.
Dic mihi Philotis, vbi te oblectasti tam diu?

tatum a conto dicitur, quo nautae vtuntur ad exploranda loca nauibus opportuna. si vero *percunctatum*, ab eo quod a *cunctis* perquiratur, dicitur. D.

3 *Audin', quid dicam, Scirte?*] *Audis*, modo sentis, intelligis. vt Virg. (Aen. 1, 23.) *Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci Audierat.* Item alibi (Georg. 1, 514.), *Neque audit currus habenas. Audin', quid dicam, Scirte?*] *Audis* modo pro aduertis. *Audin' quid dicam, Scirte?*] Conuenit nomen seruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν, quod est gestire et ludere. *Scirte*] κωφὸν πρόσωπον inducitur. D.

4 *Nullus*] Pro non. D.

5 *Alias vt vti possim*] Inter *alias* et *alia*, hoc interest: quod *alias* alio tempore significat: *alia* aliter, aut per alia. *Integra*] Non dicta. D.

6 *Sed videon' ego Philotium?*] Mire inuenta est causa narrandi ideo, quia peregre venit meretrix: alioquin si Athenis esset, omnia sciret. *Sed videon' ego Philotium?*] Sic solet dubitari, aduenientibus ipsis, quos post multum temporis interuallum vident. *Vnde haec aduenit?*] Cum quodam contemtu eius *Haec* dicit Parmeno. D.

8 *Salue mecastor, Parmeno*] Olim salutantes addebant iusiurandum, vt hoc sedulo facere viderentur. *Me*] Aut adiectio est, et abundat: aut positum est pro μὰ syllaba: vt Graeci μὰ τὸν Ἀπόλλωνα dicunt. *Et tu aedepol, Syra*] Irrisit ad *ecaster* addendo *aedepol.* Et quod illa Parmeno, ille hic addidit Syra. *Syra*] *Sura* veteres legerunt, V pro Y ponentes: vt *Musia*, *Suria.* D.

9 *Dic mihi, Philotis*] Vide licentiam: supra *Philotium*, hic *Philotis* dixit. *Vbi te oblectasti tam diu?*] Facete dictum meretrici: non, *Vbi fuisti?* sed, *Vbi te oblectasti?* D.

Vt versum adiuues, mutato ordine, lege *Philotis, dic mi vbi* etc. B.

PH. Minime equidem me oblectaui, quae cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse saepe, et te tuum
Consilium contemsisse. PH. non dici potest,
Quam

10 *Minime equidem me oblectaui*] *Me* acutius proferendum est: et respondet πρὸς τὸ TE. D.

Minime equidem me oblectaui, quae cum milite Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo] Ac oblectatio sit argumentum finitima actu (*An oblectatio sit, sumis argumentum ab arte* Z.), quod cum *milite*; ab habitu, quod *inhumanissimo*; a loco, quod *hinc profecta*; a tempore, quod *biennium*. E.

11 *Corinthum hinc sum profecta*] *Hinc* magnum ostendit dolorem habere Philotion, quod relictis Athenis Corinthi habitauerit. *Cum milite Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo*] Multa dixit: et *milite*, et *hinc*, et *inhumanissimo*. *Inhumanissimo*] Quid potuit de milite dici, nisi in superlatiuo? namque omnis miles inhumanus: hic vero inhumanissimus. *Corinthum hinc sum profecta*] Haec argumenta sunt, an se oblectare potuerit. a persona, quia miles inhumanissimus: a loco, quod hinc profecta: a tempore, quod biennium. a re, id est, ab iniuria quam tulit. D.

12 *Biennium ibi perpetuum*] Vt continuationem sui casus ostenderet, *perpetuum* dixit. *Misera*] Muliebris interpositio τὸ *Misera*. *Illum tuli*] Non, cum illo fui, sed *Tuli*: adeo non me oblectaui. D.

Biennium enim perpetuum misera illum obtuli] Quo non queritur. Deinde humanitatem amoris meretrix (Leg. Pertuli] *Duo nunc queritur; primum diuturnitatem temporis; deinde inhumanitatem militis* Z.), et vt oportuit de rebus et de tempore. *Misera illum*] Quemadmodum Cic. Verr. *Hoc vno praetore per triennium pertulisse*. Et moderate, vt haec pertulisse se dixerit. E.

13 *Desiderium Athenarum*] Quod Corinthum profecta es. *Athenarum arbitror*] Quod dixit (*dixti*) *hinc* ante προοικὴν * Athenarum, et ἀμφιβολία *te desiderium cepisse* (*ante* μετοίκησιν. ATHENARVM TE DESIDERIVM CEPISSE. Ἀμφιβολία). *Aedepol te desiderium Athenarum arbitror cepisse saepe*] Quod cum milite inhumanissimo. D.

15 *Consilium contemsisse*] Poenitudine esse possessam (*Poenituisse te esse profectam*). D.

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosque hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos libere conuiuium.
Nam illic haut licebat, nisi praefinito, loqui,
Quae illi placerent. PA. haut opinor, commode
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid hoc negoti est? modo quae narrauit mihi

Hic

16 *Huc redeundi*] Iterum a loco. *Abeundi a milite*] A persona. *Vosque hic videndi*] A re. *Redeundi, abeundi, vosque hic videndi*] Oratorie vnam rem in tria diuisit, Huc redeundi, Abeundi a milite, Vosque hic videndi: vt diceret, Huc veniendi. D.

18 *Agitarem inter vos libere conuiuium*] Inter *agere* et *agitare* hoc interest: quod *Agere*, est aliquid (excidit forte, *serium*) vel necessarium facere: *Agitare*, voluptarium. Ergo *Agitarem*, exercerem. D.

19 *Nam illic haut licebat nisi praefinito loqui*] Legitur et *illi*: vt sit circumflexus accentus, et significet *illic*: vt (Aen. II, 548.), *Illi mea tristia facta*. et absolutum est. *Praefinito*] Deest tempore, aut quid tale. *Nisi praefinito loqui*] A tempore. Hic ostendit, quid dixit supra, *tuli*: et quid sit *Agitare conuiuium libere*. *Nisi praefinito loqui, quae illi placerent*] Duo dixit: et *Praefinito*, et *Quae illi placerent*: vt neque quantum velles, neque quod velles, diceres. D.

Nam illic haut licebat, nisi praefinito, loqui, quae illi placebant] Nam apud militem, nisi certus, esse sermo non poterat, vel in numero, vel in qualitate; vt et quantum dicerem, praefiniret, et quid dicerem. E.

Pro *Illic* Donatus recte legit *Illi*. Non enim aliter stat versus. B.

20 *Haut opinor commode*] *Commode*, pro blande, et bene: vt, *Nunquam tam dices commode*. D.

21 *Finem statuisse orationi militem*] Argute *militem*: quia quasi inimicus sit orationi, quae in pace plurimum potest. D.

22 *Sed quid hoc negoti est?*] Hic ad argumentum nunc descendit. In Phormione, *Sed quid tu es tristis?* praelatis scilicet allocutionibus, et separatarum et permistarum personarum: ne ieiune ad argumentum veniens, non (aut dele *Non*, aut corrige *Nunc* Z.) agere Fabulam, sed narrare vi-

Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorem habere. PA. habere autem? PH. eho tu, an non habet?
PA. Habet: sed firmae hae vereor vt sint nuptiae.

PH.

deretur. *Quid hoc negoti est?*] Bene addidit *negoti*, vt augeret inuidiam facti. Nam potuit dicere, *Quid hoc est?* Sed, vt diximus, ad inuidiam et magnitudinem rei, *Negoti* dixit. *Quae narrauit mihi*] *Quae*, qualia scilicet, et quanta. *Modo quod narrauit mihi*] *Quae*, legendum est: vt sit, qualia et quanta: et hoc ἐν ὑποκρίσει. D.

23 *Quod ego nunquam credidi*] Hoc totum cum inuidia pronunciandum ex animo meretricis, quae facinus indignum nuptias putat. D.

Quod ego nunquam credidi fore, vt hac ille viua posset animum inducere vxorem habere] Hinc proponit, vt res origine narrationi seducat audisse se, quam Pamphilam duxerit. Deinde serius (*Hic proponit, vt rem ad originem narrationis reducat, audiuisse se, quod Pamphilus vxorem duxerit. Deinde seruus* Z.) proponit id ipsum, quod confirmaturus est, sicut supra diximus, per argumenta. E.

24 *Vt hac ille viua posset*] Mire ostendit ex eisdem verbis eandem hanc esse, quam supra dixit, *Nunquam illa viua vxorem ducturum. Posset animum inducere*] Quasi in rem duram et immanem. D.

25 *Habere autem?*] Ostendit pronunciatione, quod prope est, vt non habeat. D.

26 *Sed firmae hae vereor vt sint nuptiae*] Bene pro persona serui, qui vult dominum vxorium esse magis, quam amatorem Bacchidis. *Sed firmae hae vereor*] Animaduerte Terentium in nuptiis hoc dictum (forte, *dubium*) seruare, vtrum firmas an infirmas dicat nuptias. *Vt*] Ne non. D.

Sed firmae hae vereor vt sint nuptiae. Ph. Ita Di Deaeque faxint, si in rem est Bacchidis] Faciant quidem Dii Deaeque, vt vereor, vt firmae istae nuptiae sint. Non tam prodest Bacchidi. Propterea qm (*Faciant quidem Dii Deaeque, vt firmae istae nuptiae sint. Nam tamen id non prodest Bacchidi propterea, quoniam* Z.) aliam fortasse Pamphilus ducet vxorem. E.

Pro *Hae* duo Codd. recte habent *Haec*; vt euitetur Homoeteleuton. B.

Ph. Ita Di Deaeque ſaxint; ſi in rem eſt Bacchidis:
Sed qui iſtuc credam ita eſſe? dic mihi, Parmeno.
Pa. Non eſt opus prolato: hoc percontarier
Deſiſte. Ph. nempe ea cauſa, vt ne id fiat palam,
Ita me Di bene amabunt, haut propterea te rogo,
Vt hoc proferam, ſed vt tacita mecum gaudeam.
Pa. Nunquam tam dices commode, vt tergum meum
Tuam

27 *Si in rem eſt Bacchidis*] Bene additum, *Si in rem eſt Bacchidis:* vt oſtenderet, ſe non malignitatis, ſed beneuolentiae cauſa, talia vota ſuſcipere. *In rem*] Pro, vtilitatem: *Ab re*, contra vtilitatem. D.

28 *Sed qui iſtuc credam*] Id eſt, nuptias eſſe infirmas. *Sed qui iſtuc credam, ita eſſe? dic mihi, Parmeno*] Superiore voto excuſauit crimen curioſitatis: iam videtur poſt (*propter*) Bacchidem aurem velle. D.

29 *Non eſt opus prolato: hoc percontarier deſiſte*] Vide quam conuenienter Poeta, quum id agat, vt narrantem Parmenonem inducat, tamen multis diuerticulis morales facetias internectat. *Non eſt opus prolato: hoc percontarier deſiſte*] Incerta diſtinctio, vtrum *prolato hoc*, an *hoc percontarier*. D.

30 *Nempe ea cauſa, vt ne fiat palam*] Dubitantem ſeruum nihil potius recuſarem narrare. optima perſuaſione meretrix inducit cauſam. inquit (*Dubitantem ſeruum, aut potius recuſantem narrare optima perſuaſione meretrix inducit, dicendo cauſam;* Nempe, *inquit* Z.), Ea cauſa proferre non vis, ne iſtuc palam fiat, ſed audita nos taceamus. volumus, nam (*tacebimus. Volumus enim* Z.) rem gaudii tantummodo in animo oſtendere. E.

31 *Ita me Di bene amabunt*] Pro *ament:* vt (Aen. 1, 273.), *donec regina ſacerdos Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.* D.

Di bene amabunt] V. C. *ament.* L.

Noſtri *Bene ament.* Nec Bembinus nec Donatus Faerni habet illud *Bene.* Igitur vt ſtet verſus, leg. cum Donato *Ita me Di amabunt.* B.

32 *Vt hoc proferam*] Prodam, Bacchidi ſcilicet, vel cuilibet. *Mecum gaudeam*] *Mecum*, intra me. Virg. (Aen. 1, 41.) *Haec ſecum.* D.

33 *Nunquam dices tam commode*] Haec pronunciatio eiuſmodi eſſe debet, vt ex ea appareat prope delinitum Parmenonem, vix ſe poſſe continere quin narret. *Nunquam dices tam commode*] Quaſi ex parte labefactus eſt: ſic enim loquitur. D.

Vt tergum meum in fidem

Tuam in fidem committam. PH. ah noli, Parmeno:
Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego quae percontor, scire. PA. vera haec praedicat;
Et illud mihi vitium'st maxumum. si mihi fidem
Das, te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do; loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA. hanc Bacchidem

tuam committam] Nunquam ita mihi persuades, vt fidei tuae credam tergum meum, vt, dum tibi credo, circa plagas periclitari possim. E.

34 *Ah! noli, Parmeno*] Artificiose se fingit audire nolle, vt tacitura credatur, si audierit: quia curiositas signum est loquacitatis. Sic Horat. (Epist. I, 18, 69.) *Percontatorem fugito: nam garrulus idem est.* D.

35 *Quasi non tu multo malis*] Deest, *Ita dicis:* vt sit, *Ita dicis quasi.* Et nunc Philotis non est instantior hac calliditate, vt magis seruum ad dicendum prouocet. *Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi*] Ἔλλειψις: deest enim, *Ita grauaris dicere*, aut *Ita negas te esse locuturum.* D.

36 *Vera haec praedicat: et illud mihi vitium maximum est*] Haec lentius apud sese: illud clare, *Si mihi fidem das.* Etiam alia se habere vitia exceptione significat, in hoc quod dicit, *Illud mihi vitium maximum est.* D.

Vulgo *Percontor.* Sed Bemb. Victor. et duo ex nostris rectius *Percontor.* Si enim *Percontor* legeris, ordo erit, *Quam ego volo scire ea quae percontor*; Sin autem *Percontor*; ordo est hic, *Quam ego quae percontor volo scire hoc.* B.

37 *Et illud mihi maximum vitium est*] Seruile vitium est, tacere non posse. *Si mihi fidem das*] Animaduerte, his dilationibus etiam spectatorem suspendi, quo libentius audiat. *Si mihi fidem das*] Fideliter, pro *des* (*Si mihi fidem das, te tacituram.* Si fideliter condes). D.

Si mihi fidem das, te tacituram] Beneuolentiam tuam promittis, silentium te reddituram (*retenturam* Z.), cum dixero. E.

38 *Ad ingenium redis*] Quia a se discesserat, si taceret. Cicero, *Redit ad se.* D.

39 *Hanc Bacchidem amabat, vt cum maxume*] Eiusmodi est haec tota narratio, vt defensionem adolescentis continere videatur: quod meretricem amicam

Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et haec communia omnium quae sunt patrum,
Sese senem esse, dicere: illum autem vnicum:

Prae-

eam necessitate coactus deseruerit. Mire igitur vnde quaestio est, inde coepit: *Amabat*, inquit, *Bacchidem*. Sic et in secundo (Aen. II, 13.) Virgilius, an fortiores Graeci Troianis: *fracti bello*, inquit, *fatisque repulsi Ductores Danaum*. D.

Hanc Bacchidem amabat, vt cum maxime, tum Pamphilus] Hic narratio sumitur, quod hoc tempore, quo vehementer Bacchidem Pamphilus diligebat, pater coepit eum compellere, vt vxorem duceret. Primum exhinc accusatur (*excusatur* Z.) adolescens, quod non ipse nuptias petiit, sed coactus a patre est. Senex cum adhibuerit preces et verba, quod *senem esse* diceret, quod *illum vnicum*, eumque habere se *praesidium* velle *senectuti suae*. Deinde pro adolescente istuc est, ne continuo meretricem deseruerit, licet a patre cogeretur. Nam *ille*, inquit, *primo se negare*. Ad postremum frequenter a patre compulsus in hoc promouit, vt deliberet, non vt tam sentiret (*vt deliberaret, non vt consentiret* Z.). Hoc enim dicit, *fecit animi vt incertus foret*, piae doctrinae, anne amori obsequeretur magis. Deinde *Tundendo, atque odio denique effecit senex*. Vides, quemadmodum longe vel me, vel persuasionis voluptatem Pamphilo tradidet (*quemadmodum longitudinem amoris meretricii, vel persuasionis paternae difficultatem Pamphilo tradiderit*. Z.). Neutiquam grauem ibi vitae molestiam aegre tulit. E.

40 *Bacchidem amabat*] Ordo et sensus hic est: Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus, vt cum maxime amabat, quum pater vxorem vt ducat, orare occipit. Et *Vt* positum pro *quemadmodum*. Et *maxime* bis numero subauditur. Et *cum maxime*, vna pars orationis est: aut *cum maxime* pro nimis. D.

41 *Quum pater*] *Quum*, modo aduerbium est temporis, pro *quando*. *Orare occipit*] Maxima necessitas est, orans pater. D.

42 *Et haec, communia omnium*] Quid si iniustum est, quod orabatur? ostendit iustum, et frequentatum, quod dicebat pater. D.

43 *Sese senem esse dicere*] Omnem causam adolescentis senex amputauit, pro suo senili commodo rogans: potuisset enim

Praesidium velle se senectuti suae.
Ille se primo negare. sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin anne amori obsequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
De-

nim adolescens dicere, Quam pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. *Senem esse dicere*] Illud posset agere amator contra vtilitatem suam: sed non poterat filius contra vtilitatem patris. Ergo vt cogeret pater, suam causam interponebat. D.

Repone *Senem sese esse dicere, illum autem esse vnicum.* Nam *Senem* in vulgari lectione occultatur male in Thesi. Vnus Regius habet *Senem se esse*; et caeteri omnes *Esse* ponunt ante *Vnicum.* B.

44 *Praesidium velle se senectuti suae*] *Praesidium senectutis*, sobolem et successorem dicit. D.

45 *Ille primo se negare*] Vtrum deest *ducere*? an *negare se nuptiis* (*an negare sc. nuptias*). *Sed postquam acrius pater instat*] Tria dicit et *Acrius*, et *Pater*, et *Instat*. *Sed postquam acrius pater instat*] Postquam, inquit, pater acrius instat, non compulsus est Pamphilus, sed tantum deliberauit. D.

Praeter Bembinum caeteri omnes rectius ordinant, *Ille primo se negare.* B.

46 *Pater instat*] Maior vis est quum pater instat, quam quum rogat. D.

47 *Pudorine, anne amori obsequeretur magis*] Sic ostendit in vtramque partem, vt tantum (*tamen*) in animo honesti adolescentis pudor amorem vincere debuisset. *Pudorine, anne amori*] ἀνακόλουθον. non enim praeposito *vtrum*, intulit *anne*. *Pudorine, anne amori*] Latens excusationis ratio explicata est. *Pudori*, Patris scilicet: *Amori*, Meretricis. D.

48 *Tundendo, atque odio*] *Tundere*, est saepius idem repetere: translatio a fabrorum malleo. *Odio*] Assiduitate. Attendenda est difficultas vniuscuiusque verbi. *Tundendo, atque odio denique effecit*] *Denique* temporis longitudinem significat. *Efficimus* vero, quod cum magno conatu et molimine facimus, vixque per nos finem accipit. *Tundendo, atque odio denique effecit senex*] Mire interposuit moras, ad postremum confessurus vxorem ductam. Primo, inquit, negauit: post, deliberauit: ad postremum, duxit. Non, inquit, ipse: sed effecit hoc senex. Ita mutatione personae totam volun-

Deſpondit ei gnatam huius vicini proxumi.
Vſque illud viſum eſt Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipſis nuptiis, poſtquam videt
Paratas: nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita aegre tulit, vt ipſam Bacchidem,
Si adeſſet, credo ibi eius commiſereſceret.
Vbicunque datum erat ſpatium ſolitudinis,
Vt colloqui mecum vna poſſet: Parmeno,

Perii,

voluntatem adoleſcentis abſoluit. *Denique effecit*] Oratorie tempus appoſuit: nam hoc ſignificat *Denique*. *Odio*] Hoc eſt, inſtantia. D.

49 *Deſpondit ei gnatam*] Vide, non hic dici, Duxit vxorem Pamphilus: ſed totum ad patrem referri. D.

50 *Neutiquam*] Non nimis. D.

Pro *Neutiquam* duo Codd. *Ne vtiquam:* et ita ſemper ſcribendum. Semper enim primam corripit. B.

51 *Donec iam in ipſis nuptiis*] Nota locutionem ſenſu magis, quam verbis manifeſtam. *Donec iam in ipſis nuptiis*] Deeſt, *Poſitus conſtitutuſue ita doluit, et aegre tulit.* Aut repetere debemus ſic, In ipſis inquam nuptiis. *Donec iam in ipſis nuptiis*] In mentione nuptiarum efferueſcit animus amatoris. D.

52 *Nec moram vllam, quin ducat, dari*] Vbi nec aliquam dieculam, vel dilationem videt ad nuptias. *Quin*] Quo minus. D.

53 *Ibi demum*] Denique, poſtremo. Et mire additum eſt *Ibi*: quia male pendebat, *In ipſis nuptiis*. et ſic eſt, quaſi dixiſſet, In ipſis inquam nuptiis. *Demum ita aegre tulit, vt ipſam Bacchidem, ſi adeſſet, credo ibi eius commiſereſceret*] Hoc ὑπερβολικῶς. vt Virg. (Aen. XI, 259.) *Vel Priamo miseranda manus*. *Vt ipſam Bacchidem*] Quae nunc accuſatrix eſt. Et eſt argumentum ab animo. *Aegre tulit*] Idem Virg. (Aen. II, 6.) *quis talia fando, Myrmidonum, Dolopumue, aut duri miles Vlyſſei, Temperet a lacrymis?* D.

Vt ipſam Bacchidem, ſi adeſſet, credo, ibi eius commiſereſceret] Vt ſi praeſens Bacchis eo tempore fuiſſet, quae vtique laeſa fuerat, quae dolebat, ita aegre Pamphilo fuit in his nuptiis, vt Bacchis eius commiſereretur. Quemadmodum Virgilii illud eſt (Aen. XI, 259.), *Vel Priamo miſeranda manus*. E.

54 *Credo ibi*] *Ibi*, pro *Tum*. D.

56 *Vt colloqui mecum vna poſ-*

Perii, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser!
PH. At te Di Deaeque perduint, cum istoc odio,
Laches.
PA. Vt ad pauca redeam, vxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit:

Quae

posset] Παρέλκον tertium. Et argumentum a persona, quod ait, *Mecum. Parmeno, perii!*] Argumentum a dictis: quod ait, *Parmeno, perii! Parmeno*] Moraliter, et antonomasiace nomen repetit. Et significanter fecit, non addendo *Dicebat*, et in μιμητικὸν a διηγηματικῷ transeundo. Et mire interposuit nomen, vt affectum doloris ostenderet. Sic Virg. (Aen. IV, 20.) *Anna, fatebor enim.* D.

58 *Parmeno, perii miser!*] Ἐν ἤθει repetit nomen. D.

Nostri omnes, *Non potero ferre hoc*: quod metro est commodius. B.

59 *Ad te Di, Deaeque perduint*] Obtinuit et persuasit seruus. Nam iam meretrix seni irascitur, non Pamphilo. *Cum istoc odio*] Cum instantia ac molestia. D.

Repone, *At té Di Deaeque cúm tuo istoc odió, Laches.* Nam plerique Faerni Codd. Donati illud *Perduint* non habent; quod elegantius subauditur. Nam nimis inhumane profertur ab ea, quae irata non est, nec animo commota. Aut pro *Perduint* lege *Faxint*, vt Plaut. Most. II, 3, 33. B.

60 *Vt ad pauca redeam*] Tanquam multa sint, quae de Pamphili amore dici possint. *Vt ad pauca redeam*] Praeceptum oratorium in longa narratione, pro veritatis inquisitione. reddit enim auditorem acriorem, quem spes finis recipit (*reficit*) fatigatum. *Vxorem deducit domum*] *Vxor* dicitur, vel ab vngendis postibus, et figenda lana: id est, quod quum puellae nuberent, maritorum postes vngebant, ibique lanam figebant. vel quod lotos maritos ipsae vngebant. cuius rei testis Ennius: *Exin Tarquinium bona femina lauit et vnxit.* D.

61 *Nocte illa prima*] Pronunciandum acutius *Illa prima*: quasi dicat, plena desiderii, plena cupiditatis. Similiter addidit *Virginem.* Et expresse, *Non attigit nocte illa prima*, quasi dicat, plena amoris et plena dulcedinis: vt mirum sit quod infertur, *Non tactam virginem.* Et hic argumentum est, quanta fecerit Pamphilus erga amicam suam.

Vir-

Quae consecuta'st nox eam, nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine vna adolescens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.

PA.

Virginem non attigit] *Virginem* ἔμφασις est: quamuis non amatam, virginem tamen. et non dixit, non amplexus est: sed, *Ne attigit quidem.* D.

Nocte illa prima virginem non attigit] Affectum ostendit Pamphili amantis meretricem. Sed coniectura hic nascitur alia, An verisimile sit, adolescentem cubuisse cum virgine, et se ab ea abstinuisse? quam rem exsequitur meretrix in argumentis. Quod ait, *Cum virgine vna adolescens cubuerit plus potus, illa se abstinere vt potuerit? non verisimile dicis; nec verum arbitror.* Hoc soluitur illo argumento, quod meretrix amatores omnes habet, cum quibus ei duco. Credit (*habet, qui cupidi eius sunt, eo credit* Z.) adolescentes vniuersos se femineo sexu abstinere non posse. Non intelligo caussas amoris esse (*Non intelligit causas meretrix, esse posse* Z.) alias odii; ideo adiecit: *Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit, nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.* E.

62 *Quae consecuta est nox*] Eam primam noctem scilicet. *Nihilo magis*] Quasi in nihilo possit esse magis aut minus. Et *nihilo magis.* affeuerationis est. D.

63 *Quid ais? cum virgine vna*] Inuenitur quasi interiectio (*Quasi semper in Terentio,* Edd. ante Steph. Forte, ὡς ἐπὶ πολύ) *vna,* id est, simul vno loco. *Cum virgine*] A persona. *Vna*] A loco. *Adolescens*] A persona. *Cubuerit*] Ab habitu et occasione. *Cum virgine vna adolescens cubuerit*] Argumenta in coniecturam necessario posita: quibus Terentius ex vtraque parte disputans, τὸ ἀπίθανον purgat, ne quis illum stulte haec posuisse iudicaret. Haec (*Hoc* Edd. vett. i. e. ideo, ea arte) enim meretrix tarde credit argumentis, ne a Parmenone vincatur. Hinc est quod ait Horatius, *Vincere Caecilius grauitate, Terentius arte.* D.

64 *Plus potus*] Ab impulsione, et ex accidentibus. D.

Plus potus] Prisc. l. IX. L.

65 *Non verisimile dicis*] Αὔξησις peruersa: prius est enim verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dicit, quia est saepe non verisimile, verum tamen: vt, Decios pro alieno commodo mori voluisse. *Non verisimile dicis*] Hoc iam plus est, tan-

PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA. diebus sane pauculis
Post, Pamphilus me solum seducit foras:
Narratque, vt virgo ab se integra etiam tum siet:
Seque ante, quam eam vxorem duxisset domum,
Sperasse, eas tolerare posse nuptias:
Sed quam decrerim me non posse diutius

Ha-

tantum eum amasse Bacchidem, quantum non possit credi. D.

Nostri omnes, *Neque verum.* B.

66 *Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit*] Magno compendio vsus est, non ostendens cur hoc falsum sit, quod putet meretrix: sed cur hoc putet. ita ex eius persona totum refellitur, quod obiicit. D.

67 *Ille inuitus*] *Inuitus* dicendo, quasi admonet iterum iterumque. vt Virg. (Aen. IV, 361.) — *Italiam non sponte sequor.* D.

68 *Quid deinde fit*] Interponitur persona ad exitum festinans: vt alibi, *Quam metui quorsum euaderes. Diebus sane pauculis post*] Hic exitus est. D.

69 *Pamphilus me solum seducit foras*] Ne testis quisquam et arbiter secretorum interueniat. *Me solum seducit foras*] Familiaris in seruo iactantia, de dominorum familiaritate. simul quia decens est, vt per eum, quid gestum sit, spectatores sciant. D.

70 *Narratque, vt virgo a se integra etiam tum siet*] Hoc est illud quod supra dixerat, *Nocte illa prima virginem non attigit.* D.

71 *Seque ante, quam eam vxorem duxisset domum*] Bonus color purgationis: diceretur enim, Quare, si illam odio habebat, ducebat vxorem? D.

72 *Tolerare posse*] *Tolerare*, verbum est mala patientis. D.

73 *Quam decrerim me non posse diutius habere*] Ἀποστροφὴ καὶ ἠθοποιΐα, ἀπὸ διηγήματος εἰς μιμητικόν. *Decrerim*] Statuerim et defixerim. D.

Sed quam decreuerim me non posse diutius habere, eam ludibrio haberi, Parmeno] Sensus est, Et quam ego decreuerim non habere, vel quam decreuerim me diutius habere non posse, iniquum est, eam haberi ludibrio. Quin integram parentibus reddam, quae res integra est, quae res mihi in hac honesta est, quod integra redditur. E.

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi ab ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque vtile ipſi virgini eſt.
PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre, incommodum mihi eſſe arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, vbi hoc cognouerit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.

PH.

74 *Eam ludibrio haberi*] Honeſto verbo et pudoris pleno vſus eſt: et noue pro vitiari. D.

75 *Quin*] Quo minus. *Integrum*] Id eſt, honeſtam: non enim dixit, Spoliatam virginem aut mulierem. *Vt accepi a ſuis*] Vigilanter quidem integram ſpecificat: id eſt talem, qualem accepit a ſuis. potuit enim vitiatam accepiſſe, vt ſaepe euenit. Ergo non abundat, *Vt accepi a ſuis*, ſed habet ſignificationem. D.

Etſi omnes Codd. habent *A ſuis:* conſuetudini tamen Terentii magis conuenit legere *Reddam, vt accepi, ſuis.* B.

76 *Neque vtile ipſi virgini eſt*] Nam mihi turpe eſt, poſt nuptias intactam virginem reddere; incommodum virgini, quia fortaſſe credi hoc non poteſt. E.

77 *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili*] Erga meretricem *Pium, Pudicum* erga virginem. Cogitur *pium* dicere Pamphilum, quem periurum putabat. *Pium et pudicum ingenium narras Pamphili*] An ſimul erga virginem et pium et pudicum? an pium erga meretricem, pudicum erga virginem? D.

78 *Hoc ego proferre*] Verba Pamphili ſunt: non vt quidam putant, ad perſonam Parmenonis referentes. *Hoc ego proferre*] Amorem ſcilicet meretricis. D.

Hoc ego proferre, incommodum mihi eſſe arbitror] Ex amore Parmenonis interpoſuit narrationem, hoc eſſe quod fieri non debeat, diu fuiſſe cum marito virginem et Pamphilo non contactam. E.

Verſus ſtat, ſi pro *Mihi* legas *Mi.* B.

79 *Cui nihil dicas vitii*] Nunc *Vitii*, culpae vxoriae. D.

81 *Abituram denique*] *Denique*, moram ſignificat, et poſtremam tarditatem. itaque poſtremo, vel ſero abituram indicat. D.

PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. cotidie.
Sed, vt fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt,
Maligna multo, et magis procax facta ilico eſt.
PH. Non aedepol mirum. PA. atqui ea res multo maxume Dis-

82 *Quid interea*] Exſultantis eſt, et geſtientis audire. *Interea*] Inter eos dies. D.

83 *Poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt*] Pro *Alienatum* dixit. vt in Phormione, *Quid? ego vobis, Geta, alienus ſum?* Nam quomodo *Alienum*, ſi amabat, dixiſſet? *Poſtquam hunc alienum*] Oratorie, non tam Bacchidem excuſat (*accuſat*), quam a veriſimili cauſa vult inducere, quod ipſa ſit in Pamphilum durior. *Alienum ab ſeſe videt*] Id eſt, maritum: nam hoc nomen a meretricibus alienum eſt. D.

Sed, vt fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt] Purgauit cauſam meretrici (*meretricis* Z.), quod aſperior facta eſt, dicendo, *Sed, vt fit.* Vt et ipſa conſuetudo per omnia effecta ſit, et improba orta (*Vt et ipſa, conſuetudine meretricum omnium procax effecta ſit, et improba orta erga* Z.) amatorem ſuum, cum a ſe vidiſſet alienum. E.

84 *Maligna multo*] *Maligna*, difficilis. *Malignus* eſt, qui difficultatem ſui oſtendit. *Procax*] Diſpoliatrix et petax *Procare* enim, eſt petere. Virg. (Aen. I, 538.) *Procacibus auſtris:* id eſt, impudentibus. Nam qui multum petit, impudens eſt et procax. Vnde et *Proci* dicti ſunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. D.

Magis procax] Non. Marcell. in *Procacitas*. L.

Ad euitandam mirabilem ſane et perturbatam verborum collocationem repone, *Maligna magis et magis* etc. praeſertim cum duo codd. non habeant illud *Multo*. Nonius tamen v. Procacitas, *Maligna multo* legit. B.

85 *Non aedepol mirum*] Obtinuit quod volebat Parmeno. Nam credidit Philotis iniuriam factam Pamphilo. *Atqui ea res multo maxime*] Opportune concitatius Pamphilum defendit Parmeno, poſtquam Philotis inducta eſt, vt fateretur iniuriam factam. *Atqui ea res*] *Atqui*, imo. Legitur et *Atque*. D.

Non aedepol mirum] Siquidem haec ipſa cauſa eſt, quod Pamphilus amator a meretrice diſtractus ſit, poſtea ortam intelliget (*poſteaquam improbam factam intelligit* Z.), et eam eſſe meretricem, et (*ſed* Z.) eam quae domi fuerat, vxorem pudicam, modeſtam, tempe

Disiunxit illum ab illa: postquam et ipse se,
Et illam, et hanc quae domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existumans.
Haec, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta; incommoda atque iniurias
Viri omnes ferre, et tegere contumelias.

Hic

perantem, iniuriam viri sustinentem. *Atqui illa res maxime disiunxit illum ab illa*] Cum (*Interrumpit, cum Z.*) amplius meretrix meretricem defendisset, quod improba facta esset amatori. E.

Plerique libri pro *Atqui* hic exhibent *Atque*. B.

87 *Et illam*] Meretricem malam. *Et hanc, quae domi erat*] Vxorem modestam. *Et illam, et hanc, quae domi erat*] *Illam* quae meretrix esset: *Hanc*, id est, vxorem. *Cognouit*] Diligentius et attentius considerauit. Nam *Cognoscere* est diligenter et attente considerare. *Cognouit satis*] Bene *Satis*, ex ipsius moribus, et ex meretricis. D.

88 *Ad exemplum*] Quasi ad imaginem, et collationem, et speciem comparationis. *Existimans*] Intelligens. D.

Ad exemplum ambarum mores earum existimans] Reputans et pertractans ambarum mores ad exemplum. E.

Illud *Exemplum* et versum et sensum turbat. Igitur ne versum vt ineptum et inutilem eiiciendum cum Guyeto putemus; reponamus *Ad amussim*, h. e. diligenter, accurate, absolute, scrupulose iudicans et exigens mores ambarum. B.

89 *Haec, ita vt liberali esse ingenio decet*] Qualitas comparatiua. D.

Cum *Liberale ingenium* hic ob seriem orationis non commode pro ipsa Muliere accipi possit; repone, *Haec, ita vti liberali atque ingenuae decet*. Ita enim *Ingenua* opponitur *Meretrici*, quae fere semper vel Libertina vel Peregrina erat. Atque Phor. 1, 3, 16. *Ingenua* et *Liberalis* coniunguntur. B.

90 *Pudens, modesta*] Haec contra vitia meretricia posuit. Pudens haec, illa procax: modesta haec, illa maligna. reliqua vero superadduntur ornamenta vxoris, matronaeque laudes. *Incommoda atque iniurias*] Callide, laudata vxore non repetit vitia meretricis apud meretricem: et simul contentus de vxoris laudibus, vitia meretricis intelligit. *Incommoda atque iniurias viri omnes ferre*] Figura ἔλλειψις. D.

91 *Tegere*] Hoc plus est, quam ferre. et *Tegere:* quod mere-

Hic animus partim vxoris miſericordia
Deuinctus, partim victus huiuſce iniuriis,
Paulatim elapſuſt Bacchidi: atque huc tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex

Ho-

meretricem amaret. Et plus dixit *Tegere*, quam celare. *Tegere* enim ad hoc dixit, vt non ſolum cuiquam non ediceret, ſed et ne quis ſciret. D.

92 *Hic, animus*] Oratorie dixit. non enim Pamphilum dixit: ſed animum Pamphili. *Hic, animus*] *Hic* pro *Tum*. Virg. (Aen. IX, 246.) *Hic annis grauis, atque animi maturus Aletbes. Vxoris miſericordia*] Ἀμφιβολία. *Vxoris miſericordia*] Recte, quia ex miſericordia amor naſcitur. Sic et in Phormione, *Miſertum eſt, virgo ipſa facie egregia.* Virg. (Aen. IV, 13.) *heu, quibus ille Iactatus fatis!* D.

93 *Deuinctus, partim victus*] De proximo repetiuit παρόμοιον, *Deuinctus, victus. Partim victus huiuſce iniuriis*] Qualitas relatiua. D.

Recipe lectionem omnium Codd. *Victus huius iniuria.* B.

94 *Paulatim elapſus*] Adeo eſt tardus amor Pamphili et magnus, vt etiam poſt iniurias difficile diſcedat. *Elapſus*] Animus, non Pamphilus. D.

Paullatim elapſus eſt Bacchidi] Quemadmodum ſeu laxari, ſeu laxare ſedem incertum (*Quum ſibi vincula laxari ſenſiſſet, amoris ſedem incertam mutauit.* Z.). E.

Elapſus Bacchidi] V. C. *Elapſus eſt a Bacchide.* L.

Pro *Huic* Bembinus recte *Huc.* B.

95 *Poſtquam par ingenium nactus eſt*] An ſibi par? an abſolute bonum? vt dicimus, *Sic par eſt facere te.* Ergo aut ſibi par, aut vxori; id eſt, liberali feminae. *Par ingenium nactus eſt*] *Par ingenium*, eandem voluntatem. Salluſtius (Iug. 41.), *Quos eadem odiſſe, et eadem metuere in vnum coegit.* Idem alibi (Catil. 20.), *Nam idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt.* D.

Poſtquam par ingenium nactus eſt] Poſtquam optimum puellae ingenium recognouit, et ſibi par. E.

96 *Interea in Imbro moritur cognatus ſenex*] Bene cauſa abitionis Pamphili narratur. *Moritur cognatus ſenex*] Bene, quod ait *Senex:* nam acerbum funus non conueniebat fabulae. In Comoedia itaque apud Terentium, aut meretrix moleſta, aut ex duabus vna vxor

mori-

Horunce: ea ad hos redibat lege hereditas.
Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Relinquit cum matre hic vxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe: huc raro in vrbem commeat.

PH.

moritur, aut ſenex. Ita ex huiuſmodi mortibus, vel incommodum vitatur, vel lucrum inſuper naſcitur, vt non ſit cauſa lugendi. D.

97 *Horum*] Maluit *Horum*, quam *Dominorum*, dicere. *Ad hos redibat lege hereditas*] Verbo iuris vſus eſt: ea enim legitima eſt hereditas, quae familiae debebatur. D.

Cum Bembinus legat hoc ordine, *Ad hos ea*, et ex noſtris duo habeant *Rediit;* hanc lectionem amplectendam cenſeo. Cf. And. IV, 5, 4. B.

98 *Eo amantem*] Modo iam vxorem: non enim amicam. *Inuitum Pamphilum extrudit pater*] Inuitum receſſiſſe vis verbi demonſtrat Nam proprie *Extrudere* dicitur, qui manibus expellit: ſed hic tranſlatione vſus eſt, vt oſtenderet, tantum importunitatis verbis ſenis fuiſſe, quantum impulſio manum efficere potuiſſet. *Extrudit*] Verbum neceſſitatis (Weſt. addit, *et aptum importunitati.* Z). D.

Eo amantem Pamphilum excludit pater] *Amantem* nunc ſcilicet vxorem, non meretricem, quam iam reliquerat. E.

99 *Relinquit*] Inertia praeſentis temporis. Legitur et *Reliquit*. *Relinquit cum matre hic vxorem*] Praeparatio ad futurum errorem. D.

Relinquit cum matre] Mſ. R. et V. C. *reliquit*. L.

Lege *Reliquit hic cum mâtre vxorem.* Nam omnes noſtri *Reliquit*. Et duo ex noſtris optimi illum ordinem verborum habent. Alioqui *Matre* male in Theſi mergitur. B.

100 *Nam ſenex rus abdidit ſe*] *Nam* hic inceptiua particula eſt. vt, *Nam meus conſeruus eſt homo haut magni pretii.* Plautus in Milite glorioſo (II, 1, 67.). *Rus abdidit ſe*] Verbum reprehendentis ſenem: quod *Se abdidit*, dixit. *Huc raro in vrbem commeat*] *Huc* bene dixit, vt oſtendat Parmenonem in vrbe eſſe. Mira οἰκονομία. fac enim praeſentem, et nullus error in Fabula eſt. *Commeat*] *Commeare* eſt abeſſe inde, vbi te eſſe oporteat. Ergo hoc dicto oſtendit, quam raro ad vrbem veniat ſenex. quippe *Commeatus* eſt ex aliqua commoratione temporalis abſceſſus. D.

Noſtri omnes *Seſe*. Repone, *Rus abdit ſeſe.* B.

PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?
PA. Nunc audies. primo dies complusculos
Bene conueniebat sane inter eas. interim
Miris modis odisse coepit Sostratam:
Neque lites vllae inter eas, postulatio

Nun.

101 *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?*] Bene vsque adhuc suspensa narratio est. et in hac interrogatione quasi substomachatur Philotis decepta, quod nihil videat infirmitatis in nuptiis, quod optauerat. *Quid, adhuc habent?*] Hoc tristior meretrix dixit. D.

Quid habent infirmitatis nuptiae?] Opportune quaesiuit eo tempore, quo magis nuptiae confirmatae fuerant; siquidem dixit *amantem Pamphilum* a patre exclusum *inuitum*. Cuius rei supponitur narratio postulationis dicitur litis principia de exordio simulatum (Vix dici potest, quam negligenter Westerhouius in his edendis versatus fuerit. Sed mirum non est, quod hic non fuit, quem compilaret; vti alias. Forte legi debet, *Cuius rei supponitur narratio.* POSTVLATIO NVNQVAM. *Postulatio dicitur litis principium exortum ex ira simulata. Z.*). E.

102 *Nunc audies*] Sic ait, quasi iamdudum audire cupienti, vel quasi ad molestam percontatricem. D.

Repone *Primo hos dies compl.* Ita enim passim, *Aliquot hos dies* etc. B.

103 *Bene conueniebat sane*] *Bene*, pro multum: et *Sane*, valide. quia qui sanus, idem et validus. D.

Rescribe ex Cod. Regio *Conuenibat*. B.

104 *Interim miris modis odisse*] Huc vsque Parmenonem Poeta verba passus est dicere: caetera actibus seruaturus. *Interim miris modis*] Mire ad finem Comoediae rerum explanatio reseruatur. Namque si quaeras, fallitur Parmeno, quum non odio socrus, sed pudore simultatem aduersus socrum Philumena simulauerit. *Interim*] Modo repente: et est aduerbium temporis. *Miris modis*] Miris exemplis. D.

Cum apud Cledonium pag. 1915. quamquam mendose, locus noster laudetur sic; *Miris modis odisse aiunt adolescentem Sostratam*; forte hic pro *Coepit*, quod facile potest subintelligi, substituendum est *Adolescens*; quod ipsum de muliere occurrit infra IV, 4, 39. et alibi. B.

105 *Postulatio*] Expostulatio, querela. sed proprie *Expostulatio* est apud illum ipsum, qui peccauerit: *Postulatio*, de illo apud alterum. D.

Nunquam. PH. quid igitur? PA. ſi quando ad eam acceſſerat
Confabulatum, fugere e conſpectu ilico:
Videre nolle. denique vbi non quit pati,

Simu-

106 *Quid igitur?*] Recte dixit, ſi hoc non fuit, quid ergo? *Poſtulatio*, querela, et quaſi iuſta interpoſitio querelarum. D.

Si quando ad eam acceſſerat confabulatum, fugere e conſpectu ilico: videre nolle] Cum ſocrus accedere vellet frequenter ad nurum, ſaepe fugiebat. Fugitandi cauſa haec eſt, quia puella eſt, quam Pamphilus violarat aliquando nocte, et ex illa annulum detraxerat, et hanc poſt duos menſes duxit vxorem, et duobus menſibus nuptiarum eam non attigit; poſt vero cum ea eſſe coepit. Ex primo compreſſu grauida facta eſt puella. Hoc igitur metuens, quod iam grauida eſſe coepiſſet, ſuam praeſentiam nurus ſocrui denegabat, ne partus in vtero cerneretur. Eadem diſcedit ad matrem, *ad rem diuinam*, hoc eſt, propter ſacrificium euocata. Saepius redit, et (*Saepius repetita eſt, ſed* Z.) aegra ſimulata eſt; et ſocrus cum ad viſitandum veniret, admiſſa non eſt. Sed ita haec vt coniecturis confirmet, quae (*Itaque hic velut coniecturis confirmat, quod* Z.), ſi vel propter iram, vel propter odia cum Pamphilo eſſe iam nollet, idcirco infirmae ſunt (*ſint* Z.) nuptiae. Nam *Senex* pater *rure venit: patrem continuo conuenit Philumenae. Et quid egerint*, neſcire ſe ſeruus dicit. Ita ad poſtremum conclusio eſt, et probatum, quod infirmae ſint nuptiae. E.

107 *Fugere e conſpectu illico*] Bene *E conſpectu:* vtpote, quae caueret grauida intelligi. Sed tamen ſubiungit, *Videre nolle*: vt ignorantia Parmenonis appareat, qui argumentum odiorum credidit, quod Philumena neque videri vellet, neque videre. *Fugere e conſpectu*] Ne videretur. D.

108 *Videre nolle*] Ne videret. *Denique vbi non quit pati*] *Pati* et ſuſtinere, et ſuſtineri intelligi poteſt hoc loco. vtrum poſtquam non potuit ſuſtinere ſocrum? an poſtquam illam ſocrus ferre non potuit, ſic ſe celantem nurum? Poteſt etiam ſic intelligi, Vbi non potuit augmenta odii ſui ipſa nurus pati et continere, migrauit ad ſocrum (*a ſocru*). *Non quit pati*] Tolerare aut tolerari: quia *Patior* commune eſt. Nam *Patior te*, et *a te*, dicimus. D.

Non quit pati] Mſ. R. *non quiuit pati*. L.

Simulat se a matre arcessi ad rem diuinam: abiit.
Vbi illic dies est compluris, arcessi iubet:
Dixere causam tunc, nescio quam. iterum iubet:
Nemo remisit. postquam arcessunt saepius,
Aegram esse simulant mulierem. nostra ilico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc vbi senex
Resciuit, heri ea causa rure huc aduenit:
Patrem continuo conuenit Philumenae.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sane curae est, quorsum eventurum hoc siet.

Habes

109 *Abiit*] Proprie *Abiit:* quia non exspectauit, vt mitteretur. D.

Recte Bembinus habet *Ad Matrem;* et pro *Abiit* legit *Abit.* B.

110 *Vbi illic dies est complures*] Ἀρχαίως *Dies*, non *diebus* dixit. *Arcessi iubet*] Non addidit *Quae*, quia intelligitur. D.

Dies est compluris] Priscian. libr. 3.

111 *Dixere causam tunc nescio quam*] Ideo *Nescio quam*, quia nullius momenti, ac falsam. D.

Eiice illud *Tum*, aut *Tunc;* quod et versum grauat, et fidem habet incertam, et nihil confert sententiae. B.

112 *Nemo remisit*] Hic iam apertius odium videtur, vbi nec iam fingitur causa. *Postquam arcessunt*] Subauditur *Nostri*, id est, missi a socru. *Postquam arcessunt*] Id est, missi a nobis scilicet. Et mira varietas. D.

Aliquot ex nostris, *Arcessiuit:* vnde ex scripturae similitudine natum est *Arcessunt.* Sed recte duo habent *Arcessit.* B.

114 *It visere*] Vt (Aen. 1, 527.), *populare penates Venimus.* *It visere ad eam*] *Visere*, officii est: *Videre*, quaerentis aliquem. *Admisit nemo*] Iniuriosa etiam ipsa pronunciatio est. *Hoc vbi senex resciuit*] *Scimus* quae ad nos deferuntur: *Rescimus* celata. D.

It visere ad eam] Macrob. de different. (Sect. de Infinito modo p. 744 Ed. Lips.). L.

115 *Heri ea causa*] Bene *Ea causa*: quippe qui se ruri abdidisset. D.

117 *Nondum etiam scio*] Παρέλκον tertium. *Nondum etiam*] Recte seruauit reliquis partibus Fabulae pendulum et attentum spectatorem. D.

118 *Nisi sane curae est, quorsum euenturum hoc siet*] Bene: quia

Habes omnem rem: pergam quo coepi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam conſtitui cum quodam hoſpite
Me eſſe illum conuenturam. PA. Di vortant bene
Quod agas. PH. vale. PA. et tu bene vale, Philotium.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

PRO Deum atque hominum fidem! quod hoc genus eſt, quae haec eſt coniuratio?

Vt

quia curioſus eſt Parmeno, et idem garrulus. Nam per totam Fabulam talis inducitur. *Niſi ſane curae eſt*] Ἔλλειψις. deeſt *Scire*. Et eſt σύλληψις, *Scio, ſcire*, cum ἀναβάσει. D.

119 *Habes omnem rem*] Quaſi dicat, quam audire expetiſti. *Pergam, quo coepi hoc iter*] *Pergam hoc iter*: vt (Aen. VI, 240), *Tendere iter pennis*. *Quo coepi hoc iter*] Ad portum ſcilicet. D.

120 *Nam conſtitui cum quodam hoſpite*] Dicit cauſam, cur in reliqua Fabula non appareat perſona huius meretricis. *Conſtitui*] *Conſtitui* proprie. Nam de huiuſmodi rebus dicitur conuenire et conſtituere, de cuiuſmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. D.

121 *Di vortant bene quod agas*] Saepe enim res eueniunt aliter, quam volumus: et ideo Vertumnus colitur, qui praeeſt rebus vertentibus. D.

1 *Pro Deum atque hominum fidem!*] In hac Scena accuſatio ſocrus eſt: quae ſe coniecturaliter defendit, dicens nihil a ſe factum in perniciem nurus. *Pro Deum atque hominum fidem!*] Ἐμπαθῶς ab exclamatione coepta Scena eſt. Senex enim eſt difficilis et iratus. *Quod hoc genus eſt? quae haec eſt coniuratio?*] Conatur Terentius aduerſus famam ſocrum bonam reperire; et incipit a generali exclamatione, quo vehementior ſit eius accuſatio: paulatimque ad ſpeciale crimen deſcendit. *Quod hoc genus*] Accuſatio a perſona: cui accidit ex ſexu et (*Cui accedit extra ſexum etiam* Z.) quod ſocrus eſt. *Coniuratio*] *Confeſſio* (*Conſenſio*) bonae rei eſt,

Con-

Vt omnes mulieres eadem aeque ſtudeant, nolintque omnia?
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio vllam reperias?
Itaque adeo vno animo omnes ſocrus oderunt nurus:

Vi-

Coniuratio malae. et inde coniuratio Catilinae dicta eſt. *Quae haec coniuratio?*] Accuſatio a re. D.

Pro Deum atque hominum fidem! quod hoc genus eſt? quae haec eſt coniuratio?] Haec Scena locum communem tenet in ſocrum; qui diuiditur his partibus a ſocru. Hoc (*tribus partibus: a ſexu. Hic* Z.) enim dixit: *Vtin' omnes mulieres eadem aeque ſtudeant, nolintque omnia?* Deinde et ab eo quod *ſocrus*; tertio ab eo, quod Soſtrata eſt. Nam ab eo quod ſocrus, ſic adiunxit: *Itaque adeo vno animo omnes ſocrus oderunt nurus.* Adeo (*Ab eo* Z.), quod Soſtrata eſt: *In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam. Et ei ludo, ſi vllus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certo ſcio*] Sumitur autem in locis communibus quod Laches credit, nurum, hoc eſt, Vxorem Pamphili, propterea domo diſceſſiſſe, quod ſocrus mores non poſſet ſuſtinere. Cum ſupra diximus, ſicuti (*Cum tamen, ſicuti ſupra diximus, ſcilicet* Z.) partes celandi cauſa domo illa diſceſſerit. E.

2 *Vt omnes mulieres eadem aeque ſtudeant*] Bono argumento vtitur. Laeſiſti nurum, quia ſocrus es: et nulla ſocrus diligit nurum. *Vt omnes mulieres*] Accuſatio a cauſa eadem. *Studeant*] Maioris operis eſt *Studere*, quam *Velle*. D.

Pro *Vt* legitur in Bemb. et Victor. *Vtin*, quod concitatius putat Faernus. At hic conſiſtere nequit, quia vltimam ſemper producit. Igitur lege *Vtin'*. B.

3 *Neque declinatam quicquam*] Id eſt, flexam vel inflexam, ab eo quod declinauerit: ne parum ſit, diuerſam vel diſſimilem dixiſſe. vt eſt illud, *Illum tumulum inflexit.* D.

Neque declinatam] Menander: Γυνὴ γυναικὸς κὠπότ' οὐδὲ διαφέρει. L.

4 *Itaque adeo vno animo*] Neſcias an ex ſententia, hac, vel adeo ex hac Scena nomen Fabulae ſit inuentum. *Itaque adeo*] Neceſſaria ſententiae ἀμφιβολία, ad deſcribendam vtramque perſonam. D.

Omnes ſocrus oderunt] Hieronym. aduerſus Iouinian. cap. XXIX. *In Lepti vrbe ſemibarbara*

Viris esse aduorsas aeque studium est, similis pertinacia est.
In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam:
Ei ludo, si vllus est, magistram hanc esse satis certo scio.

SO.

bara et posita in solitudine moris est, vt nurus altera die ollam mutuam postulet. Cui illa negat, vt scias illud verum esse Terentii, quod consulto ambigue extulit: Omnes socrus oderunt nurus. Idem in Michaam cap. 7. *Terentius in Hecyra, Quid hoc est, inquit, omnes socrus oderunt nurus: quod quanquam ambiguum sit, tamen propemodum naturale est, vt nurus socrum, et socrus oderit nurum.* L.

Hunc versum, qui toto pede deficit, ambiguitate laborat, et filum orationis interrumpit, spurium esse censeo. Nam cum crimen aliquod commune *omnium mulierum* proferatur, male hic repente accusantur *socrus*. Atque si omnium est idem studium; qui fit, vt *Nurus* et *Socrus* tantopere inter se discrepent? B.

5 *Viris esse aduorsas*] Aliud argumentum; Laesisti nurum, vt mihi aduersareris. Nam mulier es, et mulieres omnes aduersantur viris. *Aeque studium est*] *Studium*, est voluntas hominis attentior atque impensior. *Similis pertinacia est*] Αὔξησις. Nam *Studium* et bonum est: *Pertinacia* vero nunquam non mala. D.

Vt versui laboranti succurras, repone *Viris aduorsari aeque* etc. Cf. infra II, 2, 29. et IV, 4, 32. B.

6 *In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam*] Tria in accusatione posuit, ex quibus duo sunt communia, vnum ipsius, quod *mulier* est, et quod *socrus*, communia: quod ipsa specialiter *magistra* est ad malitiam, Sostratae. Ex his colligit, iniuriam passam nurum, per coniecturam. D.

7 *Et ei ludo, si vllus est, magistram*] Magna amplificatio criminis. dubitat an sit ludus malitiae: et magistram non dubitat Sostratam, sed *Certo scio*, inquit. D.

Omnes libri male habent *Et ei ludo*. Recte in Bembin. *Et* abest. Caeterum leg. *Ei ludo, si vlla sit magistra, hanc esse* etc. Nam de Ludo non dubitat, quia ipse in praec. versu talem ludum esse dixerat; sed de Magistra dubitandi causa erat, annon mulieres πολυκοιρανίαν esse mallent. B.

So. Me miseram, quae nunc, quamobrem accuser, nescio! La. hem!
Tu nescis? So. non, ita me Di ament, mi Laches:
Itaque vna inter nos agere aetatem liceat. La. Di mala prohibeant.

So.

8 *Me miseram!*] Et haec ἐμπαθῶς coepit, sed ad misericordiam spectat defendentis oratio. *Quae nunc, quamobrem accuser, nescio*] Oratorie pro se loquitur mulier. siquidem maioris innocentiae est nescire crimen, quam defendere. Et his verbis ostenditur, sine noxa esse etiam Philumenam: non solum hanc, quae loquitur, Scstratam. D.

Denique adiungit mulier: *Me miseram! quae nunc, quamobrem accuser, nescio. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodum rescisces*] Quoniam praesenti tempore nullam ad coenam (nulla adhuc criminationis Z.) de se habitae potest esse purgatio, defensionem de futuris temporibus pollicetur, his scilicet, quibus rediturus est Pamphilus. Eius enim aduentu res absolui potest, et discessionis causa agnosci. E.

Me miseram! quae nunc] Seruius Aeneid. 1, 410. L.

Lege hunc et seq. versum sic: *Me miseram, quae nunc quamobrem accuser, nescio!* L. *hem, tu nescias?* | S. *Ita me Di bene ament, mi Laches.* Nam e ratione Faerni seu vulgari, Senarii hi inter caeteros Septenarios locum non commode obtinent. At ex nostra ratione Septenarius cum clausula familiaris est Terentio. Reposui *Nescias*; quia post Indicatiuum verbum, quod repetitur, solet in Coniunctiuo poni. Deinde illud *Non* cum septem Codd. omisi, quia sensui officit. Nam *Non* cum *Nescire* iunctum signif. *Scire*: quod ab hoc loco est alienum. B.

9 *Non, ita me Di bene ament! mi Laches*] Modo *Mi Laches* non est blandientis, sed eius qui pericliterur innoxius. *Non, ita me Di bene ament!*] Ἄτεχνος πίστις per iusiurandum. *Non, ita me Di bene ament!*] Animaduertendum, veteres non minus εὐφημισμὸν in verbis, quam κακέμφατον neglexisse: velut hic, *Ita me Di bene ament!* D.

10 *Itaque*] Modo duae partes sunt orationis. *Di mala prohibeant!*] Seniliter odit vxorem, cuius amor optabilis fuit in adolescentia. *Di mala prohibeant!*] Vt vna inter nos agamus aetatem. D.

SO. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodum rescisces. LA. scio:
Te immerito? an quicquam pro istis factis dignum te dici potest?
Quae me, et te, et familiam dedecoras: filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis;
Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent?

Tu

11 *Postmodum rescisces*] Haec figura ab oratoribus ἐπάγγελμα nominatur: in qua aliquid promittimus iudicibus nos probaturos, quum metuimus, ne quid illis temere persuasum sit. *Postmodum rescisces*] Fiducia innocentiae. *Resciscere* est, quum quod de industria celatur, vix argumentorum vi agnoscitur. D.

Cum Bemb. leg. *Postmodo*, quod versus exigit. Tum illud *Scio*, cum irato seni non conueniat, tribue ipsi Sostratae: adeo vt absolute ponatur; vt Adel. IV, 1, 10. B.

12 *An quicquam pro istis factis*] Amare; παρὰ προσδοκίαν. D.

13 *Quae me, et te, et familiam*] Iam sic accusat, quasi probauerit crimen. et est amplificatio. *Quae me, et te, et familiam*] Haec exaggeratio est, quae δεινότης appellatur: quum ex vno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina. *Dedecoras*] *Dedecoratur*, quod honestum est (adde, *in animo* Z.): *Turpatur*, quod honestum est corporale. D.

Quae me, et te, et familiam dedecoras: filio luctum paras] Hic iam specialis accusatio est ipsius in Sostrata (*Sostratam* Z.), ab his rebus, quae sequuntur, hoc est, quae in affectu (*quae oriuntur ab affectu* Z.) post iurgium. E.

Illud *Omnem* post *Familiam*, quod auctoritate Bemb. recepit Faernus, respuit metrum, Codd. caeteri omittunt, et sensus damnat. Nam *Omnis familia* complectitur seruos et ancillas, vt Adel. V, 7, 12. sed *Familia* hic dicitur de genere, et maioribus. B.

15 *Dignum, suos cui liberos committerent*] Multum sonanter, et accusatorio strepitu, nec masculinum genus, nec femininum posuit: nec vnam (adde,

fili-

Tu ſola exorere, quae perturbes haec, tua impudentia.

So. Egone? La. tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem putas.

An

filiam), ſed liberos. Sic Cicero (Fam. IV, 5.), *En cui tuos liberos committas*: quum de vno ageret. et, *Habemus enim liberos*: de puella. *Dignum*] Sic dixit *Dignum*, vt honoris genus ſit, accipere vxorem meruiſſe. *Suos cui liberos committerent*] Nota liberos in ſignificatione etiam vnius filiae. D.

Dignum decreuerunt, ſuos cui liberos committerent] Eiecta (*Sciendum* Z.) eſt, communi genere *Liberos* eſſe poſitos, vt feminas intelligamus. E.

Qui illum decreuerunt dignum] Seru. Aen. x, 532. L.

16 *Tu ſola exorere*] Emergis, reperiris. Verbum hoc impudentiam notat. Cicero (pro Deiot. I.), *Exortus eſt ſeruus, qui, quem in eculeo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. Exorere*] Exiſtis. *Exoriri* dicitur, qui non exſpectatus inuadit in aliquem. D.

Pro *Impudentia* tres Codd. recte *Imprudentia*, ob verſum, et ſenſum. Nam humani viri non eſt, vxorem impudentem dicere. B.

17 *Tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem putas*] *Tu mulier*, ἔμφασιν malitiae habet. et omnino expreſſio conſuetudinis eſt ad indignationem. Et *lapis* nunquam vtilis, niſi ad telum, quem magis ad iniuriam delegit. Nam ſaxum melius, quam lapis. Vt Virg. (Aen. XI, 131.), *Saxaque ſubuectare humeris. Tu, inquam, mulier*] Sic Euripides (Androm. 85.): Πολλὰς ἂν εὕροις μηχανάς· γυνὴ γὰρ εἶ. et Virg. (Aen. IV, 569.) *varium et mutabile ſemper Femina. Lapidem, haut hominem*] Sufficeret, *Lapidem putas*: ſed de ſtomacho, *Haut hominem*, additum eſt. Plautus (Mil. II, 2, 80.), *Herus meus elephanti corio circumtectus eſt, non ſuo. Haut hominem putas*] Ἐν ἤθει. Sic Apollodorus, σὺ μὲν παντάπασιν * EHCAT (ἡγήσαιο) λίθον. D.

Tu, inquam, mulier] Tanquam ſolus ſenex (*ſexus* Z.) ſufficere poſſit ad crimen, et haec aetas qua mulier eſt. Id (*Sic* Z.) enim Virg. (Aen. IV, 569.) *varium et mutabile ſemper Femina*. E.

Tu, inquam, mulier] Conuicium ſollemne in ſequiorem ſexum, *Mulier*. Plaut. Caſin. II, 2, 36. *I foras, Mulier es.* Euripid. Ὦ παγκακίστη καὶ γυνή· τί γὰρ λέγων Μεῖζον σὲ ὄνειδος ἐξείπω.

An quia ruri crebro eſſe ſoleo, neſcire arbitramini
Quo quiſque pacto hic vitam voſtrorum exigat?
Multo melius hic quae fiunt, quam illic vbi ſum aſſidue, ſcio:
Ideo quia, vt vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Iampridem equidem audiui cepiſſe odium tui Philumenam:
Minimeque adeo mirum: et, ni id feciſſet, magis mirum foret.

Sed

ἐξεῖποι τὶς ἂν? Carcinus Tragicus apud Athen. Dipnoſ. lib. XIII. Ὦ Ζεῦ, τί χρὴ γυναῖκας ἐξειπεῖν κακὸν Ἀρκεῖν ἂν εἴη, κἂν γυναῖκ' εἴπῃς μόνον? L.

Pro *Egone* Faerni, verſus poſtulat *Egon*, quod paſſim occurrit. B.

18 *An, quia ruri eſſe crebro ſoleo*] Memor ſui eſt, qui dixerat, *Rus abis* (*Rus abdidit ſe*). D.

Ob verſum et auctoritate trium Codd. repone, *An quia ruri eſſe crebro ſoleo.* B.

19 *Quo quiſque pacto hic vitam veſtrorum*] *Veſtrorum*, pro *Veſtrum.* ſic veteres. D.

Alii *Veſtrarum.* Sed retine vulgare *Veſtrorum*, vt vtrumque ſexum intelligas. B.

20 *Multo melius hic quae fiunt*] ὑπερβολῇ vſus eſt. vt in Adelphis, *An non prius totis ſex menſibus olfeciſſem?* D.

Pro *Illic* cum Mureto lege *Illi*, quod verſus expoſcit. B.

21 *Ideo quia vt vos mihi domi eritis*] Mire confirmat, vnde ſciat: ne ſuſpicioſe crimen obiicere videretur. Et bene *Mihi:* quia commoditas familiae ad hunc redundatura eſt. D.

Quia, vt vos mihi domi eritis, proin ego ero fama foris] Idcirco diligenter et caute veſtram vitam in vrbe commorantium rogo atque pertracto (*perſcrutor* Z.) quia proinde vt vos domi eritis, ita me opinio et fama populi ſermone celebrabit. E.

Fama foris] V. C. *pro fama foris.* L.

Vnus Cod. *Dómi mihi eritis;* recte: quippe *Domi* in ictu eſſe debet. B.

22 *Pridem equidem audiui coepiſſe odium tui Philumenam*] Primo obiurgatio eſt Soſtratae, cur non amet nurum. Secundo, cur non ametur a nuru. Tertio, cur vſque adeo (adde, *vt*) puella nupta deſerat domum. D.

23 *Minimeque adeo mirum*] Satis

Sed non credidi adeo, vt etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide, quam immerito aegritudo haec oritur mihi abs te, Sostrata:

Rus

Satis amare, pro merito dicit odium, contra meritum amoremque: simul excusat nurum, quae oderit talem socrum: et simul praeuenit, *Quid si non laesa est, sed odio me habet?* D.

Et, ni id fecisset, magis mirum foret] Adeo tui mores noti omnibus, vti, quod puella iurgio discessit, mirum sit, mirum magis est, et (*discesserit, mirum non sit; mirum magis esset*, Z.) si inter vos amicitia perseueraret. E.

24 *Sed non credidi adeo*] Deest, *Osuram fuisse.* D.

26 *At vide, quam immerito aegritudo haec mihi oritur abs te, Sostrata*] Ἠθικῶς post acrem inuectionem seipsum miseratur, vt inuidiam durae inclamationis in ipsam conuertat. Sic in Andria, *Age nunc: iam ego pol hodie, si viuo, tibi Ostendam, herum quid sit pericli fallere.* Et continuo, *Chreme, Pietatem gnati! nonne te miseret mei? Tantum laborem capere ob talem filium? Quam immerito aegritudo haec oritur mihi abs te, Sostrata*] Postquam de iniuria dixit, de persona eius cuius fama est, id est * cum (Forte, *cuius fama periclitatur, id est, sua, nunc iniuriam ostendit* Z.). *Aegritudo haec oritur*] *Oritur*, et magnitudinem rei significat, et repentinum impetum. vt supra, *Tu sola exorere.* D.

Et vide, quam immerito aegritudo haec oriatur mihi, Sostrata, abs te] Omnis accusatio concluditur qualitate, quod non merito tantam aegritudinem seni fecerit, cum iunxit, quod rus discesserit, vt illic habitaret, asserit, vt et voluptatibus earum, quae in vrbe morarentur tantum sumtus quod in totum earum resque domestica sustineret, vt sibi ipse non parceret, et contra quo iustum est, et aetas similes pati potest vtique gratae Ingis esse debuerat referret (*fecerit. Nam iunxit, quod rus discesserit, vt illic habitaret, ac cederet voluptatibus earum, quae in vrbe morarentur, rei seruiens ita, vt sumtus, quum in otio essent ipsae, res domestica sustineret, vt sibi ipse non parceret: contra quam iustum esset et aetas similes pati posset iniurias. Itaque gratae mentis esse deberet*

ret

Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei seruiens;
Sumtus vestros otiumque vt nostra res posset pati,
Meo labori haut parcens, praeter aequom atque aetatem meam.
Non te pro his curasse rebus, ne quid aegre esset mihi?
So. Non mea opera, neque pol culpa euenit. La. imo maxume.

So-

ret cauere, Z.) ne aliqua (adde *Se* Z.) senem tangeret aegritudo. E.

27 *Rus habitatum abii*] Quia dixit, *Senex rus sese abdidit. Concedens vobis*] Ne diceretur, quod sit voluptatis causa. *Vobis*, melius pluraliter, quam si diceret *Cui*. *Concedens vobis, et rei seruiens*] *Concedens vobis*, id est, vt vos in vrbe essetis. *Rei seruiens*] Res seruit diuitibus, quia abundant: rei seruiunt pauperes, quia se coartant ad angustias rei. Ita ergo res pro qualitate sua et seruit, et ei rei (*eidem* Z.) seruitur. Horatius (Epist. I, 10, 47.), *Imperat aut seruit collecta pecunia cuique.* D.

28 *Vestros sumtus, otiumque*] *Sumtus vestros*, idem quod alibi. *Otium*] Vitam vrbanam. Vel quod nihil acquiritis. vt in Adelphis, *Hanc ego clementem vitam vrbanam, atque otium secutus sum. Otiumque*] Hoc est, amorem (*Hoc amare* Mſ. H.), quasi nihil agentibus. *Vt nostra res posset pati*] Mediocris scilicet: vt comici patresfamilias. D.

29 *Praeter aequum, atque aetatem meam*] *Praeter aequum*, quia vos estis domini: vel quia vos fruimini, quum ego doluerim. *Aetatem*] Quia senex. Virg. (Aen. VI, 114.) *vires vltra, sortemque senectae*. D.

30 *Non te pro his curasse rebus*] Mirus sensus: Pro his, inquit, tot *rebus* vnam et facilem redderes: curares, ne quid aegre esset mihi. Et *Te* sic pronunciandum, quasi dicat, Etsi alii non curarent, tu curare debuisti. D.

31 *Non mea opera, neque pol culpa*] Vellet dicere, Nurus culpa euenit: sed melius dixit, *Non mea*: ne accusando confirmaret, quod dixit senex, *Omnes socrus oderunt nurus. Neque pol culpa euenit*] Bene additum, *Neque pol culpa*. Potuit enim fieri, vt non fecerit ipsa iniuriam: sed tamen permiserit fieri. mire tamen nec ipsa

Sola hic fuiſti: in te omnis haeret culpa ſola, Soſtrata.
Quae hic erant, curares: cum ego vos ſolui curis caeteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?

ipſa accuſat nurum. *Non mea opera, neque pol culpa*] Videtur vnum dixiſſe *Opera* et *Culpa*: et tamen non eſt idem. *Opera* enim eſt, ſi ſcientes laeſerimus: *Culpa*, ſi neſcientes. quorum alterum ſceleris, alterum ſtultitiae eſt. D.

Non mea opera, neque pol culpa euenit] Quantum poteſt, mulier defendit ſe ſolam dehoneſtam, quod non iurgii vel diſceſſionis ipſa cauſa ſit. Hoc facile ſcit (*Sed hoc facile reuincit* Z.) ſenex, quod ſola fuit in domo, et neceſſario ad culpam ipſa ſola ſit cauſa. Denique ipſius diligentia et cura eſſe debuerat, ne qua aegritudo naſci poſſet. Ne ſenex non tam laboret probare: crimen, quod intendit, qm inde ſequitur, quod (*quam quod inde ſequitur, id* Z.) adiungit: *Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias, non pudet?* Vt probaret animum emittatur (ILLIVS DICES CVLPA FACTVM. *Vt probaret argumentum, elicit id* Z.) quo mulier poſſit dicere, quo magis redderet grauiorem accuſationem, ſi illa iſtuc diceret, quod illius culpa factum eſt (*eſſet* Z.) iurgium. E.

32 *Sola hic fuiſti*] Ratio. et deeſt *enim:* vt ſit, Sola enim hic fuiſti, quod ad filium et maritum pertinet. Nam non ſola, cum qua nurus. *Sola hic fuiſti*] *Sola*, quantum pertinet ad regendam domum: caeterum et filius, et nurus erant: ſed *Sola*, id eſt, ſine me. *In te omnis haeret culpa*] Etſi in nuru culpa aliqua, in te omnis eſt tamen Soſtrata (*Si eſt iniuria aliqua, culpa in te omnis eſt, Soſtrata.* Mſ. H.). *Sola, Soſtrata*] Optime geminauit *Sola*, more iraſcentium: nondum nomen poſuit, et *Soſtrata*, additum ad amaritudinem inclamantis. D.

33 *Quum ego vos ſolui curis caeteris*] *Vos*, pro *Te:* vt (Aen. XII, 60.), *Deſiſte manum committere Teucris.* *Quum ego vos ſolui*] Noua figura, *Solui vos.* D.

Dedit auctor, ſuo more, *Cum ego vos curis ſolui caeteris.* B.

34 *Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias*] Hoc dicit, tanquam conceſſerit etiam nurum iniquam eſſe. *Cum puella*] (excidit *Vt*) *Puellam* blande dixit: ita hanc cum amaritudine, *anum.* D.

Illius dices culpa factum. S o. haut equidem dico, mi Laches.
L a. Gaudeo, ita me Di ament, gnati cauſa: nam de te quidem,
Satis ſcio, peccando detrimenti nil fieri poteſt.
S o. Qui ſcis, an ea cauſa, mi vir, me odiſſe aſſimulauerit,

Vt

35 *Illius dices culpa factum*] Praeuenit defenſionem: et eam ſic pronunciauit vt crimen. *Haut equidem dico, mi Laches*] *Mi Laches* modo dixit, quaſi grauiſſimum accuſatorem arguens (forte *Timens* Z.), et quaſi defatigata et delaſſata eius inclamationibus. Non ergo blandientis eſt modo *Mi*: ſed inuidioſe rogitantis. D.

36 *Gaudeo, ita me Di ament, gnati cauſa*] Quod ſimilis filius non ſit, an quod talem vxorem habeat, quam nec inimica accuſare poſſit? Et *Gnati cauſa*, dixit: quia talem vxorem habens, ſua cauſa quid gaudeat, non (forte, *Nunc* Z.) habet. *Nam de te quidem ſatis ſcio*] Id eſt, nihil detrimenti fit, ſi tu pecces; id eſt, nunquam, inquit, peccando peior fieri potes: ſed es eadem quae ſemper es. Senſus eſt: Iam talis es, vt peior fieri non poſſis. Sic Cicero (Verr. 1, 1.), *Eſt idem Verres, qui fuit ſemper*. D.

Nam de te quidem, ſatis ſcio, peccando detrimenti nihil fieri poteſt] Hoc per ironiam pronunciandum. Nam certus ſum, quod temperata (*te peccante*, aut, *tuo peccato* Z.) nulla damna ſentimus, neque res noſtra familiaris vllum patitur detrimentum. E.

37 *Peccando detrimenti*] Seruas, inquit, numerum peccatorum, nec fit vllum copiae detrimentum. ſed quum plurimum delinquas, tantundem ſemper admittitur. *Peccando detrimenti*] Hic ſenſus obſcurus eſt: attamen hic, dum quantumcunque, inquit, ſceleris admiſeris, id eſt, quantumcunque peccaueris, nihil de tua exiſtimatione minuitur, nihil de pudore derogatur: eadem es quae fuiſti, quia peior fieri non potes. *Peccando detrimenti*] Quidam hanc putant εἰρωνείαν: quaſi dicat, Certus ſum, quod ex nullo peccato tuo damnum pati poſſumus. ſed male. D.

38 *Qui ſcis, an ea cauſa, mi vir*] Defenſio a deriuatione cauſae: in qua oſtenditur non hanc eſſe, quam obiicit cauſam ſenex,

Vt cum matre vna plus eſſet? L A. quid ais? non ſigni hoc ſat eſt,

Quod heri nemo voluit viſentem ad eam te intro admittere?

S O. Enim laſſam oppido tum eſſe aiebant: eo ad eam non admiſſa ſum.

L A.

ſenex, cur abierit nurus ad matrem ſuam. D.

Qui ſcis, an ea cauſa, mi vir, me odiſſe aſſimulauerit, vt cum matre plus vna eſſet?] Hic cauſa mutatur; quod illa forte domo diſceſſerit, non quod ſocrus odium vitare vellet, ſed diutiſſime cum matre moraretur. Quod reuincit ſenex, odio potius factum, quod amiſſa ſit (*quod heri admiſſa non ſit* Z.). Mutat cauſam, cur amiſſa non ſit, ſed (*cur admiſſa non ſit, et ſe* Z.) defendens mulier dicit: *Enim laſſam oppido dicebant eſſe*] *Oppido* autem intelligimus valde. Contra ſenex rurſus inuenit (*inuebit* Z.) quod ipſa potius puellae morbus ſit, vt eius mores aegritudinem afferant, non quod illa morbo corporis aliquo laboret. Concludit inuectionem et generale nomen (*ab generali nomine*, ſeu, *crimine* Z.) ſocrus, quod nulla ſit earum, quin filium ducere velit vxorem; ac, ſi quam voluerit, illa datur quae placita eſt conditio. Ad poſtremum cum duxerint filii, ſocrus iterum expellunt foras coniuges liberorum. E.

Me odiſſe adſimulauerit] Mſ. R. *me odiſſe ſe adſimulauerit*. L.

39 *Vt cum matre*] Deeſt *ſua*. *Vt cum matre vna plus eſſet?*] ἰδιωτικῶς dixit: id eſt, diu ac maiorem partem. D.

Antiqui Codd. Faerni et noſtri recte collocant *Plus vna eſſet*. B.

40 *Quod heri nemo voluit*] Bene infirmauit defenſionem ſenex, dicendo, Si propter matrem abiit, cur tu excluſa es, quum venires? D.

41 *Enim laſſam oppido*] Infirmius defenditur ſocrus, vt error ſenis vſque ad καταστροφὴν perſeueret. *Enim laſſam oppido*] Pro, *Oppido enim* dixit. Superuacua ponitur interdum haec coniunctio, aut pro altera coniunctione. *Oppido*] Valde. tranſlatio a ruſticis, qui interrogati, quemadmodum fruges proueniſſent, reſpondebant, *Oppido*, id eſt, quae ſibi et oppido ſufficere potuiſſent. *Eo*] Propterea, ideo. D.

Feſtus Pomp. videtur olim pro *Oppido* hic legiſſe *Affatim*. Nam, *Terentius*, inquit, *affatim dixit pro eo quod eſt Ad laſſitudinem*. Caeterum verſus, et Teren-

LA. Tuos esse illi mores morbum magis, quam vllam aliam rem, arbitror:
Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem: et quae vobis placita est conditio, datur:
Vbi duxere impulsu vestro, vestro impulsu easdem exigunt.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS. LACHES. SOSTRATA.

ETSI scio ego, Philumena, meum ius esse, vt te cogam; Quae

Terentiani moris causa scribe, *Aibant*, vt sit disyllabon. B.

42 *Tuos esse illi mores*] Acerbissime institit senex et accusationi vxoris, et defensioni nurus: siquidem hoc sensu dicat, nurum nec mendacii culpam incurrere, quae vere aegrotet ex moribus malae socrus. D.

Morbum magis] In Ms. R. *magis* desideratur. L.

Bemb. recte habet, *Tuos esse ego illi mores*. B.

43 *Nam vestrarum nulla est*] Pro *Vestrum*. hoc enim venit ab eo quod est *Vestra*. *Quin gnatum velit*] *Quin*, quae non. D.

44 *Et quae vobis placita conditio est, datur*] Imago hic quaedam argumentationis, quae dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους: quod Latine dicitur, *Ab initio ad finem*. Et vt generaliter coepit inuectionem, ita generaliter conclusit in socrus et est sensus, Eo improbius facitis, quod illas, quas elegeritis, odistis. D.

45 *Vbi duxere impulsu vestro*] Bene verba eadem stomachose et significanter repetiuit, vt improbitas ex proximo appareat impulsu. *Vbi duxere impulsu*] Videtur, vt supra diximus, haec tota Scena ad hoc interposita, vt Fabulae nomen hinc intelligeremus inuentum. Et impudentiam socruum impulsus repetitio demonstrauit. *Impulsu vestro*] Sic in Heautont. *Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier*. D.

1 *Etsi scio ego, Philumena, meum ius esse*] In hac Scena moralis allocutio Phidippi est ad filiam, mitissimi patris colorem ostendens. *Etsi scio*] Ap-

Quae ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam, Vt

paret et hic multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. Ergo haec responsio est, non principium. *Scio meum ius esse, vt te cogam*] Hoc idem in Adelphis, *Non necesse habeo omnia pro meo iure agere. Vt te cogam*] Etiam inuitam scilicet. D.

Etsi scio, Philumena, meum ius esse, vt te cogam, quae ego imperem, facere] Haec Scena in exordio quidem locutionem ad filiam habet patris, quod cum in domo reperisset, cogeret vti ad Pamphili domum reuerteretur, et tamen tradentis, quod absente Pamphilo filia reuerti noluit (*nolit* Z.). Post habet excusationem et defensionem, quod ni sit, reus fit iniuriarum senex, quod filiam abduxerit suam marito absente, et apud (*apud se* Z.) aegram esse patiatur, tanquam curam atque diligentiam inde (*ipse filii* Z) coniugis habere non possit. Igitur huius accusationis initium tale est: *Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse apprime obsequentem, sed non adeo, vt facilitas mea corrumpat illorum animos*] Hoc initium tollit id quod foras diceret se (*quod fortasse dicere posset* Z.) pater; Apud me filiam pietate contineo. Denique adiungit: *Quod si tu idem faceres*] Non consentiendo tantum, vt animos tuorum corrumpas, *magis in rem vestram, et nostram esset.* Deinde adiungitur vehemens et generalis accusatio: *Nunc video in illarum potestate esse te.* Et narratio supponitur: *Heri adii te de filia: vt veni, itidem incertum amisti.* Deinde quaestionum argumenta cum inuectione: *Haut ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc, celare te iras. Si quid est peccatum a nobis, profer: aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus, te iudice ipso; sin ea est causa retinendi apud vos, quia aegra est: te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe, si metuis, satis vt meae domi curetur diligenter.* Hoc vt diligenter confirmare possit, et iureiurando in se positum monstrat affectum: *At, ita me Di ament! haut tibi hoc concedo, etsi illi pater es, vt tu illam magis saluam velis, quam ego.* Et adiungit, *filii causa.* Huius rei purgatio supponitur sic, vt in illa collocetur causa, cur illa discesserit. Tamen, quod absens Pamphilus, idcirco non redeat, ex ea re suspicio datur, socrum talem esse, quam absente marito nurus sustinere non possit. Nam dicit: *Illam ad vos redire studeo, si possum facere vllo modo. Nam postquam attendi magis, et coepi agere, vt redeat* etc. E.

2 *Patrio animo victus*] Bene Vi-

Vt tibi concedam; neque tuae libidini aduerſabor.
L A. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam ſcibo, quid ſiet.
Phidippe, etſi ego meis me omnibus ſcio eſſe apprime obſequentem,
Sed non adeo, vt mea facilitas corrumpat illorum animos:
Quod tu ſi idem faceres, magis in rem et noſtram, et voſtram id eſſet.

Nunc

Victus: quia non ratione facio. Victus eſt vndecunque, qui (*Victus eſt qui vndecunque* Z.) recedit a iure. D.

3 *Neque tuae libidini*] *Libido* eſt quaelibet voluntas temere ſuſcepta. Et bene *Libidini:* eſt enim non aequum, domo mariti abeſſe (Mſ. B. et Edd. vett. ante Steph. *Animo mariti obeſſe*) nuptam. Etſi enim pro *voluntate* poſuit *Libidinem:* tamen ſubaccuſauit hoc nomine. D.

4 *Optume*] Opportune. *Ex hoc iam ſcibo*] Legitur et *Hinc*, locale aduerbium. et quaſi comminatur vxori, modo ſe inuenturum ipſam peccaſſe, non nurum. *Quid ſiet*] Vtrum quid ſit rei? an quid ſiet nurus? vtrum innocens, an iniqua? Et videtur hoc Soſtratae dicere: nam vicini ſunt inter ſe proximi Laches et Phidippus. D.

Lectio Bembini verſui eſt conuenientior *Hinc iam ſcibo.* Tum pro *Siet* verſus poſcit *Sit.* B.

5 *Phidippe, etſi ego meis*] Expoſtulatio Lachetis apud Phidippum, accuſationem continens, tanquam cauſam iniuriarum intendat. *Scio eſſe apprime obſequentem*] Principium a perſona eius cum quo agitur, et ſua: et an vtile ſit, nimis obſequi hominem ſuis. *Apprime*] Vehementiſſime. D.

Apprime obſequentem] Chariſ. lib. 2. L.

Ne ἀνακόλουθον ſtatuamus, Terentiumque adeo Soloeciſmi reum faciamus, pro *Etſi* repone *Et*, id eſt, *etiam.* Oratorie, primo ſe fatetur leuioris culpae reum eſſe, quo grauioris arguat Phidippum. B.

6 *Sed non adeo, vt mea facilitas*] *Facilitas*, indulgentia. *Sed non adeo, vt mea facilitas*] Deeſt *Tamen.* et eſt ἀνακόλουθον tertium. D.

7 Noſtri Codd. *In rem voſtram et noſtram.* Ciuilius hoc et

Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. PH. heia vero.
LA. Adii te heri de filia: vt veni, itidem incertum amiſti.
Haut ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras. ſi quid eſt peccatum a nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
Te iudice ipſo. ſin ea eſt cauſa retinendi apud vos,
Quia

moratius eſt, vt illorum commodum prius ſpectetur. Caeteram ob verſum repone *Magis rem in voſtram* etc. B.

8 *Nunc video*] Iucunde temperat eius culpam, quem accuſat, quum dicat illum coactum a ſuis facere ſibi iniurias. *Heia vero!*] Modo aduerbium corripientis. *Heia vero*] παρέλκον. D.

Ne in medium verbum caeſura cadat, repone, *Nunc* video in illarum *éſſe te potéſtate.* B.

9 *Adii te heri de filia*] Narratio. Et memoriter Poeta, quia dixit *Heri*, ea cauſa rure huc aduenit, patrem continuo Philumenae conuenit. *Itidem incertum amiſti*] Pro *amiſiſti*, συγκοπή. Et *Itidem* quid eſt? an id, Incertum amiſiſti, vt ad te incertus veni? Iungendum ergo *Vt veni*, *Itidem*. vt ſit, Vt veni, amiſiſti itidem incertum. Incertus, inquit, veni: incertus a te receſſi. D.

Incertum amiſti] Mſſ. R. *amiſiſti.* L.

10 *Haut ita decet*] Non vſque adeo decet. Et eſt confirmatio. *Haut ita decet*] Bene additum eſt *ita.* etſi enim celandae irae: non vſque adeo tamen, vt diſcordiam pariant. D.

Lege *Si perpetem hanc vis eſſe aff.* Nam *Perpetuam* reſpuit verſus, qui in ea ſede vel Creticum poſtulat, vel Paeonem quartum. Deinde omnes noſtri Codd. *Hanc* ponunt poſt *Perpetuam.* B.

12 *Aut ea refellendo, aut purgando*] *Refellit* qui negat: *Purgat* qui (Mſſ. et Edd. vett. *qui idem*) fatetur, et ſic defendit. Ergo *Refellimus* per coniecturam: *Purgámus* per caeteros ſtatus (*per certos caſus.* Mſ. B.). *Vobis corrigemus*] Plus dixit *Vobis*, quam *Tibi.* D.

Vt peccata contra metrum tollantur, refinge *Aut éa refellendó tibi aut purgando corrigemus.* B.

13 *Te iudice ipſo*] Virgil. (Ecl. IV, 59.) *Pan deus Arcadiae mecum ſi iudice certet.*
Quid

Quia aegra est: te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satis vt meae domi curetur diligenter.
At, ita me Dii ament, haut tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Vt tu illam saluam magis velis, quam ego. id adeo gnati causa;
Quem ego intellexi illam haut minus, quam se ipsum magnifacere.

Ne-

Quid enim est *te ipso*, nisi scilicet reo culpae, et tibi ipsi ac tuis fauente? vel qui me speres vincere. *Sin ea est causa retinendi apud vos*] Reprehensio. D.

Ne *Causá* in fine temere acuatur, repone, *Sin ea est retinéndi causa apúd vos.* B.

14 *Arbitror, Phidippe*] Bene addidit nomen, excitans audientem. D.

15 *Satis vt meae domi curetur diligenter*] *Vt*, ne non. et iungendum est *Satis diligenter.* non enim, *Metuis satis.* D.

16 *At, ita me Dii ament, haut*] Addidit iusiurandum: vix enim credibile est tantundem amare socerum, quantum patrem. *Etsi illi pater es*] Sallustius in primo libro, *Et liberis eius auunculus erat. Etsi illi pater es*] Compendium attulit Virg. (Aen. II, 289.) *Heu fuge, nate dea.* Hoc enim sentit, Quanquam natus dea sis, fuge tamen. D.

17 *Id adeo gnati causa*] Honeste amori nurus rationem subiecit piam. Nam non continuo rectum est, nimis amari a socero nurum, nisi propter filium diligatur. Bene ergo *Gnati causa.* incredibile est enim, patrem non patris pietate superari. D.

Illud, *Quam ego*, cum oneret versum, et sententiae noceat, eiiciendum esse existimo. B.

18 *Quem ego intellexi*] Et causam sui amoris ostendit, et mariti nullam erga coniugem culpam: quippe qui amet. Vt a Parmenone dictum, *Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater. Quem ego intellexi illam haut minus, quam se ipsum magnifacere*] Hic subtiliter oneratur culpa nurus: si quidem indigne iniuriam faciat socero et marito. D.

Se ipsum magnificare] V. C. *magnifacere.* L.

Repudio Bembini *Magnificare*, quod nusquam apud no-

 strum

Neque adeo clam me eſt, quam eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit: eo domum ſtudeo haec, prius quam ille, vt redeat.

PH. Laches, et diligentiam veſtram, et benignitatem

Noui:

ſtrum occurrit, et verſus improbat. Recte igitur tres e noſtris vett. *Magni facere.* B.

19 *Neque adeo clam me eſt, quam eſſe*] Ingenioſiſſime Poeta iam praeparat cauſam ſimulaturo ob hanc rem iracundiam Pamphilo. D.

Repone *Neque adeo clam te eſt, quam éſſe eum latúrum grauiter credam.* Nam tranſpoſitionem τοῦ *Grauiter* Accentus poſtulat, et mutationem τοῦ *Me* in *Te*, ſenſus: quia ſequitur *Credam.* B. Si quid mutandum eſt, equidem corrigendum cenſeo *Credas* cum interrogatione. Cf. Eun. II, 2, 44. *Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe?* Z.

20 *Haec prius, quam ille vt redeat*] Hic ſubtiliter etiam terrorem iniecit iracundiae mariti. D.

Pro *Haec* cum Edd. vett. lege *Hanc*; et pro *Vt* noſtri omnes recte *Huc.* B.

21 *Laches, et diligentiam veſtram*] Principium ſimiliter a perſona eſt factum. *Laches, et diligentiam veſtram*] Remotiuo ſtatu agit Phidippus pro perſona ſua. Nam in filiam remouet culpam, cur non redeat: et relatiuam ſimul tentat qualitatem. poteſt enim videri, eam iniuria ſocrus ad hanc voluntatem eſſe compulſam. *Laches, et diligentiam veſtram*] Ab eo coepit, quo maxime motus eſt, et quod in primis purgandum ſibi fuit: ne ſuſpectam aut voluntatem, aut diligentiam habere videatur affinium. Et cum affectu quodam, et gemitu dixit *Laches*, quod ille ait, *Phidippe.* Et bene a nomine coepit, vt conſentire illi videatur. *Et diligentiam*, quod ille ait, *Sin metuis, ſatis vt meae domi, &c.* Et *Veſtram* melius, quam *Tuam:* quum ille dixerit de ſe tantum. Et *benignitatem*, quod ait, *Haut tibi concedo, etſi illi pater es, vt tu illam, &c.* *Et diligentiam veſtram, et benignitatem*] Ἀπόδοσις ad vtrumque. Diligentiam: quia dixit, *Si metuis, ſatis vt meae domi curetur diligenter.* Benignitatem: quia dixit, *Haut tibi concedo, etſi illi pater es, vt tu illam ſaluam magis velis, quam ego.* D

Et benignitatem] Additur in Mſ. R. et vett. libb. *quam exhibebis erga meam familiam.* ſed alia manu. L.

Noui: et quae dicis, omnia eſſe, vt dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim vllo modo. L A. quae res te facere id prohibet?
Eho, numquidnam accuſat virum? P H. minime. nam poſtquam attendi
Magis, et vi coepi cogere vt rediret; ſancte adiurat,
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.

Aliud

22 *Et quae dicis, omnia eſſe, vt dicis*] Quod iurauit: et quod dixit *gnati cauſa*, et quod addidit, *Quod illam amet Pamphilus*. D.

23 *Et te hoc mihi cupio credere*] Melius, quam ſi et hic iuraret. *Et te hoc mihi cupio credere*] Bene collegit ex viciſſitudine, quod volebat. D.

24 *Si facere poſſim*] Hic eſt remotio, *Si facere poſſim vllo modo*. et mollius dixit, quam ſi, *Nec facere poſſum*, dixiſſet. hoc enim vult intelligi, *Volo, et (at) non poſſum facere*. D.

Noſtri Codd. numeris paulo melioribus collocant, *Quae rés te id facere próhibet?* B.

25 *Eho! num quidnam accuſat virum?*] Geſticulatio quaedam ſecretiora quaerentis. ſaepe enim de maritis puellae parentibus queri ſolent aliquid eiuſmodi, quod ſolis ipſis committendum eſt. *Eho! num quidnam accuſat virum?*] *Eho*, interiectio ponentis aurem propiorem. Nam illa quaerit, quae ſolent de maritis puellae matribus queri. *Nam poſtquam attendi*] Inſtiti. Et vide, num deſit *animum*: vt ſit *Attendi animum*. non enim plenum eſt, ſed nudum. Aduerti enim oculos, aut animum, ſubauditur. D.

26 *Sancte adiurat*] Τὸ *Ad*, nunc auctiuum eſt: ſignificat enim *Valde*. D.

27 *Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare*] Bene hic addidit Poeta verba Philumenae, ad quae Phidippus reſpondebat, quum diceret, *Etſi ſcio ego, Philumena, meum ius eſſe, &c. Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare*] Magnifice contra illud quod Laches dixit, aegre laturum Pamphilum. et ita locutus eſt, quaſi hoc Pamphilo gratius eſſe debeat. *Perdurare*] Proprie et muliebriter dixit. D.

Se abſente perdurare] Seruius Aeneid. XII, 816. L.

Aliud fortasse aliis vitii est: ego sum animo leni natus:
Non possum aduorsari meis. LA. hem! Sostrata. SO. heu me miseram!
LA. Certumne est istuc? PH. nunc quidem vt videtur: sed num quid vis?
Nam est quod me transire ad forum iam oportet. LA. eo tecum vna.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SOSTRATA.

AEDEPOL nae nos sumus mulieres inique aeque omnes inuisae viris,

Pro-

28 *Aliud fortasse aliis vitii est*] Sic dixit, ne diceret, Sed coge vt redeat: et mollius dixit *aliis* (Bentleius coniicit Donatum scripsisse *Alii* Z.), quam si *tibi* dixisset. *Ego sum animo leni natus*] Hoc contra illud quod primum dictum est, Etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem: sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrumpat animos. *Ego sum animo leni*] Qualitas venialis. *Animo leni natus*] Hoc est plenum. nam *Sum animo leni*, quum dicimus, ἐλλειπτικῶς profertur. D.

Recte pro *Aliis* septem Codd. habent *Alii*, vt Laches ipse intelligatur. B.

29 *Non possum*] Conclusio. *Hem! Sostrata*] Quae dixisti, *Non mea opera, neque pol culpa euenit. Heu me miseram!*] Ad se rediri totiens, quasi delassata, conqueritur. D.

Non possum aduersari meis] Purgat naturam suam, quod tali vitio esse confessus est (*vitio sese confitetur esse* Z.), vt voluptati suorum aduersari non possit. E.

30 *Certumne est istuc?*] Quod Philumena non redeat. *Numquid vis?*] Discedentis verbum. D.

31 *Transire*] Cito ire. D.

1 *Aedepol, nae nos mulieres sumus inique aeque omnes*] In hac Scena est allocutio, qua inducitur secum loquens anus: per quam orationem mores eius, et animus mitis intelligi possit. *Aedepol nae nos mulieres*]

Propter paucas: quae omnes faciunt, dignae vt videamur malo.
Nam, ita me Di ament, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnis esse iniquas. haut pol me quidem: nam nunquam secus

Habui

res] Laches generaliter incusauit socrus: haec plurimas defendit. Causa accusationis iniquae, Non enim omnes sumus malae. *Inique aeque*] Comicum παρόμοιον. Et vide sententiam, defensionem accusatarum socruum continentem: contra illud quod ait, *Itaque vno animo omnes socrus oderunt nurus*. Officium enim boni Poetae est, nullum genus hominum specialiter laedere. Sic Virg. (Ge. III, 282.) *Quod saepe malae legere nouercae.* Id est, non omnes nouercae, sed tantum mea (*malae*. Codd.) D.

Aedepol nae nos sumus] Haec Scena conquestionem tenet, quod immerito accusatur, quippe cum sibi intendatur accusatio non ex moribus, neque ex propria vita, sed communi nomine, quod socrus sit; quae non omnes malae sunt: sed cum paucae inuisae sunt viris propter mores, efficiunt vt omnes dignae videantur malo. E.

Illud *Mulieres* Faernus recte ex auctoritate Bembini delet, quod oratio non poscit, et ratio trochaici repudiat. B.

3 *Nam ita me Di ament*] Bene iurat. Nam sine iureiurando incredibile est (excidit *Quod*), sit bona socrus. *Quod me accusat*] Deest *in eo*. vt sit, In eo quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam. An *Quod*, propter quod? D.

Cod. C. C. recte collocat *Vir nunc*; vt *Vir* sit in ictu. B.

4 *Socrus omnes esse iniquas*] Intelligitur, quibus iniquas, id est nuribus: quia Socrus nomen est ad aliquid dictum. *Ita animum induxerunt*] *Inducere animum* est ita tenere, vt non amittant (*remittant* Z.): id est, persuadere animo suo. D.

5 *Haut pol me quidem*] Esse iniquam, subaudiendum est a superiore, vt sit *Pol* pro pleno iureiurando. *Haut pol me quidem*] Subaudiendum *Scio esse*, aut *Noui esse*, aut tale quid, secundum ἔλλειψιν, quae fami-

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mihi eueniat, scio:
Nisi pol filium multis modis iam exspecto, vt redeat domum.

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS. PARMENO. MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba credo esse ex amore homini vnquam oblata,

Quam

liaris est his, qui secum loquuntur. D.

6 *Nec qui hoc mihi eueniat*] *Qui*, vnde. *Multis modis*] Vehementer. *Iam exspecto, vt redeat domum*] Quia nihil mirum in matre est, exspectare vt filius redeat: idcirco additum, *Multis modis.* D.

7 Recte ob rationem trochaici catalectici Faernus e Bembino reposuit *Multimodis*, Deinde pro *Expecto* ob sensum et versum recipe *Expeto*. Vid. ad Eun. IV, 6, 5. B.

1 *Nemini ego plura acerba*] Hic allocutio est per conquestionem. Et bene non se amatoribus modo, sed infelicibus amatoribus comparauit: et principium est a summa totius mali. *Nemini ego plura acerba*] Ab eo loco conquestionis, in quo dicitur, quod nulli fere talia aduersa contigerint. *Nemini ego plura acerba*] Nimis cothurnati et tragici in hac Scena dolores essent, non comici, nisi adderet, *Ex amore. Nemini ego plura acerba esse credo*] Acerba dupliciter euenerunt Pamphilo. ex praeterito, de meretrice: ex praesenti, de vxore. D.

Nemini ego plura] Veniens Pamphilus peregre cognoscit in portu a seruo, vxorem suam, quam diligebat, domo discessisse. Aegre fert. Est enim maxima cura, quia suspicio est, puellam propter mores discessisse. Habet et incertum, quid faciat. amat vxorem, sed obtemperat matri. Ita habet conquestionem calamitatum suarum ex praeterito amore similiter m l (*quod ex praeterito amore meretricis similiter multa* Z.) sit passus. Vnde maior sollicitudo, Amorem relinquat, an aduersus pietatem faciat. Explicata conquestione quaerit a seruo, quid sit, cur vxor discesserit? E.

No-

Quam mihi. heu me infelicem! hancine ego vitam parſi perdere?

Hacinc cauſa ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat praeſtabilius, vbiuis gentium agere aetatem,

5 Quam huc redire: atque haec ita eſſe miſerum me reſciſcere.

Nam

Noſtri libri collocant recte, *Nemini plura ego.* Illud *Nemini* vt *Nemni* eſt pronunciandum. B.

2 *Heu me infelicem!*] Ab ipſa ſimplici exclamatione. *Heu me infelicem!*] Lacrymans hoc dicit. *Hancine ego vitam*] Ab eo quod ab aduerſis ad aduerſa delatus ſit. *Parſi perdere*] *Parco*, conſeruo, *parſi* facit: *Parco*, veniam do, *peperci.* Modo ergo continui, abſtinui ſignificat. D.

Hanccine ego vitam parſi perdere?] Hoc eſt, ſeruaui, ne perderem. *Parſi* enim eſt ab eo, quod eſt *parco.* Sed ſi *parco* ſignificat, veniam do, praeteritum facit, *perperci.* Si *parco*, conſeruo, praeteritum *parſi* facit. E.

Parſi perdere] Diomed. lib. I. Priſcian. lib. x. L.

3 *Cupidus redeundi domum*] Ab eo quod contra ſpem contigit malum. D.

Accentus gratia repone *Hacine cauſa eram ego tantopere.* B.

4 *Vbiuis gentium agere aetatem*] A malorum ſuorum comparatione. *Vbiuis gentium agere aetatem*] Magna deteſtatio praeſentis loci, eligere quaſuis terras, vel quamuis gentem potius, quam eam in qua eſt. Virg. (Aen. III, 601.) *Tollite me Teucri, quaſcunque abducite terras.* Et *Gentium* hic abundat. Et bene, *Vbiuis gentium agere aetatem:* quia ſupra dixerat, *Hancine ego vitam parſi perdere?* Nimis enim tragicum fieret, *Satius erat in mari perire.* D.

Vbiuis gentium] Hoc eſt, vbicunque. E.

Illud *Cui*, mutatum in *Ab*, appone praecedenti verſui. Nam ita et metro, et loquentis affectui vim addes. Cf. And. II, I, 7. B.

5 *Atque haec ita eſſe miſerum me reſciſcere*] Quod ait, lacrymantis eſt. *Reſciſcere*, eſt vix reperire, quod de induſtria fuerat celatum. D.

Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis obie-
ctus labos,
Omne quod eſt interea tempus, prius quam id re-
ſcitum'ſt, lucro'ſt.
PAR. At ſic citius, qui te expedias his aerumnis,
reperias.

Si

6 *Nam nos omnes, quibus eſt alicunde*] Aut deeſt *apud*, vt ſit, Apud nos omnes. Aut *nos omnes*, pro nobis omnibus. *Nam nos omnes*] Ratio ſuperioris ſenſus. et deeſt *apud*, aut *penes*, aut quid tale. *Nam nos omnes, quibus eſt*] Conſtat hanc σύλληψιν eſſe. retulit enim *Lucro eſt*, non ad *nos omnes*, ſed ad *quibus eſt alicunde*; vt ſit ordo, Nam quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos, lucro eſt tempus, hoc eſt, nos omnes (*nobis omnibus*). *Nam nos omnes, quibus eſt*] Hac figura vſus eſt etiam Tullius pro Murena (12), *Praetor quoque ne ſe pulchrum ac beatum putaret, ei quoque carmen compoſitum eſt*. Nam ille datiuum caſum ſubiecit, cum praepoſuiſſet nominatiuum. Et totum Apollodori eſt, qui ſic ait * OI ΓAP ACICOYNIEC TON χPωCNOY ΔιeN KI TIKHKOTHC * (Οἱ πόνοι γὰρ μέλλοντες τὸ τȢ͂ χρόνȢ τȢ͂ νῦν κέρδος κομίζȢσιν. Z.). *Quibus eſt alicunde*] Hoc genus locutionis abſolutum (*Soloecum* B.) dicitur. Tale eſt apud Virg. (Aen. x, 244.) *Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulae ſpectabis caedis aceruos*. D.

Nam nos omnes] Etenim nos, qui peregre poſiti (*profecti* Z.) ſumus, in lucro habemus. Hic omnino ſenſus eſt. Verum elocutio ardua. Nam quum propoſuiſſet, *nos omnes*, ſubiunxit, *in lucro eſt*. Quum vtique eſſe debuerit, *nobis omnibus*; vt ſit integrum, *nobis*. Sed hoc locutionis genus antiqui abſolutum appellabant. Vt Virg. (Aen. x, 244.) *Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris, Ingentis Rutilae ſpectabis caedis aceruos*. E.

Ad euitandum Soloeciſmum lego ex vno Cod. Regio *Nam omnibus nobis, quibus* etc. Duo alii habent *Nam nobis omnibus*. B.

7 *Reſcitum eſt*] Σχῆμα ἀκαταNON * (Παρηγμένον. Z.). D.

8 *At ſic*] Sed ſic. *At ſic, citius qui te expedias aerumnis, reperias*] At hoc modo, quod veniſti, et diſcordias eſſe celerius reperire poteris: et quo modo his aerumnis te abſoluas. Et bene *Expedias aerumnis*, aut enim ſoluunt nos curae abeuntes, aut impediunt et

ligant

Si non rediſſes, hae irae factae eſſent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas, Pamphile, ſcio reuerituras.
Rem cognoſces: iram expedies: rurſum in gratiam reſtitues.
Leuia ſunt haec, quae tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.
PAM. Quid conſolare me? an quiſquam vſquam gentium'ſt aeque miſer?

Prius

ligant aduenientes. Vt (Aen. I, 566.), *Soluite corde metum, Teucri, ſecludite curas. At ſic, citius qui*] Sententia contraria. Nam ſupra ſic collegit, Si ignorare mala ſua vnicuique bonum eſt: ſequitur vt malum ſit, ea cito cognouiſſe. Hic per contrarium. Si in aduerſis ſuis ſuccurrere vnicuique quamprimum bonum eſt: ſequitur, vt cito ea cognouiſſe ſit quam optimum. D.

Expedias] Dicit magis prodeſſe ſeruus, quod Pamphilus ſit (*citius ſciat rem.* aut, *reuerſus ſit* Z.). Ex hoc enim fieri potuit, vt dominum (*domum* Z.) ſeditione domeſtica poſſit abſoluere. E.

9 Verſus cauſa repone *Si non rediiſſes, haec irae.* Illud *Haec* pro *Hae* habet vnus Cod. B.

10 *Sed nunc aduentum tuum ambas*] Ne accuſare alteram altera audeat. D.

Scio reuerituras] Mſ. R. *reueritas.* L.

11 *Rem cognoſces*] Melius eſt *rem*, quam *litem*. *Rem cognoſces: iram expedies: rurſum in gratiam reſtitues*] τρίκωλος ſententia. Et bono ordine vſus eſt. Prius enim fit querela, deinde ponitur iracundia, poſtremo reditur in conſilium (*Concilium*, h. e. arctam coniunctionem, et familiaritatem. Z.). D.

12 *Leuia ſunt haec quae tu pergrauia eſſe*] Genus conſolationis, non a ſubſtantia, ſed a quantitate. non dicit non eſſe cauſam ſollicitudinis (*Non dicit enim eſſe cauſam ſollicitudinis grauem* Z.), ſed leuem dicit. *Quae tu pergrauia eſſe*] Bene additum contra *Leuia*, non grauia, ſed *pergrauia*. *Leuia ſunt*] A quantitate. *In animum induxti tuum*] Id eſt, perſuaſiſti tibi. D.

Illud *Haec* Bentleius cum aliis omiſit. Z.

13 *Quid conſolare me? an quiſquam vſquam*] Vt ſolet in

vero

Prius quam hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile ſcitu'ſt, quam fuerim miſer:
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum;

Vixque

vero angore, ipſa conſolatione aegreſcit dolor. Et ingenioſe, non inquit *Dicis*, ſed *Conſolaris me*: et hoc ipſo oſtendis ſcire te, quod miſer ſum. D.

Quid conſolare me?] Ille ipſo medendi genere ſuſcitat vulnera, et vehementer omnia, quae ſibi ex amore contigerint, enarrat, et ſuas innumeras miſerias per partes enumerat. His conqueſtionibus mala ſua exaggerat. Ad poſtremum tamen concludit iram interea ſe expediri vnquam (*iram inter eas a ſe expediri nunquam* Z.) poſſe. Hoc ſeruus frangit, negans, magnam cauſam contigiſſe, et facit a perſona et a ſimili argumentum, comparans mulieres pueris. Dehinc trepidatio pro parturiente puella. Haec enim iam mouetur integro partu. Verum arbitrantur non Pamphilum auctorem huius conceptionis. Ex hac tamen voce dolentis in partu adoleſcens neſcio quid ſuſpicatur, ergo interrogat neſcio quid. E.

14 *Prius quam hanc vxorem duxi*] Hoc refert ad illud caput in quo ait, *Nemini ego plura acerba eſſe credo ex amore homini vnquam oblata. Prius quam hanc vxorem duxi*] Ante rem. *Habebam alibi animum amori deditum*] An miſer ſit in amore ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, ante rem, in re, et poſt rem. *Habebam alibi*] Grauius dixit *Alibi*, quam ſi *in meretrice* diceret. Et maluit *Alibi* dicere, quam *ad meretricem*. D.

15 Tres codd. paulo concinnius collocant, *Facile eſt ſcitu*. B.

16 *Quam mihi obtrudit*] Recte enim dici potuit, Quomodo ergo vxorem duxit, ſi amabat? Et bene *Obtrudit*, quia inuito. Sic alibi, *Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt, itur ad me.* Et *Obtrudit*, pro obtrudebat, ἐνέργεια (ἐναλλαγὴ) temporis. D.

Obtrudit pater] V. C. *obtulit pater*. L.

17 *Vix me illinc abſtraxi*]

Vix,

Vixque huc contuleram: hem noua res orta'st, porro ab hac quae me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod quum ita esse inuenero, quid restat, nisi porro vt fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet:
Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit:
Tot meas iniurias; quae nunquam in vllo patefecit loco.

Sed

Vix, vel μόλις, vel statim significat. *Atque expediui animum meum*] Curae, vt diximus, aut ligant, aut soluunt. vt Virgil. (Aen. IV, 479.) *Quae mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem.* amatoris (*amatoriae.* alii.) enim curae vincula dicuntur. D.

Pro *Illinc* leg. *Hinc*, quia in vers. 15. est *In hac re;* et pro *Ea* leg. *Eo* sc. *amore*, quia supra est *Occupatus in alio amore.* B.

18 *Vixque huc*] Maluit *Huc*, quam *Ad vxorem* dicere. *Hem! noua res orta est, porro*] *Porro*, deinde. Et vim habet deinde modo implicationem continuarum miseriarum referentis. D.

19 *Ex ea re me*] In Ms. R. *me* deest. L.

Lege *Tum aut matrem.* B.

20 *Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porro vt fiam miser?*] Ordinem seruauit allocutionis, in quo a praeteritis, a praesentibus, a futuris inducitur personae loquentis oratio. *Nisi porro vt fiam*] *Porro*, postea, vel in postremum. Alii coniunctionem putant. D.

21 *Pietas iubet*] Apte, quia *Ferre* dixit, addit *Iubet.* D.

22 *Tum vxori obnoxius sum*] Matris cum dixisset, non intulit *Vxoris*, sed mutauit casus. *Ita olim suo me ingenio pertulit*] *Olim*, ad diuturnitatem retulit, non ad spatium praeteriti temporis. D.

23 *Tot meas iniurias*] Hae sunt iniuriae quas supra dixit, *Nocte illa prima virginem non attigit: quae consecuta est nox, eam nihilo magis.* Et deinde, *Quid interea? ibatne ad Bacchidem? Quotidie.* *Tot meas iniurias*] Aliam vim habet quod dixit, *Me pertulit:* aliam, quod adiecit, *Iniurias meas:* aliam, quod

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse, Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quae tam permansit diu.
PAR. Haut quidem hercle paruom, si vis vero veram rationem exsequi.
Non maxumas, quae maxumae sunt interdum irae, iniurias

Faci-

quod *reticuit*. *Quae nunquam vllo patefecit loco*] Non dixit *Quas*, sed *Quae*, vt ad omnia, non ad *iniurias*, referatur extrema conclusio. D.

Quae sc. vxor. Tres Codd. *Nunquam vllo*, omisso illo *In.* Repone, *Nunquam nullo patefecit loco.* B.

24 *Sed magnum nescio quid necesse est*] Bene de ambabus sentiens, putat magnam causam esse, quae iram fecerit, et iram diuturnam. D.

25 *Quae tam permansit diu*] Et a re, et a tempore. D.

26 *Haut quidem hercle parum est*] Seruilis ratio et sordida: et non his respondens omnibus quae dixit Pamphilus, sed tantum nouissimae parti. *Parum*] Subaudiendum, *necesse est euenisse*, vel *euenit*. Nam consequens sententia tollit, quod ille dixit, *Necesse est*. *Si vis vero veram rationem exsequi*] *Vero*, vel nomen est, vel coniunctio, vel aduerbium. D.

Pro *Haut* quod sensum turbat, Lolgius coniicit *At*: Codex autem quidam Faerni habet *Aut*, quod retinendum est. Deinde vt sensus sit saluus, lege *Si vis veram verba ad rationem exigi.* B.

27 *Non maxumas, quae maxumae sunt interdum irae, iniurias faciunt*] Iniuriae faciunt iras, non irae iniurias. sed hic *Faciunt* ὑπαλλακτικῶς dixit, secundum superiorem rationem increpans errorem Pamphili, qui de irae magnitudine aestimet iniuriae quantitatem. Alii *Faciunt*, probant, ostendunt, intelligunt. Caute dixit *Interdum*: plerumque enim sic. *Non maxumas, quae maxumae sunt*] Sensus est, In quo primum, Non irae iniurias faciunt: accipiendum est. secundum, Non maxumus maxumae. *Faciunt*, pro ostendunt. D.

Non maxumas] Ouidius: *Magnaque de facili iurgia lite cadunt.* L.

Vt sententiae laboranti succurras, repone *Non maxumae — — iniuriae*; adeo vt *Irae* per Graecismum positum sit pro *Iras*.

Faciunt: nam ſaepe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Quum de eadem cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quam pro leuibus noxiis iras gerunt!
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illae mulieres ſunt, ferme vt pueri, leui ſententia:

For-

Iras. Apud Graecos, quos Noſter paſſim ſequitur, nomen ſequitur caſum pronominis, vt mox verſ. 31. B.

29 *Cum de eadem cauſa*] Rectum erat ſi diceret, *cum in biſdem rebus.* adiiciendo *cauſa* obſcurauit elocutionem ſuam: ſed conuenit ſeruo haec humilitas orationis. Nam plenum (*planum*) erat, ſi diceret: Nam ſaepe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt, cum de eiſdem rebus eſt iracundus factus inimiciſſimus. *Eſt* autem pro euenit dixit. et eſt ordo: Saepe eſt, cum quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt: de eadem cauſa iracundus, factus eſt inimiciſſimus. *Iracundus factus inimiciſſimus*] *Iratus* quidem eſt, qui ex aliqua re laceſſitus iraſcitur. *Iracundus*, qui ex parua nullaue cauſa praecedente iraſcitur. D.

30 *Pueri inter ſeſe*] Argumentum a ſimili. *Quam pro leuibus noxis*] Interrogatiue. *Noxis*, iniuriis, culpis. D.

Pro *Quam* ſenſus cauſa malim *Quas.* B.

31 *Quapropter?*] Διαλεκτικῶς interrogat. *Quia enim, qui eos gubernat animus*] Αἰτιολογικὴ ἀπόκρισις. *Infirmum gerunt*] Ἐσχηματισμένως, ἀντὶ τοῦ *Infirmus eſt.* Sed ἀνακολουθία iſta conuenit ſeruo. D.

Gubernat animus] Plutarch. περὶ ἀοργησίας. Lucret. III, 448. *Nam veluti infirmo pueri, teneroque vagantur Corpore; ſic animi ſequitur ſententia tenuis.* L.

32 *Itidem illae mulieres ſunt ferme vt pueri*] Artificioſe *Mulieres* a perſona: a ſimilitudine, *Pueri:* a facto, *Iras gerunt:* ab accidentibus ſimilitudinis, *Animus infirmus:* a collatione perſonae mulieris accidentium, *Leui ſententia:* a facto, *Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit.* qua

Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit.

PAM. Abi, Parmeno, intro, ac me veniſſe nuncia.
PAR. hem, quid hoc eſt? PAM. tace:

Trepidari ſentio, et curſari rurſum prorſum. PAR. agedum, ad fores

Accede propius. hem, ſenſiſtin? PAM. noli fabularier:

Pro Iuppiter! clamorem audiui. PAR. tute loqueris, me vetas.

MY.

qua ſententia totum hic ſublatum eſt quod ait: *Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe, Parmeno, vnde ira inter eas interceſſit. Itidem illae mulieres*] Sexus alius, ad (*Sexus alter quoad* Z.) ingenium, et ſenſus idem eſt. Et mire ſimilitudinem contulit ad id quod agitur, D.

33 *Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit*] Sic Plautus, *Fortaſſe te amare ſuſpicabere* (*ſuſpicarier* B). Nam veteres infinitiuo modo adiungebant *Fortaſſe*. *Conciuerit*] Commouerit. *Iram hanc conciuerit*] Legitur et *conſciuiſſe* (*conciuiſſe* B.). *Et rem conſciuiſſe*, eſt rem nouam feciſſe. *Conciuerit*] Decreuerit, fecerit. D.

Verſus cauſa lege *Iram hanc conciuiſſe, here*. B.

35 *Curſari rurſum, prorſum*] *Rurſum* proprie retro: *Prorſum* ante ſignificat. et eſt prouerbiale, vt dicimus, *Surſum deorſum*, *intro foras*, *hac illac*, et ſimilia: Graeci ἄνω κάτω. *Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum*] *Trepidatio*, ad vocem refertur loquentium: *Curſatio*, ad ſonum pedum. Et *trepidatur* primo (*modo* Z.) ab his, qui morbum putant: *curſatur* ab his, qui partum ſciunt. D.

Rurſum, prorſum] Al. *ſurſum prorſum*. Plaut. Amphitr. v, 1, 60. *Ego cunas receſſim rurſum vorſum trahere et ducere*. L.

36 In Bemb. legitur *Accedo propius*. B.

37 *Tute loqueris: me vetas?*] Mire expreſſus eſt mos auſcultantium. D.

In Bemb. et Victor. recte eſt *Audiui*, pro vulgari *Audio*. B.

MY. Tace obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa'st Philumenae.

Nullus sum! PAR. qui dum? PAM. perii! PAR. quamobrem? PAM. nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celas. PAR. vxorem Philumenam

Pauitare, nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio.

PAM. Interii! cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vna omnia.

PAM.

38 *Tace obsecro, mea gnata*] Non solum hic Iuno Lucina non inducitur, sed etiam silentium parturienti insuper imponitur: quia furtiua conceptio est. Et tamen eiusmodi verba sunt matris, vt duntaxat argumentum scientibus manifesta sint: Pamphilo vero et Parmenoni, tanquam aegram continentis filiam videantur. *Tace obsecro, mea gnata*] Conceptum furtiuum furtim conuenit nasci. *Matris vox visa est*] Omnia haec quae sensu percipi possunt, *visa* dicimus. Virgil. (Aen. VI, 257.) *Visaeque canes vlulare per vmbram.* D.

39 *Nullus sum*] Rursus se infelicem et miserum appellauit hic. *Nullus sum*] Αὐξητικῶς. *Quia perii*] Satis amatorie. D.

40 *Me celas*] Vett. omnes et MS. R. *me celant.* *Vxorem Philumenam pauitare*] Vid. Seruius in Aeneid. I. vers. 92. *soluuntur frigore membra.* L.

Nostri omnes *Celant*, praeter vnum, vbi est *Celat*. B.

41 *Vxorem Philumenam pauitare*] *Pauitare* τῷ ἐξουθενισμῷ. *Pauitare nescio quid*] *Pauere* et *timere*, et ad corporis, et ad animi perturbationem veteres referebant. Plautus in Bacch. I, 1, 73.) *Nam et ex mari timida ecce ego pauitare, aegrotare, quia sic horruisse, ac palpitare venis* (Paulo melius West. edidit, *Nam vt in mari vecta es, credo, timida es.* Ergo, *Pauitare*, aegrotare: quia sic horruisse visa ac palpitare venis. Leg. *Quia sic horrere est visa ac palpitare, antequam venires.* Z.). D.

42 *Quia non poteram vna omnia*] Deest, *Dicere.* *Quia non poteram vna omnia*] Cum stomacho pronunciauit; et deest, *dicere.* D.

Lege ex nostris fere omnibus, *Interii, cur id mihi non dixti?* B.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemone medicum adduxit? PAR. nescio.
PAM. Cesso hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quicquid est, certo sciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum vllum in te inest, periisse me vna haut dubium est.
PAR. Non vsus facto est mihi nunc hunc intro sequi:
Nam inuisos omnis nos esse illis sentio.

Heri

43 *Nemone medicum adduxit?*] Scilicet ex quo scire posses. *Nescio*] Perturbatus Parmeno idem repetit verbum. et verbum aptum est personae seruili. D

Nostri cum Faerni optimis libris legunt *Nemon.* B.

44 *Cesso hinc ire intro*] In vultu (*Cultum* Ms. H.) proloquium. Sic autem dicit Poeta, vt grauem morbum in vxore suspectans maritus, protinus ingrediatur, et partum improuisus offendat. D.

Pro vulgari *Certum* recte Bemb. et Victorianus habent *Certo.* B.

45 *Quonam modo, Philumena?*] Amatoria ἀποστροφή. Sic in Phormione, *Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium, abs te vt distrahar, nulla est mihi vita expetenda. Offendam affectam*] Lassam, possessamque morbo ab eo quod est *affici*: vnde *affectus* dicuntur, propter quos afficimur. D.

46 *Nam si periculum vllum in te inest*] Multum dixit, Si in te periculum inest, me periisse non dubito. tantus autem affectus non est mariti tantum, sed amatoris quoque. *Nam si periculum vllum*] Non permisit amor dicere Perituram: sed *Si periculum.* D.

Ex Vatic. et Basilic. lege *Periclum*; atque lectio Bembini *In te vllum inest* multo concinnior videtur. B.

47 *Non vsus facto est mihi*] vide artificem Terentium, quemadmodum alias per Pamphilum, alias per ipsum Parmenonem inuenit, quemadmodum nesciatur a caeteris, virginem ante nuptias ab ipso Pamphilo vitiatam esse. *Non vsus facto*] Non vtile. *Facto* abundat. D.

48 *Nam inuisos omnes nos*

esse

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sane nolim, maxume heri causa mei:
Seruom ilico introisse dicent Sostratae;
Aliquid tulisse comminiscentur mali,
Capiti atque aetati illorum, morbus qui auctus siet.
Hera in crimen veniet; ego vero in magnum malum.

ACTVS TERTII SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

NESCIO quid iamdudum audio hic tumultuari misera:

Male

esse illis sentio] Acute eiusmodi causam reperit, quae vel hominem curiosum contineret: quaeque non Parmenonem modo, sed mox etiam Sostratam arceat ab ingressu. D.

49 *Heri nemo voluit Sostratam*] Quasi alius dixerit, *Vnde intelligis? Heri nemo voluit Sostratam*] Argumentum odii. D.

51 *Maxume heri causa mei*] Bene *Maxume:* qui et propter ipsam, vel propter inuidiam socrus non velit fieri grauiorem morbum. D.

52 *Seruum ilico introisse*] Mire vt criminosius, suspiciosumque sit: non Lachetis aut Pamphili seruum, sed Sostratae: nec Parmenonem saltem. D.

Pro *Introisse* scribe *Introiisse*. B.

53 *Comminiscentur*] Dicent, cum confinxerint. D.

54 *Capiti atque aetati illorum*] Bene τῷ εὐφημισμῷ maluit *illorum*, quam *puellae* dicere: quod vtique intelligitur. *Qui*] *Qui*, vnde. D.

Sit rescribendum versus causa est. B.

55 *Hera in crimen*] Sostrata in litem. *Ego vero in magnum malum*] In quaestionis tormenta. D.

1 *Nescio quid iamdudum hic audio tumultuari*] In hac Scena quasi quaedam deliberatio est, continens suasionis dissuasionisque partes, quas in subditis considerabimus. *Hic*] Quia nimis vicini sunt. D.

Nescio quid iamdudum audio hic tumultuari misera] Haec Scena quandam quasi delibe-

Male metuo, ne Philumenae magis morbus adgrauescat:

Quod te Aesculapi, et te Salus, ne quid sit huius, oro.

Nunc

rationem tenet ad (*ob* Z.) aegrotam nurum, cum rumor sit, quod grauis morbus ingrauescat. Deliberat socrus, quae iam semel exclusa est. Denique ipsa propositio: *Nunc ad eam visam.* Destructio ex diuersa parte: *Iterum istinc excludere.* Pars (*Perseuerat* Z.) illa, vt pergat: *Quid faciam misera? Non visam vxorem Pamphili, cum in proximo hic sit aegra?* Dissuasio: *Non visas? ne mittas quidem visendi causa quemquam.* Nec aliquem mittas, qui videat. *Nam qui amat, cui odio ipsus est, bis facere stulte duco: laborem inanem ipsus capit, et illi affert molestiam.* Adiecit maius argumentum, quare ingredi non debeat, quia filius statim quod (*quum* Z.) venit, ingressus est. Ex ea igitur causa introire non debes. Etenim, *Si remittent quippiam Philumenae dolores, omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli*] Narrabit cuncta, quae vis iracundiae fuerit inter eas, vnde exordium lites inceperint. Haec sunt, quae ad dissuasionem pertinebant. Egreditur Pamphilus, qui his (*qui tristis est* Z.) quod non in morbo puellam, sicut rumor fuerat, viderit, sed quod parturire eam viderit. Et inde vehementer commouetur; putat enim, non ex suo compressu grauidam parturire. Idem interrogatus a matre, *Quid morbi est?* consensum commodat ad quod ille (*illa* Z.) voluerit, ne prodat veritatem. Deinde et Parmenonem efficit discedere, ne vicinus vocem parturientis audiat. Postremo remanet solus, et secum deliberat, quod rogatus vtrum taceat, neque indicet ei (*eius* Z.) partum, an aequo animo ferat tantam iniuriam et reducat vxorem. E.

2 *Magis morbus adgrauescat*] Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues sunt dicti. Virg. (Ge. III, 95.) *Vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit.* Sallust. *Morbi graues ob inediam insolita vescentibus. Male metuo, ne Philumenae magis*] Instat Terentius bonam socrum facere, vt bonam meretricem faciat (*facit* Z.). D.

3 *Quod te, Aesculapi, et te, Salus*] Deest *propter:* vt sit, *Propter quod.* D.

Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sostrata. SO. hem! PAR. iterum istinc excludere.
SO. Ehem Parmeno, tune hic eras? perii! quid faciam misera?
Non visam vxorem Pamphili, cum in proxumo hic sit aegra?
PAR. Non visas, nec mittas quidem visendi causa quemquam.
Nam qui amat cui odio ipsus est, bis facere stulte duco:
Laborem inanem ipsus capit, et illi molestiam affert.

4 *Nunc ad eam visam*] Sic Virg. (Aen. VII, 454.) *Respice ad haec.* *Heus, Sostrata*] Vide quemadmodum per se ipsum Parmeno, per Parmenonem arceatur Sostrata: quae neque deesse propter officium, neque ingredi propter socrum (*seruum* Boecler.) inducitur. *Hem!*] Interiectio est nouas res audientis. *Iterum istinc excludere*] Bene *Iterum*: vt illi pudorem incuteret repetitione iniuriae. Et memoriter. iam enim dixit, *Nostra ilico it visere ad eam. admisit nemo.* Et simul vide, quam vehementius ad iniuriam sonet *Excludi*, quam *Non admitti.* D.

Verba *Iterum i. e.* lege per interrogationem. B.

5 *Ehem, Parmeno*] *Ehem*, interiectio est eius, quae commota sit noua re. D.

6 *Non visam vxorem Pamphili?*] Vt dixit supra, *Seruum Sostratae*, non Parmenonem: sic hic, *Vxorem Pamphili* dixit magis, quam Philumenam: vt animum et officium eiusdem socrus, et matris breuiter demonstraret. D.

7 *Non visas &c.*] Vnam rem Sostrata consuluit, hic de duabus respondet: namque et illam non vult ingredi, et cauet ne ipse mittatur. et bene, *Quemquam*: ne aperte pro se loqui videatur. D.

Lege *Non visas*? interrogatiue. Deinde pro *Nec* repone *Ne*, ob Codices omnes meos et Faerni. B.

8 *Nam qui amat, cui odio ipsus est*] Aliam causam subiunxit: quia durum fuerat ipsi Sostratae dici, quod supra dictum est. *Nam qui amat*] Vna causa a sententia morali. *Cui odio ipsus est*] Deest *eam*, vel *eum*. D.

9 *Laborem inanem ipsus ca-*

Tum autem filius tuus introiit videre, vt venit, quid agat.
So. Quid ais! an venit Pamphilus? Par. venit. So. Dis gratiam habeo.
Hem, iſtoc verbo animus mihi rediit, et cura ex corde exceſſit.
Par. Iam ea de cauſa maxume nunc huc introire nolo:
Nam ſi remittent quippiam Philumenae dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli:

Quae

pit, et illi moleſtiam affert] Hoc validiſſimum ad diſſuadendum fuit. *Et illi moleſtiam affert*] Bene hoc adiecit: ne qui amat, hoc dicat, Laborem, dum promerear, quem amo (*Laborem non perdo, dum promereor de eo, quem amo.* Z.). D.

10 *Tum autem filius*] Alia cauſa ab euentu. *Videre, vt venit, quid agat*] Quod ſupra, *Viſere.* An *Viſere*, officii eſt apud aegros: *Videre*, cognitionis? et ideo additum, *Quid agat.* D.

Ob conſenſum Faerni noſtrorumque librorum lege *Tum filius tuus int.* B.

11 *An venit Pamphilus?*] Bene imitatur affectum. D.

Pro *Gratias*, quod eſt in libris quibuſdam, amplectere lectionem Codd. multorum *Gratiam.* B.

12 *Hem!*] Interiectio feminina ac matronalis. *Ex corde exceſſit*] Geminauit praepoſitionem. D.

13 *Huc nunc introire nolo*] Cur, ſi venit Pamphilus, non ſit introeundum, cauſa narratur. D.

14 *Nam ſi remittent quippiam*] Verbum actiuum quaſi neutrum poſuit. *Philumenae dolores*] Δραματικῶς errat. non enim vere dolor morbi eſt, cum ſit partus. D.

Philumenae dolores] V. C. *Philumenam.* L.

Etſi *Philumenae* apud Rufinum quoque in de Metris comicis laudatur, ab vſu loquendi non abhorret, et quorundam Codd. auctoritate comprobatur: tamen ob ſequentia *Sola ſoli* lectionem *Philumenam* praefero. Si enim *Philumenam* ſcribis, ea eſt iſta *Sola;* ſin *Philumenae*, quae iſta *Sola* ſit, neſcias. B.

15 *Scio, continuo ſola ſoli*] Vt (Aen. 1, 391.), *Haut, credo, inuiſus coeleſtibus, auras Vitales carpis.* Et ſic, *Sola ſoli* dici-

Quae inter vos interuenerit, vnde ortum est initium irae.
Atque eccum video ipsum egredi. quam tristis est! So. o mi gnate!
PAM. Mea mater, salue. So. gaudeo venisse saluóm. saluan'
Philumena est? PAM. meliuscula est. So. vtinam istuc ita Di faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? PAM. recte, mater.

dicitur, quomodo *Praesens praesenti.* Sic Virg. (Aen. IV, 83.) *Illum absens absentem auditque videtque.* D.

16 *Quae inter vos interuenit*] Melius sic, quam si diceret *Quae illi feceris.* *Vnde ortum est*] Pro *sit*, ἀνακόλουθον tertium. D.

Vulgo *Interuenit;* Bemb. *Interuenerit.* At leg. *Interuenerint;* quod et versus probat, et Donati auctoritas, qui ita legisse videtur. B.

17 *Quam tristis est!*] χαρακτηρισμός (Προοικονομία. Pet. Victor. V. L. XXXIII, 24.) locuturi Pamphili. *O mi gnate*] Ordo est, o mi gnate, gaudeo te saluum venisse; sed intercedit Pamphilus tristis. D.

Illud *Est* versum cum oneret, dele: aut lege *Quam Tristis't*; vel *Tristis est! mi gnate,* sine *o*. B.

18 *Saluan Philumena est?*] Cito probat Pamphilo se amare nurum, cum post salutationem nihil prius, quam de salute vxoris eius inquirat. *Saluan Philumena est?*] Mire obuiam sibi exeuntem filium nihil aliud, nisi de Philumena interrogauit: vt ostenderet eius morbum curae sibi esse. D.

19 *Meliuscula est*] Verum est, quantum ad morbum pertinet. *Meliuscula est*] Hoc et ad morbum, et ad euentum partitudinis verum est. ita non mentitur Pamphilus matri. *Vtinam istuc ita Di faxint*] Diligentiore officio loquitur, vt rea apud filium socrus. D.

20 *Quid tu igitur lacrumas?*] Locus ab eo quod agitur: quo significat, Si ita est, quare ergo tu tristis es? *Recte, mater*] Sic dicimus, cum sine iniuria interrogantis aliquid reticemus. Et bene additum *Mater*: vt duritia reticentiae blando nomine molliretur. Alii *Recte* sic accipiunt, vt intelligant, *Nihil est mali.* D.

So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuasit?
PAM. Ita factum'st. So. Quid morbi est? PAM. febris. So. cotidiana? PAM. ita aiunt.
I sodes intro, consequar iam te, mea mater. So. fiat.
PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obuiam, atque eis onera adiuta.
25 PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? PAM. cessas?

ACTVS

21 *Quid fuit tumulti?*] Antiqui sic declinauerunt, *tumulti, senati* vt Sallustius (Catil. 53.), *Decretum senati fit.* *Dic mihi*] *Dic*, verbum est instantis audire, et curiosius interrogantis. Virgilius (Ecl. III, I.), *Dic mihi, Damoeta, cuium pecus?* *Dolor repente inuasit?*] Proprie *Inuasit*, quia repente. D.

22 *Ita factum est*] Moris est assentiri ad dicta interrogantium, qui quae vera sunt celant. *Ita aiunt*] Bene aliis adscripsit: si falsum sit, vt ipsis adscribatur mendacium. *Ita aiunt*] In hac tota interrogatione et responsione colorem induxit secretum, aegre obiurgantis. Ita *aiunt*] Religiose mendacium ad rumorem retulit. *Aiunt*, inquit, ne ipse falsum dicere videretur. D.

23 *I sodes intro*] Metuit, ne ingrediatur mater ad soceros: et ideo dicit, *I sodes intro.* Et apparet *Intro* dicentem, manu annuere, vt domum redeat: et simul, quo magis faciat, addit causam: *Consequar iam te, mea mater*] Adiecit et tempus *Iam.* *Mea* necessario additum: *Mea mater:* et *Sodes*, quia *I intro* durum est. *Fiat*] Abiens dixit hoc mater, *Fiat:* ne omnino iussis alienis parere videatur. quasi imperemus et nos, quae nos ipsi facturi sumus. D.

24 *Tu pueris curre, Parmeno, obuiam*] Probabilis causa, qua ablegat etiam Parmenonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et simul notandum, quod in hac Fabula ridicule vexatur vsque ad vltimum seruus et ablegatur, cum sit et piger et curiosus. *Atque eis onera adiuta*] Locutio antiqua figurata. Et est μετωνυμία (alii, ὑπαλλαγή), pro Ipsos onera portantes, eis onera adiuta. D.

25 *Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant*] Iam vide quemadmodum seruetur Parmenoni persona loquacis, curiosi,

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt;
Par-

curiosi, pigri. *Domum*, aduerbiale est. *Domum qua redeant*] *Qua* si locum significet, videbitur reliquum praeceptum seruus non audiuisse. Sin audiuit, *Qua*, quomodo intelligemus, id est, quemadmodum onus portent de naui. vt, *Quid fieret, et qua fieret.* *Cessas*] De industria omnes ablegauit suos, vt non audirent quae intus post Scenam sunt acta: quae tamen populo est narraturus. D.

Pro *Redeant* Bemb. habet *Veniant*. B.

1 *Nequeo mearum rerum initium vllum inuenire idoneum*] In hac Scena conquestio est ad deliberationem descendens, an habeat Pamphilus, an excludat vxorem: in qua tota oratio Pamphili ad argumentum spectans, amatoria magis, quam maritalis est. Nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum, nisi adolescens furtiuum conceptum vxoris, et partum, aliquanto lenius, quam coniugalis dolor expetit, tolerauisset. *Nequeo mearum*] Haec est Homerica illa διαπόρησις (Od. IX, 14.), τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω; *Nequeo mearum rerum initium*] Hoc principium magna διαπορήσει oneratur: vt ostendantur aerumnae et multae et graues, *Idoneum*] Aptum, conueniens. D.

Nequeo mearum rerum initium vllum inuenire idoneum] Conquestio est, quod de amore multa sit passus, quod multa viderit, multa audierit. Cum dixit: *Partim, quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus.* Hoc totum in principio est. Subiungitur narratio: *Nam modo me intro vt corripui.* Quod accepit auribus, illud est, quod vbi eum ante perspexerint ancillae, omnes simul exclamauere, *Venit*! Quod perspexit, illud est, Quod *vultum earum continuo immutari* videt. Haec enim argumenta proficiunt ad id, quod partus celabatur; quod intro veniens parturientem videt; deinde quod vox parturientis prodit vitium, cum dixit: *Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.* E.

2 *Vnde*] A quo. D.

Partim quae perſpexi his oculis, partim quae accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro vt corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, vxorem: hei mihi!
Poſtquam me aſpexere ancillae aduenifſe, ilico omnes ſimul
Laetae exclamant, Venit: id quod me repente aſpexerant.
Sed continuo voltum earum ſenſi immutari omnium,

3 *Partim quae perſpexi his oculis*] *His*, quaſi miſeris, vult intelligi, quibus perſpexi, vel audiui mala. An ſic dictum eſt, vt apud Virg. (Aen. IV, 359.), *Vocemque his auribus hauſi*? D.

4 *Qua me propter exanimatum*] inter *Exanimatum* et *Exanimum* hoc intereſt: *Exanimatus*, eſt conterritus, conturbatus. Vt, *Sed quidnam Pamphilum exanimatum video*? Et Virg. (Aen. V, 305.) *Exanimata ſequens impingeret agmina muris*. *Exanimus* vero, eſt occiſus. Virg. (Aen. XI, 30.) *Corpus vbi exanimi poſitum Pallantis Acetes Seruabat ſenior*. D.

5 *Me intro vt corripui*] Raptim ingreſſus ſum. *Timidus*] Pro timens, nomen loco participii. D.

Lege ex noſtris omnibus, *Nam modo intro vt me corripui*. B.

6 *Morbo me viſurum affectam*] Quia et hic morbus eſt (Hoc Scholion haut dubie pertinet ad verſ. 13. ad vocem *Alio*). *Hei mihi*!] Interiectio dolentis eſt. Virg. (Aen. III, 39.) *Eloquar, an ſileam*? Et dicitur haec figura ἐπιμονή. *Hei mihi!*] Mire interpoſuit σχετλιασμόν. D.

Praeter vnum omnes noſtri habent. *Ac ſenſi vxorem eſſe*. B.

8 *Id quod me repente*] Deeſt *propter*. vt ſit, Propter id: ac per hoc, ideo. *Id quod me repente aſpexerant*] Cauſa cur laetae exclamauerint. *Id* ergo, *ob id*. D.

Noſtri, *Me derepente*. Sed melius eſt *Me* eiicere cum egregio Fabricii codice. B.

9 *Sed continuo voltum earum ſenſi*

Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum.
Vna illarum interea propere praecucurrit, nuncians
Me venisse: ego eius videndi cupidus, recta consequor.
Postquam introii, extemplo eius morbum cognoui miser.
Nam neque, vt celari posset, tempus spatium vllum dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, o facinus indignum! inquam: et corripui ilico

Me

sensi immutari omnium] Mire Pamphilus etiam ancillarum metu impellitur, vt alienum nasci puerum suspicetur: nec illo modo in memoriam redeat, hanc se puellam, vel huiusmodi (Forte, *quae nunc esset vxor* Z.) vitiasse. *Voltum earum*] Quae viderint. D.

10 *Fors obtulerat*] *Offerri* dicuntur tam bona quam mala, si insperata obiiciantur aspectibus. *Obtulerat*] *Oblatum* dicitur in vtramque partem, quicquid exspectationem praeuenit. D.

Pro *Illis* duo nostri veterrimi *Illuc*. B.

11 *Praecucurrit nuncians*] Priscian. libr. x. L.

12 *Ego eius videndi cupidus*] Non erit plena vis repentini doloris, si aliquid praesentiens suspicatur; et ideo addidit, *Ego eius videndae cupidus. Recta consequor*] Absolute, et sine adiectione: non enim addidit *via*. D.

13 *Extemplo eius morbum*] *Morbum* mitiore animo, quam *vitium* dixit, aut *probrum*. Et recte: quia dixit, *Alio me suspicans morbo visurum affectam, ac sensi esse, vxorem*. D.

Faernus, vt trochaicus staret, ex Bemb. et Victor. edidit *Póstquam intro áueni, éxtemplo*. Forte leg. *Introiui extempulo*. B.

14 *Spatium*] Moram. D.

Pro *Celari* lege *celare*; vxor scilicet, quam statim adiit osculaturus. Deinde in seq. versu illud *Ipsa* refer ad *Res*. B.

15 *Ac res monebat*] Partus. D.

16 *O facinus indignum!*] Faci-

Me inde lacrumans, incredibili re atque atroci percitus:
Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoc sic est, vt puto:
Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

Hanc

Facinus indignum, non ad illam, hoc est, Philumenam, sed ad auctorem vitii refertur. *Et corripui ilico*] Ardens scilicet dolore. Et est causa cur cito exierit. D.

17 *Lacrumans*] Non furens, sed *lacrumans*: non iratus, sed *misertus* (*percitus*). *Atque atroci*] Id est, vehementi. D.

18 *Mater consequitur: iam vt limen exirem*] Ostendit affectum misericordiae suae, *Matrem* potius dicendo, quam *Myrrhinam*, et addendo *Miseram*. *Ad genua accidit*] *Accidere*, est gestu corporis ostendere humilitatem cadentis: propter (*compositum ex*) *ad*, quod est iuxta, et *cadere*. Sallustius autem sine praepositione dixit, *Qua accidam, aut quo?* D.

Ad genua accidit lacrumans] Diodor. Sicul. Eclog. 34. τοῖς μὲν πρὸς τὰ γόνατα πίπτων, τοῖς δὲ ταῖς χερσὶν ἐπιφυόμενος ἐδεῖτο, καὶ μετὰ δακρύων καθικέτευε, βοηθῆσαι τοῖς ἀκληρήμασι. L.

19 *Lacrumans misera*] Miserabiliter se habens. *Miseritum est*] Vt recte supra dictum sit de illo, *Pium et pudicum ingenium narras Pamphili*. *Miseritum est*] Hoc ipse sibi. D.

Profecto hoc sic est, vt puto] Omnem narrationem calamitatum suarum sententia conclusit, *Vti res sic semper sit, vt, quemadmodum fortuna tradiderit*, inquit, *nos aut magni, aut humiles sumus* (*simus*. Z.). E.

20 *Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus*] Mire dixit, *Dant sese*. Homerus (Od. Σ, 135.) τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Sed hic *sese* illo et validius dixit, et est haec καθολικὴ sententia. Apollodorus: οὕτως ἕκαστος διὰ τὰ πράγματα σεμνὸς ἦν καὶ ταπεινός. D.

Omnibus nobis] Liban. Soph. Declam. XVI. pag. 456. ὁποῖα γὰρ ἦν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸ φρόνημα ἔχειν. L.

Hanc habere orationem mecum principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem haec abierit,
causam vides:

Nam

21 Recte Bemb. *Principio*, pro vulgari *A principio*. B.

22 *O mi Pamphile! abs te quamobrem haec abierit*] A nomine et blandimento, mire: quia secreta confitetur. vt Virg. (Aen. IV, 20.) *Anna, fatebor enim, miseri post fata Sichaei.* A principio idem elaborauit, vt aduersus pudorem conscientia et voce et confessione duraret. *O mi Pamphile! abs te quamobrem haec abierit*] Venialis status, in quo confessio est et precatio. *Abs te quamobrem*] Morale blandimentum ante confessionem. D.

O mi Pamphile! abs te quamobrem haec abierit, causam vides] Persuasio est. Vnde illa deliberat, Pamphilus an (*vt* Z.) taceat tantum et celet partum, aut, si voluerit, vt eam uxorem ducat, donata iniuria. Confessio ipsa criminis veniali statu constat, cum dixit: *Vitium est oblatum virgini olim, abs nescio quo improbo.* Deinde preces omnes adhibentur. Illa duo, quae supra posui, conficienda (*conficit ita* Z.): *Quaeque fors fortuna est*, inquit, *nobis quae te hodie obtulit, per eam te obsecramus ambae, si ius, si fas est, vti aduersa eius per te tecta, tacitaque apud omnes sient* Vt, si velit, reducat, sic petitur; *Caeterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam.* Hoc voluptati dimittitur (forte, *voluntati remittitur* Z.). Illud oratus (*Illud, quod oratus est* Z.), an fieri possit, sic docetur: *Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius.* Sed an pater ignorare possit, sic adiungitur: *Nunc si potis est, Pamphile, maxime volo, doque operam, vti clam eueniat partus patrem: atque adeo omnes. sed si hoc fieri non potest, quin sentiant, dicam abortum esse.* Neque hoc suspectum esse alicui poterit, cum septimo mense abortum prouenire. Sed ne natum puero inhonestum fuit (*ne natus puer inhonestus esset* Z.), quod Pamphili filius diceretur, adiecit ab vtili, et ab honesto: *Continuo exponetur. hic tibi nihil erit quicquam incommodi.* Deinde conclusum est ad misericordiam captandam, *Et illi miserae.* Quod concesserit scilicet (*Quod concessisse se dicit* Z.), vt taceat tantum, *Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror.* Verum amore multum aestuans ingemiscit, quod necessitate separetur; quamquam dat sibi consolationem, non didicit ab amata discedere, vt ante exclusam meretricem discessit (con-

Nam vitium eſt oblatum virgini olim ab neſcio quo improbo.
Nunc huc confugit, te atque alios partum vt celaret ſuum.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quaeque fors fortuna eſt, inquit, nobis quae te hodie obtulit,
Per eam te obteſtamur ambae, ſi ius, ſi fas eſt, vti Ad-

(*conſolationem, quod non nunc diſcat ab amata diſcedere, quum ante excluſus a meretrice diſceſſerit.* Z.). E.

23 *Nam vitium*] Eſt confeſſio. *Nam vitium eſt oblatum*] Coepit a cauſa. *Oblatum*] Ad repentina pertinere ſuperius annotauimus. Et *Oblatum*, quaſi non exſpectanti et nolenti. *Virgini*] Quaſi quae falli poſſet. *Olim*] Recte *Olim*: quia facilis venia circa vetera iam delicta. vnde tentat temporis longinquitate extenuare peccatum. *Olim* ergo, ante menſes nouem. *Ab neſcio quo improbo*] Mire contemſit perſonam, dicendo *Neſcio quo*? id eſt, neſcio quem dixit: vt oſtendat ignobilem, ita (*et*) abiectum. Nam ſi nomen illi eſt, habet et dignitatem: vt (Aen. II, 89.), *et nos aliquod nomenque decuſque Geſſimus.* Et ne placere videatur is qui fecit, *Improbum* dixit. D.

Nam vitium] Seruius Aen. XI, 687. L.

25 *Sed quum orata eius*] Bona παρένθεσις. *Nequeo quin lacrumem miſer*] Videtur quaſi diſtillantes fletus detergere. *Nequeo*] Deeſt *continere.* D.

26 *Quaeque fors fortuna*] Precatio. *Fors fortuna*] ὑφὲν. id eſt, ſubita fortuna. Et *Fortuna*, in incerto: *Fors fortuna*, in bono ponitur. Virg. (Aen. IX, 41.) *Si qua in te fortuna fuiſſet.* Et ipſe, O *fors fortuna!* D.

27 *Per eam te obteſtamur*] Oratorie inducuntur et pro tacentibus (*abſentibus*) preces. *Per eam te obteſtamur ambae*] *Obteſtatio* eſt precatio cum mentione earum rerum, per quas petimus: vt (Aen. X, 45.), *per euerſae, genitor, fumantia Troiae Excidia obteſtor. Si fas, ſi ius eſt*] Vtrum hoc inuidioſe: an quaſi femina, quae leges neſciat? D.

Obteſtamur ambae] Al. *obſecramus.* L.

Pro *Obteſtamur*, quae eſt lectio

Aduorſa eius per te tecta, tacitaque apud omnes ſient.
Si vnquam erga te animo eſſe amico ſenſiſti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam te, vti ſibi des pro illa, nunc rogat.
Caeterum de reducenda id facias, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam, neque grauidam eſſe ex te, ſolus conſcius.
Nam aiunt tecum poſt duobus concubuiſſe menſibus:

Tum,

lectio Donati et aliorum Codd. Bentleius, duce Faerno et auctoritate Codd. *Obſecramus*. Z.

28 *Vti aduerſa eius*] Mire non Crimen: ſed *Aduerſa*. *Per te tecta, tacitaque*] *Tecta*, ſi reducis: *Tacita*, ſi repudias ſub alia excuſatione. An idem ſignificant? an potius, neque verbo indices? An *Tecta*, ne videantur: *Tacita*, ne dicantur? *Tecta, tacitaque*] *Tecta* ſint, ne haec alii ſciant: *Tacita*, ne ipſe indicet. D.

29 *Si vnquam erga te*] Virg. (Aen. v, 798.) *Si conceſſa peto, ſi dant ea moenia Parcae.* Terentius in Andr. *Si te in germani fratris dilexi loco, Siue haec te ſolum ſemper fecit maximi.* *Si vnquam erga te*] Ab anteacta vita. D.

Lege *Si vnquam te erga a. e. a. ſenſti* etc. B.

30 *Vti ſibi des pro illa*] Subauditur, *gratia*. D.

Recte Faernus ob verſum et Donatum pro *Vti* legit *Vt*. B.

31 *Caeterum de reducenda*] Tentat etiam hoc perſuadere, ſed oratorie et verecunde. Et mire, *De reducenda* dixit, non *De reſpuenda*. *Quod in rem ſit tuam*] Nam niſi reducatur, reddenda dos erit. D.

Cum Iambum Trochaicus non admittat, Faernus edidit *Redducenda*. B.

32 *Solus conſcius*] A poſſibili. Nam hoc nomine oſtendit tacere eum poſſe, quod conſcius ſit ipſe ſolus. D.

33 *Nam aiunt*] Honeſtius *Aiunt*, pro *Ait*, dixit. Nam quis aut ſcire, aut dicere potuit, niſi Philumena? ergo recte. *Aiunt* enim potius honeſtum eſt, quam *Ait*. *Poſt duobus concubuiſſe eam menſibus*] *Poſt duobus*, ſimpliciter accipiendum, non poſt duos. eſt enim ἀντιστροφὴ, pro *duobus poſt*; id

Tum, poſtquam ad te venit, menſis agitur hic iam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res. Nunc ſi potis eſt, Pamphile,
Maxume volo, doque operam, vt clam eueniat partus patrem,
Atque adeo omnis. ſed ſi fieri id non poteſt, quin ſentiant,
Dicam abortum eſſe: ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod veriſimile eſt, ex te recte eum natum putent.

id eſt, non ſtatim vt nupta ſit, ſed, poſtquam nupta eſt, poſt duos menſes nuptiarum: vt ſint reliqui quinque menſes. Et hinc apparet, ante duos menſes, priuſquam cum Pamphilo concumberet, vitiatam, quatuor (Weſterhouius vult legi *Quinque*. Sed ſatis inepte. Omnia enim ſana ſunt Z.) menſibus cum Pamphilo fuiſſe: ex quibus, duobus poſterioribus amatam eſſe, reliquis tribus peregrinatum fuiſſe Pamphilum. An *poſt duobus*, pro poſt duos? vt Plautus (Perſ. IV, I, 4. *Poſt principio denique*. Et, *Poſt paulo*. D.

Vocem *Eam* poſt *Concubuiſſe*, quam Faernus ob Bemb. ſuſtulit, nos ob Codices et verſum, qui in hac ſede non amat Trochaeum, reſtituendam putamus. B.

35 *Quod te ſcire, ipſa indicat res*] Quia contriſtatus corripuiſti te foras. D.

36 *Partus eueniat*] Philumenae ſcilicet. D.

37 *Fieri id non*] Mſ. R. *id*, deeſt. L.

Noſtri vel non habent *Id*, vel collocant ante *Fieri*. B.

38 *Abortum eſſe*] Non eſt Latinum *Aborſa eſt*: ſed, *Abortum fecit*. *Abortum eſſe*] Deeſt *natum*, vel *factum*, vel abſolute. quomodo dicimus, *e re nata*: vel quemadmodum dicimus, *ex te mihi orta eſt iniuria*. *Dicam abortum eſſe*] Rationabiliter dixit. fit enim abortus menſe ſeptimo ſine pernicie feminae. *Suſpectum fore*] Suſpicabilem, ſuſpicioſum. D.

39 *Ex te recte eum natum putent*] Noue dixit *Natum abortum*: quaſi abortus naſcatur. *Natum* ergo pro facto, conceptoque dixit. D.

Continuo exponetur. hic tibi nihil eſt quicquam incommodi:
Et illi miſerae indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus ſum; et ſeruare in eo certum'ſt, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id vero neutiquam honeſtum eſſe arbitror:
Nec faciam; etſi me amor grauiter, conſuetudoque eius tenet.

40 *Exponetur*] Ad mortem ſcilicet. *Hic tibi nihil eſt quicquam incommodi*] Quum alienus exponitur, et non tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non fit mentio; quia Pamphili filius inuenietur, quum ei etiam per patrem puellae Poeta ſuccurrit. *Hic tibi nihil eſt quicquam incommodi*] Ab vtili. et eſt παρέλκον quartum: vt, *nihil vidi quicquam laetius*. D.

41 *Et illi miſerae indigne*] Vt non ſit ἀνακόλουθον, ſuperiori verſui τὸ *Et* addendum eſt: vt ſit, *Et tibi nihil eſt quicquam incommodi. Et illi miſerae*] Concluſio per enumerationem (ſorte, *commiſerationem* Z.): Et non laederis, inquit, et proderis miſerae. *Factam iniuriam*] Mire *Iniuriam* dixit: vt non contemnenda ſit, ſed tollenda (*vt non condemnanda ſit, ſed dolenda*. Mſ. H.). D.

42 *Pollicitus ſum*] Plus quam promiſi. *Quod dixi*] Quod promiſi. D.

43 *Id vero neutiquam honeſtum eſſe arbitror*] *Neutiquam*, non eſt omnino negatiuum, ſed aliquid aſſenſionis habet. Eſt enim *Neutiquam*, non nimis, non valde. D.

Bentl. edidit *Redducenda;* et *Ne vtiquam* pro *Neutiquam*. Z.

44 *Nec faciam*] Bene addidit, *nec faciam:* multa enim etiam inhoneſta amore ſuſcipimus. *Etſi amor me grauiter conſuetudoque tenet*] Hoc cum gemitu. *Etſi* non eſt complexiuum, neque praepoſitiuum, ſed ſubiunctiuum, id (dele *id*) eſt, pro tametſi. *Amor me grauiter conſuetudoque*] Quae duae res contra honeſtum et vtile validiſſimae. Et bene *tenet*, non tenuit. D.

Illud *Me* ex codd. noſtris colloco poſt *Amor*. B.

Lacrumo, quae posthac futura'st vita, cum in mentem venit,
Solitudoque. O fortuna, vt nunquam perpetuo es bona!
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit;
Quem ego tum consilio missum feci, idem nunc huic operam dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime'st opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eius hic crebro audiat,
Ne parturire intelligat. aliquo mihi est

45 *Lacrumo, quae posthac futura est vita*] Bene propensior in affectum est, vt verisimile fiat potuisse reticere. Et *Lacrumo* non pendet a superiori: sed interpositis diu fletibus dixit *lacrumo*. *Quae posthac*] *Quae* modo vim pronominis non tenet, sed querelae. Et *Lacrumo*, sic dixit vt Virg. (Aen. IV, 30.) *Sic affata, sinum lacrumis impleuit obortis*. Et est ordo, *Lacrumo, cum in mentem venit*. D.

46 *O fortuna!*] Hic *Fortunam* pro bona posuit (Igitur *Bona* in textu non fuit. B.). *Vt nunquam perpetuo es bona!*] Legitur et *data*. Nam et sic pro bona intelligitur necessario. D.

Leg. *Vt nunquam perpetua es data*. Nam *Data* legit olim Donatus. B.

48 *Idem nunc operam huic dabo*] Si *idem*, ego. si *eidem*, hoc est, amori. *Operam dabo*] Difficultatem rei ostendit, dicendo *operam dabo*. D.

Idem nunc] Ms. R. *Item nunc*. L.

Versum Guyetus vt spurium et ineptum damnauit. equidem, vt sententiae succurratur, sic emendandum censeo, *Quó ego eum consilio missum féci, eodem huic operám dabo*. B.

49 *Adest Parmeno cum pueris*] Quia idem Parmeno est secretorum conscius, addidit, *Cum pueris*. *Minime est opus*] Id est, omnino non est opus. D.

50 *Olim soli credidi*] V. C. *olim sibi credidi*. L.

52 Nostri omnes recte habent *Exaudiat*. B.

53 *Aliquo mihi est hinc ablegan-*

Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

AIN' TV, tibi hoc incommodum euenisse iter?
SO. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsa nauigare incommodum'st.
PAR. Itane est? SO. o fortunate, nescis quid mali
Praeterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam

legandus, dum parit Philumena] In tota Comoedia non cessabit, cum sit piger; nec rescisset aliquid, cum sit curiosus Parmeno. D.

54 *Dum parit Philumena*] *Dum* alias *dummodo*, alias *donec*: nunc, *quamdiu*. D.

1 *Ain' tu, tibi hoc incommodum euenisse iter?*] Alia ratio est currentis ad argumenta: alia actuum Comicorum. Sed perfecti Poetae est ita seruire argumento, vt tamen spectator nouis delectationibus teneatur. Nam in hac Scena, donec perueniat ad Pamphilum Parmeno, hoc εὕρημα inducitur, cum hoc ostenditur, quid mali sit nauigatio. *Ain' tu?*] Pro *aisne tu?* Et sic iam aliquid dixisse magni in praecedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur. *Ain' tu?*] In Scena nascitur oratio, aut in Scenam defertur. D.

Ain' tu, tibi hoc incommodum euenisse iter?] Haec Scena interrogationem, et expositiones breues continet, quemadmodum nauigauerunt. E.

3 *Tantum, quam re ipsa nauigare incommodum est*] Ἀνακόλουθον quartum. non enim intulit *quantum*, vt Virg. (Ge. IV, 411.) *Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes: Tanto, nate, magis contende tenacia vincla.* D.

4 *O fortunate! nescis quid mali praeterieris*] Bene maiori affectu dicens, *O fortunate*, quam si responderet, *Ita.* D.

Nescis quid mali] Posidippus: ὁ μὴ πεπλευκὼς οὐδὲν ἑώρακε κακόν. L.

Menander: Πῦρ, καὶ θάλασσα, καὶ γυνὴ, κακὰ τρία. W.

5 *Qui nunquam es ingressus mare*] Proprie dixit *Ingressus*. Nam qui iam nauigauit, *egressus* dicitur. Sic Virg. (Aen. I, 176.)

Nam alias vt mittam miſerias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea ſemper mortem exſpectabam miſer:
Ita vſque aduorſa tempeſtate vſi ſumus.
PAR. Odioſum. SO. haut clam me eſt: denique hercle aufugerim
Potius, quam redeam, ſi eo mihi redeundum ſiet.

PAR.

I, 176.) *Egreſſi optata potiuntur Troes arena.* D.

6 *Nam alias vt mittam miſerias*] Παράληψις oratoria. Et *Miſerias*, nauigationes ſcilicet. D.

7 *Dies triginta*] Accuſatiuus caſus plenum numerum et continuationem rei ſignificat. *Dies triginta, aut plus eo, in naui fui*] Hoc exitioſum vel ſine periculo videri poteſt. Sed vide quid addat, *Aut plus eo, in naui.* Abſolute *eo*, vt alibi, *Annos ſexaginta natus es, aut plus eo, vt coniicio.* D.

Plus eo, in naui] Priſcian. lib. 7. L.

8 *Semper mortem exſpectabam miſer*] Dura eſt exſpectatio mali. Virg. (Aen. VI, 614.) *Incluſi poenam exſpectant. Semper mortem exſpectabam*] Id eſt, horis omnibus, cum continuatione triginta dierum. D.

Cum interea ſemper mortem exſpectabam miſer] Grauior ſemper poena eſt exſpectare, quam pati. Vt (Aen. VI, 614.) *Incluſi poenam exſpectant.* E.

9 *Ita vſque*] *Vſque*, vel diu, vel valde. D.

10 *Odioſum*] Eſſe ſcilicet in mari triginta dies. Et nomen pro aduerbio poſuit: *Odioſum* pro odioſe. *Haut clam me eſt*] Λιτότης: pro Ego maxime intelligo, quam odioſum ſit. Nam qui iungunt et ſic legunt (*qui ſeiungunt, et ſic legunt*, ODIO SVM. Haec verba videntur ponenda eſſe ſtatim poſt *Odioſe*): errant, et non intelligunt. *Aufugerim*] Coniunctiuum modum poſuit pro indicatiuo futuro: vel, vt alii dicunt, promiſſiuo. *Aufugerim*] Sic veteres, quod nos *Fugerim*. D.

11 *Si eo mihi redeundum ſiet*] Pertinet huc Amphidis dictum apud Stobaeum, Serm. 250. Ἐν οἷς ἂν ἀτυχήσῃ τὶς ἄνθρωπος τόποις, Ἥκιστα τούτοις πλησιάζειν ἥδεται. Phaedrus I, 18. *Nemo libenter recolit, qui laeſit, locum.* L.

Bentleius pro *Siet* cum Edd. vett. edidit *Sciam;* quod vtique elegantiorem efficit ſenſum. Z.

PAR. Olim quidem te causae impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu nunc hic stas? PAM. et quidem te exspecto. PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcem! quid eo? PAM. Callidemidem hospitem

Myco-

12 *Olim quidem te causae impellebant leues*] Mire in seruum fugitiuum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fugiat. Et bene *Leues* dixit: haec enim non est *leuis*. D.

13 *Quod nunc minitare facere*] Vt sit ordo, Olim quidem te causae impellebant leues, Sosia, vt faceres quod nunc minitaris facere hac occasione. Artificiose. et in Andria sic ait recusanti periurium seruo Mysis. *Noua nunc religio in te incessit?* *Facere*] Vt faceres. Comicum est et Terentianum. D.

14 *Sed Pamphilum ipsum video*] *Ipsum* a quo missus sum: vel dominum, vt Graeci dicunt αὐτόν. D.

15 *Ego hunc adibo*] Vel noua curiositate ait Parmeno. D.

16 *Equidem te exspecto*] Bene excepit (*exspectat* Ms. H.) Pamphilus Parmenonem, vt videatur vera dicturus. *Equidem te exspecto*] Apparet Pamphilum Parmenonis absentiam desiderare: eo quod nunc prior Parmenonem alloquitur. D.

Ne syllaba versui supersit, dele *Nunc*, quod in libris incertam habet sedem. Tum corrige vel *Equidem*, vel, quod melius, *Exspectans*. B.

17 *In arcem transcurso opus est*] Ostendit quam longe sit, cum *In arcem* (forte, *Transcurso* Z.) dicat. Et bene *In arcem*, quam Minerua condidit. *In arcem*] Pronuncia, vt ostendat quam longe sit in arcem transcurrere. *Transcurso*] Pro Transcurrere. *Cui homini?*] Haec verba cum sua pronunciatione vim recusationis in se continent. *Cui homini?*] Cum recusatione pronunciandum. et est pigri responsio, laborem ad alium transferentis. D.

18 *Callidemidem hospitem*] Priscian. lib. 6. L.

Myconium, qui mecum vna aduectu'st, conueni.
PAR. Perii! vouisse hunc dicam, si saluos domum
Redisset vnquam, vt me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an
conueniam modo?
PAM. Immo, quod constitui me hodie conuenturum eum,
Non posse: ne me frustra illic exspectet. vola.
PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at
faciam vt noueris: Ma-

19 *Qui mecum vna aduectus est*] Apparet eum cum eo aliquid negotii habere, cum dicit, *Qui mecum vna est aduectus*. D.

Lectio Bembini *Vectus* pro *Aduectus* versui conuenit. B.

20 *Vouisse hunc dicam, si saluos domum redisset vnquam*] Facere dixit. More enim hoc fit eorum, qui, longis itineribus maris periclitati, vouent aliquid, si peruenerint. Et conuenit hoc Pamphilo, quem supra male nauigasse audierat. D.

Perii! vouisse hunc dicam, si saluos domum redisset vnquam, vt me ambulando rumperet] Quae consuetudo est in mari: nam cum periclitantur, vt plurimum aliquod votum proferunt, si salui terram viderint. E.

22 *Quid vis dicam? an conueniam modo?*] Non enim mandauerat quicquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare (*oblitus paene se simulare* Z.), vt qui mentiuntur. Et sic pronunciandum *An conueniam modo?* vt reprehendere dominum Parmeno videatur. *An conueniam modo?*] Εἰρωνικῶς dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter. D.

23 *Imo quod constitui me hodie*] Deest, *nuncia*; vt sit, Imo nuncia. Et sumitur a superiori sententia, qua dixit, *Quid vis dicam? Imo quod constitui me hodie*] Apparet eum hanc conquisitam, et vix corrasam inuenisse causam. D.

24 *Vola*] Ἠθικῇ ὑπερβολῇ vsus est. Ita curras, vt volare magis, quam currere videaris. Et antea transcurrere iusserat: nunc adiecit imperio. Nam (*adiecit pro imperio domini*) non *Curre*, sed *Vola*. D.

Pro *Illic*, quod versui repugnat, Faernus recte correxit *Illi*. B.

25 *At non noui hominis faciem*] Moralis expressio pigritiae in tot excusationibus posita est.

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius,
Cadauerosa facie. PAR. Dii illum perduint.
Quid, si non veniet? maneamne vsque ad vesperum?
PAM.

est. *At faciam vt noueris*] Stomachose pronunciandum *At*; quod et Pamphilus repetit dicens, *At faciam vt noueris.* D.

26 *Magnus, rubicundus, crispus, caesius, crassus*] Properatio, συναθροισμός. et aceruo sine coniunctiuo est vsus. *Magnus, rubicundus*] Imperite Terentium de Myconio crispum dixisse aiunt, cum Apollodorus caluum dixerit: quod proprium Myconis est. vt Lucilius, *Myconi calua omnis iuuentus.* Vnde etiam prouerbium Graecum Μυκώνιος φαλακρός. Sed ego Terentium puto scientem facetius Myconium crispum dixisse. *Caesius*] Glaucis oculis, quasi felis oculos habens et glaucos. D.

Caesius] Oculis tortis paulum. E.

27 *Cadauerosa facie*] Subliuida, ac personata rubore et liuore. Rubicundi enim et crassiorem faciem saepe habent: quod est proprium cadaueris. Potest et pulposa intelligi et crassa, quasi cadauerosa, *Caro* enim dicta est, eo quod careat anima. Et *Caro* proprie dicitur mortuorum. Virg. (Ge. IV, 255.) *Et corpora luce carentum.* Vnde *Carnifices* dicti, quod carnes ex homine faciant. *Pulpa* vero proprie ea quae manducatur, eo quod pulsetur et conscindatur. Potest et *R* pro *D* poni: vt *Caro* sit dicta quasi *cado*. vt Virg. (Aen. VI, 481.) *Belloque caduci Dardanidae.* quod iam scilicet sine anima sit et cadat. *Dii illum perduint*] More pigrorum male optat ei, propter quem mittitur. D.

Cadauerosa facies] Sidon. Apoll. lib. XIII, Epist. 3. *Sordidior est atque deformior cadauere rogali.* L.

Recte Bemb. et Donatus pro vulgari *Facies* habent *Facie*; et haec verba non Parmenoni, sed Pamphilo tribuunt. At *Cadauerosa* displicet, quia a cadauerum forma, quae varia et incerta est, facies definiri nequit. Igitur repone *Lentiginosa*. Sic apud Val. Max. I, 7, Ext. 6. *os lentiginosum* occurrit. Cf. Donat. ad Eun. IV, 4, 22. B.

28 *Quid si non veniet*] Omnia dicit, ne eat. *Maneto: curre*] Etiam Pamphilus tanquam de industria perseuerat. *Non queo: ita defessus sum*] Hoc in gestu, et spectaculo plus est; nam incessus et auctor (forte, *incessu et anhelitu*) exprimit lassitudinem. D.

Vsque ad vesperum?] Vsque ad noctem. E.

PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessus sum.
PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suae gnatae partum: nam me miseret mulieris.
Quod potero, faciam; tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori obsequi

30 *Ille abiit*] Quasi dicat, licet iam loqui. *Ille abiit*] Quasi cum difficultate completam rem ostendit hoc dicto. D.

32 *Suae gnatae partum*] Ἐπεξήγησις. D.

33 *Quod potero, faciam*] Id est, celabo quantum potero. an quasi proiiciens curas, et fessus angore dixit, *Quod potero, faciam*: id est, si non potero, cedam amori: et rursus tanquam pietatis admonitus, adiecit exceptionem, *Tamen vt pietatem colam*. Seruat enim in illo amorem Poeta: cuius non poenitebit, re cognita, et errore sublato. *Quod potero, faciam*] Id est, amori obsequar. Nam misericordia mulieris de amore descendit. *Quod potero, faciam*] Apparet hoc dictum, defectus (forte, *affectus* Z.) esse, non virtutis. *Tamen vt pietatem colam*] Recordatus est laesam matrem esse ab vxore: hoc enim credit. et ideo se ad exceptionem reuocauit; ita se amori cedere oportere, vt non obliuiscatur omnino pietatis. Et bene in eam causam contulit necessitatem non reducendae vxoris, quae inuenietur nulla esse. Sunt tamen qui manente eadem sententia, totum hoc iungant, *Quod potero, faciam, tamen vt pietatem colam*: hoc est, in quantum potero, dabo operam aduersus amorem, vt omisso eo, pietatem colam. Et subiungitur causa. *Tamen vt pietatem colam*] Deest *ita*: vt sit *Tamen* pro duntaxat: vt sit, Ita vt pietatem colam. Dixerat enim, *Quod potero*: et ideo addidit exceptionem, *Tamen vt pietatem colam*: id est, non sum oblitus et matris. *Tamen*] Pro Ita tamen. D.

Quod potero, faciam: tamen vt pietatem colam] Deliberatio illa nunc breuiter repetitur, an partum celet, an ducat vxorem. Verum tandem consentit, vt celet. Non vult autem reducere, quia adhuc credit, puellam idcirco discessisse, quod iurgium cum matre susceperit. Hoc enim dixit, *Quod potero, faciam: tamen vt pietatem colam*. E.

34 *Nam me parenti potius, quam amori*] *Amori*, scilicet

vxo-

Oportet. atat eccum Phidippum et patrem
Video: horſum pergunt. quid dicam hiſce, incertus ſum.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

Dixtin' dudum, illam dixiſſe, ſe exſpectare filium?
PH. Factum. LA. veniſſe aiunt: redeat. PAM. quam cauſam dicam patri,
Quamobrem non reducam, neſcio. LA. quem ego hic audiui loqui?

PAM.

vxoris, quia dixit, *Quod potero, faciam.* Et hoc eſt quod dixerat, *Quod potero, faciam.* (Verba *Et — faciam* abſunt a Mſ. H.). D.

35 *Atat!*] Interiectio eſt conterriti et conturbati. D.

36 *Horſum pergunt*] Modo *pergunt*, pro eunt. alias perſeuerant. D.

1 *Dixtin dudum, dixiſſe illam, ſe exſpectare*] Facete principium eſt interrogantis ita, vt ſciat quid ſibi reſponſurus ſit, quem interrogat. Illaturus eſt enim argumentum per ἐπαγωγήν. *Dixtin dudum*] Quia dixerat, *Sancte adiurat, non poſſe Pamphilo ſe, abſente perdurare.* *Dixtin dudum*] Captioſa interrogatione coepit, dicturus, *Veniſſe aiunt, redeat.* D.

Dixtin' dudum, illam dixiſſe, ſeſe exſpectare?] Haec Scena vtriuſque parentis continet verba, quemadmodum cogant Pamphilum reducere vxorem. Simplex hic oratio eſt. Supra Phidippus dixerat, *Sancte adiurat, non poſſe, Pamphilo abſente, perdurare apud vos.* hinc poſitum, *dixtin' dudum, illam dixiſſe, ſeſe exſpectare filium?* E.

Dixiſſe, ſe exſpectare] In Mſ. R. *ſe* deeſt. L.

2 *Factum*] Id eſt, Dixiſſe illam, aut me. Et deeſt *eſt*: vt ſit, *Factum eſt.* D.

Cum et male accentus incidat *Caúſám*, et tria verba continua in *Am* exeant: Terentius ſcripſit, *Caúſae quid dicám patri.* B.

3 *Quamobrem non reducam, neſcio*] Habet cauſam, ſed non vult

PAM. Certum offirmare eſt viam me, quam decreui perſequi.

LA. Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum. PAM. ſalue, mi pater.

LA. Gnate mi, ſalue. PH. bene factum te aduenisſe, Pamphile;

Atque adeo, quod maxumum'ſt, ſaluum atque validum. PAM. creditur.

LA. Aduenis modo? PAM. admodum. LA. cedo, quid reliquit Phania

Con-

vult veram dicere; et praeterea non vult cum inuidia matris ſuae loqui, ſi in illam conferat, vt vxorem non reducat domum. *Quem ego hic audiui loqui*] Vt ſolet, primo perſonas inducit ſecum loquentes: deinde ipſas conuenire inuicem: vt alibi, *Quis hic loquitur? Myſis, ſalue.* D.

4 *Certum offirmare eſt viam me*] Aduerſus omnia obſtinate agere, id eſt, contra omnes. *Offirmare eſt viam me quam decreui perſequi*] Id eſt, vt matri potius, quam amori, morem gerat (*geram*). D.

Certum offirmare eſt viam me, quam decreui perſequi] Vt iſtam non reducam. E.

7 *Atque adeo, quod maximum eſt, ſaluum atque validum*] Ordo eſt, primum *Aduenisſe*, deinde *Saluum*, poſtremo *Validum*. *Saluum atque validum*] Αὔξησις ad ſalutem. *Validus* namque, robuſtus et habitior corpore. *Quod maximum eſt*] Legitur et *Quod maxime eſt.*

Creditur] Minus blande reſpondet, de repudio locuturus. D.

Atque adeo] Mſ. R. *Et adeo.* L. Placet *Et adeo;* quod et plurimi et vetuſti habent. B.

8 *Aduenis modo?*] Difficile inuenitur praeſentis temporis *Modo.* Atque vt oſtendat eſſe momentum etiam praeſentis temporis, dixit *admodum:* quod eſt minus (*nimis* Mſſ. et Edd. ante Steph.). *Aduenis modo?*] Virg. (Aen. x, 228.) *vigilaſne, deum gens, Aenea? vigila. Admodum*] Excuſatio cur adhuc non viderit patrem. *Cedo, quid reliquit Phania conſobrinus noſter*] Vtrum iactanter Laches de hereditate loquitur praeſente ſocero, vt illum cupidiorem faciat ad reuocandam (*remittendam*) filiam? Et fit ſaepe hoc, vt ex alio principio peruenire quaeramus ad ea, quae volumus dicere. An ideo, vt ſe iactet, ſciat vt rem, et diuitias ſuas: cupidiorem ſocerum redditurus? D.

Consobrinus noster? PAM. sane hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: et qui sic sunt, haut multum heredem iuuant.
Sibi vero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene.
LA. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
PAM. Quicquid est id, quod reliquit, profuit.
LA. immo obfuit:

Nam

9 *Consobrinus noster*] Quasi sororinus. *Sobrini*, sunt ex duabus sororibus. *Consobrini*, ex fratre et sorore. Et propinquitate Terentius frequentata mouetur (*Ac propinquitatis frequentatae Terentius monet* Codd. vett.) vt heredum. *Consobrinus noster*] Quum de fratre natus est alter, et alter ex sorore, *Consobrini*: quum ex fratribus, *Patrueles* dicuntur. *Sane hercle homo voluptati obsequens fuit*] *Sane*, satis, valide. Nam qui sanus, et validus est. *Voluptati obsequens fuit*] Contra facit Pamphilus: disiungi enim volens, nihil dicit, vel parum relictum. D.

10 *Haut multum heredem iuuant*] Parum consulunt heredi. D.

11 *Sibi vero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene*] Bene et facete, nihil heredi relinquunt, sibi vero relinquunt. *Vixit, dum vixit, bene*] πλοκή. vnum *vixit* aliud significat: et alterum *vixit*, aliud. *Vixit, dum vixit, bene*] Sententia est hortantis ad delicate viuendum *Vixit, dum vixit, bene*] Hoc enim scilicet reliquit. D.

Vixit, dum vixit, bene] Ordo, *Bene vixit*. E.

Vixit, dum vixit, bene] Inscriptio vetus Tordae in Transsiluania: *vixi, dum vixi, bene*. L.

Pro *Reliquit* meliores libri habent *Relinquont*. B.

12 *Vna sententia*] Expressit animum auari senis. D.

Aut leg. *Vna plus sententia*; aut, *Plus vna hac sententia*. B.

13 *Quicquid est id quod reliquit, profuit*] *Quicquid*, et ad paruitatem refertur. vt, *At enim id mihi satis est, quod est de me opinionis: quicquid est*. *Quicquid est id quod reliquit*] Nullum in hoc sene fuit doloris officium, ante quam sciret

ali-

Nam illum viuum et saluum vellem. PH. impune optare istuc licet:
Ille reuiuiscet iam nunquam: et tamen vtrum malis, scio.
LA. Heri Philumenam ad se arcessi hic iussit: dic iussisse te.
PH. Noli fodere. iussi. LA. sed eam iam remittet. PH. scilicet.

PAM.

aliquid relictum. *Profuit*] Id est, pro nobis fuit: ac per hoc nostrum est. potest enim ipse profuisse, potest res eius. *Imo obfuit*] Morem eorum expressit, quibus relinquitur: qui quum audierint sibi aliquid esse relictum, tunc tristes se fingunt. D.

Ob consuetudinem Terentii malim legi, *Immo vero obfuit*. B.

14 *Nam illum viuum, et saluum vellem*] Non idem *Viuum*, quod *Saluum*. *Impune optare istuc licet*] Bene *Impune*: quia heredi poena est, mortuos reuiuiscere. An, sine detrimento optas? vt quum medicus dicit de iam mortuo, *Ego si illum curarem, viueret*. *Impune optare*] Si optata euenirent, nunquam, inquit, optares vt ille reuiuisceret. D.

15 *Ille reuiuiscet iam nunquam*] Mire Poeta his verbis Phidippum quoque subinuidere indicat. Plus est *Nunquam*, quam *Non*. *Et tamen vtrum malis, scio*] Mortuum illum magis, quam vt reuiuiscat denuo. *Et tamen vtrum malis, scio*] Quid malis de duobus, scio: vtrum illum mortuum permanere, an reuiuiscere. D.

16 *Heri Philumenam*] Hoc erat, quo omnis tendebat oratio. *Ad se arcessi hic iussit*] Bene et *Arcessi* et *Iussit*: vt nihil vxor sua sponte fecerit. *Heri Philumenam ad se arcessi hic iussit*] Et *Heri* et *Iussit*, bene: vt breue tempus sit, et coacta videatur exisse. Et non *Abduci*, sed *Arcessi*: nec *A nobis*, sed *Ad se*. D.

Heri Philumenam ad se arcessi hic iussit] Quasi nescientis (*nescienti*; aut, *ob nescientem* Z.) causas hoc mendacium fingitur, quod pater Philumenam heri arcessierit: id est, ad se vocauerit. Denique continuo Pamphilus, *Omnem rem scio, vt sit gesta: aduenieus audiui*. Hoc sumit exordium, cur non reducat. Commendat personam suam, quod semper *fideli animo fuit in illam*, et, *dixerit* (*dicit*, vel, *addit* Z.), *non sua causa fieri discidium*. E.

PAM. Omnem rem ſcio, vt ſit geſta: adueniens audiui omnia.

LA. At iſtos inuidos Di perdant, qui haec libenter nunciant!

PAM. Ego me ſcio cauiſſe, ne vlla merito contumelia
Fieri a vobis poſſet: idque ſi nunc memorare hic velim,
Quam fideli animo, et benigno in illam, et clementi fui,
Vere poſſum: ni te ex ipſa haec magis velim reſciſcere.
Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,

18 *Omnem rem ſcio, vt ſit geſta*] Virg. (Aen. II, 4.) *Troianas vt opes et lamentabile regnum*, &c. D.

Audiui omnia] Mſ. R. *Audiui omnia modo*. L.

Noſtri in fine addunt *Modo*; et in vno Regio deeſt *Omnia*, recte. Nam iam dixit *Omnem rem*. B.

19 *At iſtos inuidos Di perdant*] Bene *Inuidos*, qui matrimonio inuideant: ergo reuocanda vxor eſt. Et adeo non puduit mendacii honeſte deprehenſum ſenem, vt inuidos faceret, qui vera prodiderant. D.

20 *Ego me ſcio cauiſſe*] Principium a tempore, a dictis, factiſque, tam ſuis quam aduerſariorum: et ab anteacta vita et praeſenti. *Ego ſcio me cauiſſe, ne vlla merito contumelia*] Mire addidit *Merito*. non enim *Cauere* inquit, ne fieret ea, potui. Igitur (*Non enim cauere potui, inquit, ne fieret. Caui igitur*) ne merito fieret, quod in me fuit. D.

21 *Idque ſi nunc*] Ab anteacta vita. D.

22 *Et clementi fui*] Pro *fuerim*. indicatiuum pro coniunctiuo poſuit. D.

Et benigno in illam] Plurimi vett. et Mſ. R. *Quam fideli animo in illam, et clementi fui*. quod verius puto. L.

23 *Ni te ex ipſa haec magis velim reſciſcere*] Παράληψις. D.

Ni te ex ipſa] V. C. *Niſi ex ipſa*. L.

24 *Namque eo pacto maxume*

Cum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa de me dixerit:
Neque mea culpa hoc discidium euenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meae,
Cui concedat, cuiusque mores toleret sua modestia:
Neque

me apud te meo erit ingenio fides] Bene, non dictis, sed *Ingenio*. D.

25 *Quum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa*] *Iniqua aequa*, παρωνομασίαι sunt Terentianae. Et bonum argumentum. Nam et Virg. (Aen. I, 629.) *Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat*, inquit. et Cicero, *Te ipso teste iniquo, atque improbo: verum ad hanc rem satis idoneo: te, inquam teste, dicam. In me iniqua est, aequa de me dixerit*] Quia aduersarii testimonium, si contra se dicat, tam graue est, quam vel boni viri. D.

Meliores et plures nostri meliore ordine ponunt, *Cum illa, quae in me nunc iniqua* etc. B.

26 *Neque mea culpa hoc dissidium euenisse*] Non ergo quid fiat, verum per quos fiat, quaerendum est. Et nimis abrupte dixit *Euenisse*, non *Euenire*. *Hoc euenisse dissidium*] Ad confirmationem, non *Euenire*, sed *Euenisse* dixit. D.

27 *Sed quando sese esse indignam*] Hoc sic profert, vt eam ostendat causam esse dissidii: et hoc ipso tentat, vtrum dotem relinquere possit (*fas sit*). Et ideo supra, *Neque mea culpa hoc dissidium euenisse, id testor deos*, inquit. *Deputat matri meae, cui concedat*] Fortasse ergo indigna est, et recte deputat: mihi tamen mater colenda est; hoc sentit. *Deputat matri meae; cui concedat*] Ἐν ὑποκρίσει *Matri meae*, vt idonea sit causa repudii. D.

Sed quando sese esse indignam deputat matri meae, cuius mores, toleret] Cum neque aliter gratia vlla inter eas componi possit, purgat se, quod pietatis causa nolit reducere vxorem. E.

Hunc et seq. versum sic lege et distingue, *Sed quando esse indignam sese deputat, matri meae | Quae concedat, quaeque eius mores* etc. Pro *Cui* in Bembino a manu secunda recte est *Quae*. Et vnus e Medianis priorem versum collocat, vti a nobis factum esse vides. B.

28 *Cuiusque mores toleret*] Hoc melius, quam *obsequatur*, aut *inseruiat*. *Mores toleret*] Bene *Mores*, vt aniculae: notat enim prauitatem. vnde senes,

Neque alio pacto componi poteſt inter eas gratia:
Segreganda aut mater a me eſt, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi.
LA. Pamphile, haut inuito ad aures ſermo mihi acceſſit tuus,
Quum te poſtputaſſe omnes res prae parente intelligo.

Verum

es, *moroſi* appellantur. Horatius (Carm. I, 9, 17.), *Donec virenti canities abeſt Moroſa. Mores toleret ſua modeſtia*] O temperamentum! *Mores* potius quam *Iniurias* dixit. D.

29 *Neque alio pacto componi poteſt*] Niſi vt concedat matri, toleretque mores eius. D.

Verſus cauſa lege, *Néque alio compóni pacto pótis inter eas grátiaſt.* B.

30 *Segreganda aut mater eſt a me, Phidippe*] Bene tanquam ex deliberatione colligit, quod facturus eſt. Et mollius *Segreganda*, quam *Excludenda.* D.

31 *Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi*] Quam mollibus verbis repudium nunciatum eſt a Pamphilo! D.

32 *Ad aures haut inuito*] Optime dictum, *Haut inuito.* non enim in totum volenti, quippe de diſſidio: ſed tamen quia pie locutus eſt, mediocriter approbauit. *Pamphile, ad aures haut inuito*] Grauis oratio eſt a nomine incepta. Virg. (Aen. XII, 19.) *O praeſtans animi iuuenis.* Et eſt figura λιτότης. Sic Virg. (Ecl. VII, 17.) *Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo. Haut inuito ſermo mihi acceſſit tuus*] Senili loquacitate: pro, *Recte locutus es.* D.

33 *Omnes res*] Plus dixit, quam ſi *Vxorem* diceret. *Prae parente intelligo*] Bene *Parente:* quod nomen commune et cum patre eſt, et cum omnibus, quos haec neceſſitudo coniungit. Melius ergo, quam ſi diceret *Matrem.* D.

Quum te poſtputaſſe] In Mſ. R. *te*, omiſſum eſt. L.

Repone, quod Terentio, tanto artifice dignius eſt, *Cum res poſtputaſſe te omnis.* B.

Verum vide, ne impulſus ira praue inſiſtas, Pamphile.
PAM. Quibus iris impulſus nunc in illam iniquos ſiem?
Quae nunquam quicquam erga me commerita'ſt, pater,
Quod nollem: et ſaepe, quod vellem, meritam ſcio:
Amoque, et laudo, et vehementer deſidero.

Nam

34 *Verum vide ne impulſus ira praue inſiſtas, Pamphile*] Leniter et ſuadenter: *Ira*] Non ergo iudicio. *Inſiſtas Pamphile*] Non enim *Incipere*, ſed *Inſiſtere* hic malum eſt. D.

35 *Quibus iris impulſus*] Non dixit *Qua ira*, ne ſuperbe loqueretur, ſed *Quibus iris*: vt hoc ipſum per εἰρωνείαν deri-deret, quod pater dixit, *Impulſus ira*. An iris matris, aut meae vxoris, et mea? an omnium trium? *Quibus iris impulſus*] Recte non vult iram eſſe, ne peccaſſe videatur vxor. Sic enim (*Sic enim ait*) quaſi nec ipſa peccauerit. *Quibus iris*] Ille *Iram* ſingulariter dixit, hic *Iras* pluraliter: ne videatur vnius irae cauſa mittere vxorem. D.

Quibus iris impulſus nunc in illam iniquus ſiem?] Qua iracundia motus, iniquus ſim circa vxorem, quae quod volui, promerita eſt, et quod nolui, nunquam fecit? Et ſermo concluſus, quod neceſſitate ab ea ſeparetur, quod (*vt* Z.) matris commodis obtemperet. E.

Refinge, *Quid ego ira impulſus*: ne verſus ſit iuſto longior, et vt in reſponſione eadem verba, eodemque accentu, repetantur. B.

36 *Quae nunquam quicquam erga me commerita eſt, pater*] Aduerte, proprietatem expreſſit *commerendi* et *merendi*. D.

37 *Et ſaepe, quod vellem, meritam ſcio*] *Mereri* bona dicimus, *Commereri* mala: Id eſt, delinquere, peccare. Ergo hic *Meritam*, pro Praeſtitiſſe dixit. Virg. (Aen. IV, 333.) *Ego te, quae plurima fando Enumerare vales, nunquam, regina, negabo Promeritam*. D.

Ne *Vellem* hic in vltima male acuatur, repone cum pluribus iiſque melioribus libris, *Saepe meritam quod vellem ſcio*. B.

38 *Amoque, et laudo*] Non ſtatim qui amantur, et laudantur: nec qui laudantur, etiam continuo deſiderantur. Multa ergo dixit, *Amoque, et laudo*, et

Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertus ſum:
Illique exopto, vt relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam a me diſtrahit neceſſitas.
Ph. Tibi id in manu eſt, ne fiat. La. ſi ſanus ſies,
Iube illam redire. Pam. non eſt conſilium, pater:
Matris ſeruibo commodis. La. quo abis? mane,
Mane,

et vehementer deſidero. Et vide, amoris impulſus nimius hic eſt circa vxorem: et quaſi oblitus ſuae matris et vitiatae, loquitur. ſed tali opus eſt Pamphilo ad eiuſmodi argumentum, donec perueniat ad καταστροφὴν, in qua vxorem reduci neceſſe eſt. D.

39 *Nam fuiſſe erga me*] Quantum valet quod *Fuiſſe* dixit, et non *Eſſe*! quaſi re tranſacta. *Erga me*] Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, niſi ad exitum Fabulae Poeta reſpiciens, reducturi animum in Pamphilo reſeruaret. Et nota repudiantem eam, quam laudat, pietate ſola compulſum. D.

40 *Vt reliquam vitam exigat*] Satis flebiliter (*fideliter* Mſ. B.) dixit, *Reliquam exigat.* Virg. (Aen. 1, 78.) *Omnes vt tecum, meritis pro talibus, annos Exigat.* D.

41 *Cum eo viro*] Non (*Nam*) inuidere iam non eſt mariti. D.

42 *Quandoquidem illam a me diſtrahit neceſſitas*] Omnis concluſio verborum Pamphili, repudii confirmationem continet: plus tamen ſententia ſignificante, quam verbis. *Quandoquidem illam a me diſtrahit neceſſitas*] Excuſatio in neceſſitate, quae eſt inexorabilis. Et *Neceſſitas*, partus ſcilicet, quam neceſſitatem domi offendit: quod ex alio ſcilicet peperit. Sed modo vult neceſſitatem, matris videri iracundiam (*iniuriam*) quae a nuru ita offenſa ſit. D.

43 *Tibi id in manu eſt, ne fiat*] Hoc oppoſuit, quod minime vult Pamphilus videri, et quod prodeſt ſocero. *Si ſanus ſies, iube illam redire*] Pro, *Si ſanus es:* nam aliter *Iubeat* dicere debuit. *Si ſanus ſies*] Bene pater ſupra *Iram* dixit: nunc *Inſaniam* ſignificat ineſſe Pamphilo. *Si ſanus ſies*] Non ergo culpa eſt, cui vt redeat iubere poteſt. D.

Si ſanus ſies] V. C. *ſi ſanus ſatis ſies.* L.

44 *Non eſt conſilium*] Durius erat, *Nolo reducere.* ergo hoc lenius dixit. D.

45 *Matris ſeruibo commodis*]

Mane, inquam: quo abis? PH. quae haec est
pertinacia?
LA. Dixine, Phidippe, hanc rem aegre laturum
esse eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
PH. Non credidi aedepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si

dis] Hoc verbo necessitatem, qua cogatur, ostendit. *Quo abis?*] Factum Pamphili ex patris verbis ostenditur, quod discessit. et bene: nam vlterius praesente patre resistere durum fuit. D.

46 *Mane, inquam, quo abis?*] Bene *Quo abis*: quia patrem deseris et vxorem. *Quae haec est pertinacia?*] Sicut decuit socerum. et subindignatur, quia coram sibi fit contumelia. D.

47 *Dixine, Phidippe*] Artificiose Laches, vt minus miretur, et minus indignetur socer, irasci Pamphilum dicit: quando et praedictum est, et sic oportuit. *Dixine, Phidippe, hanc rem aegre laturum esse eum?*] Renouauit verba sua eidem personae. Nam ita dixerat, *Neque adeo me clam est, quam esse eum grauiter laturum credam, hoc si resciuerit.* D.

Dixin', Phidippe, hanc rem aegre laturum esse eum?] Sic enim supra dixerat, *Neque adeo clam me est, quam esse eum grauiter laturum credam.* E.

48 *Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres*] Inuidiose aduersum Phidippum, tanquam in illo sit, vnde se purget, et non accuset Pamphilum. D.

Vt euitetur accentus in vltima τȣ̃ *Filiám*, cum Bemb. pone *Filiam vt remitteres.* B.

49 *Adeo inhumanum fore*] Bene, quasi iratus, inhumanum esse inquit. *Non credidi aedepol adeo*] Potuit enim dicere, *Non credidi inhumanum fore:* sed acerbe addidit *Adeo.* D.

50 *Ita nunc is sibi me*] *Sibi* et *Me.* magno pondere legendum est vtrumque pronomen: vt (Virg. Ecl. III, 25.) *Cantando tu illum?* Id est, genero socerum, vel Pamphilo Phidippum, vel si quid tale inueneris. *Supplicaturum*] Parum est *Satisfacturum*, *Supplicaturum* addidit. D.

Vt grauius incedat versus, repone *Itan is nunc sibi* etc. Alter Cod. enim e nostris habet *Itan*, et alter *Is nunc.* B.

Si eſt, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.
L A. Ecce autem tu quoque proterue iracundus es.
P H. Percontumax rediſti huc nobis, Pamphile.
L A. Decedet iam ira haec; etſi merito iratus eſt.
P H. Quia paululum vobis acceſſit pecuniae,

Sublati

52 *Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat*] Hoc recte ſocer, non tam vt hic dotem recipiat, quam vt terreat, hoc dicit. Et *Renumeret*, proprie: quia dos, pecunia eſt. Et ἰδιωτισμὸς iraſcentis eſt, et exigentis debitum. *Eat* vero mire dictum: quaſi ipſe proiiciatur, qui iubetur ire. et ſimul in hoc verbo quaſi renunciatio caritatis eſt. *Renumeret dotem huc, eat*] Terrorem repetendae dotis oſtendit, quum dicit, *Renumeret dotem:* ſimul cum iniuria, *Huc:* et iracunde, *Eat*. D.

Renumeret dotem huc] Hoc eſſe nihil doſque pecunia dabitur (*Hoc eſt*, *mibi dos*, *quae eſt pecunia, dabitur*. Z.). E.

53 *Ecce autem! tu quoque proterue iracundus es*] Addendo *Quoque*, nonnihil aſſenſus eſt: quaſi dicat, *Quomodo Pamphilus*! *Proterue iracundus es*] *Proterue*, immoderate, et ſuperbe, dictum eſt ideo, quod proterat alium qui proteruus eſt. Nam *Proteruus* eſt, qui, dum alius obuius eſt, proterit: quod faciunt et tauri in appetitu coitus feminarum, in quas calent. D.

54 *Percontumax rediſti*] Proprie *Contumax* dicitur contemtor potiorum. *Percontumax rediſti huc nobis*, *Pamphile*] Magnae indignationis eſt, abſentes alloqui: vt alibi, *O Aeſchine, pol haut paternum iſtuc dediſti. Nobis Pamphile*] τῷ ἀττικισμῷ. Nam aut abundat, aut ſignificatu adiuuat pronunciationem. D.

55 *Decedet iam ira*] Quaſi in ira ſit culpa: non, *Deponetur ira*, inquit, ſed *Decedet*. D.

Illud *Iam*, quod ſenſus damnat, recte abeſt in pluribus iiſque melioribus noſtris Codd. B.

56 *Quia paululum vobis acceſſit pecuniae*] Facete: quaſi dicat, Quia habetis vnde dotem reddatis. aut, Quia nullam cauſam habetis repudii, ſed ditiorem quaeritis coniunctionem (*conditionem*). *Quia paululum vobis acceſſit pecuniae, ſublati animi ſunt*] Et non, Maior eſt factus Pamphilus. ſimul maiore ſtomacho, quod cum labore celabat, aperte oſtendit. D.

Meliores libri pro *Paululum* recte exhibent *Paulum*. B.

Sublati animi sunt. LA. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velitne, an non: vt alii, si huic non sit, siet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abiit. quid mea?
Postremo inter se transigant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quicquam obtemperant:
Quae dico, parui pendunt. porto hoc iurgium
Ad

57 *Sublati animi*] Pro *Elati*, *Sublati* dixit. Et hoc proprie ferarum est, vt (Aen. XII, 4.) *Attollitque animos: Poenorum qualis in aruis, Saucius ille graui venantum vulnere pectus, Tum demum mouet arma leo, &c.* Nam bestiae pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponunt, ait Cicero. *Etiam mecum litigas?*] Belle: et illum ex inuidia iracundiorem, et hoc ad se dicentem, quod propter Pamphilum dicebat, effecit (*Belle: Poeta et contra illum ex iniuria iracundiorem, et huic senem succensentem, quod merito Pamphilum iratum dicebat, effecit* Z.). *Etiam mecum litigas?*] Inuidiose, quasi iam cum Pamphilo litigauerit. D.

58 *Deliberet, renuncietque hodie*] Ferocius quam socerum deceret: attamen mature, quod *Deliberet* dixit. D.

59 *Vt alii, si huic non sit, fiet*] Magna fiducia conditionem filiae asserit: quoniam iam si Pamphilus nolit, paratum alterum dicit esse. *Si huic non sit*] Subauditur *vxor*. Sed dura dictu reticuit, vt debebat. D.

Non male pro *Non sit*, Bemb. habet *Non est*. B.

60 *Phidippe, ades*] Nomine appellat: quod facere solemus, iratos mitigare conantes. D.

61 *Postremo inter se transigant*] Non enim haec votiua sunt, quibus interesse delectet. D.

62 *Quando nec gnatus, neque hic*] Inuidiose *Gnatus*, et *Non obtemperant*, et *Hic* non familiariter dictum, quasi ab irato. D.

63 *Quae dico, paruipendunt*] Quia obtemperamus etiam tacitae voluntati. *Porto hoc iurgium ad vxorem: cuius, &c.*] Bene rursus in errorem reditur: ne quae vera sunt, contra Fabulae propositum cognoscantur. *Porto hoc iurgium*] *Porto*, quasi aliquid magnum. D.

Porto hoc iurgium ad vxorem] Putat enim, eius causa puellam discessisse. E.

Ad vxorem, cuius haec fiunt consilio omnia:
Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre'st, euomam.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

PERII! quid agam? quo me vortam? quid viro meo respondebo
Misera? nam audiuisse vocem pueri visu'st vagientis:

Ita

64 *Cuius fiunt haec consilio omnia*] Non transacta obiiciuntur vxori, sed quae nunc aguntur. *Consilio*] Vtrum dispositione: an εἰρωνεία est in male consulentem? D.

65 *Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre est*] Non *Quod irascor*, sed *Quod mihi aegre est*, dixit. *Euomam*] Bene: quia aegritudinem solet vomitus releuare. Sic Cicero in Cat. (II, I.) quum dicit, *Quae quidem laetari mihi videtur, quod tantam pestem euomuerit, forasque proiecerit.* D.

1 *Perii! quid*] Mire in hac Scena iterum rixa est senis atque anus: et tamen varie et alio modo, vt mores inter se diuersos, et tamen notos possimus agnoscere. *Perii! quid agam?*] Haec proloqui oportet Myrrhinam, vt ex eius persona reminiscatur spectator gestae rei: simulque ex huius personae verbis, quid agat altera persona, monstretur. Nam perscutari Phidippum vniuersa conclauia, et ire per totam domum cognito partu filiae suae, apparet ex praesentibus dictis. *Perii! quid agam?*] Singula ita pronuncia, vt perturbatum (*perturbatam.* vel, *animum perturbatum*) ostendas. *Quid agam? quo me vortam?*] Figura διαπόρησις, apta turbatis. D.

Perii! quo me vortam?] Ingressus Phidippus puellae pater inuenit filiam parturientem, primum adulterii crimen intendens. Sed hoc breuiter frangit, quia ex illo parit, cui nuptum data est. Post inducit crimen iniuriarum, quod partum celauerit. Egressa igitur mulier, quaerit consilium, quemadmodum respondeat, quod pater cognouerit partum. Et consilium vtique ad hoc quaerit. E.

2 *Nam audisse vocem pueri visus est vagientis*] Virg. (Aen.

Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam.
Quod ſi reſcierit peperiſſe eam, id qua cauſa clam me habuiſſe

Di-

vi, 426) *Continuo auditae voces, vagitus et ingens, Infantumque animae flentes in limine primo.* Et eſt ὀνοματοποιΐα. Nam vox ipſa ſic eſt, vt quaſi vagitus ſaepius ſonet. *Pueri viſus eſt vagientis*] Proprie dixit *Vagientis;* et infantium eſt. *Viſus eſt*] Quomodo, *Audire vocem viſa ſum modo militis.* D.

3 *Ita corripuit derepente*] Raptim intulit. Et *Derepente*, vna pars orationis eſt, vt *Defeſſus.* aduerbiis enim praepoſitiones ſeparatim non adduntur. *Derepente*] ὑφὲν. Nam ſi ſeparaueris, non eſt Latinum, *De repente.* D.

4 *Quod ſi*] *Quod*, pro Nam, aut Itaque. ſed et nos in huiuſmodi ſignificatione ſic dicimus. *Quod ſi reſcierit*] *Scimus* manifeſta: *Reſcimus* occulta. *Id qua cauſa*] *Id*, hoc ipſum, peperiſſe eam. D.

Qua cauſa clam me habuiſſe dicam, non ego pol ſcio] Accuſatio illa: *Vir ego tuus ſum?* deinde prima poſitio criminis: *Peperit filia, ex quo?* Cuius ſolutio: *Ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum?* Qua re ſoluta, aliud intenditur: *Quamobrem tantopere omnes nos celare volueris Partum: praeſertim cum et recte, et tempore ſuo pepererit.* Et inuectio in eam: *Sed nunc mihi in mentem venit, Ex hac re, quod locuta es olim, quum illum generum cepimus.* Suſpicatur autem, quod aegre mater puellae ferat Pamphilum ob hanc meretricem, et hac cauſa partum celare voluerit. Ideo dicit: *Quamuis cauſam hunc ſuſpicari, quam ipſam veram, mauolo.* Tunc quaſi haec vera cauſa ſit, reddam (*reddit ſenex* Z.) rationem, non eſſe iniuriam grauem a Pamphilo, quod amat meretricem: quoniam *hoc vitium innatum omnibus adoleſcentibus* videtur. Qua re inuenta mulier aliquid defenſionis apponit: *Adeon' me eſſe peruicacem cenſes, cui mater ſiem.* Adeo peruicacem, perſeuerantem in malo circa eam animatus (*eam, cui mater* Z.) ſiem, vt hoc animo me eſſe credas, ſi modo hoc matrimonium ex vtilitate noſtra eſſe potuiſſet. Virum hoſtem hac cauſa ſe commouerit, quam ſenex ſcit (*potuiſſet. Verum ipſum hac cauſa poſſe celari putat, quam ſenex ſit* Z.) ſuſpicatus. At ille rurſus purgat, quod amicam habet Pamphilus, et (*et ait* Z.) ferendum eſſe: ſi modeſte fecit, vt ad eam pergeret. Immo magis diſpliceret, ſi ſe ab amica ſeparet cito, neque idoneus gener

et

Dicam, non aedepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit! credo ipſum ad me exire. nulla ſum!
PH. Vxor vbi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras:
Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi dico. **M**Y. mihine, mi vir?
PH. Vir ego tuus ſum? tun' virum me, aut hominem deputas adeo eſſe?

et (*ſit* Z.) apud quem vilis fuerat conſuetudo. Memor mulier precum ſuarum marito mandat, vt ad Pamphilum pergat, et quaerat, an velit reducere vxorem. Si velit, reddat; ſin nolit (intellige, *Ait*, vel, *reputet* Z.), quod recte hoc fecerit. E.

5 *Non aedepol ſcio*] Ideo quia vera cauſa dici non poteſt. D.

6 *Sed oſtium concrepuit*] Plus eſt quam *Crepuit:* nam *con* modo auctiuum eſt. *Ad me*] Bene *Ad me*, quaſi litigaturum. D.

Plures libri iique meliores ſic collocant, *Exire ad me*. B.

7 *Vbi me ad filiam ire ſenſit*] Hoc ante (*arguit* Z.) rem: et ſimul argumentum delicti eſt, quod exiit a filia marito ingreſſo mulier. *Vxor vbi me ad filiam*] Mirantis eſt geſtus et dictum. *Se duxit foras*] Ordo, *Duxit ſe*. Et verbis vſus eſt, intra domeſticos parietes, artis (*parietes et arces*, Edd. ante Steph. *parietes aptis*, Wieling. Malim, *parietes natis*). τῷ ἰδιωτισμῷ *Se duxit*, pro *Abiit*. D.

Pro *Duxit* leg. *Eduxit*: vt ſupra III, 3, 4. B.

8 *Atque eccam video*] Apparet mulierem fugere, et viri auerſari praeſentiam. et ideo hoc ſeparatim pronunciandum. *Heus! tibi dico*] Oſtendit Myrrhinam auertentem ſe: quaſi nihil inueniat quod dicat de filia. *Mihine, mi vir?*] Sic et in Andria, *Nihil reſpondes?* quum turbatum ſe oſtendit Dauus. *Vir*] Ad maritalem conditionem retulit, non ad ſexum. vt Virgilius in Bucolicis (VII, 7.) *Vir gregis ipſe caper*. D.

9 *Tun' virum me*] Accuſatio ab increpatione incipiens. *Aut hominem deputas adeo eſſe?*] Αὔξησις peruerſa. *Adeo* autem abundat. Virg. (Ge. I, 24.) *Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura deorum Concilia, incertum eſt*. D.

Pro *Sum* Bemb. recte habet *Sim*. B.

Nam ſi vtrumuis horum, mulier, vnquam tibi viſus forem,
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. MY. quibus? PH. at rogitas?
Peperit filia? hem! taces? ex quo? MY. iſtuc patrem rogare eſt aequom?
Perii! ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?
PH. Credo; neque adeo arbitrari patris eſt aliter; ſed demiror

10 *Nam ſi vtrumuis horum*] Vir aut homo. *Mulier, vnquam tibi viſus forem*] Acerbe *Mulier*: vt ſupra, *Tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem putas.* D.

Nam ſi vtrumuis horum, &c.] Priſc. libr. 8. L.

11 *Quibus*] Callide mulier, et quaſi nullius culpae conſcia, *Quibus* dixit: Et *Quibus*, factis ſcilicet. *At rogitas?*] Bene iraſcitur interroganti. Nam interrogare quae ſciat (*ſcias*) impudentiae eſt. D.

12 *Peperit filia*] Propoſitio criminis. *Hem! taces?*] Non *Taces* nunc (*nunc ſiles* Z.); ſed *Taces*, celas. *Ex quo?*] Bene *Ex quo*, quia argumentum impudicitiae eſt puerperium taciturnum. *Iſtuc patrem*] Mira calliditas. Rea mulier hoc ſolo defenditur, quod accuſat. *Iſtuc patrem rogare eſt aequum?*] Ex ſua interrogatione accuſauit accuſatorem. D.

Patrem rogare] Mſ. R. *rogitare.* L.

Cum *Taces* vix corripiat poſteriorem, repone *Tacen.* B.

13 *Perii! ex quo cenſes*] Mire additum ad affectum, *Perii. Niſi ex illo, cui data*] A veriſimili argumentum. *Niſi ex illo, cui data eſt nuptum?*] Solutio criminis per fiduciam reſpondentis. Salluſtius, *Ita fiducia, quam argumentis, purgatior es.* D.

14 *Credo, neque adeo arbitrari*] Ab accuſatione maritus ad defenſionem ſui conuerſus, omiſit quod coeperat. *Sed demiror quid ſit*] Mollior factus, iam non iraſcitur, ſed miratur. Adeo vides Phidippum nulla re alia, quam mulieris correptione lenitum. *Demiror*] Valde miror: quod minus eſt quam iraſcor. D.

Quid ſit, quamobrem tantopere omnes nos celare volueris
Partum; praeſertim quum et recte, et tempore ſuo pepererit.
Adeon' peruicaci eſſe animo, vt puerum praeoptares perire,
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam poſthac ſcires:
Potius quam aduorſum animi tui lubidinem eſſet cum illo nupta?

15 *Quamobrem tantopere*] Alia intentio criminis. *Omnes nos celare volueris*] Recte: quia putat et Pamphilum eſſe celatum. *Omnes nos celare volueris*] Antiqua locutio, *Illam rem celo te.* D.

Tantopere omnes] Vett. et Mſ. R. *tantopere hos omnes.* L. Trochaeus in ea ſede minus eſt gratus. Ergo repone *Nos celari volueris.* vt infra IV, 4, 23. B.

16 *Praeſertim quum et recte, et tempore ſuo pepererit*] Vide, duae cauſae ſunt celandi partus: ſi non *tempore ſuo* venerit, quod indicium ſtupri eſt: et ſi non *recte* euenerit: hoc eſt, monſtri aliquid natum fuerit. Hic autem et tempore ſuo, et recte natum praedicat. *Praeſertim quum et recte*] Attulit mulieri compendium credulitas ſenis ſemel correpti, ne aliter ſuſpicetur. *Praeſertim quum et recte, et tempore ſuo*] *Recte*, ad illud pertinet, Quod non monſtrum peperit; *Tempore ſuo*, ad ſpatium, quo praegnantes eſſe conſueuerunt, id eſt, ad menſium dinumerationem: quia et ſeptimo menſe naſci ſolent. D.

Pepererit] Mſ. R. *peperit.* L.

17 *Adeon peruicaci eſſe animo*] Inuectio. *Adeon peruicaci eſſe*] *Peruicax* eſt perſeuerans cum quadam vi. *Vt puerum praeoptares perire*] Ab aetate infantis, inuidia. D.

18 *Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam poſthac ſcires*] Ab accidentibus, Inuidia. Et bene additur *Scires*: quia imprudentia in delicto veniam frequenter extorſit. D.

19 *Potius, quam aduerſum animi tui lubidinem*] A voluntate peccantis, inuidia, *Animi tui lubidinem* dixit, vt minima cauſa magnis ſceleribus ſubiecta eſſet. *Eſſet cum illo nupta*] Antiqui non *Illi nupta*: ſed, *Cum illo nupta.* Ergo ambo ſibi inuicem nubunt. D.

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quae te est penes.
My. Misera sum! Ph. vtinam sciam ita esse istuc! sed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac re, quod locuta es olim, quum illum generum cepimus:
Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

20 *Ego etiam illorum esse hanc culpam*] Bene, *Etiam illorum.* non enim hoc se (*se solum* Z.) errasse ait, quod illorum putauerit culpam, quae minor est: sed, *Etiam illorum*: vt commune peccatum fuerit. sed nunc quidem totum credit esse Myrrhinae. An *Etiam*, pro *Adbuc*, vt maior sit dolor, qui nec opinanti acciderit? D.

Tres e nostris concinnius, *Esse culpam hanc.* B.

21 *Vtinam sciam ita esse istuc!*] Te miseram esse. Alibi, *Miserum? quem minus credere est.* . Et erit sensus, Vtinam vere sis misera? *Vtinam sciam ita esse istuc!*] Hoc quidam sic accipiunt, quasi Phidippus dicat, Penes te culpa est, quam illorum esse credebam: et vtinam quod credo, penes te esse (*esset* Z.) culpam; ita non esse certo sciam. quia dixit, se miseram: et miseros non nisi innocentes dicimus. Ille enim hoc respondet: Vtinam in hoc negotio miseram te, non sceleſtam reperiam. Sic Sallustius, *Atque ea cogentes, non coactos: scelestos magis, quam miseros distringi.* Et ideo sequitur, *Sed nunc mihi in mentem venit*] Argumentum ex antecedentibus dictis et factis. *Nunc mihi in mentem venit*] Recte *Nunc*: quasi alias nihil suspicanti. D.

Sciam ita esse] In Ms. R. *ita* deest. L.

22 *Quod locuta es olim*] Pro Ante. *Quum illum generum cepimus*] Vt *Arbitrum capere* dicimus, id est, eligere. Et cum laude locutus est Pamphili. *Cepimus*] Elegimus. Virg. (Ge. II, 230.) *Ante locum capies oculis.* D.

Ob versum, et Donati testimonium, infra IV, 4, 89. lege, *De hac re quod* etc. B.

23 Colloca commodissime ad versum sic, *Nám negabas filiam tuam pósse te nuptám pati*; praesertim cum ordo verborum in libris aliis sit alius. B.

24 *Cum eo*] Viro. *Qui meretri-*

My. Quamuis cauſam hunc ſuſpicari, quam ipſam
veram, mauolo.

Ph. Multo prius ſciui, quam tu, illum amicam habere, Myrrhina:
Verum id vitium nunquam decreui eſſe ego adoleſcentiae:
Nam id omnibus innatum'ſt: at pol iam aderit, ſe quoque etiam quum oderit.

Sed

retricem amaret: qui pernoctaret foris] Non in hoc eſt accuſatio, quod haec locuta ſit: ſed argumentum eſt, quod celare voluerit partum, quae hoc olim dixerit. *Qui pernoctaret*] Propter illud quod dixerat, *Quid interea? ibatne ad Bacchidem? Quotidie.* Et nota familiariter hoc verbum poni a Terentio. Sic in Adelphis, *Sed ſi hic pernocto, cauſae quid dicam, Syre?* D.

25 *Quamuis cauſam*] Hoc propter ſpectatorem dicitur, vt geſtorum meminerit. *Quam ipſam veram*] Quia ſola ex omnibus defendi non poteſt. D.

Pro vulgari *Malo* duo Faerni et totidem e noſtris recte *Mauolo.* B.

26 *Multo prius ſciui, quam tu*] Bene pergit: quia taciturnitas pro confeſſione accepta eſt. D.

Ob verſum repone *Múlto prius, quam tú, illum ſciui habére amicam, Myrrhina.* Certe *Habere amicam* extat in noſtris plerisque. B.

27 *Verum id vitium*] Hoc intelligi non poteſt, niſi *vitium* bis numero ſubaudieris. *Adoleſcentiae*] Melius dixit *Adoleſcentiae*, quam *Pamphili*: vt quod in aetate fuerat, non timeret in ingenio. D.

28 *Nam id omnibus innatum eſt*] Amare in adoleſcentia. *At pol iam aderit, ſe quoque quum oderit*] Mire ſenectutem accuſat ſenex, quum et velocem oſtendit his verbis *Iam aderit*: et addit, *Se quoque oderit*: quaſi dicat, Non ſolum non amabit, ſed et odio habebit: et non alienas mulieres modo, nec vxorem quoque, ſed etiam ſeipſum. Plus ergo illatum, quam ratio depoſcebat: ſed mire ad affectum ſenis exprimendum. *Se quoque etiam quum oderit*] Id eſt, vt poeniteat eum ſui facti. Sed plus dixit, quam ſi diceret, *Facta ſua.* D.

Iam aderit] Codd. Vett. et Mſ. R. *Iam aderit tempus.* L.

Vel lege, *Nám id innatumſt*, vt Trochaicus ſit cum praeceden-

Sed vt olim te oſtendiſti, eadem eſſe, nihil ceſſauiſti vſque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum:
Id nunc res indicium haec facit, quo pacto factum volueris.
MY. Adeon' me eſſe peruicacem cenſes, cui mater ſiem,
Vt eo eſſem animo, ſi ex vſu eſſet noſtro hoc matrimonium?

PH.

dentibus; vel *Nam id ómnibus innatum. at* etc. vt Iambicus ſit cum ſequentibus. At cum noſtri habeant, *Aderit tempus, cum*; forte ſic leg. et diſtinguendum, *Verum id vitium nunquam decreui eſſe ego: adoleſcentiae | Innatum eſt: at pol iam aderit tempus, ſe quoque etiam cum oderit.* B.

29 *Sed vt olim te oſtendiſti*] Quum ſuperiora dicta ſunt. D.

Ne *Eadem*, quod accentu erigi debet, in Theſi deprimatur, leg. ex Edd. vett. et vno e noſtris, *Sed, vt ólim te oſtendíſti, nil ceſſauiſti éadem eſſe vſque adhuc.* B.

30 *Vt filiam ab eo abduceres*] Vehementius dixit, quam ſi diceret, Vt filiam ei non redderes. *Ne quod ego egiſſem, eſſet ratum*] Quod ab eo abducis, non bona *ſocrus*: quod filiam, non bona *mater*: quod irrita facis quae geſſi, non bona *vxor* es, inquit. D.

31 *Nunc res indicium facit*] Hoc eſt, quod celauiſti partum. *Id nunc res*] Quaſi dixerit, *Vnde ſcio. Quo pacto factum volueris*] Non ſolum quod fecit, ſed etiam quod voluit, obiicit. *Quo pacto factum volueris*] Deeſt, *Fieri.* D.

32 *Peruicacem*] Per vim agentem, perniciosam me eſſe cenſes? *Cui*] Deeſt *Ei*, vel *Circa eam. Cui mater ſiem*] Rurſus a veriſimili: an mater contra filiam faciat. D.

33 *Si ex vſu eſſet noſtro hoc matrimonium?*] Callide mulier ex his quae dixit ſenex defenſionem arripit. Nam ille ſic ait, Negabas poſſe filiam tuam te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. *Ex vſu noſtro*] Modo, vtile: ſi pro noſtra eſſet vtilitate. D.

Ne *Vſu* in Theſi occultetur, repone, *Si eſſet noſtro ex vſu hoc m.* B.

PH. Tun' profpicere, aut iudicare noftram in rem
quod fit, potes?
Audifti ex aliquo fortaffe, qui vidiffe eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam: quid tum
poftea?
Si modefte ac raro hoc fecit? nonne ea diffimulare nos
Magis humanum eft, quam dare operam id fcire,
qui nos oderit?
Nam fi is poffet ab ea fefe derepente auellere,

34 *Tune profpicere*] A perfona. *Aut iudicare*] *Profpicere* futura: *Iudicare* praefentia. D.

35 *Audifti ex aliquo fortaffe*] Ἠθικῶς fatis, et oratorie. *Aliquo*] Non a certa perfona. Bene *Aliquo*: ademit indicibus auctoritatem. *Qui vidiffe eum diceret*] Non *Qui vidiffet*. D.

36 *Exeuntem, aut introeuntem*] Sic Cicero (pro Coel. 11.), *Tibi autem, Balbe, refpondebo: primum precario, fi licet, fi fas eft defendi a me eum, qui in hortis fuerit, qui vnguenta fumferit, qui Baias viderit.* Non enim dixit, *Amplectentem amicam*. *Aut introeuntem*] σύλληψις prima (*prima*. *Vt* Mf. B. et Edd. ante Steph.). *In ludum ducere et reducere*. *Exeuntem aut introeuntem*] σύλληψις διανοίας et mollis eft: quia luditur de fequentibus ad amicam; ἐξουθενισμὸς criminis de confuetudine. *Quid tum poftea*] ἰδιωτισμὸς, quo contemnimus crimina leuiora. D.

37 *Si modefte*] Adhibito modo: vel certe cum pudore ac modeftia, vt celatum voluerit. *Nonne ea diffimulare nos*] Duobus modis feruntur peccata; vel ignofcendo, vel cohibendo. Modo *diffimulare* eft ignorantiam fingere. D.

Recte plerique noftri illud *Ea* omittunt. Nam praecedit *Hoc*, et fubfequitur *Id*. B.

38 *Magis humanum eft*] Bene, quia et illud humanum *diffimulare*. an magis humanum diffimulare, quia et irafci, et arguere humanum eft? *Magis humanum*] Nota pro *Humanius*, Terentiano more. *Qui nos oderit*] *Qui*, vnde vel quamobrem. Et recte. nemo enim, dolens quod non ametur, id facit quo magis odio fit. D.

39 *Nam fi is poffet ab ea fefe derepente auellere*] Oratorie, non contentus defendiffe Pamphilum, hoc ipfo illum, quo accufatus eft, laudat. *Derepente*] Vna pars orationis eft. D.

Quacum tot consuesset annos: non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatae. MY. mitte adolescentem obsecro,
Et quae me peccasse ais: abi, solum solus conueni:
Roga,

40 *Quacum tot consuesset annos*] Laudat vbique eos Terentius, qui consuetudine vincuntur (*molliuntur* Edd. vett. *commouentur* W. Malim, *vinciuntur* Z.). vt alibi, *Hic paruae consuetudinis causa, huius mortem tam fert familiariter.* Et mox, *Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?* Ergo ferus, quem longa consuetudo non commouet. *Quicum tot consuesset annos*] Non *Quacum*, sed *Quicum*: vt *A quibus*, et non *A quis*. Et *Consuesset* proprie dicitur in stupro. *Non eum hominem ducerem*] Non solum, inquit, homo non esset, id quod forsitan nihil nostra intererat: sed quod nobis maximum est, vir stabilis filiae esse non posset. *Non eum hominem ducerem, nec virum satis firmum gnatae*] Potest et sic intelligi, Non eum hominem ducerem, qui consuetudinem longi temporis temere abrumperet. D.

Hominem ducerem] V. C. *dicerem.* L.

41 *Nec virum*] *Vir* modo maritus. *Nec virum satis firmum gnatae*] Quem res Venereae non mouerent. nam *firmum* etiam hoc possumus intelligere, validum in officio coitus. Sic Horat. (Serm. II, 3, 216.) *fortique marito Destinet vxorem.* *Mitte adolescentem, obsecro*] His verbis solemus commentitia argumenta contemnere. vt, *Misericordia, animus maternus: sino.* Et alibi, *Mitto omnia. Adde istuc, Imprudens timuit adolescens: sino. tu seruus.* *Mitte adolescentem*] Etenim ille dixerat, *Verum id vitium nunquam decreui esse ego adolescentiae. Adeon peruicaci esse animo, vt puerum praeoptares perire Potius, quam aduersus animi tui lubidinem esset cum illo nupta?* D.

42 *Et quae me peccasse ais. abi: solus solum conueni*] Recte haec dicit mulier, vtpote memor quod cum Pamphilo sit locuta. Et *Solus solum* ideo, quia metuit ne orata sua non seruet Pamphilus: et ideo multi sciant. D.

Non belle in duos pedes distribuitur *Ais.* Repone, vt sit monosyllabon, *Ais*: *abi, eum solum solus conueni.* B.

Roga, velitne vxorem, annon. si est, vt dicat velle se,

Redde: sin est autem vt nolit, recte ego consului meae.

PH. Si quidem ille ipse non volt, et tu sensisti esse in eo, Myrrhina,

Peccatum: aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.

Quamobrem incendor ira, esse ausam facere haec te iniussu meo;

Interdico, ne extulisse extra aedis puerum vsquam velis.

Sed

43 *Roga velitne, an non, vxorem*] Verba, quibus cum Pamphilo loquatur socer: ne si aliter agat, respondeatur a genero (*socer: vt si res negetur, repudium detur genero.* Z.). D.

Versus gratia ex nostris fere omnibus, *Roga velitne annon vxorem.* B.

44 *Recte consului meae*] Illum, inquit, nolle, signum erit me prouidisse filiae D.

In nostris deest *Ego*, versu gratulante. B.

45 *Siquidem ille ipse non vult, et tu sensisti*] Animaduertendum, quemadmodum omnia, quibus se defenderit Myrrhina, in malam partem accipit Phidippus: et hinc magis accusat, vnde illa se purgat. D.

Lege *Sensti* ob versum. B.

46 *Cuius consilio ea par fuerat prospici*] Non dixit, cuius consilio repudium daretur Pamphilo. ita ad bonum omnia exitum spectant. D.

Versus gratia cum nostris codd. repone, *Cuius consilio fuerat ea par prospici.* B.

47 *Esse ausam facere haec te iniussu meo*] Abducere filiam, celare partum, exponere puerum. D.

Lectio omnium codd. qui *Te* ponunt ante *Esse*, probanda est, sed deleto τῷ *Esse*. B.

48 *Interdico*] Inter *Edico* et *Interdico* hoc interest: *Edicimus*, quod iubemus fieri: *Interdicimus*, quod vetamus fieri. *Edicimus* etiam vni generi hominum: *Interdicimus*, diuersis. Itaque *Praetoris edicta* et *interdicta* dicuntur. *Interdico*, separatim dicendum legendumque: quia *Interdico ne velis*, non est integrum. *Interdico, ne extulisse extra aedes*] Id agitur,

tur,

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam ecferri sinant.
MY. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere:
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem, vt siet, resciuerit,
Non aedepol clam me est; quum hoc, quod leuiu'st, tam animo iracundo tulit.
Nec, qua via sententia eius possit mutari, scio.
Hoc mihi vnum ex plurimis miseriis relliquum fuerat malum,

Si

tur, ne sub incerto intercipiatur (*ne sine hoc interdicto interficiatur*) puer: et Tragoedia fiat ex Comoedia. D.

49 *Meis dictis parere hanc qui postulem*] Demonstratiue et accusatorie dixit *Hanc*, quasi tam contumacem. *Hanc qui postulem*] Quid est *Hanc*, vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem feminam? D.

50 *Ibo intro*] Sibi ipse hoc dicit τῷ ἰδιωτισμῷ. *Edicam seruis, ne quoquam ecferri sinant*] Et hoc recte Poeta: quia ita opus est, ne compleat Myrrhina, quod promisit de exponendo puero. Ait enim, *Dein continuo exponetur.* D.

52 *Nam vt hic laturus hoc sit*] Sic ostenditur causa, cur perpetuo celandum sit seni vitium virginis. *Nam vt hic*] Quantum iracundiae habiturus sit, quantum furoris: hoc enim significat *Vt*. Et simul Poeta, quod alibi obscure facit, hic aperte demonstrat, quod periculum sit in Fabula, nisi καταστροφὴ succurrat.

Nam vt laturus hoc sit, ipsam rem si resciuerit, non me praeterit] Et si verum sit (*scit* Z.) id, quod ea adulterio conceperit. Nam cum hoc, quod leue est, (adde *Quod* Z.) celabamus partum, tam iracundo animo tulerit. E.

53 *Non aedepol clam me est*] Id est, scio. D.

54 *Nec, qua via sententia eius possit mutari, scio*] Nescio quomodo ex iracundo placidus fiat. *Sententia eius*] De puero non exponendo. D.

55 *Hoc mihi vnum*] Hoc adhuc, inquit, malum non mihi euenerat, quum euenerint multa. *Hoc mihi vnum ex plurimis miseriis reliquum fuerat*

ma-

Si puerum vt tollam cogit; cuius nos qui ſit neſcimus pater.
Nam quum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei eſt quicquam, qui poſt poſſit noſcier, qui ſiet.
Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum.
Simul vereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius

Cela-

malum] Ex omnibus malis reliquum quum dicat, maximum malum ſignificat. Nam non mediocre eſt, quod omnium miſeriarium eſt vltimum, et inter mala multa reliquum, quod ſic accipimus. Poſſumus et nos interrogatiue pronunciare. D.

56 *Puerum vt tollam cogit*] Recte *Tollam.* quaeſtio, vnde ſit. Et vide, an *Si puerum vt tollam cogit*, quaſi cum gemitu et percontatiue pronunciandum ſit. etenim *Si*, obſcuram locutionem facit: niſi forte *cum* vel *quod* ſignificat. D.

Si puerum, vt tollam cogit] Quod hoc grauiter ferens Pamphilus hominem (*orationem noſtram* Z.) celare non poſſit. Concludit enim, *Simul vereor*. E.

Satis bene *Cuius*; ſed melius *Cui nos*. B.

57 *Forma in tenebris noſci non quita eſt*] Ab actiuo *Queo*, paſſiuum fecit *Queor*, retinendo participium, *Quita eſt*, ſed antique dixit. D.

Noſci non quita] Priſcian. lib. x. L.

58 *Neque detractum*] Solet enim fieri. D.

Multo melius noſtri fere omnes, ſi *Noſcier* in *Noſci* mutes, *Neque detractum ei tum quicquam eſt, qui poſt poſſet noſci qui ſiet*. B.

59 *Ipſe eripuit*] Hic ad exitum ſpectat παρασκευή: quia per annulum fiet cognitio. *Ipſe eripuit*] E contrario, inquit, factum eſt, ipſa vt non eriperet, ſed ipſi eriperetur. D.

Virgini abiens anulum] Pacuuius apud Feſtum: *R pugnanti ego porro hunc vi detraxi vnguium*. L.

60 *Simul vereor Pamphilum, ne orata noſtra*] Scilicet ſi ſuſtulerimus, cogente ſene, eum puerum, quem expoſitum iri Pamphilo paulo ante promiſi. D.

Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

NON clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, vxorem tuam

Pro-

61 *Quum sciet alienum puerum tolli pro suo*] Non solum, inquit, tolli aegre feret *alienum*, verum etiam *pro suo*. D.

1 *Non clam me est, gnate mi*] In hac Scena, velut qualitas negotialis in disputationem venit: iustumne sit repudiari coniugem causa matris, et omnino quid fieri debeat. *Non clam*] Vero ordine a purgatione sui incipit mater abitura: ne quod discedit, iracundiae (*ne, quum discedit, iracunda* Z.) videatur. *Tibi me esse suspectam*] Id est, in suspicionem venisse. *Vxorem tuam propter meos mores hinc abisse*] Blandius *Vxorem* significat, quam si diceret *Philumenam*. Et *Mores*, proprie senum dicuntur: vnde *Senectus morosa*, et *Morosi homines*, qui sui cuiusdam moris sunt. D.

Non clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam] Mater Sostrata comperit, Pamphilum idcirco nolle reducere vxorem, quod vellet matris iniurias vindicare. Credit enim iurgio matris puellam discessisse. Et hoc igitur proprie agit mater, vti rus ipsa discedat, si propter praesentiam (adde *Suam* Z.) vxor redire non vult. Sed cum (*erat* Z.) alia causa Pamphilo, quae repugnat. Ille enim propterea non reducit, quia parere puellam vidit, et suspicatur ex alio; sed hoc celat. Hic ergo in hac Scena iustitiae tractatus est, ac per qualitatem negotialem ab eo quod fieri deceat amplius purgat se, nulla sua culpa factum, vti vxor domo discederet, vt (*et* Z.) odium sui caperet. Hoc per coniecturam tangitur, et quam . . (*ad quam firmandam* Z.) valet iusiurandum, quod ponit: *Ita me Di ament, itaque obtingant ex te, quae exopto mihi, vt nunquam sciens commerui, merito vt caperet odium illam mei.* Qualitas autem negotialis tractus (*Qualitatis autem neg. tractatus* Z.) ille est: *Nunc tibi me certum est contra gratiam referre, vt apud me praemium esse positum pietatis scias.* Et quam (*quum* Z.) veluti vicem deliberantis tenet,

Propter meos mores hinc abiſſe: etſi ea diſſimulas ſedulo.

Verum ita me Di ament, itaque obtingant ex te quae exopto mihi,

Vt nunquam ſciens commerui, merito vt caperet odium illam mei:

5 Te-

tenet, quicquid de poſſibili ſuſpicatur, ponit ab vtili, *Hoc et meae famae commodum eſſe arbitror, et vobis.* Quod quidem et in honeſto collocat, ſiquidem *famae* dixit *commodum.* Repugnat filius contra ab vtili, et dicit: Quod tu rus habitatum migras, parum (*Quid tu r. h. migres? Parum autem cum* Z.) eſt migrare rus ex vrbe, adiecit, vt illic habitatura ſis perpetuo? Rurſus ab honeſto eſt hoc, quod famae (*infamiae* Z.) opinio ſit futura, qui nubit, inquit (*futura apud eum, qui ignoret, verum quod ſit. Denique* Z.) concludit ab vtili: *Tuas amicas et cognatas te deſerere nolo.* Sed hoc frangit illa, dicens: Iam ſenectutem ſuam iſta contemnere, quod ſatis voluptate harum rerum perfuncta ſit. E.

Non temere Daceria hanc Scenam primam Actus quarti eſſe contendit. Nam hinc initium recte fieri poteſt propterea, quod Scena vacua eſt relicta. Z.

2 *Etſi ea diſſimulas ſedulo*] *Ea*, id eſt, quae ſcio: et *Ea*, pro *eam rem.* ſed abſolute occurrit ſupra latae ſententiae, et genere neutro. Et eſt ordo, Etſi ea diſſimulas ſedulo, non clam me eſt, etc. D.

3 *Verum ita me Di ament*] Coniectura, quae ſoluitur (*firmatur* Z.) iureiurando. *Itaque obtingant ex te*] Pro ſe iurat, et ita rem Pamphilo probat, vt blanda ſit. *Itaque*] Duae partes orationis. D.

Bemb. *Exoptem:* alii, *Opto:* plerique *Exopto;* quod placet. B.

4 *Nunquam ſciens commerui*] Bona exceptio: quia poſſumus aliquem inſcienter laedere, quae res ad veniam pertinet. *Vt nunquam ſciens*] Hic ordo eſt iuriſiurandi, vt quum praepoſuerit *Ita*, ſequatur *vt.* Cicero (Diuinat. 13.), *Ita velim mihi deos propitios, vt, quum illius temporis mihi venit in mentem, &c.* *Merito vt caperet odium illa mei*] Bene dixit *Merito*: nam vt nos immerito quis non oderit, non eſt in noſtra manu. haec eſt exceptio. Plautus in Trinummo (1, 2, 68.), *Quin dicant, non eſt: merito vt ne dicant, id eſt. Merito vt caperet odium illa mei*]

Teque ante, quam me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Praepositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, vt apud me praemium esse positum pietatis scias.
Mi Pamphile, hoc et vobis, et meae commodum famae arbitror:

mei] Id enim est culpa sine merito. D.

Pro vulgari *Illa* placet lectio *Illam*. B

5 *Teque ante quam me*] Deest *Tam*. vt sit ordo: Et quam te amare me rebar, tantum (*Deest Iam tum: vt sit ordo; Antequam te amare me rebar, iam tum* Z.) firmasti fidem ei rei. *Teque ante quam me amare rebar, ei rei firmasti fidem*] Ordo et sensus hic est, Et quod ante rebar, ei rei firmasti fidem meam: neque me fefellit, quod ante rebar, te me amare. Nam ei rei hodie firmasti fidem, id est, probationem attulisti. D.

Cod. Acad. *Ante quem*. Sed cum et ita restet ἀνακόλουθον, lege ex Cod. veterrimo nostro, *Teque ante quod* etc. vt ordo sit, *Quodque ante rebar, te me amare, ei rei fidem f.* B.

6 *Nam mihi intus tuus pater*] Dixit enim supra, *Atque in eam hoc omne quod mihi aegre est, euomam.* potuit enim euomendo narrasse, quod matrem filius praeposuisset vxori. *Tuus pater*] Familiarius, quam si diceret *Laches*. D.

7 *Praepositam amori tuo*] Plus dixit, *Amori tuo*, quam si *Vxori tuae*, diceret. D.

8 *Vt apud me praemium esse positum pietatis scias*] Laborat mulier, ne quod dictura est, odio aut dolore, aut certe ira facere videatur. *Praemium esse positum pietatis*] Sic Virg. (Aen. 1, 257. et 465.) *Hic pietatis honos, sunt hic sua praemia laudi.* D.

Praeter Victor. plerique nostri habent recte *Pietati*. vt Plaut. Poen. v, 4, 17. *Praemium vt esse sciam pietati.* B.

9 *Mi Pamphile, hoc et vobis, et meae commodum*] Rem duram dictura, vide quantis praeblanditur verbis, remque praemolliat (*praemollit* Ms. B. et Edd. vett.), *Nunc tibi me cer-*

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decreui patre;
Ne mea praesentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quaeso, quid istuc consilii est?
Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neque sinam, vt qui nobis, mater, maledictum velit,
Mea pertinacia esse dicat factum, haut tua modestia.
Tum tuas amicas te, et cognatas deserere, et festos dies

certum est contra gratiam. Contra nunc, vicissim. *Et meae commodum famae*] Ab honesto. *Mi Pamphile, hoc et vobis et meae*]. Principium hoc aliquid est precantis feminae. A blandimento ergo incipit, vt libenter audiat (*audiatur* Z.). D.

10 *Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decreui patre*] *Certo* dixit, ne sit dissuadendi locus. *Cum tuo me esse certo decreui*] Ad hoc addidit, *Certo decreui*: vt non audeat dissuadere filius. D.

11 *Ne mea praesentia*] Non dixit iam *Culpa*, sed *Praesentia*. D.

12 *Quid istuc consilii est*] Bene: quia illa *Decreui* dixerat. D.

13 *Illius*] A persona. *Stultitia*] A causa. *Victa*] Non enim volens. *Vrbe*] A loco. *Tu*] A persona. *Habitatum*] A facto. *Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?*] Vide quam oratorie omnia congesserit, a personis, a causis, a locis, a factis. *Illius stultitia*] Ab vtili (*A futili* Z.). Mire autem, et *Rus*, et *Ex vrbe*, et *Habitatum*, dixit. D.

14 *Non facies: neque sinam*] Primo, *Non facies*: deinde, Si facere perseueraueris, *non sinam*. Et, *Non facies*, non est interdicentis, sed quasi dicat, Scio te non facturam rem tam prauam. Sunt autem qui *Neque sinam* iungant interioribus: sunt qui totum contexte legant *Non facies*, vsque *Modestia*. *Vt qui nobis, mater, maledictum velit*] Ab honesto. D.

15 *Mea pertinacia esse dicat factum*] Bene retinet, quum vult sua interesse ne fiat. D.

16 *Tum tuas amicas te*] In dis-

Mea causa, nolo. So. nihil iam mihi istaec res voluptatis ferunt.
Dum aetatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum. haec mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meae
Longinquitas aetatis obstet, mortemue exspectet meam.

Hic

dissuadendo commiscuit et honestatem et vtilitatem. D.

Cognatas deserere et festos dies] Explicari hic locus debet ex Val. Max. libr. 2. cap. 2. §. 8. *Conuiuium etiam sollemne maiores instituerunt, idque Charistia appellauerunt, cui praeter cognatos et affines nemo interponebatur*, etc. Hoc in Gloss. est *Cara cognatio*, τιμησυγγένεια. Tertullian. de Idololatr. *Carae cognationis honoraria exigenda omnia.* vid. Kal. Rusticum. L.

17 *Mea causa, nolo*] Non est superbum *Nolo:* sed consuetudine dicitur. *Nihil iam mihi istaec res*] Contra omnia. Et ab vltimis incipit. *Istaec res*] Amicae, cognatae, dies festi. D.

Lege ex nostris omnibus, *Nil pol iam isthaec mihi res voluptatis ferunt.* B.

18 *Dum aetatis tempus tulit*] *Tulit*, pro passum est, permisit. Et in bonis enim, et in malis dicitur. *Dum aetatis tempus tulit, perfuncta satis sum*] Si, inquit, meae voluptatis causa exercenda sunt, iam non delectant: si officii ac religionis, iam non possum, quae sim anus. Necessaria diuisio: quia ille et religionem incusserat festorum dierum. *Dum aetatis tempus tulit*] Non, inquit, reprehendar, quae quum potuerim, perfuncta satis sum. Sic Virg. (Aen. 11, 291.) *Sat patriae, Priamoque datum.* *Satias me tenet*] Nimis materne atque aniliter. D.

Illud *Me* post *Satias* dele ex auctoritate Bembini, et nostri veterrimi. B.

19 *Haec mihi nunc cura est maxuma*] Hoc nimis serio pronunciandum, et, *Ne cui*, odiose, ne *Tibi* diceret. *Vt ne cui meae longinquitas aetatis obstet*] Hoc ad nurum, exspectationem ad filium refert. hinc enim odio digni parentes, *Exspectati appellantur.* D.

Pro *Meae* antiqui Faerni, et plerique ex nostris habent *Mea.* B.

20 *Longinquitas aetatis obstet, mortemue exspectet meam*]

Quum

Hic video me esse inuisam immerito: tempus est concedere.
Sic optume, vt ego opinor, omnis causas praecidam omnibus:
Et me hac suspicione exsoluam, et illis morem gessero.
Sine me obsecro hoc effugere, volgus quod male audit mulierum.
Pam. Quam fortunatus caeteris sum rebus, absque vna haec foret,

Hanc

Quum sedulo agat (*Quam sedulo agit*. W. Malim, *Quamquam sedulo agat* Z.) socrus, ne quid per iracundiam statuisse videatur; vide tamen vt intermisceatur indignatio, et multa dolore depromta sint: quod Poeta non inuitus facit, ad mores exprimendos, personasque reddendas. D.

Longinquitas aetatis] V. C. *Longuitas*. L.

Pro vulgari *Exoptet*, Bemb. et Victor. recte *Exspectet*. B.

21 *Hic video me esse inuisam immerito*] Quia rus decreui pergere; non quasi nurum vitatura, sed locum. Et mire *Inuisam*, et non addidit cui: sed dixit, *tempus est concedere*. Quia anus sum? an quia nurus in domo? D.

Video me esse inuisam immerito] Et hic tetigit, quod supra dictum est per coniecturam. E.

Inuisam] Menander: Πικρόν ἐστι θρέμμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων. W.

22 *Omnes causas praecidam omnibus*] Bene *Omnibus*: ne specialiter laesisset nurum. Et generaliter dixit: *Et illis morem gessero*] Mire *Illis*, non *Nurui*. Et *Morem gessero*, acriter dictum: vt ostendat hoc illos olim voluisse, vt expelleretur domo. vt si dicas, inimicum tibi morem gessisse, quod se suspenderit. D.

24 *Sine me, obsecro, hoc effugere*] Quia dixerat maritus eius, *Omnes socrus oderunt nurus*. *Sine me, obsecro, hoc effugere*] Potentissimum est ad extorquendum aliquod argumentum, quum illis quibus cari esse debemus, nostra causa potius, quam illorum, dicimus velle nos, aut nolle quod facimus. Nam et Pamphilus supra sic dixit, *Non facies, neque sinam*. *Quod male audit*] Supra dixit, ab honesto. D.

Quod male audit mulierum] Graeca locutione positum, *audit mulierum*. E.

25 *Absque vna haec foret*] *Absque*, extra: vt sit aduerbium magis,

Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem.
So. obſecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quaeque eſt, in animum inducas pati.
Si caetera ſunt ita, vt vis, itaque vt eſſe ego illam exiſtumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi: reduce illam. Pam. vae miſero mihi!

magis, quam praepoſitio. Et *Vna, Res* ſubaudienda. Et totum ἐν ὑποκρίσει, ſtatimque iungendum, *Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem.* Vel certe, *Abſque foret*, pro abeſſet. Alii *Hac* de vxore dici putant, vt *Abſque* ſit praepoſitio. D.

Pro *Sum* leg. *Sim:* atque pro *Haec* recipe Donati *Hac.* ſcilicet *Re*, non, *Vxore*, qui eſt error Donati. B.

26 *Obſecro, mi Pamphile, non tute incommodam rem*] Quum vidit actu ſuo filium eſſe perſuaſum, vtrum (*eſſe paſſurum, vt rus* Z.) diſcedat, et animaduertit, aegre ferre diſceſſum ſuum, veluti conſolationem adhibet, vt aequo animo ferat quamcunque fortunam. E.

27 *Non tute incommodam rem, vt quaeque eſt, in animum inducas pati?*] Horat. (Carm. 1, 24, 19.) *Durum, ſed leuius fit patientia, Quicquid corrigere eſt nefas.* D.

In Bemb. pro *Inducas* reperitur *Induces;* quod melius affectum hortantis ad patientiam exprimit. B.

28 *Si caetera ſunt*] Bene *Caetera*, abſque vno dicenti (*differenti.* Edd. vett.). *Itaque vt eſſe ego illam exiſtimo*] Quia potuit dici ei, O ſocrus, ergo dubitas de integritate nurus? addidit, *Itaque vt eſſe ego illam exiſtimo.* D.

Si caetera ſunt ita, vt vis] Hoc eſt, ſi puella integris moribus vixit, et ſicuti ego arbitror. E.

Vulgo *Vt tu vis*; ſed recte Bemb. *Vt vis.* Codd. omnes collocant, *Si caetera ita ſunt, vt* etc. Denique recte viderunt, qui pro *Illam* legi maluerunt *Illa*, et referri ad *Caetera.* B.

29 *Da veniam hanc mihi*] *Mihi*, propter quam putas non reducendam. *Vae miſero mihi!*] Nec negat, nec promittit: ſed intumeſcit (*ingemiſcit*), vtpote qui penitus dolore commotus, aeſtum animi diſſimulare iam non poteſt. *Vae miſero mi-*

So. Et mihi quidem! nam haec res non minus me male habet, quam te, gnate mi.

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

Qvem cum iſtoc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi, vxor:
Iſtuc eſt ſapere, qui, vbicunque opus ſit, animum poſſis flectere;

Quod

mibi!] Nihil potuit pro rerum qualitate reſpondere, niſi vt ingemiſceret. D.

Noſtri *Reduce*: ſed Faernus edidit *Reduc*. Tum ne *Veniam* in Theſi totum lateat, lege, *Mi gnáte, da mi hanc véniam, redduc* etc. P.

30 *Et mibi quidem*] Ἄχθος. quid enim, *Et mibi*? an *ei* (*an ei mibi*? Nam *ei* eſt *hei* Z.)? multa ſic in vſu noſtro ſunt. D.

1 *Quem cum iſtoc ſermonem babueris*] In hoc colloquio reconciliatio ſenum eſt poſt iurgium, miſta diſputatione Pamphili de non reducenda vxore. *Procul*] *Procul*, nunc (*non* Z.) prope. *Hinc ſtans accepi, vxor*] *Accepi*, audiui. Et modo *Vxor*, ante *Mulier*: et de vxore, *Di mala probibeant*. D.

Quem cum iſtoc ſermonem] Pater Pamphili non longe poſitus audiuit, quod vxor loquebatur. Impellit amplius, vt iſtuc conſilium perſeueret, vt deliberatio tota pellatur. E.

Pro *Hinc* tres Codd. recte *Hic*: et lege *Aſtans*, vt Heaut. V, 2, 7. B.

2 *Iſtuc eſt ſapere*] τὸ *Iſtuc*, exceptiue dictum: quaſi caetera ſtulte fecerit. et ſimul ſtomachum retinet, quo reprehendat caetera. *Qui, vbicunque opus ſit*] *Qui* pro *quae*, interdum abundat (Forte, *Qui pro Quomodo. Et Modo interdum abundat.* Certe in Mſ. B. et vett. Edd. poſt *Pro* eſt lacuna, Weſterh. auctore. Z.). *Animum poſſis flectere*] Modo non alienum animum, ſed ſuum flectere. Et vnde flectere? a iurgio ad modeſtiam, ex conceſſione (*modeſtiam, et conceſſionem*) ex domo. *Animum flectere*] Ad hoc *Flectere animum* dixit, vt oſtenderet ne nunc quidem purgatam apud ſe Soſtratam de praeterita culpa. D.

Iſtuc eſt ſapere] Alexis: Εἰ μὴ

Quod faciundum sit post fortasse, idem hoc nunc si feceris.

So. Fors fuat pol! La. abi rus ergo hinc: ibi ego te, et tu me feres.

So. Spero ecastor. La. i ergo intro, et compone, quae simul tecum

Fe-

μὴ γὰρ ὢν ἄνθρωπος ἀνθρώπου τύχαις ἐπηρετήσω, οὐ φανήσομαι φρονῶν. L.

3 *Quod faciundum sit post fortasse*] Haec etiam sententia videri potest generalis: et deest *ad id*: vt sit, flectere ad id quod faciundum. Potest et absolute accipi *Quod*, pro, quae res facienda sit. *Quod faciundum sit post fortasse*] Id est, concedendum. et vim necessitatis hoc verbum exprimit. D.

Vt *Póst* et *Núnc* in ictu sit, reponimus cum optimis Codd. *Quód sit faciundúm fortasse póst, idem* etc. B.

4 *Fors fuat pol!*] Fortuna faueat! quasi τῷ εὐφημισμῷ aduersus triste dictum vsa est. Nam *Fors* fortuna bona est. Et *Fuat*, *sit* significat. dixerat enim ille, *Quod faciundum sit post fortasse. Fors fuat pol!*] Id est, bona eueniat! quasi τῷ εὐφημισμῷ dicat, Bona dicito potius. An, bona fortuna sit per Pollucem? *Abi rus*] Hortantis est ad celeritatem. Virg. (Aen. II, 707.) *Ergo age, care pater, ceruici imponere nostrae. Ibi ego te, et tu me feres*] Non dixit, Ibi nos inuicem delectabimus: sed quia senex atque anus est, *Ego te, et tu me feres*, dixit. Et simul, quia nuper incusauerat mores senum (Forte, *Socruum* Z.) reuocare vult causam abscessionis suae ad filii culpam aut nurus. *Ibi ego te, et tu me feres*] Aut quia noti inter nos sunt mores nostri: aut quia vtrique vna aetas est. Et sic pronuncia, quasi hoc ipsum necessitate decernat senex, cum dicit, *Abi rus. Ergo hinc, ibi ego te, et tu me feres*] Ipsa pronunciatio querelam continet de filiis et senectute. D.

Fors fuat pol!] Si tantum Fortuna aequa faueat! E.

5 *Spero ecastor*] Mire non confirmauit mulier, sed sperare se dixit, memor iurgii pristini, et senilis amaritudinis: maxime quod et ille non dixit, Ibi nobis iucunde erit: sed, *Ibi ego te, et tu me feres. I ergo intro, et compone quae simul tecum ferantur*] Κωμικῷ χαρακτῆρι, et vsu quotidiano, satisque moraliter: quia *Mulieres dum moliuntur, et dum conantur, annus est.* D.

Spero ecastor] Bene memor

Ferantur: dixi. So. ita vt iubes, faciam. Pam. pater.

La. Quid vis, Pamphile? Pam. hinc abire matrem? minime. La. quid ita istuc vis?

Pam. Quia de vxore incertus sum etiam quid sim facturus. La. quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? Pam. equidem cupio, et vix contineor.

Sed non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar.

Credo

mor senis mulier, non firmauit, sed *spero* inquit. E.

Cum optimis Codd. vt et trochaicum adiuues, lege *Quae tecúm simul.* B.

6 *Dixi*] Denunciatio est confirmandae sententiae, nec mutandae: et translata est de foro et causidicis. Cic. (Verr. II, 30.) *Praeco dixisse pronunciat. Dixi*] Hoc verbum in fine additum superiora confirmat: et est proprium his, qui perorauerunt causam. *Pater*] Ipsum nomen dehortationem significat, adiecta pronunciatione. *Pater*] Sic pronuncia, vt hoc vultuose dictum sit, *Hinc abire matrem?* D.

7 *Quid vis, Pamphile?*] Facete praesto *Quid vis*, respondit. *Quid ita istuc vis?*] Rem supra audiuit et personam: nunc causam quaerit. quasi dicat, *Esto vt nolis: quid tantopere non vis?* D.

Versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, vt et nonus. FAERN.

8 *Incertus sum etiam, quid sim facturus*] Non, *Quid faciam*, dixit: sed, *Quid sim facturus:* vt incerta molimina etiam verbis posset ostendere. *Quid est?*] Et *Quid ita istuc vis*, et *Quod est*, eo vultu pronunciantur, vt consilium eius et verba videatur contemnere pater. D.

9 *Quid vis facere, nisi reducere?*] Sic loquitur Laches, vt aliud Pamphilus respondere non audeat. et ideo dicit, *Equidem cupio, et vix contineor*] Vt reducam scilicet. Adeo magna causa est non reducendi, vt cum velim, non possim. D.

Pro *Contineo* meliores libri habent *Contineor.* B.

10 *Sed non minuam meum consilium*] Caute satis, reducendi, inquit, cupiditas est: non reducendi consilium. *Id persequar*]

Non

Credo ea gratia concordes magis, ſi non reducam, fore.

LA. Neſcias: verum id tua refert nihil, vtrum illae fecerint,

Quando haec abierit: odioſa haec eſt aetas adoleſcentulis:

E me-

Non *Sequar*, ſed *Perſequar* ait, vt conſtantiam demonſtraret. D.

Ex vſu quod eſt, id perſequar] Coactus Pamphilus cauſam dicere, cur nollet vxorem reducere, reuocat verba, ne (*vt*, vel, *an*, vel *vtrum* Z.) poſſit, quod rogatus eſt, conticeſcere. *Ex vſu*, id eſt, ex vtilitate. Deinde fingit cauſam, ideo ſe nolle reducere, vt ita concordes ambas faciat. E.

11 *Credo ea gratia concordes magis*] Sententioſe dixit, tunc poſſe inter ſe congruere et concordare mulieres, quum et illa eſſe deſierit ſocrus, et illa nurus. haec enim inter illas eſt diſſidioſa coniunctio. Et ſatis ingenioſe dictum; tolle enim inter mulieres proximitatem, et nulla cauſa diſcordiae eſt. *Concordes magis*] Non magis concordes, verum (*Nunc Magis concordes vtrum* Z.) pro minus diſcordibus dixit, an vt ſeruiret ſententiae? D.

Vt ſenſui et verſui, qui e ratione vulgari iuſto longior eſt, conſulas, dele *Non*; adeo vt illud *Credo*, per ironiam, ſignificet *Non credo*. Tum ex Bemb. ſcribe *Redducam*. B.

12 *Neſcias*] Vtrum concordes futurae ſint, an diſcordes. *Verum id tua refert nihil*] Hoc verbum ex aliqua parte confirmantis eſt et conſentientis. *Vtrum illae fecerint*] Vtrum conſentientes ſint, an diſſentientes. *Vtrum*] Vnum de duobus ſignificat. D.

Neſcias: verum id tua refert nihil, vtrum illae fecerint] Quid illae egerint inter ſe, curare non debes. Perſeuerat in ſententia, perſuaſurus, quod adoleſcentibus odioſa eſt ſemper ſenectus parentum. E.

Illud *Id* antiquiſſimi Faerni non habent. *Illae fecerint*] Philarg. ad Georg. III, 105. *Hae quoque non cura nobis leuiore tenendae. Legitur et Haec: nam veteribus mos fuit, vt neutra femininis iungerentur. Vnde Terentius: Tua nil refert, vtrum* illaec *fecerint: et in Eun.* Haec *adornant, vt lauent.* B.

13 *Odioſa haec eſt aetas adoleſcentulis*] Supra in perſonam ſocrus culpam iratus contulerat diſcordiae: nunc et vxori placatus, et nurui parcens, odiorum cauſam a perſonis tranſtulit ad aetates: ſed ita tamen, vt

E medio aequom excedere est: postremo iam nos fabulae
Sumus, Pamphile, Senex atque anus.
Sed video Phidippum egredi per tempus: accedamus.

ACTVS QVARTI SCENA IV.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

TIBI quoque aedepol sum iratus, Philumena,

Gra-

vt magis iuniores accusaret, ei (*et*) de adolescentibus questus, quum miseratur (*questus*, *commiseraretur* Z.) senes. *Odiosa haec est aetas*] *Haec*, cum gemitu pronunciandum est. D.

Pro vulgari *Abierit*, versui accommodatius Bemb. legit *Aberit*. B.

14 *E medio aequum est excedere*] Vtrum ex vrbe rus: an ex vita in mortem? Et satis moraliter. Nam in *Medio stare* dicitur superuacuus vel molestus. Et cum stomacho dixit senili. D.

Cum optimis libris colloca, *Postremo nos iam f.* Atque pro *Fabulae* leg. *Fabulâ*, vti Donatus videtur legisse, et viri docti dudum monuerunt. B.

15 *Senex atque anus*] Haec duo nomina, vt posita sunt, caput indicant et inceptionem huiusmodi fabularum. *Iam nos fabulae sumus, Senex atque anus*] Pronuncia *Senex atque anus*, quasi initium fabulae. τῷ ἰδιωτισμῷ additum, *Pamphile*. D.

1 *Tibi quoque aedepol*] In hac Scena vltimus error est, vicinus καταστροφῇ. *Tibi quoque aedepol sum iratus*] Quasi dicat, Non solum matri tuae, aut (*at* L.) etiam socrui tuae. *Tibi quoque aedepol*] Recte: nam et amicos incusamus leniter incipientes, et grauiora inferentes. Hanc ergo partus causa leniter incusat: deinde confirmat inferendo, *Grauiter quidem.* et statim causam subiungit, cur quidem ei irascatur. D.

Tibi quoque] Haec Scena continet excusationem, cur nollet vxorem ducere, et remouet causam in matrem, vt remotiua sit qualitas. Iustum est enim non reducere, quum *matris commodis seruit.* Verum

Grauiter quidem: nam hercle abs te factum'st
turpiter;
Etsi tibi causa est de hac re; mater quae te impulit:
Huic vero nulla est. LA. opportune te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
PAM. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc
aperiam?

LA.

rum et illud proditur, quod puella peperit. Senex enim puellae pater indicat puerum natum, neque adiungit vllam de his rebus culpam. Ait igitur senex causam, vt reducatur inuento puero. E.

Concinnius vetus noster 900 annorum, cum altero Regio, *Tibí quoque iratus édepol sum, Phil.* B.

2 *Factum est turpiter*] Quod abscesserit (*abscesseris*) domo mariti. D.

Nostri fere omnes, *Abs te est factum.* B.

3 *Etsi tibi causa est de hac re*] *Causam* more suo pro defensione posuit. Sic in Phormione, *Quid mihi dicent, aut quam causam reperient? demiror.* Et quae causa fuerit, ipse dicit: *Mater te impulit*] *Mater te impulit*, absolute: deest enim *nam.* vt sit, Nam mater te impulit. *Mater te impulit*] Qualitas remotiua. D.

Mater te impulit] Ms. R. et vett. codd. *mater quae te impulit.* L.

Pro vulgari *Mater quae te impulit*, recte Donatus *Mater te impulit.* B.

4 *Huic vero*] Ipsi matri scilicet. *Opportune te mihi, Phidippe, in ipso tempore*] Vtrum ταυτολογία est? an *Opportune*, quia volebam: et *in tempore*, quomodo volebam? an, *Opportune*, mihi: *In ipso tempore* tibi: id est, et mihi et tibi commode euenisti (*aduenisti* Z.)? Et ἀπὸ τοῦ *portu* dictum *Opportune.* D.

5 *In ipso tempore ostendis*] Ostenditur nobis id quod quaerebamus. *Opportune*, et *In ipso tempore*, non est idem. Etenim *Opportune* dicimus, quum, verbi gratia, inuitati ad ipsum tempus incipientis (*incipiendi* Edd. ante Steph.) prandii venimus: *In ipso tempore*, cum iam prandio apposito. D.

6 *Aut quo pacto hoc aperiam?*] Hoc modo ostendit, nec esse quod simulet: nec id quod verum est, dicendum sibi esse. D.

Pro *Aperiam*, nonnullorum Codd. fides, sensus ratio, et ipsius Donati auctoritas, qui

ita

LA. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum.
PH. ah!
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina haec sunt mea vxore exorta omnia.
Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.

PH.

ita videtur legisse, suadent *Operiam*. Certe Pamphilus supra promisit, se rem esse *celaturum*. B.

7 *Dic filiae rus concessuram hinc Sostratam*] Blande non addidit *Tuae*: quasi dicat communi filiae. Et bene, non *socrum*, sed *Sostratam*. D.

8 *Ne reuereatur*] Bene *Reuereatur*: ne odisse Sostratam, sed metuere videatur: et quasi ipsa socrus non odium meruerit, sed reuerentiam. *Minus iam quo redeat domum*] τμῆσις cum ἀναστροφῇ, vt sit ordo, Quo minus redeat. D.

9 *Nullam de his rebus culpam*] Relatio criminis potest videri. *Tua*] Deest *vxor*: quod nomen inferius posuit. *Tua*] Cum percussione audiendum (*Cum percussione animi dicendum*) est, vt subaudiatur vxor, ab eo quod dicturus est, *vxore*. D.

11 *Mutatio fit*] *Mutationem*, suspicionem dicit, erroremque iurgantium. *Mutatio*] Deest quarum rerum mutatio. ergo mutatio criminum, aut culparum. *Mutatio fit*] Criminis scilicet et peccati. id est, vel mea vxor crimen tuae sustinet: vel tua (*tuae*) ad meam translata est culpa. *Ea nos perturbat, Laches*] *Ea*: non ea mutatio, sed vxor, hoc est, Myrrhina. D.

Versum, ne cum Guyeto vt spurium damnes, sic restitue, PAM. *Mutatio fit*. PHI. *ea nos perturbat, Lache*. Verba *Mutatio fit* Pamphilus auersus a senibus loquitur. Deinde *Lache* habet Bemb. et Priscianus. B.

12 *Turbent porro quam velint*] Quantum velint: aut eam, quam velint, mulierem. sed melius est quod supra diximus. *Dum ne reducam, turbent porro*] Quomodo est pius erga matrem Pamphilus, si parui facit, vtrum socrus sua perturbetur, an mater a senibus? Soluitur sic: quia *Quam*, non est generis feminini, sed est *Quantum*. *Turbent*, errent (*perturbent*, Edd. vett.) et tumul-

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam volo:
Sin est, vt aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. PAM. sensit peperisse: occidi!
LA. Puerum! quem puerum? PH. natus est
nobis nepos.

Nam

multuentur, significat: vel turbentur. D.

Lege *Turbet porro, quam velit.* Nam ante dixerat Phidippus, *Myrrhina nos perturbat.* Igitur hic Pamphilus auersus conuenienter respondeat necesse est. B.

13 *Ego, Pamphile*] Hoc pronomen initium continet orationis grauiter inceptae: vt, *Ego postquam emi te a paruulo. Si fieri potest*] Interposuit, vt supercilium soceri demonstraret. *Si fieri potest*] Recte additum, *Si fieri potest*: quia non conuenit rogari a socero generum, vt supra dixit (*dixi.* Edd. vett.). D.

14 *Hanc sane perpetuam volo*] Iam enim est confirmata: sed perpetuam cupit. D.

Sane perpetuam volo] Nuptiarum quippe hoc votum est, aetatem eae vt durent atque perpetuae sint. l. 1. π. de rit. nupt. Virg. Aeneid. 1, 73. *Connubio iungam stabili propriamque dicabo, Omneis vt tecum meritis pro talibus annos Exigat* — Quinctilian. Declam. 376. *Vxor mihi socia thori, vitae consors, in omnem aetatem iungenda.* Ideo diuortium matrimonii quaedam velut calamitas, qua interueniente societas haec dissoluitur. Vid. Gratian. Caus. 27. Quaest. 2. pr. et capp. seqq. parte II. decreti. L.

15 *Sin est, vt aliter tua siet sententia*] τῷ εὐφημισμῷ vitauit illud quod est ominosum, ne dissidium diceret. vt Virgilius (Aen. VIII, 582.), *Grauior ne nuncius aures Verberet.* D.

16 *Accipias puerum*] Iure: quia liberi patrem sequuntur. Et mire hoc maxime adiecit, quod maxime recusat Pamphilus: et propter quod vxor quoque non reducitur. Et *Accipias*, pro accipe: vt *Quiescas*, pro quiesce. *Sensit peperisse, occidi!*] Hoc maxime inopinatum est Pamphilo: quia socrus promiserat omnes ignoraturos. *Sensit*] Proprie sic. D.

17 *Puerum! quem puerum?*] Moraliter primo dubitat quid audierit: deinde quasi certus quid audierit, admiratur, dicendo *Quem puerum? Puerum! quem puerum?*] Bene cum consternatione animi: quod nunquam fando acceperat. *Natus est nobis nepos*] Bene, quia ambo aui. D.

Nam abducta a vobis praegnans fuerat filia,
Neque fuisse praegnantem vnquam ante hunc sciui diem.
LA. Bene, ita me Di ament, nuncias; et gaudeo
Natum illum, et tibi illam saluam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nosne hoc celatos tam diu? nequeo satis,
Quam hoc mihi videtur factum praue, proloqui.

18 *Nam abducta a vobis*] Bene, non *Abierat*, sed *Abducta fuerat*: vt magis sit culpa matris. *A vobis*] Pro, a Pamphilo. *Nam abducta a vobis praegnans fuerat*] Hoc totum cum indignatione in vxorem pronunciandum est. D.

Bembinus et Vaticanus, quibuscum videtur conuenire Donati deriuatio, legunt *Praegnas*, et mox *Praegnatem*, sine *n* littera. B.

19 *Neque fuisse praegnantem*] Praegnans est *ante gnatum*, vel *ante genitricem*: est enim *Prae*, ante. D.

20 *Bene, ita me Di ament*] Agit gratias nuncianti: gratulatur ob susceptum nepotem: gaudet liberatam nurum. D.

21 *Natum illum, et tibi illam saluam*] Proprium affectum refert, sibi nepotem, illi filiam esse seruatam. *Et tibi illam saluam*] Recte *Tibi*, quia pater puerperae est cui dicit. *Sed quid mulieris vxorem habes?*] *Quid mulieris*, dixit: ne diceret, qualem mulierem, aut aliquid grauius. Et totum percunctatiue potius, quam pronunciaret et diceret, Pessimam mulierem, et male moratam vxorem habes. Et reprehensio est cum contemtu. sic et, *Quid hominis?* vt Virg. (Aen. I, 82.) *Tu mihi quodcunque hoc regni.* At contra cum honore sic dicimus, *Quem hominem habes?* D.

Illud *Tibi*, quod nostri libri cum Edd. vett. ante *Et* habent, plane delendum censeo. B.

22 *Moratam*] Id est, institutam. Et est participium sine verbo. D.

23 *Nosne hoc celatos*] Non partum celatos dicit: sed praegnantem filiam fuisse. *Nequeo satis, — proloqui*] Magna exaggeratio. D.

24 *Quam hoc mihi videtur factum praue*] Totum modeste, quamuis indignetur: quia apud maritum vxor non est vehementius accusanda. *Quam hoc mihi*] Quod praegnans fuerat filia: non quod natus est puer. D.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.
PAM. Etiamsi dudum fuerat ambiguum hoc mihi:
Nunc non est; quum eam consequitur alienus puer.
LA. Nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatio'st.
PAM. Perii! LA. hunc videre saepe optabamus diem,
Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit: habeo gratiam Dis. PAM. nullus sum! LA.

25 *Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches*] Vtrum quia minus, et magis, quoniam sequitur *, (*Vtrum hic Minus est Magis, quoniam sequitur Placet* Z.); an εἰρωνεία est? vt sit ordo, Non minus mihi placet, quam tibi: et *placet*, pro displicet intelligamus? vt alibi, *Nunc me hospitem lites sequi, quam hic mihi sit facile atque vtile, aliorum exempla commonent. Non tibi illud factum*] Sub εἰρωνείᾳ est dictum. hoc enim ait, Tantundem tibi placet hoc factum, quam mihi. Alibi, *Nunc me hospitem lites sequi, &c.* D.

Ne ad Donati ineptam interpretationem fugere cogaris, lege, *Non mibi illud f. minus dolet, quam tibi, Lache.* vt supra IV, 2, 30. *Haec res non minus me male habet, quam te.* B.

26 Pro *Iam dudum* meliores libri, *Dudum* sine *Iam.* B.

27 *Quum eam consequitur alienus puer*] *Alienus:* quod senes gratulantur, id maxime laedit Pamphilum. *Consequitur alienus puer*] Μεταφορὰ a pecoribus, quae, vt mox nata fuerint, matres sequuntur. Virg. (Ge. III, 316.) *Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque Deducunt.* D.

Pro *Consequitur* duo Codd. *Sequitur;* quod versus gratia recipiendum puto. B.

28 *Nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatio est*] De reducenda scilicet vxore. D.

Consultatio'st] V. C. *consolatio est.* L.

29 *Perii!*] Hoc sibi ipse Pamphilus dicit. D.

30 *Cum ex te esset aliquis qui te appellaret patrem*] Bene hoc putauit, quod Pamphilo non videtur: hoc est, ex illo esse quod natum est. D.

31 *Euenit*] Proprie *Euenit:* ideo et *bonorum euentus* dicitur. *Nullus sum!*] Ipse sibi iterum. hoc vlterius est, quam *Perii*: quia quum aliquis perit, reliquum vel cadauer est. D.

LA. Reduc vxorem, ac noli aduorſari mihi.
PAM. Pater, ſi illa ex me liberos vellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam: ſatis certo ſcio,
Non me clam haberet, quod celaſſe intelligo.
Nunc, quum eius alienum eſſe a me animum ſentiam,
Nec conuenturum inter nos poſthac eſſe arbitror;
Quam-

32 *Ac noli aduerſari mihi*] Cauſam interpoſuit ſenex, quo magis facere filius non recuſet. D.

33 *Si ex me illa liberos vellet ſibi*] Vt apparet, tantum commentus eſt cauſam. *Si ex me illa liberos vellet ſibi*] Nactus eſt Pamphilus ex verbis ſenis cauſam aliam diſcidii. D.

Quod remedio fuerat Pamphilo in calamitatem ſumit (*Quod remedio debebat Pamphilo eſſe, id ipſum ei ſuppeditat* Z.) conſilium; quare ponit excuſationem illam, quam ſupra dixit, *Pater, ſi illa ex me*] Finguntur hae cauſae, quod alienum eius animum videat; ob hoc negat ſe debere reuocare. E.

Placet Bembini ordo, *Si ex me illa.* B.

34 *Aut ſe eſſe mecum nuptam*] Vetuſte *Mecum nuptam*, dixit. Et recte: quia partus confirmat nuptias. Et melius, *Nuptam mecum*: quaſi tectam et opertam vno cubiculo mecum. *Nubere* enim eſt operiri tegique: vnde et *Nubes*, quod tegere ſolent coelum, dicuntur. Virg. (Aen. XI, 77.) *Arſuraſque comas obnubit amictu.* D.

35 *Non me clam haberet*] Id eſt, non tacuiſſet, partumque celaſſet. *Quod celaſſe intelligo*] Non dixit natum filium: ne interpoſito affectu molliretur iratus. D.

Bembinus recte *Quod*: Vat. et Cod. Donati *Quae*: alii multi *Quem*. Tum vt ſit *Clám* in Arſi, lege cum noſtris fere omnibus *Non clám me haberet.* B.

36 *Nunc quum eius alienum eſſe a me animum ſentiam*] A praeſenti tempore. D.

Verſus cauſa cum noſtris ordina, *Aliénum á me eſſe animum.* B.

37 *Nec conuenturum*] A futuro. D.

Nec conuenturum] Mſ. R. *Neque conu.* L.

Leg. *Neque cónuenturum intér nos poſthac árbitrer.* Nam *Neque* confirmatur omnibus libris; vnus omittit *Eſſe*; et ſenſus, vti Muretus vidit, poſtulat *Arbitrer.* B.

Quamobrem reducam? La. mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit. mirandumne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire vllam mulierem,
Quae careat culpa? an quia non delinquunt viri?
Ph. Voſmet videte iam, Lache, et tu Pamphile,
Remiſſan' opus ſit vobis, an reducta domum.
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea.

38 *Quamobrem reducam?*] Firmior concluſio facta eſt per interrogationem, quam ſi eſſet pronunciatiua. *Mater quod ſuaſit ſua*] A deriuatione cauſae defenſio: et praeterea ſtatus eſt venialis, ab imprudentia deſcendens (*ab imprudentia adoleſcentis mulieris*). *Sua*] Pro *eius*: vt (Aen. IV, 633.), *Namque ſuam patria antiqua cinis ater habebat.* D.

Mater quod ſuaſit] Purgat pater Pamphili puellam veniali ſtatu, quod imprudentia aetatis hoc admiſerit. E.

39 *Adoleſcens mulier fecit*] Multa dixit: et *Mater ſua*, et *Adoleſcens mulier.* et quaſi docet hoc exemplo, parendum patri eſſe. *Mirandumne id eſt?*] Bene *Mirandum*, non *Iraſcendum*, dixit. Miramur enim magis ſi amici peccauerint, quam iraſcimur. D.

40 *Reperire vllam mulierem*] Quaſi dicat, ſi hanc repudiaueris. D.

Cenſen' te poſſe] V. C. *cenſeſne te poſſe.* L.

41 *An quia non delinquunt viri?*] Εἰρωνείᾳ dictum: non enim non delinquunt. D.

An quia non delinquunt viri?] Vnde credis, mulierem nullam eſſe in peccato? An ſuſpicio tibi integra eſt mulieris (*tibi eſt, integras eſſe mulieres* Z.), quod viri non peccant? E.

42 *Voſmet videte iam, Laches, et tu Pamphile*] Nec rogare ſocerum, nec intereſſe (*intercedere* Z.) conuenit, vbi certior ſit ad repudiandum gener. *Voſmet videte iam, Laches*] Virg. (Aen. IX, 525.) *Vos, o Calliope, precor, aſpirate canenti.* D.

43 *Remiſſam opus ſit vobis, an reductam domum*] In veris codicibus ſic eſt, *Remiſſan'*, *an reducta.* vt ſit, *Remiſſane, an reducta.* D.

Illud *An* ſenſui et verſui incommodum eſt, et a pluribus libris abeſt. Deinde *Reductan* aliquot optimi libri habent. B.

44 *Vxor quid faciat, in manu non eſt mea*] Ordo, Vxor mea quid faciat, in manu non eſt: deeſt *eius.* vt ſit, in manu eius

Neutra in re vobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero? L A. ridicule rogas:
Quicquid futurum'ſt, huic ſuum reddas ſcilicet;
Vt alamus noſtrum. P A M. quem ipſe neglexit pater,
Ego alam? L A. quid dixti? eho! annon alemus, Pamphile?
Prodemus quaeſo potius? quae haec amentia eſt?

Enim-

eius non eſt: ſed in mea poteſtate poſitum eſt. *In manu non eſt*] Vxoris ſcilicet. Et eſt ordo, vxor mea quid faciat, in manu eius non eſt. D.

45 *Neutra in re vobis difficultas*] Promittit facilitatem ſuam: vt tamen vxor roganda ſit. An aliter, et vt ſupra annotauimus? D.

46 *Sed quid faciemus puero?*] Quid *me* fiet, et Quid fiet *mibi* dicitur. *Sed quid faciemus puero?*] Qui vtique, quicquid erit, patri reddendus eſt. *Ridicule rogas*] *Ridicule*, vel aduerbium eſſe poteſt, vel nomen: ſi nomen eſt, ſubdiſtingue *ridicule*: et ſic interroga, cum vi pronunciationis. D.

47 *Huic reddas*] Pamphilo ſcilicet. *Huic ſuum reddas ſcilicet*] Sic dixit, *Huic ſuum* et *Reddas*, quaſi repoſcat Pamphilus. Et non ſubiunxit, *vt alat*, ſed, *vt alamus*: vt ſua quoque intereſſe monſtraret. D.

48 *Vt alamus noſtrum*] Scilicet Pamphili filium, nepotem meum, vtrumque noſtrum. *Quem ipſe neglexit*] Si *Ipſe* (*Ipſa* Z.) legeris, clare dictum eſt: ſi *Ipſa* (*Ipſe* Z.), lenius eſt. et videbitur ſenex ob murmurationem eius intellexiſſe, quod nolit puerum tolli: et ideo appoſitum, *Quid dixti? eho, annon alemus, Pamphile? Quem ipſe neglexit*] Legitur et *Ipſa*, et hoc eſt melius: vt ſit *Pater* vocatiuus caſus. *Quem ipſe neglexit pater, ego alam?*] Hic ſibi obmurmurans, vultu et verbis oſtendit nolle ſuſcipere filium. D.

Pro *Ipſa*, quod in paucis extat Codd. retine optimorum Codd. *Ipſe*. Nam ex reſponſione Lachetis patet, Pamphilum haec auerſum dixiſſe. B.

49 *Annon alemus, Pamphile?*] Quod faciendum ſit, a contrario vult ſenex pronunciatione demonſtrare, quod ſcelus ſit non feciſſe. D.

50 *Prodemus, quaeſo, potius?*] Deſeremus, proiiciemus, porro dabimus: Virg. (Aen. I, 255.) *vnius ob iram Prodimur.*

Enimuero prorſus iam tacere non queo:
Nam cogis ea, quae nolo, vt praeſente hoc loquar,
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut quid ſit id, quod ſollicitere ad hunc modum?
Primum, hanc vbi dixti cauſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc vxorem domi:
Pollicita eſt ea ſe conceſſuram ex aedibus.
Nunc, poſtquam ademtam hanc quoque tibi cauſam vides;
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.

mur. Nam a quo defendendi ſumus, ſi nos deſerit pater? D.

Prodemus, quaeſo] Hic noua ſuſpicione Pamphili pater ducitur; vt adoleſcentem credat amare meretricem, et hac cauſa nolle reducere vxorem. Ideo adiecit: *Nam cogis ea, quae nolo, vt praeſente hoc loquar*] Et eſt inuectio, qua coniecturalia argumenta colligit, quod hac cauſa vxorem nollet ducere, quod diligat meretricem. Scilicet a ſummo ad imum argumenta colligit. Nam primum dixit, propter matrem vxorem nolle reducere; ea cauſa ſublata, reperit aliam, quod partum celauit. Ergo colligit vanas ſuſpiciones. Et cauſae quidem mutantur, et eſſe illam potiorem, quod meretricem diligit. Sed iungitur cum caſtigatione correctio. E.

51 *Enimuero prorſus iam tacere*] Multa reticentia de filiorum vitiis, et defenſione quoque apud ſoceros vti parentes, ſaepe Terentius demonſtrauit, et praecipue in Andria, quum dicit, *Ego illud ſedulo negare factum, ille inſtat factum. Iam tacere non queo*] Quamuis tacendum ſit. D.

53 *Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?*] Coniectura quod amet meretricem Pamphilus. *Tuarum lacrumarum eſſe me?*] Apparet illum a Soſtrata hoc audiuiſſe. Nam ipſe filium reprehenderet (*Nam ipſa filium deprehenderat* Z.) flentem. D.

54 *Sollicitere*] Perturberis, commoueare. *Ad hunc modum*] Id eſt, immoderate. D.

Id quod ſollicitere] Mſ. R. *quid ſit hoc, id quod ſollicitere.* L.

Pro *Id* noſtri meliores habent *Hoc.* B.

55 *Primum, hanc vbi dixti cauſam*] A ſummo ad imum. D.

59 *Nactus alteram es*] *Nanciſci* proprie dicitur, qui paratus

Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli?
Egi atque oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quae tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum;
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam:
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo

tus ad tenendum, ante quam possit reperire quod teneat, statim, quod occurrerit, prehendit. D.

61 *Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum*] Mire est temporis inuectio (*inuersio*). Et *aliquando tandem vt adiungas*, deest *fac*: sed plenum pronunciatione est. D.

Huc animum vt adiungas] Vett. et Reg. exempl. *vt adducas*. L.

Pro *Adiungas* omnes nostri habent *Adducas*: vt infra v, 3, 38. B.

62 *Quam longum spatium*] Ab ante actis. D.

63 *Sumtus, quos fecisti in eam*] Recte hoc dixit: quia impetrabilior esse debet indulgentissimus pater. vt alibi, *Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc, Quae meo cumque animo libitum est facere: eine ego vt aduorser?* D.

64 *Egi atque oraui*] *Agit*, qui iustam rem dicit: *Orat*, qui animo demisso precatur, vt quasi beneficium praestetur sibi. D.

65 *Tempus dixi esse*] *Tempus*: quia diu multumque sustinuit. *Impulsu duxisti meo*] Multum valet ad suadendum laudatio eius, apud quem agimus: et ex ea parte laudatio, qua illum volumus inflecti. D.

66 *Quae tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat*] Ordo, Quae fecisti tum obsecutus mihi, vt decuerat. *Quae tum obsecutus mihi, fecisti*] Iuueniliter satis; quia non dixit, Multum amans. D.

67 *Nunc animum rursum ad meretricem*] Hoc vultuose, et demisso labro: vt appareat inuitum adduci ad reprehendendum, qui laudauerit modo. D.

68 *Cui tu obsecutus*] O (Ob MSS. et Edd. vett.) meretricis superbiam non ferendam. *Facit huic*] Scilicet vxori. D.

69 *Nam in eandem vitam*]

Video esse. PAM. mene? LA. te ipsum. et facis iniuriam;
Quum fingis falsas causas ad discordiam,
Vt cum illa viuas, testem hanc quum abs te amoueris.
Sensitque adeo vxor: nam ei causa alia quae fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic diuinat: nam id est.
PAM. Dabo iusiurandum, nihil esse istorum, tibi. LA. ah,
Reduc vxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedo.

PAM.

Parcius *vitam* dixit, quam flagitium atque libidinem. *Te reuolutum denuó*] Non *Redisse*, sed *Reuolutum esse:* tanquam inuitum aut nescium. reliquit enim quandam veniam, vt velit esse correctior. D.

70 *Mene?*] Hoc genus interrogationis negatiuam habet significationem. *Et facis iniuriam*] Pro, *facis iniuste.* D.

71 Pro *Cum fingis*, meliores libri habent *Confingis.* B

72 *Vt cum illa viuas*] Grauius est cum meretrice viuere, quam meretricem amare. *Testem hanc quum abs te amoueris*] Laudata est hic vxor modesta, quum illam testem, non impeditricem appellet socer. D.

73 *Sensitque adeo vxor*] Aliud argumentum, quo vult in Pamphilum referre non solum illius (*ipsius* Z.), sed etiam vxoris culpam. Et hic vide non accusari socrum. D.

74 *Plane hic diuinat*] *Diuinat* dixit, pro verum dixit. et nota *Diuinat*, de praeterito dictum. Vnde prouerbium, *Aiunt diuinare sapientem.* quia qui dicit verum, diuinus est. D.

75 *Dabo iusiurandum*] Vbi argumenta et testimonia deficiunt, ibi iureiurando opus est: et id est ἄτεχνος πίστις. *Nihil esse istorum*] Satis concinne dixit *Istorum*, ne in singulis commoraretur. D.

Dabo iusiurandum] Circumuentus adolescens argumentis solo iuramento se vult purgare. E.

76 *Reduc vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedo*] Quia Pamphilus hoc solum defendit, non id esse, quod pater putat: nec causam, quae vera sit, protulit: ideo senex relicta tota quaestione, rediit ad id quod agitur, et ait, *Reduc vxorem:* aut dic, quae res vetat. *Non opus sit*] Reducta scilicet. D.

PAM. Non est nunc tempus. LA. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est: post de matre videro.
PAM. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot me nunc rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, praesens quando promoueo parum:
Nam puerum iniussu, credo, non tollent meo;
Praesertim in ea re quum sit mihi adiutrix socrus.
LA. Fugis? hem! nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo, ego alam. PH. maxume.

Non

77 *Non est nunc tempus*] Quia socer adest. Et oratorie confugit ad deditionem, defensione titubante. *Accipias*] Pro *accipe*, Causa cur accipiat: *Nam is quidem in culpa non est*] In hoc dicto est quaedam faceta irrisio eius, qui nimis iracundus sit. D.

78 *Post de matre videro*] Bene de matre concedit, vt de puero extorqueat: quia scit parentum concordiam firmam esse per filios. D.

79 *Omnibus modis miser sum*] Quid est, *Omnibus modis*? vtrum et circa parentem, et circa vxorem? an et in reducenda, et in non reducenda? *Miser sum*] An miser sum, cui maxime obtruditur, quod maxime fugio, id est, puer? D.

80 *Concludit pater*] Translatio de fera indagata. Sic Cicero (Verr. III, 59.) *circumdatos Verri cancellos* ait. D.

82 *Nam puerum, credo*] Omnia facit Poeta, ne aut rem palam faciat, aut intercedat diuortium. D.

83 *Adiutrix socrus*] Quae dixit, *Continuo exponetur*. D.

Cum mihi sit in ea re adiutrix] Quia mulieres nunquam volunt a maritis, nisi se amari. E.

84 *Fugis? hem!*] Ex verbis patris ostendere voluit, quid agat Pamphilus. et ille *Abibo* dixit, hic, *Fugis*? D.

85 *Num tibi videtur esse apud sese*] Quasi ob amorem meretricis insanus. *Sine*] *Sine*, separatim accipe: quia vim habet comminantis. D.

Non mirum fecit vxor mea, si hoc aegre tulit:
Amarae mulieres sunt, non facile haec ferunt.
Propterea haec ira'st: nam ipsa narrauit mihi;
Id ego hoc praesente tibi nolebam dicere:
Neque illi credebam primo: nunc vero palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.
LA. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilii?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:

87 Ob versum et sensum dele *Mea.* Nam non Myrrhina potest intelligi, sed vxor Pamphili Philumena, vt supra 73. B.

88 *Amarae mulieres*] Quasi vir dixit *amaras mulieres.* non enim laudat, sed causam dicit, vnde vxor offenderit Pamphilum (*vxorem offenderit Pamphilus*). *Non facile haec ferunt*] Non facile ferunt pellicatum, neque amorem aliarum in viris. D.

Amarae] Menander, φύσει γυνὴ δυςήνιόν ἐςι καὶ πικρὸν. Cf. Ouid. A. A. II, 373. W.

89 *Nam ipsa narrauit mihi*] Vtrum finxit haec dixisse filiam sibi? an vero κατὰ τὸ σιωπώμενον factum est? Ego neutrum puto: et sic intelligo, quod de vxore sua dicat, *Ipsa narrauit mihi:* secundum illud quod supra dixit, Nunc mihi in mentem venit, de hac re quod locuta es olim, quum illum generum cepimus. Nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati cum eo, qui meretricem amaret: qui pernoctaret foris. D.

90 Pro *Nolebam* plures iique meliores libri exhibent *Nolueram.* B.

91 *Neque illi credebam primo*] Quare non credebas? namque amarae ad hanc rem mulieres sunt, et saepe de nihilo suspiciosae. Et bene hoc addidit, ne timuisse generum videretur. D.

Pro *Vero* Bembinus habet *Verum;* quod magis placet. B.

92 *A nuptiis*] Non dixit *A filia mea:* sed quod pater Pamphili magis doleat, *A nuptiis* inquit. Nam Philumenam nolle, irati est: odisse nuptias, amatoris. D.

93 *Quid ergo agam, Phidippe?*] Mire conturbatur pater, quasi res sua tantum agatur. Et vide quemadmodum Poeta latenter festinet ad rerum cognitionem. D.

94 *Meretricem hanc*] Bene

Hanc,

Oremus: accuſemus grauius: denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea.
L A. Faciam vt mones. eho puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam noſtram; huc euoca verbis meis.
Et te oro porro in hac re adiutor ſis mihi. P H. ah.
Iamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache;
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo eſt vt poſſit; quod ſpero fore.
Sed vin' adeſſe me vna, dum iſtam conuenis?

L A.

Hanc, quaſi eam quae interturbat. ſic enim ſumitur hoc pronomen: vt, *Hancine ego vitam parſi perdere*? Et, *Tuaque animam hanc effundere dextra*? id eſt, malam. *Hanc*] Quaſi dicat, quae nos perturbat. *Primum*] Bene *Primum*: vt intelligamus deinde Pamphilum. D.

95 *Oremus*] Vtrum rogemus? an quod eſt verius, omni genere eloquii commoneamus? vnde *Oratores orare* et *perorare* dicuntur: et *Orator* nomen accepit. Virg. (Aen. VI, 124.) *Talibus orabat dictis*. Nam qui orat, accuſaturus aut commoniturus orat. *Oremus*] Id eſt, eloquamur. Poteſt intelligi et *Rogemus:* ſed non conuenit perſonae potiori, et cauſae, et ipſi verborum ordini. D.

96 *Si cum illo habuerit rem poſtea*] Vt in Eunucho, *Quocum vno tum rem habebam hoſpite*. D.

97 *Bacchidem hanc vicinam noſtram*] Sic maluit, quam meretricem dicere: ne graue ſit cum ea ſeni loqui, niſi quia vicina eſt. D.

Lege ex tribus noſtris, *Eho curre, puer, ad Bacch. h.* B.

98 *Huc euoca verbis meis*] Bene ſeruata ſunt perſonis congruentia. Nam ſocerum monere hanc rem tantum decuit, non etiam facere: vt cum pellice filiae ſuae mitius ſermocinaretur. Et *Huc euoca verbis meis:* deeſt *eam*. D.

99 Pro *Et* placet Bembini *At*; ne hoc ad puerum loqui videatur. B.

100 Pro *Idemque* Cod. C. C. habet recte *Itidemque;* alius *Itidem quod*. B.

102 *Si vllo modo eſt vt poſſit*] Manere ſcilicet, vel fieri vt maneat. D.

103 *Sed viſne adeſſe me vna, dum iſtam conuenis?*] Melius pronunciaueris, ſi renitente et improbante hoc vultu dicere acce-

La. Immo vero abi: aliquam puero nutricem para.

ACTVS QVINTI SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

Non hoc de nihilo'st, quod Laches nunc me conuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.

La.

accepĕris Phidippum: quasi non oporteat interesse socerum. Ideo mutat sententiam Laches, et relegat eum in procurationem alterius rei. D.

104 *Nutricem para*] Pro, quaere. D.

Immo vero abi] In Mſ. R. et vett. *vero* deest. L.

1 *Non hoc de nihilo est*] Rarus vitae color in hac locutione miscetur a Poeta. Nam meretrix loquitur et senex: et quod est mirabilius, bona meretrix, mitis senex. vt intelligas laborasse Terentium, vt et a lege Comicorum recederet, et in actu tantum consuetudinem retineret. *Non hoc de nihilo est*] Debet mirari meretrix, quum ad senem ducitur: debet timere, quum ad patrem: debet suspicari aliquid, cuius amator iam maritus est. *Non hoc de nihilo*] Coniecturalis causa est: Recipis Pamphilum? non recipio. D.

Non hoc de nihilo est] Haec Scena mixta est. Nam et controuersiae speciem tenet Deliberatiuae. Controuersia in hoc est, quod reus (*quod rea* Z.) sit iniuriarum ex hoc, quod Pamphilum recipiat, meretrix, posteaquam duxit vxorem. Coniecturalis est causa. Negat esse factum hoc. Quum argumenta deficiunt, fides efficitur per genera testimonii, ac primum per iusiurandum, deinde per fidem tormentorum. Nam seruus promittitur (*Nam seruas promittit suas* Z.) in tormenta. Quibus rebus cum purgata meretrix fuerit, persuadetur ei, vt ad matrem pergat, iurandi gratia. E.

Meliores libri collocant *Me nunc c.* B. Cum Laches hic non de Scena abeat; Daceria demum post Scenam tertiam Actus quinti, finiri censet Actum quartum. Z.

2 *Nec pol me multum fallit, quin quod suspicor*] Ordo et sensus hic est, Nec pol me multum fallit, quin quod velit, hoc sit quod suspicor: vel, quin quod suspicor, sit hoc quod velit. Ordo, Quin quod velit, sit

LA. Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quam possiem:
Aut ne quid faciam plus, quod me post minus fecisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. BA. salue, Lache. LA. credo aedepol te

Non-

sit quod suspicor. *Nec pol me multum fallit*] Non me fallit, quo minus id sit, quod me vocat, quod suspicor. D.

3 *Videndum est*] Prouidendum, cauendum. *Ne minus propter iram*] Quia non erat verisimile, bonum esse patrem meretrici interturbanti: reddit rationem senex, cur agat mitius, ne videatur personae modus non esse seruatus. *Impetrem*] Perficiam. dictum a patrando: cuius rei difficultas ob tarditatem complendarum nuptiarum, etiam ad alia negotia quae sunt ardua, verbum hoc commodauit ac dedit. D.

Pro *Hanc* sensus poscit *Hinc*, i. e. ab *hac Bacchide:* vt Adel. III, 3, 7. vbi *Hinc* est ab hoc Syro. B.

4 *Quod post me minus fecisse satius sit*] Satisfaciendo minuisse. *Quod post me minus fecisse satius*] Si *Sit* pro *videatur* acceperis, erit sensus, Ne quid faciam plus, quod post, dum poeniteat me, videatur satius minus fecisse. Si *Sit* pro *erit* acceperis, erit sensus, Videndum est ne quid plus faciam: quod quum fecero, postea satius sit me non fecisse et satisfacere. Aut certe duas res significat, quibus inter vtrumque temperandum esse demonstrat: vt per illud supra, lenitatem tenendam: per hoc infra, auctoritatem defendendam esse commoneat. An *Minus fecisse*, pro poenitere? Sic enim veteres dicebant, *Muto factum*, et *nolo factum:* quum alicuius rei eos poenitebat. *Sit*] Modo *Sit* pro *videatur* posuit. D.

Ex Bemb. Victor. et Donato Faernus collocat *Quod post me*, vt sit Iambus in vltima. B.

5 *Aggrediar. Bacchis, salue*] Bene *Aggrediar*, quasi rem arduam, et incongruam seni. vel *Aggrediar*, vt meretricem circumueniam. Virg. (Aen. IV, 92.) *Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. Bacchis, salue*] Non ita meretrici obsequitur senex: quamquam vult adimere timorem personae suae. *Credo aedepol te nonnihil mirari*] Ipsum prooemium mollius et lenius est, vt ostendat se non iurgaturum senex. D.

Ex Bemb. hunc et duo seqq.

ver-

Nonnihil mirari, Bacchis, quid ſit, quapropter te huc foras puerum euocare iuſſi.

B A. Ego pol quoque etiam timida ſum, quum venit mihi in mentem quae ſim:

Ne nomen mihi quaeſtus obſtet apud te: nam mores facile tutor.

L A. Si vera dicis, nihil tibi pericli eſt a me, mulier:

verſus ordinat Faernus ita: *Aggrediar. Bacchis, ſalue.* | B. *Salue, Laches.* L. *credo edepol, te nonnil mirari, Bacchis,* | *Quid ſit, quapropter t. h. f. p. e. i.* Vt prior ſit Dimeter Iambicus catalecticus, et poſteriores Iambici octonarii catalectici. Caeterum verſus poſtulat, vt legas, *Aedepol credo te.* B.

6 *Quid ſit*] Deeſt *rei:* vt ſit, *Quid ſit rei.* D.

7 *Ego pol quoque etiam timida ſum*] παρέλκον tertium. Vt (Aen. 1, 9.), *Multa quoque et bello paſſus.* Et obſequenter poſuit non ſolum ſe mirari, ſed etiam pauere. *Ego pol quoque etiam timida ſum*] Bene *Etiam:* vt hoc dicat, non ſolum miror, ſed etiam timeo. Et noue, *Timida ſum*, pro timeo. D.

Ob verſum recte Faernus vidit *Mihi* eſſe eiiciendum. B.

8 *Ne nomen mihi quaeſtus*] Id eſt, nomen quod ineſt meo quaeſtui. *Nomen quaeſtus obſtet*] Quem exerceo ſcilicet: id eſt, *Quod eſt quaeſtui mihi* (*meo* Z.). *Ne nomen mihi quaeſtus*] Id eſt, quod meretrix ſum. Legitur et, *Nomen meo quaeſtui obſtet.* D.

Ne nomen mihi quaeſtus obſtet] Etiam ipſa vehementer timeo, ne, quod meretrix dicor, impedimento ſit commodis meis. *Mores facile* autem *tutor.* E.

Obſtet apud te] Poſtremae duae voces in Mſ. R. deſunt. L.

Lege, vti dudum Faernus vidit, *Ne nómen quaéſti mi óbſtet: nam m. f. t.* Nam Bemb. habet *Quaeſti;* idem liber, Vatic. et Victor. cum tribus noſtris non habent verba *Apud te*, quae repugnant verſui, et parum ſenſui proſunt. Denique ne verſui ſyllaba deſit, lege *Obſiet.* B.

9 *Si vera dicis*] Interrogabo ſcilicet. D.

Ordo verborum, qui eſt in libris Faerni et noſtris, verſui eſt conuenientior, *Nil tibi eſt a mé pericli, múlier.* B.

Nam iam aetate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci aequom:
Quo magis omnis res cautius, ne temere faciam, accuro.
Nam ſi id facis, facturaue es, bonas quod par eſt facere: inſcitum
Offerre iniuriam tibi me, immerenti iniquom eſt.

B A.

10 *Non ſit*] Non videatur. *Iam ea aetate ſum, vt non ſit peccato mihi ignoſci aequom*] Quia iam ipſe (*Num quia iam ipſe* Z.) non do veniam; an quia non mihi peccanti non danda eſt? Et eſt ordo, Vt non ſit mihi aequum peccato ignoſci. Neceſſaria igitur ambiguitas. aut enim *Sit* pro videatur: aut *Peccato*, pro peccatorum: aut *Peccato mihi*, pro peccanti mihi, aut peccato meo. aut deeſt *In*, vt ſit, in peccato. D.

Quum ego ea aetate ſum, vt peccato non dem, id (*peccato non dem veniam; ideo* Z.) diligenter curo, ne aliquid temere faciam. E.

11 *Cautius, ne temere faciam*] Seniliter additum poſt *Cautius, Ne temere faciam*. D.

Lege ex noſtris fere omnibus, *Quo magis res omnes cautius*. B.

12 *Facturaue es*] Etiamſi non facies. *Inſcitum*] Me ſcilicet, ſi iniuriam faciam. *Inſcitum*] Inelegans, non bonum. Et non bene dixit *Durum*, aut quid tale, ſed *Inſcitum*: quo verbo maxime mulieres et meretrices vtuntur. *Scitum* enim dicunt quod placet: *Inſcitum* quod diſplicet. vt, *Per ecaſtor ſcitus puer natus eſt e Pamphilo*. Hoc tale eſt quod dixit *Inſcitum* ex abundanti: quale eſt apud Virgil. (Aen. XII, 185.) *Nec poſt arma vlla rebelles Aeneadae referent*. D.

Illud *Nunc* Faernus auctoritate Bemb. delet. At noſtri omnes, *Nam ſi id nunc facis*. Caeterum illud *Inſcitum* cum Faerno praepone ſequenti. B.

13 *Offerre iniuriam*] *Offerimus* iniuriam non merenti: *Reddimus* ei qui meretur. D.

Inſcitum, offerre iniuriam] Iniuſtum valde non merenti tibi inferre iniuriam. E.

Illud *Me*, cum abſit in Bemb. et in vno ex noſtris, nec Donatus videatur legiſſe, cum Faerno ſpurium putamus. B.

BA. Eſt magna ecaſtor gratia de iſtac re, quam tibi habeam.
Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget, parum mihi proſit.
Sed quid iſtuc eſt? LA. meum receptas filium ad te Pamphilum. BA. ah!
LA. Sine dicam: vxorem hanc prius quam duxit, voſtrum amorem pertuli.

Mane,

14 *Eſt magna ecaſtor gratia, de iſta re, quam tibi habeam*] Imitatur hic et ſenile, et femineum tardiloquium. Suffecerat enim, *Ago gratias*. D.

Ne verſus claudicet, et dictio ſoloeciſſet, repone, *Eſt mágnam ecaſtor grátiam de iſtác re quod tibi hábeam.* vt Plaut. Rud. IV, 6, 32. B.

15 *Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget*] Sic Adelphis ait: *Indignum te eſſe iniuria hac, indignis quum egomet ſim acceptus modis. Parum mihi proſit*] Si ſic accipiatur, vt ſcriptum eſt, λιτότης eſt aut ταπείνωσις. Et ita intelligendum, quaſi dixerit, multum mihi nocuerit, imo me euerterit. D.

16 *Sed quid iſtuc eſt?*] Nunc demum ad rem redit. *Meum receptas filium*] Intenſio criminis. Et non *Recipis*, ſed *Receptas*. Et ne diceret, Quid tua? *Meum filium. Meum receptas filium*] Propoſitio accuſatoria eſt. et breuiter propoſuit crimen, quod poſtea dilatatur. Et frequentatiuo vſus eſt verbo, quod non raro, ſed frequenter receptet. *Meum receptas filium ad te*] Status coniecturalis, quae coniectura diluitur per ἄτεχνον πίστιν, id eſt, iuſiurandum, ac tormenta ſeruorum. *Ah!*] Quod falſum eſt, reclamauit meretrix ſtatim: et voluit contradicere, ſi permitteret ſenex. D.

Accuſatio ſic ponitur: *Meum receptas filium.* Et cum illa continuo negare vellet, hic quaſi non accuſantis tantum perſonam tenet, ſed perſuadere (*diſſuadere* Z.) cupientis illud, quod diu promiſſum (*permiſſum* Z.) ſit Pamphilo, vt ad meretricem pergeret. E.

17 *Sine dicam*] Virg. (Aen. XII, 25.) *ſine me haec haut mollia fatu, Sublatis aperire dolis. Vxorem hanc prius quam duxit*] Hanc quaſi moleſtam (*modeſtam* Z.), et quae haec nolit pati. *Vxorem hanc prius quam*] A perſona ſua, Prius quam hanc duxit, veſtrum amorem pertuli. Et quia multum diuque amauerit, *Pertuli* dixit,

Mane, nondum etiam dixi id quod volui. hic nunc vxorem habet;
Quaere alium tibi amicum firmiorem, dum tempus consulendi est:

dixit, quae est longi temporis significatio. *Hanc prius quam duxit*] Ante rem: a praeteritis et ante actis. *Vestrum amorem pertuli*] Ἀποσιώπησις, vt in Heautont. *At nae illud haut inultum, si viuo, ferent. Non iam, non tute cobibes? Vestrum*] Non, ipsius Pamphili. Ergo blande et honorifice. non enim illius amorem, et tuum quaestum: sed amorem vestrum, nihil potuit dici familiarius, *Pertuli* autem, quantam vim patientiae habet, quantumque ponderis, ne laedi mereatur vlterius. D.

Vt sit hic Trochaicus cum priori et posterioribus, lege, *Sine dum: vxorem* etc. B.

18 *Mane; nondum etiam*] Ἀποσιώπησις tertia. *Nondum etiam dixi id quod volui*] Apparet senem tarde, et longe loquentem interpellari vultu responsurae meretricis: quum ille sibi silentium praeberi velit. Sic Virgilius Latinum inducit dicentem (Aen. XII, 25.) *Sine me haec haut mollia fatu, Sublatis aperire dolis: simul haec animo hauri.* Et ad postremum de Turno (Aen. XII, 47.) *Vt primum fari potuit, sic incipit ore. Hic nunc vxorem habet*] Cum denunciatione pronunciandumest: quasi dicat, *Alia res est.* D.

Versus causa ante *Volui* interfere *Te.* B.

19 *Quaere alium tibi amicum firmiorem*] Magna moralitas in denunciatione, magna proprietas. sic enim dicimus, *Quaere tibi.* Virg. (Aen. XI, 129.) *Quaerat sibi foedera Turnus. Quaere alium tibi amicum firmiorem*] *Firmiorem* pro firmo. non enim firmum concedit esse Pamphilum: quem vult intelligi deceptorem esse Bacchidis, non iam amatorem stabilem. *Quaere alium tibi amicum firmiorem*] Oratorie senex quasi consulit meretrici, quam vocauerat incusandam. *Quaere alium*] A praesentibus et a futuris. *Amicum firmiorem*] Callide senex, quasi iam non Pamphilo consulat, sed Bacchidi, *Quaere alium*, dixit. *Dum tempus consulendi est*] Sensus, Dum aetas in flore posita est, facies vendibilis etiam nunc est. Et ordo, Dum tempus est consulendi tibi. et bis subaudiendum est *Tibi.* D.

Cum Faerni libri *Amicum* non

Nam neque ille hoc animo erit aetatem, neque pol tu eadem istac aetate.

BA. Quis id ait? LA. socrus. BA. mene? LA. te ipsam: et filiam abduxit suam:

Pue-

non habeant, et in aliis incertam teneat sedem, recte spurium putatur. Tum Bemb. et Vict. recte, *Dum sibi tempus c. e.* B.

20 *Nam neque ille hoc animo erit aetatem*] *Aetatem*, pro, tam diu quam longa est aetas. *Neque pol tu eadem istac aetate*] Σχῆμα λόγου πλοκή. prius *Aetatem* aduerbium, et posterius nomen. D.

Erit aetatem] τὸ *aetatem* in vett. libb. et Mſ. R. omissum est. L.

Aetatem male abest in nostris. B.

21 *Quis id ait?*] Non interrogatio, sed firma negatio est. *Quis id ait?*] Quum dicat senex, *Meum receptas filium:* mirum est illam dicere, *Quis id ait?* sed ab accusatore testimonium quaerit. Et bene *Ait*, quasi vanum. sic enim dicimus, *Ait*, *aio*, de rebus nugatoriis. *Quis id ait?*] Moraliter meretrix missa fecit omnia, quae in medium senex contulit: et soli intentioni, Meum receptas filium ad te Pamphilum: Quis *id ait?* respondit. *Socrus*] Terribiliter, quasi quae maxime sciat, et quae maxime doleat. Ergo et oculis et labris pronunciandum est. *Et filiam abduxit suam*] Addidit ad personam testis et facta: quia minus idoneum videbatur, socrum dixisse de pellice. et simul ostendit quantopere hoc animaduertendum sit, ex quo tantae turbae sint concitatae. *Abduxit suam*] *Abduxit*, proprie. *Arcessi* enim dicitur ad maritum: *Abduci* a marito ad diuortium. Sic Virgil. (Aen. x, 79.) *Et gremiis abducere pactas?* D.

Quis ait hoc?] Iam negantis est, quod intentato (*intento* Z.) crimini quaeritur testis. Sed cum dictus auctor est, adiecit argumentum ad probationem, quod filiam abduxit suam, quod puerum ob eam rem clam natum voluit extinguere. Purgationem sumit ex iureiurando, *Aliud si scirem*. Hic (*Hinc* Z.) iam Deliberatiua illa imago est. Promittit quidem illa, et commemorat magnam faciens beneuolentiam (*sed commemorat, non aliam facere illud meretricem* Z.) post nuptias, quia turpis est apud nuptam meretricis ista purgatio. E.

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.
B A. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quam iusiurandum, id pollicerer tibi, Lache,
Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, a me Pamphilum.
L A. Lepida es: sed scin' quid volo potius sodes facias? B A. quid vis? cedo.
L A. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusiurandum idem

Pol-

22 *Puerumque ob eam rem*] Hoc sic pronunciat senex, quasi qui dicat, *Ecce quarum rerum tu causa*! Et haec oratio de iis est, quibus ostendimus nos posse grauiter accusare, sed nolle. D.

23 *Aliud si scirem, qui firmare*] Mire, dum quaerit quo firmet fidem, fidem sibi acquisiuit atque adscripsit. *Apud vos possem fidem*] Bene *Vos:* quia et *Hic* dicit, et *Socrus*. D.

Lege, versu ipso iubente, *Alid si scirem*. B.

24 *Sanctius quam iusiurandum*] Bene dum aliud agit, etiam personam commendat. Nam non est leuis, quae iureiurando nihil sanctius sciat. *Sanctius*] Firmius. D.

25 *Me segregatum habuisse*] Bono significatu vsa est: quasi ipsa haec fecerit. Et bene *Segregatum*: non enim *disiunctum* aut *repudiatum* proprie diceret (Cf. Donat. infra v, 2, 30.). *Vxorem vt duxit*] *Vt* aduerbium est temporis, pro *Ex quo*. D.

Ne Iambicus sit inter Trochaicos, tolle illud prius *Me*. B.

26 *Lepida es*] Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam, quo meretrices solent laudari, quam quo matresfamilias. sic et supra, quum *inscitum* se diceret, rationem habuit, quae esset cum qua loqueretur. *Sed scin' quid volo potius*] Hinc deliberatiua incipit. *Sodes*] Si audes, si vis. D.

Illud *Vis* cum et versui et sensui supersit, recte Muretus delendum esse existimauit. B.

27 *Eas ad mulieres huc intro*] Non dixit ad *socrum* et ad *vxorem*, terribilia nomina et inimica meretrici: sed quod facile est, *Ad mulieres*. Sic alibi, *Mulier mulieri magis congruit*.

Polliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

BA. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haut faceret, scio;

Vt de tali causa nuptae mulieri se ostenderet.

Sed nolo falsa fama esse gnatum suspectum tuum;

Nec leuiorem vobis, quibus est minume aequom, viderier

Immerito: nam meritus de me est, quod queam, illi vt commodem.

LA.

gruit. Et ne longe videretur, addidit *Huc intro. Atque istuc iusiurandum*] Id est, quod tu mihi pollicebaris. D.

Forte leg. *Atque istic iusiurandum idem | Polliceare; illisce exple animum, teque* etc. B.

28 *Exple animum his, teque hoc crimine expedi*] *Explere*, pro *Exinanire*, Terentianum est. *Expedire* dicitur, qui pedem retentum liberat. *Exple animum*] Quod illis prosis. D.

29 *Quod pol si esset alia ex hoc quaestu*] Vigilanter Poeta, ne non verisimile videretur, id vllam fecisse meretricem, ipse lectorem praeuenit. et sic vere in omnibus Terentius, quae minus peruulgata sunt, quaeque abhorrent a consuetudine, agit. D.

Ne *Quaestu* in Thesi lateat, repone *Ex quaéstu hoc.* B.

30 *Vt de tali causa*] Id est, amore mariti eius et pellicatu. *Nuptae mulieri se ostenderet*] Plus dixit, quam, *Nuptam alloqueretur.* D.

31 *Sed esse falsa fama nolo gnatum*] Bene, quo sit gratiosior, non propter se dicit, quod facit, facere. D.

Placet ordo verborum, qui in nonnullis reperitur libris, *Séd nolo ésse fálsa fáma.* B.

32 *Nec leuiorem vobis*] Quid *Leuiorem*? an minus carum? vt contra *Grauis* intelligitur. Virg. XII, 458.) *Ferit ense grauem Tymbraeus Osirim. Grauis* etiam molestus intelligitur. vt Sallustius, *Grauiore bello qui prohibituri venerant socii, frigere. Grauis* etiam languidus. Virg. (Ge. III, 95.) *Vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit, abde domo. Nec leuiorem*] Vt contra, *grauis*, honore dignus et carus. *Quibus est minume aequom*] Parentibus scilicet. D.

33 *Immerito*] Bona exceptio. hoc enim et cauere nobis,

bis,

LA. Facilem, beneuolumque lingua tua iam tibi me reddidit:

Nam non ſunt ſolae arbitratae hae: ego quoque etiam credidi.

Nunc quum ego te eſſe praeter noſtram opinionem comperi;

Fac eadem vt ſis porro: noſtra vtere amicitia, vt voles.

Aliter ſi facias: ſed reprimam me, ne aegre quicquam ex me audias.

Ve-

bis, et praeſtare aliis poſſumus. *Immerito: nam meritus eſt de me*] Παρόμοιον. *Nam meritus de me eſt, quod queam, illi vt commodem*] Et hoc artificioſe Terentius, ne vel meretricem dure a Pamphilo ſegregaret. *Quod queam, illi vt commodem*] Sic in Andria, *Magis id adeo mihi vt incommodet, quam vt obſequatur gnato.* D.

34 *Facilem, beneuolumque lingua tua*] *Facilem* ad peccatum, *Beneuolum* ad iracundiam retulit. *Lingua tua*] Conſuetudine magis, quam ratione dicit, *Tua lingua.* ergo pro homine ipſo. *Lingua tua iam*] Subdiſtingue *Iam:* vt appareat, Si *lingua tua iam*, quanto magis *facta.* D.

35 *Nam non ſunt ſolae arbitratae hae*] Nunc fatetur ſe quoque accuſatorem fuiſſe: nunc vero beneuolum factum. *Hae*] Cum ἀποστροφῇ. *Ego quoque hoc etiam credidi*] *Quoque* et *Etiam* ſuperuacue poſita ſunt: ſed hic confirmationem oſtendunt. D.

Pro *Hae* duo libri *Haec*, vt ſaepe ante. Tum omnes habent, *Ego quoque etiam* hoc *credidi.* B.

36 *Praeter noſtram opinionem*] Pro Contra. *Praeter noſtram opinionem*] Hoc eſt, innoxiam. D.

37 *Fac eadem vt ſis porro*] Hoc eſt perſeuera purgata eſſe. vult enim et de futuro cautum eſſe: vt ſupra, *Nam ſi id facis, facturaue es. Noſtra vtere amicitia*] Non iam *Amore*, ſed *Amicitia.* D.

38 *Aliter ſi facias*] Ἀποσιώπησις. *Ne aegre quicquam ex me audias*] Vtrum *Aegre* pro *Male*? an *Aegre* pro *Inuita*? D.

Lege, *Aliter ſi: ſed reppri-mám me.* Eſt Apoſiopeſis rei congrua; vt Virgilius, *Quos ego: ſed* etc. Cf. Heautont. 1, 2, 25. B.

Verum te hoc moneo vnum: qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potius quam inimicus, periclum facias.

ACTVS QVINTI SCENA II.

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

NIHIL apud me tibi
Desieri patiar; quin, quod opus sit, benigne praebeatur.

Sed

39 *Verum hoc te moneo vnum*] Haec figura oratoria *παραίνεσις* dicitur. *Qualis sim amicus, aut quid possiem*] In secunda oratione Sallust. ad Iugurtham, *Nam vim magis, quam beneuolentiam eius, experiri mallem. Qualis sim amicus, aut quid possiem*] Hoc genus comminationis minus habet amaritudinis, sed plurimum grauitatis. D.

Vt *Té* in ictu sit, sequere lectionem nostrorum libb. *Verum hoc té moneo vnum.* B.

40 Pauci tantum habent in fine responsionem Bacchidis, *Faciam sedulo.* Plures et meliores recte non habent, vt adeo hic versus cum initio seq. Scenae vnum efficiat Trochaicum. FAERN.

1 *Nihil apud me tibi desieri patiar*] Verba nutricis fuisse Poeta demonstrat, petentis ordine longo, quae sibi praebenda sint. vnde quasi taedio singulorum, generaliter haec respondit, *Nihil apud me tibi desieri patiar*] *Apud me*, dixit pro Apud eum, vbi futura es. *Desieri patiar*] Noluit dicere *Deesse:* sed *Desieri* dixit, vt id quod minus vsitatum est, magis delectet auditum. *Benigne praebeatur*] *Benigne*, large. hoc enim est gratius, non solum *praebere*, sed *benigne praebere.* D.

Nihil apud me tibi] Prima pars Scenae orationem tenet, vt nutrix puerum diligenter nutriat. Postrema (*Postremo est* Z.) pars superioris controuersiae acrior. Pater puellae negat iuranti credi oportere meretrici. Qua fide perdita pollicetur illa tormenta de seruis. Ita fit verisimile. E.

2 In Regio Chartaceo deest *Opus*. At in Cod. C. C. etiam sine *Opus*, sed *Quin quod est.* Egregie. Nam *Quod est*, significat Quod domi est, quod res nostra praebet. B.

Sed quum tu satura atque ebria eris, puer vt satur sit, facito.

La. Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.

Phidippe, Bacchis deierat persancte. Ph. haecine ea'st? La. haec est.

Ph. Nec pol istae metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.

Ba.

3 *Sed quum tu satura, atque ebria eris*] Hoc est in nutricibus non solum non turpe, sed etiam necessarium. Et, *Hic satur*, et *haec satura* fecit. D.

Sed quum tu satura] Prisc. lib. vi. L.

Ne nimis inuenuste dispertiantur Accentus, repone, *Sed tú cum satura atque ébria es, et púer vt sátur sit, facito.* B.

4 *Noster socer, video, venit*] *Noster*, blandientis dictum est. Virg. (Aen. ii, 149.) *Noster eris.* Et magis hoc consuetudine dictum est, quam integritate. Aut certe ordo est, Noster socer venit: et deinde, *Video.* Aut deest *vt*: vt sit, *Vt video.* D.

Vt omnia per tempus praesens enuncientur, lege cum Bemb. et duobus nostris *Adducit.* Tum inuersis verbis lege, *Nutricem puero adducit.* B.

5 *Deierat*] Deos iurat. vt (Aen. vi, 351.), *Maria omnia iuro.* Aut valde iurat. *Bacchis deierat*] Si correpte, *Deierat*, deos iurat: si producte, valde iurat. Et bene senem iratum praeoccupauit dicendo, *Deierat sancte*: ne confligeret cum meretrice, et fieret fabula longior. *Haecine ea est?*] Imitanda irati contemplatio: quasi dicat, Haec est, quam vxori Pamphilus anteponit? D.

6 *Nec pol istae metuunt Deos*] Hoc argumentum est, non illam vera iurare. Sanctum, ait, iusiurandum est, aut metu religioso, aut suppliciis sacrilegorum. At vero nec religiosae sunt meretrices, inquit, nec dant poenas: quippe quae a Diis contemnantur. Tale est apud Virgilium de violato luco, qui vindicatus non est (Ecl. iii, 8.): *Nouimus et qui te, transuersa tuentibus hirquis: Et quo, sed faciles, nymphae risere sacello. Neque has respicere Deos opinor*] Et inferiores sunt, inquit, quam in quas Dii vindicent. *Neque has respicere Deos*] Nec merentur vt Diis poenas referant, quia nec

 curae

BA. Ancillas dedo: quo lubet cruciatu per me exquire.
Haec res hic agitur, Pamphilo me facere, vt redeat vxor,
Oportet: quod si perficio, non poenitet me famae:
Solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.

LA.

curae Diis esse dignae sunt. Et est ἀμφιβολία, quae sensu manifesta est. D.

7 *Ancillas dedo*] Repudiato iureiurando ad aliud transit firmius documentum. *Quolibet cruciatu per me exquire*] *Per me*, hoc est, me permittente: vt quod per legem tibi non licet, per me liceat. *Per me* ergo, me auctore et permittente. D.

8 *Haec res hic agitur*] Aut sic intelligendum est, quasi dicat, Hoc agebamus quum tu aduenires; aut cum asseueratione pronunciandum est, vt sit *Res* veritas: quasi dicat, Hic non verba sunt, sed res agitur. *Haec res hic agitur*] Propositio eorum quae dictura est, hoc modo, Haec res hic agitur. quae res? Pamphilo me facere, vt redeat vxor, oportet: quod si perficio, non poenitet me famae, solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant. Multa Terentius feliciter ausus est, arte fretus. Nam et socrus bonas, et meretrices honesti cupidas, praeter quam peruulgatum est, facit: sed tanta vigilantia causarum et rationum momenta subiungit, vt ei soli merito videantur omnia licere. Nam hoc contra illud est, quod alibi ait, commune esse iam omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices vero malas. D.

Illud *Licet* ab initio versus, in melioribus libris recte abest, quia a versu respuitur. B.

9 *Non poenitet me famae*] Haec figura λιτότης dicitur. minus enim dicit, quam significat. Nam, *Non poenitet me famae*, pro eo quod est, Magnam famam cupide acquisiuerim, significat. *Non poenitet me famae*] Ne quaereremus, qui hoc meretrici prodesse posset. D.

Pro *Perficio*, quod versum iugulat, qui Creticum vel ei parem pedem in caesura postulat, repone *Effecero*. B.

10 *Solam fecisse*] Bene *Solam*: ne nescisse officium meretricis Poeta videretur. *Solam fecisse id quod aliae meretrices facere fugitant*] Id est, reconciliasse vxorem marito. D.

LA. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso
Nobis, in re ipsa inuenimus. porro hanc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se falso vxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit vxor clam, id leue'st: cito ab eo haec ira abscedet.
Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio dignum.

PH.

11 *Nostras mulieres suspectas fuisse*] Id est, in suspicione positas. Nam esse suspectas, ambiguum est: et nunc eius partem manifestam videmus. D.

Exsequitur itaque varias caussas, propter q; t (*propter quas, cum* Z.) leues sunt, discidium esse non poterit. E.

12 *Nobis, in re ipsa*] *Nobis*, aut abundat, aut, *cum molestia nostra*, significat. *Porro hanc nunc experiamur*] *Porro nunc*, futurum tempus ostendit. Nam si iam inuenisti quid, experiaris et ea, quae restant in reliquum tempus: quia iam de praeteritis purgata est. *Hanc experiamur*] Id est, vtamur opera eius. D.

13 *Crimini tua se falso vxor credidisse*] *Crimen* proprie dicitur id, quod factum (*falsum* Bentl.) est, Cicero, *Veruntamen fac, tametsi criminosum id est.* Id est, falsa insimulatio est. *Crimini*] *Crimen* nunc, pro falsa suspicione. Virg. (XI, 407.) *Formidine crimen acerbat.* Et (XI, 122.) *Semperque odiis, sed crimine Drances Infensus iuueni Turno.* Id est, et quod eum odisse, et quod se illi odio esse suspicaretur. D.

Illud vulgare *Falso*, cum sit ineptum, et repugnans versui, Faernus recte fide Codd. omisit. Nam *Crimen* per se habet notionem falsitatis. B.

14 Pro *Autem* repone *Item*, versui et sententiae commodius. B.

15 *Cito ab eo haec ira abscedet*] Bene; in duabus enim personis causa videtur esse turbarum, socrus et Pamphili. D.

16 *Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum*] Moraliter, quasi quaerendo et discutiendo hoc intulit. *Dissidio*] Diuortio. D.

PH. Velim quidem hercle. LA. exquire: adest: quod satis sit, faciet ipsa.

PH. Quid istaec mihi narras? an quia non tu ipse dudum audisti,

De hac re animus meus vt sit, Laches? illis modo exple animum.

LA. Quaeso aedepol, Bacchis, quod mihi es pollicita, tute vt serues.

BA. Ob eam rem vin ergo introeam? LA. i, atque exple animum iis, vt credant.

BA. Eo; etsi scio pol iis fore meum conspectum inuisum hodie.

Nam

17 *Velim quidem hercle*] Vt nihil sit dignum, hoc est, non peccauerit Pamphilus. *Quod satis sit, faciet ipsa*] Id est, quicquid ad plenam ducit purgationem, faciet. D.

Responsio Bacchidis *Faciam*, in fine versus, recte abest in libris optimis, ob versum et sensum. B.

18 *Quid istaec mihi narras?*] Reprehensio est, quasi longorum verborum Lachetis. *An, quia non tu ipse dudum*] Correptio est. Nam audiuit, *Manere affinitatem hanc inter nos perpetuam volo. An, quia non tu ipse audisti dudum, de hac re animus meus vt sit, Laches?*] Vtrum quia dixit, *Manere affinitatem hanc inter nos perpetuam volo:* an quia apud vxorem defendit adolescentem in amore meretricis? *Illis modo exple animum*] Quia dicat, quae amarae sunt et molestae. D.

Lege, *Quid mi istaec narras? quiane non tute ipse d. a.* Nam *Quid mihi istaec* plures et optimi habent libri; et caetera postulantur a versu. B.

19 Pro vulgari *Exple*, recte meliores libri exhibent *Explete*. Nam sermo est, non ad Lachetem solum, sed et ad Bacchidem. B.

20 *Quod mihi es pollicita, tute vt serues*] Id est, iusiurandum apud mulieres. D.

21 *Ob eam rem vin ergo introeam*] *Vis* dicit: vt ostendat in hac re cunctationem suam. D.

Mutato ordine lege, *Atque exple iis animum, v. c.* B.

22 Vt collocatio sit elegantior, ex Cod. Petrensi lege, *Eo; etsi scio pol his meum fore.* B.

Nam nupta meretrici hoſtis eſt, a viro vbi ſegregata eſt.

LA. At hae amicae erunt, vbi, quamobrem adueneris, reſciſcent.

PH. At eaſdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognouerint:

Nam illas errore, et te ſimul ſuſpicione exſolues.

BA. Perii! pudet Philumenae: ſequimini me huc intro ambae.

LA.

23 *Nam nupta meretrici hoſtis eſt*] Caute etiam hoc praeſtruit Poeta, ne non veriſimile videatur potuiſſe meretricem (*nuptam*) concorditer cum pellice agere. *Nam nupta meretrici hoſtis*] Alia, ſcilicet inimica (*Aliena, ſeu inimica*). D.

Nam nupta meretrici hoſtis eſt] Hoc eſt, in mutua mariti et vxoris ſocietate non eſt mala ſuſpicio; ſed in eorum diſceſſione aut haec meretrix, aut ille adulter iudicatur. E.

24 Pro *Hae* lege ex Bemb. et aliis, vti verſus poſcit, *Haec;* quod apud Noſtrum ſaepe in plural. Feminino occurrit. B.

25 *At eaſdem amicas fore tibi*] Hic quidem ſenes: verum aliae cauſae ſunt, quae mulieres faciunt moleſtas: et hae (Leg. TIBI PROMITTO. *Hoc quum ſciuerint verum. At aliae cauſae ſunt, quae mulieres faciunt moleſtas et acerbas: hae*) autem ſpectatoribus notae ſunt ex argumento. D.

Etſi hic verſus in Bemb. et in C. C. et Petrenſi omiſſus eſt :tamen cum quibuſdam ſpurius exiſtimari non debet. Etenim a re non abhorret, vtrumque ſenem, inprimis Phidippum, qui ibi Paterfamilias eſt, Bacchidi hanc dare fidem. Caeterum ratio verſus requirit *Cognorint*. B.

26 *Et te ſimul ſuſpicione exſolues*] Hoc eſt quod ſupra dixit, *Crimen:* nos quoque ſuſpicionem interpretati ſumus. *Exſolues*] Expedies. D

Suſpicione exſolues] Mſ. R. *euelles*. L.

27 *Pudet Philumenae*] *Pudet* duo ſignificat: ſiue ille peccarit quem pudet, ſiue ille cuius pudet. Et familiariter *Philumenae*, tanquam notae ex Pamphilo. *Pudet Philumenae*] Conſcientia communis viri et pellicatus. *Sequimini me intro huc ambae*] Ancillis dicit, quae ſunt κωφὰ πρόσωπα. D.

Verſus gratia repone, *Vos ſequimini intro huc ambae*. B.

LA. Quid est quod mihi malim, quam quod huic intelligo euenire;
Vt gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi prosit?
Nam si est, vt haec nunc Pamphilum vere ab se segregarit:
Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et gloriam esse:

Refe-

28 *Quid est quod mihi malim, quam quod huic*] Sensus hic est, Quid est quod magis optem mihi euenire, quam quod simul proderit etiam meretrici? *Quid est, quod mihi, &c.*] Sic hoc ergo intulit pro nouo. Mirandum est enim euenire potuisse, vt idem et seni et patri prosit, quod meretrici. *Quid est quod mihi malim*] Vt amicitia mihi et sibi prosit. Et ostendit commune sibi bonum esse. *Euenire*] *Euenire*, bis subaudiendum. D.

Repone, *Quid est mihi quod malim.* B.

29 *Vt gratiam ineat sine suo dispendio*] Recte. Difficile est enim gratiam inire sine damno. *Et mihi prosit*] Mire: quia difficile est amicum sine damno acquirere. Et quia *cum lucro* non potuit dicere: et hoc ipsum bonum fecit, quia sine damno. Ergo velut tria sunt: vt *gratiam ineat*, vt *sine damno*, et vt *mihi prosit*. D.

Sensus causa lege, *Vt gratiam ineam sine meo dispendio, et mihi prosim.* Nam Senex meretrici, quam vehementer oderat, non potest bene cupere. B.

30 *Pamphilum vere ab se segregarit*] Proprie ab meretrice *Segregari* dicitur: ab vxore *Disiungi*. D.

31 *Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam*] Quasi dicatur, *Ecce quam amauit Pamphilus!* Sed hoc sentire et dicere patris est, stulta pietate magnificantis filium. Vt, *Meum gnatum rumor est amare.* Et proprie *nobilitatem* dixit. Nam et *meretrix* et *gladiator nobiles* dici solent. *Scit sibi*] Quod nimis (*minus* Mss. H. et B. cum Edd. vett.) amat, ait *Nobilitatem*. *Ex eo*] Vtrum ex Pamphilo? an *Ex eo*, ex ea re. id est, quod segregauerit vere ab se Pamphilum? et hoc est melius. Nam nobilis meretricis est non timere, ne alterum non inueniat. aut nobilis est, cognitam fieri etiam senibus. *Et rem natam*] Ex patrocinio et amicitia senis. *Rem natam*] Quia multa in eam contulit. *Et gloriam*] Ex facto raro in mere-

Referetque gratiam ei, vnaque nos ſibi opera amicos iunget.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

AEDEPOL nae meam herus eſſe operam deputat parui pretii,

Qui

meretricibus. *Et gloriam eſſe*] Quia defendit eum apud ſoceros et vxorem: et quod marito meretrix coniugem reddit. D.

Pro *Natam* Cod. Regius vnus habet *Nactam*. Repone, *Scit ſe nobilitatem ex ea re nactam et g. e.* Nam primum non de re praeterita, ſed futura hic agitur. Deinde, *ſi vere ab ſe ſegregarit*, res non creuit, ſed damnum obuenit. Denique inter *Nobilitatem* et *Gloriam*, quae cognatae ſunt ſignificationis, *Res* locum commodum non habet. B.

32 Lege *Refert grâtiam eii, vnâque nos ſibi ôpera amicos iúngit*. Nam Cod. Acad. habet *Refertque:* Bemb. et Victor. illud *Que* vt inutile ſenſui et verſui incommodum recte omittunt. Sane *Refert, Iungit*, vt ſupra *Scit*, elegantiora ſunt, quam Futura. B.

1 *Aedepol nae meam herus eſſe operam deputat parui pretii*] In tota hac Fabula ſeruus piger et curioſus inducitur: neque quicquam illi euenit ex ſententia ſua. *Aedepol nae meam*] Totum a ſtomachante dicitur: quaſi qui nunc maxime iniuriam perſenſerit. *Aedepol nae meam*] In hac Scena καταστροφὴ populo exponitur. *Deputat parui pretii*] Quia ſic ſcilicet abutitur. Deputat parui eam, qui deputat eam in re nullius pretii conſumendam. D.

Aedepol nae meam] Nunc Parmeno redit, qui miſſus in arcem fuerat, vt amicum conueniret, qui nullus erat; ſed vocem parturientis ne audiret. Videt autem de domo vxoris Pamphili exire meretricem. Quae cum eſſet ingreſſa, vt ſe purgaret, in digito eius annulus eſt cognitus, quem vitiator puellae rapuerat, et meretrici dono dederat. Nunc igitur egreſſa Parmenonem ad Pamphilum mittit. Ipſa autem quid actum ſit, narrat, ante menſes X. Ex quo enim compreſſa eſt virgo, X menſes

ſunt;

Qui ob rem nullam miſit, fruſtra vbi totum deſedi diem,
Myconium hoſpitem dum exſpecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic ſedeo, vt quiſque venerat,
Accedebam: Adoleſcens, dicdum quaeſo, es tu Myconius?
Non ſum. at Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque eum quemquam eſſe arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abii. ſed quid Bacchidem

Ab

ſunt; et iure hic partus factus ſit X menſium. E.

Bemb. et noſtri meliores recte habent *Preti* pro *Pretii*. B.

2 *Fruſtra vbi totum deſedi diem*] Deeſt *Illuc:* vt ſit, illuc vbi fruſtra totum deſedi diem. *Totum deſedi diem*] Nota accuſatiuo caſu vſum eſſe. D.

3 *Myconium hoſpitem dum exſpecto*] Memoriter et vigilanter ſeruus Myconium hoſpitem et Callidemidem dixit: ne videretur negligentia, vel obliuione ſua non inueniſſe, ad quem miſſus eſt. *Myconium hoſpitem*] Bene oſtendit ſe memorem et ſignorum et nominum, vt videatur vere illuſus, quum operam dederit. D.

4 *Itaque ineptus*] Moraliter additum *Ineptus*. et *Ineptus*, quaſi inaptus. D.

Lectio *Quiſquam*, pro *Quiſque*, quam duo Codd. exhibent, et ad verſum et ad ſententiam commodior eſt. B.

5 *Adoleſcens, dicdum, quaeſo*] Verniliter et comice ſe ipſum ſeruus imitatur. et eſt μίμησις. *Es tu Myconius?*] Nam vt tria mandata ſunt inquirenda, tria inquiſita ſunt ordine. D.

Ne verſui deſit ſyllaba, lege *Tun' es Myconius?* praeſertim cum vnus cod. habeat *Tu es*. B.

7 *Omnes negabant*] Bene tranſit a μιμητικοῦ ad διηγηματικόν, et συντόμως. *Neque enim quemquam eſſe arbitror*] Id eſt, non puto eum eſſe in mundo. D.

8 *Iam pudebat*] Sedere, an interrogare? D.

Ab noſtro affine exeuntem video? quid huic hic
eſt rei?
BA. Parmeno, opportune te offers: propere curre ad Pamphilum.
PAR. Quid eo? BA. dic me orare, vt veniat.
PAR. ad te? BA. immo ad Philumenam.
PAR. Quid rei eſt? BA. tua quod nihil refert, percontari deſinas.
PAR. Nihil aliud dicam? BA. etiam, cognoſſe anulum illum Myrrhinam

Gna-

9 *Ab noſtro affine exeuntem video*] Satis moraliter inducitur ſeruus dicere *Ab noſtro affine*: quum domini eius ſit, non ipſius. Sic et prius, *Noſter ſocer, video, venit,* pro Pamphili ſocer. *Exeuntem video*] Docte Poeta praemonſtrat locuturam perſonam. *Quid huic hic eſt rei?*] Rurſus curioſus nihil ſciturus eſt, et excurſurus piger. D.

10 *Parmeno, opportune te offers*] Attendendum quod ab initio Comoediae vſque ad finem Parmeno mittitur vt currat: et celatur vt neſciat, quod curioſe deſiderat. *Propere curre ad Pamphilum*] Facete Poeta inde incipientem facit, quod ille minime vult, dicendo *Curre*. D.

11 *Quid eo?*] Id eſt, ad Pamphilum. *Ad te?*] Vide curioſum non recuſare laborem, quo cauſam ſciat. *Ad te?*] Non ad te conueniendam: ſed domum, *ad te* ſignificat. *Imo ad Philumenam*] Mire tota Fabula inuenit, quamobrem currat Parmeno. D.

12 *Quid rei eſt?*] Totum pro perſona. *Tua quod nihil refert, percontari deſinas*] Οἰκονομικῇ διανοίᾳ et eximie dixit, quaſi minus ſit iniurium prohibere interrogare, quam interroganti non reſpondere. Et memento hanc eſſe, cui in principio nihil celauerit Parmeno (*hunc eſſe, qui in principio nihil celauerit Philotin.* Z.). D.

Tua quod nihil refert, percontari] Gloſſar. Πολυπραγμονῶ *ſciſcito, percontor. Terent.* Sic Plaut. Sticho II, I, 48. *Tua quod nihil refert, ne cures.* Menand. Ἃ μὴ προσήκει, μήτ' ἄκουε, μήθ' ὅρα. Ariſtides περὶ τοῦ παραφθέγματος. p. 50. ἵνα τοίνυν εἰδῇς, ὅτι καὶ ὅλως ἀρχαῖον νόμιμον τοῦτο καὶ ἑλληνικόν, φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ. L.

13 *Nihil aliud dicam?*] Vult rem per mandata colligere. *Etiam, cognoſſe anulum illum*

Gnatae suae fuisse, quem ipsus mihi olim dederat. PAR. scio.
Tantumne est? BA. tantum: aderit continuo, hoc vbi ex te audierit.
Sed cessas? PAR. minume equidem: nam hodie mihi potestas haut data'st:
Ita cursando atque ambulando totum hunc contriui diem.
BA. Quantam obtuli aduentu meo laetitiam Pamphilo hodie!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui paene harum ipsiusque opera periit:
Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo: Qua

illum Myrrhinam] *Etiam* aduerbium est vel consentientis, vel reminiscentis: sed magis reminiscentis modo. Sic Cicero (Verr. II, 35.) *Etiam, quod pene praeterii, capella quaedam est, mire facta.* D.

14 *Scio*] Non *Audio* inquit, sed *Scio*. D.

Consensu Faerni nostrorumque librorum repone, *Olim mihi*. B.

15 Pro *Audierit* versus poscit *Audiuerit*. B.

16 *Sed cessas?*] Hoc est, tardas et quiescis? vrget autem cum (*eum* Mſ. B. et Edd. vett.) cursu. *Minime equidem*] *Cesso* subauditur. *Potestas haut data est*] Cessandi scilicet. D.

17 *Ita cursando atque ambulando*] Est enim cursus et nauigantis et equitantis. D.

18 *Quantam obtuli aduentu meo*] Reliqua pars argumenti per μονῳδίαν narratur. D.

19 *Quot commodas res attuli!*] *Quot*, tam (*quam*) multas. Ex more suo *Attuli* dixit. *Quot autem ademi curas!*] Sic ante, *Vt meum, in quo nunc est, adimam: atque expleam animum gaudio. Quot commodas res attuli! Quot autem ademi curas!*] Haec omnia admirantis sunt. vt Virg. (Aen. IV, 10.) *Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes!* D.

20 *Gnatum ei restituo, &c.*] Ἐξαρίθμησις. D.

Vt versui laboranti medearis, repone, *Paene qui harum*. B.

21 *Reddo*] *Redditur* nobis, quod nostri cupidum est: *Restitui-*

Qua re suspectus suo patri, et Phidippo fuit, exsolui:
Hic adeo his rebus anulus fuit initium inueniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere, ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc anulo: extimui ilico. Mi Pamphile, inquam, amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde anulum istum nactus?
Dic mihi. Ille alias res agere se simulare. postquam id video,

Nescio

stituitur nobis, cuius cupidi sumus. Bene ergo *Gnatum restituo, vxorem reddo*. D.

22 *Quare suspectus suo patri et Phidippo fuit*] Ergo non vnum beneficium, sed tria sunt. *Exsolui*] Variauit tempora, *restituo, reddo, exsolui*. D.

24 *Nam memini abhinc menses decem*] *Menses decem* dixit: et recte, vt de hoc peperisse demonstret. *Nocte prima*] Primis partibus noctis, vel primore (*primis tenebris*): vt (Aen. IX, 244.) *Vidimus obscuri primam sub vallibus vrbem*. D

25 *Confugere anhelantem*] Ex his argumentis potest colligi, hunc esse qui virginem vitiauerit. *Confugere anhelantem*] Vide signa coniecturalia: quod *confugere* vidit, timebat: quod *anhelantem*, colluctatus fuerat: quod *domum*, celari volebat: quod *sine comite*, pudendum fuerat facinus; quod *vini plenum*, temerarium: quod *annulum* habebat, partum (*raptum*, alii) indicat. Vides igitur his indiciis vt virginem apparet vitiatam (*indiciis, virginem, vt apparet, vitiatam*). D.

26 *Mi Pamphile, inquam, amabo*] Haec blandimenta sunt muliebria. D.

27 *Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus?*] Principalia signa vitii illati, perturbatio et annulus. *Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus?*] Breuitati consulit Terentius: nam in Graeca haec aguntur, non narrantur. D.

Illud *Es* cum a versu repudietur, rescribe *Exanimatu's*; item *Nactu's*. B.

28 *Simulare*] Fingere, ac pro vero falsum tradere. *Ille alias res agere se simulare*] Id est,

Neſcio quid ſuſpicarier magis coepi: inſtare vt dicat.
Homo ſe fatetur vi in via neſcio quam compreſſiſſe;
Dicitque ſeſe illi anulum, dum luctat, detraxiſſe.
Eum haec cognouit Myrrhina in digito modo me habentem.
Rogat vnde ſit: narro omnia haec: inde'ſt cognitio facta,
Philumenam compreſſam eſſe ab eo, et filium inde hunc natum.
Haec tot propter me gaudia illi contigiſſe laetor.
Etſi hoc meretrices aliae nolunt: neque enim eſt in rem noſtram,

Vt

eſt, alias res agentem ſe fingere. pudebat enim amicae de alterius ſtupro fateri: et ei amicae, quam tum deperibat. D.

Ille alias res agere ſe ſimulare. E.

Illud *Id* in Cod. nullo eſt, niſi Victoriano, vbi et ipſum deletum eſt. B.

29 *Neſcio quid ſuſpicarier*] Pro aliquid. D.

Lege et interpunge ſic, *Neſcio quid ſuſpectarier, magis coepi inſtare vt dicat.* B.

30 *Homo ſe fatetur vi in via virginem neſcio quam compreſſiſſe*] Bene additum *Homo:* et oratorie *Neſcio quam;* ex quo dicto omnis error eſt natus. Nam appone nomen, et nulla fabula eſt. *Neſcio quam*] Vel quia vere neſciebat: vel quia ſic dicendum fuit, ne amare illam videretur. D.

Illud *Virginem* ob fidem optimorum Codd. dudum delendum putarunt viri docti. B.

31 *Dum luctat*] Ita Mſ. R. et vett. libb. al. *luctatur.* L.

32 Repone *Eum cognouit Myrrhina haec: in digito modo me habente.* Nam non Bacchidem, ſed ipſum anulum cognouit Myrrhina. B.

35 *Haec tot propter me gaudia*] Incluſit (*Concluſit* Mſ. B. et Edd. ante Steph. recte, i. e. finiuit) narrationem fabulae more ſuo: ne haec in futuro actu exſpectaremus. D.

36 *Etſi hoc meretrices aliae nolunt*] Color neceſſarius a veriſimili. Se (*Scit ſe* vterque liber) enim alibi dixiſſe, *Bonas matronas facere meretrices malas*, meminit. *Neque enim eſt in rem noſtram*] *In rem*, in vtilitatem, id eſt, pro commodo. D.

Claudicanti in caeſura verſui

Vt quiſquam amator nuptiis laetetur. verum ecaſtor
Nunquam animum quaeſti gratia ad malas adducam partis.
Ego, dum illo licitum'ſt, vſa ſum benigno, et lepido, et comi:
Incommode mihi nuptiis euenit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequom eſt ferre.

ACTVS QVINTI SCENA IV.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS.

VIDE, mi Parmeno, etiam ſodes, vt mihi haec certa et clara attuleris: Ne

ſui ſic opitulare, *Etſi hoc meretrices non volunt aliae: neque enim in rem eſt noſtram.* B.

38 *Quaeſti gratia ad malas*] Priſcian. lib. 6. Fab. Fulgent. de priſco ſerm. in voce *Diobolares.* L.

39 *Ego, dum illo licitum eſt*] An meruerit (*metuit*) Pamphilus? D.

40 *Incommode mihi nuptiis euenit*] Sic dixit, quemadmodum dicimus, *Et male euenit,* aut *Bene ei contigit.* *Incommode mihi nuptiis euenit*] Ἀνθυποφορὰ (Ὑποφορά). Et eſt ordo, Incommode mihi euenit ex nuptiis. et *Incommode,* pro incommodo. *Nuptiis*] Deeſt *ex.* vt ſit, *Ex nuptiis.* *Factum, fateor*] Ἀνθυποφορά. D.

Incommode mihi euenit] Maximum incommodum accepi, quod Pamphilus duxit vxorem. *Factum fateor*] Confiteor. Sed non mei meriti eſt, quod deſerta ſum. Vnde ferenda haec ſunt incommoda. E.

41 *Ne id merito mihi eueniret*] Ergo haec dolemus, quae merito contingunt. D.

42 *Multa ex quo fuerint commoda eius*] Ratio cur noua omnia fiant, et contra officium meretricis. *Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequum eſt ferre*] Hoc eo tractu vocis, et ea aequanimitate dicendum, quale in Adelphis, *Quando eum quaeſtum occoeperis, accipiunda et muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.* D.

1 *Vide, mi Parmeno, etiam ſodes, vt mihi haec certa*] Bene *Haec*

Ne me in breue coniicias tempus gaudio hoc falso frui.
PAR. Visum est. PAM. certene? PAR. certe. PAM. Deus sum, si hoc ita est. PAR. verum reperies.
PAM. Manedum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam,
Bacchidem anulum suum habere. PAR. factum. PAM. eum, quem olim ei dedi;
Eaque hoc te mihi nunciare iussit: itane est factum? PAR. ita, inquam.

PAM.

Haec repetit. verum est enim, vt quod misere cupimus, id etiam tardius credamus effectum. Sic et in Heautont. *Ego vereor magis.* D.

Vide, mi Parmeno] Ea quae vehementer cupimus, parum credibilia videntur, dum metuimus. Ideo saepius quaerit, et nuncii ordinem repetit, cum dicit: *Manedum, sodes. Sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam apud Bacchidem annulum suum.* Quibus rebus confirmatis rursum exsultat gaudio: *Quis me est fortunatior?* E.

Versus sunt Trochaici tetrametri; sed hic et septimus, acatalectici, caeteri catalectici. FAERN.

2 Pro *Coniicias* legendum existimo *Pellicias.* B.

3 *Deus sum, si hoc ita*] Plaut. *Rex sum; regem autem quid loquor? imo Deus.* Et in Curcul. I, 3, II. — *Sum Deus.* L.

Pro *Certene* vulgari recte Bemb. et Victorian. habent *Certen;* vt versus sit Trochaicus catalecticus. B.

4 *Mane dum*] *Dum* abundat. D.

5 *Sic te dixisse opinor*] Miro affectu inducitur, vix adduci ad credendum, quod gaudet, Pamphilus. D.

Ne pro Trochaico fiat Iambicus, vel corrige *Dixe,* vel cum Cod. Mead. lege inuerso ordine, *Sic dixisse opinor te.* B.

6 Duo Codd. concinnius, *Suum anulum.* B.

7 *Ita, inquam*] Quasi iam ante fassus, dico (*Quasi iam lassatus dicit*). D.

Duo ex nostris verius, *Eaque hoc mihi te nunciare.* B.

PAM. Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeo plenior?
Egon' te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio.
PAR. At ego ſcio. PAM. quid? PAR. nihil enim:
Nam neque in nuncio, neque in me ipſo tibi boni quid ſit, ſcio.
PAM. Egone, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam ſine munere a me abire? ah, nimium me ingratum putas!
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me exſpectat, credo: adibo. BA. ſalue, Pamphile.
PAM. O Bacchis, o mea Bacchis, ſeruatrix mea.

BA.

8 *Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeo plenior?*] Ob beneficia Veneris; cui contrarium *inuenuſtus*, cui contra reciderit (*ceciderit*) quod amat. D.

Venuſtatiſque] Q. Aur. Symmach. lib. 1. Epiſt. 72. *Res cecidit ex voto, vtor teſte quo volui, iam mihi Comici adoleſcentis voce clamandum eſt, Quis me hodie fortunatior venuſtatiſque adeo plenior?* Aliter, ſed male, Terentii locum Non. Marcellus laudat in voce *Vetuſtas*. L.

9 *Quid donem? quid? quid? neſcio*] Μελλησμός. vt (Aen. VI, 532.), *pelagine venis erroribus actus? An monitu diuum? an quia te fortuna fatigat, Vt triſtes ſine ſole domos, loca turbida, adires?* D.

Ne verſus pede claudo incedat, lege ex noſtris vniuerſis, *Egone pro hoc te nuncio.* B.

11 *Nam neque in nuncio*] Magis ſcire vult, quam munus accipere. *Nam neque in nuncio, neque in me ipſo boni quid ſit, ſcio*] Facete agit Terentius: quanto magis Parmeno curioſus eſt, tanto magis neſcit illa, quae cupit. D.

Neque in me ipſo] Mſ. R. *neque in memetipſo tibi*, etc. L.

12 Editio vet. et vnus e Codd. Regiis recentior recte, *Egon te, qui ab Orco.* Nam ita fit Iambicus, vt ſequens. B.

16 *O Bacchis! o mea Bacchis! ſeruatrix mea*] Bene additum eſt, *Seruatrix mea.* Et (*Vt* Edd. vett.) *Mea*, quod ſupra dixit, amatoris eſt. D.

BA. Bene factum, et volupe'st. PAM. factis, vt credam, facis:
Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris,
Semper fiet. BA. ac tu ecastor morem antiquom atque ingenium obtines,
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
PAM. Ha, ha, he, tune mihi istuc? BA. recte amasti, Pamphile, vxorem tuam:

Nam

17 *Factis vt credam facis*] Difficile enim erat credere, his rebus gaudere meretricem. D.

19 *Vt voluptati obitus*] *Obitus* occursus: *Ob* enim, significat contra. Ergo *Obitus*, aditus. Legitur et, Voluntate obitus. *Obitus, sermo, aduentus tuus*] Inter *Obitum*, et *Aduentum* hoc interest: quod *Obitus* est, quem casus affert: *Aduentus*, quem voluntas et destinatus locus. D.

Vt voluptati obitus, sermo, aduentus] Singula sunt. Et est sensus: *Vt voluptati sit sermo tuus. Obitus* autem abscessus (*accessus* Z.) est, ab eo quod est *Obeo*. E.

Pro *Aduentus* sensus suadet *Affatus*. Nam male Synonyma *Obitus* et *Aduentus* separantur. Quodsi igitur nostram rationem sequeris, gradatim procedit sententia. Etenim *Sermo* ad omnes, sed *Affatus* ad hunc vel illum. B.

20 *Morem antiquom*] Respexit ad versum Ennii lib. 5. Annal. *Moribus antiquis res stat Romana, vireisque*, quem citant Cicero lib. 5. de Rep. Augustin. Episc. lib. 2. cap. 21. de Ciuit. Dei. Volcat. Gallican. in Auidio. Plaut. Capt. 1, 2, 20. *Ille demum antiquis est adolescens moribus*, *Cuius nunquam voltum tranquillaui gratiis*. L.

21 Cum Bemb. aliisque probatis libris lege, *Vt vnus omnium homo*: vt *Vnus* et *Omnium* opponantur. Dein plures libb. cum Edd. vett. recte habent *Nusquam*. Nam si *Nunquam*, dixisset *Vixerit*. B.

22 *Tune mihi istuc?*] Quia blandimentum magis meretricium est. D.

Ex Bemb. Vict. et nostris leg. *Tun mi istuc?* B.

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram.
Perliberalis visa'st. PAM. dic verum. BA. ita me Di ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi, harum rerum num quid dixti iam patri? BA. nihil. PAM. neque opus est,
Adeo mutito: placet non fieri hoc itidem, vt in Comoediis,
Omnia omnes vbi rescifcunt. hic, quos par fuerat resciscere,
Sciunt. quos non autem aequom'st scire, neque resciscent, neque scient.

BA.

23 *Nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram*] Hoc est, nunquam sic videram, vt eam nossem. *Quod nossem*] Id est, quod meminissem, quod scirem: ac per hoc, nunquam videram. vt alibi (Adel. IV, 5, 7.), *Non equidem istuc, quod sciam*. D.

Eam, quod nossem, videram] Hoc est, non sic videram, vt eam nossem. E.

24 *Dic verum*] Bene instanter ex meretrice quaerit, quid de forma vxoris sentiat. scit enim hanc iudicem esse pulchritudinis posse: vel quod femina, vel quod aemula. D.

Perliberalis visa'st] Vid. Fest. in voce *Liberales*. L.

25 *Numquid*] Num aliquid. acuendum ergo *Quid*. *Neque opus est, adeo mutito*] Vel tenui dicto. D.

Numquid subolet patri?] Metuit, ne pater audiuerit aut suspicetur aliquid de compressu. E.

26 *Non fieri hoc itidem, vt in Comoediis*] Mire: quasi haec Comoedia non sit, sed veritas. aut deest *Aliis*. *Vt in Comoediis*] Deest *Fit*. D.

Vt in Comoediis] Quasi haec Comoedia non sit. Constat enim, in Comoediis in postrema parte personas plurimas poni. E.

Leg. *Placet haut fieri*. B.

27 *Omnia omnes vbi rescifcunt*] In fine enim Comoediae nihil cuiquam celari solet. *Hic, quos par fuerat*] *Hic*, in hac Comoedia, aut in hac re. D.

Accentus gratia ex Bemb. sequor hunc ordinem, *Quos fuerat par*. B.

28 *Neque resciscent, neque scient*] *Resciscunt* ad quos pertinet.

BA. Immo etiam, qui hoc occultari facilius credas, dabo.
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando meo
Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum. PAM. optume'st:
Speroque hanc rem esse euenturam nobis ex sententia.
PAR. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. non licet. PAR. tamen suspicor:
Egone hunc ab Orco mortuum? quo pacto? PAM. nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, et ex quanta aerumna extraxeris.

PAR.

tiret. Et *Rescifcunt* qui nesciunt, *Sciunt* qui negligunt. Et *Resciscimus* ex alio, *Scimus* etiam per nostram opinionem. *Rescire*, est recognoscere, et vix inuenire quod quis nescierit. D.

29 Pro *Occultari* plurimi Codd. *Occultari posse;* quod sensu probatur, sed versu repudiatur. Igitur vt vtrique rei consulas, lege *Occultum iri.* Nam Pamphilus de futuro erat inprimis sollicitus. B.

30 Etsi omnes libri habent *Jureiurando*: leges linguae tamen *Iuriiurando* poscunt. B.

33 *Here, licetne scire ex te*] Ridicule instat scire, ignoraturus Parmeno. D.

Illud *Me* ante *Scire* a sensu non postulatur, imo a versu repudiatur, et in melioribus libb. abest. B.

35 *Egone hunc ab Orco mortuum?*] Verba sunt cogitantis, ideo et ἐλλειπτικῶς loquitur. *Nescis, Parmeno*] Addidit stimulos curiositati eius. D.

Ego hunc ab Orco] Hoc est, a Plutone, qui est Deus inferni, mortuum liberaui. Hic Parmeno eadem repetit verba Pamphili, et secum quasi haec cogitans loquitur. E.

Bembinus, et Faerni Donatus *Ego hunc:* nostri *Egon hunc.* Nihil interest. B.

36 Ne versus claudicet, illud *Me*, quod in aliis libris abest, in aliis ponitur ante *Extraxeris*, repone post *Et*. B.

PAR. Immo vero ſcio; neque hoc imprudens feci. PAM. ego iſtuc ſatis ſcio.

PAR. An temere quicquam Parmenonem praetereat, quod facto vſus ſit?

PAM. Sequere me intro, Parmeno. PAR. ſequor: equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quam ſciens ante hunc diem vnquam. Ω. Plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

37 *Immo vero ſcio, neque hoc imprudens feci*] Recte. paruum enim beneficii meritum, ſi ab imprudente praeſtitum videatur. D.

38 *Temere quicquam Parmenonem praetereat*] Quod interdum non (dele *Non*) temere praetereat, quod habet faciendi neceſſitatem. *Temere quicquam Parmenonem praetereat*] Sibi ipſi hoc dicit, et ſe nominat: vt (Aen. II, 549.) *Degeneremque Neoptolemum narrare memento.* Et, *Age nunc: Phormionem, qui volet, laceſſito.* *Temere quicquam*] Vtrum hoc dicit, Non temere, neque per imprudentiam geritur, quicquid vtile eſt. An hoc dicit, Nihil poteſt tranſire temere, quod vtile factu eſt, quin gratiam ſui habeat? An hoc dicit, An quicquam Pamphilus praetereat temere: ita vt non remuneret bonum factum Parmenonis, quod ſibi vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti. D.

Hic verſus nec Parmenoni, e ratione vulgari, nec Pamphilo, ex Bemb. ſed Bacchidi tribuendus eſt, laetanti et Parmenonem ridenti. Itaque cum Bemb. *Parmeno* legi debet in Caſu recto. B.

40 *Feci imprudens, quam ſciens ante hunc diem vnquam*] Quia non conuenit ſeruo ſcienti recte facere, bene addidit *imprudenti* ſibi eueniſſe, vt bene faceret: quod prudens nunquam fecerit. *Imprudens quam ſciens*] Ἀντίθετον ſecundum. Nam imprudentem ſcienti reddit, non prudentem. D.

Feci imprudens, quam ſciens] Plaut. Capt. Prol. 44. *Vt ſaepe iam in multis locis Plus inſciens quis fecit, quam ſciens boni.* L.

AEL. DON. V. C. ORATORIS VRBIS ROMAE COMMENT. IN TERENTI HECYRAM EXPLICIT.

FRI-

FRIDERICI LINDENBROGI

OBSERVATIONES

IN AELII DONATI. V. C.

COMMENT. IN HECYRAM.

IN PROLOG.

3 *Quae scita sit nomine*] Mſ. *hōc est q. sit oio.*

ALT. PROL.

1 *Ius gentium est*] L. 17. ff. de Legationibus l. 7. ad leg. Iul. de vi publ. leg. 8. de diuiſ. rer. Dio Chryſoſt. περὶ νόμου. Τὸν γοῦν παρὰ τῶν ἐχθίστων κήρυκα πεμπόμενον οὗτος ἐστὶν ὁ σώζων καὶ διαφυλάττων, παντὸς θώρακος καὶ πάσης ἀσπίδος ἰσχυρότερον αὐτῷ δοὺς ὅπλον τὸ κηρύκειον. Idem in fine orationis περὶ ἔθους. Liuius 1, 14. *Post aliquot annos propinqui regis Tatii legatos Laurentium pulsant: cumque Laurentes iure gentium agerent, apud Tatium gratia suorum et preces plus poterant; igitur illorum poenam in se vertit. Nam Lauinii, cum ad sollemne sacrificium eo venisset, concursu facto, interficitur.* Vell. Patercul. initio lib. 2.

9 *Dicitur* ἀντίθεσις] Mſ. ἀνάκλασις.

23 *Ab auditorum persona*] Mſ. *A iudicum persona.*

25 *Etiam gloriosi*] Mſ. *sed gloriosi.*

ACT. I. SC. I.

8 *Mutili dicti sunt boues*] Rectiſſime ad mentem Donati Hyginus fab. 201. *In quamcunque effigiem vellet transmutaretur, ex albo in nigrum, vel ex nigro in album; in cornutum ex mutilo, in mutilum ex cornuto.* Columella praefat. lib. 1. *aliter curetur mutilum aliter raripilum, aliter cornutum, et setosum.*

9 *Eximia pecora*] Vid. Feſt. v. *Eximium.*

17 *Non eam persuasisse*] Mſ. *Non se pers.*

Ἐμπαθῶς *ait*] Mſ. ΕΝΠΑΓΟΠΑΑΗΝ.

18 *Secundum* φυσιογνωμικοὺς *difficile deformem reperiri bonam*] Vid. Ariſtotel. Polaemon, et Adamant. Phyſiognomica.

ACT. I. SC. 2.

3 *Ante* πεδοικην] Ita Mſ. Heſych. πεδοίκους, μετοίκους vocat. Hinc

Hinc ergo de medela cogitandum.

97 *Quae familiae debebatur*] Iuſtin. Inſtit. lib. 3. Tit. de bonor. poſſeſſ.

ACT. II. SC. I.

9 *Ἄτεχνος πίστις*] Infra IV, 4, 75. V, 1, 16. Marcell. in Hermog. pag. 298.

17 *Niſi ad telum*] Petron. 90. *Vt primum extra teli coniectum licuit conſiſtere.* paulo ante dixerat, *Lapides in Eumolpum recitantem miſerunt.* Vid. Inſtit. lib. IV. Tit. vlt. de pub. iud.

28 *Hoc eſt amorem*] Mſ. *Hoc amare.*

ACT. II. SC. 2.

21 *Eſſe compulſam*] Mſ. *eſſe collapſam.*

25 *Aurem propiorem*] Mſ. *aurem propriorem.*

ACT. III. SC. I.

1 *Nimis coturnati*] Al. *conturbati.*

29 *Plenum erat*] Mſ. *planum erat.*

41 *Plautus Bacchidibus: Nam et ex*] Locus corruptus. Plauti verba ſic habent: Act. I. Scen. 1, 73. *Nam vt in naui vecta es, credo, timida es.* Videtur autem ſic legendum: *Num vt in mari vecta es, c. t. es. Ergo Pauitare, aegrotare: quia ſic horruiſſe viſa ac palpitare venis* etc.

44 *In vultu proloquium*] Mſ. *incultum proloq.*

ACT. III. SC. 2.

24 *Eſt μετωνυμία*] Mſ. *eſt ὑπαλλαγή.*

ACT. III. SC. 3.

27 *Femina, quae leges neſciat*] L. 11. l. 13. C. de iur. et fact. ignor. l. 8. ff. eod. lib. 2. §. 7. ff. de iur. fiſci. l. 38. §. 2. et 4. ad L. Iul. adult.

ACT. III. SC. 4.

26 *Sine coniunctiuo*] Mſ. *coniunctione.*

Μυκόνιος φαλακρὸς] Strabo libr. X. Τὺς φαλακρὺς δέ τινες Μυκονίυς καλῦσιν, ἀπὸ τῦ τὸ πάθος τῦτο ἐπιχωριάζειν τῇ νήσῳ. Vid. Plin. lib. XI. cap. 47. Stephan. de Vrbib. et Adagiograph.

ACT. III. SC. 5.

9 *Et propinquitate Terentius frequentata mouetur vt heredum*] Mſ. *Et ae. p. t. frequentate monens aut heredum.*

27 *Dotem relinquere*] *Ia. d. retinere.*

52 *Dos pecunia eſt*] Plaut. Epid. II, 1, 10. *Pulchra aedepol dos pecunia eſt.* Ariſtaenet. lib. 1. Epiſt. 1. *αὐτίκα χρημάτων εἰς προῖκα τῷ σῷ δεήθητι πατρί.* Vid. quae notata. Adel. III, 2, 47.

ACT. IV. SC. I.

16 *Septimo menſe naſci*] Pet. Chryſologus Serm. 56. *Homo*

ſaepe

saepe mensis decimi despiciens terminum, septimo mense angustas primae domus, et arctas vteri abiicit et deserit mansiones, vt praeliator nouus ante se tempus euicisse gaudeat, quam dependat ipse suam temporis seruitutem. l. 12. ff. de stat. homin. Censorin. de Die natal. A. Gell. III, 16. supra III, 3, 38.

20 *Quae minor est*] Ms. *Quae huius est.*

21 *Ita non esse certo*] Ms. *ita esse.*

22 *Arbitrum capere*] Plaut. Amphitr. Argum. 7. *Blepharo captus arbiter.*

27 *In ingenio*] Ms. *in genero.*

32 *Me esse censes*] Ms. *perniciosamque censes.*

36 Ἰδιωτισμὸς] Ms. τῷ ἰδιωτισμῷ.

41 *Misericordia, animus*] ἴσ. *Mitte, animus* etc.

43 *Respondeatur*] Ms. *repandatur.*

48 *Praetoris edicta et interdicta*] Petron. Arbit. cap. 13. *Ad interdictum venire.*

ACT. IV. SC. 2.

3 Ἄχθος. *quid*] Ms. οεlοως *quid n.*

ACT. IV. SC. 3.

4 *Reuocare vult*] Ms. *ad se vocare vult.*

10 *Caute satis*] Ms. *Acute satis.*

12 *Consentientes sint aut dissentientes*] Ms. *Concordes sint anne discordes.*

15 *Caput indicant*] Ita ex Ms. hunc locum emendauimus. aliter Muretus Var. lib. 18. cap. 18.

ACT. IV. SC. 4.

1 *Aut etiam socrui*] Ms. *aut non solum.* sed verius puto, *at etiam socrui.*

3 *Ipse dicit*] Ms. *ipse determinat.*

4 *Quomodo volebam?*] Ms. *Quando voleb.*

8 *Odisse Sostratam*] Ms. *odisse socrum.*

16 *Liberi patrem sequuntur*] Puta, ex iustis nuptiis procreati. Instit. lib. 1. Tit. 9. princ. de patr. potest. l. 19. l. 24. ff. de stat. homin. Sic Canuleius TRPL. apud Liuium lib. 4. *Patrem sequuntur liberi.* Dio Chrysostom. Orat. ad Apomenses, τὸ μὲν οὖν ἀναγκαῖον συνακολυθεῖν τὰ τέκνα τῷ πατρί. Ex iniustis vero quaesiti matrem sequuntur. Instit. de nupt. l. 1. §. 2. ff. ad Municip. l. 5. §. 4. ff. de agnosc. et alend. lib.

ACT. V. SC. 1.

8 *Id est, Quod est*] Ms. *Quem exerceo scilic. id est, quod est quaestui mihi.*

38 Ἀποσιώπησις] Ms. καταπλώσεις μεταπταης *

ACT. V. SC. 2.

13 *Quod factum est*] Variant libb. al. *falsum est*, al. *fictum est.*

23 *Alia scilicet*] Ms. *hostis est alias inimica.*

ACT. V. SC. 3.

13 *Capella quaedam est, mire facta*] Ms. *Myrrae facta.*

25 *Confugere anhelantem*] Quinct. lib. 1. c. 6.

35 *Inclusit narrationem*] Ms. *Conclusit narrationem.*

C. SVL-

C. SVLPITII APOLLIN.
PERIOCHA IN TERENT.
PHORMIONEM.

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorem, et filiam;
Athenis aliam coniugem, et amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur. virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Quum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater et Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

AELII DONATI V. C. ORATORIS VRBIS ROMAE PRAEFATIO IN PHORMIONEM TERENTII.

HANC Comoediam, manifestum est, prius ab Apollodoro sub alio nomine, hoc est, Ἐπιδικαζόμενον, Graece scriptam esse, quam Latine a Terentio *Phormionem*. Quamobrem nulla dubitatio est, hanc solam esse cui nomen Poeta mutauerit: et errare eos, qui in hac Phormionem parasitum putant a formula litis, quam intenderit, nominatum: quum Graeca lingua fiscus sparteus (Gloss. *Formio* κόφινος· παρῆκται δὲ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὡς ὁ Ἡσίοδος. Verba Hesiodi laudantur in Etymol. Magno: Οἴσεις δὲ ἐν φορμῷ. in voce φορμίσκοι. Basil. Mag. in Exercitatt. φορμὸς ὁ καλαθίσκος. Vlpian. l. 12. §. 13. ff. de instr. et instr. *formiones, et spongias, et amas, et scopas* L.) et stramen nautieum

cum ſic dicatur: a cuius rei vel capacitate, vel vtilitate, etiam ab Apollodoro paraſitus Phormionis nomine nuncupatur. Haec igitur proprie tota *motoria* eſt, et in affectibus conſtituta pene maioribus, quam comicus ſtilus poſceret: niſi quod arte Poetae omnia moderata ſunt. Primas in ea partes, vt ipſe Poeta profeſſus eſt, tenet *Phormio*, ſecundas *Geta*, tertias *Demipho*: ſubinde caeteri, prout cuiuſque actus oſtendit. Prologus Phormionis nimis concitatus eſt, adeo vt ipſe ſemet veluti reprehendat ob hanc ipſam peruicaciam, et ſimul argumentum ſuae purgationis inducat. Atque in ea quum et Protaſis, et Epitaſis, et Cataſtrophe magni moliminis et negotii ſint: ita variis leporibus aſperguntur, vt etiam rerum triſtium grauitatem Poeta lepidus comica ſerenitate tranquillet. Haec acta eſt ludis Megalenſibus, Lucio Cornelio Merula Aedili Curuli, et L. Poſthumio Albino: agentibus L. Caſſio Attilio, et L. Ambiuio. modos faciente Flacco Claudii filio tibiis Serranis, totaque diuerbiis facetiſſimis, et geſtum deſiderantibus ſcenicum, et ſuauiſſimis ornata canticis fuit. Editaque eſt quarto loco, M. Valerio, et C. Fannio Coſſ. Perſona etiam in huius protaſi non vna eſt, ſed duae: quarum altera extra argumentum poſita eſt, cui narratur Fabula: altera in argumento, quae narrat Fabulam. Argumentum quoque non ſimplicis negotii habet: nec vnius adoleſcentis, vt in Hecyra: ſed duorum, vt in caeteris Fabulis. Scire autem conuenit vno die tranſigi Phormionem: non, vt Heautontimorumenon, duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλέγειν dicitur, non producte ἀπὸ τοῦ πρωτολογεῖν. Nam officium Prologi ante actionem (Mſ. *ante narrat.* L.) quidem rei ſemper eſt: verumtamen et poſt principium Fabulae inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioſo, et apud caeteros magnae auctoritatis veteres Poetas.

ARGVMENTVM.

QVVM Chremes Demiphonis frater, adſcito ſibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem ſe dici fecerat, duas eodem tempore habuiſſet vxores, Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite ſuſtulit filium, qui dictus eſt Phaedria: ex paupere furtim ſuſcepit atque educauit filiam, Phanium nomine, eamque conſilio cum fratre habito deſtinauit filio eius Antiphoni vxorem dare. Quibus complacitis, vno tempore profecti Athenis ſenes, Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnum ad arceſſendam filiam, quae iam illinc cum matre nauigauerat, occaſionem

nem dederunt amandi adolescentibus. Nam statim Phaedria Citharistriam sub lenone coepit ardere: Antipho illam filiam patrui Phanium desponsatam sibi, nesciens nescientem, mox vt Athenas venit, nec patrem reperit, falsa duplici eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur, adamauit: consilioque et opera parasiti, secundum leges Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tanquam in iure victus et velut coactus, eam accepit vxorem per absentiam patris. Qui quum aduenisset, et vellet eam expellere: primo confutatur per impudentiam parasiti. post cum suo fratre sic decipitur, vt, dum eam credit ab Antiphone posse disiungi, eam parasitus ipse ducat vxorem: et det ducturo xxx. minas praesenteis dotis, puellae nomine; quas Phormio acceptas Phaedriae dedit: ille lenoni ad Citharistriam redimendam. Quibus gestis tandem Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio. Quare dum mutato consilio xxx. minas a Phormione per rixam conatur exigere, per eundem proditus vxori suae Nausistratae est: et factus libidinis reus, non ante veniam meruit a matrefamilias, quam et xxx. minarum, et amoris Citharistriae veniam dedisset filio. *Primus* Actus est in colloquio Daui et Getae: per quos discit populus argumentum. *Secundi* Actus tenor continet aduentum senis turbulentum, et eiusdem iurgium aduersus Getam et Phaedriam. *Tertio* Actui attribuitur litigium senis et Phormionis: tum consultatio cum aduocatis: tum Antiphonis in Scenam reditus, colloquiumque cum Geta: tum lenonis et Phaedriae colluctatio: tum adhortatio Getae de inueniendo argento ad redimendam Phaedriae Citharistriam. *Quartum* Actum ista concelebrant: aduentus Chremetis, eiusdemque cum fratre deliberatio per errorem de eiicienda Phanio: Getae verba de fallendis senibus: Antiphonis oratio apud semet ipsum de amore tractantis: Getae rursus cum senibus callida, et mox cum Antiphone de eadem causa simplex disputatio: senum inter se colloquium de expulsione mulieris: et ad extremum verba Chremetis agnoscentis nutricem, ac per eam filiam suam cum Antiphone coniunctam. In *quinto* Actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine: et conuenitur Nausistrata, vt exire domo compellat Phanium. Nunciatur Antiphoni et Phormioni per Getam, Phanium a patre agnitam, permissamque vt vxor habeatur. quae quum ita nupta sit, exposcitur argentum a Phormione per rixam senum: a quibus ille oppressus, rem omnem aperit Nausistratae. ad quod primum irata, vt in tali re vxor, mox lenitur in fine Fabulae, et tutissimum a patris iracundia praestat Phaedriam.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

ANTIPHO *adolescens.*
CHREMES *senex.*
CRATINVS *aduocatus.*
CRITO *aduocatus.*
DAVVS *seruus.*
DEMIPHO *senex.*
DORIO *leno.*
GETA *seruus.*
HEGIO *aduocatus.*
NAVSISTRATA *matrona.*
PHAEDRIA *adolescens.*
PHORMIO *parasitus.*
SOPHRONA *nutrix.*

P. TE-

P. TERENTII PHORMIO.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS INPARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV EPIDICAZOMENOS FACTA EST. IIII. C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

PROLOGVS.

POSTQVAM Poeta vetus Poetam non potest

Retra-

1 *Postquam Poeta vetus Poetam non potest*] Hoc initium a destructione personae aduersarii sumitur, coniunctum cum insinuatione personae Terentianae. *Postquam Poeta vetus Poetam non potest*] Nota *Postquam* apud veteres non praeterito modo, sed etiam praesenti tempori adiungi. Vt (Ecl. 1, 31.) *Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.* Quamquam sunt qui *Postquam* simpliciter, pro *Quoniam*, accipi velint. *Postquam Poeta vetus*] Qui iam diu est, non qui iam diu fuit. Ergo vt vinum, *vetus:* non vetus, vt Ennius. *Postquam Poeta vetus Poetam*] Iocunda repetitio: vt (Aen. XII, 139.), *Diua deam;* et (Aen. I, 688.) *Notos pueri puer indue vultus.* *Postquam Poeta vetus Poetam non potest*] Ἀντίθετον primum per σύλληψιν primam, ita vt extrinsecus *nouum* audiri Poetam oporteat. D.

Semel tibi datum praeceptum circa Prologos perseuerat; nunquam Terentium ratione vti in Prologis, qua vtuntur omnes. quippe cum aduersarius Luscius Lanuinus maledictis frequentissime eum persecutus sit, quibus oportet in Prologo respondere. Hanc quidem quaestionem etiam ipse fecit: quod enim Terentius, nunquam Prologis vteretur, nisi haberet aduersarium cui malediceret, certum est. Ita nascitur hic quasi quaedam controuersia, qua reus efficitur Terentius, quod facit (*faciat* Z.) contra legem, quod iniuste agat, omittendo Prologorum consuetudinem, et tantum maledicta ponendo. Huic per qualitatem respondet: aduersarium suum cogere se, vt istud quod

Retrahere a studio, et transdere hominem in otium:
Maledictis deterrere, ne scribat, parat.
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, et scriptura leui:

Quia

quod Terentius facit, possit efficere. *Postquam Poeta vetus*] Id est, Luscius Lanuinus Poetam nostrum Terentium non potuit coercere, quo minus Comoedias scriberet, et hominem ad otium reuocaret, coepit eum maledictis terrere, credens non scripturum Comoedias Terentium, si ei saepe malediceret. Obiicit praeterea primam quaestiunculam, quod leues Comoedias Terentius fecerit. Criminatur quod non fecit, quod Luscius Lanuinus in Comoediis fecit. Ita fit obiecti criminis ex quadam aduersarii accusatione purgatio. E.

2 *Retrahere a studio*] Sic loquitur, quasi rem scenicam magis laedere voluerit Luscius, quam Terentium. *Transdere*] *Transdere* veteres sonantius, quod nos lenius dicimus *Tradere:* vt *Tralatum*, nos *Translatum* e contrario. *Et transdere hominem*] Comice et venuste inseruit *Hominem:* vt (Aen. v, 259.), *Leuibus huic hamis consertam, auroque trilicem Loricam: quam Demoleo detraxerat ipse Victor, apud rapidum Simoenta sub Ilio alta: Donat habere viro, decus et tutamen in armis.* D.

Transdere hominem] Vett. codd. et Ms. R. *tradere*. L.

Victorianus liber et aliquot nostri *Ab studio*. B.

3 *Maledictis deterrere*] Sensus hic est: Ipse se, inquit, aduersarius fatetur victum, qui a rebus exclusus, ad verba delapsus est. *Maledictis deterrere*] Deest *Eum.* vt (Aen. 1,76.), *Quarum, quae forma pulcherrima, Deiopeiam, Connubio iungam stabili.* D.

4 *Qui ita dictitat*] Impudentiam ostendit per frequentatiuum verbum. *Quas antehac fecit fabulas*] Et hic lentum accusatorem facit, qui praeterita ingerat, et de quibus iam sit iudicatum in melius. D.

Sensus postulat, *Quas ante hic fecit f.* Nam e ratione vulgari *Fecit* refertur ad veterem Poetam. Sed e nostra *Hic* indicat, vti par est, Terentium. Cf. ad And. Prol. 13. et Eun. 31. B.

5 *Tenui esse oratione, et scriptura leui*] Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obiiciat, quod proprium debet esse comici stili. Reuera autem hoc deterior Menandro Terentius indicabatur, quod minus sub-

Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Ceruam videre fugere, et sectari canes:
Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi.

Quod

sublimi oratione vteretur. quod ipsum nunc purgat, dicens in Tragoedia (*Tragoediam* Ed. Argent.) altiora transire posse. D.

Tenui esse oratione, et scriptura leui] Hoc est, soliditatem in verbis nullam, nullam in rebus. Hoc obiectum est: ostendit etiam nullam grauitatem: quoniam istud quod obiecerat, ista (*istum ipsum* Z.) fecisse; ideo obiecit quod non fecit, quod fecit idem Luscius Lanuinus. E.

6 *Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum*] Ideo videmur leues, tenuesque, inquit, quia non in Comoedia prodigia facta sunt, et Tragoedias concitauimus. Et callide hic non solum errorem reprehendentis, sed etiam imperite scripsisse ipsum ostendit Luscium Lanuinium. *Scripsit*] Legitur et *Fecit*. *Adolescentulum*] Vt comicam personam ostenderet, artificiose imminuit *adolescentulum*, quo magis persona a sublimitate tragica discederet. D.

Pro *Scripsit*, Donati fide et consuetudine Terentii repone *Fecit*. Vid. Heaut. Prol. 31. B.

7 *Ceruam videre fugere, et sectari canes*] Hic affectus a Comoediis remouendus est. *Ceruam videre fugere, et sectari canes*] Ambiguitas per accusatiuum casum, perseuerans vsque ad vltimum de industria, vt etiam ipsa perplexitas odiosa sit. D.

Et sectari canes. et eam plorare, orare, vt subueniat sibi] In qua vtique perspicis nihil quod Comoediarum sit. Non enim aut amator erat, aut suspicione ducitur, aut affectus est alicuius, aut irascitur pater, quod nolit filius ducere vxorem, aut aliquid horum, quod solet esse in Comoediis vt debet. Primum enim quod ad Comoediam pertinet id est, *adolescens insanus* (*Primum enim q. a. C. pertinet illius, est adolesc. i.* Z.), qui affectus a Comoediis longe videtur alienus. quod deinde *ceruam videt fugere, et sequi canes*, istud omnino a Comoedia alienum est. Ita nescio quod genus dicendi est alienum. siquidem Luscius Lanuinus in eo sit, Terentius ostendit, vilia se magis ista vitare: vt si quid in aduersario esse cognouerit, reprehendat quod intelligeret. E.

8 *Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi*] Haec omnis περίστασις tragica est: et ideo in Comoedia vitiose inducitur. D.

Quod si intelligeret, quum stetit olim noua,
Actoris opera magis stetisse, quam sua:
Minus multo audacter, quam nunc laedit, laederet;
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,

Vetus

9 *Quum stetit olim noua*] Bene hoc positum est. potuit enim responderi, Cur igitur stetit, et non exacta est a populo? *Quum stetit olim noua*] Recte *Olim*: quasi dicat, Quum adhuc Terentius non scriberet, penuria meliorum est probata. Deinde quod ait *Noua*, hoc significat, omnia carmina nouitate ipsa commendari, etiamsi nullius momenti sint. D.

Cum stetit olim noua, actoris opera magis stetisse quam sua] Comoedia ista, quam reprehendit, dicta a Lanuino est, et placuit. cur (*Igitur* Z.) potest esse praescriptio, quod reprehendi non possit ex eo, quod iam populo placuit. Occurrit huic Terentius dicendo, quod si animaduerteret, quoniam cum noua Comoedia quam reprehendit, data est, *Actoris opera* stetit, non *sua*; vt non magis ingenio placuerit Poetae, quam Actoris artificio. E.

Versus causa viri eruditi recte dudum monuerunt, legendum esse, *Olim cum stetit noua*. B.

10 *Actoris opera magis stetisse*] Vna opera et suffragium scenicorum comparat, et laedit aduersarium. D.

11 *Minus multo audacter*] Noue dictum, *Minus multo audacter*: vt cum dicamus nos, *minus audacter*. D.

12 *Et magis placerent*] Hic versus abest a plerisque MSS. L.

Hunc versum, repetitum ex And. Prol. 3. tanquam ab hoc loco alienum, cum Faerno alisque delendum censemus; praesertim cum in tribus antiquissimis libris, Bemb. Vatic. et Victor. absit. B.

13 *Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitet*] Omne quod in mentem venit, aut cogitamus, aut dicimus. vt Virg. (Aen. II, 124.) *Et mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, et taciti ventura videbant.* Hic sensus est, Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut censeat, Improbus est Terentius, qui omnes Prologos de maledictis facit: habeat is hoc responsum sibi, aduersarium coegisse, qui prouocauerit. Nam quid faceret Terentius, quum de palma artis musicae certandum videat esse sibi? D.

Nunc si quis est] Haec est illa propositio quaestionis, quod nunquam Prologus a Terentio ponatur causa qua solet Prologus

Vetus ſi Poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire Prologum potuiſſet nouus,
Quem diceret, niſi haberet cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reicere;

gus dici, vt Poetam commendet, vt argumentum dicat, ſed tantummodo maledicat aduerſario. Hanc quaeſtionem vt dixiſſet (*Ad hanc quaeſtionem ſoluendam dixit*, Z.) ſuperuacuos eſſe quodammodo Prologos, neque illi Comoediae (*illis Comoedias* Z.) contineri: omnis enim palma, omnis victoria, omne certamen, in ipſa Fabula continetur. Comoediae ſunt illae vbi virtus et ingenium poſſit peruenire ad gloriam. Hic (*Hinc* Z.) igitur dixit, *in medio palmam omnibus poſitam, qui tractant artem muſicam.* Non principia, neque extremitatem oportere conſiderare, ſed illa quae ſunt media, quae Comoediam tenent, vbi ars muſica tota verſatur. E.

14 *Laceſſiſſet prior*]. Aut *Laceſſiſſet* abundat, aut *Prior.* D.

15 *Nullum inuenire Prologum*] *Prologum* modo, non hominem, ſed verba ſignificat. *Nouus*] Hic quod ſupra praetermiſit, veteri ſuppoſuit (*oppoſuit*) nouum. D.

Verſus gratia repone *Poſſet* pro *Potuiſſet.* B.

16 *Niſi haberet cui malediceret*]. Mire *haberet:* quaſi dubium non ſit, maledicendum eſſe Luſcio (*Luſcio* abeſt in Edd. vett.). D.

17 *Is ſibi reſponſum hoc habeat*] Huic rei per qualitatem (*pro qualitate*, Edd. vett.) reſpondet, aduerſarium cogere, vt ſic agat. *In medio omnibus palmam eſſe poſitam*] Senſus hic eſt, Inueniret, inquit: ſed maluit, quum de palma certandum ſit, aduerſario reſpondere laedenti. Verum oratorie manifeſta ſoluere non curauit, hoc eſt, nullum inuenire Prologum potuiſſe Terentium. et (*etc.*) hoc enim obiiciendum fuit omnibus et nouis, et veteribus Poetis. *Palmam* pro cauſa certaminis poſuit. Et ideo non eſt mirandum, ſi pugnant quibus cauſa certaminis praeſto eſt. D.

18 *Qui artem tractant muſicam*] Virg. (Aen. 1, 605.) *nec quicquid vbique eſt Gentis Dardaniae, magnum quae ſparſa per orbem.* Et περιφραστικῶς, ἀντὶ τοῦ, qui Comoedias ſcribunt. D.

19 *Ille ad famem hunc ab ſtudio*] Hic maxime incipit ſol-

Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab ipso allatum'st, id sibi esse rellatum putet.
De

uere quod sibi superius ipse proposuit. *Ille ad famem hunc ab studio*] Nunc quid est, inquit, Poetam vituperare, nisi ad famem reiicere? nam Poetae probi (*pauperes* Z.) suas vendebant Fabulas: et harum pretiis alebantur. *Ille ad famem hunc ab studio*] Cur lacessitus respondes? certamen est, inquit. *Ab studio studuit*] Vetuste (*Venuste*): vt, *Luserat ludum*, et, *pugnam pugnauit*. D.

Ille ad famem ab studio voluit hunc reicere] Nota aduersarii voluntatem, quod maligne persecutus sit, vti Terentius a fama reiiceretur: vendebant enim Comoedias, et inde quaestum habebant. certe optime respondit, etiam aduersum quod dixit, *Hic respondere voluit, non lacessere*. Fit enim iustum cum respondemus potius maledicis, quam maledictis aliquem prouocamus. Ita cum paria referimus, crimen est nullum. Quod adiunxit, *Quod ab illo allatum, hic sibi relatum putet*. Commendat nunc Poetam, cum subiungit, *De illo iam finem faciam dicendi, cum ipse de se non facit*. Hic grauiter et illum peccare multa docuit, et se contentum esse respondere. E.

Versus, pro vulgari *Reiicere*, lectionem probatorum Codd. poscit *Reicere*; vt Virg. Ecl. III. *Tityre, pascentis a flumine reice capellas*. B.

21 *Benedictis si certasset*] Quia supra dixit, *In medio omnibus palmam esse positam*. quasi dicat, quicquid in certamen venerit, in eo vincendos aemulos esse. *Si certasset*] *Certasset* ἀντὶ τοῦ prouocasset: ab eo quod praecedit, id quod sequitur. Virg. (Aen. 1, 552.) *nec te certasse priorem Poeniteat*. *Audisset bene*] *Bene audire*, est bene dici, laudari. D.

Benedictis si certasset] Plaut. Pseud. IV, 7, 77. *Contumeliam si dicis, audies*. Hieronym. aduers. Pelagian. *Cum dixeris quae volueris, audies quae nequaquam velis*. Et aduersus Rufin. *Nihilque super hoc amplius, nisi illud e triuio, Cum dixeris quod vis, audies quod non vis*. *Aut si tibi videtur vulgare prouerbium, et homo sapientissimus magis Philosophorum ac Poetarum sententiis delectaris, lege illud Homericum* (Il. υ, 250.), ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. Vid. Quinctil. lib. 5. de iis qui latius euagantur. L.

22 *Quod ab ipso allatum est*] Id est, maledictum. *Quod ab ipso*

De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi quum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam,
Epidicazomenon quam vocant Comoediam
Grae-

ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet] Prouerbiale eſt, *Quod dedit, recipit.* Et geminauit L: vt (Aen. I, 34.) *Relliquias Danaum.* D.

Verſus haut improbat lectionem omnium fere Faerni et noſtrorum librorum, *Quod ab illo allatumſt, ſibi eſſe id rellatum p.* B.

23 *De illo iam finem faciam dicundi mibi*] Ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τῦ λέγοντος. *Dicundi mihi, peccandi quum ipſe de ſe finem non facit*] Et *Mihi*, et *De ſe* proprie poſitum eſt: et praeterea ἀμφιβολία. D.

Cum Auctor et ab initio et aliis in Prologis maledictis reſpondeat: ſane hic locus iſti mori repugnare videtur. Igitur hic pro *Iam* reponendum puto *Tum*, et illud *Non* in ſequenti delendum, mutato *Facit* in *Fecerit.* B.

24 *Peccandi*] Maledicendi. *Peccandi quum ipſe de ſe finem*] Prius, inquit, ego de illo finem faciam, quam ipſe de ſe. An, prius dicendi ego faciam, quam ille peccandi finem? *Non facit*, pro non faciat: vt, *Mirum ni ego me turpiter hodie dabo.* D.

25 *Nunc quid velim, animum attendite*] Deeſt, *Quaeritis.* vt ſit, Nunc quid velim, quaeritis? animum attendite. *Apporto nouam*] *Nouam* latinam dicit. D.

Nunc quid velim, animaduertite] Supponit perpaucos verſus ad officium Prologi, vt aliquid inſtruat de Comoedia. E.

26 *Epidicazomenon quam vocant Comoediam*] Hic manifeſte errat Terentius. Nam haec Fabula quam tranſtulit, *Epidicazomene* dicta eſt, a puella de qua iudicium eſt: quum ſit alia *Epidicazomenos* eiuſdem Apollodori. Debuit ergo dicere *Epidicazomenen* Graece. D.

Apporto Epidicazomenon quam vocant Graeci Comoediam] Nomen Comoediae dicere, aliquid argumenti tangere, Prologi officium eſt. E.

Non eſt quod cum Donato erroris arguamus Terentium, cum facile corrigere poſſimus *Epidicazomenen.* Nam vt Ἐπίδικος, auctore Harpocratione, eſt virgo orba, de qua lis, cui debeat in matrimonium locari: ita Ἐπιδικαζομένη eſt, de qua iudicium factum eſt: et talis vtique hic a Terentio inducitur Phanium. B.

Graeci: Latini Phormionem nominant:
Quia primas partis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume:
Voluntas vostra si ad Poetam accesserit.
Date operam; adeste aequo animo per silentium:
Ne

27 *Latini Phormionem nominant*] Φόρμιον tegiculum dicunt Graeci, quo insternitur pauimentum: vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. Non ergo a Formula, vt quidam putant, dictum est. Ergo inde parasitus, vilissimae conditionis homo, nomen accepit. D.

Corrige, *Graece*, *Latine hic Phormionem nominat.* Nam primum Cod. vnus e Mead. habet *Latine*, et alius vett. *Graece, Latine.* Dein Latini, priusquam ageretur et cognosceretur Fabula, Phormionem appellare non potuerunt. Denique ex Prologis Plauti satis colligitur, suae quemque Poetam Comoediae indidisse nomen. B.

28 *Quia primas partes qui aget*] *Primas* nunc, maximas: ad actorem enim retulit. Cic. (Diuin. 15.) *Saepe illum qui est secundarum aut tertiarum partium. Phormio parasitus*] Si a *formula* esset nomen Comoediae, primam produceremus syllabam: si a *Phormione*, corripere debemus. D.

Quia primas partes] Hoc est, *summas* dicet, qui fecerit (*fuerit.* aut, *quem fecerit*, seu, *quas fecerit*, Z.) parasitus Phormio, non *priores;* siquidem Comoediae nomen impositum est ab eo auctore, per quem plurima aguntur. E.

Recte meliores libri exhibent *Partis.* Nam apud veteres si Genitiuus pl. in *Ium* exit, Accusatiuus habet *Is*, non *Es.* B.

29 *Per quem res agetur maxime*] Quia *primae partes* etiam aliud significant. non ergo nunc primum Actum dicit, sed *summas* partes. Et bene *maxime:* quia et per alios. D.

Res agetur] Mss. R. *geretur.* L.

Plerique Codd. iique meliores pro *Agetur* habent *Geretur.* B.

30 *Voluntas vestra si ad Poetam accesserit, date operam*] *Si voluntas accesserit:* pro, si faueritis. noue sic Cicero (Fam. IV, 13.), *Voluntatem*, pro fauore ponit. D.

31 *Adeste aequo animo*] Fauor in Comoedia silentium spectatoris est. Recte ergo addidit *per silentium. Aequo animo*] Nunc propositio est. D.

Adeste aequo animo] Subiungit illam beneuolentiam, quam sem-

Ne simili vtamur fortuna, atque vsi sumus,
Quum per tumultum noster grex motus loco'st:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vostra adiutans, atque aequanimitas.

ACTVS

semper petit Prologus. et rogat etiam vt audiatur cum silentio. E.

32 *Ne simili vtamur fortuna atque vsi sumus*] Ne populum laederet, *fortunam* maluit accusare. D.

Ne simili fortuna] Datur hic intelligi, quod haec Comoedia post illam Comoediam, quae dicitur Hecyra, est. vt hoc hic tetigerit, ne tali fortuna vtamur, qua vsi sumus, frequentissime exclusi. Aliquando tamen cum labore maximo Comoediam egimus, virtute potius perseuerantis Actoris, qui totiens sit exclusus. Ne tantum quasi Actoris illam Comoediam fecerit audiri virtute, sed perseuerantia; et ne ex hoc iniuriam populo fecisset, adiecit, *Bonitas vestra adiutans, atque aequanimitas.* E.

33 *Quum per tumultum noster*] Apparet Hecyram ante Phormionem actam esse: cui contigit id quod queritur, populum subaccusans. *Noster grex motus loco est*] *Locus,* est distributio temporum, quae cuique in spectaculum venturo attribuuntur ab Aedilibus. Vnde *loco motus* dicitur, qui suas horas non obtinuerit inter praecedentes et consecuturos. Ergo proprie. Sic et Cicero (Catil. II, I.), *Loco ille motus est, quum est ex vrbe pulsus.* D.

34 *Quem actoris virtus*] Vbique laudat Actorem. est enim Poetae vtile. *Quem actoris virtus*] Qui exclusus toties, animum non abiecerit, sed perseuerauerit agere. ideo *virtus. Restituit locum*] Bene repetiuit locum, vt ἀμφιβολίαν vitaret: ne *quem tumultum* dicere videretur. D.

35 *Bonitasque vestra adiutans, atque aequanimitas*] *Bonitas* in omnibus generaliter rebus est: *Aequanimitas* in spectando. An *Bonitas* in probandis his quae bona sunt, *Aequanimitas* in ignoscendis vitiis atque delictis? An ταυτολογία est? An *Bonitas* circa omnes: *Aequanimitas* circa Terentium? *Bonitasque vestra*] Ne totum Actori tribuens, nihil populo praeter culpam reliquisse videretur, honoris caussa hoc addidit. *Adiutans*] Sic veteres dicere maluerunt, quam *Adiuuans.* D.

ACTVS PRIMI SCENA I.

DAVVS.

AMICVS summus meus et popularis Geta

Heri

1 *Amicus summus meus, et popularis*] Quod in omnibus fere Comoediis, in quibus perplexa argumenta sunt, fieri solet, id in hac quoque Terentius seruat: vt προτατικὸν πρόσωπον, id est, personam extra argumentum, inducat: cui dum ob hoc ipsum, quod veluti aliena tota fabula est, gesta res narratur, discat populus textum ex continentia (*et continentiam*) rerum, sitque instructus ad caetera. *Amicus summus meus, et popularis Geta*] In hac Scena, quae docendi atque instruendi spectatoris causa inducitur, mire extrinsecus lepores facetiaeque cernuntur et sales comici. Id enim est artis poeticae, vt quum narrationi argumenti detur opera: iam tamen res agi, et Comoedia spectari videatur. *Amicus summus meus, et popularis Geta*] Insinuatio personae eius, quae inducitur ad audiendum argumentum. Et vide seruum ostendi Dauum: et non ostendi cuius seruus sit. *Amicus summus meus*] Causa cur in Scenam procedat Dauus. *Amicus*] A voluntate. *Popularis*] A fortuna. *Popularis*, eiusdem conditionis gentisque. Sallustius (Cat. 22.), *Popularis sui sceleris*. Et *popularis*, populo amatus, et *popularis* ciuis, et *popularis* humilis, et *popularis* vilis, e populoque factus: vt si quis dicat sordidum, *popularem ciuem*. *Amicus summus meus*] Dauus extra duas familias inducitur, quae in hac sunt Fabula, alienus, ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumentum. D.

Amicus summus] Argumentum Fabulae in prima Scena plurima parte tractatur. Haec continet rationem: nihil aliud tenet, quam expositionem rerum gestarum, vnde formam nullius causae habet. Ergo verba ac sensus qui obscuri fiunt sequamur. *Amicus summus et popularis*] *Popularis* tribus modis accipimus, de populo socius, et eiusdem conditionis de populo, vt in Sallust. (Catil. 22.) accipimus eos qui in populo sunt eiusdem conditionis, *Cum ad iusiurandum popularis sui sceleris adigeret*, hoc est, socios. Eiusdem conditionis. Vt, *Obsecro! populares, ferte misero atque innocenti auxilium!* quamquam illic etiam

de

Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem. confeci, affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem: ei credo munus hoc corraditur.

Quam

de populo potest. At vero hic, *Amicus summus meus ac popularis Geta*, quid aliud quam seruum inducit, quod (*indicat*, *qui* Z.) est eiusdem conditionis? E.

2 *Heri ad me venit*] Apparet heri fuisse nuptias. *Heri ad me venit*] Propter cognationem E et I literarum, non dubitauerunt antiqui et *here* et *heri* dicere, et *mane* et *mani*, et *vespere* et *vesperi*. *Erat ei de ratiuncula*] Deest *nam*: sed mire subtractum est. *Erat ei de ratiuncula*] Opportuna diminutio in re seruili, *Ratiuncula*, et *Pauxillulum*. *Erat ei de ratiuncula*] Moraliter intulit, *erat ei*. magis enim facetum et comicum est, quum ἀσυνδέτως infertur, quam si diceret, *Nam erat ei*. D.

Erat ei de ratiuncula] *De ratiuncula* quam apud me habet, erat ei *reliquum nummorum*, sed aliquantulum. E.

De ratiuncula] Priscian. lib. 3. L.

3 *Iampridem apud me reliquum*] De argumento sumitur causa colloquii. Nam debui, inquit, Getae: et ille me exigit, vt muneretur (*numeretur* Mſ. B. et Edd. vett.) domino ob nuptias factas. *Pauxillulum*] Quartus gradus diminutionis, *paulum*, *paululum*, *pauxillum*, *pauxillulum*. D.

4 *Id vt conficerem*] ἔκλειψις prima. Et *Conficerem* proprie: nam *fieri pecunia* dicebatur. Sallustius, *Quae pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat*. *Conficerem*] Quia in promtu non erat. *Confeci: affero*] Bene: quasi reddendae morae (*quasi reddendi mora* Mſ. H.) non habere, causa fuerit. D.

Id vt conficerem] Hoc est, vt id reddendum pararem E.

5 *Nam herilem filium*] τρόφιμον Graeci dicunt. atque haut scio, an Latini quoque *alumnum* dicere poterant (*potuerint*), nisi hoc mallent. *Nam herilem filium eius duxisse audio vxorem*] Mire se applicat argumento. D.

6 *Et credo munus hoc corraditur*] Mire. Heri quidem fuerunt nuptiae, sed adhuc *munus corraditur:* quia in nuptiis etiam septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus dies, quo parentalia concluduntur. *Et credo*]

Vxori

Quam inique comparatum'st; hi qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus!
Quod ille vnciatim vix de demenso suo,

Vxori scilicet. *Munus hoc corraditur*] *Hoc*, pecuniae scilicet, munus erit. et est figura ἐπεξήγησις. *Credo*] Pro vere scio. Et *ei*, an vxori, an absolute? vt sit, *ei rei*? *Corraditur*] Apta in verbo difficultas. vt in Adelphis, *Minas decem corradet alicunde*, Et, *Corrasi omnia*. D.

Et, *credo*, *munus*] Paratur sicuti arbitror domini filio, ducenti vxorem. *Corraditur* autem, magno labore et inopia colligitur. E.

7 *Quam inique comparatum est*] Miro ἰδιωτισμῷ morem pro lege conqueritur. *Comparatum*] Constitutum est lege. Et *Hi qui minus habent*, et *Diuitioribus* dixit: ne diceret, serui dominis. vult enim latius patere quod dicit, et generalem esse sententiam. *Quam inique comparatum est*, *hi qui minus habent*] Garrulos seruos et sententiosos amat Comoedia: tristes et parce loquentes Tragoedia. D.

Quam inique comparatum!] Scilicet inique id effectum atque dispositum, vt semper pauperes ditioribus, hoc est, diuitibus aliquid velint adhibere, dum munera eis mittunt, a quibus accipere ea debeant. E.

8 *Vt semper aliquid addant*] Mire non *Dent*, sed *Addant*: et non, *Aliquando*, sed *Semper*. *Diuitioribus*] Pro, minus pauperibus. D.

Nonnulli libri pro *Diuitioribus* habent *Ditioribus*. Vtrunque scribas, pronunciatio est eadem. B.

9 *Quod ille*] Docte ad singularem numerum transit a plurali. *Quod ille*] Redit ad Getam. *Vnciatim*] Sic veteres, *Multa vnciatim*. Cum expensa pecunia ferretur more veterum: non vt nunc annumeraretur, *Assis* libra erat: eiusque partes, *Vnciae*. Rursus vnciae vnius duodecima pars, *Libella* dicebatur. Merito ergo non per singulos sestertios, neque per singulos denarios, neque per singulos asses: sed id quod ὑπερβολικῶς minimum fuit, per singulas vncias, *vnciatim* dixit. Et Cicero (Verr. II, 10.), *Ecquis Volcatio*, *si sua sponte venisset, libellam vnam dedisset? Vnciatim vix*] Potuit et vnciatim, et cito conflari peculium. Vt multa pauxillatim; et cito fiunt maxima. Merito ergo additum est *Vix*. Sed quid si et *Vnciatim*, et *Vix*, et tamen de lucro dedit? *De demenso suo*, inquit. Quid si ex abundanti? *Suum defrudans genium*. Deinde, non *Acquisiuit*,

Suum defrudans genium, comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet: haut existumans
Quanto labore partum. porro autem Geta

Ferie-

siuit, sed, *comparsit*. Et ad postremum, *miser:* vt iniquitas consuetudinis, comploratione finiretur. *De demenso suo*] Serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem: et id *Demensum* dicebatur. Et vtrum a *mense*, an a *metiendo*, incertum est. D.

Quod ille vnciatim] Hoc est paulatim, velut per singulas vncias. *De demenso*] De cibario, hoc est, quod sibi sit demensum: a metiendo. E.

Defraudans genium] Plaut. Aulul. IV, 9, 13. — *tantum auri perdidi? Quod custodiui sedulo. Egomet me defraudaui, Animumque meum, geniumque meum.* Pertinet autem huc locus Iunii Philargyrii in Virgil. Eclog. 5. *Sollemnia vota. Coenarum tria genera, vnum sollemne, aliud viaticum: vt, Ad coenam vocant, aduentum gratulantur. Vt idem Terentius: Quod vix de demenso suo, suum defraudans genium.* Vidend. Seruius Georg. I, 302. Non. Marcell. in voce *Genialis*. L.

10 *Suum defrudans genium*] Vt contra, *Genialia curare* dicitur, qui viuit lautius. D.

Suum defrudans genium] Fraudare suum genium dicitur, si quis parcius bibit, si quis parcius viuit. At vero bene genio facit, si quis vitam largius colit. Virg. (Georg. I, 302.) *Inuitat genialis hyems curasque resoluit.* Et alio loco (Aen. VI, 603.) genio persuadet fieri (adde *lectum nubentis* Z.), *Lucent genialibus altis Aurea fulcra toris. Comparsit miser*] Parcendo seruauit. E.

Veterem scripturam *Compersit*, quae exhibita est in Bemb. et apud Nonium, in Textum recipiendam putamus. B.

11 *Id illa*] Nupta scilicet, *Vniuersum abripiet*] Contra illud quod *Vnciatim* dixerat. *Vniuersum abripiet*] Magna virtus pene in singulis syllabis: contra illud quod ait *ille*, *illa* retulit. contra *Vnciatim*, *vix*. et *Demenso suo*, *vniuersum*. Contra id quod ait, *Munus corraditur*, *Abripiet*. Contra, *Suum defrudans genium*, et *Comparsit miser*, *Haut existimans quanto labore partum. Haut existimans*] *Haut existimans*, vel intelligens, vel recogitans, ac reputans. *Haut existimans*] Pro, aestimans. Sallustius, *Si, Quirites, parum existimaretis*. D.

12 *Quanto labore partum*] Hoc sic pronunciandum est, quasi nunc ei venerit in mentem saepius passurum Getam,

quod

Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porro autem alio, vbi erit puero natalis dies:

quod ſemel tolerare grauiſſimum iudicauerit. *Quanto labore*] Vt (Aen. VII, 244.) *Relliquias Troia ex ardente receptas.* *Partum*] Proprie dicitur *Partum*, de eo quod labore quaeſitum eſt: quia nullus partus ſine dolore eſt ac labore. *Porro autem Geta ferietur*] Ad paupertatem retulit *Ferietur.* Nam et damnum, *plaga:* et res, *ſanguis* noſter dicitur. D.

13 *Ferietur alio munere*] Significanter, non *Fungetur* munere, ſed *Ferietur*, dixit. *Ferietur alio munere*] Ex conſuetudine, *Ferietur.* Nam et *plagam*, damnum: et ſumtum, *ſanguinem* noſtrum dicimus. *Vbi hera pepererit*] Quae ſupra *illa* dicta eſt. D.

Ferietur alio munere] Expreſſit impetus damni, cum dixit, vacua remittent. E.

Ferietur alio munere] Seneca de Benefic. VII, 4. *Numquid dubium eſt, quin ſeruus cum peculio domini ſit? dat tamen domino munus.* L.

14 *Porro alio autem*] Et *alio* (*Alio et Alio*) quod dicit, pro multis pronunciandum eſt. *Vbi erit puero natalis dies*] Cum (VBI, *cum*) adiectione temporis cuiuſlibet. *Natalis dies* melius dicitur: *vt natalis locus.* et *natale aſtrum.* ſed Virgilius (Ecl. III, 76.) ſeruiens perſonae ruſticae, *Meus eſt natalis, Iola*, inquit; nec addidit, *Dies.* D.

Puero natalis dies] Semper natalis dies, cum pueri initiantur. Natalis annus, natalis dies, natalis hora (adde, *dicitur coniunctim* Z.). Alioquin per ſe vix dici poteſt. quod quidem Virgil. in Bucolicis (Ecl. III, 76.) *Phyllida mitte mibi, meus eſt natalis, Iola*, vt ſolum per ſe enunciaſſet. E.

Vbi erit natalis dies] Summa cura et religione antiqui obſeruabant, ne amici diem natalem ſine munere dimitterent. Symmach. lib. VI. Epiſt. 49. *Natalitio munere, quod frequentari a nobis per multos annos communis felicitas faciet, noſtrum hilaraſtis animum.* Pomponius l. 31. §. 8. ff. de donat. int. vir. et vxor. *Si vir vxori munus immodicum Kal. Martiis, aut natali die dediſſet, donatio eſt.* Plaut. Pſeud. I, 2. Ille vero cuius natalis erat, hoc agebat, vt genialiter eo die et amicos et ſe acciperet. Perſius Satyr. II. *Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo, Qui tibi labentes apponet candidus annos: Funde merum genio.* Plaut. Pſeud. I, 2, 32. *Mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes vos concelebrare: Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in*

aqua

Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:

Puer

aqua iaceant. satin' audis? Magnifice volo enim summos viros accipere. Idem in Persa Act. 5. Iuuenal. Satyr. 5. Symmach. lib. VI. Ep. 82. Adeo quidem, vt non priuatum, sed publicum saepe conuiuium daretur. Atque hoc est, quod Marcianus notat in l. 33. ff. de ann. leg. *Cum quidam decurionibus diuisiones dari voluisset die natalis sui, Diui Seuerus et Antoninus rescripserunt, non esse verisimile testatorem de vno anno sensisse, sed de perpetuo legato.* *Diuisiones* vocat viscerationem, crustula, et mulsum, quae viritim conuiuis diuidebantur, vt ex inscriptione apparet, quae Spoleti est:

TRIB. MIL. LEG. XV. APOLLINARIS. ET. LEG. V. MACEDONIC. HIC. LEGAVIT. TESTAMENTO. MVNICIPIBVS. HS. LXVI. C. MONET. VT. EX. REDITV. EIVS. SVMMAE. QVOT. ANNIS. VIII. IDVS. NOVEMB. NATALE. SVO. MVNICIPIB. EPVLVM. ET CRVST. ET MVLSVM DARETVR.

Qui mos non solum autem apud Italos, sed et alibi gentium vsu receptus fuit: sic enim Genes. XL. in natali suo Pharao opipare conuiuatur. et Matth. cap. XIV. natalis Herodis splendide celebratur. Quamuis ne tale quid a populo Iudaico committeretur, lege interdictum fuisse Iosephus scribit contra Apionem: Οὐ μὲν οὐδ' ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων γενέσεσιν ἐπέτρεψεν εὐωχίας συνάγειν, καὶ προφάσεις ποιεῖσθαι μέθης, ἀλλὰ σώφρονα τὴν ἀρχὴν εὐθύς. L.

Versus probat lectionem Codd. nostrorum vett. *Porro ālio autem;* vt *Alio* sit in ictu, vt in praecedenti. B.

15 *Vbi initiabunt*] Hoc vultuose pronunciandum. *Vbi initiabunt*] Vt quidam, *cibo et potu:* vt quidam, *sacris. Vbi initiabunt*] Legitur apud Varronem initiari pueros Eduliae, et Poticae, et Cubae, diuis edendi, et potandi, et cubandi: vbi primum a lacte et a cunis transierunt. quod Virg. (Ecl. IV, 63.) *Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.* hoc adnotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum sequitur: apud quem legitur in insula Samothracum a certo tempore pueros initiari, more Atheniensium; quod, vt in palliata, probandum est magis. *Vbi initiabunt*] Hoc sic inferendum est: non quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerando occasiones dandorum munerum. *Omne hoc mater auferet*] Hoc retulit ad offerentis irrisionem, qui putat se puero dare. *Mater auferet*]

Puer cauſa erit mittundi. ſed videon' Getam?

ACTVS PRIMI SCENA II.

GETA. DAVVS.

Si quis me quaeret rufus. Da. praeſto'ſt, deſine. Ge. oh!
At ego obuiam conabar tibi, Daue. Da. accipe, hem,

Le-

ferret] An nutrix? an vera mater? D.

Vbi initiabitur] *Initiare* eſt ad cibum infantem inſtruere, qui et ipſe dies natalis eſt quodammodo. E.

16 *Puer cauſa erit mittundi*] Proprie dixit *Mittundi*, de muneribus. *Sed videon Getam?*] Locuturum oſtendit Getam. *Sed videon Getam?*] Apparet Poetam nihil putaſſe amplius addendum, ad inſinuandam populo perſonam Daui: et ideo iam induxit exeuntem Getam, vt ſit cauſa commutandae orationis. D.

1 *Si quis me quaeret rufus*] Mire Poeta deſideratum Getae oſtendit Dauum. *Si quis me quaeret rufus*] De ipſo loquitur, a quo reddi ſibi debitum ſperat. *Si quis me quaeret rufus*] Ἀποσιώπησις ſecunda. Nam apparet plura dicturum fuiſſe. *Praeſto eſt, deſine*] Tertia perſona de ſe loquens vſus eſt: quia ille nominatiuum (*quia tale nomen* Mſ. H. et B. cum Edd. vett. *quia talem nominationem* Ed Du B.) praetulit. D.

Si quis me quaeret] Egreditur ſeruus qui narraturus eſt illa, quae ſupra dixit (*dixi.* Nam ſpectat verſum primum Scholiaſtes. Z.). Mandat domina (*dominae, vt* Z.) ad ſe veniat ille, qui debitor ſuus fuit, et qui (*quae*, vel *cuius* Z.) fortaſſe vix nomen tenere poſſet. E.

2 *At ego obuiam conabar tibi, Daue*] *Conabar*, abſolute. an ἔλλειψις eſt, vt deſit *ire*. Et eſt aduerbium loci *obuiam*. *Accipe*] Praeuenit petitionem, dicendo *Accipe*: et hoc cum geſtu offerentis dicitur. Et hoc eſt quod ait, *Confeci*, *aſfero*. D.

Accipe] Pulchre, antequam peteret aliquid, obtulit quod debebat. Et in ſingulis intelligimus, quibus metum eſſe circa accipientem (*quid in quibuſdam metuendum ſit circa accipiendum* Z): primum ne diſplicere, eſt dictum, *Lectum eſt*. Deinde

Lectum'st; conueniet numerus, quantum debui.
GE. Amo te, et non neglexisse habeo gratiam.
DA. Praesertim vt nunc sunt mores: adeo res redit;
Si quis quid reddit, magna habenda'st gratia.

Sed

inde ne parum conueniens numerus crederetur, adiecit, *Conueniet numerus quantum debui.* E.

3 *Lectum est*] Absolute. Nam non dicit quid: vtrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, *Lecti omnes: Atticon hoc est.* *Lectum est, conueniet numerus*] Ordinem seruauit. prius enim *qualitas*, deinde *numerus* pecuniae spectari solet. *Lectum est, conueniet numerus, quantum debui*] Quippe tribus modis debitum pecuniarium soluitur: pensione, *Accipe*: spectatione, *Lectum est*: numero, *Conueniet numerus quantum debui.* *Lectum est*] *Lectum*, bonum, vel splendidum. Vt (Aen. x, 541.), *arma Serestus Lecta refert humeris.* Quamuis quidam putant *Lecta*, ab eo quod est lego, dictum. *Quantum debui*] Pro, *debitum sibi a me est.* D.

4 *Amo te, et non neglexisse habeo gratiam*] Amat, quod reddiderit pecuniam: agit gratias, quod diligenter. Et quare? vtrum quia creditum (*condictum* Ed. Antw. et Steph.) non fefellerit? an quia lectum attulerit, et numero congruenti? Et recte dixit: nam redhibitio (*redditio* Edd. vett.) debiti hoc agit, vt etiam gratias agamus. *Amo te, et non neglexisse habeo gratiam*] Hoc pro gratiarum actione ponitur, et ostenditur vere necessariam fuisse pecuniam. *Non neglexisse*] In Andria, *Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.* D.

5 *Praesertim vt nunc sunt mores*] Sic et illud dictum est, *namque hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit.* Quia consuetudinis imago est, vituperare praesentia. *Adeo res redit*] Figurate, pro ita loqueris, *Adeo res redit*, dixit. Et proprie *Redisse res* dicitur, quum aliquid peius exspectatione contigit. D.

6 *Si quis quid reddit, magna habenda est gratia*] Id est, etsi (*etsi ob*) rem non magnam, tamen magna habenda est gratia: hoc enim significat *quis reddit.* *Si quis quid reddit*] Qui hoc interrogatiue pronunciauerit, parum belle explicat conceptam sententiam. *Habenda est gratia*] Deest, *ei.* D.

Si quis quid reddit] Iuuenal. Satyr. 13. *Nunc si depositum non inficietur amicus, Si reddat veterem cum tota aerugine follem Prodigiosa fides.* L.

Sed quid tu es triſtis? Ge. egone? neſcis, quo in metu, et
Quanto in periculo ſimus. Da. quid iſtuc eſt? Ge. ſcies:
Modo vt tacere poſſis. Da. abi ſis, inſciens:

7 *Sed quid tu es triſtis?*] Hic admonemur, omnem ab initio ſermonem Getae, quaſi ſatagentis et anxii pronunciari, accommodatis praeſertim ad vultum verbis. Nam et, *Si quis me quaerit:* et, *At ego obuiam tibi conabar, Daue:* et, *Amo te, et non neglexiſſe habeo gratiam:* in ſe quoddam contractioris animi occupatique ſignum habent. *Sed quid tu es triſtis?*] *Sed* particula, tranſitum ſignificat ad mentionem alterius rei. *Sed quid tu es triſtis? egone? neſcis quo in metu*] Deſcenſus ad argumentum ab eo ſermone, qui extrinſecus a Poeta informatus eſt, iam manifeſte apparet. *Egone? neſcis quo in metu*] ὑπόθεσις Comoediae, ne nuda appareat σύνθεσις. *Neſcis quo in metu, et quanto in periculo ſim*] Pronunciantis et interrogantis eſſe poteſt. *Neſcis quo in metu*] Duae perturbationum bigae ſunt: a malo vna, ex cupitis altera. Ergo a mali bigis, praeſentis temporis periculum eſſe dicimus, et futuri metum. *Neſcis quo in metu*] Pronunciatiue magis quam percontatiue efferendum eſt. ſic enim ſolemus de magnis rebus dicere.

Neſcis quo in metu, et quanto in periculo ſim] Vix alterum ſuſtineri poteſt eorum, quae vtraque poſuit nunc, et *metus* et *periculum*. D.

Quo in metu] Omne malum duo habet tempora, praeteritum et futurum. Praeteritum vero ſimul iungitur et praeſenti. Ita in praeſenti vel praeterito malum: in futuro metus eſt. Magnus igitur confeſſus dolor (*Magnum i. c. dolorem* Z.) eſt, cum dixit: *Neſcis quo in metu, et quanto in periculo ſim.* Quod vtique iunctim expreſſum eſt in Virgilio (Aen. 1, 106.) *Talia iactanti ſtridens Aquilone procella Velum aduerſa ferit,* hoc vtique periculum: — *Fluctuſque ad ſidera tollit,* hic metus eſt. E.

8 *Quid iſtuc eſt?*] Fac hunc ſcire: et narrandi non erit locus, neceſſario igitur ignarus inducitur Dauus. D.

Ex Baſilic. et ratione verſus lege, *Periclo.* Deinde pro vulgari *Sim*, ex melioribus libris leg. *Simus*, ſc. ego, et herilis filius. B.

9 *Modo vt tacere poſſis*] *Vt*, pro ne non. quod ſi eſt; ſubaudiendum eſt *Vide*, aut quid tale.

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere verba ei credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? GE. ergo ausculta. DA. hanc operam tibi dico.

GE.

tale. *Modo vt tacere possis*] Vere argumentum est celari id, quod Antipho non coactus, sed volens duxit vxorem. *Modo vt tacere possis*] *Modo*, pro tantummodo: vt (Aen. III, 116.), *Modo Iuppiter adsit*. *Abi sis insciens*] *Insciens* nunc pro inscito posuit. vel *Inscientem* modo stultum dicit: alias ignarum. D.

Abi sis, insciens] Discede stultissime, cum tu mihi pecuniam credideris, vbi fidem meam integritatemque vidisti, verba mihi metues commodare; in quibus quid lucri habeo, si te fefellero? E.

10 *Cuius tu fidem in pecunia perspexeris*] Sententiose dixit: quasi in omnibus credendum sit, seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne longus esset, dum suadet vt dicat: quemadmodum in aliis Fabulis. *Cuius tu fidem in pecunia perspexeris*] Proprie locutus est de pecunia, et *fidem* dicendo, et *credere*. Nam *fides* est eorum, quibus datur: *Creditores* dicuntur ipsi qui dant. *In pecunia*] A maiore ad minus. *Perspexeris*] Non *Inspexeris*, sed *Perspexeris*, quod plus est, dixit. D.

11 *Verere verba ei credere?*] Verba cum pronunciatione dicit, vt ostendat multum distare inter pecuniam et verba. *Vbi quid mihi lucri est te fallere?*] Ab vtili coniectura. et bene: quia seruus nihil de honesto dicit. *Vbi quid*] Significantius dixit *quid*, quam si diceret, *nihil*. D.

12 *Ergo ausculta*] *Ergo* nunc velut increpatio tarde facientis est. Quia hic igitur obloquendo impediuerat narraturum, *ergo* dixit. Sic Virg. (Aen. II, 707.) *Ergo age, care pater, ceruici imponere nostrae*. *Hanc operam tibi dico*] Auscultandi scilicet et audiendi. *Hanc operam tibi dico*] Plus est *dico*, quam *do*. *Dicatur* perpetuo, *Datur* ad tempus. D.

Ergo ausculta] Ergo audi. *Hanc operam tibi dico*] Audiendi tibi operam trado.* dominos rogent. Nunc dicit, stulte eos facere, qui precatores parant et adhibent, quorum oratio haec esse potest: Interim venia tribuatur, postea cum ipse qui precatur discesserit, dominus iracundiam suam compleat (Verba inde a, *Dominos rogent*, absunt a Mss. et videntur referenda ad ver-

 sum

GE. Senis noſtri, Daue, fratrem maiorem Chremen
Noſtin'? DA. quidni? GE. quid? eius gnatum Phaedriam?
DA. Tanquam te. GE. euenit ſenibus ambobus ſimul,
Iter illi in Lemnum vt eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom: is ſenem per epiſtolas
Pel-

ſum 90.) *Senis noſtri, Daue, fratrem*] Narratio hic ſumit exordium, quod, vt oportet, ab eo incipit, quod ſciri poteſt. Quod Virgil. frequentiſſime dixit: vt (Aen. II, 81.), *Fando aliquid ſi forte tuas peruenit ad aures Belidae nomen Palamedis.* Et (Aen. X, 20.), *Cernis vt inſultent Rutuli?* Item in Eunucho, *Hanc, quam amat, noſtin?* E.

13 *Senis noſtri, Daue, fratrem maiorem*] Dicendo *Senis*, oſtendit et adoleſcentem ſe dominum habere. dicendo *Noſtri*, oſtendit eſſe alienum. dicendo *Fratrem*, non vnum eſſe monſtrauit. dicendo *Maiorem*, etiam minoris fecit indicium. Sic argumenti partem maximam nondum narrans, iam in ipſa interrogatione tranſegit. Haec autem omnia propter populum ſic aguntur. Ideo ille, *Quidni* dixit, ne ſit opus pluribus verbis. *Senis noſtri, Daue, fratrem*] Mirum compendium narrationis. quaſi per interrogationem fecit, ne ex alto repeteret. Sic Virg. (Aen. II, 81.) *Fando aliquid ſi forte tuas peruenit ad aures, Belidae nomen Palamedis, et inclyta fama.* Et, *Noſtin' hanc, quam amat frater?* in Eunucho. D.

14 *Quid? eius gnatum Phaedriam?*] Non dixit, *quid Phaedriam:* ſed addidit, *Eius gnatum:* vt magis docere, quam interrogare videretur. *Quid? eius gnatum Phaedriam?*] Deeſt *noſti*. D.

Accentuum ratio ſuadet, vt legas, *Noſtine? Quidni? Quid?* B.

15 *Tanquam te*] O varietas, quidni? tanquam te. *Euenit, ſenibus ambobus ſimul iter*] Non euenit iter: ſed, euenit vt iter eſſet. *Simul*] Vno tempore. D.

Diuide verbum, et lege *Tam, quam te.* vt Eun. IV, 4, 50. *Tam ſcio, quam me viuere.* B.

16 *Illi in Lemnum vt eſſet*] Recte tacetur, cur Chremes ierit: et dicitur cur Demipho. vtrumque pro argumento eſt. D.

17 *Ad hoſpitem antiquum*] Sic Virg. (Aen. III, 82.) *Veteremque Anchiſem agnouit amicum.*

Pellexit, modo non montis auri pollicens.
DA. Cui tanta erat res, et ſupererat? GE. deſinas:
Sic eſt ingenium. DA. oh! regem me eſſe oportuit.
GE.

eum. Hoc autem addidit, vt eſſet idonea cauſa nauigandi ſeni. *Senem per epiſtolas pellexit*] *Epiſtolas* dicendo, oſtendit eum non ſemel ſcripſiſſe. *Pellexit*] Induxit. ſic Virgil. (Aen. II, 90.) *Pellacis Vlyſſei*. D.

Tres ex noſtris *Epiſtolam*, et ſic Priſcianus p. 1190. Sed vulgarem retinendam putamus. B.

18 *Modo non montes auri pollicens*] Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptionem, aut per ſuperlationem, aut aequam collationem. Eiuſmodi eſt illud Demoſthenis, μονονουχὶ φωνὴν ἀφιείς. *Modo non montes auri*] Salluſt. (Cat. 23.) *Maria monteſque polliceri coepit*. *Modo non montes auri pollicens*] More veterum: quia hoſpites hoſpitibus multa donabant. D.

Pellexit] Decepit, feſellit. Virg. (Aen. II, 90.) *Inuidia poſtquam pellacis Vlyxis*. E.

Pellexit] Priſcian. lib. X. *Montes auri pollicens*] Menand. βασιλικῶς ὑπισχνούμενος, τὸ δὴ λεγόμενον τοῦτο, τὰ τῆς γῆς ἀγαθά. Apuleius in Apol. Hieronym. aduerſus Paulin. *Cum montes aureos pollicitus fueris, ne ſcorteum quidem nummum de theſauris tuis proferas*. Plaut. in Milite IV, 2, 72. — *praeter theſaurum Tum argenti montes et maſſas habet*. Prudent. de Laurent. 55. — *fulgidae Montes monetae conditos*. L.

19 *Cui tanta erat res*] *Cui*, datiuus caſus eſt. Domino ne tuo, inquit, pollicebatur haec, cui tanta res erat? *Cui tanta erat res*] Deeſt *eum*. vt ſit, Eum pellexit, cui tanta res erat? *Et ſupererat?*] Plus eſt *Supereſſe*, quam *eſſe*. D.

20 *Deſinas, ſic eſt ingenium*] Neceſſaria eſt ad fabulae ἐπίτασιν auaritia Demiphonis: vt maiore periculo illo abſente duxerit filius indotatam. Nam mox dicturus eſt, *Illene indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? Sic eſt ingenium*] Praeparatio bona, qua et diues, et auarus deſcribitur Demipho, vt indotatas nuptias filii ferre non poſſit. *Sic eſt ingenium*] Recte. non enim, inquit, fortuna auarus eſt, ſed natura. *Sic eſt ingenium*] Omnium? an domini? Sed magis domini. *Oh! regem me eſſe oportuit*] Oſtendit pauperum affectiones, qui ſe ſolos vti diuitiis ſcire aiunt, ſi eas habeant.

GE. Abeuntes ambo hic tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. DA. o Geta, prouinciam
Cepisti duram! GE. mihi vsus venit, hoc scio:
Memini relinqui me Deo irato meo.

beant. *Oh! me regem esse oportuit*] Acue *me*. D.

Regem me esse] Antiqui etiam maxime in Comoediis ditissimos quosque *Reges* dicebant: vti parasiti eos a quibus pascebantur, *Reges* appellabant. E.

21 *Abeuntes ambo hinc tum*] *Hinc* et *hic* legitur. et est ordo, Hic relinquunt filiis. *Filiis*] Propter filios. D.

Lectio nostrorum Codd. *Hinc*, vt referatur ad propius *Abeuntes*, magis placet, quam *Hic* Bembini, quod referendum est ad remotius *Relinquunt*. B.

22 *Relinquunt*] Id est, non secum abducunt. *Quasi magistrum*] Bene *quasi*: qui non compleuit hoc ipsum, nec vult esse. *Magistrum*] Sic Latini: quem Graeci παιδαγωγὸν appellant. *O Geta! prouinciam cepisti duram*] Acquisitae bello longe ab Italia regiones, *Prouinciae* dictae sunt, a porro vel procul et vincendo. ad quas quia Praetores cum officio mittebantur, officia quoque *Prouinciae* nominantur. *O Geta! prouinciam*] Splendide *Prouinciam* dixit. D.

Quasi magistrum] Quasi monitorem atque custodem. *Prouinciam*] Officium. E.

23 *Mihi vsus venit*] Aliquando mihi contigit. E.

Omnes Faerni antiqui libri habent *Vsus v.* solus Bemb. *Vsus euenit*: nostri, *Vsu venit*. Vtrumque more dicitur, sensu eodem. B.

24 *Memini relinqui me, Deo irato meo*] Sic Virg. (XII, 539.) *nec Di texere Cupentum, Aenea veniente, sui*. Hoc Asper. sed mihi videtur ad hoc addidisse *meo*, ne esset ἀμφίβολον, cui diceret, *Irato Deo*. Naeuius in Stalagmo, *Deo meo propitio, meus homo est*. *Memini relinqui me, Deo irato meo*] *Domino* dixit: an vere Deo? Et bene *meo*, ne esset ἀμφίβολον. Et sic dixit, *Memini relinqui*, vt in Andria, *Memini me videre*, Et, *Memini me fieri pauum*, Ennius. D.

Deo irato meo] Teneo in memoria dimitti *irato Deo meo*, vel domino, vel genio, vel certe Deo. Noster enim Deus est, qui fauet nobis: qui si iratus fuerit, aduersa omnia patimur. Vt Virg. (Aen. II, 396.) *Vadimus immixti Danais, haut numine nostro*. E.

Coepi aduersari primo: quid verbis opust?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
DA. Venere in mentem mihi istaec: nam quae inscitia est,
Aduorsum stimulum calces? GE. coepi iis omnia
Facere, obsequi quae vellent. DA. scisti vti foro.

25 *Quid verbis opus est*] Repente insertur, *Quid opus est verbis?* et satis moraliter. D.

26 *Seni fidelis dum sum*] Opportune *Seni* dixit, vt ostendat quam stultum sit, seni aduersus iuuenes fidelem esse. *Seni fidelis dum sum*] *Fidus* est amicus: *Fidelis* est seruus. *Scapulas perdidi*] Plus est *Perdidi*, quam si diceret, *Dolui*. Et bene retulit *Perdidi* πρὸς τὸ *Fidelis*. Fidelis enim officium est, seruare aliquid. D.

Seni fidelis dum sum] Dum seni fidem praesto, vt monitor perseuerarem, vapulando *scapulas perdidi*. E.

Quia ambo senes illum magistrum filiis reliquerunt, repone *Senibus* pro *Seni*. B.

27 *Venere in mentem istaec mihi*] *Venire in mentem*, non ad recordationem tantum dicitur: sed ad reputationem et intelligentiam. D.

Inscitia est, aduersum stimulum] Etenim inscitia est, calces velle iactare, cum stimulus imminet: te enim magis incipias vulnerare. E.

Bentleius negat, commode haec verba tribui posse Dauo, qui, nisi Geta narrasset, Senes abesse ignorauerit. Fallitur; nam verba *Venere in mentem mihi* ad proxime sequentia pertinent. Sed lectio *Namque* pro *Nam quae* ob consensum Codd. praefertur a Bentleio recte. Cf. And. I, I, 40. Z.

28 *Nam quae inscitia est, aduersum stimulum calces*] Hoc dictum et superiori personae esse potest, et alteri. *Aduersus stimulum calces*] Παροιμία cum ἐλλείψει: deest enim, *iactare*. *Stimulum* pro domino adolescente posuit. *Calces*] Modo *calces*, non partes plantae, sed percussiones pedum plagasque significat. Aliter Virgil. (v, 324.) *calcemque terit iam calce Diores*. D.

Aduorsum stimulum] Zenobius in Prouerb. πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ammian. Marcell. *contra acumina calcitrare*. Charis. libr. IV. L.

29 *Scisti vti foro*] Secundum illos negotiatores, qui ante locum commercii, non praescribunt, quanti vendant quae aduehunt: sed secundum annonam fori quam deprehenderint, consilium de vendendis

GE. Noster mali nihil quicquam primo. hic Phaedria
Continuo quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare coepit perdite.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur, quicquam; id curarant patres:

aut non vendendis mercibus sumunt. *Scisti vti foro*] *Forum* pro tribus intelligitur: loco, tempore, et persona. Scistis, inquit, his vti: et est vulgare prouerbium. Sensus hic est, Scisti, inquit, quid facere te oporteret. D.

Scisti vti foro] Intellexisti quid te oporteat facere. E.

30 *Noster mali nihil quicquam*] Quartum παρέλκον. Vt in Hecyra: *Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit. Noster mali nihil quicquam*] *Noster* πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phaedriae: qui non noster est. *Primo hic Phaedria*] Bene additum *primo*: quia non perpetuo. D.

31 *Continuo quandam*] Bene *Continuo*: quasi vix exspectauerit profectionem patris. *Puellulam citharistriam*] Istis nominibus hoc agit (*hic agitur* Mſ. B. et Edd. vett.), vt caussa amoris et ex aetate, et ex arte puellae videretur: nam ideo *puellulam* dixit. D.

Continuo quandam] Bene adiecit *continuo*, vt adolescens absentiam patris quodammodo exspectasse videretur, vti in delitias amoremque labi posset. E.

32 *Amare coepit perditus*] Legitur et *Perdite*. Et *Amare perdite*, vt puta puellulam et citharistriam. D.

Amare coepit perdite] Charis. lib. I. L.

33 *Ea seruiebat lenoni*] Et honeste, et cito (*scite* Z.) dixit *Seruiebat*. *Lenoni impurissimo*] Et quare non fuisset libera: et cuius fuisset ancilla: et qualis hominis fuerit, demonstrauit. *Ea seruiebat lenoni impurissimo*] Magna praeparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula citharistria, Auarus leno, Amator perditus, Inopia. D.

34 *Id curarant patres*] Expedite dixit *Patres*. si enim Patrem eius tantum dixisset: id restabat, vt ei per patrui filium succurreretur. ideo dixit ambos non habuisse. D.

Neque quod daretur] Hoc est, iam (*eam*) inopiam in domo reliquerat, vt quod dari posset lenoni, non haberetur. Curauerant ergo quadam diligentia, ac fecerant ne pecunia filiis relinqueretur in domo. E.

Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, et redducere:
Nos otioſi operam dabamus Phaedriae.
In quo haec diſcebat ludo, exaduorſum ei loco
Ton-

35 *Niſi oculos paſcere*] Hoc enim ſolum erat, quod leno non venderet. D.

Oculos paſcere] Sueton. in Vitell. cap. 14. *Velle ſe, dicens, paſcere oculos.* Tacitus Hiſtor. III, 39. *Audita eſt ſaeuiſſima Vitellii vox, quae (ipſa enim verba referam) ſe pauiſſe oculos, ſpectata inimici morte, iactauit.* Ambroſ. Epiſc. Hexaem. III, 8. *Paſcuntur oculi grato ſpectaculo.* L.

36 *Sectari, in ludum ducere, et reducere*] Bene cauillatus eſt et iocculariter in adoleſcentem, cui aetas ad ſectandos philoſophos apta erat. Hinc etiam philoſophorum ſectae. Sed *Sectari* proprie eſt, vt taurus buculam, vt aries ouem. Virg. (Ecl. II, 65.) *Trahit ſua quemque voluptas.* *Reducere*] σύλληψις, *a ludo* enim ſubauditur. D.

Sectari, in ludum] Cum illa pergeret *in ludum*, hoc eſt, in locum vbi forte diſcebat. E.

37 *Nos otioſi operam dabamus Phaedriae*] Cum τύπῳ dixit *Nos*: velut magiſtrum excuſans obſequentem ei, cui cuſtos ſit datus. et ideo addidit *Otioſi.* *Nos otioſi operam dabamus Phaedriae*] Relatio ad illud, quod mox otioſi non erunt. *Nos otioſi operam dabamus Phaedriae*] Aut ad pudorem ſumitur hoc pronomen in ſingulari numero: aut ad dignitatem. ſed poteſt *nos*, et propter Antiphonem dixiſſe. *Nos otioſi operam dabamus Phaedriae*] Apollodor. ΝΑΛΚΕΙΣ δε συνεμαλι μΕΟΛ * (Ναρκη δε συνωμιλημεθα, Tan. Fab. Sed Codici Antwerp. a veteri manu adſcriptum e Mſ. Ἀναλκεις δε συνεμαμματα εναργης δε συνεπιμελομεθα. Lege, Ἀναλκεῖς δὲ συνεμείναμεν, ἀναρκεῖς δὲ συνεπιμελόμεθα. Z.). *Operam dabamus Phaedriae*] Ille amicae, nos illi. D.

38 *In quo haec diſcebat ludo*] Figurate *In quo haec diſcebat ludo*, eſt additum. *Ex aduorſum ei loco*] *Ei loco*, legitur et *ilico*. et adnotatur ex abundanti additum, vt apud veteres multa ſunt. *Ex aduorſum ei loco*] Παρέλκον quartum. D.

Ex aduorſum] Contra ipſum locum. E.

In quo haec diſcebat] Gellius VII, 7. Priſcian. L.

Ex aduerſo Bemb. et tres e noſtris habent. Sed vulgarem lectionem, quae ipſa apud Priſc. p. 1037. occurrit, retinendam cenſemus. Cf. Gell. VII, 7. B.

Tonſtrina erat quaedam: hic ſolebamus fere
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illi, interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier.
Rogamus quid ſit? Nunquam aeque, inquit, ac modo
Paupertas mihi onus viſum'ſt et miſerum, et graue.
Modo quandam vidi virginem hic viciniae

Miſe-

39 *Tonſtrina erat*] Apta ſedes otioſis. *Tonſtrina erat quaedam*] παρέλκον tertium *quaedam*. *Hic ſolebamus fere plerumque*] παρέλκον tertium, *Fere plerumque*. D.

Tonſtrina quaedam] Officina tonſorum. E.

40 *Dum inde iret domum*] Ad ſe ſcilicet. *Iret domum*] Pro rediret, vel certe, iret. παρέλκον figura. D.

41 *Dum ſedemus*] Proprie *Sedemus*, vt in tonſtrina. *Illi interuenit*] *Illi*, pro *ibi*. vt (Aen. II, 548.) *Illi mea triſtia facta*. Et nota *Illi*, pro *illic*. *Interuenit adoleſcens quidam lacrumans*] Apollodorus tonſorem ipſum nuncium facit, qui dicat ſe nuper puellae comam ob luctum abſtuliſſe: quod ſcio mutaſſe (*quod ſcite mutauit* Z.) Terentium, ne externis moribus ſpectatorem Romanum offenderet. D.

42 *Nos mirarier*] Recte: mirum enim in adoleſcentibus lacrumae: vt contra (Georg. III, 67.), *Triſtiſque ſenectus*. *Nos mirarier*] Vt (Aen. IV, 421.) *ſolam nam perfidus ille Te colere*. D.

43 *Rogamus quid ſit?*] Quid lacrumet: non, *Quid ſit ipſe*, vt ſtulti putant. *Nunquam aeque, inquit, ac modo*] Mire oſtendit ſemper ſibi hoc viſum, quod dicit: ſed nunquam aeque. D.

44 *Paupertas mihi onus viſum eſt*] Statim fit mentio paupertatis, vt ſit cauſa fallaciae Phormionis. D.

Apud Priſcianum p. 1026. et in Cod. C. C. eſt *Viſa eſt*; quae lectio meliorem efficit conſtructionem. B.

45 *Modo quandam vidi virginem*] Bene *Quandam*: ne ob familiaritatem laudari videretur. *Modo quandam vidi virginem*] Vide ſic agi, vt non tam morte mulieris, quam ſolitudine pulchrae virginis moueatur affectus. Simul et ea deſcribi, quae matronae futurae magis conueniant, quam quae temere amanda ſit. Nam hic obitus feminae ad comicum exitum ſpectat: quandoquidem plus ex eius morte ſecuri-

Miseram, suam matrem lamentari mortuam:
Ea sita erat exaduorsum: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus: miseritum'st:
Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opust?
Commorat omnes nos. ibi continuo Antipho,
Vol-

curitatis, quam molestiae, sentiat argumentum. *Hic viciniae*] Aduerbium in loco est, *Hic viciniae:* cuius ad locum, *Huc viciniae,* Et statim proximitas insinuatur, vt sit spes et causa videndi. D.

46 *Miseram*] Ab affectu: et subdistinguendum est, vt ad virginem referatur. *Lamentari mortuam*] A probitate, quae piis attribuitur. Et *Lamentari mortuam,* ambiguitas, sed sensu manifesta. D.

47 *Ea sita erat*] *Sita*, pro posita. Sallustius cum adiectione in H. *cum praedixero positum insulae.* Et hoc ei reciprocum est. *Ea sita erat ex aduersum*] Expositio paupertatis, et quam facile virgo videri possit. D.

Neque illi beneuolus] Hoc est, nullus erat qui beneuolentia aut notitia, aut vicinitate succurreret et adiuuaret. E.

48 *Neque notus, neque cognatus*] Αὔξησις fit: quia res minuitur, crescit sententia. Sallustius, *Non repugnantibus modo: sed ne deditis quidem a b c m.* Neque notus, *neque cognatus, extra vnam aniculam*] Haec praestruuntur: vt sit spes potiundae virginis. *Neque notus, neque cognatus*] Haec descriptio paupertatis adiuuat argumentum, vt et visere audeant adolescentes virginem, et amet Antipho. D.

49 *Qui adiutaret funus*] Ipsum officium *Funus* dixit. *Miseritum est*] Hoc est, misertus sum eius. Et hic videtur ostendisse cur lacrumauerit. D.

50 *Virgo ipsa facie egregia*] A forma indignatio. *Virgo ipsa*] Bene *Ipsa:* quia quae supra dixit, non ad ipsam, sed ad euentum eius pertinebant. *Quid verbis opus est*] Sic dicit Terentius, vbi ad effectum properat. D.

51 *Commorat omnes nos*] Figura συγκοπή, pro *commouerat.* Et bene *Omnes:* quia res ad Antiphonem tantum spectat. *Ibi continuo Antipho*] Hic redditur nomen adolescentis. et est παρασκευή. D.

Commorat] Ita narratione sua exprimebat affectum, vt nos omnes commoueret. *Commorat* autem, commouerat. E.

Voltiſne eamus viſere? alius, Cenſeo,
Eamus. duc nos ſodes. Imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra! et quo magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida,
Lacrumae, veſtitus turpis: vt, ni vis boni

In

52 *Voltiſne eamus viſere?*] Vt (Aen. I, 531.), *populare penates Venimus. Voltiſne eamus viſere?*] Ipſe hortator inducitur, qui amaturus eſt. *Alius, Cenſeo: eamus: duc nos ſodes*] Haec omnia diuerſi dicunt. Et apparet tot eſſe homines, quot per μίμησιν ἀσύνδετα demonſtrantur. *Alius Cenſeo*] Phaedria, vel quilibet. D.

53 *Imus: venimus: videmus*] ἀσύνδετον primum per βραχυλογίαν. *Imus, venimus, videmus*] Μετ' ἐνεργείας. D.

54 *Virgo pulchra!*] Συντομία mirantis. Duo ingentia, et *Virgo* et *Pulchra*. *Virgo pulchra!*] Bene non dixit, Videmus virginem pulchram: ſed ὑπὸ τῆς καταπλήξεως, *Virgo pulchra!* Illud enim frigidius: hoc concitatius. et hoc magis demonſtratur δράματι, quam relatione. *Et quo magis diceres*] *Diceres*, pro crederes. vt, *Audacter dicito*, ſaepe Plautus. D.

55 *Nihil aderat adiumenti*] Proprie *Aderat*. *Adeſt* enim id, quod adiuuat. D.

56 *Capillus paſſus*] Singularem numerum pro plurali poſuit. Sic et alibi (Heaut. II, 3, 49.), *Capillus pexus, prolixus, circum caput reiectus negligenter*. *Paſſus*] Temere diſperſus. Vt magna pars, a Graeca oratione profluxit haec dictio. *Capillus paſſus, nudus pes*] Facetius, quam ſi pluraliter dixiſſet. Virg. (V, 402.) *quibus acer Eryx in praelia ſuetus Ferre manum*. *Ipſa horrida*] Quaſi extra ipſam ſit id quod dixit, *Capillus paſſus, nudus pes*. Tale eſt apud Virg. (Ge. III, 387.) *Illum autem, quamuis aries ſit candidus ipſe, Nigra ſubeſt vdo cui tantum lingua palato, Reiice*. Et alibi de arbore (Ge. II, 296.), *Tum fortes late ramos, et brachia tendens Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet vmbram*. Et (Aen. III, 618.), *domus ſanie, dapibuſque cruentis Intus opaca, ingens: ipſe arduus, altaque pulſat Sidera*. D.

57 *Lacrumae, veſtitus turpis*] ἀσύνδετον tertium. *Ipſa horrida* et *lacrumae* ad luctum pertinent, *nudus pes* et *veſtitus turpis* ad pauperiem. *Vt, ni vis boni*] Plus eſt *vis boni*, quam *bonum*. *Vt ni vis boni in ipſa ineſ-*

In ipſa ineſſet forma, haec formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, ſcita'ſt: noſter vero. DA. iam ſcio;
Amare coepit. GE. Scin quam? quo euadat, vide.
Poſtri-

ineſſet forma] Veteres ignem et calorem quendam, quaſi feruorem, dixerunt *Formam* (*Fornum*), et ideo *Fornaces*, *forcipes*, *formam* et *formoſos*: ex quibus ignis amoris exoritur. Laudandus eſt ergo Terentius proprietate ſeruata: qui quum formam praetuliſſet, ſubiecit *extinguerent*. Ideo et Virgilius ſic ait (Ecl. III, 66.) *At mihi ſeſe offert vltro meus ignis Amyntas.* D.

Ni vis boni] Magna vis bonitatis et pulchritudinis in forma erat: idcirco iſta quae ex luctu et lacrumis fuerant, formam extinguere non valebant. E.

58 *In ipſa ineſſet forma, haec formam extinguerent*] Figura πλοκή. aliud enim ſupra, aliud infra *Forma* repetita ſignificat. *In ipſa ineſſet forma*] Geminauit praepoſitionem vt alibi, *In amore haec omnia inſunt vitia. Extinguerent*] Bene *Extinguerent*: quia ab igne et calore forma dicta eſt. D.

59 *Ille, qui illam amabat*] Bene *illam*; quia iam ſupra inſinuauit perſonam citharistriae. *Ille, qui illam amabat*] Ratio cur amauerit virginem. *Fidicinam*] Supra *Citharistriam*; ergo indifferenter. D.

Tantummodo ſatis] Hoc eſt, tantummodo laudabat, ille autem alius amare coepit. E.

60 *Tantummodo, ſatis, inquit, ſcita eſt*] Senſus eſt, Laudauit tantummodo, non etiam captus (*raptus*, vel *lapſus* Z.) eſt in amorem. *Satis, inquit, ſcita*] Magna laus formae: amanti aliam placuiſſe. *Satis, inquit, ſcita*] *Scita*, bella. vt in Andria, *Scitus puer eſt natus a Pamphilo. Noſter vero*] Ἀποσιώπησις tertia: quae ſuccurrit, quotiens verba rebus minora ſunt. D.

61 *Amare coepit*] Ille, inquit, laudauit tantum: Hic amare coepit. Et bene *Coepit*, non *Amauit*: vt oſtendat vim amoris non parum (*paruam* Z.) eſſe, et rem, quae ſemel ſuſcipi poſſit (*rem, quae ſemel ſuſcepta poſſit augeri* Z.). *Scin' quam?*] Ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terentius vti ſolet. *Scin' quam?*] Amare coepit, ſubauditur. *Quo euadat, vide*] *Euadat*, perueniat. Nam *euadere*, eſt per obſtantia peruenire. D.

Quo euadat, vide] Quo res perueniat, animaduerte. E.

Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. illa enim ſe negat:
Neque eum aequom ait facere: illam ciuem eſſe Atticam,
Bonam, bonis prognatam. ſi vxorem velit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.

Noſter,

62 *Poſtridie ad anum recta pergit*] Hoc praeſtruens, *aniculae* ſupra mentionem fecerat. Et bene memor et virginis, et honeſtae, non ipſam adiri facit, ſed anum: neque ab ipſa peti fructum voluptatis, ex cuius perſona maior deſperatio naſcebatur: ſed a nutrice potius, per quam ſuaderi puellae poſſe creditur, quicquid libet. *Poſtridie ad anum recta*] ἐμφατικῶς, *ad anum ſtatim*: vt qui poſthabuerit omnia alia. *Recta*] Quia non per nuncium. D.

63 *Vt ſibi eius faciat copiam*] Vide vt nihil de virgine ſperet, qui omnia ab anicula petat. *Illa enim ſe negat*] Copiam facturam, ſubauditur. D.

Sibi eius Anapaeſtus eſt, *Illa* primam corripit. B.

64 *Neque eum aequum ait facere*] Non quod amet, ſed quod hoc petat. *Neque eum*] Quod peteret ſcilicet. *Illam ciuem eſſe Atticam*] *Illam* cum ἐμφάσει dixit: quaſi dicat, quam ſic contemnat. D.

Plerique Codd. melioribus numeris ſic collocant, *Aequum facere ait*. Caeterum pro *Facere* malim *Petere*, ob ſenſum commodiorem, et auctoritatem Donati, qui ita legiſſe videtur. B.

65 *Ciuem, bonam eſſe*] *Ciuem*, quo ad iura pertinet: *bonam* quo ad ipſam. *Bonam*] Non vilem: quia boni non viles ſunt. vnde ſuperlatiuus gradus *Optimates* facit: quia *Bonus*, *melior*, *optimus* dicitur. *Bonis prognatam*] Quod ad maiores eius. *Si vxorem velit*] Recte ſubiunxit, *ſi vxorem velit*: poſtquam ea in virgine praetulit, quae ſolent ornare nuptias. D.

Bonam bonis prognatam] Et ipſam ingenuam, et bonis parentibus natam. E.

66 *Lege id licere facere*] Incerta diſtinctio eſt: vtrum *vxorem velit lege*, an *lege id licere facere*? *Sin aliter, negat*] Et pudice anus, et tamen illecebroſe, *Licere facere* dixit, quod ille impudentius petit, vt ſibi eius faciat copiam. *Sin aliter, negat*] σύλληψις facta ex eo quod ſequitur, *facere*. D.

Noſter, quid ageret, neſcire; et illam ducere
Cupiebat, et metuebat abſentem patrem.
DA. Non, ſi rediſſet pater, ei veniam daret?
GE. Illene indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. DA. quid fit denique?
GE.

67 *Noſter, quid ageret, neſcire*] Propoſita deliberatio: cuius tamen altera pars vincet. Nam ducturus eſt per abſentiam patris. *Quid ageret, neſcire*] Pro *neſciebat.* ſed recte ſic ait: quia ſubiuncturus eſt, *Illam ducere cupiebat, et metuebat*] Vide ambiguitatem, quam tamen ſequentia tollunt. D.

68 *Cupiebat et metuebat*] *Metuebat* proprie dixit. *Metuimus* enim eos qui nos amant: *Timemus* etiam inimicos. D.

69 *Non ſi rediſſet pater, ei veniam daret?*] Bene interrogat Dauus. hoc enim ſperari ſi poſſet, non opus erat fraudibus Phormionis. *Non ſi rediſſet*] *Si* pro poſtquam. Virg. (v, 64.) *Praeterea ſi noua diem mortalibus almum Aurora extulerit.* D.

Non ſi rediſſet] Hoc eſt, cum rediſſet, ne omne in ſenſum poſitum videamus. E.

Omnes Codd. cum Donato venuſtius collocant *Ei pater.* B.

70 *Illene indotatam virginem*] Ἐμφατικῶς *ille*, de quo dixerat, *Deſinas; ſic eſt ingenium:* et qui propter ſpem lucri nauigarat ſenex. Inſinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculum Fabulae. Et ordine Terentius prius inſinuauit perſonam ſenis, vt grauiora fierent quae dirimebant nuptias. *Illene indotatam virginem, atque ignobilem*] Duo dixit, et *Indotatam*, et *Ignobilem.* Haec enim duo principaliter petuntur (*expetuntur* Mſ. H.), cum ſint quatuor, quae in ſponſis quaeruntur: *forma, probitas, dos, nobilitas.* Et manifeſtum eſt, cur de forma et probitate nihil dicat: quippe cum ſupra magnopere ea laudauerit in puella. *Virginem*] Simpliciter accipimus, *Virginem*? an ſubaudimus, *Quamuis:* vt ſit *Quamuis virginem*? D.

Si, duce Bembino, illud *Ne* deleueris; melius procedit verſus. B.

71 *Daret illi?*] Bono affectu dixit, *Daret illi*? Filius enim familiae non tam ducit vxorem, quam a patre accipit: quippe cum patri comittatur puella potius in huiuſmodi conditionibus, quam marito. *Daret illi? nunquam faceret*] Ἀποσιώπησις ſecunda. hic enim non tranſit ad aliud, ſed inſtat incepto: vt et per interrogationem

Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum Di omnes perduint!
Da. Quid is fecit? Ge. hoc consilium, quod dicam, dedit:
Lex est, vt orbae, qui sint genere proxumi,
Eis

nem diceret, *Daret illi?* et per responsionem inferret, *Nunquam faceret.* Et nota, *nunquam* pro *non*, in maiorem negationis significationem poni semper. *Daret illi?*] Mire *deres*: vt ostenderet nihil esse potestatis in filio. *Quid fit denique?*] More suo Terentius *Denique* posuit in fine sensus, et est aduerbium ordinis. Sic in Heautontimorumeno, *Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique.* vt sit *denique*, vel deinde, vel ad postremum. D.

72 *Quid fiat?*] Deest *Rogitas?* et est ἀποσιώπησις quarta. *Est parasitus quidam Phormio*] *Phormio*, non a formula, sed phormione dicitur sparteo, quem nos *Eronem* dicimus triuialiter, et pro consuetudine. D.

Est quidam Phormio] Hic interponitur alia narratio, quae personam declarat. E.

73 *Homo confidens*] *Homo* comice additum: nam quis ignoret parasitum hominem esse? *Confidens*] Hic *confidens*, pro improbo, audaci ac temerario posuit. vt, *O ingentem confidentiam!* *Qui, illum*] *Qui*, vtinam est. vt Lucilius in secundo, *Qui te Momentane malum iam caetera perdat!* Aut, *Qui hoc consilium, quod dicam, dedit.* *Qui, illum Di omnes perduint*] *Qui* aut expletiuum, aut pronomen: quo incipiens Phormionem describere, cohorruit consideratione eius, et in hanc vocem, quasi confusus erupit: hoc autem certum genus est παρενθέσεως. D.

74 *Quid is fecit?*] Seruatur affectus tristis hominis. vt supra ait, *Sed quid tu es tristis?* *Quid is fecit?*] Correxit interrogatione errantem: vt rediret ad nominatiuum casum *Qui*, vnde aberrauerat, et *Illum* dixerat. *Hoc consilium, quod dicam, dedit*] Secundum quosdam ordo est, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit. D.

75 *Lex est*] *Lex*, vt in palliata, recte ponitur: nam Graecorum fuit; ideo et in Andria sic ait, *Inopia et cognatorum negligentia coacta.* *Lex est*] Alia narratio interponitur. et dicitur παραφήγησις (παραξήγησις edidit Westerh.). *Lex est*] A causa litis. potuit enim dici, non habes causam. *Vt orbae, qui sint generi proximi, eis nubant*]

Eis nubant: et illos ducere eadem haec lex iubet.
Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:
Pater-

bant] Orba proximo nubat, Orbam proximus ducat, Atticum ius est. Et est ordo, Lex est, vt orbae eis nubant, qui sint proximi. D.

Lex est, vt orbae] Leges illas narrat, quas Oratores saepe in controuersiis collocarunt: *Orbam proxumus ducat, Orba proximo nubat.* E.

Lex est, vt orbae] Terentius Adelph. Act. IV, 5, 16. — *virgo orba est patre, Hic meus amicus illi genere est proxumus; Huic leges cogunt nubere hanc.* Demosthen. πρὸς Λεώχαρην· ὁ νομοθέτης etc. τὰς ἀτυχίας τῶν οἰκείων καὶ τὰς ἐκδόσεις τῶν γυναικῶν τοῖς ἐγγύτατα γένους προσέταττε. Fortunatianus: *Orba proximo nubat, vel si eam noluerit in matrimonium ducere, det x. millia.* De decem millib. recte etiam Eugraphius; quam tamen summam dicis gratia adiectam arbitror: vt in fragmentis Vlpian. Tit. II. de statutib. *Sub hac conditione liber esse iussus, si decem millia heredi dederit.* Et alibi apud alios. Inde Papinianus Quaest. lib. 2. scribit, Imp. Seuerum filiae Flauii Athenagorae dari iussisse decies centena dotis nomine. l. 6. §. 1. ff. de vsuris. Et Martial. lib. 2. Epigr. 65. in Saleianum, *Illa, illa diues mortua est Secundilla; Centena decies quae tibi dedit dotis?* Iuuenal. Satyr. x, 335. — *ritu decies centena dabuntur Antiquo.* Non quod omnis dos hisce terminis circumscripta (ratio enim ipsa diuersaque exempla diuersum indicant. l. 2. l. II. ff. de dote prael. Nouel. 22. cap. 18. Tacit. extremo Anall. II.) sed quod pro magna pecunia haec summa saltim posita. Viderint ergo qui haec aliter interpretantur. L.

76 *Et illos ducere*] Bene additum: nihil enim ad rem, si ducendi necessitas non fuisset. *Eadem haec lex iubet*] Non duas res iubet haec vna lex: sed puellis permittit nubere: cognatos cogit ducere. *Eadem haec lex iubet*] Bene *Iubet:* minorem enim vim habet ea lex, quae aliquid permittit, quam illa quae aliquid iubet. D.

77 *Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam*] A persona eius cum quo agitur. Potuit enim dici, *Quid mecum est tibi? Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam*] Ἀποστροφὴ et ἠθοποιΐα. Haec narratio est, quam dicit Tullius constitutam; et ipse, *Tibi vni parcam,* inquit in Verrinis. repente enim transitur ad verba personarum ab earum descriptione: sed hoc ipsum ad commouendos audi-

 tores

Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quae mater, qui cognata tibi sit, omnia haec
Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum,
Quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratae lites: quid mea?

Illa

tores valet plurimum. *Et tibi scribam dicam*] A denunciatione in personam: ne diceret, Non mihi denunciasti. *Et tibi scribam dicam*] Cic. (Verr. II, 15.) *Scribitur Heraclio dica. Dicam*] Supra, verbum: infra, nomen est totidem literis, diuerso accentu. D.

Tibi scribam dicam] Tibi calumniam indicam et causam impingam. E.

78 *Paternum amicum me adsimulabo virginis*] A persona litigantis: potuit enim opponi, Personam non habes. D.

79 *Qui fuerit pater*] *Qui* hic pronomen est: infra, quomodo significat. D.

80 *Quae mater*] Virginis scilicet. *Qui cognata tibi sit*] *Qui*, quomodo, et qua ratione. *Omnia haec confingam*] *Omnia haec* non ex abundanti posuit: sed oratorie, quasi tam multa. Et est ἀρχαϊσμός. Nam post enumerationem veteres hoc dicebant. Sallustius in Iugurtha (85.) *Haec omnia praesidio adsunt.* D.

81 *Quod erit*] Tuto (*Totum* Ms. B. et Edd. vett.) confingam. *Quod erit mihi bonum atque commodum*] εὐφημία. Quod mihi, inquit, faustum ac felix erit: hoc est (*hoc scilicet* Z.), confingere atque mentiri. *Quod erit mihi bonum, atque commodum*] Totum iculariter parasitus: quippe qui *Confingam* dicens, non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi praeclari facinoris inceptionem etiam auspicatus sit, omenque susceperit, dicendo, *Quod erit mihi bonum atque commodum.* Sic enim veteres, QVOD FAVSTVM FELIXQVE SIT, dicebant, aliquid aggressuri. D.

Quod erit mihi bonum &c.] Facile ista quae sunt mendacia, quae (dele *quae* Z.) ego fingam, et comprobabo iudicibus: tu nihil relinquis (*quia tu nihil refelles.* Z.). E.

82 *Quum tu horum nihil refelles*] Hoc interrogatiue (*vultuose* Z.) pronunciandum est. *Refelles*] Refutabis, redargues. Nam prorsus *Refellere*, est redarguere falsitatem. D.

83 *Pater aderit: mihi paratae*

paratae

Illa quidem nostra erit. DA. iocularem audaciam!
GE. Persuasit homini: factum'st: ventum'st: vincimur:
Duxit. DA. quid narras? GE. hoc quod audis. DA. o Geta!

Quid

ratae lites: quid mea?] Mire ὁ συκοφάντης, quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contemsit, *Pater aderit: mihi paratae lites.* Exquisite autem subiectum est, quum supra dixerit, *Mihi paratae lites: quid mea? Pater aderit: mibi paratae lites*] Vt Antiphoni formidanda illa sunt, ita ridicula parasito. D.

Pater aderit] Hoc quasi quaestionis loco propositum est a Phormione. Sed cum duxeris vxorem, veniet pater et mihi litem intendet. Cui paratur responsio: quid interest? quid mea? iam enim illa, quam tu cupis, in tua erit potestate. E.

84 *Illa quidem nostra erit*] Ἠθικῶς *Nostra*, quum Antiphonis tantum esse debeat. *Iocularem audaciam!*] Εἰρωνεία κατ' ἀντίφρασιν: hoc est, minime iocularem. An quae ex ludo et ioco in periculum veniat? *Iocularem audaciam!*] Deest, *Audio ex te*, aut *Dicis*. D.

Iocularem audaciam!] Quae est in ioco, veniat (Mſ. *Quae a ioco veniat*) in periculum. Vt, *Ioculare in malum insciens paene incidi.* E.

85 *Persuasit homini*] Hic iam de Antiphone quaeritur, cui persuasum sit. *Factum est*] Adeo audax Phormio. *Ventum est*] Ἐπεξήγησις. Quo modo factum est? Ventum est: vincimur: duxit. *Factum est: ventum est: vincimur: duxit*] Ἀσύνδετον vt supra, Imus, venimus, videmus. *Factum est: ventum est: vincimur: duxit*] Amat hoc Terentius: vt, *It, lauit, redit.* et, *Imus, venimus, videmus.* et, *Funus interim procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus: in ignem posita est: fletur.* His (*In his*) non modo breuis et comis narratio est: sed etiam auditoris animum ad id quod restat, intendit. D.

Ventum est, vincimur] * (Deest Ἀσύνδετον. Z.). Vt supra, *Imus, venimus, videmus.* Similiter in Eunucho, *It, lauit, redit.* E.

Persuasum'st, quod habet Bemb. et legisse videtur Donatus, pro vulgari *Persuasit*, multo est elegantius, cum caetera sint passiua. B.

86 *Quid narras!*] Admirantis vox est, non interrogantis. D.

Quid te futurum'ſt? Ge. neſcio hercle. vnum hoc ſcio:
Quod fors feret, feremus aequo animo. Da. placet:
Hem! iſtuc viri'ſt officium. Ge. in me omnis ſpes mihi eſt.
Da. Laudo. Ge. ad precatorem adeam credo, qui mihi
Sic oret: Nunc amitte quaeſo hunc: caeterum
Poſt-

87 *O Geta, quid te futurum eſt!*] Sic pronuncia, quaſi periturum contempleris Getam, et iam eum in certo interitu defleas. *O Geta, quid te futurum eſt!*] Scilicet qui magiſter relictus ſis Antiphoni. *Neſcio hercle: vnum hoc ſcio, quod fors feret feremus aequo animo*] Ἠθικῶς deſperatione rerum fortis eſt ſeruus. Et ſimul vigilauit Poeta, ne ſi et hic eiularet, res tota migraret in Tragoediam. D.

88 *Quod fors feret, feremus aequo animo*] Hae graues ſententiae, ex perſona ſeruorum quum dicuntur, ridiculae ſunt, et eo conſilio interponuntur. *Feremus aequo animo*] Hoc ſecundum ſeruos, qui futura contemnunt. Et mire meritum culpae ſuae ad fortunam retulit. D.

Fors feret, feremus] Nunc narrationem finit, de euentu reſpondet: omne ſe aequo animo paſſurum quod euentus attulerit in peccatis. E.

Pro *Placet* elegantius eſt, ſi reponis *Places*. B.

89 *Hem, iſtuc eſt viri officium*] Compendium conſolationis eſt, quod hic libenter accepit: et ideo ſtatim approbat. *In me omnis ſpes eſt mihi*] Quo modo? an vt ſtrenue ſe defendat? an vt fugiat? an vt patiens ſit plagarum? D.

90 *Ad precatorem adeam, credo*] Bene Poeta omnia tractat, quae in tali re tacenda ſeruo eſſent, niſi aliud poſceret argumentum. *Ad precatorem adeam*] Sic in Heautontimorumeno, *Nec tu aram tibi, nec precatorem pararis. Qui mihi ſic oret*] Id eſt, pro me oret. D.

Ad precatorem adeam] Solent ſerui, quotiens fuerint rei conſtituti, habere ſibi precatores qui pro eis orent. E.

Qui mihi ſic oret] Seruius Aeneid. VIII, 127. L.

Pro vulgari *Abeam* placet Bembini *Adeam*. Nam *Adire* ſupplicis eſt. B.

91 *Nunc amitte quaeſo hunc*] Μίμησις dicitur, vbi non verba modo, verum etiam geſtum vocemque fingimus alienam. *Nunc amitte quaeſo*] Hoc quod nos dicimus *Dimitte*, antiqui etiam dicebant *Amitte*. Virg. (Aen.

Poſthac ſi quicquam, nihil precor. tantummodo
Non addat: Vbi ego hinc abiero, vel occidito.
D A. Quid ille paedagogus, qui cithariſtriam?
Quid rei gerit? G E. ſic, tenuiter. D A. non multum habet

Quod

(Aen. II, 148.) *Amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios.* Et Salluſtius, *Paſſione amiſſo Publio legato.* D.

Donati *Amitte* melius eſt, quam noſtrorum Codd. *Omitte.* B.

92 *Poſthac ſi quicquam, nihil precor*] Facile impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoria eſt, mitigare praeſentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis cauſa in hoc eſt, ne videatur ſeruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. *Poſthac ſi quicquam*] Vt ſolet, eleganter per ἔλλειψιν. Et ſimul, non ſi tantundem peccauerit: ſed, ſi vel minimum. Tale eſt et illud, *Si ſenſero hodie quicquam in his te nuptiis fallaciae conari.* Et, *Si quicquam inuenies mentitum, occidito. Nihil precor*] *Nihil*, pro non: ſed plena negatio, *Nihil.* D.

93 *Vbi ego hinc abiero*] Hic oſtendit, nullum precatorem ex animo poſtulare veniam ſeruo. *Vel occidito*] *Vel*, pro etiam. *Occidito*] Tu tantum caedere volebas: ego dico, *Etiam occidito.* D.

Plerique Codd. vett. Faerni et noſtri *Non addit.* B.

94 *Quid ille paedagogus, qui cithariſtriam?*] Moraliter quaerit, volens audire de Phaedria, poſtquam de Antiphone cognouit: maxime, quia haec interrogatio reſponſionem elicit, qua ſpectator inſtruitur ad cognoſcenda caetera. *Quid ille paedagogus, qui cithariſtriam?*] Quia dixit, *Sectari, in ludum ducere et reducere*: et quia *Puellulam* dixit, ab aetate; *paedagogus eſt illi*, ait. *Quid ille paedagogus, qui cithariſtriam?*] Phaedria ſcilicet, qui neque abſcedit a cuſtodia puellae, neque illam ipſe contingit. *Qui citharistriam?*] ἔλλειψις. Sectatur, amat, vel quid tale ſubaudiendum eſt. D.

Quid ille paedagogus] Apto nomine appellauit ipſum adoleſcentulum qui meretricem amat; vt *paedagogus* diceretur qui eam in ludum ducebat et reducebat. E.

Iidem libri cum Donato meliorem habent numerum, *Quid paedagogus ille.* B.

95 *Sic, tenuiter*] Δεικτικῶς *Sic* dicendum eſt cum aliquo geſtu. *Non multum habet quod det fortaſſe*] Cum commiſeratione amatoris adoleſcentis pronunciandum eſt. D.

Quod det fortaſſe. Ge. immo nihil, niſi ſpem
meram.
Da. Pater eius rediit, annon? Ge. nondum.
Da. quid? ſenem
Quoad exſpectatis voſtrum? Ge. non certum ſcio:
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo,
Et ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
Da. Numquid, Geta, aliud me vis? Ge. vt bene ſit tibi.
Puer heus: nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS

96 *Immo nihil, niſi ſpem meram*] Bene *Spem*: quia amat. nemo enim ſine ſpe amat. *Meram*] Solam. D.

Niſi ſpem meram] Solam inquit ſpem, quia nihil habet. E.

97 *Pater eius rediit, an non?*] Chremes ſcilicet. *Nondum*] Subaudi *Venit*. Iam (*venit*. NONDVM, quia *eueniet*. *Nam* Mſ. H.) *non* plena negatio eſt. *Quid? ſenem quoad exſpectatis veſtrum?*] Animaduertite, *Quid* ſecundum morem quotidianum tum dici, quum ſit tranſitus a mentione alterius rei ad alteram. Sic et ſupra, *Quid paedagogus ille?* D.

98 *Quoad exſpectatis veſtrum?*] *Quoad*, quamdiu. Et recte locutus eſt: quia aduentus, finis eſt exſpectationis. D.

99 *Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui*] Mire paratur inopinatus ſubito aduentus ſenis. Nam ipſe veniet, cuius epiſtolam ſperat. D.

100 *Et ad portitores eſſe delatam*] More veterum, magiſtri tributorum, id eſt, publicani, operam in portu dabant, inſerendarum rerum et eſſerendarum vectigal exigentes. *Ad portitores*] Ad eos qui in portu ſunt. Et quo more hoc dixerit, vide, Attico an Romano. D.

Ad portitores] Ad eos ſcilicet, qui in portu ſunt. E.

101 *Numquid, Geta, aliud me vis?*] Abſque illo argento, quo tibi a me opus fuit? *Vt bene ſit tibi!*] Ἀρχαϊσμὸς (Εὐφημισμὸς, ſeu, Ἀστεϊσμὸς Z.), pro *Nihil*. D.

102 *Puer heus: nemon' huc prodit?*] Moralis expreſſio. Nam eos vocat, quibus initio egrediens dicebat, *Siquis me quaeret rufus*. *Cape, da hoc Dorcio*] Ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. *Dorcio*] *Dorcium* femininum nomen eſt, vt *Planeſium*, *Glycerium*. D.

Appa-

ACTVS PRIMI SCENA III.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

ADEON' rem rediſſe, vt qui mihi conſultum optime velit eſſe,
Phaedria, patrem vt extimeſcam, vbi in mentem eius aduenti venit?

Quod

Apparet, hanc Dorcium conſeruam fuiſſe et Getae vxorem: ergo dat illi pecuniam ſeruandam. Ita Syri vxor Phrygia conſerua, Adel. v, 9, 16. B.

1 *Adeon' rem rediſſe, vt qui mihi conſultum optume velit eſſe*] In hac Scena color vitae eſt eorum, qui id, quod immodice concupierint, ſpernunt, poſtquam euenerit. Quod apertiore ſententia oſtendit Poeta, dicendo, *Noſtri noſmet poenitet. Adeon' rem rediſſe*] Comparatiua qualitas in hac Scena eſt inter Antiphonis vitam, et Phaedriae. Genus cauſae demonſtratiuum. Contendunt autem, vter magis miſer ſit. *Vt qui mihi conſultum optume velit eſſe, Phaedria*] Mira ſententia, qua oſtendit adoleſcentulos in peccatis neminem magis metuere, quam eos a quibus maxime diliguntur. Simulque inducitur rerum imminentium praeſtructio: in qua ſic audax inducitur Phaedria, vt defenſor futurus ſit: ſic timidus Antipho, vt fugiturus ſit. *Vt qui mihi conſultum optume velit eſſe, Phaedria, patrem extimeſcam*] Ferienda pronunciatio in eo quod ait, *Qui mihi conſultum optume velit eſſe.* hoc enim magis mirum eſt, ideo patrem timeri, quia conſultum optime velit. D.

Adeon rem] Haec Scena vitae comparationem tenet Antiphonis et Phaedriae, eius qui vxorem duxit abſente patre eam quam diligebat, et eius qui amat meretricem, et ſumtus non habet. In quo negotio efficitur qualitas comparatiua, qui miſerior ſit. Et eſt cauſae genus demonſtratiuum. cum vitam vtriuſque in miſeriis, comparatione vitae ſuae, dicit eſſe felicem. *Adeon rem rediſſe*] Eouſque rem eſſe deductam, vt cum mihi pater conſultum optime cupiat, ego tamen non (*cum* Z.) pertimeſcam, cum mihi venit in mentem illum iam iamque eſſe venturum? E.

2 *Vbi in mentem eius aduenti venit*] Nota, *venire in mentem* veteres, non recordationis cauſa tantum, ſed etiam recogita-

gita-

Quod ni fuissem incogitans, ita eum exspectarem, vt par fuit.

PH. Quid istuc est? AN. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?

5 Quod vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset;

Neu

gitationis considerationisque posuisse. *Vbi in mentem eius aduenti venit*] Sic veteres genitiuo casu proferebant. *In mentem eius aduenti venit*] Cicero (Verr. I, 17.) *Fac tibi paternae legis Aciliae veniat in mentem. Aduenti venit*] Multipliciter declinatur, et *Aduenti* et *Aduentus*. sic et in Andria, *Nihil ornati, nihil tumulti. Venit*] Legitur et *Aduenit*. D.

Eius aduenti] Vett. codd. et Mſ. R. *aduentus*. Vid. Priscian. lib. VI. L.

Placet ordo verborum, qui est apud Priscianum bis, *Vbi eius aduenti venit in mentem*. Nam ita plenus efficitur octonarius. B.

3 *Incogitans*] Temerarius. Probus, *Incogitans*, inquit, *in vsu est: at non eodem modo Cogitans. Ita eum exspectarem, vt par fuit*] *Exspectarem* nunc opperirer: alias sperarem. D.

Nisi fuissem incogitans] Quod nisi minimum cogitarem, propter id quod vxorem duxi eo absente, sic eius aduentum et eum exspectarem, sicuti decuit. E.

Cum octonarium plenum semper excipiat Trochaicus; profer *Fuissem* vt disyllabon; vt mox vers. 7. *Fuisset*. B.

4 *Quid istuc est?*] Haec interrogatio stomachosa est extenuare volentis metum fratris: diuersa enim sentit ob diuersum amoris euentum. *Qui tam audacis facinoris mihi conscius sis*] Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, *Conscium* dixit. *Rogitas? qui tam audacis facinoris*] Bene timens inducitur Antipho, vt sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur a patre, ante errorem Fabulae patefactum. D.

Rogitas? qui tam] Interrogas me, cur istud dicam? Vxorem duxi; et eius facinoris mihi et auctor fuisti et conscius. E.

Ne octonarius plenus fiat Iambicus, illud *Est* delendum censeo. B.

5 *Quod vtinam ne Phormioni*] Gratissime non Phormioni succenset, sed Phormionis inuento. Et vide, vt et ipse se culpae subtrahat. *Quod vtinam*] Et familiare est initia rerum

Neu me cupidum eo impuliſſet, quod mihi principium'ſt mali!
Non potitus eſſem: fuiſſet tum illos mihi aegre aliquot dies:
At non cotidiana cura haec angeret animum. PH. audio.

A N.

rum accuſare eos, quos alicuius negotii poenitet. *Quod vtinam ne Phormioni*] Vetus elocutio, *Vtinam ne.* Ennius in Medea, *Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus Caeſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes.* Et *ne*, non accipiendum. D.

Vtinam ne Phormioni] Hic exponit miſerias ſuas; poenitet enim conſilii. vt ne Phormioni in mentem incidiſſet tale conſilium, vt mihi perſuaderet, atque impelleret in id, vnde mihi initium eſt malorum. E.

Quod vtinam] Priſcian. lib. XV. L.

6 *Neu me cupidum eo compuliſſet*] Bene hoc addidit ad excuſationem. potuit enim dici, Non conſentires. *Eo compuliſſet*] *Eo*, ad vxorem ducendam. an *eo* in tantum? *Quod mihi principium eſt mali*] Bene, quaſi caput mali non in amore ſit, ſed in nuptiis (Sic (Aen. VI, 93. *Cauſa mali tanti coniux*). D.

7 *Non potitus eſſem*] More hominum loquitur: credit enim ex ſequenti ſacietate, quod potuerit abſtinere amoribus ſuis. *Non potitus eſſem*] Ἀνθυποφορὰ μονομερής. Non enim, *Sed potiri voluiſti*, poſuit: vt ille (Aen. IV, 603.), *Verum anceps pugnae fuerat fortuna! fuiſſet.* hic enim vtraque pars ponitur. *Fuiſſet tum illos mihi aegre aliquot dies*] Quidam totum interrogatiue pronunciant: nempe, *Fuiſſet tum illos mihi aegre aliquot dies?* D.

Non potitus eſſem] Sed ſi conſilium mihi Phormio non dediſſet, ad fructum cupiditatis meae non peruenirem. Haec quaeſtio eſt, quae ſoluitur malorum comparatione. Si quidem magna commoda maioribus incommodis coepta . . . . . . (*Si quidem minora incommoda maioribus incommodis collata ſunt: neque* Z.) vtile conſilium fuit, id malum, quod minus habebatur, commutatum eſt (*eſſe* Z.) grauiore et deteriore malo; quod hodie cotidiana cura angit animum. E.

Tum illos] V. C. *tum illud.* L.

8 *At non quotidiana cura haec angeret animum*] Quum amatorie loquatur Antipho, errant qui putant eum poenitere ſui deſiderii. Nam ſi hoc

eſt:

AN. Dum exspecto, quam mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.

PH. Aliis quia desit quod amant, aegre'st: tibi, quia superest, dolet.

Amore abundas, Antipho.

Nam

est: nec maritus firmus videbitur fore. sed hoc dicit: facilius fuisse abstinere virgine intacta, quam ea cum qua iam consueuerit. et ideo subiungit, *Dum exspecto quam mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.* *Audio*] *Audio* per εἰρωνείαν dicitur modo a contemnente dictum Antiphonis. *Audio*] Omnia deridet Phaedria, cupiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo *Audio* εἰρωνεία, pro *Non audio*, hoc est, nihil dicis. D.

9 *Dum exspecto, quam mox veniat*] Non *Quando*, sed *Quam cito:* quia timet. *Qui adimat hanc mihi consuetudinem*] Mire non amorem: tanquam amore carere potuerit, *consuetudine* non possit. Et nota proprietatem. Nam *Consuetudo* specialiter de coitu dicitur. D.

Dum exspecto quam mox, &c.] Comparatio efficitur per alterius vitae comparationem. Ipse enim Phaedria amat meretricem, qua potiri propter inopiam non potest. E.

Longe concinnius Codd. nostri fere omnes, *Qui hanc mihi adimat c.* B.

10 *Aliis quia desit, quod amant*] Magnificentius *Aliis* dixit, quam si diceret *Mibi.* *Tibi quia superest, dolet*] Laborauit vt ostenderet plus esse *Dolet*, quam *Aegre est.* Et ideo insanum ait Antiphonem: qui in ea fortuna positus, quae aduersa et contraria est, idem patiatur quod miser. Et est figura ὑπόζευξις. Nam ad vtrumque *Aegre est* sufficere potuit. Scire autem debemus, et pronunciatiue, et per interrogationem hoc ipsum pronunciari posse. *Tibi quia superest*] Id est, eo quod desideras, abundas. Ordo est, Tibi dolet, quia superest. D.

11 *Amore abundas, Antipho*] Sic hoc pronunciandum, quemadmodum solet cum stomacho dici vituperanti cibum *Non esuris*, aut *pleno ventre es.* vult enim ostendere satietatis hoc esse, non ratiocinationis, quod nunc queritur Antipho. *Amore abundas Antipho*] *Abundare* dicitur, qui successu prospero affluit. Lucilius libro tertio, *Ille alter abundans Cum septem in locum Hispanus r a r p* * (Douza legit sic, *Cum septem incolumis pinnis redit, ac recipit se*). *Amore abundas, Antipho*] Hoc cum pronunciatione infert. D.

Ama-

Nam tua quidem hercle certo vita haec expetenda optandaque eſt.
Ita me Di bene ament, vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui;
Iam depeciſci morte cupio: tu coniicito caetera,

Amore abundas] Hoc eſt, tibi quod deſideras abundat et praeſto eſt, neque eges. E.

12 *Nam tua quidem hercle certo vita haec expetenda*] Bene *Certo:* quia ſupra omnia cum εἰρωνείᾳ dixit. *Vita haec expetenda*] *Vita* dixit, vt oſtenderet, etiamſi non felicitas, ſed vita dicatur, optandam eſſe. *Vita* autem et mores ſignificat, et animam, et alimentum, et ſpatium viuendi, et fortunam accidentem viuentibus: vt modo. *Expetenda optandaque*] Proprie dixit *Expetenda, optandaque.* omnia enim quae amamus, aut induſtria, aut voto proueniunt: hoc eſt, aut in nobis ſunt, aut in fortuna poſita. D.

Pro *Certe* placet meliorum Codd. *Certo.* B.

13 *Ita me Di bene ament, vt mihi liceat*] Neceſſario iurat: quia quod dicturus eſt, ſolis amatoribus videtur eſſe credendum. *Ita me Di bene ament, vt mihi liceat tam diu quod amo, frui*] Opportunus locus, in quo oſtendatur quam magno amore ſit poſſeſſus Phaedria, cui par impenditur argumentum. *Tam diu quod amo frui*] Quamdiu vxore fruitur Antipho. An *tam diu,* διαστικῶς? *Tam diu*] Tantiſper, hoc eſt, vel tantillo tempore. *Quod amo, frui*] Deeſt *Eo*: vt ſit, *eo quod amo, frui.* D.

Ita me Di] Vt feliciorem multo Phaedriam Antipho poſſet oſtendere, non ſolum . . . . . mala eſſe vita numerat verum etiam iurauit (*Vt feliciorem ſe multo Phaedria Antiphonem poſſet oſtendere, non ſolum inter mala ſuam vitam numerat, verum etiam iurat* Z.) per id ipſum quod Antipho habet, quod tam diu fruatur amore ſuo. E.

14 *Iam depeciſci morte cupio*] Pactionem tranſigere. *Tu coniicito caetera*] Aut *Caetera* abundat: aut deeſt *Per:* vt ſit, *Per caetera.* D.

Iam depeciſci morte] Hoc eſt, mori volo vel paciſci mortem. Deinde ipſa incommoda commodis vitae Antiphonis enumerat: ſiquidem ille habet ſine ſumtu ingenuam: quod habeat quam deſiderauit vxorem: quod ſine mala opinione: quod publice. Contra quod hic cum lenone rem agitet. E.

Pro *Caetera* repone *Caeterum*; quia non plura erant, quae coniiceret. Illud *Caeterum* hoc ſenſu ſaepenumero occurrit apud Plautum. B.

Quid-ego ex hac inopia nunc capiam, et quid tu ex istac copia.
Vt ne addam, quod sine sumtu ingenuam, liberalem nactus es:
Quod habes, ita vt voluisti, vxorem sine mala fama palam:
Beatus; ni vnum hoc desit, animus qui modeste istaec ferat.
Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

15 *Quid ego ex hac inopia nunc capiam*] Infortunium scilicet. *Et quid tu ex istac copia*] Fructum ac felicitatem. D.

Repone, *Quid ego hác ex inopiá nunc capiam, et quid tu ex istac c.* Vt opposita illa, *Hac, Istac*, ambo acuantur. B.

16 *Vt ne addam*] Παράλειψις figura, in qua velut ex abundanti enumerantur adiecta. *Vt ne addam*] Σχῆμα παράλειψις. *Vt ne*] Quod Graeci ἵνα μή. *Ingenuam, liberalem nactus es*] Hoc natalium, illud morum est. *Sine sumtu, ingenuam, liberalem nactus es*] Contra ea quae patitur, ista posuit omnia. huius in amore copiam: suam inopiam. huius desiderium nullo constitisse sumtu: sibi a lenone fuisse emendam puellam. huius ingenuam: suam seruam. huius liberalem: suam citharistriam. hunc nactum esse: se sectari tantum. huius vxorem: amicam suam. huius amorem maritalem esse: suum velut prodigi, velut scortatoris. D.

17 *Quod habes, ita vt voluisti*] *Voluisti* subdistinguendum est, et sic legendum *vxorem.* Erit enim ἐμφατικώτερον. *Vt voluisti, vxorem*] Bona praeparatio vxoris futurae. D.

18 *Ni vnum hoc desit, animus qui modeste istaec ferat*] *Modeste*, moderate. Sallustius libro secundo, *Modestus ad omnia alia, nisi ad dominationem. Modeste*] Cum modo. D.

Beatus ni vnum] Omni parte felix ac beatus, ni tibi tantummodo vnum, animus videlicet, desit, qui haec tolerabiliter sustineat. E.

19 *Et si tibi res sit cum eo lenone*] *Et* modo non connexiua, sed inceptiua coniunctio est. Sallustius libro secundo, *Et Poeni ferunt aduersus a n c m * Sentias*] Sic alibi, *Sis rogas? sensi.* D.

Ita plerique ingenio sumus omnes, Nostri nosmet poenitet.
AN. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phaedria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis;
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,

Vt

Pro *Et si* Bentl. cum aliis edidit *Quodsi.* Sensus est idem. Z.

20 *Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet poenitet*] Παρέλκον tertium. In Andria, *Quod plerique omnes faciunt adolescentuli.* et est ἀρχαϊσμός: vt, *Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.* *Nostri nosmet poenitet*] Poenitet eum, qui parum putat. ergo ipsi nos, inquit, nostra contemnimus. Sic et in Heaut. *At enim hic dices, me quantum hic operis fiat poenitet.* D.

Nostri nosmet poenitet] Cicero lib. VI. Epist. I. ad Famil. *Suae quemque fortunae maxime poenitet.* Publii Syri versus apud Saluianum huc pertinet: *Aliena nobis, nostra plus aliis placent.* Plura in eum sensum apud Horatium lib. I. Satyr. I. Gell. noct. Attic. lib. XX. cap. 6. L.

Placet ordo, quem Cod. C. C. exhibet, *Ita plerique omnes sumus ingenio.* Cf. And. I, I, 28. B.

21 *At tu fortunatus*] Reuocat comparationem Antipho, et haec causa (*ex hac causa* Z.) vt meliorem felicioremque dicat Phaedriam, quod in potestate habeat omnem consultationem, vtrum velit mittere, an vero retinere. E.

22 *Cui de integro est potestas*] Post, deinceps. An *de integro,* id est, integris rebus? *Quid velis: retinere, amare, amittere*] An coniuncte legendum est, *Quid velis retinere?* vt duo sint, *Amare, Amittere:* quia et infra duo reddit, *Vt neque mihi sit eius amittendi, neque retinendi copia. Amittendi* propter amorem: *Retinendi,* propter patrem. D.

23 Pro *Amittere* repone *An mittere.* Nam primum post verbum *consulendi, deliberandi,* debet sequi *Vtrum, an, ne.* Deinde quomodo *amittere* potuit, quam nondum habuit? B.

Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videon ego Getam currentem huc aduenire?
Is est ipsus: hei timeo miser, quam hic nunc mihi nunciet rem!

ACTVS PRIMI SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

NVLLVS es, Geta; nisi iam aliquod tibi consilium celere reppereris:

Ita

24 *Amittendi, nec retinendi copia*] Seruius Aeneid. XI, 699. L.

Placet lectio, quam in Codd. tribus reperi, et Guyetus in Puteano, *Ius*, pro *Eius*. Nempe non *Ius amittendi*, repudiandi, ob leges, quibus coactus eam duxerat: non *Copia retinendi*, ob patrem. Nam *Ius*, quod fieri licet; *Copia*, quod fieri potest. B.

26 *Hei timeo miser, quam*] Recte iam timet: quia in metu semper est praesaga mali mens. Et *Hei* interiectio ingemiscentis est. vt (Aen. XI, 57.) *hei mihi, quantum Praesidium, Ausonia, et quantum tu perdis, Iule!* D.

Nostri Codd. meliore numero, *Quam hic mihi nunc n. r.* B.

1 *Nullus es, Geta*] In hac Scena serui concurrentis (*currentis* Edd. ante Steph.) officium est, tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abesse a conspectu patris vsque ad cognitionem rerum, et καταςροφὴν Fabulae. *Consilium celere*] *Hoc celere* neutraliter dicitur. D.

Nullus es, Geta] Haec Scena nuncium tenet domini venientis. Vnde turbatio efficit (*efficitur* Z.) Antiphonis, quod patrem suum audiat venire, quod eo absente duxit vxorem. E.

Iam aliquod tibi] In V. C. *tibi* deest. Vid. Priscian. lib. VII. *Consilium celere*] Diomed. lib. 2. Prisc. libr. V. L.

Repone, *Núllu's Getá*; *nisi áliquod iam consilium celere répereris*. Nam plerique nostri habent *Repereris*. pro Faerni lectione *Repperis*; Cod. C. C. et Priscianus, *Aliquod iam*; *Tibi* apud Priscian. deest. B.

Ita nunc imparatum ſubito tanta te impendent mala:
Quae neque vti deuitem ſcio, neque quomodo me inde extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia:
(Quae ſi non aſtu prouidentur, me aut herum peſſumdabunt.)
AN. Quidnam ille commotus venit?
GE. Tum, temporis mihi punctum ad hanc rem eſt: herus adeſt. AN. quid iſtuc mali'ſt?

GE.

2 *Subito tanta te impendent mala*] Accuſatiuo caſu *Impendent*: aut ἀναστροφῇ, pro, *In te pendent mala.* Quum ſupra *Nullus es*, *Geta*, dixerit: hic tranſitum fecit ad primam perſonam. D.

Imparatum ſubito] Ita tanta mala impendent in te et parantur. E.

Donatus, quantum ex ſcholio colligi poteſt, haut dubie pro *Te* legit *Me;* quod ipſum exhibet Cod. Acad. Id quod vtique eſt commodius, cum mox ſequatur *Deuitem*, non *Deuites*. Igitur ob vſum loquendi repono, *Tanta in me impendent m.* B.

3 *Quae neque vti deuitem, ſcio*] Ruina aut vitanda eſt, aut extrahenda ſunt ex ea corpora quae oppreſſerit. *Deuitem*] Ante quam irruant. *Inde extraham*] Quum irruerint. D.

Vti deuitem] Duo poſuit. omnia enim mala deuitemus, conſilio, ita vt nos non contingant; aut quod ſecundum eſt, ſi forte celeri aduentu in nos irrepſerint, in hoc proſpicere, quo modo inde nos liberare poſſimus. E.

4 *Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia*] Bene *Noſtra*: quia ipſe partem maximam culpae ſuſtinet, vt magiſter. *Celari*] Nigidius, *celari*, quaerit, vtrum plenum ſit, an preſſum? D.

5 Verſus eſt inſititius ex And. I, 3, 4. qui ab hoc loco eſt alienus. Recte igitur abeſt ab Cod. veterrimo noſtro. B.

6 *Quidnam ille commotus venit?*] Modo *Commotus*, perturbatus atque conterritus. *Quidnam ille commotus.* Hic oſtendit Poeta, idcirco confuſum Getam induci, vt de eius metu Antipho terreatur. D.

7 *Tum, temporis punctum mihi*] *Punctum*, pro momentum. vt Lucilius in decimoquarto, *Puncto vno, bora* * *et qui quoque inuaſit. Punctum*] Anguſtiſſimum ſpatium. *Ad hanc rem*] Ad deliberandum quod

GE. Quod quum audierit, quod eius remedium
 inueniam iracundiae?
Loquarne? incendam: taceam? inſtigem: purgem
 me? laterem lauem.
Eheu me miſerum! quum mihi paueo, tum Anti-
 pho me excruciat animi: Eius

quod ago. *Herus adeſt*] Vultu triſti ac ſuperciliis arduis (*adductis*) hoc dicendum eſt. *Quid iſtud mali eſt*] Mire πρὸς τὸ, *Herus adeſt*, *Quid iſtuc mali eſt*, poſuit, ex perſona Antiphonis: cui pro calamitate eſt patris aduentus. D.

8 *Quod quum audierit*] Scilicet quod vxorem duxit Antipho. *Quod quum audierit*] Bene non addidit quid: ſecum enim loquitur. *Quod eius remedium inueniam iracundiae?*] Plus eſt, quam ſi diceret *Nullum*. *Quod eius remedium inueniam iracundiae?*] Proprie *Remedium*, quaſi iracundia morbus ſit. D.

9 *Loquarne: incendam*] Quia iracundia ignis eſt. *Taceam, inſtigem*] *Inſtigari* proprie fera dicitur. *Loquarne? incendam. taceam? inſtigem*] Σχῆμα διαπόρησις. Duo ſunt quae fieri in placando ſolent: aut loqui, aut tacere. Sed quid vult ſibi *Purgem me*, quum idem ſit *Loquar*? an quia poteſt purgatio et per defenſorem, patronumue induci? ſic quidam putant. Sed melius eſt hoc, vt perturbatae et ſeruilis imperitaeque perſonae verba ſine arte eſſe, et vim ſignificatiſ non habere. *Purgem me? laterem lauem*] Παροιμία, πλίνθον πλύνεις. D.

Purgem me? laterem lauem] Omnia aduerſa ſunt, inquit. ſi loquar, magis incendam: ſi conticeſcam, vehementer inſtigem et compellam ad iracundiam: ſi me purgauero, nihil eſt. Hoc eſt enim laterem lauare. Si me purgauero, culpa creſcet. *Laterem lauem*] Qui non purior fit lauando, dum ſemper auget ſe ſtercus fricando. Tam enim non puriorem laterem lauando reddimus, quam ipſum laterem perdimus. E.

Laterem lauem] Graecorum prouerbium eſt πλίνθους πλύνειν. Zenob. libr. VI. num. 84. Diogen. Centur. VI. n. 50. Suid. Cent. XI. n. 86. L.

Elegantius *Loquar* ſine *Ne*, ob ſequentia. B.

10 *Quum mihi paueo*] *Quum*, *praeterquam quod* ſignificat modo. *Tum Antipho me excruciat animi*] Τῷ ἰδιωτισμῷ, pro eo quod eſt, Propter Antiphonem me excrucio. *Me excruciat animi*] Sic in Hecyra, *Fecit, animi vt incertus foret*. Genitiuo enim caſu veteres figurabant hanc locutionem. D.

Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam abſque eo eſſet,
Recte ego mihi vidiſſem; et ſenis eſſem vltus iracundiam:
Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me coniicerem protinus in pedes.

AN.

11 *Eius me miſeret: ei nunc timeo*] *Miſeret* praeteritorum, *Timeo* de futuris. *Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet*] Figura πολύπτωτον, *Eius*, *Ei*, *Is*. *Is nunc me retinet*] Si *Retinet*, quomodo *Excruciat?* *Nam abſque eo eſſet*] Si ad eum res non pertineret: id eſt, ſi meum tantummodo peccatum eſſet hoc ipſum. D.

12 *Recte ego mihi vidiſſem, et ſenis eſſem vltus iracundiam*] Facete ſeruus occaſionem melioris conditionis eſſe exiſtimat fugae cauſam, tanquam ſibi per eam et libertatis genus praeſtare poſſet, et praedam. *Recte ego mihi vidiſſem*] Vt dicimus, *Vide tibi*, et *videte vobis*. Et recte *Vidiſſem*, ἀντὶ τῦ *Prouidiſſem*. *Et ſenis eſſem vltus iracundiam*] *Senis* maluit, quam *Domini*, dicere: vt in ipſo nomine et hortamentum impune fugiendi appareat. et ſimul quia non *Iram*, ſed *Iracundiam* dicturus erat. Nam *Ira* de cauſa, *Iracundia* de moribus. *Et ſenis vltus eſſem iracundiam*] Non dixit *Euaſiſſem*, ſed *Vltus eſſem*. faciunt enim ſerui fugiendo, vt dominos poeniteat iratos fuiſſe. *Vltus eſſem*] Sic Virg. (Aen. IV, 656.) *Vlta virum; poenas inimico a fratre recepi*. D.

Vltus eſſem iracundiam] Vltus hoc more, dum aliquid ſuſtuliſſem, quod dixit: *Aliquid conuaſaſſem, et me protinus coniicerem in pedes*, hoc eſt, fugiſſem. Diſceſſio enim quodammodo vltio eſt, in * gmalionem, * *In vlta de loco fugit, cum dicit vita virum* (*vltio eſt. Sic apud Virgilium Dido Pigmalionem vlta, de loco fugit; cum dicit*, VLTA VIRVM. Z.). E.

Senis eſſem vltus] Gloſſae Philoxeni: ἔκδικος, τιμωρὸς *Vltor, vltus. Terent. Phormio: Et ſenis eſſem vltus iracundiam*. L.

13 *Aliquid conuaſaſſem*] Figuratum eſt a colligendis vaſis. *Hinc me coniicerem*] (Πρὸς τὸ addunt Edd. vett. recte) Recte ego mihi vidiſſem. *Protinus in pedes*] *Protinam* fuit: et ſic Nigidius legit. D.

Protinus in pedes] Chariſ. lib. 2. L.

Pro *Conuaſaſſem*, quod non niſi duo e noſtris habent, plerique exhibent *Conuaſiſſem*; tres

AN. Quam hic fugam, aut furtum parat?
GE. Sed vbi Antiphonem repperiam? aut qua quaerere insistam via?
PH. Te nominat. AN. nescio quod magnum hoc nuncio exspecto malum.
PH. Ah! sanusne es? GE. domum ire pergam: ibi plurimum'st. PH. reuocemus

Homi-

nes vero recte *Conrasissem*, nempe aliquid pecuniolae (a debitoribus, ab amicis. Certe non vasa erant colligenda, sed aliquid, quo expeditior fugeret. Caetera lege numeris melioribus *Hinc me protinam coniicerem i. p.* Nam *Protinam* et Plauti vsu probatur, et versus ratione. Ordo *Protinus coniicerem* extat in duobus nostris. B.

14 *Quam hic fugam*] (Πρὸς τὸ addunt Edd. vett.) *Coniicerem in pedes. Aut furtum parat*] (Πρὸς τὸ) *Aliquid conuasassem. Quam hic fugam, aut furtum parat?*] Secunda ἀπόδοσις (*Notanda* μετάθεσις); prius enim *furtum*, quam *fuga* occurrere debuit. D.

Ob versum leg. *Quamnam hic* etc. B.

15 *Sed vbi Antiphonem reperiam?*] *Sed*, pro ergo: vt sit, Ergo vbi Antiphonem reperiam? an *Sed*, finis superioris sententiae est? vt Sallustius, *Sed Metellus in vlteriore prouincia. Reperiam?*] Si alicubi cesset. *Aut qua quaerere insistam via?*] Si alicubi ambulet: omnis enim qui quaeritur, aut cessat, aut ambulat. D.

Etsi Bemb. et noster Cod. 900 annorum habet *Viam*: tamen vulgare *Via* placet. B.

16 *Te nominat*] Ad hoc diu auditur Geta, et ipse non videt adolescentes, vt plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur. *Nescio quod magnum hoc nuncio exspecto malum*] Disserte locutus est, *Nescio quod magnum hoc nuncio exspecto malum*: pro eo quod est, *Nescio quod magnum malum hunc mihi nunciaturum arbitror*. D.

17 *Domum ire pergam*] Hoc nos ἐλλειπτικῶς dicimus, *Domum pergam. Ibi plurimum est*] ostendit ab initio se domum pergere, et sic videtur deliberasse. *Ibi plurimum est*] Scilicet propter amorem vxoris suae. *Plurimum*] τὸ πλεῖστον. D.

Ibi plurimum est] Charis. lib. 2. L.

Alii aliter hos versus distribuunt. Illud *Ab*, quod ab plerisque abest, si retines, appone

ver-

Hominem. AN. ſta ilico. GE. hem,
Satis pro imperio, quiſquis es. AN. Geta. GE. ipſe eſt, quem volui obuiam.
AN. Cedo quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.
GE. Faciam. AN. eloquere. GE. modo apud portum. AN. meumne? GE. intellexti. AN. occidi! GE. hem!
AN. Quid agam? PH. quid ais? GE. huius patrem vidiſſe me, patruum tuum.

AN.

verſui praecedenti. Reliqua vnum faciunt verſum Trochaicum pentametrum, *Sánun es? domum ire pergam: ibi plúrimumſt. reuocémus hominem. ſtá ilico. hem.* Hephaeſtion p. 19. Καὶ τῷ πενταμέτρῳ δὲ Τροχαϊκῷ, καίπερ ὄντι ὑπερμέτρῳ, πολλοὺς κεχρῆσθαι συμβέβηκεν, οἷόν ἐστι καὶ τὸ Καλλιμάχου: Ἔρχεται πολὺς μὲν Αἴγαιον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς Χίου. B.

18 *Reuocemus hominem*] Comice et moraliter addidit *Hominem*. *Sta illico*] Ille, *Reuocemus hominem*, dixit: hic, non progredi iuſſit. D.

19 *Satis pro imperio quiſquis es*] Hic oſtendit, culpae conſcientia nullam auctoritatem reliquam in magiſtro Getae. *Satis pro imperio*] Id eſt, imperioſe. D.

20 *Cedo, quid portas obſecro? atque id ſi potes, verbo expedi*] Mire expreſſit affectum de timore properantis. *Cedo quid portas obſecro?*] Vt (Aen. II, 161.), *Si vera feram, ſi magna rependam.* Nam *Ferre* et *Portare*, de negotiis maioribus dicitur. *Verbo expedi*] Deeſt, *Vno*. D.

Verbo expedi] Mſ. R. *Verbo expedi vno.* L.

21 *Eloquere*] Aliter oſtendit quid eſt, *Verbo expedi*, dicendo *Eloquere*. *Modo apud portum*] *Patrem vidi*, dicturus Geta, praeuentus eſt ab eo, quem timor intelligentem fecerat. *Hem!*] Propria, et ſua cuique perſonae exhibuit: celeritatem ex praeſagio metuenti Antiphoni; et tarditatem intellectus quieti pectoris ſecuro Phaedriae. D.

Illud *Hem* non Getae tribuendum, ſed Phaedriae. vid. Donat. B.

22 *Quid agam?*] Iam flet Antipho, et adhuc non intelligit Phaedria. *Huius patrem vidiſſe me, patruum tuum*] Mire

An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser!
Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium, abs te vt distrahar,
Nulla'st mihi vita expetenda. Ge. ergo istaec quum ita sint, Antipho,
Tanto magis te aduigilare aequom'st: Fortis fortuna adiuuat.

An.

re Poeta Antiphoni minus quam oportet, et Phaedriae plus quam oportet, fecit loqui nuncium. Ille enim pene diuinat ex metu: hunc tardum securitas facit. *Huius patrem vidisse me, patruum tuum*] Reddit vtrique proprium: vt et ille qui timebat, paucis intelligeret: et ille qui securus erat, pluribus edoceretur. D.

Quid ais? huius patrem] Expressum bene est, quod ille qui metuebat, facile etiam intelligit, quod sermonibus non fuerat explicatum: contra is, qui alienus a metu erat, interrogat quid illud sit. Ergo parum intelligenti congeminat sensum, *Huius patrem* cum dicit *vidisse me, patruum tuum.* E.

23 *Nam quod ego huic nunc subito*] *Nam* aut subiunctiua coniunctio est superiori dicto, quod ait, *Quid agam?* aut ἀναστροφὴ est *Nam quod*, pro *Quodnam*. *Huic subito exitio remedium*] *Subito*, et aduerbium, et nomen est. *Quum subito assurgens fluctu nimbosus Orion* (Aen. 1, 539.). *Inueniam miser!*] Quum *Ego* supra dixerit, ἐμφατικῶς addidit, *Miser*. D.

24 *Quod si eo meae fortunae redeunt*] Tragice amator hoc negotium *fortunas* omnes dixit esse. *Fortunae redeunt*] Bene *Redeunt*: quasi in peius, et a processu retro, et in deterius. *Phanium, abs te vt distrahar*] Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφήν. *Abs te vt distrahar*] Non dixit, *A me distraharis*. Et vide verbum vim cohaerentis ostendere. D.

25 *Nulla est mihi vita expetenda*] *Nulla*, pro *non*: aut nullius conditionis. quasi dicat, Ne deorum quidem vita mihi dulcis est sine te. *Nulla est mihi vita expetenda*] Sine Phanio. D.

26 *Tanto magis te aduigilare*] *Ad*, vim auctiuam nunc habet: vt *Adlaudabile*, *Admirabile*. *Fortis fortuna adiuuat*] Παροιμία. Et *Fortis* accusatiuus pluralis est. D.

Aduigilare aequum] Exhortatur vt forti animo sit, et, quo magis

An. Non ſum apud me. Ge. atqui opus eſt nunc
quum maxime, vt ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. Ph. hoc verum'ſt. An.
non poſſum immutarier.
Ge. Quid faceres, ſi aliud grauius tibi nunc fa-
ciundum foret?

An.

magis periculum maius eſt, quod imminet, hoc debet . . . . . . vigilare (*hoc debeat magis aduigilare* Z.). Simul ei ſpem meliorem promiſit dicendo: *Fortis fortuna adiuuat.* E.

Fortis fortuna] Sophocl. οὐ τοῖς ἀθύμοις ἡ τυχὴ συλλαμβάνει. L.

27 *Non ſum apud me*] Id agitur, vt ſupra diximus, quemadmodum Antipho praeſens non ſit: quem neque conuenit contra patrem aliquid dicere, neque rurſum praeſentem opprimi a patre ex argumento eſt. *Atqui opus eſt nunc quum maxime, vt ſis, Antipho*] *Apud te*, ſubauditur. D.

28 *Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur commeruiſſe culpam*] Sic Salluſtius in Hiſtoria, *Ita fiducia, quam argumentis purgatiores dimittuntur. Nam ſi te ſenſerit timidum*] *Timidum*, pro timentem. Vt, *Addit ſe ſociam, timidiſque ſuperuenit Aegle*, Virgil. (Ecl. vi, 20.). *Commeruiſſe culpam*] Pro *Commiſiſſe.* D.

Nam ſi te timidum] Adiecit ad conſolationem animi et ad (*etiam* Z.) cauſam; ſi enim pater tuus te timidum eſſe cognouerit, continuo culpam in te eſſe cognoſcet. E.

29 *Hoc verum eſt*] Congrue fit, vt et Geta et Phaedria audaciores ſint, qui et abſque amore ſunt: et hos oportet obiici, pro Antiphone, irato ſeni. *Non poſſum immutarier*] Vim negantis hoc habet, quod ait *Immutarier*: oſtendit enim, naturae ſuae timiditatem nullis adhortationibus eiici poſſe. D.

30 *Quid faceres, ſi aliud grauius tibi nunc faciundum foret*] Bene *Grauius*: quia hoc *graue.* vt videas ipſam abhortationem vim habere concedentis, *graue* eſſe quod geritur. D.

Etſi Faernus illud *Quid* poſt *Aliud* ob fidem ſuorum Codd. delet; ego tamen ob librorum meorum auctoritatem et accentus rationem retinendum eſſe exiſtimo. B.

AN. Quum hoc non poſſum, illud minus poſſem. GE. hoc nihil eſt, Phaedria: ilicet.
Quid conterimus operam fruſtra? quin abeo? PH. et quidem ego. AN. obſecro:
Quid ſi aſſimulo, ſatin' eſt? GE. garris. AN. voltum contemplamini: hem,
Satin' ſic eſt? GE. non. AN. quid ſi ſic? GE. propemodum, AN. quid ſi ſic? GE. ſat eſt:

31 *Quum hoc non poſſum, illud minus poſſem*] Hoc intulit παρὰ προσδοκίαν. Nam videbatur hac interrogatione adduci poſſe ad ſententiam percontantis. Et haec ars eſt dialectica contra ἐπαγωγήν, quum male reſpondendo callide interrogantis interrumpimus argumentum. *Hoc nihil eſt, Phaedria: ilicet*] Vtrum *hoc* relatiuum? an *hoc* cum contemtu, pro *Hic Antipho nihil eſt.* Sic Cicero in Verrinis, *Etſi hoc neſcio, quid nugatorem ſciebam?* pro *Hunc. Ilicet*] Semper *Ilicet* finem rei ſignificat, vt *Actum eſt. Ilicet*] Per συγκοπήν. Sic iudices de conſilio dimittebantur, ſuprema dicta (cf. Calpurn. ad Heaut. v, 2, 21.) quum praeco pronunciaſſet *Ilicet*: quod ſignificat *Ire licet.* D.

32 *Quin abeo?*] Hic terrore commouet Antiphonem. et *Quin* dicit, pro *Cur non. Et quidem ego*] Ordo, Et ego quidem. et deeſt *Abeo.* D.

Quid hic conterimus] Cum parum crederet ſe perficere, vti animum confirmaret Antiphonis, minitatur diſceſſum. E.

Noſtri omnes libri cum Bemb. et Victor. recte habent, *Quid hic conterimus* etc. Sed *Abeo* pro *Abeam* tantum meliores libri habent. B.

33 *Quid ſi aſſimulo*] Audacem ſcilicet. *Obſecro, quid ſi aſſimilo, ſatin' eſt*] Adeo morale vitium eſt, ex conſcientia pauor, vt ipſe quoque Antipho nitatur contra, neque quicquam promoueat. *Satin' eſt?*] Hic locus actoris magis, quam lectoris eſt. oſtenditur enim conari ad ſimulandam audaciam, quo magis ridicula eſt formidoloſa perſona. D.

Noſtri perperam *Aſſimulabo.* B.

34 *Propemodum*] Et hoc non plenae conſenſionis eſt, quod ait *Propemodum. Sat eſt*] Non dixit, *Bene eſt*, ſed *Sat eſt.* et vide vix ad hoc ipſum eſſe peruentum. D.

Vt *Sic* vbique acuatur, lege, *Satin eſt ſic?* B.

Hem, iſtuc ſerua: et verbum verbo, par pari vt
reſpondeas,
Ne te iratus ſuis ſaeuidicis dictis protelet. An. ſcio.
Ge. Vi coactum te eſſe inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in vltima pla-
tea? An. ipſus eſt:

Non

35 *Hem! iſtuc ſerua*] Dicendo *Serua*, oſtendit iam incipere deperire, quod finxit atque aſſimulauit audaciae. *Hem! iſtuc ſerua: et verbum verbo, par pari vt reſpondeas*] Animaduerte, et quid doceat, et commachinetur artifex Poeta, qui debitum reddat rebus atque perſonis. *Verbum verbo, par pari*] Duo dixit: non tantum *Verbum verbo*, ſed *Par pari*. D.

36 *Ne te iratus ſuis ſaeuidicis dictis protelet*] Cauſalem vim habet quod ait hoc, *Iratus*: hoc eſt, qui ob praeſentem iram vehementius tecum agat. *Protelet* et *Protelum* a προ et ἑλκειν dictum eſt, quod eſt *ante* et *trahere*. Alii ab aſſiduo telorum iactu exiſtimant dici. vt Lucretius (II, 531.) *Vndique protelo plagarum continuato*, hoc eſt, tenore. *Protelet*] Protrahat, praeueniat, exagitet. *Scio*] Apparet hoc verbum eo vultu dici, vt manifeſtum ſit, abſenti animo eſſe eum, qui loquitur. D.

Protelet] Tela in te frequenter verborum mittens vulneret. E.

Saeuidicis dictis] Ita ex Mſſ. editum. al. *ſaeuis dictis*. Vid. Non. Marcell. L.

37 *Vi coactum te eſſe inuitum*] Mira breuitas, in qua tota defenſio continetur. et ſubauditur *Fac reſpondeas*, aut quid tale. *Inuitum*] Bene idem repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. non enim diuerſa ſunt, ſed repetuntur, vt teneri poſſit id, quod cauſae opus eſt. Nam *Vi coactum eſſe*, idem ſignificat quod *Inuitum*. An ideo *Vi coactum, inuitum* iungendum eſt, quia interdum etiam ipſi nos cogimus propria voluntate? vt ipſe in Andria, *Tu coactus tua voluntate es*. *Tenes?*] Exquiſite addidit *Tenes*: vt appareat Antiphonem vultu oſtendere, quod horum nihil perturbatus aduertat. D.

38 *Sed quis hic eſt ſenex*] *Sed*, vt diximus (ſupra I, 2, 7.) tranſitum ſignificat ad aliam rem, ab ea quae agebatur. *Quem video in vltima platea*] Sic dixit *Vltima platea*, quemadmodum Virg. (Aen. II, 449.) *imas Obſedere fores*. *Ipſus eſt*] Et quia timidior eſt, et quia poſt-

Non possum adesse. GE. ah! quid agis? quo abis, Antipho? mane,
Mane, inquam. AN. egomet me noui, et peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, et vitam meam.
PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tu iam lites audies:

Ego

ea de proximo ipse agnoscit magis. D.

39 *Non possum adesse*] Apparet ex conspectu patris magis confundi, quam ex nuncio aduentus eius, filium. *Quo abis, Antipho?*] Sic Virgil. (x, 649.) *Quo fugis, Aenea?* Et (x, 369.), *Quo fugitis, socii?* Sic enim loquitur, qui vult ostendere conditionem locorum, in qua peruerso modo alius petatur, alius linquatur. *Mane, mane inquam*] Omnia haec habent singularem vim in se reuocantis. *Ha! quid agis?*] Et perturbati intercessoris est dicere, *Quid agis?* vt in Andria, *Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?* D.

Non possum adesse] Omnis illa confirmatio, simul atque patrem vidit, perturbata est, et parat discessum. E.

Quò non patitur Synaloepham, quia prima est syllaba Anapaesti, et in ictu. Igitur dele in fine *Mane*, praesertim cum in duobus Faerni, et totidem nostris libris, iisque optimis, absit. B.

40 *Egomet me noui, et peccatum meum*] Duo dixit: et *Hominem pauidum*, et *peccatum graue*. D.

41 *Vobis commendo Phanium, et vitam meam*] Comice duobus duo retulit: *Me* et *peccatum* meum, *Phanium* et *vitam* meam. Et animaduerte, quod amator prius ponit *Phanium*, quam *vitam* suam. D.

Vobis commendo Phanium] In commendatione prius illam collocauit, quam diligebat: dein subiunxit salutem suam. quoniam in amore ea salus est (*quoniam amatori puella saluse potior est*. Z.). E.

42 *Geta, quid nunc fiet?*] Apparet, haec sic pronuncianda, quasi adhuc tuto (*quasi a destituto* Edd. vett.) dicantur. *Tu iam lites audies: ego plectar pendens*] Non intulit quod quaerebatur: sed verba sunt hominis omnia desperantis. *Tu iam lites audies: ego plectar pendens*] Tu audies, ego verberabor. vt alibi, *Tibi erunt parata verba, huic demum verbera*. Quod ipsum mire: non, *Facies lites*, sed *Audies*. D.

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria.
PH. Aufer mihi Oportet: quin tu, quod faciam, impera.
GE. Meministin', olim vt fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam,
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?

43 *Ego plectar pendens*] *Plectar*; feriar: vnde et *plectrum*, et *plagae* dictae. D.

Ego plectar pendens] Ego puniar pendens: at tu tantummodo audies lites, et ex verbis tibi periculum erit. E.

Ego plectar] Priscian. lib. x. L.

44 *Sed quod modo hic nos*] Deest *Tamen*: vt sit, *Sed tamen*. D.

45 *Id nosmetipsos facere oportet*] Quia *Nos* supra dixit in significatione actus proprii, *Ipsos* addit. D.

46 *Aufer mihi oportet*] τῷ ἀττικισμῷ addidit *mibi*. fine hoc enim plena sententia est. *Quin tu, quod faciam, impera*] Mire ad omnia paratum se indicat, qui *Impera* dicat seruo. D.

Aufer imo oportet] Rebus faciundis cum necessitas cogit, non id quaerendum quod oporteat. Ideo adiecit, Tolle *oportet*, potius mone quod faciundum sit. E.

Bemb. Victor. et quatuor nostri habent *Quid faciam*. B.

47 *Meministin' olim vt fuerit vestra oratio*] Mire et consilio et oratione compendiosus est: quo magis Phaedriam propriis consiliis ac domesticis promoueret. *Vt fuerit vestra oratio*] Vt magis excitaret, non *nostra* dixit, sed *vestra*. D.

Praeter quatuor libros, vbi *Nostra* extat, caeteri omnes recte exhibent *Vostra*. B.

48 *In re incipiunda*] *Incipiunda* proprie, quasi de re magna, dixit. Sic alibi, *Vide quod inceptet facinus*. *Ad defendendam noxiam*] *Noxiam* nunc culpam: alias poenam. Et est ἐπένθεσις, ab eo quod est *Noxam*: et hoc factum est propter iambum. D.

In re incipiunda] Quasi saepius peccauerit adolescens, et se defenderit: ideo quaerit exemplum defensionis. E.

49 *Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?*] Considera singula, et inuenies et naturali ordine, et per αὔξησιν dicta. *Causam* pro defensione posuit: et *Vincibilem*, quae facile vincat. D.

PH. Memini. GE. hem, nunc ipſa 'ſt opus ea: aut, ſi quid poteſt,
Meliore et callidiore. PH. fiet ſedulo.
GE. Nunc prior adito tu: ego in inſidiis hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies. PH. age.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

ITANE tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?

Nec

50 *Nunc ipſa eſt opus ea*] *Cauſa* ſcilicet. D.

Si quid poteſt] V. C. *potes.* L.

Verſus probat illud *Ea*, quod in Bemb. reperitur. B.

51 *Meliore et callidiore*] Bene *Meliore et callidiore*: quia tunc proluſio fuit, nunc ipſum praelium. *Fiet ſedulo*] Παρέλκον *Sedulo.* Nam ſuffecerat, *Fiet.* D.

52 *Nunc prior adito tu*] *Adito*, quaſi ad praelium. Virg. (V, 378.) *nec quiſquam ex agmine tanto Audet adire virum.* *Ego in inſidiis hic ero*] Tota μεταφορὰ de re militari eſt. D.

Hic ero ſuccenturiatus] Metaphora a bello. Illi qui priori loco pugnant, in principiis ſunt: qui vero ſecundum vel in aliis poſterioribus, *ſuccenturiati* dicuntur: quaſi ſuppoſiti ad aciem, vt illis deficientibus ipſi in certamen procedant. E.

Pro *Inſidiis* placet *ſubſidiis*; quod extat apud Priſcianum, in Cod. aliquo regio, et Colonienſi apud Palmerium, et ſic quoque legiſſe videtur Donatus. Corn. Fronto de Differentiis vocum, *Subſidium*, inquit, *eſt, quod ſubeſt deficientibus.* B.

53 *Succenturiatus*] *Succenturiari* dicuntur, qui explendae centuriae gratia ſubiiciunt ſe ad ſupplementum ordinum. Et eſt tranſlatio a re militari. *Age*] Potuit dicere *Vero*, aut *Ita.* ſed *Age* dixit, quod verbum vim hortantis maximam praebet. D.

Melius videtur *Deficias*, quod eſt in Bemb. in noſtro Cod. 900 annorum, et apud Priſcianum. B.

1 *Itane tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?*] In hac Scena accuſatio eſt et contradictio, per remotiuam qualitatem: ergo controuerſia.

Ita.

Nec meum imperium. age, mitto imperium: non
simultatem meam

Reue-

Itane tandem vxorem duxit Antipho] Hic exemplum vitae est: in quo spectatur nullam esse tam iustam, et grauem iracundiam patris, quae non et fiducia defensoris, et interuallo temporis euanescat. *Itane tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?*] Non potuit vehementius incipere, quam vt ipse crimen, quod obiicit, miraretur. *Itane tandem vxorem duxit*] *Tandem*, hic expletiua coniunctio: vt Cicero (Cat. I, I.), *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? Itane tandem*] Hic totus versus in hoc est, an factum sit? quid factum sit? a quo factum sit? in cuius iniuriam factum sit? D.

Itane tandem] In portu senex duxisse filium suum vxorem audiuit. Secum ergo conqueritur satis admiratus, quod ille tantum facinus ausus sit implere. Haec ergo Scena continet accusationem, et habet controuersiam talem: Quod contra imperium patris vxorem duxerit filius, reus est. Qui defenditur: se fecisse dicit (*defenditur sic, vt fecisse dicatur* Z.) coactus in iudicio, et [coactus legibus. Cui occurritur: potuisti ducere vxorem, maxime cum lex sit: *Orba nubat proximo. orbam proximus ducat, aut dotem det.* At si in parte legis est vt dotem adhibeat, etiam te dare oportuit. Sed hoc soluitur, quod inopia non potuit illud implere: vt et hic venialis status sit. Huic rursus quaestioni opponitur, quod mutua pecunia sumi potuit. Sed hic occurrit qualitate absoluta; an filio in familia constituto pecuniam mutuam accipere liceat; an aliquis huic pecuniam potuerit credere? Ita omnis oratio argumentis, sed per quaestiones proponitur, et per argumenta dissoluitur. E.

2 *Nec meum imperium*] Rara ἀποσιώπησις: nam non sequitur *sed.* intulit enim *Age*, subauditur autem *Reuereri.* Sic Lucretius, *Nonne videre* * (adde, *Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vt, cum Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur Iucundo sensu* etc. Locus extat II, 16. Z.) *Age, mitto imperium: non simultatem meam*] Σχῆμα διανοίας, ΜΗΣΟΛΟ-θωσις (ἐπανόρθωσις Z.). Vt Virg. (XI, 347.) *Cuius ob auspicium infaustum, moresque sinistros. Age, mitto*] Legitur et *Taceo* (*Legitur et Ieci* habet Faerni Donatus. Sed idem Faernus legendum putat, *Dicitur et Ac.* Z.). *Simultatem*] Iurgium, contentionem. D.

Nec

Reuereri ſaltem? non pudere? o facinus audax! o Geta
Monitor! GE. vix tandem. DE. quid mihi dicent? aut quam cauſam reperient?
Demiror. GE. atqui reperi iam: aliud cura. DE. anne hoc dicent mihi,

Inui-

Nec meum imperium] Citat hunc locum Cicero lib. 2. Ep. 19. ad Atticum: *Mihi nihil eſt moleſtius, quam Statium manumiſſum nec meum imperium, ac mitto imperium, non ſimultatem reuereri ſaltem? nec, quid faciam, ſcio.* Etiam auctor Gloſſarii huc reſpexit, cum dicit: *πρόσταγμα, praeceptum, praeceptio, imperium. Terent.* L.

Etſi omnes noſtri habent *Age*; lectio tamen Bembini et Victoriani, quam ipſe Cicero Attic. II, ep. 19. expreſſit, *Ac mitto*, melior eſſe videtur. B.

3 *Non pudere?*] Hoc abſolutum eſt, et nulli adnexum. *Non pudere*] Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictum. D.

4 *Vix, tandem*] Conuenit hoc dictum ei, qui iam pridem ſe male audire putat: et ideo ſero videtur ad hunc ſenex perueniſſe, quum ille metuens, ſe primum ad accuſationem crederet (*ſe primum ab eo accuſatum iri* c. Z.). An *vix, tandem*, ad hoc pertinet, quia ille *Monitor* dixit: quaſi dicat, Vix tandem factum eſt, vt me ſenex laudare coepiſſet: quia *Monitor*, quamuis in contrarium dixerit, tamen eſt nomen laudis. *Vix tandem*] Εἰρωνεία, quaſi dicat, Pene mei oblitus eſt. An, quia tarde ad ipſum peruenit ſenex, quem ille ob conſcientiam a ſe coepturum eſſe credebat? *Quid mihi dicent? aut quam cauſam reperient?*] Quid dicent, ſi negare voluerint: quam cauſam reperient, ſi purgare? Omne enim crimen a defenſore aut negatur, aut purgatur. D.

Puto ab Auctore fuiſſe, *Aut quid cauſae reperient.* Vide Heaut. IV, 3, 23. B.

5 *Demiror*] Pro neſcio. Nam admirationem ignorantia facit. *Atqui reperi iam: aliud cura*] Eo animo hoc dicit, quo ſupra dixit *vix tandem.* Et quum ille pluraliter *Reperient* dixerit, hic ſingulariter *Reperi* reſpondit; quaſi in ſe ſolo ſit crimen. D.

Illud *Ne*, cum nec orationi, nec verſui quicquam proſit, recte abeſt in Bemb. et ibidem extat recte *Dicet*, ſc. Antipho. B.

Inuitus fecit: lex coegit? audio, et fateor. GE. places.
DE. Verum scientem, tacitum, causam tradere aduersariis,
Etiamne id lex coegit? PH. illud durum. GE. ego expediam: sine.
DE. Incertum'st quid agam: quia praeter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit:

6 *Inuitus fecit: lex coegit?*] Bene Poetam iam scire facit senem, quid isti dicturi sint; vt videatur frangi posse, qui iam partem defensionis admittit. D.

Inuitus feci: lex coegit?] Reperit argumentum senex, quo ostenderet non inuitum vxorem duxisse filium, ex eo quod ad iudicium ductus tacuerit, et nihil responderit: quae res indicat voluntatem. E.

Bentleius ob auctoritatem vnius Bembini ἀσυνδέτως edidit *Audio, fateor:* atque pro *Fecit* cum Faerno exhibuit *Feci;* quod vtique opus est, si pro illo *Dicent* legeris *Dicet.* Sin autem *Dicent* vera lectio habetur, necessario legendum est hic *Fecit.* Z.

7 *Causam tradere aduersariis*] Hoc cum maiore exclamatione dicitur. non enim dixit *concedere aduersariis*, sed quod prius (*peius*) esset, *causam tradere.* D.

8 *Illud durum*] *Illud durum* dicit, qui supra dixit, *Atqui reperi iam. Ego expediam: sine*] Vide praeparationem futurae defensionis: quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile videretur subito sedatum senem. D.

Verba *Illud durum* sunt Getae, et sequentia Phormionis. Primum ob Donati auctoritatem: tum ob Cod. C. C. qui ita personas distribuit; denique ob rei naturam. Caeterum vt *Id* acuatur, repone, *Etiam idne lex* etc. Praesertim cum Cod. Reg. habeat *Etiamne idne*; et infra v, 1, 9. Codex bonae notae exhibeat *Etiam idne.* B.

9 *Incertum est quid agam*] Nonnihil iam fracta indignatio est. Nam in his verbis, non iam ira, sed admodum moeror est. *Quia praeter spem, atque incredibile hoc*] Virg. (Aen. IV, 419.) *Hunc ego si potui tantum sperare dolorem: Et perferre, soror, potero. Atque incredibile hoc mihi obtigit*] Grauius est *Incredibile*, quam *Praeter spem:* et ideo posterius et in auctu (*actu*) est. *Obtigit*]

Ita ſum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum inſtituere.

Quamobrem omnes, quum ſecundae res ſunt maxume, tum maxume

Meditari ſecum oportet, quo pacto aduorſam aerumnam ferant:

Peri-

tigit] Pro *Accidit*: cuius reciprocum eſt, ſiquis bonum accidiſſe dicat, non obtigiſſe. D.

10 *Ita ſum irritatus*] *Irritatus*, prouocatus, in iram impulſus: hoc eſt, commotus et perturbatus. *Animum vt nequeam ad cogitandum inſtituere*] Bene *Inſtituere* dixit: quo verbo quies oſtenditur cogitatiuae mentis, quae non adeſt. D.

Ita ſum irritatus] Ita ſum prouocatus, vt non poſſim animo conſiſtere ad cogitandum. E.

11 *Quum ſecundae res ſunt maxume, tum maxume*] Vt (Georg. I, 299.), *Nudus ara, ſere nudus: hiems ignaua colono.* Et bona ſententia; tum maxime ſapienti metuendum, quo tempore maxime ſecurus eſt ſtultus. D.

Quamobrem omnes] Ergo, inquit, quoniam ita ſunt, oportet omnes rebus felicioribus conſtitutis magis de aduerſariis cogitare, quo pacto poſſint ea quae acciderunt ſuſtinere. E.

Omnes quum ſecundae res] Auſonius in Periand. *Aduerſa rerum, vel ſecunda praedicat Meditanda cunctis comicus Terentius. Locare ſedes, bellum gerere, aut ponere.* Terentius autem dubio procul Euripidis verſus in mentem habuit, quos citat Galenus lib. IV, cap. 7. de Hippocrat. Platon. Placit. et Plutarchus in Conſolat. ad Apollon. pag. 195. vbi Theſeus ita ait: Ἐγὼ δὲ τοῦτο παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν Εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλόμην. φυγάς τ' ἐμαυτῷ προστιθεὶς πάτρας ἐμᾶς, Θανάτους τ' ἀώρους, καὶ κακῶν ἄλλας ὁδούς· Ἵν' εἴ τι πάσχοιμ', ὧν ἐδόξαζον φρενὶ, Μή μοι νεαρὸν προσπεσὸν μᾶλλον δάκῃ. Vtrumque locum expreſſit Cicero Tuſcul. III, 14. *Futuras mecum commentabar miſerias, Aut mortem acerbam, aut exilii maeſtam fugam, Aut ſemper aliquam molem meditabar mali: Vt ſi qua inuecta diritas caſu foret, Ne me imparatum cura laceraret repens.* L.

12 *Meditari ſecum oportet*] Bene additum *Secum*: inſani enim videbitur, hoc palam agere. *Aduerſam aerumnam ferant*] Abundat *Aduerſam*. D.

Pericla, damna, exilia, peregre rediens semper cogitet
Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiae:
Communia esse haec: fieri posse: vt ne quid animo sit nouom:

Quic-

13 *Pericla, damna, exilia peregre rediens*] Superiora ἀσύνδετα sunt, inferiora intermistis coniunctionibus. Sallustius, *Nam quidem a Pyrrho, Hannibale, et aequore et terra. Peregre rediens semper cogitet*] Mire a genere ad speciem non semel transit. Nam quum dicit, *Peregre rediens*, iam de se loquitur, sed latenter. *Semper cogitet*] A singulari ad pluralem (*A plurali ad singularem* Z.) transit. supra dixit *Omnes:* at nunc *Cogitet*. Et est ordo, Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. D.

Lectionem, quae extat apud Cic. Tusc. III, 14. *Pericla, damna, peregre rediens semper secum cogitet*, veram esse censeo. Nam illud *Exilia* in libris habet sedem incertam: a Cod. C. C. prorsus abest: Exiliis pluribus in vna eaque modica familia locus non est. Denique quomodo sibi quis exilia cogitet, qui ipse tum peregre abest? Haud dubie *Exilium* ortum est e verbis *Ex Cilicia*, quae quis explicandi gratia adscripserat ad verba *Peregre rediens*. B.

14 *Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiae*] Quamuis iratus filio, non potuit tamen dicere, *Filii mortem*. Conuenit autem seni, vxoris mortem non putare magnum incommodum. *Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiae*] Varie, post enumerationem conclusam, haec etiam intulit. Virg. (Ge. II, 136.) *Sed neque Medorum syluae, ditissima terra, Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiae certent: non Bactra, nec Indi, Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis*. D.

Pro *Filii* rescribe *Fili*, ob versum, Bemb. et consuetudinem, quae Terentii aetate et paulo post obtinuit. B.

15 *Communia esse haec: fieri posse*] Ordo est, Semper cogitet communia esse, et fieri posse peccatum filii, vxoris mortem, filiae morbum. *Communia esse*] Commune est, quod accidere omnibus potest. D.

Vt ne quid animo sit nouum] Quod vtique est sapientis, omnia quae accidere possint praeuidere, ne noua sint. Vt est

Quicquid praeter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.

Ge. O Phaedria, incredibile'ſt, quantum herum anteeo ſapientia!

Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit,

Molendum vſque in piſtrino: vapulandum: habendae compedes:

eſt illud ſapientis Aeneae, *Non vlla laborum, O virgo, noua mi facies, inopinaue ſurgit. Omnia praecepi, atque animo mecum ipſe peregi.* E.

Veram lectionem ſeruauit nobis Cicero l. l. *Communia eſſe haec: ne quid horum vnquam accidat animo nouom.* Nam vulgaris lectio eſt inepta et inſipida. Si enim *Communia* ſunt, quis dubitet *fieri poſſe?* Ciceronis lectionem comprobat quoque Getae apodoſis verſu 20. B.

16 *Quicquid praeter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro*] Vide iam ſenem fractum, non culpam filii magnam ducere: ſed ideo indignari, quod non crediderit peccaturum. in quo ipſe ſe reprehendit: et quod a peccatoribus (*precatoribus*, Edd. vett.) dici ſolebat, hoc dicit, *Communia eſſe, et fieri poſſe.* D.

Deputare eſſe] Mſ. R. *deputa eſſe.* L.

17 *Herum anteeo ſapientia*] Legitur et *Anteo:* ſed pro coniunctiuo pronunciandum, *Anteeo* pro *Anteeam.* D.

Incredibile eſt quantum] Seruus dicit de ſuis ſe incommodis ante cogitaſſe: vnde ſapientia ſua (*ſe* Z.) ait dominum praeterire. E.

Dele illud *Eſt*, vt Codd. omnium *Anteeo* retinere poſſis. Nam ita *Incredibile quantum* abſolute ponitur, vt *Mirum quantum*, *Nimium quantum*, *Immane quantum.* Vide infra IV, 3, 38. B.

18 *Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda*] Nimis comice non clades, aut aerumnas poſuit ſeruus, ſed incommoda: molere in piſtrino, vapulare, habere compedes, et caetera: quum hoc nomen leue quiddam ſignificet. vt ipſe in Eunucho, *Imo enim infeliciter: nam incommoda alia ſunt dicenda, Parmeno. Herus ſi redierit*] *Si* aut pro *cum*, aut ſeruiliter. vt dubitet ex voto ſuo vtrum dominus redeat, an non: quod cupit. D.

Meditata mihi] Priſcian. lib. VIII. L.

19 *Molendum vſque in piſtrino*] Facete enumerat ſeruus

Opus ruri faciundum: horum nihil quicquam accidet animo nouom.
Quicquid praeter ſpem eueniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid ceſſas hominem adire, et blande in principio alloqui?

uus vniuerſa ſupplicia ſuae conditionis, excepta cruce et furca: quarum poenam verbis extenuare non potuit. *Habendae compedes*] Vitioſam locutionem ſeruili perſonae dedit Terentius. Nam integra eſſet, ſi diceret, *Habendas compedes.* vnde quidam non *eſſe*, ſed *vſque* legunt. D.

Molendum vſque in piſtrino] Lactant. diuin. inſtit. lib. VII. cap. 26. *Si ſapientes, ſi beati eſſe volumus, cogitanda et proponenda ſunt nobis non tantum Terentiana illa, molendum eſſe vſque in piſtrinum, vapulandum, habendae compedes: ſed his atrociora, carcer, catenae, tormenta patienda, ſuſtinendi dolores, mors denique ipſa et ſuſcipienda eſt et ferenda.* L.

Faernus ob Bemb. Victor. et Donat. pro *Vſque* edidit *Eſſe.* At leg. *Molendumſt in piſtrino, vapulandum, habendum compedes.* Nam ita omnia ſunt Gerundia, et vitatur ἀνακόλουθον. B.

20 *Opus ruri faciundum*] Varie, *molendum, vapulandum, compedes habendae, opus ruri faciundum.* et ſupra, verba gerundia ſunt: infra, participia. *Horum nihil quicquam accidet animo nouum*] Recte addidit *Animo.* omne enim, quicquid acciderit, nouum erit, ſed non animo. *Horum nihil quicquam*] Παρέλκον quartum. *Horum nihil quicquam accidet animo nouum*] Tale eſt illud ſapientis Aeneae (Aen. VI, 103.) *non vlla laborum, O virgo, noua mi facies inopinaue ſurgit.* Et (XI, 18.), *Arma parate animis, et ſpe praeſumite bellum.* Et (IV, 419.), *Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem, Et perferre, ſoror, potero.* D.

21 *Quicquid praeter ſpem eueniet, omne id deputabo eſſe in lucro*] Totidem verbis eſt vſus, quot ſenex, ad irriſionem eius. Sic et in Adelphis, *Poſtremo tanquam in ſpeculum, in patinas, Demea, inſpicere iubeo. Omne id deputabo eſſe in lucro*] Hoc idem ſenex oportere fieri dixit, quod hic facit: ergo ſapientior Geta. D.

22 *Sed quid ceſſas hominem adire*] Bene *Adire,* quaſi terribilem, et pugnaturum: vt Virg. (V, 379.) *Audet adire virum.* et *Hominem* comice addidit.

DE. Phaedriam mei fratris video filium mihi ire obuiam.

PH. Mi patrue, salue. DE. salue: sed vbi est Antipho?

PH. Saluom aduenire. DE. credo: hoc responde mihi.

PH. Valet: hic est. sed satin' omnia ex sententia?

DE. Vellem quidem. PH. quid istuc? DE. rogitas, Phaedria? Bo-

Et blande in principio alloqui?] Recte monuit, non perpetuo blande sed in principio agendum: secundum praeceptum Socratis, qui ait, Μηδὲ πρὸς τὰς τῶν πλησιαζόντων ὀργὰς τραχέως ἀπαντᾶν, ἀλλὰ θυμουμένοις μὲν αὐτοῖς εἴκων, πεπαυμένοις δὲ τῆς ὀργῆς ἐπιπλήττων. D.

23 *Phaedriam mei fratris*] Haec verba ostendunt, quam miti pectore suscipiatur Phaedria. D.

24 *Mi patrue salue*] *Mi*, vim blandimenti habet: nam significat, *meus*. *Salue: sed vbi est Antipho?*] Bene expressit promtum animum ad litigandum, partim (*raptim* B.) addita salute, et potius (*protinus* B.) ad iurgium praeuertendo. D.

25 *Saluum aduenire*] ἔλλειψις, vel ἀποσιώπησις secunda: *gaudeo* enim subauditur. quod nisi acceperis, non intelliges cur hic responderit, *Credo*. *Saluum aduenire*] Iracundiam frangere conatur obsequio et mora. *Saluum aduenire*] Altera salutatio et ad leniendum, et ad criminis dissimulationem. sed et tertio addit, *Satin' omnia ex sententia? Credo: hoc responde mihi*] *Hoc*, incerta distinctione pronunciatur. D.

Saluum venire] Cum interrogatus sit, vbi sit Antipho, perseuerat in salutatione, vt iracundiam obsequio frangat. E.

Vt *Hoc* acuatur, lectionem Codd. plurimorum recipiendam puto, *Responde hôc mihi*. B.

26 *Valet*] Hic oratorie dissimulat, atque ita respondet, quasi senex non iratus quaerat, sed de salute sollicitus sit Antiphonis. *Sed satin' omnia ex sententia?*] Quod vulgo, *Omnia recte?* Et deest *Quaeris*, aut quid tale. D.

Valet, hic est] Cum ille de loco quaereret, vbinam esset Antipho, hic de salute respondit. E.

27 *Vellem quidem*] Semper hoc verbum dolentis est, ac negantis euenire, quod voti sit. *Quid istuc?*] Magnam vim habet

Bonas, me abſente, hic confeciſtis nuptias.
PH. Eho, an id ſuccenſes nunc illi? GE. o artificem probum!
DE. Egone illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mihi in conſpectum, nunc ſua culpa vt ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
PH. Atqui nihil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.

DE.

bet contra iram huiuſmodi interrogatio. D.

Quid iſtuc?] Mſ. R. et vett. codd. *Quid iſtuc eſt?* L.

Lege *Quid iſtuc eſt?* ob Faerni et noſtrorum Codd. conſenſum. B.

28 *Bonas me abſente*] Mire conſuetudinem expreſſit, dicendo *Bonas.* *Me abſente*] Summa criminis. *Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias*] Crimen in duobus eſſe demonſtrat: quod non *Bonas*, et quod *Abſente* patre. D.

Bonas me abſente] Et accuſaret (*Eſt accuſatio* Z.) totius criminis: ſed ſummae eſt collocatio. Subiungitur iracundia, quod dixit: *Ipſum geſtio dari mihi in conſpectum.* *Geſtio* autem, cupio et deſidero, vt ſua culpa intelligat, patrem lenem acerrimum factum. E.

29 *Eho, an id ſuccenſes nunc illi?*] Huc tendebat interrogatio, vt tam integris rebus admiraretur iraſci ſenem. *O artificem probum!*] Εἰρωνεία. Nam non eſt artifex, cuius deprehenditur iocus.

30 *Geſtio*] Plus *Geſtio*, quam *Volo.* D.

In Bemb. et Baſilicano eſt *Egon;* quod parui refert. B.

31 *Dari mihi in conſpectum*] Non dixit *Venire*, vt filium: ſed *Dari*, vt reum. D.

Concinnius colloca *Nunc ſua vt culpa ſciat.* B.

32 *Lenem patrem illum*] O artificium Poetae! in media patris ſaeuitia mentionem lenitatis induxit: vt oſtendat quam facile placari poſſit. *Lenem patrem illum, factum me eſſe acerrimum*] Nota ἀντίθετον. non enim leni aſperrimum, ſed acerrimum reddidit. et mutauit gradum, poſitiuo ſuperlatiuum opponens. *Lenem patrem illum factum*] Sic Virg. (Aen. II, 274.) *Quantum mutatus ab illo Hectore!* D.

33 *Atqui nihil fecit, patrue*] Summa contradictionis. et non dixit, *Leniter peccauit:* ſed, *Nihil fecit.* neque quod puniass, ſed quod ſuccenſeas: id quod leuiſſimum eſt. D.

Atqui nihil fecit] Hic iam defenſionis eſt generale principium. E.

DE. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. PH. haut ita'st.
DE. Hic in noxa est; ille ad defendendam causam adest:
Quum ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.
GE. Probe eorum facta imprudens depinxit senex.
DE.

34 *Ecce autem similia omnia*] *Ecce autem*, vox est apta his, quae noua et improuisa animo accidunt. Sic Virg. (Aen. II, 203.) *Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta. Similia omnia: omnes congruunt*] More stomachantis, *Omnia* et *Omnes*, de his dicit, quae ad duos pertinent. D.

Omnes congruunt] Omnes conueniunt, aequales vniuersi sunt. E.

35 *Vnum cognoris, omnes noris*] Iterum non *Duos*, sed *Omnes*. et varie, *Cognoris, Noris. Vnum cognoris, omnes noris*] Sic Virg. (Aen. II, 65.) *Accipe nunc Danaum insidias et crimine ab vno Disce omnes.* D.

Gratior simplicitas existit, si cum Codd. aliquot nostris legeris, *Vnum cum noris, omnes noris.* Sic And. Prol. *Qui vtramuis recte norit, ambas nouerit.* B.

36 *Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest*] Hoc Demipho non sine quadam delectatione dixit: quam tamen premit ob iram (*Phaedriam*) praesentem. D.

Hic in noxa est] Ascon. Pedian. actione II, 12. in Verrem. L.

Hunc et seq. repone ita, *Cum in nóxia hic est; ille ad defendendum adest: | Cum ille est; praesto hic est* etc. Nam *Noxia* habent Faerni tres praestantissimi libri, et quinque nostri vett. *Causam* inutile est, cum praecesserit *Noxia*. Et Cod. Reg. recte, *Praesto hic est*, vt *Hic* acuatur. B.

37 *Quum ille est, hic praesto est*] Huic loco reddidit Cicero illum locum in Verrinis (II, 12.), *Qui ciues Romani erant, si Siculi essent, cum Siculos eorum legibus dari oporteret: qui Siculi, si ciues Romani essent.* Nam subauditur ad *Qui ciues Romani erant, iudices dabantur.* ad *Si Siculi essent*, subauditur *rei. Quum ille est*] ζεῦγμα secundum. Nam et hic subaudiendum est, *in noxa. Hic praesto est*] Ad defendendam causam, subauditur. D.

38 *Pr[illegible] eorum facta im-pru-*

DE. Nam ni haec ita essent, cum illo haut stares, Phaedria.
PH. Si est, patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret aut famae temperans:

Non

prudens] Ideo *Imprudens*: quia nescit in amore citharistriae esse Phaedriam. *Imprudens*] Modo insciens. D.

Probe eorum] V. C. *probe horum*. L.

Pro *Eorum* omnes Faerni et nostri libri, praeter duo, habent *Horum*. B.

39 *Nam ni haec ita essent, cum illo haut stares, Phaedria*] Vide quemadmodum iam praestruat Poeta ad ea quae futura sunt, ad adiuuandum amorem Phaedriae. *Cum illo haut stares, Phaedria*] Cum Antiphone scilicet. Et *cum illo*, ἀντὶ τοῦ *pro illo*. In eius parte *stamus*, pro quo facimus. Sic Virg. (XII, 565.) *Iuppiter hic stat*. D.

Nam ni haec ita] Si haec quemadmodum dicis non essent, vt vobis pariter ad vestra crimina defensionem praeberetis, cum Antiphone tu non stare potuisses. E.

Nam ni haec ita essent] Seruius Aeneid. VIII, 653. L.

Seruius ad Aen. VIII, 653. habet *Pro illo haut stares*. Nostri omnes *Cum illo*. Vtrumque recte et more dicitur, sensu eodem. B.

40 *Si est, patrue, culpam vt Antipho in se admiserit*] Principium per insinuationem subtilem. Et honesta locutio, *Si est vt admiserit*: pro, si admisit. *Si est, patrue, culpam vt Antipho*] Oratorium principium ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ αἰτοῦντος. *In se admiserit*] Bono ornatu addidit, *In se*: quum et sine hoc plenum videri possit. Et hic est, quem Cicero succum orationis appellat (Orat. 23.). D.

Si est, patrue] Hoc est exordium plenissimae intentionis et defensionis, in quo docet non se deprecari, neque defendere Antiphonem, si modo aliquam culpam in se Antipho admiserit, vnde famam suam vulneraret. Deinde subiunxit: *Sed si aliquis forte malitia sua fretus insidias fecit nostrae adolescentiae*. Et bene *nostrae* adiecit, vt societatem non tam culpae, quam malorum * sese adiunxit (*vt ad societatem non tam culpae, quam malorum iudiciorum sese adiungeret*. Z.). E.

41 *Ex qua re minus rei foret aut famae*] Nota; hic comparatiua qualitas est pauperis neque strenui. Et docuit in negotio nuptiarum duabus rebus

Non caufam dico, quin quod meritus fit, ferat:
Sed fi quis forte malitia fretus fua
Infidias noftrae fecit adolefcentiae,
Ac vicit: noftrane ea culpa eft? an iudicum,

Qui

bus confuli, *rei* et *famae*, hoc eft, facultatibus dotis, honeftatique natalium. *Ex qua re minus rei foret*] Haec tractatio eft criminis oratoria: in qua defenfor accufat (*excufat*) crimen, reumque purgat. *Ex qua re*] Haut venufte infertum *Re*, cum praepofuiffet *culpam*. *Minus rei foret*] Quia pauperem. *Famae*] Quia ignobilem. *Temperans*] Confulens, prouidens, moderatus. vt (Georg. 1, 360.), *Iam fibi tum curuis male temperat vnda carinis*. D.

42 *Non caufam dico*] Non recufo, non deprecor. *Quin quod meritus fit, ferat*] Rhetoricum θεώρημα in huiufmodi exceptionibus: quo vti folet, qui propofitae caufae fiduciam gerit, Si hoc aut illud, non oro veniam, non deprecor poenam. *Quin quod meritus fit*] Hunc defenforem magis et non iudicem dicam. fed hic colligitur patrocinantis auctoritas: non enim dixit, *Quod voluerit* (*volueris*), fed *Quod meritus fit*, manente eo, fi peccauerit tamen. D.

Pro *Sit* vnus e noftris habet *Eft*, male. B.

43 *Sed fiquis forte malitia fretus fua*] *Forte*, quafi non defenfurus, fed fimul caufam cogniturus aduenerit. nec contendit verum effe quod dicit, ne follicitum faciat ad credendum. Sic apud Virgilium Sinon (Aen. 11, 136.), *Dum vela darent, fi forte dediffent*. D.

44 *Infidias noftrae fecit adolefcentiae*] Bene fe adiungit ad crimen, vt eleuet culpam. *Infidias noftrae fecit adolefcentiae*] Mire *Infidias* dixit: vt diu comparata caufa, per ignorantiam dolofque capti videantur. *Adolefcentiae*] Opportuna aetatis commemoratio, πρὸς τὴν συγγνώμην. D.

45 *Noftrane ea culpa eft, an iudicum?*] Potentior facta fententia eft τῇ ἐρωτήσει. Et oratorie, *Noftrane culpa, an iudicum?* duplex μετάθεσις: altera in accufatorem, altera in iudices. Et bene fuam mifcuit perfonam, vt reum fubleuet et fuo merito, et multitudine reorum. *Noftrane ea culpa, an iudicum?*] Mire affurrexit in fiduciam defenforis. Nam quum fupra de Antiphone dixerit, nunc intulit *Noftra*. D.

Noftra eft culpa, an iudicum?] Quod fi oppreffi iudicio fumus, crimen noftrum nullum eft, fed iudi-

Qui ſaepe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
GE. Ni noſſem cauſam, crederem vera hunc loqui.
DE. An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere
Tua iuſta, vbi tute verbum non reſpondeas,

Ita

iudicum potius: qui frequenter inuidia tollunt diuitibus, aut propter miſericordiam addunt pauperibus. E.

Tres Faerni libri praeſtantiſſimi, et noſtri optimi exhibent, *Noſtran culpa ea eſt?* B.

46 *Qui ſaepe propter inuidiam adimunt diuiti*] Notum alteri * (*Notum eſt, alteri detrahere* Z.) qui inuident. D.

47 *Aut propter miſericordiam addunt pauperi*] Poſteriorem cauſam honeſtiorem poſuit, ne non Antiphonem defendere, ſed accuſare iudices videretur. *Aut propter miſericordiam*] Primum ἀντίθετον. Et oratorie naturam iudicum τῷ διορισμῷ expediuit. D.

Propter miſericordiam] Sotades: ὁ πένης ἐλεεῖται, ὁ δὲ πλούσιος φθονεῖται. Antiphanes: Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν κακῶς· Τὸ μὲν γὰρ ἔλεον, τὸ δ' ἐπιτίμησιν φέρει. L.

48 *Ni noſſem cauſam, crederem vera hunc loqui*] Suauiſſime laudauit oratorem: qui omnia ad perſuadendum idonea aduocans, ſolum conſcium non adduxit ad credendum. *Ni noſſem cauſam, crederem vera hunc loqui*] Oblique Poeta ſe laudauit. D.

Ni noſſem cauſam] Satis laudauit orationem Phaedriae, ſiquidem tantam vim argumentorum duxit eſſe in oratione, vti crederet vera dici, ni ipſe melius noſſet veritatem. E.

49 *An quiſquam iudex eſt, qui poſſit, &c.*] Apparet iam perſuaſum ſeni eſſe, verum aduerſarium fuiſſe Phormionem, non ſubiectum atque appoſitum ſycophantam. vnde ad aliud tranſit, vt accuſet ſegnitiem in reſpondendo, quae leuior culpa eſt. Ita, vt cedentibus mos eſt, paulatim ſeni ſingula extorquentur e manibus. D.

An quiſquam eſt iudex] Hoc proponit, quod (*quod haud* Z.) inuitus coactus ſit: ſiquidem tacuit, neque verbum vllum reſpondit. Hic defenſio illa ponitur, quod adoleſcens cogitare quidem potuit (*adoleſcens cogitata loqui non potuerit* Z.), vt prae dolore et verecundia oppreſſus. E.

50 *Tua iuſta*] Diſerte magis et abſolute, *Tua iuſta:* quam ſi aliter diceret. *Vbi tute verbum*] Non dixit: *Parum dicas:* ſed *Verbum.* D.

Ita vt ille fecit? PH. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum'st, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
GE. Laudo hunc: sed cesso adire quam primum senem?

Here,

51 *Ita vt ille fecit?*] Vnde scit? an illa Poetae virtus est, quod omnia ante inducit cognouisse: ne in Scena, haec vt noua audiens, tragicis motibus insaniret? *Functus adolescentuli est officium*] Oratorie quod obiectum est, non purgauit modo, sed etiam ad laudem conuertit. quod Rhetores περίστασιν, dicunt. Et hoc de Apollodoro. *Functus adolescentuli est officium liberalis*] Deriuatio causae: et est venialis status. *Functus adolescentuli est officium liberalis*] Ingeniose non negauit hoc crimen, occasionem laudis de confessione sumturus. D.

52 *Officium liberalis*] Potenter *Officium* nominat, quod ille *crimen* appellat. Et nota, *Functus officium*, accusatiuo casu, quod nos ablatiuo. D.

53 *Postquam ad iudices ventum est, non potuit cogitata proloqui*] Haec apud oratores μετάθεσις αἰτίας dicitur, hoc est, translatio causae facti: quem vulgo *colorem* nominant. *Non potuit cogitata proloqui*] Ergo quod cogitauit, industriae est: quod nihil dixit, pudoris. D.

Cogitata non potuit proloqui] Haec pars venialis est, ex aetate. E.

Non potuit cogitata proloqui] Simile quid de Thucydide narrat Aristophan. in Vespis: — ἐκεῖνο μοὶ δοκεῖ πεπονθέναι, ὅπερ ποτὲ φεύγων ἔπαθε καὶ Θουκυδίδης, ἀπόπληκτος ἐξαίφνης ἐγένετο τὰς γνάθους. Vbi vid. quae notat Scholiast. Similemque causam silentii allegat Decius Brutus apud Dionys. Halicarn. lib. VI. pag. 369. et de Antonio Crassoque Cicero de Oratore libr. I. Vid. Aelian. Var. VII, 12. Gell. VIII, 8. L.

54 *Ita eum tum timidum*] *Timidum*, perturbatum. Plautus (Bacch. I, 1, 73.), *Nam vt ex mari timida es.* Et ipse in Adelphis, *Me miseram! quidnam est quod sic video timidum, et properantem Getam?* D.

Versus probat post *Timidum*, illud *Ibi*, quod in Bemb. Victor. et vno e nostris reperitur. B.

55 *Laudo hunc. sed cesso adire*] Satis defensionis est, vbi Geta iam adire non timeat dominum. D.

Here, salue; saluom te aduenisse gaudeo. De. ho!
Bone custos, salue, columen vero familiae,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
Ge. Iam dudum te omnis nos accusare audio
Immerito, et me omnium horum immeritissimo.

Nam

56 *Here, salue: saluom te aduenisse gaudeo*] Principium a beneuolentia. Et vide vernilitatem aptissimam seruo callido. credasne hunc esse, qui supra dixerit, *Herus si redierit, molendum esse in pistrino, vapulandum*, et caetera? D.

Saluum te aduenire] Oportune seruus cum duos locos perdidisset accusator, vehementer iam confractam senis iracundiam videret, supponit se. E.

57 *Ho! bone custos, salue*] Ab initio idem motus (*modus*, vel, *mos* Z.) seruatus est, seni. Nam idem hoc est quod supra dixit, *O Geta monitor.* quamquam per αὔξησιν plus significat quod dicit, *Bone custos:* quam quod supra, *Monitor. Columen vero familiae*] *Columen*, culmen an *columen*, columna? vnde *Columellae*, apud veteres, dicti serui maiores domus. Lucil. XXII. *Seruus neque infidus domino, neque inutilis cuiquam, Lucili columella, hic situs Metrophanes.* Tubero, *Hinc in millesimum annum eorum columine ciuitas continebitur.* Horatius (Carm. I, 35, 13.) contra pro columine columnam, *Iniurioso ne pede proruas Stantem columnam.* Ennius X. *Regni versatum summamue columnam. Columen vero familiae*] Sustentatio vel decus. vnde *columnae* dictae. et moralis αὔξησις ἐν εἰρωνείᾳ. D.

Columen vero familiae] Dignitas vel certe sustentatio, vnde *columnae* dicuntur. E.

58 *Cui commendaui filium hinc abiens meum*] Duplex excusatio (*accusatio* Edd. vett.) est de eo quod fecerit. Haec conueniunt in eas personas, quas spectare non oportuerit. D.

59 *Iamdudum te omnes nos accusare audio immerito*] Vide quam in his verbis etiam vultus quidam serui contumacis appareat, et versute mali. Et hoc est quod dixerat, *Ego in insidiis hic ero succenturiatus.* D.

Iam dudum te omnes nos accusare audio] Id est quod supra dixit, *Ego hic in subsidiis ero.* Ita defensio superior vnam instituit pugnam. E.

60 *Immerito, et me omnium horum immeritissimo*] Tantum impudentiae superest: vt non solum se, sed alios etiam defendat. Horum omnium immeri-

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. DE. mitto omnia:
Addo

meritissimo ὁ πλήρης *horum:* et sic nos *hanc* et *hunc* dicimus. *Immeritissimo*] Vt paruo, falso, de aduerbiis est in O desinentibus. D.

Cum Faerno legendum puto, *Et me horunc omnium immeritissimo.* Nam hic ordo extat in Bemb. et Faerni Donatus, in secunda expositione, ita laudat, *Horum commerito*, h. e. *Horunc o. immerit*, h. e. *Horunc omnium immeritissimo.* Etiam in Basilic. et nostro aliquo vet. est *Horunc.* B.

61 *Nam quid me in hac re facere voluisti*] Bona exceptione locutus est, quasi in aliis omnia fecerit. *In hac re voluisti tibi*] Quam contemnat iram domini, vt hoc ipso purgatior videatur, ex hoc apparet, quod addidit *Tibi.* Sic enim dicere solemus, *Quid tibi vis faciam?* quum alieno negotio frustra nos ostendimus laborare. D.

Nam quid me in hac re voluisti facere tibi?] Optime fecit. Et adiecit alia sui nominis adiumenta: nam si vtique Dominus coactus fecit omnia, quae facta sunt, neque libertas vlla fuit ad contradicendum, quanto magis seruulus, cui in conditione seruitutis libere loqui non licet, neque testimonium dicere, neque causam agere? E.

62 *Seruom hominem causam orare leges non sinunt*] Hoc enim (*nunc*) quasi ignoranti dicit: sed stomachose admonet, velut stultum, qui rem manifestam non cogitet. *Seruom hominem causam orare leges non sinunt*] Vetuste *Hominem.* Sallust. in Iugurtha (12), *Quum interim Hiempsal reperiretur occultans se in tugurio mulieris ancillae. Seruom hominem causam orare leges non sinunt*] Mire extenuauit conditionem suam, dicendo non *Me*, sed *Seruum.* Et addendo *Hominem*, moraliter locutus est. Sic Virg. (x, 719.) *Venerat antiquis Coriti de finibus Acron, Graius homo. Causam orare*] Non improprie (*Causam orare leges non sinunt. Proprie.*). Sic Virg. (vi, 849.) *Orabunt causas melius.* D.

Seruum hominem causam orare] Comicus apud Philon. οὐ γὰρ μετεῖναι τῶν νόμων δούλοις ἔφυ. Imp. Constant. *Serui * reiiciant in iure personas: quia huiuscemodi conditionis hominibus causas orare fas non sit.* L.

63 *Neque testimonii dictio est*] Vis scire, inquit, quam non liceat seruo pro domino dicere? nec testis loco produci potest.

Addo istuc: imprudens timuit adolescens: sino.
Tu seruus: verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,
Do-

est. *Neque testimonii dictio est*] Varie: non enim dixit, *Neque testimonium dicere*. *Mitto omnia*] Et iam hoc perdidit senex, quod videbatur validum ad accusationem. Ita gradatim illi singula subducuntur, et accusationis impetus euanescit. D.

Neque testimonii dictio] Harmenopul. lib. 1. Tit. 6. §. 51. Δοῦλος οὐ μαρτυρεῖ. l. 13. C. Theod. de Fid. test. l. 11. C. Iust. de Testib. Nouel. Iustin. 90. cap. 6. Nouel. Leon. 49. Serui tamen responso tum credendum est, cum alia probatio ad eruendam veritatem non est. Modestin. lib. 3. Regul. L. 7. ff. de testib. L.

64 *Adde istuc, imprudens timuit adolescens*] Haec omnia verba causalem ad argumentandum vim habent. *Imprudens timuit adolescens; sino*] Σχῆμα διανοίας, συγχώρησις. Et singula pronuncianda, vt plura videantur. *Mitto*, *Sino*, vim habent contra voluntatem concedentis. D.

Pro *Adde*, quod nostri habent, praefer Bembini *Addo*, quod magis conuenit illi *Mitto*, et *Sino*. B.

65 *Tu seruus: verum si cognata est maxume*] Sub obtentu huius propositionis, in qua pars legis ostenditur, iam Poeta praeparat locum fallaciae Phormionis de dote accipienda. *Verum si cognata est maxume*] Τῷ ἰδιωτισμῷ addit τὸ *Maxume*. Nam siue est cognata, siue non est, non recipit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. hoc est, non dicitur maxime cognata, et cognata minime: sed aut est aut non est. Alii sic ordinant, Non fuit necesse maxime habere. Alii, sed id quod lex iubet, maxime dotem daretis. D.

Verum si cognata est] Senex omnia argumenta concedit . . . . ad (*concedit, non tamen admittit* Z.) veniam, sed opponit leges, quae iubent vt dos orbae dari possit. Sed hic, vt supra diximus, occurrit per venialem statum, quod argentum defuit. Quam rem cum soluisset, senex dicit *Sumeret alicunde*, vel foenore. Soluta est tamen . . . (*tamen obiectio haec a seruo* Z.), quod negauit licere filio familiae mutuam . . . . . . pecuniam credi (*mutuam, viuo patre, sumere pecuniam a creditoribus*. Z.). E.

66 *Sed id quod lex iubet, dotem daretis*] Id quod lex iubet: ordo. sic (*iubet orbae sci.*). Virg. (Ecl. III, 35.) *Verum, id quod mul-*

Dotem daretis: quaereret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Ge. Non ratio, verum argentum deerat. De. sumeret
Alicunde. Ge. alicunde! nihil est dictu facilius.
De. Postremo, si nullo alio pacto, foenore.
Ge. Hui! dixti pulchre, siquidem quisquam crederet,

Te

multo tute ipse fatebere maius. D.

Pro *Necesse* duo vett. nostri *Necessum.* B.

67 *Quaereret alium virum*] *Quaereret*, quam idoneum est ad significationem odiorum! Virgilius, *Quaerat sibi foedera Turnus.* D.

68 *Qua ratione inopem potius ducebat domum?*] Magno sonitu intulit, quod minus momenti habet aduersus eos qui accusantur, quam illa superiora. *Inopem potius ducebat domum?*] Non *Inopem potius*, sed *potius ducebat* subdistinguendum est. D.

69 *Non ratio, verum argentum deerat*] Hoc ita ludibundus absoluit Geta, vt etiam quasi per iocum respondeat. D.

70 *Alicunde! nihil est dictu facilius*] Hoc quasi subridens, et auerso ab illo vultu pronunciauit Geta. quod genus actionis securitatem ostendit hominis, manifesta dicentis. *Alicunde!*] Demipho *Alicunde* ad facilitatem retulit: hic sic intelligere se fingit, vt quasi non habens ipse Demipho de proximo a quo dicere incipiat, dixerit *alicunde. Nibil est dictu facilius*] Mire, vt solet, prouerbio vno dissoluit totam senis intentionem. vt in Heautont. *Quid si hoc pater resciuerit? Quid si redeo ad illos qui aiunt, Quid? si nunc coelum ruat?* D.

Fallitur Faernus, qui ex Bemb. vult legi *Dicto.* Nam *Dictu* et libris et sensu comprobatur; quia post *Facilius* intelligi debet *Quam illud Alicunde.* B.

71 *Postremo, si nullo alio pacto, vel foenore*] Ostendit se senex haec perdere: quum ab his ad alia transcendit exclusus. D.

Illud *Vel* vulgare ante *Foenore* a versu respuitur, et abest in Bemb. Victor. et tribus nostris. B.

72 *Dixti pulchre, siquidem quisquam crederet*] Vide quam non laboret ad respondendum Geta: siquidem illi per εἰρω-

νείαν

Te viuo. De. non, non sic futurum'st; non potest.
Egon' illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nihil suaue meritum'st. hominem commonstrarier
Mihi istum volo: aut vbi habitet, demonstrarier.
Ge. Nempe Phormionem. De. istum patronum mulieris.

Ge.

νείαν respondit. *Crederet*] Pecuniam committeret. D.

Siquidem quisquam crederet] Vid. Tit. D. de SCto Macedoniano. Iustinian. Instit. lib. IV. Tit. VII. §. 7. Eclog. Basilicor. 18. Tit. IV. et ibid. Scholiast. L.

73 *Non, non sic futurum est: non potest*] Hic iam palmae locus est debitae Poetae, siquidem et omnia obiecerit Demipho, et omnia soluerit Geta: quibus actis, sola irrationabilis exclamatio relinquetur seni. *Non, non sic futurum est: non potest*] Moralis abnegatio frequenti repetitione firmata. D.

Non sic futurum'st] Conuictus in omnibus senex ad iracundiam redit, negatque permissum esse, vti cum filio suo maneat illa nupta. E.

74 *Egone illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?*] Hic est de quo supra dictum est, *Illene indotatam virginem atque ignobilem daret illi? nunquam faceret. Egone illam cum illo vt patiar nuptam*] Hic iam praestruitur, quam facile triginta minas perditurus sit Demipho, dum illam vult excludere. D.

75 *Nihil suaue meritum est*] Ordo et sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est, vt ego illam cum illo nuptam feram. *Suaue meritum* enim, suauem mercedem significat. *Hominem commonstrarier*] Bono ordine peruenit ad Phormionem: a quo magis confutabitur. D.

Ob sententiam corrige *Nil suaue merita'st*, sc. illa dolo et malitia obtrusa filio, vt genere proxima. Nec est, quod cum Goueano et Guyeto corrigas *Meritu'st*, sc. Antipho. Hic enim iam excusatus erat. B.

76 *Aut vbi habitet, demonstrarier*] Mire ostendit, quam hic senex contemnat Phormionem modo, a quo mox superabitur (*magis confutabitur*. Ed. Du B.). D.

77 *Istum patronum mulieris*] Hic et contemtum aduersarii, et sui fiduciam monstrat. D.

Pro *Istum* lege *Istúnc*, accentus causa. B.

GE. Iam faxo hic aderit. DE. Antipho vbi nunc
est? PH. foris.
DE. Abi, Phaedria; eum require, atque adduce
huc. PH. eo,
Recta via equidem illuc. GE. nempe ad Pamphilam.
DE. At ego Deos Penatis hinc salutatum domum
Deuor-

78 *Iam faxo hic aderit*] Virg. (IX, 154.) *Haut sibi cum Danais rem, faxo, et pube Pelasga.* *Antipho vbi nunc est?*] Mitius nunc quaerit vbi sit Antipho: et vtrum amatae adhaereat, subtiliter quaerit. Quod seruus intelligens, respondit *Foris.* *Foris*] *Foris* dixit, quum fugisse eum sciat. D.

Antipho vbi nunc est?] Callide interrogauit senex, siue (*filius vbi sit*, Z.), vt ex hoc possit intelligere, illum diligere vxorem. Quam rem astute seruus agnoscens nihil aliud respondet, nisi *Foris.* E.

Illud *Foris* Donatus et alter ex Meadianis recte tribuit Getae. Nam Phaedria, qui in alia domo viuebat, rem scire non poterat. B.

79 *Abi, Phaedria: eum require, atque adduce huc*] Opportuna et apta simplicitas attribuitur Demiphoni, nihil tale de Phaedria suspicanti. D.

80 *Eo recta via equidem illuc*] Et amatorem ostendit Phaedriam: et simul id agit, ne in conspectum patris veniat Antipho. *Nempe ad Pamphilam*] Nisi hoc Geta dixisset, non intelligerent spectatores quid dixisset Phaedria. D.

Ne versus laboret, sume lectionem Bembini, Donati et aliorum libb. *Quidem* pro *Equidem.* B.

81 *At ego Deos Penatis hinc salutatum domum deuortar*] Nulla mentio fit vxoris apud Demiphonem. non enim conuenit argumento vt habeat. neque quid in Cilicia gesserit, demonstratur ideo, quia iam dictum est, *Noster in Ciliciam ad hospitem antiquum.* causa enim quaesita est cur abesset, dum vxorem ducat Antipho: et causa ex argento, id est, auaritia, quo minus videatur pati nurum pauperem, qui ob spem lucri ab Attica in Ciliciam nauigarit. *Hinc salutatum*] Ab hoc loco. *Salutatum*] Adoratum prima post reditum prece (*Quod est primum post redditam precem.* Vterque lib.). D.

Deos Penates hinc salutatum] Elegans locutio *Deos salutare*, quam Seruius etiam probat,

Deuortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient;
84 Vt ne imparatus sim, quum aduenait Phormio.

ACTVS

probat, Terentii hunc locum laudans, ad Virgil. Aeneid. 12. vers. 257. *Augurium salutant.* Sic Liuius XXXVIII, 51. *Ego hinc extemplo in Capitolium ad Iouem optimum maximum, Iunonemque et Mineruam caeterosque Deos, qui Capitolio atque arci praesident, salutandos ibo.* Passim autem huius deuotionis, qua Penates salutabantur, in Comoediis exempla. Sed optime Hieronymus in Esaiam lib. XVI. cap. 58. *Nullus fuerit locus, qui non idololatriae sordibus inquinatus sit, in tantum vt post fores domorum idola ponerent, quos domesticos appellant Lares, et tam publice quam priuatim animarum suarum sanguinem funderent. Hoc errore et pessima consuetudine vetustatis multarum prouinciarum vrbes laborant, ipsaque Roma orbis domina in singulis insulis domibusque Tutelae simulacrum cereis venerans ac lucernis, quam ad tuitionem isto appellant nomine, vt tam intrantes, quam exeuntes domos suas inoliti semper commoneant erroris.* Penates plures erant: id quod Procopius indicat, cum ait, in eorum numerum Ianum bifrontem olim quoque relatum fuisse: Gothicor. lib. I. pag. 205. ὁ Ἰανος πρῶτος μὲν ἦν τῶν ἀρχαίων θεῶν, ὥς δὴ Ῥωμαῖοι γλώσσῃ τῇ σφετέρᾳ Πένητας ἐκάλων. Inde Penates familiares vtriusque sexus nominantur in Inscriptione vett. p. 2. num. 9.

DIIS. DEABVS.
PENATIBVS.
FAMILIARIBVS.
ET. IOVI. CAETERIS
VE DIIBVS.

L.

Illud *At* damnatur a versu et sensu. B.

82 *Deuortar*] Bene *Deuortar*, quasi de via. *Atque aliquot mihi amicos aduocabo*] Iam praeparat ridiculam aduocationem: qua plures adhibendo iurisconsultos incertior redderur. D.

83 *Amicos aduocabo*] *Amicos* et pro testibus, et pro aduocatis veteres posuerunt. *Adsient*] Proprie *Adsient*. *Adesse* enim dicuntur aduocati. D.

84 *Vt ne imparatus*] Pro *non*. D.

Bembini *Si*, pro *Quum*, placet. Nam poterat dubitare, an hoc die esset aduenturus. B.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHORMIO. GETA.

Itane patris ais conspectum veritum hinc abisse? Ge. admodum.

Ph. Phanium relictam solam? Ge. sic. Ph. et iratum senem?

Ge. Oppido. Ph. ad te summa solum, Phormio, rerum redit:

Tute

1 *Itane patris ais conspectum veritum hinc abisse?*] In hac Scena de parasitis vilioribus Terentius proponit imaginem vitae: vt in Eunucho de potioribus, et his qui nuper processerint, id est, de assentatoribus. Animaduertendum autem huiusmodi genus hominum magis a Terentio lacerari. *Itane patris ais conspectum veritum hinc abiisse?*] Adhuc narratur fabula de Terentio et Ambiuio ebrio: qui acturus hanc fabulam, oscitans temulenter, atque aurem minimo inscalpens digitulo, hos Terentio pronunciauit versus. quibus auditis exclamauerit Poeta, se talem quum scriberet, cogitasse parasitum: et ex indignatione, quod eum saturum potumque deprehenderat, delinitus statim sit. *Itane patris ais*] Haec et labia lingens, vt ebrius: et ructans, vtpote satur, pronunciauit Actor bonus. *Admodum*] *Admodum* annuendi vim habet duntaxat modo: et subauditur *veritum*. D.

Itane patris aduentum] Haec Scena Phormionem loquentem habet, ac se (*seruo* Z.) promittentem aduersus patris iracundiam purgaturum (adde, *filium* Z.). Hae solae allocutiones hic tenentur. E.

2 *Phanium relictam solam?*] Subauditur, *ais*. *Iratum senem?*] Iterum *ais* subauditur. D.

3 *Oppido*] Non *aio*, sed *iratum* intellige. *Ad te summa solum, Phormio, rerum redit*] Ideo velut expergefactus ad has causas accedit Phormio, quia non diu sollicitum conuenit esse parasitum: nec quicquam aliud, nisi de conuiuio, vel propter conuiuium cogitare. adeo, nisi a Geta cogatur, modo etiam negotiorum Antiphonis negligens est, atque securus. D.

Ad te summa solum] Hoc est, A te cuncta explicanda. E.

Tute hoc intristi; tibi omne est exedendum: accingere.
Ge. Obsecro te. Ph. si rogabit? Ge. in te spes est. Ph. eccere.
Quid si reddet? Ge. tu impulisti. Ph. sic opinor. Ge. subueni.
Ph. Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.

Ge.

4 *Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum*] Παροιμία apta parasito: quae de cibo est. Hoc autem inter rusticos de alliato moretario dici solet. Et bene *Intristi*: proprie enim *intrita*, dicitur huiusmodi cibus. *Accingere*] Appara te, atque expedi. D.

Tute hoc intristi] Ex prouerbio natum, quod est apud rusticos, cum male intritum cibum coactus est sumere, qui intriuit. Et est sensus: A te confecta (*incepta* Z.) res est, quam debes absumere (*absoluere* Z.). E.

Tute hoc intristi] Ausonius ad Paulum, Idyll. 7. *Tibi, quod intristi, exedendum est: sic vetus verbum iubet. Compedes, quas ipse fecit, ipsus vt gestet, faber.* L.

5 *Eccere. quid si reddet?*] Totum hoc quasi alia agens loquitur parasitus: vt ex hoc appareat quid intersit inter audaciam sycophantae improbi, et patrisfamilias perturbationem minime litigiosi. Nam ille in bona causa aduocatos quaerit, et ipse sollicitus in toto actu est; hic in puncto temporis se ad calumniam praeparauit. D.

Eccere] Ms. R. *Ecce res.* sed alterum rectius. Glossar. *Eccer* κατὰ τῆς Δήμητρος. *Eccire* ἰδοῦ Vid. Festus et Charis. L.

Pro *Rogitabit* plures et meliores Codd. habent *Rogabit*. B

6 *Quid si reddet?*] Bene iam ad illud respicit fabula, quod futurum est, propter Phaedriam. *Quid si reddet?*] Hoc est, quid si respondebit? An, quid si mulierem reddet? *Sic opinor*] Non ad *Tu impulisti* hoc pertinet; sed ad id, quod secum tacitus volvit Phormio. D.

7 *Cedo senem*] Hic alii exclusisse (*excussisse*) torporem somni inducunt parasitum. alii transglutisse quod in ore mandebat: quasi hoc morae fuerit ad vincendum senem. *Cedo senem*] Non parui moliminis certamen impendet, quum senex dixerit, *Hominem commonstra-*

GE. Quid ages? PH. quid vis, nisi vt maneat Phanium; atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam; atque in me omnem iram deriuem senis?
GE. O vir fortis atque amicus! verum hoc saepe, Phormio,
Vereor, ne istaec fortitudo in neruom erumpat denique. PH. ah,

Non

strarier mihi istum volo; parasitus dicat, *Cedo senem.* D.

Instructa sunt] Cicero de Nat. Deor. III, 29. L.

Vt *Mihi* acuatur, sequor ordinem multorum Codd. *Iam instructa mihi sunt corde c. o.* Caterum pro *In Corde*, meliores libri recte omittunt *In*. B.

8 *Quid ages?*] Non interrogantis, sed metuentis hoc dictum est. *Quid vis, nisi vt maneat Phanium*] Tria promittit, in quibus omnis causa Antiphonis est constituta. *Atque ex crimine hoc*] Sic dixit, Ex crimine eripiam, quasi ex incendio. Considera trium rerum, quas promittit, gradus per *αὔξησιν* esse seruatos (*separatos* Lib. vterque). *Phanium*] Vxorem scilicet Antiphonis. D.

Quid vis?] Secum deliberat, quaerens potius consilium Phormio. Tandem reperit, ac serio pollicetur, quod amplius desideretur, Phanium manere apud maritum, atque Antiphonem (adde, *culpa liberari.* Z.). E.

Versus ratio suadet Bembini *Nisi vti.* B.

9 *Antiphonem eripiam*] Bene *Eripiam* dixit: quo vim significat doli, pro eo qui iam teneatur oppressus. Virg. (XII, 947.) *tune hinc spoliis indute meorum Eripiare mihi? In me omnem iram deriuem senis*] *Deriuatio* dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. D.

Ex nostris duo tantum *Senis*, caeteri *Patris.* Vtrumuis recte. B.

10 *O vir fortis atque amicus!*] Ordine laudauit. plus est enim *Amicus*, quam *Vir fortis.* Et apparet aduersum (*auersum*) Getam exclamasse: quod maiorem vim habet, quam si *Amice* dixisset. *O vir fortis, atque amicus!*] Nominatiuum pro Vocatiuo posuit. *Verum hoc saepe Phormio*] Bene *saepe* addidit, vt sententiam faceret de speciali dicto. D.

Malim *O Phormio;* vt in illa sede Trochaeus euitetur. B.

11 *Vereor ne istaec fortitudo*

Non ita eſt: factum eſt periculum: iam pedum viſa'ſt via.
Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe vſque ad necem,
Hoſpites, tum ciues? quo magis noui, tanto ſaepius.

do in neruum erumpat denique] Quid eſt *iſtaec*? nimium audax ſcilicet. Et conuenit hoc dictum Getae: qui et ſupra dixerat, Eſt paraſitus, quidam Phormio, homo confidens. *Verum hoc ſaepe, Phormio, vereor, ne iſtaec fortitudo in neruum erumpat*] Ex conſuetudine Romana dixit: quia ſaepe in neruum coniiciebantur, ex aliquo maleficio in carcerem miſſi. An numquid (*nunquid* abeſt in Edd. vett.) prouerbium a ſagittariis natum eſt: quod immoderatae plerumque vires, adducendo arcu non telum incitent, ſed neruum rumpant? An ex eo, quod ſaepe fortius ferientes, neruum ſibi aliquem laedant? Ergo fortitudine nimia ſaepe vinci, ſaepe decipi contigit. *In neruum erumpat denique*] *Denique* modo παρέλκον, Terentiana conſuetudine, qui hanc particulam in vltima ponit ſententia. D.

Fortitudo in neruum] Denique vehementer metuo, ne haec virtus et fortitudo mittatur *in neruum*, hoc eſt, in contrariam rem. Facile enim patitur fortitudo, (adde *Vt* Z.) ſi neruum forte percuſſerit, ſolidiore parte reſiſtente, ille qui percutit vulneratur (*vulneretur*. Z.). E.

12 *Iam pedum viſa eſt via*] *Pedum* pro pedibus. et *viſa* ἀντὶ τῦ *prouiſa*. Et totum μεταφορικῶς. D.

Iam pedum viſa eſt via] Iam res quemadmodum it, habe. E.

Verſus exigit *Periclum*, quod ipſum extat in Vatic. Vict. Baſilic. et aliis. B.

13 *Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe vſque ad necem?*] Paraſitice totum tranſlationibus loquitur. huiuſmodi eſt enim vis vmbraticorum hominum, ſcurrilis oratio. D.

Me cenſes homines] Profert exemplum, quo docet, nihil ſibi fieri poſſe, ex hoc, quod multos homines vſque ad necem verberauerit; et, cum tantas iniurias fecerit, nunquam iniuriarum ſit accuſatus. E.

14 *Hoſpites, tum ciues*] Ἀνακόλουθον ſecundum: deeſt enim ſupra, *cum*. Et bene poſterius poſuit id quod maius eſt. D.

Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?

GE. Quid istuc? PH. quia non rete accipitri tenditur neque miluo,

Qui male faciunt nobis: illis qui nihil faciunt, tenditur:

Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.

Aliis

15 *Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?*] Plus est hoc per interrogationem intulisse, quam si diceret, Nunquam mihi scripta est iniuriarum dica. *Iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?*] Ἀκυρολογία. sic enim et Tullius (Verr. II, 15.), *Scribitur Heraclio dica. Dica*] *Dice* causa est Graece, quae fit Latine *dica:* vt *Acte Acta, Calliope Calliopa.* D.

16 *Quid istuc?*] Interrogare dicitur et fingitur Geta, vt parasitica progrediatur oratio. *Quia non rete accipitri tenditur, neque miluio*] Rursus per ἀλληγορίαν loquitur parasitus: vt totum triuiale sit, a conuiuiis escisque translatum. *Quia non*] *rete* [*accipitri tenditur, neque miluio*] Legitur et *Tennitur.* habet enim *N* litera cum *D* communionem. D.

Quia non rete accipitri tenditur, neque miluo, qui male faciunt nobis] Idcirco, inquit, non sum accusatus post tot iniurias, quas feci ciuibus, quum ea (*retia* Z.) non fiant malis auibus, vt capiantur. *Non recte* ergo *tenditur, qui nobis male faciunt,* quod quidam legunt, at contra illis aliis tenditur, qui nobis non male faciunt. E.

Pro *Miluio*, Codd. Faerni et nostri *Milüo* habent, et ita apud alios auctores libri vett. B.

17 *Qui malefaciunt nobis*] Ore et vnguibus scilicet. *Illis qui nihil faciunt, tenditur*] Non sic accipe, *Nihil faciunt,* quasi dicat, nec bene nec male: sed quum legeris *Nihil faciunt,* subaudito *nobis male.* D.

18 *Quia enim in illis fructus est*] παρέλκον tertium: quo aut *Quia*, et sic *enim* subiugatur, aut ipsum *enim* superuacuum est. *In illis fructus est*] Quia nihil faciunt nobis male. *Quia enim in illis fructus est*] *Fructus*, cibus: quia *frumen* dicitur tractus gulae, qua cibus in aluum demittitur. *In illis opera luditur*] Qui male faciunt nobis. *Luditur*] Exercetur (alii, *Exterretur.* Forte, *Conteritur*). An *illuditur*, id est, frustratur? D.

Pro

Aliis aliunde eſt periculum, vnde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem. et ſapiunt mea quidem ſententia,

Pro

Pro poſteriore *Illis*, alii habent *His*. Sed repone *Iſtis* ſc. accipitre et miluo. *Iſti* enim dicitur de iis, qui contemnuntur. B.

19 *Aliis aliunde eſt periculum, vnde aliquid abradi poteſt*] Vtrum hic ſenſus eſt, quaſi dixerit, Aliud aliis periculum affertur, a quibus aliquid auferri poteſt? an alii aliunde periclitantur, quam creduntur? eſt enim illis cauſa periculi, non quae videtur (*quia inuidetur*), ſed quia ab his aliquid auferri poteſt. *Vnde aliquid abradi*] *Abradi*, per vim auferri. D.

Aliis aliunde periculum] Qui habent, vnde detrimentum ſentiant. E.

Lege *Periclum*, vt verſ. 12. ob eandem cauſam. B.

20 *Mihi ſciunt nihil eſſe*] Rei ſcilicet. *Ducent damnatum domum*] Secundum ius ſcilicet, quo obaerati, quum ſoluendo non eſſent, ipſi manu capiebantur. *Ducent damnatum domum*] Miris vſus eſt verbis ad extenuandam poenam, et rem ad commodum transferendam. Nam quod obaeratis inimicum eſt, id paraſitus maxime optat, duci ab aliquo domum. Addidit autem *Damnatum*, quaſi qui irrideat genus damnationis, in qua victor paſcere compellitur, et paſcitur victus. D.

Dices, ducent damnatum domum] Sed proponis mihi, quod etiamſi fortunas non habeam, ex quibus condemnatus poenam ſuſtineam, tamen addici poſſum ad ſeruitutem: hoc eſt enim *ducere damnatum.* Sed rurſus itaque mihi maximum beneficium praeſtabunt, ſi addictum me ſibi paſcere incipiant, vt pro maleficio, quod illis intuli, beneficium cogantur reſtituere. E.

21 *Alere nolunt hominem edacem*] Senſus eſt, Sciunt edacem, et ideo nolunt alere. Et hoc ſic pronunciandum, vt facete totum videatur illatum. Quando obaeratus ſit ſub huiuſmodi poena: nec accuſari ab aliquo ſe queritur, neque damnari. *Hominem edacem*] Se ſignificat. *Sapiunt*] Sibi conſulunt. D.

Verſus cauſa dele cum Bembino illud *Quidem*. B.

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

GE. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.

PH. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.

Ten' asymbolum venire, vnctum atque lautum e balneis,

Otio-

22 *Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere*] Parasitice *Beneficium summum* dixit alere. *Pro maleficio*] Pro iniuria. *Reddere*] Retribuere, reponere. D.

23 *Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia*] Multum promittit Geta parasito, quum dicat, nihil futurum, quod pro merito possit accipere. *Non potest satis pro merito ab illo*] Huiusmodi sententias inferunt Poetae parenthesi, cum his quae volunt inferre. *Ab illo tibi referri gratia*] Non ab eo, qui te damnatum duxerit: sed Antiphone, de quo sermo est. D.

Non potest satis] Hoc est, dominus, qui te vtique addictum habebit, potest tibi bonam gratiam referre pro meritis tuis. E.

Pro *Potest* versus poscit *Pote*. B.

24 *Imo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert*] Bene parasitus, quicquid praestat, debere se dicit. Et est proprium personae inferioris. Virg. (Aen. 1, 82.) *Tu mihi quodcunque hoc regni, tu sceptra, Iouemque Concilias; tu das epulis accumbere diuum. Gratiam*] Vicem. *Nemo satis pro merito gratiam regi refert*] *Rex* alias regnator, alias dominus, alias diues significat. Sed nunc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad significandum parasitum. vt enim parasitus regis est, et libertus patroni: sic e contrario rex parasiti est, et patronus liberti. quod si non esset, non *Nemo* tantummodo, sed *Nemo parasitus* diceret. D.

Immo enim nemo satis] Cum seruus dixisset, Potest tibi referre gratiam, hic contra, *gratiam*, inquit, *Regi nemo refert*, vel qui nutritor (forte, *nutrit alios* Z.), vel qui pascit solum. E.

25 *Tene asymbolum venire vnctum, atque lautum e balneis*] Haec non ab Apollodoro, sed e sexto satyrarum Ennii translata sunt omnia: *Quippe sine cura, laetus, lautus quom aduenis, Infertis* (alii *Insertis*) *malis*

Otiosum ab animo: quum ille et cura et sumtu absumitur,
Dum tibi sit quod placeat: ille ringitur; tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: coena dubia apponitur?

GE.

lis, et expedito brachio, Alacer, celsus, lupino impetu, exspectans, Mox dum alterius abliguriás bona: quid Censes dominis esse animi? Pro diuum fidem! ille tristis cibum dum seruat, tu ridens voras. *Tene asymbolum venire*] Et hoc nomen constat, inter parasitos confictum, atque compositum esse. Contra illud in Andria, *Symbolum dedit, coenauit.* D.

Venire vnctum] Quanta commoda sint seruientis, enumerat, quod sine collatione lautus, atque vnctus e balneis rediens otiosus est animo, dominus vero cura et sumtu absumitur. E.

Asymbolum venire] ἀσυμβόλως δειπνεῖν. Eustath. in Homer. Diodor. ἀπέρχεται οἴκαδ' οὐ καταβαλὼν σύμβολας. L.

26 *Otiosum ab animo*] Πλεονασμὸς. Nam addidit *ab*, quum sufficeret *animo*. *Quum ille cura et sumtu absumitur*] *Cura* in apparando, *Sumtu* in coemendo. D.

27 *Dum tibi sit quod placeat*] Acuenda vox in eo, quod ait *tibi*. Et hoc eminenter adiectum est, non sui curam, sed conuiuarum gerere illum qui vocat. *Ille ringitur, tu rideas*] Poetico lepore et iisdem syllabis diuersa significantia prope inuicem posuit, *Ringitur* et *Rideas*. *Ille ringitur, tu rideas*] Varie: nam pronunciatiuo coniunctiuum miscuit. Non enim dixit, *Ringatur*. *Ringi* est stomachari tacitum, est enim translatio a canibus latraturis. D.

Ille ringitur] Hoc est, stomacho commouetur et iracundia. Et facit *Ringor*, id est, os aperio. Vnde *Rictus*. E.

Vt *Tibi* acuatur, lege, *Dum sit, tibi quod placeat.* Certe *Fit* est in Bemb. Victor. et duobus nostris. B.

28 *Prior bibas, prior decumbas*] Hoc ad procacitatem parasitorum retulit. *Prior decumbas*] Cic. alibi (Verr. I, 26.), *Mature veniunt, discumbitur*, inquit. *Coena dubia apponitur*] Et hoc adeo parasiticum verbum est, vt id non intelligat Geta. D.

Prior bibas, prior discumbas] Haec vtique seruorum est quaedam libertas, vt ista prius sibi praestent. E.

Coena dubia] Πανδαισία. Aristophan. in Pace: Πυκνὸν καὶ γοργὸν ὥσπερ μᾶζα καὶ πανδαισία.

 Vbi

GE. Quid iſtuc verbi eſt? PH. vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.

Haec cum rationem ineas, quam ſint ſuauia, et quam cara ſint;

Ea qui praebet, non tu hunc habeas plane praeſentem Deum?

GE. Senex adeſt; vide quid agas: prima coitio'ſt acerrima:

Si

Vbi vid. Scholiaſt. Horat. libr. II, Sat. 2, 76. — *vides, vt pallidus omnis Coena deſurgat dubia?* Hieronym. ad Euſtoch. de Virginit. *Caſtae vocantur et Nonnae, poſt coenam dubiam Apoſtolos ſomniant.* Sic Pacuuius apud Nonium in COPIS, *O multimodis varie dubium et proſperum copem diem.* L.

Malim verſus cauſa, *Prior bibas tu, prior* etc. B.

29 *Quid iſtuc verbi eſt?*] Vt intelligat populus, idcirco non intelligit, et vult doceri Geta. Oſtendit autem Poeta, pro vnaquaque re verba propria eſſe, neque communia cum iis, qui diuerſi ſunt actus. *Vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum*] Non *Potius*, ſed *Potiſſimum* dixit: vt in re omni aliis alia monſtraret potiora. Plautus (Men. I, 1, 27.) *Standum eſt in lecto, ſi quid de ſummo petas.* D.

Quid ſumas potiſſimum] Priſcian. lib. 3. L.

30 *Haec cum ratione ineas*] Intelligas, aeſtimes. *Quam ſint ſuauia, et quam cara ſint*] Nonnihil philoſophatus eſt Poeta, oſtendendo multis ſuauia eſſe quae cara ſint. *Cara*] Magni pretii. D.

Haec ſi cum ratione] Cum haec igitur ratione collegeris, quam ſint ſuauia, ſine dubio illum, qui tibi haec praebuerit, praeſentem Deum poteris nominare. E.

Pro *Ratione* vett. libri melius habent *Rationem.* B.

31 *Ea qui praebet, non tu hunc habeas plane praeſentem deum?*] Hoc eſt quod ait, *Imo enimuero nemo ſatis pro merito gratiam regi refert. Non tu hunc habeas plane praeſentem Deum?*] *Praeſentes* Dii ſunt, vel qui coluntur et videntur, vt Sol et Luna. Alii *Praeſentem* pro potentiſſimo accipiunt. vt Virg. (Ge. II, 127.) *Quo non praeſentius vllum.* D.

32 *Senex adeſt: vide quid agas*] Interuenit ſenex vltimo. Et quidem, quod extra argumentum per inuentionem dici

po-

Si eam ſuſtinueris, poſtilla iam, vt lubet, ludas licet.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

En, vnquam cuiquam contumelioſius

Audi-

potuit, conſumtum eſt. *Vide quid agas*] Non terrentis eſt, ſed excitantis. *Prima coitio eſt acerrima*] Tranſlatio eſt a praelio. Nam et congredi milites, et coire dicuntur. D.

Prima coitio eſt acerrima] Sola tibi inceptio et ingreſſus eſt arduus, caetera pro voluntate, vt videbitur, illudes. E.

33 *Si eam ſuſtinueris*] Multum de illo exigit, quando non dicit, ſi eum repuleris; ſed potius ſi eam ſuſtinueris. *Poſtilla iam, vt lubet, ludas licet*] In officio militari omne negotium vel pugna, vel ludus. D.

1 *En vnquam cuiquam contumelioſius audiſtis factam iniuriam*] In hac Scena, vt rhetoribus placet, veluti quaedam controuerſia eſt, quae vno tempore ex vtraque parte tractatur. Vt ſi quis dicat, legem eſſe, ne de eadem re bis agatur: et item, vt orbam proximus ducat: quidam abſente patre ſub hoc nomine vxorem coactus eſt ducere: vult illam pater adueniens eiicere matrimonio: contradicitur. Meminiſſe autem debemus, in omni contentione ea maxime dici, quae ſimplici patrifamilias et calumnioſo ſycophantae, improbiſſimoque paraſito congruere, Poetae viſa ſunt. *En vnquam cuiquam contumelioſius audiſtis factam iniuriam*] Iam inſtructi ſunt aduocati: et recte. longum enim fuerat omnia haec poſt Scenam geri. *En vnquam*] *En* vim habet indignationis poſt enarratam iniuriam. D.

En vnquam cuiquam] Haec Scena tenet controuerſiam talem: *Orba proximo nubat; orbam proximus ducat; bis de eadem re actio ne ſit.* Quidam quaſi orbam in iudicio coactus eſt ducere abſente patre. Pater cum rediſſet vult agi, an illa ſit proxima. Contradicitur. Hic prima praeſcriptio eſt, quod non licet ex eadem re aliquid bis agere: et hoc plurimum valet. Veruntamen tentatur, vt orba eſſe dicatur: tentatur et illud, quod in lege ſcriptum eſt, vel poſitum: Orbam proximus ducat, aut decem

Audiſtis factam iniuriam, quam haec eſt mihi?
Adeſte quaeſo. GE. iratus eſt. PH. quin tu hoc age. ſt.
Iam ego hunc agitabo: pro Deum immortalium!

5 Ne-

cem millia dotis det, vt accepta dote diſcedat. Verum hoc frangitur, non licere: propterea quod matrimonio collocata eſt. Eſſe enim iniquum, vti nunc in matrimonium accepta, dote data, diſcederet. Liberum fuiſſe ante aut ducere, aut dotem dare: cum alterum ſit factum, alterum eſſe non poſſe. E.

2 *Quam haec eſt mihi?*] *Facta iniuria*, ſubauditur. D.

3 *Adeſte, quaeſo*] Interim aduocati κῶφα πρόσωπα (alii edunt, *Interim aduocati Demiphonem ſequi* Z.) inducuntur. et ridicule tacent prius, poſtea locuturi. Et *Adeſte* proprie. *Adeſſe* enim cauſae, proprie dicuntur patroni et amici. *Adeſte, quaeſo*] Proprie aduocatis *Adeſte* dixit. Et quia ipſe properantius pergit, rogat vt aſſequerentur. *Iratus eſt*] Hoc ad excitandum Phormionem dicitur. *Quin tu hoc age*] Annuit vt taceat: et (*St*) ſignificat ſilentium. D.

Illud *St* Faernus defendere ſtudet, quia primum Donatus videatur ſic legiſſe, apud quem legendum ſit, *St ſignificat ſilentium*: tum omnes vett. libri pro *Age* habeant *Ages*; deinde in Victoriano poſt *Ages* veſtigium raſae litterae appareat. Verum Donati verba explicari poſſunt ſine iſto St. quia *Quin tu age*, vel *agis* ſilentium ſignificant, et Phormio hic vel innuit Getae, vel cubito eum fodit. Tum *St* cum per ſe ſyllabam faciat, non poteſt cum *Age* in Iambum coaleſcere. B.

4 *Iam ego hunc agitabo*] Modo *Iam* celeritatis eſt ſignum: *Hunc* cum contemtu dixit. *Agitabo*, perturbabo. *Pro Deum immortalium!*] Ἔλλειψις, deeſt *Fidem*, aut quid tale. Cicero in Oeconomico, *Quid igitur, pro Deum immortalium! primum eam docebas quaeſo? Pro Deum immortalium!*] Artificioſe prior exclamat, vt Demipho qui iniuriam paſſus eſt, vltro impetum accuſationis incurrat. D.

Pro Deum immortalium!] Hic indignationem ſibi ſuſcitat Phormio, qui terrere poſſit facile ſenem: quod egens relicta eſt miſera, quod ignoratur parens, quod ipſa diuitiis orba, pauperrima eſt; idcirco pater iraſcitur. E.

Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? Ge. negat.
De. Ipſum eſſe opinor, de quo agebam: ſequimini.
Ph. Neque eius patrem ſe ſcire qui fuerit?
Ge. negat.
Ph. Nec Stilphonem ipſum ſcire qui fuerit? Ge. negat.

Ph.

5 *Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam?*] Additum pronomen eſt: quaſi notam omnibus diceret. *Phanium eſſe hanc ſibi cognatam?*] Magno ingenio Terentius impudentiam calumniatoris expreſſit. Nam et prior incipit, et prior accuſat. Et quia non poteſt dicere, expellit Phanium Demipho? *negat cognatam*, inquit. *Cognatam Demipho?*] Haec eſt flagitatio, quae etiam nomen tumultuoſe perſequitur atque exagitat. Ideo callidus ſycophanta patrisfamilias proprium nomen non ſolum inuidioſe infert, ſed etiam repetit. D.

Negat Phanium eſſe] Vid. Aquila Rom. de Nominib. figurat. in Anadiploſi. L.

6 *Negat*] Vna opera Geta in duplici verſatur dolo. Nam et audiente iam ſene, ſe eius defenſorem tanquam abſentis, aſſimulat: et irritat ad vociferationem Phormionem, qui clamandi vlterius cauſam non haberet, ſi taceret Geta. D.

7 *Neque eius patrem ſe ſcire, qui fuerit?*] Ambiguitas: quae tamen ſenſu diſcernitur. D.

8 *Sequimini*] Apparet, Demiphonem, vt patremfamilias, perturbari non mediocriter: quippe qui et aduocatos conquiſiuerit aduerſus hominem ſine aduocatis agentem, et progredi non audeat, niſi illi ſequantur. *Sequimini*] *Sequimini* dicit, qui properantius et concitatiore gradu pergit iratus. D.

9 *Nec Stilphonem ipſum ſcire qui fuerit?*] Haec aſſeneratio mentientis eſt, imitata veritatem. *Nec Stilphonem ipſum ſcire*] Quam multa calumniatores clamandi cauſa dicunt, et vociferandi: vt ipſo ſtrepitu terreant! *Nec Stilphonem ipſum*] Tantundem quod ſupra, *Neque eius patrem.* Scire debemus hoc nomen non fictum a paraſito, ſed auditum a puella, quae vxor ducta ſit, dici. *Negat*] σύλληψις prima. Nam extrinſecus audiendum eſt, *Pater.* D.

Bentleio videtur verſus eſſe ſpurius propterea, quod Phormio

PH. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa: vide, auaritia quid facit.
GE. Si herum insimulabis auaritiae, male audies.
DE. O audaciam! etiam me vltro accusatum aduenit?

PH.

mio hic nomen Stilphonis teneat, quod infra vers. 40. repente oblitus sit. Male. Nam mendax, perturbatusque non semper memor est dictorum. Fere etiam vbi quis de rebus laborat, solent nomina fugere. Z.

10 *Quia egens relicta est misera*] Communis locus in auaritiae generalitate approbatior. facilius enim hoc de omnibus, quam de Demiphone credatur: et ideo *Ignoratur* dixit, et *Negligitur:* non, Ignorat, nec, Negligit Demipho. *Ignoratur*] Non agnoscitur, ignorarique fingitur. hoc enim significat modo. *Parens*] Pater. Nam vt variaret, *Parentem* dixit, quem supra dixerat *Patrem*. Patrem ergo dicit puellae a Demiphone ignorari. D.

11 *Negligitur ipsa*] Quia fieri potest, vt qui ignoret parentes puellae, id est, ignorare se dicat, tamen ipsam non negligat puellam. vtrumque conquestus est. *Auaritia vide quid facit!*] Haec conuersus ad circulum et coronam circumstantium dicit, et conqueritur. Nulla enim re magis populus concitatur, quam siquis egenum contemnat: inde et Salust. (Catil. 37.) *Bonis inuident, et malos extollunt. Auaritia vide*] Proprie *Vide* stomachantibus conuenit, qui indignatione coguntur quasi cum aliquo colloqui. Sic in Adelphis, *Illud sis vide, exemplum disciplinae!* Sunt qui putent illum alicui de corona circumstantium dicere moraliter. D.

Auaritia quid facit] Menand. — ἔργον εὑρεῖν συγγενῆ Πένητός ἐστιν, οὐδὲ εἷς γὰρ ὁμολογεῖ Αὐτῷ προσήκειν, τὸν βοηθείας τινὸς δεόμενον. L.

12 *Si herum insimulabis auaritiae*] *Insimulare*, est crimen ingerere. *Si herum insimulabis*] *Insimulatio* est et falsi et veri criminis incusatio. sic Cic. (Cat. III, 5.) *Nihil eorum quae Galli insimulabant, negarunt. Insimulo* genitiuo iungitur. *Male audies*] Scilicet a me. D.

Insimulabis malitiae] V. C. *auaritiae*. L.

Omnes Codd. et Donatus Faerni, *Malitiae*. it. ex tot nostris vnus tantum *Auaritiae*. B.

13 *O audaciam!*] Haec exclamatio ostendit quid absente patre defenderit (*offenderit* Ms. Boend.) filius. *O audaciam!*

PH. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere

Se

ciam! etiam me vltro accusatum aduenit] Hic iam ostenditur, persuasum esse Demiphoni, vim adhibitam filio suo, vxorem ducere: vno, quum hunc *audacem* appellat: altero, quod dicit *etiam;* quae coniunctio et Antiphonem complectitur, et sic accusatum. E.

Lege cum Cod. Reg. *Etiamne* pro *Etiam me.* Sic Adel. IV, 3, 5. *Accusare* quoque absolute ponitur. B.

14 *Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam*] Sic subtiliter ac latenter purgatur a Phormione apud patrem Antipho. Nam quum dicit, *Nihil est quod succenseam adolescenti*, ostenditur adhuc succensuisse, et inimico fuisse animo. Quum autem addit, *Si illum minus norat*, ostenditur contradixisse sibi, et restitisse iudicio. Et sic dicit, quod si adolescens non agnoscens puellam, veniam non (dele *Non* Z.) meruerit, pater negata cognata ferri non possit. *Nihil est quod succenseam*] *Succensere* dicimus eum, qui quum amare (forte, *amari* Z.) debeat, laesus irascitur. Et vide, vt veteratorie ostendat contradixisse adolescentem. D.

15 *Si illum minus norat*] Non dixit *Non norat:* sed, *Minus norat:* quasi et ipse nosse debuerit. *Quippe homo*] Repente transit ad nominatiuum, quum supra dixerit *illum*: et deest *erat*, quod assumitur ab inferiore. *Iam grandior*] Hic comparatiuus non habet significationem, qua magis siue minus significet a positiuo. Vt (*Aen.* VI, 304.), *Iam senior, sed cruda Deo, viridisque senectus. Quippe homo iam grandior*] Argumentalis narratio dicitur, quae nunc subiecta est ad fidem faciendam, et constituendam personam defensoris. Et *Grandior*, non *grandis*: quasi dicat, qui grandior fuit, quam vt illum adolescens optime nosse posset. *Iam grandior*] Proprie *grandis* ad speciem refertur aetatis, vt *grandis puer*, et *grandis virgo*; *grandis natu* senex dicitur. D.

16 *Cui opera vita erat*] Hic ostendit quam pauper fuerit. et *opera* septimi (alii, *Sexti*) casus est, et *vita* nominatiui. *Cui opera vita erat*] *Opera* pro victu posuit. et *opera* hic ablatiuus casus est. *Ruri fere*] Id est, Ruri opera faciendo quaerebat cibum. Et bene addidit *fere.* non enim semper, sed plerumque. D.

Cui opera vita erat] Expressit paupertatem, cui victus quotidianus opera quaerebatur. E.

Cui

Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: saepe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.

Ge.

Cui opera vita] Ita meliores libb. nec aliter Priscian. lib. xv. Estque Atticum loquendi genus, vt illud veteris Poetae apud Athenaeum, Diphos. lib. 1. cap. 7. Οὐδὲν ὁ μάγειρος τοῦ ποιητοῦ διαφέρει, ὁ νοῦς γάρ ἐστιν ἑκατέρῳ τούτων τέχνη. Simili enim modo dictum ὁ νοῦς, τέχνη, vt a Terentio *vita*, *opera*. Aliud ergo Donatus egisse videtur, cum haec aliter explicat. L.

Donati explicatio a Bentleio et Cupero Obs. 1, 17. recte repudiatur. Sed Bentl. ob versum et consensum omnium Codd. legi vult *Cui in opere*, h. e. qui opere rustico faciendo victum sibi quaerebat. Sic *Opus* absolute pro opere rustico ponitur Eun. II, 1, 14. Cuperus vero tuetur vulgarem lectionem *Opera* in casu recto, et explicat, cui opera victus erat, qui ex opera se alebat. Bentleii rationem, vt latiniorem, praeferendam esse censeo. Z.

17 *Ruri fere se continebat*] Expresse ostendit miseriam hominis, qui in vrbe natus interdixerat sibi accessu eius, ob pudorem inopiae. Nam hoc significat *continebat:* vnde *contenti* dicuntur, in malis durantes. Hoc autem veteres faciebant nobiles, quum ad paupertatem redacti essent. *Ruri fere se continebat*] *Continere se* dicitur, qui contra voluntatem se continet. D.

18 *Colendum habebat*] Virg. (XII, 529.) *Conductaque pater tellure serebat. Saepe interea mihi senex narrabat*] Miserabiliter et inuidiose positum *Senex:* et maiore fide *Narrabat* dixit, non *Querebatur.* Et vide congestionem argumentorum. Et ordo est, *Saepe narrabat senex hunc suum cognatum se negligere. Saepe interea mihi senex narrabat*] Habet misericordiam odiosa narratio. D.

19 *Se hunc negligere cognatum suum*] Ἀμφιβολία. sed in sensu dissoluitur. *Cognatum suum*] Hoc crimen et caussa est, quod *Cognatum* addidit. D.

Negligere cognatum] Cognatum narrabat, quod se negligeret hic cognatus suus. E.

20 *At quem virum!*] Qualitas iniuriae a dignitate personae. multi enim tales sunt, vt cognitione abdicandi sint.

Quem

GE. Videas, te atque illum vt narras. PH. in malam crucem:

Nam

Quem ego viderim in vita optimum] Modo in vita ac moribus. Et *in vita.* hoc est, quum viueret, et in eo quod a viuo fit. *Quem ego viderim in vita optimum*] Modo *in vita*, in actu, in moribus. D.

21 *Videas te, atque illum*] Melius hoc clare dictum a seruo accipimus, vt defendisse dominum videretur. *Videas te, atque illum vt narras*] Hoc est, parentem (*parem*) te illi existimo, atque illum tibi. An potius seruus sciens hanc personam fingi, vel certe etiam mortuum hominem induci, male precatur parasito: vt etiam ipse, aut nusquam sit, vt fictus: aut pereat, vt mortuus? An sic accipiendum, vt seruus submissa voce hoc per iocum dixerit, Tantum in vita te videas optimum, quam fuit ille quem narras? An sic intelligendum, vt seruus hoc dicat, Si optimum est, victum opera quaerere, et in alieno agro esse: ita te videas atque illum vidisti, quem ad hunc modum narras viuere? et allusit ad illud quod ait, *Quem ego viderim in vita optimum. Videas te, atque illum*] Deest, *Vidisti.* scit enim illum non vera dicere. *In malam crucem!*] Aduerbialiter, vt *Huc viciniae.* D.

Videas te atque illum] Seruus narrat (*simulat* Z.) pro domino sese agere: cognosce, inquit, te atque illum cum quo loqueris. E.

In malam crucem] Vett. libr. et Mſ. R. *Hinc in malam crucem.* L.

Bentleius corrigit *Vidisti nullum, vt narras.* PH. *i in malam crucem:* sed temere et contra fidem omnium Codd. Nam recepta lectio commodum efficit sensum, dummodo *Narrare* interpreteris *mentiri, fingere, falsa dicere, ea de aliqua re dicere, quae facile falsitatis argui possunt.* Sic de Thrasone Eun. III, 2, 29. occurrit *Pugnas narrat*, h. e. fingit, iactat perperam: it. Adel. IV, 2, 18. *Quid, malum, Bone vir mihi narras?* i. e. male irrides me et vocas Bone vir. it. Heaut. II, 1, 8. *Sua quae narrat facinora!* Cf. Plaut. Truc. II, 2, 28. *Quas tu mulieres mihi narras? vbi musca nulla femina est in aedibus.* Sensus igitur nostri loci est: Vide, cogita, quam falsa et repugnantia fabuleris de *te*, qui istum virum optimum non vidisti, et de *Illo*, qui vir optimus non fuit. Sequentia nostram interpretationem comprobare videntur. Caeterum illud *I in m. c.* quod Bentleius praefert, facile ferre possumus, quia in Bemb. extat. Z.

Nam ni ita eum existimassem, nunquam tam grauis,
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
GE. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime?
PH.

22 *Nam ni ita eum existimassem*] Vt vita optimum iudicarem. *Nunquam tam graues*] Hoc non quasi timidus, sed quasi religiosus et fidelis loquitur Phormio. D.

Nunquam tam graues] Nisi talem . . . virum credere puellae patrem propter eam pu . . . . (*Nisi enim talem virum credidissem puellae patrem, propter eam nunquam* Z.) tales inimicitias caperem, aduersus dominum tuum, in familiam meam. E.

Liber Bemb. habet *Nam ni eum esse existimassem. Eum*, h. e. talem. Donatus sane legit *Existimarem*, quod magis videtur conuenire cum *Caperem*. FAERN.

23 *Ob hanc*] Tanquam praesens sit mulier, de qua lis est; sic demonstratiua particula vsus est dicendo *Hanc*. *Ob hanc*] Id est, pro filia ipsius. *Inimicitias caperem*] *Capere* dicimus, quum id quod in nobis est, assumimus, vnde *capere* pro eligendo ponitur. D.

Pro *Nostram*, quod plerique nostri habent, Bemb. et alii exhibent *Vostram*. B.

24 *Quam is aspernatur*] Ordo est: ob hanc quam hic aspernatur. ἀπόδοσις. *quam* enim supra (*enim ad superiora* Z.) reuocauit, ad puellam referens. vt (Aen. IV, 355.), *Quem regno Hesperio fraudo*. Et Sallustius: *Nam Syllae dominationem audebat*. Et interpositis quibusdam, *Neque est offensus dominationem Syllae*. *Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter*] *Aspernari* est auerti, non solum corpore, sed etiam animo. *Aspernari*, recusare, auertere, non agnoscere. Est autem dictum a sperno. *Illiberaliter*] Apud veteres *Illiberaliter* dicebant *factum*, si quis excessisset omne genus maleficii. Sic in Adelphis, *factum a vobis duriter, Immisericorditerque: atque etiam, si est, pater, Dicendum magis aperte, illiberaliter*. Vides more αὐξήσεως *illiberaliter* pro magno hic vltimum poni. D.

25 *Pergin' hero absenti male loqui*] ἀπόστροφος per παρένθεσιν. *Male loqui*, pro *male dicere*. Et quaerit Probus, quis ante Terentium dixerit. *Hero absenti*] Argute *Hero absenti*: vt videatur fidelior, qui defendat absentem: quod praestans argumentum est, id in animo habuisse Getam etiam peregrinante domino. *Impurissime*] Improbissime. D.

PH. Dignum autem hoc illo eſt. GE. ain' tandem, carcer? DE. Geta.

GE. Bonorum extortor, legum contortor. DE. Geta.

PH. Reſponde. GE. quis homo eſt? ehem! DE. tace. GE. abſenti tibi
Te indignas, ſeque dignas contumelias
Nunquam ceſſauit dicere hodie. DE. ohe deſine.
Ado-

26 *Dignum autem hoc illo eſt*] Non negat male loqui: ſed hoc eſſe dignum contendit malo homine. *Ain'*] Ἀπόστροφος nota eſt, quae ſeparat *E* ab *N*, et intermittit *S* literae ſonum: eſt enim integrum, *aiſne*? *Ain' tandem! carcer!*] Non *carcerarium*, ſed *carcerem* aſperius appellauit. ſic Lucilius, *Carcer vix carcere dignus.* Et *Vix* pro *Non*. D.

Pro *Tandem*, quod et verſui et ſententiae officit, reponendum puto *Tamen*. B.

27 *Bonorum extortor*] Ingenioſe de ipſo negotio ſunt inuenta conuicia. *Bonorum extortor, legum contortor*] Fingit illi crimina de cauſa, et de negotio. D.

Bonorum extortor] Priſcian. libr. IX. L.

28 *Reſponde*] Timuit Poeta, ne huiuſmodi vociferatio Getae, quaſi veram diſcordiam apud populum fingeret: et ideo facit iam a Phormione ipſum admoneri. *Quis homo eſt?*] Mire ſeruus finxit, ſe non vidiſſe ſenem: vt ea quae dixerit, in Phormionem ſincere dixiſſe credatur. Et mira diſſimulatione addidit *Homo*: vt videatur nihil de praeſentia domini cogitaſſe. *Abſenti tibi*] Tunc fidelis opera eſt, ſi abſens aliquis defendatur. hoc ergo confirmat, velut indicando. Sic in Andria, *O Chreme, per tempus hic aduenis, auſculta.* D.

29 *Seque dignas contumelias*] Id eſt, quas ipſe debet audire. D.

30 *Ohe! deſine*] Hac voce oſtendit plus iuſto pro ſe locutum videri Getam. Nam *Ohe* interiectio eſt, ſatietatem vſque ad faſtidium deſignans. *Deſine*] Imponit ſilentium Getae: quaſi validiora dicturus ſit. et ſupra *Tace* dixit ſenex. D.

Illud *Hodie*, praeter vnum, nullus habet ex noſtris. Igitur lege vel, *N. c. dicere. ohe deſine*; vel cum tribus noſtris, *N. c. dicere. ohe iam deſine.* B.

Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas;
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi:
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
PH. Proinde expiscare, quasi non nosses. DE. nossem? PH. ita.
DE. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

PH.

31 *Adolescens primum abs te*] Est haec auctoritas in senibus, vt, qui minoris aetatis fuerint, illos appellatione pueri, vel adolescentis, vel iuuenis etiam ostendant (*appellent:* liber vterque): vt hoc de nomine illis (*vt hoc nomine de illis* Z.) quidem detrahant, sibi vero auctoritatem attribuant. Sic Virg. (XII, 19.) *O praestans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exsuperas. Bona venia*] Sine ira, sine discordia. D.

Adolescens, primum abs te] Prima pars actionis quaeritur, quae est, an illa proxima sit? cui respondet Phormio, scire ipsum qui interrogat. E.

Pro *Peto*, quod libri Faerni multi habent, nostri omnes rectius exhibent *Expeto*. Noster enim solet liquefacere postremas syllabas, et auersari homoeoteleuta. B.

32 *Si tibi placere potis est*] Pro, *Potest*. *Mihi vt respondeas*] Bene *Mihi*: vtpote patri adolescentis, vel domino Getae, vel etiam seni. Et verbum est scrupulose aliquid interrogantium. Sic Virg. (Aen. II, 149.) *Mihique haec edissere vera roganti*. Et (Ecl. III, 1.), *Dic mihi, Damoeta, cuium pecus?* D.

33 *Quem amicum tuum ais fuisse*] *Ais* dicimus de iis, qui vana loquuntur: *Dicere* autem dicimus de iis, qui validiora. *Explana*] Manifesta, expone. D.

34 *Et qui cognatum*] *Qui*, quomodo, vnde. D.

35 *Proinde expiscare, quasi non nosses*] *Proinde*, ita similitudinis aduerbium est modo, non coniunctio; vt, *Proinde tona eloquio solitum tibi*. *Expiscari*, est diligentissime quaerere, vbinam pisces lateant: ergo verbum est tractum a piscatoribus. D.

Proinde expiscare quasi non nosces] Ita a me inquiris, quasi nescias. E.

36 *Ego me nego; tu qui ais*] Subauditur ad omnia *nosse*. D.

PH. Eho tu ſobrinum tuum non noras? DE. enicas:
Dic nomen. PH. nomen? maxume. DE. quid nunc taces?
PH. Perii hercle: nomen perdidi! DE. hem, quid ais? PH. Geta,
Si meminiſti id quod olim dictum'ſt, ſubiice. hem,
Non dico: quaſi non noris, tentatum aduenis.
DE. Egone autem tento? GE. Stilpho. PH. atque adeo quid mea?
Stilpho'ſt. DE. quem dixti? PH. Stilphonem inquam, noueras?
DE. Neque ego illum noram: neque mihi cognatus fuit

37 *Eho! tu ſobrinum tuum*] Populari quadam vulgarique fatigatione, vtpote ſcurra, reſpondit. D.

38 *Nomen? maxime*] Falſa non habent memoriam. hic ergo deeſt, Neſcio, vel Neceſſarium eſt. *Quid nunc taces?*] Vrget ſenex: quia intelligit eum nomen neſcire. D.

Sic diuide perſonas, *Dic nomen.* PH. *nomen?* DE. *mamaxume, quid nunc taces?* B.

40 *Subiice*] Suggere. D.

Si meminiſti quod olim] Excidit enim nomen, quod ſupra poſuerat: *Nec Stilphonem ipſum qui fuerat.* E.

41 *Non dico: quaſi non noris*] Mire. Nam videtur arte celare id, quod inuitus neſciebat. D.

Non dico] Aſcon. Pedian. I, 39. in Verrem. L.

43 *Stilpho*] σύλληψις. Nam reddit ad nominatiuum *Eſt* vtique Stilpho; vt rurſus ad accuſatiuum, *Noueras*, Stilphonem ſcilicet. *Stilphonem, inquam, noueras*] Figura ἐπιτροχασμός. Eſt autem ἐπιτροχασμὸς verborum ſuper ſe inuicem effuſio (*effuſio, vel ſupermenſio*, Lib. vterque), quae fit aduerſarii cauſa turbandi: ſic Cicero *Conuicium et* * Virg. (XI, 387.) *nec longe ſcilicet hoſtes Quaerendi nobis; circumſtant vndique muros. Imus in aduerſos? quid ceſſas? an tibi Mauors Ventoſa in lingua, pedibuſque fugacibus iſtis Semper erit? Stilphonem, inquam, noueras?*] Quaſi dicat, Conuincam, ſi neges. D.

Quisquam isthoc nomine. PH. itane? non te horum pudet?
At si talentum rem reliquisset decem:
DE. Di tibi malefaciant. PH. primus esses memoriter
Progeniem vostram vsque ab auo atque atauo proferens.
DE. Ita vt dicis. ego tum si aduenissem, qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face.
Cedo, qui est cognata? GE. eu noster! recte: heus tu, caue.
PH. Dilucide expediui, quibus me oportuit

Iudi-

46 *At si talentum rem reliquisset*] ἀξιόπιστον illud fecit. *At si talentum rem reliquisset decem*] More Romanorum, apud quos hereditas pecuniae erat. *Talentum* autem quod dixit, more Graecorum admiscuit. D.

Talentum rem reliquisset] Hoc est, tale patrimonium quod in decem talentis est. E.

47 *Memoriter progeniem*] Memoriter totam progeniem parentum a summa origine contineres. E.

49 *Ita vt dicis*] Ita sum, inquit, vt dicis, auarus et superbus. Et vide senem de iniuria non agere: quia iustae confidit et nititur causae. Plerumque enim hac constantia animi fulciuntur, qui iuri confidunt: at contra, qui nullo iure freti sunt, litigant et ad iniurias prosiliunt; vt his saltem perturbent aduersarium, qui iure non valent. Condono igitur, inquit, tibi omne contumeliae genus. *Ego tum si aduenissem*] Deest *Ad iudicium*: vt sit, Quum ad iudicium venissem. *Qui mihi cognata*] *Qui*, vnde, quomodo. D.

Ita vt dicis. ego tum] Si hereditatem peterem, necessitas mihi imponeretur, vt, vnde mihi esset cognata, dicerem: nunc cum tu intendas, debes dicere vnde sit ista cognata. E.

Pro *Si*, quod in nostris omnibus extat, in Bemb. et litura Victoriani est *Cum*, quod et Donatus legisse videtur. B.

51 *Eu, noster! recte*] Geta sic laudat senem, vt optet vincere Phormionem. *Eu noster! recte*] Plaudit sibi Terentius, supposita persona, quasi recte dixisset. D.

52 *Quibus me oportuit iudici-*

Iudicibus: tum ſi id falſum fuerat, filius
Cur non refellit? DE. filium narras mihi?
Cuius de ſtultitia dici, vt dignum'ſt, non poteſt.
PH. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,
Iudicium de eadem cauſa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, et ſoli licet
Hic de eadem cauſa bis iudicium adipiſcier.

dicibus] Probaui iudicibus, inquit. D.

Dilacide expediui] Continuo ſumit argumentum praeſcriptionis, cum conturbatus eſſet Phormio. denique concluditur: *At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi, iudicium de eadem cauſa iterum vt reddant tibi.* Vt ſcilicet hic iudicium bis de eadem cauſa adipiſcatur (*adipiſcaris.* Z.). E.

53 Meliores libri Faerni et noſtri ſic collocant, *Tum id ſi falſum.* B.

54 *Filius cur non refellit?*] *Refellere*, eſt arguendo falſum oſtendere. D.

55 *Cuius de ſtultitia dici, vt dignum eſt*] Compendium conuiciorum eſt, nihil dignum inuenire, pro magna iniuria, quod reſpondeas. D.

57 *Iudicium de eadem cauſa*] Iuris axioma eſt, Lite ſemel terminata de eadem re actio iterum ne detur. l. 6. et tot. tit. ff. de except. rei iudic. Demoſth. contra Leptinen, οἱ νόμοι οὐκ ἐῶσι δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν οὔτε δίκας, οὔτε εὐθύνας, οὔτε διαδικασίας, οὔτ' ἄλλο τοιοῦτο οὐδὲν εἶναι. Syrianus et Sopater in Hermog. pag. 110. δὶς περὶ τῶν αὐτῶν δικὰς μὴ εἶναι. Vid. Andocides κατ' Ἀλκιβιάδου pag. 30. Donat. in Andr. III, 1, 7. L.

Cum verſu abhinc altero redeant fere eadem verba: crediderim hunc nothum eſſe; vel ſi retineatur, legerim, *Iudicium de eadem re iterum vt reddatur tibi.* Tres noſtri *Reddatur.* *Re* pro *cā*, hoc eſt, *Cauſa.* In recepta lectione *Iterum*, cuius emphaſis praecipua eſt, in Theſi obmuteſcit. B.

58 *Quandoquidem ſolus regnas*] Quoniam regnum ſolutum legibus eſt, et opprimens libertatem. Sic alibi, *Regnumne hic, Aeſchine, poſſides?* D.

59 *Hic de eadem cauſa*] *Hic*, videlicet apud Athenas, vbi leges, vbi libertas omnibus communis eſt. D.

Vt verſui conſulas, pro *Adipiſcier* repone *Apiſcier*, quod inprimis Lucretio frequens eſt. Et Heaut. IV, 3, 15. occurrit *Deorum vitam apti ſumus.* B.

DE. Etsi mihi facta iniuria'st; verumtamen
Potius quam lites secter, aut quam te audiam.
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc: minas quinque accipe.
PH. Ha ha he, homo suauis. DE. quid est? num iniquom postulo?
An ne hoc quidem adipiscar ego, quod ius publicum'st?
PH. Itane tandem quaeso, item vt meretricem vbi abusus sis,

Mer-

61 *Potius quam lites secter, aut quam te audiam*] Bis posuit *Quam*. quod genus figurae primo ζεύγματι contrarium est. vt in Heaut. *Propter quam in summa infamia sum, et meo patri minus* (Bentleius addi vult, *Sum*. Vt in hoc loco *Sum* bis ponatur, sicut in seq. *Vt*, totidem Z.) *obsequens*. Item, *Cepi rationem, vt neque tu egeres, neque vt haec posses perdere*. D.

62 *Id quod lex iubet dotem dare*] *Id*, pro *Ob id*. D.

Quod lex iubet dare dotem] Victus praescriptione senex, ad illam legem descendit, vt dotem det, etiamsi sit cognata. Cui vt supra dixi respondetur: *Itane tandem quaeso vt meretricem*, etc. quod vtique iniquum est, ex eo quod iam vna pars videtur impleta. Aliter ergo iam non potest rursus quemcunque diceret senex proximo ad hos vnde aut quamobrem (*Aliter ergo iam non potest surgere aduersus Phormionem, nisi diceret senex: Proximo; at nos vnde? aut quamobrem?* Z.). Redit etiam parasitus ad praescriptionem: *Actum, aiunt, ne agas*. E.

63 *Abduce hanc; minas quinque accipe*] Modo id agit, quod reprehendit a filio non esse factum, *Dotem daretis, quaereret alium*. Et dotem voluit custodem esse pudoris. D.

64 *Ha ha he*] Hic risu destruxit, quod serio intendebat senex. *Homo suauis*] Praescriptio, quum iam alterum factum sit, fieri vtrumque non posse. D.

Versus gratia illud *Est* delendum puto. B.

65 *An ne hoc quidem adipiscar ego*] Quia enim a lege stat, recitat tantum id quod scriptum est. D.

66 *Itane tandem quaeso?*] Maiora argumenta sunt quae per interrogationem proferuntur-

Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere? an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa'st dari;
Vt cum vno aetatem degeret? quod tu vetas.
DE. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quamobrem? PH. ohe,
Actum, aiunt, ne agas. DE. non agam? immo haut desinam,
Donec perfecero hoc. PH. ineptis. DE. sine modo.
PH. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est:

tur. *Vbi abusus sis*] A scripti voluntate. *Vtimur* cum honore, *Abutimur* cum iniuria. D.

Illud *Ciuem* ante *Item* recte a Faerni et nostris libris abest. Caeterum vt versus sanetur, pro *Itane* rescribe *Itan.* B.

67 *Atque amittere*] Bene *Amittere*: quia finis cupiditatis amissio est. D.

Illud *An*, ducibus Faerni libris omnibus, faciat principium sequentis versus. Caeterum *An* et *Vt* corripiuntur. B.

68 *An, vt ne quid turpe ciuis in se admitteret*] Idoneum testimonium est, bonorum esse natalium, Ciuem dixisse. Nam apud veteres peregrinae mulieres in meretricum numero habebantur. Sic ipse alibi, *Adeone est demens? ex peregrina?* Et alibi, *Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi.* Et Parmeno comprobans respondit, *Potest taceri hoc;* id est, meretricem matrem te habuisse. *An, vt ne quid ciuis turpe in se admitteret*] A voluntate. D.

Lege et numero et ordine meliore, *An, vt né quid ciuis túrpe in sese admitteret.* Certe omnes nostri, praeter vnum, habent *Ciuis turpe.* B.

70 *Vt cum vno aetatem degeret*] Quid enim est pudicitia, nisi vnius scientia viri? D.

72 *Actum, aiunt, ne agas*] *Aiunt* dicimus, quum prouerbium significamus. *Acta res* est, de qua sententia prolata sit. D.

73 *Donec perfecero hoc*] Virgil. (Aen. 11, 719.) *donec me flumine viuo Abluero.* *Perfecero*] Pro *Perficiam.* *Ineptis*] Vt a *Sapientia*, *Sapis* dicimus: ita ab *Ineptia*, *Ineptis.* *Sine modo*] Haec minantis sunt verba: et bene. imitatus est enim (*et bene imitatus est modum* Lib. vterq.) comminantem. D.

74 *Postremo tecum nihil rei*] Iam

Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua
Praeterierat iam ad ducendum aetas. DE. omnia haec
Illum putato, quae ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipſum prohibebo domo.
GE. Iratus eſt. PH. tute idem melius feceris.
DE. Itane es paratus facere me aduorſum omnia,
Infelix? PH. metuit hic nos, tametſi ſedulo
Diſſimulat. GE. bene habent tibi principia. PH. quin, quod eſt
Ferendum, fers: tuis dignum factis feceris.

Vt

Iam ludit paraſitus: tu, inquit, ſenex iam alterius aetatis es, addictus filius tuus eſt. E.

75 *Tuus eſt damnatus gnatus, non tu*] Ludit Phormio quum dicit. *Non tu:* et contemtibiliorem in hac cauſa ſibi ſenem, quam Antiphonem fuiſſe, dicit: ſimulque aetatem illius eſſe deſpectam. *Tuus eſt damnatus gnatus, non tu*] Pro voluntate contendentis eſt prolatio ſententiae. D.

77 *Illum putato, quae ego nunc dico, dicere*] Definitiue reſpondit. D.

78 *Cum vxore hac*] Id eſt, tali. D.

Pro *Probibeo* meliores et plures libri exhibent *Probibebo*. B.

79 *Tute idem melius feceris*] Locus eſt hic, vt oſtendat Phormio de compacto egiſſe cum Antiphone. *Tute idem melius feceris*] Quidam ſic intelligunt, *Tute idem melius feceris*, vt ſenex potius exeat, quam eiiciat filium. Artificioſe autem loquitur Phormio, vt adimat ſuſpicionem ſeni conſenſionis et conhibentiae (*conuentionis* Mſ. Boend. et Ed. Du B.) inter paraſitum et filium. D.

Tute idem feceris] Hoc ipſum tu recte feceris. E.

81 *Sedulo*] Sine dolo, inſtanter. D.

Metuit hic nos] Quoniam dixerat ſubmiſſiore dictione, *Itane es paratus facere me aduorſum omnia?* Quae res oſtendit iracundiam eſſe linitam. E.

82 *Diſſimulat*] Fingit, mentitur. D.

Quod eſt ferendum] Quia res tolerandas ſuſtinere (*ſuſtinere debes* Z.), et dignum tuis factis feceris. E.

83 *Quin quod eſt ferendum, feras*] Cur non, inquit, accom-

Vt amici inter nos ſimus. DE. egone tuam expetam
Amicitiam? aut te viſum, aut auditum velim?
PH. Si concordabis cum illa, habebis quae tuam
Senectutem oblectet: reſpice aetatem tuam.
DE. Te oblectet: tibi habe. PH. minue vero iram. DE. hoc age:
Satis iam verborum'ſt: niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eiiciam: dixi, Phormio.
PH. Si tu illam attigeris ſecus quam dignum eſt liberam,
Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. GE. intelligo.

ACTVS

commodas neceſſitati voluntatem? D.

Pro *Fers*, quod ſolum eſt probandum, Bemb. habet *Feres*, alii *Fer*; alii *Feras*. Male. B.

84 Pro *Egone* omnes Faerni et noſtri Codd. habent *Egon*. B.

87 *Quae tuam ſenectutem oblectet*] Non *Te*, ſed *Senectutem tuam*. D.

88 *Minue vero iram*] Contemnentis eſt diſſuadere iracundiam. *Hoc age*] Annuentis eſt. D.

89 Pro Bemb. Vict. et aliorum librorum Faerni *Properas*, noſtri habent *Properes*. B.

90 *Dixi Phormio*] *Dixi* ſolent dicere perorata cauſa. D.

91 *Si tu illam attigeris*] Reuocat iracundiam, quia ille dixerat: *Niſi tu properas mulierem abducere, ego illam eiiciam*, et hic contra: *Si tu illam attigeris aliter quam dignum eſt liberam, dicam tibi impingam grandem*. E.

92 *Dixi Demipho*] Mire comminationem et ferocitatem eius imitatus eſt ſimili verbo. D.

93 *Si quid opus fuerit*] Haec repentina diſceſſio habet aliquam maiorem litigaturi denunciationem. Et bene breuiter: ne multiloquio infringeretur ſuperior comminatio. D.

ACTVS SECVNDI SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINVS. CRITO.

QVANTA me cura et sollicitudine afficit
Gnatus, qui me et se hisce impediuit nuptiis!
Neque mihi in conspectum prodit; vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidue sit sententiae.
Abi tu, vise redieritne iam, an nondum, domum.

GE.

1 *Quanta me cura et sollicitudine afficit gnatus*] *Cura* est in spe bonorum: *Sollicitudo* in metu malorum. *Quanta me cura et sollicitudine*] Haec deliberatiua est, in qua tres aduocati sunt: quorum vnus suadet, alter dissuadet, tertius qui se alterutri addere debuisset, eiusmodi sententiam dicit, vt rursum deliberatione opus esse videatur. D.

Quanta me cura] Haec Scena deliberatiua tenet. Deliberat enim senex, an iudicium, quod se absente filius egit, rescindat denuo. Ideo sententiae ab aduocatis . . . . (*ab aduocatis tribus feruntur* Z.): vna dissuadentis, persuadentis altera: tertia, quae accedere ad sententiam (*sententiam alterutram* Z.) possit, talis est, vt rursus deliberatione opus esse videatur. Est igitur prima pars, cuius principium tale est: *quod quae in rem tuam sint, ea velim facias:* Ego quae tibi prosint, facere te volo. Deinde ipsa sententia: *Mihi sic hoc videtur, quod te absente hic filius egit, restitui in integrum.* Deinde breuiter a iusto, *aequum est et bonum.* An fieri possit: *id impetrabis.* Contraria sententia; cuius hoc principium: *Ego sedulo hunc dixisse arbitror;* ne contraria dicturus videatur inimicitias exercere, defendit contrariae partis patronum, vt dicat illum *Sedulo*, hoc est, sine fraude et dolo dixisse, quod dixerit. Quod dixerit de se aliquam prolaturum esse sententiam, propterea (*Quum decreuerit se aliam p. e. s. praemittit* Z.), *Quot homines, tot sententiae: suus cuique mos.* Deinde sententiam suam: *Mihi non videtur, quod sit factum legibus, rescindi posse: et turpe inceptu est.* Hoc vtique ab inhonesto dictum non (*nos* Z.) intelligimus. Tertia illa sententia est: *Ego amplius deliberandum censeo: res magna est.* E.

5 Lege ex Cod. Petrensi, *Abi vise.* Nam *Tu* versum strangulat. B.

GE. Eo. DE. videtis quo in loco res haec fiet:
Quid ago? dic, Hegio. HE. ego? Cratinum, censeo,
Si tibi videtur. DE. dic, Cratine. CRA. mene vis?
DE. Te. CRA. ego quae in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum, aequom est et bonum:
Et id impetrabis. dixi. DE. Dic nunc, Hegio.
HE. Ego sedulo hunc dixisse credo: verum ita est,
Quot homines, tot sententiae: suus cuique mos.

7 *Ego Cratinum censeo*] Potest *Ego* subdistingui: vt subaudiatur, *Ego dicam?* D.

Repone *Cratinus, censeo*, h. e. Cratinus dicat. B.

8 *Si tibi videtur*] Ex veteri formula Senatusconsultor. qua vtebantur cum Senatus aliquid Consulibus fieri demandaret. Iustinus Trogi initio lib. XXXI. *Senatus scripsit Flaminino*, SI EI VIDEATVR, *sicuti Macedoniam a Philippo, ita Graeciam a Nabide liberet.* L.

9 *Quae in rem tuam sint*] Bene principio, ἀπὸ τῆς ΤΗΘΛΚΙΣ * ΚΑΙ ΤΟΥ συμβουλεύοντος (ἀπὸ τῆς ἐπεικείας τῆς τοῦ συμβουλεύοντος Z.), beneuolentiam suam commendauit: et sic consilium dedit. D.

Responsum Demiphonis *Te*, tanquam versui repugnans, et sensui in re leui inutile, delendum esse censeo. B.

11 *Aequom est*] Ab honesto. *Et bonum*] Ab vtili. D.

Aequum est et bonum] MS. Pith. *aequum ac bonum est.* L.

Repone *Aequom esse ac bonum.* Nam *Ac* est in nostris; et *Esse* regitur a *Videtur*, vt mox vers. 16. *Posse.* B.

12 *Et id impetrabis*] A possibili. Et breuiter deliberatiuae tres locos tetigit, Iustum, Vtile, et Possibile. D.

13 *Ego sedulo hunc dixisse credo*] Artificiose personam defendit, sententiam reprehensurus: ne si inimicus sit, adimat auctoritatem sententiae suae. *Verum ita est*] Subiunxit locum ἀποχρήσεως oratoriae: vt inuidiae contradicturus occurreret. D.

14 *Quot homines tot sententiae*] Horat. libr. II. Sat. I, 27. *Quot capitum viuunt, totidem studiorum millia.* Arnob. aduers. gent. lib. 2. *Quot in orbe sunt homines, sunt sententiae totidem.* L.

Mihi non videtur, quod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe: et turpe inceptu eſt. De. dic, Crito.
Cri. Ego amplius deliberandum cenſeo:
Res magna eſt. He. num quid nos vis? De. feciſtis probe:
Incertior ſum multo, quam dudum. Ge. negant
Rediſſe. De. frater eſt exſpectandus mihi:
Is quod mihi dederit de hac re conſilium, id ſequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
Ge. At ego Antiphonem quaeram; vt quae acta hic ſint, ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

ACTVS

15 *Mihi non videtur*] A poſſibili. *Quod ſit factum legibus*] Hic alio ordine locos ſuaſoriae tetigit: primum a poſſibili, ſecundum ab honeſto. D.

16 *Et turpe inceptu eſt*] Ab honeſto. Vtilitatem autem praetermiſit per artem, quae, vbi non poteſt fieri, fruſtra ſpectatur. D.

Pro *Inceptu* Plures libri *Inceptum*. Vtrumuis probe. B.

18 *Res magna eſt*] Cauſa ampliandi ſententiam. D.

19 *Incertior ſum multo quam dudum*] Ex tribus enim vnus ſuaſit, alter diſſuaſit, tertius nihil dixit. D.

Incertior ſum multo, quam dudum] Dicta ratione incertiorem ſe factum dicit; ſiquidem ſuaſit vnus, diſſuaſit alter, contra tertius nihil dixit. E.

21 Pro *Exequar* vnus e noſtris *Sequar:* atque idem hunc ordinem verborum inducit, *Is quod mihi de hac re dederit c. i. ſ.* quod placet. Cf. Adel. III, 5, 54. B.

22 *Quoad ſe recipiat*] Quando redeat. E.

23 Pro *Sunt*, meliores Faerni et noſtri libri, *Sint*. B.

24 *In tempore huc ſe recipere*] Εὐκαίρως. Salluſtius, *Maximeque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi*. D.

ACTVS TERTII SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

ENIMVERO, Antipho, multimodis cum iſtoc animo es vituperandus:
Itane hinc abiſſe, et vitam tuam tutandam aliis dediſſe?
Alios tuam rem credidiſti magis, quam tete, animaduerſuros?
Nam vt vt erant alia, illi certe, quae nunc tibi domi'ſt, conſuleres,
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali,
Cuius

1 *Enimuero, Antipho, multis modis cum iſtoc animo*] *Cum iſtoc animo:* pro, *huius animi.* Ennius, *Omnia* (*Optima.* Lib. vterque) *cum pulchris animis Romana iuuentus.* D.

Enimuero, Antipho, multis modis cum iſtoc animo vituperandus es] Haec Scena rationem geſtorum tenet, cum queſtione et obiurgatione, quod dimiſerit amorem, et irritus (*et deſeruerit* Z.) eam quam diligebat, neque ei ac ſibi attulerit patrocinium. E.

Pro *Multis modis* verſus exigit *Multimodis*; quod ipſum libri praeſtantiores exhibent. B.

2 *Itane hinc abiſſe, et vitam tuam*] Ἐν ὑποκρίσει. vt (Aen. XI, 270.) *Inuidiſſe Deos, patriis vt redditus oris, Coniugium optatum et pulchram Calydona viderem?* Et, *Seruon' fortunas meas commiſiſſe futili?* D.

Lectio Victoriani, et Vbaldini Bandinelli, *Itane te hinc abiſſe*, orationi et verſui commodiſſima videtur. B.

3 *Alios tuam rem*] Ab infinitiuo ad indicatiuum tranſitum fecit. *Credidiſti*] Pro Putaſti. D.

Pro vulgari *Te* verſus probat Bembini *Tete.* B.

4 *Nam, vt erant alia, illi certe, quae nunc tuae domi eſt, conſuleres*] Nam qualiacunque caetera eſſent circa te, illi ſaltem auxilium ferres, quae tuae domi eſt. E.

Pro vulgari *Tuae domi* placet Bembini *Tibi domi.* vt infra III, 2, 19. B.

5 *Pateretur mali*] Legitur et *Potiretur*: quia *potiri* τῶν μέσων fuit. Plautus (Epid. IV, 1, 35.), *Hoſtium potitus eſt.* D.

Altera Donati lectio *Potiretur*

Cuius nunc miserae spes opesque sunt in te vno omnes sitae.

GE. Equidem, here, nos iam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.

AN. Te ipsum quaerebam. GE. sed ea causa nihilo magis defecimus.

AN. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res et fortunae meae:

Num quid patri subolet? GE. nihil etiam. AN. ecquid spei porro'st? GE. nescio. AN. ah!

GE. Nisi Phaedria haut cessauit pro te eniti. AN. nihil fecit noui.

GE. Tum Phormio itidem in hac re, vt in aliis, strenuum hominem praebuit.

AN.

tur a Terentio profecta esse videtur; quae vero postea a Magistris ob archaismum est eiecta. B.

6 *Spes opesque sunt*] Haec quidem de his sunt, quae amant iungi. *Spes opesque sunt*] Vt, *Res fortunaeque.* D.

Spes opesque] Plaut. Capt. III, 3, 2. *Spes, opesque, atque auxilia, a me segregant spernuntque se.* Sallust. in Iugurt. 114. *Spes atque opes ciuitatis in illo sitae.* L.

7 *Qui abieris*] Mollius, quam *Fugeris.* D.

Cum Terentii aetate *Equidem* non nisi primae personae singulari iungeretur, placet *Et quidem*, quod in nostris omnibus, et Faerni praestantioribus extat. B.

8 *Sed ea causa*] Quia abieris. D.

Sed ea causa nihilo defecimus] Sed licet te accusaret magis, quod absens esses, ea causa non defecimus. E.

10 *Numquid patri subolet?*] Sub conuenientia sua et Phormionis dicit (*Subolet? Conniuentia tua et Phormionis*). D.

Numquid patri subolet?] Numquid suspicatur pater, sua voluntate cessisse, an etiam ei veniam tribuit, vt eandem vxorem habeat? (*pater, scilicet mea voluntate cessisse; an etiam mihi veniam t. v. e. v. habere liceat?* Z.). E.

Ne *Patri* in Thesi totum lateat, lege *Num pátri quid subolet;* et *Speii* διευλάβως pro *Spei.* B.

Lego

AN. Quid is fecit? GE. confutauit verbis admodum iratum patrem.
AN. Eu, Phormio. GE. ego quod potui porro. AN. mi Geta, omnis vos amo.
GE. Sic habent principia ſeſe, vt dico: adhuc tranquilla res eſt;
Manſuruſque patruum pater eſt, dum huc aduenſiat. AN. quid eum? GE. vt aiebat,
De eius conſilio ſeſe velle facere, quod ad hanc rem attinet.
AN. Quantus metus eſt mihi, venire huc ſaluom nunc patruum, Geta!
Nam per eius vnam, vt audio, aut viuam, aut moriar, ſententiam.

Lege *Vt aliis.* Nam *In* abeſt in Bemb. et a verſu repudiatur. B.

13 *Confutauit verbis*] Conuicit: vt ſi diceret, *Refutauit.* ſed *Refutatio* in rem eſt: *Confutatio* in perſonam. D.

Confutauit verbis. — *Ego quod potui*] Bonum ordinem ſeruus tenuit, vt primo dominum, deinde Phormionem, ſic ſe ſupponeret, ad narrandum, quae ſint praeſtita adoleſcenti. E.

Pro vulgari *Patrem* Bembinus habet *Senem;* quod conſuetudini Terentii magis conuenit. B.

14 *Ego quod potui porro*] De ſe mediocriter per ἔλλειψιν, moraliter ſatis. *Ego quod potui porro*] Ordine, primo dominum, poſt Phormionem, vltimum ſe poſuit. D.

15 Hic verſus et ſeq. ſunt trochaici tetrametri acatalectici. FAERN.

16 Vt ἀνακόλουθον tollatur, reſcribe *Id aibat.* B.

17 Ex Cod. Reg. et cum Edd. vett. lege numeris melioribus, *Vélle ſéſe fácere.* B.

18 *Huc ſaluom nunc patruum, Geta*] Non optat ſaluum patruum venire, ſecundum Apollodorum: et (*ſed*) oſtendit non congruere ſalutem eius cum commodo ſuo. An vero dicit, malum (*An dicit, non malum*) eſſe et incommodum ſibi: ſed tantum magni terroris plenum aduentum patrui? D.

Pro Bemb. *Quantum* retine caeterorum Codd. *Quantus.* B.

19 Pro Iambico reſtitue Trochai-

GE. Phaedria tibi adest. AN. vbinam? GE. eccum ab sua palaestra exit foras.

ACTVS TERTII SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

DORIO, audi obsecro. DO. non audio. PH. parumper. DO. quin omitte me.

PH. Audi quod dicam. DO. at enim taedet iam audire eadem millies.

PH. At nunc dicam, quod lubenter audias. DO. loquere, audio.

PH. Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quo nunc abis?

DO.

chaicum, vti series poscit, *Nám de eius vna, vt aúdio, aut viuam aút moriar senténtia.* B.

20 *A sua palaestra exit foras*] Bene *palaestram* eius dixit lenonis domum, in qua est exercitus amator assidue. Plautus Bacchid. (I, 1, 32.) *homo adolescens Penetrem huiusmodi in palaestram, vbi damnis desudascitur!* D.

Vt illud *Vbinam*, cum sit interrogatio, acuatur, nec in Thesi deprimatur, repone ex duobus Regiis, *Vbinamst?* B.

1 *Dorio, audi obsecro*] Haec Scena in petitione est, quae saepe admittit deliberatiuae locum. *Dorio, audi obsecro*] Sunt qui sic legant, vt *Dorio* Phaedria dicat, *Audio* leno, *Obsecro* iterum Phaedria. *Quin omitte me*] *Quin*, modo corripiendi vel imperandi vim habet. vt (Virg. Ecl. III, 52.), *Quin age.* D.

Dorio, audi obsecro] Haec Scena petitionem tenet, quod Deliberatiuae saepe genus diximus. quippe cum leno peteret argentum ab adolescente, ille dilationem postulauit. Hic ergo petitionis modus ab vtili, et honesto, et caeteris partibus tractabitur. Denique opponitur, *Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc?* Extra positus adolescens irascitur, *Vereor ne leno* etc. E.

Haec Scena expressa est ad Plaut. Pseud. I, 3. W.

2 Ducibus nostris plerisque et Edd. vett. pro *Quod* rescribe *Quid.* vt And. IV, 4, 7. Eun. V, 8, 7. Hec. I, 2, 3. B.

DO. Mirabar, si tu mihi quicquam afferres noui.
AN. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. GE. idem ego metuo.
PH. Non mihi credis? DO. hariolare. PH. sin fidem do? DO. fabulae!
PH. Foeneratum istuc beneficium tibi pulchre dices. DO. logi!

PH.

6 *Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti*] Deest *mali*. *Suat* autem, appingat atque affigat. *Suo suat capiti*] Ἀποσιώπησις. διὰ τὸν εὐφημισμὸν *Suo capiti* dixit, quum dicturus esset, Phaedriae. vt (Aen. IV, 640.), *Dardaniique rogum capitis*. D.

Pro *Metuo* Bembinus habet *Vereor*. Guyetus hunc versum vt spurium repudiauit. Muretus, duce suo codice, sic legit et distinxit, *Ne quid suat. Suo capiti*, h. e. quod in lenonis ipsius caput vertat. At vero primum nec *Suere* nec *ῥάπτειν* absolute positum significat *struere et machinari aliquid, quod alteri sit damnosum*; qui est error Mureti. Deinde non poterant metuere, ne Leno quid moliretur aduersus Phaedriam, quia leno ipse rem non dissimulabat; sed id tantum metuebant, ne Leno odore lucri allectus Fidicinam aliis venderet. Denique si Antipho dixisset *Suo capiti*; Geta non subiunxisset *Idem ego vereor*, sed *Idem ego precor, opto*. Igitur illud *Hei*, quod saepe in fine versus ponitur, praecedenti apponendum, et, duce Cod. nostro 900 annorum, verba *Idem ego metuo* seu *vereor*, plane delenda puto, et versum restituendum sic, *Metuó lenonem, né quid*. GE. *suo capiti suat*. Post *Nequid* dixisset, nisi interpellatus esset, *nouae turbae faciat*, aut quid simile. Et *Fuat* est *Sit*. Vide nos ad Adel. V, 4, 1. Certe *Capiti esse* sic occurrit Cic. Fam. VII, 1. et Tibull. I, 2, 12. B.

7 *Hariolare*] Diuinas. Hoc pertinet ad illud, *Non mihi credis?* E.

Non mihi credis? hariolare] Tale illud Plautinum, Asin. I, 3, 51. *nihili cocio est*. L.

8 *Foeneratum*] Ab vtili. *Foeneratum istuc beneficium tibi*] Id est, mihi (*ei* Lib. vterque. Forte, *Tibi a me*) a te foeneratum. D.

Foeneratum istuc beneficium tibi pulchre dices] Hoc ab vtili in petitione positum, quod prodesse possit, etsi non cesserit tempus. E.

Omnes Faerni et nostri libri, *Pulchre tibi dices*. B.

PH. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. DO. somnium!
PH. Experire; non est longum. DO. Cantilenam eandem canis.
PH. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. DO. garri modo.
PH. Adeon' ingenio te esse duro atque inexorabili,
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?
DO. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phaedria,
Vt phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis?

AN.

9 *Verum hercle hoc est*] Bene ipse dictum suum confirmauit. D.

Nostri Codd. *Somnium*; sed placet recte Faerno *Somnia* Bembini; quia *Fabulae* et *Logi* in plur. praecesserint. B.

10 *Cantilenam eandem canis*] Ita dicit: vt, *Vetus et vulgata cantio*. D.

Experire, non est longum] Hoc a facili, etiam an fieri possit. E.

11 *Tu mihi cognatus*] Ab honesto. *Tu parens, tu amicus, tu*] Secunda ἀποσιώπησις. D.

Tu mihi cognatus, tu parens] Hoc a Pcur (*propinquitate* Z.). E.

Ne repente Iambicus oriatur, cum antecedentes fuerint Trochaici; illud *Mihi* tollendum puto. B.

12 Recte Faernus Trochaicum claudicantem ex libris Bemb. et Victor. sic sanat, *Esse duro te a. i.* B.

14 Cum nimis sit contumeliosum, a Lenone adolescentem ingenuum *Impudentem* dici; ex Codd. Petrensi et Mead. repone *Imprudentem*, h. e. rerum humanarum imperitum. Vid. And. v, 4, 7. B.

15 *Phaleratis dictis*] Honestis atque ornatis: quia dixit, *Tu mihi cognatus, tu parens.* Et, quasi leno, irridet honestatem et despicit. D.

Vt phaleratis dictis ducas me] Quia supra dixit, *Tu mihi cognatus*, ideo addit *Phalerata dicta*, cum tenentur (forte, *habentur* Z.) verba honestatem, et quasi ornamenta habentia. E.

Pro vulgari *Gratis* ratio Trochaici probat Bembini *Gratiis*. B.

AN. Miseritum'st. PH. hei veris vincor! GE. quam vterque est similis sui!

PH. Neque, Antipho alia quum occupatus esset sollicitudine,

Tum

16 *Meritum est*] Εἰρωνεία. *Hei veris vincor!*] Hoc sibi dicit adolescens. D.

Hic locus est crux interpretum, adeo vt Guyetus, cum se ex difficultate expedire non posset, hunc versum cum duobus seqq. delendum putaret. Vulgo *Vterque* de Lenone et Phaedria intelligunt, sed non vno modo: alii enim accipiunt de similitudine pertinaciae, Phaedriae in petendo, et Lenonis in concedendo: alii de similitudine ingenii, quod vterque conseruare studeat; Phaedria nimirum in honestate, Leno in duritie seruanda. Vtraque ratio contorta esse videtur. Si vulgaris interpretatio de nomine *Vterque* est tuenda; equidem a Geta verba *Veris vincor* spectari puto, vt sensus sit, vtrumque veris vinci et moueri, Phaedriam veris quae dicta sint, Lenonem rebus ipsis, i. e. pretio, non promissis. Verum fortassis melius et rei conuenientius est, si *Vterque* de duobus miseris adolescentibus acceperis, ita vt Geta dicat, vel vtrumque veris vinci, Antiphonem vera miseria Phaedriae, et Phaedriam veris dictis lenonis; vel suo vtrumque laborare malo, Antiphonem vinci veris argumentis Patris, Phaedriam Lenonis. Si cui vero nihil horum placeat; verba Getae de Lenone et Phaedria per εἰρωνείαν dici intelligat. Z.

17 *Neque Antipho alia quum occupatus esset sollicitudine*] Hoc dolet Phaedria, quod in eadem re laborauit Antipho, id est, in amore: quodque (*quodque vna*) amare contigerit. *Neque Antipho alia*] Minore aliqua sollicitudine quam haec est, quam nunc gerit. An *Alia*, praeter hanc, quam de me gerit? Ordo et sensus hic est, Neque tum esse mihi hoc obiectum malum, quum Antipho alia sollicitudine esset occupatus leui quapiam, non hac de nuptiis, quae est grauissima. D.

Neque, Antipho alia cum occupatus esset sollicitudine, tum hoc esse mihi obiectum malum!] Vere nunc ingemisco, me hoc tempore cogi amare, quo Antipho in alia sollicitudine occupatus mihi auxilium ferre non potest. E.

Neque, Antipho alia &c.] Bentleius putat, haec a Phaedria ex inuidia dici, eumque queri, se tum in sollicitudine esse, cum Antipho sit beatissimus.

Tum hoc esse mihi obiectum malum? AN. ah! quid istuc autem est, Phaedria?
PH. O fortunatissime Antipho! AN. egone? PH. cui, quod amas, domi'st:
Nec cum huiusmodi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
AN. Mihin' domi'st? immo, quod aiunt, Auribus teneo lupum:
Nam neque quomodo a me amittam, inuenio: neque vti retineam, scio.

DO.

mus. Verum placet ratio eorum, qui intelligunt de dolore Phaedriae, quod nunc ab Antiphone, ipso quoque laborante, sibi nihil praesidii sit exspectandum. Nam postquam concessit, se veris vinci, circumspicit vnde lenoni auaro satisfacere possit. Statim sibi venit in mentem Antipho amicus et cognatus; sed contemplatio sollicitudinis, qua ille ipse sit occupatus, exprimit hanc querelam. Caeterum hic est ellipsis perturbato Phaedria dignissima; nam post *Neque* intellige *Velim* aut simile aliquid. Atque *Alia* non h. l. est *Diuersa*, sed *Aliqua eiusdem generis*; vt in illo Virg. Ecl. II, 49. *Tum casia, atque aliis intexens suauibus herbis.* Z.

20 *Vnquam vsus venit*] Opus aut necesse fuit. D.

Vsus venit] Tibi contigit. E.

Auribus teneo lupum] Sueton. in Tiberio cap. 25. *Cunctandi causa erat metus vndique imminentium discriminum, vt saepe lupum tenere se auribus diceret.* Aristaenet. lib. 2. Ep. 3. ἐγὼ γὰρ τὸν λύκον τῶν ὤτων ἔχω, ὃν ὔτε κατέχειν ἐπὶ πολὺ δυνατὸν, ὔτε μὴν ἀκίνδυνον ἀφεῖναι. Querolus: *Auribus lupum teneo: neque vti fallam, neque vti confitear, scio.* Locum Terentii imitatus est Hieronym. epistola ad Pammachium, aduers. errores Io. Hierosolym. *Nunc vero auribus lupum apprehenderis, nec tenere potes, nec audes dimittere.* L.

21 *Auribus teneo lupum*] Graecum prouerbium, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, ὔτ' ἔχειν, ὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι. D.

Faerni et nostri libri omnes habent, *Immo id quod aiunt.* B.

22 Hunc versum spurium puto, cusum ad formam versus superioris I, 3, 14. Nam credibile non est, eandem sententiam in eadem fabula ab eadem per-

Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. An. eia, ne parum leno sies:
Num quid hic confecit? Ph. hicine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. Gl. quid? vendidit? An. ain, vendidit?
Ph. Vendidit. Do. quam indignum facinus, ancillam aere emtam suo!
Ph. Neque exorare, vt me maneat, et cum illo vt mutet fidem,
Triduum hoc: dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
Si non tum dedero, vnam praeterea horam ne oppertus sies.
Do. Obtundis. An. haut longum id quod orat, Dorio: exoret sine:

Idem

persona bis dici; praesertim cum prouerbium *Auribus teneo lupum*, satis notae sit significationis. B. Bentleius refelli potest ex prouerbio Graeco, quod refert Donatus. Z.

23 *Ne parum leno sies*] ἔλλειψις. deest enim, *Vereris?* D.

Parum leno sies] Aliquantum officii tuque consuetudinem mutans auaritiam referens (*Aliquantum officii praestans, tuamque consuetudinem mutans, et auaritiam remittens.* Z.). E.

Ne parum sis leno] Plaut. Persa IV, 6, 4. *Ne non sat esses leno, id metuebas miser.* Ascon. Pedian. I, 3. in Verrem. L.

26 *Aere emtam suo*] Bene *Suo*, quasi de tertia persona. D.

29 Pro *Sies* repone *Siet*, vt simile fiat verbis praecedentibus *Maneat*, *Mutet*. B.

30 *Haut longum est id, quod orat*] Reperisse ea quae desideraret (*Repertурum esse se ea, quae leno desideraret, promiserat* Z.) adolescens. Accessit etiam persuasor alius, fieri posse certe facile, quod non sit longum. Deinde quod vtile; siquidem *quod bene promeritus fueris, tibi conduplicauerit.* E.

Ne Iambicus sit inter Trochaicos, restitue Trochaicum sic, Do. *Optume.* An. *haut longumst quod orat* etc. Praesertim cum in quibusdam libris pro *Obtundis* legatur *Obtunde*. B.

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.
Do. Verba istaec sunt. An. Pamphilamne hac vrbe priuari sines?
Tum praeterea horunc amorem distrahi poterin pati?
Do. Neque ego, neque tu. Ge. Di tibi omnes id, quod es dignus, duint!
Do. Ego te compluris aduorsum ingenium meum menses tuli,
Pollicitantem, flentem, et nihil ferentem: nunc, contra omnia haec,
Repperi qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
An. Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam

31 *Conduplicauerit*] Coniunctiuum pro indicatiuo, id est, *Conduplicabit*. Hoc est aliter, *Foeneratum istuc beneficium pulchre tibi dices*. D.

Placet Victoriani et Basilicani *Hic* pro vulgari *Hoc;* id tamen non aduerbium putamus, sed pronomen. B.

33 Basilicani *Horunc* pro vulgari *Horum* probat versus ratio. B.

34 Pro *Est dignum* meliores libri exhibent ES *dignus*. B.

36 *Flentem, nihil ferentem*] ὅμοιον τῷ γένει (ὁμοιοτέλευτον. Ed. vet. Venet.) vsitatum veteribus. D.

Bentleius cum aliis edidit, *Pollicitantem et nil ferentem, flentem*. Caeterum illud *Contra omnia haec* est *e contrario;* vt Adel. 1, 1, 19. Z.

38 *Tibi quidem olim est dies*] Hic *Olim*, futuri temporis. Nam leno de accipienda ab adolescente pecunia diem constituerat: et inuenta meliori conditione, anticipauerat tempus cum adolescente praescriptum. D.

Certe hercle ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies, quam ad dares huic, praestituta] Si satis in memoria teneo, praestituta dies est, in quam diem pecuniam huic dares. E.

Quam ad dares huic, praestituta. PH. factum. DO. num ego istuc nego?
AN. Iam ea praeteriit? DO. non: verum haec ei antecessit. AN. non pudet
Vanitatis? DO. minume, dum ob rem. GE. sterquilinium. PH. Dorio,
Itane tandem facere oportet? DO. sic sum: si placeo, vtere.
AN. Sicine hunc decipis? DO. immo enimuero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi sciebat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter ac fui.
Sed vt vt haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi

39 Lege ex Cod. Petrensi *Quoad dares.* Nam *Quoad* signif. ad quam diem. vt supra 1, 2, 98. II, 4, 22. B.

40 *Iam ea praeteriit?*] Interrogatiue pronunciandum. *Non, verum ei haec antecessit*] Vrbane leno, *Haec antecessit:* vt alii putant, meretrix vendita: vt alii, dies qua lenoni constitutum fuit. An aperte leno perfidus mentitur? vnde sequitur, *Non pudet vanitatis.* Ergo plus est *Antecessit*, quam *Praeteriit. Non pudet vanitatis?*] Apparet, supra lenonem de perfidia anticipati temporis esse confessum. D.

Iamne ea praeteriit? Non; verum haec ei antecessit] Duo tempora ambo tenuerunt diuersa: Haec dies numquid praeteriit? Contra leno respondit: Immo retro pedem tulit, et propagauit se, h. e. antecessit, vt adhuc futura sit. E.

41 *Sterquilinium*] Plautus in Milite II, 1, 11. — *gloriosus, impudens, Stercoreus, plenus periurii atque adulterii.* Et in Pseudol. 1, 3, 132. *Fraudulente.* CA. *impure leno.* PH. *coenum.* Sic Graecis in vsu est, κόπρειος ἀνήρ. Suid. L.

Pro *Stercilinium*, quod in aliquot extat libris, versus suadet lectionem Codicis vet. *Sterculinum.* Gloss. vet. *Sterculinum*, κοπροδοχεῖον, κοπριά. Idem apud Plautum et Phaedrum occurrit. B.

43 Lege versus gratia, *Immo enimuero hic, Antipho, me decipit.* B.

46 *Sed vt haec sunt, tamen*

Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phaedria,
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum 'st. Vale.

ACTVS TERTII SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

QVID faciam? vnde ego nunc tam subito huic argentum inueniam miser,
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc: promissum fuerat. AN. itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiuuerit comiter?

Quin,

hoc faciam] Exoratus tandem conditionem leno dat, vti cras argentum qui prior attulerit, ad ducendum potior sit. E.

48 *Mea lege vtar*] Lenonia scilicet: in qua semper commodum est prius, quam fides. D.

Mea lege vtar] Id lenonis, apud quem semper commodum prius. E.

Vnus Reg. cum Edd. vett. *Sit potior*. Repone *Vt sit potior, prior ad dandum qui est*. B.

1 *Quid faciam?*] οἰκονομία ad futurum exitum Comoediae. D.

Quid faciam?] Hic cogitatio est, quemadmodum breui tempore inuenire possit argentum. E.

2 *Minus nihilo*] ὑπερβολὴ D.

Rescribe, *Cui minus nihilo est? quód si hinc pote fuisset exorárier*. In Bemb. enim, Victor. et Meadiano est *Pote fuisset*. *Pote* est neutrius generis, et *Triduum* casus recti. *Hinc* est ab hoc lenone; vt Adel. III, 3, 7. atque illud *Nunc* plane extra contextum est additum. B.

4 *Adiuuerit*] Secundum v pronunciari debet (Guyetus coniicit legi debere, *Non debet*.). *Adiuuerit comiter*] *Comiter*, veteres dixerunt παρὰ τὸ κόσμος. D.

Pro

Quin, quum opus eſt, beneficium rurſum ei experiamur reddere?

GE. Scio equidem hoc eſſe aequom. AN. age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.

GE. Quid faciam? AN. inuenias argentum. GE. cupio: ſed id vnde, edoce.

AN. Pater adeſt hic. GE. ſcio: ſed quid tum? AN. ah, dictum ſapienti ſat eſt.

GE. Itane? AN. ita. GE. ſane hercle pulchre ſuades. etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nihil nanciſcor mali;

Ni etiam nunc me huius cauſa quaerere in malo iubeas crucem?

AN.

Pro Faerni emendatione *Adiuerit* ſi ſcripſeris *Adiurit*, verſui magis conſulueris. Certe *Adiuro* vſus eſt Ennius apud Cic. de Senect. B.

5 Pro vulgari *Experiamur*, et Bembini *Experiemur*, recte Faernus legendum eſſe coniicit *Experimur*. B.

7 *Quid faciam?*] Comiter (*Comice*). quamuis vterque intelligat quid alteruter dicat, diſſimulant tamen. D.

8 *Dictum ſapienti ſat eſt*] Plautus Perſa IV, 7, 18. *Vbi cum lenone me videbis colloqui: Tum turbam facito.* SA. *dictum ſapienti ſat eſt.* L.

9 *Itane* non poteſt pedem hic ſuſtentare. Cod. Reg. *Itane dicis?* Lege potius, *Itan ais?* B. Si Codd. concederent, legerem *Et me tu hic adis?* h. e. tu quoque in hoc negotio alieno me obtundis? Certe *Adire* etiam alibi pro *Aggredi* ponitur. Sed retinenda lectio recepta, et explicanda, *Iam hinc abi, apage.* Nam *Etiam* eleganter in iubendo adhibetur; vt Heaut. II, 2, 6. *Etiam caues?* h. e. caue quaeſo. Z.

10 *Non triumpho*] Maximum mihi gaudium eſt, ſi te tuis nuptiis nihil patior mali, et adhuc me cogis, vti in malo aliud malum quaeram, et *nullus locus relinquatur preci*: vt ex omni parte circumcludamus noſtris precibus ſenes. E.

11 *Ni etiam nunc me huius cauſa quaerere in malo iubeas crucem*] Quaſi dicat, In malo aliud malum. D.

Pro *Crucem* forte leg. *Malum*: certe Donatus ita legiſſe videtur. B.

AN. Verum hic dicit. PH. quid? ego vobis, Geta, alienus sum? GE. haut puto:
Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, vt nullus locus relinquatur preci?
PH. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem!
Tum igitur, dum licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho;
Contemplamini me. AN. quamobrem? aut quidnam facturu's, cedo?
PH. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. GE. Di bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
AN. Vide, si quid opis potes afferre huic. GE. si quid! quid? AN. quaere obsecro,

Ne

14 *Relinquatur preci*] Bene *Preci*. D.

15 Τὸ *Hinc* ob versum recte abest in Bemb. Victor. et duobus nostris. D.

16 Veram lectionem seruauit Seruius ad Aen. IX, 484. *Quin igitur dum licet, dumque adsum.* In principio versus, vt in Membranis solet, initiali littera omissa, vt minio postea scribatur, restat *um;* quod nescias vtrum ad *Dum, Tum, Cum,* an ad *Quin* pertineat. Inde errato initium. B.

19 *Pedetentim*] Caute. a pedibus et tentando. *Pedetentim tamen*] Hoc quidem sic accipiunt, tanquam Getae dicat Antipho, vt caute aggrediatur senem fallere. D.

Pedetentim tamen] Omnia tenta, omnia experire, ne aut plus aut minus facias. E.

Pedetemptim scribitur in omnibus Faerni et nostris Codd. Omnino in Codd. cum vetustioribus, tum recentioribus vel *Temptare* scribitur, vel, sed rarius, *Temtare;* nunquam, quod hodie obtinet, *Tentare*. B.

20 Ex repetitione, quae prioris accentum seruare debet, repone, *Vide opis si quid potes adferre huic. Si quid.* B.

Ne quid plus minusue faxit, quod nos post pigeat, Geta.

GE. Quaero: saluos est, vt opinor: verum enim metuo, malum.

AN. Noli metuere: vna tecum bona, mala, tolerabimus.

GE. Quantum opus est tibi argenti? loquere. PH. solae triginta minae.

GE. Triginta! hui, percara'st, Phaedria. PH. istaec vero vilis est.

GE. Age, age, inuentas reddam. PH. o lepidum caput! GE. Aufer te hinc. PH. iam opus est. GE. iam feres:

Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

(PH. Abi: dic, praesto vt sit domi.)

AN. Praesto'st: audacissime oneris quiduis impone, et feret:

24 A Cod. Petrensi abest *Tibi:* Cod. C. C. habet *Eloquere:* et Cod. Mead. *Quantum est opus tibi argenti, eloquere.* Igitur vt *Opus* sit in ictu, repone *Quantum est opus argenti, eloquere.* B.

25 *Istaec vero vilis est*] Amatorie. D.

Istaec vero vilis est] Amatoris animo pretium non credit pro ea magnum esse, quam diligebat. E.

Plerique nostri, *Ista vero.* B.

26 In Bemb. abest *Caput.* Tres Codd. boni *Auferte:* a veterrimo abest *Hinc.* Repone, *Age, age, inuentas reddam.* P. *o lepidum!* G. *auferte.* P. *iam opust.* G. *iám feres.* Absolute positum est *Auferte* sc. *amplexari*; quia vterque prae gaudio in amplexus Getae ruebant. B.

28 Hic versus recte a Faerno subdititius iudicatur. Nam Bemb. et Victor. plane omiserunt: atque Phaedria cum ipse Getam comitetur, non videtur haec posse recte imperare, quae hic reperiuntur. B.

29 *Praesto est: audacissime*] Optimus ac necessarius vtrinque semper adest, quodcunque onus impositum. E.

Solus est homo amico amicus. GE. eamus ergo ad eum ocius.
AN. Numquid est quod opera mea vobis opus sit? GE. nihil; verum abi domum,
Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare. cessas? AN. nihil est, aeque quod faciam lubens.
PH. Qua via istuc facies? GE. dicam in itinere: modo te hinc amoue.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

QVID? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chreme,
Adduxtin' tecum filiam? CH. non. DE. quid ita non?
CH. Postquam videt me eius mater esse hic diutius;
Simul autem non manebat aetas virginis
Meam negligentiam: ipsam cum omni familia
Ad me profectam esse aiebant. DE. quid illic tam diu
Quae-

30 *Solus est homo amico amicus*] Apollodorus, μόνος ἐπίσαται φιλεῖν τοὺς φίλους (Guyetus reposuit, Μόνος φιλεῖν γὰρ τοὺς φίλους ἐπίσαται). D.

34 *Modo te hinc amoue*] Hinc discede. Vult enim solus secum consilium quaerere, quomodo fieri possit, vt inueniatur argentum. E.

Lege, *Dicam in itere*. Vid. ad Heaut. II, 3, 30. B.

1 *Quid? qua profectus causa*] Haec est narratio simplex. D.

Qua profectus causa hinc es Lemnum?] In hac Scena narratio itineris et reuersionis simplicem continet expositionem. E.

6 Scribe *Aibant*. Semper enim apud Nostrum est disyllabon. B.

Quaeſo igitur commorabare, vbi id audiueras?
CH. Pol me detinuit morbus. DE. vnde? aut qui? CH. rogas?
Senectus ipſa'ſt morbus. ſed veniſſe eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
DE. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtin, Chreme?
CH. Quod quidem me factum conſilii incertum facit:
Nam

9 *Senectus ipſa eſt morbus*] Apollodorus, Τὸ γῆρας ἐςὶν αὐτὸ νόσημα. D.

Senectus ipſa'ſt morbus] Ariſtotel. Τὴν μὲν νόσον εἶναι γῆρας ἐπίκτητον, τὸ δὲ γῆρας νόσον φυσικήν. Galen. ὑγιεινῶν lib. I. τὸ γῆρας νόσον ἤδη λέγουσιν ἔνιοι. Plautus Menaech. v, 2, 4. — — *conſitus ſum ſenectute; onuſtum gero corpus; vires Reliquere. vt aetas mala merx eſt tergo! Nam res plurimas peſſimas, cum aduenit, affert.* L.

11 *Quid gnato obtigerit*] Quoniam praeterito tempore ſenes fecerant pactum, vt filiam Chremetis vxorem duceret filius Demiphonis: aliter enim res celari non poteſt, niſi per huiuſmodi nuptias puella vinceretur, et hunc per hunc errorem, quo credit filium ſuum aliam duxiſſe, idcirco cupit excuſatum eſſe, et potius quaſi cauſam quandam eſſe, quod vxorem duxerit filius. E.

12 Denique adiungit: *Quod quidem me factum conſilii incertum facit; nam hanc conditionem ſi cui tulero extrario*] Rationem reddit, cur ex eo quod filius eius vxorem duxerit, non eam quam hic voluit, ſibi conſilium vacillet et incertum ſit. Hanc enim conditionem ſi extraneo ante detulero, habeo neceſſitatem exponendi, *Vnde mihi ſit.* Te autem fidelem eſſe mihi ita, quemadmodum ego mihi ſum, cognouero (*cognoueram.* Z.). At ille alienus, ad quem conditionem iſtam defero, ſi voluerit affinitatem, tacere poterit, quouſque familiaritas copuletur: ſin autem me contemſerit atque ſpreuerit, plus ſciet quam opus eſt, ſiquidem in poteſtate habebit narrare quod ceperit. Quae res mihi magnam ſollicitudinem generat, ne aliquo pacto hanc vxorem meam (*vxor mea* Z.) cognoſcat. Eſt . . . . . mihi (*Eſt enim iſtius mihi haut* Z.) leuis metus. Nam hoc ſi ceperit, ſupereſt, vt me excludat, et domo egrediar. *Ego enim meorum ſolus meus ſum,* hoc eſt, illa diues eſt, ego pauper. E.

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario;
Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine'st.
Te mihi fidelem esse aeque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreuerit me, plus, quam opus est scito, sciet;
Vereorque, ne vxor aliqua hoc resciscat mea.
Quod si fit; vt me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
DE. Scio ita esse: et istaec mihi res sollicitudini'st;
Neque

13 *Hanc conditionem si cui tulero*] Κυριολογία: quia *ferre conditionem alicui* dicimus. D.

15 *Te mihi fidelem esse aeque*] Mire admixtum ante completam sententiam de extraneo, *Te mihi fidelem esse*, etc. D.

16 Pro vulgari *Sciebam* metri leges probant Bembini *Scibam*. B.

17 *Tacebit, dum intercedet familiaritas*] Incertum, quando proditum iri se dicat, ante, an post nuptias. D.

20 *Vt me excutiam*] Legitur et, *Excutiat*. D.

Inter interpretes de sensu verbi *Excutiat* non conuenit. Sunt, qui pro *Explorare* accipiant, de ingenio adhibendo, quo de futuro prospiciatur. Alii de excutienda veste intelligunt, ne quid per furtum asportetur. Gesnerus in Thes. de ratione conficienda et subducenda; vt sensus sit, *Resoluta dote discedam e matrimonio illius.* Equidem puto seriei orationis conuenientius, si interpreteris per *spoliare se omnibus rebus, omnia reddere.* Sic *Excussus* et *exhaustus* sc. pecunia, extat apud Cic. Har. R. 18. Etenim verba *Ego meorum solus sum meus*, significant summam paupertatem hominis, praeter libertatem, nil habentis. *Meus* enim est eius, qui sui iuris et potestatis est; atque *Meorum* non est Masculinum, qui est error vulgaris, sed Neutrum: vt sensus sit, *Nihil mihi est, nisi ego solus; praeter corpus et libertatem nihil mihi est, quod* Meum *dici possit.* Z.

21 *Meorum solus sum meus*] Apollodorus, ἐγὼ γάρ εἰμι μόνος τῶν ἐμῶν ἐμός (Guyetus metri caussa illud μόνος apponit fini). D.

Meorum solus sum] Priscian. lib. 12. L.

Neque adeo defetiſcar vnquam experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

Ego hominem callidiorem vidi neminem,
Quam Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem,
Argentum opus eſſe, et id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quaerebat ſenem:
Dis gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phaedriae ſe oſtenderet nihilo minus

Ami-

23 *Neque defetiſcar*] Neque laſſabor. *Adeo experirier*] Semper tentare. E.

Defetiſcar] Vett. libb. *Defeciſcar*. Priſc. l. x. *Experirier*] V. C. *Experier*. L.

Prae vulgari lectione, quae eſt Bembini, ad euitandas eliſiones duras, Terentio indignas, placet Priſciani p. 889. et 1147. *Neque defetiſcar vſque adeo experirier.* Sic *Vſque adeo donec eſt* And. IV, 1, 38. B.

24 *Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero*] Virg. (Aen. II, 719.) *donec me flumine viuo Abluero*. D.

1 *Ego hominem*] Haec Scena expoſitionem tenet, quid cum Phormione actum ſit: nempe vti argentum quaereretur, quod lenoni ferri poſſet pro Phaedria; vt Phaedriae ſe oſtendat nihilo minus amicum eſſe, quam Antiphoni. Aiebat Dis gratiam, datum ſibi eſſe tempus, in quo oſtendere ſe poſſet, ſimili modo ſe amicum Phaedriae eſſe, quemadmodum fuerat Antiphoni. Nam ipſius opera Antipho vxorem duxerat, rurſus ipſius opera Phaedria redimeret meretricem. E.

2 *Venio ad hominem*] Venuſte repetitum *Hominem*. D.

3 Vulgari lectioni *Argento* praeferenda videtur Bembini *Argentum;* quia veteres ſic loquebantur. B.

7 Reſcribe verſus gratia *Phaedriaï*, vt ſupra *Cliniaï*, *Hoſpitaï*: atque tolle *Se*, quod cum Cod. Reg. tranſſerendum eſt in verſ. ſeq. poſt *Amicum*. B.

Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: co me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum. quis est vlterior? atat Phaedriae
Pater venit. sed quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde a primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nihil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

EXSPECTO, quam mox recipiat sese Geta.

Sed

10 Corrige *Qui est vlterior?* vel fortasse, *Qui iste vlterior?* B.

11 Ex *Pater* eliditur *r*; quod solemne est in primo versus pede. B.

15 *Hunc adoriar hospitem*] Astute *Hospitem*, de eo qui superuenit: nomen aptum imprudenti rerum, atque alieno ab earum scientia. Sallustius (Catil. 2.), *Vitam sicuti peregrinantes transegere*, etc. D.

Pro *Hoc* Bemb. recte *Eo;* atque pro *Fiat* omnes Faerni et nostri *Fiet*. B.

1 *Exspecto, quam mox recipiat huc esse Geta*] Ad errorem cumulandum persona Antiphonis interponitur; vt ei adaucto metu amittendae vxoris, maior vis fiat repentinae laetitiae. D.

Exspecto quam mox recipiat sese Geta] Vti error cumulari possit, interesse efficitur Antipho. Ita enim sumtum est consilium, vti secundum legem Phormio velit illam ducere vxorem, quam habet Antipho: ita tamen, si recipiat dotem. Hoc autem argentum dotis nomine acceptum vult Phormio Phaedriae dare, vt ipse pro amica meretrice lenoni det; ipse vero Phormio offerendo ac placando (*differendo et apparando* Z.) producat nuptias, si (*donec* Z.) argentum, quod Phaedriae ab amicis promissum est, cum acceptum fuerit, senibus reddatur. Antipho praesens autem audit, et vere credit,

Sed patruum video cum patre adſtantem: hei mihi,
Quam timeo, aduentus huius quo impellat patrem!
Ge. Adibo hoſce. o noſter Chremes. Ch. ſalue, Geta.
Ge. Venire ſaluom volupe'ſt. Ch. credo. Ge. quid agitur?
Ch. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
Ge. Ita. de Antiphone audiſtin' quae facta? Ch. omnia.
Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. De. id cum hoc agebam commodum.

dit, Phormionem vxorem eſſe ducturum. E.

Huc poſt *Recipiat* in optimis libris recte abeſt. B.

4 Vulgaris lectio duobus laborat vitiis; primum quod Chremetem ſaluere non iubet Geta; deinde quod duo medii pedes ſinguli ex integris conſtant partibus orationis; id quod in ſenariis et heroicis verſibus vitioſum eſſe recte praecipit Gellius XVIII. ſub finem; nam ſyllabae vltimae non acuuntur apud Latinos. Igitur dele *Hoſce*, adeo vt *Adibo* abſolute ponatur, vt alibi. Atque recipe lectionem Bembini, *O ſalue, noſter Chreme.* B.

5 *Volup eſt*] *Hoc volup* nomen eſt, vt *hoc facul:* ſic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur. D.

Veniſſe ſaluom volupe eſt] Incolumitas tua ex voluntate eſt. E.

6 *Compluria*] Secundum regulam locutus eſt. Nam *hoc compluræ*, et *haec compluria. Noua hic compluria*] Sic veteres, quod noſtri demta ſyllaba *complura* dicunt. Sic Cato Originum ſecundo; *Fama hoc loco compluria.* Cicero in Protagora, *Confirmandi genera compluria.* Credo quia veteres *hoc plure*, non *hoc plus* dicebant. D.

Noua hic compluria] Chariſ. lib. I. duobus locis. Priſc. lib. 3. L.

9 *Commodum*] Commoda aeſtimatio eſt temporis. *Commodum*] Tantum quod. Lucilius, *Quod mihi commodum eſt, aut vda veſtimenta depoſueram.* D.

Sic circumueniri] Sic aliquem circumueniri. E.

GE. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo,
Inueni, opinor, remedium huic rei. DE. quid, Geta?
Quod remedium? GE. vt abii abs te, fit forte obuiam
Mihi Phormio. CH. qui Phormio? GE. is qui istam. CH. scio.
GE. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam:
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic haec potius cum bona
Vt componantur gratia, quam cum mala?

Herus

10 *Nam hercle ego*] Commendat consilium ex cura: siquidem dicit, se, vti etiam ipsi domini fecerunt, de hac re plurimum cogitasse. E.

Meliores libri Faerni et omnes nostri, praeter vnum recentiorem, recte *Quidem* interserunt post *Id*. B.

11 Recte Bembinus, *Quid Geta?* tribuit Chremeti, et, *Quod remedium*, Demiphoni. Nam prior respondet Chremes, cuius maior res agitur, et propior cura ac sollicitudo est. B.

13 *Is qui istam*] Ἀποσιώπησις tertia. deest *Obtrusit nobis*, aut *Defendit*, aut quid tale. D.

Is qui istam] Quo facilius cognosci posset, quia Phormio, breuiter consilium (*posset quod Phormio esset, breuiter descriptionem* Z.) dedit, *Is qui istam* aut defendit, aut cognatam dicit. E.

14 Cod. noster vett. pro *Eius* habet *Prius*; alter 900 annorum *Prius eius:* tertius *Eius pertemptarem.* Certe illud *Témptarém* pes Molossus cum duplici accentu, dehonestat versum. Repone igitur, *Vísum ést mi, vt eius temptárem prius senténtiam.* B.

16 *Cum bona vt componantur*] Vide potius vt haec cum bona gratia componamus, non mala, per iniuriam atque litem. E.

Illud *Sic* recte abest in aliquot libris. In multis pro *Vos* est *Nos*, vti olim Eugraphius legisse videtur. Quare lege aut *Videmus inter nos*, aut *Videtis inter vos*. Nam *Inter nos*, vel *Inter vos*, vtriusque partis officium notat. B.

Herus liberalis eſt, et fugitans litium:
Nam caeteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, vt praecipitem hanc daret.
AN. Quid hic coeptat, aut quo euadet hodie? GE. an legibus
Daturum poenas dices, ſi illam eiecerit?
Iam id exploratum'ſt: heia, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt!
Verum, pone eſſe victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, ſed pecuniae.

Poſt-

18 *Fugitans litium*] Genitiuo caſui vim nominis habet *Fugitans* iunctum: accuſatiuo, vim tantum participii. *Fugitans litium*] Quaſi quod vult in domino facere, id iam in eo eſſe dicit: praeparans hominem ad contemtum pecuniae, quae poſcetur ſtatim. D.

Herus liberalis eſt] Perſuaſurus Phormio mali quid eſt, primo terrorem . . . . . . atque inicit. Deinde (*Quia perſuaſurus eſt Phormioni, primo terrorem iniicit, deinde.* Mſ.) blanditur ab vtili, et dicit, dominus liberalis eſt, qui facile donare poteſt, et lites fugere ſeñ ñx etc. an (*fugere ſueuit.* NAM CAETERI *&c. Quamquam* Z.) fieri poſſit ex auctoritate multorum, quod expelli puella poteſt. E.

21 *Quid hic coeptat?*] Nunc accipiens ſerui conſilium Antipho iraſcitur. E.

22 *An legibus daturum poenas*] Reſponſio ex ſola permiſſione eſt. Hoc eſt, non id metuimus, habemus enim certum conſilium. Poſt quaeſtionem ſola promiſſione diſſolutam terret, quo facilius perſuadeat Phormioni. E.

25 *Verum, pone eſſe victum*] Etiamſi contrario euentu efficiatur tota perſuaſio facile, et vincatur Demipho, poenam pecuniae eſſe, non capitis. Hoc eſt, condemnari poterit quod effecerit, et liberatus * pecuniaria iſta multa futura eſt. non (*quod eiecerit, ſed liberabitur pecuniaria iſta multa ſoluta. Ergo non* Z.) metuit eiectionem. E.

Vulgari lectioni *Pone* praefer Bembini *Pono*, h. e. Concedo. B.

26 Lege cum vet. Cod. apud Guyetum *Ei*, vt monoſyllabon, pro *Eius*. B.

Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier:
Soli ſumus nunc hic, inquam; eho dic, quid velis dari
Tibi in manum? vt herus his deſiſtat litibus:
Haec hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies.
AN. Satin' illi Di ſunt propitii? GE. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,
Vt eſt ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. DE. quis te iſtaec iuſſit loqui?
CH. Immo non potuit melius peruenirier
Eo, quo nos volumus. AN. occidi! CH. perge eloqui.
GE. A primo homo inſanibat. CH. cedo, quid poſtulat?

GE.

28 *Dari tibi in manum*] Datur ei in manum, qui furtim (*ſeparatim* Ed. Du B.) accipit ſine arbitro, aut interprete: vt praeuaricator, aut iudex corruptus. D.

Quid vis dari tibi in manum] Hoc eſt, quantam pecuniam in praeſenti accipere vis, vt dominus ab hac lite diſcedat? E.

Vt *Inquam* ſit in ictu, lege cum noſtris omnibus, *Soli ſumus nunc, inquam, hic.* Tum, auctore Bembino libro, *Dic* dele, et *Velis* muta in *Vis*. B.

29 Ne *Herus* extra ictum penitus abſcondatur, repone, *Herus vt his* etc. B.

30 *Haec hinc faceſſat*] Pro *Hinc ſe faciat*, id eſt, abeat: vt, *Huc ſe faciat*, huc accedat, ſignificat. *Haec hinc faceſſat*] Pro *Cedat*, alias *Faciat*. Ergo duas res ſignificat hoc vnum verbum. An *hinc faceſſat*, prouerbialiter, quaſi *hinc faciat*. Plautus, *Argentum hinc facite*. *Huc te fac* dicitur, pro *huc accede*. D.

Hinc faceſſat] Diomed. libr. I. Seru. Aeneid. IV. verſ. 295. *iuſſa faceſſunt*. L.

32 *Aliquam partem*] Etſi non totum, vel aliquam partem. D.

33 *Tria non commutabitis verba hodie inter vos*] Sic dicebant, iurgium ſignificantes. Proprie *Verba commutare* eſt, quod *altercari* dicimus. D.

35 *Immo non potuit melius*] Chremes arripit conſilium quod fuit commodiſſimum, vt, excluſa iſta, poſſit filiam ſuam Demiphonis filio collocare. E.

37 *A primo homo inſanibat*] Quo

GE. Quid? nimium quantum libuit. CH. dic. GE. si quis daret
Talentum magnum. CH. immo malum hercle: vt nihil pudet!
GE. Quod dixi adeo ei: quaeso, quid? si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit

Non

Quo facilius persuadeat, summam necessario dicit maiorem primo petitam. E.

Insanire hic non esse *debacchari*, sed *immensum pretium postulare*, recte vidit Eugraphius. Atque vsum hunc verbi multis exemplis docuit Cuperus Obseruatt. 1, 19. Z.

38 *Quid? nimium quantum libuit*] Apud quosdam diuersae personae cum verbis singulis. D.

Libuit] Hoc est, Quantum ei libuit, tantum postulauit. *Si quis daret talentum magnum*] Dicendo *Magnum* innuit Talentum esse et *minus*. Nam *Maius* appenditur cxx libris. E.

Nimium quantum] Charis. lib. 2. L.

Cod. 900 annorum *Quantum voluit;* et *Libuit* pro varia lectione inter lineas. Hinc patet, vtrumque esse additițium. Corrige igitur cum aliis, G. *Quid? nimium quantum.* C. *quantum? dic.* G. *si quis daret.* Sic olim legebat Celsus Grammaticus apud Charis. p. 185. *Nimium quantum: Terentius in Phormione. Vbi Celsus pronunciat:* vti Immane quantum, Incredibile quantum. *Licet quidam sic legant, inquit, vt* Nimium *seruus dicat,* Quantum *vero senes: sed sententiam non intelligunt.* B.

39 *Talentum magnum*] Priscian. lib. de ponder. L.

Verba *Immo malum h. v. n. p.* sicut superiora *Cedo, quid postulat,* tribue Demiphoni, libris nostris ducibus. Hunc enim conuenit exclamare, quippe qui metuebat, ne de suo soluendum esset. B.

40 *Quaeso, quid si vnicam filiam*] Vt, inquit, ostenderem ei, iniuste positam summam, dixi, Quid si tu vnicam filiam tuam in matrimonium collocares, tantundem dotis dares? E.

41 *Parui retulit*] Nihil interfuit: vel parum interfuit, id est, nihil profuit. D.

Parui retulit] Sed contempsisti illud, propterea quia non susceperis filiam; sed pari modo etiam Dominus: nam sic coepit, et *inuenta est, quae dotem petat.* E.

Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt quae dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,
Haec denique eius fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, iam a principio amici filiam,
Ita vt aequom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In ſeruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, vt aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quae afferret, qui diſſoluerem
Quae debeo. et etiam nunc, ſi volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio quae ſponſa'ſt mihi;
Nul-

42 *Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt quae dotem petat*] In Graeca fabula ſenex hoc dicit, *Quid intereſt me non ſuſcepiſſe filiam, ſi modo dos dabitur alienae?* D.

Illud *Quia* ante *Inuenta*, quod in quibuſdam libris reperitur, eſt gloſſema, quod a verſu damnatur, nec a ſenſu magnopere requiritur. Nam Ellipſis perſonae narrantis magis conuenit. Z.

45 *Ego, inquit, iam a principio amici filiam*] Per Ethopoeiam oratio inducitur Phormionis ad ſummam neceſſariam peruenientis perſuaſione. Ac primo cauſa ponitur, cur non ante eam duxerit: quod opus argento ſibi fuerit. et idcirco eam ducere voluit, quae afferat aliquid, vnde diſſolueret, quae debebat. Ergo ſi haec dabit, quantum promiſit illa, quae ſponſa eſt mihi; *nullam mihi malim, quam iſtanc vxorem dari.* E.

47 Repone, *Nam mihi veniebat in mentem eius incommodi*; h. e. Id incommodum in mentem veniebat; vt ſupra 1, 3, 2. Nam e vulgari ratione *Eius* eſt Phanii virginis. Igitur generali ſententia non *Pauperem* debebat ſequi, ſed *Eam.* B.

49 *Sed mihi*] παρένθεσις prima. *Sed mihi opus erat*] Indictio (*Inductio*) doli eſt. Nam antequam petat, petendi cauſam ingerit. D.

50 *Quae afferret, qui diſſoluerem*] Quia, ſi opum cauſa habendarum dotatam quaereret, minor eſſet neceſſitas captandae opulentioris. Aes alienum addidit, cui rei nihil opponi poteſt. D.

52 *Ab hac accipio quae ſponſa eſt mihi*] Mire *Accipio:* non *Accepturus ſum.* Et definitiuum modum ponit, ne de ſumma dotis ſuperſit diſputatio. D.

Nullam mihi malim, quam iſtanc, vxorem dari.
AN. Vtrum ſtultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam; ſcientem, an imprudentem, incertus ſum.
DE. Quid? ſi animam debet? GE. ager oppoſitu'ſt pignori
Ob decem minas, inquit. DE. age, age, iam ducat; dabo.
GE. Aediculae item ſunt ob decem alias. DE. hoi hui!
Nimium'ſt. CH. ne clama: petito haſce a me decem.
GE. Vxori emunda ancillula'ſt: tum pluſcula

Supel-

54 *Vtrum ſtultitia facere*] Παρέλκον tertium. hoc idem enim valet *Vtrum*, quod *An*. D.

55 *Scientem, an imprudentem*] Ἀντίθετον ſecundum. Nam ſcienti imprudentem reddidit. D.

56 *Quid ſi animam debet?*] Graecum prouerbium, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὀφείλει. D.

Ager oppoſitus eſt pignori] Id eſt, agrum dedi loco pignoris, id eſt, vadimonii. E.

57 *Ager oppoſitus eſt pignori ob decem minas*] Aſtute non protinus *Triginta minas* dixit, ſed paulatim colligit, vt partibus congeſtis in ſumma ſenex minus grauetur. Nam ſi ſemel diceret, deterreret parciſſimum ſenem. Denique auditis decem minis, ſtatim reſpondet *Dabo*. conceduntur ab alio decem. de reliquis ſupereſt dubitatio; nam difficilis eſt ad dandum. D.

Ob decem minas] Quarum ſingulae xxx ſolidis appenduntur. Noluit ſemel (*ſimul* Z.) ſummam proponere, ne magnitudo terreret. Sed perſcite paulatim rerum neceſſariarum mentione ſumma concluditur, dum praeter ancillas et ſupellectilem inter omnia ad xxx minas peruenit. E.

Repone *Mnas*, more Gr. μνᾶς. Ita ſaepenumero apud Plautum pronunciatur. B.

58 Pro *Hoi, hui*, liber Bemb. *Oi, ei*. Reſcribe *Oiei*. Vide ad Heaut. 1, 3, 31. B.

59 Pro *Haſce* repone verſus gratia, *Illaſce*. B.

60 Cum Cod. Petrenſi lege melius, *Ancilla'ſt*. Porro lege, *Tum autem pluſcula*; quae lectio conſenſu noſtrorum Codd. firmatur, et vſu Terentii comprobatur. And. 1, 5, 34 et alibi. B.

Supellectile opus est: opus est sumtu ad nuptias:
His rebus sane pone, inquit, decem minas.
DE. Sexcentas proinde scribito iam mihi dicas:
Nihil do: inpuratus me ille vt etiam irrideat?
CH. Quaeso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. AN. hei mihi!
Geta, occidisti me tuis fallaciis!
CH. Mea causa eiicitur: me hoc est aequom amittere.
GE. Quantum potes, me certiorem, inquit, face:

61 *Sumtu ad nuptias*] *Opus est*, subauditur. D.

62 *Pone sane, inquit, decem minas*] Bene, *Sane:* quasi plus (*quasi non plus*) quiddam exigat, sed hoc contentus sit. D.

Hic versus eneruis et elumbis incedit. Nostri omnes *Pone sane.* A duobus abest *Minas.* Repone, *His rebus alias pone sane, inquit, decem;* omisso τῷ *Minas*. B.

63 *Sexcentas proinde scribito iam mihi dicas*] Perspicere hinc licet consuetudinem vtriusque sermonis. Nam Apollodorus μυρίας dixit, pro multis. Et vt apud Graecos μύρια, ita apud nos *Sexcenta* dicere pro multis, vsitatum est. Cicero (Verr. 1, 47.), *Sexcenta possum decreta proferre.* D.

Sexcentas proinde scribito mihi dicas] Magnitudine summae excitatus exclamat, Quas velit calumnias mihi et causas Phormio indicet. Postremum autem est *Sexcentas* pro quamuis multis. Vt Cicero: *Possum sexcenta decreta proferre.* E.

Illud *Potius* post *Proinde* recte abest in Bemb. Victor. et aliquot Donati Codd. quos Faernus est vsus; it. in vno ex nostris. Caeterum omnes vett. libri scribunt *Sescentas.* B.

65 *Quaeso, ego dabo*] Assensum commodat senex, dummodo filia sua nubat Antiphoni. E.

67 *Geta, occidisti me*] Abest hic versus a vett. codd. L.

68 *Mea causa eiicitur: me hoc aequom est amittere*] Ratio cur ipse viginti dare debeat minas, dante Demiphone decem. D.

Mea causa eiicitur] Ipsius est, ego id perdam. E.

69 *Quantum potes, me certiorem*] Festinat Geta: scit enim dixisse lenonem, *Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est.* D.

Quantum potes] Quia leno cra-

Si illam dant, hanc vt mittam; ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
Ch. Iam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. De. quae quidem illi res vortat male!
Ch. Opportune adeo nunc argentum mecum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt praedia.
Id ſumam: vxori, tibi opus eſſe, dixero.

ACTVS

craſtinum diem conſtituit, cum dixit: *Miles ſe dare dixit cras mane argentum mihi.* E.

Pro *Potes* rectius Bemb. *Poteſt.* Vide Adel. IV, 6, 66. B.

70 Pro *Omittam* noſtri omnes, et Faerni meliores referunt *Mittam.* B.

72 Plures et meliores libri noſtri et Faerni pro *Accipiet* habent *Accipiat.* B.

73 *Quae quidem illi res vortat male!*] Non deſinit Poeta oſtendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia ſic commodum ei eſt. Virg. (Ecl. IX, 6.) *Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus boedos.* D.

Quae quidem res ei vertat male!] Vt Virgilius, *Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus boedos.* E.

74 *Argentum mecum attuli*] Comicum argentum praeſto eſt: et cauſa additur cur praeſto, et vnde ſit. ſimul iracundiae vxoris, et iurgio praeparatur locus. D.

Melior eſt ordo in Bembino, *Argentum nunc mecum a.* B.

75 *Fructum quem Lemni, &c.*] Et *Lemni,* et *Lemno* legitur. *Reddunt Praedia*] Σχῆμα ἐπεξήγησις. Et proprie de fructu, *reddunt.* D.

Fructum, quem apud Lemnum reddunt praedia vxoris meae, tibi opus eſſe, dixero] Si pecuniam vxor quaerere voluerit, dicam, quod tibi opus fuit. E.

76 *Id ſumam*] Non fructum, ſed argentum. *Id ſumam*] Impendam. vnde et *Sumtus* dictus. *Vxori, tibi opus eſſe, dixero*] Bene *Eſſe,* non *Fuiſſe*: ne iam repetendum videretur. *Opus eſſe, dixero*] Adiunctiuum, pro pronunciatiuo. vt in Eunucho, *Perculeris iam tu me.* D.

Senſus probat lectionem Bemb. *Inde.* Nam ſi vulgare *Id* retines, efficitur, ſenem nonniſi admodum 30 minas attuliſſe: quod probabile non eſt. Ipſe Donatus videtur legiſſe *Inde.* B.

ACTVS QVARTI SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

GETA. GE. hem! AN. quid egisti? GE. emunxi argento senes.
AN. Satin' id est? GE. nescio hercle: tantum iussus sum.
AN. Eho, verbero, aliud mihi respondes ac rogo?
GE. Quid ergo narras? AN. quid ego narrem? opera tua
Ad restim mihi quidem res rediit planissume.
Vt te quidem omnes Di, Deaeque, superi, inferi,
Malis exemplis perdant! hem! si quid velis,
Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.

Quid

1 *Emunxi argento senes*] Mire. quum e contrario dicatur *Emunctus homo*, elegans et facetus: vt Horatius (Serm 1, 4, 8.) de Lucilio, *Emunctae naris*, inquit. D.

Geta, *quid egisti*?] In hac Scena iracunde interrogat dominus, ac seruus simpliciter respondet, interrogari se credens, vt narret quid egerit. *Emunxi argento senes*] Hoc est, A senibus argentum abstuli. Ita et reliqua aliter interrogatus aliter responsionem suscepit. E.

Nonius in v. Emungi et Emungere habet *Senem*. B.

2 *Satin' id est*?] Hoc est, idne tibi videtur satis esse ad miserias meas? An quasi εἰρωνικῶς dicit, vt dicere solemus, *Bene habes nunc:* aut *Fecisti certe*, *quod debuisti*. Ideo autem subambigue locutus est, vt nequaquam posset aliter interpretari a Geta, qui respondebit (*interpretari Geta*, *qui respondet* Ed. Du B.), *Nescio hercle: tantum iussus sum*. D.

Meliores nostri et plures collocant, *Satin est id*? B.

5 *Ad restim mihi*] Priscian. lib. VII. L.

Lege *Redit*; et sic Prisc. p. 757. B.

6 *Vt te quidem omnes*] Charis. lib. 2. L.

8 In nostris plerisque, verbis *Huic mandes* duplex colon adiunctum est; *primum*, *qui te ad scopulum e tranquillo auferat*; alterum, *quod quidem recte curatum velis*. In Bemb. Victor. et Basilic. prius plane

abest

Quid minus vtibile fuit, quam hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi: cedo nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? GE. non enim ducet. AN. noui: caeterum
Quum argentum repetent, nostra causa scilicet
In neruom potius ibit. GE. Nihil est, Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id quod boni est excerpis: dicis quod mali est.
Audi nunc contra iam: si argentum acceperit,
Ducenda est vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,

Vo-

abest, et posterius in Cod. Reg. Faernus quidem, et post eum plerique alii amplectuntur posterius. Sed equidem prius genuinum esse statuo. Nam haut dubie posterius huc olim in marginem traductum est ex Adel. III, 3, 18. sed a nostro loco alienum est, quia efficit tautologiam vitiosam. Nam *Siquid velis*, id ipsum est quod, *Si quid recte c. v.* At vero prius illud egregiam efficit sententiam. Dixerat enim supra III, I, 15. Geta, *Sic se habent principia: adbuc tranquilla res est.* Iure ergo hic Getae irascitur, qui ex tranquilla re in nouas, vt putabat, turbas et perniciem eum coniecerit. B.

9 *Vlcus tangere*] Prouerbiale: non εἰρωνικῶς dixit. D.

Quid minus vtibile fuit, quam boc vlcus tangere?] Est autem *vlcus*, quod ex se in carne nascitur. Siquidem immissa patri spes est, vxorem *extrudi*, hoc est, expelli. E.

Minus vtibile] Plaut. Menaech. v, 6, 23. *Solent esse beris vtibiles.* L.

12 *Si Phormio accipiet dotem*] Vxorem ducet: si non duxerit, argentum reddet? E.

14 *Ita nostra causa ibit in neruum*] H. e. in periculum, vt supra, *Vereor vt istaec fortitudo in neruum erumpat.* E.

15 *In neruum potius ibit*] Decipiet. a prouerbio tracto a sagittariis: quum vis conatusque tendentis arcum, non in volatum teli, sed in ruptionem nerui expetatur. D.

17 *Tu id quod boni est excerpis*] Honeste *Excerpis* dixit. et attende quemadmodum dicat *Excerpi bona*, quibus non vtatur. D.

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Id istis reddet. AN. quamobrem? aut quid dicet?
GE. rogas?
Quot res? Postilla monstra euenerunt mihi:
Introiit in aedis ater alienus canis:

Anguis

21 *Sacrificandi dabitur*] Tertullian. de Idolol. *Nuptias quoque celebrari non magis Deus probibet, quam nomen imponi. Sed bis accommodantur sacrificia.* Hoc ipsum, simul et nomen sacrificii, indicat interpres Aristophanis in scholiis ad Thesmophor. Ἥραν δὲ τὴν τελείαν.] Ἥρα τελεία καὶ Ζεὺς τέλειος ἐτιμῶντο ἐν τοῖς γάμοις, ὡς Πρυτάνεις ὄντες τῶν γάμων. Σουίδας. Καὶ ὁ γάμος, καὶ προτέλεια θυσία, ἡ πρὸ τῶν γάμων γινομένη. Itaque Plautus Aulul. III, 6, 43. in nuptiis Megadori: *Ego, nisi quid me vis, eo lauatum, vt sacrificem.* Puta, vti re diuina facta Di Gamelii placarentur, omenque de successu matrimonii captaretur. cui rei auspices quoque olim adhibiti fuere. Val. Maxim. libr. 2. cap. 1, 1. *Apud antiquos non solum publice, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumto: quo ex more nuptiis etiamnum auspices interponuntur: qui quamuis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia vsurpant.* Lucan. lib. 2. *Iunguntur taciti contentique auspice Bruto.* Vbi vetus Scholiastes: *Auspex dicitur, qui nuptiis interest, diuinationem quaerens.* Plaut. Casina. Prol. 86. *Vltro ibit nuptum, non manebit auspices.* Iuuenal. x, 336. *Veniet cum signatoribus auspex.* Inde Quinctilian. Declamat. 291. *Istud ego adulterium quondam manu mea iunxi, ipse auspices adhibui, optaui longam concordiam.* L.

22 Plures et meliores libri *Argentum* post *Sunt* non habent. B.

23 Placet Bemb. lectio *Inde iste reddet.* Vat. Vict. Basil. *Id ille istis.* Sic plerique nostri. B.

24 *Quot res? postilla, monstra euenerunt mihi*] Ordo, Postilla, quot mihi res euenerunt, quae res monstra sunt. E.

25 *Introiit in aedes*] Varia admodum ac multi generis fuit τῆς μαντικῆς doctrina. sed de qua hic agitur, ea proprie οἰκοσκοπικὴ dicebatur. Atque vt de aliis alii abunde scripserunt, ita Xenocrates librum composuit, in quo de domesticis auguriis proprie egit. Notauit id Suidas, cuius haec sunt verba: οὗτος συνεγράψατο τὸ οἰκοσκο-

πικὸν

πικὸν οἰώνισμα, οἷον ὅτι εἰ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλῆ, ἢ ὄφις, τὸ δὲ τὶ σημαίνει. Appoſite ſane ad rem de qua hic agitur. Et muſtelae meminit Plautus in Sticho III, 2, 7. *Muſtela murem abſtulit praeter pedes, Eum ſtrenua obſonauit.* Dio Caſſius libr. LVIII. de Seiano: προϊόντος αὐτοῦ ἐκ τῆς οἰκίας γαλῆ διὰ μέσων σφῶν διῇξεν. Apul. Mileſ. lib. IX. *Viſae interea muſtelae etiam mortuum ſerpentem forinſecus mordicus attrahentes.* Quinimo ſuperſtitioſos de muribus etiam augurari ſolitos, Iamblichus notat in Amorib. apud Photium Biblioth. pag. 133. καὶ τὰ μυστήρια καλεῖσθαι ἀπὸ τῶν μυῶν. πρώτην γὰρ εἶναι τὴν τῶν μυῶν μαγικήν. Vid. Auguſt. Lib. I. de Ordine. *Ater canis*] Haec eſt quam Plautus *caninam ſcaeuam* vocat in Caſina V, 4, 4. Apuleius Mileſ. IX. *De ore paſtoritii canis virens exſiluit ranula, ipſumque canem qui proxime conſiſtebat, aries appetitum unico morſu ſtrangulauit.* Nec ſic tantum canis ominoſus erat; verum etiam ſi vianti occurriſſet (id quod de muſtela iam ex Caſſio annotauimus) infauſtum omne iter putabatur. Tzetzes Chiliad. XIII. Hiſt. 474. Κἂν τούτων σύμπαν μάντευμα καταχρηστικοτέρως Κληδὼν, πταρμὸς, συνάντημα κυνῶν etc. Horatius Carm. III, Od. 27. *Impios parrae recinentis omen Ducat, et praegnans canis, et ab agro Rava decurrens lupa Lanuuino, Foetaque vulpes, Rumpat et ſerpens iter inſtitutum.* Ideoque etiam animalia haec θηρία δυσκληδόνιστα vocabantur, quae ne nominari quidem ſine malo omine poterant. Lucian. in Amorib. Et velut ἐν παρόδῳ hoc loco notandum, quod Horatius de *lupa* ait, diuerſum id eſſe a lupo, quem inter bona portenta nominat Petr. Bleſſenſis Ep. LXV. *Ne te illorum errore inuoluas, qui occurſum leporis timent, qui mulierem ſparſis crinibus, qui hominem orbatum oculis, aut mutilatum pede, aut cucullatum habere obuiam deteſtantur: qui de iucundo gloriantur hoſpitio, ſi eis lupus occurſauerit, aut columba,* et quae ſequuntur. Vt cucullatus hic Chriſtianis, ſic Chriſtianus omnis dirum paganis omen. Photius in Bibliotheca ex Martyrol. veteri pag. 764. νομίσας, ὡς οἰωνὸς αὐτῷ γέγονεν οὐκ ἀγαθὸς, ἡ κατὰ τὸ στάδιον ἀπιόντι τοῦ ἁγίου συνάντησις. Vid. Io. Sarisber. Polycrat. Equidem ſuperſtitio etiamnum multos inuaſit, ἀπράκτους fore dies, in quibus fors domo exeuntes inteſtabili alicui occurrerunt, vel abſciſſo, aut coxa pedeue claudo. Quod et ipſum ſuo ſeculo notauit Lucianus in Pſeudolog. εἴτις βάκηλον, ἢ εὐνοῦχον ἴδοι, ἢ πίθηκον, εὐθὺς ἐξιὼν τῆς οἰκίας, ἐπὶ πόδα ἀναστρέφει, καὶ ἐπανέρχεται, οὐκ ἀγαθὰς μαντευόμενος τὰς ἐφημέρους ἐκείνας πράξεις ἔσεσθαι αὐτῷ, ὑπὸ πονηρῷ τῷ πρώτῳ καὶ δυσφήμῳ κληδονίσματι. Sic Caſſio et Bruto in aciem prodeuntibus

Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:

Aruſpex

tibus obuius (Aethiops, nimis aperte ferale ſignum fuit. L. Florus libr. IV. cap. 7. Inde Ariſtophanes in Ranis pag. 129. οἴμοι κακοδαίμων, τῷ συνέτυχον ἐξιών. Seipſum enim ſeruus interrogat, cui malum domo exiens obuiam fuerit. L.

26 *Anguis per impluuium*] Plaut. Amphitruon. V, 1, 56. *Deuolant angues iubati deorſum per impluuium duo.* Clemens Alexandr. Stromat. libr. VII. εὖγ' ἦν καὶ Διογένης πρὸς τὸν θαυμάζοντα, ὅτι εὗρεν τὸν ὄφιν ἐν τῷ ὑπέρῳ περιειλημμένον, μὴ θαύμαζε, ἔφη· ἦν γὰρ παραδοξότερον ἐκεῖνο, εἰ τὸ ὕπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημμένον ἐθεάσω. Theophraſtus περὶ δεισιδαιμ. Ἐὰν ἴδῃ ὄφιν ἐν τῇ οἰκείᾳ, ἱερὸν ἐνταῦθα ἱδρύσασθαι. Vbi quid ſit ἱερὸν ἱδρύσασθαι ex Cornuto diſcendum, ad illa Perſii, *Pinge duos angues.* Iſidor. Orig. XII, 4. L.

Recte Guyetus repoſuit *In impluuium.* Sic Plaut. Amph. V, 1, 56. *Deuolant angues iubati deorſum in impluuium duo.* Cf. nos ad Eun. III, 5, 41. B.

27 *Gallina cecinit*] Obſeruatum eſt, in qua domo gallina canat, ſuperiorem (*Obſtetricum eſt, in qua domo gallina cantat, ſuperſtitem.* Lib. vterque. *Superſtitem* quoque extat in Mſ. B. et Edd. ante Steph.) marito eſſe vxorem. *Interdixit hariolus*] *Hariolus* eſt, qui diuina mente vaticinatur. Dictus *hariolus*, quaſi *fariolus*, a fatis et a fando; quum F pro H, et item H pro F, in multis locutionibus ponatur. An quod imitantur aſpirationem in exhalando? nam halitu ſolent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant. vnde et vocem eiuſmodi dabant, quae eſt OE (pro *Oe* Edd. vett. habent *Ob* vel *Ho*, aut *Hoc*. Malim, *Ha*): quod OE ſonus exhalandi vim praeſtat. D.

Interdixit hariolus] Fingit cauſas, quibus protrahendo nuptias interea votis fruerentur. *Haruſpex* autem et *Hariolus* hoc differunt, quod *Hariolus* diuinat de humanis, *Haruſpex* de diuinis. *Canis intrans*, et *gallina cantans* malum omen ſignificant. Ordo, *Haruſpex vetuit noui quid negotii ante brumam incipere.* E.

Gallina cecinit] Et in Apuleio par portentum narratur, Mileſ. lib. IX. *Vna de caetera cohorte gallina, per mediam curſitans aream, clangore genuino, velut ouum parere geſtiens perſonabat.* Clemens Alexandr.

Stro-

Stromat. libr. VII. ἀλεκτρυὼν τρεφόμενος, ἐὰν ἀπὸ ἑσπέρας ᾄσῃ, τιθέμενοι τοῦτο σημεῖον τινός. Et nunc quoque anilibus deliramentis infatuati rentur, si gallus tristem sonum ediderit, vel gallina cantarit; id mortem alicui ex familia, aut rixas significare. Quandoquidem autem harum ineptiarum mentio incidit, non abs re arbitror, quae de iis apud duos religiosissimos Doctores legi, hoc loco adscribere. Sic itaque Io. Chrys. Homil. 12. in Paul. ad Ephes. cap. IV. πολλῶν δειμάτων αὐτοῖς ἡ ψυχὴ μεστή· οἷον ὁ δεῖνα μοι πρῶτος ἐνέτυχεν ἐξιόντι τῆς οἰκίας: πάντως μυρία δεῖ κακὰ συμπεσεῖν· νῦν δ οἰκέτης ὁ μιαρὸς τὰ ὑποδήματα ἐπιδιδοὺς, πρῶτον ὄρεξε τὸ ἀριστερὸν: συμφοραὶ δειναὶ καὶ ὕβρεις· ἐγὼ αὐτὸς ἐξιὼν τῷ ἀριστερῷ προτέρῳ προὔβην τῷ ποδὶ: καὶ τοῦτο συμφορῶν σημεῖον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τὴν οἰκίαν τὰ κακά. ἔξω δὲ ἐξελθόντι ὁ ὀφθαλμός μοι ὁ δεξιὸς κάτωθεν ἀναπηδᾷ: δακρύων τοῦτο τεκμήριον· καὶ αἱ γυναῖκες δὲ, ὅταν τῷ ἰσόποδι προσαρασσόμενοι κροτῶσιν οἱ κάλαμοι, ὅταν αὗται τῇ κτενὶ σπαθῶσι: σημεῖον τοῦτο ποιοῦνται. πάλιν ὅταν τὴν κρόκην τοῦ κτενὶ κατακρούωσι, καὶ σφοδρότερον τοῦτο ἐργάζονται· εἶτα οἱ ἄνωθεν κάλαμοι ὑπὸ τῆς ἐκτόνου πληγῆς κροτῶσι προσαρασσόμενοι τῷ ἰσόποδι: σημεῖον τοῦτο ποιοῦνται. καὶ μυρία ἕτερα γέλωτος ἄξια. κᾂν ὄνος ἀνακράξῃ, κᾂν ἀλεκτρυὼν, κᾂν πτάρῃ τις, κᾂν ὁτιοῦν, καθάπερ μυρίοις δεδεμένοι δεσμοῖς, ὅπερ ἔφην, καθάπερ ἐν σκότῳ κατεχόμενοι, πάντα ὑποπτεύουσι. Augustin. de doctrina Christ. libr. 2. cap. 20. cum multa de vana multorum superstitione dixisset, sic addit: *His adiunguntur milia inanissimarum obseruationum: si membrum aliquod salierit, si iunctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit. Atque illud quod lapidem calcant, tanquam diremtorem amicitiae, minus molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur a canibus: nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, vt etiam canem, qui medius interuenerit, ferire audeant, non impune.* Et post: *Hinc sunt etiam illa: limen calcare cum ante domum suam transit: redire ad lectum, si quis dum se calceat, sternutauerit: redire domum si procedens offenderit: cum vestis a soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quam praesens damnum dolere.* Vid. Theodoret. Epm. ἑλληνικῶν παθημ. lib. VI. pag. 88. Huiusmodi ergo portenta monstra cum euenirent, qui superstitiosiores erant, statim ad hariolos abire solebant, atque ab illis consilium expetere. Theophr. περὶ δεισιδαιμ. Ἐὰν μῦς θύλακον ἀλφίτων διαφάγῃ, πρὸς τὸν ἐξηγητὴν ἐλθὼν ἐρωτᾷν τί χρὴ ποιεῖν. Ideoque addit Terentius *interdixit ariolus.* Sic et in Plauti Sticho III, 2, I. Gelasimus parasi-

Aruſpex vetuit, ante brumam aliquid noui
Negotii incipere, quae cauſa'ſt iuſtiſſima.
Haec fient. AN. vt modo fiant. GE. fient: me vide.
Pater exit: abi, dic eſſe argentum Phaedriae.

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

QVIETVS eſto, inquam: ego curabo, ne quid
verborum duit:

Hoc

raſitus in re ſimili aruſpicum libros ſe conſuluiſſe dicit: *Libros inſpexi, tam confido, quam poteſt.* L.

28 *Haruſpex vetuit*] *Haruſpex*, ab haruga nominatur. Nam *haruga* dicitur hoſtia, ab hara in qua concluditur et ſeruatur. *hara* autem eſt, in qua pecora includuntur. Plautus, *Ruſticus, hircus, hara;* Moſtellaria (1, 1, 39.). *Ante brumam*] Arte irriſit homines Terentius, quibus religio ſit aggredi negotium aliquod diebus decreſcentibus. *Ante brumam*] Quod ante brumam dies decreſcere incipiant. D.

Hunc et ſeq. ſic lege et diſtingue, *Aruſpex vetuit: ante brumam autem noui | Negoti nihil incipere cauſa eſt ſontica.* Nam pro *Aliquid* antiquiſſimi libri Faerni et noſtri habent *Autem.* Reliquam correctionem ſenſus requirit et verſus.

Sonticum explicat Feſtus, *iuſtum; certum cum iuſta cauſa; propter quod, quod eſt gerendum, agere deſiſtimus.* B.

30 *Fient: me vide*] Reſpice, id eſt, vultus mei fiduciam gere: ſiquidem quia nullum periculum eſt. Sic Graeci, nam aliter Latini. *Me vide*] Quia in iure promittit, et interponit ſuam fidem: quod nos dicimus, *Me habes.* *Vide*] Reſpice. D.

1 *Quietus eſto, inquam: ego curabo*] *Quietus*, id eſt, ſecurus. ab eo quod praecedit, id quod ſequitur. D.

Quietus eſto] In hac Scena Demiphonis continentur verba promittentis fratri, omnia ſe eſſe facturum, vti Phormio cogatur et argentum accipere, et vxorem ducere. E.

Pro *Duint* recte omnes libri vett. *Duit.* Nam de ſolo Phormione eſſe ſermonem, ſequentia ſatis docent. B.

Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mihi teſtis adhibeam:
Cui dem, et quamobrem dem, commemorabo. GE. vt cautus eſt, vbi nihil opus'ſt!
CH. Atque ita opus facto eſt. at matura, dum libido eadem haec manet:
Nam ſi altera illaec magis inſtabit, forſitan nos reiiciat.
GE. Rem ipſam putaſti. DE. duc me ad eum ergo. GE. non moror. CH. vbi hoc egeris,
Tranſito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quam hinc abeat:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat:
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior:

3 *Vt cautus eſt, vbi nihil opus eſt!*] Conſulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit: ſiquidem argentum Phaedriae detur (*detur* abeſt a vett. libris. Lege, *Siquidem dem a. P.*) ſub nomine Phormionis. D.

Vt cautus eſt, vbi nihil opus eſt!] Iam notat ſenem, quod illic (*ille nimis*, vel, *illic*, *vbi non debet* Z.) diligens ſit, propterea quod argentum non vere Phormioni dabitur, ſed Phaedriae. E.

Pro *Cum* duo libri *Cur*, ſed rectius *Cui dem; quamobrem dem*: vt tam de homine, quam de negotio iuſiurandum dare poſſint. B.

4 *Dum libido eadem haec manet*] Bene *Libidinem* poſuit pro voluntate hominis incerti ac leuis. D.

Matura] Id eſt, accelera, dum voluntas eſt. E.

Antiqui libri Faerni, *Et matura*. Noſtri plerique *At*. Lege autem, *Atqui ita opus facto eſt, et mature, dum* etc. B.

5 *Forſitan nos reiiciat*] Mulierem ſcilicet. An vere *nos*, id eſt, negotium noſtrum et conditionem? D.

6 *Rem ipſam putaſti*] Pro diſputaſti modo. D.

7 Pro *Abeat* leg. *Abit:* quod meliores Codd. Faerni et noſtri omnes habent, et verſus exigit. B.

9 Lege ex Cod. Academ. *Ipſi qui ſit f.* B.

Nos nostro officio nihil digressos: quantum is voluerit,
Datum esse dotis. DE. quid tua, malum, id refert? CH. magni, Demipho.
DE. Non sat tuum te officium fecisse, si non id fama approbat?
CH. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam praedicet.
DE. Idem ego istuc facere possum. CH. mulier mulieri magis congruit.
DE. Rogabo. CH. vbi illas nunc ego reperire possim, cogito.

ACTVS

10 Nostri omnes *Nihil egressos*. Sed leg. *Nihil degressos*; vt passim *Decedere officio*. Deinde adde versui *Dari*, quod a sequente est absorptum. B.

11 *Quid tua, malum, id refert*] *Malum*, interiectio. et est ordo, Quid tua id refert? *Magni, Demipho*] Nota responsum contra *Quid refert*, non ad *Quid* relatum. Et quaere quomodo dicatur, *Quid mea? quid tua*? an deest *ad*; vt sit, *Ad mea*, aut *ad tua*? D.

Quid tua, malum!] Quid id ad te attinet? *Malum* autem interiectio est irascentis. cui subiungitur, *Magni, Demipho*, id est, Magni refert. E.

12 Hic versus, qui ipsi Chremeti rationem reddenti, *cur magni sua referat*, est tribuendus, sic legatur et distinguatur, *Non sátis est tuum te officium facere, fáma si id non approbat:* sine interrogatione. Nam verba *Non satis e. t. t. o. facere* quae extant in Bemb. nisi quod ibi *Fecisse* legatur, efficiunt sententiam generalem. B.

13 Pro *Hoc* nostri recte exhibent *Haec*, sc. quaecunque in diuortio transacta et transigenda sunt. B.

14 *Mulier mulieri*] Femina feminae magis poterit persuadere. Partes enim virorum viros, feminarum feminas, vt docet Horatius, aegre (Corrige *agere*. Locus in Art. Poet. 176. videtur spectari. Z.) conuenit. E.

In Bemb. est *Conuenit*, in plerisque Faerni *Congruit;* in Basil. et omnibus nostris, praeter tres, recte *Congruet*. B.

15 *Illas reperire*] Filiam et vxorem. D.

Praeter Bemb. vbi est lectio, quam Faernus et Lindenbrogius

ACTVS QVINTI SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

QVID agam? quem mihi amicum inueniam misera? aut cui consilia haec referam?
Aut vnde mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrem adolescentis facta haec tolerare audio violenter.
CH. Nam quae haec est anus exanimata, a fratre quae egressa'st meo?

So.

gius expresserunt; omnes Faerni et nostri libri habent *Vbi égo illas nunc;* recte, dummodo versus gratia addas *iam*. B.

1 *Quid agam?*] In hac Scena est Sophrona, quae errorem solum patiens (*quae ex rumore solo audiens* Z.), quod excludi habeat (*debeat* Z.) a nuptiis puella, quaerit auxilium. Inuenit senem patrem, et narrat, quemadmodum res gestae sint; et se ab hoc facto, quod puella nupserit exclusam per venialem statum quod factum sit, necessitate sit factum (*Et purgat se ob hoc factum, quod puella nupserit indotata, per venialem statum; quum, quod factum sit, necessitate sit factum.* Z.). E.

Hunc et seq. sic restitue, *Quid agam? quem mihi amicum misera inueniam, quo consilia haec referam, atque | Vnde mi auxilium petam?* deleto priori *Aut*, et altero mutato in *Atque* ob rationem sensus. *Quo* pro *Cui* habet Bemb. Ordo *Misera inueniam* extat in nostris omnibus. B.

3 *Nam vereor, hera ne*] Vehementer pertimesco, ne Philumena propter meum consilium graui afficiatur iniuria. E.

Pro *Indigna*, quod Faernus e Bemb. et aliis edidit, nostri omnes recte habent *Indigne*. vt Heaut. III, 3, 4. B.

4 *Audio violenter*] Quod Graeci dicunt δεινῶς. D.

5 *Nam quae haec est anus*] Ἀναστροφή: vt, *Nam quis te iuuenum confidentissime* (Georg. IV, 445.). Sed figura haec apta commotis est aliqua re noua. *A fratre*] Pro, A domo fratris. vt (Aen. II, 311.) *iam proximus ardet Vcalegon*. D.

Nam quae haec anus] Ordo: quaenam haec anus est. Virg.

 (Ge.

SO. Quod vt facerem, egeſtas me impulit: quum ſcirem infirmas nuptias
Haſce eſſe; vt id conſulerem, interea vita vt in tuto foret.
CH. Certe aedepol, niſi me animus fallit, aut parum proſpiciunt oculi,
Meae nutricem gnatae video. SO. neque ille inueſtigatur. CH. quid agam?
SO. Qui eſt eius pater. CH. adeo, an maneo? dum ea, quae loquitur, magis cognoſco?
SO. Quod ſi eum nunc reperire poſſim, nihil eſt quod verear. CH. ea'ſt ipſa:

Col-

(Ge. IV, 445.) *Nam quis te, iuuenum confidentiſſime:* pro, quiſnam. E.

Vt *Anus* in ictu ſit, repone cum optimis et pluribus libris *Haec anus eſt.* Caeterum Comma ſublatum poſt *Exanimata* repone poſt *Anus.* B.

6 *Egeſtas me impulit*] Venialis ſtatus. D.

Quod vt facerem] Hic eſt illa tota praerogatio, quod inopia fecit, vt puellam illam matrimonio collocaret: cum infirmas nuptias eſſe crederet, quod abſente patre filius duxiſſet vxorem. Quamquam tentat etiam quandam compenſationem cum dicit: *vt id conſulerem, vita vt in tuto foret* . . . . . eſt profui. E.

7 *Interea vita vt in tuto foret*] Compenſatiua qualitas. D.

8 *Niſi me animus fallit, aut parum oculi proſpiciunt*] Docte Terentius. Nam viſa, vel corporis, vel animi ſunt: hoc eſt, rationis, vel ſenſus. D.

Niſi me animus fallit, aut parum] Duobus modis conceptam veritatem tenemus, dum et oculi proſpiciunt, cum animus pupulos integer feras mittitur (*per pupillas foras mittitur integer* Mſ.), ne viſus aliquo errore fallatur. E.

9 Placet Bembini *Quid ago?* Nam mox ſequitur, *Adeo, Maneo.* B.

10 *Magis cognoſco*] Mſ. R. et vett. codd. *magis cognoſcam* L.

Ne *Pater* extra ictum ponatur, repone *Qui eius pater eſt.* Atque ex Bemb. lege *Haec* in caſu recto, pro vulgari *Ea.* B.

Colloquar. So. quis hic loquitur? Ch. Sophrona. So. et meum nomen nominat?
Ch. Respice ad me. So. Di obsecro vos: estne hic Stilpho? Ch. non. So. negas?
Ch. Concede hinc a foribus paululum istorsum sodes, Sophrona;
Ne me istoc posthac nomine appellassis. So. quid? non obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? Ch. st. So. quid has metuis fores?
Ch. Conclusam hic habeo vxorem saeuam: verum istoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliqua vxor mea resciseeret.

12 *Meum nomen*] Mire suum nomen illa agnoscit; hic dissimulat. D.

13 *Estne hic Stilpho?*] Cognitum dominum eo nomine appellauit, quod apud villam; et quoniam in ciuitatem sic (*sed a quo iam in ciuitatem se recepit, vbi nunc* Z.) est, ibi pro hoc nomine dicebatur Chremis. Sed idcirco nomen negauit, metuens ne vxor sua hoc possit agnoscere. Denique admonet vt a foribus paululum concedat, et non iam se hoc nomine appellet. E.

14 *Paululum istorsum*] Nunc *Istorsum* (*Paululum* Ms. B. et Edd. ante Steph.) aduerbium est loci: alias nomen. D.

Cum Codd. recentioribus lege versus gratia *Paulum*. B.

16 *Quem semper te esse dictitasti*] *Esse* pro Nominari, antiquorum more dixit. D.

17 *Conclusam hic habeo vxorem saeuam*] Illaturus *Saeuam*, bene *Conclusam* praetulit: vt si diceret, *feram*. D.

Probanda est lectio Victoriani, qui pro *De* habet *Me*. B.

19 *Effutiretis*] Eloqueremini, euacuaretis, exinaniretis. *Effutiretis* ab eo [illegible]od est effundere. Translatio est a vase, *Futili* nomine: quod patulo ore, fundo acuto instabile, nihil prorsus continet. vnde *Futilis* dicitur eiusmodi, vt ni-

SO. Istoc pol nos te hic inuenire miserae nunquam potuimus.
CH. Eho dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac, vnde exis?
Vbi illae sunt? SO. miseram me! CH. hem, quid est? viuuntne? SO. viuit gnata:
Matrem ipsam ex aegritudine miseram mors consecuta est.
CH. Male factum! SO. ego autem, quae essem anus deserta, egens, ignota,
Vt potui, nuptum virginem locaui huic adolescenti,

Harum

hil intra se contineat, et semper inanis sit. D.

Foris effutiretis] Sub ostium aliquid diceretis. E.

20 *Istoc pol nos te*] Haec causa est, cur te non potuimus reperire, quod hoc nomine nuncuparis. E.

22 *Miseram me*] Interrogata Sophrona anus *Vbi illae sunt?* quasi dolens. Cum audisset vxorem mortuam, prius gemitum commodauit, cum ille accepturus aliter sit. quippe leuabitur . . . . an (*leuabitur cura, ne sibi* Z.) duae vxores in vna ciuitate sint. E.

Duo e nostris recte nec *Aut*, nec *Sunt* habent, sed simpliciter, *Vbi illae?* B.

23 *Ex aegritudine*] Infirmitate (*Non infirmitate*, Guyetus) ac morbo. *Ex aegritudine miseram mors consecuta est*] Bene moderatus est, vt neque nimis aegre ferat, neque rursum ἀπαθὴς sit. Et haec est οἰκονομία, ne in eadem vrbe duae vxores plus mali ex sollicitudine afferant Chremeti, quam ex alterius morte tristitiae. Neque in Comoedia possunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in Tragoediam transeat. D.

Ex aegritudine miseram] Breuiter et casus et causa modo ostenditur. E.

24 *Deserta, egens, ignota*] Singula pronuncianda sunt. argumenta enim haec ad venialem statum proferuntur. D.

Ego autem cum essem] Hic iam purgatio est illa, veniali statu posita, cum dicit necessitate factum, quod *anus* fuerit, quod *egens*, quod *ignota*: et tamen non male consuluerit, cum adolescenti et diuiti dederit, de quo dixit, *Harum qui est dominus aedium*. E.

Harum qui eſt dominus aedium. CH. Antiphonine? SO. hem, illi ipſi.
CH. Quid? duaſne is vxores habet? SO. au, obſecro, vnam ille quidem hanc ſolam.
CH. Quid illam alteram, quae dicitur cognata? SO. haec ergo'ſt. CH. quid ais?
SO. Compoſito factum'ſt, quomodo hanc amans habere poſſet
Sine dote. CH. Di voſtram fidem, quam ſaepe forte temere
Eueniunt, | quae non audeas optare! offendi adueniens,
Qui-

26 *Hem*, quod ſine ſynaloepha ſtare nequit, efficit verſum claudicantem. Duo libb. poſt *Antiphonine* addunt *Inquam.* ſed rectius Academicus Cod. *Antiphonine? Iſti, inquam, ipſi.* B.

27 *Quid! duaſne*] Miratur potius, quam interrogat: id enim audiuit quod fieri per vota cupiebat. E.

Vt verſus ſtet, dele *Habet*, quod ex interpretatione inter lineas natum eſt. B.

28 Pro vulgari *Quid illa altera*, Bemb. et noſter veterrimus *Quid illam alteram:* non tamen ſubaudiendum eſt, *Habet vxorem*; ſed vt ſupra III, I, 15. *Quid eum?* et Heaut. V, I, 77. B.

29 *Compoſito factum eſt*] Sic veteres: nos, *Ex compoſito.* vt (Aen. II, 129.) *Compoſito rumpit vocem, et me deſtinat arae.* D.

30 *Saepe forte temere eueniunt*] Frequenter obtinentur per caſum atque fortunam, quae vix exoptare quis audeat. Nam modo inueni filiam cum eo nuptam, cum quo eſſe cupiebam, et eam diligi a filio (*diligi, vt volebam*; vel, *a viro.* Z.). Quod quidem magna nos cura et opere vt fieret laborabamus: at nunc ſola haec anus cuncta compleuit. E.

Forte temere eueniunt] Menand. Ταυτομάτων ἡμῶν καλλίω βουλεύεται. Plaut. Moſtell. I, 3, 40. *Inſperata accidunt magis ſaepe, quam quae ſperes.* L.

31 *Quae non audeas optare!*] Pro, Quae non audeat quis. vt, *Facile pro Eunucho probes.* *Offendi adueniens*] Pro, quum aduenifſem. vt (Georg. I, 16.), *Ipſe nemus linquens patrium ſuaque arua Latinus.* Quia Latina lingua deficit hac declinatione. D.

Offendi adueniens] Priſcian. libr. II. L.

Quicum volebam, atque vt volebam, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam vt fieret,
Sine nostra cura, maxuma sua cura, haec sola fecit.
So. Nunc quid opus facto sit, vide: pater adolescentis venit:
Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. Ch. nihil pericli'st.
Sed per Deos atque homines, meam esse hanc caue rescifcat quisquam.
So. Nemo ex me scibit. Ch. sequere me: intus caetera audies.

ACTVS

32 Versus caussa legendum censeo, *Filiam locatam.* B.

34 *Haec sola fecit*] Si *Hic* legerimus, Antiphonem intelligimus: sin *Haec*, Sophronam. D.

Maxima sua cura] Mſ. R. *Maxime sua cura.* L.

Nullam inter hunc et antecedentem versum repugnantiam video, nec adeo cum Bentleio versum spurium hunc esse censeo. Nam quamquam Senes maximo opere his nuptiis operam dabant: tamen recte dicitur *Sine nostra cura.* Vtrique enim, Senes et Nutrix, curabant: mulier tamen illas nuptias sine cura Senum confecit; quippe qui nihil quicquam ad rem contulerant; illorum cura plane vana et inanis fuerat. Saepe *Cura* de efficacia curae dicitur, pro *Opera*, quae confertur. Deinde in tali sermone populari non omnia ad viuum sunt resecanda, praesertim cum quis animo est perturbatus in vtramque partem. Z.

35 *Nunc quid opus facto*] Nescis quid votis maxime petamus. Quasi admonet senem vti prospiciat filiae, quod adolescentuli pater iracunde ferat, filium suum duxisse vxorem se absente. E.

37 *Sed per Deos*] Adiurationis genus est. D.

Sed per Deos atque homines] Chremes poscit silentium, ne aliquis eius esse filiam recognosceret; *per Deos atque homines*, rogat potius, quam terret. E.

38 *Nemo ex me scibit*] Docta responsio: nostri etenim silen-

ACTVS QVINTI SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

Nostrapte culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos:
Ita fugias, ne praeter casam, quod aiunt: nonne id sat erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum'st vltro obiectum,

Vt

silentii promissio esse debet. cares enim alio pacto fortasse possit agnosci, quid id nobis? nostram taciturnitatem debemus polliceri. E.

Pro *Audies*, vt versui consulatur, repone *Audiemus*; tam quae tu ex me, quam quae ex me te ego audire cupimus. B.

1 *Nostrapte culpa*] Haec Scena verba tenet Demiphonis reuertentis, posteaquam datum est argentum. Nostra ipsa culpa facimus, vti mali malos esse cupiant. E.

Tres nostri veterrimi recte *Malis*. Vide ad Heaut. II, 4, 8. et Martial. *Nobis non licet esse tam disertis*. B. Caeterum non male Daceria, ducta Cod. Regii auctoritate, statuit ab hac Scena demum principium Actus quinti esse faciendum, propterea quod omnes personas de Scena abiisse sub finem antecedentis videmus. Z.

3 *Ita fugias, ne praeter casam*] Prouerbium, *Ita fugito, ne praeter casam*. Hoc est, ne praetereas (*praetermittas* Mss. et Edd. ante Steph.) casam tuam, quae sit tibi tutissimum receptaculum. Aut, ita fugias, ne praeter casam: vbi custodiri magis, et prehendi fur, et mulctari verberibus potest. Aut verbum erat ipsius custodis furem exagitantis, et interea prohibentis, ne ante casam transeat, ne in praetereundo etiam inde aliquid rapiat. Queritur senex, se, dum auari infamiam fugeret, in stulti reprehensionem incidisse. D.

Ita fugias, ne praeter casam] In prouerbio hoc est: fugias non ante casam, sed in casam. Etenim stultum est, cum auxilium habere possis, ante illam fugere, non in illam: vtique enim auxilium tuae domus debes petere, non alienum. E.

Vt ſit qui viuat, dum aliquid aliud flagitii conficiat.
GE. Planiſſume. DE. iis nunc praemium eſt, qui recta praua faciunt.
GE. Veriſſume. DE. vt ſtultiſſime quidem illi rem geſſerimus.
GE. Modo vt hoc conſilio poſſiet diſcedi, vt iſtam ducat.
DE. Etiamne id dubium'ſt? GE. haut ſcio hercle, vt homo'ſt, an mutet animum.
DE. Hem! mutet autem? GE. neſcio: verum, ſi forte, dico.
DE. Ita faciam, vt frater cenſuit: vt vxorem eius huc adducam,
Cum iſta vt loquatur. tu, Geta, abi prae: nuncia hanc venturam.

GE.

5 *Dum aliud aliquid*] Veruſte. D.

Alii hoc ordine, *Aliud aliquid*. Nec verſus, nec ſenſus intereſt. B.

6 *His nunc praemium eſt*] Sine dubio munus ac praemium his datur, qui mali ſunt, et directa praua faciunt . . . . (*faciunt. Igitur neceſſe eſt*, *vt*, Z.), ſi nos benigni volumus eſſe, poſtulata concedamus. E.

8 *Modo vt hoc conſilio poſſit diſcedi, vt iſtam ducat*] Ne poeniteat dominum pecuniam dediſſe, terrorem ſeruus iniicit. D.

Modo vt hoc conſilio] Ne poeniteret dominum amplius pecuniae datae, et erroris (*datae, terroris* Z.) aliquid ſeruus adiecit. videri (*Videretur enim* Z.) ſuggeſtum, ſi modo perſeueret, vt ille eandem quam promiſit ducat vxorem. E.

9 Lege ex vno Regio, *Etiam idne dubiumſt.* Vid. ſupra II, I, 8. B.

11 *Ita faciam vt frater*] Mandatorum memor pergere ad vxorem vult, vt eam ducat ad puellam, ac perſuadeat puellae, vti cum voluntate diſcedat a viro. E.

Poſterius *Vt* male abeſt in Codd. recentioribus. vid. Hec. II, 2, 2. Sed omnes noſtri, praeter duo, recte collocant, *Huc eius*. B.

GE. Argentum inuentum'ſt Phaedriae: de iurgio ſiletur:
Prouiſum eſt, ne in praeſentia haec hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto haeſitas: vorſuram ſolues,
Geta: praeſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagae creſcunt,
Niſi proſpicis. nunc hinc domum ibo; ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

ACTVS

13 *Argentum inuentum'ſt*] Secum loquitur ſeruus acta enumerans, et quid argentum ſit (*et quoad argentum, ſic* Z.) conſtituens: Inuentum eſt Phaedriae argentum quod lenoni det, lis nulla proferatur Phormioni * (*det, et lis nulla proferetur* P. Z.). E.

15 *Vorſuram ſoluis*] Creditorem mutas. *Vorſuram ſoluis*] *Vorſuram facere* dicitur, qui aes alienum ex aere alieno ſoluit. Dicitur etiam *Vorſuram facere*, cum minore foenore acceptam quis pecuniam maiore (*maiorem* Mſ. B. et Edd. vett.) occupat. D.

In eodem luto haeſitas] Hac in re verſaris, *vorſuram ſoluens*, creditorem mutans. Cui reſpondetur ſcilicet, Praeſens malum in futurum abiit, ſed plagae creſcunt. Ergo inſpice. hic (*Sic hic* Z.) conſilium confirmauit, quid facere debeat. E.

In eodem luto] Lactant. lib. 7. cap. 2. *Ex quibus exitum non haberent; et in eodem luto, ſicut Comicus ait, haeſitauerunt.* Idem libr. 2. cap. 9. *In eodem luto haeſitans vorſuram ſoluis, Geta.* L.

Lege cum nonnullis *Vorſura.* Nam, vti Salmaſii et Gronouii induſtria effectum eſt, *Verſura ſoluit,* qui, vt vetus debitum expungatur, nouum contrahit. Vt Geta hic vnam culpam in nuptiis herilis filii admiſſam, nouis in Phaedriae fidicina fallaciis differt, et in praeſens euadit. Caeterum corrige ob ſenſum *Soluis.* B.

16 *Praeſens quod fuerat malum in diem abiit*] Ὑποφορά. *Plagae creſcunt*] Ἀνθυποφορά. D.

Illud *Geta* cum duobus Codd. delendum puto. B.

18 Phanium nec Phormionem ipſum, marito amiciſſimum, vereri poteſt, nec orationem

ACTVS QVINTI SCENA III.

DEMIPHO. NAVSISTRATA. CHREMES.

AGEDVM, vt ſoles, Nauſiſtrata, fac illa vt placetur nobis:
Vt ſua voluntate, id quod eſt faciundum, faciat. NA. faciam.
DE. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.
NA. Factum volo: at pol minus queo viri culpa, quam me dignum'ſt.
DE. Quid autem? NA. quia pol mei patris bene parta indiligenter

Tuta-

nem Phormionis, qui ad eam non aditurus erat, ſed domi cum Phaedria potaturus. Igitur ne cum Guyeto ad verſus totius delendi neceſſitatem trudaris, corrige, *Ne quid vereatur Nauſtratam neque eius orationem*. Nam Nauſiſtrata ſola repudium Phanio renunciatura erat. Caeterum *Nauſtrata* in ſermone familiari dicitur breuius pro *Nauſiſtrata*. Sic occurrit *Naucrates* et *Nauſicrates: Soſipater* et *Sopater; Lampadiſcus* et *Lampadius*; *Philotis* et *Philotium*. B.

1 *Agedum vt ſoles, Nauſiſtrata*] Diuitis vxoris de marito licentius conquerentis haec allocutio eſt, cum diſpoſitione futurarum turbarum. D.

Agedum, vt ſoles] Sicut adſoles benignitatem tuam praeſta, effice vt placata nobis ſit, ne ſe dicat eiectam, ſed credatur propria voluntate. E.

3 *Ac dudum re opitulata es*] Supra enim dixerat Chremes, *Id ſumam: vxori, tibi opus eſſe, dixero*. D.

Recte omnes noſtri, exceptis duobus, et Edd. vett. *Adiuuas*. Nam mulier cum dixiſſet *Faciam*, non erat, quod Demipho vltra rogaret, ſed vt gratias ageret pro illa voluntate. Deinde cum Bemb. Victor. et vno noſtro colloca, *Ac re dudum*. B.

4 *At pol minus queo*] At pol facio (*cupio* Z.) quidem, ſed tantum, quantum me dignum eſt, facere propter viri culpam non poſſum, qui pol mei patris bene parta praedia indiligenter ſeruat. E.

Pro *At* Faernus edidit *Ac*; quod minus elegans eſſe videtur. Z.

Tutatur: nam ex his praediis talenta argenti bina
Statim capiebat: hem, vir viro quid praeſtat! DE. binan quaeſo?
NA. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina. DE. hui!
NA. Quid haec videntur? DE. ſcilicet. NA. virum me natam vellem!
Ego oſtenderem. DE. certo ſcio. NA. quo pacto. DE. parce ſodes,

Vt

6 *Ex his praediis*] Mſ. R. et vett. codd. *Ex ſuis praediis.* L.

7 *Statim capiebat*] *Statim* perpetuo, aequaliter, et quaſi vno ſtatu, Plaut. (Amph. 1, 1, 120.) *Ita ſtatim ſtant ſigna.* Et habet primam longam. quando autem ſignificat aliud, primam breuem habet. D.

Vir viro quid praeſtat!] Id eſt, Intereſt. E.

Cum *Statim*, ſi ſignificat *conſtanter*, *ſingulis annis*, *perſeueranter et aequaliter*, auctore Nonio Marcello primam producat; verſus gratia colloca *Capiebat ſtatim.* Caeterum pro Bembini *Binan* omnes libri exhibent *Bina.* B.

8 Vt verſus ſtet, dele illud *Multo*, quod a ſenſu plane non requiritur. Deinde noſtri omnes cum Edd. vett. habent *Duo talenta.* B.

9 Ne mulier ſibi ipſa repugnet, et ſoloeciſmum committat, pro *Natam* repone *Natum*, ex Bemb. et Cod. noſtro 900 annorum. B.

10 *Parce ſodes*] Cum mulier eſt, (*Cum mulierem eſſe* Z.) vidiſſet domi foriſque iracundia ſuſcitatam. Eſt enim naturale mulierum, vti de viris querantur, maxime ſi ipſae diuites ſunt. Eam temperare continuo voluit, dicens cauſam, cum puella quam perſuaſura ſit, vt diſcedat, non leue verborum futurum eſſe certamen. Chremes recognita filia, quaerit a Demiphone, An datum ſit argentum, quod datum nollet; generaliter tantum dicit, *abduci non poſſe.* Et hoc (*huic* Z.) proſpiciens non aperte hoc loquitur, quod Phormioni nollet argentum dari, generaliter tantum dicit, abduci non poſſe; cauſam ponens, quod vterque ſe diligat; et dicit, comperiſſe quod illa ſit cognata. Quantum poteſt, in memoriam reuocare vult ſignis quibuſdam, quod Demipho intelligit (*vnde Demipho intelligat* Z.) filiam ſuam eſſe. E.

Vt possis cum illa: ne te adolescens mulier defetiget.
NA. Faciam, vt iubes: sed meum virum abs te exire video. CH. hem, Demipho,
Iam illi datum est argentum? DE. curaui ilico. CH. nollem datum!
Hei! video vxorem: paene plus, quam sat erat. DE. cur nolles, Chreme?
CH. Iam recte. DE. Quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?
CH. Transegi. DE. quid ait tandem? CH. abduci non potest. DE. qui non potest?
CH. Quia vterque vtrique est cordi. DE. quid istuc nostra? CH. magni: praeter haec,
Cognatam comperi esse nobis. DE. quid! deliras? CH. sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. DE. satin sanus es?
NA. Au, obsecro, caue, ne in cognatam pecces. DE. non est. CH. ne nega:
Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. DE. non norat patrem?

CH.

11 *Mulier defetiget*] Vett. libb. *adfetiget*. L.

Ne versus vitio laboret, repone *Vt póssis cum illa; né adoléscens múlier te fatíget*. B.

16 *Qui non potest?*] V. C. *Quid? non potest*. L.

18 *Cognatam comperi esse*] Quoniam confiteri non potest, vxore praesente. E.

19 Ad octonarium sanandum Faernus cum Bemb. malebat legi *Satine*. Ego vero malo legi *Redii*. Nam si *Redi* ab auctore esset, non dixisset *Mecum*, sed *Tecum*. Sensus igitur est e nostra ratione, Non temere dico; redii mecum in memoriam, cognatam eam nobis esse. B.

20 Pro *Vide* omnes nostri habent *Caue*. B.

CH. Norat. DE. cur aliud dixit? CH. nunquamne hodie concedes mihi,
Neque intelliges? DE. ſi tu nihil narras. CH. pergis? NA. miror quid hoc ſiet!
DE. Equidem hercle neſcio. CH. vin' ſcire? at ita me ſeruet Iuppiter,
Vt propior illi, quam ego ſum ac tu, nemo'ſt! DE. Di voſtram fidem!
Eamus ad ipſam; vna omnis nos aut ſcire, aut neſcire hoc volo. CH. ha!
DE. Quid eſt? CH. itan' paruam mihi fidem eſſe apud te? DE. vin' me credere?
Vin' ſatis quaeſitum mihi iſtuc eſſe? age, fiat: quid? illa filia
Amici noſtri, quid futurum'ſt? CH. recte. DE. hanc igitur mittimus?
CH. Quidni? DE. illa maneat? CH. ſic. DE. ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.

NA.

23 *Quid hoc ſiet*] Vet. Cod. et Mſ. R. *Quid hoc eſt.* L.

Faerni libri recte pro *Narres* habent *Narras*. Omnes eius, praeter Bemb. et Victor. vbi eſt *Perdis*, atque noſtri recte *Pergis*. Pro *Quid* autem ſenſus poſcit *Qui*, h. e. quomodo. B.

25 In omnibus Faerni libris, praeter vnum Bembinum, et noſtris, praeter tres, recte legitur *Homo nemoſt*. B.

27 *Itane paruam*] Mſ. R. *Itane parum. Vin me credere?*] Mſ. R. *Vis me credere?* al, *vin' me hoc credere?* L.

Illud *Hoc* vulgare recte abeſt in Bemb. Nam ſequitur *Iſtuc*. B.

28 *Vin' ſatis quaeſitum*] Hoc totum pro vna perſona quidam legunt. *Filia amici noſtri*] Hoc eſt, tua. D.

Illa filia amici noſtri] Tua ſcilicet. Quodque (*Quod quum* Z.) aperte non potuit, occulte dixit. E.

Quid? illa filia] V. C. *Quid? de illa filia.* L.

NA. Sic pol commodius esse in omnis arbitror, quam vt coeperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa'st, quum vidi, mihi.
CH. Quid istuc negoti'st? DE. iamne operuit ostium? DE. iam. CH. o Iuppiter!
Di nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. DE. hem!
Quo pacto id potuit? CH. non satis tutus est ad narrandum hic locus.
DE. At tu abi intro. CH. heus, ne filii quidem nostri hoc rescifcant, volo.

ACTVS QVINTI SCENA IV.

ANTIPHO.

LAETVS sum, vt meae res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quam scitum'st, eiusmodi parare in animo cupiditates;

Quas,

31 *Commodius esse in omnes*] Et circa illum qui duxit, et circa illam quae ducta est, et circa te socerum. D.

32 *Perliberalis visa est, quum vidi, mihi*] Ordo est, Perliberalis visa est mihi. D.

35 Malim legi, *Quo pacto id pote? C. non satis est tutus hic ad narrandum locus.* B.

36 *Heus! ne filii*] Ita silentium huius rei cupio, vt ne quidem filii nostri audiant. E.

1 *Laetus sum*] Antiphonis persona est. D.

Laetus sum] Antipho adolescens ignorans, quod comperta sit vxor sua, secum loquitur, laudans fortunas Phaedriae. E.

Pro *Vt vt* vulgari Bembinus et quatuor libri ex nostris tantum *Vt* habent; id quod a versu suadetur. Sensus autem est, Pro malo rerum mearum statu; in quantum res meae me laetari patiuntur. B.

2 *Parare animo*] Venuste additum est, *Animo*. Ennius in

Quas, quum res aduorsae sient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
5 Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Huiusce habendae. sed vbinam Getam inuenire possum,
9 Vt rogem, quod tempus conueniundi patris me capere iubeat?

ACTVS

in sexto, *Sed quid ego hic animo lamentor?* D.

Quam scitum est!] Pulcrum et elegans est admodum, tales cupiditates in animo parare, quibus mederi facile possis, cum aduersum aliquid forte contigerit. E.

3 *Quum res aduorsae sient*] Quum desideratae fuerint, id est, quum harum penuria fuerit. D.

Paulo mederi] Priscian. lib. VIII. L.

Pro *Quas*, quatuor libri habent *Quibus*. Sed bis Priscianus p. 795 et 1161 *Quas* laudat, vt ostendat *Medeor* iungi Accusatiuo. B.

5 *Ex his turbis*] Mss. R. et vett. codd. *ex istis turbis*. L.

Pro vulgari *Exsoluere* omnes Codd. recte *euoluere;* h. e. expedire, ducta metaphora a fili glomere. FAERN.

6 *Si hoc celetur, in metu*] Ἀνακόλουθον quartum. Nam cum proposuisset *Si hoc celetur:* intulit, *sin patefit. In probro siem*] Apud patrem scilicet. D.

Pro *Siem*, quod in omnibus Codd. extat, versus postulat *Sim*. FAERN.

7 *Spes ostensa*] Ms. R. *ostentata*. L.

Pro *Ostensa*, aut *Ostentata*, quod in multis reperitur libris, meliores Faerni et nostri habent *Ostenta*. B.

8 Lege *Habendi*. Vide ad v, 6, 40. Et omnes libri recte *Possim*. B.

9 Pro *Iubeat* antiquiores Faerni libri habent *Suadeat*. Verum ne versus misere incedat, repone, *Rogem, quód conueniundi patris me tempus capere iúbeat.* Nam *Rogem* in primo pede concessa venia corripitur. B.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

ARGENTVM accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curaui, propria ea Phaedria vt potiretur: nam emiſſa eſt manu.
Nunc vna mihi res etiam reſtat, quae eſt conficiunda, otium
Ab ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
AN. Sed Phormio'ſt: quid ais? PH. Quid? AN. quidnam nunc facturus Phaedria?
Quo pacto ſatictatem amoris ait ſe velle abſumere?
PH. Viciſſim partis tuas acturus eſt. AN. quas? PH. vt fugitet patrem:

Te

1 *Argentum accepi*] Iactantia hic inducitur Phormionis: qui in omni Scena, prout in ſe iactatur, inſultat (*et quaſi omnes fallacias ex ſententia proueniſſe laetatur*). D.

Argentum accepi] Haec Scena iactationem Phormionis continet, quod conſiliis ſuis quae voluerit cuncta compleuerit. E.

2 *Propria ea Phaedria*] Virgil. (Aen. 1, 77.) *Connubio iungam ſtabili, propriamque dicabo.* D.

Curaui, propria vt potiretur: ſiquidem emiſſa eſt manu] Tribus enim modis fiunt liberi, id eſt, Cenſu, Vindicta, vel Manumiſſione. Et Cenſu quidem, quo ſe redimit captiuus, poſito in libra ante magiſtratus vrbis liber efficitur. Vindicta vero eſt virga, qua in conſpectu omnium ſeruus tactus abſoluebatur. Manumiſſio quoque verbo vbilibet fiebat. E.

Bembinus et noſtri duo optimi habent *Poteretur*, appoſite ad rationem verſus: vt et Catullus, *Liber vt innuptae poteretur flore nouercae.* B.

4 *Hos ſumam*] Id eſt, dilationem petam. E.

5 Ex optimis noſtris aliquot *Facturus eſt.* Lege *Facturuſt.* B.

6 Pro *Sumere* plerique libri Faerni et noſtri, *Abſumere.* B.

7 *Viciſſim partes tuas acturus eſt*] Secundum illud quod dictum

Te suam rogauit rursum vt ageres; causam vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, quam dudum dixit Geta:
Ne, quum hic non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. AN. vide, quis egrediatur. PH. Geta'st.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

O FORTVNA, O Fors fortuna, quantis commoditatibus,

Quam

dictum est, *Tradunt operas mutuas.* D.

Vicissim partes] Quemadmodum tu propter facinus ductae vxoris patrem fugisti, etiam ille propter meretricem afuturus est, rogauitque te, vt causam pro se diceres. E.

Vt *Quas* acuatur, repone, *Vicissim partis tuás acturust. Quás? vti s. p.* B.

8 *Te suam rogauit rursum vt ageres*] *Partem* (*Apud patrem.* Praesertim cum *Patrem* in Ms. B. legatur) iterum subaudiamus. et est ζεῦγμα a superiore. D.

Solus Bembinus pro *Suam* recte habet *Suas*, sc. *partes.* B.

9 *Senibus*] Ob fallaciam mire exsultat. D.

10 Nostri cum Edd. vett. recte collocant *Dúdum quam dixit Geta.* B.

12 Bembini lectionem *Qui* pro *Quis* versus ratio probat. B.

1 *O fors fortuna*] *Fortuna* dicta est incerta res: *Fors fortuna*, euentus fortunae bonus. *Fors fortuna*] Aliud *Fortuna* est, aliud *Fors fortuna.* Nam *Fors fortuna* est, cuius diem festum colunt, qui sine arte (*qui arte* Edd. vett.) aliqua viuunt. huius aedes trans Tiberim est. D.

O Fortuna! O Fors] Haec Scena totum soluit errorem; quod

Quam ſubito hero meo Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem!

AN. Quidnam hic ſibi volt? GE. noſque amicos eius exoneraſtis metu!

Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio,

Atque hominem propero inuenire, vt haec quae contigerint, ſciat?

AN. Num tu intelligis, hic quid narret? PH. num tu? AN. nihil. PH. tantundem ego.

GE. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. AN. heus, Geta. GE. hem tibi!

Num mirum, aut nouom eſt reuocari, curſum quum inſtitueris? AN. Geta.

GE. Pergit hercle: nunquam tu odio tuo me vinces. AN. non manes?

quod puella eſt cognita, quod (*quae* Z.) conceditur Antiphoni. Nam Geta ſeruus narrationem ſupponit, qua docet, quemadmodum cognitio ſit effecta. *O Fors Fortuna!*] Id eſt, euentus Fortunae. *Fortuna* autem ipſa Dea eſt. E.

O Fortuna!] Priſcian. libr. VI. L.

2 Illud *Meo* eſt inſititium. Igitur vt verſui conſulas, pro *Subito* reſcribe *Deſubito*. B.

4 *Hunc onero pallio*] Recte: quia palliata Fabula eſt, non togata. D.

Humerum hunc onero pallio] Saepe dixi iſtas perſonas in Comoediis eſſe palliatas, vt oſtendantur ex habitu eſſe Graecae. Vt in Eunucho, *Attolle pallium*. Sunt autem togae (*togatae*, Z.), ſi perſonae Romanae ſunt. E.

6 Noſtri omnes collocant melius, *Quid hic narret?* B.

8 Lege ordine inuerſo, *Núm nouom aut mirúmſt reuocari.* Recte etiam Guyetus ex Codd. repoſuit *Inſtiteris*. Nam vulgare *Inſtitueris* verſus repudiat. B.

9 *Pergit hercle*] Poteſt diſtingui hic, *Pergit*: et coniuncte legi, *Hercle tu nunquam odio tuo me vinces*. D.

Nunquam tu odio tuo me vinces] Id eſt, nunquam pertina-

cia

GE. Vapula. AN. id quidem tibi iam fiet, nisi resistis, verbero.

GE. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.

Sed isne est quem quaero, annon? ipsu'st. PH. congredere actutum. AN. quid est?

GE.

cia tua me reuocare poteris. E.

Vnus Cod. recte *Pergin;* et pro *Tu odio* Cod. Acad. habet *Hodie*. Repone igitur, G. *Pergin? hercle nunquam hodie odio tu me vinces.* Nam *Odio* absolute ponitur; vt Hec. 1, 2, 48. Et *Nunquam hodie*, praeter Comicos, qui passim vtuntur, etiam Virgilius habet, *Nunquam omnes hodie moriemur inulti.* B.

10 *Id tibi quidem iam fiet*] Id quod sibi dici audiuit, minitatur. Et est conueniens error festinanti. D.

Vapulabere] Quod sibi dici meruerat, minitatur. E.

Vapula] Ita meliores libri. Vid. Festus in *Vapula Papiria*. L.

Pro *Vapulabis* vulgari ex Bemb. et Vaticano versus caussa lege *Vapula*. Festus olim idem legebat: *Vapula*, inquit, *tum dici solitum, cum vellent minantibus significare, se eos negligere et non curare. Plautus in Foeneratrice: Liberta salue: Vapula Papiria. Aelius hoc loco, Vapula positum esse ait, pro Dole; Varro pro Peri, teste Terentio in Phormione. Non m* — Caeterum postquam in textum irrepserat *Vapulabis*, nebulo aliquis ad versum supplendum, hoc bellum emblema addidit, *Curialis vernula est, qui me vocat:* id quod hodie male in Edd. multis legitur. B.

11 *Familiariorem*] Id est, ita seruum, vt nunc sum. E.

Recte a Faerno et Bentleio repudiatur illud *Qui*, quia in antiquioribus libris absit, et a versus ratione reiiciatur. Certe *Qui* a persona loquentis abhorret, efficitque orationem languidam. Nam Asyndeta concitate loquentibus magis conueniunt. Z.

12 *Congredere actutum*] Id est, cito me conueni. E.

Bentleius verba *Congredere actutum* aliquot Codd. auctoribus ipsi Getae tribuenda putat, iubenti ob conscientiam laetissimi nuncii herum, quantum possit, congredi, vt eum illo impertiat, propterea quod demum versu 18 Phormionem adesse sentiat Geta. Male. Nam primum Phormio non ad Getam illa verba dicit, sed ad Antiphonem. Deinde leges scenicae

GE. O omnium, quantum est qui viuant, homo hominum ornatissume!

Nam sine controuersia ab Dis solus diligere, Antipho.

AN. Ita velim: sed, qui istuc credam ita esse, mihi dici velim.

GE. Satin est, si te delibutum gaudio reddo? AN. enicas.

PH. Quin tu hinc pollicitationes aufer: et quod fers, cedo. GE. ho!

Tu quoque aderas, Phormio? PH. aderam: sed tu cessas? GE. accipe, hem!

Vt modo argentum tibi dedimus apud forum, recta domum

nicae postulant, vt quoque Phormionis oratio interferatur. Denique durum est, Getae talem orationem tribuere. Z.

13 Pro vulgari *Honoratissume* melius est Bembini *Ornatissume*. Caeterum a Bembino recedimus, et amplectimur omnium aliorum Codd. *Hominum homo;* vt Eun. II, 2, 1. Adel. II, 2, 10. B.

14 *Sine controuersia*] Sine ambiguitate. D.

Sine controuersia] Sine dubitatione, sine quaestione. quippe *controuersia* est contradictio ex affirmatione et negatione eiusdem rei; vnde nascitur status. E.

Ab Dis solus diligere] Plaut. Milit. *Solus quem Di diligunt.* L.

16 *Si te delibutum gaudio reddo?*] Ad animum transtulit, quod est corporis. Nam *delibutus*, vnctus dicitur. D.

Delibutum gaudio] Repletum et madentem laetitia. *Enicas*] Crucias. E.

17 *Pollicitationes aufer*] Promissiones tolle, et rem potius narrato. E.

18 *Hic* post *Quoque* recte abest in Faerni libris, et *Tu* post *Sed* iidem recte habent. B.

19 *Vt modo argentum*] Vide narrationem coeptam vnde opus est. D.

Modo argentum] Huic narrationi initium est, vnde oportuit, sumtum. E.

Pro *Recta domum* sensus necessario postulat *Recta ad Chremem*, h. e. *ad domum Chremetis*, vbi vxor eius erat conuenienda; vt And. II, 2, 24. Nam Demi-

Sumus profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.
AN. Quamobrem? GE. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
Vbi in gynaeceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Pone apprehendit pallio: resupinat. respicio: rogo,
Quamobrem retineat me. ait esse vetitum intro ad heram accedere.
Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem;
Eumque nunc esse intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: adstiti:
Animam compressi: aurem admoui: ita animum coepi attendere,
Hoc modo sermonem captans. AN. eu, Geta! GE. hic pulcherrumum

Demipho a foro recta ad Nausistratam ibat, v, 2, 11. et v, 3, 7. sicut iusserat frater, iv, 5, 7. Deinde si *recta domum* ibant, quem sensum quaeso possunt habere verba, *Mittit me ad vxorem tuam*, quae ipsa ibi domi erat? B.

20 *Mittit herus me ad vxorem tuam*] Conuersus ad Antiphonem hoc dicit. D.

22 *Vbi in Gynaeceum ire occipio*] Γυνὴ Graece, Latine mulier. Inde *Gynaeceum* locus, vbi mulieres operantur. E.

28 *Animam compressi*] Spiritum vocemque repressi. Virg. (Aen. II, 774.) *Vox faucibus haesit.* E.

29 *Pulcherrimum facinus audiui*] Huiusmodi locos Poetae actoribus indulgent: quod in his actoris (*auctoris* (Ms. H. et B.) est commendatio. D.

Pulcherrimum facinus] Facinus et pro bono, et pro malo facto accipitur. *Pulcherrimum facinus*, quo pene exclamaui prae gaudio, et cognoui, quod patruus tuus vxori tuae Phanio pater sit. E.

Pro *Euge* meliores Faerni et nostri libri exhibent *Eu*. B.

Facinus audiui: itaque pene hercle exclamaui gaudio.
AN. Quod? GE. quodnam arbitrare? AN. nescio. GE. atqui mirificissumum:
Patruus tuus pater est inuentus Phanio vxori tuae. AN. hem!
Quid ais? GE. cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.
PH. Somnium! vtin' haec ignoraret suum patrem? GE. aliquid credito,
Phormio, esse causae: sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quae inter sese ipsi egerint?
PH. Atque hercle ego quoque illam inaudiui fabulam. GE. immo etiam dabo,

Quo

31 *Quodnam arbitrare?*] Priscian. lib. 3. L.

32 *Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuae*] Vt Sallustius in primo, *Liberis eius auunculus erat.* D.

Ne *Pâter* in Thesi delitescat, placet Bembini et Donati verborum collocatio, *Est pâter inuentus.* B.

34 *Aliquid credito, Phormio, esse causae*] Quum Phormio faceret quaestionem, An verisimile esset, vt illa patrem suum nesciret, crede aliquid esse causae, cur nesciat suum patrem, nec me potuisse omnia, quae intus agebantur, scire. Huic rei argumenta proferuntur haec, Quod pater Phanii sit Chremes, siquidem creditur patruus. E.

Duo ex nostris vett. *Vt haec*; lege *Vtn' haec.* Horat. *Vtne tegam spurco Damae latus?* B.

37 *Atque hercle ego quoque illam inaudiui fabulam*] Plautus in Milite glorioso (II, 2, 56.), *Nam hoc cognomentum Poetae esse inaudiui barbaro.* D.

Illam inaudiui] Haec MSS. lectio est, quam Donatus quoque agnoscit. L.

Recte Bentleius ex Cod. Acad. verba *Atque — fabulam,* Antiphoni tribuenda esse censet. Nam primum sequens *Patruus* et alia indicant, Antiphonem ante esse locutum. Deinde sine repugnantia quadam haec non possunt tribui Phormioni, qui paulo ante rem tanquam fictam et vanam damnauerat. Denique e legibus sce-

Quo magis credas: patruus interea inde huc egreditur foras:
Haut multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait vterque tibi potestatem eius habendae dare:
Denique ego missus sum, te vt requirerem, atque adducerem.
AN. Quin ergo rape me: quid cessas? GE. fecero. AN. o mi Phormio,
Vale. PH. vale, Antipho. Bene, ita me Di ament, factum! gaudeo,
Tan-

scenicis Antipho commotus diu sine interpellatione tacere non debet. Huc accedit, quod verosimilius est rem occultam ante et celatam audiuisse Antiphonem cupidum et curiosum, quam Phormionem alienum et ignotum. Z.

40 Vt versus fulciatur, Faernus probat lectionem Bembini *Eius adhibendae dari*, adeo vt *Adhibendae* vel ponatur pro simplici *Habendae*, vel significet *Adsciscendae in matrimonium.* Verum equidem legendum censeo, *Eius habendi se dare.* Edd. enim rectius addiderunt *Se*; et nostri Codd. praeter tres, omnes habent *Dare*. Atque *Eius habendi*; vt Heaut. Prol. 29. *Nouarum spectandi:* Hec. III, 3, 12. de Virgine *Eius videndi*: vbi Codd. nonnulli *Videndae*. Ouid. Her. XX, 74. de Cydippe, *Copia placandi sit modo parua tui.* Sic ibi, teste Heinsio, membranae vett. Editi libb. male *Placandae*. Nostro loco ex *Habendi se* natum est *Habendae*. B.

41 Ne *Missus* in vltima praue acuatur, lege cum Edd. vett. *Ego sum missus.* Deinde omnes nostri *Hem*, quod est Antiphonis, apponunt fini versus. B.

42 *Quin ergo rape me*] Opinio Daceriae, putantis Antiphonem humeris serui insedisse, et inde auectum esse, plane ridicula, inepta et Terentiano theatro indigna videtur; et abhorret quoque ab vsu loquendi. Certe haec verba idem valent, quod Eun. II, 385. *Abduc, duc, quantum potes.* Profecto si noster Antipho putasset se humeris Getae vectum citius aduenturum esse domum; non minus delirasset, quam Gallus quidam, qui vt citius in Angliam perueniret, et nauem et simul equum sat generosum conscendit. Z.

43 Duplex error commissus est hic a duobus haut contemnendis

Tantam fortunam de improuiso esse his datam.
Summa eludendi occasio'st mihi nunc senes,
Et Phaedriae curam adimere argentariam;
Ne cuiquam suorum aequalium supplex siet.
Nam idem hoc argentum, ita vt datum'st, ingratiis
His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, voltusque est capiundus nouos.
Sed hinc concedam in angiportum hoc proxumum:
Inde

dis Grammaticis, alter a Guyeto, qui, illo *Gaudeo* mutato in *Plaudite*, finem totius Comoediae hic esse statuit; quem errorem Scenarum sequentium *elegantia* et *necessitas* facile refutant. Alter a Faerno, quem sequitur Bentleius; qui post *Gaudeo* finem huius Scenae fecit. Nam si noua Scena inchoanda est, cum quis, caeteris discedentibus, solus relictus est, cur idem non aliis in locis, vbi eadem est ratio, factum est? Deinde si Scenarum mutatio facienda erat, statim post *Antipho* initium nouae debebat fieri. Z.

45 *Summa eludendi occasio*] Posteaquam puellae cogniti sunt parentes, Phormio consilium reperit, quemadmodum propter argentum, quod Phaedriae datum est, senes ludat, vti non reddatur. Fingit quippe se Phormio vxorem eam velle ducere, quae iam separari non potest, vt, cum illi non dederint vxorem, necessario dotem perdant.' Hoc enim dicitur *argentum*, *quod datum est ingratiis*, inuitis arripietur (*Id nunc inuitis eripietur* Z.). E.

46 *Curam adimere argentariam*] Varie, pro adimendi occasio est (*Varietas*, *pro Eludendi et adimendi o. e.*). D.

49 *Hoc qui cogam*] Hoc vnde agam et perficiam, ipsa ratione cognoui. E.

Pro *His* cum Bembino haut dubie legi debet *Ei*, h e. Phaedriae, cui curam argentariam adimere decreuerat. Caeterum sensus loci, quem non omnes assequuntur, hic esse videtur: Nam, scilicet illa occasione mihi oblata, efficiam, vt Senes aeque inuiti et coacti nunc Phaedriae argentum concedant, ac coacti sunt antea mihi idem illud argentum dare. Nostram interpretationem esse veram, patet ex sequentibus, *Hoc qui cogam* etc. Z.

51 *Sed hinc concedam*] Prisc. lib. VI. L.

Hunc duo ex nostris: et sic
lau-

Inde hisce oſtendam me, vbi erunt egreſſi foras.
Quo me aſſimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

Dis magnas merito gratias habeo, atque ago:
Quando euenere haec nobis, frater, proſpere:
Quantum poteſt, nunc conueniundus Phormio eſt,
Priuſquam dilapidet noſtras triginta minas,
Vt auferamus. Ph. Demiphonem, ſi domi eſt,
Viſam; vt quod. De. at nos ad te ibamus, Phormio.
Ph. De eadem hac fortaſſe cauſa? De. ita hercle. Ph. credidi:

Quid

dat Priſcian. p. 714; vt probet et *Hoc angiportum* et *Hic angiportus* dici. B.

53 *Quo me inſimularam*] Mſ. R. et vett. codd. *adſimularam*. idque rectius arbitror. L.

1 *Dis magnas merito*] Haec Scena concertationem habet atque tenet Phormionis paraſiti, et ſenum: illi argentum repetunt, hic pugnat ex pacto, vti aut argentum perdant, aut vxorem dent. Quae res ſtatum continet qualitatis negotialis, qui quidem ita proponitur: *Nam non aequum eſt, me propter vos decipi*. E.

4 *Prius quam dilapidet*] Diſperdat. D.

Prius quam dilapidet] Perdat, conſumat. Vnde *Dilapidatores* dicuntur prodigi et luxurioſi. E.

Priuſquam dilapidet] Vlpian. l. 25. §. 11. ff. de hered. pet. *Si quid dilapidauerunt, dum re ſua abuti putant*. Idem l. 11. §. 6. ff. de minorib. Iul. Firmic. Aſtron. lib. IV. cap. 6. *Patrimonium miſera laceratione dilapidet*. Hieronym. Epitaph. Fabiolae: *Quin potius omnem cenſum, quem habere poterat, erat autem ampliſſimus, et reſpondens generi eius, dilapidauit ac vendidit*. L.

Bembinus habet *Dilapidat*. B.

6 *Viſam, vt quod*] Ἀποσιώπησις ſecunda. D.

7 Bentleius verba *Ita hercle* ipſi Phormioni tribuit, negatque

Quid ad me ibatis? ridiculum! verebamini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta haec mea paupertas est, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.
CH. Estne ea ita, vt dixi, liberalis? DE. oppido.
PH. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Para-

que Demiphonem sine vanitate mentiendi dicere illa potuisse, propterea quod cum Chreme venerit, vt Phormio pecuniam rescriberet. At vero nobis haec ratio non idonea esse videtur. Nam primum si *De eadem hac causa* interpreteris *de Phanio*; verissime Senex dicit *Ita hercle*. Deinde non video, cur non possimus recte *simulationem* quandam admittere, praesertim cum paulo post talis sit concedenda necessario. Z.

8 Versus vt adiuuetur, lege cum nostris libris vetustioribus *An veremini*; prorsus vt supra IV, 2, 2. *Venio ad hominem, vt dicerem*; et Heaut. III, 1, 83. *Dum id quaero, qui tibi filium restituerem*. B.

9 *Ne non id facerem quod recepissem semel*] Et deest, *ad me*. vt in Heautontim. *Ad me recipio: faciet*. D.

10 *Quanta haec mea paupertas*] Fingit se fidelem: licet, inquit, paupertas in me sit, tamen curaui vt semper fides esset. E.

11 *Adbuc curaui*] Τῷ κεχαισμῷ addidit *Adbuc*: quum potuisset sine hoc integer sensus esse. D.

12 Mire se torquent hic interpretes, peruertuntque loci sensum et pulchritudinem. Alii enim omisso illo *Ea*, intelligunt *Liberalis* de Phormione. Bentleius opinatur Senes plane neglexisse Phormionem, et dixisse inter se de re aliena. Mihi ob ipsum Phormionem illa verba dicta esse videntur, vt homini probabile efficeretur, quod mox Demipho dicturus est, *At hic dehortatus est me* etc. Igitur sensus est, Nonne tu puellam liberalem, vti tibi expertus ipse dixi, reperisti, adeoque dignam filio tuo? Sin vero cum Bembino, personis mutatis, quaestionem Demiphonis, et responsionem Chremetis esse statuas; sensus quidem idem efficitur, sed pro *Dixi* legi debet *Dixti*. Z.

13 Pro *Itaque* multi Faerni libri, et duo ex nostris habent *Idque*. Bembinus *Idque adeo*. Igitur nos legendum putamus, vt versui consulamus, *Idque adeo aduenio*. B.

Paratum me eſſe: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnis poſthabui mihi res, ita vti par fuit,
Poſtquam tantopere id vos velle animaduorteram.
DE. At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi, inquit, ſi id feceris?
Olim quum honeſte potuit, tum non eſt data:
Nunc viduam extrudi turpe'ſt: ferme eadem omnia,
Quae tute dudum coram me incuſaueras.
PH. Satin' ſuperbe illuditis me? DE. qui? PH. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contemſerim?
CH. Tum autem Antiphonem video ab ſeſe amittere
Inuitum eam: inque. DE. tum autem video filium
Inuitum ſane mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſodes ad forum, atque illud mihi

Argen-

18 *Qui erit rumor*] Cauſam reddit ſenex cur non pacta ſeruet, quod rumoris infamiam metuens, puellam de domo noluit (*nolit* Z.) eiicere. E.

Inquit poſteriorem acuit; quia praeteriti temporis eſt: vt Cicero *Inquiſti*. Vide Priſcian. p. 876. B.

20 Bembinus ſolus habet *Eam nunc extrudi turpeſt*, omiſſo nomine *Vidua*, quod Corrector Bembini forte ignorauit dici in muliere, a viro priori repudiata. B.

21 *Quae tute dudum coram me incuſaueras*] Noua locutio *Coram me incuſaueras*: non, *Quae hic incuſaueras*. *Coram me incuſaueras*] Belle: vt ſi quid neget, contra ſeipſum ſentire videatur. D.

22 *Satin' ſuperbe illuditis me*] Et datiuum et accuſatiuum caſum regit *Illudo*. D.

Aliqui libri Faerni, in his Bembinus, it. alter ex noſtris Meadianis legunt *Satis* affirmatiue. Legi debet, *Satis pol ſuperbe:* vt Heaut. IV, 4, 1. *Satis pol proterue*. B.

26 *Inuitum eam; inque*] Priſcian. lib. x. Sed poſt *eam* in V. C. additur *Silentes*. fortaſſis ad ſignificandum ſubmiſſe haec dici. Id quod a Pithoeo, Viro ſummo, atque amico noſtro annotatum reperi. L.

Argentum rurſum iube reſcribi, Phormio.
PH. Quodne ego perſcripſi porro illis, quibus debui?
DE. Quid igitur fiet? PH. ſi vis mihi vxorem dare
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt vt velis
Manere illam apud te, dos hic omnis maneat, Demipho.
Nam non eſt aequom me propter vos decipi:

29 *Iube rurſum reſcribi, Phormio*] *Reſcribi*, reddi, ſeu per menſae ſcripturam dari. *Iube reſcribi*] Quoniam ad numerationem pecuniae antecedit ſcriptura. *Reſcribere* dicebant, pro renumerare. Et ſic infert, *Nae ego perſcripſi porro illis quibus debui.* Haec eſt ergo figura, in qua ſecundam de primis ſignificantiam ſumunt. *Iube* | *reſcribi*] Per ſcripturam, id eſt, de menſae ſcriptura dari. vnde hodie additur chirographis, *Domo ex arca ſua*, vel *ex menſae ſcriptura.* D.

Iube reſcribi] Quoniam argenti accepti opera per ſcripturam fiebat, quae vocabatur chirographum, ideo ait *reſcribi*, quod eſt renumerari. E.

Argentum rurſum iube reſcribi] Horat. Satyr. II, 3, 75. *Putidius multo cerebrum eſt, mihi crede, Perilli Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.* Vbi et hic Terentii locus a Scholiaſte laudatur. L.

De duplici pecuniae locandae et ſoluendae ratione vide Lindenbrog. in Obſeruatt. ad Donat. Adel. II, 4, 13. et vberius Salmaſ. de Foenore Trapezitico. Z.

30 *Nae ego perſcripſi*] Multis per ſcripturam reddidi, multis dedi; vt apud Virg. (VII. 144.) *Diditur hic ſubito Troiana per agmina rumor.* D.

Noſtri *Perſcripſi*; Faerni libri *Deſcripſi;* ſed recte praefert Faernus Bembini *Diſcripſi*; quia Donatus, vti ex Virgiliano *Diditur* patet, idem legiſſe videtur. B. Si poſt *Quod* notam interrogationis poſueris; illud *Ne* ſcribendum eſt *Nae.* Sed vulgaris ratio indignationi Phormionis magis conuenit. Caeterum *Porro* videtur hic ſignif. *Statim poſt*, nempe, *quam a vobis accepi:* vt Eun. III, 3, 22. Adel. IV, 2, 8. Phor. V, I, 19. Z.

33 *Hic maneat*] V. C. *Hic omnis maneat.* L.

Illud *Omnis* a Faerno, Bentl. et aliis non editum eſt. Z.

Quum ego vostri honoris causa repudium alteri
Remiserim, quae dotis tantundem dabat.
DE. I hinc in malam rem cum istac magnificentia,
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? PH. irritor. DE. tunc hanc duceres,
Si tibi data esset? PH. fac periclum. DE. vt filius
Cum illa habitet apud te, hoc vostrum consilium fuit.
PH. Quaeso, quid narras? DE. quin tu mihi argentum cedo.
PH. Immo vero vxorem tu cedo. DE. in ius ambula.
PH. In ius! enimuero si porro esse odiosi pergitis.

35 In multis libris Faerni, iisque optimis est *Alterae*; vt in Heaut. *Id ipsa alterae dum narrat.* B.

37 Bemb. habet, *I in malam rem hinc cum* etc. Puto legendum, *In' hinc malam rem*, adverbialiter et absolute; vt Plaut. Poen. II, I, 48. *Malam crucem ibo potius.* Vide Donat. ad Phorm. II, 3, 21, et III, 3, 30. B.

38 Vt *Etiám* rite acuat vltimam ob sêquens Encliticon, repone *Etiám num.* B.

40 Prae Bembini *Si tibi daretur* placet vulgaris lectio. Nam sic And. *Nisi me lactasses amantem, et falsa spe produceres.* et supra, *Aliquid corrasissem, atque hinc me protinam conicerem in pedes.* B.

42 *Quin tu mihi argentum cedo*] Hoc ab vtroque cum clamore dici accipiendum est. D.

43 *In ius ambula*] Ad iudicem eamus scilicet. Nam *Ius* pro loco est. Cic. (Mur. 12.) *Quandoquidem te in iure conspicio.* D.

44 *Enimuero si porro odiosi esse pergitis*] Vulta iuuandum est, et pronunciatione hoc, quod tam minaciter suspenditur. *Enimuero*] *Enimuero*, principium est aliquid per iracundiam dicturi: vt (Cic. Verr. I, 26.); *Hic tum alius ex alia parte, Enimuero hoc feret?* etc. D.

Enimuero si odiosi] Turbatus senum iracundia et violentia Phormio, iam vult procedere (*prodere* Z.), quod aliam Chremes habuit Lemni vxorem. E.

Verba *In ius* delenda puto. Nam huc videntur tracta esse ex versu 88. vbi locum habent; sed hic repugnant versui, nec a sententia desiderantur. Ipse Dona-

DE. Quid facies? PH. egone? vos me indotatis modo
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. CH. quid id noſtra? PH. nihil:
Hic quandam noram, cuius vir vxorem. CH. hem! DE. quid eſt?
PH. Lemni habuit aliam. CH. nullus ſum! PH. ex qua filiam
Suſcepit: et eam clam educat. CH. ſepultus ſum!
PH. Haec adeo ego illi iam denarrabo. CH. obſecro!
Ne facias. PH. ho! tune is eras? DE. vt ludos facit!
CH. Miſſum te facimus. PH. fabulae! CH. quid vis tibi?
Argentum quod habes condonamus te. PH. audio.

Donatus non legiſſe videtur. B.

45 *Indotatis*] Hoc eſt, vt Phanio. D.

Vos me indotatis] Vſus plurali pro ſingulari dixit *indotatis*, pro Phanio, quae ſine dote nupſerat. *Dotatis* vero, id eſt, vxori Chremetis, cui patrocinari volebat prodendo riualem. E.

47 *Etiam dotatis ſoleo*] Vt Nauſiſtratae. D.

49 *Nullus ſum*] Perii, mortuus ſum. D.

50 *Sepultus ſum*] Αὔξησις. Nam plus eſt, quam *Nullus ſum*. D.

Sepultus ſum] Plaut. Amphitr. *Ante ianuam ſepultus iacet.* et alibi; *Sepulta haec res eſt* L.

53 *Quid vis tibi? argentum quod habes, condonamus te*] *Vis* iterum ſubaudiendum eſt: vt ſit, *Vis argentum quod habes?* et eſt ἀσυνδέτως inferendum, *Condonamus te.* Sic eſt illud apud Virg. (Aen. I, 576.) *Vultis et his mecum pariter conſidere regnis? Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt.* D.

54 *Condonamus te*] *Condono*, ablatiuo (CONDONAMVS. *Abſolute*) iunxit: vt in Eunucho, *Habeo alia multa, quae nunc condonabitur.* D.

Argentum quod habes] Afranius apud Nonium: *Id aurum me condonat.* Plautus Bacchid. V, 2, 24. *Si quam debes, te condono, tibi habes, nunquam abs te petam.* L.

Quid vos, malum, ergo me ſic ludificamini,
Inepti, voſtra puerili ſententia?
Nolo, volo: volo nolo rurſum: cedo, cape.
Quod dictum, indictum'ſt: quod modo erat ratum, id irritum eſt.
CH. Quo pacto, aut vnde haec hic reſciuit? DE. neſcio:
Niſi me dixiſſe nemini, id certo ſcio.
CH. Monſtri, ita me Di ament, ſimile. PH. inieci ſcrupulum. DE. hem!
Hicine vt a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle ſatius eſt:
Animo virili praeſentique vt ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe delatum foras,
Neque iam id celare poſſe te vxorem tuam:

Nunc

55 *Malum, ergo me ſic, &c.*] *Malum*, aduerbium eſt interpoſitae indignationis. D.

Ludificamini] Id eſt, luditis. E.

57 *Nolo, volo: volo nolo rurſum*] Primo ſingula ſeparatim: deinde ſimul vtraque pronuncianda ſunt. D.

Omnes fere libri Faerni et duo ex noſtris meliorem rei geſtae ordinem ſeruant, *Cape, cedo.* Nam prius dederant minas triginta, nunc eaſdem repetunt. B.

58 Vt *Ratum* acuatur, repone, *Quód modo rátum erat, írritumſt.* B.

62 Ne *Tantum*, quod inprimis acui debet, in Theſi conticeſcat, lege ex noſtris fere omnibus, *Hicíne vt a nobis tántum hoc argenti aúferat.* B.

64 *Animo virili*] A neceſſario adhortatur. D.

65 Pro Bembini *Delatum*, quod haut dubie corrector poſuit ad hiatum vitandum, omnes noſtri, et Faerni plerique habent *Elatum.* Iidem hunc exhibent ordinem, *Peccatum tuum.* Repone igitur, *Vidés peccatum tuum hóc eſſe elatúm foras.* Verſus gratia nos addidimus *Hoc;* id quod vſu Terentii ſatis probatur: vt, *Thaide* hac *tua: Tua* illa *duritia: Tuo* iſto *inuento: Opinionem* hanc *tuam.* B.

66 Noſtri plerique *Neque id iam.* Lege, *Neque iám celare id póſſe te v. t.* B.

Nunc quod ipſa ex aliis auditura'ſt, Chreme,
Id noſmet indicare, placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci. PH. atat! niſi mihi proſpicio, haereo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
CH. At vereor vt placari poſſit. DE. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam; hoc fretus, Chreme,
Quum e medio exceſſit, vnde haec ſuſcepta'ſt tibi.
PH. Itane agitis mecum? ſatis aſtute aggredimini.
Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti, Demipho.
Ain' tu? vbi peregre tibi quod lubitum fuit feceris,

Neque

67 Prae Bembini *Auditu-raſt* probat verſus lectionem omnium libb. noſtrorum *Auditura ſit*. B.

69 *Noſtro modo vlciſci*] Ingenio ſcilicet (*Ingenio frui* Ed. Du B.). D.

70 Ne verſus hiet repugnante arte et Terentii more, repone *Atattat*. Vide ad And. I, 1, 98. B.

71 *Hi gladiatorio animo*] Parato ad periculum: hoc eſt, ita perdito ac temerario, vt non ſibi caueant, dummodo vulnerent. vt Salluſt. (Iug. 60.) *Auidius alteri alteros ſauciare, quam ſemet tegere. Ad me affectant viam*] *Affectant viam*, plenum: quod nos ἐλλειπτικῶς. D.

Gladiatorio animo] Qui etiam perituri alios vulnerant. E.

Gladiatorio animo] Latinus Pacat. in Panegyr. Theodoſ. Aug. *Gladiatoria deſperatione pugnare, nec gradu cedere, ſed veſtigio ſtare vel cadere*. Gellius lib. VII. cap. 3. *gladiatoria pugna*. L.

72 *Vt placari poſſit*] *Vt*, pro *Ne non*. D.

74 *Quum de medio exceſſit*] Pro quia. *De medio exceſſit*] Et ad dictum, et ad rationem dicti, comicum eſt. D.

75 *Aſtute aggredimini*] Εἰρωνεία. Et proprie *Aggredi*, accedere ad dimicandum eſt. Bene ergo ſeruauit tranſlationem a gladiatoribus coeptam. D.

Diſtingue, *Itane ágitis mecum? ſátis aſtute. Aggrédimini*. Nam *Satis aſtute* eſt ironia; et *Aggredimini*, modi imperatiui. Prouocat eos ad aggrediendum, ſi auſint. B.

77 *Ain' tu? vbi peregre*] Modo ad Chremetem cum inuectione conuerſus eſt. D.

Ain'

Neque huius ſis veritus feminae primariae,
Quin nouo modo ei faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaueris.
DE. Malum, quod iſti Di Deaeque omnes duint!
Tantane affectum quemquam eſſe hominem audacia?
Nonne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? CH. in id redactus ſum loci,

Vt

Ain' tu?] Mſ. R. et V. C. *Ain tu tandem?* L.

Rectius Bembinus, et numero ſermonique quotidiano accommodatius, *Ain tu? vbi quae lubitum fuerit, peregre feceris.* Caeterum *Ain tu* non debet mutari in *An tu.* Nam ſic ſaepe Plautus; v. c. Aſin. IV, 2, 3. *Ain tu? apud amicam munus adoleſcentuli fungare?* Capt. IV, 2, 112. *Ain tu? dubium habebis, etiam ſancte cum ego iuro tibi?* B.

78 *Feminae primariae*] Cicero V, Epiſt. II. ad Diuerſ. *Quod mihi feminam primariam, Pompeiam, vxorem tuam commendas.* L.

79 Recte Bemb. *Contumeliam* in ſing. vbi vſitatius eſt cum verbo *Facere.* B.

80 *Lautum peccatum tuum?*] Vt laues vt maculam. D.

Venias nunc] V. C. *Venias nunc mihi.* L.

Noſtri plerique, *Venias nunc mihi precibus;* vnus, *Venias mihi nunc p.* alius aliter. Illud *Nunc* cum ſit ſedis incertae, nec quicquam ſententiae conferat, tolle, et lege, quod Comicum et ex medio eſt ſumtum, *Venias mihi precibus l. p. t.* B.

82 *Lacrumis ſi exſtillaueris*] *Stillare*, eſt guttas emittere ex corpore. *Exſtillare*, ipſum corpus guttatim finire. Ergo quaſi totum in lacrumas conuerti, et ex toto ſtillare corpore. D.

Si exſtillaueris] V. C. *diſtillaueris.* L.

83 *Malum quod iſti*] Integer verſus Plauti in Moſtellar. III, 2, 126. *Malum, quod iſti di deaeque omnes duint! Ita mea conſilia perturbat peniſſime.* L.

85 *Publicitus*] Id eſt, publica cura atque conſilio. D.

Nonne hoc publicitus] Vid. Chariſ. lib. II. L.

Ne in Bemb. abeſt: alii *Nonne.* Nihil intereſt. B.

86 *In ſolas terras*] Virgil. (XI,

Vt, quid agam cum illo, neſciam prorſum. DE. ego ſcio:
In ius eamus. PH. in ius! huc, ſi quid lubet.
DE. Aſſequere ac retine, dum ego huc ſeruos euoco.
CH. Etenim ſolus nequeo: accurre huc. PH. vna iniuria'ſt
Tecum. CH. lege agito ergo. PH. altera eſt tecum, Chreme.
DE. Rape hunc. PH. itane agitis? enimuero voce'ſt opus:

Nau-

(XI, 569.) *Paſtorum et ſolis exegit montibus acuum.* Et Salluſtius in primo, *Solis viis.* D.

In ſolas terras] Virgil. Aeneid. XI. verſ. 545. *Solorum nemorum.* L.

87 Prae vulgari *Cum illo* placet librorum quinque lectio *Ex illo*, h. e. poſthac, ex illo facto. Nam quid cum Phormione faceret, haut ignorabat; nam condonandum erat argentum. Tum verſus gratia ex vno Cod. lege *Prorſus neſciam.* B.

88 *In ius eamus*] Ad Praetoris ſellam. modo enim locum ſignificat. *In ius! huc, ſi quid lubet*] Apparet paraſitum niti ad domum Chremetis; ſenes vero ad forum conari attrahere. D.

89 *Huc ſeruos euoco*] Mſ. R. et vett. codd. *Hinc ſeruos.* L.

90 *Enim ſolus nequeo*] *Enim*, pro *at* poſuit: vt turbatum oſtenderet. Sic alibi, *Enim non ſinam.* *Vna iniuria eſt*] Id eſt, actio iniuriarum ex lege. D.

Pro *Etenim*, meliorum et plurimorum Codd. lectionem *Enim* ſimpliciter verſus probat. B.

91 *Lege agito ergo*] *Lege agito* dicebatur ei, cuius intentio contemtibilis aduerſario videbatur. Plautus in Aulul. III, 3, 10.) *Lege agito mecum, moleſtus ne ſis, et coenam coque.* *Altera*] Quam feciſti dotatae vxori. D.

Recte vidit Daceria, verba, *Lege agito ergo*, eſſe Demiphoni tribuenda. Etenim Phormio verba *Vna iniuria'ſt tecum* dixerat ad Demiphonem accurrentem et retinentem. Ergo probabile eſt, eundem Demiphonem reſpondere *Lege agito.* Z.

92 Bembinus *Sic agitis*: caeteri *Itane*: vtramque lectionem admittit verſus. B.

Nausistrata, exi. CH. os opprime. DE. impurum vide,
Quantum valet! PH. Nausistrata, inquam. CH. non taces?
PH. Taceam? DE. nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.
PH. Vel oculum exclude: est, vbi vos vlciscar, locus.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

QVIS nominat me? CH. hem! NA. quid istuc turbae'st, obsecro,

95 *Pugnos in ventrem ingere*] Vrbane *In ventrem*, quasi parasito. An *Ventrem*, totum parasitum dicit? vt Lucilius in secundo, *Viuite lucrones*, *comedones*, *viuite ventres*. An simpliciter: quia qui resistit, ne sequatur trahentem collo obtorto, repandum se facit, et ventrem proiicit; quum autem in ventrem feritur, curuatur et sequitur. D.

96 *Oculum exclude*] Al. *exsculpe*. L.

Omnes nostri et Faerni libri praeter Bembinum vbi est *Exsculpe*, recte habent *Exclude*. Sic Plaut. in Poenulo; *Excludito mihi hercle oculum*, *si dedero*. Sed pro *Locus* recte Bemb. *Probe*. Non enim de loco, quem non mutaturus erat, est sermo; sed de facultate, quam habebat vlciscendi senes. Sic loquitur quoque Plautus Poen. v, 4, 56. *Nam pol ego te vlciscar probe*. B.

1 *Quis nominat me*?] Hic velut controuersia est: in qua reus fit maritus malae tractationis: et est status qualitatis venialis. D.

Quis nominat me?] In hac Scena reus senex fit, quod aliam in villa vxorem habuerit. Est status venialis. Accusatio hinc incipit, *In Lemno*, *clam te*, *vxorem duxit*. cuius improbatio magnifice completa est, *Et inde filiam suscepit*. Vnde indignata hic vxor est, et conuertitur. Abhinc vsque ad finem continuati (*continuatim* Z.) pulcherrimus statuum et figurarum ordo contexitur. E.

Mi vir? PH. hem, quid nunc obticuiſti? NA. quis hic homo'ſt?
Non mihi reſpondes? PH. hicine vt tibi reſpondeat?
Qui hercle, vbi ſit, neſcit. CH. caue iſti quicquam credas.
PH. Abi, tange: ſi non totus friget, me enica.
CH. Nihil eſt. NA. quid ergo eſt? quid iſtic narrat? PH. iam ſcies:
Auſculta. CH. pergin' credere? NA. quid ego, obſecro,
Huic credam, qui nihil dixit? PH. delirat miſer
Timore. NA. non pol temere'ſt, quod tu tam times.
CH. Egon' timeo? PH. recte ſane: quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod ego dico, tu narra. DE. ſcelus!
Tibi narret? PH. eho tu! factum'ſt abs te ſedulo
Pro fratre. NA. mi vir, non mihi narras? CH. at. NA. quid at?

CH.

2 Plures Faerni et duo ex noſtris libb. habent *Obſtupuiſti?* ſed placet Bembini *Obſtipuiſti*, h. e. ſtupidus et quaſi ſaxeus effectus es prae timore. Recte porro noſtri et duo Faerni libri, *Ehem* pro *Hem*. Denique lege *Qui hic*, non *Quis hic*. B.

4 Pro *Credas* verſus iubet legi *Creduas*, niſi quis malit Iambicum trimetrum catalecticum eſſe: quod non placet. B.

6 Nonnulli libri *Quod iſtic*. Lege et diſtinge: *Quid ergo eſt quod iſtic narrat?* B.

8 *Delirat miſer timore*] Grauiter vtrumque: et *Delirat*, et *Timore*. Nam deliratio ſenectuti conuenit, timor conſcientiae. D.

11 Lege accentu venuſtiore, *Et hoc níhil eſt, égo quod dico, tu narra*. B.

12 Bemb. *Ohe tu*; ſed noſtri omnes *Eho tu*; quod placet. Sic enim paſſim, *Eho*, *Ehodum*. B.

13 Prae vulgari *Narras* placet Bembini *Dicis*, quia ſequitur *Dicto*. B.

CH. Non opus eſt dicto. PH. tibi quidem: at ſcito huic opu'ſt.
In Lemno. CH. hem! quid ais? DE. non taces? PH. clam te. CH. hei mihi!
PH. Vxorem duxit. NA. mi homo, Di melius duint!
PH. Sic factum'ſt. NA. perii miſera! PH. et inde filiam
Suſcepit iam vnam, dum tu dormis. CH. quid agimus?
NA. Pro Di immortales! facinus indignum et malum!
PH. Hoc actum'ſt. NA. an quicquam hodie eſt factum indignius?
Qui mihi, vbi ad vxores ventum'ſt, tum fiunt ſenes.
Demi-

15 Pro *Ais* tres ex noſtris bonae notae, *Agis*; quod ſine dubio huc eſt recipiendum. B.

16 *Mi homo, Di melius duint!*] Quaerit Probus, an matrona tam familiariter *Mi homo*, recte dicat alieno: ſed fruſtra. Nam feminarum oratio, etſi non blanditur, blanda eſt. D.

18 *Quid agimus?*] Facete dictum. D.

19 Victor. Vatic. et Baſilic. habent *Miſerandum*; ſed caeteri Faerni et noſtri libri recte, *Indignum*. B.

20 *Hoc actum eſt*] In Mſ. *hoc* deeſt. L.

Omnes noſtri libri recte verba *Hoc actumſt* tribuunt Demiphoni, et *An quicquam — — fiunt ſenes*, Phormioni; adeo vt demum a verbis *Demipho te appello* incipiat oratio Nauſiſtratae. Nam vt ante Chremes dixerat *Quid agimus?* quod eſt deſperantis, ita nunc ſimili phraſi vtitur Demipho, *Hoc actumſt*. Deinde caetera honeſtius a Phormione, ſenis crimen augente et vxoris iram incendente, dicuntur, quam a matrona honeſtiſſima. Huc accedit, quod quae paulo ante dixit *Indignum*, ea nunc non recte poſſit dicere *Indignius*. B.

21 *Quid mihi*] Eleganter inſertum *Mihi*. vt in Heautont. *Is mihi vbi adbibit plus paulo, ſua quae narrat facinora! Ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes*] Eleganter *Fieri* dixit. Et generaliter inuidioſius, quam ſi vnum accuſaret ſenem. D.

Demipho, te appello: nam me cum hoc ipſo diſtaedet loqui:
Haecine erant itiones crebrae, et manſiones diutinae
Lemni? haecine erat ea, quae noſtros fructus minuebat, vilitas?
De. Ego, Nauſiſtrata, eſſe in hac re culpam meritam non nego:
Sed eam, quin ſit ignoſcenda. Ph. Verba fiunt mortuo.
De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.

Vino-

22 *Diſtaedet*] Valde pudet. Obiurgatio indignatione et argumentis plena, quam Demipho deprecatione mitigat. E.

Pro vulgari *Cum hoc ipſo* Codex Petrenſis habet *Cum hoc iſto.* Sed metrum et ſenſus comprobant lectionem Cod. Reg. *Cum iſto.* Nam, auctore Donato, *Iſte* dicitur in eo, qui contemnitur. B.

23 Cum Donato ad Eun. III, 5, 34. hic legi debet, *Haec illae erant itiones crebrae.* Sic And. I, I, 100. *Haec illae lacrumae, haec illa eſt miſericordia.* B.

24 *Fructus minuebat*] Mſ. R. *minuit.* L.

Lectio Bembini et collocatio, *Ea quae noſtros minuit fructus vilitas*, ſuauior eſt et magis de more Terentiano. B.

25 *Ego, Nauſiſtrata*] Qualitas venialis a conceſſione. D.

Ego, Nauſiſtrata] Hinc defenſio eſt, cuius rei hoc principium eſt. E.

Prae vulgari *Meritam* placet Bembini *Meritum*, ſc. Chremetem; vt ſupra, *Arbitrabitur commeruiſſe culpam.* Sic Plaut. Aul. IV, 10, 8. *Fateor peccauiſſe me, et me culpam commeritum ſcio.* B.

26 *Verba fiunt mortuo*] Non eſt paſſus paraſitus, vt totam ſententiam ſenex explicaret. D.

Pro vulgari, *Sed eam, quae ſit ignoſcenda*, Bembinus recte exhibet *Sed ea, quin ſ. i.* ſubaudi *Negare non poteris*, ſeu, *nemo negauerit.* Atque idem legiſſe videtur Donatus, quod dicit, paraſitum impediuiſſe, quo minus ſenex totam explicaret ſententiam. Caeterum *Mortuo* non de Chremete eſt accipiendum, ſed de Nauſiſtrata, quae aeque fruſtra eſt orata, ac mortuo verba fiunt. B.

27 *Nam neque negligentia tua, neque id odio fecit tuo*]

Locus

Vinolentus, fere abhinc annos quindecim, mulierculam
Eam compressit, vnde haec nata'st: neque postilla vnquam attigit.
Ea mortem obiit: e medio abiit, qui fuit in re hac scrupulus.
Quamobrem te oro, vt alia tua facta sunt, aequo animo hoc feras.
NA. Quid ego aequo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? aetate porro minus peccaturum putem?

Iam

Locus in hac caussa principalis est, ἀπὸ τῆς συγγνώμης καὶ εὐνοίας. et ideo in duo diuisit, nec *Negligentia* circa te, nec *Odio*, inquit, factum. Praeterea et περιστάσεως addidit (*Praesto addidit* Mſ. H. B. cum Edd. vett.) defensionem, *Vinolentus*, *fere abhinc annos quindecim, mulierculam*, etc. ab aetate eius, a tempore criminis, a diminutione contemtuque pellicis, ab euentu, ab animo facientis: quod mortua est: postremo et a precibus. Et epilogum ἀπὸ τῆς εὐνοίας τῆς ἐκβάσεως fecit, admonens illam oratorie mansuetudinis suae. D.

28 *Vinolentus*] Ab imprudentia defensio. *Abhinc annos quindecim*] A tempore defensio. D.

Subiungitur narratio, *Vinolentus abhinc annos XVI*] Cum veniali statu, quod *vinolentus* sit (*fuerit* Z.), in qua re ignoratio et obsecratio opponitur: *Quamobrem te oro.* E.

Vinolentus] V. C. *Vinolenter.* L.

29 *Eam compressit*] Bene dixit *Compressit*: quod interdum est non amoris, sed iniuriae. *Neque postilla vnquam attigit*] Ita facti poenituit. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως est, id est, ab eo quod futurum sit. facilius enim ignoscitur non vltra peccaturis. D.

31 Vt *Tua* acuatur, leg. cum Cod. Petrensi *Túa sunt facta*; atque vt *Animo* hic eodem sit accentu, quo mox repetitur, lege, *Aequo ánimo et hóc feras.* B.

32 *Defungier*] *Defungi*, desinere. D.

33 *Aetate porro minus peccaturum putem?*] Quia dixit, *Abhinc annos quindecim.* D.

Quia

Iam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit.
An mea forma atque aetas nunc magis expetenda'ſt, Demipho?
Quid mihi nunc affers, quamobrem exſpectem, aut ſperem porro non fore?
PH. Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum, ire iam tempus eſt.
Sic dabo: age nunc, Phormionem qui volet laceſſito:
Faxo

Quia ille dixit, *annos XVI.* haec collegit, Quid ego ſperare poſſum, hunc non peccaturum eſſe circa aetatem, quaſi non illo tempore ſenex fuerit. E.

Sed quid ſperem?] Mſſ. R. *Sed qui ſperem.* L.

Pro *Quid* lego cum Cod. apud Lindenbrogium, *Qui,* h. e. quomodo, quo pacto. B.

34 *Senectus ſi verecundos facit*] Modeſte et grauiter. L.

Lego per interrogationem, vt priora et poſteriora, *Non iam túm erat ſenex* etc. B.

35 Vt *Mágis* ſit in ictu, repone *Aetas magis nunc expetendaſt.* B.

36 *Quid mihi nunc affers*] Callidius vſa eſt ad vltimum πύσματι, conuerſo (ἀποστροφῇ, *conuerſa,* Victor. V. L. XXIII, 24.) ad ipſum defenſorem mariti. de qua vi contradictionis exſultat paraſitus, tanquam confecto mortuoque aduerſario ſuo. D.

Vt verſus ſtet, recipienda eſt lectio Bembini et Victoriani et Donati, *Quid mi hic affers.* FAERN.

37 *Exſequias Chremeti*] Bono ordine. primo, *Delirat miſer timore.* poſt, *Verba fiunt mortuo.* ad vltimum, *Exſequias Chremeti.* delirat, moritur, effertur. D.

Exſequias Chremeti] Ita ex melioribus libb. emendatum eſt, ad ritum funerum indictiuorum, in queis haec formula ſollemnis in vſu erat: L. TITIVS VIXIT. L. TITIO. EXSEQVIAS IRE CVI COMMODVM EST. HEM TEMPVS EST. OLLVS ECFERTOR. Silius Italic. libr. XV, 394. — *vos ite ſuperbae Exſequias animae, et cinerem donate ſupremi Muneris officio.* L.

Pro *Iam* metrica ratio exigit optimorum Codd. lectionem *Hem!* FAERN.

38 *Age nunc, age: Phormionem qui volet laceſſito*] Virgil. (Aen. II, 549.) *Degeneremque Neoptolemum narrare memento.* D.

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sane in gratiam: iam supplicii satis est mihi:
Habet haec ei quod, dum viuat, vsque ad aurem oggänniat.
N A. At meo merito, credo! quid ego nunc commemorem, Demipho,
Singulatim, qualis ego in hunc fuerim? D E. noui aeque omnia
Tecum. N A. meriton' hoc meo videtur factum? D E. minume gentium:
Verum quando iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce; orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P H. Enimuero prius quam haec dat veniam, mihi prospiciam et Phaedriae.
Heus, Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi. N A. quid est?
P H. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:

39 *Faxo tali eum mactatum*] Pro eo quod est *Eum* (Ergo in Terentio Donatus non legit *Eum*), sic frequenter veteres: Ennius, *Omnes corde patrem praebent, animoque benigno Circumfusum.* D.

Lege ex Cod. Reg. *Faxo eum tali* etc. Cf. Heaut. II, 3, 100. B.

41 *Ad aurem obgänniat*] Frequenter in aurem dicat, Ignosce. *Gannitus* proprie vox vulpium. E.

42 Illud *Ea* post *Nunc*, quod in multis libris extat, dele cum tribus nostris, ob versum et sensum. B.

44 Nostri aliquot cum Bembino recte *Merito hoc meo*, versu postulante. B.

45 *Fieri infectum*] Simonid. Τὸ γὰρ γεγενημένον ὐκ ἔτ' ἄῤῥεκτον ἔςαι. L.

46 *Ignosce: orat: confitetur: purgat*] Verba venialis status sunt, *Ignosce, confitetur.* D.

Orat: confitetur: purgat] In postrema parte conclusit beneficio. siquidem petit, vt ad coenam vocetur. E.

49 Versus exigit, vt cum Cod. vno legatur *Fallacias*; vt supra IV, 3, 67. atque pro *Illo* cum tribus Codd. *Isto*, quod est contemnentis. B.

Eas dedi tuo gnato: is pro ſua amica lenoni dedit.
CH. Hem! quid ais? NA. adeon hoc indignum tibi videtur, filius
Homo adoleſcens ſi habet vnam amicam, tu vxores duas?
Nihil pudere? quo ore illum obiurgabis? reſponde mihi.
DE. Faciet vt voles. NA. immo, vt meam iam ſcias ſententiam,
Neque ego ignoſco, neque promitto quicquam, neque reſpondeo,
Prius quam gnatum video: eius iudicio permitto omnia:
Quod is iubebit, faciam. PH. mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.

NA.

51 *Adeon' hoc*] Mſ. R. deſideratur *Hoc*. L.

Noſtri plerique *Adeo hoc*. Repone, *Adeón indignum hoc tibi videtur*. B.

53 *Quo ore illum obiurgabis*] Supra v, 7, 24. *Quo redibo ore ad eam*. Iuuenal. Satyr. XIV, 56. *Vnde tibi frontem* ad quae verba vetus Scholiaſtes hunc Terentii locum laudat. Gloſſae Philoxeni: *ποίῳ προσώπῳ. qua perſona, qua fronte*. Papinian. l. 38. §. 2. ff. de adminiſtr. et peric. tut. *Qua fronte poterit hoc deſiderari*. L.

56 Libri Faerni et noſtri habent *Videro*. B.

57 Hunc et ſequentem verſum ſic reſtitue, ne laboret metrum, ipſis perſonis mutatis: *Quòd is iubebit, fáciam*. DE. *mulier ſápiens es, Nauſiſtrata*. | NAV. *Sátin tibi eſt, Chreme?* CH. *Immo vero* etc. Demipho enim laetus de proſpero rei euentu, quod Phaedriam de patre ſuo iudicem conſtitui videbat, his verbis laudat Nauſiſtratam. Haec vero ad maritum, *Satin tibi eſt?* dicit, rogatque, an rem iudicio filii permittendam eſſe cenſeat. Chremes igitur gaudio elatus, cum ſibi nihil a filio metuendum eſſet, *Pulchre*, inquit, etc. Itaque omnes, more Terentii, qui in culpa aut metu erant, laeti hinc abeunt, placata Nauſiſtrata. Secus vero eſt, ſi ex ratione vulgari, verba *Pulchre* etc. de Phormionis vltione intelliguntur. Nam ita Phormio, rebus iam tranquillatis, Phaedriae amici

NA. Satis tibi eſt? PH. immo vero pulchre diſcedo, et probe,
Et praeter ſpem. NA. tuum nomen dic quod eſt. PH. mihin'?
Phormio: veſtrae familiae hercle amicus, et tuo ſummus Phaedriae.
NA. Phormio, at ego ecaſtor poſthac tibi quod potero, et quae voles,
Faciamque et dicam. PH. benigne dicis. NA. pol meritum'ſt tuum.
PH. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? NA. cupio. PH. me ad coenam voca.
NA. Pol vero voco. DE. eamus intro hinc. CH. fiat: ſed vbi eſt Phaedria,

Iudex

amici ſui patrem odiſſe videtur. Huc accedit, quod *pulchre diſcedere* dicitur in iis, qui in lite, cauſa, pugna ſuperiores euadunt, adeoque de Chremete illud intelligendum. B.

59 *Tu tuum nomen dic*] Bene *Tu* pronomine vtitur: quia non habet nomen. Nam potentiorum blandimentum circa inferiores hoc fuit, vt nomina eorum quaererent: et quum audiſſent, ipſis nominibus eos compellarent ſtatim. Tale eſt in Adelphis, *Qui vocare? Geta, hominem maxumi pretii*, etc. D.

Lege cum Cod. Reg. *Tu tibi nomen dic quod eſt.* PH. *Min? Phormio.* Nam ſi *Tuum* ab auctore eſſet, non *Mihi*, ſed *Meumne* intuliſſet. B.

60 *Veſtrae familiae hercle amicus*] Hoc propter Antiphonis amicitiam dixit. *Et tuo ſummus Phaedriae*] *Amicus*, iterum ſubaudiendum. D.

64 *Me ad coenam voca*] Facete ex perſona paraſitica, beneficii optio facta eſt, quod promiſerat mulier. D.

65 *Sed vbi eſt Phaedria, iudex noſter?*] Bene *Iudex*: ad illum enim mulieris delata ſententia eſt: vt quum ita agitur, tuta ſint marito omnia. Et per εἰρωνείαν ridicule dicitur ab ea quae irata erat. D.

Sed vbi eſt Phaedria, iudex?] Pro-

Iudex noſter? PH. iam hic faxo aderit. Ω. Vos valete, et plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

Proprie *Iudex*, etſi a muliere eſt dicta ſententia. *Quod is iubebit, faciam.* Aliter enim de Patre filius non poteſt iudicare. E.

Donatus, Ed. vet. et vnus ex Regiis Nauſiſtratae tribuunt verba *Fiat; ſed* etc. caeteri libri Chremeti. Neutrum quamquam eſt ineptum: malim tamen Chremetis eſſe, vt ſenex cura ac miſeria liber non ſine ioco ex Scena abeat. B.

66 *Iudex noſter*] Nihil facetius, quam iudicem capi aduerſus crimen voluptatis paternae, et amatorem filium, et fratrem Antiphonem, cui nubet furtiua filia. *Iudex noſter*] Terribilis ſcilicet paternarum deliciarum vindex. Vides igitur hic ioco ſublatam vxoris iracundiam. D.

Valete et plaudite] Cicero de Senectute, 19. *Quod cuique temporis ad viuendum datur, eo debet contentus eſſe. Neque enim histrioni, vt placeat, peragenda eſt fabula, modo in quocunque fuerit actu, probetur: neque ſapienti vſque ad* PLAVDITE *veniendum.* Horat. de arte poetic. 155. *Seſſuri, donec cantor,* VOS PLAVDITE, *dicat.* Apuleius Flor. 3. *Enimuero iam dixiſſe rebus humanis* VALERE ET PLAVDERE. Quinctilianus lib. VI. cap. II. *Tunc eſt commouendum theatrum, cum ventum eſt ad ipſum illud, quo veteres Comoediae Tragoediaeque clauduntur,* PLAVDITE. Sed et hoc omne quicquid eſt ſtudii atque laboris claudam inſcriptione veteri, quae Tordae in Tranſyluania habetur:

VIXI. DVM. VIXI. BENE.
IAM. MEA.
PERACTA. MOX. VESTRA.
AGETVR.
FABVLA. VALETE. ET. PLAV
DITE. L.

AEL. DON. V. C. ORATORIS VRBIS ROMAE COMMENT. IN TERENTI PHORMIONEM EXPLICIT.

FRIDERICI LINDENBROGI

OBSERVATIONES
IN AELII DONATI V. C.
COMMENT. IN PHORMIONEM.

PROLOGVS.

2 *Magis laedere*] Mſ. *magis delere.*

18 Περ.φραστικῶς] Mſ. περιφραστικῶς ἀντὶ τοῦ, *qui* etc.

30 *Noue ſic Cicero voluntatem*] Vulg. *Cicero* deeſt.

33 *Suas horas non obtinuerit*] Etiam in iure *ſuas horas obtinere* dicuntur actor et reus. Aſcon. Pedian. 3. in Verr.

ACT. I. SC. I.

1 *Conditionis gentiſque*] Mſ. *cond. gregiſque.*

5 Τρόφιμον *Graeci*] Seru. Aeneid. lib. II. ad illum verſ. 33. *caro datus ibat alumno.*

Dicere poterant] Mſ. *dicere potuerint.*

6 *Quo parentalia*] Mſ. *Quo denicalia.*

9 *Demenſum*] Gloſſ. *Demenſum* ἀπομέτρημα.

11 *Pacem exiſtimaretis*] Mſ. *parum exiſt.*

Eduliae et poticae] Arnob. aduerſus Gent. lib. 3. *Vnctionibus ſupereſt Vnxia, cingulorum Cinxia replicationi: Victa et Potua ſanctiſſimae victui potuique procurant.* Seru. ad Eclog. IV, 63.

1 *Nutrix? an vera mater?*] Plaut. Menaech. Prol. 19. *vti mater ſua Non internoſſe poſſet, quae mammam dabat: Neque adeo mater ipſa, quae illos pepererat.* Apud Ariſtaenet. lib. I. Epiſt. 6. puella nutricem ſuam ſic alloquitur: Νὴ τὴν Ἄρτεμιν, ὦ μῆτερ, καί τοι πρὸς τοῦ ἔρωτος φλεγμένη δεινῶς ἐσπούδακα σωφρονεῖν.

ACT. I. SC. 2.

3 *Tribus modis debitum*] Similiter Plaut. Pſeud. IV, 7, 50. *Accipe: hic ſunt quinque argenti lectae numeratae minae.*

4 *Creditum non fefellerit*] Mſ. *condictum non fefellerit.*

19 Ἐπίτασιν] Mſ. περίστασιν.

41 *Puellae comam ob luctum abſtuliſſe*] Bene de hoc ritu Theodoretus Quaeſt. in Deut. c. Iγ. τινὲς μὲν τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν τὰς τῆς κεφαλῆς ἀπεκείροντο τρίχας, καὶ ταύτας προσέφερον τοῖς νεκροῖς· τινὲς δὲ τὰς τῶν γενείων, ἄλλοι τὰς τῶν ὀφρύων. ταῦτα γίνεσθαι ὁ θεῖος ἀπηγόρευσε νόμος. Artemidor. libr. I. cap. 27 ἔθος γὰρ παλαιὸν, ἐπὶ πένθει τὰς ὀφρύας ψιλοῦσθαι Ex hac mente quoque dixit Ouid. Metamorph. III, 505. — *planxere ſorores Naïades; et ſectos fratri impoſuere capillos.*

52 *Ipſe hortari*] Mſ. *Ipſe hortator.*

54 Τῆς καταπλ.] Mſ. ἀπὸ τῆς κ.

66 *Facta ex eo*] Mſ. *factura ex eo.*

70 *Principaliter petuntur*] Mſ. *principaliter expetuntur.*

Quatuor, quae in ſponſis quaeruntur] Infra in Phorm. Act. II. Scen. I. *In negotio nuptiarum duabus rebus conſuli, rei et famae, hoc eſt, facultatibus dotis, honeſtatique natalium.* Pertinent huc quae Iſidorus ſcribit Origin. lib. IX. cap. vlt. *In eligenda vxore quatuor res impellunt hominem ad amorem: pulchritudo, genus, diuitiae, mores,* etc. Idem de Officiis lib. 2. cap. 18. *Apud veteres in eligendis maritis quatuor iſta ſpectabantur, virtus, genus, pulchritudo, oratio. In feminis tria; ſi generoſa, ſi bene morata eſſet, ſi pulchra. Nunc autem non genus ac mores, ſed magis diuitiae in vxoribus placent.*

72 *Eronem dicimus*] Alfenus I. C. l. 31. ff. Loc. cond. vti legit ibi Turneb. Adu. XXIV, 2.

76 *Minorem vim habet ea lex*] Legis virtus eſt, inquit Modeſtinus, imperare, vetare, permittere, punire. l. 7. ff. de Legib. Sed minor vis eſt legis permittentis, quam vetantis. Cicero de Inuentione II, 49. *Leges oportet contendere; * vtra lex iubebat aliquid, vtra permittat. Nam id quod imperatur, neceſſarium: illud quod permittitur, voluntarium. * Deinde vtra lex iubeat, vtra vetet. Nam ſaepe ea quae vetat, quaſi exceptione quadam corrigere videtur illam, quae iubet.* Quinctilian. Declam. 374. *Semper potentior lex eſt, quae vetat, quam quae permittit.* Vid. Cicer. Verrin. 2. Mar. Victorin. in Ciceron. de Inuent.

78 *Perſonam non habes*] Serui iure ciuili pro nullis habentur. l. 32. ff. de reg. iur. ideoque nec perſonam nec caput habere putantur. Iuſtin. Inſtit. lib. I. Tit. 16. §. 4. Caſſiodor. Var. lib. 2. Form. VIII. *Quid facerent inter ſeruos iura publica, qui perſonam legibus non habebant.* Vnde Paſchaſius Diacon. Rom. lib. de S. S. *Apud nos homines filius patris familias iuxta patrem, vel ſeruus iuxta dominum perſonae propriae locum non habet.* Et mox poſt: *Perſona res iuris eſt, ſubſtantia res naturae.*

81 Εὐφημία] Mſ. ἐν ὑποκρίσει.

97 *Subaudi venit. Iam non*] Mſ. *Quia veniet. Nam non.*

ACT. I. SC. 3.

11 In verſu Lucilii. *in locum Hiſpanus*] Mſ. *in locum his pinnis.* Indicium veri. Sed totus locus ita legi debet: *Ille alter abundans Cum ſeptem incolumis pinnis redit ac recipit ſe.* Et recte in partem ita a Scholiaſte Iuuenal. laudatur ad Satyr. III, 158. Apuleius in fine Apolog. *Si Philoſophiae honorem, qui mihi ſalute mea antiquior eſt, nuſquam minui, imo contra vbique ſi cum ſeptem pennis eum tenui; ſi haec, vt dico, ita ſunt,* etc.

16 Παράληψις] Mſ. διαπαραχαρίψις.

18 *Niſi ad dominationem*] In Mſ. *τὸ ad* deſideratur, idque

que rectius ad phrasin Sallust.

26 *In metu semper est praesaga mali mens*] Tale est illud Petron. cap. 125. *Quam male est extra legem viuentibus! quicquid meruerunt semper exspectant.*

ACT. I. SC. 4.

2 *Aut* ἀναστροφή] Longe diuersa lectio in Ms. *tu es corsali saxa peresa.* folium Sibyllae.

35 *Commachinetur*] Ms. *vide satin' artifex.*

53 *Succenturiari dicuntur*] Gloss. Placidi, *Centurias dicimus partes exemtas, in centenos milites diuisas; vnde et qui his praesunt, centuriones dicuntur. Ergo succenturiati sunt, non qui in prima, sed qui in secunda centuria sunt, quasi sub prima centuria. Tamen instructi etiam ipsi in speculis positi in bello sunt, vt si primi defecerint, isti quos subesse diximus laborantibus primis subueniant; vnde et ad insidiandum ponitur succenturiatus, quasi armis dolosis instructus.* Vid. Fest. et Non. Marcell.

Vim hortantis] Ms. *vim hortationis.*

ACT. II. SC. I.

37 *Cum Siculos eorum*] Ms. *cum Siculis eorum.* Vulg. *tum si eorum.*

46 *Duplex* μετάθεσις] Ms. *duplex* μετάσχεσις.

46 *Notum alteri**] Ms. *o eum alteri dictum, qui.*

49 *Vt cedentibus mos est*] Ms. *quod cedentibus moris est.*

57 *Tubero*] Sic rectissime hunc locum edidimus, qui antea corrupte admodum legebatur. Tuberonis Historici rerum Romanarum libros laudat Charisius, isque indubie is ipsus est, cuius hic auctoritate Donatus vtitur.

83 *Adesse enim dicuntur aduocati*] Vid. infra II, 3, 3. Seneca de Breu. vitae: *Hic aduocat, hic adest.* Idem de Benef. V, 8. *Nemo, quamuis pro se dixerit,* AFFVISSE SIBI *dicitur; nec statuam sibi, tanquam patrono posuit.* Labeo apud Vlpian. l. 19. §. 1. ff. de donat. *Si tibi affuero, si satis pro te dedero,* etc.

ACT. II. SC. 2.

1 *Aurem minimo inscalpens digitulo*] Aurem siue caput minimo digito scalpere χαρακτὴρ existimatur superbi vel mollis hominis. Ammian. Marcell. lib. XVII. cap. II. de Pompeio. Sed nil potest dici melius, quam quod notatur a Lucani veteri Scholiaste: cuius haec verba sunt, lib. 7. *Non tibi vera fides. Duobus*, inquit, *vitiis Pompeius laborabat: nam et fauoribus multum gaudebat, vt in primo ipse Lucanus*, vers. 132. *famaeque petitor Multa dare in vulgus, totus popularibus auris Impelli. Et vitio superbiae quodammodo tangebatur: nam vno digito caput scalpebat, quod est superbiae indicium. Vnde Martialis de eo in Epigrammate: Magnus, quem metuunt homines, digito caput vno Scalpit, quid*

dicas hunc sibi velle virum? Quidam autem luxuriae vitium esse dicunt, vno digito caput scalpere; vt Iuuenal. Sat. IX, 130. *nunquam pathicus tibi deerit amicus, Stantibus et saluis his collibus: vndique ad illos Conueniunt, et carpentis, et nauibus, omnes qui digito scalpunt vno caput.* Haec ex antiquissimis scripti codicis membranis. Vid. Seneca lib. III. Controuers. 4. Iulianus Imperat. in Caesarib. Οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν, εἰ κεκράτηκας Πομπηΐου δακτύλῳ κνωμένου, καὶ τἆλλα ἀλώπεκος μᾶλλον ἢ λέοντος. Tzetzes Histor. Chil. VI. 37. p. 100. ἔβηττε δὲ, καὶ κεφαλὴν ὑπέκνηθε τὸ πρῶτον. Et inferius: τρίβων κεφαλὴν, καὶ συνεχῶς ἐκβήττων. Nam et crebro tussire signum hominis delicati et fastidiosi. Theophrast. in Characterib. Erat etiam iratorum καὶ τῶν ἀπορούντων nota, aurem vel caput scalpere. Apul. Miles. l. VI. *Latissimum cachinnum extulit, et qualem solent furenter irati: caputque quatiens, et adscalpens aurem dextra.* Idem lib. Mil. X. de seruo in facinore deprehenso: *Tunc pedes incertis alternationibus commouere, modo hanc, modo illam partem scalpere capitis,* etc. Cicero in Pison. 25. *Perscriptis rationibus, secum ipse, caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit.* Horat. lib. I. Sat. 10, 10. *In versu faciendo saepe caput scaberet.*

4 *De alliato moretario*] Apicius X, 10. *Condimenta moretaria.* Vid. Moretum Virgilii.

Intrita] Gloss. *Intritum* ἔμβροχη. Apul. in Miles. XI. *Intritum lacte confectum.*

20 *Pascitur victus*] In XII. Tabb. *Qui em vinctum habebit, libras singulas farris endo dies singulos dato.* Hoc voluit Ambros. lib. de Tobia cap. 10. *Vnum sane est, quod non timere possitis, quia poscere non nouit alimenta* etc.

24 *Parasitus regis est*] Supr. Eun. II, 2, Aristid. πρὸς Πλάτωνα. p. 117. ὥσθ' ὅπερ δοῦλος πρὸς δεσπότην, τοῦτο κόλαξ πρὸς τύραννον συμβαίνει. Plauti parasitus in Asinar. V, 2, 29. *Regem perdidi; ex amore tantum est homini incendium.* Vid. Acron. ad illud Horat. lib. I. Epist. 5. vers. 6. *imperium fer.*

26 πλεονασμὸς] Ms. τῷ ἀρχαϊσμῷ.

28 *Maturae veniunt, discumbitur*] Si vera haec lectio, fragmentum erit fabulae deperditae; nam in illis quae nunc extant, non habetur.

ACT. II. SC. 3.

7 *Sensu discernitur*] Ms. *sexu dis.*

18 *Misericordiam odiosa*] Ms. *miseriam ociosa.*

20 *Qualitas iniuriae a dignitate personae*] Vlpian. l. 7. §. 8. ff. de iniur. et fam. l. 15. §. 44. ff. eod.

Et in eo quod ab vno fit] Ms. *Et quod ad vixit.*

31 *Et haec auctoritas*] γρ. *Est haec.*

64 *Destruxit, quod serio intendebat*] Ms. *destruxit quod protendebat senex.*

79

79 *Et conbibentiae*] Mſ. *et conuentia.* al. *conuentionis.* Sed *conbibentia* eſt conniuentia. Vt in Cod. Theod. L. XI: de extraord. ſiue ſord. munerib. *Gratioſa conbibentia vel ignobili diſſimulatione.* atque ita in vett. diplomatibus aliiſque libris non raro ſcriptum reperitur.

ACT. IV. SC. 3.

28 *Qui furtim accipit*] Vulg. *Qui ſeparatim accipit.*

56 Καὶ αὐτὴν etc.] Mſ. *Graecum prouerb. ſpreuit.* ΕΙΑΚΟ-ΦΗΤΑ ΕΥΔΕΚΥΡΑΣ.

74 *Comicum argentum*] Plaut. Poenul. III, 2, 20. *Agite inſpicite, aurum eſt.* CO. *Profecto, ſpectatores, comicum.*

ACT. IV. SC. 4.

27 *Obſeruatum eſt*] Ita Mſ. Vulg. *Obſtetricum eſt.*

28 *Hara autem eſt, in qua pecora includuntur*] Mſ. *Horia autem eſt locus, in quo incluſa ſeruantur.*

Ruſticus, hircus] Mſ. *Myſticus hircus, baruga muſtellaria fient.* Quam tamen lectionem vitioſam arbitror; integer enim locus Plauti hic eſt in Moſtell. I, I, 39.

Germana illuuies, ruſticus, hircus, hara ſuis.

ACT. V. SC. 2.

Vorſuram facere] Seneca de Benef. lib. V. cap. 8. *Domi, quod aiunt, vorſura fit, et velut luſorium nomen ſtatim tranſit.* Symmach. libr. 2. Epiſt. 56. *Facio quod ſolent improbi debitores, qui adbuc alieno aere depreſſi, cupiunt ſecundo nexu foenoris obligari.*

ACT. V. SC. 6.

1 *Fors fortuna eſt*] Varro de Latino Serm. l. 5. *Dies Fortis fortunae appellatus ab Seruio Tullio rege, quod in fanum Fortis fortunae ſecundum Tiberim extra vrbem Romam dedicauit, Iunio menſe.*

ACT. V. SC. 7.

29 *Reſcribere dicebant*] Acro in Horat. lib. 2. Sat. 3, 76.

43 *Ius pro loco*] Paulus I. C. l. 11. ff. de iuſt. et iur.

71 *Alteri alteros ſauciare*] Ita Mſ. al. *alter alterum ſauciare.*

88 *Ad praetoris ſellam*] Val. Maxim. *Id egerunt, ne aut ſellam ponere, aut ius dicere auderet.* Vlpian. l. I. §. 5. ff. de poſtuland. *Refert etiam Labeo Publium Caecum, Aſprenatis Nonii patrem, auerſa ſella a Bruto deſtitutum, cum vellet poſtulare.* Horat. l. I. Sat. 6, 96. *meis contentus, honeſtos Faſcibus et ſellis nolim mibi ſumere.*

ACT. V. SC. 8.

8 *Grauiter vtrumque*] Mſ. *Gnauiter.*

27 περιστάσεως] Mſ. *praeterea et alias partes adducit ad defenſionem.*

66 *Nihil facetius*] Mſ. *Nihil facilius.*

DE GENERIBVS COMOEDIARVM.

Ne ſpatium vacuum hic relinqueretur, diſſertatiunculam de generibus Comoediarum, maximam partem ex Gilberti Cuperi Obſer-

Obseruatt. I, 10. haustam, sed, vt breuitati, quam spatii relicti angustia poscebat, consuleretur, nostro modo tractatam, adiiciendam putauimus, propterea quod Donatus ipse et Euanthius in hoc genere nonnulla perperam dixerunt. *Fabula*, vbi de Δράματι occurrit, est nomen generis, et complectitur *Tragoediam atque Comoediam* (Sic debet emendari in Editione, quae nuper A. 1772. in hac vrbe est repetita, sed miserandum in modum per incuriam et inscitiam hominum vitiis conspurcata). Primum omnino Comoediae diuiduntur in *Palliatas*, h. e. Graecas, et *Togatas*, h. e. Latini argumenti. Pallio enim et Toga vtraque gens distinguebatur; notus est *Palliatus Socrates* apud Val. Max. et *Togata gens* Augusti apud Suetonium. Deinde Romani cum antea semper e Graecis sua fecissent, tandem ipsi argumenti proprii sumserunt fabulas, quas vel ab habitu, vel a loco, vel ab auctore cognominarunt; veluti, Praetextatas, Togatas, Tabernarias, Attellanas, Planipedes, Trabeatas, aliasque, quas deinceps persequemur. *Praetextatas*, seu *Praetextas*, si locus Donati ad Adel. Prol. 7. est sanus, Diomedes recte contendit, esse similes Graecorum Tragoediis, sed tantum differre in eo, quod ibi Reges Romani, aut magistratus maiores, qui Praetexta toga vtantur, inducantur eorumque res gestae agantur. Tales in pueritia scripserat Persius, vti Auctor eius vitae tradit. Hinc patet, eos errare, qui Praetextatas ad Comoedias referunt, cum potius Fabulae sint appellandae. *Togatae* duplici dicuntur sensu, vel latiori, vbi, vt diximus, vniuerse Fabulas Romanas significant; vel angustiori, vbi opponuntur Praetextatis et Trabeatis, respiciuntque populum. Sic certe apud Horat. in Arte 288. Praetextatae distinguuntur a Togatis. *Trabeatae* quoque, quarum inuentorem Caium Melissum esse narrat Suetonius cap. 21. de Illustr. Grammatt. habuisse videntur personas illustres, veluti triumphantes, aliosque, quibus ius trabeae esset, et forte ipsos Reges. Caeterum de hoc vestitu vid. Manut. de Quaes. per Epist. *Tabernarias*, quas Donatus duobus in locis a Togatis distinguit, Festus perperam ait fuisse, in quibus hominibus excellentibus etiam humiles essent permixti. Nam ita sunt dictae, quod cum tabernis Scenae disponebantur, et continebant opifices sellularios, aliosque qui in tabernis degebant tunicisque induti partes suas agebant. Donatus narrat, nonnullis Tabernarias vocatas esse Palliatas. Sed haut dubie isti homines errarunt. Etenim primum non omnes Palliatae tam viles fuerunt, vt Tabernariarum nomen mererentur. Deinde Tabernarias et Graecorum et Romanorum fuisse, aliunde constat. Caeterum fortasse Donatus, nisi locus est deprauatus, voluit scribere, *Palliatas a nonnullis potius appellari Crepidatas.*

Nam

Nam Donatus qui bis recenſet genera Fabularum, in priori loco commemorat Palliatas, omiſſis Crepidatis; poſteriori vero Crepidatarum iniicit mentionem, praetermiſſis Palliatis. Huc accedit, quod, quemadmodum Togatas recte interpretari poſſis Calceatas; ita Palliatas melius dixeris Crepidatas. Nam vt calcei proprii erant togae, ita ſoleae vel crepidae pallii. Tertullianus certe *calceos* vocat *proprium togae tormentum*; atque Suetonius Tib. 13. ait, Tiberium, *depoſito patriae habitu, redegiſſe ſe ad pallium et crepidas.* Conf. Apuleius lib. 2. Florid.

Attellanae dictae ſunt, auctoribus Diomede lib. III. et Euanthio de Comoed. et Trag. a ciuitate Campaniae Attella, vbi primum ſint actae. Continebant autem argumentum humile et ludicrum. Tale genus fuerunt apud Graecos *Satyricae*, in quibus, auctore Diomede, non Reges aut Heroes; ſed Satyri ludendi cauſa iocandique inducebantur.

Reperitur apud Scriptores genus Fabulae, quod Diomedi *Planipes*, Donato *Planipedium* dicitur, quod ad ludicras et mimicas fabulas referendum eſſe videtur; quare Diomedes comparat cum Graecorum *Mimo*. Appellationis vero cauſa et origo eſt incerta. Ipſe Diomedes hic fluctuat: dici enim putat vel ab eo, quod Hiſtriones *planis* pedibus, h. e. nudis, ſine cothurnis et ſoccis, quales in Tragoediis et Comoediis adhibebantur, prodierint: vel quod non in ſuggeſtu Scenae, ſed in *plano* orcheſtrae poſitis inſtrumentis mimicis res ſint actae.

Praeterea commemoratur a Donato Μικτός. Verum forte eſt locus corruptus, et legendum eſt *Mimus*. Nam vt Μικτός et *Rhintonica* hic copulantur, ita alio loco, vbi eadem res exponitur, a Donato coniunguntur *Mimus* et *Rhintonica*. Caeterum ſi quis locum ſanum eſſe malit, amplectatur Cuperi ſententiam, qui cenſet, Μικτὸν fuiſſe Fabulam ex Comoedia et Tragoedia mixtam, vbi Reges et Principes, altiorisque conditionis homines cum loco humili natis introducti ſint. Quales ſint Cyclops Euripidis, et Plauti Amphitruo; quare Plautus per iocum eam vocauerit *Tragicomoediam*: quam vulgo male interpretentur per Tragoediam, cuius exitus ſit felix. Errare enim recte contendit Cuperus eos, qui τραγικὸν de caſu funeſto et acerbo intelligant; cum ſignificet rem magnam, grauem et ſerioſam, quae ſola Regibus et Heroibus conueniat. Extare enim Tragoedias Euripidis, veluti Oreſtem, quae laetum ſortiantur exitum; et occurrere Comoedias, veluti apud Plautum, quarum finis ſit triſtis et infelix. Plautum igitur, vt diuerſas perſonas, illuſtres et humiles, ita et diuerſa nomina iunxiſſe. Idem nomen certe occurrit apud Harpocrationem, qui tradit, Alcaeum ſcripſiſſe *Comoedotragoediam*. Caeterum Cuperi veram de hac re eſſe ſenten-

tentiam, patet ex ipso loco Plauti, Prol. 59. *Faciam vt commista sit Tragicocomoedia: Nam me perpetuo facere vt sit Comoedia,* Reges *quo veniant et* Di, *non par arbitror. Quid igitur? quoniam hic* seruos *quoque partis habet, faciam, sit, proinde vt dixi, Tragicocomoedia.* Nam *Reges* et *Dii* pertinent ad naturam Tragoediae; *serui* vero in Comoedia dominantur.

Superest, vt de *Rhintonica*, quae Donato aliisque commemoratur, paucis, ductu Cuperi, videamus. Nomen quidem non habet a Rhintone Actore quodam, qui est error Euanthii, sed Rhintone Tarentino, Poeta comico, qui, auctore Suida, Tragoedias et Comoedias scripsit XXXVIII. inuenitque *Hilarotragoediam*, quae ipsa auctoris nomine appellatur Rhintonica. Illa autem Hilarotragoedia non similis fuit Plautinae *Tragicocomoediae*, vti perperam contendit Lindenbrogius ad Adel. Prol. 7. nec *Hilarodiae*, quae est opinio Vossii Institut. Poet. II, 21. Nam Hilarodia et Magodia, quae occurrit apud Athenaeum, non dramata, sed solum Poemata fuisse videntur, quae in Theatro cantarentur et saltarentur per Hilarodos et Magodos: id quod in Hilarotragoedia factum esse, nuspiam commemoratur. Rhinton autem videtur res graues, et tragicas mutasse et detorsisse in versus iocosos, *Vers burlesque* Galli vocant; quorum specimen est illa traductio Virgiliana:

Je chante cet homme pieux,
Qui vint chargé de tous ses Dieux,
Et de Monsieur son pere Anchise,
Beau vieillard à la barbe grise.
Depuis la ville où les Gregeois
Occirent tant de bons bourgeois,
Jusqu' à celle où le pauvre Reme
Fut tué par son frere même.

Hinc factum esse arbitramur, vt ista Hilarotragoedia a Suida appellaretur φλυακογραφία, et Rhinto a Stephano de Vrbibus, et Eustathio ad Dionys. Alexand. p. 62. φλύαξ cognominaretur; hoc est, vt Stephanus interpretatur, τὰ τραγικὰ μεταῤῥυθμίζων εἰς τὸ γελοῖον. Sed hactenus: si quis rem copiosius tractatam cognoscere velit, adeat eum, a quo pleraque in hac quaestione nos hausisse diximus.

INDEX
IN DONATVM,
IPSA PLERVMQVE INTERPRETIS HVIVS VERBA EXHIBENS.

A.

Abducimur, vnde volumus: *ducimur*, quo volumus. Eun. II, 3, 85.

Ab eo, amat Terentius, pro *Eius* ponere. Eun. III, 5, 9.

Absolui etiam creditor dicitur: nam veluti ligati sunt, quibus debetur aliquid. Adelph. II, 4, 13.

Absurdum. vide *Ineptum*.

Abutimur. *Vtimur* fructibus rei, quae ab amantibus saluo vsu nobis subministratur: *Abutimur*, quando deperdimus et rem, et fructum. And. Prol. 5.

Accusatiuus casus plerumque numerum et continuationem rei significat. Hec. III, 4, 7.

Actum agere, seu rem actam apud iudices repetere, Iure Ciuili vetitum. And. III, 1, 7.

Actum agere, prouerbium, id est, *nihil agere*. quod enim in iure semel iudicatum fuerit, rescindi et iterum agi non potest. Adelph. II, 2, 24.

Actum est dicitur in re, de qua iam lata sit sententia. Adelph. III, 2, 27.

Ad auctiua particula est. And. IV, 2, 11.

Adesio. Hunc auctorem sequitur Donatus. Eun. IV, 4, 22.

Adbuc, quomodo veteres hac particula vsi. And. III, 2, 1.

Aditus, arduus difficilisque est; *accessus* contra. And. III, 3, 2.

Adiutores in re bona; in mala *Impulsores* dicuntur. Adelph. V, 9, 10.

Adolescentes mortem parentum optantes inducuntur a Comicis. Adelph. IV, 1, 5.

Adoriri, est ex insidiis repente inuadere. And. III, 1, 21. Adel. III, 3, 50.

Adsum. Adesse aduocatus dicitur reo. And. Prol. 24.

Aduentus proprie exspectatorum, necessariorumque dicitur. Eun. II, 2, 28.

Aduersitores serui, qui dominis aduersum eunt. Adelph. I, 1, 2.

Aduerti dicitur animus. And. Prol. 8.

Aeger animus, *aegrotum* corpus. And. I, 2, 22.

Aeque quidquam nunc quidem, hoc est, *Nihil*. And. II, 6, 3.

Aetas integra est, quae in flore consistit, cui neque addendum iam sit, neque quidquam adhuc sit imminutum. And. I, 1, 45.

Aethiopissa honestius dicitur puella *ex Aethiopia*. Eun. I, 2, 85 et 88. III, 2, 21.

Agere. Inter *Agere* et *Agitare* hoc interest: quod *agere* est aliquid vel necessarium facere: *agitare*, voluptarium. Hec. I, 2, 18.

Agere se, tardi et tristes dicuntur. And. IV, 2, 25.

Asper

Conuertere se, dicitur, quem pompa praecedit: vt imperator proprie conuertit exercitum. Adelph. II, 4, 22.
Creditores dicuntur ipsi, qui dant: *fides* est eorum, quibus datur. Phorm. I, 2, 10.
Credo. Quod *credimus*, plerumque falsum: quod *intelligimus*, certum est. And. Prol. 4.
Cupedinarii vnde dicti. Eun. II, 2, 25.
Cura mentis est: *curatio* medicinae: *curatura* diligentiae. Eun. II, 3, 24. conf. And. I, 1, 3.
Curiositas signum est loquacitatis. Hec. I, 2, 34.
Cyprus Veneri sacrata. Adelph. II, 2, 22. In ea erat mercatus puellarum. ibid.

D.

Dare est, quod repetas: *dedere* est ad perpetuum. *Damus* et amicis: *dedimus* tantum hostibus. And. I, 2, 28.
Dari dicitur Fabula, quum agitur: *Stare* quum placet. Hec. Prol. 1.
Datur ei in manum, qui furtim accipit, sine arbitro, aut interprete; vt praeuaricator, aut iudex corruptus. Phorm. IV, 3, 28.
De, valde significat. Adelph. IV, 6, 1.
Decernere, est de magnis rebus certam proferre sententiam. vnde etiam *Senatus decretum*. And. I, 3, 14. et I, 5, 3.
Decet vobis, Graece *ὑμῖν πρέπει*. Adelph. III, 4, 45. Antiqui, si addebant statim verbum, *nos decet facere*, *nos decet dicere*: si non addebant, *nobis decet*, dicebant. Adelph. V, 8, 5.
Declinari dicuntur verba per modos. And. I, 5, 32.
Decrepiti, vnde dicti. Eun. II, 1, 25.
Dedecoratur, quod honestum est: *turpatur*, quod honestum est corporale. Hec. II, 1, 13.
Deierat, si correpte, Deos iurat: si producte, *valde iurat*. Hec. V, 2, 5.
Δεινότης. And. V, 4, 7. Hec. II, 1, 13.
Delibutus, vnctus dicitur. Phorm. V, 6, 16.
Deliratio senectuti conueuit; timor conscientiae. Phorm. V, 8, 8.
Demensum, serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem; et id *demensum* dicebatur. Phorm. I, 1, 9.
Denique, in fine ponitur. Phorm. I, 2, 71.
Desertores dicuntur milites, qui defensores patriae deberent esse. Adelph. III, 4, 12.
Designare, est rem nouam facere, in vtramque partem, et bonam, et malam. *Designata*, praue et recte facta. *Designatio*, contractio aut conductio populi in vnum. *Designatores* dicti, qui ludis funebribus praesunt. Adelph. I, 2, 7.
Despondeo. Ex veteri more, quo spondebat etiam petitoris pater. And. I, 1, 75. *spondet* puellae pater: *despondet* adolescentis. ibid. et Adelph. IV, 7, 16.
Dextra, fidei et foederis membrum. And. I, 5, 54.
Διαλογισμός, Eun. I, 1, 1.
Diana, Menandro et Virgilio *Lucina* dicta. And. III, 1, 15.
Dic, verbum est instantis audire, et curiosius interrogantis. Hec. III, 2, 21.
Dicaces dicuntur, qui iocosis salibus maledicunt. Eun. Prol. 6.
Dico. plus est *Dico*, quam *do*. *Dicatur* perpetuo: *datur* ad tempus.

Eludere proprie gladiatorum est, cum vicerint. Et *Eludere* est finem ludo imponere. Eun. I, 1, 10.

Emunctus homo, pro eleganti et faceto. Phorm. IV, 4, 1.

Enim, inceptiua particula apud veteres fuit. Adelph. II, 1, 14.

Ἐπάγγελμα. Hec. II, 1, 11.

Ἐπαγωγή. Adelph. I, 2, 34.

Ἐπαναφορά. Eun. I, 2, 114.

Ἐπανόρθωσις. And. I, 2, 19.

Ἐπένθεσις cum μεταπλασμῷ. Eun. II, 3, 92.

Ἐπεξήγησις cum ἐξεργασίᾳ. Adelph. I, 1, 7.

Ephebia prima aetas adolescentiae est; adolescentia extrema pueritiae. And. I, 1, 24.

Ἐπίθετα, de tribus caussis nominibus adduntur. Eun. II, 3, 32.

Ἐπιπλοκή. Eun. I, 2, 47.

Ἐπιτροπή. Adelph. I, 2, 54.

Ἐπιτροχασμός. Eun. IV, 7, 34.

Ergo, semper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. Adelph. IV, 2, 33.

Erumpere gaudium dicitur, qui emittit. Et gaudium ipsum dicitur *erumpere*, h. e. exire. Eun. III, 5, 2.

Euadere est per obstantia peruenire. Phorm. I, 2, 61.

Eunuchi a Persis instituti ex captiuis. Hi Babylonios auctores secuti. Eun. I, 2, 87.

Euomere quid in alterum, quo sensu dicatur. Adelph. III, 4, 65.

Εὐφημισμός in εἰρωνείᾳ. And. I, 2, 33.

Exanimatus, est perturbatus, et mortuus. And. I, 4, 7. Inter *Exanimatum* et *Exanimum* hoc interest, *Exanimatus* est conterritus, conturbatus: *Exanimus* vero est occisus. Hec. III, 3, 4.

Exempla dicuntur graues poenae, quae possunt caeteris documento esse. Eun. V, 5, 4. et V, 7, 21.

Eximia pecora dicuntur, quae a grege excepta sunt, ad vsus dominorum suorum, vt vberius pascantur. sed proprie *eximii* sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boues, qui ad hoc electi sunt, *egregii* dicuntur; et oues *lectae*. Hec. I, 1, 9.

Exoriri dicitur, qui non exspectatus inuadit in aliquem. Hec. II, 1, 16.

Exossare piscem, est purgare. III, 3, 25.

Ἐξουθενισμός. Adelph. I, 2, 39.

Expedire dicitur, qui pedem retentum liberat. Hec. V, 1, 28.

Expostulatio est aduersus eum quem incusamus: nam *expostulare* est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso, qui fecit iniuriam. And. IV, 1, 15. Hec. I, 2, 105.

Exprobratio est commemoratio beneficii, cum enumeratione factorum. And. I, 1, 17.

Exspectamus tam bona, quam mala: *speramus* bona. And. II, 6, 4.

Exspectare, impatienter cupere. Adelph. III, 2, 23.

Exspectati parentes, quorum mors in dies singulos exspectanda et optanda sit. Adelph. I, 2, 29. *Exspectamus* ante diem; *speramus* ad diem. ibid. *Exspectati* appellantur odio digni parentes. Hec. IV, 2, 19.

Exspuere est cum fastidio aliquid reiicere et expellere. Et *Exspuere* est extra pus mittere. Eun. III, 1, 16.

F.

Iracundia

Liquet,

Miletos

Nubere

Omphalat,

Puerpera statim a partu lauari solita. And. III, 2, 3. vnde dicta. ibid. 10.

Pugil dictus est a pugna. Hec. Alt. Prol. 25.

Pugnus a *pugna* dictus; aut ab illo *pugna*. Adelph. II, 1, 17. Hec. Alt. Prol 25.

Purgat, qui fatetur, et sic defendit: *refellit*, qui negat. Hec. II, 2, 12.

Pus est omnis humor corpori onerosus. Eun. III, 1, 16.

Putare est eius, qui simplicitate pectoris aberrauit. And. I, 1, 86. *Putare* purgare est. vnde et arbores, et vites *putare* dicimus. And. II, 6, 11. *Putare* proprie est falsa et cassa a veris et vtilibus resecare. vnde arborum purgatores *putatores* dicuntur. Adelph. V, 3, 10. *Putamus* instantia: *reputamus* praeterita. Eun. IV, 2, 4.

Pytissare proprie est parce vinum gustare, quasi tentandi gratia. *Pytissando*, id est, expressis labris exspuendo, dum saporem vini probat. Heaut. III, 1, 48.

Q.

Quadrupes, vel ligaturae genus, vel seruus manibus et pedibus ligatus. And. V, 2, 24.

Quaerit, qui ad plenum et perpetuum reponit: *Quaeritat*, qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. And. I, 1, 48.

Quaestus a *quaerendo* dictus. Eun. II, 1, 4.

Quid agis? formula vel perturbati. And. I, 1, 107. vel conuenit inuectionis principio, vel obiurgationis. Adelph. I, 1, 35.

Quid istuc? concedentis et veluti victi verbum. And. III, 3, 40.

Quiescere ille dicitur, qui est insolens et inquietus. And. Prol. 22.

Quin corripiendi vel imperandi vim habet. Phorm. III, 2, 1.

Quiritari, Quirites conclamare. Adelph. II, 1, 1.

Quis, et *Aliquis*, et *Quisquam*, non obseruabant quo genere, aut quo numero declinarent. Adelph. IV, 4, 24.

Quis hic loquitur? principium Terentianum, in iungendis personis. And. I, 5, 32.

Quis tu es? ad dignitatem refertur. *Quis mihi es?* ad necessitudinem, id est, frater aut cognatus. And. IV, 1, 11.

Quisquam etiam feminino genere vsurpatum veteribus. Eun. II, 3, 82.

Quod faustum felixque sit, dicebant veteres aliquid aggressuri. Phorm. I, 2, 81.

R.

Raptio ad personam refertur: *Rapina* ad rem: *Raptus* ad stuprum, si volumus proprie loqui. Adelph. III, 3, 2.

Recte. sic dicimus, cum sine iniuria interrogantis aliquid reticemus. Hec. III, 2, 20. *Recte* pro eo, quod est *Nihil.* Eun. II, 3, 50.

Redeunt bona in familiam, si non est heres de proximo, aut ex testamento. And. IV, 5, 4. Adelph. II, 2, 28.

Refellit, qui negat: *purgat*, qui fatetur, et sic defendit. Hec. II, 2, 12.

Refutatio in rem est: *confutatio* in personam. Phorm. III, 1, 13.

Reginae, pro diuitibus. Eun. I, 2, 88.

Remorari a *remora*, pisce minutissimo, qui naues retinet. And. IV, 3, 24. Eun. II, 3, 10.

Sectari

Sectari proprie est, vt taurus buculam, vt aries ouem. Phorm. I, 2, 36.

Sedere proprie ignauae cessationis est. Adelph. IV, 5, 38.

Sedulo. secus a dolo, i. e. sine dolo. Adelph. I, 1, 25. III, 3, 59.

Segregari proprie ab meretrice dicitur: ab vxore *disiungi.* Hec. V, 2, 30.

Sempiternum proprie de Diis dicitur. And. V, 5, 3. differt a *perpetuo.* ibid.

Senex. i. e. herus maior. Hec. I, 2, 1.

Senex atque anus. inceptio fabulae. IV, 3, 15.

Sententiae graues ex persona seruorum quum dicuntur, ridiculae sunt, et eo consilio interponuntur. Phorm. I, 2, 88.

Sentire dicitur, qui vix colligit se, vixque animaduertit. And. V, 3, 11.

Sepulcbri ἔτυμον varium. And. I, 1, 101.

Sequi matrem dicuntur pecora recens nata. Hec. IV, 4, 27.

Sermonem quaerere, quid. Eun. III, 3, 10.

Serui dicti, qui *seruati* sunt, quum eos occidi oporteret iure belli. Adelph. II, 1, 28. *Serui* saepe dominis sapientiores in Palliata Comoedia, non in Togata. Eun. I, 1, 12 et 13. *Seruorum nomina* a nationibus imposita. Adelph. V, 9, 16. *Seruus* magister ad nequitiam. Adelph. IV, 1, 13. *Seruos garrulos* et sententiosos amat Comoedia; tristes et parce loquentes Tragoedia. Phorm. I, 1, 7.

Seruitus iusta, in qua nihil iniquum iubetur: *clemens,* in qua etiam de iusto multum remittitur. And. I, 1, 9. *Seruitus* pro dominatu. ibid.

Sexaginta anni sunt aetas Comicorum senum. Adelph. V, 8, 15.

Signum est parua quaedam significatio, indicans totius rei qualitatem. And. V, 3. 7.

Silicernium vnde dictum. Adelph. IV, 2, 48.

Similia dicere de proximo amabant veteres. And. I, 3, 13.

Sincerum. purum, sine fuco, et simplex, vt mel *sine cera.* Eun. I, 2, 97.

Sis, si vis. additum imperatiuis ad contumeliam minuendam. Eun. IV, 7, 29.

Sobrini vel consobrinorum filii, vel de sororibus nati, quasi sororini. And. IV, 5, 6.

Sobrius est sanae mentis, quasi *sebrius,* hoc est, ab ebrio separatus. And. IV, 4, 39.

Sodes, si audes. And. I, 1, 58.

Solers, quasi ὅλος ἀρετή, solus in arte. Eun. III, 2, 25.

Sollicitudo est, quae inhaeret mentibus: *Sollicitatio,* quae ab alio fit. And. I, 5, 26. *Sollicitudo* rerum incertarum magis est. ibid. 34.

Sors est summa, cui extrinsecus acquiritur foenus. Adelph. II, 2, 35.

Spectare fabulam est probare. And. Prol. 27.

Spectator. probator, vt, *pecuniae spectatores* dicuntur. Eun. III, 5, 18.

Speramus ad diem: *exspectamus* ante diem. Adelph. I, 2, 29.

Spes et *metus* duo carnifices futurarum rerum sunt. And. V, 4, 34.

Spes et *exspectatio* differunt. Eun. I, 2, 115.

T.

feliciter ausus est, arte fretus. Hec. V, 2, 8. Deterior Menandro iudicabatur, ob stilum. Phorm. Prol. 5. Erroris accusatur. Phor. Prol. 26. Discedit ab Apollodoro. Phorm. I. 2, 41.
Testimonium vel *manifestum* est, vel *coecum*. And. V, 4, 28.
Thesaurus. fabula L. Lauinii, damnatur ex vno loco. Eun. Prol. 9 seqq. eius argumentum. ibid.
Tmesis, figura. And. I, 1, 36.
Transdere veteres sonantius, quod nos lenius dicimus *Tradere*. Phorm. Prol. 2.
Tristis ad laudem interdum sumitur, non ad amaritudinem. And. V, 2, 16.
Τρόφιμος. herilis filius. And. III, 4, 23. Eun. II, 2, 58.
Tuber est genus cibi, collectum ex tumentibus, et quasi praegnantibus arenis. Adelph. II, 2, 37.
Tyranni Athenis semper oppressi. Adelph. II, 1, 21.

V.

Vae, interiectio in his rebus, quas exsecramur. And. II, 1, 2.
Vale, et discedentibus, et mortuis dicitur. And. IV, 2, 13.
Valeant, renunciationis et imprecationis est verbum. ibid.
Varro laudatus. Eun. II, 2, 25.
Veneficus, quo sensu dicatur. Eun. IV, 3, 6.
Venire in mentem dicuntur et quorum recordamur, et quae consideramus. Phorm. I, 3, 2.
Venter, de Parasito. Phorm. V, 7, 95.
Verbenae sunt omnes herbae frondesque festae ad aras coronandas. vel omnes herbae frondesque ex aliquo loco puro decerptae. dictae autem quasi *herbenae*. And. IV, 3, 11.
Verba commutare proprie est, quod *altercari* dicimus. Phorm. IV, 3, 33.
Verbum, pro sententia. Eun. I, 2, 95 et 98. Adelph. V, 8, 29. *Verbum*, vera sententia. nam *verba* esse a *veritate* dicta, testatur Varro. Adelph. V, 8, 29.
Vertumnus, qualis Deus. Adelph. II, 1, 37. IV, 7, 10. Hec. I, 2, 121.
Veterator, est vetus in astutia, et qui in omni re callidus est. And. II, 6, 26.
Veternosus quis. Eun. IV, 4, 21.
Vetus, plerumque ad laudem: interdum ad vituperationem. And. Prol. 7.
Vi, clam, precario, Tria sunt, quibus non rite res agitur. Eun. II, 3, 27.
Viceris, qualis formula. And. V, 3, 21.
Vicinitas meretricum prima amoris illecebra. Eun. II, 3, 67.
Videre, pro Vigilare. Eun. I, 1, 28. *Videre* et *pati* facit experientes et scientes rerum. Adelph. III, 1, 3.
Vietus quis. Eun. IV, 4, 21.
Vincula irae extremum sunt in Comoedia, ne quid fiat Tragicum. And. V, 2, 24.
Violento ciuiliter resisti solet. Eun. IV, 6, 30.
Vir modo, non ad sexum, nec ad aetatem dicitur, sed ad laudem. Eun. II, 3, 15. *Vir* ad maritalem conditionem refertur quandoque, non ad sexum. Hec. IV, 1, 8. *Vir*, ad vituperationem cum ironia: ad laudem sine ironia. And. II, 6, 5.
Virtutis quatuor species generales. And. I, 1, 4. *Virtutes* pro flagitiis per εἰρωνείαν dicebant

INDEX

INDEX VERBORVM ET PHRASIVM TERENTII.

A.

buli eodem *accedens* exspectatio. Hec. Alt Prol. 26. Haut invito ad aures sermo mi *accessit* tuus. Hec. III, 5, 32. Quia paulum vobis *accessit* pecuniae, sublati animi sunt. Hec. III, 5. 56. Quod hinc *accesserit*, id de lucro putato esse omne. Adelph. V, 3, 30. Voluntas vostra si ad poëtam *accesserit*. Phorm. Prol. 30.

Arcesso] Cur non domum vxorem *arcessis*? Adelph. V, 7, 6. Curre: obstetricem *arcesse*. Adelph. III, 2, 56. Vxorem vt *arcessat*, paret. Heaut. V, 1, 75. Prouiso, quam mox virginem *arcessant*. Adelph. V, 6, 2. Non eam? ne nunc quidem, cum *arcessor* vltro? Eun. I, 1, 2. *Arcessitur* lauatum interea virgo. Eun. III, 5, 44. Si in remst vtrique, vt fiant, *arcessi* iube. And. III, 3, 14. Iam tum cum primum iussit me ad se *arcessier*. Eun. III, 3, 4.

Accido] Misera timeo, incertum hoc quorsus *accidat*. And. I, 5, 29. Interea aliquid. *acciderit* boni. And. II, 3, 24. Eodem die istuc verbum vere in te *accidit*. And. V, 3, 14. Ad genua *accidit*. Hec. III, 3, 18. Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti *accidunt*? Hec. III, 3, 2. Horum nil quicquam *accidet* animo nouum. Phorm. II, 1, 20.

Accingo] Do fidem futurum. GN. *Accingar*. Eun. V, 9, 30. Tute hoc intristi; tibi omne est exedendum: *accingere*. Phorm. II, 2, 4.

Accipio] Dos, Pamphile, est decem talenta. P. *Accipio*. And. V, 4, 48. Equidem pol in eam partem *accipio*que et volo. Eun. V, 2, 37. Opinor, narras? non recte *accipis*. And. II, 2, 30. *Accepi*: *acceptam* seruabo. And. I, 5, 63. *Accepit* conditionem. And. I, 1, 52. Si te aequo animo ferre *accipiet*. And. II, 3, 23. Restitue quem a me *accepisti* locum. And. IV, 1, 58. Vide Notas. *Accipit* homo nemo melius prorsum neque prolixius. Eun. V, 9, 52. Hancine vt ego contumeliam tam insignem in me *accipiam*? Eun. IV, 7, 1. Aliorsum atque ego feci *acceperit*. Eun. I, 2, 2. Malo ego nos prospicere, quam hunc vlcisci *accepta* iniuria. Eun. IV, 6, 24. Aliter tuum amorem, atque est, *accipis*. Heaut. II, 3, 23. Ad contumeliam omnia *accipiunt* magis. Adelph. IV, 3, 15. Partim quae *accepi* auribus. Hec. III, 3, 3. Quod incommodi tibi in hac re *accipies*, nisi caues? Heaut. V, 1, 59. vide Notas. Mea causa causam *accipite*. Hec. Alt. Prol. 47. vide Notas. Quamobrem *accipere* hunc mi expediat metum. Heaut. II, 3, 96. Abs quivis homine, cum est opus, beneficium *accipere* gaudeas. Adelph. II, 3, 1. Nonne id sat erat, *accipere* ab illo iniuriam? Phorm. V, 2, 4. *Accipiunda* et mussitanda iniuria adolescentiumst. Adelph. II, 1, 53. Indignis cum egomet sim *acceptus* modis. Adelph. II, 1, 12.

Accipiter] Non rete *accipitri* tenditur, neque miluo. Phorm. II, 2, 16.

Accubo] Dum *accubabam*, quam videbar mihi esse pulchre sobrius? Eun. IV. 5, 2.

Accumbo] Ipsa *accumbere* mecum. Eun. III, 3, 9.

Accuro] Saltem *accurate*. And. III, 2, 14. Quo magis res omnis cautius, ne temere faciam, *accuro*. Hec. V, 1, 11.

Accuso] Qui cum hunc *accusant*; Naeuium, Plautum, Ennium *accusant*. And. Prol. 18 et 19. Te vltro *accusabis*. Eun. I, 1, 24. Cotidie *accusabam*. Heaut. I, 1, 50. Ambo *accusandi*. Heaut. I, 1, 67. Ne quid *accusandus* sis, vide. Heaut. II, 3, 111. Eho, num quidnam *accusat* virum? Hec. II, 2, 25. Quod me *accusat* vir nunc, sum extra noxiam. Hec. II, 3, 3. *Accusando* fieri infectum non potest. Phorm. V, 8, 45.

Acer] Lenem patrem illum factum me esse *accerrimum*. Phorm. II, 1, 32. Prima coitiost *acerrima*. Phorm. II, 2, 32.

Acerbus] Nemini plura ego *acerba* credo esse ex amore homini vmquam oblata. Hec. III, 1, 1.

Acriter] Postquam *acrius* pater instat. Hec. I, 2, 45.

Actor] Me *actorem* dedit: Si hic *actor* tantum poterit a facundia. Heaut. Prol. 12 et 13. vide Notas. *Actoris* opera magis stetisse quam sua. Phorm. Prol. 10. Quem *Actoris* virtus nobis restituit locum. Phorm. Prol. 34.

Actus] Primo *actu* placeo. Hec. Alt. Prol. 31.

Actutum] Aperite aliquis ostium. Adelph. IV, 4, 25. Congredere *actutum*. Phorm. V, 6, 12.

Acuo] Quod illos sat aetas *acuet*. Adelph. V, 3, 49.

Adaugeo] Ne tua duritia antiqua illa etiam *adaucta* sit. Heaut. III, 1, 26.

Adbibo] Is mi, vbi *adbibit* plus paulo, sua quae narrat facinora? Heaut. II, 1, 8.

Adcresco] Amicitiam, quae incepta a paruis cum aetate *adcreuit* simul. And. III, 3, 7.

Adcurro] *Adcurrit*: mediam mulierem complectitur. And. I, 1, 106. Continuo *adcurrit* ad me. Eun. II, 3, 43. *Adcurrunt* serui: soccos detrahunt. Heaut. I, 1, 72. Puer ad me *adcurrit*. Phorm. V, 6, 23. *Accurre* huc. Phorm. V, 7, 90.

Addo] Quod tibi dieculam *addo*. And. IV, 2, 27. Verbum si *addideris*. And. V, 2, 19. Neque, praeterquam quas ipse amor molestias habet, *addas*. Eun. I, 1, 33. Nisi mihi quidem *addit* animum. Heaut. III, 2, 31. Ii qui minus habent, vt semper aliquid *addant* diuitioribus. Phorm. I, 1, 8. Propter misericordiam *addunt* pauperi. Phorm. II, 1, 47.

Adduco] Quae mi ante oculos coram amatorem *adduxti* tuum? Eun. IV, 7, 24. Nemon medicum *adduxit*? Hec. III, 1, 43. Numquam animum quaesti gratia ad malas *adducam* partis. Hec. V, 3, 38. Ad misericordiam ambos *adduces* cito. Heaut. V, 2, 42. Turbam domum *adducet*. Adelph. V, 7, 15. Inuentum tibi curabo, et mecum *adductum* tuum Pamphilum. And. IV, 2. 1. *Adducti*, qui illam ciuem hinc dicant. And. V, 3, 21. Si illum potest, qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam *adducere*. Adelph. III, 3, 4. Aliquando tandem huc animum vt *adducas* tuum. Hec. IV, 4, 61. vide Notas.

Adelphi] Eum hic locum sumsit sibi in *Adelphos*. Adelph. Prol. 11.

Adeo. *aduerb*.] Voltu *adeo* modesto, *adeo* venusto, vt nil supra. And. I, 1, 93. Magis id *adeo*, mihi vt incommodet. And. I, 1, 135. Ipsum *adeo* praesto video cum Dauo. And. II, 5, 4. Aut, si *adeo*, bidui est aut tridui haec sollicitudo. And. II, 6, 9. Atque *adeo* in ipso tempore eccum ipsum. And. III, 2, 52. Suadere, orare,

orare, vsque *adeo* donec perpulit. And. IV, 1, 38. Propera *adeo* puerum tollere hinc ab ianua. And. IV, 4, 20. Nunc *adeo*, vt tu sis sciens. And. IV. 4, 36. Atque *adeo* longumst, nos illum exspectare. And. V, 6, 13. Adulescentem *adeo* nobilem. Eun. I, 2, 124. Non *adeo* inhumano ego sum ingenio. Eun. V, 2, 41. Postremo *adeo* res rediit. Heaut. I, 1, 61. Vt clam eueniat partus patrem, atque *adeo* omnes. Hec. III, 3, 37. Facis huic *adeo* iniuriam. Hec. IV, 4, 68. Neque opus est *adeo* muttito. Hec. V, 4, 26. Neque defetiscar vsque *adeo* experirier. Phorm. IV, 1, 23. Credis te ignorarier, aut tua facta *adeo*? Phorm. V, 7, 39.

Adeon'. *Adeone*] *Adeon'* hominem esse inuenustum, aut infelicem quenquam, vt ego sum? And. I, 5, 10. *Adeone* me ignauum putas? *adeone* porro ingratum? And. I, 5, 42 et 43. *Adeone* est demens? And. III, 1, 11. *Adeon* videmur vobis esse idonei, in quibus sic inludatis? And. IV, 4, 18. *Adeon* homines inmutarier ex amore? Eun. II, 1, 19. *Adeon* rem redisse? Heaut. V, 2, 27.

Adeo. verb] *Adeamne* ad eum? And. IV, 1, 15. Aliquot me *adierunt*. And. III, 3, 2. Edicit ne vir quisquam ad eam *adeat*. Eun. III, 5, 30. *Adii* te heri de filia. Hec. II, 2, 9. Eccum video: *adibo*. Eun. V, 7, 5. Magistratus *adi*. Phorm. II, 3, 56. Ad precatorem *adeam* credo. Phorm. I, 2, 90. Capitis periclum *adire*. And. IV, 1, 54.

Adfabilis] Meditor esse *adfabilis*, et bene procedit. Adelph. V, 6, 8.

Adfatus] Vt voluptati obitus, sermo, *adfatus* tuus, quocumque adueneris, semper siet. Hec. V. 4, 19. vide Notas.

Adfecto] Hi gladiatorio animo ad me *adfectant* viam. Phorm. V, 7, 71. Ad dominas qui *adfectant* viam. Heaut. II, 3, 60.

Adfero] Vt sciam, numquid haec turbae tristitia *adferat*. And. I, 4, 8. vide Notas. Haec primum *adfertur* iam mihi ab hoc fallacia. And. III, 1, 13. Haud auspicato huc me *attuli*. And. III, 2, 12. vide Notas. Hic quoque bonam magnamque partem ad te *attulit*. Eun. I, 2, 43. Quid dicam? quam causam *adferam*? Heaut. IV, 3, 23. Da mihi, atque *adfer* mihi. Heaut. II, 1, 11. Nulla res, quae mi aegritudinem *adferat*. Heaut. IV, 3, 2. Solum vnum hoc vitium senectus *adfert* hominibus. Adelph. V, 3, 47. Laborem inanem ipsus capit, et illi molestiam *adfert*. Hec. III, 2, 9. Quod ab illo *adlatumst*, sibi esse id relatum putet. Phorm. Prol. 22. Mirabar, si tu mihi quicquam *adferres* noui. Phorm. III, 2, 5. Vide opis siquid potest *adferre* huic. Phorm. III, 3, 20. Mi opus erat, aliquantulum quae *adferret*. Phorm. IV, 3, 50. Auxilii nihil *adferant*. Adelph. III, 2, 2. Vide etiam sodes, vt mihi haec certa et clara *attuleris*. Hec. V, 4, 1.

Adficio] Quonam modo nunc te offendam *adfectam*? Hec. III, 1, 45. Alio suspicans morbo me visurum *adfectam*, ac sensi vxorem esse. Hec. III, 3, 6. Quanta me cura et sollicitudine *adficit* gnatus? Phorm. II, 4, 1. Tantane *adfectum* quemquam esse hominem audacia? Phorm. V, 7, 84.

Adfinis]

Adiuro]

Adiuro] Per omnes *adiuro* deos. And. IV, 2, 11. Sancte *adiurat*. Hec. II, 2, 26.

Adiuto] Pamphilumne *adiutem*, an auscultem seni. And. I, 3, 4. Id amabo *adiuta* me, quo id fiat facilius. Eun. I, 2, 70. Quod potero, *adiutabo* senem. Heaut. III, 1, 7. At te *adiutare* oportet adulescentuli causa. Heaut. III, 2, 35. Homines nobiles eum *adiutare*. Adelph. Prol. 16. Eis onera *adiuta*. Hec. III, 2, 24. Bonitasque vestra *adiutans* atque aequanimitas. Phorm. Prol. 35. Neque quisquam aderat, qui *adiutaret* funus. Phorm. I, 2, 49.

Adiutor] Hic *adiutor* meus et monitor et praemonstrator hoc mihi praestat. Heaut. V, 1, 2. Aut etiam *adiutor* sim eius iracundiae. Adelph. I, 2, 66. Sed opus est mi Phormionem ad hanc rem *adiutorem* dari. Phorm. III, 3, 28.

Adiutrix] Nunc ego te in hac re mi oro vt *adiutrix* sies. Eun. V, 2, 46. Matres omnes filiis in peccato *adiutrices*. Heaut. V, 2, 39. Vestra intelligentia si erit *adiutrix* nostrae industriae. Hec. Alt. Prol. 24. Vt vestra auctoritas meae auctoritati fautrix *adiutrixque* fiet. Hec. Alt. Prol. 40. Praesertim in ea re cum sit mi *adiutrix* socrus. Hec. IV, 4, 83.

Adiuuo] Vt me *adiuues* in hac re. And. III, 3, 10. Id spero *adiuturos* deos. And. III, 2, 42. Faciam sedulo, dabo operam, *adiuuabo*. Eun. II, 3, 71. Neque me quidquam consilio *adiuuas*? Heaut. V, 2, 29. Fortis fortuna *adiuuat*. Phorm. I, 4, 26. Pariter nunc opera me *adiuuas*, ac re dudum opitulata es. Phorm. V, 3, 3. Qui me dudum *adiurit* comiter. Phorm. III, 3, 4. vide Notas.

Adlego.] Vt ne credas, a me *adlegatum* hunc senem. And. V, 3, 28.

Adligo. Alligo] Hic furti se *adligat*. Eun. IV, 7, 39. Eo pacto prorsum illi *alligaris* filium. Adelph. V, 3, 58.

Adloquor] Cessas *adloqui*? And. II, 2, 6. Quid cessas hominem adire, et blande in principio *adloqui*? Phorm. II, 1, 22.

Adludo] Forte habui scortum: coepit ad id *adludere*. Eun. III, 1, 34.

Administro] Lauteque munus *administrasti* tuum. Adelph. V, 1, 2.

Admiror] Eis vltro adrideo, et eorum ingenia *admiror* simul. Eun. II, 2, 19. Caue quicquam *admiratus* sis. Heaut. IV, 6, 23.

Admisceo] Ita tu istaec tua misceto, ne me *admisceas*. Heaut. IV, 5, 35. Ne te *admisce*. Heaut. V, 2, 22.

Admitto] Fac vt *admittar* ad illam. Eun. II, 2, 50. Militem rogat, vt illum *admitti* iubeat. Eun. IV, 1, 4. Sed tu quod cauere possis, stultum *admittere* st. Eun. IV, 6, 23. Vnam hanc noxiam amitte: si aliam *admisero* vmquam, occidito. Eun. V, 2, 14. Quid ego tantum sceleris *admisi* miser? Heaut. V, 2, 3. Haec te *admittere* indigna genere nostro? Adelph. III, 3, 54. Me hoc delictum *admisisse* in me. Adelph. IV, 5, 48. Sumtum *admittet*. Adelph. V, 7, 15. It visere ad eam: *admisit* nemo. Hec. I, 2, 114. Si est, culpam vt in se *admiserit*. Phorm. II, 1, 40.

Admodum] Haec inter nos nuper notitia *admodum* st. Heaut. I, 1, 1. Aduenis modo? PA. *admodum*. Hec. III, 5, 8. Itane patris ais conspectum veritum hinc

tando atque indulgendo et largiendo. Adelph. V, 9, 31.

Adsequor] *Adsequere* ac retine. Phorm. V, 7, 89.

Adsero] Ego liberali illam *adsero* causa manu. Adelph. II, 1, 40.

Adseruo] Cura *adseruandum* vinctum. And. V, 2, 24. Hic tibi *adseruandus* est. Heaut. III, 3, 32. Dic me hic oppido esse inuitam, atque *adseruari*. Heaut. IV, 4, 12.

Adsido] *Adsido*: adcurrunt serui: soccos detrahunt. Heaut. I, 1, 72.

Adsidue] Ne semper seruos currens, iratus senex, *adsidue* agendi sint mihi. Heaut. Prol. 39. Quid te futurum censes, quem *adsidue* exedent? Heaut. III, 1, 53. Homines nobiles eum adiutare, *adsidue*que vna scribere. Adelph. Prol. 16. Illic vbi sum *adsidue*. Hec. II, 1, 20.

Adsimulo] Nunc tuumst officium, has bene vt *adsimules* nuptias. And. I, 1, 141. Eho an tute intellexti hoc *adsimulari*? And. III, 2, 20. Hinc ab dextera venire me *adsimulabo*. And. IV, 3, 20. *Adsimulabo* quasi nunc exeam. Eun. III, 2, 8. Tum pol ego is essem vero, qui *adsimulabar*. Eun. III, 5, 58. vide Notas. Istunc exora, vt suam esse *adsimulet*. Heaut. II, 3, 117. Me aetatem censes velle id *adsimularier*? Heaut. IV, 3, 38. Gnatus quod se *adsimulat* laetum, id dicis? Heaut. V, 1, 15. Qui scis, an ea causa me odisse *adsimulauerit*? Hec. II, 1, 38. Paternum amicum me *adsimulabo* virginis, Phorm. I, 2, 78. Quid si *adsimulo*, satin est? Phorm. I, 4, 33. Quo me *adsimularam* ire ad mercatum, non eo. Phorm. V, 6, 53.

Adsisto] Hic propter hunc *adsiste*. Adelph. II, 1, 15.

Adsoleo] Quae *adsolent*, quaeque oportet signa esse ad salutem. And. III, 2, 1.

Adsto. Asto] Hic patrem astare aibas? Heaut. V, 2, 7. Patruum video cum patre *adstantem*? Phorm. IV, 3, 2. Accessi: *astiti*. Phorm. V, 6, 27. Procul hinc *astans*. Hec. IV, 3, 1. vide Notas.

Adstringo.] Hac lege tibi meam *adstringo* fidem. Eun. I, 2, 22.

Adsum] Prope *adest*, cum alieno more viuendumst mihi. And. I, 1, 125. In denegando modo quis pudor paulum *adest*. And. IV, 1, 6. Non quia *ades* praesens, dico hoc. Adelph. III, 3, 39. Mulier tibi *adest*. Heaut. II, 3, 2. Ille ad defendendum *adest*. Phorm. II, 1, 36. vide Notas. Vbi vis, dona *adsunt* tibi a Phaedria. Eun. III, 2, 11. Iam, inquam, hic *adero*. And. IV, 2, 32. *Aderit* vna in vnis aedibus. Eun. II, 3, 75. Iam haec tibi *aderit* supplicans. Eun. IV, 7, 41. At pol iam *aderit*, se quoque etiam cum oderit. Hec. IV, 1, 28. vide Notas. Daue, *ades*: resiste. And. II, 2, 7. Philippe, *ades*, audi paucis. Hec. III, 5, 60. *Adesdum*: paucis te volo. And. I, 1, 2. Fauete, *adeste* aequo animo. And. Prol. 24. Iamne partus *adsiet*. Adelph. IV, 4, 11. Volo ego *adesse* hic aduocatos nobis in turba hac. Eun. IV, 6, 26. Hunc minimest opus in hac re *adesse*. Hec. III, 3, 50.

Adtemperate] Itane *adtemperate* euenit, hodie in ipsis vt veniret, ante hac numquam? And. V, 4, 13. vide Notas.

Adtentus, vide *Attentus*.

Aduehor]

Adulescentula] Forte vnam aspicio *adulescentulam*. And. I, 1, 91. Ea mortua est: reliquit filiam *adulescentulam*. Heaut. III, 3, 41.

Adulescentulus] Quod plerique omnes faciunt *adulescentuli*. And. I, 1, 28. Perpulisti me, homini vt *adulescentulo* filiam darem. And. V, 1, 9. Homines *adulescentulos* in fraudem inlicis. And. V, 4, 7. Rhodius *adulescentulus*. Eun. III, 1, 33. Heri aliquot *adulescentuli* coiimus in Piraeo. Eun. III, 4, 1. Quo modo *adulescentulus* meretricum ingenia et mores posset noscere. Eun. V, 4, 9. Qui *adulescentulum* nobilitas flagitiis. Eun. V, 7, 20. vide Notas. Nosse omnia haec saluti est *adulescentulis*. Eun. V, 4, 18. Vt animum decuit aegrotum *adulescentuli*. Heaut. I, 1, 48. Non est flagitium, mihi crede, *adulescentulum* scortari. Adelph. I, 2, 21. Odiosa haec est aetas *adulescentulis*. Hec. IV, 3, 13. Quia nusquam insanum fecit *adulescentulum*. Phorm. Prol. 6. vide Notas.

Aduncus] Rufamne illam virginem, caesiam, sparso ore, *adunco* naso? Heaut. V, 5, 18.

Aduocatus] *Aduocatus* mane mi esse vt meminerit. Eun. II, 3, 48. Volo ego adesse hic *aduocatos* nobis in turba hac. Eun. IV, 6, 26. Me a foro abduxit modo huc *aduocatum* sibi. Adelph. IV, 5, 12. Aduersusne illum causam dicerem, cui veneram *aduocatus*? Adelph. IV, 5, 43.

Aduoco] Ibo ad forum, atque aliquot mihi amicos *aduocabo*. Phorm. II, 1, 83.

Aduorsatrix] Quin tu in ea re mi *aduorsatrix* fueris. Heaut. V, 3, 5.

Aduorsor. Aduersor] Eine ego vt *aduorser*? And. I, 5, 28. Cum placo, *aduorsor* sedulo et deterreo. Adelph. I, 2, 64. Neque tuae libidini *aduersabor*. Hec. II, 2, 3. Non possum *aduorsari* meis. Hec. II, 2, 29. Reduc vxorem, ac noli *aduorsari* mihi. Hec. IV, 4, 32. Coepi *aduersari* primo. Phorm. I, 2, 25. Viris *aduorsari* aeque studium est. Hec. II, 1, 5. vide Notas.

Aduorsum. Aduersum] Id gratum fuisse *aduorsum* te. And. I, 1, 15. De illa me *aduersum* hunc loqui. And. I, 5, 30. Me *aduersum* edictum tuum facere esse ausam. Heaut. IV, 1, 10. Neque seruolorum quisquam qui *aduorsum* ierant. Adelph. I, 1, 2. *Aduorsum* animi tui lubidinem. Hec. IV, 1, 19. *Aduorsum* stimulum calces. Phorm. I, 2, 28. Itane es paratus facere me *aduorsum* omnia? Phor. II, 3, 80. Te complures *aduorsum* ingenium meum menses tuli. Phor. III, 2, 35.

Aduorsus. Aduersus] *Aduorsus* nemini. And I, 1, 37. vide Notas. Si quid nobis forte *aduersi* euenerit. Heaut. II, 3, 114. Vti *aduorsa* eius per te tecta taciteque aput omnis fient. Hec. III, 3, 28. Vsque *aduorsa* tempestate vsi sumus. III, 4, 9. Quo pacto *aduorsam* aerumnam ferant. Phorm. II, 1, 12. Nihil est magis meis nuptiis *aduorsum*. Heaut. IV, 3, 21. Quum res *aduersae* fient. Phorm. V, 4, 3.

Aduorto. Aduerto] Quaeso animum *aduortite*. And. Prol. 8. Illa sese interea commodum huc *aduorterat* in hanc nostram plateam. Eun. II, 3, 52. Animum *aduertunt* grauiter, quae non censeas. Heaut. III, 3, 9. vide Notas. Animum non *aduorti* primum. Heaut. IV, 1, 43.

Adustus] Hoc salsumst, hoc *adustumst*, hoc lautumst parum. Adelph. III, 3, 71.

Aedes] Matronam nullam in *aedibus*. And. II, 2, 27. Si adpositum puerum ante *aedis* viderit. And. IV, 4, 34. *Aedis* expugnabo. Eun. IV, 7, 3. Consilium illud rectumst de occludendis *aedibus*. Eun. IV, 7, 14. Aderit vna in vnis *aedibus*. Eun. II, 3, 76. Hunc tu in *aedis* cogitas recipere posthac? Eun. V, 2, 58. Inscripsi ilico *aedis* mercede. Heaut. I, 1, 93. *Aedes* nostrae vix capient, scio. Heaut. II, 3, 13. Est mihi vltimis conclaue in *aedibus*. Heaut. V, 1, 29. In *aedis* inruit alienas. Adelph. I, 2, 8. Ante *aedis* non fecisse erit melius hic conuicium. Adelph. II, 1, 26. Fratri *aedes* fient peruiae. Adelph. V, 7, 14. Extulisse extra *aedis* puerum. Hec. IV, 1, 48. Pollicita est ea se concessuram ex *aedibus*. Hec. IV, 4, 57. Introiit in *aedis* ater alienus canis. Phorm. IV, 4, 25. Harum qui est dominus aedium. Phorm. V, 1, 26.

Aediculae] *Aediculae* item sunt ob decem alias. Phorm. V, 3, 58.

Aedilis] Menandri Eunuchum postquam *Aediles* emerunt. Eun. Prol. 20.

Aeger] Video sentum, squalidum, *aegrum*, pannis annisque obsitum. Eun. II, 2, 5. *Aegram* esse simulant mulierem. Hec. I, 2, 13. Cum in proximo hic sit *aegra*. Hec. III, 2, 6.

Aegre] Redeo inde iratus, atque *aegre* ferens. And. I, 1, 110. Voluit facere contra huic *aegre*. Eun. IV, 1, 10. Ego haud minus *aegre* patior. Heaut. V, 2, 5. Quamobrem aliquid *aegre* huic faceret. Eun. V, 5, 31. vide Notas. *Agrest*. Adelph. I, 2, 57. Ostendere, me *aegre* pati, illi nolui. Adelph. I, 2, 63. Ne quid *aegre* esset mihi. Hec. II, 1, 30. Ne *aegre* quicquam ex me audias. Hec. V, 1, 38. Fuisset tum illos mi *aegre* aliquot dies. Phorm. I, 3, 7.

Aegritudo] Si nulla *aegritudo* huic gaudio intercesserit. And. V, 5, 5. Ne hoc gaudium contaminet vita *aegritudine* aliqua. Eun. III, 5, 4. Aut gaudio sumus praepediti nimio, aut *aegritudine*. Heaut. III, 1, 99. Diem adimere *aegritudinem* hominibus. Heaut. III, 1, 13. Nulla res tanta, quae mi *aegritudinem* adferat. Heaut. IV, 3, 2. Magnarum saepe id remedium *aegritudinum* est. Heaut. III, 2, 28. Mihi quidem cotidie augescit magis de filio *aegritudo*. Heaut. III, 1, 15. Animo incerto prae *aegritudine*. Heaut. I, 1, 71. Dum *aegritudo* est haec recens. Adelph. III, 2, 14. *Aegritudo* haec oritur mi abs te. Hec. II, 1, 26. Matrem ex *aegritudine* mors consecuta est. Phorm. V, 1, 23.

Aegrotus] Animum *aegrotum* ad deteriorem partem adplicat. And. I, 1, 22. Puerperam duci per viam *aegrotam*. Adelph. V, 7, 24. Facile omnes, cum valemus, recta consilia *aegrotis* damus. And. II, 1, 9.

Aemulor] *Aemulari* neclegentiam potius. And. Prol. 21.

Aemulus] Istum *aemulum*, quod poteris, ab ea pellito. Eun. II, 1, 8. Sibi putans adductum ante oculos *aemulum*. Eun. IV, 1, 9. Vide Notas.

Aequalis] Quem vocabo ad coenam meorum *aequalium* potissimum

tiſſimum? And. I, 6, 22. Patris cognatum atque *aequalem* noſtine? Eun. II, 3, 36. Amico atque *aequali ſuo*. Heaut. III, 1, 8.

Aeque] *Aeque* quidquam nunc quidem. And. II, 6, 3. Miſer, *aeque* atque ego. And. IV, 2, 19. Cui *aeque* audiiſti commode quicquam eueniſſe? Heaut. IV, 3, 7. Eadem *aeque* ſtudeant, nolintque omnia? Hec. II, 1, 2. Viris aduorſari *aeque* ſtudium eſt. Hec. II, 1, 5. Edepol ne nos ſumus inique *aeque* omnis inuiſae viris. Hec. II, 3, 2. Numquam *aeque*, ac modo. Phorm. I, 2, 43. Noui *aeque* omnia tecum. Phorm. V, 8, 43.

Aequus. Aequos] Adeſte *aequo* animo. And. Prol. 24. Poſtulo, ſiue *aequumſt*, te oro. And. I, 2, 19. *Aequo* animo ferre. And. II, 3, 23. *Aequum* eſt vos cognoſcere. Eun. Prol. 42. Par atque *aequum* eſt. Eun. II, 3, 95. vide Notas. Quae liberum ſcire *aequom* eſt. Eun. III, 2, 25. *Aequo* animo *aequa* noſcere oportet. Adelph. III, 4, 58. E medio *aequum* excedere eſt. Hec. IV, 3, 14. Iſtuc *aequi* bonique facio. Heaut. IV, 5, 14. Cupio, *aequi* modo aliquid. Adelph. II, 1, 33. Praeter *aequumque* et bonum. Adelph. I, 1, 39. Si ita *aequom* cenſes. Adelph. IV, 3, 10. Non *aequom* dicis. Adelph. V, 3, 17. Neque adeo ex *aequo* et bono. Adelph. V, 9, 30. Quo *aequior* ſum Pamphilo. And. II, 5, 18. *Aequa* de me dixerit. Hec. IV, 5, 25. Quod fors feret, feremus *aequo* animo. Phorm. I, 2, 88. Reſtitui in integrum *aequom* eſſe ac bonum. Phorm. II, 4, 11. Qui neque ius, neque bonum atque *aequom* ſciunt. Heaut. IV, 1, 29.

Aerumna] Quo tu minus ſcis *aerumnas* meas. And. IV, 1, 31. Qui te expedias his *aerumnis*. Hec. III, 1, 8. Me ex quanta *aerumna* extraxeris. Hec. V, 4, 36. Quo pacto aduorſam *aerumnam* ferant. Phorm. II, 1, 12.

Aes] Ancillam *aere* emptam ſuo. Phorm. II, 2, 26.

Aeſchinus] Huius multa mentio eſt in Adelphis.

Aeſculapius] Quod te, *Aeſculapi*, et te Salus, ne quid ſit huius, oro. Hec. III, 2, 3.

Aetas] Dum eum *aetas*, metus, magiſter cohibebant. And. I, 1, 27. vide Notas. Huius formam atque *aetatem* vides. And. I, 5, 51. Dum licitum eſt eii, dumque *aetas* tulit. And. II, 6, 12. Egregia forma, atque *aetate* integra. And. I, 1, 45. Per noſtram amicitiam, quae cum *aetate* adcreuit ſimul. And. II, 3, 7. Neque ſcibat, neque per *aetatem* etiam potis erat. Eun. I, 2, 33. Forma et *aetate* ipſe es. Eun. II, 3, 83. vide Notas. Iam dudum: *aetatem*. Eun. IV, 5, 8. Putauit me et *aetate* et beneuolentia plus ſcire. Heaut. I, 1, 63. Illa *aetas* magis ad haec vtenda idonea eſt. Heaut. I, 1, 81. Ego iſtuc *aetatis*, non amori operam dabam. Heaut. I, 1, 58. Mihi videre praeter *aetatem* tuam facere. Heaut. I, 1, 7. Cum vno *aetatem* agere viro. Heaut. II, 4, 12. Me *aetatem* cenſes velle id adſimularier? Heaut. IV, 3, 38. Quod illos ſat acuet *aetas*. Adelph. IV, 3, 48. Quin res, *aetas*, vſus, ſemper aliquid adportet noui. Adelph. V, 4, 2. Contriui in quaerendo vitam atque *aetatem* meam: Nunc exacta *aetate* hoc fructi pro labore fero. Adelph. V, 4, 15

nunc pecunia *agitur*. Heaut. III, 1, 67. *Acta* haec res est. Heaut. III, 3, 3. Quasi istic mea res minus *agatur*, quam tua. Heaut. II, 3, 113. *Agis* gratias? Adelph. IV, 3, 5. Nihil *agis*. Adelph. V, 8, 12. Quam vos facillume *agitis*. Adelph. III, 4, 56. Ille suam semper *egit* vitam in otio, in conuiuiis. Adelph. V, 4, 9. Quid faciam? quid *agam*? Adelph. V, 3, 3. Vide, quam rem *agas*. Adelph. III, 2, 45. Ruri *agere* vitam. Adelph. I, 1, 20. Quid fit? quid *agitur*? Adelph. V, 5, 2. Vt, quomodo *acta* haec sunt, sciat. Adelph. IV, 5, 2. Quid *agitur*? D. Quid *agatur*? Adelph. III, 3, 19 et 20. Bene dicat secum esse *actum*. Adelph. II, 2, 2. Ille alias res *agere* se simulare. Hec. V, 3, 28. Lege *agito*. Phorm. V, 7, 91. Vicissim partes tuas *acturust*. Phorm. V, 5, 7. Non capitis ei res *agitur*, sed pecuniae. Phorm. IV, 3, 26. Hoc *actumst*. Phorm. V, 8, 20. Actum, aiunt, ne *agas*. Phorm. II, 3, 72.

Agrestis] Ego ille *agrestis*, saeuos, tristis, parcus, truculentus, tenax duxi vxorem. Adelph. V, 4, 12.

Ah] *Ah* ne me obsecra. And. III, 3, 11. *Ah*, metuo qualem tu me hominem esse existimes. Eun. IV, 6, 20. *Ah* quid agis? tace. Eun. IV, 7, 27. *Ah* nescis, quam doleam. Heaut. V, 1, 61. *Ah*, si pergis, abiero. Adelph. I, 2, 47. *Ah* noli, Parmeno. Hec. I, 2, 34. *Ah*, dictum sapienti sat est. Phorm. III, 3, 8.

Aio] Hem, quid *ais* scelus? And. IV, 1, 41. Vt quimus, *aiunt*, quando, vt volumus, non licet. And. IV, 5, 10. *Ain* tandem? And. V, 3, 4. Quid tu *ais*, Gnatho? quid tu autem, Thraso? Eun. III, 2, 20. *Ain* tu? Eun. III, 5, 19. Ita *aiunt*. Heaut. IV, 8, 13. Quid *ais*? Heaut. V, 1, 27. *Ain* vero? Adelph. III, 3, 51. Quid ipsae? Quid *aiunt*? Adelph. IV, 5, 22. Quis id *ait*? Hec. V, 1, 21. Hem, quid *ais*? Phorm. II, 3, 39. Id quod *aiunt*, auribus teneo lupum. Phorm. III, 2, 21. Ita fugias, ne praeter casam, quod *aiunt*. Phorm. V, 2, 3.

Alacris] Quid tu es tristis? quidue es *alacris*? Eun. II, 3, 13.

Algeo] Ne aut ille *alserit*, aut vspiam cecciderit. Adelph. I, 1, 11.

Alias] Quando *alias* malim, quam hodie has fieri nuptias? And. III, 2, 49. *Alias* vt vti possim causa hac integra. Hec. I, 2, 5.

Alibi] Neque istic, neque *alibi* tibi erit vsquam in me mora. And. III, 5, 9. Hic sciri potuit, aut nusquam *alibi*. Heaut. II, 3, 38. Habebam *alibi* animum amori deditum. Hec. III, 1, 14.

Alicubi] Vtinam hic prope adesset *alicubi*. Adelph. III, 3, 6.

Alicunde] Venit meditatus *alicunde* ex solo loco. And. II, 4, 3. Quibus est *alicunde* aliquis obiectus labos. Hec. III, 1, 6. Sumeret *aliunde*. Phorm. II, 1, 70. *alicunde* est periclum. Phorm. II, 2, 19.

Alienus] Prope adest, cum *alieno* more viuendumst mihi. And. I, 1, 125. Viden otium et cibus quid facit *alienus*. Eun. II, 2, 34. Labore *alieno* partam gloriam. Eun. III, 1, 9. Tantumne ab re tuast oti tibi, *aliena* vt cures? Heaut. I, 1, 29. *Aliena*

aliquis, qui te appellaret patrem. Hec. IV, 4, 30. Ii qui minus habent vt semper *aliquid* addant diuitioribus? Phorm. I, 1, 8. *Aliquid* conrasissem. Phorm. I, 4, 13. Vnde *aliquid* abradi potest. Phorm. II, 2, 19. Dum aliud *aliquid* flagiti conficiat. Phorm. V, 4, 5.

Aliquo] Dum proficiscor *aliquo*. And. II, 1, 29. Illum *aliquo* conclusissem. Eun. IV, 3, 25. Ne denuo miser *aliquo* extrudar hinc. Heaut. IV, 6, 5. Credo abductum in ganeum *aliquo*. Adel. III, 3, 6. Hinc egens profugiet *aliquo* militatum. Adelph. III, 3, 31. Quantum potest, *aliquo* abiicienda est. Adelph. IV, 7, 26. In angulum *aliquo* abeam. Adel. V, 2, 11. *Aliquo* mihi est hinc ablegandus. Hec. III, 3, 54.

Aliquot] Vt *aliquot* saltem nuptiis prodat dies. And. II, 1, 13. *Aliquot* me adierunt. And. III, 3, 2. In pariundo *aliquot* adfuerunt liberae. And. IV, 4, 32. Heri *aliquot* adulescentuli coiimus in Piraeo. Eun. III, 4, 1. *Aliquot* mihi amicos aduocabo Phorm. II, 1, 82. *Aliquot* hos sumam dies. Phorm. V, 5, 4.

Aliter] *Aliter* euenire multo intellegit. And. Prol. 4. Tu si hic sis, *aliter* censeas. And. II, 1, 10. vide Notas. *Aliter tuum* amorem, atque est, accipis. Heaut. II, 3, 23. Sin *aliter* animus vester est. Adelph. III, 4, 46. Numquam te *aliter* atque es, in animum induxi tuum. Adelph. IV, 3, 6. Si *aliter* putas. Adel. IV, 3, 12. Haud *aliter* censeo. Adelph. V, 8, 5. Sin est, vt *aliter* tua siet sententia. Hec. IV, 4, 15. Ego hunc esse *aliter* credidi. Ego isti nihilo sum *aliter* ac fui. Phorm. III, 2, 44 et 45.

Alius] *Alium* esse censes nunc me atque olim cum dabam? And. III, 3, 13. Homini adulescentulo in *alio* occupato amore. And. V, 1, 10. Hic dies *aliam* vitam defert, *alios* mores postulat. And. I, 2, 18. *Aliorum* exempla commonent. And. IV, 5, 17. Fallacia *alia aliam* trudit. And. IV, 4, 40. *Alia* res. Eun. II, 3, 70. *Aliam* rem ex *alia* cogitare. Eun. IV, 2, 3. *Alias* res agis. Eun. II, 3, 57. *Aliud* ex *alio* malum. Eun. V, 5, 17. Qui mihi per *alium* ostendit suam sententiam. Heaut. II, 1, 7. Per *alium* quemuis vt des. Heaut. III, 1, 61. Aput *alium* prohibet dignitas; aput *alium* ipsius facti pudet. Heaut. III, 3, 15. Periclum ex *aliis* facito. Heaut. II, 1, 9. Nunc *aliud* specta. Heaut. V, 2, 38. Vbi vide Notas. Vt *aliud* ex *alio* incidit? Heaut. III, 3, 37. Vt *alia* omittam. Heaut. III, 1, 48. Fecere *alii* saepe item boni. Adelph. IV, 5, 54. Nati filii, *alia* cura. Adelph. V, 4, 14. *Aliud* fortasse *alii* viti est. Hec. II, 2, 28. vide Notas. *Alid* si scirem. Hec. V, 1, 23. vide Notas. Ille *alias* res agere se simulare. Hec. V, 3, 28. Timeo ne *aliud* credam, atque aliud nunties. Hec. V, 4, 4. Quaereret *alium* virum. Phorm. II, 1, 67. Numquid *aliud* me vis? Phorm. I, 2, 101. Dum *aliud* aliquid flagiti conficiat. Phorm. V, 2, 5. Vt *alia* tua sunt facta. Phorm. V, 8, 51.

Alo] Aliquid monstri *alunt*. And. I, 5, 15. Aut equos *alere*, aut canes ad venandum. And. I, 1, 30. Quae illam *aluit* paruolam. Eun. V, 2, 53. Illancine mulierem *alere* cum illa familia? Heaut. IV, 5, 3. *Alit* illas; solus omnem familiam sustentat.

Heaut. V, 2, 21. Quae haec *amentia* est? Hec. IV, 4, 50.

Amica] Si ista vxor siue *amicast*. And. I, 3, 11. Haud convenit vna ire cum *amica* imperatorem in via. Eun. III, 2, 41. Timet animum *amicae* se erga vt sit suae. Heaut. I, 2, 15. Magis nunc me *amicae* dicta stimulant. Heaut. II, 1, 11. Vnde esset adulescenti, *amicae* quod daret. Heaut. III, 2, 23. *Amicam* vt habeas iam prope in vxoris loco? Heaut. I, 1, 52, Hominem *amicum* recipere ad te, atque eius *amicam* subigitare. Heaut. III, 3, 6. *Amicam* adduxti, quam non liceat tangere. Heaut. IV, 6, 15. Cur emis *amicam*? Adelph. V, 3, 14. Laetus est de *amica*. Adelph. II, 2, 45. Illum sciui habere *amicam*. Hec. IV, 1, 26. Exeuntem aut introeuntem ad *amicam*. Hec. IV, 1, 36. Quam longum spatium amandi *amicam* tibi dedi? Hec. IV, 4, 62. *Amicas* et cognatas deserere et festos dies. Hec. IV, 2, 16. Easdem *amicas* fore tibi promitto. Hec. V, 2, 25. Homo adulescens si habet vnam *amicam*. Phorm. V, 8, 52.

Amicitia] Nunc te per *amicitiam* et per amorem obsecro. And. II, 1, 25. Per ego te Deos oro, et nostram *amicitiam*. And. III, 3, 6. Satis iam satis spectata erga te *amicitiast* mea. And. V, 1, 1. Quod ego esse in aliqua parte *amicitiae* puto. Heaut. I, 1, 5. vide Notas. Imperium quod *amicitia* adiungitur. Adel. I, 1, 42. Scio te non esse vsum antehac *amicitia* mea. Adelph. II, 2, 43. Fx quo firmiorem inter nos fore *amicitiam* posthac scires. Hec. IV, 1, 18. Nostra vtere *amicitia*, vt voles. Hec. V, 1, 37. Egon tuam expetam *amicitiam*? Phorm. II, 3, 85.

Amicus] Te isti virum do, *amicum*, tutorem, patrem. And. I, 5, 60. Ita facillume *amicos* pares. And. I, 1, 39. Obsequium *amicos*, veritas odium parit. And. I, 1, 41. Pater *amicus* summus nobis. And. V, 6, 6. Omnes noti me atque *amici* deserunt. Eun. II, 2, 7. Sic soleo *amicos*. Eun. II, 2, 48. *Amici* quoque res, est videndum, in tuto vt conlocetur. Heaut. IV, 3, 11. *Amicum* ingenio fretum, haut natura sua. Heaut. Prol. 24. Filium meum *amico* atque aequali suo video inseruire. Heaut. V, 1, 37. Homo *amicus* nobis iam inde a puero. Adelph. III, 4, 86. Communia esse *amicorum* inter se omnia. Adelph. V, 3, 18. Ex *amicis* inimici vt sint nobis adfines, facis. Hec. II, 1, 14. Solus est homo *amico amicus*. Phorm. III, 3, 29. Vt *amici* inter nos simus. Phorm. II, 3, 84. Aliquot mihi *amicos* aduocabo. Phorm. II, 3, 83.

Amitto] Vis me vxorem ducere? hanc vis *amittere*? And. V, 3, 27. Illam e conspectu *amisi* meo. Eun. II, 3, 2. Simul consilium cum re *amisti*? Eun. II, 2, 10. Caue, ne prius, quam hanc a me accipias, *amittas*. Eun. IV, 6, 13. An ego occasionem *amitterem*? Eun. III, 5, 58. Vnam hanc noxiam *amitte*. Eun. V, 2, 11. vide Notas. Quiduis malo, quam hunc *amittere*, Heaut. IV, 8, 18. Testis mecum est anulus, quem ipse *amiserat*. Adelph. III, 2, 49. Vt veni, itidem incertum *amisti*. Hec. II, 2, 9. Nunc *amitte* quaeso hunc. Phorm. I, 2, 91. Neque quo pacto a me *amittam*, neque vti retineam, scio. Phorm. III. 2, 22.

amore est totus. Adelph. IV, 2, 50. Pudorin an *amori* obsequeretur magis. Hec. I, 2, 47. Habebam alibi animum *amori* deditum. Hec. III, 1, 14. Me parenti potius, quam *amori* obsequi oportet. Hec. III, 4, 34. Quo pacto me habueris praepositam *amori* tuo. Hec. IV, 2, 7. Horunc *amorem* distrahi poterin pati? Phorm. III, 2, 33.

Amoueo] *Amoto* metu. And. I, 2, 10. Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego *amotam* volo. And. III, 2, 30. Ego hunc *amouebo*. Adelph. IV, 2, 14. Testem hanc cum abs te *amoueris*. Hec. IV, 4, 71. Modo te hinc *amoue*. Phorm. III, 3, 33.

Amplector] Si se illam in somnis, quam illum, *amplecti* maluit. And. II, 5, 19.

Amplexor] Mitto iam osculari atque *amplexari*: id nil puto. Heaut. V, 1, 27.

Amplior] Haec irae factae essent multo *ampliores*. Hec. III, 1, 9. Si forte morbus *amplior* factus siet. Hec. III, 1, 50.

Amplius] Quid est, quod tibi mea ars efficere hoc possit *amplius*? And. I, 1, 4. Num quidnam *amplius* tibi cum illa fuit? And. II, 1, 25. Etiamne *amplius*? Eun. I, 2, 63. Nec rei fecere sane *amplius* quicquam fuit. Heaut. I, 1, 3. Quam vellem inuitatum, vt nobiscum esset *amplius*. Heaut. I, 2, 11. An quid est etiam *amplius*? H. Vero *amplius*. Adelph. III, 4, 22 et 23. Quid faciam *amplius*? Adelph. IV, 7, 14. Ego *amplius* deliberandum censeo. Phorm. II, 4, 17.

Amussis] Ad *amussim* ambarum mores earum existumans. Hec. I, 2, 88. Vide Notas.

An. Anne] Spectandae *an* exigendae sint vobis prius. And. Prol. 27. Hoccine agis, *an* non? And. I, 2, 15. *An* nondum etiam? And. I, 2, 30. Pamphilumne adiutem, *an* auscultem seni. And. I, 3, 4. Haud scio, *an*, quae dixit, sint vera omnia. And. III, 2, 45. Id viso, tun *an* illi insaniant. And. III, 3, 3. Tibi dico ego, *an* non? And. IV, 4, 23. Vtrum praedicemne *an* taceam? Eun. IV, 4, 54. Qui scis, *an* quae iubeam sine vi faciat. Eun. IV, 7, 20. Dicam huic, *an* non dicam? Eun. V, 4, 46. Vide Notas. Prauom *an* rectum sit. Heaut. III, 1, 76. Vide Notas. Etiam haud scio, *anne* vxorem ducat. Heaut. V, 2, 46. Haut scio, *an* illam misere nunc amat. Adelph. IV, 5, 33. *An* quia non delinquunt viri? Hec. IV, 4, 41. Vise, redieritne iam *an* nondum domum. Phorm. II, 4, 5.

Ancilla] Ab Andriast *ancilla* haec. And. III, 1, 3. Cum Davo egomet vidi *ancillam* iurgantem. And. V, 1, 19. Parasitus cum *ancilla*. Eun. II, 3, 56. *Ancillae* tot me vestiant? Heaut. I, 1, 78. Munerarier *ancillas* primum, ad dominas qui adfectant viam. Heaut. II, 3, 59 et 60. Sponsae aurum, vestem, *ancillas*, opus esse. Heaut. V, 1, 20. *Ancillas* dedo: quolubet cruciatu per me exquire. Hec. V, 2, 7. *Ancillam* aere emptam suo. Phor. III, 2, 26. Vxori emunda *ancillast*. Phorm. IV, 3, 60. vide Notas.

Ancillula] Ex Aethiopia *ancillulam*. Eun. I, 2. 86. Quam ego cum vna *ancillula* hic reliqui. Heaut. II, 3, 11. Praeterea vna *ancillula* erat; ea texebat vna. Heaut. II, 3, 52 et 53. Me ire dicam ad mercatum, *ancillulam*

redducunt *animum* aegrotum ad misericordiam. And. II, 3, 27. Si ita istuc *animum* induxti esse vtile. And. III, 3, 40. Tuum *animum* ex *animo* spectaui meo. And. IV, 1, 22. Ne illis *animum* inducas credere. And. V, 1, 15. *Anime* mi, noli te macerare. And. IV, 2, 2. Scripta illa sunt in *animo* dicta. And. ., 5, 48. Adeste aequo *animo*. And. Prol. 24. Ex *animo* omnia, vt fert natura, facias. And. IV, 4, 55. *Animo* nunc iam otioso esse impero. And. V, 2, 1. Adeo impotenti esse *animo*? And. V, 3, 8. Non tu tuum malum aequo *animo* feres? And. V, 4, 18. Sollicitando et pollicitando eorum *animos* lactas? And. V, 4, 9. Meus fac sis *animus*, quando ego sum tuus. Eun. I, 2, 16. Inpendio magis *animus* gaudebat mihi. Eun. III, 5, 39. Iam dudum *animus* est in patinis. Eun. IV, 7, 56. Eiiciunda hercle est haec mollities *animi*. Eun. II, 1, 16. Vt falsus *animi* es. Eun. II, 2, 43. vide Notas. Quid illi credis tum *animi* fuisse? Eun. V, 6, 14. Illud inceptum *animi* est pudentis signum et non instrenui. Heaut. I, 1, 68. Haec perinde sunt, vt illius *animus*, qui ea possidet. Heaut. I, 2, 21. *Animus* vbi semel se cupiditate deuinxit mala. Heaut. I, 2, 35. Nescio quid profecto mi *animus* praesagit mali. Heaut. II, 2, 7. *Animus* te erga idem ac fuit. Heaut. II, 3, 24. *Animum* aduertunt grauiter. Heaut. III, 3, 9. *Animus* maternus. Heaut. IV, 1, 24. Nisi me *animus* fallit. Heaut. IV, 2, 1. In spe pendebit *animi*. Heaut. IV, 4, 5. vide Notas. *Animo* exoptatam meo. Heaut. II, 4, 28. Opinionem hanc quae mihi *animo* exaugeant. Heaut. II, 2, 3. vide Notas. Vt illius *animum* cupidum inopia incenderet. Heaut. II, 3, 126. Illi suum *animum* alio conferunt. Heaut. II, 4, 10. Si semel tuum *animum* ille intellexerit. Heaut. III, 1, 69. Mihi quidem addit *animum*. Heaut. III, 2, 31. *Animum* non aduorti primum. Heaut. IV, 2, 43. Vt eius *animum*, qui nunc luxuria et lasciuia diffluit, retundam. Heaut. V, 1, 72. Omnem de me eiecerit *animum* patris. Heaut. V, 2, 2. Ne istuc in *animum* inducas tuum. Heaut. V, 4, 5. Credas *animum* ibi esse. Heaut. V, 5, 19. Bono *animo* es. Heaut. IV, 6, 18. *Animo* fere conturbato. Heaut. I, 1, 70. Cum egomet nunc mecum in *animo* vitam tuam considero. Heaut. II, 4, 5. Si te tam leni et victo esse *animo* ostenderis. Heaut. III, 1, 29. Tantamne esse in *animo* inscitiam? Heaut. IV, 1, 17. Ne nunc *animo* ita esses duro. Heaut. IV, 1, 52. Quemquamne tam *animo* comi esse et leni putas? Heaut. V, 1, 39. Tibi bene ex *animo* volo. Heaut. V, 2, 6. Vbi te vidi *animo* esse omisso. Heaut. V, 2, 9. Te video nostrae familiae ex *animo* factum velle. Adelph. V, 7, 21. Tu mihi es germanus pariter *animo* ac corpore. Adelph. V, 8, 34. Tuus hercle vero et *animo* et natura pater. Adelph. V, 7, 4. Iudicaui *animo* meo. Adelph. V, 6, 4. Fortunatus, qui isto *animo* sies. Adelph. V, 3, 66. Haec si voles in *animo* vere cogitare. Adelph. V, 3, 32. Aequo *animo* fero. Adelph. IV, 7, 20. Quin tu bono *animo* es. Adelph. IV, 2, 4. Bono *animo* fac sis. Adelph. III, 5, 1. Vos aequo *animo* aequa noscere oportet. Adelph. III, 4, 58. Hoc tu facito cum *animo*

tot

tot consuesset *annos*. Hec. IV, 1, 40. Fere abhinc *annos* quindecim. Phorm. V, 8, 28.

Ante] Solitudo *ante* ostium. And. II, 2, 25. *Ante* ostium. And. III, 1, 16. *Ante* nostram ianuam adpone. And. IV, 3, 10. Adductum *ante* oculos. Eun. IV, 1, 9. *Ante* aedes. Adelph. II, 1, 26. Quod *ante* pedes modost, videre. Adelph. III, 3, 32. *Ante* tempus. Hec. Alt. Prol. 28. Numquam *ante* hunc diem. Hec. V, 4, 23. *Antè* brumam. Phorm. IV, 4, 28.

Ante. Aduerb.] Nonne oportuit praescisse me *ante?* And. I, 5, 4. Id te oro, vt *ante* eamus, dum tempus datur. And. III, 3, 23. *Ante*, quam eam vxorem duxisset domum. Hec. I, 2, 71. Teque *ante* quod me amare rebar. Hec. IV, 2, 5. vide Notas.

Antea] Nam *antea* qui scire posses? And. I, 1, 25. Quas *ante* hic fecit fabulas. Phorm. Prol. 4. vide Notas.

Antecedo] Dies praestituta. Iam ea praeteriit? Non, verum haec ei *antecessit*. Phorm. III, 2, 40.

Anteeo] Incredibile quantum erum *anteeo* sapientia. Phorm. II, 1, 17.

Antehac] Quod *antehac* fecit, nihil ad me adtinet. And. I, 2, 16. Vsque *antehac*. And. II, 1, 3. *Antehac* numquam. And. V, 4, 14. Quae est dicta mater esse ei *antehac*, non fuit. Heaut. II, 3, 29. Illa, quae *antehac* facta sunt, omitto. Adelph. I, 2, 6. Scio, te non esse vsum *antehac* amicitia mea. Adelph. II, 2, 42.

Anteuenio] Thais multo me *anteuenit?* Eun. IV, 5, 7. vide Notas.

Anteuorto] Miror, vbi ego huic *anteuorterim*. Eun. IV, 5, 12.

Antiphila] Teneone te, *Antiphila*, maxume animo exoptatam meo? Heaut. II, 4, 28.

Antipho] Aput *Antiphonem* vterque, mater et pater domi erant. Eun. V, 2, 1.

Antiquus] *Antiquum* obtines. And. IV, 5, 22. Duritia *antiqua*. Heaut. III, 1, 26. *Antiqua* virtute ac fide. Adelph. III, 3, 88. Eandem illam rationem *antiquam* obtine. Adelph. V, 3, 26. *Antiqua* consuetudine. Hec. I, 2, 18. Morem *antiquum* atque ingenium obtines. Hec. V, 4, 20. Iter ad hospitem *antiquom*. Phor. I, 2, 17.

Anulus] Dati *anuli*. Eun. III, 4, 3. De digito *anulum* detraho. Hic is est *anulus*. Heaut. IV, 1, 37 et 40. Testis mecum est *anulus*. Adelph. III, 2, 49. Eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens *anulum*. Hec. IV, 1, 59. Cognosse *anulum* illum. Hec. V, 3, 13. Hic adeo his rebus *anulus* fuit initium inueniundis. Hec. V, 3, 23. Ad me confugere cum hoc *anulo*. Vnde *anulum* istum nactu's? Sese illi *anulum* detraxisse. Hec. V, 3, 26 et 27 et 31. Bacchidem suum *anulum* habere. Hec. V, 4, 6.

Anus] Aduena *anus* paupercula. Heaut. I, 1, 44. Pultat fores: *anus* quaedam prodit. Heaut. II, 3, 35. *Anus* subtemen nebat. Heaut. II, 3, 51. *Anus* haut inpura. Heaut. IV, 1, 16. *Anum* decrepitam ducam? Adelph. V, 8, 16. Cum puella *anum* suscepisse inimicitias non pudet? Hec. II, 1, 34. Nam quae *anus* est, exanimata? Phorm. V, 1, 5. vide Notas.

Apage] *Apagesis*. Egon formidolosus? Eun. IV, 6, 18. *Apage* te. Eun. V, 2, 65.

Aperio]

Arbitror:

Arbitror: certum non scimus. Eun. I, 2, 30. Non hercle *arbitror*. Eun. II, 1, 12. Sic homost: perpaucorum hominumst. G. Immo nullorum, *arbitror*. Eun. III, 1, 19. Sanumne credis te esse? M. equidem *arbitror*. Adel. IV, 7, 30. In qua ciuitate tandem te *arbitrare* viuere? Adel. IV, 5, 51. Neque adeo *arbitrari* patris est aliter. Hec. IV, 1, 14. Neque conuenturum inter nos posthac *arbitror*. Hec. IV, 4, 37. vide Notas.

Archidemides] Patris cognatum atque aequalem *Archidemidem* nostine? Eun. II, 3, 36.

Archonides] *Archonidi* huius filiam. Heaut. V, 5, 21.

Archylis] Audio, *Archylis*, iamdudum. And. I, 4, 1.

Ardeo] Amore *ardeo*. Eun. I, 1, 27. *Ardeo* iracundia. Adelph. III, 2, 12.

Argentarius] Phaedriae curam adimere *argentariam*. Phor. V, 6, 46.

Argentum] Ego *argentum* effecero. Heaut. III, 3, 23. Fugitiuum *argentum*. Heaut. IV, 2, 11. *Argentum* cudo. Heaut. IV, 4, 11. Quin est paratum *argentum*. Heaut. IV, 4, 15. De *argento* somnium. Adelph. II, 1, 50. *Argentum* adnumerauit illico. Adel. III, 3, 15. Non tu hoc *argentum* perdis, sed vitam tuam. Adelph. III, 3, 56. Ipse egomet solui *argentum*. Adelph. IV, 4, 19. A me *argentum*, quanti est, sumito. Adelph. V, 9, 20. Non ratio, verum *argentum* deerat. Phorm. II, 1, 69. *Argentum* inveniam. Phorm. III, 3, 1. *Argentum* repetent. Phorm. IV, 4, 19. Emunxi *argento* senes. Phor. IV, 4, 1. *Argentumst* vltro obiectum. Phorm. V, 2, 4.

Argumentum] *Argumentum* narret. And. Prol. 6. Non ita dissimili sunt *argumento*. And. Prol. 11. Simplex quae ex *argumento* facta est duplici. Heaut. Prol. 6. Ne exspectetis *argumentum* fabulae. Adelph. Prol. 22.

Aridus] Habet patrem quendam auidum, miserum, atque *aridum*. Heaut. III, 2, 15.

Arma] Omnia prius experiri, quam *arma*, sapientem decet. Eun. IV, 7, 9. vide Notas. Simul rem et gloriam *armis* belli repperi. Heaut. I, 1, 60.

Aro] Quin te in fundo conspicer fodere, aut *arare*. Heaut. I, 1, 17.

Arrabo] Ea relicta huic *arraboni* est pro argento. Heaut. III, 3, 42.

Arrigo] *Arrige* auris, Pamphile. And. V, 4, 30.

Arripio] Summonuit me Parmeno ibi seruus, quod ego *arripui*. Eun. III, 5, 23. Sublimem medium *arriperem*. Adelph. III, 2, 18.

Ars] Quid est quod tibi mea *ars* efficere hoc possit amplius? S. Nihil istac opus est *arte* ad hanc rem, quam paro. And. I, 1, 4 et 5. Numquam auare pretium statui *arti* meae. Heaut. Prol. 48. Habet bene et pudice eductam, ignaram *artis* meretriciae. Heaut. II, 1, 14. *Arte* tractabat virum. Heaut. II, 3, 125. Primarum *artium* magis principem. Adelph. II, 3, 6. Remotum *arte* ab musica. Hec. Alt. Prol. 15. *Artem* musicam recidere ad paucos. Hec. Alt. Prol. 38. Qui *artem* tractant musicam. Phorm. Prol. 18.

Articulus] Vt in ipso *articulo* oppressit. Adelph. II, 2, 20.

enim? Heaut. II, 3, 76. *At enim* taedet iam. Phorm. III, 2, 2.

Atauus] Progeniem vestram vsque ab auo atque *atauo* proferens. Phorm. II, 3, 48.

Ater] Quo pacto ex iure hesterno panem *atrum* vorent. Eun. V, 4, 17. Tam excoctam reddam atque *atram*, quam carbost. Adelph. V, 3, 63. Introiit in aedis *ater* alienus canis. Phorm. IV, 4, 25.

Athenae] Quid tu *Athenas* insolens? And. V, 4, 4. Te desiderium *Athenarum* arbitror cepisse saepe. Hec. I, 2, 13.

Atque] Alium censes nunc me *atque* olim? And. III, 3, 13. Non Apollinis magis verum *atque* hoc responsum est. And. IV, 2, 15. Miser aeque *atque* ego. And. IV, 2, 19. Ne aliorsum *atque* ego feci acceperit. Eun. I, 2, 2. Etiam *atque* etiam hoc cogita. Eun. I, 1, 11. Aliter tuum amorem, *atque* est, accipis. Heaut. II, 3, 23. Timeo ne aliud credam, *atque* aliud nunties. Hec. V, 4, 4. Te mihi fidelem esse aeque *atque* egomet. Phorm. IV, 1, 15. Faxo eum tali mactatum *atque* hic est infortunio. Phorm. V, 8, 39.

Atque Adeo] *Atque adeo* in ipso tempore eccum. And. III, 2, 52. *Atque adeo* longumst nos illum exspectare. And. V, 6, 13. Vt clam eueniat partus patrem, *atque adeo* omnes. Hec. III, 3, 37.

Atqui] Nil prorsus. S. *atqui* exspectabam quidem. And. II, 6, 4. Quid ais venefica? PY. *atqui* certo comperi. Eun. V, 1, 9. *Atqui* tu hanc iocari credis? Heaut. IV, 4, 7. *Atqui* hoc verumst. Adelph. V, 5, 5. *Atqui* nil fecit, quod succenseas. Adelph. II, 1, 33.

Atrox] Incredibili re atque *atroci* percitus. Hec. III, 3, 17.

Attamen. At Tamen] *Attamen* vbi fides si roges, nil pudent. And. IV, 1, 12. Daue, *at tamen*. Nil habeo. C. *At tamen* si quid. And. IV, 2, 27 et 30.

Attate] *Attate.* And. IV, 4, 15. vide Notas.

Attendo] Cum silentio animum *attendite*. Eun. Prol. 44. vide Notas. Aequo animo *attendite*. Hec. Alt. Prol. 20. Postquam *attendi* magis. Hec. II, 2, 25. Quid velim, animum *attendite*. Phorm. Prol. 25. Animum coepi *attendere*. Phorm. V, 6, 28.

Attente] Tute *attente* illorum officia fungere. Heaut. I, 1, 14.

Attentus] Animus in spe atque in timore vsque antehac *adtentus* fuit. And. II, 1, 3. *Adtentiores* sumus ad rem omnis, quam sat est. Ad. V, 3. 48. Nimium ad rem in senecta *attenti* sumus. Adelph. V, 8, 31.

Attica] Puellam ex *Attica* hinc abreptam. Eun. I, 2, 30.

Atticus] Ciuem *Atticam* esse hanc. And. I, 3, 16. *Atticus* quidam. And. V, 4, 20. Audiui ex illo, sese esse *Atticum*. And. V, 4, 24. Dixin ego in hoc esse vobis *Atticam* elegantiam? Eun. V, 8, 63.

Attigo] Ne me *attigas*. And. IV, 4, 50. vide Notas.

Attineo. Adtineo] Comperiebam nihil ad Pamphilum quicquam *attinere*. And. I, 1, 63. Nihil ad me *adtinet*. And. I, 2, 16. Ad te *adtinere* hanc omnem rem. Eun. IV, 6, 6. Ea quae nihil ad te *adtinent*. Heaut. I, 1, 24. Nihil ad me *attinet*. Adel. I, 2, 54. Iamne me vis dicere id quod ad te *attinet*? Adelph. II, 1, 32. Quod ad illum *attinet* potissimum. Adelph. III, 1, 9. Vnum illud ad me *attinet*. Adel. III, 4, 82.

que *audin?* And. V, 2, 24. E Dauo *audiui*. And. II, 1, 2. Egon *audiam*? quid ego *audiam*? And. V, 3, 23. Hoc *audi*. And. III, 4, 11. Vera an falsa *audierim*, iam sciri potest. And. V, 4, 19. vide Notas. Ex te *auditum* qui aibant. And. III, 3, 2. Quem ego hic *audio?* Eun. V, 8, 30. *Audin* tu, hic quid ait? Eun. V, 8, 7. Quae vera *audiui*, taceo. Eun. I, 2, 23. Sin falsum *audierim* ac fictum, continuo palamst. Eun. I, 2, 24. vide Notas. Plus milies iam *audiui*. Eun. III, 1, 32. Prius *audite* paucis. Eun. V, 8, 37. Caue, vmquam istuc verbum ex te *audiam*. Heaut. V, 4, 8. Ego vero *audio* nunc demum, et viuo et valeo. Heaut. II, 3, 3. Volgo *audio* dici. Heaut. III, 1, 12. Loquere, *audio*. Heaut. IV, 3, 16. Quid istuc est, quod te *audio* nescio quid concertasse? Adelph. II, 2, 2. Laudarier te *audit* libenter. Adelph. IV, 2, 19. Nondum *audisti*, quod est grauissimum. Adelph. III, 4, 21. Pro Iupiter, clamorem *audiui*. Hec. III, 1, 37. vide Notas. *Audisti* ex aliquo fortasse. Hec. IV, 1, 35. Ades, *audi* paucis Hec. III, 5, 60. *Audiuisse* vocem pueri visust vagientis. Hec. IV, 1, 2. Te visum aut *auditum* velim? Phorm. II, 4, 85. Male *audies*. Phorm. II, 3, 12. *Audi* obsecro. D. Non *audio*. Phorm. III, 2, 1.

Auebo] Is venit vt secum *auehat*. AE. Virginem vt secum *auehat*? Adelph. IV, 5, 19 et 20.

Auello] Irae sunt inter Glycerium et gnatum ita magnae, vt sperem posse *avelli*. And. II, 3, 21. Credo ei placere hoc, sperat se a me *auellere*. Eun. III, 3, 14. Si is posset ab ea sese derepente *auellere*. Hec. IV, 1, 39.

Auersus] Cui magis bonae felicitates omnes *auersae* sient. Eun. II, 3, 34. vide Notas.

Aufero] Vos istaec intro *auferte*: abite. And. I, 1, 1. Inultum id numquam a me *auferet*. And. III, 5, 4. Propere adcerse, hinc qui *auferant* eam. And. V, 6, 15. Parasiti personam inde *ablatam* et militis. Eun. Prol. 26. Suspicor, aliquid domo abeuntem *abstulisse*. Eun. IV, 3, 19. Vt ea via abs te argentum *auferretur*? Heaut. IV, 8, 9. Mallem *auferre* potius in praesentia. Adelph. II, 2, 14. Haud sic *auferent*. Adelph. III, 4, 8. Omne hoc mater *auferet*. Phor. I, 1, 15. Nosmet ipsos facere oportet. PH. *Aufer* mi oportet. Phorm. I, 4, 45. Qui te ad scopulum e tranquillo *auferat*. Phorm. IV, 4, 8. vide Notas. Quin tu hinc pollicitationes *aufer*. Phorm. V, 6, 17. Hicine vt a nobis tantum hoc argenti *auferat?* Phorm. V, 7, 62.

Aufugio] Dic mihi, *aufugistin?* Eun. V, 2, 12. Hercle *aufugerim* potius quam redeam. Hec. III, 4, 10.

Augeo] Immo *auge* magis suspicionem. Eun. III, 1, 46. Minor ergo erus damno *auctus* est. Heaut. IV, 1, 15. vide Notas. Omnes te in lauta esse et bene *aucta* re putant. Heaut. IV, 5, 49. vide Notas. Poëtae ad scribendum *augeat* industriam. Adelph. Prol. 25. Si *augeam*, aut etiam adiutor sim eius iracundiae. Adel. II, 1, 65. Morbus qui *auctus* sit. Hec. III, 1, 54.

Augesco] Mihi quidem cotidie *augescit* magis de filio aegritudo. Heaut. III, 1, 14.

Auidus] Eius frater aliquantum ad rem est *auidior*. Eun. I, 2, 51.

Bene] O factum *bene*. And. I, 1, 78. *Bene* dissimulatum amorem. And. I, 1, 105. *Bene* vt adsimules. And. I, 1, 141. *Bene* et pudice doctum atque eductum ingenium. And. I, 5, 39. *Bene* mones And. II, 2, 36. *Bene* sane. And. V, 2, 7. *Bene* factum. And. V, 6, 11. *Bene* dixti. Eun. III, 1, 61. Ita me Di *bene* ament. Eun. V, 2, 43. Istuc pol vero *bene*. Eun. IV, 4, 8. *Bene* putas. Eun. IV, 7, 3. *Bene* edepol narras. Eun. V, 3, 7. *Bene* libenter victitas. Eun. V, 8, 44. vide Notas. *Bene* vale. Heaut. I, 1, 115. Quam *bene* vero abs te prospectum est. Heaut. IV, 1, 25. *Bene* aucta re. Heaut. IV, 5, 50. Tibi *bene* ex animo volo. Heaut. V, 2, 6. Tibi *bene* esse soli, sibi cum sit male. Adelph. I, 1, 9. *Bene* promeruit. Adelph. II, 1, 47. *Bene* dicat secum esse actum. Adelph. II, 2, 2. *Bene* facit. Adelph. II, 3, 2, Hoc *bene* successit. Adelph. II, 4, 23. Di *bene* vortant. Adelph. IV, 7, 10. Quasi re *bene* gesta. Adelph. V, 1, 13. *Bene* subducta ratione. Adelph. V, 4, 1. Tibi lubens *bene* faxim. Adelph. V, 5, 6. *Bene* procedit. Adelph. V, 6, 9. *Bene* nos aliquid facere illi decet. Adelph. V, 8, 28. *Bene* conuenibat sane inter eos. Hec. I, 2, 103. *Bene* factum te aduenisse. Hec. III, 5, 6. Vixit, dum vixit, *bene*. Hec. III, 5, 11. *Bene* nuntias. Hec. IV, 4, 20. Benedictis si certasset, audisset *bene*. Phorm. Prol. 20. *Bene* sit tibi. Phorm. I, 2, 101. *Bene* habent tibi principia. Phorm. II, 3, 82. Mei patris *bene* parta indiligenter tutatur. Phorm. V, 3, 5.

Benedico] Omnes *benedicunt*, amant. Adelph. V, 4, 11.

Benedictum] *Benedictis* si certasset, audisset bene. Phorm. Prol. 20.

Beneficium] Exprobratio immemori *benefici*. And. I, 1, 17. vide Notas. Vt *beneficium* verbis initum dudum nunc re comprobes. And. V, 1, 5. Vt solidum parerem hoc mi *beneficium*. Eun. V, 2, 32. Hoc *beneficio* vtrique ab vtrisque vero deuincimini. Heaut. II, 4, 14. Quem *beneficio* adiungas. Adelph. I, 1, 47. Abs quiuis homine *beneficium* accipere gaudeas. Adelph. II, 3, 1. Pro maleficio si *beneficium* summum nolunt reddere. Phor. II, 2, 22. Faeneratum istuc *beneficium* pulchre tibi dices. Phor. III, 2, 8. Quin *beneficium* rursum ei experimur reddere. Phor. III, 3, 5.

Beneuolens] Neque illi *beneuolens*, neque notus, neque cognatus. Phorm. I, 2, 48.

Beneuolentia] Et aetate et *beneuolentia* plus scire et prouidere. Heaut. I, 1, 63.

Benigne] Blande dicere aut *benigne* facere. Adelph. V, 4, 24. *Benigne* praebeatur. Hec. V, 2, 2. vide Notas. *Benigne* dicis. Phor. V, 8, 62.

Benignus] Quam fideli animo et *benigno* in illam et clementi fui. Hec. III, 5, 22. Illo vsa sum et *benigno* et lepido et comi. Hec. V, 3, 39. Dum nimium dici nos bonos studemus et *benignos*. Phorm. V, 2, 2.

Beniuolus] Facilem *beniuolumque* lingua tua iam tibi me reddidit. Hec. V, 1, 35.

Beo] O factum bene: *beasti*. And. I, 1, 79. Ecquid *beo* te? Eun. II, 2, 48.

Bibo] Quod iussi ei dare *bibere*. And. III, 2, 4. Vicit vinum quod *bibi*. Eun. IV, 5, 1. Te

nis prognatam. Phorm. I, 2, 66. Ni vis *boni* in ipsa inesset forma. Phorm. I, 2, 57. *Bonas*, me absente, hic confecistis nuptias. Phorm. II, 1, 28. Si tu aliquam partem aequi *boni*que dixeris. Phorm. IV, 3, 32. Abs te hoc *bona* venia peto. Phorm. II, 3, 31. Vna tecum *bona*, mala, tolerabimus. Phorm. III, 3, 23. Tu id quod *boni* est excerpis. Phorm. IV, 4, 17. Vt est ille *bonus* vir. Phorm. IV, 3, 33.

Breuis] Occasionem tam *breuem*. Eun. III, 5, 57. Tam in *breui* spatio. Heaut. V, 2, 2. Ne me in *breue* pellicias tempus gaudio hoc falso frui. Hec. V, 4, 2. vide Notas.

Bruma] Ante *brumam* autem noui negoti nihil incipere causa est sontica. Phorm. IV, 4, 28.

Byrria] Quid ais *Byrria?* And. II, 1, 1. Ibi forte huius video *Byrriam*. And. II, 2, 20.

C.

Cado] Ne aut ille alserit, aut vspiam *ceciderit*. Adelph. I, 1, 12. Homini ilico lacrumae *cadunt*, quasi puero, gaudio. Adelph. IV, 1, 20. Quod maxume opus est iactu, non *cadit*. Adelph. V, 7, 22.

Caecilius] Quas primum *Caecilii* didici nouas. Hec. Alt. Prol. 6.

Caedo] Verberibus *caesum* te in pistrinum dedam. And. I, 2, 28. Tu illos procul hinc ex occulto *caederes*. Eun. IV, 7, 17. Dum sermones *caedimus*. Heaut. II, 3, 1.

Caelum] Qui templa *caeli* summa sonitu concutit. Eun. III, 5, 42. Quid si nunc *caelum* ruat? Heaut. IV, 3, 41. O *caelum*, o terra, o maria Neptuni. Adelph. V, 3, 4.

Caesius] Virginem *caesiam*. Heaut. V, 5, 18. Crispus, crassus, *caesius*. Hec. III, 4, 26.

Calamitas] Fundi nostri *calamitas*. Eun. I, 1, 34. Numquam vlla amori vestro incidere possit *calamitas*. Heaut. II, 4, 15. Ei nouum interuenit vitium et *calamitas*. Hec. Prol. 2. Eam oppressit *calamitas*. Eam *calamitatem* vestra intelligentia sedabit. Hec. Alt. Prol. 22 et 23.

Calesco] Accede ad ignem hunc, iam *calesces* plus satis. Eun. I, 2, 5.

Calidus] Vide ne nimium *calidum* hoc sit modo. Eun. II, 3, 89.

Calleo] Quo pacto id fieri soleat, *calleo*. Heaut. III, 2, 37. Ego illius sensum pulchre *calleo*. Adelph. IV, 1, 17.

Callide] Quid, intellextin? D. immo *callide*. And. I, 2, 30. Hoc facito. SY. Recte sane. D. Hoc fugito. SY. *Callide*. Adelph. III, 3, 63.

Callidemides] *Callidemidem* hospitem Myconium. Hec. III, 4, 18. Dum exspecto in arce *Callidemidem*. Hec. V, 3, 3. Tun es Myconius? non sum. at *Callidemides?* non. Hec. V, 3, 6.

Calliditas] Serui venere in mentem Syri *calliditates*. Heaut. V, 1, 14.

Callidus] Velle in ea re ostendi, quam sis *callidus*. And. I, 2, 27. Vah consilium *callidum*. And. III, 4, 10. *Callidum* ac disertum credidi hominem. Eun. V, 6, 10. Siquid potest, meliore et *callidiore*. Phorm. I, 4, 51. Ego hominem *callidiorem* vidi neminem. Phorm. IV, 2, 1.

Calx] Faxo *calcibus* saepe insultabis frustra. Eun. II, 2, 54. Aduorsum stimulum *calces*. Phor. I, 2, 28.

put. And. II, 6, 27. *Capitis* periculum adire. And. IV, 1, 54. Diminuam ego *caput* tuum hodie. Eun. IV, 7, 33. Vtinam tibi commitigari videam sandalio *caput*. Eun. V, 7, 4. Capillus circum *caput* reiectus neclegenter. Heaut. II, 3, 49. Non possum pati, quin tibi *caput* demulceam. Heaut. IV, 5, 14. Non, si ex *capite* sis meo natus. Heaut. V, 4, 12. Colaphis tuber est totum *caput*. Adelph. II, 2, 37. *Capite* pronum in terram statuerem. Adelph. III, 2, 8. vide Notas. Sensit te esse huic rei *caput*. Adelph. IV, 2, 29. *Capiti* atque aetati illorum. Hec. III, 1, 54. Suo *capiti* fuat. Phorm. III, 2, 5. vide Notas.

Carbo] Tam excoctam reddam, atque atram, quam *carbo*st. Adelph. V, 3, 63.

Carcer] Ain tamen, *carcer*? Phorm. II, 3, 26. vide Notas.

Careo] Tandem non ego illa *caream*? Eun. II, 1, 17. *Carens* patria. Heaut. I, 1, 85. Praeterquam tui *carendum* quod erat. Heaut. II, 4, 20. Mulierem, quae *careat* culpa? Hec. IV, 4, 40.

Caria] In *Cariam* est profectus. Eun. I, 2, 46. Captam ex *Caria*. Heaut. III, 3, 47.

Carnufex] *Carnufex*, quae loquitur? And. I, 2, 12. Meus *carnufex*. And. IV, 1, 27. Eho, *carnufex*. And. V, 2, 11. Os vt sibi distorsit *carnufex*. Eun. IV, 4, 3. Numquam dicet *carnufex*. Adelph. III, 3, 9.

Carpo] Vnum quidquid, quod quidem erit bellissimum, *carpam*. Adelph. IV, 2, 52.

Carus] Annona *cara*st. And. IV, 4, 7. Neque meo cordi esse quemquam *cariorem*. Eun. I, 2, 121. Ego quoque vna pereo, quod mi est *carius*. Eun. II, 1, 5. Amorem difficillimum et *carissimum*. Eun. V, 4, 5. Parare, quod sit *carius*, quam ipse est sibi. Adelph. I, 1, 14. Solum id est *carum* mihi. Adelph. I, 1, 24. Quam sint suauia, et quam *cara* sint. Phorm. II, 2, 30.

Casa] Ita fugias, ne praeter *casam*, quod aiunt. Phorm. V, 2, 3.

Catus] Senex confidens, *catus*. And. V, 2, 14.

Caudex] *Caudex*, stipes, asinus, plumbeus. Heaut. V, 1, 4.

Caueo] Neque tu haut dices tibi non praedictum. *caue*. And. I, 2, 34. Verbum vnum mihi faxis *caue*. And. IV, 4, 14. Quod *cauere* possis, stultum admittere est. Eun. IV, 6, 23. Ipsus sibi *cauit* loco. Eun. IV, 7, 13. *Caue* sis. Eun. IV, 7, 29. Ab istoc tibi *cauendum* intellego. Eun. V, 2, 44. Etiam *caues*? Heaut. II, 2, 6. *Caue* faxis. Heaut. I, 2, 13. Faciet nisi *caueo*. Heaut. IV, 4, 8. Etiam taces? ego *cauebo*. Adel. IV, 2, 12. *Caue* dixeris. Adelph. III, 4, 12. Dum id rescitum iri credit, tantisper *cauet*. Adel. I, 1, 45. Ego me scio *cauisse*. Hec. III, 5, 20. Heus tu, *caue*. Phorm. II, 3, 51. *Caue* resciscat quisquam. Phorm. V, 1, 37.

Causa] Satis vehemens *causa* ad obiurgandum. And. I, 1, 123. Vera obiurgandi *causa*. And. I, 1, 131. Tandem inuentast *causa*. And. IV, 1, 19. Vbi ea *causa* adempta his. And. V, 1, 18. *Causa* optumast. And. V, 1, 46. Nec satis ad obiurgandum *causae*. And. I, 1, 5. Quid *causae* est, quin. And. III, 4, 21. Vllam *causam*, saltem ineptam, falsam, iniquam. And. I, 5, 22. *Causam* ceperit. And. I, 3, 8. Multae sunt *causae*, quamobrem cupiam.

Eun.

diu *celari* non poteſt. Eun. II, 3, 3. *Celem* tam inſperatum gaudium? Heaut. III, 1, 5. *Celabitur* itidem, vt *celata* adhuc eſt. Heaut. IV, 3, 20. Ea ne me *celet*, conſueſeci filium. Adelph. I, 1, 29. Haud ita decet, *celare* te iras. Hec. II, 2, 11. Neſcio quod magnum malum me *celas*. Hec. III, 1, 40. Te atque alios partum vt *celaret* ſuum. Hec. III, 3, 24. Vereor, ne orata noſtra nequeat *celare*. Hec. IV, 1, 61. Noſne hoc *celatos* tam diu? Hec. IV, 4, 23.

Cenſeo] Tu ſi hic ſis, aliter *cenſeas*. And. II, 1, 10. vide Notas. *Cenſen* me verbum potuiſſe vllum proloqui? And. I, 5, 21. Dari tibi verba *cenſes* falſo. And. III, 2, 25. vide Notas. Ego rus ibo, atque ibi manebo. PA. *Cenſo*. Eun. II, 1, 11. Quid faciendum *cenſes*? Eun. IV, 4, 53. Recte dicit, *cenſeo*. Heaut. III, 3, 27. *Cenſen* vero? Eun. III, 3, 30. Aequom eſſe *cenſent*. Heaut. II, 1, 2. Animum aduertunt grauiter, quae non *cenſeas*. Heaut. III, 3, 9. Quid te futurum *cenſes*? Heaut. III, 1, 53. Rem cum videas, *cenſeas*. Heaut. V, 3, 21. *Cenſen* hominem me eſſe? Adelph. IV, 2, 40. Haut aliter *cenſeo*. Adelph. V, 8, 5. Adeon me eſſe peruicacem *cenſes*? Hec. IV, 1, 32. Ego amplius deliberandum *cenſeo*. Phorm. II, 4, 17.

Centies] Vt nil credas intelligere, niſi idem dictumſt *centies*. Heaut. V, 1, 8.

Centurio] Vbi *centurio*ſt Sanga? Eun. IV, 7, 6.

Cerebrum] Vt *cerebro* diſpergat viam. Adelph. III, 2, 19. Diminuetur tibi quidem iam *cerebrum*. Adelph. IV, 2, 32. An tibi iam mauis *cerebrum* diſpergam hic? Adelph. V, 2, 7.

Ceres] Sine *Cerere* et Libero friget Venus. Eun. IV, 5, 6.

Cerno] Vt conſuetum facile amorem *cerneres*. And. I. 1, 108. Si ſatis *cerno*. Adelph. III, 3, 85.

Certatio] Numquam vidi iniquius *certationem* comparatam. Adelph. II, 2, 4. vide Notas.

Certe] *Certe* captus eſt. And. I, 1, 55. Hercle *certe*. And. II, 2, 10. Moleſtus *certe* ei fuero. And. IV, 1, 17. *Certe* pol. Eun. IV, 5, 5. At *certe* vt hinc concedas. Heaut. III, 3, 11. vide Notas. *Certe* ſic erit. Heaut. V, 3, 12. vide Notas. Eſtne hic ipſus, de quo agebam? et *certe* is eſt. Adelph. I, 1, 53. Simulare *certe* eſt hominis. Adelph. IV, 7, 16. *Certen*? PAR. *Certe*. Hec. V, 4, 3. *Certe* edepol. Phorm. V, 1, 8.

Certo, Verb.] Benedictis ſi *certaſſet*, audiſſet bene. Phorm. Prol. 21.

Certo. Aduerb.] Hoc *certo* ſcio. And. V, 4, 26. *Certo* comperi. Eun. V, 1, 9. Satis *certo* ſcio. Heaut. I, 1, 19. Vt opiner: et *certo* ſcio. Adelph. IV. 5, 14. *Certo* decreui. Hec. IV, 2, 10.

Certus] Omnia experiri *certum*ſt. And. II, 1, 11. Nec quid agam *certum*ſt. And. I, 3, 4. Hic reddes omnia, quae nunc ſunt *certa* ei conſilia, incerta vt ſient. And. II, 3, 16. Ita facere *certum*ſt. Eun. I, 2, 108. Si *certum*ſt facere, facias. Eun. II, 3, 97. Arbitror: *certum* non ſcimus. Eun. I, 2, 31. Satin hoc *certum*ſt? G. *Certum*ſt. Adel. III, 2, 31. Nec quicquam *certi* reſpondes mihi? Hec. IV, 4, 84. Vide vt mi haec *certa* et clara attuleris. Hec. V, 4, 1.

Quam-

Circumuallo] Tot res repente *circumuallant*, vnde emergi non poteſt. Adelph. III, 2, 4.

Circumuenio] Ne eum *circumventum* inique iniqui inrideant, Hec. Alt. Prol. 46.

Ciſtella] *Ciſtellam* domo effer cum monumentis. Eun. IV, 6, 13.

Cithariſtria] Quandam nactus eſt puellulam *cithariſtriam*. Quid paedagogus ille qui *cithariſtriam*? Phorm. I, 2, 32 et 94.

Cito] Abi *cito*, et ſuſpende te. And. I, 5, 20. Hui, tam *cito*? And. III, 1, 16. Quam *cito*? Eun. I, 2, 98. Haud *cito* mali quid ortum ex hoc ſit publice. Adel. III, 3, 89. *Cito* ab eo haec ira abſcedet. Hec. V, 2, 15. Tacitus *citius* audies. Eun. III, 5, 23.

Ciuis] *Ciuem* Atticam eſſe hanc. And. I, 3, 16. Illam hinc *ciuem* eſſe aiunt. And. V, 1, 14. Praeter *ciuium* morem atque legem. And. V, 3, 8. *Ciuem* inuentam gaudeo. And. V, 4, 36. vide Notas. Virginem vitiare *ciuem*? Eun. V, 2, 19. Hoc peccatum in virginem eſt *ciuem*. Adelph. IV, 7, 8. Ne illius modi iam magna nobis *ciuium* paenuriaſt. Adelph. III, 3, 87. Hoſpites, tum *ciuis*. Phorm. II, 2, 14. Ne quid *ciuis* turpe in ſe admitteret. Phorm. II, 3, 68.

Ciuitas] In qua *ciuitate* tandem te arbitrare viuere? Adel. IV, 5, 51.

Clam] Nec *clam* te eſt. And. I, 5, 52. Amauit: tum id *clam*. And. II, 6, 13. Vel vi, vel *clam*, vel praecario. Eun. II, 3, 28. *Clam* te ſubduxti mihi. Eun. IV, 7, 25. Haec *clam* me omnia. Heaut. I, 1, 46. Sperat fore *clam*. Adelph. I, 1, 46. Haut *clam* me eſt. Hec. III, 4, 10. Non *clam* me haberet, quod celaſſe intellego. Hec. IV, 4, 35. Peperit vxor *clam*. Hec. V, 2, 15.

Clamito] Quid *clamitas*? And. IV, 4, 28. *Clamitans*: indignum facinus. And. I, 1, 117.

Clamo] Illis quae ſunt intus *clamat* de via. And. III, 2, 11. Venit ad me ſaepe *clamans*. Quid agis, Micio? Adelph. I, 1, 11. vide Notas. *Clamant* omnes indigniſſume factum eſſe. Adelph. I, 2, 11. Non *clamas*? non inſanis? Adelph. IV, 7, 9. Quid agam? quid *clamem*? aut querar? Adelph. V, 3, 3. Tumultuantur, *clamant*. Hec. Alt. Prol. 33. Ne *clama*. Phorm. IV, 3, 59.

Clamor] *Clamore* ſummo. Heaut. Prol. 40. *Clamor* mulierum. Hec. Alt. Prol. 26. Pro Iuppiter, *clamorem* audio. Hec. III, 1, 37.

Clanculum] Penum omnem congerebam *clanculum*. Eun. II, 3, 18. Mordere *clanculum*. Eun. III, 1, 21. Veniſſe *clanculum*. Eun. III, 5, 41. Specto per flabellum *clanculum*. Eun. III, 5, 54. Agere inter ſe *clanculum*. Heaut. III, 1, 63. Alii *clanculum* patres quae faciunt. Adelph. I, 1, 27. Cum eius conſueuit matre *clanculum*. Phorm. V, 6, 33.

Clare] Quin dicis clare. Adel. IV, 4, 15.

Clarus] Vide, vt mi haec certa et *clara* attuleris. Hec. V, 4, 1.

Clemens] Iuſta et *clemens* fuerit ſeruitus. And. I, 1, 9. *Clementem* vitam vrbanam, atque otium ſecutus ſum. Adelph. I, 1, 17. *Clemens*, placidus. Adel. V, 4, 10. Animo benigno in illam et *clementi* fui. Hec. III, 5, 22.

Clementia] Facilitate nihil eſſe homini melius, neque *clementia*. Adelph. V, 4, 7.

Cliens]

Cognata] Amicas te et *cognatas* deserere nolo. Hec. IV, 2, 16. Cedo qui est *cognata?* Phorm. II, 3, 51. Negat Phanium esse hanc sibi *cognatam* Demipho? Hanc Demipho negat esse *cognatam?* Phorm. II, 3, 5 et 6. Caue ne in *cognatum* pecces. Phorm. V, 3, 20.

Cognatus] Inopia et *cognatorum* neclegentia coacta. And. I, 1, 44. Is mihi *cognatus* fuit. And. V, 4, 23. vide Notas. Habeo hic neminem, neque notum, neque *cognatum*. Eun. I, 2, 68. Amicos, genus, *cognatos*, diuitias. Heaut. I, 2, 20. Hegio est his *cognatus* proxumus. Adelph. V, 8, 24. Neque illi beneuolens, neque notus, neque *cognatus*. Phorm. I, 2, 48.

Cognitio] De *cognitione* vt certum sciam. Eun. V, 3, 12. Indest *cognitio* facta. Hec. V, 3, 33.

Cognosco] Rem *cognoscite*. And. Prol. 24. Tandem *cognosti* qui siem? And. III, 4, 7. Vtilitatem in ea re faciam vt *cognoscas* meam. Eun. II, 3, 18. Aequom est vos *cognoscere*, atque ignoscere. Eun. Prol. 42. Mature vt cum *cognorit*, perpetuo oderit. Eun. V, 4, 11. Et *cognoscendi* dabitur peccati locus. Heaut. II, 1, 6. Alias *cognostis* eius: quaeso hanc noscite. Hec. Prol. 8. Vbi sunt *cognitae*, placitae sunt. Hec. Alt. Prol. 12.

Cogo] *Coactum* egestate ingenium. And. I, 5, 40. Si nolit, quin eum merito possim *cogere*. And. III, 2, 51. Tu *coactus* tua voluntate es. And. IV, 1, 34. *Coactus* legibus eam vxorem ducet. And. IV, 4, 41. Iubeo, *cogo*, atque impero. Eun. II, 3, 98. Quasi talenta ad quindecim *coegi*. Heaut. I, 1, 94. In angustum oppido nunc meae *coguntur* copiae. Heaut. IV, 2, 2. Malo *coactus*, qui suum officium facit. Adelph. I, 1, 44. Quod vos vis *cogit*, id voluntate impetret. Adelph. III, 4, 44. vide Notas. Huic leges *cogunt* nubere hanc. Adelph. IV, 5, 18. Filium *cogam*. Adelph. V, 3, 65. vide Notas. Vi coepi *cogere*. Hec. II, 2, 26. Inuitus feci; lex *coegit*. Phor. II, 1, 6. Etiam idne lex *coegit*? Phorm. II, 1, 8. vide Notas. Vi *coactum* te esse, inuitum, lege, iudicio. Phorm. I, 4, 36.

Cohaereo] Non *cohaerent*. And. II, 2, 24.

Cohibeo] Aetas, metus, *cohibebant*. And. I, 1, 27. vide Notas. Non te cohibes? Heaut. V, 1, 46.

Coitio] Prima *coitio*st acerrima. Phorm. II, 2, 32.

Colaphus] Homini misero plus quingentos *colaphos* infregit mihi. Adelph. II, 1, 45. *Colaphis* tuber est totum caput. Adelph. II, 2, 37.

Colax] *Colacem* esse nempe, Plauti veterem fabulam. Eun. Prol. 25. vide Notas. *Colax* Menandri est: in ea est parasitus *Colax*. Eun. Prol. 30.

Colligo] Meridie ipso faciam vt stipulam *colligat*. Adelph. V, 3, 62.

Colo] Dum ille vitam illam *colet* inopem. Heaut. I, 1, 84. Nos amatores *colunt*. Phorm. II, 4, 9. Nos *coluit* maxime. Adel. III, 2, 54. *Colere*, adiuuare, adiungere. Adelph. V, 8, 4. Quod potero faciam, tamen vt pietatem *colam*. Hec. III, 4, 33. Agrum de nostro patre *colendum* habebat. Phorm. II, 3, 18.

Color] Numnam eius *color* pudoris signum vsquam indicat? And. V, 3, 7. Qui *color*, qui nitor

suos

ſuos cui liberos *committerent*. Hec. II, 1, 15.

Commode] Non ſat *commode* diuiſa ſunt temporibus tibi haec. And. III, 1, 17. Quantum ille potuit cogitare *commode*. Heaut. Prol. 14. Si quis recte aut *commode* tractaret. He. I, 1, 100. Numquam *commodius* erum audiui loqui. He. III, 2, 48. Cuiquam aeque audiſti *commode* quicquam eueniſſe? Heaut. IV, 3, 7. vide Notas. Haut opinor *commode* finem ſtatuiſſe orationi. Hec. I, 2, 20. Numqnam tam dices *commode*. Hec. I, 2, 35.

Commoditas] Quot *commoditates*, vide. And. III, 3, 37. Magnam mi iniicit ſua *commoditate* curam. Ad. IV, 5, 76. Quantis *commoditatibus* hunc oneraſtis diem? Phor. V, 6, 7.

Commodo] Quod queam, illi vt *commodem*. Hec. V, 1, 33.

Commodum. Aduerb.] Illa ſeſe interea *commodum* huc aduorterat. Eun. II, 3, 52, Id cum hoc agebam *commodum*. Phor. IV, 3, 9.

Commodus] Plus maliſt quam *commodi*. And. III, 3, 15. Nolo tibi vllum *commodum* intercludier. And. III, 3, 41. vide Notas. Ex incommodis alterius ſua vt comparent *commoda*. And. IV, 1, 4. Ne quod voſtrum remorer *commodum*. And. IV, 3, 24. Tu illis fruare *commodis*. Eun. II, 3, 81. Quid vt ex ea re tandem caperes *commodi*? Eun. III, 5, 25. Cui tam ſubito tot contigerint *commoda*. Eun. V, 8, 3. Quam maxume ſeruire voſtris *commodis*. Heaut. Prol. 50. Vt ex illius *commodo* meum compararem *commodum*. Heaut. II, 4, 17. Quine omnia ſibi poſtputauit eſſe prae meo *commodo*. Ad. II, 3, 9. Sine labore patria potitur *commoda*. Ad. V, 4, 17. Me pietas matris potius *commodum* ſuadet ſequi. Hec. III, 5, 31. Matris ſeruibo *commodis*. Hec. III, 5, 45. Multa ex quo fuerint *commoda*, eius incommoda aequumſt ferre. Hec. V, 3, 42. *Commodiorem* hominem, aduentum, tempus, non vidi. And. V, 2, 3. Si id non *commodumſt*. Eun. III, 4, 49. Mulier *commoda* et faceta. Heaut. III, 2, 10. Comiſſatorem haut ſane *commodum*. Ad. V, 2, 8. Hoc et vobis et meae *commodum* famae arbitror. Hec. IV, 2, 9. Quot *commodas* res attuli? Hec. V, 3, 19. Exſequias Chremeti quibus eſt *commodum* ire, em tempus eſt. Phorm. V, 8, 37.

Commoneo] *Commoneat*, vt ſeruem fidem. And. I, 5, 45. Aliorum exempla *commonent*. And. IV, 5, 17.

Commonſtro] Parentis meos vt *commonſtres* mihi. Heaut. V, 4, 4. Hominem *commonſtrarier* mi iſtum volo. Phorm. II, 1, 75.

Commorientes] *Commorientes* fecit Plautus fabulam. Ad. Prol. 7.

Commoror] Quid illic tam diu quaeso *commorabare*? Phorm. IV, 1, 7.

Commoueo] Neque *commouetur* animus animus in ea re tamen. And. I, 1, 67. *Commoueat*, neque commoneat, vt ſeruem fidem. And. I, 5, 45. *Commoui*. And. II, 6, 25. Animus *commotuſt* metu. And. V, 4, 34. Iam te *commotum* reddam. And. V, 2, 23. In hac *commotus* ſum. Eun. III, 5, 19. Dormiunt: pol ego iſtos *commouebo*. Heaut. IV, 4, 8. Quidnam ille *commotus* venit? Phorm. I, 4, 6. *Commorat* omnes nos. Phorm. I, 2, 51.

Communico] Nonne prius *communicatum* oportuit? And. I, 5, 4.

Communis] Id pro te, in *commune* vt conſulas. And. III, 3, 16.

Comprobo] Beneficium verbis initum re *comprobes*. And. V, 1, 5.

Conatus] Magno iam *conatu* magnas nugas dixerit. Heaut. IV, 1, 8.

Concalesco] *Concaluit*: quid vis? Heaut. II, 3, 108.

Concedo. Largior.] Faciam vt tibi *concedam*. Haut tibi hoc *concedo*. Hec. II, 2, 3 et 16. Numquamne hodie *concedes* mihi? Phorm. V, 3, 22.

Concedo, Abeo] Biduum saltem vt *concedas* solum. *Concedam* hinc intro, Eun. I, 2, 102 et 126. *Concede* istuc paululum. Eun. IV, 4, 39. Huc *concessero*. Heaut. I, 1, 122. Hinc *concedas* aliquo ab ore eorum. Heaut. III, 3, 11. Si nunc de tuo iure *concessisses* paululum. Ad. II, 2, 9. Quando esse indignam sese deputat, matri meae quae *concedat*. Hec. III, 5, 27. vide Not. Tempus est *concedere*. Hec. IV, 2, 21. Se *concessuram* ex aedibus. Hec. IV, 4, 57.

Concerto] Te audio nescio quid *concertasse* cum ero. Adel. II, 2, 3.

Concieo] Quantas turbas *conciui*. Heaut. V, 2, 17. Vnum aliquod verbum inter eas iram hanc *conciuisse*. Hec. III, 1, 33.

Concilio] Prodi male *conciliate*. Eun. IV, 4, 2. Vt pacem *concilient*. Heaut. V, 5, 2.

Conclamo] Iam *conclamatum* st. Eun. II, 3, 57.

Conclaue] Virgo in *conclaui* sedet. Eun. III, 5, 35. Vltimis *conclaue* in aedibus. Heaut. V, 1, 29.

Concludo] Vt ab illa excludar, huc *concludar*. And. II, 3, 12. Illum aliquo *conclusissem*. Eun. IV, 3, 25. Tot res, tantas, tam opportune in vnum *conclusit* diem. Eun. V, 8, 17. Me in cellam aliquam cum illa *concludam*. Ad. IV, 2, 13. Tot me nunc rebus miserum *concludit* pater. Hec. IV, 4, 8. *Conclusam* hic habeo vxorem saeuam. Phor. V, 1, 17.

Concordo] Si *concordabis* cum illa. Phorm. II, 4, 86.

Concors] Credo ea gratia *concordes* magis fore. Hec. IV, 3, 11.

Concrepo] *Concrepuit* hinc a Glycerio ostium. And. IV, 1, 58.

Concubo] Tecum post duobus *concubuisse* eam mensibus. Hec. III, 3, 33.

Concurro] Multa *concurrunt* simul. And. III, 2, 31. *Concurrunt* laeti mi obuiam. Eun. II, 2, 25. *Concurrunt* multa. Heaut. II, 2, 3. vide Notas. Tot *concurrunt* verisimilia. Ad. IV, 4, 19.

Concutio] Qui templa caeli summa sonitu *concutit*. Eun. III, 5, 43.

Condecoro] Potestas *condecorandi* ludos scenicos. Hec. Alt. Prol. 37.

Conditio] Accepit *conditionem*. And. I, 1, 52. Harum duarum *conditionum* nunc vtram malis vide. Heaut. II, 3, 85. Quae vobis placita est, *conditio* datur. Hec. II, 1, 44. Hanc *conditionem* si cui tulero extrario. Phor. IV, 1, 13.

Condono] Habeo alia multa, nunc quae *condonabitur*. Eun. Prol. 17. Argentum quod habes *condonamus* te. Phorm. V, 7, 54.

Conduco] Nauem *conductam*. Adelph. II, 2, 17.

Conduplico] Quod bene promeritus fueris, *conduplicauerit*. Phorm. III, 2, 31.

Confabulor] Si quando ad eam accesserat *confabulatum*. Hec. I, 2, 107.

Notas. Quibus ex *coniectura* facile fit. Ad. V, 3, 36. vide Not.

Coniicio. Suspicor.] Neque satis mirari neque *coniicere*. Eun. III, 4, 9. Annos sexaginta natus es, aut plus vt *coniicio*. Heaut. I, 1, 11. vide Notas. Tu *coniicito* ceterum. Phorm. I, 3, 14. vide Notas.

Coniicio. Iacio] In nuptias *conieci* herilem filium. And. III, 4, 23. Continuo hic se intro *coniicit*. Heaut. II, 3, 36. vide Not. Ne me in laetitiam frustra *coniicias*. Heaut. II, 3, 51. Hinc me protinam *comicerem* in pedes. Phorm. I, 4, 13.

Coniugium] *Coniugio* liberali deuinctum. And. III, 3, 29.

Coniuratio] Quod hoc genus est, quae haec est *coniuratio*? Hec. II, 1, 1.

Conlacrumo] Tristis interim, nonnumquam *conlacrumabat*. And. I, 1, 82.

Conlaudo] An fortunam *conlaudem*? Eun. V, 8, 16. *Conlaudaui* secundum facta et virtutes tuas. Eun. V, 8, 60. *Conlaudauit* filium. Ad. III, 3, 13.

Conlibet] Si quid *collibitumst*, noui te. Eun. V, 8, 26. vide Not.

Conligo] *Conligauit* eum miseris modis. PA. *Conligauit*? Eun. V, 4, 33 et 34.

Conloco] Eam in lectum illae *conlocarunt*. Eun. III, 5, 45. Amici quoque res in tuto vt *conlocetur*. Heaut. IV, 3, 11 et 17.

Conlocupleto] Tu interea loci *conlocupletasti* te. Heaut. II, 3, 17.

Conloquor] *Conloquar*. And. V, 6, 10. Videbit, *conloquetur*. Eun. II, 3, 76. Conuenire et *conloqui*. Eun. III, 2, 14. Vt *conloqui* mecum vna posset. Hec. I, 2, 56.

Conmiseresco] Si adesset, credo ibi eius *conmiseresceret*. Hec. I, 2, 54.

Conor] Quicquam te fallaciae *conari*. And. I, 2, 26. Egone istuc *conari* queam? And. I, 5, 35. *Conari* manibus, pedibus. And. IV, 1, 52. Dum moliuntur, dum *conantur*, annus est. Heaut. II, 2, 12. vide Notas.

Conparco] Vnciatim *conpersit* miser. Phorm. I, 1, 10.

Conpotrix] Quia *conpotrix* eius est. And. I, 4, 5.

Conpressus] Virgo ex eo *conpressu* grauida facta est. Adelph. III, 4, 29.

Conqueror] Neque voce alia poterat *conqueri*. Hec. III, 3, 15.

Conrado] *Conrasi* omnia. He. I, 1, 89. Minas decem *conradet* alicunde. Ad. II, 2, 35. Ei credo munus hoc *conraditur*. Phor. I, 1, 6. Aliquid *conrasissem*. Phor. I, 4, 13. vide Notas.

Conscindo] Ipsam capillo *conscidit*. Eun. IV, 3, 4. Virgo *conscissa* veste. Eun. V, 1, 4.

Conscius] Quae mihi sum *conscia*. Eun. I, 2, 119. Vbi comperi ex iis, qui fuere ei *conscii*. Heaut. I, 1, 70. Qui tam audacis facinoris mi *conscius* sis. Phor. I, 3, 4.

Confector] Esse primos se omnium rerum volunt: hos *confector*. Eun. II, 2, 18.

Consequor] Necesse est consilia *consequi* consimilia. Heaut. I, 2, 35. Minas hasce ornamentis *consequentur* alterae. Heaut. IV, 7, 9. Recta *consequor*. Hec. III, 3, 12. Ex aegritudine miseram mors *consecuta* est. Phor. V, 2, 23.

Conserua] Summa forma semper *conseruam* domi videbit. Eun. II, 3, 75.

Conseruo] *Conseruasti* te atque illam. Heaut. IV, 1, 40. *Conserua*, quaere, parce. Ad. V, 3, 27.

Con-

Conspicor] Cur te ergo in his ego *conspicor* regionibus? Eun. V, 8, 35. Quin te in fundo *conspicer* fodere. Heaut. I, 1, 16.

Constabilio] Tuam rem *constabilisses*. Ad. V, 1, 9.

Constituo] Diem quia olim in hunc sunt *constitutae* nuptiae. And. I, 5, 34. Venturum ad me *constituit*. Eun. I, 2, 125. Locus, tempus *constitutum*st. Eun. III, 4, 3. *Constitui* cum quoddam hospite, me esse illum conuenturam. Hec. I, 2, 120.

Constringo] Quadrupedem *constringito*. And. V, 2, 24. Comprehendere et *constrinxere*. Eun. V, 5, 23.

Consuefacio] *Consuefeci* filium. Hoc patrium est, potius *consuefacere* filium, sua sponte recte facere, quam alieno metu. Adel. I, 1, 29 et 49.

Consuesco] Cum ea *consueuit*. Ad. IV, 5, 32. Quacum tot *consuesset* annos. Hec. IV, 1, 40. Cum eius *consueuit* matre clanculum. Phorm. V, 6, 33.

Consuetudo] Paruae *consuetudinis* causa. And. I, 1, 84. Vt neque me *consuetudo*, neque amor, neque pudor commoueat. And. I, 5, 44. *Consuetudine* et coniugio liberali deuinctum. And. III, 3, 28. Cotidianae vitae *consuetudinem*. Heaut. II, 3, 42. Vetere vti *consuetudine*. Hec. Alt. Prol. 29. Antiqua *consuetudine*. Hec. I, 2, 17. Amor me grauiter *consuetudo*que eius tenet. Hec. III, 3, 44. Qui hanc mihi adimat *consuetudinem*. Phorm. I, 3, 9.

Consuetus] Vt *consuetum* facile amorem cerneres. And. I, 1, 108.

Consulo] Id oro te, in commune vt *consulas*. And. III, 3, 16. Pessume istuc in te atque in illum *consulis*. Heaut. III, 1, 28. *Consulere* in longitudinem. Hec. V, 2, 10. Tun *consulis* quicquam? Ad. I, 2, 47. Post *consulam*. Ad. V, 9, 25. Recte *consului* meae. Hec. IV, 1, 44. Dum ibi tempus *consulendi* est. Hec. V, 1, 19. Qui mi *consultum* optume velit esse. Cui de integro est potestas etiam *consulendi*, quid velis. Phorm. I, 3, 1 et 22. Vt id *consulerem*. Phorm. V, 1, 7.

Consultatio] Nulla tibi hic *consultatio*st. Hec. IV, 4, 28.

Consumo] Si quid consili habet, vt *consumat* nunc. And. I, 1, 133. Quod in opere faciundo operae *consumis* tuae. Heaut. I, 1, 21. Sumat, *consumat*, perdat. Heaut. III, 1, 56. In apparando *consumunt* diem. Adelph. V, 7, 2.

Consusurro] Syrus cum illo vestro *consusurrant*. Heaut. III, 1, 64. vide Notas.

Contamino] *Contaminari* non decere fabulas. And. Prol. 16. Ne hoc gaudium *contaminet* vita aegritudine aliqua. Eun. III, 5, 4. Multas *contaminasse* Graecas, dum facit paucas Latinas. Heaut. Prol. 17.

Contego] Illi miserae indigne factam iniuriam *contexeris*. Hec. III, 3, 41.

Contemno] Quot modis *contemptus*, spretus? And. I, 5, 13. Hic ego illum *contempsi* prae me. Eun. II, 2, 8. Numquid habes, quod *contemnas*? Eun. III, 2, 22. Arbitror te tuum consilium *contempsisse*. Hec. I, 2, 15.

Contemplor] Satis vt *contemplata* modo sis. Heaut. IV, 1, 4. Voltum *contemplamini*. Phorm. I, 4, 33.

Contentus] Neque tu vno eras *contenta*. Eun. I, 2, 42. Quae

venire et conloqui. Haut *convenit*. Eun. III, 2, 14 et 41. Dic *conueniſſe*, egiſſe te de nuptiis. Heaut. IV, 8, 22. In me quidvis harum rerum *conuenit*. Heaut. V, 1, 3. Haec fratri mecum non *conueniunt*. Ad. I, 1, 34. Bene *conueniebat* ſane inter eas. Hec. I, 2, 103. Neque *conuenturum* inter nos poſthac arbitrer. Hec. IV, 4, 37. Laches me nunc *conventam* eſſe expetit. Hec. V, 1, 1. *Conueniet* numerus quantum debui. Phorm. I, 2, 3. Quod *conveniundi* patris me tempus capere iubeat. Phorm. V, 4, 9.

Conuentus] Comitum, *conuentus*, ſtrepitus. Hec. Alt. Prol. 27.

Conuerto. Conuorto] Non iam ad ſalutem poſſe *conuerti* hoc malum. And. V, 1, 48. Deum ſeſe in pretium *conuertiſſe*. Eun. III, 5, 40. vide Notas. *Conuortam* me domum. Ad. III, 1, 22.

Conuicium] Ante aedis non feciſſe erit melius hic *conuicium*. Adelph. II, 1, 26.

Conuinco] Metuis, ne non, cum velis, *conuincas* eſſe illum tuum? *Conuinces* facile ex te eſſe natum. Heaut. V, 3, 15 et 18.

Conuiua] Me *conuiuam* ſolum abducebat ſibi. Eun. III, 1, 17. Egomet *conuiuas* moror. Heaut. I, 1, 120.

Conuiuium] Rhodium tetigerim in *conuiuio*. Vna in *conuiuio* erat hic. Eun. III, 1, 30 et 32. In *conuiuium* illam? Eun. IV, 1, 12. Ille ſuam ſemper egit vitam in otio, in *conuiuiis*. Adel. V, 4, 9. Apparare de die *conuiuium*. Adel. V, 9, 8. Agitarem inter vos *conviuium*. Hec. I, 2, 18.

Conuiuor] Nolunt crebro *conviuarier*. Heaut. I, 2, 32.

Conuolo] Populus *conuolat*. Hec. Alt. Prol. 32.

Copia] Neque pol conſili locum habeo, neque ad auxilium *copiam*. And. II, 1, 20. Sibi vt inſpiciundi eſſet *copia*. Eun. Prol. 21. Si non tangendi *copia* eſt, eho ne videndi quidem erit? Eun. IV, 2, 10. Date creſcendi *copiam*, nouarum qui ſpectandi faciunt *copiam*. Heaut. Prol. 28 et 29. Ea res dedit exiſtumandi *copiam*. Tua amica tecum ſine metu vt ſit, *copia*ſt. Heaut. II, 3, 41 et 87. Ne quam aliam quaerat *copiam*, ac te deſerat. Heaut. V, 1, 54. Obſecrat, vt ſibi eius faciat *copiam*. Phorm. I, 2, 63. Quid ego ex hac inopia nunc capiam, et quid tu ex iſtac *copia*. Vt neque mi ius ſit amittendi, nec retinendi *copia*. Phor. I, 3, 15 et 24.

Copiae] Viden tu illum militem ſecum ad te quantas *copias* adducere? Eun. IV, 6, 17. In anguſtum oppido meae coguntur *copiae*. Heaut. IV, 2, 2.

Coquo] *Coquendo* ſit faxo et molendo. Ad. V, 3, 61.

Coquus] Cetarii, lanii, *coqui*, fartores, piſcatores. Eun. II, 2, 26.

Cor] Qui iſtum amorem ex *corde* eiicias. And. II, 1, 7. vide Notas. Aut tibi nuptiae haec ſunt *cordi*. P. *cordi*? And. II, 1, 28. Neque meo *cordi* eſſe quemquam cariorem. Eun. I, 2, 221. Cura ex *corde* exceſſit. Hec. III, 2, 12. Inſtructa mihi ſunt *corde* conſilia omnia. Phorm. II, 2, 7. Vterque vtrique eſt *cordi*. Phor. V, 3, 17.

Coram] Sine illum huc *coram* adducam. And. V, 3, 29. Vereor *coram* in os te laudare. Adel. II, 4, 5. *Coram* ipſum cedo. Adelph. III, 4, 38.

Corinthius] Quaedam anus *Corinthia*. Heaut. III, 3, 39. *Corin-*

ego nunquam *credidi* fore. Hec. I, 2, 23. Timeo ne aliud *credam*, atque aliud nuncies. Hec. V, 4, 4. Qui istuc *credam* ita esse, mihi dici velim. Phorm. V, 6, 15.

Crepo] Sed fores *crepuerunt* ab ea. Eun. V, 7, 5. Sed quid *crepuerunt* fores hinc a me? Heaut. I, 1, 121. Quid est, quod tam a nobis grauiter *crepuerunt* fores? Heaut. III, 3, 52. Nam quid foris *crepuit*? Ad. II, 3, 11.

Cresco] Date *crescendi* copiam. Heaut. Prol. 28. Plagae *crescunt*. Phorm. V, 2, 16.

Crimen] Era in *crim*[illegible] veniet. Hec. III, 2, 25. Exple animum iis, teque hoc *crimine* expedi. Hec. V, 1, 29. Si compererit *crimine* se credidisse. Hec. V, 2, 13. vide Notas. Ex *crimine* hoc Antiphonem eripiam. Phorm. II, 2, 8.

Criminor] Hanc metui, ne me *criminaretur* tibi. Eun. V, 2, 16.

Crispus] Magnus, rubicundus, *crispus*, crassus, caesius. Hec. III, 4, 26.

Crito] Haec Andriae fabulae persona est.

Cruciatus] Hanc iam oportet in *cruciatum* hinc abripi. And. IV, 4, 47. Ancillas dedo: quo lubet *cruciatu* per me exquire. Hec. V, 2, 7.

Crucior] *Crucior* miser. And. V, 2, 10. Ne *crucia* te. Eun. I, 2, 15. Quae nos semper omnibus *cruciant* modis. Eun. II, 3, 93. Nimis grauiter *cruciat* adulescentulum. Heaut. V, 5, 1.

Crux] Quid meritu's? D. *Crucem*. And. III, 5, 15. Illis *crucibus*, quae nos semper cruciant. Eun. II, 3, 92. I in malam *crucem*. Phorm. II, 3, 21. Quaerere in malo *crucem*. Phorm. III, 3, 11.

Ctesipho] Huius personae multa est mentio in *Adelphis*.

Cubiculum] Credebas illam sine tua opera in *cubiculum* iri deductum domum. Ad. IV, 5, 60.

Cubo] Filium cogam, vt cum illa vna *cubet*. Ad. V, 3, 65. Cum virgine vna adulescens *cubuerit*. Hec. I, 2, 63.

Cudo] Istaec in me *cudetur* faba. Eun. II, 3, 90. Argentum *cudo*, quod tibi dem. Heaut. IV, 4, 8.

Cuius] *Cuium* puerum hic adposuisti? And. IV, 4, 24. Quid, virgo *cuia* st? Eun. II, 3, 30.

Culpa] Ibi *culpam* in te transferet. And. II, 3, 5. Ne post conferas *culpam* in me. Eun. II, 3, 63. Quicquid huius factumst, *culpa* non factumst mea. Eun. V, 5, 10. Mihi sum conscia, a me *culpam* hanc esse procul. Ad. III, 2, 50. Non mea *culpa* euenit. In te omnis haeret *culpa* sola. Hec. II, 1, 31 et 32. Me vxorem in *culpa* inventurum arbitror. Hec. III, 1, 19. Censen te posse reperire vllam mulierem, quae careat *culpa*? Hec. IV, 4, 41. Is quidem in *culpa* non est. Hec. IV, 4, 78. Ego illorum esse *culpam* credidi, quae te est penes. Hec. IV, 1, 20. Nullam de his rebus *culpam* commeruit tua. Hec. IV, 4, 10. Arbitrabitur commeruisse *culpam*. Phorm. I, 2, 28. Si est, vt *culpam* in se admiserit. Phor. II, 1, 40. Esse in hac re *culpam* meritum non nego. Phorm. V, 8, 25. vide Notas.

Culpo] Quod qui rescierint *culpent*. Eun. II, 3, 96.

Cum] Gnatam suam *cum* dote summa filio vxorem vt daret. And. I, 1, 74. Satis cum periclo. And. I, 1, 104. Quod postulo, impetro *cum* gratia. And. II, 5, 11. *Cum* eo iniuriam hanc expostu-

postulem? And. IV, 1, 15. Hanc habere studeat *cum* summo probro? And. V, 3, 10. Dignus *cum* tua religione, odium. And. V, 4, 38. *Cum* silentio animum attendite. Eun. Prol. 44. Quis est tam potens *cum* tanto munere hoc? Eun. II, 3, 62. Vt vestem *cum* illo mutem. Eun. III, 5, 24. Nolo me in via *cum* hac veste videat. Eun. V, 2, 68. Hac tu facito *cum* animo cogites. Ad. III, 4, 55. Rus cras *cum* filio cum primo luci. Ad. V, 3, 55. vide Notas. *Cum* illo nupta. Hec. V, 1, 19. *Cum* illo haut stares. Phorm. II, 1, 39. Multimodis *cum* istoc animo es vituperandus. Phorm. III, 1, 1. *Cum* illo vt mutet fidem. Phorm. III, 2, 27. Inter nos haec potius *cum* bona vt componantur gratia, quam *cum* mala. Phorm. IV, 3, 16 et 17.

Cum] *Cum* id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia bona dicere. And. I, 1, 69. Prope adest, *cum* alieno more viuendumst mihi. And. I, 1, 125. Nunc *cum* maxume abs te postulo. And. V, 1, 4. vide Notas. Nunc est profecto interfici, *cum* perpeti me possum. Eun. III, 5, 33. *Cum* maxume volo te dare operam. Heaut. IV, 5, 40. Si vmquam vllum fuit tempus, *cum* ego voluptati tibi fuerim. Heaut. V, 4, 1. Videre videor iam diem illum, *cum* hinc egens profugiet. Ad. III, 3, 30. Hoc *cum* fit, quod volo. Ad. V, 8, 23. vide Notas. Bacchidem amabat, vt *cum* maxume, tum Pamphilus. Hec. I, 2, 40. *Cum* mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi. Phor. I, 4, 10. *Cum* secundae res sunt maxume, tum maxume meditari secum oportet. Phorm. II, 1, 11.

Cupide] *Cupide* accipiat iam faxo. Ad. II, 2, 1.

Cupiditas] Animus vbi semel se *cupiditate* deuinxit mala. Heaut. I, 2, 34. Parare in animo *cupiditates*. Phorm. V, 4, 2.

Cupidus] Illius animum *cupidum* inopia incenderet. Heaut. II, 3, 126. Non dici potest, quam *cupida* eram huc redeundi. Hec. I, 2, 16. Tantopere *cupidus* redeundi domum. Hec. III, 1, 3. Eius videndi *cupidus*. Hec. III, 3, 12. Neu me *cupidum* eo inpulisset. Phorm. I, 3, 6.

Cupio] Quiduis *cupio*, dum ne ab hoc me falli comperiar. And. V, 3, 31. Ipsi *cupio* Glycerio. And. V, 4, 2. Nolunt vbi velis: vbi nolis *cupiunt* vltro. Eun. IV, 7, 43. Gaudere adeo occepit, quasi qui *cupiunt* nuptias. Heaut. V, 1, 12. Emori *cupio*. Heaut. V, 2, 18. Nimis misere *cupio*. Ad. III, 4, 6. Magis inpense *cupitis*. Ad. V, 9, 36. Nemo ad te venit, nisi *cupiens* tui. Hec. I, 2, 67. Equidem *cupio*, et vix contineor. Hec. IV, 3, 9. Iam depecisci morte *cupio*. Phor. I, 3, 14.

Cuppediarius] Concurrunt laeti mi obuiam *cuppediarii* omnes. Eun. II, 2, 25. vide Notas.

Cur] Quid igitur obstat, *cur* non fiant? And. I, 1, 76. vide Notas. *Cur* me macero? *cur* meam senectutem huius sollicito amentia? And. V, 3, 15 et 16. vide Notas. Haec *cur* quaeritet? Eun. III, 3, 17. *Cur* perdis adulescentem nobis? *cur* amat? *cur* potat? *cur* tu his rebus sumptum suggeris? Ad. I, 1, 36 et 37.

Cura] Animus lassus *cura* confectus stupet. And. II, 1, 4. Tot me inpediunt curae. And. I, 5, 25. *Curae* est mihi. M. et mihi *curae* est. Ad. I, 2, 49. Cum ego

vos

vos *curis* solui ceteris. Hec. II, 1, 33. *Cura* ex corde excessit. III, 2, 12. Haec mihi nunc *cura* est maxuma. Hec. IV, 2, 19. Quot autem ademi *curas*? Hec. V, 3, 19. Non cotidiana *cura* haec angeret animum. Phorm. I, 3, 8. Et *cura* et sumptu absumitur. Phorm. II, 2, 26. Quanta me *cura* et sollicitudine adficit gnatus. Phorm. II, 4, 1. Sine nostra *cura* maxima, sua *cura* haec sola fecit. Phorm. V, 1, 34. vide Notas.

Curatura] Reddunt *curatura* iunceas. Eun. II, 3, 25.

Curiosus] Neminemne *curiosum* interuenire nunc mihi. Eun. III, 5, 5.

Curo] *Curabat* vna funus. And. I, 1, 81. Id populus *curat* scilicet. And. I, 2, 14. Ego istaec moveo aut *curo*? And. V, 4, 18. *Curabitur*. And. II, 3, 29. *Curasti* probe. And. V, 2, 6. *Cura* vt sint domi parata. Eun. III, 2, 46. vide Notas. Diligenter fac *cures*. Eun. III, 2, 48. Ego istuc *curabo*. Heaut. III, 3, 32. Huic mandes, siquid recte *curatum* velis. Ad. III, 3, 18. Quando ego tuum non *curo*, ne *cura* meum. Ad. V, 3, 16. Te *curasti* molliter. Ad. V, 1, 1. Si metuis satis vt meae domi *curetur* diligenter. Hec. II, 3, 15. Adhuc *curaui* vnum hoc quidem, vt mi esset fides. Phorm. V, 7, 11.

Curriculum] *Curriculo* percurre. Heaut. IV, 4, 11.

Curro] Seruos *currens*. Heaut. Prol. 37. Si quae laboriosa est, ad me *curritur*. Heaut. Prol. 44. Propere *curre*. Adelph. III, 2. 56. Pueris *curre* obuiam. Ad. III, 2, 24.

Cursito] Ne sursum deorsum *cursites*. Eun. II, 2, 47.

Curso] Ne quis forte internuncius clam a milite ad istam *curset*. Eun. II, 2, 56. vide Notas.

Cursus] *Cursum* cum institeris. Phorm. V, 6, 8.

Custos] Numnam hic relictus *custos*? Nam ibi *custos* publice est nunc. Eun. II, 2, 55 et 59. Oh, bone *custos*, salue. Phorm. II, 1. 57.

Cyathus] *Cyathos* sorbilans paulatim hunc producam diem. Adel. IV, 2, 52.

Cyprus] Te aiunt proficisci *Cyprum*. Ad. II, 2, 16. Aliae quae porto *Cyprum*. Ad. II, 2, 22. Hic properat in *Cyprum*. Ad. II, 4, 14.

D.

Damno] Ducent *damnatum* domum. Phorm. II, 2, 20. Tuus est *damnatus* gnatus, non tu. Phorm. II, 3, 75.

Damnosus] Gerro, iners, fraus, helluo, ganeo, *damnosus*. Heaut. IV, 1, 11.

Damnum] Dederit *damnum* aut malum. And. I, 1, 116. Numquid est aliud mali *damniue*, quod non dixeris reliquom? Eun. V, 5, 25. Erus *damno* auctus est. Heaut. IV, 1, 15. Hoc paulum lucri quantum ei *damni* apportet. Hc. IV, 4, 25. *Damnum* est maxumum. Ad. II, 2, 23.

Danae] Iouem *Danaae* misisse in gremium imbrem aureum. Eun. III. 5, 37.

Dea] Vt illum Di *Deae* omnes senium perdant. Eun. II, 3, 12. Conf. Heaut. IV, 5, 6 et Hec. I, 2, 59. vide Notas. Ita Di *Deae*que faxint. Hec. I, 2, 27. Malum quod isti Di *Deae*que omnes duint. Phorm. V, 1, 83.

Deambulatio] Me haec *deambulatio* ad languorem dedit. Heaut. IV, 6, 2.

Deam-

Mox puerum hic *deferent* ante ostium. And. III, 2, 27. Ad alium *defertur* gregem. Heaut. Prol. 45. Epistolam ad portitores esse *delatam*. Phorm. I, 2, 100.

Deferueo] Sperabam iam *deferuisse* adulescentiam. Adelph. I, 2, 72.

Defetigo] Deceptus sum, at non *defetigatus*. And. IV, 1, 45. Opus faciam, vt *defetiger* vsque. Eun. II, 1, 14. Ita se *defetigarit* velim. Ad. IV, 1, 3.

Defetiscor.] *Defessa* iam sum misera te ridendo. Eun. V, 6, 7. Vsque ambo *defessi* sumus. Ad. II, 2, 5. *defessus* sum ambulando. Ad. IV, 6, 1. Non queo: ita *defessus* sum. Hec. III, 4, 29. Neque *defetiscar* vsque. Phorm. IV, 1, 23.

Deficio] Siquid *deficias*. Phor. I, 4, 53. Ea causa nihilo magis *defecimus*. Phorm. III, 1, 8.

Desit] Nil cum est, nil *desit* tamen. Eun. II, 2, 12. Nihil aput me tibi *desieri* patiar. Hec. V, 2, 2. Quia *desit*, quod amant, aegrest. Phorm. I, 3, 10.

Defrudo] Etiam insuper *defrudet*? Ad. II, 2, 38. Suum *defrudans* genium. Phorm. I, 1, 10.

Defugio] Numquam *defugiam* auctoritatem. Eun. II, 3, 98.

Defungor] *Defunctus* iam sum. Eun. Prol. 15. Vtinam hic sit modo *defunctum*. Ad. III, 4, 63. Cupio misera in hac re iam *defungier*. Phorm. V, 8, 39.

Dego] Diem perpetuum in laetitia *degere*. Ad. IV, 1, 6. Vt cum vno aetatem *degeret*. Phorm. II, 3, 70.

Dehinc] *Dehinc*, vt quiescant porro, moneo. And. Prol. 23. Deleo omnes *dehinc* ex animo mulieres. Eun. II, 3, 5. At nunc *dehinc* spero aeternam inter nos gratiam fore. Eun. V, 2, 33.

Dehortor] Hic *dehortatus* est me, ne illam tibi darem. Phorm. V, 7, 17.

Deiero] Liquet mi *deierare*. Eun. II, 3, 40. Bacchis *deierat* persancte. Hec. V, 2, 5.

Dein] Accepit conditionem, *dein* quaestum occipit. And. I, 1, 52. Spero *dein* facile ex illis sese emersurum malis. And. III, 3. 30.

Deinde] Post *deinde*. And. III, 2, 3. Id primum dicam: *deinde* quod veni eloquar. Heaut. Prol. 3. Neque se pigere, et *deinde* factum iri autumat. Heaut. Prol. 19. vide Notas. Quid *deinde* fit? Hec. I, 2, 68.

Delectamentum] Qui sibi me pro deridiculo ac *delectamento* putat. Heaut. V, 1, 79.

Delectatio] Dum nulla alia *delectatio*. Heaut. V, 2, 34.

Delecto] Pamphilam arcesse, vt *delectet* hic nos. Eun. IV, 1, 11.

Deleo] *Deleo* omnes dehinc ex animo mulieres. Eun. II, 3, 5.

Delibero] *Delibera* hoc. Ad. II, 1, 42. *Deliberet*, renuncietque hodie mihi. Hec. IV, 1, 58. Ego amplius *deliberandum* censeo. Phorm. II, 4, 17.

Delibutus] Satin est, si te *delibutum* gaudio reddo? Phorm. V, 6, 16.

Delictum] Me hoc *delictum* admisisse in me. Ad. IV, 5, 48.

Delinquo] An quia non *delinquunt* viri? Hec. IV, 4, 41.

Deliro] *Deliras*. And. IV, 4, 13. Senex *delirans*. Ad. IV, 7, 43. Quid? *deliras*. Phorm. V, 3, 18. *Delirat* miser timore. Phorm. V, 8, 8.

Deludo] Vbiuis facilius passus sim, quam in hac re me *deludier*. And. I, 2, 32. Dolis vt me *deluderes*. And. III, 4, 4.

Demens] Adeon est *demens*? And. III, 1, 11.

Male

Malo me quidem dignum quouis *deputem*. Heaut. I, 1. 83. Quando esse indignam sese *deputat*, matri meae quae concedat. Hec. III, 5, 27. vide Notas. Tu virum me, aut hominem *deputas* adeo esse? Hec. IV, 1, 9. Meam erus esse operam *deputat* parui preti. Hec. V, 1, 1. Omne id *deputare* esse in lucro. Phor. II, 1, 16.

Derepente] Corripuit *derepente* tacitus sese ad filiam. Si is posset ab ea sese *derepente* auellere. Hec. IV, 1, 3 et 39.

Derideo] Etiam vltro *derisum* aduenit. Eun. 2, 21. *Derides?* Heaut. V, 1, 42.

Deridiculum] Qui sibi me pro *deridiculo* ac delectamento putat. Heaut. V, 1, 79. vide Notas.

Deriuo] In me omnem iram *deriuem* senis? Phor. II, 2, 9.

Desero] Timet, ne *deseras* se. Ne abs te hanc segreges, neu *deseras*. And. I, 5, 35 et 56. Qui se sciret non *desertum* iri. And. II, 3, 28. vide Notas. Numquam me eam *deserturum*. And. IV, 2, 11. Omnes noti me atque amici *deserunt*. Eun. II, 2, 7. Me in his *deseruisti* malis. Heaut. II, 3, 17. Ne quam aliam quaerat copiam, ac te *deserat*. Heaut. V, 1, 54. Animam relinquam potius, quam illas *deseram*. Ad. III, 4, 52. Amicas te et cognatas *deserere*, et festos dies. Hec. IV, 2, 16.

Desertus] Angiportum quoddam *desertum*. Eun. V, 2, 6. *Desertae* viuimus. Heaut. II, 4, 6. Ego *desertus* sum. Ad. V, 4, 19. Anus *deserta*, egens, ignota. Phorm. V, 2, 24.

Desideo] Frustra vbi totum *desedi* diem. Hec. V, 2, 2.

Desiderium] Scias *desiderio* id fieri tuo. Heaut. II, 3, 66. Ita magno *desiderio* fuit ei filius. Heaut. IV, 5, 5. vide Notas. Te *desiderium* Athenarum arbitror cepisse. Hec. I, 2, 14.

Desidero] Me *desideres*. Eun. I, 2, 113. Quanto diutius abest, tanto magis *desidero*. Heaut. III, 1, 16. Nostin qui sim? AE. Non *desidero*. Ad. II, 1, 23. Vehementer *desidero*. Hec. III, 5, 38.

Designo] Modo quid *designauit?* Ad. I, 2, 8.

Desino] *Desinant* maledicere. And. Prol. 23. Haec sollicitudo deinde *desinet*. And. II, 6, 10. Ah *desine*. And. V, 6, 8. *Desinat* lacessere. Eun. Prol. 16. Ilicet: *desine*. Eun. II, 3, 56. Mulier telam *desinit*. Heaut. II, 3, 64. vide Notas. Aut *desine*, aut cedo quemuis arbitrum. Ad. I, 2, 43. Potin vt *desinas?* Ad. IV, 1, 23. Iam iam *desino*. Ad. V, 3, 67. Tua quod nil refert, percontari *desinas*. Hec. V, 3, 12. *Desinas*. Phor. I, 2, 19. Ohe *desine*. Phorm. II, 3, 30.

Desisto] Numquam *destitit* instare. And. IV, 1, 36. Hoc percontarier *desiste*. Hec. I, 2, 30. *Desistat* litibus. Phor. IV, 3, 29.

Despicatus] Nos nostramque adulescentiam habent *despicatu*. Eun. II, 3, 92. vide Notas.

Despolio] Ipsam *despoliare* non lubet. And. IV, 5, 21.

Despondeo] *Despondi*: hic nuptiis dictust dies. And. I, 1, 75. Intus *despondebitur*. And. V, 6, 16. Ego illi neque do neque *despondeo*. Cui daturus non sum, vt ei *despondeam?* Heaut. IV, 5, 31 et 36. *Desponsam* esse dicito. Heaut. IV, 8, 26. Quis *despondit?* quis dedit? Ad. IV, 5, 36.

Desubito] Crucior bolum mihi tantum ereptum tam *desubito* e faucibus. Heaut. IV, 2, 6.

Ab *dextera* venire. And. IV, 3, 19. Concede ad *dexteram*. And. IV, 4, 12. Tu in finiftrum cornu, tu in *dexterum*. Eun. IV, 7, 5. Cedo *dextram*. Ad. III, 1, 84. Ito ad *dextram*. Ad. IV, 2, 44.

Diana] Vbi ad *Dianae* veneris. Ad. IV, 2, 43.

Dica] Tibi fcribam *dicam*. Phor. I, 2, 77. Iniuriarum mihi fcriptam *dicam*. Phorm. II, 2, 15. *Dicam* tibi inpingam grandem. Phorm. II, 3, 92. Sexcentas proinde fcribito iam mihi *dicas*. Phorm. IV, 3, 63.

Dico. are] Hanc operam tibi *dico*. Phor. I, 2, 12.

Dico] *Dictum* puta. And. I, 1, 2. Verum illud verbumft, volgo quod *dici* folet. And. II, 5, 15. Quin *dic* quid eft. And. II, 6, 18. Rem ipfam *dic*. And. V, 3, 2. Haut iftuc *dicas*, fi cognoris me. And. IV, 1, 28. Num cogitat quid *dicat*? And. V, 3, 6. Quafi quicquam in hunc iam grauius *dici* poffiet. And. V, 3, 3. Incommoda alia funt *dicenda*. Eun. II, 3, 39. Facete *dictum*. Eun. II, 2, 57. Si iftud crederem fincere *dici*. Eun. I, 2, 97. Non tu iftuc mihi *dictura* aperte es? Eun. V, 1, 3. Nullum eft iam *dictum*, quod non *dictum* fit prius. Eun. Prol. 41. Caufam *dicere*. Eun. Prol. 10. Neque fcio quid *dicam*, aut quid coniectem. Eun. III, 4, 5. Heus heus, tibi *dico*. Eun. II, 3, 46. Verum *dico*. Heaut. IV, 5, 18. Recte *dicit*. Heaut. III, 3, 27. Vere illud *dicunt*. Heaut. IV, 5, 48. Mutum *dices*. Heaut. IV, 4, 26. Videre verum, atque ita vti res eft, *dicere*. Heaut. III, 1, 81. Pudet *dicere* verbum turpe. Heaut. V, 4, 19.

Dictio] Teftimonii *dictio*. Phor. II, 1, 63.

Dictito] Maleuolus vetus poëta *dictitat*. Heaut. Prol. 22. Non obfecro es, quem femper te effe *dictitafti*? Phorm. V, 1, 16.

Dictum] Mihi fcripta illa funt in animo *dicta*. And. I, 5, 48. *Dictum* ac factum inuenerit aliquam caufam. And. II, 3, 7. Me *dictis* ducere iftis poftulas? And. And. IV, 1, 20. Nullum effe iam *dictum*, quod non *dictum* fit prius. Eun. Prol. 41. Tuum obfecro ne hoc *dictum* erat? vetus credidi. Eun. III, 1, 39. Magis nunc me amicae *dicta* ftimulant. Heaut. II, 1, 11. Non funt haec parentis *dicta*. Heaut. V, 4, 12. *Dictis* confutabitur. Heaut. V, 1, 76. Meis *dictis* parere. Hec. IV, 1, 49. Ne te iratus fuis faeuidicis *dictis* protelet. Phorm. I, 4, 36. Vt phaleratis *dictis* ducas. me. Phorm. III, 2, 15. *Dictum* fapienti fat eft. Phorm. III, 3, 8.

Diecula] Non fatis habes, quod tibi *dieculam* addo? And. IV, 2, 27.

Dies] Hic nuptiis dictuft *dies*. Fere in *diebus* paucis. And. I, 1, 75 et 77. Hic *dies* aliam vitam defert. And. I, 2, 18. vide Not. Vt aliquot faltem nuptiis prodat *dies*. Saltem aliquot *dies* profer. And. II, 1, 13 et 28. Conari manibus, pedibus, noctesque et *dies*. And. IV, 1, 52. O feftus *dies*! Eun. III, 5 12. In hunc *diem* vt de fymbolis effemus. Eun. III, 4, 2. In *diem* iftuc eft fortaffe, quod minare. Eun. V, 6, 19. Tot res in vnum conclufit *diem*. Eun. V, 8, 17. Stertit noctes et *dies*. Eun. V, 8, 49. Vt tempus eft *diei*. Heaut. I, 2, 38. Hilare hunc fumamus *diem*. Ad. II, 4, 23. vide Notas. Numquam vnum intermittit *diem*. Ad. III, 1, 6. Vnum numquam victurum *diem*. Adel. III, 2, 34. Videor

Diligentia] Aemulari obscuram *diligentiam*. And. Prol. 22. Et *diligentiam* vestram et benignitatem noui. Hec. II, 2, 21.

Diligo] Te in germani fratris *dilexi* loco. And. I, 5, 57. Solus es quem *diligunt Di*. And. V, 6, 9. vide Notas. Quo quemquam plus amem, aut plus *diligam*. Eun. I, 2, 16. Sine controuersia ab Dis solus *diligere*. Phor. V, 6, 14.

Dilucide] *Dilucide* expediui. Phorm. II, 3, 52.

Dimidium] *Dimidium* minae. Ad. III, 3, 16. Vix dum *dimidium* dixeram. Phorm. IV, 2, 4.

Diminuo] *Diminuam* ego caput tuum hodie. Eun. IV, 7, 33. *Diminuetur* tibi quidem iam cerebrum. Ad. IV, 2, 32.

Dimitto] Iam *dimitto* exercitum? Eun. IV, 7, 44.

Dinumero] *Dinumeret* ille Babylo viginti minas. Ad. V, 7, 17.

Dionysia] *Dionysia* hic sunt hodie. Heaut. I, 1, 110. Aput eum miles *Dionysia* agitat. Heaut. IV, 4, 11.

Diphilus] Synapothnescontes *Diphili* comoediast. Ad. Prol. 6.

Diruo] Hanc in horto maceriam iube *dirui*. Ad. V, 7, 11.

Dis] *Ditem* et nobilem. Ad. III, 3, 48. Potentes, *dites*, fortunati, nobiles. Ad. III, 4, 57. Scin Cratini huius *ditis* aedes? Ad. IV. 2, 42. *Dis* quidem esses, ac tuam rem constabilisses. Ad. V, 1, 8. In seruitutem pauperem ad *ditem* dari. Phorm. IV, 3, 48.

Discedo] Ita tum *discedo* ab illo. And. I, 1, 121. Modo vt hoc consilio possiet *discedi*. Phorm. V, 2, 8. Immo vero pulchre *discedo* et probe. Phorm. V, 8, 58.

Discessio] Si eueniat, quod Di prohibeant, *discessio*. And. III, 3, 36.

Discidium] Valeant, qui inter nos *discidium* volunt. And. IV, 2, 14. Hoc *discidium* euenisse. Hec III, 5, 26. In hac re nil mali est, quod sit *discidio* dignum. Hec. V, 3, 16.

Discindo] Vestem omnem miserae *discidit*. Eun. IV, 3, 4. *Discidit* vestem, resarcietur. Ad. I, 2, 40. Vide, vt *discidit* labrum Ad. IV, 2, 20.

Disciplina] *Disciplina* est iisdem. Heaut. II, 3, 59. Exemplum *disciplinae*. Ad. V, 1, 5.

Discipulus] Num immemores *discipuli*? And. III, 1, 19. Philosophorum habent *discipuli* ex ipsis vocabula. Eun. II, 2, 32. vide Notas.

Disco] Coepit me obsecrare, vti sibi liceret *discere* id de me. Eun. II, 2, 31. Quamobrem has partis *didicerint*. Heaut. Prol. 10. Prius *disce*, quid sit viuere. Heaut. V, 2, 18. Pater esse *disce* ab illis, qui veri sient. Ad. I, 2, 45. vide Notas. In quo haec *discebat* ludo. Phorm. I, 2, 38.

Discordia] Confingis falsas causas ad *discordiam*. Hec. IV, 4, 71.

Discordo] Qui scis eos nunc *discordare* inter se? And. III, 3, 43.

Discribo] Quodne ego *discripsi* porro illis quibus debui? Phorm. V, 7, 30. vide Notas.

Discrucio] *Discrucior* animi. Ad. IV, 4, 1.

Discus] Aput libertum *Discum*. Eun. III, 5, 60.

Disertum] Callidum ac *disertum* credidi hominem. Eun. V, 6, 10.

Disiungo] Ea res multo maxume *disiunxit* illum ab illa. Hec. I, 2, 86.

Dispendium] Sine sumptu, sine *dispendio*. Eun. V, 4, 7. Vt gra-

Numquam

Numquam vidi melius consilium *dari*. Eun. II, 3, 85. Fortunatum eunuchum, qui quidem in hanc *detur* domum! Eun. II, 3, 74. Est istuc *datum* profecto, vt grata mihi sint, quae facio omnia. Eun. III, 1, 5. Accumbere mecum, mihi sese *dare*. Eun. III, 3, 10. Et habet quod *det*, et *dat* nemo largius. Eun. V, 8, 48. Tum tu igitur paululum *da* mi operae. Eun. II, 2, 50. *Dabis* ei vltro supplicium. Eun. I, 2, 24. Inde omnibus signum *dabo*. Eun. IV, 7, 11. Quas turbas *dedit*? Eun. IV, 3, 11. Hanc tibi dono *do*. Eun. IV, 6, 11. Vnam eii coenam atque eius comitibus *dedi*. Heaut. III, 1, 46. Ea res *dedit* existumandi copiam. Heaut. II, 3, 41. Me haec deambulatio ad languorem *dedit*. Heaut. IV, 6, 7. Quot res *dedere*, vbi possem persentiscere? Heaut. V, 1, 43. Partes diu etiam duras *dabit*. Hec. II, 4, 22. Sine me, vaciuom tempus, ne quod *dem* mihi. Heaut. I, 1, 38. Pro virgine *dari* nuptum non potest. Ad. III, 2, 48. Mentem vobis meliorem *dari*. Ad. III, 3, 78. Iusiurandum *dabitur*. Ad. II, 1, 11. Hoc vitio *datur*. Ad. III, 3, 64. Praecipitem *darem*. Ad. III, 2, 20. Da te mihi hodie. Ad. V, 3, 50. *Da* veniam filio. Ad. V, 8, 14. Vt res sese *dant*. Hec. III, 3, 20. *Da* mi hanc veniam. Hec. IV, 2, 29. Hanc gratiam vt sibi *des*. Hec. III, 3, 30. *Datum* iri gladiatores. Hec. Alt. Prol. 32. O fortuna, vt nunquam perpetua es *data*. Hec. III, 3, 46. vide Not. Cui *data* est nuptum. Hec. IV, 1, 13. Ipsum gestio *dari* mi in conspectum. Phorm. II, 1, 31. Quid vis *dari* tibi in manum? Phorm. IV, 3, 28. Gaudeo tantam fortunam de inprouiso esse his *datam*. Phorm. V, 6, 44. Prior ad *dandum* qui est. Phorm. III, 2, 48. *Da* locum melioribus. Phor. III, 2, 37.

Doceo] Coepit studiose omnia *docere*. Eun. I, 2, 7. Male *docet* te mea facilitas multa. Heaut. IV, 1, 35. *Docui*, monui, bene praecepi semper, quae potui omnia. Ad. V, 9, 6.

Doctus] Bene et pudice *doctum* atque eductum ingenium. And. I, 5, 39. Numquam accedo, quin abs te abeam *doctior*. Eun. IV, 7, 21. In eodem omnes mihi videntur ludo *doctae* ad malitiam. Hec. II, 1, 6.

Doleo] Vtinam hoc tibi *doleret* itidem, vt mihi *dolet*. Eun. I, 2, 13. Illi facile fit, quod *doleat*. Eun. III, 1, 59. Ah nescis, quam *doleam*. Heaut. V, 1, 61. Id mihi vehementer *dolet*. Ad. IV, 5, 48. Vin facere, quod tuo viro oculi *doleant*? Phorm. V, 8, 64.

Dolium] Releui *dolia* omnia. Heaut. III, 1, 51.

Dolor] Laborat e *dolore*. And. I, 5, 33. Eius labore atque eius *dolore* gnato vt medicarer tuo. And. V, 1, 12. Differor *doloribus*. Ad. III, 4, 40. Modo *dolores* occipiunt primulum. Adel. III, 1, 12. Illi animum relleuaris, quae *dolore* ac miseria tabescit. Adel. IV, 3, 11. Si remittent quippiam Philumenae *dolores*. Hec. III, 21, 4. An *dolor* repente inuasit? Hec. III, 2, 21.

Dolus] Cum nihil obsint *doli*. And. I, 1, 133. Quem tam aperte fallere incipias *dolis*. Daui factum consilio aut *dolis*. And. III, 2, 13 et 29. Lacrumae confictae *dolis*. And. III, 3, 26. *Dolis* vt me deluderes. And. III, 4, 4. Vt a me ludatur *dolis*. Eun. II, 3, 95. *Dolo* malo haec fieri omnia.

I, 5, 31. Mea quidem hercle certe in *dubio* vitast. And. II, 1, 10. Etiam de sorte nunc venio in *dubium* miser? Ad. II, 2, 35. Tua fama et gnatae vita in *dubium* veniet. Ad. III, 2, 42. Scibam *dubiam* fortunam esse scenicam. Hec. Alt. Prol. 8. Coena *dubia* apponitur. Phorm. II, 2, 28.

Duco. existimo. iudico.] Laudin an vitio *duci* id factum oporteat. Eam laudem hic *ducit* maxumam. Ad. Prol. 5 et 18. Non eum hominem *ducerem*. Hec. IV, 1, 40.

Duco] Nec opinantis *duci* falso gaudio. And. I, 2, 9. Hodie vxorem *ducis*? And. II, 1, 21. *Ducit* secum vna virginem. Eun. II, 1, 23. Quandoquidem *ducenda* est, egomet habeo propemodum, quam volo. Heaut. V, 5, 20. Iurans se illum *ducturam* domum. Ad. III, 4, 27. Sectari, in ludum *ducere* et redducere. Phorm. I, 2, 36. Vxor *ducenda* est domum. Phorm. IV, 4, 12.

Ducto] Tu inter eas restim *ductans* saltabis. Ad. IV, 7, 34. Meam *ductes* gratiis? Phorm. III, 2, 15.

Dudum] Audio iam *dudum*. And. I, 4, 1. vide Not. Quam *dudum*? D. Modo. Eun. IV, 4, 30. Incertior sum multo quam *dudum*. Phorm. II, 4, 19.

Dulcis] Cui nil iam praeter pretium *dulcest* Heaut. II, 2, 5.

Dum] *Dum* tempus ad eam rem tulit. And. I, 2, 17. Profer, *dum* proficiscor aliquo. And. II, 1, 26. *Dum* licitum est eii, *dumque* aetas tulit. And. III, 6, 12, Capitis periclum adire, *dum* prosim. And. IV, 1, 53. Quiduis cupio, *dum* ne ab hoc me falli comperiar. And. V, 3, 31. *Dum* est tempus. Eun. I, 1, 11. Exspectabo, *dum* venit. Eun. I, 2, 126. Tantisper, *dum* quod te dignumst, facies. Heaut. I, 1, 55. Neque etiam *dum* scit pater. Heaut. II, 1, 17. *Dum* moliuntur, *dum* conantur, annus est. Heaut. II, 2, 11. vide Not. Haec *dum* incipias, grauia sunt, *dumque* ignores. Heaut. V, 5, 14. Qui *dum*? Hec. III, 1, 39. Sine *dum*. Hec. V, 1, 18. vide Notas. Dic *dum* quaeso. Hec. V, 3, 5. Mane *dum* sodes. Hec. V, 4, 4. Vix *dum* dimidium dixeram. Phorm. IV, 2, 4.

Duriter] Pudice vitam parce ac *duriter* agebat. And. I, 1, 47. Semper parce ac *duriter* se habere. Ad. I, 1, 20. Factum a vobis *duriter*. Ad. IV, 5, 27.

Duritia] Timet, ne tua *duritia* antiqua illa etiam adaucta sit. Heaut. III, 1, 26.

Durus] *Duras* fratris partis praedicas. Hec. II, 3, 63. Os *durum*. Eun. IV, 7, 36. Quod illum insimulant *durum*, id non est. Heaut. I, 2, 30. vide Notas. Partes diu *duras* dabit. Heaut. II, 4, 22. vide Not. Satis iam, satis pater *durus* fui. Heaut. III, 1, 30. Nimium ipse est *durus*. Ad. I, 1, 39. Vitam *duram*, quam vixi vsque adhuc, omitto. Ad. V, 4, 5. Illud *durum*. Phorm. II, 1, 8. Prouinciam cepisti *duram*. Phorm. I, 2, 23. Adeon ingenio esse *duro* te atque inexorabili? Phorm. III, 2, 12.

E.

Grauida *e* Pamphilo est. And. I, 3, 11. Laborat *e* dolore. And. I, 5, 33. *E* Dauo audiui. And. II, 1, 2. Peperisse hanc *e* Pamphilo. And. III, 2, 17. Illam *e* conspectu amisi meo. Eun. II, 3, 2. *E* Corintho anus. Heaut. I, 1, 44. *E* naui egredientem. Heaut. I, 2, 8.

libere. And. V, 3, 8. Studiose omnia docere, *educere*. Eun. I, 2, 37. vide Notas. *Eduxit* mater pro sua. Eun. I, 2, 76. *Eduxi* a paruolo. Ad. I, 1, 23. Vna a pueris paruolis sumus *educti*. Ad. Ad. III, 4, 49. vide Notas.

Educo] Me exanimatum *eduxi* foras. Hec. III, 3, 4. Vxor se *eduxit* foras. Hec. IV, 1, 7. vide Notas.

Effero] Funus *effertur*. And. I, 1, 90. Cistellam domo *effer*. Eun. IV, 6, 15. Quod minimest opus vsquam *efferri*. Ad. IV, 4, 18. Vides peccatum tuum hoc esse *elatum* foras. Phor. V, 7, 65.

Effero] Verbum de verbo expressum *extulit*. Ad. Prol. 11.

Efficio] Quid est quod mea ars hoc tibi *efficere* possit amplius? And. I, 1, 4. Solus mi *effecisti* has nuptias. And. III, 4, 16. Hoc ego tibi profecto *effectum* reddam. Ad. IV, 2, 20. Tundendo atque odio denique *effecit* senex. Hec. I, 2, 48.

Effluo] Vtrumque hoc falsumst: *effluet*. Eun. I, 2, 42.

Effodio] Oculi illi ilico *effodientur*. Eun. IV, 6, 2. vid. Not.

Effringo] Fores *effregit*. Non est flagitium fores *effringere*. Ad. I, 2, 8 et 23.

Effugio] Adfinitatem *effugere*. And. I, 5, 12. Nuptias *effugere* ego istas malo. And. I, 1, 32. Huc *effugi* foras. Eun. V, 4, 23. Hanc maculam nos decet *effugere*. Ad. V, 8, 32.

Effundo] *Effundite*, emite, facite quod vobis lubet. Ad. V, 9, 34.

Effutio] Ne vos forte inprudentes foris *effutiretis*. Phorm. V, 1, 19.

Egeo] Cepi rationem, vt neque *egeres*. Heaut. V, 2, 11. vide Notas. Hinc *egens* profugiet aliquo militatum. Adelph. III, 3, 30. Anus deserta, *egens*, ignota. Phor. V, 1, 24.

Egestas] Coactum *egestate* ingenium. And. I, 5, 40. Non siit *egestas* facere nos. Ad. I, 2, 24. Quod vt facerem, *egestas* me impulit. Phorm. V, 1, 6.

Egredior] Mysis ab ea *egreditur*. And. I, 3, 21. Vnde *egreditur*? And. V, 2, 2. Numquam tam mane *egredior*, neque tam vesperi domum reuortor. Heaut. I, 1, 15, E naui *egredientem*, Heaut. I, 2, 8. Quisnam a nobis *egreditur* foras? Heaut. III, 2, 50. Micio *egreditur* foras. Ad. V, 7, 25.

Egregie] Horum ille nihil *egregie* praeter cetera studebat. And. I, 1, 31. Quam ego animo *egregie* caram pro vxore habuerim. And. I, 5, 38.

Egregius] *Egregia* forma. And. I, 1, 45. Ingenio *egregio* ad miseriam natus sum. vide Not. Facie *egregia*. Phorm. I, 2, 50.

Ehem] *Ehem* curate istam diligenter virginem. And. III, 2, 52. *Ehem* mi vir. CH. *Ehem* mea vxor. Heaut. IV, 1, 9. *Ehem*, opportune: te ipsum quaerito. Ad. I, 2, 1. *Ehem* Parmeno, tun hic eras? Hec. III, 2, 5.

Eheu] *Eheu*, quam ego nunc totus displiceo mihi. Heaut. V, 4, 20. *Eheu* me miseram. Hec. I, 1, 17.

Eho] *Eho* quid Pamphilus? And. I, 1, 61. *Eho*, dic mihi. And. IV, 1, 43. *Eho* tu inpudens. And. IV, 2, 27. Si non tangendi copia est, *eho* ne videndi quidem erit? Eun. IV, 2, 10. *Eho* quaeso laudas, qui eros fallunt? Heaut. III. 2, 26. *Eho*, an est domi habiturus? Ad. III, 3, 35. *Eho* curre, puer, Hec. IV, 4, 97. vide Not. *Eho* quid

vis

vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam? Phor. II, 3, 1.

Enarro] Hoc quod coepi primum *enarrem*. Heaut. II, 3, 32. Omnem rem *enarramus* ordine. Adel. III, 3, 11. Rem *enarrato* omnem ordine. Ad. III, 2, 53.

Enico] Cur me *enicas*? And. IV, 1, 36. Rogitando obtundat, *enicet*. Eun. III, 5, 6. Tange: si non totus friget, me *enica*. Phor. V, 8, 5.

Enim] Certe *enim* scio. And. III, 1, 23. Immo *enim* nunc cum maxume abs te postulo atque oro. And. V, 1, 4. Verum *enim*, quando bene promeruit, fiat. Ad. II, 1, 47. *Enim* lassam oppido tum esse aibant. Hec. II, 1, 41. Quid? PAR. Nihil *enim*. Hec. V, 4, 10. Non *enim* ducet. Phorm. IV, 4, 13. *Enim* solus nequeo. Phorm. V, 7, 90. vide Notas.

Enimuero] *Enimuero* spectatum satis putabam. And. I, 1, 64. Incommode hercle. CH. Immo *enimuero* infeliciter. Eun. II, 3, 38. *Enimuero* Chremes nimis grauiter cruciat adulescentulum. Heaut. V, 5, 1. Verum *enimuero* id demum iuuat. Ad. II, 3, 2. *Enimuero* prorsus iam tacere non queo. Hec. IV, 4, 51. *Enimuero* si porro esse odiosi pergitis. Phor. V, 7, 44.

Enitor] Corrigere mi gnatum porro *enitere*. And. III, 4, 17. Phaedria haut cessauit pro te *eniti*. Phorm. III, 1, 11.

Ennius] Cum hunc accusant, Naeuium, Plautum, *Ennium* accusant. And. Prol. 18.

Enumero] Iamne *enumerasti* id, quod ad te rediturum putes? Ad. II, 2, 28.

Eo. Aduerb.] *Eo* rediges me, vt, quid emerim egomet, ipse nesciam? Eun. IV, 4, 23. vide Notas. In arcem? quid *eo*? Hec. III, 4, 18. Quod si *eo* meae fortunae redeunt. Phorm. I, 4, 23. Non potuit melius perueniri *eo*, quo nos volumus. Phorm. IV, 3, 36.

Eo. Ideo] Non pol *eo* feci. Eun. I, 2, 17. *Eo*ne es ferox, quia habes imperium in beluas? Eun. III, 1, 26. An *eo* fit? Heaut. III, 1, 96. Quia dudum tu tantopere iusseras, *eo* coepi. Heaut. IV, 5, 39. *Eo* perperam olim dixi. Phorm. V, 1, 18.

Eodem] Funambuli *eodem* accedens exspectatio. Hec. Alt. Prol. 26. vide Notas.

Eo. verb.] Funus effertur. *imus*. And. I, 1, 90. *Eo* intro. And. V, 4, 53. Quid stamus? cur non *imus* hinc? Eun. III, 2, 12. *Ibo* obuiam huic. Heaut. II, 3, 99. *Ibit* ad illud ilico, quo maxume aput te se valere sentiet. Heaut. III, 1, 78. Ille infitias *ibit*. Ad. III, 2, 41. *It* visere ad eam. Hec. I, 2, 114. Nostra causa scilicet in neruom potius *ibit*. Phorm. IV, 4, 15. Suspenso gradu placide *ire* perrexi. Phorm. V, 6, 27. *Ire* ad mercatum. Phorm. V, 6, 53. In' hinc malam rem cum istac magnificentia. Phorm. V, 8, 37. Exsequias Chremeti quibus est commodum *ire*, em tempus est. Phorm. V, 8, 37.

Ephebus] Postquam excessit ex *ephebis*. And. I, 1, 24. Iste *ephebus* frater Phaedriae. Eun. V, 1, 8.

Epidicazomene] *Epidicazomenen* quam vocant comoediam. Phorm. Prol. 26. vide Notas.

Epistola] Senem per *epistolas* pellexit. Phorm. I, 2, 17. *Epistolam* ab eo adlatam esse audiui. Phorm. I, 2, 99.

Equidem]

Etsi]

Etsi] Tamen *etsi* hoc verum est? And. V, 2, 23. Vin me istuc tibi, *etsi* incredibilest, credere? Heaut. IV, 1, 11. *Etsi* mihi facta iniuriast; verum tamen. Phorm. II, 3, 60.

Eu] *Eu* noster, laudo. Eun. I, 2, 74. *Eu*, Phormio. Phor. III, 1, 14. *Eu*, Geta. Phor. V, 6, 29.

Euado] Quam timeo, quorsum *euadas*. And. I, 1, 100. Verebar quorsum *euaderet*. And. I, 2, 5. Sermonem quaerere. Vbi friget, huc *euasit*. Eun. III, 3, 11. Nimia illaec licentia profecto *euadet* in aliquod magnum malum. Adelph. III, 4, 64. Quid hic coeptat, aut quo *euadet* hodie? Phorm. IV, 3, 21.

Euanesco] Ne cum poëta scriptura *euanesceret*. Hec. Alt. Prol. 5.

Euenio] Sin *eueniat*, quod volo. And. I, 1, 138. Aliter *euenire* multo intellegit. And. Prol. 4. Praeter spem *euenit*. And. II, 6, 5. Quod si quiessem, nihil *euenisset* mali. And. III, 4, 25. More hominum *euenit*. Tibi quod *euenit* boni. And. V, 6, 3 et 4. Numquam edepol quicquam quod magis vellem *euenire*, mi *euenit*. Eun. V, 6, 1 et 2. Si quid nobis forte aduersi *euenerit*. Heaut. II, 3, 114. Cuiquam aeque audisti commode quicquam *euenisse*? Heaut. IV, 3, 7. Gloriare *euenisse* ex sententia? Heaut. IV. 5, 17. Magnum nescio quid necesse est *euenisse*. Hec. III, 1, 24. Ain tu tibi incommodum hoc *euenisse* iter? Hec. III, 4, 1. Incommode mihi nuptiis *euenit*. Hec. V, 3, 40. Quam saepe forte temere *eueniunt*, quae non audeas optare? Phorm. V, 1, 31. *Euenere* haec nobis prospere. Phorm. V, 7, 4.

Euerto] Inuersa verba, *euersas* ceruices tuas. Heaut. II, 3, 131.

Euge] *Euge* Charine. And. II, 2, 8. *Euge*, habeo optumam. Heaut. IV, 2, 10. *Euge*, iam lepidus vocor. Ad. V, 7, 13.

Eunuchus] Cum meo decrepito hoc *Eunucho*. Eun. II, 1, 25. Facile vt pro *Eunucho* probes. Eun. II, 3, 83. Hem *Eunuchum* tibi, quam liberali facie? quam aetate integra? Eun. III, 2, 19. Qui istuc facere *Eunuchus* potuit? Eun. IV, 3, 15.

Euoco] Heus, *euocate* huc Davom. And. III, 3, 48. Numquem *euocari* hinc vis foras? Eun. II, 2, 52. Quid sit, quapropter te huc foras puerum *euocare* iussi. Hec. V, 1, 7.

Euoluo] Te omni turba *euolues*. Eun. IV, 4, 56. Nullo possum remedio me *euoluere* ex his turbis. Phorm. V, 4, 5.

Euomo] Vt ego iram hanc in eos *euomam* omnem. Ad. III, 2, 14. Requiram fratrem, vt in eum haec *euomam*. Ad. III, 4, 65. In eam hoc omne, quod mihi aegrest, *euomam*. Hec. III, 5, 65.

Exaduorsum] Aput ipsum lacum est pistrilla, et *exaduorsum* fabrica. Ad. IV, 2, 45. Ea sita erat *exaduorsum*. Phorm. I, 2, 47.

Exanimo] *Exanimatus* Pamphilus. And. I, 1, 104. Oratio haec me miseram *exanimauit* metu. And I, 5, 15. Quid *exanimatu*'s obsecro? Hec. V, 3, 27.

Exaugeo] Concurrunt multa, opinionem hanc quae mihi animo *exaugeant*. Heaut. II, 2, 3.

Excarnufico] Huiusmodi mihi res semper comminiscere, vbi me *excarnufices*. Heaut. IV, 6, 9.

Excedo] *Excessit* ex ephebis, And. I, 1, 24. Caue quoquam ex istoc *excessis* loco. And. IV, 4, 21.

Exigo]

Exigo] Spectandae an *exigendae* sint vobis prius. And. Prol. 27. Quo studio vitam suam te absente *exegerit*. Heaut. II, 3, 49. *Exacta* aetate. Ad. V, 4, 16. Nouas qui *exactas* feci vt inueterascerent. Partim sum earum *exactus*. Hec. Alt. Prol. 4 et 7. Vbi duxere inpulsu vestro, vestro inpulsu easdem *exigunt*. Hec. II, 1, 45. Si vis veram verba ad rationem *exigi*. Hec. III, 1, 26. vide Not. Vt reliquam vitam *exigat* cum eo viro. Hec. III, 5, 40.

Exigue] Praebent *exigue* sumtum. Heaut. I, 2, 33.

Exilio] Postquam aspexi, ilico cognoui: ad te *exilui*. Heaut. IV, 1, 44.

Eximius] Vtin *eximium* neminem habeam? Hec. I, 1, 9.

Eximo] Si te inde *exemerim*, ego pro te molam. And. I, 2, 29.

Existumatio] Arbitrium vestrum, vestra *existumatio* valebit. Heaut. Prol. 25.

Existumo] Si quis est, qui dictum in se inclementius *existimabit* esse, sic *existimet*. Eun. Prol. 5. Metuo, qualem tu me esse hominem *existumes*. Eun. IV, 6, 20. Ea tum res dedit *existumandi* copiam. Eun. II, 3, 41. Bonus es cum haec *existumas*. Ad. V, 6, 9. Ad amussim ambarum mores earum *existumans*. Hec. I, 2, 88. vide Notas. Ni ita eum *existimassem*. Phorm. II, 3, 22.

Exitium] At tibi Di dignum factis *exitium* duint. And. IV, 1, 42. Quod ego huic nunc subito *exitio* remedium inueniam miser? Phorm. I, 4, 23.

Exonero] Nos *exonerastis* metu. Phorm. V, 6, 3.

Exopto] Quorum aemulari *exoptat* neclegentiam. And. Prol. 21. Teneone te, Antiphila, maxume animo *exoptatam* meo? Heaut. II, 4, 28. Illi *exopto*, vt vitam exigat. Hec. III, 5, 40. Te mi ipsum iam dudum *exopto* dari. Heaut. IV, 5, 10. vide Not. Ita obtingant ex te quae *exopto* mihi. Hec. IV, 2, 3.

Exorator] Orator ad vos venio: sinite *exorator* sim. Hec. Alt. Prol. 2.

Exordior] Vnde *exordiar* narrare? Hec. III, 3, 2.

Exorior] Tu sola *exorere*, quae pertubes haec. Hec. II, 1, 15. A Myrrhina haec sunt mea vxore *exorta* omnia. Hec. IV, 4, 11.

Exorno] Varia veste *exornatus* fuit. Eun. IV, 4, 16. Adeo *exornatum* dabo. Heaut. V, 1, 77.

Exoro] Restat Chremes, qui mi *exorandus* est. And. I, 1, 140. Gnatam vt det oro, vixque id *exoro*. And. III, 4, 13. Sine te hoc *exorem*. And. V, 3, 30. Haut longumst, quod orat: *exoret* sine. Phor. III, 2, 30.

Exosso] Congrum istum in aqua finito ludere: vbi ego venero, *exossabitur*. Ad. III, 3, 24.

Expedio] Viden me consiliis tuis impeditum esse? D. At iam *expediam*. P. *expedies*? And. III, 5, 11. Hoc *expedi*. Eun. IV, 4, 27. Vah, quomodo me ex hac *expediam* turba, nescio. Ad. IV, 4, 5. Inpeditum in eo *expediui* animum. Hec. III, 1, 17. Si potes, verbo *expedi*. Phor. I, 4, 20. Te hoc crimine *expedi*. Hec. V, 1, 28. Dilucide *expediui*, quibus me oportuit iudicibus. Phor. II, 3, 52.

Expedit] Nil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mi *expediat* metum. Heaut. II, 3, 96. Nostrapte culpa facimus, vt malis *expediat* esse. Phor. V, 2, 1.

Expello] Inuenta vera est caussa, qua te *expellerent*. Heaut. V, 2, 36.

em tempus est. Phorm. V, 8, 37.

Exsequor] Sed nunc quid primum *exsequar*? And. I, 5, 24. Si meum imperium *exsequi* voluisses. Heaut. IV, 1, 22.

Exsercio] Opere rustico faciundo facile sumptum *exsercirent* suum. Heaut. I, 1, 91. vide Notas.

Exsoluo] Quo velis in tempore, vt te *exsoluas*. Heaut. IV, 3, 43. Me hac suspicione *exsoluam*. Hec. IV, 2, 23. Qua re suspectus suo patri et Phidippo fuit, *exsolui*. Hec. V, 3, 22.

Exspectatio] Funambuli eodem accedens *exspectatio*. Hec. Alt. Prol. 26. vide Notas.

Exspecto] *Exspecto* quid velis. And. I, 1, 7. Me somnies: me *exspectes*, de me cogites. Eun. I, 2, 114. O mi *exspectate* Clinia, salue. Heaut. II, 4, 26. An sedere oportuit domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc illinc veniret *exspectantem*? Ad. IV, 5, 40. vide Notas. Mortem *exspectabam* miser. Hec. III, 4, 8. Senem quoad *exspectatis* vestrum? Phorm. I, 2, 98.

Exsupero] *Exsuperat* eius stultitia haec omnia. Heaut. V, 1, 5.

Extemplo] Cur non dixti *extemplo* Pamphilo? And. III, 2, 38. Postquam intro adueni, *extemplo* eius morbum cognoui miser. Hec. III, 3, 13.

Extillo] Ita tibi incensam dabo, vt ne restinguas, lacrumis si *extillaueris*. Phorm. V, 7, 82.

Extimesco] *Extimui* ilico. Hec. V, 3, 26. Adeon rem rediisse, patrem vt *extimescam*? Phorm. I, 3, 2.

Extinguo] Seni animam *extinguerem*. Ad. III, 2, 16. Puerum clam voluit *extinguere*. Hec. V, 1, 23. Ni vis boni in ipsa inesset forma, haec formam *extinguerent*. Phorm. I, 2, 58.

Extorqueo] Hunc abduce, vinci, quaere rem. G. Immo hercle *extorque*. Ad. III, 4, 37.

Extortor] Bonorum *extortor*, legum contortor. Ad. II, 3, 27.

Extra] Dominam esse *extra* noxiam. Heaut. II, 3, 57. Extulisse *extra* aedis. Hec. IV, 1, 48. Neque notus, neque cognatus, *extra* vnam aniculam. Phorm. I, 2, 48. Me censen potuisse omnia intellegere *extra* ostium? Phorm. V, 6, 36.

Extraho] Me ex quanta aerumna *extraxeris*. Hec. V, 4, 36. Quomodo me inde *extraham*. Phorm. I, 4, 3.

Extrarius] Hanc conditionem si cui tulero *extrario*. Phorm. IV, 1, 13.

Extremus] Certe *extrema* linea amare, haut nihil est. Eun. IV, 2, 12.

Extrudo] Me *extrusit* foras. Eun. IV, 5, 11. Di te eradicent, qui istinc me *extrudas*. Heaut. III, 3, 28. vide Notas. Iniecta est spes patri, posse illam *extrudi*. Phorm. IV, 4, 12. Viduam *extrudi* turpest. Phor. V, 7, 20.

Exulo] *Exulo* domo nunc. Eun. III, 5, 62.

F.

Faba] Istaec in me cudetur *faba*. Eun. II, 3, 90.

Fabrica] Nonne ad senem aliquam *fabricam* fingit? Heaut. III, 2, 34. Est pistrilla, et exaduorsum *fabrica*. Ad. IV, 2, 45.

Fabula] Populo vt placerent, quas fecisset *fabulas*. Contaminari non decere *fabulas*. And. Prol. 3 et 16. *Fabulae*. mihi quidem non fit verisimile. And. I, 3, 19. Quae haec est *fabula*?

in patriam *facis*. Heaut. II, 4, 18. *Faciam* boni tibi aliquid. Heaut. IV, 5, 15. Ademptum tibi iam *faxo* omnem metum. Heaut. II, 3, 10. Sua sponte recte *facere*. Ad. I, 1, 50. Nonnullam in hac re nobis *facit* iniuriam. Ad. I, 2, 68. Haecine flagitia *facere* te? Ad. III, 3, 54. *Facio* te apud illum Deum. Ad. IV, 1, 19. Quid illa igitur *facias*? Ad. IV, 7, 28. vide Not. Blande dicere aut benigne *facere*. Ad. V, 4, 24. Paulatim plebem primulum *facio* meam. Ad. V, 6, 10. Nimis sanctas nuptias student *facere*. Ad. V, 7, 2. Bene nos aliquid *facere* illi decet. Ad. V, 8. 25. Missa *facio*. Ad. V, 9, 34. Bis *facere* stulte. Hec. III, 2, 8. Non mirum *fecit*. Hec. IV, 4, 87. Insanum *fecit* adulescentulum. Phorm. Prol. 6. vide Not. De illo tum finem *faciam* dicundi mihi. Phor. Prol, 22. Coepi iis omnia *facere*, obsequi quae vellent. Phor. I, 2, 29. Iam *faxo* hic aderit. Phorm. II, 1, 78. Tuis dignum factis *feceris*. Phorm. II, 3, 83. Vt ludos *facit*. Phorm. V, 7, 52. Senectus si verecundos *facit*. Phorm. V, 8, 34.

Factito] Quae veteres *factitarunt*, si faciunt noui. Eun. Prol. 43. Idem hoc iam Pyrrhus *factitauit*. Eun. IV, 7, 13.

Factum] Id isti vituperant *factum*. And. Prol. 15. *Factum gaudeo*. And. I, 1, 13. vide Not. Dictum ac *factum* inuenerit aliquam causam. And. II, 3, 7. At tibi Di dignum *factis* exitium duint. And. IV, 1, 43. Egon quicquam cum istis *factis* tibi respondeam? Eun. I, 2, 73. Ego pol te pro istis dictis et *factis*, scelus, vlciscar. Eun. V, 4, 19. Dictum ac *factum* reddidi. Heaut. IV, 5, 12. Nullum huius *factum* simile. Adelph. I, 2, 16. An quicquam pro istis *factis* dignum te dici potest? Hec. II, 1, 12. Non vsus *facto* est mihi. Hec. III, 1, 47. *Factis*, vt credam, facis. Hec. V, 4, 17. Tuis dignum *factis* feceris. Phorm. II, 3, 83. Itaque opus *facto* est. Phorm. IV, 5, 4.

Facultas] Di date *facultatem* obsecro huic pariundi. And. I, 4, 5.

Facundia] Si hic actor tantum poterit a *facundia*. Heaut. Prol. 13. vide Notas.

Faemina] *Faeminae* primariae. Phorm. V, 7, 78.

Faenero] Metuisti, ne non tibi istuc *faeneraret*. Ad. II, 2, 11. *Faeneratum* istuc beneficium pulchre tibi dices. Phor. III, 2, 8.

Faenus] Sumeret *faenore*. Phor. II, 2, 71.

Fallacia] Quicquam *fallaciae* conari. And. I, 2, 26. Nequam faciam in nuptiis *fallaciam*. And. I, 3, 7. Fingunt quandam inter se *fallaciam*. And. I, 3, 15. Hic nunc me credit aliquam sibi *fallaciam* portare. And. II, 6, 1. *Fallacia* alia aliam trudit. And. IV, 4, 39. Intendenda in senem est *fallacia*. Fingeret *fallacias*. He. III, 2, 2 et 22. Ten mi per *fallacias* adducere ante oculos? Heaut. V, 4, 18. vide Notas.

Fallo] Nihil me *fallis*. And. I, 2, 33. Hic se ipsus *fallit*, haut ego. And. III, 2, 15. Eas itidem *fallam*, vt ab illis *fallimur*. Eun. II, 2, 93. Num me *fefellit*, hosce id struere? Heaut. III, 2, 3. Nisi me animus *fallit*. Heaut. IV, 1, 1. Nisi quid me *fefellerit*. Phorm. I, 4, 43.

Falso] Dari tibi verba censes *falso*. And. III, 2, 25. vide Notas. *Falso* suspicarier. Heaut. II, 3, 27.

Fauces]

Fauces] Crucior bolum mihi tantum ereptum tam desubito e *faucibus*. Heaut. IV, 2, 6.

Faueo] *Fauete*, adeste aequo animo. And. Prol. 24. Illi *faueo* virgini. Eun. V, 3, 7.

Fauilla] *Fauillae* plena, fumi ac pollinis. Ad. IV, 3, 60.

Faustus] O *faustum* et felicem diem. And. V, 4, 53.

Fautrix] Nostrae omni est *fautrix* familiae. Eun. V, 8, 22. *Fautrix* adiutrixque. Hec. Alt. Prol. 40.

Febris] Quid morbi est? PAM. *Febris*. SO. Cotidiana? Hec. III, 2, 22.

Felicitas] Cui magis bonae *felicitates* omnes auersae sient. Eun. II, 3, 33.

Felix] O faustum et *felicem* diem. And. V, 4, 53. O hominem *felicem*. Heaut. II, 3, 139.

Fenestra] Quantam eii *fenestram* ad nequitiam patefeceris. Heaut. III, 1, 72.

Fere] *Fere* in diebus paucis, quibus haec acta sunt. And. I, 1, 77. *Fere* grandiuscula. And. IV, 5, 18. Nec rei *fere* sane amplius quicquam fuit. Heaut. I, 1, 3. Animo *fere* conturbato. Heaut. I, 1, 70. Abhinc menses decem *fere*. Hec. V, 3, 24. Hic solebamus *fere* plerumque eam operiri. Phor. I, 2, 39. Ruri *fere* se continebat. Phorm. II, 3, 16. *Fere* abhinc annos quindecim. Phorm. V, 8, 28.

Ferio] Geta *ferietur* alio munere. Phorm. I, 1, 13.

Ferme] Iam *ferme* moriens me vocat. And. I, 5, 49. Fidelem haut *ferme* mulieri inuenias virum. And. III, 1, 2. Parentum iniuriae vniusmodi sunt *ferme*. Heaut. I, 2, 31. Mulieres sunt *ferme* vt pueri. Hec. III, 1, 32. *Ferme* eadem omnia. Phor. V, 7, 20.

Fero] Huius mortem tam *fert* familiariter. And. I, 1, 84. Iratus, atque aegre *ferens*. And. I, 1, 110. Grauiter sibi dari vxorem *ferunt*. And. I, 2, 20. Dum tempus ad eam rem *tulit*. And. I, 2, 17. Vitae qui auxilium *tulit*. And. I, 1, 115. Aetas *tulit*. And. II, 6, 12. Ego pretium ob stultitiam *fero*. And. III, 5, 4. Aequo animo *ferre*. And. II, 3, 23. Numquam huc *tetulissem* pedem. And. IV, 5, 13. Iuno Lucina *fer* opem. And. III, 1, 15. Dum res *tetulit*. Nunc non *fert*: feras. And. V, 1, 13. Vt potero, *feram*. And. V, 3, 27. Non tu tuum malum aequo animo *feres*? And. V, 4, 18. Estne, vt *fertur*, forma? Eun. II, 3, 70. Vsque adeo illius *ferre* possum ineptiam. Eun. IV, 6, 3. Optatum *feres*. Eun. V, 8, 27. Rerum quas *fert* adulescentia. He. II, 1, 3. Quem *ferret*, si parentem non *ferret* suum? Heaut. I, 2, 27. Illud haut multum, si viuo, *ferent*. Heaut. V, 1, 45. Ego illi maxumam partem *feram*. Ad. I, 2, 36. Neque id occulte *fert*. Ad. III, 2, 30. Si attigisses, *ferres* infortunium. Ad. II, 1, 24. Non potero *ferre* hoc. Iniurias viri omnes *ferre*. Hec. I, 2, 58 et 91. Nil istaec mihi res voluptatis ferunt. Hec. IV, 2, 17. Quin quod est *ferundum*, *fers*. Phorm. II, 3, 83. Non caussam dico, quin quod meritus sit, *ferat*. Phorm. II, 1, 42. Animo iniquo hoc oppido *ferre* aiunt. Phorm. V, 1, 36.

Ferox] Eone es *ferox*, quia habes imperium in beluas? Eun. III, 1, 25.

Feruo] Cum *feruit* maxume, tam placidum, quam ouis est, reddo. Ad. IV, 1, 18.

Ex

Ex qua *filiam* suscepit. Phorm. V, 7, 49.

Filius] Amico *filium* restitueris. And. III, 3, 38. In nuptias conieci erilem *filium*. And. III, 4, 23. Num *filio* videtur vxorem dare? And. II, 6, 21. Mihi si vmquam *filius* erit, ne ille facili me vtetur patre. Heaut. II, 1, 5. *Filium* vnicum adulescentulum habeo. Heaut. I, 1, 41. Huic *filium* scis esse? Heaut. I, 2, 7. Serua, quod in te est, *filium*. Heaut. IV, 8, 4. Matres omnes *filiis* in peccato adiutrices. Heaut. V, 2, 38. Egon confitear, meum non esse *filium*, qui sit meus? Talem, nisi tu, nulla pareret *filium*. Heaut. V, 3, 14 et 20. Consuefeci *filium*. Hoc patrium est, consuefacere *filium*. Ad. I, 1, 29 et 49. Tuum *filium* dedisti adoptandum mihi. Adel. I, 2, 34. Hoc est patrem esse, aut hoc est *filium* esse? Ad. IV, 5, 73. Maior *filius* tuus. Adelph. III, 4, 16.

Fingo] *Fingunt* quandam inter se fallaciam. And. I, 3, 15. Neque me *finxisse* falsi quicquam. Eun. I, 2, 120. Voltus quoque hominum *fingit* scelus. Syrus mirus *finxit* filium. Heaut. V, 1, 14 et 25. Nonne ad senem aliquam fabricam *fingit*? Heaut. III, 2, 34.

Finis] Tute ipse his rebus *finem* praescripsisti. And. I, 1, 124. Orandi iam *finem* face. And. V, 1, 2. Nisi *finem* maledictis facit. Heaut, Prol. 34. Vicini nostri hic ambigunt de *finibus*. He. III, 1, 90. In istac *finem* faciat. Ad. V, 9, 40. Haut opinor commode *finem* statuisse orationi militem. Hec. I, 2, 21. De illo tum *finem* faciam dicundi mihi, peccandi cum ipse de se *finem* fecerit. Phorm. Prol. 22 et 23. vide Notas.

Fio] Ita vt *fit*. And. I, 1, 53. Mihi quidem non *fit* verisimile. And. I, 3, 20. Hocinest *factu* humanum aut inceptu? And. I, 5, 1. vide Notas. Opportune hic *fit* mi obuiam. And. III, 4, 11. *Facta*, transacta omnia. And. I, 5, 13. Ex ea re quid *fiat* vide. And. II, 3, 11. Ego istaec recte vt fiant videro. And. II, 6, 25. Ita vti nuptiae fuerant futurae, *fiant*. And. III, 3, 11. Non potest id *fieri*, quod vis. And. II, 1, 5. Bene *factum*. And. V, 6, 11. *Factum* dabo. Eun. II, 1, 6. vide Notas. Dico ego mi insidias *fieri*. Eun. III, 3, 26. Quicquid huius *factumst*, culpa non *factumst* mea. Eun. V, 5, 10. Me quantum hic operis *fiat*, poenitet. Heaut. I, 1, 20. Quid me *fiat*, parui pendis. Heaut. IV, 3, 37. Ita vt *fit*. Ad. I, 1, 30. vide Not. Nollem *factum*. Ad. II, 1, 11. E re natae melius *fieri* haut potuit, quam *factum* est. Ad. III, 1, 8. vide Notas. Si esset, vnde id *fieret*, faceremus. Ad. I, 2, 26. Si sic *fit*. Ad. IV, 2, 15. Quid *fit*? quid agitur? Ad. V, 5, 2. Vt ne id *fiat* palam. Hec. I, 2, 30. Si *fieri* id non potest, quin sentiant. Hec. III, 3, 37. Quid *fit* denique? Phorm. I, 2, 71. *Fiet* sedulo. Phorm. I, 4, 50. Opus ruri *faciundum*. Phorm. II, 1, 20. Contumeliosius *factam* iniuriam. Phorm. II, 3, 2. *Factum* volo. Phorm. V, 3, 4. Male *factum*. Phorm. V, 1, 23. Composito *factumst*. Phorm. V, 1, 29. Accusando *fieri* infectum non potest. Phorm. V, 8, 45.

Firmo] *Firmauit* fidem. And. III, 1, 4. Cur non, quod dotis dixi, *firmas*? Heaut. V, 5, 4. Ei rei *firmasti* fidem. Hec. IV, 2, 5.

Firmus] Tibi generum *firmum*, et filiae inuenias virum. And. III, 3, 39.

Forsan] Aliquis *forsan* me putet non putare hoc verum. And. V, 5, 1. *Forsan* paruam hic habeat mihi fidem. Eun. I, 2, 117. vide Notas.

Forsitan] Si altera illaec magis instabit, *forsitan* nos reiiciat. Phorm. IV, 5, 5.

Fortasse] *Fortasse* vt profectus alio fueras. Eun. II, 2, 49. *Fortasse* aliquantum iniquior erat. Heaut. I, 2, 27. *Fortasse* excludetur foras. Ad. I, 2, 39. Audisti ex aliquo *fortasse*. Hec. IV, 1, 35. Non multum habet quod det *fortasse*. Phorm. I, 2, 96.

Forte] *Forte*, ita vt fit, filium perduxere. And. I, 1, 53. Si *forte* huc Chremes aduenerit. Eun. III, 2, 48. Alterae dum narrat, *forte* audiui. Heaut. II, 3, 31. Si *forte* frater redierit viso. Ad. IV, 2, 10. Si *forte* morbus amplior factus fiet. Hec. III, 1, 50. Quam saepe *forte* temere eueniunt, quae non audeas optare. Phorm. V, 1, 30.

Fortis] Vt virum *fortem* decet. And. IV, 6, 14. Nil prius neque *fortius*. Eun. I, 1, 5. Ita vt *fortis* decet milites. Eun. IV, 7, 44. *Fortis* fortuna adiuuat. Phorm. I, 4, 25. O vir *fortis* atque amicus. Phorm. II, 2, 10.

Fortiter] *Fortiter*. hui, perfortiter. Ad. IV, 2, 28.

Fortitudo] Vereor, ne istaec *fortitudo* in neruom erumpat denique. Phorm. II, 2, 10.

Fortuna] Omnia bona dicere, et laudare *fortunas* meas. And. I, 1, 70. Seruon *fortunas* meas me commisisse futili. And III, 5, 3. An *fortunam* conlaudem, quae gubernatrix fuit? Eun. V, 8, 16. Me tuarum miseritumst *fortunarum*. Heaut. III, 1, 55. Scibam dubiam *fortunam* esse scenicam. Hec. Alt. Prol. 8. O *fortuna*, vt numquam perpetua es data. Hec. III, 3, 46. vid. Not. Ne simili vtamur *fortuna*, atque vsi sumus. Phor. Prol. 32. Quod si eo meae *fortunae* red eun. Fortis *fortuna* adiuuat. Phor. I, 4, 23 et 25. Quonam in loco sunt res et *fortunae* meae? Phor. III, 1, 9. Tantam *fortunam* de improuiso esse his datam. Phor. V, 6, 44.

Fortunatus] Quis te est *fortunatior*? Heaut. II, 3, 55 Edepol te, mea Antiphila, laudo et *fortunatam* iudico. Heaut. II, 4, 1. Ne ego *fortunatus* homo sum. Heaut. IV, 6, 21. Multo omnium me nunc *fortunatissimum* factum puto esse. Heaut. IV, 8, 1. Quod *fortunatum* isti putant, vxorem numquam habui. Ad. I, 1, 18.

Forum] Ego me hinc ad *forum*. And. I, 3, 21. Quid turbae aput *forum*st? And. IV, 4, 6. Amicus quidam me a *foro* abduxit modo. Ad. IV, 5, 11. Scisti vti *foro*. Phorm. I, 2, 29.

Frango] Nauem is *fregit* aput Andrum insulam. And. I, 3, 17. Naui *fracta* ad Andrum eiectus est. And. V, 4, 20.

Frater] Si te in germani *fratris* dilexi loco. And. I, 5, 57. *Fratrem* homini nemini esse primarum artium magis principem. Ad. II, 3, 6. Si *frater* aut sodalis esset, qui magis morem gereret? Ad. IV, 5, 74. *Fratrem* maiorem Chremen nostine? Phor. I, 2, 3.

Fraus] Eductas libere in *fraudem* inlicis? And. V, 4, 8. In eandem *fraudem* incides. Heaut. III, 1, 33. Gerro, iners, *fraus*, helluo. Heaut. V, 4, 10.

Frequens] Cum illis vna aderat *frequens*. And. I, 1, 80.

Fretus] Cuius consilio *fretus* sum. And. II, 1, 36. Hem quo

fretus

buli eodem accedens exſpectatio. Hec. Alt. Prol. 26. vide Notas.

Funda] *Fundam* tibi nunc nimis vellem dari. Eun. IV, 7, 16.

Funditus] Quod ſi fit, pereo *funditus*. And. I, 5, 9.

Fundo] Raperem, *funderem* et proſternerem. Ad. III, 2, 21. vide Not. Tu verba *fundis* hic ſapientia? Ad. V, 1, 7.

Fundus] Noſtri *fundi* calamitas. Eun. I. 1, 34. Quin te in *fundo* conſpicer. Heaut. I, 1, 16.

Fungor] Ita tute adtente illorum officia *fungere*. Heaut. I, 1, 14. Hominis frugi et temperantis *functu's* officium. Heaut. III, 3, 19. Tuo officio fueris *functus*. Heaut. IV, 3, 12. *Functus* aduleſcentuli eſt officium liberalis. Phorm. II, 1, 51.

Funus] *Funus* interim procedit. And. I, 1, 100. Curabat vna *funus*. And. I, 1, 81. In *funus* prodeo. And. I, 1, 88. Neque quisquam aderat, qui adiutaret *funus*. Phorm. I, 2, 49.

Fur] Exclamat, *furem*, non poëtam, fabulam dediſſe. Eun. Prol. 23. Manipulus *furum*. Eun. IV, 7, 6.

Furcifer] Tibi ego vt credam, *furcifer*? And. III, 5, 12. Ego, te *furcifer*, ſi viuo. Eun. V, 5, 19.

Furtum] *Furtum* facere. Eun. Prol. 28. Hic *furti* ſe adligat. Eun. IV, 7, 39. Quamnam hic fugam aut *furtum* parat? Phor. I, 4, 14.

Futilis] Seruon fortunas meas me commiſiſſe *futili*? And. III, 5, 3.

G.

Gallina] *Gallina* cecinit: interdixit hariolus. Phor. IV, 4, 27.

Ganeo] Gerro, iners, fraus, helluo, *ganeo*, damnoſus. Heaut. V, 4, 10.

Ganeum] Credo adductum in *ganeum* aliquo. Ad. III, 3, 5.

Gannio] Quid ille *gannit*? quid volt? Ad. IV, 2, 17.

Garrio] *Garris*. Eun. II, 3, 87. *Garri* modo. Phor. III, 2, 11.

Garrula] Ne quid de fratre *garrulae* illi dicerem. Adel. IV, 4, 15.

Gaudeo] Iam id *gaudeo*. And. II, 2, 25. Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet, vt malis *gaudeant*? And. IV, 1, 3. Ne iſtam multimodis ciuem inuentam *gaudeo*. And. V, 4, 36. vide Notas. Hunc ſcio mea ſolide *gauiſurum* gaudia. And. V, 5, 8. Soluom te aduenisse *gaudeo*. Eun. V, 5, 6. Iam hoc aliud eſt, quod *gaudeamus*. Eun. V, 8, 11. Inpendio magis animus *gaudebat* mihi. Eun. III, 5, 39. Fruſtra ſum igitur *gauiſus* miſer. Heaut. IV, 8, 17. Crede mihi, *gaudebis* facto. Phorm. III, 2, 9.

Gaudium] Nec opinantis duci falſo *gaudio*. And. I, 2, 9. Expleam animum *gaudio*. And. II, 2, 2. Non ſatis tibi eſſe hoc ſolidum viſumſt *gaudium*? And. V, 1, 23. Si nulla aegritudo huic *gaudio* interceſſerit. Mea ſolide gauiſurum *gaudia*. And. V, 5, 5 et 8. Ne hoc *gaudium* contaminet vita aegritudine aliqua. Eun. III, 5, 4. Scin me in quibus ſim *gaudiis*? Eun. V, 9, 5. Celem tam inſperatum *gaudium*? Heaut. III, 1, 5. Prae *gaudio* vbi ſim neſcio. Heaut. II, 3, 67. *Gaudio* ſumus praepediti nimio. He. III, 1, 96. Lacrumo *gaudio*. Ad. III, 3, 55. Miſeriam omnem ego capio; hic potitur *gaudia*. Ad. V, 4, 22. Vtinam perpetuum hoc fiat *gaudium*. Ad. V, 9, 15. Paene hercle exclamaui *gaudio*. Phorm. V, 6, 30.

Gemino]

Glorior]

Glorior] Vah, *gloriare* euenisſe ex ſententia? Heaut. IV, 5, 17.

Glorioſus] Miles *glorioſus*. Eun. Prol. 31. Facere *glorioſum* militem. Eun. Prol. 38.

Gnata] Vnicam *gnatam* ſuam cum dote ſumma filio vxorem vt daret. And. I, 1, 73. Denegarat ſe commiſſurum mihi *gnatam* ſuam vxorem. And. I, 5, 7. Deſpondit ei *gnatam* huius vicini proxumi. Hec. I, 2, 49. *Gnatam* inueni nuptam cum tuo filio. Phorm. V, 3, 34.

Gnathonicus] Paraſiti item vt *Gnathonici* vocentur. Eun. II, 2, 33.

Gnatus] Qui *gnatum* haberem tali ingenio praeditum. And. I, 1, 71. Corrigere mi *gnatum* porro enitere. And. III, 4, 17. Orabo *gnato* vxorem. And. III, 2, 48. Pietatem *gnati*. And. V, 2, 28. Decreui tantiſper me minus iniuriae meo *gnato* facere. Heaut. I, 1, 96.

Gracilus] Vincto pectore, vt *gracilae* ſient. Eun. II, 3, 23. vide Notas.

Gradus] Suſpenſo *gradu* placide ire perrexi. Phor. V, 6, 27.

Grandis] An ſedere oportuit domi virginem tam *grandem*? Ad. IV, 5, 39. Natu *grandior*. Ad. V, 8, 7. Homo iam *grandior*. Phorm. II, 3, 15. Dicam tibi inpingam *grandem*. Phorm. II, 3, 92.

Grandiuſculus] Fere *grandiuſcula* iam. And. IV, 5, 19.

Gratia] Habeo *gratiam*. And. I, 1, 15. Poſtulare id *gratiae* adponi ſibi. And. II, 1, 31. Cum iſtuc quod poſtulo impetro cum *gratia*. And. II, 5, 11. Ea *gratia* ſimulaui. And. III, 4, 8. Iam dudum res redduxit me ipſa in *gratiam*. And. V, 4, 45. Ego excludor: illa recipitur. Qua *gratia*? Eun. I, 2, 79. Ab eo *gratiam* hanc inibo. Eun. III, 5, 9. Inueniam pol hodie, parem vbi referam *gratiam*. Eun. IV, 4, 51. Et habetur et refertur, ita vt merita es, *gratia*. Eun. IV, 6, 12. Dehinc ſpero aeternam inter nos *gratiam* fore. V, 2, 33. *Gratiam* habeo maxumam. Eun. V, 8, 61. Caue, ne falſam *gratiam* ſtudeas inire. Heaut. II, 3, 61. Syro nil *gratiae*. Heaut. V, 2, 46. Dis *gratia*. Ad. I, 2, 41. Mihi egit *gratias*. Ad. III, 3, 14. Rurſum in *gratiam* reſtitues. Hec. III, 1, 11. Dis *gratiam* habeo. Hec. III, 2, 11. Hanc *gratiam* vt ſibi des pro illa, nunc rogat. Hec. III, 3, 30. Neque alio componi pacto potis inter eas *gratiaſt*. Hec. III, 5, 29. Ego redigam vos in *gratiam*. Phorm. V, 7, 73.

Gratiis] Si non pretio, *gratiis* Ad. IV, 7, 26. vide Notas. Meam ductes *gratiis*? Phor. III, 2, 15.

Gratulor] Aduentum *gratulantur*. Eun. II, 2, 28. Deſine. Deos *gratulando* obtundere. Hec. V, 1, 6.

Gratus] Id *gratum* fuiſſe aduorſum te. And. I, 1, 15. Illi *gratum* feceris. Eun. IV, 4, 56. Quam hoc munus *gratum* arbitrare Thaidi eſſe? Eun. II, 2, 44. Eſt iſtuc datum profecto, vt *grata* mihi ſint quae facio omnia. Eun. III, 1, 6. Cum *gratum* mi eſſe potuit, nolui. Vt eſſet apud te hoc quam *gratiſſimum*. Heaut. II, 3, 21 et 127. vbi vide Notas. Memorem me dices eſſe et *gratum*. Ad. II, 2, 43. Ne id adſentandi magis, quam quo habeam *gratum*, facere exiſtumes. Adel. II, 4, 6.

Grauidus] *Grauida* e Pamphilo eſt. And. I, 3, 11. Virgo ex

H.

Qui

Qui Sal *habet*, quod in te est. Eun. III, 1, 10. vide Not. *Habes* imperium in belluas. Eun. III, 1, 25. Quae res in se neque consilium, neque modum *habet* vllum. Eun. I, 1, 13. Potius quam te inimicum *habeam*. Eun. I, 2, 94. Quam intumum *habeam* te. Eun. I, 2, 48. Sensit me tecum quoque rem *habere*. Eun. I, 2, 58. Si fidem *habeat*. Eun. I, 2, 59. Sine illum priores partes apud me *habere*. Eun. I, 2, 71. Quae nos nostramque adulescentiam *habent* despicatam. Eun. II, 3, 92. Et *habetur* et refertur gratia. Eun. IV, 6, 12. Male me vero *habens*. Eun. IV, 2, 6, Credin te inpune *habiturum*? Eun. V, 2, 13. Spero me *habere*, qui hunc excruciem meo modo. Eun. V, 3, 11. Hic pro illo munere tibi honos est *habitus*. Eun. V, 6, 22. Gratiam *habeo* maxumam. Eun. V, 8, 61. *Habet* bonorum exemplum. Heaut. Prol. 20. Filium vnicum adulescentulum *habeo*. Ah, quid dixi? *habere* me? Immo *habui*. Heaut. I, 1, 42. Cui quod respondeam, nil *habeo*. Heaut. II, 1, 12. Amicam vt *habeas* prope iam in vxoris loco. Heaut. I, 1, 52. Mihi quale ingenium *haberes*, fuit indicio oratio. Heaut. II, 4, 4. Sine magno intertrimento non potest *haberi*. Heaut. III, 1, 39. Aut haec cum illis sunt *habenda*; aut illa cum his mittenda sunt. Heaut. II, 3, 84. Ita vt res sese *habet*. Heaut. IV, 3, 24. Suauia in praesentia quae essent, prima *habere*. Heaut. V, 2, 10. Non necesse *habeo* omnia pro meo iure agere. Ad. I, 1, 26. Semper parce ac duriter se *habere*. Ad. I, 1, 20. Ille vt item contra, me *habeat*, facio sedulo. Ad. I, 1, 25. Quod fortunatum isti putant, vxorem numquam *habui*. Ad. I, 1, 19. *Habui*, amaui pro meo. Ad. I, 1, 23. Studione id sibi *habet*. Ad. III, 3, 28. Satis mi id *habeam* supplicii. Ad. III, 2, 15. Virgo nihil *habet*. Ad. IV, 7, 10. Ludibrio *haberi*. Hec. I, 2, 74. Vti eximium neminem *habeam*? Hec. I, 1, 9. *Habebam* alibi animum amori deditum. Hec. III, 1, 14. *Habes* omnem rem. Hec. I, 2, 119. Quid mulieris vxorem *habes*? Hec. IV, 4, 22. Haec res non minus me male *habet*, quam te. Hec. IV, 2, 30. Quo pacto me *habueris* praepositam amori tuo. Hec. IV, 2, 6. Non sic ludibrio tuis factis *habitus* essem. Hec. IV, 1, 11. Non me clam *haberet*, quod celasse intelligo. Hec. IV, 4, 35. Segregatum *habuisse* a me Pamphilum. Hec. V, 1, 26. Is sibi responsum hoc *habeat*. Phorm. Prol. 16. Non multum *habet* quod det fortasse. Phor. I, 2, 95. Bene *habent* tibi principia. Phor. II, 3, 82. Non tu hunc *habeas* plane praesentem Deum? Phor. II, 2, 31. Conclusam hic *habeo* vxorem saeuam. Phorm. V, 1, 17. Vt meae res sese *habent*. Phorm. V, 4, 1.

Habitior] Si qua est *habitior* paulo, pugilem esse aiunt. Eun. II, 3, 24.

Habito] In hac *habitasse* platea dictumst Chrysidem. And. IV, 5, 1. Rus *habitatum* abii. Hec. II, 1, 27. Ex vrbe tu rus *habitatum* migres? Hec. IV, 2, 13. Vt filius cum illa *habitet* apud te. Phorm. V, 7, 41.

Habitudo] Quae *habitudo* est corporis? Eun. II, 2, 11.

Haereo] Ipsast, *haereo*. Eun. V, 2, 9. Lingua *haeret* metu. Eun. V, 5, 7. Vt *haeream* in parte aliqua tandem apud Thaidem. Eun. V, 8, 25.

Hic. pronom.] *Haec* illae lacrumae. And. I, 1, 79. vide Not. Tu si *hic* sis, aliter censeas. And. II, 1, 10. Ipsum *hunc* orabo. And. II, 1, 12. Nec tu ea causa minueris *haec* quae facis. And. II, 3, 19. Quid *hoc*? adeone est demens? And. III, 1, 10. *Hic* vero est. Eun. II, 3, 8. Si laudabit *haec* illius formam, tu *huius* contra. Eun. III, 1, 54. Mi *hoc* negoti ceteri dedere. Eun. III, 4, 6. *Hoc* vide. Heaut. II, 3, 74. Tibi erunt parata verba, *huic* homini verbera. Heaut. II, 3, 115. *Huic* mandes, si quid recte curatum velis. Ad. III, 3, 18. Mensis agitur *hic* iam septimus. Hec. III, 3, 34. Cum tu *horum* nil refelles, vincam scilicet. Phor. I. 2, 82. Aliquot *hos* sumam dies. Phorm. V, 5, 4.

Hilare] *Hilare* hunc sumamus diem. Ad. II, 4, 23. vide Notas.

Hilaris] Tu quidem pol multo *hilarior*. Eun. IV, 5, 5.

Hilarus] *Hilarum* ac lubentem fac te gnati in nuptiis. Ad. IV, 7, 38. Hodie modo *hilarum* te face. Ad. V, 3, 56.

Hilum] *Hilum* interesse censes? And. IV, 4, 55. vide Notas.

Hinc] Fuit olim *hinc* quidam senex, mercator. And. I, 3, 16. vide Notas. Abin *hinc* in malam rem. And. II, 1, 16. *Hinc* vos amolimini. And. IV, 2, 24. Illam *hinc* ciuem esse aiunt. And. V, 1, 14. Non cogitas *hinc* longule esse? Heaut. II, 2, 10. Syrum ire video: *hinc* scibo iam, vbi siet. Ad. III, 2, 7. Quod *hinc* accesserit. Ad. V, 3, 30. Procul *hinc* astans. Hec. IV, 3, 1. Petam *hinc* vnde a primo institui. Phor. IV, 3, 14.

Homo] Neutiquam officium liberi esse *hominis* puto. And. II, 1, 30. Mi *homo*, quid istuc obsecrost? And. IV, 3, 6. O *hominem* audacem. And. IV, 4, 30. *Homini* adulescentulo. Ad. V, 1, 9. Ego commodiorem *hominem* non vidi. And. V, 2, 3. More *hominum* euenit. And. V, 6, 3. Sic *homost*: perpaucorum *hominumst*. Eun. III, 1, 18. *Homini homo* quid praestat? Eun. II, 2, 1. *Hominem* haut inpurum. Eun. II, 2, 4. Scitum hercle *hominem*. Eun. II, 2, 23. Illumne obsecro inhonestum *hominem*, senem mulierem? Eun. II, 3, 66. vide Not. Sicubi eum satietas *hominum* ceperat. Eun. III, 1, 14. Qui hunc tantum *hominem* facias inimicum tibi. Eun. IV, 7, 32. Metuo qualem tu me esse *hominem* existimes. Eun. IV, 6, 20. Monstrum *hominis*. Eun. IV, 4, 29. Quid illuc *hominis* est? Eun. V, 1, 17. O scelestum atque audacem *hominem*. Eun. IV, 4, 41. Quis hic est *homo*? Eun. IV, 4, 9. Quis tu *homo* es? Eun. IV, 7, 34. Quis *homo* vmquam vidit? Eun. V, 1, 38. *Homo* sum: humani nihil a me alienum puto. Heaut. I, 1, 25. Paulo qui est *homo* tolerabilis. Heaut. I, 2, 31. *Hominis* frugi et temperantis functu's officium. Heaut. III, 3, 19. Tibi erunt parata verba, huic *homini* verbera. Heaut. II, 3, 115. Vin tu *homini* stulto mi auscultare? He. III, 3, 24. *Hominem* amicum recipere ad te. Heaut. III, 3, 6. Ita comparatam esse *hominum* naturam omnium. Heaut. III, 1, 94. Ne ego fortunatus *homo* sum. Heaut. IV, 6, 21. *Homines* nobilis. Ad. Prol. 15. *Hominum homo* stultissime. Adel. II, 2, 10. *Homine* inperito numquam quicquam iniustiust. Ad. I, 2, 18. O *hominem* inpurum. Ad. II, 1, 29. O *hominem* inpium. Ad. III, 2, 6. Non puduisse verberare *hominem* senem?

animum vt adducas tuum. Hec. IV, 4, 61.

Hui] *Hui*, tam cito? And. III, 1, 16. *Hui*, vniuorsum triduum? Eun. II, 1, 17. *Hui*, quantam eii fenestram ad nequitiem patefeceris? Heaut. III, 1, 71. *Hui* percarast. Phorm. II, 3, 25.

Huiusmodi] Haec atque *huiusdi* sum multa passa. Eun. IV, 6, 8. *Huiusmodi* obsecro aliquid reperi. Heaut. II, 3, 98. *Huiusmodi* mihi res semper comminiscere. Heaut. IV, 6, 8. Hic me *huiusmodi* scibat esse. Phorm. III, 2, 44.

Humane] Vix *humane* patitur. Ad. I, 2, 65.

Humanitus] Coepi non *humanitus* tractare. Heaut. I, 1, 47.

Humanus] *Humani* ingenii mansuetique animi officia. And. I, 1, 68. Hocinest factu *humanum* aut inceptu? And. I, 5, 1. vide Notas. *Humani* nihil a me alienum puto. Heaut. I, 1, 25. Vt sunt *humana*. Heaut. III, 2, 41. Iam peccatum primum id magnum, magnum at *humanum* tamen. Ad. IV, 5, 53.

Humerus] Demissis *humeris*. Eun. II, 3, 23. Qui non *humerum* hunc onero pallio. Phorm. V, 6, 4.

Humi] Obsecro, *humi*ne? And. IV, 3, 11.

Humilis] Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni atque *humiles* sumus. Hec. III, 3, 20.

Hymenaeus] Hoc mi moraest, tibicina, et *hymenaeum* qui cantent. Missa haec face, *hymenaeum*, turbas, lampadas, tibicinas. Ad. V, 7, 7 et 9.

I.

Iacio] Si illud, quod maxume opus est *iactu*, non cadit. Ad. IV, 7, 22.

Iam] Eamus nunc *iam* intro. And. I, 1, 145. Primum *iam* de amore hoc comperit. And. I, 3, 6. *Iam* tum. Eun. III, 3, 8. *Iam* olim. Eun. III, 5, 39. *Iam* inde vsque a pueritia. Heaut. I, 2, 9. *Iam* inde ab adulescentia. Ad. I, 1, 16. *Iam* inde a puero. Ad. III, 3, 86. *Iam* pridem. Hec. II, 1, 22. *Iam* vt limen exirem. Hec. III, 3, 18. *Iam* a principio. Phorm. IV, 3, 45.

Iam Dudum] *Iam dudum* te amat: *iam dudum* illi facile fit, quod doleat. Eun. III, 1, 58. *Iam dudum*: aetatem. Eun. IV, 5, 8. Ego *iam dudum* hic adsum. Eun. IV, 6, 5. *Iam dudum* dixi, itidemque nunc dico. Hec. IV, 4, 100. vide Notas.

Ianua] Ante nostram *ianuam* adpone. And. IV, 3, 10. Propera adeo puerum tollere hinc ab *ianua*. And. IV, 4, 20.

Ibi] *Ibi* tum filius cum illis vna aderat frequens. And. I, 1, 79. Escendo in quendam *ibi* excelsum locum. And. II, 2, 19. *Ibi* culpam in te transferet. And. II, 3, 5. Eamus ad me, *ibi* proximumst. Eun. III, 5, 64. *Ibi* nunc sum, et vsque id egi dudum. Heaut. V, 2, 30. Credas animum *ibi* esse. Heaut. V, 5, 19.

Ibidem] Teque *ibidem* peruolvam in luto. And. IV, 4, 38.

Idcirco] *Idcirco* arcessor, nuptias quod mi adparari sensit. And. IV, 2, 7. *Idcirco* huic nostro traditast prouincia. He. III, 2, 5.

Idem] Animus te erga *idem* ac fuit. Heaut. II, 3, 24. In *eandem* fraudem incides. Heaut. III, 1, 33. Praesens absensque *idem* erit. Ad. I, 1, 48. Vtin omnes mulieres *eadem* aeque studeant, nolintque omnia. Hec. II, 1, 2. Fac *eadem* vt sis porro. Hec. V, 1, 38.

Hec.

Hec. I, 2, 68. *Illis* repudium renuntiet; hanc ducat. Phorm. IV, 3, 72.

Illi. Illic] Facile hic plus mali est, quam *illic* boni. And. IV, 3, 5. Mihi *illic* vere ad rastros res redit. Heaut. V, 1, 58. Prius nos oppressisset *illic*, quam huc reverti posset iterum. Adelph. IV, 1, 9. Multo melius hic quae fiunt, quam *illi*, vbi sum adsidue, scio. Hec. II, 1, 20.

Illic] Hem *illic* est huic rei caput. And. II, 6, 27. Vbi *illic* est? And. III, 5, 1. *Illuc* est sapere. Eun. IV, 7, 12. Mirum ni *illoc* homine quoque pacto opust. Eun. V, 8, 53. *Illancine* mulierem alere cum illa familia? Heaut. IV, 5, 3. Quis *illic* est, quem video procul? Adelph. III, 3, 84.

Illinc] Fere grandiuscula iam profectast *illinc*. And. IV, 5, 19. Se *illinc* subducet. Eun. IV, 1, 14. Vbi *illinc* redieris. Adelph. II, 2, 8. Dum cognatus hinc *illinc* veniret. Adelph. IV, 5, 40. vide Not.

Illiusmodi] Ne *illiusmodi* iam magna nobis ciuium paenuriast. Adelph. III, 3, 87.

Illo] Cum *illo* aduenio: solitudo ante ostium. And. II, 2, 25.

Illuc] Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel *illuc* inpellitur. And. I, 5, 31. Accede *illuc*. Adelph. II, 1, 14. *Illuc* quaeso redi, quo coepisti. Adelph. II, 1, 36.

Imber] Quo pacto Danaae misisse aiunt quondam in gremium *imbrem* aureum. Eun. III, 5. 37.

Immemor. Inmemor] Exprobatio *immemori* benefici. And. I, 1, 17. vide Not. Num *inmemores* discipuli? And. III, 1, 19.

Immisericorditer] Factum a vobis duriter, *immisericorditer*que. Adelph. IV, 5, 29.

Immo] *Immo* aliud. And. I, 1, 3. *Immo* enim vero infeliciter. Eun. II, 3. 38. *Immo* abeat potius malo quouis gentium. Heaut. V, 1, 55. *Immo* hercle extorque. Adelph. III, 4, 37. *Inmo* vero abi. Hec. IV, 4, 104. *Inmo* vero vxorem tu cedo. Phorm. V, 7, 43.

Immortalis. Inmortalis] Di *immortales*. Eun. II, 2, 1. Pro Di *immortales*. Adelph. III, 4, 1. Pro Deum *immortalium*. Phorm. II, 3, 4.

Immortalitas] Mi *immortalitas* partast. And. V, 5, 4.

Impedimentum] Mi *impedimento* estis. And. IV, 2, 24.

Imperator] Haut conuenit vna ire cum amica, *imperatorum*, in via. Eun. III, 2, 42. *Imperatoris* virtutem noueram, et vim militum. Eun. IV, 7, 8.

Imperium] Eone es ferox, quia habes *imperium* in beluas? Eun. III, 1, 25. Mater, cuius sub *imperio*st, mala. Heaut. II, 2, 4. Si meum *imperium* exsequi voluisses. Heaut. IV, 1, 22. *Imperium* grauius aut stabilius. Adelph. I, 1, 41. Satis pro *imperio* quisquis es. Phorm. I, 4, 18.

Impero] Quod iussi ei dari bibere, et quantum *imperaui*, date. And. III, 2, 4. *Imperaui* egomet mihi omnia adsentari. Eun. II, 2, 21. Numquid aliud *imperas*? Eun. II, 1, 7. Omnia faciam: *impera*. Heaut. V, 5, 11. Hoc qui nequit, fateatur nescire *imperare* liberis. Adel. I, 1, 25. Quin tu, quid faciam, *impera*. Phorm. I, 4, 45.

Impertio. Inpertio] Plurima salute Parmenonem summum suum *impertit* Gnatho. Eun. II, 2,

Eun. I, 1, 5. Quid faciam miser? quidue *incipiam*? Eun. V, 4, 45. Iam tum *inceperat* turba inter eos. Eun. IV, 4, 58. Quid, si hoc nunc sic *incipiam*? nihil est. Heaut. IV, 2, 9. Neque quod principium *incipiam* ad placandum, scio. *Heaut.* V, 4, 21. vide Notas. Turpe *inceptu* est. Phorm. II, 4, 16. Noui negoti nihil *incipere*, causa est sontica. Phorm. IV, 4, 29. vide Not.

Inclementius] Qui dictum in se *inclementius* existimarit esse. Eun. Prol. 4.

Incogitans] Quod ni fuissem *incogitans*. Phorm. I, 3, 3. Adeon te esse *incogitantem*? Phorm. III, 2, 14.

Incolumis] Posthac *incolumem* sat fore me. And. III, 5, 5. Parentes, patriam *incolumem*. Heaut. I, 2, 20.

Incommode] *Incommode* hercle. CH. Immo vero infeliciter. Eun. II, 3, 38. Tam *incommode* illis fors obtulerat aduentum meum. Hec. III, 3, 10. *Incommode* mihi nuptiis euenit. Hec. V, 3, 40.

Incommoditas] *Incommoditas* huc omnis redit. And. III, 3, 35.

Incommodo] Mihi vt *incommodet*. And. I, 1, 135.

Incommodum] Ex *incommodis* alterius sua vt comparent commoda. And. IV, 1, 3. Quod *incommodi* tibi in hac re accipies, nisi caues? Heaut. V, 1, 59. vide Not. *Incommoda* atque iniurias viri omnis ferre. Hec. I, 2, 9. Hic tibi nihil est quicquam *incommodi*. Hec. III, 3, 40. Multa ex quo fuerint commoda, eius *incommoda* aequumst ferre. Hec. V, 3, 42.

Incommodus] *Incommoda* alia sunt dicenda. Eun. II, 3, 39. Hoc ego proferre, *incommodum* mi esse arbitror, Hec. I, 2, 78. Ain tu tibi hoc *incommodum* euenisse iter? SO. Non hercle verbis dici potest tantum, quam re ipsa navigare *incommodumst*. Hec. III, 4, 1, et 3. Non tute *incommodam* rem, vt quaeque est, in animum induces pati? Hec. IV, 2, 27.

Incredibilis] *Incredibilia* Parmeno modo quae narrauit. Eun. V, 8, 19. Vin me istuc tibi, etsi *incredibilest*, credere? Heaut. IV, 1, 11. *Incredibili* re atque atroci percitus. Hec. III, 3, 17. *Incredibile* hoc mi obtigit. *Incredibile* quantum erum anteeo sapientia. Phorm. II, 1, 9. et 17.

Incuruus] *Incuruus*, tremulus, labiis demissis, gemens. Eun. II, 3, 45.

Incuso] Quid me *incusas*, Clitipho? Heaut. V, 2, 7. Nos iam dudum hic te absentem *cusamus*. Phorm. III, 1, 7. Quae tute dudum coram me *incusaueras*, Phorm. V, 7, 21.

Inde. Te in pistrinum dedam, ea lege, vt, si te *inde* exemerim, ego pro te molam. And. I, 2, 29. Iam *inde* vsque a pueritia. Heaut. I, 2, 9. Iam *inde* ab adulescentia. Adelph. I, 1, 16. Vxorem duxit, et *inde* filiam suscepit iam vnam. Phorm. V, 8, 18.

Indicens] Non me *indicente* haec fiunt. Adelph. III, 4, 62.

Indicium] Egomet meo *indicio* perii. Eun. V, 6, 23. Mihi quale ingenium haberes, fuit *indicio* oratio. Heaut. II, 4, 4. Cum illi pericli nihil ex *indicio* siet. Heaut. III, 1, 6. *Indicio* de se ipse erit. Adelph. Prol. 4. Id anus mi *indicium* fecit. Adelph. IV, 4, 9. Id nunc res *indicium* haec facit. Hec. IV, 1, 31.

Indictum] Quod dictum, *indictumst*. Phorm. V, 7, 58.

Indicus]

Ineptia-

Ineptia] Vſque adeo illius ferre poſſum *ineptiam*. Eun. IV, 6, 3. vide Notas. Vt video tuam ego *ineptiam*. Adelph. IV, 7, 31. Vt mittam illius *ineptias*. Phorm. IV, 3, 43.

Ineptio] *Ineptis*. Adelph. V, 8, 11. Phorm. II, 3, 73.

Ineptus] Vllam cauſam, ſaltem *ineptam*, falſam, iniquam. And. I, 5, 23. Eho *inepta*, neſcis quid ſit actum? And. IV, 4, 52. Hoc nemo fuit minus *ineptus*. Eun. II, 1, 21. Age *inepte*. Eun. II, 3, 20. Ne *ineptus*, ne proteruos videar. Heaut. III, 3, 16. Miror, quomodo tam *ineptum* quicquam tibi venire in mentem potuerit. Heaut. V, 3, 3. Nimium *ineptus* es. Adelph. I, 1, 38. Voſtram nequeo mirari ſatis rationem. SY. eſt hercle *inepta*. *Inepta* lenitas patris. *Inepta* haec eſſe ſentio. Adelph. III, 3, 21, 36 et 76. Etſi hoc mihi paruom, *ineptum*, abſurdum videtur. Ad. V, 8, 21.

Iners] Tam *iners*, tam nulli conſili ſum. And. III, 5, 2. Gerro, *iners*, fraus, helluo. Heaut. V, 4, 10. Non malus, neque *iners*. Adelph. III, 4, 35.

Ineſco] Non ſcis *ineſcare* homines. Adelph. II, 2, 12. vide Not.

Inexorabilis] Adeon ingenio eſſe duro te atque *inexorabili*? Phorm. III, 2, 12.

Infamia] Cauit, ne vmquam *infamiae* ea res ſibi eſſet. And. II, 6, 13. Propter quam in ſumma *infamia* ſum. Heaut. II, 3, 18. Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolitudo, *infamia*. Adelph. III, 2, 5.

Infamis] Flagitiis tuis me *infamem* fieri. Heaut. V, 4, 14.

Infandus] Tam *infandum* facinus ne audiui quidem. Eun. IV, 3, 22.

Infectus] *Infecta* pace. Eun. I, 1, 8. Accuſando fieri *infectum* non poteſt. Phorm. V, 8, 45.

Infelicitas] Quid hoc, malum, *infelicitatis*? Adelph. IV, 2, 5.

Infeliciter] Incommode hercle. CH. Immo enimuero *infeliciter*. Eun. II, 3, 38.

Infelix] Adeon hominem eſſe inuenuſtum aut *infelicem* quemquam, vt ego ſum? And. I, 5, 10. O *infelicem* aduleſcentulum. Eun. V, 4, 21. Ne ego homo *infelix*. Adelph. IV, 2, 1. Heu me *infelicem*. Hec. III, 1, 2.

Infenſus] Me *infenſus* ſeruat. And. I, 3, 7.

Inferi] Vt te quidem omnes, Di, Deae, Superi, *Inferi*, malis exemplis perdant! Phorm. IV, 4, 6.

Infimus] Quem ego infra eſſe *infimos* omnis puto homines. Eun. III, 2, 36.

Infirmitas] Quid adhuc habent *infirmitatis* nuptiae? Hec. I, 2, 101.

Infirmus] Qui eos gubernat animus, *infirmum* gerunt. Hec. III, 1, 31. Cum ſcirem *infirmas* nuptias haſce eſſe. Phorm. V, 1, 6.

Infitias] Ille *infitias* ibit. Si *infitias* ibit, teſtis mecum eſt anulus. Adelph. III, 2, 41 et 49.

Infortunatus] O *infortunatum* ſenem! Eun. III, 3, 7.

Infortunium] Haut permultum a me aberit *infortunium*. Heaut. IV, 2, 1. vide Nos. Si attigiſſes, ferres *infortunium*. Adelph. II, 1, 24. Faxo eum tali mactatum, atque eſt *infortunio*. Phorm. V, 8, 39.

Infra] *Infra* eſſe infimos omnis puto homines. Eun. III, 2, 36.

Infringo] Homini miſero plus quingentos colaphos *infregit* mihi. Adelph. II, 1, 45.

Inge-

V, 5, 76. vide Notas. *Iniecta* est spes patri. Phorm. IV, 4, 10.

Inimicitia] Esse inter eos *inimicitias*. And. V, 2, 11. In amore haec omnia insunt vitia: iniuriae, suspiciones, *inimicitiae*, indutiae. Eun. I, 1, 15. Cum puella anum suscepisse *inimicitias* non pudet? Hec. II, 1, 34. Numquam tam grauis ob hanc *inimicitias* caperem in vostram familiam. Phorm. II, 3, 23.

Inimicus] Si capiundos mihi sciam esse *inimicos* omnis homines. And. IV, 2, 12. Potius quam te *inimicum* habeam. Eun. I, 2, 94. Hunc tantum hominem facias *inimicum* tibi. Eun. IV, 7, 32. Istuc nostris *inimicis* siet. Heaut. V, 3, 12. vide Notas. Ex amicis *inimici* vt sint nobis adfines, facis. Hec. II, 1, 14. Iracundus factus *inimicissimus*. Hec. III, 1, 29. Qualis sim amicus, aut quid possiem, potius quam *inimicus*, periculum facias. Hec. V, 2, 41.

Inique] Numquam vidi *iniquius* certationem comparatam. Ad. II, 2, 3. Ne eum circumuentum *inique* iniqui inrideant. Hec. Prol. 46. Edepol ne nos sumus *inique* aeque omnes inuisae viris. Hec. II, 3, 1. Quam *inique* comparatumst. Phorm. I, 1, 7.

Iniquus] Ea me exquirere *iniqui* patris est. And. I, 2, 16. Vllam caussam, saltem ineptam, falsam, *iniquam*. And. I, 5, 22. Vide quam *iniquus* sis prae studio. And. V, 1, 6. Ne istuc tam *iniquo* patiare animo. Eun. II, 1, 6. Ne plus *iniquum* possit quam aequum oratio. Heaut. Prol. 27. Fortasse aliquantum *iniquior* erat. Heaut. I, 2, 27. Quam *iniqui* sunt patres in omnis adulescentes iudices? Heaut. II, 1, 1. Poeta sensit scripturam suam ab *iniquis* obseruari. Adelph. Prol. 2. Vah, leno *iniqua* me non volt loqui. Adelph. II, 1, 33. Ne eum circumuentum inique *iniqui* inrideant. Hec. Prol. 46. Socrus omnis esse *iniquas*. Hec. II, 3, 5. In me *iniqua* est. Hec. III, 5, 25. Quid ego nunc in illam *iniquos* sim? Hec. III, 5, 35. Num *iniquom* postulo? Phorm. II, 3, 64.

Initio] Vbi erit puero natalis dies: vbi *initiabunt*. Phorm. I, 1, 15.

Initium] Narrationis incipit mi *initium*. And. IV, 2, 26. Vnde ortum est *initium* irae. Hec. III, 2, 16. Nequeo mearum rerum *initium* vllum inuenire idoneum. Hec. III, 3, 1. His rebus anulus fuit *initium* inueniundis. Hec. V, 3, 23.

Iniuria] Non *iniuria*. And. I, 1, 33. Ea primum ab illo animaduertenda *iniuriast*. And. I, 1, 129. Qua iure qua *iniuria*. And. I, 3, 9. vid. Not. Cum eo *iniuriam* hanc expostulem? And. V, 1, 15. Remittas iam me onerare *iniuriis*. And. V, 1, 8. In amore insunt haec vitia: *iniuriae*, suspiciones. Eun. I, 1, 14. Accepta *iniuria*. Eun. IV, 6, 24. Minus *iniuriae* meo gnato facere. Heaut. I, 1, 95. Parentum *iniuriae* vniusmodi sunt ferme. Heaut. I, 2, 30. Facis adeo indigne *iniuriam* illi. Heaut. III, 3, 4. Hanc *iniuriam* mihi nolle factam esse. te esse indignum *iniuria*. Accipiunda et mussitanda *iniuria* adulescentiumst. Adelph. II, 1, 8. 12. 35 et 53. Incommoda atque *iniurias* viri omnis ferre. Hec. I, 2, 90. En vnquam *iniuriarum* audisti mihi scriptam dicam? Phorm. II, 2, 15. En vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam *iniuriam*? Phorm. II, 3, 2. Vereor ne iudigne *iniuria* adficiatur. Phorm. V, 1, 3.

mei. Heaut. V, 4, 3. Subuenite *inopi*. Adelph. II, 1, 2. Qua ratione *inopem* potius ducebat domum? Phorm. II, 1, 68.

Inparatus] Si me *inparatum* adortus esset. And. III, 1, 20. *Inparatum* inpendent mala. Phorm. I, 4, 2. Vt ne *inparatus* sim. Phorm. II, 1, 84.

Inpedio] Tot me *inpediunt* curae. And. I, 5, 25. Viden me *inpeditum* esse? Tu rem *inpeditam* ac perditam restituas? And. III, 5, 11 et 13. *Inpeditae* sunt. Heaut. II, 3, 4. *Inpeditum* in eo expediui animum. Hec. III, 1, 17. Qui me et se hisce *impediuit* nuptiis. Phorm. II, 4, 2.

Inpello] Fama hac *inpulsus* Chremes. And. I, 1, 72. Huc vel illuc *inpellitur*. And. I, 5, 31. vide Notas. Non *inpulit* me. And. III, 2, 44. Forma *inpulsi* nostra nos amatores colunt. Heaut. II, 4, 9. Te causae *inpellebant* leues. Hec. III, 4, 12. Vide, ne *inpulsus* ira praue insistas. Quid ego ira *inpulsus* nunc in illam iniquos sim? Hec. III, 5, 34 et 35. Neu me cupidum eo *inpulisset*. Phorm. I, 3, 6. Tu *inpulisti*. Phorm. II, 2, 6. Quam timeo, aduentus huius quo *inpellat* patrem. Phorm. IV, 3, 3. Egestas me *inpulit*. Phorm. V, 1, 6.

Inpendeo] Inparatum *inpendent* mala. Phorm. I, 4, 2.

Inpendio] *Inpendio* magis animus gaudebat mihi. Eun. III, 5, 39.

Inpense] Inuidere omnes mihi: verum vnus tamen *inpense*. Eun. III, 1, 23.

Inperitus] Homines adulescentulos, *inperitos* rerum. And. V, 4, 8. Neque ita *inperita*, vt nesciam. Eun. IV, 2, 42. Homine *inperito* numquam quicquam iniustiust. Adelph. I, 2, 18.

Inpingo] Dicam tibi *inpingam* grandem. Phorm. II, 3, 92.

Inpius] Vbi ego illum scelerosum atque *inpium* inueniam? Eun. IV, 3, 1.

Inploro] Fidem vostram *inplorat*. Adelph. III, 4, 43.

Inpluuium] Anguis in *inpluuium* decidit de tegulis. Phorm. IV, 4, 26. vide Notas.

Inpono] In ignem *inpositast*. And. I, 1, 102. Quiduis oneris *inpone*. And. V, 3, 26. Phorm. III, 3, 28.

Inportunitas] *Inportunitatem* spectate aniculae. And. I, 4, 4.

Inpotens] Adeo *inpotenti* esse animo. And. V, 3, 8. Te noui, quam esse soleas *inpotens*. Heaut. II, 3, 30.

Inpotentia] Propter suam *inpotentiam* se semper credunt ludier. Adelph. IV, 3, 16. vide Notas.

Inprobus] Si quis magistrum cepit ad eam rem *inprobum*. And. I, 2, 21. Vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo *inprobo*. Hec. III, 3, 23.

Inprouiso] De *inprouiso* nuptiae. And. II, 2, 23. Quasi de *inprouiso* respice ad eum. And. II, 5, 6. Vbi de *inprouiso* interuentum mulieri. Heaut. II, 3, 40. Interuenit homo de *inprouiso*. Adelph. III, 3, 52. Hocine ex *inprouiso* mali mi obiici. Adelph. IV, 4, 2. vide Notas. Tantam fortunam de *inprouiso* esse his datam. Phorm. V, 6, 44.

Inprudens] Vt ne de hac re pater *inprudentem* opprimat. And. I, 3, 22. *Inprudens* harum rerum ignarusque omnium. Eun. I, 2, 56. Scio, te inscientem atque *inprudentem* dicere ac facere omnia. Heaut. IV, 1, 20. Ne *inprudens* faciam forte quod nolit.

Inscitus] *Inscitum* offerre iniurium tibi immerenti. Hec. V, 1, 14.

Inscribo] *Inscripsi* illico aedis mercede. Heaut. I, 1, 92.

Insero] Manum in sinum meretrici *inserere*. Heaut. III, 3, 3.

Inseruio] Filium amico video *inseruire*. Heaut. III, 1, 9.

Insidiae] Dico ego mi *insidias* fieri. Eun. III, 3, 26. *Insidias* nostrae fecit adulescentiae. Phor. II, 1, 44.

Insidior] Hiscine tu amabo non contra *insidiabere*? Hec. I, 1, 13.

Insignis] Hancine ego vt contumeliam tam *insignem* in me accipiam? Eun. IV, 7, 1.

Insimulo] Quod illum *insimulant* durum, id non est. Heaut. I, 2, 30. vide Notas. Si erum *insimulabis* malitiae, male audies. Phorm. II, 3, 12. vide Not.

Insisto] Qua *insistam* via? Eun. II, 3, 2. vide Notas. Hanc habere orationem mecum principio *institit*. Hec. III, 3, 21. Vide, ne inpulsus ira praue *insistas*. Hec. III, 5, 34. Qua quaerere *insistam* via? Phorm. I, 4, 15. Cursum cum *institeris*. Phorm. V, 6, 8. vide Not.

Insolens] Quid tu Athenas *insolens*? And. V, 4, 4.

Insomnia] Noctu te adiget horsum *insomnia*. Eun. II, 1, 13.

Insperans] *Insperante* hoc, atque inuito Pamphilo. And. III. 4, 24.

Insperatus] An ego occasionem tam *insperatam* amitterem? Eun. III, 5, 56. Celem tam *insperatum* gaudium? Heaut. III, 1, 5.

Inspicio] Perfecit, sibi vt *inspiciundi* esset copia. Eun. Prol. 21. *Inspicere*, tanquam in speculum, in vitas omnium iubeo. Tamquam in speculum, in patinas *inspicere* iubeo. Adelph. III, 3, 61 et 75.

Instigo] Si hic non insanit satis sua sponte, *instiga*. And. IV, 2, 9. Taceam? *instigem*. Phorm. I, 4, 9. *Instigemus* etiam, vt nullus locus relinquatur preci? Ph. III, 3, 14. Non hercle ex re istius me *instigasti*. Phorm. V, 7, 76.

Instituo] Sapienter viam *instituit*. And. I, 1, 40. Si perget laedere, ita vt facere *instituit*. Eun. Prol. 19. In animo *instituere*. Adelph. I, 1, 13. Animum ad cogitandum *instituere*. Phorm. II, 1, 10. Petam hinc, vnde a primo *institui*. Phorm. IV, 2, 14.

Insto] Ego illud sedulo negare factum: ille *instat* factum. And. I, 1, 120. Numquam destitit *instare*. And. IV, 1, 36. Num ego *insto*? Heaut. IV, 4, 16. Syre, *insta*. Adelph. II, 4, 14. Partus *instabat* prope. Ad. III, 2, 9. Postquam acrius pater *instat*. Hec. I, 2, 46. Si altera illaec magis *instabit*. Phorm. IV, 5, 5.

Instrenuus] Animi est pudentis signum et non *instrenui*. Heaut. I, 1, 68.

Instruo] Tu hosce *instrue*. Vt hosce *instruxit*, ipsus sibi cauit loco. Eun. IV, 7, 11 et 12. *Instructa* pulcre ad perniciem. He. III, 1, 41. *Instructa* mihi sunt corde consilia omnia. Phorm. II, 2, 7.

Insulsus] Fatuus est, *insulsus*, bardus. Eun. V, 8, 49. vide Notas.

Insulto] Forem faxo calcibus saepe *insultabis* frustra. Eun. II, 2, 54.

Insum] Tristis seueritas *inest* in voltu. And. V, 2, 16. In amore haec omnia *insunt* vitia. Eun. I, 1, 14. Vbi *inerat* pictura haec. Eun. III, 5, 36. Multa in homine signa *insunt*. Adelph. V, 3, 36.

interſtet. Eun. IV, 4, 18. Hoc pater ac dominus *intereſt.* Ad. I, 1, 51. Nimium inter vos, pernimium *intereſt.* Adel. III, 3, 39.

Interficio] Nunc eſt profecto *interfici*, cum perpeti me poſſum. Eun. III, 5, 3.

Interim] Triſtis *interim*, nonnunquam conlacrumabat. And. I, 1, 81. Funus *interim* procedit. And. I, 1, 100. Sed *interim* de ſymbolis quid actumſt? Eun. III, 5, 59. *Interim* dum ante oſtium ſto. Eun. V, 2, 3.

Interimo] *Interemptam* oportuit. Heaut. IV, 1, 22.

Interior] In *interiore* parte vt maneam ſolus cum ſola. Eun. III, 5, 31.

Interloquor] Sicine mi *interloquere?* Heaut. IV, 3, 13.

Interminor] *Interminatus* ſum, ne faceres. And. III, 2, 16. Iſtucine *interminata* ſum hinc abiens tibi? Eun. V, 1, 14.

Intermitto] Numquam vnum *intermittet* diem, quin ſemper veniat. Adelph. III, 1, 6.

Internuntia] Cum tam neclegitur eius *internuntia.* Heaut. II, 3, 58. vide Notas.

Internuntius] Ne quis forte *internuntius* clam a milite ad iſtam curſet. Eun. II, 2, 56.

Intero] Tute hoc *intriſti*: tibi omne eſt exedendum. Phorm. II, 2, 4.

Interpolo] Nulla mala re *interpolatam* muliebri. Heaut. II, 3. 48. vide Notas.

Interrogo] Recte ſane *interrogaſti.* Eun. V, 5, 11.

Intertrimentum] Sine magno *intertrimento* non poteſt haberi. Heaut. III, 1, 39.

Interuenio] Sponſae pater *interuenit.* And. IV, 3, 17. Neminemne curioſum *interuenire* nunc mihi. Eun. III, 5, 5. De inproviſo eſt *interuentum* mulieri. He. II, 3, 40. Nulla mihi res poſthac poteſt *interuenire* tanta. Heaut. IV, 3, 1. Ei nouum *interuenit* vitium et calamitas. Hec. Prol. 2. Quae inter vos *interuenerint.* Hec. III, 2, 16. vide Notas. *Interuenit* adoleſcens quidam lacrumans. Phorm. I, 2, 41.

Intro] Vos iſtaec *intro* auferte. And. I, 1, 1. Concedam hinc *intro.* Eun. I, 1, 126.

Introduco] Hos prius *introducam.* Eun. III, 2, 39. Tu iſtic mane, vt Chremem *introducas.* Eun. V, 2, 70. Fratrem ſenis *introduxit.* Phorm. V, 6, 25.

Introeo] *Introire* neminem video, exire neminem. And. II, 2, 26. Cur non recta *introibas?* Eun. I, 2, 7. Qui vidiſſe eum diceret exeuntem aut *introeuntem* ad amicam. Hec. IV, 1, 36. *Introiit* in aedis ater alienus canis. Ph. IV, 4, 25.

Intromitto] Quod heri *intromiſſus* non eſt. Eun. I, 2, 3. Phaedriam *intromittamus* commiſſatum. Eun. III, 1, 52.

Introrumpo] Ceſſo huc *introrumpere?* Eun. V, 5, 26.

Intueor] Terram *intuens* modeſte. Eun. III, 5, 32.

Intumus] Ipſus mihi Dauos, qui *intumu*ſt eorum conſiliis, dixit. And. III, 3, 44. Tute ſcis poſt illa quam *intumum* habeam te. Eun. I, 2, 47.

Intuor] Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui *intuitur* nos? Heaut. II, 4, 23.

Intus] Illis quae ſunt *intus*, clamat de via. And. III, 2, 11. Obſera oſtium *intus.* Eun. IV, 6, 25.

Inuado] An dolor repente *inuaſit?* Hec. III, 2, 21.

Inuenio] Tibi generum firmum, et filiae *inuenias* virum. And. III, 3, 32.

Iracun-

Iracundia] Prae *iracundia* non sum apud me. Heaut. V, 1, 47. Adiutor sum eius *iracundiae*. Ad. I, 2, 66. Ardeo *iracundia*. Ad. III, 2, 12. Iam vero omitte tuam istanc *iracundiam*. Ad. IV, 7, 37. Tandem reprime *iracundiam*, atque ad te redi. Ad. V, 3, 8.

Iracundus] Cum de eadem caussa est *iracundus* factus inimicissimus. Hec. III, 1, 29. Ecce autem tu quoque proterue *iracundus* es. Hec. III, 5, 53. Animo *iracundo* tulit. Hec. IV, 1, 53.

Irascor] Tibi iure *irasci* non queat. And. II, 3, 20. Ille continuo *irasci*, neque negare audere. Eun. IV, 1, 4. Rursum *irascere*? Adelph. I, 2, 56.

Iratus] Mihi Deos fuisse *iratos*. And. IV, 1, 40. Quod nunc tute tecum *iratus* cogitas. Eun. I, 1, 19. *Iratus* senex. He. Prol. 37. Ne quid in illum *iratus* plus satis faxit. Heaut. I, 2, 24. *Iratum* admodum. Adelph. III, 3, 49. Tibi quoque *iratus* edepol sum grauiter quidem. Hec. IV, 4, 1. Ne te *iratus* suis saeuidicis dictis protelet. Ph. II, 1, 35. Memini relinqui me, Deo *irato* meo. Ph. I, 2, 24.

Is. Ea. Id] *Id* operam do. And. I, 1, 130. Iam aetate *ea* sum. Hec. V, 1, 11. In *id* redactus sum loci. Phorm. V, 7, 86.

Istac] Abi sane *istac*, istorsum, quouis. Heaut. III, 3, 27.

Iste] Quorum aemulari exoptat neclegentiam, potius quam *istorum* obscuram diligentiam. And. Prol. 22. Egon quicquam cum *istis* factis tibi respondeam? Eun. I, 2, 73. *Iste* Chaerea. *Iste* ephebus frater Phaedriae. Eun. V, 1, 7 et 8. *Istam* ipsam. Eun. III, 5, 16. Tu tibi *istas* posthac comprimito manus. Heaut. III, 3, 29. Hominem *istum* inpurissimum, quam primum absoluito. Ad. II, 4, 18. Nil pol iam *istaec* mihi res voluptatis ferunt. Hec. IV, 2, 17.

Istic. Aduerb.] Neque *istic*, neque alibi tibi erit vsquam in me mora. And. II, 5, 10.

Istic. Pronom.] *Istuc* ipsum. D. Atque *istuc* ipsum nil pericli est. And. II, 2, 13. *Istucine* interminata sum hinc abiens tibi? Eun. V, 1, 14. Ego *istuc* aetatis, non amori operam dabam. Heaut. I, 1, 58. *Istaec* quidem contumelia est. Heaut. III, 3, 5.

Istinc] Iterum *istinc* excludere? Hec. III, 2, 4.

Istiusmodi] Vos esse *istiusmodi*, et nos non esse, haut mirabilest. Heaut. II, 4, 7.

Istoc] Nimium *istoc* abisti. Adelph. II, 1, 15.

Istorsum] Abi sane istac, *istorsum*, quouis. Heaut. III, 3, 27. Concede hinc a foribus paulum *istorsum* sodes. Ph. V, 1, 14.

Istuc] Concede *istuc* paululum. Eun. IV, 4, 38. Post *istuc* veniam. Heaut. II, 3, 33. *Istuc* ibam. Ad. V, 3, 35.

Ita. Aduerb. Affirm.] D. Mihin? S. *Ita*. And. V, 2, 8.

Item] Vnus et *item* alter. And. I, 1, 50. *Item* vt Menandri Phasma nunc nuper dedit. Eun. Prol. 9. vide Notas. Aliis non *item*. Eun. III, 1, 8. Si ex capite sis meo natus, *item* vt aiunt Mineruam esse ex Ioue. Heaut. V, 4, 13. Ille vt *item* contra, me habeat, facio sedulo. Ad. I, 1, 25. Sin *item* est ob eam rem iratus. Hec. V, 2, 14. vide Notas.

Iter] *Iter* hac habui. Eun. V, 8, 35. Pergam quo coepi hoc *iter*. Hec. I, 2, 119. Ain tu tibi hoc incommodum euenisse *iter*? Hec. III, 4, 1. Euenit senibus ambobus simul, *iter* illi in Lemnum vt esset, nostro in

Iurgo]

Iurgo] Cedo quid *iurgabit* tecum? And. II, 3, 15. Cum Dauo egomet vidi ancillam *iurgantem*. And. V, 1, 19. Credo iam, vt solet, *iurgabit*. Adelph. I, 1, 55.

Iuro] Si forte opus sit ad erum *iurato* mihi. And, IV, 3, 13. vide Notas. Qui se sine hac *iurabat* vnum numquam victurum diem. Ad. III, 2, 34. Fidem dans, *iurans* se illam ducturum domum. Ad. III, 4, 27. Vel hic Pamphilus *iurabat* quotiens Bacchidi, quam sancte. Hec. I, 1, 3.

Ius] Quo *iure* qua me iniuria praecipitem in pistrinum dabit. And. I, 3, 9. Vt, cum velit, tibi *iure* irasci non queat. And. II. 3, 20. Hoc confiteor *iure* mi obtigisse. And. III, 5, 1. Si vim faciet, in *ius* ducito hominem. Eun. IV, 6, 30. Qui neque *ius* neque bonum atque aequom sciunt. Heaut. IV, 1, 29. *Ius* summum saepe summa est malitia. He. IV, 5, 48. Non necesse habeo omnia pro meo *iure* agere. Adelph. I, 1, 27. Ego meum *ius* persequar. Suum *ius* postulat. Ad. II, 1, 9 et 47. Si nunc de tuo *iure* concessisses paululum. Ad. II, 2, 9. Num qui minus mihi idem *ius* aequumst esse, quod mecumst tibi? Ad. V, 3, 15. Eodem vt *iure* vti senem liceat, quo *iure* sum vsus adolescentior. Hec. Alt. Prol. 2 et 3. Si *ius*, si fas est. Hec. III, 3, 27. Etsi scio ego meum *ius* esse, vt te cogam. Hec. II, 2, 1. Vt neque mi *ius* sit amittendi. Phorm. I, 3, 24. vide Notas. In *ius* ambula. In *ius* eamus. Phorm. V, 7, 43 et 88.

Ius] Quo pacto ex *iure* hesterno panem atrum vorent. Eun. V, 4, 27.

Iusiurandum] *Iusiurandum* dabitur. Ad. II, 1, 11. Quem neque fides neque *iusiurandum* neque illum misericordia repressit. Ad. III, 2, 8. Dabo *iusiurandum*. Hec. IV, 4, 75. Alid si scirem, qui firmare meam aput vos possem fidem, sanctius quam *iusiurandum*; id pollicerer tibi. Hec. V, 1, 25. vide Notas.

Iustitia] Vt meae stultitiae *iustitia* tua sit aliquid praesidi. Hea. IV, 1, 33. vide Notas.

Iustus] *Iusta* et clemens seruitus. And. I, 1, 9. Mea causa causam hanc *iustam* esse animum inducite. Heaut. Prol. 41. Bonam atque *iustam* rem oppido imperas. He. IV, 3, 26. Nonne haec *iusta* tibi videntur postea? Ad. IV, 5, 26. Quia non *iusta* iniusta prorsus omnia omnino obsequor. Adelph. V, 9, 33. An quisquam iudex est, qui possit noscere tua *iusta*? Phorm. II, 1, 50.

Iuuo] Aut consolando aut consilio aut re *iuuero*. Heaut. I, 1, 34. Enimuero id demum *iuuat*. Ad. II, 3, 2. Qui sic sunt, haut multum heredem *iuuant*. Hec. III, 5, 10.

L.

Labasco] *Labascit*. Eun. I, 2, 98. Adelph. II, 2, 31.

Labefacio] Omnes dentes *labefecit* mihi. Adelph. II, 2, 36.

Labefacto] Ita me ab ea astute video *labefactarier*. Eun. III, 3, 3.

Labium] Incuruus, tremulus, *labiis* demissis, gemens. Eun. II, 3, 45.

Labor] Ingenium est omnium hominum ab *labore* procliue ad lubidinem. And. I, 1, 51. Ex eo nunc misera quem capit *laborem*? And. IV, 3, 5. Tantum *laborem* capere ob talem filium? And. V, 2, 29. Eius *labore* atque eius dolore gnato vt medicarer tuo. And. V, 1, 12. *Labore* alieno magnam partam gloriam verbis saepe in se transmouet. Eun. III, 1, 9.

Laetus]

Laetus] *Laetus* est, nescio quid. And. II, 2, 3. Concurrunt *laeti* mi obuiam. Eun. II, 2, 25. Gnatus se adsimulat *laetum*. He. V, 1, 15. Nil quicquam vidi *laetius*. Ad. III, 3, 12. *Laetus* est de amica. Ad. II, 2, 44. *Laetus* sum, fratri obtigisse quod volt. Ph. V, 4, 1.

Lamentor] *Lamentari* praeter caeteras visa est. And. I, 1, 94. Suam matrem *lamentari*, mortuam. Phorm. I, 2, 46.

Lampas] Hymenaeum, turbas, *lampadas*, tibicinas. Ad. V, 7, 9.

Lana] *Lana* ac tela victum quaeritans. And. I, 1, 48. Ad *lanam* redit. Heaut. II, 3, 37.

Languor] Vel me haec deambulatio, quam non laboriosa ad *languorem* dedit. He. IV, 6, 3.

Lanius] Cetarii, *lanii*, coqui, fartores, piscatores. Eun. II, 2, 26.

Lapis] I, quid stas, *lapis*? Hea. IV, 7, 3. Possem persentiscere, nisi si essem *lapis*, He. V, 1, 44. vide Notas. Quae me omnino *lapidem*, non hominem putas. Hec. II, 1, 17.

Large] Dat nemo *largius*. Eun. V, 8, 48.

Largior] De te *largitor*, puer. Adelph. V, 8, 17. Adsentando atque indulgendo et *largiendo*, Ad. V, 9, 31. vide Notas.

Largitas] Aut *largitate* nimia aut parsimonia. He. III, 1, 32. Quae istaec subita est *largitas*? Adelph. V, 9, 28.

Lasciuia] Luxuria et *lasciuia* diffluit. Heaut. V, 2, 72.

Lassus] Animus *lassus* cura confectus stupet. And. II, 1, 4. Vigilabis *lassus*. Eun. II, 1, 15. Enim *lassam* oppido tum esse aibant. Hec. II, 1, 41.

Later] Purgem me? *laterem* lauem. Phorm. I, 4, 9.

Latus] Triumpho, si licet me *latere* tecto abscedere. He. IV, 2, 5.

Laudo] *Laudare* fortunas meas. And. I, 1, 70. Quicquid dicunt, *laudo*: id rursum si negant, *laudo* id quoque. Eun. II, 2, 20. Eius quid ego tibi nunc faciem praedicem aut *laudem*? Eun. III, 5, 17. Vereor coram in os te *laudare* amplius. Adelph. II, 4, 5.

Lauo] Vbi nos *lauerimus*, si voles, *lauato*. Eun. III, 5, 47 et 48. Vnctum atque *lautum* e balneis. Ph. II, 2, 25. Venias mihi precibus *lautum* peccatum tuum Phorm. V, 7, 80. vide Notas.

Laus] Ita facillume sine inuidia *laudem* inuenias. And. I, 1, 39. Quantam et quam veram *laudem* capiet Parmeno? Eun. V, 4, 3. In mea vita tu tibi *laudem* is quaesitum? He. II, 3, 74. *Laudin* an vitio duci factum id oporteat. Eam *laudem* hic ducit maxumam. Ad. Prol. 5 et 18. Ait *laudi* putat fore? Hoc *laudi* est. Adelph. III, 3, 28 et 64. Sibi hanc *laudem* relinquont. Hec. III, 5, 11.

Laute] Facete, lepide, *laute*, nil supra. Eun. III, 1, 37. *Laute* munus administrasti tuum. Ad. V, 1, 2.

Lautus] Omnes te in *lauta* esse et bene aucta reputant. He. IV, 5, 50. vide Not. Hoc salsumst, hoc adustumst, hoc *lautumst* parum. Ad. III, 3, 70.

Lectulus] *Lectulos* iube sterni nobis. Ad. II, 4, 21. *Lectulos* in sole ilignis pedibus faciundos dedit. Ad. IV, 2, 46.

Lectus] Eam in *lectum* conlocarunt. Eun. III, 5, 45. *Lectos* sternere, coenam apparare. He. I, 1, 73. Huc est intro latus *lectus*: vestimentis stratus est. He. V, 1, 30. Vt triduo hoc perpetuo prorsum e *lecto* nequeat surgere. Adelph. IV, 1, 4.

Lego]

Liber] Sine Cerere et *Libero* friget Venus. Eun. IV, 5, 6.

Liber] *Libera* viuendi fuit potestas. And. I, 1, 25. vide Notas. Neutiquam officium *liberi esse* hominis puto. And. II, 1, 30. In pariundo aliquot adfuerunt *liberae.* And. IV, 4, 32. Quae *liberum* scire aequom est adulescentem, sollertem dabo. Eun. III, 2, 24. Vsque ad necem opperiere loris. SA. Loris *liber?* Neque vendundam censeo, quae *liberast*. Ad. II, 1, 28 et 40. Scire est *liberum* ingenium atque animum. Ad. V, 3, 42. Eho, accede huc ad me: *liber* esto. Vt vxorem meam vna mecum videam *liberam.* Adelph. V, 9, 13 et 16.

Liberalis] Forma praeter ceteras honesta et *liberali.* And. I, 1, 96. Coniugio *liberali* deuinctum. And. III, 3, 29. Quam *liberali* facie? Ego *liberali* illam adsero causa manu. Adelph. II, 1, 40. Neque boni neque *liberalis* functus officium est viri. Ad. III, 4, 18. Ingenium noui tuum *liberale*. Adelph. IV, 5, 50. Ita vti *liberali* atque ingenuae decet. Hec. I, 2, 89. vide Notas. Erus *liberalis* est, et fugitans litium. Phorm. IV, 3, 18.

Liberalitas] Pudore et *liberalitate* liberos retinere. Adelph. I, 1, 32.

Liberaliter] Seruibas *liberaliter*. And. I, 1, 11.

Libere] Eductos *libere*. And. V, 4, 8. Agitarem inter vos *libere* conuiuium. Hec. I, 2, 18.

Liberi] Domus, vxor, *liberi* inuenti inuito patre. And. V, 3, 20. Ingenio te esse in *liberos* leni puto. He. I, 1, 99. Pudore et liberalitate *liberos* retinere. Ad. I, 1, 32. Hoc qui nequit, fateatur nescire imperare *liberis*. Adelph. I, 1, 52. Communis corruptela nostrum *liberum*. Adelph. V, 3, 7. Qui illum decrerunt dignum, suos cui *liberos* committerent. Hec. II, 1, 15. Si ex me illa *liberos* vellet sibi. Hec. IV, 4, 33.

Libero] Quam primum hoc me *libera* miserum metu. *Liberatus* sum tua opera. And. II, 2, 14 et 33.

Libertas] Hicine *libertatem* aiunt aequam esse omnibus? Ad. II, 1, 29.

Libertus] Feci ex seruo vt esses *libertus* mihi. And. I, 1, 10.

Libido] Ex sua *libidine* moderantur. Hea. II, 1, 4. Aduersum animi tui *libidinem*. Hec. IV, 1, 19.

Licentia] Deteriores omnes sumus *licentia*. He. III, 1, 74. Nimia illaec *licentia* euadet in aliquod magnum malum. Adelph. III, 4, 63.

Licet] Sic vt quimus, aiunt; quando, vt volumus, non *licet*. And. IV, 5, 10. Non *licet* hominem esse saepe ita vt volt, si res non sinit. He. IV, 1, 53. Hoc *licet* impune facere huic, illi non *licet*. Ad. V, 3, 38. Dum *licitumst*. Hec. V, 3, 39. Si vxorem velit, lege id *licere* facere. Ph. I, 2, 66.

Ligurrio] Cum amatore cum coenant, *ligurriunt*. Eun. V, 4, 14. vide Notas.

Limen] Iam vt *limen* exirem. Hec. III, 3, 18.

Limus] Ego *limis* specto sic per flabellum clanculum. Eun. III, 5, 53.

Linea] Extrema *linea* amare, haut nihil est. Eun. IV, 2, 12.

Lingua] Perii: *lingua* haeret metu. Eun. V, 5, 7. Facilem beniuolumque *lingua* tua iam tibi me reddidit. Hec. V, 1, 35.

Liquet] *Liquet* mi deierare. Eun. II, 3, 40.

Liquido]

erum audiui *loqui*. He. III, 2, 48. Illi haut licebat, nisi praefinito *loqui*. Hec. I, 2, 19. Crederem vera hunc *loqui*. Phorm. II, 1, 48. Pergin ero absenti male *loqui*, inpurissime? Ph. II, 3, 25.

Lorum] Vsque ad necem opperiere *loris*. SA. *Loris* liber. Ad. II, 1, 28.

Lubens] Ego vero illud fecerim ac *lubens*. Eun. III, 5, 43. vide Notas. Faciam boni tibi aliquid, ac *lubens*. Heaut. IV, 5, 15. Tibi *lubens* bene faxim. Ad. V, 5, 5. Hilarum ac *lubentem* fac te gnati in nuptiis. Ad. IV, 7, 38. Nihil est, aeque quod faciam *lubens*. Phorm. III, 3, 32.

Lubet] Age age, vt *lubet*. And. II, 1, 10. Quae meo cumque animo *lubitumst*. And. I, 5, 28. Quamobrem? S. Quia *lubet*. And. V, 2, 21. Faciat, quod *lubet*. Hea. III, 1, 55. Nil vident, nisi quod *lubet*. Heaut. IV, 1, 30. Vt *lubet*. Ad. II, 2, 38. Quo *lubet* cruciatu per me exquire. Hec. V, 2, 7. Huc, si quid *lubet*. Ph. V, 7, 88.

Lubido] Ingenium est omnium hominum ab labore procliue ad *lubidinem*. And. I, 1, 51. Quo magis *lubido* frustra incendatur tua. And. II, 3, 8. Dumque eius *lubido* occlusast contumeliis. And. III, 3, 25. Praeter eius *lubidinem*. Heaut. I, 2, 27.

Luci] Cum primo *luci*. Ad. V, 3, 55. vide Notas.

Luciscit] *Luciscit* hoc iam. He. III, 1, 1.

Lucrum] Magnum esse in ea re *lucrum*. Heaut. III, 3, 48. Ne ille haut scit, paulum *lucri*, quantum eii damni apportet. Heaut. IV, 4, 25. Pecuniam in loco neglegere maxumum interdumst *lucrum*. Ad. II, 2, 8. Id de *lucro* putato esse. Ad. V, 3, 31. Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitumst, *lucrost*. Hec. III, 1, 7. Quid mihi *lucri* est te fallere? Phorm. I, 2, 11. Omne id deputabo esse in *lucro*. Phorm. II, 1, 21.

Lucto] Illi anulum, dum *luctat*, detraxisse. Hec. V, 3, 31.

Luctus] Filio *luctum* paras. Hec. II, 1, 13.

Luculentus] Forma *luculenta*. Heaut. III, 2, 12.

Ludibrium] *Ludibrio* haberi. Hec. I, 2, 74. Non sic *ludibrio* tuis factis habitus essem. Hec. IV, 1, 11.

Ludificor] Postquam *ludificatust* virginem. Eun. IV, 3, 3. Tu me hic etiam, nebulo, *ludificabere*? Eun. IV, 4, 50. Quid vos, malum, ergo me sic *ludificamini*? Phorm. V, 7, 55.

Ludo] Non te credas Davom *ludere*. And. IV, 4, 48. Nebulonem hunc certumst *ludere*. Eun. II, 2, 38. Cibum vna capias, ad sis, tangas, *ludas*, propter dormias. Eun. II, 3, 81. Consimilem *luserat* iam olim ille ludum. Eun. III, 5, 38. *Ludis* fortasse me. Hea. IV, 6, 20. Congrum istum maxumum in aqua sinito *ludere* paulisper. Adelph. III, 3, 23. Cur non *ludo* hunc aliquantisper? Obsecro num *ludis* tu nunc me? Ad. IV, 5, 5 et 63. Propter suam inpotentiam se semper credunt *ludier*. Ad. IV, 3, 16. vide Notas. Ita vitast hominum, quasi si *ludas* tesseris. Ad. IV, 7, 21. In istis opera *luditur*. Phorm. II, 2, 18.

Ludus] Quosne *ludos* redderet? And. III, 1, 21. vide Notas. *Ludum* iocumque dicas fuisse illum alterum. Eun. II, 3, 8. Consimilem luserat *ludum*. Eun. III, 5, 38. Non possum satis narrare quos prae-

buctis

Maiores] Spero erit similis *maiorum* suum. Ad. III, 3, 57.

Maiusculus] Thais, quam ego sum, *maiuscula*st. Eun. III, 3, 21.

Mala] Pugnus continuo in *mala* haereat. Ad. II, 1, 17.

Male] Hoc *male* habet virum. And. I, 6, 5. Mitte *male* loqui. And. V, 3, 2. Te vt *male* vrat. Eun. III, 1, 48. Vtinam sic sint, qui mihi *male* volunt. Eun. IV, 3, 13. Prodi *male* conciliate. Eun. IV, 4, 2. *Male* mulcabo ipsam. Eun. IV, 7, 13. Tibi timui *male*. Hea. III, 2, 20. *Male* docet te mea facilitas multa. He. IV, 1, 35. Tibi bene esse soli, sibi cum sit *male*. Ad. I, 1, 9. Haec *male* iudicas. Ad. I, 20, 2. Quae res tibi vortat *male*. Ad. II, 1, 37. *Male* odi. Ad. IV, 1, 17. Animo *male*st. Ad. IV, 5, 21. *Male* metuo. Hec. III, 2, 2. Effugere, volgus quod *male* audit mulierum. Hec. IV, 2, 24. Nihil est, quin *male* narrando possit deprauarier. Ph. IV, 4, 16.

Maledico] Desinant *maledicere*. And. Prol. 23. Nescis cui *maledicas* nunc viro. Eun. IV, 7, 29. Qui nobis *maledictum* velit. Hec. IV, 2, 14. Nisi haberet cui *maledicerct*. Ph. Prol. 15. *Male* factum. Ph. V, 1, 24.

Maledictum] Veteris poetae *maledictis* respondeat. And. Prol. 7. Nisi finem *maledictis* facit. Heaut. Prol. 34. Quod illi *maledictum* vehemens esse existumant. Ad. Prol. 17. *Maledicta* in se transtulit. Ad. II, 3, 10. Mitto *maledicta* omnia. Ad. V, 3, 9. *Maledictis* deterrere, ne scribat, parat. Phorm. Prol. 3.

Malefacio] Cum *malefacere* crederem mi impunius licere. He. III, 2, 49. vide Notas. Neque tu verbis solues vmquam, quod mi re *malefeceris*. Ad. II, 1, 10. Di tibi *malefaciant*. Ph. II, 3, 47.

Malefactum] *Malefacta* ne noscant sua. And. Prol. 23. Ob *malefacta* haec. Ad. II, 1, 46.

Maleficium] Pro *maleficio* beneficium summum reddere. Ph. II, 2, 22.

Maleuolus] Qui *maleuoli* veteris poetae maledictis respondeat. And. Prol. 6. Rumores distulerunt *maleuoli*. *Maleuolus* vetus poeta dictitat. He. Prol. 16 et 22. Isti dicunt *maleuoli*. Adelph. Prol. 15.

Malignus] *Maligna* magis et magis procax facta illico est. Hec. I, 2, 84. vide Notas.

Malitia] Exprompta *malitia*. And. IV, 3, 8. vide Notas. Ius summum saepe summa est *malitia*. He. IV, 5, 48. Doctae ad *malitiam*. Hec. II, 1, 6. Si erum insimulabis *malitiae*, male audies. Ph. II, 3, 12. vide Notas. Vtrum stultitia facere ego hunc an *malitia* dicam, incertus sum. Ph. IV, 3, 54.

Malo] Nuptias effugere ego istas *malo*, quam tu adipiscier. And. II, 1, 32. Mori me *malim*. Eun. I, 1, 21. Nihil est, quod *malim*. Ad. III, 2, 13. Quid est mihi quod *malim*? Hec. V, 2, 38. Nullam mihi *malim*, quam istanc vxorem dari. Ph. IV, 3, 53.

Malum] Nihil suspicans *mali*. And. I, 1, 89. Dederit qui damnum aut *malum*. And. I, 1, 116. Ex illis sese emersurum *malis*. And. III, 3, 30. Nescis quantis in *malis* verser miser. And. IV, 1, 25 Facile hic plus *mali* est, quam illic boni. And. IV, 3, 5. Quod sim ego nactus *mali*. And. V, 6, 3. Dabit haec Thais mihi magnum *malum*. Eun. III, 3, 2. Tantum deuenisse ad eum *mali*. He. IV, 5, 2. Aliquid gnato conficies *mali*. Non vides quantum *mali* ex ea re excites? He. V, 3,

sapiet, *manus.* Est ad hanc *manum* facellum. Ad. IV, 2, 24, 26 et 37. Huic aliquid paulum prae *manu* dederis. Ad. V, 9, 23. Tibi id in *manu* est, ne fiat. Hec. III, 5, 43. Quid vis dari tibi in *manum*? Ph. IV, 3, 29. Emissa est *manu*. Ph. V, 5, 2.

Mare] Quam longe a *mari*. Eun. III, 3, 13. O caelum, o terra, o *maria* Neptuni. Ad. V, 3, 4. Numquam es ingressus *mare*. Hec. III, 4, 5.

Maritus] Nouus *maritus* anno demum quinto et sexagesimo fiam? Ad. V, 8, 15.

Mastigia] Non manum abstines, *mastigia*? Ad. V, 2, 6.

Mater] Samia mihi *mater* fuit. Eun. I, 2, 27. *Matris* nomen et patris dicebat ipsa. Eun. I, 2, 31. Quam pridem mi pater et *mater* mortui essent. Eun. III, 3, 12. *Mater*, cuius sub imperiost, mala. He. II, 2, 4. *Matres* omnes filiis in peccato adiutrices. He. V, 2, 38. Virgo est cum *matre*. Ad. IV, 5, 16.

Materfamilias] Meretrix et *materfamilias* vna in domo? Adelph. IV, 7, 29.

Maternus] Misericordia, animus *maternus*. Hea. IV, 1, 24.

Matrimonium] Si esset nostro ex vsu hoc *matrimonium*. Hec. IV, 1, 33.

Matrona] *Matronam* nullam in aedibus. And. II, 2, 27. Bonas *matronas* facere. Eun. Prol. 37.

Mature] Fiet. PH. At *mature*. Eun. II, 1, 2. *Mature* vt cum cognorit, perpetuo oderit. Eun. V, 6, 11.

Maturo] Nuptias quantum queam vt *maturem*. And. III, 3, 45. Id vt *maturent* facere. He. III, 1, 87.

Mauolo] Omnes sibi esse bene *mauelle*, quam alteri. And. II, 5, 16. vide Notas. Quamuis caussam hunc suspicari, quam ipsam veram, *mauolo*. Hec. IV, 1, 25.

Maxume] Nunc cum *maxume* abs te postulo atque oro. And. V, 1, 4. vide Notas. Quibus id *maxume* vtilest. And. V, 1, 16. Si ego digna hac contumelia sum *maxume*. Eun. V, 2, 27. Quam *maxume* seruire vostris commodis. Heaut. Prol. 50. Cuius mos *maxumest* consimilis vostrum. Hea. II, 4, 13. Amabat, vt cum *maxume*. Hec. I, 2, 40. Ea res multo *maxume* disiunxit illum ab illa. Hec. I, 2, 85. Cum secundae res sunt *maxume*, tum *maxume* meditari secum oportet. Phorm. II, 1, 11.

Maxumi] Haec te solum semper fecit *maxumi*. And. I, 5, 58. Merito te semper *maxumi* feci. And. III, 3, 42.

Mecastor] Salue *mecastor*, Parmeno. Hec. I, 2, 8.

Medeor] Cupiditates, quas paulo *mederi* possis. Ph. V, 4, 3.

Medicor] Gnato vt *medicarer* tuo. And. V, 1, 12. Cum egomet possim in hac re *medicari* mihi. And. V, 4, 41.

Medicus] Nemon *medicum* adduxit? Hec. III, 1, 43.

Mediocris] Non *mediocris* hominis haec sunt officia. Adelph. V, 9, 9.

Mediocriter] Horum ille nihil egregie praeter cetera studebat, et, tamen omnia haec *mediocriter*. And. I, 1, 32. *Mediocriter* vestitam veste lugubri. Hea. II, 3, 45.

Meditor] Venit *meditatus* alicunde ex solo loco. And. II, 4, 3. Caussam *meditari*. Ad. II, 1, 41. *Meditor* esse adfabilis. Ad. V, 6, 8. *Meditari* secum oportet. *Meditata* mihi sunt omnia mea incommoda. Ph. II, 1, 12 et 18.

venibat in *mentem* eius incommodi. Ph. IV, 3, 47. vide Notas.

Mensis] Illum liquet mi deierare, his *mensibus* sex septem prorsus non vidisse proxumis. Eun. II, 3, 40. *Mensis* tris abest. He. I, 1, 66. Non sex totis *mensibus* prius olfecissem, quam ille quicquam coeperet? Ad. III, 3, 42. *Menses* abierunt decem? Ad. IV, 5, 57. *Mensis* decimus est. Ad. III, 4, 29. vide Notas. *Mensis* agitur hic iam septimus. Hec. III, 3, 34.

Mentio] Si quando illa *mentionem* Phaedriae facit. Eun. III, 1, 47.

Mentior] Si quicquam inuenies me *mentitum*, occidito. And. V, 2, 22. An *mentita* es? Eun. V, 6, 16. Non est *mentiri* meum. He. III, 2, 38.

Mercator] Fuit olim hinc quidam senex, *mercator*. And. I, 3, 17. vide Notas. Matri paruolam puellam dono quidam *mercator* dedit. Eun. I, 2, 29.

Mercatus] Nisi eo ad *mercatum* venio, damnum est maxumum. Ad. II, 2, 23. Me ire dicam ad *mercatum*. Ph. V, 5, 10.

Mercennarius] A villa *mercennarium* vidi. Ad. IV, 2, 2.

Merces] Inscripsi ilico aedis *mercede*. He. I, 1, 93. *Mercedem* dare lex iubet eii atque amittere? Ph. II, 3, 67.

Mercor] Inhonestum hominem, quem *mercatus* est heri. Eun. II, 3, 66. Quem *mercatus* frater fuerat Thaidi. Eun. III, 5, 21. Agrum hunc *mercatus* sum. He. I, 1, 94.

Mereo. Mereor] Vnum hoc scio, esse *meritam*, vt memor esses sui. And. I, 5, 46. vide Notas. Cum is nil *mereat*. And. II, 1, 31. vide Notas. Quid *meritu's*? D. cruc. And. III, 5, 15. Ita vti *merita* es. Eun. IV, 6, 12. Quid de te tantum *meruisti*? He. I, 1, 31. Saepe *meritum* quod vellem scio. Hec. III, 5, 37. vide Notas. Nil suaue *merita* st. Ph. II, 1, 75. vide Notas. Esse in hac re culpam *meritum* non nego. Ph. V, 8, 25. vide Notas.

Meretricius] *Meretricios* amores nuptiis conglutinas? And. V, 4, 10. Si in domum *meretriciam* deducar. Eun. II, 3, 91. Ignaram artis *meretriciae*. He. II, 1, 14.

Meretrix] *Mirum* vero, inpudenter mulier si facit *meretrix*. And. IV, 4, 16. vide Notas. Bonas matronas facere, *meretrices* malas. Eun. Prol. 37. Non perpeti *meretricum* contumelias. Eun. I, 1, 3. Quomodo adulescentulus *meretricum* ingenia et mores posset noscere. Eun. V, 4, 10. An iam scit ille quid *meretrix* siet? Eun. V, 5, 16. Audaciam *meretricum* specta. Eun. V, 5, 24. Mulier commoda et faceta haec *meretrix*. He. III, 2, 11. Vidin ego te modo manum in sinum huic *meretrici* inserere? He. III, 3, 2. Pessuma haec est *meretrix*. He. III, 3, 38. *Meretrix* et mater familias vna in domo? Ad. IV, 7, 29. Per pol quam paucis reperias *meretricibus* fidelis euenisse amatores. Hec. I, 1, 1. vide Notas. Filiam nuptam cum eo qui *meretricem* amaret. Hec. IV, 1, 24. Animum ad *meretricem* induxti. Hec. IV, 4, 67.

Meridies] *Meridie* ipso faciam vt stipulam colligat. Ad. V, 3, 62.

Merito] *Merito* te amo. Eun. I, 2, 106. Derides? *merito*. He. V, 1, 42. vide Notas. *Merito* iratus est. Hec. III, 5, 55. Dis magnas *merito* gratias habeo atque ago. Ph. V, 7, 1.

Minime] *Minime* multos laedere. Eun. Prol. 2. Cum *minime* vellem, *minime*que opus fuit. Eun. II, 3, 42. *Minime* gentium. Eun. IV, 1, 11. *Minime* mirum. He. II, 3, 4. *Minime* miror. Ad. II, 1, 34. Id mea *minume* refert. Ad. V, 4, 27.

Minimus] Vt te redimas captum, quam queas *minimo*. Eun. I, 1, 30. Quomodo *minimo* periclo id demus adulescentulo. He. III, 1, 68. Quam *minima* in spe situs erit. He. V, 2, 44.

Minitor] Abiturum se abs te esse ilico *minitabitur*. He. III, 1, 80 vide Notas.

Minor] *Adiect.* Filium *minorem*. Eun. II, 2, 58. Quasi istic mea res *minor* agatur, quam tua. He. II, 3, 113. *Minor* est erratio. Ad. IV, 2, 41. *Minor* ergo erus damno auctus est. He. IV, 1, 15. vide Notas.

Minor. verbum] Nunc *minatur* porro, sese id, quod moechis solet. Eun. V, 4, 35. In diem istuc est fortasse, quod *minare*. Eun. V, 6, 19. vide Notas.

Minuo] Nec tu ea causa *minueris* haec quae facis. And. II, 3, 18. Vt aliqua pars laboris *minuatur* mihi. He. Prol. 42. Non *minuam* meum consilium. Hec. IV, 3, 10. *Minue* vero iram. Ph. II, 3, 88. Haecine erat ea quae nostros *minuit* fructus vilitas? Ph. V, 8, 24. vide Not.

Minus] Quo fiant *minus*. And. I, 2, 26. Quo tu *minus* scis aerumnas meas. And. IV, 1, 31. Hoc nemo fuit *minus* ineptus. Eun. II, 1, 21. Nil *minus*. Eun. III, 1, 45. *Minus* potens, quam tu, *minus* notus, *minus* amicorum hic habens. Eun. IV, 6, 22. Qui *minus*? Eun. V, 7, 3. Quanto *minus* spei est, tanto magis amo. Eun. V, 8, 23. Mihi iam *minus* *minus*que obtemperat. He. III, 3, 33. Nihilo *minus* ego hoc faciam tamen. He. V, 3, 10.

Minutus] Olera et pisciculos *minutos*. And. II, 2, 32.

Mirabilis] Vos esse istiusmodi, et nos non esse, haut *mirabile*st. He. II, 4, 7.

Mirandus] *Mirando* hoc tanto tam repentino bono. And. V, 4, 35. *Mirandum*ne id est? Hec. IV, 4, 39.

Mire] *Mire* finxit filium. He. V, 1, 25.

Mirificus] Facinus audiui *mirificissumum*. Ph. V, 6, 30.

Miror] *Mirabar* hoc si sic abiret. And. I, 2, 4. *Miror*, vnde sit. And. IV, 4, 1. Nequeo satis *mirari*. Eun. III, 4, 9. Idque adeo *miror*. He. V, 3, 2. Minime *miror*. Ad. II, 1, 43. Credo te non nil *mirari*. Hec. V, 1, 6. *Miror* qui hoc siet. Phorm. V, 3, 23. vide Notas.

Mirus] *Mirum*, ni domi est. And. III, 4, 19. Quid istuc tam *mirum*? And. IV, 1, 27. *Mira* vero militi quae placeant. Eun. II, 2, 57. Non *mirum* fecit vxor. Hec. IV, 4, 87. Num nouom aut *mirum*st? Ph. V, 6, 8.

Misceo] Ita tu istaec tua *misceto*, ne me admisceas. He. IV, 5, 35.

Miser] Heu me *miserum*. And. IV, 1, 22. Vae *miserae* mihi. And. IV, 4, 4. Perii, quid ego egi *miser*? Eun. II, 3, 86. Apparet seruom hunc esse domini pauperis *miseri*que. Eun. III, 2, 34. *Miserrimus* fui fugitando. Eun. V, 2, 7. Quid sene erit nostro *miserius*? He. II, 3, 14. *Miserum* offendi ibi militem. He. II, 3, 124. vide Notas. Habet patrem quendam auidum, *miserum* atque aridum. He. III, 2, 15. Nullam credo mulierem me *miseriorem* viuere.

vid.

vid. Not. Vah, quibus illum lacerarem *modis*! Adelph. III, 2, 17. Eodem *modo*. Ad. IV, 5, 61. Miris *modis* odisse. Hec. I, 2, 104. Omnibus *modis* miser sum. Hec. IV, 4, 79. Hunc impuratum poterimus nostro *modo* vlcisci. Quin nouo *modo* eii faceres contumeliam. Ph. V, 7. 69 et 76.

Moecbus] Vt te arbitretur sibi paratum *moecbum*. And. II. 1, 16. Minatur porro sese id quod *moecbis* solet. Eun. V, 4, 35. Hunc pro *moecbo* comprehendere et constrinxere. Eun. V, 5, 22.

Moeror] Nunc misera in *moerore* est. And. IV, 2, 10.

Molestia] Neque quas ipse amor *molestias* habet, addas. Eun. I, 1, 32. Ita vt sit, vbi quid in animo est *molestiae*. Eun. IV, 2, 2. Sine *molestia*. Eun. V, 4, 6. Et mi, et tibi et illis dempseris *molestiam*. Ad. 5, 3, 33. Illi *molestiam* adfert. Hec. III, 2, 9.

Molestus] Num illi *molestae* quippiam hae sunt nuptiae? And. II, 6, 7. *Molestus* certe ei fuero. And. IV, 1, 17. Is vbi *molestus* magis est. Eun. III, 1, 24. Vbi *molestum* non erit. Eun. III, 2, 31. Aut dicat quid volt, aut *molesta* ne siet. Eun. III, 3, 23. Ausculta paucis, nisi *molestum*st. Ad. V, 3, 20.

Molior] Dum *moliuntur*, dum conantur annus est. He. II, 2, 11. vide Notas.

Mollio] Neque misericordia, neque precibus *molliri* queas. Ph. III, 2, 13. Hominem his verbis sentio *mollirier*. Ph. IV, 3, 27.

Molliter] Te curasti *molliter*. Ad. V, 1, 1.

Mollities] Eiiciunda hercle est haec *mollities* animi. Eun. II, 1, 16.

Molo] Ego pro te *molam*. And. I, 2, 29. Coquendo sit saxo et *molendo*. Ad. V, 3, 61. *Molendum*st in pistrino. Ph. II, 1, 19. vide Notas.

Momentum] Paulo *momento* huc vel illuc inpellitur. And. I, 5, 31.

Moneo] Vt quiescant porro, *moneo*. And. Prol. 23. Bene *mones*. And. II, 2, 36. Ni ipsa res *moneat*. And. III, 3, 19. Hoc tempus, praecauere mihi me, haut te vlcisci *monet*. And. III, 5, 18. vide Notas. Is ne erret, *moneo*. Eun. Prol. 16. Vt te audacter *moneam* et familiariter. He. I, 1, 6. Sedulo *moneo*. Ad. III, 3, 73. Faciam vt *mones*. Hec. IV, 4, 97. Te hoc *moneo* vnum. Hec. V, 1, 39.

Monitor] Nihil opus fuit *monitore*. He. I, 1, 119. Hic adiutor meus et *monitor* et praemonstrator. He. V, 1, 2. O Geta *monitor*. Ph. II, 1, 4.

Mons] Modo non *montis* auri pollicens. Ph. I, 2, 18.

Monstratio] Vt te cum tua *monstratione* magnus perdat Iupiter. Ad. IV, 6, 2.

Monstro] Scio vbi sit, verum hodie numquam *monstrabo*. Ad. IV, 2, 31.

Monstrum] Aliquid *monstri* alunt. And. I, 5, 15. Nonne hoc *monstri* simile st? Eun. II, 3, 43. Quod istuc nam *monstrum* fuit? Eun. IV, 3, 14. *Monstrum* hominis. Eun. IV, 4, 29. Quot res post illa *monstra* euenerunt mihi. Phorm. IV, 4, 24.

Monumentum] Patrium *monumentum*. Eun. Prol. 13. Cistellam domo effer cum *monumentis*. Eun. IV, 6, 15.

Mora] In Pamphilo vt nil sit *morae*. And. I, 1, 139. Neque istic, neque alibi tibi erit vsquam in me *mora*. And. II, 5, 9. Ne in *mora* sies. And. II, 5, 13. Ne in *mora* illi sis. And. III, 1, 9. Nunc per hunc nulla st *mora*. And. III, 4, 14

II, 1, 13. Quam *mox* intruimus? Eun. IV, 7, 18. Exſpecto quam *mox* veniat. Ph. I, 3, 9.

Mulco] Male *mulcabo* ipſam. Eun. IV, 7, 4. Omnem familiam *mulcauit* vſque ad mortem. Ad. I, 2, 10.

Muliebris] Nulla mala re interpolatam *muliebri*. He. II, 3, 48. vide Notas.

Mulier] Illa temulenta'ſt *mulier* et temeraria. And. I, 4, 2. Mirum vero, impudenter *mulier* ſi facit meretrix. And. IV, 4, 16. Senem *mulierem*. Eun. II, 3, 66. vide Notas. Noui ingenium *mulierum*. Eun. IV, 7, 42. Vereor, ne *mulier* corrupta ſit. He. II, 2, 2. *Mulier* commoda et faceta. He. III, 2, 10. Non auderet facere haec viduae *mulieri*. He. V, 1, 80. *Mulieres* pauperculae. Ad. IV, 5, 13. Vtin' omnes *mulieres* eadem aeque ſtudeant, nolintque omnia? Hec. II, 1, 2. *Mulieres* ſunt, ferme vt pueri, leui ſententia. Hec. III, 1, 32. Amarae *mulieres* ſunt. Hec. IV, 4, 88. Volgus quod male audit *mulierum*. Hec. IV, 2, 24. *Mulier mulieri* magis congruet. Ph. IV, 5, 14. Adulefcens *mulier*. Ph. V, 3, 11. *Mulier* ſapiens es. Ph. V, 8, 57.

Muliercula] Potius quam paterere filium commetare ad *mulierculam*. He. III, 1, 35. vide Notas. *Mulierculam* eam compreſſit. Ph. V, 8, 28.

Multimodis] *Multimodis* gaudeo. And. V, 4, 36. *Multimodis* expeto, Hec. II, 3, 7. vide Notas. *Multimodis* es vituperandus. Ph. III, 1, 1.

Multo] Aliter *multo* euenire. And. Prol. 4. Illud mi *multo* maxumum'ſt. And. III, 2, 46. Is quaeſtus nunc eſt *multo* vberrimus. Eun. II, 2, 22. *Multo* hilarior. *Multo* me anteuenit? Eun. IV, 5, 5 et 7. vide Notas. *Multo* omnium me nunc fortunatiſſimum factum puto eſſe. He. IV, 8, 1. Grauius *multo* ac durius. He. V, 2, 4. Hac *multo* propius ibis. Ad. IV, 2, 41.

Multum] Salue *multum*. Hec. I, 2, 7, Haut *multum* heredem iuuant. Hec. III, 5, 10. Nec me *multum* fallit. Hec. V, 1, 2. Non *multum* habet, quod det fortaſſe. Phorm. I, 2, 95.

Multus] Quid *multis* moror? And. I, 1, 87. *Multa* concurrunt ſimul. And. III, 2, 31. Habeo alia *multa*, nunc quae condonabitur. Eun. Prol. 17. vide Notas. *Multae* ſunt cauſae, quamobrem. Eun. I, 2, 65. Quid tibi ego *multa* dicam? Eun. III, 2, 43. Quid *multa* verba? Eun. III, 5, 20. Concurrunt *multa*. He. II, 2, 3. vide Notas. Quam *multa*, iuſta iniuſta, fiunt moribus? He. IV, 7, 11. *Multa* ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequom'ſt ferre. Hec. V, 3, 42.

Mundus] Dum foris ſunt, nil videtur *mundius*. Eun. V, 4, 12.

Munus] *Munus* noſtrum ornato verbis. Eun. II, 1, 8. Quis eſt tam potens, cum tanto *munere* hoc? Eun. II, 3, 61. Hic pro illo *munere* tibi honos eſt habitus. Eun. V, 6, 22. Laute *munus* adminiſtraſti tuum. Ad. V, 1, 2. Egon te ſinam ſine *munere* a me abire? Hec. V, 4, 13. Ei credo *munus* hoc conraditur. Porro autem Geta ferietur alio munere. Ph. I, 1, 6 et 13.

Muſicus] Fac periclum in *muſicis*. Eun. III, 2, 24. Repente ad ſtudium ſe applicaſſe hunc *muſicum*. He. Prol. 23. Remotum ab arte *muſica*. Artem *muſicam* recidere ad paucos. Hec. Alt. Prol. 15 et 38. Qui artem tractant *muſicam*. Ph. Prol. 18.

Muſſito]

Nasus]

Nasus] Rufamne illam virginem, caesiam, sparso ore, adunco *naso*? He. V, 5, 18.

Nata] E re *natae* melius fieri haud potuit. Ad. III, 1, 8. vide Notas.

Natalis] Vbi erit puero *natalis* dies. Ph. I, 1, 14.

Natura] Vt fert *natura*. And. IV, 4, 56. Tamenetsi bona *natura* est. Eun. II, 3, 25. Amicum ingenio fretum, haut *natura* sua. He. Prol. 24. Ita conparatam esse hominum *naturam* omnium? He. III, 1, 94. *Natura* tu illi pater es, consiliis ego. Ad. I, 2, 46. Tuus hercle vero et animo et *natura* pater. Ad. V, 7, 4.

Nauigo] Ego in portu *nauigo*. And. III, 1, 22. *Nauigare* incommodumst, Hec. III, 4, 3.

Nauis] *Nauem* is fregit. And. I, 3, 17. *Naui* fracta ad Andrum eiectus est. And. V, 4, 20. E *naui* egredientem. He. I, 2, 8. *Nauem* conductam. Ad. II, 2, 17. *Nauem* ascendit. Ad. IV, 5, 69. Dies triginta, aut plus eo in *naui* fui. Hec. III, 4, 7.

Nauiter] Si incipies, neque pertendes *nauiter*. Eun. I, 1, 6.

Nauta] Venisse eas saluas audiui ex *nauta*, qui illas vexerat. Ph. IV, 1, 10.

Ne pro Nae] *Ne* iste haut mecum sentit. And. II, 1, 24. *Ne* tu istanc faxo calcibus saepe insultabis frustra. Eun. II, 2, 54. *Ne* ego fortunatus homo sum. He. IV, 6, 21.

Ne] Vereor *ne* quid Andria adportet mali. And. I, 1, 46. Metuo fratrem, *ne* intus sit: porro autem patrem, *ne* rure redierit iam. Eun. III, 5, 64. Caue *ne* falsam gratiam studeas inire. He. II, 3, 61.

Nebulo] *Nebulonem* hunc certumst ludere. Eun. II, 2, 38. Tu me hic etiam, *nebulo*, ludificabere? Eun. IV, 4, 49. Hic *nebulo* magnus est. Eun. IV, 7, 15.

Necessario] Coacti *necessario* se aperiunt. And. IV, 1, 8.

Necesse] Quasi *necesse* sit. And. II, 2, 35. *Necesse* est multum accipere Thaidem. Eun. V, 8, 45. *Necesse* est consilia consequi consimilia. He. I, 2, 35. Non *necesse* habeo omnia pro meo iure agere. Ad. I, 1, 26. Magnum nescio quid *necesse* est euenire. Hec. III, 1, 24.

Necessum] *Necessum* fuit hoc facere. Eun. V, 5, 28. vide Notas. In eum res rediit iam locum, vt sit *necessum*. He. II, 3, 119. vide Notas.

Necessitas] Illam a me distrahit *necessitas*. Hec. III, 1, 45.

Neclegens] *Neclegentem* feceris. And. II, 3, 23.

Neglegenter] Tantam rem tam *neglegenter* agere? And. I, 5, 18. Capillus circum caput reiectus *neclegenter*. He. II, 3, 50.

Neclegentia] Aemulari *neclegentiam*. And. Prol. 21. Cognatorum *neclegentia*. And. I, 1, 44. Praeteritus *neclegentia* est. Adelph. Prol. 14. Non manebat aetas virginis meam *neclegentiam*. Ph. IV, 1, 5. Neque *neclegentia* tua id fecit. Ph. V, 8, 27.

Neclego] Pannis obsita, *neclecta*, inmunda inluuie. He. II, 3, 54. Pecuniam in loco *neclegere*, maxumum interdumst lucrum. Ad. II, 2, 8. Quem ipse *neclexit* pater, ego alam? Hec. IV, 4, 48. vide Notas. Amo te: et non *neclexisse* habeo gratiam. Ph. I, 2, 4. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens: *neclegitur* ipsa. Narrabat se hunc *neclegere* cognatum suum. Phorm. II, 3, 11 et 19.

Nedum] Satrapa si siet amator, numquam sufferre eius sumptus queat:

relictum. And. III, 4, 22. Mea *nihil* refert. Eun. II, 3, 28.

Nihilum] *Nihilo* secius. And. III, 2, 27. *Nihili* penderem. Eun. I, 2, 14. *Nihilo* magis. He. II, 3, 136. Cui minus *nihilo* est. Phorm. III, 3, 2.

Nimirum] *Nimirum* hice homines frigent. Eun. II, 2, 37. *Nimirum* dabit haec Thais mihi magnum malum. Eun. III, 3, 2. *Nimirum* consilium illud rectumst. Eun. IV, 7, 14.

Nimis] Ne quid *nimis*. And. V, 1, 34. *Nimis* me indulgeo. Eun. II, 1, 16. Nil *nimis*. Heaut. III, 2, 8. *Nimis* misere cupio. Ad. IV, 1, 6.

Nimium] *Nimium* parce. And. II, 6, 19. *Nimium* vellem. Eun. III, 5, 49. *Nimium* illi indulges. He. IV, 8, 20. *Nimium* istoc abisti. Ad. II, 1, 15. *Nimium* me ingratum putas. Hec. V, 4, 13. *Nimium* dici nos bonos studemus et benignos. Ph. V, 2, 2.

Nimius] Aut largitate *nimia* aut parsimonia. He. III, 1, 32. Vestitu *nimio* indulges. Ad. I, 1, 38. *Nimium* quantum. Phorm. IV, 3, 38.

Nisi] *Nisi* si id est, quod suspicor. And. I, 5, 14. Nesciebam id dicere illam, *nisi* quia correxit miles. Eun. IV, 5, 10. Nil vident, *nisi* quod lubet. He. IV, 1, 30. Tu, quantus quantus, nil *nisi* sapientia es. Ad. III, 3, 40. Quid restat, *nisi* porro vt fiam miser? Hec. III, 1, 20. *Nisi* quid me fefellerit. Ph. I, 4, 43.

Nitor] Qui color, qui *nitor* vestitus? Eun. II, 2, 11. vide Not.

Nobilis] Fratrem eii esse adprime *nobilem*. Eun. V, 4, 30. Ditem et *nobilem*. He. III, 3, 48. Quam estis maxume potentes, dites, fortunati, *nobiles*. Adelph. III, 4, 57.

Nobilitas] Scit se *nobilitatem* ex ea re nactam et gloriam esse. Hec. V, 2, 31. vide Notas.

Nobilito] Adulescentulum *nobilitas* flagitiis. Eun. V, 6, 20.

Noctu] Mox *noctu* te adiget horsum insomnia. Eun. II, 1, 13. Quam vellem etiam *noctu* amicis operam mos esset dari. Ad. IV, 1, 16.

Nodus] *Nodum* in scirpo quaeris. And. V, 4, 38.

Nolo] Suadere *noli*. And. II, 3, 11. *Nolunt*, vbi velis: vbi *nolis*, cupiunt vltro. Eun. IV, 7, 43. Si quid laboris, *nollem*. He. I, 1, 30. vide Notas.

Nomen] Andriae illi id erat *nomen*. And. I, 1, 59. In his Poeta hic *nomen* profitetur suum. Eun. Prol. 3.

Nomino] Vbi *nominabit* Phaedriam, tu Pamphilam continuo. Eun. III, 1, 50. Quid ait, vbi me *nominas*? He. II, 3, 62. Qui *nominat* me? Phorm. V, 8, 1.

Non Nil] *Non nil* veritus sum abs te. And. III, 4, 3. *Non nil* timeo misera. Eun. IV, 1, 1. *Non nil* molesta haec sunt nobis. Ad. I, 2, 62. Credo te *non nil* mirari. Hec. V, 1, 6.

Non nullus] *Non nullam* in hac re nobis facit iniuriam. Adelph. II, 1, 68.

Nonnumquam] Tristis interim, *nonnumquam* conclarumabat. And. I, 1, 82. Cibum *nonnumquam* capiet cum ea. Eun. II, 3, 77.

Nosco] Desinant maledicere, malefacta ne *noscant* sua. And. Prol. 24. Quomodo adulescentulus meretricum ingenia et mores posset *noscere*. Eun. V, 4, 10. Aequo animo aequa *noscere* oportet. Ad. III, 4, 58. Alias cognostis eius: quaeso hanc *noscite*. Hec. Prol. 8. An quisquam iudex est,

Nullus]

Nullus] *Nullus* sum. And. III, 4, 20. Memini, tametsi *nullus* moneas. Eun. II, 1, 10.

Num] *Num* videntur conuenire haec nuptiis? And. II, 2, 29. *Num* solus ille dona dat? Eun. I, 2, 83.

Numero] *Numerabatur* forte argentum. Ad. III, 3, 52.

Numerus] Nisi si me in illo credidisti esse hominum *numero*. Ad. IV, 3, 3. Conueniet *numerus*, quantum debui. Ph. I, 2, 3.

Numus] Illa illi tamen post datum iri mille *numum* praes sit. He. III, 3, 45. vide Notas. Reliqüum pauxillulum *nummorum*. Ph. I, 1, 4.

Numnam] Hem, *numnam* periimus? And. III, 4, 12. *Numnam* hic relictus custos? Eun. II, 2, 55. *Numnam* haec audiuit? He. III, 2, 6. *Numnam* illa quaeso parturit? Ad. III, 4, 42.

Numquam] *Numquam* istuc ego quiui intellegere. And. III, 4, 10. Inultum id *numquam* a me auferet. And. III, 5, 4.

Numquid] *Numquid* meministi? And. V, 4, 20. *Numquid* vis aliud? Eun. I, 2, 111. *Numquid* vis, quin abeam? Ad. II, 2, 39. *Numquid* dixti iam patri? Hec. V, 4, 25.

Numquidnam] *Numquidnam* amplius tibi cum illa fuit? And. II, 1, 25. *Numquidnam* hic quod nolis vides? Eun. II, 2, 41.

Nunc] Etiam *nunc* mihi scripta illa sunt in animo dicta. And. I, 5, 47. I *nunc* iam intro. And. II, 5, 13. Alium esse censes *nunc* me, atque olim cum dabam? And. III, 3, 13. Beneficium verbis initum dudum *nunc* te comprobes. And. V, 1, 5. *Nunc* demum intellego. He. II, 3, 12. *Nunc* demum venis? Ad. II, 2, 25. Iam dudum dixi, itidemque *nunc* dico. Hec. IV, 4, 100.

Nuncubi] *Nuncubi* meam benignitatem sensisti intercludier? Eun. I, 2, 83. vide Notas.

Nuntio] Vt diligenter *nunties* patri. Eun. II, 3, 48. Voluptatem magnam *nuntias*. He. I, 2, 10. Istos inuidos Di perdant, qui haec libenter *nuntiant*. Hec. III, 5, 19.

Nuntius] *Nuntium* adporto tibi. He. III, 1, 18. Egone pro hoc te *nuntio* quid donem? Neque in *nuntio* neque in me ipso tibi boni quid sit scio. Hec. V, 4, 9 et 11. Nescio quod magnum hoc *nuntio* exspecto malum. Ph. I, 4, 16.

Nuper] Nunc *nuper*. Eun. Prol. 9. Haec inter nos *nuper* notitia admodumst. He. I, 1, 1.

Nuptiae] Quas credis esse has, non sunt verae *nuptiae*. And. I, 1, 20. Prius, quam tuum, vt sese habeat, animum ad *nuptias* perspexerit. And. II, 3, 4. Hae *nuptiae* non adparabantur mihi. And. IV, 1, 32. In *nuptias* conieci erilem filium. And. III, 4, 23. Spem istoc pacto rursum *nuptiarum* omnem eripis. He. IV, 3, 35. Gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt *nuptias*. He. V, 1, 12. Hilarum ac lubentem fac te in gnati *nuptiis*. Ad. IV, 7, 38. Omnino abhorrere huic animum video a *nuptiis*. Hec. IV, 4, 92. Bonas, me absente, hic confecistis *nuptias*. Ph. II, 1, 28. Qui me et se hisce inpediuit *nuptiis*. Ph. II, 4, 2.

Nurus] Vno animo omnes socrus oderunt *nurus*. Hec. II, 1, 4. vide Notas.

Nusquam] Circumspicio. *Nusquam* es. And. II, 2, 20. vide Notas. Homo ipse *nusquamst*.

Obsero]

Obsero] *Obsera* ostium intus. Eun. IV, 6, 25.

Obseruo] *Obseruabam* mane illorum seruolos. And. I, 1, 57. *Obserues* filium, quid agat? And. I, 1, 42. Erus me relictis rebus iussit Pamphilum hodie *obseruare*. And. II, 5, 2. vide Notas. Poeta sensit scripturam suam ab iniquis *obseruari*. Ad. Prol. 2.

Obsideo] Certum *obsidere* est vsque, donec redierit. Ad. IV, 6, 6.

Obsitus] Pannis annisque *obsitum*. Eun. II, 2, 5. Pannis *obsita*, neclecta, inmunda inluuie. He. II, 3, 53.

Obsonium] Paululum *obsoni*. And. II, 2, 23. Conuortam me domum cum *obsonio*. Ad. II, 4, 22.

Obsono] Vix drachmis est *obsonatum* decem. And. II, 6, 20. vide Notas. *Obsonat*, potat, olet vnguenta; de meo. Ad. I, 2, 37. *Obsonare* cum fide. Ad. V, 9, 7.

Obstetrix] *Obstetricem* arcesso. And. I, 5, 64. Nec est, quem ad *obstetricem* mittam. Ad. III, 1, 5.

Obstinate] Ita *obstinate* dat operam. And. I, 5, 8. vide Notas.

Obstipesco] *Obstipui*. And. I, 5, 21. Animus prae timore *obstipuit*. Ad. IV, 4, 5. Eheu, quid nunc *obstipuisti?* Ph. V, 8, 2. vide Notas.

Obsto] Egon huius memoriam patiar meae voluptati *obstare?* And. V, 4, 41. Neque tibi *obstat*, quod quidam facit. Eun. III, 2, 30. Paulum hoc negoti mi *obstat*. He. III, 1, 89. Ne mea praesentia *obstet*. Ne cui mea longinquitas aetatis *obstet*. Hec. IV, 2, 11 et 20.

Obstupefacio] Ita eum tum timidum ibi *obstupefecit* pudor. Ph. II, 1, 54.

Obsum] Cum nihil *obsint* doli. And. I, 1, 133. Melius, peius, prosit, *obsit*. He. IV, 1, 30. Quod peccaui ego, id *obesse* huic? He. V, 2, 21.

Obtempero] Mihi iam minus minusque *obtemperat*. He. III, 3, 33. Si quid bene praecipias, nemo *obtemperet*. Ad. III, 3, 80. Nec gnatus neque hic mi quicquam *obtemperant*. Hec. III, 5, 62.

Obtestor] Per tuam fidem te *obtestor*. And. I, 5, 56.

Obtineo] Antiquum *obtines*. And. IV, 5, 22. Eandem illam rationem antiquam *obtine*. Ad. V, 3, 26.

Obtingit] Hoc confiteor iure mi *obtigisse*. And. III, 5, 2. Istuc tibi ex sententia tua *obtigisse* laetor. He. IV, 3, 5. Ita me Di ament, itaque *obtingant* ex te quae exopto mihi. Hec. IV, 2, 3. Praeter spem atque incredibile hoc mi *obtigit*. Ph. II, 1, 9. Laetus sum, fratri *obtigisse* quod volt. Phorm. V, 4, 1.

Obtrudo] Ea quoniam nemini *obtrudi* potest, itur ad me. And. I, 5, 15. Numquam ausus sum recusare eam, quam mi *obtrudit* pater. Hec. III, 1, 16.

Obtundo] Rogitando *obtundit*. Eun. III, 5, 6. Desine Deos vxor gratulando *obtundere*. He. V, 1, 6. Ne me *obtundas* de hac re saepius. Ad. I, 2, 33.

Obturbo] Itane vero *obturbat?* And. V, 4, 23.

Obuiam] Opportune hic fit mi *obuiam*. And. III, 4, 11. Notus mi quidam *obuiam* venit. Eun. V, 2, 4. Abi dum tu illis *obuiam*. He. II, 3, 8. Illam totam familiam dari mi *obuiam*. Ad. III, 2, 13. Tu pueris curre *obuiam*. Hec. III, 2, 24.

Occasio] An ego *occasionem* mi ostentam, tantam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam amitterem? Eun. III, 5, 56. Concurrunt multa, *occasio*, locus, aetas,

rulis. Hec. IV, 2, 13. Enimuero si porro esse *odiosi* pergitis. Ph. V, 7, 44.

Odium] Veritas *odium* parit. And. I, 1, 41. Negoti siquando *odium* ceperat. Eun. III, 1, 14. Neque agri neque vrbis *odium* me vmquam percipit. Eun. V, 5, 2. Audiui cepisse *odium* tui Philumenam. Hec. II, 1, 22. Qui amat, cui *odio* ipsus est. Hec. III, 2, 8. Numquam hodie *odio* tuo me vinces. Ph. V, 6, 9.

Oedipus] Dauos sum, non *Oedipus*. And. I, 2, 23.

Offendo] Paulum si cessassem, domi non *offendissem*. Eun. IV, 4, 6. Si te in platea *offendero* hac vmquam. Eun. V, 8, 34. Texentem telam studiose ipsam *offendimus*. He. III, 3, 44.

Offero] Opportune te mihi *offers*. And. IV, 2, 3. Cui miserae indigne per vim vitium *obtulerat*. Ad. III, 2, 10. Oppido opportune te *obtulisti* mi obuiam. Ad. III, 2, 24. Di tibi omnia omnes semper optata *offerant*. Ad. V, 9, 21. Incommode illis fors *obtulerat* aduentum meum. Vitium est *oblatum* virgini olim ab nescio quo inprobo. Hec. III, 3, 10 et 23. Inscitum *offerre* iniuriam tibi inmerenti. Hec. V, 1, 14. Quantam *obtuli* aduentu meo laetitiam? Hec. V, 3, 18.

Officium] Humani ingeni mansuetique animi *officia*. And. I, 1, 87. Hocinest *officium* patris? And. I, 5, 1. Neutiquam *officium* liberi esse hominis puto. And. II, 1, 30. Neque pes neque mens satis suum *officium* facit. Eun. IV, 5, 3. Tute attente illorum *officia* fungere. He. I, 1, 14. Hominis frugi et temperantis functu's *officium*. Heaut. III, 3, 19. Malo coactus qui suum *officium* facit. Ad. I, 1, 44. Neque boni neque liberalis functus *officium* est viri. Ad. III, 4, 18. Functus adulescentuli est *officium* liberalis. Ph. II, 1, 52. Nos nostro *officio* nil degressos. Ph. IV, 5, 10.

Offirmo] Censen posse me *offirmare*? Eun. II, 1, 11. Ne tam *offirma* te. He. V, 5, 8. Certum est *offirmare* viam me, quam decreui persequi. Hec. III, 5, 4.

Ogganio] Vsque ad aurem *ogganiat*. Ph. V, 8, 41.

Obe] *Obe*, iam desine Deos vxor gratulando obtundere. He. V, 1, 6. *Obe*, iam. Ad. IV, 7, 5. *Obe*, actum, aiunt, ne agas. Ph. II, 3, 71.

Oiei] *Oiei*, nimiumst. Ph. IV, 3, 58. vide Notas.

Eoi Ei] Obsecro te vero. *Eoi ei*. Eun. IV, 4, 47. vide Notas.

Oleo] Obsonat, potat, *olet* vnguenta; de meo. Ad. I, 2, 37.

Olfacio] Non sex totis mensibus prius *olfecissem*? Adelph. III, 3, 43.

Olim] *Olim* aput saeclum prius. Eun. II, 2, 15. Ita non vt *olim*, sed vti nunc. He. III, 2, 13. Vt *olim* te ostendisti, nil cessauisti eadem esse vsque adhuc. Hec. IV, 1, 29.

Olus] *Olera* et pisciculos minutos. And. II, 2, 32.

Omen] Ea lege atque *omine*. And. I, 2, 29.

Omissus] Vbi te vidi animo esse *omisso*. He. V, 2, 9. Ne ab re sint *omissiores* paulo. Ad. V, 3, 45.

Omitto] *Omitte* de te dicere. Eun. V, 6, 19. Vt alia *omittam*. He. III, 1, 48. *Omitte* vero tristitiem tuam. Ad. II, 4, 3. Iam vero *omitte* tuam istanc iracundiam. Adelph. IV, 7, 36. Vitam duram *omitto*. Ad. V, 4, 6. vide Notas. Quin *omitte* me. Ph. III, 2, 1.

Ommutesco] Censen' me verbum potuisse vllum proloqui? *ommutui*.

Heaut. IV, 1, 22. Hocine pacto *oportet?* Ad. IV, 7, 14. Est quod me transire ad forum iam *oportet*. Hec. II, 2, 31. Regem me esse *oportuit*. Ph. I, 2, 20.

Opperior] Parumper *operire* hic. And. IV, 2, 31. Paululum *opperirier* si vis. Eun. V, 2, 51. Tu hic nos, dum eximus, interea *opperibere*. He. IV, 7, 5. *Opperiar* hominem hic, vt salutem et conloquar. Ad. III, 3, 92. Hominem ad forum iussi *opperiri*. Ph. IV, 2, 9.

Oppido] In angustum *oppido* nunc meae coguntur copiae. He. IV, 2, 2. Dic me hic *oppido* esse inuitam. He. IV, 4, 12. *Oppido* opportune te obtulisti mi obuiam. Ad. III, 2, 24. Enim lassam *oppido* tum esse aibant. Hec. II, 1, 41. Eumque animo iniquo *oppido* hoc ferre aiunt. Ph. V, 1, 36.

Oppidum] Quem ego nunc credo toto me *oppido* exanimatum quaerere. And. II, 2, 5. Eam *oppido* eiciat. And. II, 3, 8. Perreptaui vsque omne *oppidum*. Adelph. IV, 6, 3.

Oppignero] Num illa *oppignerare* filiam meam me inuito potuit? He. IV, 5, 46.

Oppleo] Lacrumis *opplet* os totum sibi. He. II, 3, 65.

Opportune] Ambo *opportune*: vos volo. And. II, 2, 8. *Opportune* hic fit mi obuiam. And. III, 4, 11. *Opportune* aduenis. He. I, 2, 5. Ehem, *opportune*: te ipsum quaerito. Ad. I, 2, 1. *Opportune* te offers. Hec. V, 4, 10. *Opportune* adeo argentum nunc mecum attuli. Ph. IV, 3, 74.

Opportunus] Magis *opportunus*, nec magis ex vsu tuo, nemo est. Eun. IV, 8, 47.

Oppositus] Ager *oppositust* pignori ob decem minas. Ph. IV, 3, 56.

Oppressio] Per *oppressionem* vt hanc mi eripere postulet. Ad. II, 2, 30.

Opprimo] Interea oscitantis *opprimi*. And. I, 2, 10. Ne de hac re pater inprudentem *opprimat*. And. I, 3, 22. Interea somnus virginem *opprimit*. Eun. III, 5, 53. In ipso articulo *oppressit*. Ad. II, 2, 21. Ita eam *oppressit* calamitas. Hec. Alt. Prol. 22. Os *opprime*. Ph. V, 7, 93.

Optato] *Optato* aduenis. And. III, 3, 1.

Optatus] An ego occasionem tam *optatam* amitterem? Eun. III, 5, 57. *Optata* loquere. He. III, 3, 50. Di tibi omnia omnes semper *optata* offerant. Ad. V, 9, 21.

Opticeo] Virgo conscissa veste lacrumans *opticet*. Eun. V, 1, 4. Quid *opticuisti*? He. V, 1, 65.

Opto] Sibi inhoneste *optauit* parere hic diuitias. And. IV, 5, 2. Quem ego mihi potissimum *optem* dari? And. V, 5, 6. Quoduis donum praemium a me *optato*, id *optatum* feres. Eun. V, 8, 27. Illum vt viuat, *optant*. Ad. V, 4, 20. Hunc videre saepe *optabamus* diem. Hec. IV, 4, 29. Tua quidem hercle certo vita haec expetenda *optunda*que est. Ph. I, 3, 12.

Optume] Davom *optume* video. And. II, 1, 35. Quae vera audiui, taceo, et contineo *optume*. Eun. I, 2, 23. Adest *optume* ipse frater. Eun. V, 2, 66. Syrum *optume* eccum. He. IV, 5, 9. Eccum Phidippum *optume* video. Hec. II, 2, 4. Qui mi consultum *optume* velit esse. Ph. I, 3, 1.

Optumus] *Optumae* adulescenti. And. III, 2, 8. Causa *optumast*. And. V, 4, 46. Ita vt vsquam fuit fide quisquam *optuma*. Ad. II, 1, 7.

te

te maius *ores*? Adelph. V, 8, 18. *Oremus*, accusemus: grauius denique minitemur. Hec. IV, 4, 95. Seruom hominem causam *orare* leges non sinunt. Ph. II, 1, 62.

Os] Vno *ore* omnes omnia bona dicere. And. I, 1, 69. Equidem istuc *os* tuum inpudens videre nimium vellem. Eun. III, 5, 49. Illuc vide, *os* vt sibi distorsit carnufex. Eun. IV, 4, 3. *Os* durum. Eun. IV, 7, 36. Concedas aliquo ab *ore* eorum aliquantisper. He. III, 3, 11. Quo *ore appellabo* patrem? He. IV, 3, 22. Sparso *ore*. He. V, 5, 18. In *ore*st omni populo. Ad. I, 2, 13. Hodie ei vsque *os* praebui. Ad. II, 2, 7. Vereor coram in *os* te laudare. Ad. II, 4, 5. Nulli laedere *os*. Ad. V, 4, 10. Vno *ore* auctores fuere. Ph. IV, 3, 20. Quo *ore* illum obiurgabis? Ph. V, 7, 53.

Oscito] Interea *oscitantis* opprimi. And. I, 2, 10.

Osculor] Mitto iam *osculari* atque amplexari. He. V, 1, 27.

Ostendo] Velle in ea re *ostendi*, quam sis callidus. And. I, 2, 27. Tibi *ostendam*, quid erum sit pericli fallere. And. V, 2, 26. Nunc, Parmeno, te *ostenderis*, qui vir sies. Eun. II, 3, 16. vide Notas. Occasionem mihi *ostentam*. Eun. III, 5, 57. vide Not. In me plane Di potestatem suam omnem *ostendere*. Eun. V, 8, 3. Tu illum numquam *ostendisti*, quanti penderes. He. I, 1, 103. Qui mihi per alium *ostendit* suam sententiam. He. II, 1, 7. Opportune te mihi in ipso tempore *ostendis*. Hec. IV, 4, 5. Vt olim te *ostendisti*, nil cessauisti eadem esse vsque adhuc. Hec. IV, 1, 39. Ni mi esset spes *ostenta*. Phorm. V, 4, 7.

Ostento] Neque cicatrices suas *ostentat*. Eun. III, 2, 30.

Ostium] Solitudo ante *ostium*. And. II, 2, 25. Concrepuit hinc a Glycerio *ostium*. And. IV, 1, 58. Obsera *ostium* intus. Eun. IV, 7, 25. Pultare *ostium*. He. III, 1, 1. Operuere *ostium*. He. V, 1, 33. Aperite aliquis actutum *ostium*. Ad. IV, 5, 26. Ipsum video stare ante *ostium*. Hec. III, 4, 14. Extra *ostium*. Ph. V, 6, 36.

Otiose] In aurem vtramuis *otiose* vt dormias. He. II, 3, 101. *Otiose*, nunc iam illico hic consiste. Ad. II, 1, 2.

Otiosus] Animo nunc iam *otioso* esse impero. And. V, 2, 1. Vide vt *otiosus* it. Eun. V, 3, 10. Dissolui me, *otiosus* operam vt tibi darem. He. III, 1, 99. Quamuis etiam maneo *otiosus* hic. Ad. II, 4, 15. *Otiosum* ab animo. Ph. II, 2, 26.

Otium] Viden *otium* et cibus quid facit alienus. Eun. II, 2, 34. Tantumne ab re tuast *oti* tibi? He. I, 1, 23. *Otium* secutus sum. Ad. I, 1, 17. Non hercle *otium*st nunc mi auscultandi. Adelph. III, 3, 65. Ille suam semper egit vitam in *otio*. Ad. V, 4, 9. Vt in *otio* esset, potius quam in negotio. Hec. Alt. Prol. 18. Sumptus vestros *otium*que vt nostra res posset pati. Hec. II, 1, 28. Transdere hominem in *otium*. Ph. Prol. 2.

Ouis] *Ouem* lupo commisi. Eun. V, 1, 16. vide Notas. Tam placidum, quam *ouis* est, reddo. Ad. IV, 1, 18. vide Notas.

P.

Pactum] Eo *pacto*. And. I, 1, 82. Nullon *pacto*? And. I, 5, 12. Alio *pacto*. And. IV, 4, 53. Quo *pacto*. Eun. III, 1, 30. Hoc *pacto*. He. III, 1, 66. Istocine *pacto*? Ad. IV, 7, 14. Neque alio *pacto*

Pareo] Meis dictis *parere* hanc. Hec. IV, 1, 49.

Pario] Veritas odium *parit.* And. I, 1, 41. Di, date facultatem obsecro huic *pariundi.* And. I, 4, 6. Credon tibi hoc nunc, *peperisse* hanc e Pamphilo? And. III, 2, 17. Mi immortalitas *partast.* And. V, 5, 5. In *pariundo* aliquot adfuerunt liberae. And. IV, 4, 32. Cupio aliquos *parere* amicos beneficio meo. Eun. I, 2, 69. vide Notas. Vt solidum *parerem* hoc mi beneficium. Eun. V, 2, 32. Labore alieno magno *partam* gloriam verbis in se transmouet. Eun. III, 1, 9. *Parere* iam diu haec per annos non potest. Ad. V, 8, 8. Et recte et tempore suo *pepererit.* Hec. IV, 1, 16. Haud existumans quanto labore *partum.* Ph. I, 1, 12. Mei patris bene *parta* indiligenter tutatur. Ph. V, 3, 5.

Pariter] Quem *pariter* vti his decuit, aut etiam amplius. He. I, 1, 80. Nunc tu mihi es germanus *pariter* animo atque corpore. Ad. V, 8, 34. *Pariter* nunc opera me adiuuas, ac re dudum opitulata es. Ph. V, 3, 3. vide Notas.

Paro] Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam *paro.* And. I, 1, 5. Quod *parato* opus est, *para.* And. III, 2, 43. Vt te arbitretur sibi *paratum* moechum. And. II, 1, 16. Hisce ego non *paro* me vt rideant. Eun. II, 2, 18. Itan *parasti* te? Eun. II, 2, 9. Cura vt sint domi *parata.* Eun. III, 2, 47. *Parati* nihil est. Eun. III, 4, 4. Defensorem *paro.* Eun. IV, 6, 32. Mihi magnum malum scio *paratum.* Eun. V, 4, 47. Tibi erunt *parata* verba, huic homini verbera. He. II, 3, 115. *Paratus* sum. He. III, 1, 85. Nec tu aram tibi, nec precatorem *pararis.* He. V, 2, 23. Ille bonus vir nobis psaltriam *parauit.* Ad. III, 4, 31. *Paratae* lites. Ad. V, 3, 6. Aliquam puero nutricem *para.* Hec. IV, 4, 104. Quamnam hic fugam aut furtum *parat*? Ph. I, 4, 14. Itane es *paratus* facere me aduorsum omnia? Ph. II, 3, 80. *Parare* in animo cupiditates. Ph. V, 4, 2.

Pars] Animum ad deteriorem *partem* adplicat. And. I, 2, 22. Nostrae timeo *parti.* And. II, 5, 8. Vtinam esset mihi *pars* aequa amoris tecum. Eun. I, 2, 12. Bonam magnamque *partem* ad te attulit. Eun. I, 2, 43. Sine illum priores *partes* apud me habere. Eun. I, 2, 71. Duras fratris *partis* praedicas. Eun. II, 3, 63. In interiore *parte* vt maneam solus cum sola. Eun. III, 5, 31. Omnia peiorem in *partem.* Eun. IV, 2, 4. In eam *partem* accipioque et volo. Eun. V, 2, 37. Quamobrem has *partis* didicerim. Vt aliqua *pars* laboris minuatur mihi. He. Prol. 10 et 42. Quod ego esse in aliqua *parte* amicitiae puto. He. I, 1, 5. vide Notas. Vehemens in vtramque *partem* ex nimis. He. III, 1, 31. Ne expers *partis* esset de nostris bonis. He. IV, 1, 39. Rapere in peiorem *partem.* Ad. Prol. 3. Curemus aequam vterque *partem.* Ad. I, 2, 50. In istam *partem* potius peccato. Ad. II, 1, 20. Numquam animum ad malas adducam *partis.* Hec. V, 3, 38. Vicissim *partis* tuas acturust. Ph. V, 5, 7.

Parsimonia] Aut largitate nimia aut *parsimonia.* He. III, 1, 32.

Particeps] Meus *particeps.* He. I, 1, 98. Cuius te fieri *participem* cupis. He. III, 1, 19.

Partim] *Partim* sum earum exactus, *partim* vix steti. Hec. Alt. Prol. 7. *Partim* quae perspexi

que vt nostra res posset *pati.* Hec. II, 1, 28.

Patria] Honeste in *patria* pauper viueret. And. IV, 5, 3. vide Notas. Carens *patria.* He. I, 1, 85. Tam ob paruolam rem paene e *patria?* Ad. II, 4, 11.

Patrisso] Laudo: *patrissas*: abi, virum te iudico. Ad. IV, 2, 25.

Patrius] *Patrium* monumentum. Eun. Prol. 13. *Patria* qui abligurrierat bona. Eun. II, 2, 4. Hoc *patrium* est. Ad. I, 1, 49. *Patria* potitur commoda. Ad. V, 4, 17. *Patrio* animo victus. Hec. II, 2, 2.

Patrocinor] Vos me indotatis modo *patrocinari* fortasse arbitramini. Ph. V, 7, 46.

Patrona] Te mihi *patronam* capio. Eun. V, 2, 48.

Patronus] Huic ipsi est opus *patrono*, quem defensorem paro. Eun. IV, 6, 32. Tu es *patronus*, tu pater. Ad. III, 4, 10. Istunc *patronum* mulieris. Ph. II, 2, 77.

Patruus] Mi *patrue*, salue. Ph. II, 1, 24. Mansurus *patruum* pater est. Ph. III, 1, 16. *Patruum* video cum patre adstantem. Ph. IV, 3, 2.

Pauculi] Loquitor *paucula.* He. IV, 6, 24. Diebus *pauculis* post. Hec. I, 2, 68.

Paueo] Id *paues*, ne ducas tu illam. And. II, 2, 12. Mihi *paueo.* Ph. I, 4, 10.

Pauito] Philumenam *pauitare* nescio quid dixerunt. Hec. III, 1, 41.

Paulatim] Cautim et *paulatim* dabis. He. IV, 8, 29. Cyathos sorbilans *paulatim* hunc producam diem. Ad. IV, 2, 52. *Paulatim* plebem primulum facio meam. Ad. V, 6, 10. Animus *paulatim* elapsust Bacchidi. Hec. I, 2, 94.

Paulisper] *Paulisper* mane. Ad. II, 2, 45. Congrum istum finito in aqua ludere *paulisper.* Ad. III, 3, 24.

Paulo] Siqua est habitior *paulo*, pugilem esse aiunt. Eun. II, 3, 24. *Paulo* qui est homo tolerabilis. He. I, 2, 31. Vbi adbibit plus *paulo.* He. II, 1, 8. Metuas ne ab re sint omissiores *paulo.* Ad. V, 3, 45.

Paululo] Si nequeas *paululo*, at quanti queas. Eun. I, 1, 30. *Paululo* tum erat contenta. He. III, 1, 35.

Paululum] *Paululum* obsoni. And. II, 2, 23. Sine *paululum* ad me redeam. And. III, 5, 16. Tum tu igitur *paululum* da mihi operae. Eun. II, 2, 50. *Paululum* opperirier si vis. Eun. V, 2, 51. Si *paululum* modo quid te fugerit. He. II, 3, 75. Si nunc de tuo iure concessisses *paululum.* Ad. II, 2, 9. Spatium sacrificandi dabitur *paululum.* Ph. IV, 4, 21.

Paulum] Quis pudor *paulum* adest. And. IV, 1, 6. Pro peccato magno *paulum* supplici satis est patri. And. V, 3, 32. *Paulum* si cessassem. Eun. IV, 4, 5. Quasi vero *paulum* intersiet. Eun. IV, 4, 18. Concede istuc paululum. Audin? etiam nunc *paulum.* Eun. IV, 4, 38. vide Notas. Quid feceras? *paulum* quid. Eho *paulum* inpudens. An *paulum* hoc esse tibi videtur? Eun. V, 2, 17 et 18. Concede *paulum* istuc. Quod des, *paulum*st. Eun. V, 8, 38 et 45. *Paulum* hoc negoti mi obstat. He. III, 1, 89. *Paulum* lucri. He. IV, 4, 25. Agelli est hic sub vrbe *paulum.* *Paulum* id autem est? Ad. V, 8, 26 et 27. Huic aliquid *paulum* prae manu dederis. Ad. V, 9, 23. vide Notas. *Paulum* vobis accessit pecuniae. Hec. III, 5, 56. vide Notas. Concede hinc a foribus *paulum.* Ph. V, 1, 14. vide Notas.

Paulus]

Pendeo]

Pendeo] Tu iam *pendebis*. Eun. V, 6, 20. In spe *pendebit* animi. He. IV, 4, 5. Animus tibi *pendet*. Ad. II, 2, 18. Ego plectar *pendens*. Phorm. I, 4, 42.

Pendo] Parui *pendo*. And. III, 2, 46. Ego non flocci *pendere*. Eun. III, 1, 21. Nihili *penderem*. Eun. I, 2, 14. Tu illum numquam ostendisti quanti *penderes*. He. I, 1, 103. Syrus mihi tergo poenas *pendet*. Ad. IV, 4, 6. Amari et magni *pendi* postulo. Adelph. V, 4, 25.

Penes] Istaec iam *penes* vos psaltria est? Ad. III, 3, 34. Illorum esse culpam hanc credidi, quae te est *penes*. Hec. IV, 1, 20.

Peniculus] *Peniculon* pugnare cogitas? Eun. IV, 7, 7.

Penus] Patris *penum* omnem congerebam. Eun. II, 3, 19.

Per] Quod te ego *per* dextram hanc oro. And. I, 5, 54. Nunc *per* hunc nullast mora. And. III, 4, 14. *Per* me stetisse vt credat. And. IV, 2, 18. *Per* tempus advenis And. IV, 4, 44. *Per* fallacias. He. V, 4, 18. Dum *per* aetatem licet. Ad. I, 2, 28. *Per* vim Ad. III, 2, 10. Duci *per* viam. Ad. V, 7, 23. Parere *per* annos non potest. Ad. V, 8, 8. Quo lubet cruciatu *per* me exquire. Hec. V, 2, 7. *Per* tumultum. Ph. Prol. 33. *Per* Deos atque homines. Ph. V, 2, 37.

Perbenigne] Magis te quam oculos nunc ego amo meos. M. *Perbenigne*. Ad. IV, 5, 67.

Percarus] Hui, *percarast*. P. Istaec vero vilis est. Ph. III, 3, 25.

Percello] Quo trudis? *perculeris* iam tu me, Eun. II, 3, 88.

Percipio] Neque agri neque vrbis odium me vmquam *percipit*. Eun. V, 5, 2.

Percitus] Incredibili re atque atroci *percitus*. Hec. III, 3, 17.

Percontor] Sed quos *perconter* video. And. IV, 5, 5. Vbi inuestigem, quem *perconter*, incertus sum. Eun. II, 3, 2. Vel me monere hoc vel *percontari* puta. He. I, 1, 26. Hoc *percontarier* desiste. Hec. I, 2, 29. Tua quod nil refert, *percontari* desinas. Hec. V, 4, 12.

Percontumax] *Percontumax* redisti huc nobis. Hec. III, 5, 54.

Percupio] Visne domi opperiamur potius, quam hic ante ostium? CH. Immo *percupio*. Eun. V, 2, 57.

Percurro] Properans *percurro* ad forum. And. II, 2, 18. Curriculo *percurre*. He. IV, 4, 11.

Percutio] *Percussit* ilico animum. And. I, 1, 98.

Perdite] Hanc amare coepit *perdite*. Ph. I, 2, 32.

Perdo] Cur te is *perditum*? And. I, 1, 107. Tu rem inpeditam et *perditam* restituas? And. III, 5, 13. Miser, quod habui, *perdidi*. Eun. II, 2, 6. Vt illum Di Deae omnes senium *perduint*. And. II, 3, 11. At te Di *perdant*. Eun. III, 1, 41. Et re salua et *perdita*. Eun. II, 2, 27. Hominem *perditum* miserumque. Eun. III, 1, 28. Sumat, consumat, *perdat*, decretumst pati. He. III, 1, 56. Cur *perdis* adulescentem nobis? Ad. I, 1, 36. Non tu hoc argentum *perdis*, sed vitam tuam. Ad. III, 3, 56. Seruesne an *perdas* totum, diuiduum face. Ad. II, 2, 33. Vt te cum tua monstratione magnus *perdat* Iupiter. Ad. IV, 6, 2. Adulescens luxu *perditus*. Ad. IV, 7, 42. Di illum *perduint*. Hec. III, 4, 27. Nomen *perdidi*. Ph. III, 3, 39.

Perdoctus] *Perdoctast* probe. He. II, 3, 120.

Perdolet] Tandem *perdoluit*. Eun. I, 2, 75.

Perduco]

me et meum amorem et famam *permitto* tibi. He. II, 3, 110. Tibi, pater, *permittimus*. Ad. V, 9, 38. Eius iudicio *permitto* omnia. Ph. V, 8, 56.

Permultum] Haut *permultum* a me aberit infortunium. He. IV, 2, 1. vide Notas.

Pernego] Id vero *pernegat*. Eun. Prol. 34.

Pernicies] Instructa pulchre ad *perniciem*. He. III, 1, 41. *Pernicies* communis adulescentium. Ad. II, 1, 34.

Pernimium] Tu quoque *per* parce *nimium*. And. II, 6, 24. vide Notas. Nimium inter vos, *pernimium* interest. Ad. III, 3, 39.

Pernocto] Si hic *pernocto*. Ad. IV, 1, 15. Qui *pernoctaret* foris. Hec. IV, 1, 24.

Pernosco] Rem cognoscite, vt *pernoscatis*. And. Prol. 25. Non satis *pernosti* me etiam, qualis sim. And. III, 2, 23. Animum attendite, vt *pernoscatis*. Eun. Prol. 45. *Pernoscite* furtumne factum existumetis. Ad. Prol. 12.

Peropus] *Peropust*, aut hunc cum ipsa, aut de illa me aduersum hunc loqui. And. I, 5, 30. vide Notas.

Perpauci] *Perpaucorum* hominumst. Eun. III, 1, 19. *Per* pol quam *paucis* reperias meretricibus fidelis euenisse amatores. Hec. I, 1, 1. vide Notas.

Perpello] Vsque adeo donec *perpulit*. And. IV, 1, 38. *Perpulisti* me. And. V, 1, 9.

Perperam] Eo *perperam* dixi. Ph. V, 1, 18.

Perpes] Si *perpetem* hanc vis esse adfinitatem. Hec. II, 2, 10. vide Notas.

Perpetior] Ego non posse arbitror me *perpeti*. And. III, 3, 32. Non *perpeti* meretricum contumelias. Eun. I, 1, 3. Quiduis possem *perpeti*. Eun. I, 2, 97. Censen posse me offirmare et *perpeti*? Eun. II, 1, 12. Nunc est profecto interfici cum *perpeti* me possum. Eun. III, 5, 3.

Perpetuo] Illum hanc *perpetuo* habere. And. III, 3, 32. *Perpetuo* oderit. Eun. V, 4, 11. *Perpetuo* perierim. Eun. V, 8, 13. Perfice hoc mi *perpetuo*. He. IV, 8, 21.

Perpetuus] Triduo hoc *perpetuo*. Hunc diem *perpetuum* in laetitia degere. Ad. IV, 1, 4 et 6. Vtinam hoc *perpetuum* fiat gaudium. Ad. V, 9, 15. Biennium *perpetuum*. Hec. I, 2, 12. O fortuna, vt numquam *perpetua* es data. Hec. III, 3, 46. vide Notas. Adfinitatem hanc sane *perpetuam* volo. Hec. IV, 4, 14.

Perplacet] Habeo propemodum quam volo. SO. *Perplacet*. He. V, 5, 22.

Perplexe] *Perplexe* loqui. Eun. V, 1, 1.

Perpluo] Plenus rimarum sum, hac atque illac *perpluo*. Eun. I, 2, 25. vide Notas.

Perpulcher] *Perpulchra* credo dona, aut nostris similia. Eun. III, 2, 15. vide Notas.

Perquam] Fortiter. SY. *Perquam*. Ad. IV, 2, 27.

Perrepto] *Perreptaui* vsque omne oppidum. Ad. IV, 6, 3.

Persancte] Deierat *persancte*. Hec. V, 2, 5.

Perscitus] *Per* ecastor *scitus* puer est natus Pamphilo. And. III, 2, 6.

Persentisco] Ne tu id *persentisceres*. He. IV, 5, 21. Quot res dedere, vbi possem *persentiscere*? He. V, 1, 43.

Persequor] Hereditatem *persequi*. And. IV, 5, 20. Bellum fugiens meque in Asiam *persequens*. And. V, 4, 32. Ego meum ius *persequar*. Ad. II, 1, 9. Certum offirmare

Pestis]

Pestis] Pernicies communis adulescentium, periurus, *pestis*. Ad. II, 1, 35.

Petax] Meast *petax*, procax. He. II, 1, 15. vide Notas.

Peto] Causam dicere prius vnde *petitur*, quam illic qui *petit*. Eun. Prol. 11 et 12. E flamma *petere* te cibum posse arbitror. Eun. III, 2, 38. Abs te *petere* et poscere. He. V, 1, 53. Vnde mi *peterem* cibum. He. V, 2, 25. Quod *peto* et volo. He. V, 4, 4. Epistolam adlatam esse audiui: hanc *petam*. Phorm. I, 2, 100. Inuenta est quae dotem *petat*. Ph. IV, 3, 42. Vnde mi auxilium *petam*? Ph. V, 1, 2.

Pexus] Eum adeo exornatum dabo, adeo *pexum*. He. V, 1, 78. vide Notas.

Phaleratus] Vt *phaleratis* dictis ducas me. Ph. III, 2, 15.

Phasma] Menandri *Phasma* nunc nuper dedit. Eun. Prol. 9.

Philosophus] Animum ad aliquod studium adiungant, aut equos alere, aut canes ad venandum, aut ad *Philosophos*. And. I, 1, 30.

Phy] *Phy* domi habuit, vnde disceret. Ad. III, 3, 58.

Pictura et Pictus] Suspectans tabulam quandam *pictam*, vbi inerat *pictura* haec. Eun. III, 5, 36.

Pie] Neque faciam, neque me satis *pie* posse arbitror. Ad. III, 4, 13.

Pietas] O Chreme, *pietatem* gnati. And. V, 2, 28. Matris ferre iniurias me *pietas* iubet. Hec. III, 1, 21. Quod potero faciam, tamen vt *pietatem* colam. Hec. III, 4, 33. Me *pietas* matris potius commodum suadet sequi Hec. III, 5, 31. Vt aput me praemium esse positum *pietati* scias. Hec. IV, 2, 8.

Piget] Num facti *piget*? And. V, 3, 6. Id esse factum hic non negat, neque se *pigere*. He. Pr. 19. vide Notas. Fratris me quidem pudet *piget*que. Ad. III, 3, 38. Nequid plus minusue faxit, quod nos post *pigeat*. Phorm. III, 3, 21.

Piraeus] Miror, quid ex *Piraeo* abierit. Eun. II, 2, 59. Heri aliquot adulescentuli coiimus in *Piraeo*. Eun. III, 4, 1.

Piscator] Cetarii, lanii, fartores, *piscatores*. Eun. II, 2, 26.

Pisciculus] Olera et *pisciculos* minutos. And. II, 2, 32.

Pistrilla] Aput ipsum lacum est *pistrilla*. Ad. IV, 2, 45.

Pistrinum] Verberibus caesum te in *pistrinum* dedam. And. I, 2, 28. Praecipitem in *pistrinum* dabit. And. I, 3, 9. In *pistrinum* recta proficiscar via. And. III, 4, 21. Molendumst in *pistrino*. Ph. II, 1, 19.

Pius] *Pium* ac pudicum ingenium. Hec. I, 2, 77.

Placabilis] Te ipsum purgare ipsis coram, *placabilius* est. Ad. IV, 3, 17. Id nosmet indicare *placabilius* est. Ph. V, 7, 68.

Placeo] Si tibi quid feci aut facio, quod *placeat*. And. I, 1, 14. Ipsis commentum *placet*. And. I, 3, 20. Vide vt otiosus it, si Dis *placet*. Eun. V, 3, 10. Vbi sunt cognitae, *placitae* sunt. Hec. Alt. Prol. 13. Quae vobis *placita* est, condicio datur. Hec. II, 1, 44. Sic sum: si *placeo*, vtere. Ph. III, 2, 42.

Placide] Suspenso gradu *placide* ire perrexi. Ph. V, 6, 27.

Placidus] Cum feruit maxume, tam *placidum*, quam ouis est, reddo. Ad. IV, 1, 18. vide Notas. Clemens, *placidus*, nulli laedere os, adridere omnibus. Ad. V, 4, 10.

Pollen]

Pollen] Fauillae plena, fumi ac *pollinis*. Ad. V, 3, 60.

Polliceor] Postquam amans accessit, pretium *pollicens*. And. I, 1, 49. Scis, te mihi saepe *pollicitum* esse. Eun. II, 3, 17. Quaeso adeipol quod mihi es *pollicita*, tute vt serues. Hec. V, 2, 20. Modo non montis auri *pollicens*. Ph. I, 2, 18.

Pollicitatio] Quin tu hinc *pollicitationes* aufer. Ph. V, 6, 17.

Pollicitor] In fraudem inlicis sollicitando, et *pollicitando* eorum animos lactas? And. V, 4, 9. vide Notas. *Pollicitantem* et nil ferentem. Ph. III, 2, 36.

Pompa] Tua *pompa* eo traducenda est. He. IV, 4, 17.

Pone] *Pone* adprehendit pallio, resupinat. Ph. V, 6, 23.

Pono] Qui se in sui gremio *positurum* puerum dicebat patris? Ad. III, 2, 35. Vt apud me praemium esse *positum* pietati sciat. Hec. IV, 2, 8. In medio omnibus palmam esse *positam*. Ph. Prol. 18. *Pono* esse victum eum. His rebus alias *pone* sane, inquit, decem. Ph. IV, 3, 25 et 62.

Popularis] O *populares*, ecquis me hodie viuit fortunatior? Eun. V, 9, 1. Obsecro *populares* ferte misero atque innocenti auxilium. Ad. II, 1, 1. Amicus summus meus et *popularis*. Ph. I, 1, 1.

Populus] Id *populus* curat scilicet. And. I, 2, 14. In orest omni *populo*. Ad. I, 2, 13. Qui erit rumor *populi*, si id feceris? Ph. V, 7, 18.

Porro] Dehinc, vt quiescant *porro*, moneo. And. Prol. 23. Misit *porro* orare, vt venirem, serio. Eun. III, 3, 22. At *porro* recte spero. He. I, 2, 107. Cessatum vsque adhuc est: nunc *porro* expergiscere. Ad. IV, 4, 23. Te oro *porro* in hac re adiutor sis mihi. Hec. IV, 4, 99. Ecquid spei *porro* st? Ph. III, 1, 10.

Portitor] Epistolam ad *portitores* esse delatam. Ph. I, 2, 100.

Porto] Di boni, boni quid *porto*? And. II, 2, 1. Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam *portare*. And. II, 6, 2. Nescio quid peccati *portat* haec purgatio. He. IV, 1, 12. Item hinc alia quae *porto* Cyprum. Ad. II, 2, 22. *Porto* hoc iurgium ad vxorem. Hec. III, 5, 63. Cedo quid *portas*, obsecro. Ph. I, 4, 20.

Portus] Ego in *portu* nauigo. And. III, 1, 22. Modo isse dicito ad *portum*. Hec. I, 2, 2. Percontatum ibo ad *portum*, quoad se recipiat. Ph. II, 4, 22.

Posco] Tanto ocius te vt *poscat*. He. IV, 8, 26. Abs te petere et *poscere*. He. V, 1, 53.

Possideo] De vxore, ita vt *possedi*, nil mutat Chremes. And. V, 4, 46. Te ipso herede haec *possidere* Bacchidem. He. V, 2, 16. Haec perinde sunt, vt illius animus, qui ea *possidet*. He. I, 2, 21. Regnumne, Aeschine, hic tu *possides*? Ad. II, 1, 21.

Possum Quando non *potest* id fieri quod vis, id velis quod *possit*. And. II, 1, 6. Tibi ita hoc videtur: at ego non *posse* arbitror. And. III, 3, 31. Huc face ad me venias, si quid *poteris*. And. IV, 2, 29. Vt *potero*, feram. And. V, 3, 27. Munus nostrum ornato verbis, quod *poteris*. Eun. II, 1, 8. Amatores audieram mulierum esse eos maxumos, set nil *potesse*. Eun. IV, 3, 24.

Post. Praepos.] Ego ero *post* principia. Eun. IV, 7, 11. *Post* haec praecipitem darem. Ad. III, 2, 20. *Post* factam iniuriam. Hec. V, 1, 16.

Potis.

Potis] *Potin* es mihi verum dicere? And. II, 6, 6.

Potissimum] Quem, inquit, vocabo ad cenam meorum aequalium *potissimum* nunc? And. II, 6, 24. Quod ad illum attinet *potissimum*. Ad. III, 1, 9. Vbi tu dubites, quid sumas *potissimum*. Phorm. II, 2, 29.

Potius] Inueniet inopem *potius*, quam te corrumpi sinat. And. II, 3, 22. Domi opperiamur *potius*, quam hic ante ostium? Eun. V, 2, 56.

Poto] Cur amat? cur *potat*? Ad. I, 1, 37. Obsonat, *potat*, olet vnguenta; de meo. Ad. I, 2, 37. Otium ab senibus ad *potandum* vt habeam. Phorm. V, 5, 4.

Potus] Cum virgine vna adulescens cubuerit plus *potus*, sese illa abstinere vt potuerit? Hec. I, 2, 65.

Prae. Praeposit.] Vide quam iniquos sis *prae* studio. And. V, 1, 6. *Prae* amore. Eun. I, 2, 18. Ego illum contempsi *prae* me. Eun. II, 2, 8. *Prae* gaudio, ita me Di ament, vbi sim, nescio. Heaut. II, 3, 67. *Prae* iracundia non sum apud me. Heaut. V, 1, 47. Omnia sibi postputauit esse *prae* meo commodo. Ad. II, 3, 9. Huic aliquid paulum *prae* manu dederis. Ad. V, 9, 23. Res postputasse te omnes *prae* parente intellego. Hec. III, 5, 33.

Praebeo] Non possum satis narrare, quos ludos *praebueris* intus. Eun. V, 6, 9. *Praebent* exigue sumptum. Heaut. I, 2, 33. Hodie ei vsque os *praebui*. Ad. II, 2, 7. Seruom haut inliberalem *praebes* te. Ad. V, 5, 5. Strenuum hominem *praebuit*. Phorm. III, 1, 12.

Praecaueo] Hoc tempus, *praecauere* mihi me, haut te vlcisci, monet. Ad. III, 5, 18. vide Notas.

Praeceps] *Praecipitem* in pistrinum dabit. And. I, 3, 9. Vtinam mihi esset aliquid hic, quo me nunc *praecipitem* darem. And. III, 4, 27. Auctores fuere, vt *praecipitem* hanc daret. Phorm. IV, 3, 20.

Praeceptum] *Praeceptorum* st] plenus istorum ille. Ad. III, 3, 58.

Praecido] Omnis caussas *praecidam* omnibus. Hec. IV, 2, 22.

Praecipio] Haec ego *praecipio* tibi? Heaut. III, 3, 18. Conuertis ad eundem istunc *praecipio* modum. Ad. III, 3, 70. Docui, monui, bene *praecepi* semper, quae potui omnia. Ad. V, 9, 6.

Praecipito] Hac te *praecipitato*. Ad. IV, 2, 36.

Praecipuus] Vnam hanc rem me habere praeter alias *praecipuam* arbitror. Ad. II, 3, 5. vide Not.

Praecurro] Vna illarum interea propere *praecucurrit*. Hec. III, 3, 11.

Praedico] Actumst, si quidem haec vera *praedicat*. And. III, 1, 7. Vtrum *praedicemne* an taceam? Eun. IV, 4, 53.

Praedico] Hoc primum in hac re *praedico* tibi. And. I, 1, 19. Neque tu haut dices tibi non *praedictum*. And. I, 2, 34.

Praeditus] Qui gnatum haberem tali ingenio *praeditum*. And. I, 1, 71.

Praedium] Fructum, quem Lemni vxoris reddunt *praedia*. Phor. IV, 3, 75. Ex iis *praediis* talenta argenti bina capiebat statim. Phorm. V, 3, 6.

Praedo] E *praedonibus*, vnde emerat, se audisse abreptam e Sunio. Eun. I, 2, 34.

Praeficio] Elephantis quem Indicis *praefecerat*. Eun. III, 1, 23. Chaeream ei rei *praefecimus*. Eun. III, 4, 3.

Praeter]

Praeter] Horum ille nihil egregie *praeter* cetera studebat. And. I, 1, 31. Mihi videre *praeter* aetatem tuam facere, et *praeter* quam res te adhortatur tua. Heaut. I, 1, 7 et 8. Nimium ipse est bonus *praeter* aequomque et bonum. Ad. I, 1, 39. Te esse *praeter* nostram opinionem comperi. Hec. V, 1, 37. Pulchre discedo et probe et *praeter* spem. Phorm. V, 8, 59.

Praeterea] Primum quod soror est dicta: *praeterea* vt suis restituam ac reddam. Eun. I, 2, 66. Tum *praeterea* talem, nisi tu, nulla pareret filium. Heaut. V, 3, 20. Primum indotata est: tum *praeterea*, quae secunda ei dos erat, periit. Ad. III. 2, 47. Si non tum dedero, vnam *praeterea* horam ne oppertus fiet. Phorm. III, 2, 29.

Praetereo] Sine biduum hoc *praetereat*. Eun. II, 2, 52. *Praeteriit* tempus. Eun. III, 4, 4. Locum reprehensum, qui *praeteritus* neclegentiast. Ad. Prol. 14. *Praeterito* hac recta platea sursus. Ad. IV, 2, 35. Nescis, quid mali *praeterieris*. Hec. III, 4, 5. Tua *praeterierat* iam ad ducendum aetas. Phorm. II, 3, 76.

Praetermitto] Do, *praetermitto*. Ad. I, 1, 26, Fit sedulo: nil *praetermitto*. Ad. III. 3, 60.

Praetereaquam] Verbum vnum mihi *praetereaquam* quod te rogo, faxis caue. And. IV, 4, 14. vide Notas.

Praeterquam] Neque, *praeterquam* quas ipse amor molestias habet, addas. Eun. I, 1, 32. *praeterquam* tui carendum quod erat. Heaut. II, 4, 20.

Praeut] Ludum iocumque dices fuisse illum alterum, *praeut* huius rabies quae dabit. Eun. II, 3, 9.

Prandium] *Prandium* corrumpitur. Ad. IV, 2, 49.

Praue] Vide, ne inpulsus ira praue insistas. Hec. III, 5, 34. Nequeo satis, quam hoc mihi videtur praue factum, proloqui. Hec. IV, 4, 24.

Prauitas] Quae istaec *prauitas*, quaeue amentia est? Heaut. V, 2, 20.

Prauus] Neque id putabit *pravom* an rectum sit, quod petit. Heaut. III, 1, 76. vide Notas. Inepta lenitas patris, et facilitas *praua*. Ad. III, 3, 37. Etsi hoc mihi *prauom*, ineptum, absurdum, atque alienum a vita mea videtur. Ad. V, 8, 21. Iis nunc praemium est, qui recta *praua* faciunt. Phorm. V, 2, 6.

Precario] Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel *precario* fac tradas. Eun. II, 3, 28.

Precator] Nec tu aram tibi, nec *precatorem* pararis. Heaut. V, 2, 23. Ad *precatorem* adeam credo, qui mihi sic oret. Phorm. I, 2, 90.

Preci] Nihil est *preci* loci relictum. And. III, 4, 22. Perfice hoc, *precibus*, pretio. Eun. V, 8, 25. Vt neque misericordia, neque *precibus* molliri queas. Phor. III, 2, 13. Vt nullus locus relinquatur *preci*. Phorm. III, 3, 14.

Precor] Posthac si quicquam, nil *precor*. Phorm. I, 2, 92.

Prehendo. Prendo] Tuus pater me modo *prehendit*. And. II, 2, 16. Quis homo vmquam pro moecho vidit in domo meretricia *prendi* quemquam? Eun. V, 4, 39. Syrus est *prehendendus* atque adhortandus mihi. Heaut. III, 1, 100. *Prendo* hominem solum. Phorm. IV, 3, 15.

Pretium] Quod habui summum, *pretium* persolui tibi. Postquam amans accessit, *pretium* pollicens

tollebas tua. Ad. V, 3, 23. *Pro* patre huic est. Ad. V, 8, 28.

Pro. Interiect.] *Pro* Deum atque hominum fidem! And. I, 5, 11. *Pro* supreme Iuppiter! Eun. III, 5, 2. *Pro* Di immortales. Ad. III, 4, 1. *Pro* Deum immortalium. Phorm. II, 3, 4.

Probe] Curasti *probe*. And. V, 2, 6. Narras *probe*. And. V, 6, 6. Intellextin? *Ch. Probe.* Eun. IV, 6, 30. Perdoctast *probe*. Heaut. II, 3, 120. Hoc vitio datur. *Sy. probissume.* Ad. III, 3, 65. Fecistis *probe*. Phor. II, 4, 18. Pulchre discedo et *probe*, et praeter spem. Phorm. V, 8, 58.

Probo] Forma et aetate ipse es, facile vt pro Eunucho *probes*. Eun. II, 3, 84.

Probrum] Tamen hanc habere studeat cum summo *probro*? And. V, 3, 10. Quin si hoc celetur, in metu; sin patefit, in *probro* sim. Phorm. V, 4, 6.

Probus] Si vos voltis perhiberi *probos*. Ad. III, 4, 59. *Proba* et modesta. Ad. V, 8, 7. O artificem *probum*. *Phorm.* II, 1, 29.

Procax] Meast petax, *procax*, magnifica, sumptuosa, nobilis. Heaut. II, 1, 15. Maligna magis et magis *procax* facta ilico est. Hec. I, 2, 84.

Procedo] Funus interim *procedit*. And. I, 1, 101. Primo *processit* parum. And. IV, 1, 47. *Procede* tu huc. Eun. III, 2, 17. Bene *procedit*. Ad. V, 6, 9. *Processisti* hodie pulchre. Ad. V, 9, 22.

Procliuis] Ingenium est omnium hominum ab labore *procliue* ad lubidinem. And. I, 1, 51. Id faciam, in *proclivi* quod est. And. IV, 2, 18.

Procul] Vt tu illos *procul* hinc ex occulto caederes. Eun. IV, 7, 17. A me culpam esse hanc *procul*. Ad. III, 2, 50. Quem cum istoc sermonem habueris, *procul* hinc stans accepi. Hec. IV, 3, 1.

Prodeambulo] *Prodeambulare* huc libitum est. Ad. V, 1, 4.

Prodeo] In funus *prodeo*. And. I, 1, 88. Nunc id *prodeo*, vt conueniam Parmenonem. Eun. V, 6, 4. Dromo pultat fores: anus quadam *prodit*. Heaut. II, 3, 35. Nemon huc *prodit*? Phorm. I, 2, 102. Neque mi in conspectum *prodit*. Phorm. II, 4, 3.

Prodo] Vt aliquot saltem nuptiis *prodat* dies. And. II, 1, 13. Prius *proditurum* te tuam vitam, et prius pecuniam omnem. Heaut. III, 1, 70. Illi anui *prodita* abs te filia est planissume. Heaut. IV, 1, 26.

Produco] Vt huic malo aliquam *producam* moram. And. III, 5, 9. Nisi me lactasses amantem, et falsa spe *produceres*. And. IV, 1, 24. *Producit*: vendit. Eun. I, 2, 54. Omnis *produxi* ac vendidi. Heaut. I, 1, 92. Qui illud *produxit* scelus. Ad. III, 2, 16. Quem egomet *produxi*. Ad. III, 3, 48.

Profecto] *Profecto* sic est. And. III, 3, 22. *Profecto* hoc vere dicunt. Ad. I, 1, 3. *Profecto* hoc sic est, vt puto. Hec. III, 3, 19.

Profero] Saltem aliquot dies *profer*. And. II, 1, 29. Habeo alia multa, nunc quae condonabitur; quae *proferentur* post. Eun. Prol. 18. Rem *profer* palam. Heaut. V, 2, 41. An *proferendum* hoc tibi videtur vsquam? Ad. III, 2, 39. Non est opus *prolato*. Hec. I, 2, 29. Progeniem vestram vsque ab auo atque atauo *proferens*. Phorm. II, 3, 48.

Profi-

1, 125. *Prope* iam vt pro vxore haberet. Heaut. I, 1, 46. Partus instabat *prope*. *Propius* accedamus. Ad. III, 2, 9. et 11. Illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia *propest*. Ad. IV, 1, 7.

Propediem] Illum tibi saluom adfuturum esse hic confido *propediem*. Heaut. I, 1, 108. Ne tu *propediem* istius obsaturabere. Heaut. IV, 8, 27. Ipsa re experiere *Propediem*. Ad. V, 5. 7.

Propemodum] *Propemodum* habeo iam fidem. And. III, 4, 6. Me eius spero fratrem *propemodum* iam repperisse. Eun. I, 2, 123. Egomet habeo *propemodum* quam volo. Heaut. V, 5, 20. Curare ambos, *propemodum* reposcere illum est quem dedisti. Ad. I, 2, 51.

Propere] *Propere* arcesse, And. V, 6, 15. Traduce huc ad vos *propere*. Heaut. IV, 4, 22. *Propere* praecucurrit. Hec. III, 3, 11.

Propero] Continuo ad te *properans* percurro ad forum. And. II, 2, 18. Tanto ocius *properemus*. Eun. III, 5, 61. Hic *properat* in Cyprum Ad. II, 4, 14. Hominem *propero* inuenire. Phorm. V, 6, 5.

Propino] Hunc comedendum et ebibendum vobis *propino*. Eun. V, 8, 57.

Propinquus] Ex meo *propinqua* rure hoc capio commodi. Eun. V, 5, 1. Quod ego in *propinqua* parte amicitiae puto. Heaut. I, 1, 5.

Propior] Dum nulla alia delectatio, quae *propior* esset. Heaut. V, 1, 35. Ita me seruet Iuppiter, vt *propior* illi, quam ego sum ac tu, homo nemost. Phorm. V, 3, 25.

Propitius] Parentes *propitii*. Ad. I, 1, 6. Satin illi Di sunt *propitii*? Phorm. IV, 3, 31.

Proprius] Nilne esse *proprium* cuiquam? And. IV, 3, 1. Voluptates eorum *propriae* sunt. And. V, 5, 4. Curaui, *propria* ea Phaedria vt poteretur. Phorm. V, 5, 2.

Propter. Aduerb.] Interdum *propter* dormiet. Eun. II, 3, 77. Hic *propter* hunc adsiste. Ad. II, 1, 15. Ibi angiportum *propter* est. Ad. IV, 2, 37.

Propulso] Quod tu speres, *propulsabo* facile. And. II, 3, 21.

Prorsum] Hic homines *prorsum* ex stultis insanos facit. Eun. II, 2, 23. *Prorsum* oblitus sum mei. Eun. II, 3, 15.

Prorsus] Huic *prorsus* illam non dat And. II, 2, 34. *Prorsus* a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo. And. III, 2, 30.

Porruo] Foras simul omnes *porruunt* se. Eun. III, 5, 51.

Prosilio] Quidnam hic properans *prosilit*? Eun. V, 7, 6.

Prospere] Euenere haec nobis *prospere*. Phorm. V, 7, 2.

Prospicio] Malo ego nos *prospicere*, quam hunc vlcisci accepta iniuria. Eun. IV, 6, 24. Nisi *prospectum* a nobis interea est, desertae viuimus. Heaut. II, 4, 11. Quam bene vero abs te *prospectum* est? Heaut. IV, 1, 25. Tibi *prospexi* et stultitiae tuae. Heaut. V, 2, 8. Illa quae futura sunt *prospicere*. Ad. III, 3, 34. Ego iam *prospiciam* mihi. Ad. IV, 2, 50. Numquid tute *prospexti* tibi? Ad. IV, 5, 55. Aderam, cuius consilio fuerat ea par *prospici*. Hec. IV, 1, 46. Nisi me animus fallit, aut parum *prospiciunt* oculi. Phorm. V, 1, 8.

Prosterno] Ceteros ruerem, agerem, raperem, funderem et *prosternerem*. Ad. III, 2, 21.

Prosum] Capitis periclum adire, dum *prosim* tibi. And. IV, 1, 53.

Pudicitia] Et ad *pudicitiam* et ad rem turandam. And. I, 5, 53.

Pudicus] Pium ad *pudicum* ingenium. Hec. I, 2, 77.

Pudor] Patris *pudor*. Vt neque me consuetudo, neque amor, neque *pudor* commoueat. And. I, 5, 27 et 44. In denegando modo quis *pudor* paulum adest. And. IV, 1, 6. Numnam eius color *pudoris* signum vsquam indicat? And. V, 3, 7. *Pudore* et liberalitate liberos retinere. Ad. I, 1, 32. Stultitiast istaec, non *pudor*. Ad. II, 4, 10. *Pudorin* an amori obsequeretur magis. Hec. I, 2, 47. Timidium obstupefecit *pudor*. Phorm. II, 1, 54.

Puella] Paruolam *puellam*. Eun. I, 2, 29. Nouiciae, *puellae*. Eun. III, 5, 34. Si *puellam* parerem, nolle tolli. Heaut. IV, 1, 14. Cum *puella* anum suscepisse inimicitias non pudet? Hec. II, 1, 34.

Puellula] Continuo quandam nactus est *puellulam* citharistriam. Phor. I, 2, 31.

Puer] Aequom esse censent, nos iam a *pueris* ilico nasci senes. Heaut. II, 1, 2. Homini ilico lacrumae cadunt quasi *puero*. Ad. IV, 2, 21. Quem ego *puerum* modo tantillum in manibus gestaui meis. Ad. IV, 2, 24. Promisti autem? de te largitor, *puer*. Ad. V, 8, 17. Mulieres sunt ferme vt *pueri*, leui sententia. Hec. III, 1, 32.

Puerilis] Quidnamst? D. *puerilest*. And. II, 6, 18. Vestra *puerili* sententia. Phorm. V, 7, 56.

Pueritia] Mihi cum eo iam inde vsque a *pueritia* fuit semper familiaritas. Heaut. I, 2, 9.

Puerpera] Quid opus facto esset *puerperae*. And. III, 2, 10. *Puerperam* hac nunc duci per viam aegrotam. Ad. V, 7, 23.

Pugil] Si qua est habitior paulo, *pugilem* esse aiunt. Eun. II, 3, 24. *Pugilum* gloria. Hec. Alt. Prol. 25.

Pugna] Neque *pugnas* narrat. Eun. III, 2, 29. Dabit hic *pugnam* aliquam denuo. Eun. V, 2, 60.

Pugno] Periculon *pugnare* cogitas? Eun. IV, 7, 7. *Pugnaueris*. Ad. V, 3, 57. *Pugnant* de loco. Hec. Alt. Prol. 33.

Pugnus] *Pugnus* continuo in mala haereat. Ad. II, 1, 17. Me *pugnis* vsque occidit. Ad. IV, 2, 19. *Pugnos* in ventrem ingere. Phorm. V, 2, 95.

Pulcher] O faciem *pulchram*. Eun. II, 3, 5. Virgo *pulcbra*. Phorm. I, 2, 54. Hic *pulcherrimum* facinus audiui. Phorm. V, 6, 29.

Pulcbre] Dixti *pulcbre*. Eun. II, 3, 85. *Pulcbre* mehercle dictum et sapienter. Eun. III, 1, 26. Videbar mihi esse *pulcbre* sobrius. Eun. IV, 5, 2. Instructa *pulcbre* ad perniciem. Heaut. III, 1, 41. Salsamenta haec fac macerentur *pulcbre*. Ad. III, 3, 27. Ego illius sensum *pulcbre* calleo. Ad. IV, 1, 17. Precessisti hodie *pulcbre*. Ad. V, 9, 22. Faeneratnm istuc beneficium *pulcbre* tibi dices. Phorm. III, 2, 8. Sane hercle *pulcbre* suades. Phorm. III, 3, 9. Immo vero *pulcbre* discedo. Phorm. V, 8, 58.

Pulcbritudo] Nihil erat adiumenti ad *pulcbritudinem*. Phorm. I, 2, 55.

Pulmentum] Lepus tute es, et *pulmentum* quaeris? Eun. III, 1, 36. vide Notas.

Pulto] Dromo *pultat* fores. Heaut. II, 3, 34. Cesso *pultare* ostium vicini? Heaut. III, 1, 1.

Quis

mum. And. V, 1, 16. Te redimas captum *quam* queas minimo. Eun. I, 1, 29. Fac *quam* plurimum illis relinquas. Ad. V, 3, 27. *Quam* maxume seruire vestris commodis. Hec. Alt. Prol. 43.

Sequente Adiectiuo] Vide *quam* iniquus sis prae studio. And. V, 1, 6. *Quam* hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? Eun. II, 2, 44. Vel heri in vino *quam* inmodestus fuisti! He. III, 3, 7.

Sequente Verbo] *Quam* timeo, quorsum euadas. And. I, 1, 100. Nescis, *quam* doleam. He. V, 1, 61. *Quam* gaudeo. Ad. III, 4, 90. *Quam* timeo. Ph. IV, 3, 3.

Sequente Aduerbio] *Quam* misere amarit. And. III, 2, 40. *Quam* cito! Eun. I, 2, 98. *Quam* timui male. He. IV, 1, 51. *Quam* mox virginem arcessant. Ad. V, 6, 1.

Post Tam aliasque particulas] Non tam ipso quidem dono, *quam* abs te datum esse. Eun. III, 1, 3. Tam placidum, *quam* ouis est, reddo. Ad. IV, 1, 18. Non hercle verbis dici potest tantum, *quam* re ipsa nauigare incommodumst. Hec. III, 4, 3. Turbet porro, *quam* velit. Hec. IV, 4, 12. vide Notas. Secus *quam* dignum est. Ph. II, 3, 91.

Quamobrem] Nihil satis firmi video, *quamobrem* accipere hunc mi expediat metum. He. II, 3, 96. Is, *quamobrem* huc veneram, rus abiit. Ad. III, 3, 81. *Quamobrem* haec abierit, caussam vides. Hec. III, 3, 22.

Quamplurimum] Fac *plurimum* illis relinquas. Ad. V, 3, 27. Studeo illis vt *quamplurimum* facerem. Ad. V, 4, 14.

Quamprimum] *Quamprimum* hoc me libera miserum metu. And. II, 2, 14. Fac *quamprimum* haec audiat. Eun. V, 8, 12. Vt, quid agam, *quamprimum* sciam. Ad. III, 5, 6. Vt hoc *quamprimum*, quicquid est, certo sciam. Hec. III, 1, 44. Cesso adire *quamprimum* senem? Ph. II, 1, 55.

Quamquam] *Quamquam* illam cupio abducere. Eun. I, 2, 92. *Quamquam* haec inter nos nuper notitia admodumst. He. I, 1, 1. *Quamquam* est scelestus, non committet hodie vmquam iterum vt vapulet. Ad. II, 1, 5.

Quamuis] *Quamuis* etiam maneo otiosus hic. Ad. II, 4, 15.

Quando] Vt quimus, aiunt; *quando*, vt volumus, non licet. And. IV, 5, 10. Meus fac sis postremo animus, *quando* ego sum tuus. Eun. I, 2, 116. *Quando* istuc iam erit? Heaut. II, 2, 9. *Quando* ego tuum non curo, ne cura meum. Ad. V, 3, 16.

Quandoquidem] *Quandoquidem* tam iners, tam nulli consilii sum. And. III, 5, 2. *Quandoquidem* illarum neque te quisquam nouit. Eun. II, 3, 83. *Quandoquidem* ducenda est, egomet habeo propemodum quam volo. He. V, 5, 20. *Quandoquidem* hoc numquam mi ipse voluit credere. Ad. IV, 5, 6. *Quandoquidem* illam a me distrahit necessitas. Hec. III, 5, 42. *Quandoquidem* solus regnas. Ph. II, 3, 58.

Quantiuis] Cum faciem videas, videtur esse *quantiuis* preti. And. V, 2, 15.

Quanto] *Quanto* satiust. And. II, 1, 7. *Quanto* magis magisque cogito. Eun. III, 3, 1. *Quanto* tu me es annis grauior, tanto es ignoscentior. Heaut. IV, 1, 32. vide Notas. *Quanto* fuerat praestabilius. Hec. III, 1, 4.

tam ipso *quidem* dono, quam abs te datum esse. Eun. III, 1, 2. Me *quidem* semper scio fecisse sedulo. He. II, 4, 16. Fratris me *quidem* pudet pigetque. Ad. III, 3, 37. Is *quidem* in culpa non est. Hec. IV, 4, 77. Adhuc curaui vnum hoc *quidem*, vt mi esset fides. Ph. V, 7, 11.

Quidni] Adeon ad eum? B. *Quidni?* And. II, 1, 15. Haben hominem, amabo? PH. *Quidni* habeam? Eun. IV, 4, 7. Clinia haec fieri videbat? M. *Quidni?* mecum vna simul. He. V, 1, 34. Nostin porticum aput macellum hac deorsum? D. *Quidni* nouerim? Ad. V, 2, 34. Hanc igitur mittimus? C. *Quidni?* Phorm. V, 3, 30.

Quiesco] Dehinc, vt *quiescant*, porro mone. And. Pr. 23. Quibus quidem quam facile potuerat *quiesci*, si hic *quiesset*. And. IV, 2, 8. Quaeso, ego dabo. *quiesce*. Ph. IV, 3, 65.

Quietus] Sex ego te totos, Parmeno, hos menses *quietum* reddam. Eun. II, 2, 46. *Quietus* esto, inquam. Ph. IV, 5, 1.

Quin] *Quin* tu vno verbo dic, quid est quod me velis. And. I, 1, 18. Non dubiumst, *quin* vxorem nolit filius. And. I, 2, 1. *Quin* tu hoc audi. And. II, 2, 9. *Quin* taces. And. II, 3, 25. *Quin* dicis vndest clare. And. IV, 4, 15. vide Notas. Numquam accedo, *quin* abs te abeam doctior. Eun. IV, 7, 21. Nil tam difficilest, *quin* quaerendo inuestigari possiet. He. IV, 2, 8. Numquam vnum intermittit diem, *quin* semper veniat. Ad. III, 1, 7. Nec moram vllam, *quin* ducat, dari. Hec. I, 2, 52. *Quin* omitte me. Phorm. III, 2, 1.

Quippe] *Quippe* forma inpulsi nostra nos amatores colunt. He. II, 4, 9. *Quippe* qui magnarum saepe id remedium aegritudinum est. He. III, 2, 27. *Quippe* homo iam grandior, pauper, cui in opere vita erat, ruri fere se continebat. Ph. II, 3, 15.

Quisnam] Vt sciam num*quidnam* haec turbae tristitia adferat. And. I, 4, 8. *Quidnam*st? And. II, 6, 18. *Quidnam* id est? And. III, 6, 9.

Quispiam] Num illi molestae *quippiam* haec sunt nuptiae? And. II, 6, 7. Quid si hoc *quispiam* voluit Deus? Patiamur an narremus *cuipiam*. Ad. III, 2, 38. Si remittent *quippiam* Philumenam dolores. Hec. III, 2, 14.

Quisquam] Quid, Daue, narrat? D. Aeque *quicquam* nunc quidem. And. II, 6, 3. Tanta vecordia innata *cuiquam* vt siet. And. IV, 1, 2. Nihilne esse proprium *cuiquam*? And. IV, 3, 1. Quasi *quicquam* in hunc iam grauius dici possiet. And. V, 3, 3. Hoc nemo fuit minus ineptus, magis seuerus *quisquam*. Eun. II, 1, 21. Nil videtur mundius, nec magis compositum *quicquam*, nec magis elegans. Eun. V, 4, 13. Neque me *quisquam* est miserior. He. II, 1, 12. *Quemquam*ne tam animo comi et leni putas? He. V, 1, 39. Ita vt vsquam fuit fide *quisquam* optuma. Ad. II, 1, 7. Nec fratrem homo vidisse se aibat *quisquam*. Adelph. IV, 6, 5. Nemo *quisquam* illorum scito ad te venit. Hec. I, 1, 10. An *quisquam* vsquam gentiumst aeque miser? Hec. III, 1, 13.

Quisque] Pro se *quisque* sedulo faciebant. He. I, 1, 74. Quae, *cuiusque* ingenium vt sit, declarat maxume. He. II, 3, 43. Vt *quisque* suum volt esse, itast. Ad. III, 3, 45. Nescire arbitramini quo *quisque* pacto hic vitam

Quod.

Quod. Propter quod.] Si quid est, *quod* mea opera opus sit vobis. And. IV, 3, 23. Quid est, *quod* sic gestis? Eun. III, 5, 10. Nihil est, illic *quod* moremur diutius. He. IV, 7, 6. *Quod* me accusat vir nunc, sum extra noxiam. Hec. II, 3, 6. Adulescenti nihil est *quod* succenseam. Ph. II, 3, 14.

Quodni] *Quod ni* fuissem incogitans. Ph. I, 3, 3.

Quod si] *Quod si* ego scissem id prius. And. I, 5, 23. *Quod si* astu rem tractauit. Eun. V, 5, 2. *Quod si* is nunc me deceperit. He. IV, 4, 2. *Quod si* abesset longius. Ad. IV, 1, 8. *Quod si* rescierit peperisse eam. Hec. IV, 1, 4. *Quod si* eo meae fortunae redeunt. Ph. I, 4, 24.

Quomodo] Quod abest, non quaeris, patri *quomodo* obsequare. He. V, 4, 17. *Quomodo* me ex hac turba expediam, nescio. Ad. IV, 4, 6.

Quopiam] Ituran, Thais, *quopiam* es? Eun. III, 2, 9.

Quoquam] Caue *quoquam* ex istoc excessis loco. And. IV, 4, 21. Caue nunc iam oculos a meis oculis *quoquam* demoueas tuos. Ad. II, 1, 16. Edicam seruis, ne *quoquam* ecferri sinant. Hec. IV, 1, 57.

Quoque] Spero hercle ego *quoque*. He. III, 2, 42. Id *quoque* possum ferre. Ad. II, 1, 51. Ego *quoque* etiam hoc credidi. Hec. V, 1, 36.

Quoquo] Qui me sequatur *quoquo* eam. Eun. III, 5, 6. *Quoquo* hinc asportabitur terrarum, certum est persequi. Ph. III, 3, 18.

Quorsum] Quam timeo, *quorsum* euadas. And. I, 1, 100. At ego nescibam, *quorsum* tu ires. Eun. I, 2, 75. *Quorsum* istuc? Ad. I, 2, 20. Sane curae est, *quorsum* euenturum hoc siet. Hec. I, 2, 118.

Quorsus] Misera timeo, incertum hoc *quorsus* accidat. And. I, 5, 29.

Quotiens] Vel hic Pamphilus iurabat *quotiens* Bacchidi. Hec. I, 1, 3.

Quouis] Immo abeat potius malo *quouis* gentium. He. V, 1, 55.

R.

Rabies] Ludum iocumque dicas fuisse illum alterum, praeut huius *rabies* quae dabit. Eun. II, 3, 10.

Rapio] Sublimem hunc intro *rape*, quantum potes. And. V, 2, 20. *Rapere* in peiorem partem. Ad. Prol. 3. Ceteros ruerem, agerem, *raperem*, funderem et prosternerem. Ad. III, 2, 21. *Rape* hunc. Ph. V, 7, 92.

Raptio] Audiui filium vna adfuisse in *raptione*. Ad. III, 3, 2.

Rastrum] Istos *rastros* interea tamen adpone. Heaut. I, 1, 36. Mihi illic vere ad *rastros* res rediit. He. V, 1, 58.

Ratio] Incerta haec si tu postules, *ratione* certa facere, nihilo plus agas, quam si des operam, vt cum *ratione* insanias. Eun. I, 1, 17 et 18. Qua *ratione* illam amisti? Eun. II, 3, 31. Num parua causa aut praua *ratio*st? Eun. III, 5, 27. Conturbasti mihi *rationes* omnis. Eun. V, 5, 30. *Ratio* de integro ineundast mihi. He. IV, 2, 7. Cepi *rationem*, vt neque egeres. He. V, 2, 11. Mea sic est *ratio*. Ad. I, 1, 3. Frustra has egomet mecum *rationes* puto. Ad. II, 1, 54. Vostram nequeo mirari satis *rationem*. Ad. III, 3, 21. Eandem illam *rationem* antiquam obtine. Ad. V, 3, 26. Ne nimium modo bonae

 tuae

beniuolumque lingua tua iam tibi me *reddidit*. Hec. V, 1, 35. Iudicium de eadem causa iterum vt *reddant* tibi. Phorm. II, 3, 57. Fructum, quem Lemni vxoris *reddunt* praedia. Phorm. IV, 3, 75. Satin est si te delibutum gaudio *reddo*? Phorm. V, 6, 16.

Redduco] *Redduxti* animum. And. II, 1, 33. vide Notas. Scelera et lacrumae *redducunt* animum aegrotum ad misericordiam. And. III, 3, 27. Iam dudum res *redduxit* me ipsa in gratiam. And. V, 4, 45. De *redducenda* id facias, quod in rem sit tuam. Hec. III, 3, 31. In ludum ducere, et *redducere*. Phorm. I, 2, 36.

Redeo] *Redeo* inde. And. I, 1, 110. Vt *redeat* iam in viam. And. I, 2, 19. Incommoditas denique huc omnis *redit*. And. III, 3, 35. Ad me lege *redierunt* bona. And. IV, 5, 4. Omnia haec nunc verba huc *redeunt* denique. Eun. I, 2, 78. *Redeo* rursum. Eun. IV, 2, 6. Postremo adeo res *rediit*. Heaut. I, 1, 61. In eum res *rediit* iam locum. Heaut. II, 3, 118. Rursum ad ingenium *redit*. Ad. I, 1, 46. Ad te *redi*. Ad. V, 3, 8. Iamne enumerasti id, quod ad te *rediturum* putes? Ad. II, 2, 28. Istoc verbo animus mi *rediit*. Hec. III, 2, 12. Ad hos ea *redibat* lege hereditas. Hec. I, 2, 97. Vt ad pauca *redeam*. Hec. I, 2, 60. Peregre *rediens*. Phorm. II, 1, 13. Quod si eo meae fortunae *redeunt*. Phorm. I, 4, 23. Ad restim mi quidem res *redit* planissume. Phorm. IV, 4, 5. Ad te summa solum, Phormio, rerum *redit*. Phorm. II, 2, 2.

Redigo] En quo *redactus* sum. Eun. II, 2, 7. Eo *rediges* me, vt quid emerim egomet nesciam? Eun. IV, 4, 23. vide Notas. Ad inopiam *redigat* patrem. *Redigam*, vt quo se vortat, nesciat. Heaut. V, 1, 56 et 73. *Redige* in memoriam. Phorm. II, 3, 36. Ego *redigam* eas in gratiam. In id *redactus* sum loci, vt quid agam ex illo prorsus nesciam. Phorm. V, 7, 73 et 86. vide Notas.

Redimo captum. Eun. I, 1, 29. Si *redimat*, magnum esse in ea re lucrum. Heaut. III, 3, 48. vide Notas.

Reditio] Quid huc tibi *reditio* st? Eun. IV, 4, 4. vide Notas.

Reduco] Quo vis illos tu die *reducas*, Ad. V, 3, 44. *Reduc* vxorem. Hec. IV, 4, 32.

Redux] *Reducem* me in patriam facis. Heaut. II. 4, 13. Qui ab Orco mortuum me *reducem* in lucem feceris. Hec. V, 4, 12.

Refello] Aut ea *refellendo* tibi aut purgando corrigemus. Hec. II, 2, 12. Cum tu horum nil *refelles*, vincam scilicet. Phorm. I, 2, 82. Si id falsum fuerat, filius cur non *refellit*? Ph. II, 3, 54.

Referio] *Referire* non audebam. Ad. V, 2, 28.

Refero] Illis crucibus nunc *referam* gratiam. Eun. II, 3, 94. Par tu pari *referto*. Eun. III, 1, 55. vide Notas. Inueniam pol hodie, parem vbi *referam* gratiam. Eun. IV, 4, 51. Et habetur et *referetur* gratia. Eun. IV, 6, 12. Studet par *referre*. Ad. I, 1, 48. *Refero* denuo. Hec. Alt. Prol. 30. Quod ab illo adlatumst, sibi esse id *rellatum* putet. Phorm. Prol. 21. Quo consilia haec *referam*? Phorm. V, 1, 1.

Refert] Quid *retulit*? And. III, 2, 16. Mea nihil *refert*. Eun. II, 3, 29. Illud permagni *referre* arbitror. Heaut. III, 1, 58. Id mea minume *refert*. Ad. V, 4, 27. Tua quod nil *refert*,

1, 18. Si *remittent* quippiam Philumenam dolores. Hec. III, 2, 14. vide Notas. Cum ego vestri honoris causa repudium alterae *remiserim.* Phorm. V, 7, 36.

Remoror] Ne quod vostrum *remorer* commodum. And. IV, 3, 24. Qui hodie me *remoratus* sit. Eun. II, 3, 11.

Remoueo] Poetam restitui in locum, prope iam *remotum* iniuria aduersarium. Hec. Alt. Prol. 14.

Renumero] *Renumeret* dotem huc, eat. Hec. III, 5, 52.

Renuntio] Huc *renuntio.* And. III, 4, 15. Quid nunc *renuntiem* abs te responsum, Chreme? Heaut. IV, 8, 18. Deliberet, *renuntiet*que hodie mihi. Hec. III, 5, 58. Illis repudium *renuntiet.* Phorm. IV, 3, 72.

Reor] Teque ante quod me amare *rebar*, ei rei firmasti fidem. Hec. IV, 2, 5. vide Notae. Vxorem, quam numquam est *ratus* posthac se habiturum, reddo. Hec. V, 3, 21.

Repente] *Repente* ad studium se applicasse hunc musicum. Heaut. Prol. 23. Quae res tam *repente* mores mutauit tuos? Ad. V, 9, 27. An dolor *repente* inuasit? Hec. III, 2, 21.

Repentinus] Mirando hoc tanto tam *repentino* bono. And. V, 4, 35.

Reperio] Vel melius tute *reperi*, me missum face. And. IV, 1, 56. Causam, vt ibi manerem, *repperit.* Eun. III, 3, 6. Simul rem et gloriam armis belli *repperi.* Heaut. I, 1, 60. Ego in hac re nil *reperio*, quamobrem lauder tantopere. Ad. IV, 3, 1. Verum *reperies.* Hec. V, 4, 3. Nisi aliquod iam consilium celere *repereris.* Phorm. I, 4, 1. Quam causam *reperient*? Phorm. II, 1, 4.

Repeto] Repudiatus *repetor.* And. I, 5, 14. Hanc tibi dono do, neque *repeto* pro illa quicquam abs te preti. Eun. IV, 6. 11. *Repeton* quem dedi? Ad. I, 2, 56. Cum argentum *repetent.* Phorm. IV, 4, 14.

Reposco] Curare ambos, propemodum *reposcere* illum est, quem dedisti. Ad. I, 2, 52.

Reprehendo] Locum *reprehensum*, qui praeteritus neclegentiast. Ad. Prol. 14. Me *reprehendi.* Ad. IV, 4, 15. Haec *reprehendere* et corrigere quem. Ad. V, 9, 37. vide Notas.

Reprimo] Neque illum misericordia *repressit.* Ad. III, 2, 9. *Reprime* iracundiam, atque ad te redi. D. *Repressi*, redii. Ad. V, 3, 8 et 9. *Repprimam* me, ne aegre quicquam ex me audias. Hec. V, 1, 39.

Repudio] *Repudiatus* repetor. And. I, 5, 14. *Repudio* quod consilium primum intenderam. And. IV, 3, 18. Quae tibi putaris prima, in experiundo vt *repudies.* Ad. V, 4, 4.

Repudium] Illis *repudium* renuntiet. Phorm. IV, 3, 72. Cum ego vestri honoris causa *repudium* alterae remiserim. Phorm. V, 7, 36.

Reputo] Ipsus eam rem recta *reputauit* via. And. II, 6, 11. Dum haec mecum *reputo.* Eun. III, 5, 44.

Requiesco] *Requiescere* vbi volebat. Eun. III, 1, 15.

Requiro] Ibo, ac *requiram* fratrem. Ad. III, 4, 65. Abi, Phaedria, eum *require.* Phorm. II, 2, 79.

Res] Ad pudicitiam et ad *rem* tutandam. And. I, 5, 53. Sic *res* est. And. III, 4, 9. Si in *rem* st vtrique. And. III, 3, 14. Abhorrenti ab *re* vxoria. And. V, 1,

ſum iu gratiam *reſtitues*. Hec. III, 1, 11. Actoris virtus nobis *reſtituit* locum. Phorm. Prol. 34. *Reſtitui* in integrum. Phorm. II. 4, 11.

Reſto] *Reſtat* Chremes, qui mi exorandus eſt. And. I, 1, 139. At mi vnus ſcrupuſus etiam *reſtat*. And. IV, 4, 37. In qua re nunc tam confidenter *reſtas* ſtulta. Heaut. V, 3, 7. Id miſero *reſtat* mihi mali. Ad. III, 3, 3. Quid *reſtat*, niſi porro vt fiam miſer? Hec. III, 1, 20. Nunc vna mihi res etiam *reſtat*. Phorm. V, 5, 3.

Reſupino] Pone adprehendit pallio, *reſupinat*. Phorm. V. 6, 23.

Rete] Non *rete* accipitri tenditur neque milüo. Phorm. II, 2, 16.

Reticeo] Fac me vt ſciam. Ne *retice*. Heaut. I, 1, 33. Enimvero *reticere* nequeo. Heaut. III, 3, 79. Nil *reticuit*. Ad. III, 3, 51.

Retineo] Id faciebat *retinendi* illius cauſa. Eun. IV, 1, 6. Ah, *retine* me, obſecro. Heaut. II, 4, 23. Pudore et liberalitate liberos *retinere*. Ad. I, 1, 33. Vt neque mi ius ſit amittendi, nec *retinendi* copia. Phorm. I, 3, 24. Neque quo pacto a me remittam, neque vti *retineam*, ſcio. Phorm. III, 2, 22.

Retrabo] *Retrabam* hercle opinor ad me idem illud fugitiuum argentum tamen. Heaut. IV, 2, 11. *Retrabere* ab ſtudio. Phorm. Prol. 2.

Retro] Eſt mihi vltimis conclaue in aedibus quoddam *retro*. Heaut. V, 1, 29.

Retundo] Vt eius animum, qui nunc luxuria et laſciuia diffluit, *retundam*. Heaut. V, 1, 73.

Reuereor] Aduentum tuum ambas ſcio *reuerituras*. Hec. III, 1, 10. Ne *reuereatur*, minus iam quo redeat domum. Hec. IV, 4, 8. Non ſimultatem meam *reuereri* ſaltem? Phorm. II, 1, 3.

Reuertor] Mox ego huc *reuertor*. And. III, 2, 5. Iam *reuertere*. Eun. II, 1, 13. Numquam tam mane egredior, neque tam veſperi domum *reuortor*. Heaut. I, 1, 16. Prius nox oppreſſiſſet illic, quam huc *reverti* poſſet iterum. Ad. IV, 1. 9.

Reuiſo] *Reuiſo* quid agant. And. II, 4, 1. *Reuiſo*, quidnam Chaerea hic rerum gerat. Eun. V, 4, 1.

Reuiuiſco] Ille *reuiuiſcet* iam numquam. Hec. III, 5, 15.

Reuoco] Excluſit: *reuocat*. Eun. I, 1, 4. *Reuocemus* hominem. Ph. I, 4, 17. Num nouom aut mirumſt *reuocari*, curſum cum inſtiteris? Phorm. V, 6, 8.

Reuoluo] In eandem vitam te *reuolutum* denuo video eſſe. Hec. IV, 4, 69.

Rex] Vel *Rex* ſemper maxumas mihi agebat. *Regem* elegantem narras. Eun. III, 1, 7 et 18. In Aſiam ad *Regem* militatum abiit. Heaut. I, 1, 65. *Regem* me eſſe oportuit. Phorm. I, 2, 20. Nemo ſatis pro merito gratiam *Regi* refert. Phorm. II, 2, 24.

Rhodius] Quo pacto *Rhodium* tetigerim in conuiuio. *Rhodius* adulefcentulus. Eun. III, 1, 30 et 33. Illud de *Rhodio* dictum in mentem cum venit. Eun. III, 2, 45.

Rideo] Hiſce ego non paro me vt *rideant*. Eun. II, 2, 18. Quid tibi eſt? quid *rides*? defeſſa iam ſum miſera te *ridendo*. Eun. V, 6, 6 et 7. Quid *riſiſti*? Heaut. V, 1, 13. *Rideo* hunc. Ad. IV, 2, 9. Ille ringitur: tu *rideas*. Phorm. II, 2, 27.

Ridicule] *Ridicule* rogas. Hec. IV, 4, 46.

Ridicu-

S

O sce-

O scelera, o genera *sacrilega.* Ad. III, 2, 6.

Saeclum] Olim quondam apud *saeclum* prius. Eun. II, 2, 15. Hocine *saeclum.* Ad. III, 2, 6.

Saeuidicus] Ne te iratus suis *saeuidicis* dictis protelet. Phorm. I, 4, 36.

Saeuio] Ah ne *saeui* tantopere. And. V, 2, 27.

Saeuitia] Num meam *saeuitiam* veritus? Eun. V, 2, 15.

Saeuos] Ego ille agrestis, *saeuos*, tristis, parcus, truculentus, tenax. Ad. V, 4, 12. Conclusam hic habeo uxorem *saeuam.* Phorm. V, 1, 17.

Sal] Qui habet *sal*, quod in te est. Eun. III, 1, 10. vide Notas.

Salsamentum] *Salsamenta* haec fac macerentur pulchre. Ad. III, 3, 26.

Salsus] Hoc *salsumst*, hoc adustumst, hoc lautumst parum. Ad. III, 3, 71.

Saltem] *Saltem* aliquot dies profer. And. II, 1, 28. Si illud non licet, *saltem* hoc licebit. Eun. IV, 2, 12. *Saltem* salutare. Heaut. II, 3, 138. *Saltem* quanti emptast. Ad. II, 2, 41. Vt *saltem* sciam, quid de hac re dicat. Phorm. II, 4, 3.

Salto] Tu inter eas restim ductans *saltabis.* Ad. IV, 7, 34.

Salue] Satine *salue?* dic mihi. Eun. V, 5, 8.

Salue] Quis hic loquitur? Mysis? *Salue.* M. O *salue*, Pamphile. And. I, 5, 32.

Saluere] *Saluere* Hegionem plurimum iubeo. Ad. III, 4, 14.

Saluete] Set quos perconter video. *Saluete.* And. IV, 5, 5.

Salus. Dea Salutis] Ipsa si cupiat *Salus*, seruare prorsus non potest hanc familiam. Ad. IV, 7, 43. Quod te, Aesculapi, et te, *Salus*, ne quid sit huius, oro. Hec. III, 2, 3.

Salus] Ad te aduenio, spem, *salutem*, consilium, auxilium expetens. And. II, 1, 19. Quae adsolent quaeque oportet signa esse ad *salutem*, omnia huic esse video. And. III, 2, 2. Non iam ad *salutem* posse conuerti hoc malum. And. IV, 1, 48. Plurima *salute* Parmenonem summum suum impertit Gnatho. Eun. II, 2, 39. Nosse omnia haec *saluti* est adulescentulis. Eun. V, 4, 18. Quod cum *salute* eius fiat. Ad. IV, 1, 3.

Saluto] *Salutant*: ad coenam vocant. Eun. II, 2, 28. Saltem *salutare.* Heaut. II, 3, 138. Opperiar hominem hic, vt *salutem* et conloquar. Ad. III, 3, 92. Ego Deos Penatis hinc *salutatum* domum deuortar. Ph. II, 1, 81.

Saluos] *Saluos* sis Crito. And. IV, 5, 7. *Saluos* sum, si haec vera sunt. Eun. V, 6, 9. Et re *salua* et perdita. Eun. II, 2, 27. Ehem, *salvom* te aduenisse gaudeo. Eun. V, 5, 6. Si me vis *salvom* esse et rem et filium. Heaut. V, 2, 68. *Saluos* nobis, Deos quaeso, vt siet. Ad. III, 1, 11, Erubuit: *salua* res est. Ad. IV, 5, 9. Gaudeo natum illum, et illam *saluam.* Hec. IV, 4, 21. Venire *saluom* volupest. Phorm. IV, 3, 5.

Samius] *Samia* mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi. Eun. I, 2, 27.

Sancte] Vel hic Pamphilus iurabat quotiens Bacchidi, quam *sancte.* Hec. I, 1, 3. *Sancte* adiurat. Hec. II, 2, 26.

Sanctus] Nimis *sanctas* nuptias student facere. Ad. V, 7, 1. *Sanctius* quam iusiurandum. Hec. V, 1, 25.

Sandalium] Vtinam tibi commitigari videam *sandalio* caput. Eun. V, 7, 4.

Sane]

me

me *satiust*. Eun. IV, 7, 2, *Satius* est, quam te ipso herede haec possidere Bacchidem. Heaut. V, 2, 16. Pudore et liberalitate liberos retinere *satius* esse credo quam metu. Ad. I, 1, 33. Ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse *satius* sit. Hec. V, 1, 4. Emori hercle *satius* est. Phorm. V, 7, 63.

Satrapa] *Satrapa* si fiet amator, numquam sufferre eius sumptus queat. Heaut. III, 1, 43.

Satur] Omnium rerum *satur*. Ad. V, 1, 3. Cum tu *satura* atque ebria es, et puer vt *satur* sit facito. Hec. V, 2, 3. vide Notas.

Saxum] Satis diu iam hoc *saxum* voluo. Eun. V, 8, 55.

Scaenicus] Dubiam fortunam esse *scaenicam*. Ludos *scaenicos*. Hec. Alt. Prol. 8 et 37.

Scapula] Senibus fidelis dum sum, *scapulas* perdidi. Phorm. I, 2, 26. vide Notas.

Sceleratus] *Sceleratus*, Dauos. And. I, 1, 132. Eccum *sceleratum* Syrum. Ad. IV, 2, 14.

Scelerosus] Vbi ego illum *scelerosum* inueniam? Eun. IV, 3, 1.

Scelestus] O *scelestum* atque audacem hominem. Eun. IV, 4, 41. Eho *sceleste*, quo illam ducis? Heaut. II, 3, 71.

Scelus] Vbi illic est? *scelus*, qui me hodie. Perii. And. III, 5, 1. vide Notas. Quid hoc est *sceleris*? Eun. II, 3, 35. Quid ego tantum *sceleris* admisi miser? Heaut. V, 2, 3. O *scelera*, o genera sacrilega. Ad. III, 2, 6.

Scilicet] Id populus curat *scilicet*. And. I, 2, 5. *Scilicet* faciundumst quod vis. Eun. I, 2, 105. *Scilicet* facturum me esse. Heaut. II, 3, 117. *Scilicet* ita tempus fert. Ad. V, 3, 53. Huic suum reddas *scilicet*. Hec. IV, 4, 47. Cum tu horum nil refelles, vincam *scilicet*. Phorm. I, 2, 82.

Scio] Iam *scio*, ah vix tandem sensi stolidus. And. III, 1, 11. Vnde id *scis*? And. III, 2, 31. Qui *sciam*? And. IV, 4, 52. Nec quid agam *scio*. Eun. I, 1, 28. Neque *scio* quid dicam, aut quid coniectem. Eun. III, 4, 5. Tam *scio* quam me viuere. Eun. IV, 4, 50. Si sapis, quod *scis* nescis. Eun. IV, 4, 54. Satis certo *scio*. Heaut. I, 1, 19. Experiundo *scies*. Heaut. II, 3, 90. Te *scientem* faciam, quicquid egero. Heaut. IV, 8, 32. Non *scis* inescare homines. Ad. II, 2, 12. vide Notas. Non equidem istas, quod *sciam*. Ad. IV, 5, 7. *Scire* est liberum ingenium atque animum. Ad. V, 3, 42. *Scisti* vti foro. Phorm. I, 2, 29.

Scirpus] Nodum in *scirpo* quaeris. And. V, 4, 38.

Scirtus] Audin quid dicam, *Scirte*? Hec. I, 2, 3.

Sciscitor] Procul hinc lubet prius quid sit *sciscitari*. Eun. III, 4, 10.

Scite] Satis *scite* promittit tibi. Heaut. IV, 4, 7. Si scias quam *scite* in mentem venerit. *Scite* poterat fieri. Heaut. IV, 5, 16 et 37.

Scitus] Per ecastor *scitus* puer est natus Pamphilo. And. III, 2, 6. *Scitum* hercle hominem. Eun. II, 2, 23. Hoc *scitum*st. Heaut. I, 2, 36. Satis, inquit, *scita*st. Phorm. I, 2, 16. Quam *scitum*st. Phorm. V, 4, 2.

Scopulus] Qui te ad *scopulum* e tranquillo auferat. Phorm. IV, 4, 8.

Scortor] *Scortari* crebro nolunt. Heaut. I, 2, 32. Non est flagitium, crede mihi, adulescentulum *scortari*. Ad. I, 2, 22.

Scortum]

Segrego] Ne abs te hanc *segreges*, neu deseras. And. I, 5, 56. Volgus quae abs se *segregant*. Heaut. II, 4, 6. *Segreganda* aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena. Hec. III, 5, 30. *Segregatum* habuisse, vxorem vt duxit, a me Pamphilum. Hec. V, 1, 25. Nupta meretrici hostis est, a viro vbi *segregata* est. Si est, vt haec nunc Pamphilum vere ab *segregarit*. Hec. V, 2, 23 et 30.

Semel] Animus vbi *semel* se cupiditate deuinxit mala. Heaut. I, 2, 34. Vobis cum vno *semel* vbi aetatem agere decretumst viro. Heaut. II, 4, 12. Si *semel* tuum animum ille intellexerit. Heaut. III, 1, 69. An veremini ne non id facerem, quod recepissem *semel*? Phorm. V, 7, 9.

Semoueo] Vos *semotae*: nos soli. And. I, 5, 50.

Sempiternus] Ego Deorum vitam eapropter *sempiternam* esse arbitror. And. V, 5, 3.

Senecta] Nimium ad rem in *senecta* attenti sumus. Ad. V, 8, 31.

Senectus] Cur meam *senectutem* huius sollicito amentia? And. V, 3, 16. Aquilae *senectus*. Heaut. III, 2, 10. Solum vnum hoc vitium *senectus* adfert hominibus. Ad. V, 3, 47. Habebis quae tuam *senectutem* oblectet. Phorm. II, 3, 87. *Senectus* ipsast morbus. Phorm. IV, 1, 9. Non iam tum erat senex, *senectus* si verecundos facit? Phor. V, 8, 34. vide Notas.

Senex] *Senem* mulierem. Eun. II, 3, 66. vide Notas. Hic est vietus, vetus, veternosus *senex* Eun. IV, 4, 21. Iratus *senex*. Heaut. Prol. 37. Ille fuit *senex* importunus semper. Heaut. I, 2, 23. Aequom esse censent nos iam a pueris ilico nasci *senes*. Heaut. II, 1, 2. Nos quoque *senes* est aequom *senibus* obsequi. Heaut. III, 1, 10. *Senex* delirans. Ad. IV, 7, 43. Eodem vt iure vti *senem* liceat, quo iure sum vsus adulescentior. Hec. Alt. Prol. 2. Nos iam fabula sumus, *Senex* atque anus. Hec. IV, 3, 15.

Senium] Vt illum Di Deae omnes *senium* perdant. Eun. II, 3, 11.

Sensus Ego illius *sensum* pulchre calleo. Ad. IV, 1, 17.

Sententia] Quantum intellexi modo senis *sententiam*. And. I, 3, 2. Ne is mutet suam *sententiam*. And. II, 3, 29. Stat *sententia*. Eun. II, 1, 18. Sicine est *sententia*? Heaut. I, 1, 114. Istuc tibi ex *sententia* tua obtigisse laetor. Heaut. IV, 3, 5. Errat longe, mea quidem *sententia*. Ad. I, 1, 40. Piscis ex *sententia* nactus sum. Ad. III, 3, 66. Sin aliter de hac re est eius *sententia*, Ad. III, 5, 5. Itidem illae mulieres sunt, ferme vt pueri, leui *sententia*. Hec. III, 1, 32. Sin est, vt aliter tua siet *sententia*. Hec. IV, 4, 15. Quid de hac re dicat, quidue sit *sententiae*. Quot homines, tot *sententiae*. Phorm II, 4, 4 et 14. Visum est mi, vt eius temptarem prius *sententiam*. Phorm. IV, 3, 14. Vestra puerili *sententia*. Phorm. V, 7, 56.

Sentio] Quem quidem ego si *sensero*. And. I, 1, 137. Vix tandem *sensi* stolidus. D. Quid hic *sensisse* ait? And. III, 1, 12. *Sentiet*, qui vir siem. Nunc ego et illam scelestam esse, et me miserum *sentio* Eun. I, 1, 21 et 26. Hosce aliquot dies non *sentiet*. Heaut. IV, 5, 4. Ne *sentiat* me *sensisse*. Heaut. IV, 8, 20. Mores caue in te esse istos *sentiam*. Heaut. V, 4, 9. Iste tuus ipse

Heaut. III, 2, 24. *Seruas*, castigas, mones. Heaut. III, 3, 31. *Serua*, quod in te est, filium et me et familiam. Heaut. IV, 8, 4. *Serues* quod labore inuenerit. Heaut. V, 4, 17. *Serues*ne an perdas totum, diuiduum face. Ad. II, 2, 33. Ipsa si cupiat Salus, *seruare* prorsus non potest hanc familiam. Ad. IV, 7, 44. *Seruare* in eo certumst, quod dixi, fidem. Hec. III, 3, 42. Quod mihi es pollicita, tute vt *serues*. Hec. V, 2, 20. Solus *seruare* hunc potes. Phorm. III, 3, 6. Ita me *seruet* Iupiter. Phorm. V, 3, 24.

Seruolus] Obseruabam mane illorum *seruolos* venientis aut abeuntis. And. I, 1, 56. *Seruolum* ad eam in vrbem misit. He. I, 2, 17. Falli te sinas technis per *seruolum*. He. III, 1, 62. Vt captus *seruolorum* est. Ad. III, 4, 34. vide Notas. Miseram mulierem et me *seruolum*, qui referire non audebam, vicit. Ad. IV, 2, 27.

Seruos] Feci ex *seruo* vt esses libertus mihi. And. I, 1, 10. Volgus *seruorum*. And. III, 4, 4. *Seruon* fortunas meas me commisisse futili? And. III, 5, 3. Currentis *seruos* scribere. Eun. Prol. 36. Apparet *seruom* hunc esse domini pauperis miserique. Eun. III, 2, 33. *Seruos* currens. He. Prol. 37. *Seruos* tardiusculus. He. III, 2, 4. *Serui* calliditates. He. V, 1, 13. *Seruom* haut inliberalem praebes te. Ad. V, 5, 5. *Seruos* spectatus satis. Ad. V, 6, 5. *Seruom* hominem causam orare leges non sinunt. Ph. II, 1, 62.

Seueritas] Tristis *seueritas* inest in voltu. And. V, 2, 16.

Seuerus] Hoc nemo fuit minus ineptus, magis *seuerus* quisquam. Eun. II, 1, 21. Ipse egreditur: quam *seuerus*. He. V, 3, 21.

Sex] *Sex* ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam. Eun. II, 2, 46. An non *sex* totis mensibus prius olfecissem? Ad. III, 3, 42.

Si] Quid est, *si* hoc non contumeliast? And. I, 5, 2. *Si* viuo. He. V, 1, 77. Nisi *si* me in illo credidisti esse hominum numero. Ad. IV, 3, 3. *Si* quando ad eam accesserat confabulatum. Hec. I, 2, 106. Mirabar *si* tu mihi quicquam afferres noui. Phorm. II, 2, 5.

Si. Etiamsi] Redeam? non *si* me obsecret. Eun. I, 2, 4. Id quidem ego, *si* tu neges, certo scio. He. IV, 1, 19. Non, *si* ex capite sis meo natus. He. V, 4, 12. *Si* multumst, tamen faciundum est. Ad. V, 8, 27. Vt ne restinguas, lacrumis *si* extillaueris. Phorm. V, 7, 82.

Si. An] Visam, *si* domist. Eun. III, 4, 7. Sto exspectans, *si* quid mi imperent. Eun. III, 5, 46. Illa *si* iam lauerit, mihi nuntia. He. IV, 1, 5. *Si* forte frater redierit, viso. Ad. IV, 2, 10. Id *si* forte est, nescio. Hec. III, 1, 41. Vide opis *si* quid potes adferre huic. Ph. III, 3, 20.

Sic] *Sic* vita erat. And. I, 1, 35. *Sic* soleo amicos. Eun. II, 2, 48. *Sic* hoc. He. III, 1, 49. Mea *sic* est ratio, et *sic* animum induco meum. Ad. I, 1, 43. Qui *sic* sunt, haut multum heredem iuuant. Hec. III, 5, 10. *Sic* sum: si placeo, vtere, Ph. III, 2, 42.

Sicubi] *Sicubi* eum satietas hominum, aut negoti si quando odium ceperat. Eun. III, 1, 13.

Signum] Magnum *signum*. And. II, 2, 29. *Signa* ad salutem. And. III, 2, 2. Pudoris *signum*. And. V, 3, 7. Hoc est *signi*. Eun. IV, 1, 14. Animi est pudentis *signum* et non instrenui. Heaut. I, 1, 68.

Siquidem] Actumst, *siquidem* haec vera praedicat. And. III, 1, 7. *Siquidem* me amaret, tum istuc prodesset. Eun. III, 1, 56. *Siquidem* id saperest. He. II, 3, 83. *Siquidem* porro tu tuum officium facies. Adelph. V, 9, 22. *Siquidem* ille ipse non volt. Hec. IV, 1, 45. *Siquidem* quisquam crederet. Ph. II, 1, 72.

Sis. Si vis.] Fac *sis* nunc promissa appareant. Eun. II, 3, 20. Caue *sis.* Eun. IV, 7, 29. Vide *sis.* He. I, 2, 38. Illuc *sis* vide. Ad. V, 1, 4.

Situs] Quas semper in te intellexi *sitas*, fide et taciturnitate. And. I, 1, 6. Si in te sit solo *situm.* And. I, 5, 41. Adulescens quam in minima spe *situs* erit. He. V, 2, 44. In quo nostrae spes opesque omnes *sitae.* Peiore res loco non potis est esse, quam in quo nunc *sitast.* Ad. III, 2, 33 et 46.

Sobrinus] Estne hic Crito *sobrinus* Chrysidis? And. IV, 5, 6. Eho tu *sobrinum* tuum non noras? Ph. II, 3, 37.

Sobrius] Tu pol homo non es *sobrius.* And. IV, 4, 39. Dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre *sobrius!* Eun. IV, 5, 2. Satin sanus es, aut *sobrius?* He. IV, 3, 29. Ruri esse parcum ac *sobrium.* Ad. I, 2, 15.

Soccus] Adcurrunt serui: *soccos* detrahunt. He. I, 1, 72.

Socer] Hic *socer* est. And. IV, 5, 53. Noster *socer*, video, venit. Hec. V, 2, 4.

Socius] *Socium* esse in negotiis. He. III, 1, 9.

Socordia] Nil locist segnitiae neque *socordiae.* And. I, 3, 1.

Socors] Nolim ceterarum rerum te *socordem* eodem modo. Ad. IV, 5, 61.

Socrus] Vno animo omnes *socrus* oderunt nurus. Hec. II, 1, 4. Ita animum induxerunt, *socrus* omnis esse iniquas. Hec. II, 3, 4.

Sodalis] Si frater aut *sodalis* esset, qui magis morem gereret? Ad. IV, 5, 74.

Sodes] Dic *sodes.* And. I, 1, 58. Tace *sodes.* He. III, 3, 19. I *sodes* intro. Hec. III, 2, 23. Manedum *sodes.* Hec. V, 4, 4. Parce *sodes.* Ph. V, 3, 10.

Sol] Lectulos in *sole* ilignis pedibus faciundos dedit. Adelph. IV, 2, 46.

Soleo] Volgo quod dici *solet.* And. II, 5, 15. Sic *soleo* amicos. Eun. II, 2, 48. Quo pacto id fieri *soleat*, calleo. Heaut. III, 2, 37. Credo iam, vt *solet*, iurgabit. Ad. I, 1, 54. Quia ruri esse crebro *soleo.* Hec. II, 1, 18. Agedum, vt *soles*, Nausistrata. Ph. V, 3, 1.

Solers] Quae liberum scire aequom est adulescentem, *sollertem* dabo. Eun. III, 2, 24.

Solide] Hunc scio mea *solide* solum gauisurum gaudia. And. V, 5, 8.

Solidus] Non satis tibi esse hoc *solidum* visumst gaudium? And. IV, 1, 23. Corpus *solidum* et succi plenum. Eun. II, 3, 27. Vt *solidum* parerem hoc mihi beneficium. Eun. V, 2, 32.

Solitudo] Per tuam fidem, perque huius *solitudinem*, te obtestor. And. I, 5, 55. *Solitudo* ante ostium. And. II, 2, 25. Vis, egestas, iniustitia, *solitudo*, infamia. Ad. III, 2, 5. Vbicumque datum erat spatium *solitudinis.* Hec. I, 2, 55.

Sollicitatio] Nuptiarum *sollicitatio.* And. I, 5, 26.

Sollicito] Sicine me atque illam opera tua nunc miseros *sollicitari?* And. IV, 2, 6. Cur meam senectu-

Spatium]

Spatium] Vt ne esset *spatium* cogitandi ad disturbandas nuptias. And. I, 2, 11. Non habeo *spatium*, vt de te sumam supplicium. And. III, 5, 17. Tam in breui *spatio*. He. V, 2, 2. Prope decurso *spatio*. Ad. V, 4, 6. Quam longum *spatium* amandi amicam tibi dedi? Hec. IV, 4, 62. Vbicumque datum erat *spatium* solitudinis. Hec. I, 2, 55. Neque, vt celare posset, tempus *spatium* vllum dabat. Hec. III, 3, 14.

Spectator] Elegans formarum *spectator*. Eun. III, 5, 18.

Spectatus] *Spectatum* satis putabam, et magnum exemplum continentiae. And. I, 1, 64. Satis iam satis *spectata* erga te amicitiast mea. And. V, 1, 1. Is mihi profecto est seruos *spectatus* satis. Ad. V, 6, 5.

Specto] *Spectandae* an exigendae sint vobis prius. And. Pr. 27. Importunitatem *spectate* aniculae. And. I, 4, 4. Tuum animum ex animo *spectaui* meo. And. IV, 1, 22. Ego limis *specto*. Eun. III, 5, 53. Ere, ne me *spectes*. Audaciam meretricum *specta*. Eun. V, 5, 18 et 24. Nunc aliud *specta*. He. V, 2, 38. Vt neque *spectari* neque cognosci potuerit. Hec. Prol. 3.

Speculum] Inspicere, tanquam in *speculum*, in vitas omnium iubeo. Tanquam in *speculum*, in patinas inspicere iubeo. Ad. III, 3, 61 et 74.

Sperno] Quot modis contemptus, *spretus*? And. I, 5, 13. Ob haec facta abs te *spernor*. Eun. I, 2, 91. Quae solet quos *spernere*. He. III, 3, 122. Sin *spreuerit* me. Ph. IV, 1, 18.

Spero] Ita *spero* quidem. And. I, 5, 63. Nam quod tu *speres*, propulsabo facile. And. II, 3, 21. Vtinam id sit, quod *spero*. And. V, 4, 26. *Spero* aeternam inter nos gratiam fore. Eun. V, 2, 33. Porro recte *spero*. He. I, 1, 107. Quod de argento *sperem*, nihil est. He. IV, 2, 4. *Spero* erit similis maiorum suum. Ad. III, 3, 57.

Spes] Ecquid *spes* sit reliquum. And. Prol. 25. Adempta *spes* est. And. II, 1, 4. Me *spes* haec frustratast. And. II, 2, 37. Praeter *spem* euenit. And. II, 6, 5. Animus in *spe* atque in timore vsque antehac adtentus fuit. And. II, 1, 3. Nisi me lactasses amantem, et falsa *spe* produceres. And. IV, 1, 24. Itan parasti te, vt *spes* nulla reliqua in te sit tibi? Eun. II, 2, 9. Vna haec *spes* est. Eun. II, 3, 4. Quanto minus *spei* est, tanto magis amo. In te *spes* est. Eun. V, 8, 23 et 24. Quanta de *spe* decidi. Heaut. II, 3, 9. *Spem* nuptiarum omnem eripis. He. IV, 3, 35. In *spe* pendebit animi. He. IV, 5, 5. vide Notas. Ego *spem* pretio non emo. Ad. II, 2, 11. In te *spes* omnis nobis sita est. Ad. III, 4, 9. Hac illi *spe* hoc inceperunt. Ad. II, 2, 19. In quo nostrae *spes* opesque omnes sitae. Ad. III, 2, 34. *Spe* incerta, certum mihi laborem sustuli. Hec. Alt. Prol. 9. In me omnis *spes* mihi est. Ph. I, 2, 89. Non multum habet quod det fortasse. G. Immo nihil, nisi *spem* meram. Ph. I, 2, 96. Commodius esse opinor, duplici *spe* vtier. Ph. IV, 2, 13.

Spolio] *Spolies*, mutiles, laceres, quemquem nacta sis. Hec. I, 1, 8.

Sponsa] *Sponsam* hic tuam amat. And. II, 1, 24. Scis *sponsam* mihi? Eun. V, 8, 6. *Sponsaë* aurum, vestem, ancillas, opus esse. Heaut. V, 1, 20. vide Notas. Quantum ab hac accipio, quae *sponsast* mihi. Phorm. IV, 3, 52.

Repente ad *ſtudium* ſe applicaſſe hunc muſicum. Heaut. Prol. 23. Quo *ſtudio* vitam tuam te abſente exegerit. He. II 3, 39. Is adeo diſſimilis *ſtudio* eſt. Ad. I, 1, 16. Populus *ſtudio* ſtupidus. Hec. Prol. 4. Ne illum ab *ſtudio* abducerem. Prope iam remotum iniuria aduerſarium ab *ſtudio*. Hec. Alt. Prol. 11 et 15. Viris aduorſari aeque *ſtudium* eſt. Hec. II, 1, 5. Satias iam tenet *ſtudiorum* iſtorum. Hec. IV, 2, 19. Poëtam non poteſt retrahere ab *ſtudio*. Ph. Pr. 2.

Stulta] Quid illo faciemus, *ſtulta*? Eun. V, 1, 21. Vt *ſtultae* et miſerae omnes ſumus religioſae. Heaut. IV, 1, 36. In qua re nunc tam confidenter reſtas *ſtulta*. He. V, 3, 7.

Stulte] Factum a nobis *ſtulte* eſt. Haut *ſtulte* ſapis. He. II, 3, 8 et 82. Bis facere *ſtulte*. Hec. III, 2, 8.

Stultiſſime] Vt *ſtultiſſime* quidem illi rem geſſerimus. Phorm. V, 2, 7.

Stultitia] Ego pretium ob *ſtultitiam* fero. And. III, 5, 4. Vt meae *ſtultitiae* iuſtitia tua ſit aliquid praeſidi. Heaut. IV, 1, 33. vide Notas. Exſuperat eius *ſtultitia* haec omnia. He. V, 1, 5. Ibi tuae *ſtultitiae* ſemper erit praeſidium. He. V, 2, 14. *Stultitia*ſt iſtaec, non pudor. Ad. II, 4, 10. Pro Iuppiter, hominis *ſtultitiam*. Ad. III, 3, 13. Illius *ſtultitia* victa, ex vrbe tu rus habitatum migres? Hec. IV, 2, 13. Cuius de *ſtultitia* dici, vt dignumſt, non poteſt. Ph. II, 3, 55. Vtrum *ſtultitia* facere ego hunc an malitia dicam. Ph. IV, 3, 54.

Stultus] Homini homo quid praeſtat? *ſtulto* intellegens quid intereſt? Eun. II, 2, 1. Hic homines prorſum ex *ſtultis* inſanos facit. Eun. II, 2, 23. Tu quod cauere poſſis, *ſtultum* admittereſt. Eun. IV, 6, 23. Numquam pol hominem *ſtultiorem* vidi, nec videbo. Eun. V, 6, 8. Tu iam pendebis, *ſtulte*. Eun. IV, 6, 20. vide Notas. Vin tu homini *ſtulto* mi auſcultare? Heaut. III, 3, 24. Quae ſunt dicta in *ſtultum*. He. V, 1, 4. O *ſtulte*, tu de pſaltria me ſomnias agere. Ad. IV, 7, 6. vide Notas. Hominum homo *ſtultiſſime*. Ad. II, 2, 10.

Stupeo] Laſſus cura confectus *ſtupet*. And. II, 1, 4. Quid *ſtupes*? He. II, 4, 24.

Stupidus] Populus ſtudio *ſtupidus*. Hec. Prol. 4.

Suadeo] *Suadere* noli. And. II, 3, 11. Numquam deſtitit inſtare, *ſuadere*, orare, vſque adeo donec perpulit. And. IV, 1, 38. Itane *ſuades*? Eun. I, 1, 31. Recte *ſuades*. He. V, 2, 43. Pietas matris potius commodum *ſuadet* ſequi. Hec. III, 5, 31. Sane hercle pulchre *ſuades*. Ph. III, 3, 9.

Suaſus] Ne ob meum *ſuaſum* indigne iniuria adficiatur. Ph. V, 1, 3.

Suauis] Tibi autem porro vt non ſit *ſuaue* viuere. He. III, 1, 73. *Suauia* in praeſentia quae eſſent, prima habere. He. V, 2, 9. Nil *ſuaue* meritaſt. Ph. II, 1, 75. vide Notas. Quam ſint *ſuauia* et quam cara ſint. Phorm. II, 2, 30. Ha, ha, hae, homo *ſuauis*. Ph. II, 3, 64.

Suauium] Meum *ſuauium*, quid agitur? Eun. III, 2, 3.

Sub] Mater, cuius *ſub* imperioſt, mala. He. II, 2, 4. Agelli eſt hic *ſub* vrbe paulum. Ad. V, 8, 26.

Subditus] *Subditum* ſe ſuſpicatur. He. V, 3, 12. vide Notas.

Subduco] Se illinc *ſubducet*. Eun. IV, 1, 14. Cum eo clam te

subduxti mihi. Eun. IV, 7, 25. Numquam ita quisquam bene *subducta* ratione ad vitam fuit. Ad. V, 4, 1.

Subigito] Amicam *subigitare.* He. III, 3, 6. vide Notas.

Subiicio] Si meministi id quod olim dictumst, *subiice.* Phorm. II, 3, 40.

Subito] Cui tam *subito* tot contigerint commoda. Eun. V, 8, 3. Vnde ego nunc tam *subito* huic argentum inueniam miser? Ph. III, 3, 1.

Subitus] Quae istaec *subita* est largitas? Ad. V, 9, 28. Nam quod ego huic nunc *subito* exitio remedium inueniam miser? Ph. I, 4, 23.

Sublatus] Quia paulum vobis accessit pecuniae, *sublati* animi sunt. Hec. III, 5, 57.

Sublimis] *Sublimem* hunc intro rape. And. V, 2, 20. *Sublimem* medium arriperem. Ad. III, 2, 18.

Subolet] Vt ne paululum quidem *suboleat* esse amicam hanc Cliniae. He. V, 1, 26. vide Notas. Num patri quid *subolet?* Phor. III, 1, 10. vide Notas.

Subsentio] Etsi *subsensi* id quoque, illos ibi esse. He. III, 1, 62.

Subseruio] Tu, vt *subseruias* orationi, vtcumque opust, verbis vide. And. IV, 3, 20.

Subsidium] Ego in *subsidiis* hic ero succenturiatus. And. I, 4, 51.

Substerno] Ex ara hinc sume verbenas tibi, atque eas *substerne.* And. IV, 3, 12.

Substo] Metuo, vt *substet* hospes. And. V, 4, 11.

Subtemen] Anus *subtemen* nebat. He. II, 3, 52.

Subtristis] *Subtristis* visust esse aliquantillum mihi. And. II, 6, 16.

Subuenio] Huic vt *subueniat.* Eun. V, 4, 47. *Subuenite* inopi. Ad. II, 1, 2. Orare vt *subueniat* sibi. Ph. Prol. 8. *Subueni.* Ph. II, 2, 6.

Subuorto] Ne nimium modo nos tuus iste animus aequos *subuortat.* Ad. V, 3, 51.

Succedo] Hac non *successit*, alia adgrediemur via. And. IV, 1, 46. Parum *succedit* quod ago. And. IV, 1, 55. Quando hoc bene *successit*, hilare hunc sumamus diem. Ad. II, 4, 23.

Succenseo] Si id *suscenseat.* And. II, 3, 2. Est, quod *suscenset* tibi. And. II, 7, 17. Vt mihi nunc ego *suscenseo.* Heaut. V, 1, 42. Nil *suscenseo.* Heaut. V, 2, 23. An id *suscenses* nunc illi? Nil fecit quod *suscenseas.* Ph. II, 1, 29 et 33.

Succenturiatus] Ego in subsidiis hic ero *succenturiatus.* And. I, 4, 51.

Succurro] *Succurrendumst.* Ad. V, 3, 6.

Succus] Corpus solidum et *succi* plenum. Eun. II, 3, 27.

Sudo] Heia *sudabis* satis, si cum illo inceptas homine. Ph. IV, 3, 23.

Suffarcinatus] Vidi Cantharam *suffarcinatam.* And. IV, 4, 31.

Suffero] An vt pro huius peccatis ego supplicium *sufferam?* And. V, 3, 17. Vix *suffero.* He. II, 4, 10. Satrapa si siet amator, numquam *sufferre* eius sumptus queat. He. III, 1, 44.

Suggero] Cur tu his rebus sumptum *suggeris?* Ad. I, 1, 37.

Sum] Nullus *sum.* And. III, 4, 20. Quis tu homo *es?* quis mihi *es?* And. IV, 1, 11. Ea res *est.* And. IV, 2, 10. Sentiet qui vir *siem.* Eun. I, 1, 21.

Summa] De *summa* nil decedet. Ad. V, 3, 30. Ad te *summa* solum, Phormio, rerum redit. Phorm. II, 2, 3.

Summoneo]

Summoneo] *Summonuit* me Parmeno ibi seruus, quod ego arripui. Eun. III, 5, 22.

Summus] Quod habui *summum*, pretium persolui tibi. And. I, 1, 12. Vnicam gnatam suam cum dote *summa* filio vxorem vt daret. And. I, 1, 74. Cuius tibi potestas *summa* seruandi datur. And. III, 3, 9. *Summum* bonum esse erae deputabam hunc Pamphilum. And. IV, 3, 2. vide Notas. *Summo* cum probro. And. V, 3, 10. Pater amicus *summus* nobis. And. V, 6, 6. *Summa* forma semper conseruam domi videbit. Eun. II, 3, 75. Qui templa caeli *summa* sonitu concutit. Eun. III, 5, 42. Clamore *summo*. Heaut. Pr. 40. Propter quam in *summa* infamia sum. He. II, 3, 18. Ius *summum* saepe *summa* est malitia. Heaut. IV, 5, 48. Is nostro Simulo fuit *summus*. Adelph. III, 2, 54. *Summa* vi defendam has. Ad. III, 4, 47. vide Notas. Amicus *summus* meus. Ph. I, 1, 1. Pro maleficio si beneficium *summum* nolunt reddere. Phorm. II, 2, 22.

Sumo] Cum non habeo spatium, vt de te *sumam* supplicium. And. III, 5, 17. Ex ara hinc *sume* verbenas tibi. And. IV, 3, 11. Quod in opere faciundo operae consumis tuae, si *sumas* in illis exercendis, plus agas. He. I, 1, 22. *Sumat*, consumat, perdat. He. III, 1, 56. Frustra operam opinor *sumo*. Heaut. IV, 3, 15. Eum hic locum *sumpsit* sibi in Adelphos. Ad. Prol. 10. Hilare hunc *sumamus* diem. Ad. II, 4, 23. Ex aliis *sumere* exemplum sibi. Ad. III, 3, 62. A me argentum quanti est *sumito*. Ad. V, 9, 20. In deterrendo voluissem operam *sumere*. Hec. Alt. Prol. 17. Coena dubia apponitur. G. Quid istuc verbi est? P. Vbi tu dubites quid *sumas* potissimum. Ph. II, 3, 29.

Sumptuosus] Meast petax, procax, magnifica, *sumptuosa*, nobilis. He. II, 1, 15. Domus *sumptuosa*. Ad. IV, 7, 42.

Sumptus] Nimium parce facere *sumptum*. And. II, 6, 19. Vt tuo amori suppeditare possint sine *sumptu* tuo omnia haec. Eun. V, 8, 46. vide Notas. *Sumptus* domi tantos ego solus faciam? Heaut. I, 1, 78. Opere rustico faciundo facile *sumptum* exsercirent suum. Heaut. I, 1, 91. Praebent exigue *sumptum*. Heaut. I, 2, 33. Sperabit *sumptum* sibi leuatum esse. Heaut. IV, 4, 24. Cum tolerare illius *sumptus* non queat. He. III, 2, 33. Vbi videbit tantos sibi *sumptus* domi cotidiano fieri. Heaut. IV, 5, 6. vide Notas. Si illius pergo suppeditare *sumptibus*. He. V, 1, 57. vide Notas. Cur tu his rebus *sumptum* suggeris? Ad. I, 1, 37. Dedit praeterea in *sumptum*, dimidium minae. Ad. III, 3, 16. Sibi *sumptum* fecit. Ad. V, 4, 11. Paulo *sumptu*. Ad. V, 4, 22. *Sumptum* admittet. Ad. V, 7, 15. *Sumptum* filii quem faciunt. Ad. V, 3, 21. *Sumptus* vestros otiumque vt nostra res posset pati. Hec. II, 1, 28. *Sumptus* quos fecisti in eam. Hec. IV, 4, 63. Sine *sumptu*. Ph. I, 3, 16. Et cura et *sumptu* absumitur. Ph. II, 2, 26. Opus est *sumptu* ad nuptias. Ph. IV, 3, 61.

Sunium] Abreptam e *Sunio*. Eun. I, 2, 35.

Supellex] *Supellectile* opus est. Ph. IV, 3, 61.

Superbe] Satis pol *superbe* inluditis me. Ph. V, 8, 22.

Superbia] Quorum opera in bello, in otio, in negotio, suo quisque tempore vsust sine *superbia*. Ad. Pr. 21.

Superbus]

2, 1. Nolo esse falsa fama gnatum *suspectum* tuum. Hec. V, 1, 32. Nostras mulieres *suspectas* fuisse falso nobis. Hec. V, 2, 11. Qua re *suspectus* suo patri et Phidippo fuit, exsolui. Hec. V, 3, 22.

Suspendo] Id mihi visust dicere, abi cito et *suspende* te: And. I, 5, 20.

Suspensus] *Suspenso* gradu placide ire perrexi. Phorm. V, 6, 27.

Suspicio] Qui tibi istaec incidit *suspicio?* And. III, 2, 21. In amore haec omnia insunt vitia: iniuriae, *suspiciones*, inimicitae, indutiae, bellum, pax rursum. Eun. I, 1, 20. Iam erat tum *suspicio*. Eun. III, 3, 8. In hunc *suspiciost* translata amoris. Heaut. IV, 5, 52. *Suspicionem* istanc ex illis quaere. Heaut. V, 2, 41. Tanta nunc *suspicio* de me incidit. Ad. IV, 4, 7. Illas errore et te simul *suspicione* exsolues. Hec. V, 2, 26.

Suspiciosus] Omnes, quibus res sunt minus secundae, magis sunt nescio quo modo *suspiciosi*. Ad. IV, 3, 15.

Suspicor] Nil *suspicans* etiam mali. And. I, 1, 89. Quantum *suspicor*. Eun. I, 2, 62. Mihi nunc nil rerum omniumst quod malim, quam me hoc falso *suspicarier*. Heaut. II, 3, 27. Sensi ilico id illas *suspicari*. Ad. IV, 4, 15. Nec pol me multum fallit: quin quod *suspicor* sit quod velit. Hec. V, 1, 2.

Sustento] Solus omnem familiam *sustentat*. Ad. III, 4, 36.

Sustineo] Prima coitiost acerrima: si eam *sustinueris*, post illa iam, vt lubet, ludas licet. Ph. II, 2, 33.

Susurro] Iam *susurrari* audio, ciuem Atticam esse hanc. And. IV, 4, 20.

Sycophanta] Clamitent, me *sycophantam*. And. IV, 5, 20. *Sycophanta* inpudens. Heaut. Prol. 38.

Symbola] *Symbolam* dedit, cenauit. And. I, 1, 61. In hunc diem vt de *symbolis* essemus, Eun. III, 4, 2. Sed interim de *symbolis* quid actumst? Eun. III, 5, 59.

Synapothnescontes] *Synapothnescontes* Diphili Comoediast. Ad. Prol. 6.

Syriscus] Simalio, Donax, *Syrisce*, sequimini. Eun. IV, 7, 2. Edepol, *Syrisce*, te curasti molliter. Ad. V, 1, 1.

T.

Tabesco] Dolore ac miseria *tabescit*. Ad. IV, 3, 12.

Tabula] Suspectans *tabulam* quandam pictam. Eun. III, 5, 36.

Taceo] Iniquos es, qui me *tacere* de re tanta postules. Heaut. V, 3, 9. *Tace* modo. Ad. II, 4, 16. Ignotumst, *tacitumst*. Ad. III. 4, 28. Quoquo pacto *tacitost* opus. Ad. III, 2, 44. Enimuero prorsus iam *tacere* non queo. Hec. IV, 4, 51.

Taciturnitas] Fide et *taciturnitate*. And. I, 1, 7.

Tacitus] *Tacitus* citius audies. Eun. III, 5, 33. Vti *tacita* mecum gaudeam. Hec. I, 2, 32. Vti aduorsa eius per te tecta *tacitaque* aput omnis fient. Hec. III, 3, 28. Corripuit derepente *tacitus* sese ad filiam. Hec. IV, 1, 3.

Taedet] Et *taedet*: et amore ardeo. Eun. I, 1, 27. *Taedet* cotidianarum harum formarum. Eun. II, 3, 6. Video et me *taedet*. Eun. III, 2, 11. Credo iam omnium *taedebat*. Ad. I, 2, 71. *Taedet* iam audire eadem milies. Phorm. III, 2, 2.

Talentum] Dos, Pamphile, est decem *talenta*. And. V, 4, 48.

Quan

a facundia. Heaut. Prol. 13. Qui heri *tantum* biberis. Heaut. III, 2, 8.

Tantumdem] *Tantumdem* ago. Heaut. IV, 2, 9. vide Notas. Quae dotis *tantundem* dabat. Phorm. V, 7, 36.

Tantummodo] *Tantummodo* satis, inquit, scitast. *Tantummodo* non addit. Phorm. I, 2, 59 et 92. vide Notas.

Tardiusculus] Ille Clinaï seruos *tardiusculu*st. Heaut. III, 2, 4. vide Notas.

Tardus] Vah, *tardus* es. Heaut. IV, 5, 28.

Techna] Parmenonis tam scio esse hanc *technam*, quam me viuere. Eun. IV, 4, 50. Falli te sinas *technis* per seruulum. Heaut. III, 1, 62.

Tectum] Quo in *tectum* te recceptes. Heaut. V, 2, 15.

Tego] Triumpho, si licet me latere *tecto* abscedere. Heaut. IV, 2, 5. *Tegere* contumelias. Hec. I, 2, 91. Aduorsa eius per te *tecta* tacitaque aput omnis sient. Hec. III, 3, 28.

Tegula] Per alienas *tegulas* venisse clanculum. Eun. III, 5, 40. Anguis in inpluuium decidit de *tegulis*. Phorm. IV, 4, 26.

Tela] Lana ac *tela* victum quaeritans. And. I, 1, 48. Texentem *telam* studiose ipsam offendimus. Mulier *telam* desinit continuo. Heaut. II, 3, 44 et 64. vide Notas.

Temerarius] Sane pol illa temulentast mulier et *temeraria*. And. I, 4, 2.

Temere] Edico tibi, ne *temere* facias. And. I, 2, 34. Non *temere* est. Eun. II, 2, 60. An *temere* quicquam Parmeno praetereat quod facto vsus sit? Hec. V, 4, 38. Priusquam huic respondes *temere*, audi. Phorm. V, 8, 48.

Temperans] Hominis frugi et *temperantis* functu's officium. Heaut. III, 3, 19. Ex qua re minus rei foret aut famae *temperans*. Phorm. II, 1, 41.

Tempestas] Vsque aduorsa *tempestate* vsi sumus. Hec. III, 4, 9.

Templum] Qui *templa* caeli summa sonitu concutit. Eun. III, 5, 42.

Tempto] Quasi non noris, *temptatum* aduenis. D. Egone autem *tempto*? Phorm. II, 3, 41 et 42. Visum est mi, vt eius *temptarem* prius sententiam. Phorm. IV, 3, 14.

Tempus] Dum *tempus* ad eam rem tulit. And. I, 2, 17. Dum *tempus* datur. And. III, 3, 24. Per *tempus* aduenis. And. IV, 4, 44. Non sat commode diuisa sunt *temporibus* tibi haec. And. III, 1, 18. In *tempore* ipso mi aduenis. And. V, 6, 10. Praeteriit *tempus*. Eun. III, 4, 4. Ad eam rem *tempus* non erat. Eun. IV, 1, 7. Vt diei *tempus* est. And. I, 1, 116. In *tempore* ad eam veni, quod rerum omniumst primum. Heaut. II, 3, 123. Nullum remittis *tempus*. Vacium *tempus* ne quod dem mihi laboris. Heaut. I, 1, 18 et 38. Ita *tempus* fert. Ad. V, 3, 53. Dum aetatis *tempus* tulit. Hec. IV, 2, 18. Non est nunc *tempus*. Hec. IV, 4, 77. *Temporis* mihi punctum ad hanc rem est. Phor. I, 4, 7.

Temulentus] *Temulenta*st mulier et temeraria. And. I, 4, 2.

Tenax] Ego ille agrestis, saeuos, tristis, parcus, truculentus, *tenax* duxi vxorem. Ad. V, 4, 12.

Tendo] Miles *tendere* inde ad iurgium. Eun. IV, 1, 12. Non rete accipitri *tenditur* neque miluo. Phorm. II, 2, 16.

Tenebrae]

2, 33. Sperasse, eas *tolerare* posse nuptias. Hec. I, 2, 72. Quaeque eius mores *toleret* sua modestia. Hec. III, 5, 28. Vna tecum bona, mala, *tolerabimus*. Phorm. III, 3, 23. Patrem adulescentis facta haec *tolerare* audio violenter. Phorm. V, 1, 4.

Tollo] Quicquid peperisset, decreuerunt *tollere*. And. I, 3, 14. Propera adeo puerum *tollere* hinc ab ianua. And. IV, 4, 20. Si puellam parerem, nolle *tolli*. CH. Scio quid feceris. *Sustulisti*. Heaut. IV, 1, 14 et 15. Tu illos duo olim pro re *tollebas* tua. Ad. V, 3, 23. Spe incerta certum mihi laborem *sustuli*. Hec. Alt. Prol. 9. Cum sciet alienum puerum *tolli*. pro suo. Hec. IV, 1, 61. Puerum iniussu credo non *tollent* meo. Hec. IV, 4, 82.

Tonstrina] Ex aduerso ilico *tonstrina* erat. Phorm. I, 2, 39. vide Notas.

Totiens] An ego *totiens* de eadem re audiam? Ad. I, 2, 48.

Totus] *Totus* tremo horreoque. Eun. I, 2, 3. Lacrumis opplet os *totum* sibi. Heaut. II, 3, 65. Quam ego nunc *totus* displiceo mihi. Heaut. V, 4, 20. Sex *totis* mensibus. Ad. III, 3, 42. *Totam* hanc odisset domum. Hec. II, 1, 24. Frustra vbi *totum* desedi diem. Cursando atque ambulando *totum* hunc contriui diem. Hec. V, 4, 2 et 17. Abi, tange: si non *totus* friget, me enica. Phorm. V, 8, 5.

Tracto] Si astu rem *tractauit*. Eun. V, 4, 2. Siquis recte aut commode *tractaret*. Heaut. I, 1, 101. Haec arte *tractabat* virum. Heaut. II, 3, 125. Ego te, si vsus veniat, magnifice *tractare* possim. Heaut. III, 2, 46. Qui artem *tractant* musicam. Phorm. Prol. 18.

Trado] Huic nostro *tradita*st prouincia. Heaut. III, 2, 4. Caussam *tradere* aduersariis. Phorm. II, 1, 7. *Tradunt* operas mutuas. Phorm. II, 1, 37.

Traduco] Transeundum nunc tibi ad Menedemum est, et tua pompa eo *traducenda* est. Ancillas omnes Bacchidis *traduce* huc ad vos propere. Heaut. IV, 4, 18 et 22. *Traduce* et matrem et familiam omnem ad nos. Tu illas abi et *traduce*. Ad. V, 7, 12 et 19.

Tranquillus] Qui me hodie ex *tranquillissima* re coniecisti in nuptias. And. III, 5, 14. Meo fratri gaudeo amorem omnem esse in *tranquillo*. Eun. V, 8, 8. Adhuc *tranquilla* res est. Phor. III, 1, 15.

Transcurro] Dum ego hinc *transcurro* ad forum. Eun. IV, 6, 25.

Transdo] Retrahere ab studio, et *transdere* hominem in otium. Phorm. Prol. 2.

Transeo] Amabo, vt illuc *transeas*, vbi illast. Eun. III, 3, 31. *Transeundum* nunc tibi ad Menedemum est. Heaut. IV, 4, 17. Est quod me *transire* ad forum iam oportet. Hec. II, 2, 31. *Transito* ad vxorem meam. Phor. IV, 5, 7. *Transi* sodes ad forum. Phorm. V, 7, 28.

Transfero] In Andriam ex Perinthia hic fatetur *transtulisse*. And. Prol. 14. vide Notas. Culpam in te *transferet* And. II, 3, 5. Quia enim in hunc suspicio st *translata* amoris. Heaut. IV, 5, 53. Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in sese *transtulit*. Ad. II, 3, 10.

Transigo] Facta, *transacta* omnia. And. I, 5, 13. Intus *transigetur*, si quid est, quod restet. And. V, 6, 17. *Transacta* re,

nullo

nullo possum remedio me euoluere ex his *turbis*. Phorm. V, 4, 5. Quid istuc *turbaest?* Ph. V, 8, 1.

Turbo] Nescio quid profecto absente nobis *turbatumst* domi. Eun. IV, 3, 7. *Turbet* porro, quam velit. Hec. IV, 4, 12. vide Notas.

Turpis] Pudet dicere hac praesente verbum *turpe*. Heaut. V, 4, 19. *Turpe* dictu. Ad. II, 4, 10. Vestitus *turpis*. Phorm. I, 2, 57. Vt ne quid ciuis *turpe* in sese admitteret. Phorm. II, 3, 68. *Turpe* inceptu est. Phorm. II, 4, 16. Viduam extrudi *turpest*. Phorm. V, 7, 20.

Turpiter] Mirum, ni ego me *turpiter* hodie hic dabo. Eun. II. 1, 24. Hercle abs te est factum *turpiter*. Hec. IV, 4, 2.

Tussis] Gemitus, screatus, *tussis*, risus abstine. Heaut. II, 3, 132.

Tutela] Qui in *tutelam* meam studium suum, et se in vostram commisit fidem. Hec. Alt. Prol 44.

Tuto] Satis *tuto* tamen. Eun. III, 5, 29. Loquere. SY. At *tuto*. Heaut. V, 2, 20.

Tutor] Te isti virum do, amicum, *tutorem*, patrem. And. I, 5, 60. Amicum, *tutorem*. And. IV, 3, 3. vide Notas.

Tutor] Et ad pudicitiam et ad rem *tutandam*. And. I, 5, 53. Ego interea meum non potui *tutari* locum. Hec. Alt. Prol. 34. Mores facile *tutor*. Hec. V, 1, 8. Vitam tuam *tutandam* aliis dedisse. Phorm. III, 1, 2. Mei patris bene parta indiligenter *tutatur*. Phorm. V, 3, 6.

Tutus] Consilium hoc, quod cepi, rectum esse et *tutum* scio. Heaut. II, 3, 86. Amici quoque res, est videndum, in *tuto* vt collocetur. Qui ille poterit esse in *tuto?* Heaut. IV, 3, 11 et 30. In *tuto* est omnis res. Ad. II, 4, 3. Id *tutissimumst*. Ad. IV, 2, 13. Vita vt in *tuto* foret. Phorm. V, 1, 7. Non satis *tutus* est ad narrandum hic locus. Phorm. V, 3, 35.

Tuus] *Tuus* est nunc Chremes. And. V, 6, 12. Ego non tangam meam? CH. *Tuam* autem, furcifer? Eun. IV, 7, 26. Ita tu istaec *tua* misceto, ne me admisceas. Heaut. IV, 5, 35.

V.

Vaciuos] Sine me, *vaciuom* tempus ne quod dem mihi laboris. Heaut. I, 1, 38.

Vacuus] Ne *vacuum* esse me nunc ad narrandum credas. And. IV, 2, 23.

Vadum] Omnis res est iam in *vado*. And. V, 2, 4.

Vae] *Vae* misero mihi. And. II, 1, 2. *Vae* miserae mihi. Ad. III, 2, 29.

Vagio] Audiuisse vocem pueri visust *vagientis*. Hec. IV, 1, 2.

Vah] *Vah* consilium callidum. And. III, 4, 10. *Vah*, quanto nunc formosior videre mihi quam dudum? Eun. IV, 5, 5. *Vah*, nunc demum intellego. Heaut. II, 3, 12. *Vah*, quibus illum lacerarem modis? Ad. III, 2, 17.

Valeo] Facile omnes, cum *valemus*, recta consilia aegrotis damus. And. II, 1, 9. *Valeant*, qui inter nos discidium volunt. And. IV, 2, 13. Habeat, *valeat*, viuat cum illa. And. V, 3, 18. Vos *valete* et plaudite. Eun. V, 8, 64. Bene *vale*. Heaut. I, 1, 115. Vt *vales?* Heaut. II, 4, 26. *Valeas*, habeas illam quae placet. Ad. IV, 4, 14. Et tu bene *vale*. Hec. I, 2, 122. Inpurum vide, quantum *valet*. Phorm. V, 7, 94.

Qui mecum vna vectust. Hec. III, 4, 19. vide Notas. Audiui lex nauta, qui illas vexerat. Phor. IV, 1, 10.

Vel] *Vel* hoc quis non credat, qui te norit, abs te esse ortum? And. III, 2, 9. Tandem non ego illa caream, si sit opus, *vel* totum triduum? Eun. II, 1, 7. *Vel* me monere hoc *vel* percontari puta. Heaut. I, 1, 26. *Vel* hic Pamphilus iurabat quotiens Bacchidi, quam sancte. Hec. I, 1, 3. Vbi ego hinc abiero, *vel* occidito. Phorm. I, 2, 93.

Vendo] Pretium sperans ilico producit: *vendit*: Eun. I, 2, 54. Omnis produxi ac *vendidi*. Heaut. I, 1, 92. Neque *vendundam* censeo, quae liberast. Ad. II, 1, 39. Ob eam rem noluit iterum referre, vt iterum posset *vendere*. Hec. Prol. 7.

Venefica] Quid ais *veneficas*? Eun. V, 1, 9.

Veneficus] Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem *venefico*? Eun. IV, 3, 6.

Veneo] Vel vti quaestum faceret, vel vti *veniret* palam. Heaut. IV, 1, 27.

Venia] Da *veniam*. And. V, 3, 30. Da mi hanc *veniam*. Hec. IV, 2, 29. Non, si redisset, ei pater *veniam* daret? Phor. I, 2, 69. Primum abs te hoc bona *venia* expeto. Phorm. II, 3, 31.

Venio] Huc face ad me *venias*, siquid poteris. And IV, 2, 29. *Veni* in tempore. And. IV, 4, 19. Mihi istuc non in mentem *venerat*. Eun. III, 1, 61. An in astu *venit*? Eun. V, 5, 17. Hoc quod coepi, primum enarrem: post istuc *veniam*. Heaut. II, 3, 33. Miror, quomodo tam ineptum quicquam tibi *venire* in mentem potuerit. Heaut. V, 3, 3. Nunc demum *venis*? Ad. II, 2, 25. Vxor sine dote *veniet*. Ad. IV, 7, 41. Vt *veni*, itidem incertum amisti. Hec. II, 2, 9. Imus, *venimus*: videmus. Phorm. I, 2, 53. Postquam ad iudices *ventumst*. Phorm. II, 1, 53. Mihi *venibat* in mentem eius incommodi. Phorm. IV, 3, 47. Vbi ad vxores *ventumst*, tum fiunt senes. Phorm. V, 8, 21.

Venor] Canes ad *venandum*. And. I, 1, 30.

Venter] Pugnos in *ventrem* ingere. Phorm. V, 7, 95.

Ventulus] Cape hoc flabellum, et *ventulum* huic sic facito. Eun. III, 5, 47.

Venus] Sine Cerere et Libero friget *Venus*. Eun. IV, 5, 6.

Venustas] Quis me est fortunatior? *venustatis*que adeo plenior? Antiquamque adeo tuam *venustatem* obtines. Hec. V, 4, 8 et 18.

Venuste] Quam *venuste*: quod dedit principium aduenieus. Eun. III, 2, 4.

Venustus] Voltu adeo modesto, adeo *venusto*, vt nil supra. And. I, 1, 93.

Verbena] Ex ara hinc sume *verbenas* tibi. And. IV, 3, 11.

Verbera] *Verberibus* caesum te in pistrinum, Daue, dedam vsque ad necem. And. I, 2, 28. Tibi erunt parata verba, huic homini *verbera*. Heaut. II, 3, 115.

Verbero. Nomen] Eho, *verbero*, aliud mihi respondes ac rogo? Phorm. IV, 4, 3. Id quidem tibi iam fiet, nisi resistis, *verbero*. Phorm. V, 6, 10.

Verbero. Verbum] Domo me eripuit, *verberauit*. Ad. II, 1, 44. Ego vapulando, ille *verberando*, vsque ambo defessi sumus. Ad. III, 2, 5. Non puduisse *verberare* hominem senem? Ad. IV, 2, 23.

Vero]

Vero] Itane *vero* obturbat? And. V, 4, 23. Redeo rursum, male me *vero* habens. Eun. IV, 2, 6. Quam bene *vero* abs te prospectum est. Heaut. IV, 1, 25. Ain *vero*? Ad. III, 3, 51. Heia *vero*. Hec. I, 2, 8. Minue *vero* iram. Phorm. II, 3, 88.

Versor] Nescis quantis in malis *verser* miser. And. IV, 1, 25.

Verum] *Verum* aliter euenire multo intellegit. And. Prol. 4. Siquidem biduum. *Verum* ne fiant isti viginti dies. Eun. I, 2, 103. Dicam: *verum* vt aliud ex alio incidit. Heaut. III, 3, 37.

Verumtamen] *Verumtamen*, potius quam te inimicum habeam, faciam vt iusseris. Eun. I, 2, 94. *Verumtamen* potius quam lites secter. Phorm. II, 3, 60.

Verus] Sum *verus*? And. II, 5, 12. *Vero* voltu. And. 5, 1, 20. Quae *vera* audiui. *Vera* dicito. Eun. I, 2, 23 et 26. Possumne ego hodie ex te exsculpere *verum*? Eun. IV, 4, 45. *Vera* causa est. Heaut. II, 3, 95. Pater esse disce ab illis, qui *veri* sient. Ad. I, 2, 45. vide Notas. Et recte et *verum* dicis. Ad. IV, 3, 18. Si vis *veram* verba ad rationem exigi. Hec. III, 1, 26. vide Notas. *Vera* haec praedicat. Hec. I, 2, 36. *Veris* vincor. Phorm. III, 2, 16.

Vestimentum] Nec vas, nec *vestimentum*. Heaut. I, 1, 89. Huc est intro latus lectus: *vestimentis* stratus est. Heaut. V, 1, 30.

Vestio] Ancillae tot me *vestiant*? Heaut. I, 1, 78. Mediocriter *vestitam* veste lugubri. Heaut. II, 3, 45.

Vestis] Capias tu illius *vestem*. Eun. II, 3, 79. *Vestis* quid mutatiost? Eun. IV, 4, 4. vide Notas Vt *vestem* cum illo mutem. Eun. III, 5, 24. Varia *veste* exornatus fuit. Tuam *vestem* detraxit tibi? Eun. IV, 4, 16 et 39. Virgo conscissa *veste* lacrumans opticet. Eun. V, 4, 1, 4. Nolo me in via cum hac *veste* videat. Eun. V, 2, 68. Vb *vestem* vidit illam esse eum indutum. Eun. V, 6, 15. Aurum, *vestem*. Heaut. II, 3, 7. Mediocriter vestitam *veste* lugubri. Heaut. II, 3, 45. Ancillas secum adduxit plus decem, oneratas *veste* atque auro. Heaut. III, 1, 43. Discidit *vestem*, resarcietur. Ad. I, 2, 41.

Vestitus] Qui color, qui nitor *vestitus*; quae habitudo est corporis? Eun. II, 2, 11. vide Notas. Vbi siem *vestitum* hunc nactus. Quid sibi hic *vestitus* quaerit? Eun. III, 5, 8 et 10. Victus, *vestitus*, quo in tectum te receptes. Heaut. V, 2, 15. *Vestitu* nimio indulges. Ad. I, 1, 38. *Vestitus* turpis. Phorm. I, 2, 57.

Veterator] Quid hic volt *veterator* sibi? And. II, 6, 26. *Veterator*. Heaut. V, 1, 16.

Veternosus] Hic est vietus, vetus, *veternosus*, senex. Eun. IV, 4, 21.

Veto] Quaeso paulisper. SY. *Veto*. Heaut. II, 3, 137. Tute loqueris, me *vetas*. Hec. III, 1, 37. Aruspex *vetuit*. Phorm. IV, 4, 28. Ait esse *vetitum* intro ad eram accedere. Phorm. V, 6, 24.

Vetus] Maleuoli *veteris* Poetae maledictis respondeat. And. Prol. 7. Plauti *veterem* fabulam. Quae *veteres* factitarunt si faciunt noui. Eun. Prol. 25 et 43. Vietus, *vetus*, veternosus, senex. Eun. IV, 4, 21. *Vetus* verbum hoc quidem st. Ad. V, 3, 17. *Vetere* in noua coepi vti consuetudine. Hec. Prol. 29.

Via] Vt redeat iam in *viam*. And. I, 1, 19. Ipsus eam rem recta reputauit *via*. And. II, 6, 11.

visa sum modo militis. Eun. III, 2, 1. Quid *videtur* hoc tibi mancipium? Eun. II, 2, 42. Quid *videtur*? Eun. IV, 7, 16. Amici quoque res, est *videndum*, in tuto vt conlocetur. Heaut. IV, 3, 11. vide Notas. Videre *videor* iam diem illum. Ad. III, 3, 30.

Vidua] Non, ita me Di ament, auderet facere haec *viduae* mulieri, quae in me fecit. Heaut. V, 1, 81, *Viduam* extrudi turpest. Phorm. V, 7, 20.

Vietus] Verus, *vietus*, veternosus, senex. Eun. IV, 4, 21.

Vigilantia] *Vigilantiam* tuam tun mihi? Ad. III, 3, 44. vide Notas.

Vigilo] Num ille somniat ea, quae *vigilans* voluit? And. V, 6, 8. *Vigilabis* lassus. Eun. II, 1, 15. Neue vsque ad lucem *vigiles*. Eun. II, 2, 47.

Vilis] Istoc *vilius*. Ad. V, 9, 24. Istaec vero *vilis* est. Phorm. III, 3, 25. Rebus *vilioribus*. Phorm. V, 3, 8. vide Notas.

Vilitas] Haeccine erat ea quae nostros minuit fructus *vilitas*? Phorm. V, 8, 24.

Villa] Praeterii inprudens *villam*. *Villam* praetereo sciens. Eun. IV, 2, 5 et 13. Modo iste homo quam *villam* demonstrauit. Heaut. IV, 4, 9. Aput *villamst*. Ad. IV, 1, 1. A *villa* mercennarium vidi. Ad. IV, 2, 2.

Villum] Edormiscam hoc *villi*. Ad. V, 2, 11.

Vincibilis] Iustam illam causam, facilem, *vincibilem*, optumam? Phorm. I, 4, 49.

Vincio] Cura adseruandum *vinctum*. And. V, 2, 24. Demissis humeris esse, *vincto* pectore, Eun. II, 3, 23. Hunc abduce, *vinci*, quaere rem. Ad. III, 4, 36.

Vinco] *Viceris*. And. V, 3, 21. Eludet, vbi te *victum* senserit. Eun. I, 1, 10. Labascit, *victust* vno verbo. Eun. I, 2, 98. vide Notas. *Vicit* vinum quod bibi. Eun. IV, 5, 1. Adulescentulus saepe eadem et grauiter audiendo *victus* est. Heaut. I, 1, 62. Si te tam leni et *victo* esse animo ostenderis. Heaut. III, 1, 29. Peccaui, fateor: *vincor*. Heaut. IV, 1, 31. Me seruolum, qui referire non audebam, *vicit*. Ad. IV, 2, 28. Animus *victus* huius iniuria. Hec. I, 2, 93. Patrio animo *victus*. Hec. II, 2, 2. Illius stultitia *victa*, ex vrbe tu rus habitatum migres? Hec. IV, 2, 13. Cum tu horum nil refelles, *vincam* scilicet. Phorm. I, 2, 82. Veris *vincor*. Phorm. III, 2, 16.

Vinolentus] *Vinolentus* mulierculam eam compressit. Phorm. V, 8, 28.

Vinum] Vicit *vinum* quod bibi. Eun. IV, 5, 1. Quid *vini* absumpsit? Heaut. III, 1, 49. Heri in *vino* quam inmodestus fuisti! Heaut. III, 3, 7. Persuasit nox, amor, *vinum*, adulescentia. Ad. III, 4, 24. *Vini* plenum. Hec. V, 3, 25.

Violenter] Ita patrem adulescentis facta haec tolerare audio *violenter*. Phorm. V, 1, 4.

Violentissimus] Ille vbi id resciuit factum frater *violentissimus*. Eun. V, 4, 32.

Vir] Te isti *virum* do, amicum, tutorem, patrem. And. I, 5, 60. Vt *virum* fortem decet. And. II, 6, 14. Ehodum bone *vir*. And. III, 5, 10. O, salue bone *vir*. And. V, 2, 5. Bonus est hic *vir*. s. Hic *vir* sit bonus? And. IV, 4, 12. Filiae inuenias *virum*. And. III, 3, 39. *Virum* in quouis loco paratum. And. IV, 3, 3. Sentiet qui *vir* siem. Eun. I, 1, 21.

1, 42. Cui miserae indigne per *vim* vitium obtulerat. Ad. III, 2, 10. Summa *vi* defendam has. Quod vos *vis* cogit, id voluntate impetret. Ad. III, 4, 45 et 47. vide Notas. *Vis* est haec quidem. Ad. V, 8, 20. *Vi* coepi cogere. Hec. II, 2, 26. Ipse eripuit *vi*, in digito quem habuit, virgini abiens anulum. Hec. IV, 1, 59. Homo se fatetur *vi* in via nescio quam compressisse. Hec. V, 3, 30. Ni *vis* boni in ipsa inesset forma, haec formam extinguerent. Ph. I, 2, 57. *Vi* coactum te esse. Phorm. I, 4, 56.

Viso] Id *viso*, tun an illi insaniant. And. III, 3, 3. Ego hanc *visam*. And. IV, 2, 25. Idque adeo *visam*, si domist. Eun. III, 4, 7. Si forte frater redierit *viso*. Ad. IV, 2, 10. Nostra ilico it *visere* ad eam. Hec. I, 2, 114. Quod heri nemo voluit *visentem* ad eam te intro admittere. Hec. II, 1, 40. Nunc ad eam *visam*. Ne mittas quidem *visendi* caussa quemquam. Hec. III, 2, 4 et 7. Voltisne eamus *visere*? Phorm. I, 2, 52. Demiphonem, si domi est, *visam*. Phorm. V, 7, 6.

Vita] Id ego arbitror, adprime in *vita* esse vtile. And. I, 1, 34. Habere suae *vitae* modum. And. I, 1, 68. *Vitae* qui auxilium tulit. And. I, 1, 115. Sapienter *vitam* instituit. Pudice *vitam* parce ac duriter agebat. And. I, 1, 40 et 47. Hic dies aliam *vitam* defert. And. I, 2, 18. vide Notas. Quae mihi suum animum atque omnem *vitam* credidit. And. I, 5, 37. Paene inlusi *vitam* filiae. And. V, 1, 3. Mea quidem hercle certe in dubio *vita*st. And. II, 2, 10. Ego Deorum *vitam* eapropter sempiternam esse arbitror. And. V, 5, 3. Ne hoc gaudium contaminet *vita* aegritudine aliqua. Eun. III, 5, 4. Vsquedum ille *vitam* illam colet inopem. Heaut. I, 1, 84. *Vita*st eadem. Heaut. II, 3, 24. Quo studio *vitam* suam te absente exegerit. Heaut. II, 3, 39. Cotidianae *vitae* consuetudinem. Heaut. II, 3, 42. Spem *vitae* dare. Heaut. IV, 1, 23. Deorum *vitam* apti sumus. Heaut. IV, 3, 15. Vllamne ego rem vmquam in *vita* mea volui? Heaut. V, 3, 4. Ego hanc clementem *vitam* vrbanam, atque otium secutus sum. Ruri agere *vitam*. Ad. I, 1, 17 et 20. Nostram omnium *vitam*. Ad. III, 2, 33. vide Notas. Gnatae *vita* in dubium veniet. Ad. III, 2, 42. Non tu hoc argentum perdis, set *vitam* tuam. Ad. III, 3, 56. Hancine *vitam*? hoscine mores? Ad. IV, 7, 40. Inspicere, tanquam in speculum, in *vitas* omnium iubeo. Ad. III, 3, 61. Numquam ita quisquam bene subducta ratione ad *vitam* fuat. Ego *vitam* duram, quam vixi vsque adhuc, prope decurso spatio omitto. Ille suam semper egit *vitam* in otio, in conuiuiis. Contriui in quaerundo *vitam* atque aetatem meam. Ad. V, 4, 1. 5. 9 et 15. Alienum a *vita* mea videtur. Ad. V, 8, 21. Id non fieri ex vera *vita*. Ad. V, 9, 30. Quo quisque pacto hic *vitam* vestrorum exigat. Hec. II, 1, 19. vide Notas. Hancine ego *vitam* parsi perdere? Hec. III, 1, 2. In eandem *vitam* te revolutum denuo video esse. Hec. IV, 4, 69. Tua quidem hercle certo *vita* haec expetenda optandaque est. Phorm. I, 3, 12. Nullast mihi *vita* expetenda. Phorm. II, 1, 24. Cui in opere *vita* erat. Phorm. II, 3, 16. vide Notas. At quem virum? quem ego viderim in *vita* optu-

Vlcus]

Vlcus] Quid minus vtibile fuit, quam hoc *vlcus* tangere? Ph. IV, 4, 9.

Vllus] Censen me verbum potuisse *vllum* proloqui? aut *vllam* causam? And. I, 5, 21. Nolo tibi *vllum* commodum intercludier. And. III, 3, 41. vide Notas. Nec mora *vlla* est, quin iam vxorem ducam. And. V, 6, 7. Quae res in se neque consilium, neque modum habet *vllum*. Eun. I, 1, 13. Ne vim facias *vllam* in illam. Eun. IV, 7, 37. Vt numquam *vlla* amori vestro incidere possit calamitas. He. II, 4, 15. Neque legem putat tenere se *vllam*. Ad. I, 2, 6. Si facere possum *vllo* modo. Hec. II, 2, 24.

Vlterior] Sed eccum ipsum. Qui est *vlterior*? Ph. IV, 2, 10.

Vltimus] Est mihi *vltimis* conclaue in aedibus quoddam retro. He. V, 1, 29. Quis hic est senex, quem video in *vltima* platea? Ph. I, 4, 37.

Vltro] *Vltro* ad me venit. And. I, 1, 73. Te *vltro* accusabit: et dabis *vltro* ei supplicium. Eun. I, 1, 24 et 25. vide Notas. Noui ingenium mulierum: nolunt vbi velis: vbi nolis cupiunt *vltro*. Eun. IV, 7, 43. Sibi fieri iniuriam *vltro*. Adelph. IV, 3, 4. vide Notas. Etiamne *vltro* accusatum aduenit? Ph. II, 3, 13.

Vna] Cum quibus erat cumque *vna*, iis sese dedere, And. I, 1, 36. Haut conuenit *vna* ire cum amica Imperatorem in via. Eun. III, 2, 42. Eccum Dromonem cum Syro *vna*. He. II, 2, 12. vide Notas. Quaeso vt *vna* mecum ad matrem virginis eas. Ad. IV, 3, 7. Cum virgine *vna* adulescens cubuerit. Hec. I, 2, 63. *Vna* tecum bona, mala, tolerabimus. Ph. III, 3, 23.

Vnciatim] *Vnciatim* vix de demenso suo, suum defrudans genium, conpersit miser. Phorm. I, 1, 9.

Vnctus] Ten asymbolum venire, *vnctum* atque lautum e balneis? Ph. II, 2, 25.

Vnguentum] Obsonat, potat, olet *vnguenta*; de meo. Adelph. I, 2, 41.

Vnguis] Vt ego *vnguibus* facile illi in oculos inuolem venefico? Eun. IV, 3, 6.

Vnicus] *Vnicam* gnatam suam cum dote summa filio vxorem vt daret. And. I, 1, 73. Huic iam mansisset *vnicus* gnatus domi. He. III, 2, 29. Senem sese esse dicere, illum autem esse *vnicum*. Hec. I, 2, 43. Quid si filiam suam *vnicam* locaret? Ph. V, 3, 41.

Vniuersus. Vniuorsus] Hui, *vniuorsum* triduum? Eun. II, 1, 18. Qui vobis *vniuersis* et populo placent. Ad. Pr. 19. Id illa *vniuersum* abripiet. Ph. I, 1, 11.

Vniusmodi] Parentum iniuriae *vniusmodi* sunt ferme. He. I, 2, 31.

Vnus] *Vnus* et item alter. And. I, 1, 50. At mi *vnus* scrupulus etiam restat. And. V, 4, 37. Qui mihi nunc *vno* digitulo forem aperis. Eun. II, 2, 53. *Vnum* hoc scito. Eun. V, 2, 38. *Vna* iniuriast tecum; altera est tecum. Ph. V, 7, 90.

Vnusquisquis] *Vnum quidquid*, quod quidem erit bellissimum, carpam. Ad. IV, 2, 51.

Vnusquisuis] *Vna* harum *quaeuis* causa me vt faciam monet. And. V, 4, 1.

Vocabulum] Tanquam Philosophorum habent discipuli ex ipsis *vocabula*. Eun. II, 2, 32. vide Notas.

Voco] Iam ferme moriens me *vocat*. And. I, 5, 49. Ad cenam *vocant*,

Hec.

Hec. III, 3, 15. vide Notas. Enimvero *voce*st opus. Ph. V, 7, 92.

Vrbanus] Clementem vitam *vrbanam*. Ad. I, 1, 17.

Vrbs] Neque agri neque *vrbis* odium me vmquam percipit. Eun. V, 5, 2. Seruolum ad eam in *vrbem* misit. Heaut. I, 2, 17. Agelli est hic sub *vrbe* paulum. Ad. V, 8, 26. Huc raro in *vrbem* commeat. Hec. I, 2, 100. Ex *vrbe* tu rus habitatum migres? Hec. IV, 2, 13. Pamphilamne hac *vrbe* priuari sines? Ph. III, 2, 32.

Vro] *Vro* hominem. Eun. II, 2, 43. Te vt male *vrat*. Eun. III, 2, 48.

Vspiam] Si absis *vspiam*. *Vspiam* ceciderit. Ad. I, 1, 3 et 12.

Vsquam] Neque istic, neque alibi tibi erit *vsquam* in me mora. And. II, 5, 9. Numnam eius color pudoris signum *vsquam* indicat? And. V, 3, 7. Neque virgo est *vsquam*: neque ego. Eun. II, 3, 2. Numquam etiam fui *vsquam*, quin me omnes amarint plurimum. Eun. V, 8, 62. Ita, vt *vsquam* fuit fide quisquam optima. Ad. II, 1, 7. Quasi iam *vsquam* tibi sint viginti minae. Ad. II, 2, 15. An proferendum hoc tibi videtur *vsquam*? Ad. III, 2, 39. Quod minimest opus *vsquam* efferri. Adelph. IV, 4, 16. An quisquam *vsquam* gentiumst aeque miser? Hec. III, 1, 13.

Vsque] *Vsque* ad necem. And. I, 2, 28. *Vsque* adhuc. And. I, 5, 27. *Vsque* adeo donec perpulit. And. IV, 1, 38. Vt defetiger *vsque*. Eun. II, 1, 14. *Vsque* ad lucem vigiles. Eun. II, 2, 47. Ex Aethiopia est *vsque* haec. Eun. III, 2, 18. *Vsque* illi de me supplicium dabo. He. I, 1, 86. *Vsque* ad necem. Ad. II, 1, 28. *Vsque* ambo defessi sumus. Ei *vsque* os praebui. Ad. II, 2, 5 et 7. *Vsque* aduorsa tempestate vsi sumus. Hec. III, 4, 9. Progeniem vestram *vsque* ab auo atque atauo proferens. Ph. II, 3, 48.

Vsus] Nec magis ex *vsu* tuo. Eun. V, 8, 47. Mihi sic est *vsus*. Heaut. I, 1, 28. Tibi quod ex *vsu* siet. He. I, 2, 36. Non *vsus* veniet, spero. He. III, 2, 42. Quid facto *vsus* sit. Ad. III, 3, 75. Siquid *vsus* venerit. Ad. V, 6, 7. Non *vsus* facto est mihi. Hec. III, 1, 47. Si esset nostro ex *vsu*. Hec. IV, 1, 33. Ex *vsu* quod est, id persequar. Hec. IV, 3, 10. Mi *vsus* venit. Ph. I, 2, 23.

Vt] Modo *vt* possim. And. II, 4, 6. Amabo *vt* illuc transeas. Eun. III, 3, 31. Si ita est, facturus *vt* sit officium suum. Ad. III, 5, 4. vide Notas. Hicine *vt* tibi respondeat? Ph. V, 8, 3.

Vt. Quemadmodum] Age age, *vt* lubet. And. II, 1, 10. *Vt* tu plus vides. And. IV, 3, 23. vide Notas. *Vt* fit. Eun. I, 2, 18. Ita *vt* res sese habet. He. IV, 3, 24. *Vt* quisque suum volt esse, itast. Ad. III, 3, 3, 45. Faciam *vt* mones. Hec. IV, 4, 97. *Vt* homost. Ph. V, 2, 9.

Vt. Postquam] *Vt* hinc te introire iussi. And. III, 4, 11. *Vt* hosce instruxit. Eun. IV, 7, 12. *Vt* hinc forte ea ad obstetricem erat missa. Ad. IV, 4, 10. Vxorem *vt* duxit. Hec. V, 1, 26. *Vt* abii abs te. Ph. IV, 3, 12.

Vt. Quomodo. Quam valde] *Vt* falsus animi es. Eun. II, 2, 43. vide Notas. *Vt* errat. He. IV, 8, 3. O Fortuna, *vt* numquam perpetua es data. Hec. III, 3, 46. vide Notas. *Vt* ludos facit. Phorm. V, 7, 52.

Vt vt] *Vt vt* erat. He. I, 1, 26. Haec *vt vt* sunt. He. IV, 8, 30. vide Notas. *Vt vt* haec sunt acta. Ad.

INDEX AVCTORVM

QVI APVD SCHOLIASTAS ET IN COMMENTARIIS, INPRIMIS LINDENBROGII, LAVDANTVR, VEL EMENDANTVR, VEL ILLVSTRANTVR.

Salln.

LIPSIAE.

EX OFFICINA SAALBACHIA.

2. Vol. dett c/.

110

8

42